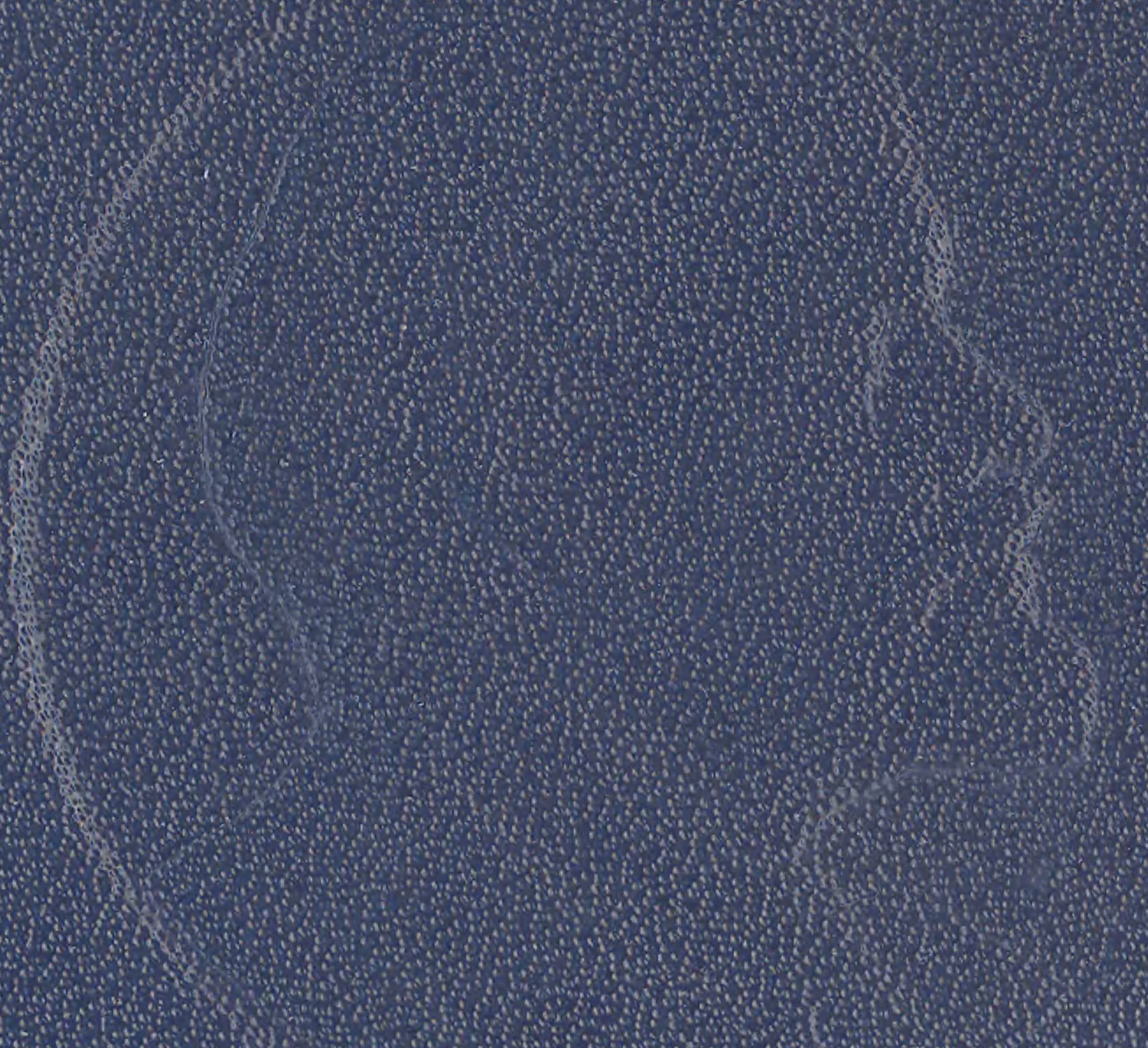

В. Ульянов (Ленин)

Προλετάριοι όλων των χωρών, ενωθείτε!

ΛΕΝΙΝ

ΑΠΑΝΤΑ

ΠΛΗΡΗΣ ΕΚΔΟΣΗ

26

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΡΩΣΙΚΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ
ΚΑΙ Η ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΓΙΝΑΝ ΑΠΟ ΟΜΑΔΑ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΜΑΡΞΙΣΤΩΝ

Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΕΓΙΝΕ ΜΕ ΑΠΟΦΑΣΗ
ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ
ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

ИНСТИТУТ МАРКСИЗМА-ЛЕНИНИЗМА при ЦК КПСС

В. И. ЛЕНИН

ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ

ИЗДАНИЕ ПЯТОЕ

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА · 1973

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ-ΛΕΝΙΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΕ ΤΟΥ ΚΚΣΕ

Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

ΑΠΑΝΤΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΠΕΜΠΤΗ

ΤΟΜΟΣ 26

Ἰούλης 1914 – Αὔγουστος 1915

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ»
ΑΘΗΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

῾Ο εἰκοστός ἕκτος τόμος τῶν ῾Απάντων τοῦ Β. Ι. Λένιν καί μιά σειρά ἑπόμενοι τόμοι περιέχουν ἔργα πού ἀναφέρονται στήν περίοδο τοῦ πρώτου παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου. Σέ τοῦτο τόν τόμο ἔχουν περιληφθεῖ οἱ ἐργασίες πού ἔγραψε ὁ Λένιν τόν πρῶτο χρόνο τοῦ πολέμου—ἀπό τόν ᾿Ιούλη τοῦ 1914 ὥς τόν Αὔγουστο τοῦ 1915.

῾Ο παγκόσμιος ἰμπεριαλιστικός πόλεμος ἄρχισε στίς 19 τοῦ ᾿Ιούλη (1 τοῦ Αὐγούστου) 1914 καί κράτησε πάνω ἀπό τέσσερα χρόνια. ῏Ηταν πόλεμος ἀνάμεσα στίς δυό ὁμάδες τῶν ἰμπεριαλιστικῶν δυνάμεων γιά τό ξαναμοίρασμα τῶν ἀποικιῶν καί τῶν σφαιρῶν ἐπιροῆς, γιά τήν καταλήστευση καί τήν ὑποδούλωση ἄλλων λαῶν. ᾿Επικεφαλῆς τῆς μιᾶς ὁμάδας ἦταν ὁ γερμανικός ἰμπεριαλισμός, σ᾿αὐτήν ἀνῆκε ἡ Αὐστροουγγαρία, ἡ Τουρκία καί ἡ Βουλγαρία. ᾿Επικεφαλῆς τῆς ἄλλης ὁμάδας (τῆς ᾿Αντάντ) ἦταν οἱ ἄγγλοι καί οἱ γάλλοι ἰμπεριαλιστές, σ᾿αὐτήν ἀνῆκε καί ἡ τσαρική Ρωσία. ᾿Αργότερα στήν ᾿Αντάντ προσχώρησαν ἡ ᾿Ιταλία, ἡ ᾿Ιαπωνία, οἱ ῾Ενωμένες Πολιτεῖες τῆς ᾿Αμερικῆς καί ἄλλα κράτη. ῾Ο πόλεμος ἀγκάλιασε πάνω ἀπό 30 χῶρες μέ πληθυσμό πάνω ἀπό ἑνάμιση δισεκατομμύριο ἄτομα.

Οἱ κυρίαρχες τάξεις, ἡ ἀστική τάξη καί οἱ τσιφλικάδες, χρησιμοποίησαν ὅλα τά μέσα τῆς ἰδεολογικῆς ἐπίδρασης γιά νά δικαιώσουν τόν πόλεμο στά μάτια τῶν λαῶν, νά δηλητηριάσουν τίς μάζες μέ τό σωβινιστικό μεθύσι, νά ρίξουν τόν ἕνα λαό ἐνάντια στόν ἄλλο. Τά ἀστικά καί τά μικροαστικά κόμματα κάθε χώρας ἐξαπατοῦσαν τίς λαϊκές μάζες, κρύβοντας τούς πραγματικούς σκοπούς τοῦ πολέμου, δήλωναν ὅτι ὁ πόλεμος ἔχει ἀμυντικό χαρακτήρα, γίνεται στό ὄνομα τῆς «σωτηρίας τοῦ

ἔθνους» καί καλοῦσαν τίς μάζες νά «ὑπερασπίσουν τήν πατρίδα».

Μπροστά στά σοσιαλιστικά κόμματα ὅλων τῶν χωρῶν ἔμπαινε τό καθῆκον νά ἀποκαλύψουν τήν ἀληθινή οὐσία καί τούς σκοπούς τοῦ πολέμου, νά ξεσκεπάσουν τήν ψευτιά, τά σοφίσματα καί τίς «πατριωτικές» λογοκοπίες πού καλλιεργοῦσαν οἱ κυρίαρχες τάξεις γιά νά δικαιολογήσουν τόν πόλεμο, νά ὑπερασπίσουν τή διεθνιστική ἑνότητα τῆς ἐργατικῆς τάξης, νά ξεσηκώσουν τίς ἐργαζόμενες μάζες στήν πάλη ἐνάντια στόν πόλεμο, ἐνάντια στόν ἰμπεριαλισμό. Οἱ ἀποφάσεις τῶν διεθνῶν σοσιαλιστικῶν συνεδρίων, τῆς Στουτγάρδης (1907), τῆς Κοπεγχάγης (1910), τῆς Βασιλείας (1912), καθόρισαν τήν τακτική τῶν σοσιαλιστῶν στίς συνθῆκες τοῦ πολέμου, τονίζοντας ὅτι ὁ ἐπερχόμενος πόλεμος θά εἶναι παγκόσμιος ἰμπεριαλιστικός πόλεμος, καί βάζοντας καθῆκον στούς σοσιαλιστές νά ἐκμεταλλευτοῦν τήν οἰκονομική καί πολιτική κρίση πού δημιουργεῖ ὁ πόλεμος ὑπέρ τῆς ἐπανάστασης γιά τήν ἀνατροπή τοῦ καπιταλιστικοῦ καθεστῶτος.

Ὡστόσο, ὅταν ἄρχισε ὁ πόλεμος, ἡ πλειοψηφία τῶν ἡγετῶν τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων καί τῆς ΙΙ Διεθνοῦς ξέχασαν τίς ἀποφάσεις πού οἱ ἴδιοι εἶχαν πάρει, πρόδωσαν τήν ἐργατική τάξη, πέρασαν στό πλευρό τῆς ἀστικῆς τάξης τῶν χωρῶν τους, ὑποστήριζαν τόν πόλεμο. Οἱ σοσιαλδημοκράτες στή Γερμανία καί σέ πολλές ἄλλες χῶρες ψήφισαν ὑπέρ τῶν πολεμικῶν πιστώσεων, οἱ σοσιαλιστές τοῦ Βελγίου καί τῆς Γαλλίας μπῆκαν στίς ἰμπεριαλιστικές κυβερνήσεις τῶν χωρῶν τους. Οἱ μενσεβίκοι στή Ρωσία ὑποστήριζαν τόν πόλεμο πού ἔκανε ὁ τσάρος. Οἱ ἀρχηγοί τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων ἐπαναλάβαιναν τά σωβινιστικά συνθήματα τῆς ἀστικῆς τάξης, δικαιολογοῦσαν τόν πόλεμο, ἐφάρμοζαν πολιτική «κοινωνικῆς εἰρήνης», καλοῦσαν τίς μάζες νά σταματήσουν ὅσο διαρκοῦσε ὁ πόλεμος τήν πάλη ἐνάντια στούς καταπιεστές. Ὅπως τόνιζε ὁ Λένιν, ἡ εὐθύνη γι'αὐτή τήν προδοτική, ἐπονείδιστη στάση πού ἀκολουθοῦσαν οἱ σοσιαλιστές τῶν περισσότερων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, βάρυνε πρῶτ'ἀπ'ὅλα τή γερμανική σοσιαλδημοκρατία, τό πιό ἰσχυρό καί μέ τό μεγαλύτερο κύρος κόμμα τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, πού ἔδινε τόν τόνο στό διεθνές σοσιαλιστικό κίνημα. Τά ἀποδιοργανωμένα ἀπό τήν προδοσία τῶν ἡγετῶν τους σοσιαλιστικά κόμματα τῶν μεγαλύτερων χωρῶν φάνηκαν ἀνίκανα νά πάρουν σωστές θέσεις ἀπέναντι στόν πόλεμο, νά ἀντισταθοῦν στήν πίεση τοῦ ἀστικοῦ ἐθνικισμοῦ καί τοῦ σωβινισμοῦ. Ἡ ΙΙ

Διεθνής χρεοκόπησε καί διαλύθηκε. Ὁ διεθνής σοσιαλισμός ἔπεσε σέ κατάσταση βαθιᾶς κρίσης.

Στή μεγάλη καί κοσμοϊστορικῆς σημασίας αὐτή στιγμή, μόνο οἱ μπολσεβίκοι μ᾽ἐπικεφαλῆς τόν Λένιν πῆραν σωστή, ἐπαναστατική θέση ἀπέναντι στόν πόλεμο. Ἀκόμη πολύ πρίν τόν πόλεμο τό Μπολσεβίκικο κόμμα διεξήγαγε συνεπή πάλη κατά τοῦ μιλιταρισμοῦ, γιά τήν ἀποτροπή τοῦ πολέμου. Μέ πρόταση ἀκριβῶς τοῦ Λένιν, στήν ἀπόφαση τοῦ σοσιαλιστικοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης πάνω στό ζήτημα τοῦ μιλιταρισμοῦ καί τῶν διεθνῶν συγκρούσεων, μπῆκε ἡ σπουδαιότατη θέση γιά τήν ἀνάγκη, σέ περίπτωση ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου, νά χρησιμοποιηθεῖ ἡ κρίση πού προξενεῖ ὁ πόλεμος πρός τό συμφέρον τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης. Καί ὅταν ξέσπασε ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος, τό Μπολσεβίκικο κόμμα μέ τήν καθοδήγηση τοῦ Λένιν ἐκπλήρωσε μέ τιμή τό καθῆκον του, σήκωσε ψηλά τή σημαία τοῦ προλεταριακοῦ διεθνισμοῦ, στάθηκε παράδειγμα πίστης πρός τό σοσιαλισμό, μπῆκε ἐπικεφαλῆς στήν πάλη τῆς ἐργατικῆς τάξης τῆς Ρωσίας κατά τοῦ πολέμου, κατά τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ.

Ὁ παγκόσμιος ἰμπεριαλιστικός πόλεμος τοῦ 1914-1918 σήμαινε ἀπότομη στροφή στή ζωή τῶν λαῶν, διακυβεύοντας τίς τύχες ὁλόκληρων κρατῶν, καί ὀξύνοντας στό ἔπακρο ὅλες τίς ἀντιθέσεις τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἀπ᾽ἀφορμή τόν πόλεμο μπῆκε ὁλόκληρη σειρά καινούργιων ζητημάτων γιά τούς δρόμους καί τίς προοπτικές τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος, γιά τή στρατηγική καί τήν τακτική τῶν προλεταριακῶν κομμάτων στίς νέες ἱστορικές συνθῆκες. Ὁ Λένιν, ἀναπτύσσοντας δημιουργικά τή μαρξιστική θεωρία, φώτισε αὐτά τά προβλήματα, ἐπεξεργάστηκε ὁλόπλευρα τή θέση τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος καί ὅλης τῆς διεθνοῦς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας πάνω στά ζητήματα τοῦ πολέμου, τῆς εἰρήνης καί τῆς ἐπανάστασης, ἔδειξε στήν ἐργατική τάξη καί σέ ὅλες τίς μάζες τῶν ἐργαζομένων τό μοναδικά ἐφικτό, ἐπαναστατικό δρόμο ἐξόδου ἀπό τόν πόλεμο.

Τά ἔργα πού μπῆκαν σ᾽αὐτό τόν τόμο, γράφτηκαν ἀπό τόν Λένιν στήν Ἑλβετία, ὅπου πῆγε ἀπό τό Πορόνιν λίγο ὕστερα ἀπό τήν ἔναρξη τοῦ πολέμου. Τά περισσότερα ἀπό τά ἔργα αὐτά δημοσιεύτηκαν στήν ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»—Κεντρικό Ὄργανο τοῦ ΣΔΕΚΡ—πού τήν ἐπανέκδοσε ὁ Λένιν ὕστερα ἀπό διακοπή ἑνός χρόνου. Ὁ τόμος ἀρχίζει μέ τίς περίφημες λενινιστικές θέσεις «Τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατι-

κῆς σοσιαλδημοκρατίας στόν εὐρωπαϊκό πόλεμο» καί μέ τή γραμμένη ἀπό τόν Λένιν στή βάση τῶν θέσεων αὐτῶν διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ «῾Ο πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας», πού ἦταν τό πρῶτο ντοκουμέντο, στό ὁποῖο καθοριζόταν καί ἐκφραζόταν ἡ θέση τοῦ Κόμματος τῶν μπολσεβίκων ἀπέναντι στόν πόλεμο. Οἱ σπουδαιότερες θέσεις πού ἔχουν διατυπωθεῖ σ᾿αὐτά τά ντοκουμέντα ἀναπτύχθηκαν παραπέρα στίς γραμμένες ἀπό τόν Λένιν ἀποφάσεις τῆς συνδιάσκεψης τῶν μπολσεβίκων στή Βέρνη, πού εἶχε σημασία πανρωσικῆς συνδιάσκεψης (βλ. «῾Η συνδιάσκεψη τῶν τμημάτων ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ»). ᾿Εκτενή ἐπεξήγηση καί θεμελίωση τῆς γραμμῆς τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος στήν περίοδο τοῦ πολέμου ἀποτέλεσε ἡ μπροσούρα τοῦ Λένιν «Σοσιαλισμός καί πόλεμος (῾Η στάση τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπέναντι στόν πόλεμο)», πού γράφτηκε γιά τήν πρώτη διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη.

῾Ο Λένιν στά ἔργα του ἀποκάλυψε μέ βαθύτητα τήν οὐσία καί τίς αἰτίες τοῦ παγκόσμιου πολέμου, τονίζοντας ὅτι μόνο στή βάση αὐτή μπορεῖ τό κόμμα νά χαράξει σωστή γραμμή στίς συνθῆκες τοῦ πολέμου. Ταυτόχρονα ὁ Λένιν ὑπογράμμιζε ὅτι ἡ ὑλιστική διαλεκτική «ἀπαιτεῖ τήν ὁλόπλευρη μελέτη τοῦ δοσμένου κοινωνικοῦ φαινομένου στήν ἐξέλιξή του καί τήν ἀναγωγή τοῦ ἐξώτερικοῦ, τοῦ φαινομενικοῦ στίς βασικές κινητήριες δυνάμεις, στήν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καί στήν ταξική πάλη» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 225). ῾Ο Λένιν ἔδειξε ὅτι τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο τόν γέννησαν οἱ συνθῆκες τῆς ἐποχῆς τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καί ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς ἀνισόμετρης ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ, τῶν ἀλλαγῶν στό συσχετισμό τῶν δυνάμεων τῶν ἰμπεριαλιστικῶν κρατῶν. ῾Ο ἰμπεριαλιστικός πόλεμος ἦταν συνέχιση τῆς ἰμπεριαλιστικῆς ληστρικῆς πολιτικῆς τῶν καπιταλιστικῶν χωρῶν πού ἐφάρμοζαν πρίν τόν πόλεμο. «῾Η ἁρπαγή ἐδαφῶν καί ἡ ὑποδούλωση ξένων ἐθνῶν, ἡ καταστροφή τοῦ ἀνταγωνιζόμενου ἔθνους, ἡ καταλήστευση τοῦ πλούτου του, ἡ ἀπόσπαση τῆς προσοχῆς τῶν ἐργαζόμενων μαζῶν ἀπό τίς ἐσωτερικές πολιτικές κρίσεις τῆς Ρωσίας, τῆς Γερμανίας, τῆς ᾿Αγγλίας καί τῶν ἄλλων χωρῶν, ἡ ἐξόντωση τῆς πρωτοπορίας τους μέ σκοπό τήν ἐξασθένιση τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ προλεταριάτου, αὐτό—ἔγραφε ὁ Λένιν—εἶναι τό μοναδικό πραγματικό περιεχόμενο, τό νόημα καί ἡ σημασία τοῦ σημερινοῦ πολέμου» (σελ. 15).

῾Ο Λένιν, ξεκινώντας ἀπό τό ὅτι ὁ χαρακτήρας τοῦ πολέμου εἶναι ἰμπεριαλιστικός, καθόρισε τή στάση τοῦ κόμματος ἀπέ-

ναντι στόν πόλεμο καί πρόβαλε τό σύνθημα: μετατροπή τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο. «Ἐπανάσταση στόν καιρό τοῦ πολέμου εἶναι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος»—τόνιζε ὁ Λένιν. Γι'αὐτό οἱ μπολσεβίκοι ἀγωνίζονταν ὑπέρ τῆς ἐπανάστασης στίς συνθῆκες τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου, μέ τό σύνθημα τῆς μετατροπῆς του σέ ἐμφύλιο πόλεμο. Τό σύνθημα αὐτό ἔβγαινε ἀπό ὅλες τίς συνθῆκες τοῦ πολέμου, ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ πόλεμος αὐτός δημιούργησε ἐπαναστατική κατάσταση στίς περισσότερες χῶρες τῆς Εὐρώπης. Καμιά κυβέρνηση δέν ἦταν βέβαιη γιά τό αὔριο. Ὁ πόλεμος ὄξυνε σέ ἀπίστευτο βαθμό τή φτώχεια τῶν μαζῶν, πράγμα πού γεννοῦσε τή δυσαρέσκεια, τίς διαμαρτυρίες καί τίς ἐπαναστατικές διαθέσεις, πού σ'ἕνα ὁρισμένο στάδιο ἐξέλιξης ἦταν ἱκανές νά μετατραποῦν σέ δράση. Γιά τήν ὡρίμανση τῆς ἐπαναστατικῆς κρίσης μαρτυροῦσε καί τό γεγονός ὅτι, ὅπως τόνιζε ὁ Λένιν, ἤδη τό 1915 σέ ὅλες τίς χῶρες ἄρχισε ἕνα προτσές διάσπασης τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων, ἕνα προτσές ἀπομάκρυνσης τῶν προλεταριακῶν μαζῶν ἀπό τούς σοσιαλσωβινιστές ἡγέτες πρός τίς ἐπαναστατικές ἰδέες καί διαθέσεις, πρός τούς ἐπαναστάτες ἡγέτες. Φυσικά, ἔγραφε ὁ Λένιν, δέν μπορεῖ κανείς ἀπό τά πρίν νά ξέρει ἄν ἡ ἐπαναστατική αὐτή κατάσταση θά ὁδηγήσει στήν ἐπανάσταση καί πότε ἀκριβῶς αὐτή θά ξεσπάσει. Ὅμως ἀπαραίτητη ὑποχρέωση ὅλων τῶν σοσιαλιστῶν εἶναι νά δουλεύουν συστηματικά, ἀπαρέγκλιτα πρός αὐτή τήν κατεύθυνση, νά ἀποκαλύπτουν μπροστά στίς μάζες τήν ὕπαρξη τῆς ἐπαναστατικῆς κατάστασης, νά ἀφυπνίζουν τίς ἐπαναστατικές διαθέσεις καί τήν ἐπαναστατική ἀποφασιστικότητα τοῦ προλεταριάτου, νά τό βοηθοῦν νά προχωρήσει στήν ἐπαναστατική δράση. Σύνθημα πού γενίκευε καί κατηύθυνε ὅλη αὐτή τή δουλιά ἦταν τό σύνθημα τῆς μετατροπῆς τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο πόλεμο.

Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, στόν ὁποῖο καλοῦσε ἡ ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία τότε, σήμαινε, ὅπως τόνιζε ὁ Λένιν, νά παλέψει τό προλεταριάτο μέ τό ὅπλο στό χέρι γιά τήν ἀνατροπή τῆς ἐξουσίας τῆς ἀστικῆς τάξης στίς ἀναπτυγμένες καπιταλιστικές χῶρες, γιά τή δημοκρατική ἐπανάσταση στή Ρωσία, γιά τή δημοκρατία στίς καθυστερημένες μοναρχικές χῶρες κτλ. Ὁ Λένιν ὑπογράμμιζε σάν πρῶτα βήματα στό δρόμο τῆς μετατροπῆς τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο πόλεμο, τά παρακάτω μέτρα: τήν ἀναντίρρητη καταψήφιση τῶν πολεμικῶν πιστώσεων καί τήν ἀποχώρηση ἀπό τίς ἀστικές κυβερνήσεις,

τήν ὁλοκληρωτική ρήξη μέ τήν πολιτική τῆς «ἐθνικῆς εἰρήνης»· τή δημιουργία παράνομης ὀργάνωσης· τήν ὑποστήριξη τῆς συναδέλφωσης τῶν φαντάρων τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν· τήν ὑποστήριξη κάθε εἴδους ἐπαναστατικῶν μαζικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ προλεταριάτου.

Ὁ Λένιν, παράλληλα μέ τό σύνθημα τοῦ ἐμφύλιου πολέμου καί σέ ἀντίβαρο τῆς ἀστικῆς σοσιαλσωβινιστικῆς πολιτικῆς ὑποστήριξης τῆς κυβέρνησης τῆς «χώρας σου» καί τῆς «ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας», πρόβαλε τό σύνθημα τῆς ἥττας τῆς κυβέρνησης τῆς «χώρας σου» στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο. «Σέ κάθε χώρα—ἔγραφε ὁ Λένιν—ἡ πάλη ἐνάντια στή δική της κυβέρνηση πού διεξάγει ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, δέν πρέπει νά σταματᾶ μπροστά στό ἐνδεχόμενο ἥττας αὐτῆς τῆς χώρας, σάν ἀποτέλεσμα τῆς ἐπαναστατικῆς ζύμωσης. Ἡ ἥττα τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοῦ ἀδυνατίζει τήν κυβέρνηση αὐτή, συντελεῖ στήν ἀπελευθέρωση τῶν λαῶν πού εἶναι ὑποδουλωμένοι σ' αὐτή καί διευκολύνει τόν ἐμφύλιο πόλεμο ἐνάντια στίς ἄρχουσες τάξεις» (σελ. 166). Στή διασαφήνιση αὐτοῦ τοῦ συνθήματος εἶναι ἀφιερωμένο τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Γιά τήν ἥττα τῆς κυβέρνησης τῆς χώρας σου στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο». Στό ἄρθρο αὐτό ὁ Λένιν πρόβαλε τή σοβαρή θέση ἀρχῆς ὅτι «ἡ ἐπαναστατική τάξη σ' ἕναν ἀντιδραστικό πόλεμο, δέν μπορεῖ νά μή θέλει τήν ἥττα τῆς κυβέρνησής της». Ὁ Λένιν ὑπογράμμιζε ὅτι στίς συνθῆκες τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου *σέ ὅλες* τίς ἰμπεριαλιστικές χῶρες τό προλεταριάτο πρέπει νά θέλει τήν ἥττα τῆς κυβέρνησής «του» καί νά ὑποβοηθᾶ τήν ἥττα αὐτή. Χωρίς αὐτό εἶναι ἀδύνατο νά μετατραπεῖ ὁ ἰμπεριαλιστικός πόλεμος σέ πόλεμο ἐμφύλιο. Ὁ Λένιν ἔκανε αὐστηρή κριτική στό σύνθημα τοῦ Τρότσκι «Οὔτε νίκες, οὔτε ἧττες». Οἱ ὀπαδοί τοῦ συνθήματος αὐτοῦ, ἔγραφε, οὐσιαστικά ὑποστηρίζουν τήν κυβέρνησή «τους», ἀκολουθοῦν τήν ἄποψη τῆς ἀστικῆς τάξης καί τῶν σοσιαλσωβινιστῶν, δέν πιστεύουν στίς δυνατότητες τῆς διεθνοῦς ἐπαναστατικῆς δράσης τῆς ἐργατικῆς τάξης ἐνάντια στήν κυβέρνηση τῆς «χώρας της», δέν θέλουν νά βοηθήσουν τήν ἀνάπτυξη τῆς δράσης αὐτῆς.

Ἡ ἀστική τάξη καί οἱ σοσιαλσωβινιστές κατηγοροῦν τούς μπολσεβίκους ὅτι τούς λείπει ὁ πατριωτισμός, ἡ ἀγάπη πρός τήν πατρίδα. Ὁ Λένιν ἀπάντησε στίς συκοφαντικές αὐτές ἐπιθέσεις μέ τό ἄρθρο του «Γιά τήν ἐθνική ὑπερηφάνεια τῶν μεγαλορώσων», ὅπου ἐξηγοῦσε πῶς πρέπει νά ἐννοεῖ κανείς τόν πατριωτισμό καί πῶς νά τόν συνδυάζει μέ τό διεθνισμό. «Εἶναι ἄραγε

ξένο γιά μᾶς, τούς μεγαλορώσους συνειδητούς προλετάριους, τό αἴσθημα τῆς ἐθνικῆς ὑπερηφάνειας; Ὄχι, βέβαια!—ἔγραφε ὁ Λένιν.— Ἐμεῖς ἀγαπᾶμε τή γλώσσα μας καί τήν πατρίδα μας», ὑπερηφανευόμαστε γιά τό ὅτι τό ρωσικό ἔθνος ἔβγαλε ἡρωικούς ἀγωνιστές ἐνάντια στούς καταπιεστές γιά τό ὅτι ἡ ρωσική ἐργατική τάξη δημιούργησε ἕνα ἰσχυρό ἐπαναστατικό κόμμα, γιά τό ὅτι ὁ ρωσικός λαός ἔδοσε στήν ἀνθρωπότητα «μεγάλα πρότυπα ἀγώνα γιά τήν ἐλευθερία καί τό σοσιαλισμό». Οἱ μπολσεβίκοι, ὑποστηρίζοντας τήν ἥττα τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, πρόβαλαν σάν πραγματικοί πατριῶτες, γιατί ἡ πολιτική αὐτή διευκόλυνε τήν ἐπαναστατική ἀνατροπή τοῦ τσαρισμοῦ, ὁδηγοῦσε στήν ἀπελευθέρωση τῶν ἐργαζομένων, δηλ. τῶν $^{9}/_{10}$ τοῦ πληθυσμοῦ, ἀπό τό ζυγό τῶν τσιφλικάδων καί τῶν καπιταλιστῶν, στή δημιουργία «ἐλεύθερης καί ἀνεξάρτητης, αὐτοτελοῦς, δημοκρατικῆς, λαοκρατικῆς, ὑπερήφανης Μεγαλορωσίας, πού νά οἰκοδομεῖ τίς σχέσεις της μέ τούς γείτονές της μέ βάση τήν ἀνθρώπινη ἀρχή τῆς ἰσότητας καί ὄχι τή φεουδαρχική ἀρχή τῶν προνομίων, πού ταπεινώνει τό μεγάλο ἔθνος» (σελ. 105-106).

Ὁ Λένιν μέ ὅλη τή δυναμή του ὑπογράμμιζε τή σπουδαιότητα τῆς διαπαιδαγώγησης τῶν ἐργατῶν καί ὅλων τῶν ἐργαζομένων στό πνεῦμα τοῦ διεθνισμοῦ, τῆς συνεποῦς ὑπεράσπισης τῆς ἀπόλυτης ἰσότητας τῶν ἐθνῶν, τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης ὅλων τῶν λαῶν. Τά ἀληθινά, τά καλῶς ἐννοούμενα ἐθνικά συμφέροντα, ἡ πάλη γιά τήν εὐτυχία τοῦ λαοῦ σου συμπίπτουν μέ τά σοσιαλιστικά συμφέροντα τῆς ἐργατικῆς τάξης ὅλων τῶν χωρῶν. Στίς ὑποδείξεις αὐτές τοῦ Λένιν βασίζονται οἱ κομμουνιστές ὅλου τοῦ κόσμου, θεωρώντας σάν πρωταρχική τους ὑποχρέωση νά διαπαιδαγωγήσουν τούς ἐργαζόμενους στό πνεῦμα τοῦ διεθνισμοῦ καί τοῦ σοσιαλιστικοῦ πατριωτισμοῦ, τῆς ἀδιαλλαξίας ἀπέναντι σέ κάθε ἐκδήλωση ἐθνικισμοῦ καί σωβινισμοῦ.

Ἡ συνεπής ἐπαναστατική τακτική τῶν μπολσεβίκων στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἀποτελοῦσε, ὅπως σημείωνε ὁ Λένιν, ὀργανική συνέχεια καί ἀνάπτυξη τῆς γραμμῆς πού ἀκολουθοῦσε τό κόμμα στά προηγούμενα χρόνια, ἦταν τό «ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα τῆς τριαντάχρονης ἀνάπτυξης τῆς σοσιαλδημοκρατίας στή Ρωσία». Τό Κόμμα τῶν μπολσεβίκων, ἐφαρμόζοντας μέ τήν καθοδήγηση τοῦ Λένιν, αὐτή τήν τακτική, ἀνάπτυξε στά χρόνια τοῦ πολέμου τεράστια ἐπαναστατική δουλιά. Ὁ Λένιν, πού βρισκόταν τότε στήν Ἑλβετία, συσπείρωσε τίς μπολσεβίκικες ὁμάδες τοῦ ἐξωτερι-

κοῦ, ἀποκατάστησε ἐπαφή μέ τίς κομματικές ὀργανώσεις τῆς Ρωσίας, πέτυχε τήν ἀνασυγκρότηση ἐκεῖ τοῦ γραφείου τῆς ΚΕ καί καθοδηγοῦσε τή δράση του. Ὁ Λένιν τόνιζε μέ ἱκανοποίηση ὅτι στούς πρώτους κιόλας μῆνες μετά τήν ἔναρξη τοῦ πολέμου «ἡ συνειδητή πρωτοπορία τῶν ἐργατῶν τῆς Ρωσίας *στήν πράξη* συσπειρώθηκε γύρω ἀπό τήν ΚΕ καί τό ΚΟ» καί ὅτι παρά τίς ἀπίστευτες δυσκολίες τῆς πολεμικῆς περιόδου, ἡ παράνομη ἐπαναστατική δουλιά τοῦ κόμματος συνεχίζεται. Ὁ Λένιν τόνιζε μέ ὑπερηφάνεια ὅτι γενικά ἡ ἐργατική τάξη ἀποδείχτηκε ἡ μοναδική τάξη στή Ρωσία πού δέν κατάφεραν νά τήν μπολιάσουν μέ τό μικρόβιο τοῦ σωβινισμοῦ.

Ὁ Λένιν ἐκτιμοῦσε πολύ τήν ἡρωϊκή δράση τῶν μπολσεβίκων-βουλευτῶν τῆς IV Κρατικῆς δούμας πού, ἐφαρμόζοντας τήν πολιτική γραμμή τοῦ κόμματος, ὄχι μόνο καταψήφισαν τίς πολεμικές πιστώσεις, ἀλλά καί πῆγαν στά τρίσβαθα τῆς ἐργατικῆς τάξης, ξεσηκώνοντας τή διαμαρτυρία κατά τοῦ πολέμου, πράγμα γιά τό ὁποῖο δικάστηκαν καί ἐξορίστηκαν στή Σιβηρία. Στό ἄρθρο «Τί ἀπόδειξε ἡ δίκη τῆς Ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐργατικῆς ὁμάδας;» ὁ Λένιν ἔγραφε: «Οἱ συνειδητοί ἐργάτες τῆς Ρωσίας δημιούργησαν ἕνα τέτιο κόμμα καί ἀνάδειξαν ἕνα τέτιο πρωτοπόρο τμῆμα, πού στή διάρκεια τοῦ παγκόσμιου πολέμου καί τῆς παγκόσμιας χρεοκοπίας τοῦ διεθνοῦς ὁπορτουνισμοῦ ἔδειξαν περισσότερο ἀπό ὅλους ὅτι ἔχουν τήν ἱκανότητα νά ἐκπληρώνουν τό χρέος τους σάν διεθνιστές ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες» (σελ. 172).

Ὁ Λένιν θεωροῦσε σάν σπουδαιότατο καθῆκον στήν πάλη κατά τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου, τή διεθνιστική συσπείρωση τῶν ἐργατῶν καί τήν ἀποφασιστική ρήξη μέ τούς ὁπορτουνιστές. «Καθῆκον τῆς σοσιαλδημοκρατίας κάθε χώρας — ἔγραφε — πρέπει νά εἶναι πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ πάλη ἐνάντια στό σωβινισμό τῆς δοσμένης χώρας» (σελ. 21).

Ὁ Λένιν στά ἄρθρα «Οἱ ρῶσοι Ζύντεκουμ», «Τί «ἑνότητα» διακήρυξε ὁ Λάριν στό συνέδριο τῆς Σουηδίας;», «Πῶς συνδυάζεται ἡ δουλοπρέπεια ἀπέναντι στήν ἀντίδραση μέ τό παιχνίδι τῆς δημοκρατίας;», «Κάτω ἀπό ξένη σημαία», «Σοφίσματα σοσιαλσωβινιστῶν» ξεσκεπάζει τό σοσιαλσωβινισμό τῶν μενσεβίκων — τή θέση τοῦ Πλεχάνοφ, τοῦ Ἀξελρόντ, τοῦ Πότρεσοφ, τοῦ Τσερεβάνιν καί ἄλλων. Ἐξουθενωτική κριτική κάνει ὁ Λένιν στή θέση τῶν ρώσων κεντριστῶν μέ ἐπικεφαλῆς τόν Τρότσκι καί τόν Μάρτοφ, πού εἶχαν συγκεντρωθεῖ γύρω ἀπό τό περιοδικό «Νάσε Σλόβο», τονίζοντας ὅτι αὐτοί προσπαθοῦν νά συμβιβά-

σουν τήν πλατωνική καί στά λόγια ὑπεράσπιση τοῦ διεθνισμοῦ μέ τήν ἀπαίτηση νά πραγματοποιηθεῖ ἑνότητα μέ τούς ἀνοιχτούς σοσιαλσωβινιστές.

Ταυτόχρονα ὁ Λένιν ἀνάπτυξε ἀποφασιστική πάλη ἐνάντια στόν ὀπορτουνισμό μέσα στή διεθνή σοσιαλδημοκρατία. «Τό καθῆκον μας τώρα—ἔγραφε—εἶναι ἡ ἀνεπιφύλακτη καί ἀνοιχτή πάλη κατά τοῦ διεθνοῦς ὀπορτουνισμοῦ καί τῶν προστατῶν του... Αὐτό εἶναι καθῆκον διεθνές. Καί αὐτό πέφτει σέ μᾶς καί σέ κανέναν ἄλλον. Δέν ἐπιτρέπεται ὑποχώρηση ἀπ᾽ αὐτό» (῞Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 35ος, σελ. 121). Στά ἄρθρα «῾Η χρεοκοπία τῆς II Διεθνοῦς», «῾Η κατάσταση καί τά καθήκοντα τῆς σοσιαλιστικῆς Διεθνοῦς», «Νεκρός σωβινισμός καί ζωντανός σοσιαλισμός (Πῶς νά ἀναστηλώσουμε τή Διεθνή;)», «Καί τώρα; (Γιά τά καθήκοντα τῶν ἐργατικῶν κομμάτων ἀπέναντι στόν ὀπορτουνισμό καί τό σοσιαλσωβινισμό)» κ.ἄ. ὁ Λένιν στιγματίζει τούς σοσιαλσωβινιστές καί τούς κεντριστές στή γερμανική, γαλλική, βελγική καί ἀγγλική σοσιαλδημοκρατία, ἀποκαλύπτει τίς αἰτίες τῆς χρεοκοπίας τῆς II Διεθνοῦς, ἀναλύει τά καθήκοντα τῶν ἀριστερῶν σοσιαλιστῶν. Τά ἔργα αὐτά εἶναι διαποτισμένα μέ τήν ἰδέα τῆς ὑπεράσπισης τοῦ προλεταριακοῦ διεθνισμοῦ, μέ φλογερό μίσος πρός τούς ἐχθρούς τῆς ἐργατικῆς τάξης, μέ τήν ἐπιδίωξη νά ξεκαθαριστεῖ τό διεθνές ἐργατικό κίνημα ἀπό τό σωβινισμό καί τόν ὀπορτουνισμό πού τό κατατρώγουν.

῞Οπως τόνιζε ὁ Λένιν, βασική αἰτία τῆς χρεοκοπίας τῆς II Διεθνοῦς ἦταν τό γεγονός ὅτι μέσα σ᾽ αὐτήν ὑπερίσχυαν οἱ ὀπορτουνιστές μέ τήν πολιτική τους τῆς ὑποταγῆς τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος στά συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης. ῾Ο σοσιαλσωβινισμός ἦταν ἡ νομοτελειακή συνέχιση τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, ἡ ἀνάπτυξή του. «Λέγοντας σοσιαλσωβινισμό—ἔγραφε ὁ Λένιν—ἐννοοῦμε τήν παραδοχή ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας στό σημερινό ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, τή δικαιολόγηση τῆς συμμαχίας τῶν σοσιαλιστῶν μέ τήν ἀστική τάξη καί τίς κυβερνήσεις τῶν χωρῶν «τους» σ᾽ αὐτό τόν πόλεμο, τήν ἄρνηση προπαγάνδισης καί ὑποστήριξης τῶν προλεταριακῶν-ἐπαναστατικῶν ἐκδηλώσεων ἐνάντια στή «δική τους» ἀστική τάξη κτλ. Εἶναι ἐντελῶς ὁλοφάνερο ὅτι τό βασικό ἰδεολογικοπολιτικό περιεχόμενο τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ συμπίπτει ἀπόλυτα μέ τίς βάσεις τοῦ ὀπορτουνισμοῦ. Εἶναι *ἕνα καί τό ἴδιο* ρεῦμα» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 251).

῾Ο Λένιν ἔδειξε ὅτι στά σοσιαλιστικά κόμματα δημιουργήθηκαν δυό κύριες ἀποχρώσεις τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ· μιά

ἀπροκάλυπτη, κυνική καί ἄλλη συγκαλυμμένη, ὑποκριτική καί γι' αὐτό πιό ἐπικίνδυνη. Ἡ διαφορά ἀνάμεσα στίς δυό αὐτές μορφές τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ δέν εἶναι βαθιά, οὔτε εἶναι διαφορά ἀρχῶν· καί οἱ δυό συμπίπτουν στό κύριο. Ὁ Λένιν ὑπογράμμιζε ἰδιαίτερα τή σπουδαιότητα τῆς πάλης κατά τοῦ συγκαλυμμένου ὀπορτουνισμοῦ—τοῦ κεντρισμοῦ, τοῦ καουτσκισμοῦ. Αὐτός καί μόνο εἶναι πραγματικά διεθνιστής—ἔγραφε—ὅποιος παλεύει ἐνάντια στόν καουτσκισμό, ὅποιος καταλαβαίνει ὅτι τό «κέντρο» παραμένει ἀπό ἄποψη ἀρχῶν σύμμαχος τῶν σωβινιστῶν καί τῶν ὀπορτουνιστῶν.

Ὁ Λένιν στά ἔργα του ἀποκάλυψε τίς κοινωνικές ρίζες τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ, τή σύνδεσή του μέ τόν ἰμπεριαλισμό. Ἡ ἐμφάνιση, ἡ ἀνάπτυξη καί τό δυνάμωμα τοῦ ὀπορτουνισμοῦ στό ἐργατικό κίνημα συνδέονται ἄμεσα μέ τό προτσές μετεξέλιξης τοῦ καπιταλισμοῦ σέ ἰμπεριαλισμό. Ἡ ἀστική τάξη, γιά νά διατηρήσει τήν κυριαρχία της στίς συνθῆκες τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καί τῆς ὄξυνσης ὅλων τῶν ἀντιθέσεων τοῦ καπιταλισμοῦ, προσπαθεῖ νά ἀποσυνθέσει τό ἐργατικό κίνημα ἀπό τά μέσα. Ὁ Λένιν ἔδειξε ὅτι μέ τήν ἐξαγορά ἀπό τά ὑπερκέρδη τῶν κορυφῶν τῆς ἐργατικῆς τάξης, μέ τή δημιουργία γι' αὐτούς προνομιακῶν οἰκονομικῶν καί πολιτικῶν συνθηκῶν, παραχωρώντας προσοδοφόρες καί ἥσυχες θεσοῦλες στά ὑπουργεῖα, στά κοινοβούλια, στίς συντακτικές ἐπιτροπές τῶν ἐφημερίδων,—ἡ ἀστική τάξη προσελκύει τίς κορυφές αὐτές μέ τό μέρος της, τίς μετατρέπει σέ φορεῖς τῆς ἐπιροῆς της μέσα στό ἐργατικό κίνημα. Δημιουργήθηκε ἕνα ὁλόκληρο στρῶμα, ἡ λεγόμενη «ἐργατική ἀριστοκρατία», πού βαθμιαῖα ἀπομονώθηκε ἀπό τίς μάζες τοῦ προλεταριάτου·καί περνᾶ μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης, ἔγινε ὑπερασπιστής τῶν συμφερόντων της. «Ἡ οἰκονομική βάση τοῦ σωβινισμοῦ καί τοῦ ὀπορτουνισμοῦ μέσα στό ἐργατικό κίνημα εἶναι μιά καί ἡ αὐτή—γράφει ὁ Λένιν:—συμμαχία τῶν ὀλιγάριθμων ἀνώτερων στρωμάτων τοῦ προλεταριάτου καί τῶν μικροαστῶν, πού ἀπολαμβάνουν τά ψίχουλα ἀπό τά προνόμια τοῦ ἐθνικοῦ «τους» κεφαλαίου, ἐνάντια στή μάζα τῶν προλετάριων, στή μάζα τῶν ἐργαζομένων καί τῶν καταπιεζομένων γενικά» (σελ. 253).

Ὁ ὀπορτουνισμός, τόνιζε ὁ Λένιν, πού εἶναι ἕνα ὀργανωμένο μέσο τῆς ἀστικῆς τάξης στούς κόλπους τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, ἔγινε ὁ κύριος ἐχθρός τοῦ προλεταριάτου. Οἱ ὀπορτουνιστές εἶναι ἀστοί ἐχθροί τῆς ἐργατικῆς τάξης, πού τόν καιρό τῆς εἰρήνης διεξάγουν τήν ἀστική δουλιά τους μυστικά, φωλιάζοντας μέσα στά ἐργατικά κόμματα, καί στήν ἐποχή τῆς κρίσης

ἀποδείχνονται ἀνοιχτοί σύμμαχοι ὅλης τῆς ἐνωμένης ἀστικῆς τάξης. Ὁ Λένιν ἔβαλε ὁλοκληρωμένα τό καθῆκον τῆς ὀργανωτικῆς ρήξης μέ τούς σοσιαλσωβινιστές καί τούς ὀπορτουνιστές, τῆς δημιουργίας πραγματικά ἐπαναστατικῶν, μαρξιστικῶν κομμάτων στίς ἄλλες χῶρες καί τῆς ἵδρυσης νέας, τῆς III Διεθνοῦς. Τό Μπολσεβίκικο κόμμα, τόνιζε ὁ Λένιν, ἀπό καιρό τώρα ξέκοψε ὀργανωτικά ἀπό τίς ὀπορτουνιστικές ὁμάδες καί τά ὀπορτουνιστικά στοιχεῖα, καί ἀκριβῶς τό γεγονός αὐτό βοήθησε τό κόμμα νά ἐκπληρώσει τό ἐπαναστατικό του καθῆκον στήν περίοδο τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου. Γιά τούς μπολσεβίκους δέν ὑπάρχει ζήτημα ἄν εἶναι σκόπιμη ἡ ρήξη μέ τούς σοσιαλσωβινιστές. Τό ζήτημα αὐτό γιά τούς μπολσεβίκους λύθηκε ἀμετάκλητα. Γι' αὐτούς ὑπάρχει μόνο τό ζήτημα πραγματοποίησης τῆς ρήξης αὐτῆς στό πιό κοντινό μέλλον σέ διεθνή κλίμακα.

Τυπικό κόμμα γιά τά σοσιαλιστικά κόμματα τῆς ἐποχῆς τῆς II Διεθνοῦς ἦταν τό κόμμα πού ἀνεχόταν στούς κόλπους του τούς ὀπορτουνιστές, ὅπου ὁ ὀπορτουνισμός ἄν καί θεωροῦνταν «παρέκλιση», ὅμως παρ' ὅλα αὐτά ἦταν νόμιμο συστατικό μέρος τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Ὁ τύπος αὐτοῦ τοῦ κόμματος ἔφαγε τά ψωμιά του. Οἱ νέες συνθῆκες τῆς πάλης, ἡ ἐποχή τῶν σοσιαλιστικῶν ἐπαναστάσεων ἀπαιτοῦσαν νά πραγματοποιηθεῖ τό πέρασμα σέ προλεταριακά κόμματα νέου τύπου, ἀπαλλαγμένα ἀπό τόν ὀπορτουνισμό. Ἀπό δῶ πήγαζε καί ἡ ἀνάγκη τῆς ὁλοκληρωτικῆς ρήξης μέ τούς ὀπορτουνιστές καί τούς σοσιαλσωβινιστές, τοῦ ἀπόλυτου ξεχωρισμοῦ τῶν ἐπαναστατικῶν προλεταριακῶν κομμάτων ἀπό τά μικροαστικά ὀπορτουνιστικά. Ἡ νέα, ἡ τρίτη Διεθνής ἔπρεπε νά δημιουργηθεῖ, τόνιζε ὁ Λένιν, ἀκριβῶς πάνω σέ μιά τέτια, ἐπαναστατική βάση. Ὅμως, «γιά νά δημιουργηθεῖ μιά *διεθνής* μαρξιστική ὀργάνωση πρέπει νά ὑπάρχει στίς *διάφορες* χῶρες ἡ θέληση γιά δημιουργία ἀνεξάρτητων μαρξιστικῶν κομμάτων» (σελ. 349).

Σέ πολλά σοσιαλιστικά κόμματα ὑπῆρχαν ἀριστερά, ἐπαναστατικά στοιχεῖα. Ὁ Λένιν παρακολουθοῦσε προσεκτικά τίς θέσεις καί τή δράση τους, εἶχε μέ πολλούς ἀπό τούς ἀριστερούς αὐτούς ἀλληλογραφία, τούς βοηθοῦσε μέ τίς συμβουλές του, σημείωνε τά λάθη τους σέ πολλά ζητήματα, ἐξηγοῦσε γιατί καί πῶς πρέπει νά διεξάγεται ἡ πάλη κατά τοῦ ὀπορτουνισμοῦ. Οἱ ρῶσοι διεθνιστές—ἔγραφε ὁ Λένιν,—ἐννοεῖται, δέν ἔχουν οὔτε στόν ἐλάχιστο βαθμό τήν ἀξίωση νά ἀναμιχθοῦν στίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις τῶν ἀριστερῶν συντρόφων μας. «Νομίζουμε μόνο ὅτι ἔχουμε καί δικαίωμα καί χρέος νά ἐκφράσουμε εἰλικρινά

τή γνώμη μας γιά τήν κατάσταση πραγμάτων» (σελ. 345). Ὁ Λένιν θεωροῦσε φλέγον ζήτημα τή συσπείρωση τῶν μαρξιστικῶν, ἀριστερῶν στοιχείων σέ διεθνή κλίμακα καί τήν ἐπιδίωκε ἐπίμονα. Κατέβαλλε πολλές προσπάθειες ὥστε στήν ἐπικείμενη, πρώτη στή διάρκεια τοῦ πολέμου, διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη οἱ ἀριστεροί νά ἐμφανισθοῦν σάν ἑνιαία δύναμη. Στόν τόμο αὐτό δημοσιεύεται, γραμμένο ἀπό τόν Λένιν, σχέδιο ἀπόφασης τῶν ἀριστερῶν γιά τή συνδιάσκεψη αὐτή πού ἔγινε στό Τσίμμερβαλντ τό Σεπτέμβρη τοῦ 1915.

Ὁ Λένιν τόνιζε ὅτι εἶναι δύσκολο νά πεῖ κανείς μέ ποιά ταχύτητα καί μέ ποιές ἀκριβῶς μορφές θά γίνει στίς διάφορες χῶρες τό προτσές τοῦ ξεχωρισμοῦ τῶν ἐπαναστατικῶν-προλεταριακῶν κομμάτων ἀπό τά μικροαστικά-ὀπορτουνιστικά κόμματα. Ὅμως εἶναι ἀνάγκη, ἔγραφε, «νά κατανοηθεῖ καθαρά ὅτι ἕνας τέτιος χωρισμός εἶναι ἀναπόφευκτος καί νά κατευθύνεται ὅλη ἡ πολιτική τῶν ἐργατικῶν κομμάτων ἀκριβῶς μ' αὐτό τό πρίσμα» (σελ. 259). Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος ἐπιβεβαίωσε τό συμπέρασμα αὐτό τοῦ Λένιν. Οἱ ἀριστεροί σοσιαλιστές στή Γερμανία, στή Γαλλία, στήν Ἀγγλία, στίς Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς καί σέ ἄλλες χῶρες, ἐμπνεόμενοι ἀπό τό παράδειγμα τῶν μπολσεβίκων τῆς Μεγάλης Ὀχτωβριανῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης, ὕστερα ἀπό λίγο ξέκοψαν ἀπό τούς ὀπορτουνιστές καί δημιούργησαν προλεταριακά κόμματα νέου τύπου, κομμουνιστικά κόμματα. Ἀργότερα τό προτσές τῆς δημιουργίας μαρξιστικῶν ἐπαναστατικῶν κομμάτων ἀγκάλιασε σχεδόν ὅλες τίς καπιταλιστικές, τίς ἐξαρτημένες καί τίς ἀποικιακές χῶρες. Σήμερα τά κομμουνιστικά κόμματα δροῦν σέ ὅλες σχεδόν τίς χῶρες τοῦ κόσμου, ἑνώνοντας στίς γραμμές τους δεκάδες ἑκατομμύρια ἄτομα. Αὐτό εἶναι μιά ὑπέροχη νίκη τοῦ μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ, μιά τεράστια κατάκτηση τῆς ἐργατικῆς τάξης.

Τά ἔργα τοῦ Λένιν πού ἔχουν μπεῖ σέ τοῦτο τόν τόμο ἀποτελοῦν λαμπρό ὑπόδειγμα ὀργανικῆς σύνδεσης τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας μέ τήν ἐπαναστατική πρακτική, δημιουργικῆς ἀνάπτυξης τοῦ μαρξισμοῦ στή βάση τῆς γενίκευσης τῆς πείρας τῶν ἀγώνων τῆς ἐργατικῆς τάξης στίς νέες ἱστορικές συνθῆκες, παράδειγμα βαθιᾶς θεωρητικῆς θεμελίωσης τῆς πολιτικῆς τοῦ κόμματος. Στά χρόνια τοῦ πολέμου ὁ Λένιν μελετᾶ καί πάλι τή φιλοσοφική φιλολογία, στρέφοντας τήν κύρια προσοχή του στήν ἐπεξεργασία τῆς ὑλιστικῆς διαλεκτικῆς, μελετᾶ τή φιλολογία γιά τό ἀγροτικό καί τό ἐθνικό ζήτημα, γιά τούς πολέμους

καί ἰδιαίτερα τίς ἐργασίες γιά τόνἰμπεριαλισμό. Τά ἔργα πού ἔγραψε στά χρόνια τοῦ πολέμου εἶναι ἐξαιρετικά πλούσια σέ θεωρητικό περιεχόμενο καί ἀποτελοῦν μέγιστη συνεισφορά στό ἰδεολογικό θησαυροφυλάκιο τοῦ μαρξισμοῦ.

Στά ἔργα του ἐκείνης τῆς περιόδου, καί κατά πρῶτο λόγο ἐδῶ πρέπει νά ἀναφερθεῖ ἡ μπροσούρα «Σοσιαλισμός καί πόλεμος» πού συμπεριλαμβάνεται σέ τοῦτο τόν τόμο, ὁ Λένιν ἀναπτύσσει τή μαρξιστική διδασκαλία γιά τόν πόλεμο καί τή στάση τῶν σοσιαλιστῶν ἀπέναντι στούς πολέμους.

῾Ο Λένιν τόνιζε ὅτι ὑπάρχουν δυό τύποι πολέμων:

Πρῶτο, οἱ ἄδικοι πόλεμοι, οἱ ἰμπεριαλιστικοί, πού ἔχουν σκοπό τήν κατάκτηση καί τήν ὑποδούλωση ξένων χωρῶν καί λαῶν, τήν ἐκμηδένιση τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν, τήν κατάπνιξη τῶν σοσιαλιστικῶν, δημοκρατικῶν καί ἐθνικοαπελευθερωτικῶν κινημάτων. Στούς πολέμους αὐτούς τό σύνθημα «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας» εἶναι ἀπατηλό σύνθημα, πού τό προβάλλει ἡ ἀστική τάξη γιά νά ἐξαπατήσει τίς μάζες, γιά νά συγκαλύψει τά κατακτητικά, ληστρικά συμφέροντά της. ῾Η ἐργατική τάξη καί ὅλες οἱ προοδευτικές δυνάμεις σέ τέτιου εἴδους πολέμους δέν μποροῦν νά ὑποστηρίζουν τό σύνθημα τῆς «ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας», ἀλλά, ἀντίθετα, ὀφείλουν νά ξεσκεπάζουν τόν ἰμπεριαλιστικό τους χαρακτήρα. ᾿Ενάντια στούς ἄδικους, τούς ἰμπεριαλιστικούς πολέμους πρέπει οἱ δυνάμεις αὐτές νά διεξάγουν ἀποφασιστική πάλη μέ ὅλα τά μέσα μέχρι καί τήν ἐπανάσταση καί τήν ἀνατροπή τῶν ἰμπεριαλιστικῶν κυβερνήσεων τῆς χώρας τους.

Δεύτερο, ὑπάρχουν δίκαιοι πόλεμοι πού ἔχουν σκοπό τήν ὑπεράσπιση τοῦ λαοῦ ἀπό τήν ἐξωτερική ἐπίθεση καί τίς προσπάθειες ὑποδούλωσής του, τήν ἀπελευθέρωση τῶν ἐργαζομένων ἀπό τή φεουδαρχική καί τήν καπιταλιστική καταπίεση, τήν ἀπαλλαγή τῶν ἀποικιῶν καί τῶν ἐξαρτημένων χωρῶν ἀπό τό ζυγό τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, τήν ὑπεράσπιση τῶν σοσιαλιστικῶν κρατῶν ἀπό τήν ἐπίθεση τῶν ἰμπεριαλιστῶν. Τέτιου εἴδους πολέμους ἡ ἐργατική τάξη καί ὅλες οἱ προοδευτικές δυνάμεις ὀφείλουν νά τούς ὑποστηρίζουν. Στά ἐθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, στούς πολέμους γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, τό σύνθημα τῆς «ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας» εἶναι σωστό καί ἀναγκαῖο σύνθημα καί ἀνταποκρίνεται ὁλοκληρωτικά στό πνεῦμα τοῦ μαρξισμοῦ.

῾Ο Λένιν ἔδοσε ἀπάντηση καί στό ζήτημα, πῶς πρέπει νά καθορίζεται ὁ χαρακτήρας τοῦ πολέμου. ῾Ο πόλεμος, δίδασκε,

εἶναι ἡ συνέχιση μέ βίαια μέσα τῆς πολιτικῆς ὁρισμένων δυνάμεων καί διαφόρων τάξεων μέσα σέ αὐτές, πού φτάνει μέχρι τόν πόλεμο, καί ὁ χαρακτήρας τοῦ πολέμου—δίκαιος ἤ ἄδικος—ἐξαρτᾶται ἀπό τό ποιά τάξη διεξάγει τόν πόλεμο, ποιά πολιτική συνεχίζεται μέ τόν πόλεμο αὐτό. Τά κομμουνιστικά καί ἐργατικά μαρξιστικο-λενινιστικά κόμματα καθοδηγοῦνται σταθερά ἀπό τίς θεμελιακές ὑποδείξεις τοῦ Λένιν γιά τή στάση τῶν σοσιαλιστῶν ἀπέναντι στούς πολέμους.

῾Ο παγκόσμιος ἰμπεριαλιστικός πόλεμος πού ἔφερε τεράστια βάσανα στούς λαούς, κόστισε ἑκατομμύρια ζωές, προκάλεσε μεγάλες καταστροφές, ἔβαλε μπροστά στήν ἀνθρωπότητα μέ ἐξαιρετική ὀξύτητα τό ζήτημα: μέ ποιόν τρόπο μπορεῖ νά μπεῖ τέρμα στούς πολέμους. Μέσα στίς μάζες ἀναπτύχθηκαν οἱ διαθέσεις πρός ὄφελος τῆς εἰρήνης. Οἱ ἰμπεριαλιστές τό ἐκμεταλλεύτηκαν αὐτό καί ἄρχισαν νά ὑποβάλλουν στούς λαούς τή σκέψη ὅτι ὁ παγκόσμιος πόλεμος εἶναι ὁ τελευταῖος πόλεμος, ὅτι καί οἱ κυβερνήσεις θέλουν τήν εἰρήνη, ἀποσιωπώντας τό γεγονός ὅτι αὐτές θέλουν μιά ληστρική, ἰμπεριαλιστική εἰρήνη πρός ὄφελος τοῦ «δικοῦ τους» ἔθνους. Οἱ ἀστοί πασιφιστές καί οἱ ὀπορτουνιστές δήλωναν ὅτι τάχα σέ τέτιες συνθῆκες μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ μιά δίκαιη καί δημοκρατική εἰρήνη χωρίς τήν ἐπαναστατική πάλη τῶν μαζῶν ἐνάντια στίς ἰμπεριαλιστικές κυβερνήσεις.

῾Ο Λένιν στήν μπροσούρα «Σοσιαλισμός καί πόλεμος», στά ἄρθρα «᾿Αστοί φιλάνθρωποι καί ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία», «Σχετικά μέ τήν ἐκτίμηση τοῦ συνθήματος «εἰρήνη»», «Τό ζήτημα τῆς εἰρήνης» καί σέ ἄλλες ἐργασίες, ἐξήγησε ὅτι στίς συνθῆκες αὐτές, στίς συνθῆκες τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου, τό σύνθημα τῆς εἰρήνης πού τό ἀντιπαραθέτουν στό σύνθημα τῆς μετατροπῆς τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο πόλεμο καί πού τό παίρνουν ἀποσπασμένο ἀπό τή διεκδίκηση τῆς παραχώρησης σέ ὅλα τά ἔθνη τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης, ἦταν λαθεμένο σύνθημα πού καλλιεργοῦσε αὐταπάτες ὅτι τάχα οἱ ἰμπεριαλιστές μποροῦν νά δόσουν δίκαιη, δημοκρατική εἰρήνη πού διψοῦσαν οἱ μάζες. Μετά τή Μεγάλη ᾿Οχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση τό Σοβιετικό κράτος ἀπευθύνθηκε πρός ὅλους τούς λαούς καί τίς κυβερνήσεις τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν μέ τήν πρόταση νά ἀρχίσουν ἀμέσως διαπραγματεύσεις γιά μιά δίκαιη, δημοκρατική εἰρήνη, γιά μιά εἰρήνη χωρίς προσαρτήσεις καί ἀποζημιώσεις. Ταυτόχρονα ἡ Σοβιετική κυβέρνηση, γιά νά ἐπιταχυνθεῖ ὁ τερματισμός τοῦ

πολέμου, συμφώνησε νά ἐξετάσει καί ὅλους τούς ἄλλους ὅρους τῆς εἰρήνης. Ὁ ἀγώνας γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς εἰρήνης, καί σέ συνέχεια γιά τή διατήρηση σταθερῆς εἰρήνης, ἀποτέλεσε τή γενική γραμμή τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος καί τοῦ Σοβιετικοῦ κράτους.

Ὁ Λένιν ἀπ' ἀφορμή τόν παγκόσμιο ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, πρόβαλε μιά σειρά ἀπό σπουδαιότατες θέσεις γιά τό ζήτημα τῆς προοπτικῆς τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν πολέμων ἀπό τή ζωή τῆς κοινωνίας.

Πρίν ἀπ' ὅλα ὁ Λένιν ὑπογράμμιζε ὅτι τό σοσιαλισμό σάν κοινωνικό καθεστώς ἀπό τή φύση του τόν χαρακτηρίζει ἡ προσπάθεια ἐξάλειψης τῶν πολέμων, σταθερῆς εἰρήνης στή γῆ, ὅτι «τό ἰδανικό μας εἶναι ἀκριβῶς ὁ τερματισμός τῶν πολέμων, ἡ εἰρήνη ἀνάμεσα στούς λαούς, τό σταμάτημα τῆς καταλήστευσης καί τῆς βίας» (σελ. 310). Ταυτόχρονα ὁ Λένιν ἔγραφε ὅτι οἱ πόλεμοι εἶναι συνοδοιπόροι τοῦ καπιταλισμοῦ, στό ἰμπεριαλιστικό ἰδιαίτερα στάδιό του, καί τόνιζε ὅτι εἶναι «ἀδύνατο νά ἐξαλειφθοῦν οἱ πόλεμοι χωρίς τήν ἐξάλειψη τῶν τάξεων καί τή δημιουργία τοῦ σοσιαλισμοῦ» (σελ. 317). Ὁ Λένιν,προβάλλοντας τή θέση γιά τούς πολέμους στόν ἰμπεριαλισμό, εἶχε ὑπόψη του δυό περιστατικά: Πρῶτο, τό γεγονός ὅτι ὁ ἰμπεριαλισμός ἀπό τή φύση του ἀποτελεῖ πηγή τοῦ πολέμου, ὅτι ἐφόσον ὑπάρχει ἰμπεριαλισμός διατηρεῖται ἡ οἰκονομική βάση τῶν ἐπιθετικῶν πολέμων. Ἡ θέση αὐτή τοῦ Λένιν διατηρεῖ τήν ἀξία της καί στίς σημερινές συνθῆκες, πού παράλληλα μέ τό σύστημα τοῦ καπιταλισμοῦ ὑπάρχει καί τό παγκόσμιο σύστημα τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἐφόσον στή γῆ παραμένει ὁ καπιταλισμός, ἡ ἰμπεριαλιστική ἀστική τάξη θά ἐξακολουθήσει νά ἐπιδιώκει πολεμικούς τυχοδιωκτισμούς καί ἐπιθέσεις. Νά γιατί ὅλες οἱ φιλειρηνικές δυνάμεις πρέπει νά ἐπιδείχνουν μέγιστη ἐπαγρύπνηση ἀπέναντι στίς ἐπιθετικές ἐπιβουλές τῶν ἰμπεριαλιστῶν.

Δεύτερο, ὁ Λένιν, μιλώντας γιά τό ἀναπόφευκτο τῶν πολέμων στόν ἰμπεριαλισμό, ξεκινάει ἀπό τό γεγονός ὅτι τήν περίοδο αὐτή ὁ ἰμπεριαλισμός ἦταν τό μοναδικό, καθολικό σύστημα· παντοῦ τήν κρατική πολιτική δέν τήν καθόριζε ἡ ἐργατική τάξη, ἀλλά ἡ ἰμπεριαλιστική ἀστική τάξη, πού κυριαρχοῦσε ἀπόλυτα στό διεθνή στίβο, ἐνῶ οἱ φιλειρηνικές δυνάμεις ἦταν ἀδύναμες καί δέν ἦταν σέ θέση νά ἀποτρέψουν τούς κατακτητικούς πολέμους. Ὅμως ὁ Λένιν πρόβλεψε καί τόνιζε ὅτι ἡ νίκη τῆς ἐπανάστασης σέ πολλές χῶρες θά ἀλλάξει τή διεθνή κατάσταση καί θά δημιουργήσει τούς ὅρους πού θά ἐπιτρέψουν νά μπεῖ

τέρμα στούς παγκόσμιους πολέμους. Ἀκριβῶς αὐτό τό συμπέρασμα βγαίνει ἀπό τή θέση τοῦ Λένιν ὅτι «ὕστερα ἀπό τό σημερινό πόλεμο, ἄν δέν γίνουν μιά σειρά πετυχημένες ἐπαναστάσεις, θά ἀκολουθήσουν γρήγορα καί ἄλλοι πόλεμοι» (σελ. 41).

Ἡ πρόβλεψη τοῦ Λένιν ὅτι, ὕστερα ἀπό τήν ἄνοδο τοῦ προλεταριάτου στήν ἐξουσία σέ μιά σειρά χῶρες, θά μπεῖ μέ νέο τρόπο τό ζήτημα τῆς δυνατότητας ἀνατροπῆς τῶν πολέμων ἐπιβεβαιώθηκε. Μετά τή δημιουργία τοῦ παγκόσμιου συστήματος τοῦ σοσιαλισμοῦ, τή δημιουργία τοῦ ἰσχυροῦ κινήματος τῶν ὀπαδῶν τῆς εἰρήνης, ὁ πόλεμος ἔπαψε νά εἶναι μοιραῖα ἀναπόφευκτος. Τό Κομμουνιστικό κόμμα τῆς Σοβιετικῆς Ἕνωσης, ξεκινώντας ἀπό τίς νέες ἱστορικές συνθῆκες καί ἀναπτύσσοντας δημιουργικά τή μαρξιστικο-λενινιστική διδασκαλία, ἔβγαλε τό σπουδαιότατο συμπέρασμα ὅτι ἀκόμη καί πρίν τήν πλήρη νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ στή γῆ ὑπάρχει ἡ ἐφικτή δυνατότητα ἀποκλεισμοῦ τοῦ πολέμου ἀπό τή ζωή τῆς κοινωνίας, ὅτι ὁ παγκόσμιος πόλεμος μπορεῖ ν' ἀποτραπεῖ μέ τίς ἑνωμένες προσπάθειες τοῦ ἰσχυροῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου, τῶν φιλειρηνικῶν μή σοσιαλιστικῶν κρατῶν, τῆς διεθνοῦς ἐργατικῆς τάξης καί ὅλων τῶν δυνάμεων πού ὑπερασπίζουν τήν ὑπόθεση τῆς εἰρήνης. Ἡ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ σέ ὅλο τόν κόσμο θά ἐξαλείψει ὁριστικά τίς κοινωνικές καί ἐθνικές αἰτίες τῆς ἐμφάνισης ὅλων τῶν πολέμων.

«Ἡ μέθοδος τοῦ Μάρξ—ἔγραφε ὁ Λένιν—συνίσταται πρῶτ' ἀπ' ὅλα στό νά παίρνεται ὑπόψη τό *ἀντικειμενικό* περιεχόμενο τοῦ ἱστορικοῦ προτσές σέ μιά δοσμένη συγκεκριμένη στιγμή, σέ μιά δοσμένη συγκεκριμένη κατάσταση, γιά νά κατανοηθεῖ πρίν ἀπ' ὅλα *ποιᾶς* τάξης τό κίνημα ἀποτελεῖ τό κύριο ἐλατήριο μιᾶς ἐνδεχόμενης προόδου μέσα σ' αὐτή τή συγκεκριμένη κατάσταση» (σελ. 139-140). Μόνο πάνω σ' αὐτή τή βάση, μόνο ὅταν ξέρουμε τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς δοσμένης ἐποχῆς «μποροῦμε νά χαράξουμε σωστά τήν τακτική μας». Ὁ Λένιν τόνιζε ὅτι χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς ἐποχῆς πού ἄρχισε στό μεταίχμιο τοῦ 19ου καί τοῦ 20οῦ αἰώνα ἦταν ἡ μετεξέλιξη τοῦ καπιταλισμοῦ σέ ἰμπεριαλισμό, ἡ δημιουργία τῶν ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν συντριβῆς τοῦ καπιταλισμοῦ, πάλης τοῦ διεθνοῦς προλεταριάτου ἐνάντια στό διεθνή ἰμπεριαλισμό. Ὁ Λένιν καθόρισε τήν ἐποχή αὐτή πού εἶχε ἀρχίσει σάν «ἐποχή τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, τῶν πολέμων καί τῶν ἐπαναστάσεων». Αὐτό ἦταν ἐντελῶς σωστό γιά τόν καιρό ἐκεῖνο. Ὅταν

ὅμως νίκησε ἡ Μεγάλη ᾿Οχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση, ὁ Λένιν τονιζε ὅτι κύριο περιεχόμενο τῆς ἐποχῆς ἔγινε τό πέρασμα ἀπό τόν καπιταλισμό στό σοσιαλισμό, «ἡ ἐξάλειψη τοῦ καπιταλισμοῦ καί τῶν συνεπειῶν του, ἡ καθιέρωση τῶν βάσεων τῆς κομμουνιστικῆς τάξης πραγμάτων» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 31ος, σελ. 365).

῾Ο Λένιν στίς πρῶτες ἤδη ἐργασίες του πού γράφτηκαν στά χρόνια τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου, ἔδοσε ἐπιστημονικό χαρακτηρισμό τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, τόνισε ὅτι ὁ ἰμπεριαλισμός εἶναι ὁ μονοπωλιακός καπιταλισμός, τό ἀνώτερο καί τελευταῖο στάδιο τοῦ καπιταλισμοῦ καί διατύπωσε τά βασικά γνωρίσματα τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. ῾Ο παγκόσμιος ἰμπεριαλιστικός πόλεμος, ἔγραφε ὁ Λένιν, «δημιουργήθηκε ἀπό τίς συνθῆκες μιᾶς ἐποχῆς ὅπου ὁ καπιταλισμός ἔφτασε στό ἀνώτατο στάδιο ἀνάπτυξής του· ὅπου τήν πιό οὐσιαστική σημασία δέν τήν ἔχει πιά μόνο ἡ ἐξαγωγή ἐμπορευμάτων, ἀλλά καί ἡ ἐξαγωγή κεφαλαίων· ὅπου ἡ καρτελοποίηση τῆς παραγωγῆς καί ἡ διεθνοποίηση τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἔχουν πάρει σημαντικές διαστάσεις· ὅπου ἡ ἀποικιακή πολιτική ἔχει ὁδηγήσει στό μοίρασμα σχεδόν ὅλης τῆς ὑδρογείου σφαίρας· ὅπου οἱ παραγωγικές δυνάμεις τοῦ παγκόσμιου καπιταλισμοῦ ἔχουν ξεπεράσει τά περιορισμένα πλαίσια τῆς διαίρεσης σέ ἐθνικά κράτη· ὅπου ἔχουν ὡριμάσει πέρα γιά πέρα οἱ ἀντικειμενικοί ὅροι γιά τήν πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 161-162).

῾Ο Λένιν, μέ βάση τή βαθιά μελέτη τῆς ἐποχῆς τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, ἀποκάλυψε τό νόμο τῆς ἀνισόμετρης οἰκονομικῆς καί πολιτικῆς ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ στήν ἐποχή τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. ῾Ο νόμος αὐτός συνίσταται στό ὅτι οἱ καπιταλιστικές χῶρες ἀναπτύσσονται ἀνισόμετρα, μέ ἅλματα, πράγμα πού ἔχει σάν συνέπεια τήν ἀλλαγή τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων καί τήν ὄξυνση τῆς πάλης ἀνάμεσα στίς ἰμπεριαλιστικές δυνάμεις γιά τό ξαναμοίρασμα τῶν ἀποικιῶν καί τῶν σφαιρῶν ἐπιροῆς. ῾Ο Λένιν ἔδειξε ὅτι ἡ ἀνισομετρία τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης στήν ἐποχή τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ὁδηγεῖ στό νά ὡριμάζουν σέ διαφορετικό χρόνο οἱ πολιτικές προϋποθέσεις γιά τή νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης στίς διάφορες χῶρες, ἐνῶ ἡ ὄξυνση τῶν ἀντιθέσεων καί οἱ συγκρούσεις ἀνάμεσα στίς καπιταλιστικές χῶρες ἀδυνατίζουν τό σύστημα τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καί διευκολύνουν τό ρῆγμα του στόν πιό ἀδύνατο κρίκο του. ῾Ο Λένιν, ξεκινώντας ἀπό αὐτό, ἔφθασε στό συμπέρασμα ὅτι ἡ θέση τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς πώς ἡ

σοσιαλιστική ἐπανάσταση μπορεῖ νά νικήσει μόνο ὅταν γίνει ταυτόχρονα σέ ὅλες ἤ στίς κύριες καπιταλιστικές χῶρες, δέν ἀνταποκρίνεται πιά στίς νέες ἱστορικές συνθῆκες. Ἡ διατύπωση αὐτή πρέπει νά ἀντικατασταθεῖ μέ τή νέα θέση: γιά τό ἀνέφικτο τῆς ταυτόχρονης νίκης τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης σέ ὅλες τίς χῶρες καί γιά τή δυνατότητα τῆς νίκης τοῦ σοσιαλισμοῦ στήν ἀρχή σέ μιά ἤ σέ μερικές χῶρες.

Ὁ Λένιν διατύπωσε τή μεγαλοφυή αὐτή ἀνακάλυψή του γιά πρώτη φορά τόν Αὔγουστο τοῦ 1915 στό ἄρθρο «Γιά τό σύνθημα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης», πού συμπεριλαμβάνεται στόν τόμο αὐτό. «Ἡ ἀνισόμετρη οἰκονομική καί πολιτική ἀνάπτυξη εἶναι ἀπόλυτος νόμος τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἀπό δῶ βγαίνει πώς εἶναι δυνατή ἡ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ στήν ἀρχή σέ λίγες ἤ ἀκόμη καί σέ μιά μονάχα, χωριστά παρμένη καπιταλιστική χώρα» (σελ. 362).

Τό συμπέρασμα τοῦ Λένιν γιά τή δυνατότητα νίκης τοῦ σοσιαλισμοῦ στήν ἀρχή σέ μιά χώρα, πού ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα δημιουργικῆς ἀνάπτυξης τοῦ μαρξισμοῦ, ἦταν μέγιστη ἀνακάλυψη. Ἦταν νέα θεωρία τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης, πού ἔδοσε στή διεθνή ἐργατική τάξη ξεκάθαρη προοπτική τῆς πάλης, ἄνοιξε τό δρόμο στήν ἐνεργητικότητα καί στήν πρωτοβουλία τῶν προλεταρίων κάθε ξεχωριστῆς χώρας γιά τήν ἐπίθεση ἐνάντια στήν ἐθνική τους ἀστική τάξη, τούς ἐξόπλισε μέ τήν ἐπιστημονικά θεμελιωμένη πίστη στή νίκη. Ἡ διδασκαλία τοῦ Λένιν γιά τή δυνατότητα τῆς νίκης τοῦ σοσιαλισμοῦ σέ μιά χώρα ἔγινε καθοδηγητική ἀρχή τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος τῆς Σοβιετικῆς Ἕνωσης στήν πάλη του γιά τή νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης καί τῆς οἰκοδόμησης τοῦ σοσιαλισμοῦ στή χώρα μας.

Στά χρόνια τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ὁ Λένιν ἐπεξεργάστηκε ὁλόπλευρα τή μαρξιστική θέση γιά τήν ἐπαναστατική κατάσταση, πού ἔχει τεράστια σημασία γιά τήν πρακτική δράση τῶν μαρξιστικῶν κομμάτων. Ὅπως ὑπογράμμιζε ἐπανειλημμένα ὁ Λένιν, δέν μπορεῖ νά γίνει «εἰσαγωγή» τῆς ἐπανάστασης στή μιά ἤ τήν ἄλλη χώρα ἀπ' ἔξω, ὅπως ἐπίσης δέν ἐπιτρέπεται νά προκληθεῖ ἀπό ὁποιαδήποτε ἐπιθυμία ἤ διαταγή. Ἡ ἐπανάσταση εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐσωτερικῆς ἐξέλιξης κάθε χώρας, γεννιέται ἀπό τίς ἀντικειμενικές αἰτίες, ἀπό τήν ὄξυνση στό ἔπακρο τῶν κοινωνικῶν ἀντιθέσεων καί ἀναπτύσσεται ἀπό τίς κρίσεις πού ἔχουν ὡριμάσει καί πού ὀνομάζονται ἐπαναστατικές καταστάσεις.

῾Ο Λένιν τόνιζε ὅτι τήν ἐπαναστατική κατάσταση τή χαρακτηρίζουν τρία κύρια γνωρίσματα: «1) ῾Η ἀδυναμία τῶν κυρίαρχων τάξεων νά διατηρήσουν σέ ἀναλοίωτη μορφή τήν κυριαρχία τους· ἡ μιά εἴτε ἡ ἄλλη κρίση τῶν «κορυφῶν», ἡ κρίση τῆς πολιτικῆς τῆς κυρίαρχης τάξης πού δημιουργεῖ ρωγμή, ἀπ᾿ ὅπου εἰσχωρεῖ ἡ δυσαρέσκεια καί ὁ ἀναβρασμός τῶν καταπιεζόμενων τάξεων. Συνήθως γιά νά ξεσπάσει ἡ ἐπανάσταση δέν εἶναι ἀρκετό «τά κάτω στρώματα νά μή θέλουν», μά χρειάζεται ἀκόμη καί «οἱ κορυφές νά μήν μποροῦν» νά ζήσουν ὅπως παλιά. 2) ᾿Επιδείνωση, μεγαλύτερη ἀπό τή συνηθισμένη, τῆς ἀνέχειας καί τῆς ἀθλιότητας τῶν καταπιεζόμενων τάξεων. 3) Σημαντικό ἀνέβασμα γιά τούς παραπάνω λόγους τῆς δραστηριότητας τῶν μαζῶν, πού σέ «εἰρηνική» ἐποχή ἀφήνουν νά τίς ληστεύουν ἥσυχα, ἐνῶ σέ καιρούς θύελλας τραβιοῦνται τόσο ἀπό ὅλες τίς συνθῆκες τῆς κρίσης, *ὅσο καί ἀπό τίς ἴδιες τίς «κορυφές»,* σέ αὐτοτελή ἱστορική δράση.

Χωρίς αὐτές τίς ἀντικειμενικές ἀλλαγές πού δέν ἐξαρτιῶνται οὔτε ἀπό τή θέληση ὁρισμένων χωριστῶν ὁμάδων καί κομμάτων, ἀλλά οὔτε καί ἀπό τή θέληση ὁρισμένων χωριστῶν τάξεων, ἡ ἐπανάσταση—κατά γενικό κανόνα—δέν μπορεῖ νά γίνει» (σελ. 220). ῾Ωστόσο, κάθε ἐπαναστατική κατάσταση δέν ὁδηγεῖ στήν ἐπανάσταση. Γιά νά μετατραπεῖ ἡ ἐπαναστατική κατάσταση σέ ἐπανάσταση εἶναι ἀπαραίτητο, τόνιζε ὁ Λένιν, νά προστεθεῖ στούς παραπάνω ἀντικειμενικούς παράγοντες καί ἕνας ὑποκειμενικός: ἡ ἱκανότητα τῆς ἐπαναστατικῆς τάξης νά ἀναλάβει μαζικές ἐπαναστατικές ἐκδηλώσεις, ἀρκετά ἰσχυρές καί δραστήριες γιά νά ἀνατρέψουν τήν παλιά ἐξουσία καί νά ἐγκαθιδρύσουν τή δική τους ἐξουσία. ᾿Αποφασιστικό ὅρο γιά τή νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης ὁ Λένιν θεωροῦσε τήν καθοδήγηση τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης τῆς ἐργατικῆς τάξης ἀπό τό μαρξιστικό κόμμα.

῾Η Μεγάλη ᾿Οχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση, ἡ πλήρης καί ὁριστική νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ στήν ΕΣΣΔ, ἡ ἐπανάσταση καί ἡ οἰκοδόμηση τοῦ σοσιαλισμοῦ σέ μιά σειρά χῶρες, ὅλη ἡ πορεία τοῦ διεθνοῦς ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος τῶν ἐργαζομένων ἐπιβεβαίωσαν τήν ὀρθότητα καί τή μεγάλη δύναμη τῆς λενινιστικῆς θεωρίας τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης.

᾿Ιδιαίτερη θέση στόν τόμο αὐτό κατέχει τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Κάρλ Μάρξ (Σύντομη βιογραφική σκιαγραφία μέ ἔκθεση τοῦ μαρξισμοῦ)», πού τό ἔγραψε γιά τό ᾿Εγκυκλοπαιδικό λεξικό τοῦ

᾿Εκδοτικοῦ Γκρανάτ. Στό ἄρθρο γίνεται μιά πραγματικά ἐπιστημονική περιοδικοποίηση τῆς ζωῆς καί τῆς δράσης τοῦ Μάρξ, ξεχωρίζονται τά βασικά στάδια τῆς ἐξέλιξης τῶν ἀντιλήψεών του, δίνεται ἕνας συνοπτικός, μά ταυτόχρονα βαθύς χαρακτηρισμός τοῦ μαρξισμοῦ, ὅλων τῶν συστατικῶν μερῶν του. ῾Ο Λένιν ὑπογραμμίζει ὅτι ὁ μαρξισμός ἔκανε πραγματική ἐπανάσταση στήν ἀνάπτυξη τῆς κοινωνικῆς σκέψης. ᾿Αποκαλύπτει τά βασικά γνωρίσματα τοῦ μαρξιστικοῦ φιλοσοφικοῦ ὑλισμοῦ καί τῆς διαλεκτικῆς τοῦ Μάρξ, ἐξηγεῖ τή μεγάλη σημασία τῆς ἀνακάλυψης ἀπό τόν Μάρξ τῆς ὑλιστικῆς ἀντίληψης τῆς ἱστορίας, δίνει χαρακτηρισμό τῆς οὐσίας τῆς οἰκονομικῆς διδασκαλίας τοῦ Μάρξ, τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ καί τῶν μαρξιστικῶν ἀρχῶν τῆς ταξικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου. ῾Ο Λένιν σημειώνει τήν ἀξιοθαύμαστη συνέπεια καί ἀρτιότητα τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Μάρξ, πού στό σύνολό τους μᾶς δίνουν «τό σύγχρονο ὑλισμό καί τό σύγχρονο ἐπιστημονικό σοσιαλισμό, σάν θεωρία καί σάν πρόγραμμα τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος ὅλων τῶν πολιτισμένων χωρῶν τοῦ κόσμου» (σελ. 50). ῾Ο Λένιν ὑπογραμμίζει τό δημιουργικό χαρακτήρα τοῦ μαρξισμοῦ σάν καθοδήγηση γιά δράση, τό ἀσυμβίβαστο τοῦ μαρξισμοῦ μέ τόν ἀναθεωρητισμό καί τό δογματισμό, τονίζει ὅτι ἡ ζωή, ἡ πορεία τῆς ἱστορίας ἐπιβεβαιώνουν πέρα γιά πέρα τήν ὀρθότητα τῆς διδασκαλίας τοῦ μαρξισμοῦ. ῾Η ἐργασία τοῦ Λένιν «Κάρλ Μάρξ» ἀποτελεῖ ἐξαιρετική συνεισφορά στή θεωρία καί στήν ἱστορία τοῦ μαρξισμοῦ.

* *
*

Στόν εἰκοστό ἕκτο τόμο ἔχουν περιληφθεῖ 9 καινούργια ντοκουμέντα τοῦ Λένιν πού γιά πρώτη φορά συμπεριλαμβάνονται στά «῞Απαντα». ᾿Ανάμεσά τους τά ἔργα: σημείωμα «Στόν συγγραφέα τοῦ «Τραγουδιοῦ γιά τό Γεράκι»», «Σχόλιο «τῆς Συντακτικῆς ᾿Επιτροπῆς» στό ἄρθρο «῾Η Οὐκρανία καί ὁ πόλεμος»» καί «Σχέδιο ἀπόφασης τῆς Διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς συνδιάσκεψης τῶν γυναικῶν», εἶχαν δημοσιευτεῖ νωρίτερα χωρίς ὑπογραφή στήν ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» καί σάν λενινιστικά δημοσιεύονται γιά πρώτη φορά.

Τό σημείωμα «Στόν συγγραφέα τοῦ «Τραγουδιοῦ γιά τό Γεράκι»» γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν ἀπ᾿ ἀφορμή μιά ἔκκληση πού δημοσιεύτηκε στόν τύπο καί πού ἦταν γραμμένη μέ πνεῦμα ἀστικοῦ πατριωτισμοῦ καί τήν ὁποία εἶχαν ὑπογράψει ἐπιφανεῖς ἐκπρόσωποι τῆς ρωσικῆς διανόησης, μαζί καί ὁ Μ. Γκόρκι. Τό

σημείωμα αὐτό ἀπό τό περιεχόμενό του εἶναι ἕνα εἶδος ἀνοιχτοῦ γράμματος πρός τόν Γκόρκι, στό ὁποῖο ὁ Λένιν, ἐπικρίνοντας αὐστηρά καί ἀποδοκιμάζοντας τήν ἐνέργεια τοῦ Γκόρκι, ταυτόχρονα ἐξηγεῖ σέ φιλικό τόνο τά λάθη τῶν ἐνεργειῶν του αὐτῶν, πού μπορεῖ νά ἐπιφέρουν ζημιά στήν ἐργατική τάξη, ἡ ὁποία τρέφει ἀγάπη καί ἐμπιστοσύνη πρός τόν Γκόρκι. «Ἡ ἐμπιστοσύνη αὐτή τῶν συνειδητῶν ἐργατῶν ἐπιφορτίζει τόν Γκόρκι μέ ὁρισμένη *εὐθύνη*—ὑπογραμμίζει ὁ Λένιν,—νά διαφυλάξει τό καλό του ὄνομα καί νά μήν τό δίνει γιά ὑπογραφή κάτω ἀπό ὁποιεσδήποτε φτηνές σωβινιστικές διαμαρτυρίες πού μποροῦν νά παραπλανήσουν τούς ἐργάτες πού δέν εἶναι ἀρκετά συνειδητοί... Τό ὄνομα τοῦ Στροῦβε κανέναν ἐργάτη δέν θά ξεστρατίσει, τό ὄνομα ὅμως τοῦ Γκόρκι μπορεῖ νά ἀποπροσανατολίσει» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 94-95).

Τό δημοσιευμένο στόν τόμο αὐτό «Σχόλιο «τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς» στό ἄρθρο «Ἡ Οὐκρανία καί ὁ πόλεμος»», πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 38, χαρακτηρίζει τή λενινιστική πολιτική τοῦ προλεταριακοῦ διεθνισμοῦ, τήν ὑποστήριξη ἀπό τόν Λένιν τῶν στοιχείων μέ διεθνιστικό προσανατολισμό, πού καταπολεμοῦσαν τόν ἐθνικισμό καί τό σωβινισμό.

Τό «Σχέδιο ἀπόφασης τῆς Διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς συνδιάσκεψης τῶν γυναικῶν» ἀντικαθρεπτίζει τή δράση τοῦ Λένιν γιά τή συσπείρωση τῶν ἀριστερῶν στό διεθνές ἐργατικό κίνημα. Ἡ ἴδια αὐτή ἀπόφαση ὑποβλήθηκε ἀπό τήν ἀντιπροσωπεία τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ καί στή διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη τῆς νεολαίας.

Στό μέρος «Προπαρασκευαστικά ὑλικά» δημοσιεύονται ἑπτά ντοκουμέντα τοῦ Λένιν: παραλλαγή τοῦ σχεδίου ἀπόφασης τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν γιά τήν πρώτη διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη, σχέδιο τῆς μπροσούρας «Ὁ εὐρωπαϊκός πόλεμος καί ὁ εὐρωπαϊκός σοσιαλισμός», σχέδιο τοῦ ἄρθρου «Κάρλ Μάρξ», σχέδιο τοῦ ἄρθρου γιά τήν ἥττα τῆς χώρας σου στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, «Σχετικά μέ τό σύνθημα τῆς μετατροπῆς τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο πόλεμο» (δημοσιεύεται γιά πρώτη φορά), σχέδιο τῆς διάλεξης «Πρωτομαγιά καί πόλεμος» (δημοσιεύτηκε στήν 4η ἔκδοση τῶν Ἁπάντων) καί σχέδιο τῆς τρίτης παραγράφου τῆς ἀπόφασης «Τό ΚΟ καί ἡ νέα ἐφημερίδα» πού ψηφίστηκε στή συνδιάσκεψη τῶν τμημάτων ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ στή Βέρνη τό 1915. Τό σχέδιο

αὐτό ἀντικαθρεπτίζει τήν πάλη τοῦ Λένιν γιά τή συσπείρωση τῶν τμημάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ τῶν μπολσεβίκων, γιά τό δυνάμωμα τοῦ Κεντρικοῦ 'Οργάνου τοῦ κόμματος, τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».

Τό 'Ινστιτοῦτο μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ
τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ

ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΟΛΕΜΟ[1]

Η ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

Ἔχουμε πληροφορίες ἀπό πολύ ἀξιόπιστες πηγές ὅτι τελευταῖα ἔγινε σύσκεψη καθοδηγητικῶν στελεχῶν τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας μέ θέμα τόν εὐρωπαϊκό πόλεμο. Ἡ σύσκεψη αὐτή δέν εἶχε ἐντελῶς ἐπίσημο χαρακτήρα, γιατί ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας δέν μποροῦσε ἀκόμη νά συνέλθει, ἐξαιτίας τῶν μαζικῶν συλλήψεων καί τῶν ἀνήκουστων διώξεων ἀπομέρους τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης. Ξέρουμε ὅμως πάρα πολύ συγκεκριμένα ὅτι ἡ σύσκεψη γιά τήν ὁποία γίνεται λόγος ἔκφραζε πραγματικά τίς ἀπόψεις τῶν πιό ἔγκυρων κύκλων τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας.

Ἡ σύσκεψη πῆρε τήν παρακάτω ἀπόφαση πού τό πλῆρες κείμενό της τό παραθέτουμε σάν ντοκουμέντο:

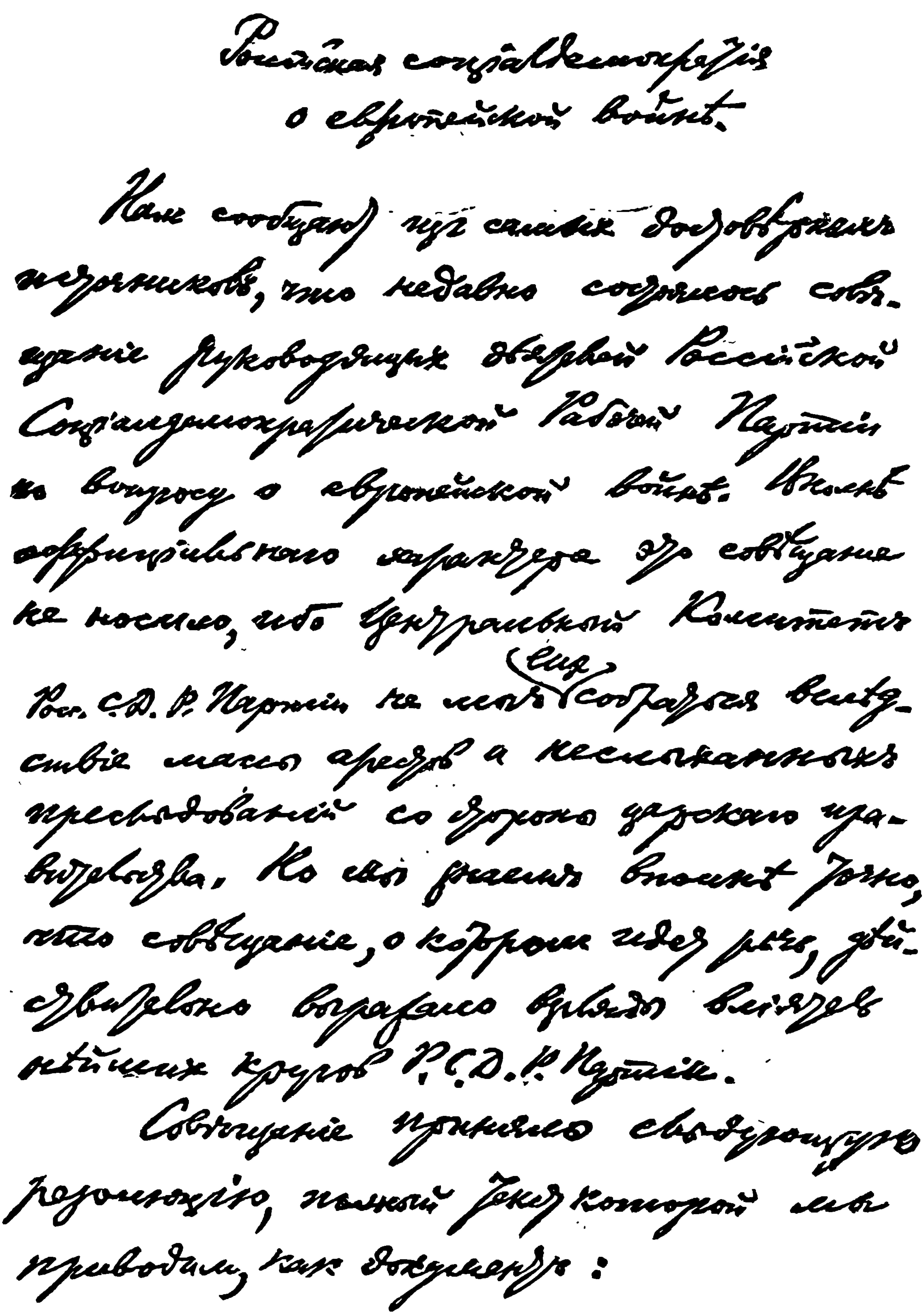
ΑΠΟΦΑΣΗ ΜΙΑΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΩΝ

1) Ὁ εὐρωπαϊκός καί παγκόσμιος πόλεμος ἔχει σαφῶς καθορισμένο χαρακτήρα ἀστικοῦ, ἰμπεριαλιστικοῦ, δυναστικοῦ πολέμου. Ἡ πάλη γιά ἀγορές καί ἡ καταλήστευση ξένων χωρῶν, ἡ τάση νά καταπνίξουν τό ἐπαναστατικό κίνημα τοῦ προλεταριάτου καί τῆς δημοκρατίας στό ἐσωτερικό τῶν χωρῶν, ἡ τάση νά ἀποβλακώσουν, νά διασπάσουν καί νά ἐξοντώσουν τούς προλετάριους ὅλων τῶν χωρῶν, σπρώχνοντας τούς μισθωτούς σκλάβους τοῦ ἑνός ἔθνους ἐνάντια στούς μισθωτούς σκλάβους τοῦ ἄλλου ἔθνους πρός ὄφελος τῆς ἀστικῆς τάξης, αὐτό εἶναι τό μοναδικό πραγματικό περιεχόμενο καί τό μοναδικό πραγματικό νόημα τοῦ πολέμου.

2)'Η στάση τῶν ἡγετῶν τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας, πού ἔχει τή μεγαλύτερη δύναμη καί ἐπιροή ἀπ'ὅλα τά κόμματα τῆς ΙΙ Διεθνοῦς (1889-1914) καί πού ψήφισε τίς πολεμικές πιστώσεις καί ἐπαναλαβαίνει τίς ἀστικοσωβινιστικές φράσεις τῶν πρώσσων γιοῦνκερ καί τῆς ἀστικῆς τάξης, ἀποτελεῖ καθαρή προδοσία τοῦ σοσιαλισμοῦ[2]. 'Η στάση τῶν ἡγετῶν τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας δέν μπορεῖ σέ καμιά περίπτωση νά δικαιολογηθεῖ, ἀκόμη καί ἄν ὑποτεθεῖ ὅτι τό κόμμα αὐτό εἶναι ἐξαιρετικά ἀδύνατο καί ὅτι βρέθηκε στήν ἀνάγκη νά ὑποταχθεῖ προσωρινά στή θέληση τῆς ἀστικῆς πλειοψηφίας τοῦ ἔθνους. Στήν πραγματικότητα τό κόμμα αὐτό ἐφάρμοσε στή δοσμένη στιγμή ἐθνικοφιλελεύθερη πολιτική.

3) Στόν ἴδιο βαθμό πρέπει νά καταδικαστεῖ καί ἡ στάση τῶν ἡγετῶν τῶν Σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων τοῦ Βελγίου καί τῆς Γαλλίας, πού πρόδοσαν τό σοσιαλισμό, παίρνοντας μέρος στίς ἀστικές κυβερνήσεις[3].

4)'Η προδοσία τοῦ σοσιαλισμοῦ ἀπό τήν πλειοψηφία τῶν ἡγετῶν τῆς ΙΙ (1889-1914) Διεθνοῦς σημαίνει ἰδεολογικοπολιτική χρεοκοπία αὐτῆς τῆς Διεθνοῦς. Βασική αἰτία τῆς χρεοκοπίας αὐτῆς εἶναι ἡ κυριαρχία στήν πράξη μέσα στή ΙΙ Διεθνή τοῦ μικροαστικοῦ ὀπορτουνισμοῦ, πού τόν ἀστικό του χαρακτήρα καί τόν κίνδυνο ἀπομέρους του τόν εἶχαν ἀπό καιρό τονίσει οἱ καλύτεροι ἐκπρόσωποι τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου ὅλων τῶν χωρῶν. Οἱ ὀπορτουνιστές ἀπό καιρό προετοίμαζαν τή χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, μέ τό νά ἀρνοῦνται τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καί νά τήν ὑποκαθιστοῦν μέ τόν ἀστικό ρεφορμισμό· μέ τό νά ἀρνοῦνται τήν ταξική πάλη καί τήν ἀναγκαία μετατροπή της σέ ὁρισμένες στιγμές σέ ἐμφύλιο πόλεμο καί διακηρύσσοντας τή συνεργασία τῶν τάξεων· μέ τό νά κηρύσσουν τόν ἀστικό σωβινισμό κάτω ἀπό τή μάσκα τοῦ πατριωτισμοῦ καί τῆς ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας καί ἀγνοώντας ἤ ἀρνούμενοι τή βασική ἀλήθεια τοῦ σοσιαλισμοῦ, πού ἔχει ἤδη ἐκτεθεῖ στό «Κομμουνιστικό Μανιφέστο», ὅτι οἱ ἐργάτες δέν ἔχουν πατρίδα[4]· μέ τό νά περιορίζουν τόν ἀγώνα ἐνάντια στό μιλιταρισμό σέ μιά συναισθηματική-μικροαστική ἄποψη, ἀντί νά ἀναγνωρίσουν τήν ἀναγκαιότητα ἑνός ἐπαναστατικοῦ πολέμου τῶν προλετάριων ὅλων τῶν χωρῶν ἐνάντια στήν ἀστική τάξη ὅλων τῶν χωρῶν· μέ τό νά μετατρέπουν τήν ἀνάγκη τῆς χρησιμοποίησης τοῦ ἀστικοῦ κοινοβουλευτισμοῦ καί τῆς ἀστικῆς νομιμότητας σέ φετίχ αὐτῆς τῆς νομιμότητας καί ξεχνώντας ὅτι σέ ἐποχή κρίσεων εἶναι ὑποχρεωτικές οἱ παράνομες μορφές

Российская социалдемократия о европейской войне.

Нам сообщают из самых достоверных источников, что недавно состоялось совещание руководящих деятелей Российской Социалдемократической Рабочей Партии по вопросу о европейской войне. Вполне официального характера это совещание не носило, ибо Центральный Комитет Росс. С.Д.Р. Партии не мог (ещё) собраться вследствие массы арестов и неслыханных преследований со стороны царского правительства. Но мы знаем вполне точно, что совещание, о котором идет речь, действительно выражало взгляды влиятельнейших кругов Р.С.Д.Р. Партии.

Совещание приняло следующую резолюцию, полный текст которой мы приводим, как документ:

Τό χειρόγραφο τοῦ Β. Ι. Λένιν τῆς εἰσαγωγῆς στίς θέσεις «Τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας στόν εὐρωπαϊκό πόλεμο». — 1914

Σμίκρυνση

ὀργάνωσης καί ζύμωσης. Ἕνα ἀπό τά διεθνῆ ὄργανα τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, ἡ γερμανική «Μηνιαία Σοσιαλιστική Ἐπιθεώρηση»[5], πού ἀπό καιρό ἔχει πάρει ἀστικοφιλελεύθερη θέση, πανηγυρίζει σήμερα πολύ δικαιολογημένα τή νίκη της ἐνάντια στόν εὐρωπαϊκό σοσιαλισμό. Τό λεγόμενο «κέντρο» τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας καί τῶν ἄλλων σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων στήν πράξη συνθηκολόγησε ἄνανδρα μπροστά στούς ὀπορτουνιστές. Καθῆκον τῆς μελλοντικῆς Διεθνοῦς πρέπει νά εἶναι ἡ ἀποφασιστική καί ἀμετάκλητη ἀπαλλαγή ἀπ᾿αὐτό τό ἀστικό ρεῦμα μέσα στό σοσιαλισμό.

5) Ἀπό τά ἀστικά καί σωβινιστικά αὐτά σοφίσματα, μέ τά ὁποῖα τά ἀστικά κόμματα καί οἱ κυβερνήσεις τῶν δυό κύριων ἀνταγωνιζόμενων ἐθνῶν τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης—τῆς Γερμανίας καί τῆς Γαλλίας—προσπαθοῦν ἰδιαίτερα νά ἀποβλακώσουν τίς μάζες καί πού τά ἐπαναλαβαίνουν τόσο οἱ ἀνοιχτοί ὅσο καί οἱ κρυφοί ὀπορτουνιστές σοσιαλιστές καί σέρνονται μέ δουλοπρέπεια στήν οὐρά τῆς ἀστικῆς τάξης, πρέπει νά σημειώσουμε καί νά στιγματίσουμε κυρίως τά παρακάτω:

ὅταν οἱ γερμανοί ἀστοί ἀναφέρονται στήν ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας, στήν πάλη ἐνάντια στόν τσαρισμό, στήν προάσπιση τῆς ἐλευθερίας τῆς πολιτιστικῆς καί ἐθνικῆς ἀνάπτυξης, λένε ψέματα, γιατί οἱ γιοῦνκερ τῆς Πρωσσίας μ᾿ἐπικεφαλῆς τόν Γουλιέλμο καί ἡ μεγαλοαστική τάξη τῆς Γερμανίας ἀκολουθοῦσαν πάντα πολιτική ὑπεράσπισης τῆς τσαρικῆς μοναρχίας καί δέν θά παραλείψουν, ὁποιαδήποτε καί ἄν εἶναι ἡ ἔκβαση τοῦ πολέμου, νά καταβάλουν προσπάθειες γιά νά τήν ὑποστηρίξουν· λένε ψέματα, γιατί στήν πραγματικότητα ἡ αὐστριακή ἀστική τάξη ἀνάλαβε μιά ληστρική ἐκστρατεία ἐνάντια στή Σερβία, ἡ γερμανική καταπιέζει τούς δανούς, τούς πολωνούς καί τούς γάλλους στήν Ἀλσατία καί τή Λωραίνη, διεξάγοντας ἐπιθετικό πόλεμο ἐνάντια στό Βέλγιο καί τή Γαλλία, γιά νά ληστέψει πιό πλούσιες καί πιό ἐλεύθερες χῶρες, ὀργανώνοντας τήν ἐπίθεση τή στιγμή πού τῆς φάνηκε ὅτι εἶναι ἡ καταλληλότερη γιά νά χρησιμοποιήσει τίς τελευταῖες τελειοποιήσεις της στόν τομέα τῆς πολεμικῆς τεχνικῆς καί στίς παραμονές τῆς ἐφαρμογῆς ἀπό τή Ρωσία τοῦ λεγόμενου μεγάλου πολεμικοῦ προγράμματός της.

Ὅταν οἱ γάλλοι ἀστοί ἐπικαλοῦνται μέ τόν ἴδιο τρόπο τήν ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας κτλ., ψεύδονται κι᾿αὐτοί, γιατί στήν πραγματικότητα ὑπερασπίζονται πιό καθυστερημένες ἀπό τήν ἄποψη τῆς καπιταλιστικῆς τεχνικῆς καί πιό ἀργά ἀναπτυσσόμενες χῶρες, μισθώνοντας μέ τά δισεκατομμύριά τους τίς μαυροεκατονταρχίτικες συμμορίες τοῦ ρωσικοῦ τσαρισμοῦ γιά τόν

ἐπιθετικό πόλεμο, δηλ. γιά τήν καταλήστευση τῆς αὐστριακῆς καί τῆς γερμανικῆς γῆς.

Καί οἱ δυό ὁμάδες τῶν ἐμπόλεμων ἐθνῶν δέν ὑστεροῦν σέ τίποτε ἡ μιά ἀπό τήν ἄλλη στίς φρικαλεότητες καί τή βαρβαρότητα τοῦ πολέμου.

6) Τό καθῆκον τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Ρωσίας εἶναι κυρίως καί πρῶτ᾽ἀπ᾽ὅλα νά διεξάγει ἀμείλικτη καί ἀδιάλλακτη πάλη ἐνάντια στό μεγαλορωσικό καί τόν τσαρικο-μοναρχικό σωβινισμό καί τή σοφιστική ὑπεράσπισή του ἀπό τούς ρώσους φιλελευθέρους καί καντέτους[6], ἀπό ἕνα μέρος τῶν ναρόντνικων[7] καί ἀπό τά ἄλλα ἀστικά κόμματα. Ἀπό τήν ἄποψη τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τῶν ἐργαζομένων μαζῶν ὅλων τῶν λαῶν τῆς Ρωσίας τό μικρότερο κακό θά ἦταν ἡ ἥττα τῆς τσαρικῆς μοναρχίας καί τῶν στρατευμάτων της πού καταπιέζουν τήν Πολωνία, τήν Οὐκρανία καί μιά σειρά λαούς τῆς Ρωσίας καί ὑποδαυλίζουν τήν ἐθνική ἔχθρα γιά τό δυνάμωμα τῆς καταπίεσης τῶν μεγαλορώσων σέ βάρος τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων καί γιά τή στερέωση τῆς ἀντιδραστικῆς καί βάρβαρης κυβέρνησης τῆς τσαρικῆς μοναρχίας.

7) Τά συνθήματα τῆς σοσιαλδημοκρατίας σήμερα πρέπει νά εἶναι:

πρῶτο, ὁλόπλευρη προπαγάνδιση τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης, πού ν᾽ἀγκαλιάζει καί τό στρατό καί τό θέατρο τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καί τῆς ἀνάγκης νά στρέψουν τά ὅπλα ὄχι ἐνάντια στά ἀδέλφια τους, τούς μισθωτούς σκλάβους τῶν ἄλλων χωρῶν, ἀλλά ἐνάντια στίς ἀντιδραστικές καί ἀστικές κυβερνήσεις καί τά ἀστικά κόμματα ὅλων τῶν χωρῶν. Ἀπόλυτη ἀνάγκη νά ὀργανωθοῦν παράνομοι πυρῆνες καί ὁμάδες μέσα στά στρατεύματα ὅλων τῶν ἐθνῶν γιά τή διεξαγωγή μιᾶς τέτιας προπαγάνδας σ᾽ὅλες τίς γλῶσσες. Ἀμείλικτη πάλη ἐνάντια στό σωβινισμό καί τόν «πατριωτισμό» τῶν μικροαστῶν καί τῶν ἀστῶν ὅλων χωρίς ἐξαίρεση τῶν χωρῶν. Ἐνάντια στούς ἡγέτες τῆς σημερινῆς Διεθνοῦς πού πρόδοσαν τό σοσιαλισμό νά γίνει ἀπαραίτητα ἔκκληση στήν ἐπαναστατική συνείδηση τῶν ἐργατικῶν μαζῶν, πού σηκώνουν στίς πλάτες τους ὅλο τό βάρος τοῦ πολέμου καί στίς περισσότερες περιπτώσεις εἶναι ἐχθρικές πρός τόν ὀπορτουνισμό καί τό σωβινισμό·

δεύτερο, προπαγάνδιση, σάν ἕνα ἀπό τά πιό ἄμεσα συνθήματα, τῆς γερμανικῆς, πολωνικῆς, ρωσικῆς κτλ. δημοκρατίας, παράλληλα μέ τή μετατροπή ὅλων τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης σέ δημοκρατικές Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Εὐρώπης[8]·

τρίτο, ἰδιαίτερα πάλη ἐνάντια στήν τσαρική μοναρχία καί

ἐνάντια στό μεγαλορωσικό, τόν πανσλαβικό σωβινισμό καί κήρυγμα τῆς ἐπανάστασης στή Ρωσία, καθώς καί τῆς ἀπελευθέρωσης καί αὐτοδιάθεσης τῶν λαῶν πού καταπιέζονται ἀπό τή Ρωσία, μέ ἄμεσα συνθήματα: λαοκρατική δημοκρατία, δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων καί 8ωρη ἐργάσιμη μέρα.

Μιά ὁμάδα σοσιαλδημοκρατῶν, μελῶν τοῦ ΣΔΕΚΡ

Γράφτηκε ὄχι ἀργότερα ἀπό τίς 24 τοῦ Αὐγούστου (6 τοῦ Σεπτέμβρη) 1914

Πρωτοδημοσιεύτηκε ὁλόκληρη τό 1929, στή 2-3ηἔκδοση τῶν Ἁπάντων τοῦ Β. Ι. Λένιν, τόμ. XVIII· ἡ εἰσαγωγή τό 1948 στήν 4η ἔκδοση τῶν Ἁπάντων τοῦ Β. Ι. Λένιν, τόμ. 21ος

Δημοσιεύεται ἀπό τό ἀντίγραφο, πού γράφτηκε ἀπό τήν Ν. Κ. Κρούπσκαγια, κοιτάχτηκε καί διορθώθηκε ἀπό τόν Λένιν· ἡ εἰσαγωγή δημοσιεύεται ἀπό τό χειρόγραφο

Ο ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Τό πιό ὀδυνηρό πράγμα γιά ἕνα σοσιαλιστή δέν εἶναι οἱ φρίκες τοῦ πολέμου—ἐμεῖς εἴμαστε πάντα ὑπέρ τοῦ «santa guerra di tutti gli oppressi per la conquista delle *loro* patrie!»*,— ἀλλά ἡ φρίκη τῆς προδοσίας τῶν ἀρχηγῶν τοῦ σημερινοῦ σοσιαλισμοῦ, ἡ φρίκη τῆς χρεοκοπίας τῆς σημερινῆς Διεθνοῦς. Μήπως δέν εἶναι προδοσία, μέσα στίς γραμμές τῆς σοσιαλδημοκρατίας, ἡ καταπληκτική ἀλλαγή θέσεων τοῦ μετώπου πού βλέπουμε σήμερα στούς γερμανούς σοσιαλιστές (μετά τήν κήρυξη τοῦ πολέμου ἀπομέρους τῆς Γερμανίας); ἡ γεμάτη ψευτιές φρασεολογία γιά ἀπελευθερωτικό πόλεμο ἐνάντια στόν τσαρισμό; τό γεγονός ὅτι ξεχνοῦν τήν ὕπαρξη τοῦ γερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ; τό γεγονός ὅτι ξεχνοῦν τήν καταλήστευση τῆς Σερβίας; τά ἀστικά συμφέροντα τοῦ πολέμου ἐνάντια στήν Ἀγγλία; etc. etc. Πατριῶτες, σωβινιστές, ψηφίζουν τόν προϋπολογισμό!!

Μήπως δέν βλέπουμε τήν ἴδια προδοσία καί ἀπό τούς γάλλους καί ἀπό τούς βέλγους σοσιαλιστές; Ξεσκεπάζουν θαυμάσια τό γερμανικό ἰμπεριαλισμό, δυστυχῶς ὅμως εἶναι καταπληκτικά τυφλοί, ὅταν πρόκειται γιά τόν ἀγγλικό, τό γαλλικό καί ἰδιαίτερα τό βάρβαρο ρωσικό ἰμπεριαλισμό! Δέν βλέπουν τό χτυπητό γεγονός ὅτι ἡ γαλλική ἀστική τάξη δεκάδες καί δεκάδες τώρα χρόνια μίσθωνε μέ τά δισεκατομμύριά της τίς μαυροεκατονταρχίτικες συμμορίες τοῦ ρωσικοῦ τσαρισμοῦ, ὅτι ὁ τσαρισμός αὐτός καταπνίγει τίς ἐθνότητες, πού ἀποτελοῦν τήν ἀλλοεθνή πλειονότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ρωσίας, ληστεύει

* — «ἱεροῦ πολέμου ὅλων τῶν καταπιεζομένων γιά τήν κατάκτηση τῶν πατρίδων *τους!*» *Ἡ Σύντ.*

τήν Πολωνία, καταπιέζει τούς μεγαλορώσους ἐργάτες καί ἀγρότες κτλ.;

Σέ μιά τέτια ἐποχή ὁ σοσιαλιστής νιώθει ἀνακούφιση, διαβάζοντας ὅτι ἡ *«Avanti!»*[9] εἶπε θαραλέα καί ἀνοιχτά τήν πικρή ἀλήθεια μπροστά στόν *Ζύντεκουμ*, τήν ἀλήθεια στούς γερμανούς σοσιαλιστές ὅτι εἶναι *ἰ μ π ε ρ ι α λ ι σ τ έ ς*, δηλ. σωβινιστές. Ἀκόμη περισσότερο ἀνακουφίζεσαι, ὅταν διαβάζεις τό ἄρθρο τοῦ Zibordi («Avanti!», 2 τοῦ Σεπτέμβρη), πού ξεσκεπάζει ὄχι μόνο τό γερμανικό καί τόν αὐστριακό σωβινισμό (αὐτό, βλέπετε, συμφέρει στήν *ἰ τ α λ ι κ ή* ἀστική τάξη), ἀλλά καί τό *γ α λ λ ι κ ό* καί χαρακτηρίζει τόν πόλεμο — πόλεμο τῆς ἀστικῆς τάξης *ὅλων* τῶν χωρῶν!!

Ἡ θέση τῆς *«Avanti!»* καί τό ἄρθρο τοῦ *Zibordi* — ὅπως καί ἡ ἀπόφαση τῆς ὁμάδας ἐπαναστατῶν σοσιαλδημοκρατῶν (στήν τελευταία σύσκεψη πού ἔγινε σέ μιά ἀπό τίς Σκανδιναβικές χῶρες)* — μᾶς δείχνει τί εἶναι σωστό καί τί ὄχι στή συνηθισμένη φράση γιά τή χρεοκοπία τῆς Διεθνοῦς. Τή φράση αὐτή τήν ἐπαναλαβαίνουν χαιρέκακα οἱ ἀστοί καί οἱ ὀπορτουνιστές («riformisti di destra»**) καί μέ πίκρα οἱ σοσιαλιστές («Volksrecht» τῆς Zürich[10], ἡ «Bremer Bürger-Zeitung»[11]). Ἡ φράση αὐτή περιέχει μεγάλη δόση ἀλήθειας!! Ἡ χρεοκοπία τῶν *ἡ γ ε τ ῶ ν* καί τῆς πλειονότητας τῶν κομμάτων τῆς *σ η μ ε ρ ι ν ῆ ς* Διεθνοῦς εἶναι *γ ε γ ο ν ό ς*. (Συγκρίνετε τή «Vorwärts»[12], τή wiener «Arbeiter-Zeitung»[13], τή «Hamburger Echo»[14] versus*** τή «L'Humanité»[15] καί τίς ἐκκλήσεις τῶν βέλγων καί γάλλων σοσιαλιστῶν versus τήν «ἀπάντηση» τῆς γερμανικῆς Vorstand[16].) Οἱ **μάζες** δέν εἶπαν τή γνώμη τους *ἀ κ ό μ η* !!!

Ἔχει ὅμως 1000 φορές δίκιο ὁ *Zibordi*, ὅταν λέει ὅτι δέν εἶναι ἡ «dottrina e sbagliata», δέν εἶναι τό «rimedio» τοῦ σοσιαλισμοῦ «errato», — «semplicemente non erano in dose bastante», «gli altri socialisti non sono «abbastanza socialisti»»****.

Δέν χρεοκόπησε ὁ σοσιαλισμός μέ τή χρεοκοπία τῆς *σημερινῆς εὐρωπαϊκῆς* Διεθνοῦς, ἀλλά ὁ ἀνεπαρκής σοσιαλισμός, δηλ. ὁ *ὀπορτουνισμός* καί ὁ *ρεφορμισμός*. Αὐτή ἀκριβῶς ἡ «τάση» πού ὑπάρχει *π α ν τ ο ῦ*, σέ ὅλες τίς χῶρες καί πού τήν ἐκφράσανε τόσο συγκεκριμένα οἱ Μπισσολάτι καί Σία στήν

---

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 1-7. *Ἡ Σύντ.*

** — «δεξιοί ρεφορμιστές». *Ἡ Σύντ.*

*** — σέ σχέση μέ. *Ἡ Σύντ.*

**** — δέν εἶναι «ἡ θεωρία λαθεμένη», δέν εἶναι τό «φάρμακο» τοῦ σοσιαλισμοῦ «ἀκατάλληλο», ἀλλά «ἁπλούστατα δέν ὑπῆρχε σέ ἀρκετές δόσεις», «καί ὁρισμένοι σοσιαλιστές δέν εἶναι «ἀρκετά σοσιαλιστές»». *Ἡ Σύντ.*

'Ιταλία, εἶναι ἐκείνη πού χρεοκόπησε, αὐτή ἀκριβῶς ἡ τάση εἶναι ἐκείνη πού *δ ί δ α σ κ ε* ἐπί χρόνια νά ξεχαστεῖ ἡ ταξική πάλη *κ τ λ. κ τ λ.— ἀπό τήν ἀπόφαση*[17].

'Ο *Zibordi* ἔχει δίκιο ὅταν βλέπει τήν κύρια εὐθύνη τῶν σοσιαλιστῶν τῆς Εὐρώπης στό γεγονός ὅτι «cercano nobititare con postumi motivi là loro incapacità a prevenire, la loro necessità di partecipare al macello», ὅτι «preferisce fingere di fare per amore ciò ch'è» (ὁ εὐρωπαϊκός σοσιαλισμός) costretto a fare per forza», ὅτι οἱ σοσιαλιστές «*solidarizzarono* ciascuno con la propria nazione, col Governo ***borghese*** della propria nazione... in una misura da formare una delusione per noi» (καί γιά ὅλους τούς σοσιαλιστές *μή* ὀπορτουνιστές) «e un compiacimento per tutti i non socialisti d'Italia»* (κι' ὄχι μόνο τῆς 'Ιταλίας, ἀλλά ὅλων τῶν χωρῶν: βλ. λογουχάρη τό ρωσικό φιλελευθερισμό).

Ναί, ἀκόμη καί σέ περίπτωση πλήρους incapacità, ἀνικανότητας, ἀδυναμίας τῶν σοσιαλιστῶν τῆς Εὐρώπης, ἡ διαγωγή τῶν ἡγετῶν τους ἀποτελεῖ προδοσία καί ἀτιμία: οἱ ἐργάτες ἔφυγαν γιά τό μακελειό, ἐνῶ οἱ ἡγέτες; ψηφίζουν *ὑπέρ,* μπαίνουν στήν *κυβέρνηση!!!* 'Ακόμη καί σέ περίπτωση πλήρους ἀδυναμίας θά ἔπρεπε νά ψηφίσουν *κ α τ ά , ν ά μ ή ν μ π ο ῦ ν* στήν κυβέρνηση, νά μή λένε σωβινιστικές ἀτιμίες, νά *μήν* τάσσονται ἀλληλέγγυοι μέ τό «ἔθνος» τους, νά *μήν* ὑπερασπίζουν τή «δική τους» ἀστική τάξη, ἀλλά νά ξεσκεπάζουν τίς ἀτιμίες της.

Γιατί *παντοῦ* ὑπάρχουν ἀστική τάξη καί ἰμπεριαλιστές καί παντοῦ προετοιμάζεται μέ πρόστυχο τρόπο ἡ σφαγή: ἄν ὁ ρωσικός τσαρισμός εἶναι *ἐξαιρετικά* πρόστυχος καί βάρβαρος (εἶναι ὁ πιό ἀντιδραστικός) καί ὁ γερμανικός ἰμπεριαλισμός εἶναι ἐπίσης μοναρχικός, ἔχει φεουδαρχικούς-δυναστικούς σκοπούς, ὠμή ἀστική τάξη καί λιγότερη ἐλευθερία ἀπ'ὅ,τι ἡ Γαλλία. Οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες εἶχαν δίκιο ὅταν ἔλεγαν ὅτι *γι'αὐτούς* τό μικρότερο κακό εἶναι ἡ ἥττα τοῦ τσαρισμοῦ, ὅτι ἄμεσος ἐχθρός *τους* εἶναι περισσότερο ἀπ'ὅλους ὁ *μ ε γ α λ ο-ρ ω σ ι κ ό ς* σωβινισμός, οἱ σοσιαλιστές ὅμως (ὄχι οἱ

* — «προσπαθοῦν ὑστερόπρωτα νά δικαιολογήσουν μέ εὐλογοφανῆ ἐπιχειρήματα τόσο τήν ἀνικανότητά τους νά προλάβουν τό μακελειό, ὅσο καί τήν ἀνάγκη γι'αὐτούς νά πάρουν μέρος σ'αὐτό», ὅτι «προτιμοῦν νά δημιουργοῦν τήν ἐπίφαση ὅτι κάνουν ἐντελῶς θεληματικά ἐκεῖνο πού» (ὁ εὐρωπαϊκός σοσιαλισμός) «εἶναι ἀναγκασμένος νά κάνει ἄθελά του», ὅτι οἱ σοσιαλιστές «*τάχθηκαν ἀλληλέγγυοι* ὁ καθένας μέ τό δικό του ἔθνος, μέ τήν *ἀστική* κυβέρνηση τοῦ δικοῦ του ἔθνους... σέ βαθμό πού μπορεῖ νά προκαλέσει ἀπογοήτευση γιά μᾶς» (καί γιά ὅλους τούς σοσιαλιστές *μή* ὀπορτουνιστές) «καί νά προξενήσει εὐχαρίστηση σ'ὅλους τούς μή σοσιαλιστές τῆς 'Ιταλίας». *'Η Σύντ.*

ὀπορτουνιστές) κάθε χώρας θά ἔπρεπε νά βλέπουν σάν κυριότερο ἐχθρό τους τό «δικό τους» («πάτριο») σωβινισμό.

Εἶναι ὅμως σωστό ὅτι ἡ «incapacità» εἶναι τόσο ἀπόλυτη; Ἔτσι εἶναι ἄραγε; fuçilare; Heldentod * καί ἕνας ἄτιμος θάνατος; in vantaggio di *un altra patria*;;** Ὄχι πάντα!! Μποροῦσε νά γίνει ἡ *ἀ π α ρ χ ή,* ἦταν ὑποχρεωτικό νά γίνει. Ἡ παράνομη προπαγάνδα καί ὁ ἐμφύλιος πόλεμος θά ἦταν πραγματικά *πιό τίμια* πράξη, θά ἦταν πιό ὑποχρεωτική γιά τούς σοσιαλιστές (*αὐτό* προπαγανδίζουν οἱ ρῶσοι σοσιαλιστές).

Αὐτοπαρηγοροῦνται λογουχάρη μέ αὐταπάτες: ὁ πόλεμος θά τελειώσει καί ὅλα θά τακτοποιηθοῦν... Ὄχι!! Γιά νά μή μετατραπεῖ ἡ χρεοκοπία τῆς σημερινῆς (1889-1914) Διεθνοῦς σέ χρεοκοπία τοῦ σοσιαλισμοῦ, γιά νά μήν τῆς γυρίσουν τίς πλάτες οἱ *μάζες*, γιά νά μήν ἔχουμε ἐπικράτηση τοῦ ἀναρχισμοῦ καί τοῦ συνδικαλισμοῦ (ἐξίσου ἐπαίσχυντα, ὅπως στή Γαλλία), πρέπει νά βλέπουν τήν ἀλήθεια κατά πρόσωπο. Ὅποιος κι᾿ἄν νικήσει, τήν Εὐρώπη τήν ἀπειλεῖ τό *δ υ ν ά μ ω μ α* τοῦ σωβινισμοῦ, ἡ *«ἀντεκδίκηση»* etc. Ὁ μιλιταρισμός, γερμανικός ἤ μεγαλορωσικός, προκαλεῖ τόν ἀντισωβινισμό etc. etc.

Χρέος μας εἶναι νά βγάλουμε τό συμπέρασμα ὅτι χρεοκόπησε πέρα γιά πέρα ὁ ὀπορτουνισμός, ὁ ρεφορμισμός, πού τόσο πανηγυρικά εἶχε διακηρυχθεῖ στήν Ἰταλία (καί τόσο σταθερά ξεκαθαρίστηκε ἀπό τούς ἰταλούς συντρόφους[18]) καί ...***

*N B*** * ν ά μ π ε ῖ: ἡ περιφρονητική, ἀκατάδεκτη στάση τῆς «**N e u e Z e i t**»[19] ἀπέναντι στούς ἰταλούς σοσιαλιστές καί τήν *«A v a n t i!»* σημαίνει παραχωρησοῦλες στόν ὀπορτουνισμό!!! Ἡ «χρυσή τομή».

Τό λεγόμενο «κέντρο» = λακέδες τῶν ὀπορτουνιστῶν.

Γράφτηκε στά τέλη τοῦ Αὐγούστου – Σεπτέμβρη 1914

Πρωτοδημοσιεύτηκε τήν 1 τοῦ Αὐγούστου 1929 στήν ἐφημερίδα «Πράβντα», ἀρ. φύλ. 174

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

---

* — νά τουφεκίζεις; ἡρωϊκός θάνατος. *Ἡ Σύντ.*

** — *γιά ξένη πατρίδα; Ἡ Σύντ.*

*** — Ἐδῶ κόβεται τό χειρόγραφο. Οἱ ἑπόμενες δυό φράσεις εἶναι σημειώσεις στό περιθώριο. *Ἡ Σύντ.*

**** — Nota bene - σημειῶστε το. *Σημ. μετ.*

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ
ΚΑΙ Η ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ [20]

Γράφτηκε πρίν ἀπό τίς 28 τοῦ Σεπτέμβρη (11 τοῦ 'Οχτώβρη) 1914

Δημοσιεύτηκε τήν 1 τοῦ Νοέμβρη 1914 στήν ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 33

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας, πού παραβλήθηκε μέ τό ἰδιόχειρο ἀντίγραφο τῆς Ν. Κ. Κρούπσκαγια, πού κοιτάχτηκε καί διορθώθηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν

῾Ο εὐρωπαϊκός πόλεμος πού προετοίμαζαν ἐπί δεκαετίες οἱ κυβερνήσεις καί τά ἀστικά κόμματα ὅλων τῶν χωρῶν ξέσπασε. ῾Η αὔξηση τῶν ἐξοπλισμῶν, ἡ ὄξυνση στό ἔπακρο τῆς πάλης γιά ἀγορές στήν ἐποχή τοῦ νεότατου, τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ σταδίου ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ τῶν προηγμένων χωρῶν, τά δυναστικά συμφέροντα τῶν πιό καθυστερημένων μοναρχιῶν τῆς ᾿Ανατολικῆς Εὐρώπης, ἔπρεπε ἀναπόφευκτα νά ὁδηγήσουν καί ὁδήγησαν σ᾿αὐτό τόν πόλεμο. ῾Η ἁρπαγή ἐδαφῶν καί ἡ ὑποδούλωση ξένων ἐθνῶν, ἡ καταστροφή τοῦ ἀνταγωνιζόμενου ἔθνους, ἡ καταλήστευση τοῦ πλούτου του, ἡ ἀπόσπαση τῆς προσοχῆς τῶν ἐργαζομένων μαζῶν ἀπό τίς ἐσωτερικές πολιτικές κρίσεις τῆς Ρωσίας, τῆς Γερμανίας, τῆς ᾿Αγγλίας καί τῶν ἄλλων χωρῶν, ἡ διαίρεση καί ἡ ἐθνικιστική ἐξαπάτηση τῶν ἐργατῶν καί ἡ ἐξόντωση τῆς πρωτοπορίας τους μέ σκοπό τήν ἐξασθένιση τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ προλεταριάτου—αὐτό εἶναι τό μοναδικό πραγματικό περιεχόμενο, τό νόημα καί ἡ σημασία τοῦ σημερινοῦ πολέμου.

Στή σοσιαλδημοκρατία πέφτει πρῶτ᾿ἀπ᾿ὅλα τό καθῆκον νά ἀποκαλύψει αὐτή τήν ἀληθινή σημασία τοῦ πολέμου καί νά ξεσκεπάσει ἀμείλικτα τήν ψευτιά, τά σοφίσματα καί τίς «πατριωτικές» φράσεις, πού διαδίδουν οἱ κυρίαρχες τάξεις, οἱ τσιφλικάδες καί ἡ ἀστική τάξη γιά νά ὑπερασπίσουν τόν πόλεμο.

᾿Επικεφαλῆς τῆς μιᾶς ὁμάδας τῶν ἐμπόλεμων ἐθνῶν βρίσκεται ἡ γερμανική ἀστική τάξη, πού ἐξαπατᾶ τήν ἐργατική τάξη καί τίς ἐργαζόμενες μάζες, διαβεβαιώνοντάς τες ὅτι διεξάγει τόν πόλεμο γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας, τῆς ἐλευθερίας καί τοῦ πολιτισμοῦ, γιά τήν ἀπελευθέρωση τῶν λαῶν πού καταπιέζει

ὁ τσαρισμός, γιά τήν καταστροφή τοῦ ἀντιδραστικοῦ τσαρισμοῦ. Στήν πραγματικότητα ὅμως ἡ ἴδια ἀκριβῶς ἀστική τάξη, κολακεύοντας δουλικά τούς πρώσσους γιοῦνκερ, πού ἔχουν ἐπικεφαλῆς τόν Γουλιέλμο II, ἦταν πάντα ὁ πιό πιστός σύμμαχος τοῦ τσαρισμοῦ καί ἐχθρός τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἀγροτῶν τῆς Ρωσίας. Στήν πραγματικότητα ἡ ἴδια ἀστική τάξη μαζί μέ τούς γιοῦνκερ θά καταβάλει κάθε προσπάθεια, ὅποια κι'ἄν εἶναι ἡ ἔκβαση τοῦ πολέμου, γιά νά ὑποστηρίξει τήν τσαρική μοναρχία ἐνάντια στήν ἐπανάσταση τῆς Ρωσίας.

Στήν πραγματικότητα ἡ γερμανική ἀστική τάξη ἐπιχείρησε ληστρική ἐκστρατεία ἐνάντια στή Σερβία, θέλοντας νά τήν ὑποτάξει καί νά καταπνίξει τήν ἐθνική ἐπανάσταση τοῦ νοτιοσλαβισμοῦ, κατευθύνοντας ταυτόχρονα τόν κύριο ὄγκο τῶν στρατιωτικῶν της δυνάμεων ἐνάντια σέ πιό ἐλεύθερες χῶρες, ἐνάντια στό Βέλγιο καί στή Γαλλία, γιά νά ληστέψει ἕναν πλουσιότερο συναγωνιστή. Ἡ γερμανική ἀστική τάξη, διαδίδοντας τό παραμύθι ὅτι ἀπό δική της πλευρά διεξάγει ἀμυντικό πόλεμο, στήν πραγματικότητα διάλεξε τήν πιό κατάλληλη ἀπό τήν ἄποψή της στιγμή γιά πόλεμο, χρησιμοποιώντας τίς τελευταῖες της τελειοποιήσεις στόν τομέα τῆς πολεμικῆς τεχνικῆς καί προσπαθώντας νά προλάβει τούς προσχεδιασμένους καί προαποφασισμένους ἀπό τή Ρωσία καί τή Γαλλία νέους ἐξοπλισμούς.

Ἐπικεφαλῆς τῆς ἄλλης ὁμάδας τῶν ἐμπόλεμων ἐθνῶν βρίσκεται ἡ ἀγγλική καί ἡ γαλλική ἀστική τάξη πού ἐξαπατᾶ τήν ἐργατική τάξη καί τίς ἐργαζόμενες μάζες, διαβεβαιώνοντάς τες ὅτι διεξάγει πόλεμο γιά τήν πατρίδα, τήν ἐλευθερία καί τόν πολιτισμό, ἐνάντια στό μιλιταρισμό καί τό δεσποτισμό τῆς Γερμανίας. Στήν πραγματικότητα ὅμως αὐτή ἡ ἀστική τάξη ἀπό καιρό ἤδη ἔχει μισθώσει μέ τά δισεκατομμύριά της καί προετοιμάσει, γιά ἐπίθεση ἐνάντια στή Γερμανία, τά στρατεύματα τοῦ ρωσικοῦ τσαρισμοῦ, τῆς πιό ἀντιδραστικῆς καί τῆς πιό βάρβαρης μοναρχίας τῆς Εὐρώπης.

Στήν πραγματικότητα σκοπός τῆς πάλης τῆς ἀγγλικῆς καί τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης εἶναι ἡ ἁρπαγή τῶν γερμανικῶν ἀποικιῶν καί ἡ καταστροφή τοῦ συναγωνιζόμενου ἔθνους, πού τό διακρίνει πιό γοργή οἰκονομική ἀνάπτυξη. Καί γιά τόν εὐγενικό αὐτό σκοπό τά «προηγμένα», τά «δημοκρατικά» ἔθνη βοηθοῦν τό βάρβαρο τσαρισμό νά καταπιέζει ἀκόμη περισσότερο τήν Πολωνία, τήν Οὐκρανία κτλ., νά πνίγει ἀκόμη πιό πολύ τήν ἐπανάσταση στή Ρωσία.

Καί οἱ δυό ὁμάδες τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν δέν μένουν καθόλου πίσω ἡ μιά ἀπό τήν ἄλλη στίς ληστεῖες, στίς θηριωδίες καί στίς ἀτέλειωτες βαρβαρότητες τοῦ πολέμου, γιά νά ἐξαπατήσουν ὅμως τό προλεταριάτο καί νά ἀποσπάσουν τήν προσοχή του ἀπό τό μοναδικό πραγματικά ἀπελευθερωτικό πόλεμο—δηλαδή τόν ἐμφύλιο πόλεμο ἐνάντια στήν ἀστική τάξη, τόσο τῆς χώρας «του», ὅσο καί τῶν «ξένων» χωρῶν—γι᾽αὐτό τόν ὑψηλό σκοπό ἡ ἀστική τάξη τῆς κάθε χώρας ἐξυμνεῖ μέ ὑποκριτικές πατριωτικές φράσεις τή σημασία τοῦ ἐθνικοῦ «της» πολέμου καί προσπαθεῖ νά κάνει πιστευτό ὅτι ἐπιδιώκει νά νικήσει τόν ἀντίπαλο ὄχι γιά λόγους ληστείας καί ἁρπαγῆς τῶν ἐδαφῶν του, μά γιά τήν «ἀπελευθέρωση» ὅλων τῶν ἄλλων λαῶν, ἐκτός τοῦ δικοῦ της.

Ὅμως μέ ὅσο μεγαλύτερο ζῆλο προσπαθοῦν οἱ κυβερνήσεις καί ἡ ἀστική τάξη ὅλων τῶν χωρῶν νά διαιρέσουν τούς ἐργάτες καί νά τούς στρέψουν τόν ἕνα ἐνάντια στόν ἄλλο, ὅσο πιό θηριωδῶς χρησιμοποιεῖται γι᾽αὐτό τόν ὑψηλό σκοπό τό σύστημα τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου καί τῆς στρατιωτικῆς λογοκρισίας (πού καταδιώκει ἀκόμη καί τώρα, τόν καιρό τοῦ πολέμου, πολύ περισσότερο τόν «ἐσωτερικό», παρά τόν ἐξωτερικό ἐχθρό), τόσο πιό ἐπιτακτικό εἶναι τό χρέος τοῦ συνειδητοῦ προλεταριάτου νά ὑπερασπίσει τήν ταξική ἑνότητά του, τό διεθνισμό του, τίς σοσιαλιστικές του πεποιθήσεις ἐνάντια στήν ἀποχαλίνωση τοῦ σωβινισμοῦ τῆς «πατριωτικῆς» καπιταλιστικῆς κλίκας ὅλων τῶν χωρῶν. Ἡ ἄρνηση αὐτοῦ τοῦ καθήκοντος ἀπομέρους τῶν συνειδητῶν ἐργατῶν θά σήμαινε ἄρνηση ὅλων τῶν ἀπελευθερωτικῶν καί δημοκρατικῶν τους ἐπιδιώξεων, χωρίς νά μιλᾶμε γιά τίς σοσιαλιστικές τους ἐπιδιώξεις.

Μέ αἴσθημα βαθύτατης θλίψης εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά διαπιστώσουμε ὅτι τά σοσιαλιστικά κόμματα τῶν κυριότερων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν δέν ἐκπλήρωσαν αὐτό τό καθῆκον τους καί ἡ στάση τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν τῶν κομμάτων—ἰδιαίτερα τοῦ γερμανικοῦ—ἀγγίζει τά ὅρια τῆς ἀνοιχτῆς προδοσίας τῆς ὑπόθεσης τοῦ σοσιαλισμοῦ. Σέ στιγμές τῆς πιό μεγάλης κοσμοϊστορικῆς σημασίας οἱ περισσότεροι ἀρχηγοί τῆς σημερινῆς, τῆς δεύτερης (1889-1914) σοσιαλιστικῆς Διεθνοῦς προσπαθοῦν νά ὑποκαταστήσουν τό σοσιαλισμό μέ τόν ἐθνικισμό. Λόγω τῆς στάσης τους αὐτῆς τά ἐργατικά κόμματα αὐτῶν τῶν χωρῶν δέν ἀντιτάχθηκαν στήν ἐγκληματική στάση τῶν κυβερνήσεών τους, μά κάλεσαν τήν ἐργατική τάξη νά *ταυτίσει* τή θέση της μέ τή θέση τῶν ἰμπεριαλιστικῶν κυβερνήσεων. Οἱ ἀρχηγοί τῆς Διεθνοῦς, ψηφίζοντας τίς πολεμικές πιστώσεις, ἐπαναλαβαί-

νοντας τά σωβινιστικά («πατριωτικά») συνθήματα τῆς ἀστικῆς τάξης τῶν χωρῶν «τους», δικαιολογώντας καί ὑπερασπίζοντας τόν πόλεμο, μπαίνοντας στίς ἀστικές κυβερνήσεις τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν κτλ. κτλ. διέπραξαν προδοσία ἀπέναντι στό σοσιαλισμό. Οἱ πιό ἐπιφανεῖς σοσιαλιστές ἀρχηγοί καί τά πιό ἔγκυρα ὄργανα τοῦ σοσιαλιστικοῦ τύπου τῆς σημερινῆς Εὐρώπης συμμερίζονται μιά σωβινιστική-ἀστική καί φιλελεύθερη ἄποψη καί καθόλου μιά σοσιαλιστική. Ἡ εὐθύνη γι'αὐτό τόν ἐξευτελισμό τοῦ σοσιαλισμοῦ πέφτει πρῶτ'ἀπ'ὅλα στούς γερμανούς σοσιαλδημοκράτες, πού ἀποτελοῦσαν τό πιό ἰσχυρό κόμμα τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, τό κόμμα μέ τή μεγαλύτερη ἐπιροή. Δέν μποροῦμε ὅμως νά δικαιολογήσουμε καί τούς γάλλους σοσιαλιστές, πού ἀναλαβαίνουν ὑπουργικές θέσεις στήν κυβέρνηση τῆς ἴδιας ἀστικῆς τάξης, πού πρόδοσε τήν πατρίδα της καί ἑνώθηκε μέ τόν Βίσμαρκ γιά νά καταπνίξει τήν Κομμούνα.

Οἱ γερμανοί καί οἱ αὐστριακοί σοσιαλδημοκράτες προσπαθοῦν νά δικαιολογήσουν τήν ὑποστήριξη τοῦ πολέμου ἀπομέρους τους μέ τόν ἰσχυρισμό ὅτι ἔτσι πολεμοῦν τάχα τό ρωσικό τσαρισμό. Ἐμεῖς, οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες, δηλώνουμε ὅτι αὐτή τή δικαιολόγηση τῆς θέσης τους τή θεωροῦμε καθαρή σοφιστεία. Τό ἐπαναστατικό κίνημα ἐνάντια στόν τσαρισμό ξαναπῆρε τά τελευταῖα χρόνια στή χώρα μας τεράστιες διαστάσεις. Ἐπικεφαλῆς αὐτοῦ τοῦ κινήματος βρισκόταν πάντα ἡ ἐργατική τάξη τῆς Ρωσίας. Οἱ πολιτικές ἀπεργίες πού ἀγκάλιασαν τά τελευταῖα χρόνια ἑκατομμύρια ἀνθρώπους, ἔγιναν μέ τό σύνθημα τῆς ἀνατροπῆς τοῦ τσαρισμοῦ καί μέ τό αἴτημα τῆς λαοκρατικῆς δημοκρατίας. Τίς παραμονές ἀκόμη τοῦ πολέμου ὁ πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας Πουανκαρέ τόν καιρό τῆς ἐπίσκεψής του στόν Νικόλαο ΙΙ μπόρεσε νά δεῖ μέ τά μάτια του στούς δρόμους τῆς Πετρούπολης τά ὁδοφράγματα πού εἶχαν στήσει μέ τά χέρια τους οἱ ρῶσοι ἐργάτες. Τό προλεταριάτο τῆς Ρωσίας δέν σταμάτησε μπροστά σέ καμιά θυσία, γιά νά ἀπελευθερώσει ὅλη τήν ἀνθρωπότητα ἀπό τό αἶσχος τῆς τσαρικῆς μοναρχίας. Πρέπει ὅμως νά ποῦμε ὅτι, ἄν ὑπάρχει κάτι πού μπορεῖ μέσα σέ ὁρισμένες συνθῆκες ν'ἀναβάλει τή συντριβή τοῦ τσαρισμοῦ, ἄν ὑπάρχει κάτι πού μπορεῖ νά βοηθήσει τόν τσαρισμό στήν πάλη του ἐνάντια σ'ὁλόκληρη τή δημοκρατία τῆς Ρωσίας, εἶναι ἀκριβῶς ὁ σημερινός πόλεμος, πού ἔβαλε στήν ὑπηρεσία τῶν ἀντιδραστικῶν σκοπῶν τοῦ τσαρισμοῦ τό πουγγί τῆς ἀγγλικῆς, τῆς γαλλικῆς καί τῆς ρωσικῆς ἀστικῆς τάξης. Καί ἄν ὑπάρχει κάτι πού μπορεῖ νά δυσκολέψει τόν ἐπαναστατικό ἀγώνα τῆς ἐργατικῆς τάξης τῆς Ρωσίας ἐνάντια

στόν τσαρισμό, εἶναι ἀκριβῶς ἡ στάσή τῶν ἀρχηγῶν τῆς γερμανικῆς καί αὐστριακῆς σοσιαλδημοκρατίας, πού ὁ σωβινιστικός τύπος τῆς Ρωσίας δέν παύει νά μᾶς τήν παρουσιάζει σάν παράδειγμα.

Κι'ἄν ἀκόμη δεχτοῦμε ὅτι ἡ ἀνεπάρκεια δυνάμεων τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας ἦταν τόσο μεγάλη, ὥστε νά ἀναγκαστεῖ νά παραιτηθεῖ ἀπό ὁποιαδήποτε ἐπαναστατική δράση, καί σ'αὐτήν ἀκόμη τήν περίπτωση δέν τῆς ἐπιτρεπόταν νά συνταχθεῖ μέ τό σωβινιστικό στρατόπεδο, δέν τῆς ἐπιτρεπόταν νά κάνει ἐνέργειες, γιά τίς ὁποῖες οἱ ἰταλοί σοσιαλιστές δήλωσαν μέ τό δίκιο τους ὅτι οἱ ἀρχηγοί τῶν γερμανῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἀτιμάζουν τή σημαία τῆς προλεταριακῆς Διεθνοῦς.

Τό κόμμα μας, τό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας, πρόσφερε καί θά προσφέρει ἀκόμη τεράστιες θυσίες ἐξαιτίας τοῦ πολέμου. Ὅλος ὁ νόμιμος ἐργατικός τύπος μας ἀφανίστηκε. Τά περισσότερα συνδικάτα κλείστηκαν, πλῆθος σύντροφοί μας ἔχουν πιαστεῖ καί ἐκτοπιστεῖ. Μά ἡ κοινοβουλευτική μας ἀντιπροσωπεία—ἡ Ρωσική σοσιαλδημοκρατική ἐργατική ὁμάδα—θεώρησε ἐπιτακτικό σοσιαλιστικό της χρέος νά μήν ψηφίσει τίς πολεμικές πιστώσεις καί μάλιστα νά ἀποχωρήσει ἀπό τήν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων τῆς Δούμας γιά νά ἐκφράσει ἔτσι ἀκόμη πιό ἔντονα τή διαμαρτυρία της, θεώρησε χρέος της νά στιγματίσει τήν πολιτική τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων σάν ἰμπεριαλιστική[21]. Καί παρά τή δεκαπλασιασμένη καταπίεση πού ἀσκεῖ ἡ τσαρική κυβέρνηση, οἱ σοσιαλδημοκράτες ἐργάτες τῆς Ρωσίας ἐκδίδουν κιόλας τίς πρῶτες παράνομες προκηρύξεις ἐνάντια στόν πόλεμο[22], ἐκπληρώνοντας τό χρέος τους ἀπέναντι στή δημοκρατία καί τή Διεθνή.

Ἄν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας, καί συγκεκριμένα ἡ μειοψηφία τῶν γερμανῶν σοσιαλδημοκρατῶν καί τῶν καλύτερων σοσιαλδημοκρατῶν στίς οὐδέτερες χῶρες, δοκιμάζουν ἕνα ὀδυνηρό αἴσθημα ντροπῆς γιά τή χρεοκοπία αὐτή τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, ἄν καί στήν Ἀγγλία καί στή Γαλλία ἀκούγονται φωνές τῶν σοσιαλιστῶν ἐνάντια στό σωβινισμό τῆς πλειονότητας τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων, αν οι ὀπορτουνιστές πού ἐκπροσωποῦνται λογουχάρη ἀπό τή γερμανική «Μηνιαία Σοσιαλιστική Ἐπιθεώρηση» («Sozialistische Monatshefte») καί πού παίρνουν ἀπό καιρό ἐθνικοφιλελεύθερες θέσεις, πανηγυρίζουν μέ τό δίκιο τους τή νίκη τους ἐνάντια στόν εὐρωπαϊκό σοσιαλισμό—τότε τή χειρότερη ὑπηρεσία στό

προλεταριάτο τήν προσφέρουν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι πού ταλαντεύονται ἀνάμεσα στόν ὀπορτουνισμό καί τήν ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία (ὅπως λ.χ. τό «κέντρο» τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος), πού προσπαθοῦν ν'ἀποσιωπήσουν ἤ νά συγκαλύψουν μέ διπλωματικές φράσεις τή χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς.

'Αντίθετα, πρέπει ν'ἀναγνωρίσουμε ἀνοιχτά αὐτή τή χρεοκοπία καί νά καταλάβουμε τίς αἰτίες της, γιά νά μπορέσουμε νά πετύχουμε μιά καινούργια, πιό στέρεη σοσιαλιστική ἕνωση τῶν ἐργατῶν ὅλων τῶν χωρῶν.

Οἱ ὀπορτουνιστές τορπίλισαν τίς ἀποφάσεις τῶν συνεδρίων τῆς Στουτγάρδης[23], τῆς Κοπεγχάγης[24] καί τῆς Βασιλείας[25], πού ὑποχρεώνουν τούς σοσιαλιστές ὅλων τῶν χωρῶν νά ἀγωνίζονται ἐνάντια στό σωβινισμό κάτω ἀπό ὁποιεσδήποτε συνθῆκες, πού ὑποχρεώνουν τούς σοσιαλιστές ν'ἀπαντοῦν σέ κάθε πόλεμο πού θά ἄρχιζαν ἡ ἀστική τάξη καί οἱ κυβερνήσεις, μέ τό ἐντατικό κήρυγμα τοῦ ἐμφύλιου πολέμου καί τῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασης. Ἡ χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς εἶναι χρεοκοπία τοῦ ὀπορτουνισμοῦ πού καλλιεργήθηκε πάνω στό ἔδαφος τῶν ἰδιομορφιῶν μιᾶς περασμένης ἱστορικῆς ἐποχῆς (τῆς λεγόμενης «εἰρηνικῆς» ἐποχῆς) καί πού τά τελευταῖα χρόνια κυριάρχησε μέσα στή Διεθνή. Οἱ ὀπορτουνιστές ἀπό καιρό προετοίμαζαν αὐτή τή χρεοκοπία, μέ τό νά ἀρνοῦνται τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καί νά τήν ὑποκαθιστοῦν μέ τόν ἀστικό ρεφορμισμό· —μέ τό νά ἀρνοῦνται τήν ταξική πάλη καί τήν ἀναγκαία μετατροπή της, σέ ὁρισμένες στιγμές, σέ ἐμφύλιο πόλεμο καί διακηρύσσοντας τή συνεργασία τῶν τάξεων· —μέ τό νά κηρύσσουν τόν ἀστικό σωβινισμό, πού τόν ὀνομάζουν πατριωτισμό καί ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας καί ἀγνοώντας ἤ ἀρνούμενοι τή βασική ἀλήθεια τοῦ σοσιαλισμοῦ πού ἔχει ἤδη διατυπωθεῖ στό Κομμουνιστικό Μανιφέστο, ὅτι οἱ ἐργάτες δέν ἔχουν πατρίδα· —μέ τό νά περιορίζουν τόν ἀγώνα ἐνάντια στό μιλιταρισμό σέ μιά συναισθηματική-μικροαστική ἄποψη, ἀντί νά ἀναγνωρίσουν τήν ἀναγκαιότητα τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου τῶν προλετάριων ὅλων τῶν χωρῶν ἐνάντια στήν ἀστική τάξη ὅλων τῶν χωρῶν· —μέ τό νά μετατρέπουν τήν ἀπαραίτητη χρησιμοποίηση τοῦ ἀστικοῦ κοινοβουλευτισμοῦ καί τῆς ἀστικῆς νομιμότητας σέ φετίχ αὐτῆς τῆς νομιμότητας καί ξεχνώντας ὅτι σέ ἐποχή κρίσεων εἶναι ὑποχρεωτικές οἱ παράνομες μορφές ὀργάνωσης καί ζύμωσης. Τό ἀναρχοσυνδικαλιστικό ρεῦμα, φυσικό «συμπλήρωμα» τοῦ ὀπορτουνισμοῦ—ἐξίσου ἀστικό καί ἐχθρικό ἀπό προλεταριακή, δηλαδή ἀπό μαρξιστική ἄποψη—ἐκδηλώθηκε

κι'αὐτό μέ τόν ἴδιο ἐπαίσχυντο τρόπο μέ τή γεμάτη αὐτοϊκανοποίηση ἐπανάληψη τῶν συνθημάτων τοῦ σωβινισμοῦ στό διάστημα τῆς σημερινῆς κρίσης.

Δέν μποροῦν νά ἐκπληρωθοῦν σήμερα τά καθήκοντα τοῦ σοσιαλισμοῦ, δέν μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ μιά ἀληθινά διεθνής ἕνωση τῶν ἐργατῶν χωρίς ἀποφασιστική ρήξη μέ τόν ὀπορτουνισμό καί χωρίς νά ἐξηγηθεῖ στίς μάζες ὅτι ἡ χρεοκοπία του εἶναι ἀναπόφευκτη.

Καθῆκον τῆς σοσιαλδημοκρατίας κάθε χώρας πρέπει νά εἶναι πρῶτ'ἀπ'ὅλα ἡ πάλη ἐνάντια στό σωβινισμό τῆς δοσμένης χώρας. Στή Ρωσία ὁ σωβινισμός αὐτός ἀγκάλιασε πέρα γιά πέρα τόν ἀστικό φιλελευθερισμό («καντέτοι») καί ἐνμέρει τούς ναρόντνικους μέχρι τούς σοσιαλεπαναστάτες καί τούς «δεξιούς» σοσιαλδημοκράτες. (Πρέπει νά στιγματιστοῦν ἰδιαίτερα οἱ σωβινιστικές ἐκδηλώσεις, λογουχάρη, τοῦ Ε. Σμιρνόφ, τοῦ Π. Μάσλοφ καί τοῦ Γκ. Πλεχάνοφ, πού τίς ἅρπαξε καί τίς χρησιμοποίησε πλατιά ὁ ἀστικός-«πατριωτικός» τύπος.)

Στή δοσμένη κατάσταση δέν μπορεῖ νά καθοριστεῖ, ἀπό τήν ἄποψη τοῦ διεθνοῦς προλεταριάτου, ἡ ἥττα ποιᾶς ἀπό τίς δυό ὁμάδες τῶν ἐμπόλεμων ἐθνῶν θά ἦταν τό μικρότερο κακό γιά τό σοσιαλισμό. Γιά μᾶς ὅμως, τούς ρώσους σοσιαλδημοκράτες, δέν χωράει ἀμφιβολία ὅτι ἀπό τήν ἄποψη τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τῶν ἐργαζόμενων μαζῶν ὅλων τῶν λαῶν τῆς Ρωσίας τό μικρότερο κακό θά ἦταν ἡ ἥττα τῆς τσαρικῆς μοναρχίας, τῆς πιό ἀντιδραστικῆς καί τῆς πιό βάρβαρης κυβέρνησης, πού καταπιέζει τό μεγαλύτερο ἀριθμό ἐθνῶν καί τή μεγαλύτερη μάζα πληθυσμοῦ τῆς Εὐρώπης καί τῆς 'Ασίας.

Τό ἄμεσο πολιτικό σύνθημα τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Εὐρώπης πρέπει νά εἶναι ἡ δημιουργία τῶν δημοκρατικῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης· σέ ἀντιδιαστολή ἀπό τήν ἀστική τάξη, πού εἶναι ἕτοιμη «νά ὑποσχεθεῖ» ὅ,τι θέλετε, ἀρκεῖ νά μπορέσει νά παρασύρει τό προλεταριάτο στό γενικό ρεῦμα τοῦ σωβινισμοῦ, οἱ σοσιαλδημοκράτες θά ἐξηγοῦν πώς τό σύνθημα αὐτό εἶναι ψεύτικο καί δέν ἔχει κανένα νόημα χωρίς τήν ἐπαναστατική ἀνατροπή τῆς γερμανικῆς, τῆς αὐστριακῆς καί τῆς ρωσικῆς μοναρχίας.

Στή Ρωσία, ἐξαιτίας τῆς πολύ μεγάλης καθυστέρησης αὐτῆς τῆς χώρας, πού δέν ἔχει ὁλοκληρώσει ἀκόμη τήν ἀστική της ἐπανάσταση, τά καθήκοντα τῆς σοσιαλδημοκρατίας πρέπει νά εἶναι ὅπως καί πρῶτα οἱ τρεῖς βασικοί ὅροι γιά ἕνα συνεπή δημοκρατικό μετασχηματισμό: λαοκρατική δημοκρατία (μέ πλήρη ἰσοτιμία καί αὐτοδιάθεση ὅλων τῶν ἐθνῶν), δήμευση τῆς

γῆς τῶν τσιφλικάδων καί 8ωρη ἐργάσιμη μέρα. Σέ ὅλες ὅμως τίς προηγμένες χῶρες ὁ πόλεμος βάζει στήν ἡμερήσια διάταξη τό σύνθημα τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης, πού γίνεται τόσο πιό ἐπίκαιρο ὅσο περισσότερα εἶναι τά βάρη τοῦ πολέμου πού πέφτουν στίς πλάτες τοῦ προλεταριάτου, ὅσο πιό δραστήριος θά γίνει ὁ ρόλος του στήν ἀναδημιουργία τῆς Εὐρώπης, ὕστερα ἀπό τίς φρικαλεότητες τῆς σημερινῆς «πατριωτικῆς» βαρβαρότητας, φρικαλεότητες πού γίνονται μέσα σέ συνθῆκες γιγάντιων τεχνικῶν πραγματοποιήσεων τοῦ μεγάλου καπιταλισμοῦ. Τό γεγονός ὅτι ἡ ἀστική τάξη χρησιμοποιεῖ τούς νόμους τῆς πολεμικῆς περιόδου γιά νά κλείσει ὁλότελα τό στόμα τοῦ προλεταριάτου, βάζει στό προλεταριάτο τό ἐπιτακτικό καθῆκον νά δημιουργήσει παράνομες μορφές ζύμωσης καί ὀργάνωσης. Ἄς «περιφρουροῦν» οἱ ὀπορτουνιστές τίς νόμιμες ὀργανώσεις μέ ἀντάλλαγμα τήν προδοσία τῶν πεποιθήσεών τους—οἱ ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες θά χρησιμοποιήσουν τήν ὀργανωτική πείρα καί τούς δεσμούς τῆς ἐργατικῆς τάξης, γιά νά δημιουργήσουν τίς παράνομες μορφές πάλης γιά τό σοσιαλισμό, πού ἀνταποκρίνονται σέ ἐποχή κρίσης καί νά ἑνώσουν τούς ἐργάτες ὄχι μέ τή σωβινιστική ἀστική τάξη τῆς χώρας τους, μά μέ τούς ἐργάτες ὅλων τῶν χωρῶν. Ἡ προλεταριακή Διεθνής δέν χάθηκε καί δέν θά χαθεῖ. Οἱ ἐργατικές μάζες, ξεπερνώντας ὅλα τά ἐμπόδια, θά δημιουργήσουν τή νέα Διεθνή. Ὁ σημερινός θρίαμβος τοῦ ὀπορτουνισμοῦ δέν θά εἶναι μακρόχρονος. Ὅσο περισσότερα θά εἶναι τά θύματα τοῦ πολέμου, τόσο πιό ξεκάθαρη θά γίνεται γιά τίς ἐργατικές μάζες ἡ προδοσία τῆς ἐργατικῆς ὑπόθεσης ἀπό τούς ὀπορτουνιστές καί ἡ ἀνάγκη νά στρέψουν τά ὅπλα ἐνάντια στίς κυβερνήσεις καί τήν ἀστική τάξη κάθε χώρας.

Ἡ μετατροπή τοῦ σημερινοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο πόλεμο εἶναι τό μοναδικά σωστό προλεταριακό σύνθημα. Τό δείχνει ἡ πείρα τῆς Κομμούνας, τό καθόρισε ἡ ἀπόφαση τῆς Βασιλείας (1912) καί ἀπορέει ἀπό ὅλες τίς συνθῆκες τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἀνάμεσα στίς ἀστικές χῶρες μέ ὑψηλό ἐπίπεδο ἀνάπτυξης. Ὅσο μεγάλες κι ἄν φαίνονται οἱ δυσκολίες αὐτῆς τῆς μετατροπῆς τούτη ἤ ἐκείνη τή στιγμή, οἱ σοσιαλιστές δέν θά ἐγκαταλείψουν ποτέ τή συστηματική, ἐπίμονη, σταθερή, προπαρασκευαστική δουλιά πρός αὐτή τήν κατεύθυνση, μιά καί ὁ πόλεμος ἔγινε πιά γεγονός.

Μονάχα ἀκολουθώντας αὐτό τό δρόμο θά μπορέσει τό προλεταριάτο νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν ἐξάρτησή του ἀπό τή σωβινιστική ἀστική τάξη καί νά κάνει, μέ τή μιά ἤ τήν ἄλλη

μορφή, λίγο-πολύ γρήγορα, ἀποφασιστικά βήματα στό δρόμο πρός τήν πραγματική ἐλευθερία τῶν λαῶν καί στό δρόμο πρός τό σοσιαλισμό.

Ζήτω ἡ διεθνής ἀδελφότητα τῶν ἐργατῶν ἐνάντια στό σωβινισμό καί στόν πατριωτισμό τῆς ἀστικῆς τάξης ὅλων τῶν χωρῶν!

Ζήτω ἡ προλεταριακή Διεθνής, ἀπαλλαγμένη ἀπό τόν ὀπορτουνισμό!

Ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή
τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ Ἐργατικοῦ Κόμματος τῆς Ρωσίας

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑΝΩ ΣΤΗ ΔΙΑΛΕΞΗ ΤΟΥ ΓΚ. Β. ΠΛΕΧΑΝΟΦ «ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ» 28 ΤΟΥ ΣΕΠΤΕΜΒΡΗ (11 ΤΟΥ ΟΧΤΩΒΡΗ) 1914[26]

ΣΥΝΤΟΜΟ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΡΕΠΟΡΤΑΖ

«Οἱ θέσεις μας πού ἐπεξεργάστηκε ἡ ΚΕ τοῦ κόμματος — ἀρχίζει τήν ὁμιλία του ὁ σ. Λένιν — στάλθηκαν στούς ἰταλούς καί πολλές ἀπ᾽αὐτές, δυστυχῶς, ὄχι ὅλες, δέν συμπεριλήφθηκαν στήν ἀπόφαση τοῦ Λουγκάνο»[27].

Τό πρῶτο μέρος τῆς εἰσήγησης τοῦ Πλεχάνοφ, πού ἦταν ἀφιερωμένο στό χαρακτηρισμό τῆς προδοσίας τῶν γερμανῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἄρεσε πάρα πολύ στόν κριτή τῆς διάλεξης, ὅμως δέν μποροῦμε νά ποῦμε τό ἴδιο καί γιά τό δεύτερο μέρος, στό ὁποῖο ὁ Πλεχάνοφ προσπάθησε νά δικαιολογήσει ὁλοκληρωτικά τή στάση τῶν γάλλων σοσιαλιστῶν.

Πῶς μπορεῖ νά ὑπερασπίζει κανείς τό γαλλικό σοσιαλισμό πού καλοῦσε τούς ἰταλούς νά πάρουν μέρος στόν πόλεμο; Μάλιστα καί στίς ἐξαιρετικά γενικές ἀποφάσεις τῆς Διεθνοῦς εἶναι δύσκολο νά βρεῖ κανείς σημεῖα πού νά δικαιολογοῦν αὐτή τήν ἔκκληση.

Ὁ σημερινός πόλεμος ἔδειξε τί τεράστιο ὀπορτουνιστικό κύμα ξεσηκώθηκε ἀπό τά σπλάχνα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ σοσιαλισμοῦ. Οἱ εὐρωπαῖοι ὀπορτουνιστές, γιά λόγους ἀποκατάστασής τους, προσπάθησαν νά καταφύγουν στό παλιό, στό τριμμένο ἐπιχείρημα τοῦ «ἑνιαίου τῆς ὀργάνωσης». Οἱ γερμανοί ὀρθόδοξοι ἀπαρνήθηκαν τή θέση τους γιά νά διατηρήσουν τήν τυπική ἑνότητα τοῦ κόμματος. Ὁ σ. Λένιν πάντα ὑπόδειχνε τόν ὀπορτουνισμό πού κρύβεται σέ παρόμοια τοποθέτηση τοῦ ζητήματος, πάντα ἀγωνιζόταν κατά τοῦ συμφιλιωτισμοῦ πού ἀπαρνεῖται τίς ἀρχές. Ὅλες οἱ ἀποφάσεις τοῦ Βαντερβέλντε καί τοῦ Κάουτσκι ἔπασχαν ἀπ᾽αὐτή τήν ὀπορτουνιστική τάση, τό

συμβιβασμό ὁλοφάνερων ἀντιθέσεων. Ὁ Κάουτσκι στό ἄρθρο του «Σχετικά μέ τόν πόλεμο»[28] ἔφτασε μάλιστα στό σημεῖο νά τούς δικαιολογήσει ὅλους, δηλώνοντας ὅτι ὅλοι ἔχουν δίκιο ἀπό τή σκοπιά τους, γιατί θεωροῦν *ὑποκειμενικά* τόν ἑαυτό τους σέ κίνδυνο, γιατί θεωροῦν *ὑποκειμενικά* τό δικαίωμα τῆς ὕπαρξής τους καταπατημένο. Φυσικά, μιά παρόμοια διάθεση τῶν γάλλων ἦταν πιό κατανοητή ἀπό ἄποψη ψυχολογίας τῆς στιγμῆς, τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, καί γι'αὐτό τό λόγο πιό συμπτωματική, ὅμως, παρ'ὅλα αὐτά, ὁ σοσιαλισμός δέν μπορεῖ νά κρίνει, ξεκινώντας μόνο ἀπό τό φόβο μπροστά στήν ἐπίθεση καί πρέπει νά ποῦμε ἀνοιχτά ὅτι στή στάση τῶν γάλλων ἦταν πιό πολύ σωβινισμός, παρά σοσιαλισμός.

Ὁ Πλεχάνοφ, λέει παρακάτω ὁ Λένιν, κάνει κριτική σ'ἐκείνους τούς συντρόφους πού ὑποστηρίζουν ὅτι δέν πρέπει νά ἐξετάζουμε ποιός ἐπιτέθηκε πρῶτος. Κατά τή γνώμη τοῦ κριτῆ τῆς διάλεξης, ὁ σημερινός πόλεμος δέν εἶναι *τυχαῖο γεγονός* πού ἐξαρτιέται ἀπ'αὐτή ἤ τήν ἄλλη ἐπίθεση, ἀλλά προετοιμάστηκε ἀπ'ὅλες τίς συνθῆκες ἀνάπτυξης τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Ὁ πόλεμος προβλέφθηκε ἀπό καιρό, καί ἀκριβῶς μ'αὐτό τό συνδυασμό καί ἀκριβῶς πάνω σ'αὐτή τήν κατεύθυνση. Τό συνέδριο τῆς Βασιλείας μίλησε μέ σαφήνεια γιά τόν πόλεμο καί μάλιστα πρόβλεψε ὅτι ἀφορμή γιά τή σύρραξη θά ἀποτελέσει ἡ Σερβία.

Παρακάτω ὁ σ. Λένιν διευκρινίζει, σέ τί συνίσταται τό καθῆκον τῶν σοσιαλιστῶν στήν περίοδο τοῦ πολέμου. *Τότε* μόνο *οἱ σοσιαλδημοκράτες ἐκπληρώνουν τό καθῆκον τους, ὅταν παλεύουν ἐνάντια στή σωβινιστική μέθη τῆς χώρας τους.* Καί καλύτερο παράδειγμα τοῦ πραγματοποιημένου ἤδη αὐτοῦ καθήκοντος ἀποτελοῦν οἱ σέρβοι σοσιαλδημοκράτες[29].

Τό προλεταριάτο, χωρίς νά ξεχνᾶ τά λόγια τοῦ Μάρξ ὅτι «οἱ ἐργάτες δέν ἔχουν πατρίδα», πρέπει νά συμμετέχει ὄχι γιά νά ὑπερασπίσει τά παλιά πλαίσια τῶν ἀστικῶν κρατῶν, ἀλλά γιά νά δημιουργήσει τά νέα πλαίσια τῶν σοσιαλιστικῶν δημοκρατιῶν. Καί οἱ πλατιές μάζες τοῦ προλεταριάτου δέν μπορεῖ παρά νά τό καταλάβουν αὐτό, μέ τήν ἀλάθητη διαίσθησή τους. Αὐτό πού συμβαίνει τώρα στήν Εὐρώπη δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά αἰσχρή ἐκμετάλλευση τῶν χειρότερων καί ταυτόχρονα τῶν πιό βαθιά ριζωμένων προλήψεων. «Τό καθῆκον μας—λέει ὁ Λένιν —εἶναι νά μήν πᾶμε μαζί μέ τό ρεῦμα, ἀλλά νά μετατρέψουμε τόν ἐθνικό, τόν ψευτοεθνικό πόλεμο σέ ἀποφασιστική σύγκρουση τοῦ προλεταριάτου μέ τίς ἄρχουσες τάξεις».

Ὁ Λένιν, κάνοντας μετά κριτική στήν προσχώρηση τῶν

σοσιαλιστῶν στήν κυβέρνηση, τονίζει τήν εὐθύνη πού ἐπωμίζονται οἱ σοσιαλιστές, τασσόμενοι ἀλληλέγγυοι μέ ὅλα τά μέτρα τῆς κυβέρνησης.

«Καλύτερα εἶναι νά φύγει κανείς σέ οὐδέτερη χώρα καί ἀπό κεῖ νά πεῖ τήν ἀλήθεια, καλύτερα νά ἀπευθυνθεῖ πρός τό προλεταριάτο ἐλεύθερα καί ἀνεξάρτητα, παρά νά γίνει ὑπουργός», —ἔτσι τελειώνει τή σύντομη ὁμιλία του ὁ κριτής τῆς διάλεξης.

«Γκόλος», ἀρ. φύλ. 33,
21 τοῦ 'Οχτώβρη 1914

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Γκόλος»

ΔΙΑΛΕΞΗ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΘΕΜΑ «ΤΟ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΤΟ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ» 1 (14) ΤΟΥ ΟΧΤΩΒΡΗ 1914[30]

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΡΕΠΟΡΤΑΖ

῾Ο ὁμιλητής χώρισε τήν ἔκθεσή του σέ δυό μέρη: ἡ διευκρίνιση τοῦ χαρακτήρα τοῦ δοσμένου πολέμου καί ἡ στάση τῶν σοσιαλιστῶν ἀπέναντι στόν πόλεμο αὐτό.

῾Η διευκρίνιση τοῦ χαρακτήρα τοῦ πολέμου ἀποτελεῖ γιά τό μαρξιστή ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά νά λύσει τό ζήτημα τῆς στάσης του ἀπέναντί του. Καί γιά μιά τέτια διευκρίνιση εἶναι ἀπαραίτητο πρίν ἀπ᾽ὅλα νά καθοριστεῖ ποιές εἶναι οἱ ἀντικειμενικές συνθῆκες καί ἡ συγκεκριμένη κατάσταση τοῦ δοσμένου πολέμου. Πρέπει νά τοποθετήσουμε τόν πόλεμο αὐτό σ᾽ἐκεῖνες τίς ἱστορικές συνθῆκες, στίς ὁποῖες γίνεται, καί τότε μόνο μποροῦμε νά καθορίσουμε τή στάση μας ἀπέναντί του. Διαφορετικά θά ἔχουμε ὄχι ὑλιστική, ἀλλά ἐκλεκτική ἑρμηνεία τοῦ ζητήματος.

῾Η στάση ἀπέναντι στόν πόλεμο, ἀνάλογα μέ τίς ἱστορικές συνθῆκες, τό συσχετισμό τῶν τάξεων κ.ἄ. πρέπει νά εἶναι διαφορετική σέ διαφορετικές περιόδους. ᾽Από ἄποψη ἀρχῶν εἶναι παραλογισμός νά ἀρνηθοῦμε μιά γιά πάντα τή συμμετοχή στόν πόλεμο. ᾽Απ᾽τήν ἄλλη μεριά, εἶναι παραλογισμός νά χωρίζουμε τούς πολέμους σέ ἀμυντικούς καί ἐπιθετικούς. ῾Ο Μάρξ μισοῦσε τή Ρωσία τοῦ 1848, γιατί τότε ἡ δημοκρατία στή Γερμανία δέν μποροῦσε νά νικήσει καί νά ἀναπτυχθεῖ, νά συσπειρώσει τή χώρα σέ ἕνα ἑνιαῖο ἐθνικό σύνολο, ὅταν πάνω ἀπ᾽αὐτή ἁπλωνόταν τό ἀντιδραστικό χέρι τῆς καθυστερημένης Ρωσίας.

Γιά νά διευκρινίσουμε τή στάση μας ἀπέναντι στό δοσμένο

πόλεμο πρέπει νά καταλάβουμε σέ τί αὐτός διαφέρει ἀπό τούς προηγούμενους πολέμους, ποιές εἶναι οἱ ἰδιομορφίες του.

Μήπως ἔδοσε ἡ ἀστική τάξη τέτια ἐξήγηση; Ὄχι. Ὄχι μόνο δέν ἔδοσε, ἀλλά καί σέ καμιά περίπτωση δέν πρόκειται νά τή δόσει. Κρίνοντας μέ βάση αὐτό πού συμβαίνει ἀνάμεσα στούς σοσιαλιστές, θά μποροῦσε κανένας νά σκεφτεῖ ὅτι καί αὐτοί δέν ἔχουν ἀντίληψη γιά τόν ξεχωριστό χαρακτήρα τοῦ δοσμένου πολέμου.

Καί ὅμως οἱ σοσιαλιστές θαυμάσια τόν ἐξηγοῦσαν καί τόν πρόβλεψαν. Καί μάλιστα δέν ὑπάρχει οὔτε ἕνας λόγος σοσιαλιστῆ βουλευτῆ, οὔτε ἕνα ἄρθρο σοσιαλιστῆ δημοσιολόγου πού νά μήν περιεῖχαν τήν ἐξήγηση αὐτή. Εἶναι τόσο ἁπλή ἡ ἐξήγηση, πού κάπως δέν τῆς δίνουν σημασία, ἐνῶ ὅμως αὐτή μᾶς ἐπιτρέπει νά καθορίσουμε σωστά τή στάση μας ἀπέναντι στόν πόλεμο αὐτό.

Ὁ τωρινός πόλεμος εἶναι ἰμπεριαλιστικός καί σ᾽αὐτό συνίσταται ὁ βασικός του χαρακτήρας.

Γιά νά τό διευκρινίσουμε αὐτό πρέπει νά ἐξετάσουμε τί εἶναι οἱ προηγούμενοι πόλεμοι καί τί εἶναι ἰμπεριαλιστικός πόλεμος.

Ὁ Λένιν πολύ λεπτομερειακά στέκει στό χαρακτηρισμό τῶν πολέμων στά τέλη τοῦ 18ου καί ὁλόκληρου τοῦ 19ου αἰώνα. Ὅλοι αὐτοί ἦταν *ἐθνικοί πόλεμοι* πού συνοδεύτηκαν μέ τή δημιουργία ἐθνικῶν κρατῶν καί συνέβαλαν σ᾽αὐτό.

Οἱ πόλεμοι αὐτοί σήμαναν τήν καταστροφή τῆς φεουδαρχίας καί ἦταν ἔκφραση τῆς πάλης τῆς νέας ἀστικῆς κοινωνίας ἐνάντια στή φεουδαρχική. Τό ἐθνικό κράτος ἀποτέλεσε ἀπαραίτητη φάση στήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἡ πάλη γιά τήν αὐτοδιάθεση τοῦ ἔθνους, γιά τήν ἀνεξαρτησία του, γιά τήν ἐλευθερία τῆς γλώσσας, γιά λαϊκή ἀντιπροσώπευση ἐξυπηρετοῦσε τό σκοπό αὐτό — τή δημιουργία ἐθνικῶν κρατῶν — αὐτῆς τῆς ἀπαραίτητης βάσης γιά τήν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων σέ μιά ὁρισμένη βαθμίδα ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ.

Τέτιος εἶναι ὁ χαρακτήρας τῶν πολέμων ἀπό τόν καιρό τῆς Μεγάλης γαλλικῆς ἐπανάστασης καί μέχρι τούς ἰταλικούς καί πρωσσικούς πολέμους.

Ὁ σκοπός αὐτός τῶν ἐθνικῶν πολέμων ἐκπληρωνόταν ἤ ἀπό τήν ἴδια τή δημοκρατία ἤ μέ τή βοήθεια τοῦ Βίσμαρκ, ἀνεξάρτητα ἀπό τή θέληση καί τή συνείδηση αὐτῶν πού ἔπαιρναν μέρος. Γιά τό θρίαμβο τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ, γιά τήν πλήρη ἄνθιση τοῦ καπιταλισμοῦ, γιά τήν προσέλκυση ὅλου τοῦ λαοῦ, ὅλων τῶν ἐθνῶν στόν καπιταλισμό, νά σέ τί

ἐξυπηρέτησαν οἱ ἐθνικοί πόλεμοι, οἱ πόλεμοι στίς ἀρχές τοῦ καπιταλισμοῦ.

Ἄλλη ὑπόθεση εἶναι ὁ ἰμπεριαλιστικός πόλεμος. Καί πάνω στό ζήτημα αὐτό δέν ὑπῆρχαν διαφωνίες ἀνάμεσα στούς σοσιαλιστές ὅλων τῶν χωρῶν καί ὅλων τῶν ρευμάτων. Σέ ὅλα τά συνέδρια κατά τή συζήτηση τῶν ἀποφάσεων γιά τή στάση ἀπέναντι σέ ἐνδεχόμενο πόλεμο ὅλοι συμφωνοῦσαν πάντα ὅτι ὁ πόλεμος αὐτός θά ἦταν *ἰμπεριαλιστικός*. Σέ ὅλες τίς εὐρωπαϊκές χῶρες παρατηρήθηκε ἤδη ἴσος βαθμός ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ, ὅλες αὐτές ἔδοσαν ἤδη ὅλα, ὅ,τι μπορεῖ νά δόσει ὁ καπιταλισμός. Ὁ καπιταλισμός ἔφτασε ἤδη στήν ἀνώτερή του μορφή καί ἐξάγει πιά ὄχι ἐμπορεύματα, ἀλλά κεφάλαιο. Αἰσθάνεται στενόχωρα στό ἐθνικό του περίβλημα καί τώρα γίνεται πάλη γιά τά τελευταῖα ἐλεύθερα ὑπολείμματα τῆς γήινης σφαίρας. Ἐάν οἱ ἐθνικοί πόλεμοι τοῦ 18ου καί 19ου αἰώνα σήμαναν τήν ἀρχή τοῦ καπιταλισμοῦ, οἱ ἰμπεριαλιστικοί πόλεμοι δείχνουν τό τέλος του.

Ὁλόκληρη ἡ περίοδος, τέλη τοῦ 19ου αἰώνα καί ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα, χαρακτηρίζεται ἀπό πλήρη κυριαρχία τῆς ἰμπεριαλιστικῆς πολιτικῆς.

Ὁ ἰμπεριαλισμός εἶναι αὐτό πού βάζει ἐντελῶς ἰδιαίτερη σφραγίδα στό σύγχρονο πόλεμο, τόν ξεχωρίζει ἀπό ὅλους τούς προηγούμενους.

Μόνο ὅταν ἐξετάσουμε τόν πόλεμο αὐτό στίς ἱστορικές του συνθῆκες πού τόν ξεχωρίζουν, πράγμα ἀπαραίτητο γιά ἕναν μαρξιστή, μποροῦμε νά διευκρινίσουμε τή στάση μας ἀπέναντί του. Διαφορετικά θά ἔχουμε νά κάνουμε μέ παλιές ἔννοιες, παλιά ἐπιχειρήματα πού ἐφαρμόζονται σέ ἄλλες, παλιές συνθῆκες. Σ᾽αὐτές τίς παλιές ἔννοιες ἀνήκει καί ἡ ἔννοια γιά τήν πατρίδα καί ὁ χωρισμός πού ἀναφέραμε σέ ἀμυντικούς καί ἐπιθετικούς πολέμους.

Φυσικά, κηλίδες τῆς παλιᾶς μπογιᾶς ὑπάρχουν καί τώρα ἀκόμη στή ζωντανή εἰκόνα τῆς πραγματικότητας. Ἔτσι, ἀπό ὅλες τίς ἐμπόλεμες χῶρες, οἱ σέρβοι μόνο ἀγωνίζονται ἀκόμη γιά τήν ἐθνική ὕπαρξη. Οἱ συνειδητοί ἐργάτες τῆς Ἰνδίας καί τῆς Κίνας δέν μποροῦσαν ἐπίσης ν᾽ἀκολουθήσουν ἄλλο δρόμο, παρά μόνο τόν ἐθνικό, γιατί οἱ χῶρες τους δέν διαμορφώθηκαν ἀκόμη σέ ἐθνικά κράτη. Ἄν ἡ Κίνα ἀναγκαζόταν νά διεξάγει ἐπιθετικό πόλεμο γιά τό λόγο αὐτό, οἱ συμπάθειές μας θά ἦταν μέ τό μέρος της, γιατί ἀντικειμενικά αὐτός θά ἦταν προοδευτικός πόλεμος. Τό ἴδιο ἀκριβῶς ὁ Μάρξ μποροῦσε νά προπαγανδίζει ἕναν ἐπιθετικό πόλεμο ἐνάντια στή Ρωσία τό 1848.

Συνεπῶς, τά τέλη τοῦ 19ου αἰώνα καί οἱ ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα χαρακτηρίζονται ἀπό ἰμπεριαλιστική πολιτική.

῾Ο ἰμπεριαλισμός εἶναι μιά τέτια κατάσταση τοῦ καπιταλισμοῦ πού αὐτός, ἀφοῦ ἔκανε ὅ,τι μποροῦσε νά κάνει, στρέφει πρός τήν παρακμή. Αὐτή ἡ κατάσταση εἶναι μιά ἰδιαίτερη ἐποχή ὄχι στή συνείδηση τῶν σοσιαλιστῶν, ἀλλά στίς πραγματικές σχέσεις. ῾Η πάλη γίνεται γιά τό μοίρασμα τῶν κομματιῶν πού ἔμειναν. Αὐτό εἶναι τό τελευταῖο ἱστορικό καθῆκον τοῦ καπιταλισμοῦ. Πόσα χρόνια θά διαρκέσει ἡ ἐποχή αὐτή, δέν μποροῦμε νά ποῦμε. Ἴσως τέτιοι πόλεμοι νά γίνουν ἀρκετοί, ὅμως εἶναι ἀπαραίτητο νά συνειδητοποιήσουμε καθαρά ὅτι αὐτοί δέν εἶναι καθόλου οἱ πόλεμοι ἐκεῖνοι πού γίνονταν πρίν καί ὅτι ἀντίστοιχα τά καθήκοντα πού μπαίνουν μπροστά στούς σοσιαλιστές ἀλλάζουν.

Στό προλεταριακό κόμμα μπορεῖ νά χρειαστοῦν πιά ἐντελῶς ἄλλου τύπου ὀργανώσεις γιά τή λύση τῶν νέων αὐτῶν καθηκόντων.

῾Ο Κάουτσκι, ἐξετάζοντας στήν μπροσούρα του «Weg zur Macht»* τά οἰκονομικά φαινόμενα λεπτομερειακά καί προσεκτικά καί βγάζοντας μέ μεγάλη περίσκεψη συμπεράσματα ἀπ᾽αὐτά, τόνιζε ὅτι μπαίνουμε σέ μιά φάση πού δέν μοιάζει καθόλου μέ τήν προηγούμενη εἰρηνική βαθμιαία ἀνάπτυξη...

Τί λογῆς πρέπει νά εἶναι ἡ νέα μορφή ὀργάνωσης πού ἀντιστοιχεῖ σ᾽αὐτή τή φάση, εἶναι δύσκολο τώρα νά τό ποῦμε. Ὅμως εἶναι φανερό ὅτι, λόγω τῶν νέων καθηκόντων, τό προλεταριάτο θά ἀναγκαστεῖ νά δημιουργήσει νέες ὀργανώσεις ἤ νά ἐπιφέρει μεταβολές στίς παλιές. Καί ὅσο πιό παράλογος εἶναι ὁ φόβος διαταραχῆς τῆς ὀργάνωσής τους, πού ἐκδηλώνουν τόσο ἔντονα οἱ γερμανοί σοσιαλδημοκράτες, τόσο πιό παράλογος εἶναι αὐτός ὁ μέ κάθε θυσία λεγκαλισμός. Ξέρουμε ὅτι ἡ Ἐπιτροπή Πετρούπολης ἔβγαλε παράνομο φυλλάδιο κατά τοῦ πολέμου. Τό ἴδιο ἔκαναν ἡ ὀργάνωση τοῦ Καυκάσου καί ὁρισμένες ἄλλες ρωσικές ὀργανώσεις. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καί στό ἐξωτερικό μποροῦν ἐπίσης νά τό κάνουν αὐτό καί νά μή διακόψουν τή σύνδεση.

῾Η νομιμότητα εἶναι φυσικά πολύ σπουδαῖο πράγμα καί ὄχι τυχαῖα ὁ Ἔνγκελς εἶπε: «Κύριοι ἀστοί, πρῶτοι ἐσεῖς θά παραβιάσετε τή νομιμότητά σας!»[31]. Αὐτό πού γίνεται τώρα ἴσως νά βάλει μυαλό στούς γερμανούς σοσιαλδημοκράτες, γιατί

* — «῾Ο δρόμος πρός τήν ἐξουσία». *῾Η Σύντ.*

ἡ κυβέρνηση πού πάντα καυχιόταν γιά τή νομιμότητά της, τήν παραβίασε σ᾽ὅλη τή γραμμή χωρίς νά πολυσκοτίζεται. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή μπορεῖ νά ἀποδειχτεῖ ὠφέλιμη ἡ χοντροκομμένη διαταγή τοῦ φρούραρχου τοῦ Βερολίνου, πού ἀνάγκασε τή «Vorwärts»[12] νά τή δημοσιεύσει στήν πρώτη σελίδα. Ὅμως ἡ ἴδια ἡ «Vorwärts», πού ἀπό τό φόβο νά μήν κλειστεῖ, ἀπαρνήθηκε τήν ταξική πάλη καί ὑποσχέθηκε νά μήν τή θίξει ὥς τό τέλος τοῦ πολέμου, μετά ἀπ᾽αὐτό αὐτοκτόνησε. Αὐτή πέθανε, ὅπως σωστά παρατήρησε ἡ «Γκόλος» τοῦ Παρισιοῦ, πού εἶναι τώρα ἡ καλύτερη σοσιαλιστική ἐφημερίδα τῆς Εὐρώπης. Ὅσο πιό συχνά καί πιό ἔντονα διαφωνοῦσα μέ τόν Μάρτοφ, τόσο πιό ξεκάθαρα εἶμαι ὑποχρεωμένος νά πῶ ὅτι ὁ συγγραφέας αὐτός κάνει τώρα ἀκριβῶς ἐκεῖνο πού πρέπει νά κάνει ἕνας σοσιαλδημοκράτης. Κάνει κριτική στήν κυβέρνηση τῆς χώρας του, ξεσκεπάζει τήν ἀστική της τάξη, βρίζει τούς ὑπουργούς της. Οἱ σοσιαλιστές ὅμως πού ἀσχολοῦνται μέ τό ξεσκέπασμα καί τό ρεζίλεμα τῶν ὑπουργῶν καί τῆς ἄρχουσας τάξης ἄλλης χώρας, ἀφοπλιζόμενοι ἀπέναντι στήν κυβέρνηση τῆς χώρας τους, ἐκπληρώνουν τό ρόλο ἀστῶν συγγραφέων. Καί ὁ ἴδιος ὁ Ζύντεκουμ παίζει ἀντικειμενικά τό ρόλο πράκτορα τῆς γερμανικῆς κυβέρνησης, ὅπως καί οἱ ἄλλοι παίζουν τό ρόλο αὐτό σέ σχέση μέ τούς γαλλορώσους συμμάχους.

Οἱ σοσιαλιστές πού δέν ἀντιλαμβάνονται ὅτι ὁ δοσμένος πόλεμος εἶναι ἰμπεριαλιστικός, πού δέν τόν ἐξετάζουν ἱστορικά, τίποτε δέν θά καταλάβουν σ᾽αὐτό τόν πόλεμο καί εἶναι ἱκανοί μέ παιδική ἀφέλεια νά τόν φανταστοῦν μέ τήν ἑξῆς μορφή: ἕνας τή νύχτα ἁρπάζει τόν ἄλλον ἀπ᾽τό λαιμό καί οἱ γείτονες εἶναι ἀναγκασμένοι νά σώσουν τό θύμα τῆς ἐπίθεσης ἤ νά «κλειστοῦν» μέσα δειλά (ἔκφραση τοῦ Πλεχάνοφ), ἐπειδή φοβοῦνται τόν καυγά.

Δέν θά ἐπιτρέψουμε στόν ἑαυτό μας νά γελαστεῖ καί δέν θά ἀφήσουμε τούς ἀστούς συμβουλάτορες νά ἐξηγήσουν τόν πόλεμο ἔτσι ἁπλά, ὅτι ζούσαμε κάποτε εἰρηνικά, ὁ ἕνας ἐπιτέθηκε, ὁ ἄλλος ὑπερασπίζει τόν ἑαυτό του.

Ὁ σ. Λένιν διαβάζει ἀπόσπασμα ἀπό ἄρθρο τοῦ Λουτσάττι, πού δημοσιεύτηκε σέ μιά ἰταλική ἐφημερίδα. Ὁ ἰταλός πολιτικός στό ἄρθρο αὐτό ἐκφράζει τή χαρά του γιά τό γεγονός ὅτι μεγάλος νικητής στόν πόλεμο αὐτό ἀποδείχτηκε... ἡ πατρίδα, ἡ ἔννοια τῆς πατρίδας καί ἐπαναλαμβάνει: πρέπει νά θυμόμαστε τά λόγια τοῦ Κικέρωνα ὅτι «ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἶναι ἡ μεγαλύτερη δυστυχία».

Νά τί πρόφτασαν νά πετύχουν οἱ ἀστοί, νά τί πρίν ἀπ᾽ὅλα

τούς ἀνησυχεῖ, τούς κάνει νά χαίρονται, πράγμα γιά τό ὁποῖο ξόδεψαν ἕνα σωρό μέσα καί προσπάθειες. Προσπαθοῦν νά μᾶς πείσουν ὅτι ὁ πόλεμος αὐτός εἶναι ἐκεῖνος ὁ παλιός, ὁ συνηθισμένος, ὁ ἐθνικός πόλεμος.

Ὅμως ὄχι. Ἡ περίοδος τῶν ἐθνικῶν πολέμων πέρασε — τώρα γίνεται πόλεμος ἰμπεριαλιστικός καί τό καθῆκον τῶν σοσιαλιστῶν εἶναι νά μετατρέψουν τόν «ἐθνικό» πόλεμο σέ ἐμφύλιο.

Περιμέναμε τόν ἰμπεριαλιστικό αὐτό πόλεμο. Καί ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, δέν ἔχει καμιά ἀπολύτως σημασία ποιός ἐπιτέθηκε· ὅλοι ἑτοιμάζονται γιά τόν πόλεμο, ὅμως ἐπιτέθηκε ἐκεῖνος πού στή δοσμένη στιγμή τό θεώρησε αὐτό πιό συμφέρον.

Παρακάτω ὁ σ. Λένιν περνάει στόν καθορισμό τῆς ἔννοιας «πατρίδα» ἀπό σοσιαλιστική ἄποψη.

Ἡ ἔννοια αὐτή καθορίστηκε μέ ἀκρίβεια καί σαφήνεια ἀπ'τό «Κομμουνιστικό Μανιφέστο» στίς θαυμάσιες σελίδες, πού ἐλέγχθηκαν καί δικαιώθηκαν πλήρως ἀπό τήν πείρα. Ὁ Λένιν διαβάζει ἀπόσπασμα ἀπό τό «Κομμουνιστικό Μανιφέστο» στό ὁποῖο ἡ ἔννοια τῆς πατρίδας ἐξετάζεται σάν ἱστορική κατηγορία πού ἀνταποκρίνεται στήν ἀνάπτυξη τῆς κοινωνίας σέ ἕνα ὁρισμένο στάδιό της καί μετά γίνεται περιττή. Τό προλεταριάτο δέν μπορεῖ νά ἀγαπήσει ἐκεῖνο πού δέν ἔχει. Τό προλεταριάτο δέν ἔχει πατρίδα.

Ποιά εἶναι τά καθήκοντα τῶν σοσιαλιστῶν στό σημερινό πόλεμο;

Ὁ σ. Λένιν διαβάζει τήν ἀπόφαση τῆς Στουτγάρδης πού ἐπικυρώθηκε καί συμπληρώθηκε μετά στήν Κοπεγχάγη καί στή Βασιλεία. Στήν ἀπόφαση αὐτή τονίστηκαν καθαρά οἱ τρόποι πάλης τῶν σοσιαλιστῶν ἐνάντια στίς τάσεις πού ὁδηγοῦν στόν πόλεμο καί τά καθήκοντά τους ἀπέναντι στόν πόλεμο πού ἤδη ξέσπασε. Τά καθήκοντα αὐτά καθορίζονται ἀπό τά παραδείγματα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης καί τῆς Κομμούνας τοῦ Παρισιοῦ. Ἡ ἀπόφαση τῆς Στουτγάρδης συντάχτηκε προσεκτικά, παίρνοντας ὑπόψη κάθε εἴδους ποινικούς νόμους, ὅμως τό καθῆκον ἐκεῖ ὑποδείχτηκε καθαρά. Ἡ Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ εἶναι ἐμφύλιος πόλεμος. Σέ ποιά μορφή, πότε καί ποῦ, αὐτό εἶναι ἄλλο ζήτημα, ὅμως ἡ κατεύθυνση τῆς δουλιᾶς μας καθορίστηκε μέ σαφήνεια.

Ὁ Λένιν ἐξετάζει μετά ἀπό τήν ἄποψη αὐτή τή θέση πού πῆραν στήν πραγματικότητα οἱ σοσιαλιστές τῶν διάφορων χωρῶν. Ἐκτός ἀπό τούς σέρβους, ἐκπλήρωσαν τό καθῆκον τους οἱ ρῶσοι, ὅπως τό παρατηρεῖ αὐτό ἡ ἰταλική «Avanti!», τό

Женевская секція

РОССІЙСКОЙ СОЦІАЛЬДЕМОКРАТИЧ. РАБОЧ. ПАРТІИ.

ЧЕТВЕРГЪ 15

ВЪ ~~СРЕДУ 14~~ ОКТЯБРЯ 1914 Г. ВЪ 8 1/2 Ч. В.

Въ помѣщеніи „MAISON DU PEUPLE“,

№ 4, DUBOIS-MELLY № 4.

Тов. Н. ЛЕНИНЪ

ПРОЧТЕТЪ ПУБЛИЧНЫЙ РЕФЕРАТЪ
НА ТЕМУ:

Европейская война и соціализмъ

Плата за входъ: 30 сант.

Типографія M. Gabriel. Goetz-Monin № 27

᾿Ανακοίνωση γιά τή διάλεξη τοῦ Β. Ι. Λένιν «῾Ο εὐρωπαϊκός πόλεμος καί ὁ σοσιαλισμός». — 2 (15) τοῦ ᾿Οχτώβρη 1914

Σμίκρυνση

ἐκπληρώνει ὁ Κέιρ-Χάρντυ, πού ξεσκεπάζει τήν πολιτική τοῦ Ἔντουαρντ Γκρέι.

Ἀφοῦ ὁ πόλεμος ἄρχισε, εἶναι ἀδιανόητο νά τόν ἀποφύγεις. Πρέπει νά πᾶς στόν πόλεμο καί νά κάνεις τή δουλιά τοῦ σοσιαλιστῆ. Οἱ ἄνθρωποι στόν πόλεμο σκέφτονται καί στοχάζονται, μπορεῖ νά πεῖ κανείς, πιό πολύ παρά στό «σπίτι». Πρέπει νά πᾶμε ἐκεῖ καί νά ὀργανώσουμε τό προλεταριάτο γιά τόν τελικό σκοπό, γιατί εἶναι οὐτοπία νά σκεφτοῦμε ὅτι τό προλεταριάτο θά περάσει σ'αὐτό μέ εἰρηνικό δρόμο. Εἶναι ἀδύνατο νά περάσουμε ἀπό τόν καπιταλισμό στό σοσιαλισμό χωρίς νά συντρίψουμε τά ἐθνικά πλαίσια, ὅπως ἦταν ἀδύνατο νά περάσουμε ἀπό τή φεουδαρχία στόν καπιταλισμό χωρίς τίς ἐθνικές ἰδέες.

«Γκόλος, ἀρ. φύλ. 37 καί 38,
25 καί 27 τοῦ 'Οχτώβρη 1914

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Γκόλος»

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ[33]

Τό πιό σοβαρό στή σημερινή κρίση εἶναι ἡ νίκη τοῦ ἀστικοῦ ἐθνικισμοῦ, τοῦ σωβινισμοῦ ἐνάντια στήν πλειοψηφία τῶν ἐπίσημων ἐκπροσώπων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ σοσιαλισμοῦ. Δέν ἔχουν ἄδικο οἱ ἀστικές ἐφημερίδες ὅλων τῶν χωρῶν πού πότε τούς χλευάζουν καί πότε τούς ἐπαινοῦν μέ συγκατάβαση. Καί δέν ὑπάρχει πιό σπουδαῖο καθῆκον γιά κεῖνον πού θέλει νά παραμείνει σοσιαλιστής ἀπό τοῦτο δῶ: νά ξεκαθαρίσει τά αἴτια τῆς σοσιαλιστικῆς κρίσης καί νά ἀναλύσει τά καθήκοντα τῆς Διεθνοῦς.

Ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού φοβοῦνται νά ὁμολογήσουν τήν ἀλήθεια ὅτι ἡ κρίση ἤ πιό σωστά ἡ χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς εἶναι χρεοκοπία τοῦ ὀπορτουνισμοῦ.

Ἐπικαλοῦνται τήν ὁμοφωνία, λογουχάρη, τῶν γάλλων σοσιαλιστῶν, τή δῆθεν πλήρη ἀνακατάταξη τῶν παλιῶν ὁμάδων μέσα στό σοσιαλισμό πάνω στό ζήτημα τῆς στάσης τους ἀπέναντι στόν πόλεμο. Οἱ ἐπικλήσεις τους ὅμως αὐτές δέν εἶναι σωστές.

Ἡ ὑπεράσπιση τῆς συνεργασίας τῶν τάξεων, ἡ ἄρνηση τῆς ἰδέας τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης καί τῶν ἐπαναστατικῶν μεθόδων πάλης, ἡ προσαρμογή στόν ἀστικό ἐθνικισμό, τό γεγονός ὅτι ξεχνοῦν πώς τά ὅρια τῆς ἐθνότητας ἤ τῆς πατρίδας εἶναι ἱστορικά-μεταβατικά, ἡ μετατροπή τῆς ἀστικῆς νομιμότητας σέ φετίχ, ἡ ἄρνηση τῆς ταξικῆς ἄποψης καί τῆς ταξικῆς πάλης ἀπό φόβο μήπως ἀπομακρυνθοῦν οἱ «πλατιές μάζες τοῦ πληθυσμοῦ» (διάβαζε: τῆς μικροαστικῆς τάξης) — αὐτές εἶναι ἀναμφισβήτητα οἱ ἰδεολογικές βάσεις τοῦ ὀπορτουνισμοῦ. Πάνω σ᾿αὐτήν ἀκριβῶς τή βάση ἀναπτύχθηκαν οἱ σημερινές σωβινιστικές, πατριωτικές διαθέσεις τῆς πλειοψηφίας τῶν

ἀρχηγῶν τῆς II Διεθνοῦς. Τήν οὐσιαστική ἐπικράτηση τῶν ὀπορτουνιστῶν ἀνάμεσά τους τήν τόνισαν ἀπό καιρό πολλοί παρατηρητές ἀπό τίς πιό διαφορετικές πλευρές. Ὁ πόλεμος δέν ἔκανε τίποτε ἄλλο παρά νά ἀποκαλύψει ἐξαιρετικά γρήγορα καί πολύ ἔκδηλα τίς πραγματικές διαστάσεις αὐτῆς τῆς ἐπικράτησης. Δέν εἶναι ἐκπληκτικό ὅτι ἡ ἀσυνήθιστη ὀξύτητα τῆς κρίσης προκάλεσε μιά σειρά ἀνακατατάξεις μέσα στίς παλιές ὁμάδες. Οἱ ἀνακατατάξεις ὅμως αὐτές ἔθιξαν γενικά μόνο ὁρισμένες προσωπικότητες. Τά ρεύματα μέσα στό σοσιαλισμό παρέμειναν ὅπως ἦταν καί προηγούμενα.

Ἀνάμεσα στούς γάλλους σοσιαλιστές δέν ὑπάρχει πλήρης ὁμοφωνία. Ὁ ἴδιος ὁ Βαγιάν, πού ἀκολουθεῖ σωβινιστική γραμμή μαζί μέ τόν Γκέντ, τόν Πλεχάνοφ, τόν Ἐρβέ καί ἄλλους, ἀναγκάστηκε νά ὁμολογήσει ὅτι παίρνει πολλά γράμματα διαμαρτυρίας ἀπό γάλλους σοσιαλιστές, πού τονίζουν ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι ἰμπεριαλιστικός καί ὅτι ἡ γαλλική ἀστική τάξη δέν εἶναι λιγότερο ἀπ᾿τούς ἄλλους ὑπεύθυνη γι᾿αὐτόν. Δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε ὅτι οἱ φωνές αὐτές πνίγονται ὄχι μόνο ἀπό τό θριαμβολογούντα ὀπορτουνισμό, μά κι᾿ἀπ᾿τή στρατιωτική λογοκρισία. Ἀνάμεσα στούς ἄγγλους ἡ ὁμάδα Χάιντμαν (ἄγγλοι σοσιαλδημοκράτες — «Βρετανικό σοσιαλιστικό κόμμα»)[34] κατρακύλησε πέρα γιά πέρα στό σωβινισμό, ὅπως καί ἡ πλειοψηφία τῶν μισοφιλελεύθερων ἀρχηγῶν τῶν τρέιντ-γιούνιον. Ἐνάντια στό σωβινισμό ἀντιστέκονται ὁ Μακντόναλντ καί ὁ Κέιρ-Χάρντυ τοῦ ὀπορτουνιστικοῦ «Ἀνεξάρτητου ἐργατικοῦ κόμματος»[35]. Αὐτό εἶναι πραγματικά μιά ἐξαίρεση ἀπό τόν κανόνα. Ὁρισμένοι ὅμως ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες, πού ἀπό καιρό εἶχαν καταπολεμήσει τόν Χάιντμαν, ἔφυγαν τώρα ἀπό τίς γραμμές τοῦ «Βρετανικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος». Στούς γερμανούς ἡ εἰκόνα εἶναι καθαρή: οἱ ὀπορτουνιστές νίκησαν, πανηγυρίζουν, εἶναι «ὅλο κέφι». Τό «κέντρο», μ᾿ἐπικεφαλῆς τόν Κάουτσκι, κατρακύλησε στόν ὀπορτουνισμό καί τόν ὑπερασπίζει μέ ἐξαιρετικά ὑποκριτικές, πρόστυχες καί γεμάτες αὐτοϊκανοποίηση σοφιστεῖες. Μέσα ἀπό τίς γραμμές τῶν ἐπαναστατῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἀκούγονται οἱ διαμαρτυρίες: τοῦ Μέρινγκ, τοῦ Πάννεκουκ, τοῦ Κ. Λῆμπκνεχτ καί μιᾶς σειρᾶς ἀπό ἀνώνυμους στή Γερμανία καί τή γερμανική Ἑλβετία. Στήν Ἰταλία ἡ διάταξη τῶν ρευμάτων εἶναι ἐπίσης ξεκάθαρη: οἱ ὀπορτουνιστές τῶν ἄκρων, ὁ Μπισσολάτι καί Σία εἶναι ὑπέρ τῆς «πατρίδας» καί ἀκολουθοῦν τόν Γκέντ, τόν Βαγιάν, τόν Πλεχάνοφ, τόν Ἐρβέ. Οἱ ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες («Σοσιαλιστικό κόμμα») μέ ἐπικεφαλῆς τήν «Avanti!» παλεύουν

ἐνάντια στό σωβινισμό καί ξεσκεπάζουν τόν ἀστικό ἰδιοτελή χαρακτήρα τῶν ἐκκλήσεων γιά πόλεμο, ἔχοντας τήν ὑποστήριξη τῆς τεράστιας πλειοψηφίας τῶν πρωτοπόρων ἐργατῶν. Στή Ρωσία οἱ ἄκροι ὀπορτουνιστές τοῦ στρατοπέδου τῶν λικβινταριστῶν ὕψωσαν κιόλας τή φωνή τους γιά νά ὑπερασπίσουν τό σωβινισμό στούς λόγους τους καί στόν τύπο. Μέ τό πρόσχημα τῆς ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας ὁ Π. Μάσλοφ καί ὁ Ε. Σμιρνόφ ὑπερασπίζουν τόν τσαρισμό (ἡ Γερμανία, βλέπετε, ἀπειλεῖ νά «μᾶς» ἐπιβάλει μέ τό «σπαθί» της ἐμπορικές συμφωνίες, ἐνῶ ὁ τσαρισμός *δέν* ἔπνιγε καί *δέν* πνίγει μέ τό σπαθί του, μέ τό κνοῦτο καί μέ τήν κρεμάλα, τήν οἰκονομική, τήν πολιτική καί τήν ἐθνική ζωή τῶν 9/10 τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ρωσίας!) καί δικαιολογοῦν τήν εἴσοδο τῶν σοσιαλιστῶν στίς ἀστικοαντιδραστικές κυβερνήσεις καί τήν ψήφιση σήμερα πολεμικῶν πιστώσεων καί αὔριο καινούργιων ἐξοπλισμῶν!! Στόν ἐθνικισμό κατρακύλησε καί ὁ Πλεχάνοφ, καλύπτοντας τό ρωσικό σωβινισμό του μέ τή γαλλοφιλία, καθώς καί ὁ ᾿Αλέξινσκι. ῾Ο Μάρτοφ, ἄν κρίνει κανείς ἀπό τή «Γκόλος» τοῦ Παρισιοῦ, κρατάει τήν πιό εὐπρεπή στάση ἀπ᾿ὅλη αὐτή τήν παρέα, γιατί πολεμάει καί τό γερμανικό καί τό γαλλικό σωβινισμό, γιατί ἐξεγείρεται καί ἐνάντια στή «Vorwärts» καί ἐνάντια στόν κ. Χάιντμαν καί ἐνάντια στόν Μάσλοφ, φοβᾶται ὅμως νά κηρύξει ἀποφασιστικό πόλεμο ἐνάντια σ᾿ὅλο τό διεθνή ὀπορτουνισμό καί στόν ὑπερασπιστή του «μέ τή μεγαλύτερη ἐπιροή», τό «κέντρο» τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Οἱ ἀπόπειρες νά παρουσιαστεῖ τό κίνημα ἐθελοντῶν σάν πραγματοποίηση τῶν σοσιαλιστικῶν καθηκόντων (βλ. τή διακήρυξη μιᾶς ὁμάδας ρώσων ἐθελοντῶν στό Παρίσι, σοσιαλδημοκρατῶν καί σοσιαλεπαναστατῶν, καθώς καί πολωνῶν σοσιαλδημοκρατῶν, τοῦ Λέντερ κ.ἄ.)[36] βρῆκαν τήν ὑποστήριξη μόνο τοῦ Πλεχάνοφ. ῾Η πλειοψηφία τοῦ τμήματος Παρισιοῦ τοῦ κόμματός μας καταδίκασε αὐτές τίς ἀπόπειρες[37]. Οἱ ἀναγνῶστες μποροῦν νά δοῦν τή θέση τῆς ΚΕ τοῦ κόμματός μας στό κύριο ἄρθρο τούτου τοῦ φύλλου*. Σχετικά μέ τό ἱστορικό τοῦ πῶς διατυπώθηκαν οἱ ἀπόψεις τοῦ κόμματός μας, γιά νά ἀποφύγουμε κάθε παρεξήγηση, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά διαπιστώσουμε τά παρακάτω γεγονότα: μιά ὁμάδα μελῶν τοῦ κόμματός μας, ὑπερνικώντας τίς τεράστιες δυσκολίες γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ὀργανωτικῆς σύνδεσης πού διέκοψε ὁ πόλεμος, ἐπεξεργάστηκε στήν ἀρχή ὁρισμένες

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 13-23. *῾Η Σύντ.*

«θέσεις» καί στίς 6-8 τοῦ Σεπτέμβρη μέ τό νέο ἡμερολόγιο τίς κυκλοφόρησε ἀνάμεσα στούς συντρόφους. Ἔπειτα τίς διαβίβασε μέσω τῶν ἑλβετῶν σοσιαλδημοκρατῶν σέ δυό μέλη τῆς ἰταλο-ελβετικῆς συνδιάσκεψης τοῦ Λουγκάνο (27 τοῦ Σεπτέμβρη). Μόνο στά μέσα τοῦ Ὀχτώβρη κατορθώθηκε νά ἀποκατασταθεῖ ἡ σύνδεση καί νά διατυπωθεῖ ἡ ἄποψη τῆς ΚΕ τοῦ κόμματος. Τό κύριο ἄρθρο τούτου τοῦ φύλλου ἀποτελεῖ τήν τελική διατύπωση τῶν «θέσεων».

Αὐτή εἶναι σέ συντομία ἡ κατάσταση μέσα στή σοσιαλδημοκρατία τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ρωσίας. Ἡ χρεοκοπία τῆς Διεθνοῦς εἶναι γεγονός. Ἡ πολεμική στόν τύπο ἀνάμεσα στούς γάλλους καί στούς γερμανούς σοσιαλιστές τό ἀπόδειξε αὐτό ὁριστικά. Ὄχι μόνο οἱ ἀριστεροί σοσιαλδημοκράτες (ὁ Μέρινγκ καί ἡ «Bremer Bürger-Zeitung»[38]), ἀλλά καί τά μετριοπαθῆ ὄργανα τῆς Ἑλβετίας («Volksrecht») ἀναγνώρισαν αὐτό τό πράγμα. Οἱ ἀπόπειρες τοῦ Κάουτσκι νά συγκαλύψει αὐτή τή χρεοκοπία εἶναι μιά ἄνανδρη ὑπεκφυγή. Καί ἡ χρεοκοπία αὐτή εἶναι ἀκριβῶς χρεοκοπία τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, πού κατάντησε αἰχμάλωτος τῆς ἀστικῆς τάξης.

Ἡ θέση τῆς ἀστικῆς τάξης εἶναι ξεκάθαρη. Ἐξίσου ξεκάθαρο εἶναι τό γεγονός ὅτι οἱ ὀπορτουνιστές δέν κάνουν τίποτ᾽ἄλλο παρά νά ἐπαναλαβαίνουν τυφλά τά ἐπιχειρήματά της. Στά ὅσα εἰπώθηκαν στό κύριο ἄρθρο δέν μένει ἴσως παρά νά προσθέσουμε τά κοροϊδευτικά λόγια τῆς «Neue Zeit», ὅτι τάχα ὁ διεθνισμός συνίσταται ἀκριβῶς στό νά πυροβολοῦν οἱ ἐργάτες τῆς μιᾶς χώρας τούς ἐργάτες μιᾶς ἄλλης χώρας ἐνονόματι τῆς ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας!

Τό ζήτημα τῆς πατρίδας—θά ἀπαντήσουμε ἐμεῖς στούς ὀπορτουνιστές—δέν μπορεῖ νά τό βάζει κανείς, ἀγνοώντας τό συγκεκριμένο ἱστορικό χαρακτήρα τοῦ δοσμένου πολέμου. Ὁ πόλεμος αὐτός εἶναι ἰμπεριαλιστικός, δηλ. πόλεμος τῆς ἐποχῆς τοῦ πιό ἀναπτυγμένου καπιταλισμοῦ, τῆς ἐποχῆς τοῦ *τέλους* τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἡ ἐργατική τάξη πρέπει στήν ἀρχή νά «συγκροτηθεῖ μέσα σέ ἐθνικά πλαίσια», λέει τό *«Κομμουνιστικό Μανιφέστο»* πού τονίζει παράλληλα *τά ὅρια καί τούς ὅρους* μέ τούς ὁποίους ἀναγνωρίζουμε τήν ἐθνότητα καί τήν πατρίδα σάν ἀναγκαῖες μορφές τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος, συνεπῶς, καί τῆς ἀστικῆς πατρίδας. Οἱ ὀπορτουνιστές διαστρεβλώνουν αὐτή τήν ἀλήθεια, γιατί ἐκεῖνο πού εἶναι σωστό γιά τήν ἐποχή τῆς ἐμφάνισης τοῦ καπιταλισμοῦ τό μεταφέρουν στήν ἐποχή τοῦ τέλους τοῦ καπιταλισμοῦ. Τό «Κομμουνιστικό Μανιφέστο» ὅμως μιλάει καθαρά καί συγκεκριμένα καί γι᾽αὐτή τήν ἐποχή, γιά τά

καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου στήν πάλη γιά τήν καταστροφή ὄχι τῆς φεουδαρχίας, ἀλλά τοῦ καπιταλισμοῦ: «οἱ ἐργάτες δέν ἔχουν πατρίδα». Εἶναι εὐνόητο, γιά ποιό λόγο οἱ ὀπορτουνιστές φοβοῦνται νά ἀναγνωρίσουν αὐτή τήν ἀλήθεια τοῦ σοσιαλισμοῦ, γιά ποιό λόγο στίς περισσότερες περιπτώσεις φοβοῦνται ἀκόμη καί νά τά βάλουν ἀνοιχτά μαζί της. Τό σοσιαλιστικό κίνημα δέν μπορεῖ νά νικήσει μέσα στά παλιά πλαίσια τῆς πατρίδας. Δημιουργεῖ νέες ἀνώτερες μορφές συμβίωσης τῶν ἀνθρώπων, ὅπου οἱ νόμιμες ἀνάγκες καί οἱ προοδευτικές τάσεις τῶν ἐργαζόμενων μαζῶν *κάθε* ἐθνότητας θά ἱκανοποιηθοῦν γιά πρώτη φορά μέσα σέ μιά διεθνική ἑνότητα μέ τόν ὅρο ὅτι θά ἐκμηδενιστοῦν οἱ σημερινοί ἐθνικοί φραγμοί. Στίς προσπάθειες τῆς σύγχρονης ἀστικῆς τάξης νά διαιρέσει καί νά χωρίσει τούς ἐργάτες μέ ὑποκριτικές ἐπικλήσεις γιά «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας» οἱ συνειδητοί ἐργάτες θά ἀπαντήσουν μέ ὅλο καί καινούργιες καί ἐπανειλημμένες προσπάθειες γιά τήν πραγματοποίηση τῆς ἑνότητας τῶν ἐργατῶν τῶν διαφόρων ἐθνῶν στόν ἀγώνα γιά τήν ἀνατροπή τῆς κυριαρχίας τῆς ἀστικῆς τάξης ὅλων τῶν ἐθνῶν.

Ἡ ἀστική τάξη ἐξαπατᾶ τίς μάζες, καλύπτοντας τήν ἰμπεριαλιστική ληστεία μέ τήν παλιά ἰδεολογία τοῦ «ἐθνικοῦ πολέμου». Τό προλεταριάτο ξεσκεπάζει αὐτή τήν ἀπάτη, κηρύσσοντας τό σύνθημα τῆς μετατροπῆς τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο πόλεμο. Αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό σύνθημα πού διατύπωσαν οἱ ἀποφάσεις τῆς Στουτγάρδης καί τῆς Βασιλείας, πού πρόβλεψαν ἀκριβῶς ὄχι ἕναν πόλεμο γενικά, ἀλλά συγκεκριμένα τό σημερινό πόλεμο καί δέν μίλησαν γιά τήν «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας», ἀλλά γιά τήν «ἐπιτάχυνση τῆς χρεοκοπίας τοῦ καπιταλισμοῦ», γιά τή χρησιμοποίηση γι᾽αὐτό τό σκοπό τῆς κρίσης πού δημιουργεῖ ὁ πόλεμος, γιά τό παράδειγμα τῆς Κομμούνας. Ἡ Κομμούνα ἦταν ἡ μετατροπή ἑνός πολέμου μεταξύ τῶν λαῶν σέ ἐμφύλιο πόλεμο.

Μιά τέτια μετατροπή δέν εἶναι βέβαια εὔκολη καί δέν μπορεῖ νά γίνει «σύμφωνα μέ τή θέληση» τοῦ ἑνός ἤ τοῦ ἄλλου κόμματος. Μά ἀκριβῶς αὐτή ἡ μετατροπή βρίσκεται μέσα στίς ἀντικειμενικές συνθῆκες τοῦ καπιταλισμοῦ γενικά, τῆς ἐποχῆς τοῦ τέλους τοῦ καπιταλισμοῦ εἰδικά. Καί πρός αὐτή τήν κατεύθυνση, μόνο πρός αὐτή τήν κατεύθυνση πρέπει νά διεξάγουν τή δουλιά τους οἱ σοσιαλιστές. Νά μήν ψηφίζουν τίς πολεμικές πιστώσεις, νά μήν ἐνθαρύνουν τό σωβινισμό τῆς χώρας «τους» (καί τῶν συμμάχων χωρῶν), νά καταπολεμήσουν πρῶτ᾽ἀπ᾽ὅλα τό σωβινισμό τῆς «δικῆς τους» ἀστικῆς τάξης, νά

μήν περιορίζονται στίς νόμιμες μορφές πάλης, ὅταν ἀρχίζει ἡ κρίση καί ἡ ἀστική τάξη ἀφαιρεῖ ἡ ἴδια τή νομιμότητα πού δημιούργησε — νά ποιά εἶναι ἡ *γραμμή* δουλιᾶς πού *ὁδηγεῖ* στόν ἐμφύλιο πόλεμο καί θά ὁδηγήσει σ᾽αὐτόν σέ τούτη ἤ σ᾽ἐκείνη τή στιγμή τῆς πανευρωπαϊκῆς πυρκαγιᾶς.

῾Ο πόλεμος δέν εἶναι κάτι τό τυχαῖο, δέν εἶναι «ἁμάρτημα», ὅπως νομίζουν οἱ χριστιανοί παπάδες (πού κηρύσσουν τόν πατριωτισμό, τόν ἀνθρωπισμό καί τήν εἰρήνη ὄχι χειρότερα ἀπό τούς ὀπορτουνιστές), ἀλλά μιά ἀναπόφευκτη βαθμίδα τοῦ καπιταλισμοῦ, μιά μορφή τῆς *καπιταλιστικῆς* ζωῆς ἐξίσου φυσιολογική, ὅπως καί ἡ εἰρήνη. ῾Ο πόλεμος τῶν ἡμερῶν μας εἶναι πόλεμος τῶν λαῶν. ᾿Από τήν ἀλήθεια αὐτή δέν βγαίνει τό συμπέρασμα ὅτι πρέπει νά τραβᾶμε ὅπου μᾶς πάει τό «λαϊκό» ρεῦμα τοῦ σωβινισμοῦ, ἀλλά ὅτι καί σέ περίοδο πολέμου καί στόν πόλεμο καί στά στρατιωτικά ζητήματα ἐξακολουθοῦν νά ὑπάρχουν καί νά ἐκδηλώνονται οἱ ταξικές ἀντιθέσεις πού κατασπαράζουν τούς λαούς. ῾Η ἄρνηση τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ἡ ἀπεργία ἐνάντια στόν πόλεμο κτλ. δέν εἶναι παρά ἀνοησία, ἀνίσχυρο καί ἄνανδρο ὄνειρο ἄοπλου ἀγώνα ἐνάντια στήν ἐξοπλισμένη ἀστική τάξη, πόθος γιά ἐκμηδένιση τοῦ καπιταλισμοῦ χωρίς σκληρό ἐμφύλιο πόλεμο ἤ μιά σειρά πολέμους. ῾Η προπαγάνδα τῆς ταξικῆς πάλης καί στό στρατό εἶναι χρέος τοῦ κάθε σοσιαλιστῆ· ἡ δουλιά πού ἀποβλέπει στή μετατροπή τοῦ πολέμου τῶν λαῶν σέ ἐμφύλιο πόλεμο εἶναι ἡ μοναδική σοσιαλιστική δουλιά στήν ἐποχή τῆς ἰμπεριαλιστικῆς ἔνοπλης σύγκρουσης τῆς ἀστικῆς τάξης ὅλων τῶν ἐθνῶν. Κάτω οἱ παπαδίστικοι-συναισθηματικοί καί ἀνόητοι ἀναστεναγμοί γιά «εἰρήνη μέ κάθε θυσία»! Ἄς ὑψώσουμε τή σημαία τοῦ ἐμφύλιου πολέμου! ῾Ο ἰμπεριαλισμός παίζει στά χαρτιά τήν τύχη τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ: ὕστερα ἀπό τό σημερινό πόλεμο, ἄν δέν γίνουν μιά σειρά πετυχημένες ἐπαναστάσεις, θ᾽ἀκολουθήσουν γρήγορα καί ἄλλοι πόλεμοι — τό παραμύθι γιά «τελευταῖο πόλεμο» εἶναι κούφιο κι᾽ἐπιζήμιο παραμύθι, ἕνας μικροαστικός «μύθος» (σύμφωνα μέ τή σωστή ἔκφραση τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος»[39]). ῾Η προλεταριακή σημαία τοῦ ἐμφύλιου πολέμου αὔριο, ἄν ὄχι σήμερα, ὕστερα ἀπό τό σημερινό πόλεμο, ἄν ὄχι στή διάρκειά του, στόν πρῶτο ἐρχόμενο πόλεμο, ἄν ὄχι στό σημερινό, θά συγκεντρώσει γύρω της ὄχι μόνο ἑκατοντάδες χιλιάδες συνειδητούς ἐργάτες, μά καί ἑκατομμύρια ἐξαπατημένους σήμερα ἀπό τό σωβινισμό μισοπρολετάριους καί μικροαστούς, πού οἱ φρίκες τοῦ πολέμου ὄχι μόνο δέν θά τούς τρομάζουν καί δέν θά τούς ἀποβλακώνουν, ἀλλά καί θά

τούς διαφωτίζουν, θά τούς διδάσκουν, θά τούς ξυπνοῦν, θά τούς ὀργανώνουν, θά τούς ἀτσαλώνουν καί θά τούς προετοιμάζουν γιά τόν πόλεμο ἐνάντια στήν ἀστική τάξη καί τῆς «δικῆς τους» χώρας καί τῶν «ξένων» χωρῶν.

῾Η ΙΙ Διεθνής πέθανε, νικημένη ἀπό τόν ὀπορτουνισμό. Κάτω ὁ ὀπορτουνισμός καί ζήτω ἡ ξεκαθαρισμένη ὄχι μόνο ἀπό τούς «λιποτάκτες» (ὅπως ἐπιθυμεῖ ἡ «Γκόλος»), ἀλλά καί ἀπό τόν ὀπορτουνισμό ΙΙΙ Διεθνής.

῾Η ΙΙ Διεθνής πρόσφερε τό μερτικό της στήν ὠφέλιμη προπαρασκευαστική δουλιά γιά τήν προκαταρκτική ὀργάνωση τῶν προλεταριακῶν μαζῶν στή μακρόχρονη «εἰρηνική» ἐποχή τῆς πιό σκληρῆς καπιταλιστικῆς σκλαβιᾶς καί τῆς πιό γοργῆς καπιταλιστικῆς προόδου τοῦ τελευταίου τρίτου τοῦ 19ου καί τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰώνα. ῾Η ΙΙΙ Διεθνής ἔχει νά ἐκπληρώσει τό καθῆκον τῆς ὀργάνωσης τῶν δυνάμεων τοῦ προλεταριάτου γιά τήν ἐπαναστατική ἐπίθεση ἐνάντια στίς καπιταλιστικές κυβερνήσεις, γιά τόν ἐμφύλιο πόλεμο ἐνάντια στήν ἀστική τάξη ὅλων τῶν χωρῶν γιά τήν πολιτική ἐξουσία, γιά τή νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ!

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 33,
1 τοῦ Νοέμβρη 1914

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», πού παραβλήθηκε
μέ τό χειρόγραφο

ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ

(ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ ΜΕ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ)[40]

Γράφτηκε τόν 'Ιούλη-Νοέμβρη 1914

Δημοσιεύτηκε μέ συντομεύσεις τό 1915 στό 'Εγκυκλοπαιδικό λεξικό Γκρανάτ, ἔκδοση 7η, τόμ. 28ος 'Υπογραφή: Β. 'Ιλίν

'Ο πρόλογος δημοσιεύτηκε τό 1918 στήν μπροσούρα: Ν. Λένιν. «Κάρλ Μάρξ», Μόσχα, ἐκδ. «Πριμπόι»

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο πού παραβλήθηκε μέ τό κείμενο τῆς μπροσούρας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό ἄρθρο γιά τόν Κάρλ Μάρξ πού βγαίνει σήμερα σέ χωριστή μπροσούρα γράφτηκε τό 1913 (ἀπ'ὅ,τι θυμᾶμαι) γιά τό 'Εγκυκλοπαιδικό λεξικό τοῦ Γκρανάτ. Στό τέλος τοῦ ἄρθρου εἶχε δοθεῖ μιά ἀρκετά λεπτομερειακή βιβλιογραφία γιά τόν Μάρξ, κυρίως ξένη. Στή σημερινή ἔκδοση ἡ βιβλιογραφία αὐτή παραλείπεται. 'Επίσης ἡ Σύνταξη τοῦ 'Εγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ, ἀπό τήν πλευρά της, γιά νά ἀποφύγει τή λογοκρισία, ἀφαίρεσε τό τέλος τοῦ ἄρθρου γιά τόν Μάρξ, πού ἦταν ἀφιερωμένο στήν ἔκθεση τῆς ἐπαναστατικῆς του τακτικῆς. Δυστυχῶς, δέν ἔχω τή δυνατότητα νά ἀποκαταστήσω ἐδῶ αὐτό τό τέλος, γιατί τό πρόχειρο ἔμεινε κάπου στά χαρτιά μου στήν Κρακοβία ἤ στήν 'Ελβετία. Θυμᾶμαι μόνο ὅτι σ'αὐτό τό τέλος τοῦ ἄρθρου παράθεσα, ἀνάμεσα στ'ἄλλα καί τό μέρος ἀπό τό γράμμα τοῦ Μάρξ πρός τόν Ἔνγκελς τῆς 16.IV.1856, ὅπου ὁ Μάρξ ἔγραφε: «Στή Γερμανία τό πᾶν θά ἐξαρτηθεῖ ἀπό τή δυνατότητα νά ἐνισχυθεῖ ἡ προλεταριακή ἐπανάσταση μ'ἕνα εἶδος δεύτερης ἔκδοσης πολέμου τῶν χωρικῶν. Τότε τά πράγματα θά πᾶνε θαυμάσια»[41]. Νά τί δέν κατάλαβαν, ἀρχίζοντας ἀπό τό 1905, οἱ μενσεβίκοι μας, πού κατρακύλησαν τώρα ὥς τήν ὁλοκληρωτική προδοσία τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὥς τό πέρασμα μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης.

Ν. Λένιν

Μόσχα, 14.V.1918.

Ὁ Κάρλ Μάρξ γεννήθηκε στίς 5 τοῦ Μάη 1818, μέ τό νέο ἡμερολόγιο, στήν πόλη Τρίρ (παραρήνια Πρωσσία). Ὁ πατέρας του ἦταν δικηγόρος, ἑβραῖος· τό 1824 ἀσπάστηκε τόν προτεσταντισμό. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν εὔπορη, καλλιεργημένη, ὄχι ὅμως ἐπαναστατική. Ἀφοῦ τέλειωσε τό γυμνάσιο τοῦ Τρίρ ὁ Μάρξ πῆγε στό Πανεπιστήμιο, στήν ἀρχή στή Βόννη καί ἔπειτα στό Βερολίνο καί σπούδασε νομικά, προπαντός ὅμως ἱστορία καί φιλοσοφία. Τέλειωσε τό Πανεπιστήμιο τό 1841 μέ μιά διδακτορική διατριβή γιά τή φιλοσοφία τοῦ Ἐπίκουρου. Ὅσο γιά τίς ἀντιλήψεις του, ὁ Μάρξ ἐκείνη τήν ἐποχή ἦταν ἀκόμη χεγγελιανός-ἰδεαλιστής. Στό Βερολίνο ἀνῆκε στόν κύκλο τῶν «ἀριστερῶν-χεγγελιανῶν» (Μπροῦνο Μπάουερ κ.ἄ.), πού προσπαθοῦσαν νά βγάλουν ἀπό τή φιλοσοφία τοῦ Χέγγελ ἀθεϊστικά καί ἐπαναστατικά συμπεράσματα.

Ὅταν τέλειωσε τό Πανεπιστήμιο, ὁ Μάρξ ἐγκαταστάθηκε στή Βόννη, μέ σκοπό νά γίνει καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ ἀντιδραστική ὅμως πολιτική τῆς κυβέρνησης, πού τό 1832 ἀφαίρεσε τήν ἕδρα ἀπό τόν Λουδοβίκο Φόϋερμπαχ, τό 1836 ἀρνήθηκε νά τόν ἐπαναφέρει στό Πανεπιστήμιο καί τό 1841 ἀπαγόρευσε στό νεαρό καθηγητή Μπροῦνο Μπάουερ νά διδάσκει στή Βόννη, ἀνάγκασε τόν Μάρξ νά ἐγκαταλείψει τή σταδιοδρομία τοῦ καθηγητῆ. Ἡ ἐξέλιξη τῶν ἰδεῶν τοῦ ἀριστεροῦ χεγγελιανισμοῦ ἔκανε ἐκεῖνο τόν καιρό πολύ γρήγορα βήματα στή Γερμανία. Ὁ Λουδοβίκος Φόϋερμπαχ ἄρχισε, ἰδιαίτερα ἀπό τό 1836, νά ἐπικρίνει τή θεολογία καί νά στρέφεται πρός τόν ὑλισμό, στόν ὁποῖο προσχωρεῖ ὁριστικά τό 1841 («Ἡ οὐσία τοῦ χριστιανισμοῦ»)· τό 1843 βγῆκε τό βιβλίο του «Οἱ βασικές θέσεις τῆς φιλοσοφίας τοῦ μέλλοντος».

«Ἔπρεπε νά ὑποστεῖ κανείς τήν ἀπολυτρωτική ἐπίδραση» αὐτῶν τῶν βιβλίων—ἔγραφε ἀργότερα ὁ Ἔνγκελς γιά τά ἔργα αὐτά τοῦ Φόυερμπαχ. «Ἐμεῖς» (δηλ. οἱ ἀριστεροί χεγγελιανοί, ἀνάμεσα σ'αὐτούς καί ὁ Μάρξ) «γίναμε ἀμέσως φοϋερμπαχικοί»[42]. Ἐκεῖνο τόν καιρό οἱ ριζοσπάστες ἀστοί τῆς Ρηνανίας, πού εἶχαν σημεῖα ἐπαφῆς μέ τούς ἀριστερούς χεγγελιανούς, ἵδρυσαν στήν Κολωνία μιά ἀντιπολιτευόμενη ἐφημερίδα: τήν «Ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου» (ἄρχισε νά βγαίνει τήν 1 τοῦ Γενάρη τοῦ 1842). Ὁ Μάρξ καί ὁ Μπροῦνο Μπάουερ κλήθηκαν σάν κυριότεροι συνεργάτες· τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1842 ὁ Μάρξ ἀνέλαβε διευθυντής τῆς ἐφημερίδας καί μετοίκησε ἀπό τή Βόννη στήν Κολωνία. Μέ τή διεύθυνση τοῦ Μάρξ ἡ ἐπαναστατική-δημοκρατική κατεύθυνση τῆς ἐφημερίδας γινόταν ὅλο καί πιό ξεκάθαρη· ἡ κυβέρνηση στήν ἀρχή ἐπέβαλε στήν ἐφημερίδα διπλή καί τριπλή λογοκρισία καί μετά τήν 1 τοῦ Γενάρη τοῦ 1843, ἀποφάσισε νά τήν κλείσει ἐντελῶς. Ὁ Μάρξ βρέθηκε τότε ὑποχρεωμένος νά φύγει ἀπό διευθυντής, ἡ ἀποχώρησή του ὅμως δέν ἔσωσε τήν ἐφημερίδα, πού κλείστηκε τό Μάρτη τοῦ 1843. Ἀπό τά πιό βαρυσήμαντα ἄρθρα τοῦ Μάρξ στήν «Ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου» ὁ Ἔνγκελς σημειώνει, ἐκτός ἀπ'αὐτά πού ἀναφέρονται παρακάτω (βλ. τή Βιβλιογραφία[43]), καί ἕνα ἄρθρο γιά τήν κατάσταση τῶν ἀγροτῶν-ἀμπελουργῶν τῆς κοιλάδας τοῦ Μόζελ[44]. Ἡ δημοσιογραφική δουλιά ἔδειξε στόν Μάρξ ὅτι δέν ἤξερε ἀρκετά καλά τήν πολιτική οἰκονομία καί γι'αὐτό καταπιάστηκε μέ ζῆλο μέ τή μελέτη της.

Τό 1843 ὁ Μάρξ παντρεύτηκε στό Κρόυτσναχ τήν Τζένη φόν Βεστφάλεν, παιδική του φίλη πού τήν εἶχε ἀρραβωνιαστεῖ, ὅταν ἀκόμη ἦταν φοιτητής. Ἡ γυναίκα του προερχόταν ἀπό μιά ἀντιδραστική ἀριστοκρατική οἰκογένεια τῆς Πρωσσίας. Ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός της ἔγινε ὑπουργός Ἐσωτερικῶν τῆς Πρωσσίας σέ μιά ἀπό τίς πιό ἀντιδραστικές ἐποχές, τό 1850-1858. Τό φθινόπωρο τοῦ 1843 ὁ Μάρξ πῆγε στό Παρίσι γιά νά ἐκδόσει στό ἐξωτερικό ἕνα ριζοσπαστικό περιοδικό μαζί μέ τόν Ἄρνολντ Ροῦγκε (1802-1880, ἀριστερός χεγγελιανός. Τό 1825-1830 ἦταν φυλακή, ὕστερα ἀπό τό 1848 ἐκπατρισμένος· στά 1866-1870 ὀπαδός τοῦ Βίσμαρκ). Βγῆκε μόνο τό πρῶτο τεῦχος αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ μέ τόν τίτλο «Γερμανο-Γαλλικά χρονικά». Τό περιοδικό ἔπαψε νά βγαίνει λόγω τῶν δυσκολιῶν πού παρουσίαζε ἡ παράνομη κυκλοφορία του στή Γερμανία καί λόγω διαφωνιῶν μέ τόν Ροῦγκε. Στά ἄρθρα του σ'αὐτό τό περιοδικό ὁ Μάρξ παίρνει ἤδη ἐπαναστατική θέση, κηρύσσει «ἀμείλικτη κριτική σέ καθετί πού ὑπάρχει» καί ἰδιαίτερα «κριτική τῶν

ὅπλων»[45] καί κάνει ἔκκληση στίς *μάζες* καί τό *προλεταριάτο.*

Τό Σεπτέμβρη τοῦ 1844 ἦρθε στό Παρίσι γιά μερικές μέρες ὁ Φρίντριχ Ἔνγκελς, πού ἔγινε ἀπό τότε ὁ πιό στενός φίλος τοῦ Μάρξ. Μαζί ἔπαιρναν ἐνεργότατο μέρος στήν τοτινή κοχλάζουσα ζωή τῶν ἐπαναστατικῶν ὁμάδων τοῦ Παρισιοῦ (ἰδιαίτερη σημασία εἶχε ἡ θεωρία τοῦ Προυντόν, πού ὁ Μάρξ τήν καταπολέμησε ἀποφασιστικά στήν «Ἀθλιότητα τῆς φιλοσοφίας» τό 1847) καί ἐπεξεργάστηκαν—παλεύοντας ἐπίμονα ἐνάντια στίς διάφορες θεωρίες τοῦ μικροαστικοῦ σοσιαλισμοῦ—τή θεωρία καί τήν τακτική τοῦ ἐπαναστατικοῦ *προλεταριακοῦ σοσιαλισμοῦ* ἤ τοῦ κομμουνισμοῦ (μαρξισμοῦ). Βλ. τά ἔργα τοῦ Μάρξ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, τοῦ 1844-1848, στή *Βιβλιογραφία* πού ἀκολουθεῖ. Τό 1845, ὕστερα ἀπό ἐπιμονή τῆς πρωσσικῆς κυβέρνησης, ὁ Μάρξ ἀπελάθηκε ἀπό τό Παρίσι σάν ἐπικίνδυνος ἐπαναστάτης καί πῆγε στίς Βρυξέλλες. Τήν ἄνοιξη τοῦ 1847 ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς προσχώρησαν σέ μιά μυστική προπαγανδιστική ἑταιρία, τήν «Ἕνωση τῶν κομμουνιστῶν» καί πῆραν μέρος στό ΙΙ συνέδριο αὐτῆς τῆς Ἕνωσης (Νοέμβρης 1847 στό Λονδίνο), ὅπου ἔπαιξαν ἐξέχοντα ρόλο. Μέ ἐντολή τοῦ συνεδρίου σύνταξαν τό περίφημο «Μανιφέστο τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος» ποῦ βγῆκε τό Φλεβάρη τοῦ 1848. Στό ἔργο αὐτό ἐκτίθεται μέ μεγαλοφυή σαφήνεια καί διαύγεια ἡ νέα κοσμοαντίληψη, ὁ συνεπής ὑλισμός πού ἀγκαλιάζει καί τήν περιοχή τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἡ διαλεκτική σάν ἡ πιό ὁλόπλευρη καί ἡ πιό βαθιά διδασκαλία τῆς ἐξέλιξης, ἡ θεωρία τῆς ταξικῆς πάλης καί ὁ κοσμοϊστορικός ἐπαναστατικός ρόλος τοῦ προλεταριάτου, τοῦ δημιουργοῦ τῆς νέας, τῆς κομμουνιστικῆς κοινωνίας.

Ὅταν ξέσπασε ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1848[46], ὁ Μάρξ ἀπελάθηκε ἀπό τό Βέλγιο. Ξαναγύρισε στό Παρίσι κι᾽ἀπό κεῖ, ὕστερα ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Μάρτη[47], πῆγε στή Γερμανία καί συγκεκριμένα στήν Κολωνία. Ἐκεῖ ἄρχισε νά βγαίνει ἀπό τήν 1 τοῦ Ἰούνη 1848 ὥς τίς 19 τοῦ Μάη 1849 ἡ «Νέα ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου»· διευθυντής τῆς ἐφημερίδας ἦταν ὁ Μάρξ. Ἡ νέα θεωρία ἐπιβεβαιώθηκε περίλαμπρα ἀπό τήν πορεία τῶν ἐπαναστατικῶν γεγονότων τοῦ 1848-1849, ὅπως ἐπιβεβαιώθηκε ἀργότερα καί ἀπό ὅλα τά προλεταριακά καί δημοκρατικά κινήματα ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου. Ἡ ἀντεπανάσταση πού νίκησε, στήν ἀρχή παρέπεμψε τόν Μάρξ σέ δίκη (ἀθωώθηκε στίς 9 τοῦ Φλεβάρη 1849) καί μετά τόν ἀπέλασε ἀπό τή Γερμανία (στίς 16 τοῦ Μάη 1849). Ὁ Μάρξ πῆγε στήν ἀρχή στό Παρίσι, ἀπελάθηκε καί ἀπό ἐκεῖ ὕστερα ἀπό τή

διαδήλωση τῆς 13 τοῦ 'Ιούνη τοῦ 1849[48] καί πῆγε στό Λονδίνο, ὅπου ἔμεινε ὥς τό τέλος τῆς ζωῆς του.

Οἱ συνθῆκες τῆς ζωῆς του σάν ἐκπατρισμένου, ὅπως βγαίνει ἀνάγλυφα ἀπό τήν ἀλληλογραφία του μέ τόν Ἔνγκελς (ἐκδόθηκε τό 1913)[49], ἦταν ἐξαιρετικά δύσκολες. Ἡ ἀνέχεια ἔπνιγε κυριολεκτικά τόν Μάρξ καί τήν οἰκογένειά του. Ἄν δέν ὑπῆρχε ἡ ἀδιάκοπη, γεμάτη αὐταπάρνηση οἰκονομική ἐνίσχυση τοῦ Ἔνγκελς, ὁ Μάρξ ὄχι μόνο δέν θά μποροῦσε νά τελειώσει «Τό Κεφάλαιο», ἀλλά καί θά χανόταν ἀναπόφευκτα ἀπό τή φτώχεια καί τίς στερήσεις. Ἐκτός ἀπ'αὐτό, οἱ θεωρίες καί τά ρεύματα τοῦ μικροαστικοῦ καί γενικότερα τοῦ μή προλεταριακοῦ σοσιαλισμοῦ πού κυριαρχοῦσαν τότε, ἀνάγκαζαν τόν Μάρξ νά διεξάγει συνεχῶς ἀμείλικτο ἀγώνα καί κάποτε νά ἀποκρούει τίς πιό λυσσαλέες καί ἄγριες προσωπικές ἐπιθέσεις («Herr Vogt»[50]). Μένοντας μακριά ἀπό τούς κύκλους τῶν ἐκπατρισμένων, ὁ Μάρξ σέ μιά σειρά ἱστορικές ἐργασίες (βλ. τή *Βιβλιογραφία)* ἐπεξεργαζόταν τήν ὑλιστική του θεωρία, ἀφιερώνοντας τίς δυνάμεις του κυρίως στή μελέτη τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. Τήν ἐπιστήμη αὐτή ὁ Μάρξ τήν ἐπαναστατικοποίησε (βλ. παρακάτω τή *διδασκαλία* τοῦ Μάρξ) στά ἔργα του «Ἡ κριτική τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας» (1859) καί «Τό Κεφάλαιο» (τόμ. Ι, 1867).

Ἡ ἐποχή τῆς ἀναζωογόνησης τῶν δημοκρατικῶν κινημάτων στά τέλη τῆς δεκαετίας 1850-1860 καί στή διάρκεια τῆς δεκαετίας 1860-1870 κάλεσε ξανά τόν Μάρξ στήν πρακτική δράση. Τό 1864 (28 τοῦ Σεπτέμβρη) ἱδρύθηκε στό Λονδίνο ἡ ὀνομαστή Ι Διεθνής, ἡ «Διεθνής ἕνωση τῶν ἐργατῶν». Ὁ Μάρξ ἦταν ἡ ψυχή αὐτῆς τῆς ὀργάνωσης, ἦταν ἐκεῖνος πού ἔγραψε τήν πρώτη «Διακήρυξή»[51] της καί μιά σειρά ἀποφάσεις, δηλώσεις καί διακηρύξεις της. Ὁ Μάρξ, συνενώνοντας τό ἐργατικό κίνημα τῶν διαφόρων χωρῶν, προσπαθώντας νά κατευθύνει στήν κοίτη μιᾶς κοινῆς δράσης τίς διάφορες μορφές τοῦ μή προλεταριακοῦ, τοῦ προμαρξικοῦ σοσιαλισμοῦ (Ματζίνι, Προυντόν, Μπακούνιν, ἀγγλικός φιλελεύθερος τρεϊντγιουνιονισμός, λασσαλικές ταλαντεύσεις πρός τά δεξιά στή Γερμανία κτλ.) καί καταπολεμώντας τίς θεωρίες ὅλων αὐτῶν τῶν αἱρέσεων καί μικροσχολῶν, σφυρηλάτησε μιά ἑνιαία τακτική τῆς προλεταριακῆς πάλης τῆς ἐργατικῆς τάξης τῶν διαφόρων χωρῶν. Ὕστερα ἀπό τήν πτώση τῆς Κομμούνας τοῦ Παρισιοῦ (1871), πού ὁ Μάρξ τήν ἔκρινε τόσο βαθυστόχαστα, τόσο εὔστοχα, τόσο λαμπρά καί ἀπό τήν ἄποψη ἑνός *ἀνθρώπου τῆς δράσης* καί ἑνός ἐπαναστάτη («Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στή Γαλλία» τοῦ 1871), καί ὕστερα ἀπό τή διάσπαση τῆς Διεθνοῦς ἀπό τούς μπακουνι-

στές, ἔγινε ἀδύνατη ἡ παραμονή τῆς Διεθνοῦς στήν Εὐρώπη. Ὁ Μάρξ μετά τό συνέδριο τῆς Διεθνοῦς στή Χάγη (1872) ἐξασφάλισε τή μεταφορά τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῆς Διεθνοῦς στή Νέα Ὑόρκη. Ἡ Ι Διεθνής ἐκπλήρωσε ἔτσι τή διεθνή της ἀποστολή καί παραχώρησε τή θέση της σέ μιά ἐποχή ἀπροσμέτρητα πιό μεγάλης ἀνόδου τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος σέ ὅλες τίς χῶρες τοῦ κόσμου, συγκεκριμένα στήν ἐποχή τῆς ἀνάπτυξής του *σέ πλάτος*, στήν ἐποχή τῆς δημιουργίας *μαζικῶν* σοσιαλιστικῶν ἐργατικῶν κομμάτων στά πλαίσια κάθε ἐθνικοῦ κράτους.

Ἡ ἐντατική δράση στή Διεθνή καί ἡ ἀκόμη πιό ἐντατική ἀπασχόληση τοῦ Μάρξ ὑπόσκαψαν ὁριστικά τήν ὑγεία του. Συνέχισε τό ξαναδούλεμα τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καί τήν ἀποπεράτωση τοῦ *«Κεφαλαίου»*, συγκεντρώνοντας ἕνα σωρό καινούργιο ὑλικό καί μελετώντας μιά σειρά γλῶσσες (λογουχάρη τή ρωσική), μά ἡ ἀρώστια δέν τόν ἄφησε νά τελειώσει τό *«Κεφάλαιο»*.

Στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1881 πέθανε ἡ γυναίκα του. Στίς 14 τοῦ Μάρτη 1883 ὁ Μάρξ ἀποκοιμήθηκε ἥσυχα καί γιά πάντα στήν πολυθρόνα του. Τόν ἔθαψαν δίπλα στή γυναίκα του, στό νεκροταφεῖο τοῦ Χάιγκεϊτ τοῦ Λονδίνου. Ἀπό τά παιδιά τοῦ Μάρξ ὁρισμένα πέθαναν μικρά στό Λονδίνο, τότε πού ἡ οἰκογένεια δυστυχοῦσε πολύ. Οἱ τρεῖς κόρες του παντρεύτηκαν μέ σοσιαλιστές τῆς Ἀγγλίας καί τῆς Γαλλίας: ἡ Ἐλεονόρα Ἔβελινγκ, ἡ Λάουρα Λαφάργκ καί ἡ Τζένη Λονγκέ. Ὁ γιός τῆς τελευταίας εἶναι μέλος τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Γαλλίας.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΞ

Μαρξισμός εἶναι τό σύστημα τῶν ἀντιλήψεων καί τῆς διδασκαλίας τοῦ Μάρξ. Ὁ Μάρξ εἶναι ἐκεῖνος πού συνέχισε καί ὁλοκλήρωσε μέ μεγαλοφυΐα τά τρία βασικά ἰδεολογικά ρεύματα τοῦ 19ου αἰώνα, πού ἀνῆκαν στίς τρεῖς πιό προηγμένες χῶρες τῆς ἀνθρωπότητας: τήν κλασική γερμανική φιλοσοφία, τήν κλασική ἀγγλική πολιτική οἰκονομία καί τό γαλλικό σοσιαλισμό σέ συνδυασμό μέ τίς γαλλικές ἐπαναστατικές διδασκαλίες γενικότερα. Ἡ ἀναγνωρισμένη ἀκόμη καί ἀπό τούς ἀντίπαλους τοῦ Μάρξ ἀξιοθαύμαστη συνέπεια καί ἑνότητα τῶν ἀπόψεών του, πού στό σύνολό τους μᾶς δίνουν τό σύγχρονο ὑλισμό καί τό σύγχρονο ἐπιστημονικό σοσιαλισμό, σάν θεωρία καί σάν πρόγραμμα τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος ὅλων τῶν πολιτισμένων χωρῶν τοῦ κόσμου, μᾶς ὑποχρεώνει νά προτάξουμε ἀπό τήν

ἔκθεση τοῦ κύριου περιεχομένου τοῦ μαρξισμοῦ, συγκεκριμένα τῆς οἰκονομικῆς διδασκαλίας τοῦ Μάρξ, μιά σύντομη σκιαγραφία τῆς κοσμοαντίληψής του γενικά.

Ο ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΣ ΥΛΙΣΜΟΣ

Ὁ Μάρξ, ἀπό τό 1844-1845, πού ἀποκρυσταλλώθηκαν οἱ ἀπόψεις του, ἦταν ὑλιστής καί εἰδικά ὀπαδός τοῦ Λ. Φόϋερμπαχ. Σχετικά μέ τόν Φόϋερμπαχ εἶχε τή γνώμη καί ἀργότερα, ὅτι οἱ ἀδύνατες πλευρές του συνίστανται ἀποκλειστικά στό γεγονός ὅτι ὁ ὑλισμός του δέν ἦταν ἀρκετά συνεπής καί ὁλόπλευρος. Ὁ Μάρξ ἔβλεπε τήν κοσμοϊστορική σημασία τοῦ Φοϋερμπαχ, πού «ἄφησε ἐποχή», ἀκριβῶς στήν ἀποφασιστική του ρήξη μέ τόν ἰδεαλισμό τοῦ Χέγγελ καί στή διακήρυξη τοῦ ὑλισμοῦ, πού ἀκόμη «στό 18ο αἰώνα, ἰδιαίτερα στή Γαλλία, ἦταν ἀγώνας ὄχι μόνο ἐνάντια στούς ὑπάρχοντες πολιτικούς θεσμούς, μά καί ἐνάντια στή θρησκεία καί στή θεολογία, ὅπως καί... ἐνάντια σέ κάθε μεταφυσική» (μέ τήν ἔννοια τῆς «ἐκστατικῆς θεώρησης» σέ ἀντιδιαστολή ἀπό τή «νηφάλια φιλοσοφία») («Ἡ ἁγία οἰκογένεια» στή «Φιλοσοφική Κληρονομιά»)[52]. «Γιά τόν Χέγγελ—ἔγραφε ὁ Μάρξ—τό προτσές τῆς νόησης, πού μέ τό ὄνομα ἰδέα τό μετατρέπει μάλιστα σέ αὐθυπόστατο ὑποκείμενο, εἶναι ὁ δημιουργός τοῦ πραγματικοῦ... Γιά μένα, ἀντίστροφα, τό ἰδεατό δέν εἶναι παρά τό ὑλικό, μεταφερμένο καί μετασχηματισμένο στό ἀνθρώπινο κεφάλι» («Τό Κεφάλαιο», τόμ. Ι, πρόλογος στή 2η ἔκδ.[53]). Ὁ Φρ. Ἔνγκελς, συμφωνώντας ἀπόλυτα μέ τήν ὑλιστική αὐτή φιλοσοφία τοῦ Μάρξ καί ἐκθέτοντάς την ἔγραφε στό «Ἀντι-Ντύρινγκ» *(βλ.)*: — ὁ Μάρξ διάβασε αὐτό τό ἔργο ἀπό τό χειρόγραφο — «... Ἡ ἑνότητα τοῦ κόσμου δέν συνίσταται στό Εἶναι του, ἀλλά στήν ὑλικότητά του καί ἡ ὑλικότητα αὐτή ἀποδείχνεται... μέ μιά μακρόχρονη καί ἐπίμονη ἐξέλιξη τῆς φιλοσοφίας καί τῆς φυσιογνωσίας... Ἡ κίνηση εἶναι ὁ τρόπος ὕπαρξης τῆς ὕλης. Ποτέ καί πουθενά δέν ὑπῆρξε καί δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ὕλη χωρίς κίνηση, κίνηση χωρίς ὕλη... Ἄν βάλουμε τό ἐρώτημα... τί εἶναι νόηση καί συνείδηση καί ἀπό ποῦ προέρχονται, θά δοῦμε ὅτι εἶναι προϊόντα τοῦ ἀνθρώπινου μυαλοῦ καί ὅτι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος εἶναι προϊόν τῆς φύσης, πού ἀναπτύχθηκε μέσα στή γνωστή φυσική κατάσταση καί μαζί μ᾽αὐτήν. Ἔτσι εἶναι αὐτονόητο ὅτι τά προϊόντα τοῦ ἀνθρώπινου μυαλοῦ, πού σέ τελευταία ἀνάλυση εἶναι ἐπίσης προϊόντα τῆς φύσης, δέν ἀντιφάσκουν μέ τήν ὑπόλοιπη ἀλληλουχία τῆς φύσης, ἀλλά ἀνταποκρίνονται σ᾽αὐτήν». «Ὁ

Χέγγελ ἦταν ἰδεαλιστής, μέ ἄλλα λόγια, γι'αὐτόν οἱ σκέψεις τοῦ μυαλοῦ του δέν ἦταν ἀπεικονίσεις (Abbilder, κάποτε ὁ Ἔνγκελς μιλάει γιά «ἔκτυπα») λιγότερο ἤ περισσότερο ἀφηρημένες τῶν πραγματικῶν ἀντικειμένων καί γεγονότων, ἀλλά ἀντίθετα τά πράγματα καί ἡ ἀνάπτυξή τους ἦταν γι'αὐτόν οἱ πραγματοποιημένες ἀπεικονίσεις τῆς ἰδέας πού ὑπῆρχε κιόλας κάπου πρίν ἀπό τόν κόσμο»[54]. Στό ἔργο του «Λουδοβίκος Φόϋερμπαχ», ὅπου ὁ Φρ. Ἔνγκελς ἐκθέτει τίς ἀπόψεις του καί τίς ἀπόψεις τοῦ Μάρξ γιά τή φιλοσοφία τοῦ Φόϋερμπαχ καί πού ὁ Ἔνγκελς τό ἔστειλε γιά ἐκτύπωση, ἀφοῦ προηγούμενα διάβασε τό παλιό χειρόγραφο πού εἶχε γραφεῖ ἀπό τόν ἴδιο καί τόν Μάρξ τό 1844-1845 πάνω στό ζήτημα τοῦ Χέγγελ, τοῦ Φόϋερμπαχ καί τῆς ὑλιστικῆς ἀντίληψης τῆς ἱστορίας, ὁ Ἔνγκελς γράφει: «Τό μεγάλο θεμελιακό πρόβλημα κάθε φιλοσοφίας καί ἰδιαίτερα τῆς νεότερης φιλοσοφίας εἶναι τό πρόβλημα τῆς σχέσης νόησης καί Εἶναι, πνεύματος καί φύσης... ποιό εἶναι τό πρωταρχικό: τό πνεῦμα ἤ ἡ φύση... Ἀνάλογα μέ τόν τρόπο πού ἀπαντοῦσαν σ'αὐτό τό ἐρώτημα οἱ φιλόσοφοι χωρίστηκαν σέ δυό μεγάλα στρατόπεδα. Ὅσοι ἰσχυρίζονταν ὅτι τό πνεῦμα ὑπῆρχε πρίν ἀπό τή φύση καί συνεπῶς ἔτσι ἤ ἀλλιῶς ἀναγνώριζαν τή δημιουργία τοῦ κόσμου... ἀποτέλεσαν τό στρατόπεδο τοῦ ἰδεαλισμοῦ. Οἱ ἄλλοι πού θεωροῦσαν σάν πρωταρχικό τή φύση ἀνῆκαν στίς διάφορες σχολές τοῦ ὑλισμοῦ». Κάθε ἄλλη χρησιμοποίηση τῶν ἐννοιῶν τοῦ (φιλοσοφικοῦ) ἰδεαλισμοῦ καί ὑλισμοῦ ὁδηγεῖ ἁπλῶς σέ σύγχυση. Ὁ Μάρξ ἀπόριπτε κατηγορηματικά ὄχι μόνο τόν ἰδεαλισμό, πού πάντα συνδεόταν ἔτσι εἴτε ἀλλιῶς μέ τή θρησκεία, ἀλλά καί τή διαδομένη, ἰδιαίτερα στίς μέρες μας, ἄποψη τοῦ Χιούμ καί τοῦ Κάντ, τόν ἀγνωστικισμό, τόν κριτικισμό, τό θετικισμό, μέ τίς διάφορες μορφές τους· κάθε παρόμοια φιλοσοφία τή θεωροῦσε «ἀντιδραστική» παραχώρηση στόν ἰδεαλισμό καί στήν καλύτερη περίπτωση «ντροπαλή ἀποδοχή ἀπό τήν πίσω πόρτα τοῦ ὑλισμοῦ καί ἀπάρνησή του μπροστά στά μάτια τοῦ κόσμου»[55]. Βλ. πάνω σ'αὐτό τό ζήτημα, ἐκτός ἀπό τά ἀναφερόμενα ἔργα τοῦ Ἔνγκελς καί τοῦ Μάρξ καί τό γράμμα τοῦ τελευταίου πρός τόν Ἔνγκελς τῆς 12 τοῦ Σεπτέμβρη 1868, ὅπου ὁ Μάρξ, σημειώνοντας τήν «πιό ὑλιστική», ἀπ'ὅ,τι συνήθως, ἐκδήλωση τοῦ γνωστοῦ φυσιοδίφη Τ. Χάξλι καί τήν ὁμολογία του ὅτι, ἐφόσον «παρατηροῦμε καί νοοῦμε κατά τρόπο πραγματικό, δέν μποροῦμε ποτέ νά ἐγκαταλείψουμε τό ἔδαφος τοῦ ὑλισμοῦ», τόν κατηγορεῖ ὅτι ἀνοίγει ἕνα «παραθυράκι» στόν ἀγνωστικισμό, στό χιουμισμό[56]. Ἰδιαίτερα πρέπει νά σημειωθεῖ ἡ ἄποψη τοῦ Μάρξ γιά τή σχέση ἀνάμεσα

Карл Маркс родился 5/V (н. ст.) 1818 г. в городе Трире (Рейнская Пруссія). Отец его был адвокат, еврей, в 1824 г. принявшій протестантство. Семья была зажиточная, культурная, но не революціонная. Окончив гимназію в Трире, М. поступил в университет сначала в Бонне, потом в Берлине, изучал юридическія науки (но больше всего исторію) и философію. Окончил курс в 1841 г., представив университетскую диссертацію о философіи Эпикура. По взглядам своим М. был еще тогда гегельянцем-идеалистом. В Берлине он примыкал к кружку „левых гегельянцев" (Бруно Бауэр и др.), которые стремились делать из философіи Гегеля атеистическія и революціонные выводы.

По окончаніи университета М. переселился в Бонн, рассчитывая стать профессором. Но реакціонная политика правительства, №2 отнявшаго право читать лекціи в Бонне у молодого профессора Бруно Бауэра, заставила М. отказаться от ученой карьеры. (№3) В это время рейнскіе радикальные буржуа, имевшіе точки соприкосновенія с левыми гегельянцами, основали в Кёльне оппозиціонную газету: „Рейнскую Газету" (начала выходить с 1 янв. 1842 г.). М. и Бруно Бауэр были приглашены в качестве главных сотрудников, а в октябре 1842 г. М. сделался главным редактором и переселился из Бонна в Кёльн. Революціонно-демократическое направленіе газеты при редакторстве М. становилось все определеннее, и правительство сначала подвергло газету двойной и тройной цензуре, а затем решило вовсе закрыть ее с 1 янв. 1843 г. М. принужден был к этому сроку оставить редакторство, но его уход все же не спас газеты, и она была закрыта в марте 1843 г. Из наиболее крупных статей М. в „Рейнск. Газ." Энгельс отмечает, кроме указанных ниже (см. Литература), статью о положеніи крестьян-виноделов в долине Мозеля. Газетная работа показала М., что он недостаточно знаком с политической экономіей, и он усердно принялся за ее изученіе.

В 1843 г. М. женился (в Крейцнахе) на Женни фон Вестфален, подруге детства, с которой он был обручен еще будучи студентом. Жена его принадлежала к прусской реакціонной дворянской семье. Ее старшій брат был министром внутр. дел в Пруссіи в одну из самых реакціонных эпох, 1850–1858 г.г. Осенью 1843 г. М. уехал в Париж, чтобы издавать за границей, вместе с Арнольдом Руге (1802–1880; левый гегельянец, 1825–1830 в тюрьме, после 1848 г. эмигрант; после 1866–70 бисмаркіанец) радикальный журнал. Вышла лишь первая книжка этого (журнала „Немецко-Французскіе Ежегодники"). Он прекратился из-за трудностей тайного распространенія в Германіи и из-за разногласій с Руге. В своих статьях в этом журнале М. вы-

Ἡ πρώτη σελίδα τοῦ
χειρογράφου τοῦ Β. Ι. Λένιν
«Κάρλ Μάρξ».
Ἰούλης-Νοέμβρης 1914

στήν ἐλευθερία καί τήν ἀναγκαιότητα: «τυφλή εἶναι ἡ ἀναγκαιότητα μόνο ὅσο δέν ἔχει κατανοηθεῖ. 'Ελευθερία εἶναι ἡ συνείδηση τῆς ἀναγκαιότητας» (Ἔνγκελς στό «'Αντι-Ντύρινγκ») = ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀντικειμενικῆς νομοτέλειας τῆς φύσης καί τῆς διαλεκτικῆς μετατροπῆς τῆς ἀναγκαιότητας σέ ἐλευθερία (παράλληλα μέ τή μετατροπή τοῦ ἄγνωστου, ὅμως γνώσιμου, «πράγματος καθεαυτοῦ» σέ «πράγμα γιά μᾶς», τῆς «οὐσίας τῶν πραγμάτων» σέ «φαινόμενα»). Ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς θεωροῦσαν βασική ἀνεπάρκεια τοῦ «παλιοῦ» ὑλισμοῦ μαζί καί τοῦ ὑλισμοῦ τοῦ Φόϋερμπαχ (καί πολύ περισσότερο τοῦ «χυδαίου» ὑλισμοῦ τῶν Μπύχνερ-Φόχτ-Μολεσότ) (1) τό ὅτι ὁ ὑλισμός αὐτός ἦταν «κυρίως μηχανιστικός» καί δέν ἔπαιρνε ὑπόψη του τή νεότερη ἐξέλιξη τῆς χημείας καί τῆς βιολογίας (καί στίς μέρες μας θά ἔπρεπε ἀκόμη νά προσθέσουμε: καί τῆς ἠλεκτρικῆς θεωρίας τῆς ὕλης)· (2) τό ὅτι ὁ παλιός ὑλισμός δέν ἦταν ἱστορικός, δέν ἦταν διαλεκτικός (ἦταν μεταφυσικός μέ τήν ἔννοια τῆς ἀντιδιαλεκτικῆς), δέν ἐφάρμοζε μέ συνέπεια καί ὁλόπλευρα τήν ἄποψη τῆς ἐξέλιξης· (3) τό ὅτι ἡ «οὐσία τοῦ ἀνθρώπου» κατανοοῦνταν ἀπ'αὐτούς ἀφηρημένα καί ὄχι σάν «σύνολο ὅλων τῶν κοινωνικῶν σχέσεων» (καθορισμένων συγκεκριμένα-ἱστορικά) καί γι'αὐτό ὁ ὑλισμός αὐτός δέν ἔκανε τίποτε ἄλλο παρά «νά ἐξηγεῖ» τόν κόσμο, ἐνῶ τό ζήτημα ἔγκειται στήν «ἀλλαγή» του, μέ ἄλλα λόγια δέν καταλάβαινε τή σημασία τῆς «ἐπαναστατικῆς πρακτικῆς δράσης».

Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ

Ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς θεωροῦσαν ὅτι ἡ διαλεκτική τοῦ Χέγγελ, ἡ πιό ὁλόπλευρη, πλουσιότατη σέ περιεχόμενο καί πολύ βαθιά διδασκαλία γιά τήν ἐξέλιξη, ἦταν τό μεγαλύτερο ἀπόκτημα τῆς κλασικῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας. Κάθε ἄλλη διατύπωση τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνάπτυξης, τῆς ἐξέλιξης, τή θεωροῦσαν μονόπλευρη, φτωχή σέ περιεχόμενο, τή θεωροῦσαν παραμόρφωση καί διαστροφή τῆς πραγματικῆς πορείας ἀνάπτυξης (πού συχνά συντελεῖται μέ ἅλματα, καταστροφές καί ἐπαναστάσεις) στή φύση καί στήν κοινωνία. «Μπορεῖ νά εἰπωθεῖ ὅτι ὁ Μάρξ καί ἐγώ εἴμασταν οἱ μόνοι σχεδόν πού βάλαμε μπροστά μας τό καθῆκον νά σώσουμε» (ἀπό τήν καταστροφή τοῦ ἰδεαλισμοῦ, καθώς καί τοῦ χεγγελιανισμοῦ) «τή συνειδητή διαλεκτική καί νά τή μεταφέρουμε στήν ὑλιστική ἀντίληψη τῆς φύσης». «Ἡ φύση εἶναι ἡ ἐπιβεβαίωση τῆς διαλεκτικῆς καί πρέπει νά ποῦμε ὅτι οἱ νεότερες φυσικές ἐπιστῆμες δείχνουν ὅτι

ἡ ἐπιβεβαίωση αὐτή εἶναι ἀσυνήθιστα πλούσια» (αὐτό ἔχει γραφεῖ πρίν ἀνακαλυφθοῦν τό ράδιο, τά ἠλεκτρόνια, ἡ μεταστοιχείωση κτλ.!), «πού συσσωρεύει καθημερινά ἕνα σωρό ὑλικό καί ἀποδείχνει ὅτι σέ τελευταία ἀνάλυση τά πράγματα στή φύση γίνονται διαλεκτικά καί ὄχι μεταφυσικά»[57].

«῾Η μεγάλη θεμελιακή ἰδέα,—γράφει ὁ Ἔνγκελς—ὅτι τόν κόσμο δέν πρέπει νά τόν ἀντιλαμβανόμαστε σάν σύμπλεγμα ἀπό ἕτοιμα πράγματα, ἀλλά σάν σύμπλεγμα ἀπό προτσές, ὅπου τά πράγματα, τά φαινομενικά σταθερά, καθώς καί οἱ ἰδεατές ἀπεικονίσεις στό κεφάλι μας, οἱ ἔννοιες, βρίσκονται σέ ἀδιάκοπη ἀλλαγή, πότε ἐμφανίζονται καί πότε ἐκμηδενίζονται — ἡ μεγάλη αὐτή θεμελιακή ἰδέα ἔγινε, ἰδιαίτερα ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Χέγγελ, σέ τέτιο βαθμό κοινή συνείδηση, πού εἶναι ζήτημα ἄν θά τήν ἀμφισβητήσει κανείς στή γενική της μορφή. Ἄλλο πράγμα ὅμως εἶναι νά τήν παραδέχεσαι στά λόγια καί ἄλλο νά τήν ἐφαρμόζεις σέ κάθε χωριστή περίπτωση καί σέ κάθε δοσμένο πεδίο ἔρευνας». «Γιά τή διαλεκτική φιλοσοφία τίποτε δέν εἶναι μιά γιά πάντα καθορισμένο, ἀπόλυτο, ἱερό. Παντοῦ καί σέ ὅλα ἡ διαλεκτική φιλοσοφία βλέπει τή σφραγίδα τῆς ἀναπόφευκτης πτώσης καί τίποτε δέν μπορεῖ νά σταθεῖ μπροστά της, ἐκτός ἀπό τό ἀδιάκοπο προτσές τῆς γέννησης καί τῆς ἐκμηδένισης, ἐκτός ἀπό τό ἀτελεύτητο ἀνέβασμα ἀπό μιά κατώτερη βαθμίδα σέ μιά ἀνώτερη. Καί ἡ ἴδια δέν εἶναι παρά μιά ἁπλή ἀντανάκλαση αὐτοῦ τοῦ προτσές στό σκεπτόμενο ἐγκέφαλο». Ἔτσι ἡ διαλεκτική, σύμφωνα μέ τόν Μάρξ, εἶναι ἡ «ἐπιστήμη τῶν γενικῶν νόμων τῆς κίνησης, τόσο τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ὅσο καί τῆς ἀνθρώπινης νόησης»[58].

Αὐτή τήν πλευρά, τήν ἐπαναστατική, τῆς φιλοσοφίας τοῦ Χέγγελ τήν ἀποδέχτηκε καί τήν ἀνάπτυξε ὁ Μάρξ. ῾Ο διαλεκτικός ὑλισμός «δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό καμιά φιλοσοφία πού νά στέκεται πάνω ἀπό τίς ἄλλες ἐπιστῆμες». Ἀπό τήν παλιά φιλοσοφία παραμένει μόνο «ἡ διδασκαλία τῆς νόησης καί τῶν νόμων της—ἡ τυπική λογική καί ἡ διαλεκτική»[59]. ῾Η διαλεκτική ὅμως, στήν ἀντίληψη τοῦ Μάρξ, ὅπως καί τοῦ Χέγγελ, περικλείνει μέσα της ἐκεῖνο πού σήμερα ὀνομάζεται γνωσιοθεωρία, γνωσιολογία, πού πρέπει νά ἐξετάζει τό ἀντικείμενό της ἐξίσου ἱστορικά, μελετώντας καί γενικεύοντας τήν προέλευση καί τήν ἀνάπτυξη τῆς γνώσης, τό πέρασμα ἀπό τή *μή* γνώση στή γνώση.

Στόν καιρό μας ἡ ἰδέα τῆς ἀνάπτυξης, τῆς ἐξέλιξης, μπῆκε σχεδόν ὁλοκληρωτικά στήν κοινωνική συνείδηση, μά μπῆκε ἀπό ἄλλους δρόμους, ὄχι μέσω τῆς φιλοσοφίας τοῦ Χέγγελ.

'Ωστόσο ή ίδέα αύτή μέ τή διατύπωση πού τῆς ἔδοσαν ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς, στηριγμένοι στόν Χέγγελ, εἶναι πολύ πιό ὁλόπλευρη, πολύ πιό πλούσια σέ περιεχόμενο, ἀπ'ὅ,τι ἡ συνηθισμένη ἰδέα τῆς ἐξέλιξης. Μιά ἀνάπτυξη πού φαίνεται σάν νά ἐπαναλαβαίνει τίς βαθμίδες πού διέτρεξε, μά τίς ἐπαναλαβαίνει διαφορετικά, σέ ἀνώτερη βάση («ἄρνηση τῆς ἄρνησης»), μιά ἀνάπτυξη, μποροῦμε νά ποῦμε, σπειροειδής καί ὄχι σέ εὐθεία γραμμή·—μιά ἀνάπτυξη ἁλματοειδής, καταστροφική, ἐπαναστατική·—«διακοπές τοῦ βαθμιαίου»· μετατροπή τῆς ποσότητας σέ ποιότητα·—ἐσωτερικά κίνητρα τῆς ἀνάπτυξης, πού προέρχονται ἀπό τήν ἀντίθεση, ἀπό τή σύγκρουση τῶν διαφόρων δυνάμεων καί τάσεων πού ἐπιδροῦν πάνω σέ ἕνα δοσμένο σῶμα ἤ στά πλαίσια ἑνός δοσμένου φαινομένου ἤ μέσα σέ μιά δοσμένη κοινωνία·—ἀλληλεξάρτηση καί στενότατη, ἀδιάρρηκτη ἀλληλουχία *ὅλων* τῶν πλευρῶν κάθε φαινομένου (ἡ ἱστορία ἀνακαλύπτει ὁλοένα καί νέες πλευρές), ἀλληλουχία πού μᾶς δίνει τό ἑνιαῖο, τό νομοτελειακό παγκόσμιο προτσές τῆς κίνησης—αὐτά εἶναι ὁρισμένα γνωρίσματα τῆς διαλεκτικῆς, τῆς πιό πλούσιας (ἀπό τή συνηθισμένη) σέ περιεχόμενο θεωρίας τῆς ἐξέλιξης. (Βλ. τό γράμμα τοῦ Μάρξ πρός τόν Ἔνγκελς τῆς 8 τοῦ Γενάρη 1868, ὅπου εἰρωνεύεται τίς «ἀνιαρές τριχοτομίες» τοῦ Στάιν, πού εἶναι παράλογο νά τίς συγχέει κανείς μέ τήν ὑλιστική διαλεκτική[60].)

Η ΥΛΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἡ ἐπίγνωση τῆς ἀσυνέπειας, τῆς ἀτέλειας καί τοῦ μονόπλευρου χαρακτήρα τοῦ παλιοῦ ὑλισμοῦ ὁδήγησε τόν Μάρξ στήν πεποίθηση ὅτι εἶναι ἀνάγκη «νά ἐναρμονιστεῖ ἡ ἐπιστήμη τῆς κοινωνίας μέ τήν ὑλιστική βάση καί νά ξαναφτιαχτεῖ πάνω σ'αὐτή τή βάση»[61]. Ἄν ὁ ὑλισμός γενικά ἐξηγεῖ τή συνείδηση, ξεκινώντας ἀπό τό Εἶναι καί ὄχι ἀντίστροφα, κατά τήν ἐφαρμογή του στήν κοινωνική ζωή τῆς ἀνθρωπότητας ἀπαιτοῦσε νά ἐξηγεῖται ἡ *κοινωνική* συνείδηση, ξεκινώντας ἀπό τό *κοινωνικό* Εἶναι. «Ἡ τεχνολογία — λέει ὁ Μάρξ («Τό Κεφάλαιο», τ. Ι) — ἀποκαλύπτει τήν ἐνεργό στάση τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στή φύση, τό ἄμεσο προτσές παραγωγῆς τῆς ζωῆς του καί μ'αὐτό τόν τρόπο καί τῶν κοινωνικῶν σχέσεων τῆς ζωῆς του καί τῶν πνευματικῶν παραστάσεων πού πηγάζουν ἀπ'αὐτές»[62]. Στόν πρόλογο τοῦ ἔργου του «Κριτική τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας» ὁ Μάρξ μᾶς δίνει μέ τά παρακάτω λόγια μιά ὁλοκληρωμένη

διατύπωση τῶν βασικῶν θέσεων τοῦ ὑλισμοῦ πού τόν ἐπεκτείνει στήν ἀνθρώπινη κοινωνία καί στήν ἱστορία της:

«Στήν κοινωνική παραγωγή τῆς ζωῆς τους οἱ ἄνθρωποι ἔρχονται σέ καθορισμένες, ἀναγκαῖες, ἀνεξάρτητες ἀπό τή θέλησή τους σχέσεις—σέ σχέσεις παραγωγῆς πού ἀντιστοιχοῦν σέ μιά καθορισμένη βαθμίδα ἀνάπτυξης τῶν ὑλικῶν παραγωγικῶν τους δυνάμεων.

Τό σύνολο αὐτῶν τῶν σχέσεων παραγωγῆς ἀποτελεῖ τήν οἰκονομική διάρθρωση τῆς κοινωνίας, τήν πραγματική βάση πού πάνω της ὑψώνεται ἕνα νομικό καί πολιτικό ἐποικοδόμημα καί στήν ὁποία ἀντιστοιχοῦν καθορισμένες μορφές κοινωνικῆς συνείδησης. Ὁ τρόπος παραγωγῆς τῆς ὑλικῆς ζωῆς καθορίζει τό κοινωνικό, πολιτικό καί πνευματικό προτσές τῆς ζωῆς γενικά. Δέν εἶναι ἡ συνείδηση τῶν ἀνθρώπων πού καθορίζει τό Εἶναι τους, μά ἀντίθετα τό κοινωνικό Εἶναι τους καθορίζει τή συνείδησή τους. Σέ μιά ὁρισμένη βαθμίδα τῆς ἀνάπτυξής τους οἱ ὑλικές παραγωγικές δυνάμεις τῆς κοινωνίας ἔρχονται σέ ἀντίθεση μέ τίς ὑπάρχουσες σχέσεις παραγωγῆς—ἤ ὅ,τι ἀποτελεῖ μονάχα τή νομική ἔκφραση αὐτοῦ τοῦ πράγματος—μέ τίς σχέσεις ἰδιοκτησίας, μέσα στίς ὁποῖες εἶχαν κινηθεῖ ὥς τώρα. Ἀπό μορφές ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων οἱ σχέσεις αὐτές μεταβάλλονται σέ δεσμά τους. Τότε ἔρχεται ἡ ἐποχή τῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασης. Μέ τήν ἀλλαγή τῆς οἰκονομικῆς βάσης ἀνατρέπεται, μέ περισσότερο ἤ λιγότερο γρήγορους ρυθμούς, ὁλόκληρο τό τεράστιο ἐποικοδόμημα. Ὅταν ἐξετάζουμε τέτιες ἀνατροπές, πρέπει νά κάνουμε πάντα διάκριση ἀνάμεσα στήν ὑλική ἀνατροπή τῶν οἰκονομικῶν ὅρων τῆς παραγωγῆς, πού μποροῦμε νά τή διαπιστώσουμε μέ ἀκρίβεια φυσικῶν ἐπιστημῶν, καί στίς νομικές, πολιτικές, θρησκευτικές, καλλιτεχνικές ἤ φιλοσοφικές, μέ δυό λόγια τίς ἰδεολογικές μορφές, μέ τίς ὁποῖες οἱ ἄνθρωποι ἀποκτοῦν συνείδηση αὐτῆς τῆς σύγκρουσης καί παλεύουν ὥς τή λύση της.

Ὅπως δέν μποροῦμε νά κρίνουμε ἕνα ἄτομο ἀπό τή γνώμη πού ἔχει τό ἴδιο γιά τόν ἑαυτό του, ἄλλο τόσο δέν μποροῦμε νά κρίνουμε μιά τέτια ἐποχή ἀνατροπῆς ἀπό τή συνείδησή της. Ἀπεναντίας, τή συνείδηση αὐτή πρέπει νά τήν ἐξηγήσουμε ἀπό τίς ἀντιφάσεις τῆς ὑλικῆς ζωῆς, ἀπό τή σύγκρουση πού συντελεῖται ἀνάμεσα στίς κοινωνικές παραγωγικές δυνάμεις καί τίς σχέσεις παραγωγῆς...» «Σέ γενικές γραμμές, ὁ ἀσιατικός, ὁ ἀρχαῖος, ὁ φεουδαρχικός καί ὁ σύγχρονος, ὁ ἀστικός τρόπος παραγωγῆς, μποροῦν νά χαρακτηριστοῦν σάν προοδευτικές ἐποχές τοῦ οἰκονομικοῦ κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ»[63]. (Βλ. τή

σύντομη διατύπωση πού δίνει ὁ Μάρξ στό γράμμα του πρός τόν Ἔνγκελς τῆς 7 τοῦ Ἰούλη 1866: «Ἡ θεωρία μας γιά τόν καθορισμό τῆς ὀργάνωσης τῆς ἐργασίας μέ τά μέσα παραγωγῆς»[64].)

Ἡ ἀνακάλυψη τῆς ὑλιστικῆς ἀντίληψης τῆς ἱστορίας ἤ, πιό σωστά, ἡ συνεπής συνέχιση καί ἐπέκταση τοῦ ὑλισμοῦ στήν περιοχή τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, ἐξάλειψε δυό βασικές ἀνεπάρκειες τῶν προηγούμενων ἱστορικῶν θεωριῶν. 1ο, οἱ θεωρίες αὐτές στήν καλύτερη περίπτωση ἐξέταζαν μόνο τά ἰδεολογικά κίνητρα τῆς ἱστορικῆς δράσης τῶν ἀνθρώπων καί δέν ἐρευνοῦσαν τί εἶναι ἐκεῖνο πού γεννάει αὐτά τά κίνητρα, δέν συλλαμβάνανε τήν ἀντικειμενική νομοτέλεια τῆς ἀνάπτυξης τοῦ συστήματος τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, δέν ἔβλεπαν ὅτι οἱ σχέσεις αὐτές ἔχουν τίς ρίζες τους στό βαθμό ἀνάπτυξης τῆς ὑλικῆς παραγωγῆς· 2ο, οἱ προηγούμενες θεωρίες δέν ἔπαιρναν ὑπόψη τους τή δράση ἀκριβῶς τῶν *μαζῶν* τοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῶ ὁ ἱστορικός ὑλισμός ἔδοσε γιά πρώτη φορά τή δυνατότητα νά ἐρευνηθοῦν, μέ ἀκρίβεια πού χαρακτηρίζει τίς φυσικοϊστορικές ἐπιστῆμες, οἱ κοινωνικοί ὅροι τῆς ζωῆς τῶν μαζῶν καί οἱ ἀλλαγές αὐτῶν τῶν ὅρων. Ἡ προμαρξική «κοινωνιολογία» καί ἱστοριογραφία δέν ἔκαναν στήν *καλύτερη* περίπτωση τίποτε ἄλλο ἀπό τό νά συσσωρεύουν ἀκατέργαστα στοιχεῖα, μαζεμένα ἀποσπασμένα καί νά ἀπεικονίζουν ὁρισμένες πλευρές τοῦ ἱστορικοῦ προτσές. Ὁ μαρξισμός ἔδειξε τό δρόμο γιά μιά καθολική, ὁλόπλευρη μελέτη τοῦ προτσές τῆς γέννησης, τῆς ἀνάπτυξης καί τῆς παρακμῆς τῶν κοινωνικοοικονομικῶν σχηματισμῶν, ἐξετάζοντας ὅλες τίς ἀντιφατικές τάσεις *στό σύνολό* τους, ἀνάγοντάς τες στούς ὅρους ζωῆς καί παραγωγῆς τῶν διαφόρων *τάξεων* τῆς κοινωνίας—ὅρους πού μποροῦν νά καθοριστοῦν μέ ἀκρίβεια—παραμερίζοντας τόν ὑποκειμενισμό καί τήν αὐθαιρεσία στόν ξεχωρισμό ὁρισμένων «ἐπικρατέστερων» ἰδεῶν ἤ στήν ἑρμηνεία τους καί ἀποκαλύπτοντας ὅτι ὅλες οἱ ἰδέες καί ὅλες οἱ διάφορες τάσεις ἔχουν, χωρίς ἐξαίρεση, τή *ρίζα* τους στήν κατάσταση τῶν ὑλικῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Οἱ ἄνθρωποι δημιουργοῦν οἱ ἴδιοι τήν ἱστορία τους, τί εἶναι ὅμως ἐκεῖνο πού καθορίζει τά κίνητρα τῶν ἀνθρώπων καί πιό εἰδικά τῶν ἀνθρώπινων μαζῶν, τί εἶναι ἐκεῖνο πού προκαλεῖ τίς συγκρούσεις ἀνάμεσα στίς ἀντιφατικές ἰδέες καί τάσεις, ποιό εἶναι τό σύνολο ὅλων αὐτῶν τῶν συγκρούσεων μέσα σέ ὅλες τίς ἀνθρώπινες κοινωνίες, ποιοί εἶναι οἱ ἀντικειμενικοί ὅροι τῆς παραγωγῆς τῆς ὑλικῆς ζωῆς, πού δημιουργοῦν τή βάση ὅλης τῆς ἱστορικῆς δράσης τῶν ἀνθρώπων, ποιός εἶναι ὁ νόμος ἀνάπτυ-

ξης αὐτῶν τῶν ὅρων — σέ ὅλα αὐτά τά προβλήματα ἔστρεψε τήν προσοχή του ὁ Μάρξ καί ἔδειξε τό δρόμο γιά τήν ἐπιστημονική μελέτη τῆς ἱστορίας, σάν προτσές ἑνιαίου πού κυριαρχεῖται ἀπό νομοτέλεια σέ ὅλη τήν τεράστια πολυπλευρότητα καί ἀντιφατικότητά του.

Η ΤΑΞΙΚΗ ΠΑΛΗ

Τό ὅτι οἱ ἐπιδιώξεις ὁρισμένων μελῶν μιᾶς κοινωνίας ἔρχονται σέ ἀντίθεση μέ τίς ἐπιδιώξεις ἄλλων μελῶν της, τό ὅτι ἡ κοινωνική ζωή εἶναι γεμάτη ἀντιφάσεις, τό ὅτι ἡ ἱστορία μᾶς δείχνει τήν πάλη ἀνάμεσα στούς λαούς καί ἀνάμεσα στίς κοινωνίες, καθώς καί μέσα στούς κόλπους τους καί, ἐκτός ἀπ'αὐτό καί τήν ἐναλλαγή τῶν περιόδων ἐπανάστασης καί ἀντίδρασης, εἰρήνης καί πολέμων, στασιμότητας καί γοργῆς προόδου ἤ κατάπτωσης — ὅλα αὐτά εἶναι γεγονότα πασίγνωστα. Ὁ μαρξισμός μᾶς ἔδοσε τό ὁδηγητικό νῆμα, πού μᾶς ἐπιτρέπει νά ἀνακαλύψουμε τή νομοτέλεια μέσα σ'αὐτό τό φαινομενικό λαβύρινθο καί τό χάος, συγκεκριμένα: τή θεωρία τῆς ταξικῆς πάλης. Μόνο ἡ μελέτη τοῦ συνόλου τῶν ἐπιδιώξεων ὅλων τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνίας ἤ μιᾶς ὁμάδας κοινωνιῶν, ἐπιτρέπει νά καθοριστεῖ ἐπιστημονικά τό ἀποτέλεσμα αὐτῶν τῶν ἐπιδιώξεων. Καί πηγή τῶν ἀντιφατικῶν ἐπιδιώξεων εἶναι ἡ διαφορά πού ὑπάρχει στή θέση καί στούς ὅρους ζωῆς τῶν *τάξεων*, στίς ὁποῖες διασπᾶται κάθε κοινωνία. «Ἡ ἱστορία ὅλων τῶν ὥς τά τώρα κοινωνιῶν—γράφει ὁ Μάρξ στό «Κομμουνιστικό Μανιφέστο» (μέ ἐξαίρεση τήν ἱστορία τῆς πρωτόγονης κοινότητας—προσθέτει ἀργότερα ὁ Ἔνγκελς)—ἦταν ἱστορία ταξικῶν ἀγώνων. Ἐλεύθερος καί δοῦλος, πατρίκιος καί πληβεῖος, βαρῶνος καί δουλοπάροικος, μάστορας καί κάλφας, μέ λίγα λόγια, καταπιεστής καί καταπιεζόμενος, βρίσκονταν σέ διαρκή ἀνταγωνισμό μεταξύ τους, διεξήγαγαν ἕνα ἀδιάκοπο ἀγώνα, πότε σκεπασμένο, πότε ἀνοιχτό, ἕναν ἀγώνα πού τέλειωνε κάθε φορά μέ τόν ἐπαναστατικό μετασχηματισμό ὁλόκληρης τῆς κοινωνίας ἤ μέ τήν κοινή καταστροφή τῶν τάξεων πού ἀγωνίζονταν... Ἡ σύγχρονη ἀστική κοινωνία, πού πρόβαλε μέσα ἀπό τά σπλάχνα τῆς καταστραμένης φεουδαρχικῆς κοινωνίας, δέν ἐξάλειψε τίς ταξικές ἀντιθέσεις. Ἀντικατάστησε ἁπλῶς τίς παλιές τάξεις μέ νέες, τούς παλιούς ὅρους καταπίεσης μέ νέους, τίς παλιές μορφές πάλης μέ νέες. Ὡστόσο ἡ ἐποχή μας, ἡ ἐποχή τῆς ἀστικῆς τάξης, ξεχωρίζει ἀπό τό γεγονός ὅτι ἁπλοποίησε τίς ταξικές ἀντιθέσεις: ἡ κοινωνία ὅλο καί περισσότερο χωρίζεται

σέ δυό μεγάλα ἐχθρικά στρατόπεδα, σέ δυό μεγάλες τάξεις πού βρίσκονται ἀντιμέτωπες ἡ μιά στήν ἄλλη: στήν ἀστική τάξη καί τό προλεταριάτο». Ἀπό τόν καιρό τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπανάστασης ἡ ἱστορία τῆς Εὐρώπης ἀποκάλυψε πολύ παραστατικά σέ μιά σειρά χῶρες αὐτό τό πραγματικό ὑπόβαθρο τῶν γεγονότων, τήν πάλη τῶν τάξεων. Καί ἤδη ἀπό τήν ἐποχή τῆς παλινόρθωσης στή Γαλλία ἐμφανίστηκαν μιά σειρά ἱστορικοί (Τιερί, Γκιζώ, Μινιέ, Τιέρ) οἱ ὁποῖοι, γενικεύοντας τά γεγονότα πού συντελέστηκαν, δέν μποροῦσαν παρά νά ἀναγνωρίσουν ὅτι ἡ πάλη τῶν τάξεων εἶναι τό κλειδί γιά τήν κατανόηση ὁλόκληρης τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας. Ἡ νεότερη ἐποχή ὅμως, ἡ ἐποχή τῆς πλήρους νίκης τῆς ἀστικῆς τάξης, τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν θεσμῶν, τοῦ πλατιοῦ (ἄν ὄχι καθολικοῦ) ἐκλογικοῦ δικαιώματος, τοῦ φτηνοῦ καθημερινοῦ τύπου πού φτάνει στίς μάζες κτλ., ἡ ἐποχή τῶν ἰσχυρῶν καί ὅλο καί πιό πλατιῶν ἑνώσεων τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἑνώσεων τῶν ἐπιχειρηματιῶν κτλ., ἔδειξε ἀκόμη πιό παραστατικά (ἄν καί κάποτε μέ μορφή πολύ μονόπλευρη, «εἰρηνική», «συνταγματική») ὅτι κινητήρας τῶν γεγονότων εἶναι ἡ πάλη τῶν τάξεων. Τό παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπό τό «Κομμουνιστικό Μανιφέστο» τοῦ Μάρξ, μᾶς δείχνει ὅτι ὁ Μάρξ ἀπαιτοῦσε ἀπό τήν κοινωνική ἐπιστήμη μιά ἀντικειμενική ἀνάλυση τῆς θέσης κάθε τάξης μέσα στή σύγχρονη κοινωνία, σέ σύνδεση μέ τήν ἀνάλυση τῶν ὅρων ἀνάπτυξης κάθε τάξης: «Ἀπ᾽ὅλες τίς τάξεις, πού τούτη τή στιγμή βρίσκονται ἀντιμέτωπες μέ τήν ἀστική τάξη, μόνο τό προλεταριάτο εἶναι τάξη πραγματικά ἐπαναστατική. Οἱ ἄλλες τάξεις χάνονται καί ἐξαφανίζονται μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς μεγάλης βιομηχανίας· ἀντίθετα, τό προλεταριάτο εἶναι τό δικό της προϊόν. Οἱ μεσαῖες τάξεις, ὁ μικροβιομήχανος, ὁ μικρέμπορος, ὁ χειροτέχνης, ὁ ἀγρότης, ὅλοι τους πολεμοῦν τήν ἀστική τάξη, γιά νά σώσουν τήν ὕπαρξή τους ἀπό τόν ἀφανισμό σάν μεσαῖες τάξεις. Συνεπῶς, δέν εἶναι ἐπαναστατικές, ἀλλά συντηρητικές. Κάτι παραπάνω, εἶναι ἀντιδραστικές: προσπαθοῦν νά γυρίσουν πρός τά πίσω τόν τροχό τῆς ἱστορίας. Καί ὅταν εἶναι ἐπαναστατικές, αὐτό γίνεται ἐφόσον βρίσκονται μπροστά στό ἐπικείμενο πέρασμά τους στίς γραμμές τοῦ προλεταριάτου, ἐφόσον ὑπερασπίζουν ὄχι τά σημερινά, ἀλλά τά μελλοντικά τους συμφέροντα, ἐφόσον ἐγκαταλείπουν τή δική τους ἄποψη γιά νά πᾶνε μέ τήν ἄποψη τοῦ προλεταριάτου». Σέ μιά σειρά ἱστορικά ἔργα (βλ. τή *Βιβλιογραφία*) ὁ Μάρξ ἔδοσε λαμπρά καί βαθυστόχαστα πρότυπα ὑλιστικῆς ἱστοριογραφίας, ἀνάλυσης τῆς θέσης *κάθε* τάξης χωριστά καί κάποτε τῶν διαφόρων ὁμάδων ἤ στρωμάτων μέσα

στήν τάξη, δείχνοντας ἐξόφθαλμα γιατί καί πῶς «κάθε ταξική πάλη εἶναι πάλη πολιτική»[65]. Τό ἀπόσπασμα πού παραθέσαμε δείχνει παραστατικά πόσο σύνθετο εἶναι τό δίχτυ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων καί τῶν *μεταβατικῶν* βαθμίδων ἀπό τή μιά τάξη στήν ἄλλη, ἀπό τό παρελθόν στό μέλλον, πού ἀναλύει ὁ Μάρξ γιά νά ὑπολογίσει τή συνισταμένη τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης.

Ἡ πιό βαθιά, ὁλόπλευρη καί λεπτομερειακή ἐπιβεβαίωση καί ἐφαρμογή τῆς θεωρίας τοῦ Μάρξ εἶναι ἡ οἰκονομική του διδασκαλία.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΞ

«Τελικός σκοπός τοῦ ἔργου μου—λέει ὁ Μάρξ στόν πρόλογο τοῦ «Κεφαλαίου»—εἶναι ἡ ἀνακάλυψη τοῦ οἰκονομικοῦ νόμου κίνησης τῆς σύγχρονης κοινωνίας»[66], δηλαδή τῆς καπιταλιστικῆς, τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Ἡ ἔρευνα τῶν σχέσεων παραγωγῆς τῆς δοσμένης, ἱστορικά καθορισμένης, κοινωνίας στή γέννηση, τήν ἀνάπτυξη καί τήν παρακμή τους—αὐτό εἶναι τό περιεχόμενο τῆς οἰκονομικῆς διδασκαλίας τοῦ Μάρξ. Στήν καπιταλιστική κοινωνία κυριαρχεῖ ἡ παραγωγή *ἐμπορευμάτων,* γι᾽αὐτό καί ὁ Μάρξ ἀρχίζει τήν ἀνάλυσή του ἀπό τήν ἀνάλυση τοῦ ἐμπορεύματος.

Η ΑΞΙΑ

Τό ἐμπόρευμα εἶναι, πρῶτο, ἕνα πράγμα πού ἱκανοποιεῖ ὁποιαδήποτε ἀνθρώπινη ἀνάγκη· εἶναι, δεύτερο, ἕνα πράγμα πού ἀνταλλάσσεται μέ ἄλλο πράγμα. Ἡ ὠφελιμότητα ἑνός πράγματος τό κάνει *ἀξία χρήσης.* Ἡ ἀνταλλακτική ἀξία (ἤ ἁπλῶς ἀξία) εἶναι πρίν ἀπ᾽ὅλα μιά σχέση, εἶναι ἡ ἀναλογία πού ὁρισμένος ἀριθμός ἀπό ἀξίες χρήσης ἑνός εἴδους ἀνταλλάσσεται μέ ὁρισμένο ἀριθμό ἀπό ἀξίες χρήσης ἄλλου εἴδους. Ἡ καθημερινή πείρα μᾶς δείχνει ὅτι ἑκατομμύρια καί δισεκατομμύρια τέτιες ἀνταλλαγές ἐξισώνουν συνεχῶς κάθε λογῆς ἀξίες χρήσης, ἀκόμη καί τίς πιό διαφορετικές καί μή συγκρίσιμες μεταξύ τους. Τί τό κοινό ὑπάρχει λοιπόν ἀνάμεσα σ᾽αὐτά τά διαφορετικά πράγματα, πού ἐξισώνονται συνεχῶς τό ἕνα μέ τό ἄλλο μέσα σ᾽ἕνα καθορισμένο σύστημα κοινωνικῶν σχέσεων; Τό κοινό πού ὑπάρχει ἀνάμεσά τους εἶναι ὅτι ἀποτελοῦν *προϊόντα ἐργασίας.* Ἀνταλλάσσοντας οἱ ἄνθρωποι τά προϊόντα ἐξισώνουν τά πιό διαφορετικά εἴδη ἐργασίας. Ἡ παραγωγή ἐμπορευμάτων εἶναι ἕνα σύστημα κοινωνικῶν σχέσεων, ὅπου ὁ κάθε παραγω-

γός χωριστά δημιουργεῖ λογῆς-λογῆς προϊόντα (κοινωνικός καταμερισμός τῆς ἐργασίας) καί ὅλα αὐτά τά προϊόντα ἐξισώνονται τό ἕνα μέ τ'ἄλλο κατά τήν ἀνταλλαγή. Συνεπῶς, τό κοινό πού ὑπάρχει σέ ὅλα τά ἐμπορεύματα δέν εἶναι ἡ συγκεκριμένη ἐργασία ἑνός ὁρισμένου κλάδου παραγωγῆς, δέν εἶναι ἡ ἐργασία ἑνός ὁρισμένου εἴδους, ἀλλά ἡ *ἀφηρημένη* ἀνθρώπινη ἐργασία, ἡ ἀνθρώπινη ἐργασία γενικά. Ὅλη ἡ ἐργατική δύναμη μιᾶς δοσμένης κοινωνίας, πού ἐκφράζεται στό ἄθροισμα τῶν ἀξιῶν ὅλων τῶν ἐμπορευμάτων, εἶναι μιά καί ἡ ἴδια ἀνθρώπινη ἐργατική δύναμη: αὐτό τό ἀποδείχνουν δισεκατομμύρια ἀνταλλαγές. Συνεπῶς, κάθε χωριστό ἐμπόρευμα δέν ἀντιπροσωπεύει παρά ἕνα ὁρισμένο μέρος τοῦ *κοινωνικά ἀναγκαίου* χρόνου ἐργασίας. Τό μέγεθος τῆς ἀξίας καθορίζεται ἀπό τήν ποσότητα τῆς κοινωνικά ἀναγκαίας ἐργασίας ἤ ἀπό τόν κοινωνικά ἀναγκαῖο χρόνο ἐργασίας πού χρειάζεται γιά τήν παραγωγή ἑνός δοσμένου ἐμπορεύματος, μιᾶς δοσμένης ἀξίας χρήσης. «Ἐξισώνοντας στήν ἀνταλλαγή τό ἕνα μέ τό ἄλλο τά διαφορετικά προϊόντα τους οἱ ἄνθρωποι ἐξισώνουν μεταξύ τους τίς διάφορες ἐργασίες τους. Αὐτό δέν τό ξέρουν, μά τό κάνουν»[67]. Ἡ ἀξία εἶναι σχέση ἀνάμεσα σέ δυό πρόσωπα, ὅπως εἶπε ἕνας παλιός οἰκονομολόγος. Θά ἔπρεπε μόνο νά προσθέσει: σχέση καλυμμένη μ'ἕνα ὑλικό περίβλημα. Μόνο ἀπό τήν ἄποψη τοῦ συστήματος τῶν κοινωνικῶν παραγωγικῶν σχέσεων ἑνός καθορισμένου ἱστορικοῦ κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ καί μάλιστα τῶν σχέσεων οἱ ὁποῖες ἐκδηλώνονται στό μαζικό φαινόμενο τῆς ἀνταλλαγῆς πού ἐπαναλαβαίνεται δισεκατομμύρια φορές, μπορεῖ νά καταλάβει κανείς τί εἶναι ἡ ἀξία. «Σάν ἀξίες, τά ἐμπορεύματα εἶναι μόνο καθορισμένη μάζα στερεοποιημένου χρόνου ἐργασίας»[68]. Ὁ Μάρξ, ἀφοῦ ἀναλύει λεπτομερειακά τό διπλό χαρακτήρα τῆς ἐργασίας πού εἶναι ἐνσαρκωμένη στά ἐμπορεύματα, περνᾶ στήν ἀνάλυση τῆς *μορφῆς τῆς ἀξίας* καί τοῦ *χρήματος*. Τό βασικό καθῆκον τοῦ Μάρξ ἐδῶ εἶναι νά μελετήσει τήν *προέλευση* τῆς χρηματικῆς μορφῆς τῆς ἀξίας, νά μελετήσει τό *ἱστορικό προτσές* τῆς ἐξέλιξης τῆς ἀνταλλαγῆς, ἀρχίζοντας ἀπό τίς μεμονωμένες, τυχαῖες πράξεις ἀνταλλαγῆς («ἁπλή, μεμονωμένη ἤ τυχαία μορφή τῆς ἀξίας»: ὁρισμένη ποσότητα ἑνός ἐμπορεύματος ἀνταλλάσσεται μέ ὁρισμένη ποσότητα ἑνός ἄλλου ἐμπορεύματος), ὥς τή γενική μορφή τῆς ἀξίας, ὅπου μιά σειρά διαφορετικά ἐμπορεύματα ἀνταλλάσσονται μέ ἕνα μόνο καί καθορισμένο ἐμπόρευμα καί ὥς τή χρηματική μορφή τῆς ἀξίας, ὅπου τό καθορισμένο αὐτό ἐμπόρευμα, τό γενικό ἰσοδύναμο, εἶναι ὁ χρυσός. Τό χρῆμα, σάν τό ἀνώτατο προϊόν ἐξέλιξης

τῆς ἀνταλλαγῆς καί τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς, συγκαλύπτει, σκεπάζει τόν κοινωνικό χαρακτήρα τῶν ἀτομικῶν ἐργασιῶν, τήν κοινωνική σύνδεση ἀνάμεσα στούς χωριστούς παραγωγούς πού ἑνώνονται μέσω τῆς ἀγορᾶς.' Ο Μάρξ ὑποβάλλει σέ ἐξαιρετικά λεπτομερειακή ἀνάλυση τίς διάφορες λειτουργίες τοῦ χρήματος κι'ἐδῶ (ὅπως καί γενικά στά πρῶτα κεφάλαια τοῦ «Κεφαλαίου») ἔχει ἰδιαίτερη σημασία νά τονιστεῖ ὅτι ἡ ἀφηρημένη μορφή ἔκθεσης τοῦ θέματος, πού καμιά φορά φαίνεται καθαρά ἀπαγωγική, στήν πραγματικότητα ἀναφέρει ἕνα τεράστιο ὑλικό γεγονότων ἀπό τήν ἱστορία τῆς ἐξέλιξης τῆς ἀνταλλαγῆς καί τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς. «Τό χρῆμα προϋποθέτει ἕνα ὁρισμένο βαθμό ἀνάπτυξης τῆς ἐμπορευματικῆς ἀνταλλαγῆς. Οἱ διάφορες μορφές τοῦ χρήματος—ἁπλό ἐμπορευματικό ἰσοδύναμο ἤ μέσο κυκλοφορίας ἤ μέσο πληρωμῆς, θησαυρός καί παγκόσμιο χρῆμα—δείχνουν, ἀνάλογα μέ τή διαφορετική ἔκταση τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης λειτουργίας, ἀνάλογα μέ τή σχετική ἐπικράτηση μιᾶς ἀπ'αὐτές, πολύ διαφορετικές βαθμίδες τοῦ κοινωνικοῦ προτσές τῆς παραγωγῆς» («Τό Κεφάλαιο», τ. Ι)[69].

Η ΥΠΕΡΑΞΙΑ

Σέ μιά ὁρισμένη βαθμίδα ἀνάπτυξης τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς τό χρῆμα μετατρέπεται σέ κεφάλαιο. Ὁ τύπος τῆς ἐμπορευματικῆς κυκλοφορίας ἦταν: Ε (ἐμπόρευμα)—Χ (χρῆμα)—Ε (ἐμπόρευμα), δηλαδή πώληση ἑνός ἐμπορεύματος γιά τήν ἀγορά ἄλλου. Ἀντίθετα, ὁ γενικός τύπος τοῦ κεφαλαίου εἶναι Χ—Ε—Χ, δηλαδή ἀγορά γιά πώληση (μέ κέρδος). Ὑπεραξία ὀνομάζει ὁ Μάρξ αὐτή τήν αὔξηση τῆς ἀρχικῆς ἀξίας τοῦ χρήματος πού μπαίνει στήν κυκλοφορία. Τό γεγονός τῆς «αὔξησης» αὐτῆς τοῦ χρήματος στήν καπιταλιστική κυκλοφορία εἶναι πασίγνωστο. Αὐτή ἀκριβῶς ἡ «αὔξηση» μετατρέπει τό χρῆμα σέ *κεφάλαιο*, πού εἶναι μιά ἰδιαίτερη, ἱστορικά καθορισμένη, κοινωνική σχέση παραγωγῆς. Ἡ ὑπεραξία δέν μπορεῖ νά γεννηθεῖ ἀπό τήν ἐμπορευματική κυκλοφορία, γιατί ἡ τελευταία ξέρει μόνο τήν ἀνταλλαγή ἰσοδύναμων, δέν μπορεῖ νά γεννηθεῖ οὔτε καί ἀπό τήν προσαύξηση τῆς τιμῆς, γιατί οἱ ἀμοιβαῖες ζημιές καί κέρδη ἀγοραστῶν καί πωλητῶν θά ἰσοφαρίζονταν, ἐδῶ ὅμως πρόκειται ἀκριβῶς γιά ἕνα μαζικό, μέσο, κοινωνικό φαινόμενο καί ὄχι γιά ἕνα φαινόμενο ἀτομικό. Γιά νά ἀποκτήσει ὑπεραξία, «ὁ κάτοχος χρημάτων πρέπει νά βρεῖ στήν ἀγορά ἕνα ἐμπόρευμα, πού ἡ ἴδια ἡ ἀξία χρήσης του θά ἔχει τό

ἰδιόμορφο γνώρισμα νά εἶναι πηγή ἀξίας»[70], ἕνα ἐμπόρευμα πού τό προτσές τῆς χρήσης του νά εἶναι ταυτόχρονα καί προτσές δημιουργίας ἀξίας. Ἕνα τέτιο ἐμπόρευμα ὑπάρχει. Εἶναι ἡ ἐργατική δύναμη τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ χρήση τῆς ἐργατικῆς δύναμης εἶναι ἡ ἐργασία, μά ἡ ἐργασία δημιουργεῖ ἀξία. Ὁ κάτοχος χρήματος ἀγοράζει τήν ἐργατική δύναμη στήν ἀξία της, πού καθορίζεται ὅπως καί ἡ ἀξία κάθε ἄλλου ἐμπορεύματος, ἀπό τόν κοινωνικά ἀναγκαῖο χρόνο ἐργασίας πού χρειάζεται γιά τήν παραγωγή της (δηλαδή ἀπό τήν ἀξία τῆς συντήρησης τοῦ ἐργάτη καί τῆς οἰκογένειάς του). Ἀφοῦ ἀγόρασε τήν ἐργατική δύναμη, ὁ κάτοχος χρήματος ἔχει τό δικαίωμα νά κάνει χρήση της, δηλαδή νά ἀναγκάσει τόν ἐργάτη νά δουλέψει ὁλόκληρη μέρα, ἄς ποῦμε 12 ὧρες. Ὅμως ὁ ἐργάτης μέσα σέ 6 ὧρες («ἀναγκαῖος» χρόνος ἐργασίας) δημιουργεῖ προϊόν πού καλύπτει τά ἔξοδα συντήρησής του, ἐνῶ στίς ὑπόλοιπες 6 ὧρες («πρόσθετος» χρόνος ἐργασίας) δημιουργεῖ ἕνα «ὑπερπροϊόν» ἤ τήν ὑπεραξία πού δέν τοῦ τήν πληρώνει ὁ καπιταλιστής. Συνεπῶς, ἀπό τήν ἄποψη τοῦ προτσές παραγωγῆς, πρέπει νά διακρίνουμε δυό μέρη στό κεφάλαιο: τό σταθερό κεφάλαιο, πού ξοδεύεται γιά τά μέσα παραγωγῆς (μηχανές ἐργαλεῖα δουλιᾶς, πρῶτες ὕλες κτλ.) καί πού ἡ ἀξία του περνᾶ (μονομιᾶς εἴτε τμηματικά) χωρίς ἀλλαγές στό ἕτοιμο προϊόν, καί τό μεταβλητό κεφάλαιο πού ξοδεύεται γιά τήν ἐργατική δύναμη. Ἡ ἀξία αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου δέν μένει ἀμετάβλητη, ἀλλά αὐξάνει μέσα στό προτσές ἐργασίας, δημιουργώντας τήν ὑπεραξία. Γι'αὐτό, γιά νά ἐκφράσουμε τό βαθμό ἐκμετάλλευσης τῆς ἐργατικῆς δύναμης ἀπό τό κεφάλαιο, πρέπει νά συγκρίνουμε τήν ὑπεραξία ὄχι μέ ὅλο τό κεφάλαιο, ἀλλά μόνο μέ τό μεταβλητό κεφάλαιο. Τό ποσοστό τῆς ὑπεραξίας, ὅπως ὀνομάζει ὁ Μάρξ αὐτή τή σχέση, θά εἶναι λ.χ. στό παράδειγμά μας $\frac{6}{6}$, δηλαδή 100%.

Ἱστορική προϋπόθεση γιά τή γέννηση τοῦ κεφαλαίου εἶναι, πρῶτο, ἡ συσσώρευση ἑνός ὁρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ στά χέρια μερικῶν ἀτόμων σέ συνθῆκες ἑνός σχετικά ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἀνάπτυξης τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς γενικά καί δεύτερο, ἡ ὕπαρξη ἐργάτη «ἐλεύθερου» μέ διπλή ἔννοια, ἐλεύθερου ἀπό κάθε λογῆς ἐμπόδια ἤ περιορισμούς στήν πώληση τῆς ἐργατικῆς του δύναμης καί ἐλεύθερου ἀπό τή γῆ καί γενικά ἀπό τά μέσα παραγωγῆς, ἐργάτη χωρίς νοικοκυριό, ἐργάτη «προλετάριου», πού δέν ἔχει ἄλλα μέσα ὕπαρξης ἐκτός ἀπό τήν πώληση τῆς ἐργατικῆς του δύναμης.

Ἡ ὑπεραξία μπορεῖ νά αὐξηθεῖ μέ δυό βασικές μεθόδους: μέ

τήν παράταση τῆς ἐργάσιμης μέρας («ἀπόλυτη ὑπεραξία») καί μέ τόν περιορισμό τῆς ἀναγκαίας ἐργάσιμης μέρας («σχετική ὑπεραξία»). Ἀναλύοντας τήν πρώτη μέθοδο, ὁ Μάρξ ξετυλίγει μπροστά μας μιά μεγαλειώδη εἰκόνα τῆς πάλης τῆς ἐργατικῆς τάξης γιά τόν περιορισμό τῆς ἐργάσιμης μέρας καί τῆς ἐπέμβασης τῆς κρατικῆς ἐξουσίας ὑπέρ τῆς παράτασης τῆς ἐργάσιμης μέρας (14ος-17ος αἰώνας) καί τοῦ περιορισμοῦ της (ἐργοστασιακή νομοθεσία τοῦ 19ου αἰώνα). Ἀπό τότε πού εἶδε τό φῶς «Τό Κεφάλαιο», ἡ ἱστορία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος ὅλων τῶν πολιτισμένων χωρῶν τοῦ κόσμου ἔδοσε χιλιάδες καί χιλιάδες νέα γεγονότα πού κάνουν πιό παραστατική αὐτή τήν εἰκόνα.

Ὁ Μάρξ, ἀναλύοντας τήν παραγωγή τῆς σχετικῆς ὑπεραξίας, ἐρευνᾶ τά τρία βασικά ἱστορικά στάδια αὔξησης τῆς παραγωγικότητας τῆς ἐργασίας ἀπό τόν καπιταλισμό: 1) τόν ἁπλό συνεταιρισμό, 2) τόν καταμερισμό τῆς ἐργασίας καί τή μανουφακτούρα καί 3) τίς μηχανές καί τή μεγάλη βιομηχανία. Ὥς ποιό σημεῖο ἀποκαλύπτει ὥς τό βάθος ὁ Μάρξ τά βασικά, τά τυπικά γνωρίσματα τῆς ἐξέλιξης τοῦ καπιταλισμοῦ, φαίνεται, ἀνάμεσα στ'ἄλλα, κι'ἀπό τό γεγονός ὅτι οἱ ἔρευνές του πάνω στή λεγόμενη ρωσική «χειροτεχνική» βιομηχανία δίνουν πλουσιότατο ὑλικό γιά τήν παραστατική περιγραφή τῶν δυό πρώτων ἀπό τά τρία παραπάνω στάδια. Ἡ ἐπαναστατική ἐπίδραση ὅμως τῆς μεγάλης μηχανοκίνητης βιομηχανίας, πού τήν περιέγραψε ὁ Μάρξ στά 1867, ἐκδηλώθηκε μέσα στό μισό αἰώνα πού πέρασε ἀπό τότε σέ μιά σειρά «νέες» χῶρες (Ρωσία, Ἰαπωνία κ.ἄ.).

Παρακάτω. Ἐξαιρετικά σπουδαία καί νέα εἶναι στό ἔργο τοῦ Μάρξ ἡ ἀνάλυση τῆς *συσσώρευσης τοῦ κεφαλαίου*, δηλαδή τῆς μετατροπῆς ἑνός μέρους τῆς ὑπεραξίας σέ κεφάλαιο καί τῆς χρησιμοποίησης αὐτοῦ τοῦ μέρους ὄχι γιά τίς ἀτομικές ἀνάγκες καί τίς ἰδιοτροπίες τοῦ καπιταλιστῆ, ἀλλά γιά νέα παραγωγή. Ὁ Μάρξ ἔδειξε τό λάθος ὅλης τῆς προηγούμενης κλασικῆς πολιτικῆς οἰκονομίας (ἀρχίζοντας ἀπό τόν Ἄνταμ Σμίθ) πού εἶχε δεχτεῖ ὅτι ὅλη ἡ ὑπεραξία, μετατρεπόμενη σέ κεφάλαιο, πηγαίνει στό μεταβλητό κεφάλαιο. Στήν πραγματικότητα ὅμως ἡ ὑπεραξία αὐτή διαιρεῖται σέ *μέσα παραγωγῆς* σύν μεταβλητό κεφάλαιο. Τεράστια σημασία στό προτσές τῆς ἐξέλιξης τοῦ καπιταλισμοῦ καί τῆς μετατροπῆς του σέ σοσιαλισμό ἔχει τό γεγονός ὅτι τό μέρος τοῦ σταθεροῦ κεφαλαίου (μέσα στό συνολικό ποσό τοῦ κεφαλαίου) αὐξάνει πιό γοργά σέ σύγκριση μέ τό μέρος τοῦ μεταβλητοῦ κεφαλαίου.

Ἡ συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου, ἐπιταχύνοντας τήν ἐκτόπι-

ση τῶν ἐργατῶν ἀπό τίς μηχανές καί δημιουργώντας στόν ἕνα πόλο πλούτη καί στόν ἄλλο ἀθλιότητα, γεννᾶ καί τό λεγόμενο «βιομηχανικό ἐφεδρικό στρατό», τό «σχετικό πλεόνασμα» ἐργατῶν ἤ τόν «καπιταλιστικό ὑπερπληθυσμό», πού παίρνει ἐξαιρετικά ποικίλες μορφές καί δίνει στό κεφάλαιο τή δυνατότητα νά διευρύνει ἐξαιρετικά γρήγορα τήν παραγωγή. Ἡ δυνατότητα αὐτή σέ σύνδεση μέ τίς πιστώσεις καί τή συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου σέ μέσα παραγωγῆς δίνει, ἀνάμεσα στ'ἄλλα, τό κλειδί γιά τήν κατανόηση τῶν *κρίσεων* ὑπερπαραγωγῆς, πού στίς καπιταλιστικές χῶρες ἐπέρχονται περιοδικά, στήν ἀρχή κάθε 10 χρόνια κατά μέσο ὅρο καί ἔπειτα σέ πιό μακρόχρονα καί λιγότερο καθορισμένα χρονικά διαστήματα. Ἀπό τή συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου, πού γίνεται πάνω στή βάση τοῦ καπιταλισμοῦ, πρέπει νά ξεχωρίσουμε τή λεγόμενη πρωταρχική συσσώρευση, δηλ. τή βίαιη ἀπόσπαση τοῦ ἐργαζόμενου ἀπό τά μέσα παραγωγῆς, τό διώξιμο τῶν ἀγροτῶν ἀπό τή γῆ, τήν κλοπή τῆς κοινοτικῆς γῆς, τό σύστημα τῶν ἀποικιῶν καί τῶν κρατικῶν χρεῶν, τῶν προστατευτικῶν δασμῶν κτλ. Ἡ «πρωταρχική συσσώρευση» δημιουργεῖ στόν ἕνα πόλο τόν «ἐλεύθερο» προλετάριο καί στόν ἄλλο τόν κάτοχο χρήματος, τόν καπιταλιστή.

Τήν *«ἱστορική τάση τῆς καπιταλιστικῆς συσσώρευσης»* ὁ Μάρξ τή χαρακτηρίζει μέ τά παρακάτω βαρυσήμαντα λόγια: «Ἡ ἀπαλλοτρίωση τῶν ἄμεσων παραγωγῶν συντελεῖται μέ τόν πιό ἀμείλικτο βανδαλισμό καί μέ κίνητρο τά πιό ἄνομα, τά πιό βρωμερά, τά πιό μικροπρεπῆ μισητά πάθη. Ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία, πού ἀποκτήθηκε μέ τή δουλιά τοῦ ἰδιοκτήτη» (τοῦ ἀγρότη καί τοῦ βιοτέχνη) καί «πού στηρίζεται, μπορεῖ νά πεῖ κανείς, στή σύμφυση τοῦ χωριστοῦ ἀνεξάρτητου ἐργαζόμενου ἀτόμου μέ τούς ὅρους τῆς δουλιᾶς του, ἐκτοπίζεται ἀπό τήν καπιταλιστική ἀτομική ἰδιοκτησία πού στηρίζεται στήν ἐκμετάλλευση ξένης, μά τυπικά ἐλεύθερης ἐργασίας... Ἐκεῖνος πού πρέπει νά ἀπαλλοτριωθεῖ τώρα δέν εἶναι πιά ὁ ἐργάτης πού διευθύνει μόνος τό νοικοκυριό του, ἀλλά ὁ καπιταλιστής πού ἐκμεταλλεύεται πολλούς ἐργάτες. Αὐτή ἡ ἀπαλλοτρίωση συντελεῖται μέ τό παιχνίδι τῶν ἐσωτερικῶν νόμων τῆς ἴδιας τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς, μέ τή συγκεντροποίηση τῶν κεφαλαίων. Ὁ κάθε καπιταλιστής ξεκάνει πολλούς ἄλλους καπιταλιστές. Χέρι μέ χέρι μ'αὐτή τή συγκεντροποίηση ἤ μέ τήν ἀπαλλοτρίωση πολλῶν καπιταλιστῶν ἀπό λίγους ἀναπτύσσεται, σέ διαρκῶς αὐξανόμενη κλίμακα, ἡ συνεργατική μορφή τοῦ προτσές ἐργασίας, ἡ συνειδητή τεχνική ἐφαρμογή τῆς ἐπιστήμης, ἡ σχεδιασμένη ἐκμετάλλευση τῆς γῆς, ἡ μετατροπή τῶν μέσων ἐργασίας

σέ μέσα ἐργασίας τέτια, πού μποροῦν νά χρησιμοποιηθοῦν μόνο ἀπό κοινοῦ, ἡ πραγματοποίηση οἰκονομιῶν σέ ὅλα τά μέσα παραγωγῆς μέ τή χρησιμοποίησή τους σάν μέσων παραγωγῆς συνδυασμένης κοινωνικῆς ἐργασίας, τό μπλέξιμο ὅλων τῶν λαῶν στό δίχτυ τῆς παγκόσμιας ἀγορᾶς καί μαζί μ᾿αὐτό ὁ διεθνής χαρακτήρας τοῦ καπιταλιστικοῦ καθεστῶτος. Παράλληλα μέ τή συνεχή ἐλάττωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μεγιστάνων τοῦ κεφαλαίου, πού σφετερίζονται καί μονοπωλοῦν ὅλα τά ὀφέλη αὐτοῦ τοῦ προτσές μετατροπῆς, μεγαλώνει ὁ ὄγκος τῆς ἀθλιότητας, τῆς καταπίεσης, τῆς ὑποδούλωσης, τοῦ ἐκφυλισμοῦ, τῆς ἐκμετάλλευσης, ἀλλά μαζί μεγαλώνει καί ἡ ἀγανάκτηση τῆς ἐργατικῆς τάξης πού διδάσκεται, συνενώνεται καί ὀργανώνεται ἀπό τόν ἴδιο τό μηχανισμό τοῦ προτσές τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς. Τό μονοπώλιο τοῦ κεφαλαίου μετατρέπεται σέ δεσμά τοῦ τρόπου παραγωγῆς πού ἄνθισε μαζί του καί κάτω ἀπ᾿αὐτό. Ἡ συγκεντροποίηση τῶν μέσων παραγωγῆς καί ἡ κοινωνικοποίηση τῆς ἐργασίας φτάνουν σέ σημεῖο πού δέν μποροῦν νά συμβιβαστοῦν μέ τό καπιταλιστικό τους περίβλημα. Τό περίβλημα αὐτό σπάει. Σημαίνει τό τέλος τῆς καπιταλιστικῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας. Οἱ ἀπαλλοτριωτές ἀπαλλοτριώνονται» («Τό Κεφάλαιο, τ. Ι)[71].

Ἐξαιρετικά σημαντική καί νέα εἶναι σέ συνέχεια ἡ ἀνάλυση τῆς ἀναπαραγωγῆς τοῦ κοινωνικοῦ κεφαλαίου στό σύνολό του, πού δίνει ὁ Μάρξ στό ΙΙ τόμο τοῦ «Κεφαλαίου». Κι᾿ἐδῶ ὁ Μάρξ παίρνει ὄχι ἕνα ἀτομικό, μά ἕνα μαζικό φαινόμενο, ὄχι ἕνα πολλοστημόριο τῆς οἰκονομίας τῆς κοινωνίας, ἀλλά ὅλη αὐτή τήν οἰκονομία στό σύνολό της. Διορθώνοντας τό προαναφερόμενο λάθος τῶν κλασικῶν, ὁ Μάρξ χωρίζει ὅλη τήν κοινωνική παραγωγή σέ δυό μεγάλες ὑποδιαιρέσεις: Ι) παραγωγή μέσων παραγωγῆς καί ΙΙ) παραγωγή εἰδῶν κατανάλωσης καί ἐξετάζει λεπτομερειακά, μέ ἀριθμητικά παραδείγματα πού χρησιμοποιεῖ, τήν κυκλοφορία ὅλου τοῦ κοινωνικοῦ κεφαλαίου στό σύνολό του, τόσο κατά τήν ἀναπαραγωγή μέ τίς προηγούμενες διαστάσεις, ὅσο καί κατά τή συσσώρευση. Στόν ΙΙΙ τόμο τοῦ «Κεφαλαίου» λύνεται τό πρόβλημα τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ μέσου ποσοστοῦ κέρδους μέ βάση τό νόμο τῆς ἀξίας. Μεγάλη πρόοδος πού πραγματοποιήθηκε ἀπό τήν οἰκονομική ἐπιστήμη χάρη στόν Μάρξ εἶναι ὅτι ἡ ἀνάλυση γίνεται ἀπ᾿τή σκοπιά μαζικῶν οἰκονομικῶν φαινομένων, τοῦ συνόλου τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας καί ὄχι ἀπ᾿τή σκοπιά ξεχωριστῶν περιπτώσεων ἤ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψης τοῦ συναγωνισμοῦ, ὅπου περιορίζεται συχνά ἡ χυδαία πολιτική οἰκονομία ἤ ἡ σύγχρονη «θεωρία τῆς οριακῆς

ὠφελιμότητας». Στήν ἀρχή ὁ Μάρξ ἀναλύει τήν προέλευση τῆς ὑπεραξίας καί ἔπειτα περνάει πιά στό χωρισμό της σέ κέρδος, τόκο καί γαιοπρόσοδο. Τό κέρδος εἶναι ἡ σχέση τῆς ὑπεραξίας πρός τό σύνολο τοῦ κεφαλαίου πού ἔχει τοποθετηθεῖ στήν ἐπιχείρηση. Ἕνα κεφάλαιο μέ «ὑψηλή ὀργανική σύνθεση» (δηλαδή μέ ὑπεροχή τοῦ σταθεροῦ κεφαλαίου ἀπέναντι στό μεταβλητό, σέ κλίμακα ἀνώτερη ἀπό τόν κοινωνικό μέσο ὅρο) δίνει ποσοστό κέρδους κάτω ἀπό τό μέσο ὅρο. Ἕνα κεφάλαιο μέ «χαμηλή ὀργανική σύνθεση» δίνει ποσοστό κέρδους πάνω ἀπό τό μέσο ὅρο. Ὁ συναγωνισμός ἀνάμεσα στά κεφάλαια, τό ἐλεύθερο πέρασμά τους ἀπό τόν ἕνα κλάδο στόν ἄλλο, ὁδηγεῖ καί στίς δυό περιπτώσεις στό μέσο ποσοστό κέρδους. Τό ἄθροισμα τῶν ἀξιῶν ὅλων τῶν ἐμπορευμάτων μιᾶς ὁρισμένης κοινωνίας συμπίπτει μέ τό ἄθροισμα τῶν τιμῶν τῶν ἐμπορευμάτων, σέ κάθε ὅμως ἐπιχείρηση καί σέ κάθε κλάδο παραγωγῆς χωριστά τά ἐμπορεύματα, μέ τήν ἐπίδραση τοῦ συναγωνισμοῦ, δέν πωλοῦνται σύμφωνα μέ τήν ἀξία τους, ἀλλά σύμφωνα μέ τίς *τιμές παραγωγῆς* (ἤ παραγωγικές τιμές) πού εἶναι ἴσες μέ τό κεφάλαιο πού ξοδεύτηκε σύν τό μέσο κέρδος.

Ἔτσι τό πασίγνωστο καί ἀδιαφιλονίκητο γεγονός τῆς ἀπόκλισης τῶν τιμῶν ἀπό τίς ἀξίες καί τῆς ἐξίσωσης τῶν κερδῶν ἐξηγήθηκε πέρα γιά πέρα ἀπό τόν Μάρξ μέ βάση τό νόμο τῆς ἀξίας, γιατί τό ἄθροισμα τῶν ἀξιῶν ὅλων τῶν ἐμπορευμάτων συμπίπτει μέ τό ἄθροισμα τῶν τιμῶν. Ἡ ἀναγωγή ὅμως τῆς (κοινωνικῆς) ἀξίας σέ (ἀτομικές) τιμές δέν γίνεται μέ τρόπο ἁπλό καί ἄμεσο, ἀλλά μέ πολύ πολύπλοκο τρόπο: εἶναι ἐντελῶς φυσικό ὅτι σέ μιά κοινωνία σκόρπιων ἐμπορευματοπαραγωγῶν, πού συνδέονται μόνο μέσω τῆς ἀγορᾶς ἡ νομοτέλεια δέν μπορεῖ νά ἐκδηλώνεται παρά μόνο σάν μέση, κοινωνική, μαζική νομοτέλεια, μέ τήν ἀλληλοαπόσβεση τῶν ἀτομικῶν ἀποκλίσεων πρός τή μιά ἤ τήν ἄλλη πλευρά.

Ἡ αὔξηση τῆς παραγωγικότητας τῆς ἐργασίας σημαίνει πιό γοργή αὔξηση τοῦ σταθεροῦ κεφαλαίου σέ σύγκριση μέ τό μεταβλητό. Καί ἐπειδή ἡ ὑπεραξία ἀποτελεῖ συνάρτηση μόνο τοῦ μεταβλητοῦ κεφαλαίου, εἶναι εὐνόητο ὅτι τό ποσοστό κέρδους (ἡ σχέση τῆς ὑπεραξίας πρός ὅλο τό κεφάλαιο καί ὄχι μόνο πρός τό μεταβλητό του μέρος) ἔχει τάση πρός πτώση. Ὁ Μάρξ ἀναλύει λεπτομερειακά αὐτή τήν τάση καί μιά σειρά περιστατικά πού τήν καλύπτουν ἤ πού ἀντιδροῦν σ'αὐτήν. Χωρίς νά σταθοῦμε στήν ἀνάλυση τῶν ἐξαιρετικά ἐνδιαφερόντων κεφαλαίων τοῦ III τόμου, πού εἶναι ἀφιερωμένα στό τοκογλυφικό, στό ἐμπορικό καί στό χρηματικό κεφάλαιο, θά

περάσουμε στό πιό βασικό: στή θεωρία τῆς *γαιοπροσόδου*. Ἐπειδή ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς στίς καπιταλιστικές χῶρες κατέχεται ὅλη ἀπό χωριστούς ἰδιοκτῆτες καί εἶναι περιορισμένη, ἡ τιμή παραγωγῆς τῶν γεωργικῶν προϊόντων καθορίζεται ἀπό τά ἔξοδα παραγωγῆς ὄχι στό μέσο ἔδαφος, ἀλλά στό χειρότερο ἔδαφος, ὄχι μέ βάση τίς μέσες συνθῆκες, ἀλλά μέ βάση τίς χειρότερες συνθῆκες πού τά προϊόντα μεταφέρονται στήν ἀγορά. Ἡ διαφορά ἀνάμεσα σ' αὐτή τήν τιμή καί τήν τιμή παραγωγῆς στά καλύτερα ἐδάφη (ἤ τά ἐδάφη μέ τίς καλύτερες συνθῆκες) δίνει τή *διαφορική* γαιοπρόσοδο. Ὁ Μάρξ, ἀναλύοντάς την λεπτομερειακά, δείχνοντας ὅτι προέρχεται ἀπό τή διαφορά τῆς γονιμότητας τῶν διαφόρων κομματιῶν γῆς καί ἀπό τή διαφορά στό μέγεθος τῶν κεφαλαίων πού τοποθετοῦνται στή γῆ, ξεσκέπασε πέρα γιά πέρα (βλ. καί τίς «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας», ὅπου ἀξίζει νά προσεχτεῖ ἰδιαίτερα ἡ κριτική γιά τόν Ροντμπέρτους) τό λάθος τοῦ Ρικάρντο, πού ὑποστηρίζει ὅτι τάχα ἡ διαφορική γαιοπρόσοδος προκύπτει μόνο κατά τό διαδοχικό πέρασμα ἀπό τά καλύτερα ἐδάφη στά χειρότερα. Ἀντίθετα, συμβαίνουν καί ἀντίστροφα περάσματα, συμβαίνει ἐδάφη μιᾶς ὁρισμένης κατηγορίας νά μετατρέπονται σέ ἐδάφη ἄλλης κατηγορίας (χάρη στήν πρόοδο τῆς ἀγροτεχνικῆς, χάρη στήν ἀνάπτυξη τῶν πόλεων κτλ.) καί ὁ περιβόητος «νόμος τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους» ἀποτελεῖ μεγάλο λάθος, ἀποτελεῖ προσπάθεια νά ρίξει κανείς στή φύση τίς ἐλλείψεις, τούς περιορισμούς καί τίς ἀντιθέσεις τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἔπειτα, ἡ ἰσότητα τοῦ κέρδους σ' ὅλους τούς κλάδους τῆς βιομηχανίας καί γενικά τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας προϋποθέτει πλήρη ἐλευθερία συναγωνισμοῦ, ἐλευθερία μετακίνησης τοῦ κεφαλαίου ἀπό τόν ἕνα κλάδο στόν ἄλλο. Ἡ ἀτομική ὅμως ἰδιοκτησία γῆς δημιουργεῖ ἕνα μονοπώλιο, ἕνα ἐμπόδιο γι' αὐτή τήν ἐλεύθερη μετακίνηση. Ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ μονοπωλίου τά προϊόντα τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας, πού χαρακτηρίζεται γιά πιό χαμηλή σύνθεση τοῦ κεφαλαίου καί συνεπῶς γιά ἀτομικά ἀνώτερο ποσοστό κέρδους, δέν πηγαίνουν στό ἐντελῶς ἐλεύθερο προτσές τῆς ἐξίσωσης τοῦ ποσοστοῦ κέρδους· ὁ ἰδιοκτήτης τῆς γῆς, σάν μονοπωλητής, ἀποκτᾶ τή δυνατότητα νά κρατήσει τήν τιμή πάνω ἀπό τό μέσο ὅρο καί αὐτή ἡ μονοπωλιακή τιμή δημιουργεῖ τήν *ἀπόλυτη* γαιοπρόσοδο. Ἡ διαφορική γαιοπρόσοδος δέν μπορεῖ νά ἐξαλειφθεῖ ὅσο θά ὑπάρχει ὁ καπιταλισμός, ἐνῶ ἡ ἀπόλυτη γαιοπρόσοδος *μπορεῖ* — λ.χ. μέ τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, μέ τό πέρασμά της σέ ἰδιοκτησία τοῦ κράτους. Ἕνα τέτιο πέρασμα θά σήμαινε ἐξάλειψη τοῦ μονοπωλίου τῶν ἀτομικῶν ἰδιοκτησιῶν, θά σήμαι-

νε πιό συνεπή καί πιό ὁλοκληρωτική πραγματοποίηση τῆς ἐλευθερίας συναγωνισμοῦ στή γεωργία. Καί γι᾽αὐτό οἱ ριζοσπάστες ἀστοί, τονίζει ὁ Μάρξ, διατύπωσαν ἐπανειλημμένα στήν ἱστορία αὐτό τό προοδευτικό ἀστικό αἴτημα τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς, πού ὡστόσο τρομάζει τήν πλειοψηφία τῆς ἀστικῆς τάξης, γιατί «θίγει» καίρια καί ἕνα ἄλλο μονοπώλιο, πού στίς μέρες μας εἶναι ἐξαιρετικά σπουδαῖο καί «εὐαίσθητο»: τό μονοπώλιο τῶν μέσων παραγωγῆς γενικά. (Μέ θαυμάσιο ἐκλαϊκευτικό, συνοπτικό καί σαφή τρόπο ἐκθέτει ὁ ἴδιος ὁ Μάρξ τή θεωρία του γιά τό μέσο κέρδος τοῦ κεφαλαίου καί γιά τήν ἀπόλυτη γαιοπρόσοδο στό γράμμα του πρός τόν Ἔνγκελς τῆς 2 τοῦ Αὐγούστου 1862. Βλ. «᾽Αλληλογραφία», τόμ. III, σελ. 77-81. Σύγκρ. ἐπίσης στό ἴδιο μέρος τό γράμμα τῆς 9 τοῦ Αὐγούστου 1862, σελ. 86-87)[72]. — Σχετικά μέ τήν ἱστορία τῆς γαιοπροσόδου ἔχει ἐπίσης σημασία νά τονίσουμε τήν ἀνάλυση τοῦ Μάρξ, πού δείχνει τή μετατροπή τῆς γαιοπροσόδου πού ξεπληρώνεται μέ ἐργασία (ὅταν ὁ ἀγρότης μέ τή δουλιά του στή γῆ τοῦ τσιφλικᾶ δημιουργεῖ ὑπερπροϊόν) σέ γαιοπρόσοδο σέ προϊόντα ἤ σέ εἶδος (ὅταν ὁ ἀγρότης παράγει στή δική του γῆ τό ὑπερπροϊόν καί τό δίνει στόν τσιφλικά ἀπό «ἐξωοικονομικό ἐξαναγκασμό») καί ἔπειτα σέ γαιοπρόσοδο σέ χρῆμα (εἶναι ἡ ἴδια ἡ γαιοπρόσοδος σέ εἶδος πού μετατράπηκε σέ χρῆμα — τά «δοσίματα» τῆς παλιᾶς Ρωσίας — σάν ἀποτέλεσμα τῆς ἀνάπτυξης τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς) καί, τέλος, σέ καπιταλιστική γαιοπρόσοδο, ὅταν στή θέση τοῦ ἀγρότη ἐμφανίζεται ὁ ἐπιχειρηματίας στή γεωργία, πού καλλιεργεῖ τή γῆ, χρησιμοποιώντας μισθωτή ἐργασία. Σέ σχέση μ᾽αὐτή τήν ἀνάλυση τῆς «γέννησης τῆς καπιταλιστικῆς γαιοπροσόδου» πρέπει νά τονιστοῦν μιά σειρά βαθιές (καί ἐξαιρετικά σπουδαῖες γιά καθυστερημένες χῶρες σάν τήν Ρωσία) σκέψεις τοῦ Μάρξ γιά τήν *ἐξέλιξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή γεωργία.* «῾Ο σχηματισμός μιᾶς τάξης ἀκτημόνων μεροκαματιάρηδων, πού μισθώνονται μέ χρῆμα, δέν συνοδεύει μόνο ἀναπόφευκτα τή μετατροπή τῆς γαιοπροσόδου σέ εἶδος σέ γαιοπρόσοδο σέ χρῆμα, ἀλλά καί προηγεῖται ἀπ᾽αὐτή τή μετατροπή. Γι᾽αὐτό στήν περίοδο τῆς γέννησης αὐτῆς τῆς τάξης, ὅταν ἡ νέα αὐτή τάξη δέν ἐμφανίζεται ἀκόμη παρά μόνο σποραδικά, ἀναπτύσσεται φυσιολογικά στούς πιό εὐκατάστατους ἀγρότες, πού εἶναι ὑποχρεωμένοι νά πληρώνουν δοσίματα, ἡ συνήθεια νά ἐκμεταλλεύονται γιά λογαριασμό τους μισθωτούς ἐργάτες γῆς, ἔτσι ἀκριβῶς ὅπως στά χρόνια τῆς φεουδαρχίας οἱ εὔποροι δουλοπάροικοι ἀγρότες κρατοῦσαν οἱ ἴδιοι μέ τή σειρά τους δουλοπάροικους. Οἱ ἀγρότες αὐτοί

ἀποκτοῦν ἔτσι βαθμιαῖα τή δυνατότητα νά συγκεντρώνουν κάποια περιουσία καί νά μετατρέπονται οἱ ἴδιοι σέ μελλοντικούς καπιταλιστές. Συνεπῶς, μέσα στούς παλιούς ἰδιοκτῆτες γῆς, πού δουλεύουν οἱ ἴδιοι τή γῆ, δημιουργεῖται ἕνα φυτώριο καπιταλιστῶν ἐνοικιαστῶν γῆς, πού ἡ ἀνάπτυξή τους καθορίζεται ἀπό τή γενική ἀνάπτυξη τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς ἔξω ἀπό τήν ἀγροτική οἰκονομία» («Τό Κεφάλαιο», τ. III², σελ. 332)[73]... «Ἡ ἀπαλλοτρίωση καί τό διώξιμο ἀπό τό χωριό ἑνός μέρους τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ δέν «ἀπελευθερώνει» μόνο μαζί μέ τούς ἐργάτες τά μέσα συντήρησής τους γιά τό βιομηχανικό κεφάλαιο, ἀλλά δημιουργεῖ καί τήν ἐσωτερική ἀγορά» («Τό Κεφάλαιο», τ. I², σελ. 778)[74]. Ἡ ἐξαθλίωση καί ἡ καταστροφή τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ παίζει μέ τή σειρά της ρόλο στή δημιουργία τοῦ ἐφεδρικοῦ στρατοῦ ἐργασίας γιά τό κεφάλαιο. Σέ κάθε καπιταλιστική χώρα «ἕνα μέρος τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ γι᾽αὐτό τό λόγο εἶναι συνεχῶς ἕτοιμο νά μεταπηδήσει στό προλεταριάτο τῆς πόλης, δηλ. τῆς μανουφακτούρας (μανουφακτούρα ἐδῶ ἐννοεῖ κάθε κλάδο ὄχι ἀγροτικό). Αὐτή ἡ πηγή τοῦ σχετικοῦ ὑπερπληθυσμοῦ ἀναβλύζει συνεχῶς... Τόν ἐργάτη γῆς τόν κατεβάζουν συνεπῶς στό κατώτερο ἐπίπεδο μεροκάματου καί βρίσκεται πάντα μέ τό ἕνα του πόδι στό βάλτο τοῦ παουπερισμοῦ» («Τό Κεφάλαιο», τ. I², σελ. 668)[75]. Ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία τοῦ ἀγρότη πάνω στή γῆ πού καλλιεργεῖ εἶναι ἡ βάση τῆς μικρῆς παραγωγῆς καί ἡ προϋπόθεση γιά τήν ἄνθισή της, γιά νά πάρει τήν κλασική μορφή της. Αὐτή ὅμως ἡ μικρή παραγωγή συμβιβάζεται μόνο μέ τά στενά πρωτόγονα πλαίσια τῆς παραγωγῆς καί τῆς κοινωνίας. Στόν καπιταλισμό «ἡ ἐκμετάλλευση τῶν ἀγροτῶν διαφέρει ἀπό τήν ἐκμετάλλευση τοῦ βιομηχανικοῦ προλεταριάτου μόνο κατά τή μορφή. Ὁ ἐκμεταλλευτής εἶναι ὁ ἴδιος: τό κεφάλαιο. Ὁ κάθε καπιταλιστής χωριστά ἐκμεταλλεύεται τόν κάθε ἀγρότη μέ τίς ὑποθῆκες καί τήν τοκογλυφία. Ἡ τάξη τῶν καπιταλιστῶν ἐκμεταλλεύεται τήν τάξη τῶν ἀγροτῶν μέ τούς κρατικούς φόρους» («Οἱ ταξικοί ἀγῶνες στή Γαλλία»)[76]. «Ὁ μικρός κλῆρος τοῦ ἀγρότη εἶναι μόνο τό πρόσχημα, πού ἐπιτρέπει στόν καπιταλιστή νά βγάζει ἀπό τή γῆ κέρδος, τόκο καί γαιοπρόσοδο, ἐνῶ ἀφήνει τόν ἴδιο τό γεωργό νά κοιτάξει πῶς θά μπορέσει νά βγάλει τό μεροκάματό του» («18η Μπρυμαίρ»)[77]. Συνήθως ὁ ἀγρότης παραχωρεῖ ἀκόμη καί στήν καπιταλιστική κοινωνία, δηλαδή στήν τάξη τῶν καπιταλιστῶν, ἕνα μέρος ἀπό τό μεροκάματό του, κατρακυλώντας «στό ἐπίπεδο τοῦ ἰρλανδοῦ ἐνοικιαστῆ γῆς — κι᾽ὅλα αὐτά μέ τό πρόσχημα ὅτι εἶναι ἀτομικός ἰδιοκτήτης» («Οἱ ταξικοί

ἀγῶνες στή Γαλλία»)[78]. Ποῦ βρίσκεται «μιά ἀπό τίς αἰτίες τοῦ ὅτι στίς χῶρες ὅπου εἶναι κυρίαρχη ἡ μικρή ἰδιοκτησία τῶν ἀγροτῶν στή γῆ, ἡ τιμή τοῦ σταριοῦ εἶναι χαμηλότερη ἀπ'ὅ,τι στίς χῶρες μέ καπιταλιστικό τρόπο παραγωγῆς»; («Τό Κεφάλαιο», τ. III[2], σελ. 340). Βρίσκεται στό ὅτι ὁ ἀγρότης παραχωρεῖ δωρεάν στήν κοινωνία (δηλαδή στήν τάξη τῶν καπιταλιστῶν) ἕνα μέρος τοῦ ὑπερπροϊόντος. «Συνεπῶς, αὐτή ἡ χαμηλή τιμή (τοῦ σταριοῦ καί τῶν ἄλλων γεωργικῶν προϊόντων) εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς φτώχειας τῶν παραγωγῶν καί σέ καμιά περίπτωση δέν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγικότητας τῆς ἐργασίας τους» («Τό Κεφάλαιο», τ. III[2], σελ. 340). Ἡ μικρή ἰδιοκτησία τῆς γῆς, κανονική μορφή τῆς μικρῆς παραγωγῆς, ξεπέφτει στόν καπιταλισμό, καταστρέφεται καί ἐξαφανίζεται. «Ἡ μικρή ἰδιοκτησία τῆς γῆς ἀπό τήν ἴδια τή φύση της ἀποκλείει: τήν ἀνάπτυξη τῶν κοινωνικῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς ἐργασίας, τίς κοινωνικές μορφές ἐργασίας, τήν κοινωνική συγκεντροποίηση τῶν κεφαλαίων, τήν κτηνοτροφία σέ μεγάλη κλίμακα, τήν προοδευτική ἐφαρμογή τῆς ἐπιστήμης. Ἡ τοκογλυφία καί τό φορολογικό σύστημα ὁδηγοῦν παντοῦ ἀναπόφευκτα στήν ἐξαθλίωσή της. Ἡ διάθεση κεφαλαίων γιά τήν ἀγορά γῆς ἀφαιρεῖ αὐτά τά κεφάλαια ἀπό τήν καλλιέργεια. Ἀτέλειωτο κομμάτιασμα τῶν μέσων παραγωγῆς καί χωρισμός τῶν ἴδιων τῶν παραγωγῶν τοῦ ἑνός ἀπό τόν ἄλλον». (Οἱ συνεταιρισμοί, δηλαδή οἱ ἑνώσεις τῶν μικροαγροτῶν, ἄν καί παίζουν προοδευτικό ἀστικό ρόλο, ἐξαιρετικά μεγάλο, τό μόνο πού κάνουν εἶναι ὅτι ἐξασθενίζουν αὐτή τήν τάση, χωρίς νά τήν ἐξαλείφουν. Δέν πρέπει ἐπίσης νά ξεχνᾶμε ὅτι οἱ συνεταιρισμοί αὐτοί δίνουν πολλά στούς εὔπορους ἀγρότες καί πολύ λίγα, σχεδόν τίποτε, στή μάζα τῆς φτωχολογιᾶς καί ἔπειτα οἱ ἑνώσεις γίνονται οἱ ἴδιες ἐκμεταλλευτές μισθωτῆς ἐργασίας.) «Τεράστια διασπάθιση ἀνθρώπινων δυνάμεων. Προοδευτική χειροτέρευση τῶν ὅρων παραγωγῆς καί αὔξηση τῆς τιμῆς τῶν μέσων παραγωγῆς εἶναι ἀναγκαῖος νόμος τῆς κομματιασμένης (μικρῆς) ἰδιοκτησίας»[79]. Ὁ καπιταλισμός καί στή γεωργία, ὅπως καί στή βιομηχανία, μεταμορφώνει τό προτσές παραγωγῆς μόνο μέ ἀντίτιμο τό «μαρτυρολόγιο τῶν παραγωγῶν». «Ἡ διασπορά τῶν ἐργατῶν γῆς σέ μεγάλες ἐκτάσεις σπάει τή δύναμη ἀντίστασής τους, ἐνῶ ἡ συγκέντρωση τῶν ἐργατῶν τῆς πόλης μεγαλώνει αὐτή τή δύναμη. Στή σύγχρονη, τήν καπιταλιστική γεωργία, ὅπως καί στή σύγχρονη βιομηχανία, τό ἀνέβασμα τῆς παραγωγικῆς δύναμης τῆς ἐργασίας καί ἡ μεγαλύτερη εὐκινησία της ἐξαγοράζονται μέ τήν καταστροφή καί τήν ἐξάντληση τῆς ἴδιας τῆς

ἐργατικῆς δύναμης. Ἐκτός ἀπ᾿αὐτό, κάθε πρόοδος τῆς καπιταλιστικῆς γεωργίας δέν εἶναι μόνο πρόοδος στήν τέχνη τῆς καταλήστευσης τοῦ ἐργάτη, ἀλλά καί στήν τέχνη τῆς ληστρικῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ ἐδάφους... Συνεπῶς, ἡ καπιταλιστική παραγωγή ἀναπτύσσει μόνο τήν τεχνική καί τό συνδυασμό τοῦ κοινωνικοῦ προτσές παραγωγῆς, ὑποσκάπτοντας ταυτόχρονα τίς πηγές κάθε πλούτου: τή γῆ καί τόν ἐργάτη» («Τό Κεφάλαιο», τ. Ι, τέλος τοῦ 13ου κεφαλαίου)[80].

Ο ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Ἀπ᾿ὅσα εἰπώθηκαν εἶναι φανερό ὅτι ὁ Μάρξ βγάζει τό συμπέρασμα πώς εἶναι ἀναπόφευκτη ἡ μετατροπή τῆς καπιταλιστικῆς κοινωνίας σέ σοσιαλιστική ὁλοκληρωτικά καί ἀποκλειστικά ἀπό τόν οἰκονομικό νόμο κίνησης τῆς σύγχρονης κοινωνίας. Ἡ κοινωνικοποίηση τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία μέ χίλιες μορφές τραβάει μπροστά ὅλο καί πιό γοργά καί πού στό μισό αἰώνα πού πέρασε ἀπό τό θάνατο τοῦ Μάρξ ἐκδηλώνεται πολύ ἀνάγλυφα στήν ἀνάπτυξη τῆς μεγάλης παραγωγῆς, τῶν καπιταλιστικῶν καρτέλ, συνδικάτων καί τράστ, καθώς καί στή γιγάντια αὔξηση τῶν διαστάσεων καί τῆς δύναμης τοῦ χρηματιστικοῦ κεφαλαίου — αὐτή εἶναι ἡ κύρια ὑλική βάση γιά τόν ἀναπόφευκτο ἐρχομό τοῦ σοσιαλισμοῦ. Πνευματικός καί ἠθικός κινητήρας, φυσιολογικός ἐκτελεστής αὐτῆς τῆς μετατροπῆς εἶναι τό προλεταριάτο, πού διαπαιδαγωγεῖται ἀπό τόν ἴδιο τόν καπιταλισμό. Ὁ ἀγώνας του ἐνάντια στήν ἀστική τάξη, πού ἐκδηλώνεται μέ διάφορες μορφές ὅλο καί πιό πλούσιες σέ περιεχόμενο, γίνεται ἀναπότρεπτα ἀγώνας πολιτικός, ὁ ὁποῖος ἀποβλέπει στήν κατάκτηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀπό τό προλεταριάτο («δικτατορία τοῦ προλεταριάτου»). Ἡ κοινωνικοποίηση τῆς παραγωγῆς θά ὁδηγήσει ἀναπόφευκτα στό πέρασμα τῶν μέσων παραγωγῆς στήν ἰδιοκτησία τῆς κοινωνίας, στήν «ἀπαλλοτρίωση τῶν ἀπαλλοτριωτῶν». Ἡ τεράστια αὔξηση τῆς παραγωγικότητας τῆς ἐργασίας, ὁ περιορισμός τῆς ἐργάσιμης ἡμέρας, ἡ ἀντικατάσταση τῶν ὑπολειμμάτων, τῶν ἐρειπίων τῆς μικρῆς, πρωτόγονης, κομματιασμένης παραγωγῆς μέ τή συλλογική τελειοποιημένη ἐργασία — νά οἱ ἄμεσες συνέπειες αὐτοῦ τοῦ περάσματος. Ὁ καπιταλισμός κόβει ὁριστικά τή σύνδεση ἀνάμεσα στή γεωργία καί τή βιομηχανία, ταυτόχρονα ὅμως μέ τήν ἀνώτερη ἀνάπτυξή του προετοιμάζει νέα στοιχεῖα αὐτῆς τῆς σύνδεσης, τῆς συνένωσης τῆς βιομηχανίας μέ τή γεωργία, μέ βάση τή συνειδητή χρησιμοποίηση τῆς ἐπιστήμης καί τοῦ

συνδυασμοῦ τῆς συλλογικῆς ἐργασίας, στοιχεῖα καινούργιας κατανομῆς τοῦ πληθυσμοῦ (βάζοντας τέλος τόσο στήν ἐγκατάλειψη τοῦ χωριοῦ, στήν ἀπόσπασή του ἀπό τόν κόσμο καί τήν ἐξαγρίωσή του, ὅσο καί στήν ἀντιφυσιολογική συσσώρευση τεράστιων μαζῶν στίς μεγάλες πόλεις). Οἱ ἀνώτατες μορφές τοῦ σύγχρονου καπιταλισμοῦ προετοιμάζουν μιά νέα μορφή οἰκογένειας, νέες συνθῆκες γιά τή θέση τῆς γυναίκας καί τή διαπαιδαγώγηση τῆς νέας γενιᾶς: ἡ γυναικεία καί ἡ παιδική ἐργασία, ἡ ἀποσύνθεση τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας ἀπό τόν καπιταλισμό παίρνουν ἀναπόφευκτα μέσα στή σύγχρονη κοινωνία τίς πιό φρικτές, τίς πιό ὀλέθριες καί τίς πιό ἀποκρουστικές μορφές. Παρ'ὅλα αὐτά «ἡ μεγάλη βιομηχανία — χάρη στόν ἀποφασιστικό ρόλο πού παραχωρεῖ στίς γυναῖκες, στούς νέους καί στά παιδιά καί τῶν δυό φύλων μέσα στό κοινωνικά-ὀργανωμένο προτσές παραγωγῆς, ἔξω ἀπό τή σφαίρα τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας—δημιουργεῖ τήν καινούργια οἰκονομική βάση γιά μιά ἀνώτερη μορφή οἰκογένειας καί σχέσεων ἀνάμεσα στά δυό φύλα. Φυσικά εἶναι ἐξίσου ἀνόητο νά θεωρεῖ κανείς ἀπόλυτη τή χριστιανο-γερμανική μορφή οἰκογένειας, ὅπως καί τήν ἀρχαία ρωμαϊκή ἤ τήν ἀρχαία ἑλληνική ἤ τήν ἀνατολική μορφή πού ἄλλωστε ἀποτελοῦν, ἡ μιά μέ τήν ἄλλη, μιά ἑνιαία ἱστορική σειρά ἐξέλιξης. Εἶναι ὁλοφάνερο ὅτι ἡ συγκρότηση συνδυασμένου ἐργατικοῦ προσωπικοῦ ἀπό πρόσωπα καί τῶν δυό φύλων καί τῶν πιό διαφορετικῶν ἡλικιῶν, μ'ὅλο πού ἔχει τήν πρωτόγονη, κτηνώδη καπιταλιστική μορφή, ὅπου ὁ ἐργάτης ὑπάρχει γιά τό προτσές παραγωγῆς καί ὄχι τό προτσές παραγωγῆς γιά τόν ἐργάτη καί εἶναι χολεριασμένη πηγή ἀφανισμοῦ καί σκλαβιᾶς, ἀντίθετα, θά μετατραπεῖ ἀναπόφευκτα, κάτω ἀπό τίς ἀντίστοιχες συνθῆκες, σέ πηγή ἀνθρωπιστικῆς ἐξέλιξης» («Τό Κεφάλαιο», τ. Ι, τέλος τοῦ 13ου κεφαλαίου). Τό ἐργοστασιακό σύστημα μᾶς δείχνει τό «ἔμβρυο τῆς ἀγωγῆς τοῦ μέλλοντος, τότε πού γιά ὅλα τά παιδιά πάνω ἀπό ὁρισμένη ἡλικία ἡ παραγωγική ἐργασία θά συνδυάζεται μέ τή διδασκαλία καί τή γυμναστική, ὄχι μόνο σάν μέθοδος γιά τήν αὔξηση τῆς κοινωνικῆς παραγωγῆς, ἀλλά καί σάν μοναδική μέθοδος γιά τήν κατάρτιση ὁλόπλευρα ἀναπτυγμένων ἀνθρώπων» (στό ἴδιο)[81]. Πάνω στήν ἴδια ἱστορική βάση, ὄχι μόνο μέ τήν ἔννοια τῆς ἁπλῆς ἐξήγησης τοῦ παρελθόντος, ἀλλά καί μέ τήν ἔννοια τῆς ἄφοβης πρόβλεψης τοῦ μέλλοντος καί τῆς τολμηρῆς πρακτικῆς δράσης πού ἀποβλέπει στήν πραγματοποίηση αὐτοῦ τοῦ μέλλοντος, τοποθετεῖ ὁ σοσιαλισμός τοῦ Μάρξ καί τό ἐθνικό πρόβλημα μαζί μέ τό πρόβλημα τοῦ κράτους. Τά ἔθνη εἶναι ἀναπόφευκτο προϊόν καί ἀναπόφευ-

κτη μορφή τῆς ἀστικῆς ἐποχῆς τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης. Καί ἡ ἐργατική τάξη δέν μποροῦσε νά δυναμώσει, νά ἀνδρωθεῖ, νά σχηματιστεῖ χωρίς «νά συγκροτηθεῖ στά πλαίσια τοῦ ἔθνους», χωρίς νά εἶναι «ἐθνική» («ἄν καί διόλου μέ τήν ἔννοια πού τό καταλαβαίνει αὐτό ἡ ἀστική τάξη»). Ἡ ἀνάπτυξη ὅμως τοῦ καπιταλισμοῦ σπάει ὁλοένα καί περισσότερο τούς ἐθνικούς φραγμούς, ἐκμηδενίζει τήν ἐθνική ἀπομόνωση καί βάζει στή θέση τῶν ἐθνικῶν ἀνταγωνισμῶν τούς ταξικούς. Γι'αὐτό στίς ἀναπτυγμένες καπιταλιστικές χῶρες εἶναι ἀπόλυτα ἀληθινό ὅτι «οἱ ἐργάτες δέν ἔχουν πατρίδα» καί ὅτι «ἡ συνένωση τῶν προσπαθειῶν» τῶν ἐργατῶν τουλάχιστον τῶν πολιτισμένων χωρῶν «εἶναι ἕνας ἀπό τούς πρώτους ὅρους τῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ προλεταριάτου» («Κομμουνιστικό Μανιφέστο»)[82]. Τό κράτος, ἡ ὀργανωμένη αὐτή βία, γεννήθηκε κατά τρόπο ἀναπόφευκτο σέ μιά ὁρισμένη βαθμίδα ἐξέλιξης τῆς κοινωνίας, τότε πού ἡ κοινωνία διασπάστηκε σέ ἀνειρήνευτες τάξεις, τότε πού δέν μποροῦσε πιά νά ὑπάρχει χωρίς «ἐξουσία», πού φαινομενικά ἦταν πάνω ἀπό τήν κοινωνία καί ὥς ἕνα ὁρισμένο σημεῖο εἶχε χωριστεῖ ἀπ'αὐτή. Τό κράτος, πού γεννιέται μέσα ἀπό τίς ταξικές ἀντιθέσεις, γίνεται τό «κράτος τῆς πιό ἰσχυρῆς, τῆς οἰκονομικά κυρίαρχης τάξης, πού μ'αὐτό γίνεται καί πολιτικά κυρίαρχη κι'ἔτσι ἀποκτᾶ νέα μέσα γιά τήν ὑποταγή καί τήν ἐκμετάλλευση τῆς καταπιεζόμενης τάξης. Ἔτσι τό ἀρχαῖο κράτος ἦταν πρίν ἀπ'ὅλα κράτος τῶν δουλοκτητῶν γιά τήν ὑποταγή τῶν δούλων, ὅπως τό φεουδαρχικό κράτος ἦταν ὄργανο τῶν εὐγενῶν γιά τήν ὑποταγή τῶν δουλοπάροικων ἀγροτῶν καί τό σύγχρονο ἀντιπροσωπευτικό κράτος εἶναι ὄργανο ἐκμετάλλευσης τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν ἀπό τούς καπιταλιστές» (Ἔνγκελς, «Καταγωγή τῆς οἰκογένειας, τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καί τοῦ κράτους», ὅπου ἐκθέτει τίς ἀπόψεις τίς δικές του καί τοῦ Μάρξ)[83]. Ἀκόμη καί ἡ πιό ἐλεύθερη καί προοδευτική μορφή ἀστικοῦ κράτους, ἡ λαοκρατική δημοκρατία, δέν παραμερίζει καθόλου αὐτό τό γεγονός, ἀλλά ἁπλῶς ἀλλάζει τή μορφή του (σύνδεση τῆς κυβέρνησης μέ τό χρηματιστήριο, ἐξαγορά—ἄμεση καί ἔμμεση—τῶν ὑπαλλήλων καί τοῦ τύπου κτλ.). Ὁ σοσιαλισμός, ὁδηγώντας στήν ἐκμηδένιση τῶν τάξεων, ὁδηγεῖ ἔτσι καί στήν ἐκμηδένιση τοῦ κράτους. «Ἡ πρώτη πράξη—γράφει ὁ Ἔνγκελς στό «Ἀντι-Ντύρινγκ»—μέ τήν ὁποία τό κράτος ἐμφανίζεται πραγματικά σάν ἐκπρόσωπος ὁλόκληρης τῆς κοινωνίας—ἀπαλλοτρίωση τῶν μέσων παραγωγῆς πρός ὄφελος ὅλης τῆς κοινωνίας—εἶναι ταυτόχρονα καί ἡ τελευταία αὐτοτελής πράξη του, σάν κράτους. Ἡ ἐπέμβαση τῆς κρατικῆς

ἐξουσίας στίς κοινωνικές σχέσεις γίνεται περιττή στόν ἕνα τομέα ὕστερα ἀπό τόν ἄλλο καί σβήνει μόνη της. Τή διακυβέρνηση τῶν ἀνθρώπων τήν ἀντικαθιστᾶ ἡ διαχείριση τῶν πραγμάτων καί ἡ διεύθυνση τοῦ προτσές παραγωγῆς. Τό κράτος δέν «καταργεῖται», ἀπονεκρώνεται»[84]. «Ἡ κοινωνία πού ὀργανώνει τήν παραγωγή πάνω στή βάση μιᾶς ἐλεύθερης καί ἴσης ἕνωσης τῶν παραγωγῶν, βάζει ὁλόκληρη τήν κρατική μηχανή ἐκεῖ πού εἶναι ἡ θέση της: στό μουσεῖο τῶν ἀρχαιοτήτων, δίπλα στό ἀδράχτι καί τό μπρούντζινο τσεκούρι» (Ἔνγκελς, «Καταγωγή τῆς οἰκογένειας, τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καί τοῦ κράτους»)[85].

Τέλος, γιά τή στάση τοῦ σοσιαλισμοῦ τοῦ Μάρξ ἀπέναντι στό μικροαγρότη, πού θά μείνει στήν ἐποχή τῆς ἀπαλλοτρίωσης τῶν ἀπαλλοτριωτῶν, εἶναι ἀπαραίτητο νά ἀναφέρουμε τή δήλωση τοῦ Ἔνγκελς πού ἐκφράζει τίς σκέψεις τοῦ Μάρξ: «Ὅταν θά κατακτήσουμε τήν κρατική ἐξουσία, δέν θά σκεφτοῦμε κάν νά ἀπαλλοτριώσουμε μέ τή βία τούς μικροαγρότες (ἀδιάφορο ἄν μέ ἀποζημίωση ἤ χωρίς ἀποζημίωση), ὅπως θά εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά τό κάνουμε αὐτό μέ τούς μεγάλους γαιοκτήμονες. Τό καθῆκον μας ἀπέναντι στό μικροαγρότη εἶναι πρίν ἀπ'ὅλα νά περάσουμε τό ἀτομικό νοικοκυριό του καί τήν ἀτομική του ἰδιοκτησία σέ συνεταιριστική ὄχι μέ τή βία, ἀλλά μέ τό παράδειγμα καί τήν παροχή κοινωνικῆς βοήθειας γι'αὐτό τό σκοπό. Καί τότε θά ἔχουμε βέβαια ἀρκετά μέσα γιά νά δείξουμε στό μικροαγρότη ὅλα τά πλεονεκτήματα ἑνός τέτιου περάσματος, πλεονεκτήματα πού ἀπό τώρα κιόλας πρέπει νά τοῦ τά ἐξηγήσουμε» (Ἔνγκελς, «Τό ἀγροτικό ζήτημα στή Δύση», ἔκδ. Ἀλεξέγεβα, σελ. 17, ἡ ρωσική μετάφραση περιέχει λάθη. Τό πρωτότυπο στή «Neue Zeit»)[86].

Η ΤΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΑΞΙΚΗΣ ΠΑΛΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΤΟΥ

Ἀφοῦ ξεκαθάρισε ἀκόμη ἀπό τό 1844-1845 μιά ἀπό τίς βασικές ἀνεπάρκειες τοῦ παλιοῦ ὑλισμοῦ, ὅτι δηλ. ὁ ὑλισμός αὐτός δέν ἦταν σέ θέση νά κατανοήσει τούς ὅρους καί νά ἐκτιμήσει τή σημασία τῆς ἐπαναστατικῆς πρακτικῆς δράσης, ὁ Μάρξ σ'ὅλη τή ζωή του, παράλληλα μέ τίς θεωρητικές του ἐργασίες, ἔστρεψε ἀμείωτη τήν προσοχή του στά ζητήματα τακτικῆς τῆς ταξικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου. Τεράστιο ὑλικό δίνουν ἀπ'αὐτή τήν ἄποψη *ὅλα* τά ἔργα τοῦ Μάρξ καί ἰδιαίτερα ἡ τετράτομη ἀλληλογραφία του μέ τόν Ἔνγκελς, πού ἐκδόθηκε τό 1913. Τό ὑλικό αὐτό δέν συγκεντρώθηκε ἀκόμη ὁλόκληρο,

δέν τακτοποιήθηκε, δέν μελετήθηκε καί δέν δουλεύτηκε. Γι'αὐτό εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά περιοριστοῦμε μόνο σέ πολύ γενικές καί σύντομες παρατηρήσεις, ὑπογραμμίζοντας ὅτι ὁ Μάρξ μέ τό δίκιο του θεωροῦσε τόν ὑλισμό, χωρίς *αὐτή* του τήν πλευρά, μεσοβέζικο, μονόπλευρο, χωρίς ζωή. Ὁ Μάρξ καθόρισε τό βασικό καθῆκον τῆς τακτικῆς τοῦ προλεταριάτου σέ πλήρη συμφωνία μέ ὅλες τίς ἀφετηριακές ἀρχές τῆς ὑλιστικῆς-διαλεκτικῆς του κοσμοαντίληψης. Μόνο ὁ ἀντικειμενικός ὑπολογισμός τοῦ συνόλου τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων ὅλων χωρίς ἐξαίρεση τῶν τάξεων μιᾶς δοσμένης κοινωνίας, συνεπῶς καί ὁ ὑπολογισμός τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τῆς ἀντικειμενικῆς βαθμίδας ἀνάπτυξης αὐτῆς τῆς κοινωνίας καί ὁ ὑπολογισμός τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων ἀνάμεσα σ'αὐτή καί τίς ἄλλες κοινωνίες μπορεῖ ν'ἀποτελέσει τή βάση μιᾶς σωστῆς τακτικῆς τῆς πρωτοπόρας τάξης. Παράλληλα ὅλες οἱ τάξεις καί ὅλες οἱ χῶρες δέν ἐξετάζονται ἀπό στατική, ἀλλά ἀπό δυναμική ἄποψη, δηλ. ὄχι σέ κατάσταση ἀκινησίας, ἀλλά σέ κατάσταση κίνησης (πού οἱ νόμοι της πηγάζουν ἀπό τούς οἰκονομικούς ὅρους ὕπαρξης κάθε τάξης). Ἡ κίνηση μέ τή σειρά της δέν ἐξετάζεται μόνο ἀπό τήν ἄποψη τοῦ παρελθόντος, ἀλλά καί ἀπό τήν ἄποψη τοῦ μέλλοντος, ὄχι μέ τή χυδαία ἀντίληψη τῶν «ἐξελικτικῶν», πού βλέπουν μόνο τίς ἀργές ἀλλαγές, ἀλλά διαλεκτικά: «Στίς μεγάλες ἱστορικές ἐξελίξεις 20 χρόνια ἰσοδυναμοῦν μέ μιά μέρα—ἔγραφε ὁ Μάρξ στόν Ἔνγκελς—ἄν καί ἀργότερα μπορεῖ νά ἔλθουν τέτιες μέρες, πού νά συγκεντρώνουν μέσα τους 20 χρόνια» (τ. III, σελ. 127, «Ἀλληλογραφία»)[κ7]. Σέ κάθε βαθμίδα ἀνάπτυξης, ἡ τακτική τοῦ προλεταριάτου πρέπει κάθε στιγμή νά ὑπολογίζει αὐτή τήν ἀντικειμενικά ἀναπόφευκτη διαλεκτική τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητας, χρησιμοποιώντας, ἀπό τό ἕνα μέρος, τίς ἐποχές τῆς πολιτικῆς στασιμότητας ἤ τῆς λεγόμενης «εἰρηνικῆς» ἐξέλιξης μέ ρυθμό χελώνας, γιά ν'ἀναπτύξει τή συνείδηση, τή δύναμη καί τή μαχητική ἱκανότητα τῆς πρωτοπόρας τάξης καί διεξάγοντας, ἀπό τό ἄλλο μέρος, ὅλη αὐτή τή δουλιά μέ προσανατολισμό τόν «τελικό σκοπό» τῆς κίνησης τῆς δοσμένης τάξης καί τή δημιουργία μέσα σ'αὐτή τήν κίνηση τῆς ἱκανότητας νά δίνονται πρακτικές λύσεις στά μεγάλα προβλήματα στίς μεγάλες μέρες, πού «συγκεντρώνουν μέσα τους 20 χρόνια». Σχετικά μ'αὐτό τό ζήτημα ἔχουν ξεχωριστή σημασία δυό συλλογισμοί τοῦ Μάρξ. Ὁ ἕνας εἶναι ἀπό τήν «Ἀθλιότητα τῆς φιλοσοφίας» καί ἀφορᾶ τόν οἰκονομικό ἀγώνα καί τίς οἰκονομικές ὀργανώσεις τοῦ προλεταριάτου καί ὁ ἄλλος ἀπό τό «Κομμουνιστικό Μανιφέστο» καί ἀφορᾶ τά

πολιτικά καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου. Ὁ πρῶτος λέει: «Ἡ μεγάλη βιομηχανία συγκεντρώνει στό ἴδιο μέρος ἕνα πλῆθος ἀνθρώπους πού δέν γνωρίζει ὁ ἕνας τόν ἄλλο. Ὁ συναγωνισμός προκαλεῖ διάσπαση στά συμφέροντά τους. Ἡ περιφρούρηση ὅμως τοῦ μεροκάματου, τό κοινό αὐτό συμφέρον ἀπέναντι στό ἀφεντικό τους, τούς ἑνώνει σέ μιά κοινή σκέψη, τή σκέψη τῆς ἀντίστασης, τοῦ συνασπισμοῦ τους... Ἄν στήν ἀρχή ὁ συνασπισμός αὐτός γίνεται μεμονωμένα, κατόπιν σχηματίζονται ὁμάδες καί ἡ περιφρούρηση ἀπό τούς ἐργάτες τῶν συνδικάτων τους ἐνάντια στό κεφάλαιο, πού διαρκῶς ἑνώνεται, γίνεται γι' αὐτούς πιό ἀπαραίτητη ἀπό τήν περιφρούρηση τοῦ μεροκάματου... Σ' αὐτό τόν ἀγώνα—ἀληθινό ἐμφύλιο πόλεμο—ἑνώνονται καί ἀναπτύσσονται ὅλα τά στοιχεῖα γιά τήν ἐπερχόμενη μάχη. Ὅταν ὁ συνασπισμός φτάσει σ' αὐτό τό σημεῖο, παίρνει πολιτικό χαρακτήρα»[88]. Ἔχουμε ἐδῶ μπροστά μας τό πρόγραμμα καί τήν τακτική τοῦ οἰκονομικοῦ ἀγώνα καί τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος γιά μερικές δεκαετίες, γιά ὅλη τή μακρόχρονη ἐποχή τῆς προετοιμασίας τῶν δυνάμεων τοῦ προλεταριάτου γιά τήν «ἐπερχόμενη μάχη». Κοντά σ' αὐτά πρέπει νά ἀναφέρουμε καί τίς πολυάριθμες ὑποδείξεις τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς, ὅπου, παίρνοντας γιά παράδειγμα τό ἀγγλικό ἐργατικό κίνημα, δείχνουν πῶς ἡ «ἄνθιση» τῆς βιομηχανίας προκαλεῖ ἀπόπειρες «ἐξαγορᾶς τῶν ἐργατῶν» (τ. Ι, σελ. 136, «Ἀλληλογραφία μέ τόν Ἔνγκελς»)[89] καί ἀπόσπασής τους ἀπό τόν ἀγώνα· πῶς ἡ ἄνθιση αὐτή γενικά «διαφθείρει τούς ἐργάτες» (τ. II, σελ. 218)· πῶς «ἀστοποιεῖται» τό ἀγγλικό προλεταριάτο, πῶς «τό πιό ἀστικό ἀπ' ὅλα τά ἔθνη» (τό ἀγγλικό) «θέλει, ὅπως φαίνεται, νά ὁδηγήσει τελικά τά πράγματα σέ σημεῖο, ὥστε δίπλα στήν ἀστική τάξη νά ἔχει μιά ἀστική ἀριστοκρατία καί ἕνα ἀστικό προλεταριάτο» (τ. II, σελ. 290)[90]· πῶς ἐξαφανίζεται «ἡ ἐπαναστατική θέλησή του» (τ. III, σελ. 124)· πῶς θά χρειαστεῖ νά περιμένουμε λίγο-πολύ μακρόχρονο διάστημα «γιά ν' ἀπαλλαγοῦν οἱ ἄγγλοι ἐργάτες ἀπό τή φανερή ἀστική τους μόλυνση» (τ. III, σελ. 127)· πῶς ἀπό τό ἀγγλικό ἐργατικό κίνημα λείπει «ἡ φλόγα τῶν χαρτιστῶν» (1866, τ. III, σελ. 305)[91]· πῶς οἱ ἄγγλοι ἡγέτες τῶν ἐργατῶν διαμορφώνονται σύμφωνα μ' ἕναν τύπο ἐνδιάμεσο «ἀνάμεσα σέ ριζοσπάστη ἀστό καί ἐργάτη» (γιά τόν Χόλιοκ, τ. IV, σελ. 209)· πῶς, λόγω τοῦ μονοπωλίου τῆς Ἀγγλίας κι' ὅσο τό μονοπώλιο αὐτό δέν θά ἔχει σπάσει, «δέν μπορεῖς νά κάνεις τίποτε μέ τούς βρετανούς ἐργάτες» (τ. IV, σελ. 433)[92]. Ἡ τακτική τοῦ οἰκονομικοῦ ἀγώνα σέ σχέση μέ τή γενική πορεία *(καί τήν ἔκβαση)* τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος

ἐξετάζεται ἐδῶ ἀπό μιά ἐξαιρετικά πλατιά, ὁλόπλευρα διαλεκτική καί ἀληθινά ἐπαναστατική ἄποψη.

Τό «Κομμουνιστικό Μανιφέστο», μιλώντας γιά τήν τακτική τοῦ πολιτικοῦ ἀγώνα, διατύπωσε τή βασική θέση τοῦ μαρξισμοῦ: «οἱ κομμουνιστές ἀγωνίζονται γιά τούς ἄμεσους σκοπούς καί τά ἄμεσα συμφέροντα τῆς ἐργατικῆς τάξης, ταυτόχρονα ὅμως ὑπερασπίζουν καί τό μέλλον τοῦ κινήματος»[93]. Σύμφωνα μ'αὐτή τή θέση ὁ Μάρξ ὑποστήριζε τό 1848 στήν Πολωνία τό κόμμα τῆς «ἀγροτικῆς ἐπανάστασης», «τό ἴδιο ἐκεῖνο κόμμα πού προκάλεσε τήν ἐξέγερση τῆς Κρακοβίας τό 1846»[94]. Στή Γερμανία τό 1848-1849, ὁ Μάρξ ὑποστήριζε τήν ἄκρα ἐπαναστατική δημοκρατία καί ποτέ ἀργότερα δέν ἀνακάλεσε ὅσα εἶχε πεῖ τότε γιά τήν τακτική. Τή γερμανική ἀστική τάξη τή θεωροῦσε στοιχεῖο πού «ἀπό τήν ἀρχή εἶχε τήν τάση νά προδόσει τό λαό» (μόνο μιά συμμαχία μέ τήν ἀγροτιά θά ἔδινε στήν ἀστική τάξη τή δυνατότητα νά ἐκπληρώσει στό ἀκέραιο τά καθήκοντά της) «καί νά ἔλθει σέ συμβιβασμό μέ τούς ἐστεμμένους ἐκπροσώπους τῆς παλιᾶς κοινωνίας». Αὐτή εἶναι ἡ γενική ἀνάλυση πού ἔδοσε ὁ Μάρξ γιά τήν ταξική θέση τῆς γερμανικῆς ἀστικῆς τάξης στήν ἐποχή τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης, ἀνάλυση πού ἀποτελεῖ, ἀνάμεσα στ'ἄλλα, πρότυπο ὑλισμοῦ πού ἐξετάζει τήν κοινωνία στήν κίνησή της καί μάλιστα ὄχι μόνο ἀπό τήν πλευρά τῆς κίνησης πού εἶναι στραμμένη *πρός τά πίσω:* «...χωρίς πίστη στόν ἴδιο τόν ἑαυτό της, χωρίς πίστη στό λαό· μουρμουρίζοντας πρός τά πάνω, τρέμοντας πρός τά κάτω·... φοβισμένη μπρός στήν παγκόσμια θύελλα· καμιά ἐνεργητικότητα πρός καμιά κατεύθυνση, λογοκλοπία πρός ὅλες τίς κατευθύνσεις·... χωρίς πρωτοβουλία·... ἕνας καταραμένος γέρος, καταδικασμένος νά διευθύνει σύμφωνα μέ τά γεροντικά του συμφέροντα τίς πρῶτες νεανικές ὁρμές ἑνός ρωμαλέου λαοῦ...» («Νέα Ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου», 1848, βλ. «Φιλολογική Κληρονομιά», τόμ. III, σελ. 212)[95]. Ὕστερα ἀπό 20 περίπου χρόνια ὁ Μάρξ σέ γράμμα του πρός τόν Ἔνγκελς (III, 224) δήλωνε πώς ἡ αἰτία τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1848 εἶναι τό γεγονός ὅτι ἡ ἀστική τάξη προτίμησε τήν ἡσυχία καί τή σκλαβιά ἀπό τήν προοπτική καί μόνο τῆς πάλης γιά τήν ἐλευθερία. Ὅταν τέλειωσε ἡ ἐποχή τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1848-1849, ὁ Μάρξ ξεσηκώθηκε ἐνάντια σέ κάθε παιχνίδι μέ τήν ἐπανάσταση (Σάπερ—Βίλιχ καί πάλη ἐναντίον τους) καί ἀπαιτοῦσε νά γίνεται ἡ δουλιά μυαλωμένα στήν ἐποχή αὐτή τῆς νέας φάσης, πού προετοίμαζε δῆθεν «εἰρηνικά» νέες ἐπαναστάσεις. Ἡ παρακάτω ἐκτίμηση τῆς κατάστασης στή Γερμανία στά 1856, στήν περίοδο τῆς πιό

μαύρης ἀντίδρασης, δείχνει μέ ποιό πνεῦμα ἀπαιτοῦσε ὁ Μάρξ νά διεξάγεται αὐτή ἡ δουλιά: «Τό πᾶν στή Γερμανία θά ἐξαρτηθεῖ ἀπό τή δυνατότητα νά ὑποστηριχτεῖ ἡ προλεταριακή ἐπανάσταση μέ μιά δεύτερη ἔκδοση τοῦ πολέμου τῶν χωρικῶν» («Ἀλληλογραφία μέ τόν Ἔνγκελς», τ. II, 108)[96]. Ὅσο ἡ δημοκρατική (ἀστική) ἐπανάσταση στή Γερμανία δέν εἶχε τερματιστεῖ, ὅλη ἡ προσοχή τοῦ Μάρξ, στό ζήτημα τῆς τακτικῆς τοῦ σοσιαλιστικοῦ προλεταριάτου, συγκεντρωνόταν στήν ἀνάπτυξη τῆς δημοκρατικῆς θέλησης τῆς ἀγροτιᾶς. Εἶχε τή γνώμη ὅτι ἡ θέση τοῦ Λασσάλ ἀποτελεῖ «ἀντικειμενικά προδοσία ἀπέναντι στό ἐργατικό κίνημα πρός ὄφελος τῆς Πρωσσίας» (τ. III, σελ. 210) ἀνάμεσα στ'ἄλλα ἀκριβῶς γιατί ὁ Λασσάλ χαριζόταν στούς τσιφλικάδες καί τόν πρωσσικό ἐθνικισμό. «Εἶναι πρόστυχο», ἔγραφε ὁ Ἔνγκελς τό 1865, ἀνταλλάσσοντας σκέψεις μέ τόν Μάρξ σχετικά μέ κάποια κοινή δήλωση πού σχεδίαζαν νά κάνουν στόν τύπο, «σέ μιά ἀγροτική χώρα νά ἐπιτίθεται κανείς ἐξονόματος τοῦ βιομηχανικοῦ προλεταριάτου μόνο ἐνάντια στήν ἀστική τάξη καί νά ξεχνᾶ τήν πατριαρχική «ἐκμετάλλευση μέ τή μαγκούρα» τοῦ ἀγροτικοῦ προλεταριάτου ἀπό τούς φεουδάρχες εὐγενεῖς» (τ. III, σελ. 217)[97]. Τήν περίοδο τοῦ 1864-1870, τότε πού πλησίαζε στό τέλος της ἡ ἐποχή τοῦ τερματισμοῦ τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης στή Γερμανία, ἡ ἐποχή τοῦ ἀγώνα τῶν ἐκμεταλλευτριῶν τάξεων τῆς Πρωσσίας καί τῆς Αὐστρίας γιά τόν ἕνα ἤ τόν ἄλλο τρόπο τερματισμοῦ αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης *ἀπό τά πάνω*, ὁ Μάρξ δέν καταδίκαζε μόνο τόν Λασσάλ πού ἐρωτοτροποῦσε μέ τόν Βίσμαρκ, μά καί διόρθωνε τόν Λῆμπκνεχτ πού εἶχε πέσει σέ «αὐστροφιλία» καί ὑπεράσπιζε τόν παρτικουλαρισμό· ὁ Μάρξ ἀπαιτοῦσε μιά ἐπαναστατική τακτική, πού νά καταπολεμάει ἐξίσου ἀμείλικτα καί τόν Βίσμαρκ καί τούς αὐστρόφιλους, μιά τακτική πού νά μήν προσαρμόζεται στό «νικητή», δηλ. στόν γιοῦνκερ τῆς Πρωσσίας, ἀλλά νά ξαναρχίσει ἀμέσως τόν ἐπαναστατικό ἀγώνα ἐναντίον του *καί μάλιστα στό ἔδαφος* πού δημιούργησαν οἱ στρατιωτικές νίκες τῆς Πρωσσίας («Ἀλληλογραφία μέ τόν Ἔνγκελς», τ. III, σελ. 134, 136, 147, 179, 204, 210, 215, 418, 437, 440-441)[98]. Στήν περίφημη ἔκκληση τῆς Διεθνοῦς τῆς 9 τοῦ Σεπτέμβρη 1870 ὁ Μάρξ συνιστοῦσε στό γαλλικό προλεταριάτο νά προσέξει νά μήν ἀναλάβει μιά πρόωρη ἐξέγερση[99], ὅταν ὅμως παρ'ὅλα αὐτά ἄρχισε ἡ ἐξέγερση (τό 1871), ὁ Μάρξ χαιρέτισε μέ ἐνθουσιασμό τήν ἐπαναστατική πρωτοβουλία τῶν μαζῶν «πού ἔκαναν ἔφοδο στόν οὐρανό» (γράμμα τοῦ Μάρξ πρός τόν Κούγκελμαν)[100]. Μιά ἥττα τῆς

ἐπαναστατικῆς πάλης μέσα σ᾽αὐτή τήν κατάσταση, ὅπως καί σέ πολλές ἄλλες, ἦταν ἀπό τήν ἄποψη τοῦ διαλεκτικοῦ ὑλισμοῦ τοῦ Μάρξ μικρότερο κακό μέσα στή γενική πορεία *καί τήν ἔκβαση* τοῦ προλεταριακοῦ ἀγώνα, ἀπ᾽ὅ,τι ἡ ἐγκατάλειψη τῆς κατεχόμενης θέσης καί ἡ συνθηκολόγηση χωρίς μάχη: μιά τέτια συνθηκολόγηση θά ἔσπαζε τό ἠθικό τοῦ προλεταριάτου καί θά ὑπόσκαπτε τήν ἱκανότητά του γιά ἀγώνα. Ὁ Μάρξ ἐκτιμοῦσε πέρα γιά πέρα τή χρησιμότητα τῶν νόμιμων μέσων πάλης στήν ἐποχή τῆς πολιτικῆς στασιμότητας καί τῆς κυριαρχίας τῆς ἀστικῆς νομιμότητας, τό 1877-1878 ὅμως, μετά τήν ἔκδοση τοῦ ἔκτακτου νόμου ἐνάντια στούς σοσιαλιστές[101], καταδίκασε αὐστηρά τήν «ἐπαναστατική φρασεολογία» τοῦ Μόστ, μά στρεφόταν μέ ὄχι λιγότερη, ἄν ὄχι περισσότερη, αὐστηρότητα ἐνάντια στόν ὀπορτουνισμό, πού κυρίευσε τότε γιά ἕνα διάστημα τό ἐπίσημο Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, πού δέν ἔδειξε ἀμέσως καρτερικότητα, σταθερότητα, ἐπαναστατικότητα, απόφαση νά περάσει σέ παράνομο ἀγώνα σάν ἀπάντηση στόν ἔκτακτο νόμο («Γράμματα τοῦ Μάρξ στόν Ἔνγκελς», τ. IV, σελ. 397, 404, 418, 422, 424.[102] Σύγκρ. ἐπίσης τά γράμματα πρός τόν Ζόργκε).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ὥς τά σήμερα δέν ἔχει ἀκόμη ἐκδοθεῖ πλήρης συλλογή τῶν ἔργων καί τῶν γραμμάτων τοῦ Μάρξ. Στά ρωσικά ἔχουν μεταφραστεῖ περισσότερα ἔργα τοῦ Μάρξ ἀπ'ὅ,τι σέ ὁποιαδήποτε ἄλλη γλώσσα. Ἡ παρακάτω ἀπαρίθμηση αὐτῶν τῶν ἔργων ἔχει γίνει μέ χρονολογική σειρά. Τό 1841 ἔχουμε τή διατριβή τοῦ Μάρξ γιά τή φιλοσοφία τοῦ Ἐπίκουρου (ἔχει περιληφθεῖ στή «Φιλολογική Κληρονομιά», μεταθανάτια ἔκδοση ἔργων του, γιά τήν ὁποία μιλᾶμε παρακάτω). Στή διατριβή αὐτή ὁ Μάρξ συμμερίζεται ἀκόμη πέρα γιά πέρα τήν ἰδεαλιστική-χεγγελιανή ἄποψη. Τό 1842 ἔχουμε τά ἄρθρα τοῦ Μάρξ στήν «Ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου» (Κολωνία), ἰδιαίτερα τήν κριτική τῶν συζητήσεων γιά τήν ἐλευθερία τοῦ τύπου στό ἕκτο Λάνταγκ τῆς Ρηνανίας, ἔπειτα τά ἄρθρα ἀπ'ἀφορμή τούς νόμους γιά τή λαθραία ὑλοτομία, μετά: τήν ὑπεράσπιση τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς πολιτικῆς ἀπό τή θεολογία κτλ. (μπῆκαν μερικά στή «Φιλολογική Κληρονομιά»). Ἐδῶ ἀρχίζει νά διαγράφεται τό πέρασμα τοῦ Μάρξ ἀπό τόν ἰδεαλισμό στόν ὑλισμό καί ἀπό τόν ἐπαναστατικό δημοκρατισμό στόν κομμουνισμό. Τό 1844 στό Παρίσι βγαίνουν μέ ἐπιμέλεια τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἄρνολντ Ροῦγκε τά «Γερμανο-Γαλλικά χρονικά», ὅπου συντελεῖται ὁριστικά τό πέρασμα πού ἀναφέραμε παραπάνω. Ἰδιαίτερα ἀξιοσημείωτα εἶναι τά ἄρθρα τοῦ Μάρξ: «Εἰσαγωγή στήν κριτική τῆς χεγγελιανῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου» (ἐκτός ἀπό τή «Φιλολογική Κληρονομιά» ἔχουν ἐκδοθεῖ χωριστά καί σέ μπροσουρίτσα) καί «Τό ἑβραϊκό ζήτημα» (ἐπίσης: μπροσούρα σέ ἔκδοση τοῦ «Ζνάνιγε», «Ντεσιόβαγια Μπιμπλιοτέκα», τεῦχ. 210). Τό 1845 ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς ἐκδίδουν μαζί (στή Φραγκφούρτη τοῦ Μάιν) τήν μπροσούρα: «Ἡ ἁγία οἰκογένεια. Ἐνάντια στόν Μπροῦνο Μπάουερ καί Σία» (ἐκτός ἀπό τή «Φιλολογική Κληρονομιά»

ὑπάρχουν στά ρωσικά καί δυό χωριστές ἐκδόσεις τῆς μπροσούρας, ἔκδ. «Νόβι Γκόλος», Πετρούπολη, 1906 καί «Βέστνικ Ζνάνιγια», Πετρούπολη, 1907). Τήν ἄνοιξη τοῦ 1845 γράφτηκαν οἱ θέσεις τοῦ Μάρξ γιά τόν Φόϋερμπαχ (δημοσιεύτηκαν σέ παράρτημα στήν μπροσούρα τοῦ Φρ. Ἔνγκελς: «Ὁ Λουδοβίκος Φόϋερμπαχ»· ὑπάρχει ρωσική μετάφραση). Τό 1845-1847 ὁ Μάρξ ἔγραψε μιά σειρά ἄρθρα (τά περισσότερα δέν συγκεντρώθηκαν, δέν ἐπανεκδόθηκαν καί δέν μεταφράστηκαν στά ρωσικά) στίς ἐφημερίδες: «Vorwärts»,—πού ἔβγαινε στό Παρίσι, «Brüsseler Deutsche Zeitung» (1847), «Das Westphälische Dampfboot» (Bielefeld, 1845-1848), «Der Gesellschaftsspiegel», 1846, Elberfeld). Τό 1847 ἐκδόθηκε στίς Βρυξέλλες καί στό Παρίσι τό βασικό ἔργο τοῦ Μάρξ ἐνάντια στόν Προυντόν: «Ἡ ἀθλιότητα τῆς φιλοσοφίας. Ἀπάντηση στή «Φιλοσοφία τῆς ἀθλιότητας» τοῦ κ. Προυντόν» (στά ρωσικά ἔγιναν τρεῖς ἐκδόσεις τοῦ «Νόβι Μίρ», μ᾽ἐπιμέλεια ἡ μιά τοῦ Γκ. Λβόβιτς, ἡ ἄλλη τῆς Ἀλεξέγεβα καί ἡ τρίτη τοῦ «Προσβεστσένιγε», ὅλες τό 1905-1906). Τό 1848 ἐκδόθηκε στίς Βρυξέλλες ὁ «Λόγος γιά τήν ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου» (ὑπάρχει ρωσ. μετάφραση) καί ἔπειτα στό Λονδίνο, σέ συνεργασία μέ τόν Φρ. Ἔνγκελς, τό ξακουστό «Μανιφέστο τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος», πού μεταφράστηκε σέ ὅλες σχεδόν τίς γλῶσσες τῆς Εὐρώπης καί σέ ὁρισμένες γλῶσσες τῶν ἄλλων χωρῶν τοῦ κόσμου (ἡ ρωσική μετάφραση βγῆκε κάπου σέ 8 ἐκδόσεις τό 1905-1906, τοῦ «Μόλοτ», τοῦ «Κόλοκολ», τῆς Ἀλεξέγεβα κ.ἄ. πού οἱ περισσότερές τους κατασχέθηκαν καί ἔχουν διάφορους τίτλους: «Κομμουνιστικό Μανιφέστο», «Γιά τόν κομμουνισμό», «Κοινωνικές τάξεις καί κομμουνισμός», «Καπιταλισμός καί κομμουνισμός», «Φιλοσοφία τῆς ἱστορίας»· πλήρης μετάφραση τοῦ «Μανιφέστου», πού εἶναι ταυτόχρονα καί ἡ πιό ἀκριβολογημένη, καθώς καί τῶν ἄλλων ἔργων τοῦ Μάρξ, βλ. στίς ἐκδόσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ, κυρίως τῆς ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς»). Ἀπό τήν 1 τοῦ Ἰούνη 1848 ὥς τίς 19 τοῦ Μάη 1849 ἔβγαινε στήν Κολωνία ἡ «Νέα Ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου», πού διευθυντής της ἦταν οὐσιαστικά ὁ Μάρξ. Τά πολυάριθμα ἄρθρα τοῦ Μάρξ σ᾽αὐτή τήν ἐφημερίδα, πού ὥς τά σήμερα ἐξακολουθεῖ νά εἶναι τό καλύτερο, τό ἀξεπέραστο ὄργανο τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου, δέν συγκεντρώθηκαν καί δέν ἐπανεκδόθηκαν αὐτούσια. Τά πιό σπουδαῖα μπῆκαν στή «Φιλολογική Κληρονομιά». Τά ἄρθρα τοῦ Μάρξ πού δημοσιεύτηκαν σ᾽αὐτή τήν ἐφημερίδα: «Ἡ μισθωτή ἐργασία καί τό κεφάλαιο» ἐκδόθηκαν ἐπανειλημμένα σέ χωριστή μπροσούρα (στά ρωσικά βγῆκαν 4 ἐκδόσεις, τοῦ

Κοσμάν, τοῦ «Μόλοτ», τοῦ Μιάχκοφ καί τοῦ Λβόβιτς, τό 1905-1906). 'Από τήν ἴδια ἐφημερίδα: «Οἱ φιλελεύθεροι στήν ἐξουσία» (ἔκδ. «Ζνάνιγε», «Ντεσιόβαγια Μπιμπλιοτέκα», τεῦχ. 272, Πετρούπολη, 1906). Τό 1849 ὁ Μάρξ ἔβγαλε στήν Κολωνία τίς «Δυό πολιτικές δίκες» (δυό ἀπολογίες τοῦ Μάρξ, πού παραπέμφθηκε σέ δίκη μέ τήν κατηγορία γιά ἀδικήματα τύπου καί γιά πρόκληση σέ ἔνοπλη ἀντίσταση κατά τῆς κυβέρνησης καί ἀθωώθηκε ἀπό τό δικαστήριο τῶν ἐνόρκων. 'Η ρωσική μετάφραση βγῆκε σέ 5 ἐκδόσεις τό 1905-1906, τῆς 'Αλεξέγεβα, τοῦ «Μόλοτ», τοῦ Μιάχκοφ, τοῦ «Ζνάνιγε», τοῦ «Νόβι Μίρ»). Τό 1850 ὁ Μάρξ ἔβγαλε στό 'Αμβοῦργο 6 τεύχη τοῦ περιοδικοῦ «Νέα 'Εφημερίδα τοῦ Ρήνου». Τά σπουδαιότερα ἄρθρα αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ ἔχουν περιληφθεῖ στή «Φιλολογική Κληρονομιά». 'Εξαιρετικά σπουδαῖα εἶναι τά ἄρθρα τοῦ Μάρξ πού ἐπανεκδόθηκαν ἀπό τόν Ἔνγκελς τό 1895 σέ μπροσούρα: «Οἱ ταξικοί ἀγῶνες στή Γαλλία ἀπό τό 1848 ὥς τό 1850» (μεταφράστηκε στά ρωσικά, ἔκδ. Μ. Μάλιχ, «Μπιμπλ.» τεῦχ. 59-60· ἐπίσης στή «Συλλογή ἱστορικῶν ἔργων», μετάφραση τοῦ Μπαζάροφ καί τοῦ Στεπάνοφ, ἔκδ. Σκιρμούντ, Πετρούπολη, 1906, ἐπίσης: «Σκέψεις καί ἀπόψεις γιά τή ζωή τοῦ 20οῦ αἰώνα», Πετρούπολη, 1912). Τό 1852 στή Νέα 'Υόρκη βγῆκε ἡ μπροσούρα τοῦ Μάρξ: «'Η 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη» (μεταφράστηκε στά ρωσικά στίς συλλογές πού ἀναφέραμε παραπάνω). Τόν ἴδιο χρόνο στό Λονδίνο: οἱ «'Αποκαλύψεις σχετικά μέ τή δίκη τῶν κομμουνιστῶν στήν Κολωνία» (ρωσ. μετ. «'Η δίκη τῶν κομμουνάρων στήν Κολωνία», τεῦχ. 43 τῆς «Ποπουλιάρνο-Ναούτσναγια Μπιμπλιοτέκα», Πετρούπολη, 1906, 28 τοῦ 'Οχτώβρη). 'Από τόν Αὔγουστο τοῦ 1851 ὥς τό 1862* ὁ Μάρξ ἦταν μόνιμος συνεργάτης τῆς ἐφημερίδας «Βῆμα» τῆς Νέας 'Υόρκης («The New York Tribune»), ὅπου πολλά ἀπό τά ἄρθρα του δημοσιεύτηκαν χωρίς ὑπογραφή, σάν ἄρθρα τῆς Σύνταξης. 'Εξαιρετικά σημαντικά εἶναι τά ἄρθρα: «'Η ἐπανάσταση καί ἡ ἀντεπανάσταση στή Γερμανία», πού ἐπανεκδόθηκαν ὕστερα ἀπό τό θάνατο τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς σέ γερμανική μετάφραση (ἡ ρωσική μετάφραση βγῆκε σέ δυό συλλογές, μετάφραση τοῦ Μπαζάροφ καί τοῦ Στεπάνοφ, ἔπειτα

* 'Ο Ἔνγκελς στό ἄρθρο γιά τόν Μάρξ πού μπῆκε στό «Handwörterbuch der Staatswissenschaften» Bd. 6, S. 603 («Λεξικό τῶν ἐπιστημῶν τοῦ κράτους», τόμ. 6, σελ. 603 *'Η Σύντ.*) καί ὁ Μπέρνσταϊν στό ἄρθρο γιά τόν Μάρξ πού μπῆκε στήν 11η ἔκδοση τῆς «Βρετανικῆς 'Εγκυκλοπαίδειας» τοῦ 1911 ἀναφέρουν λαθεμένα τό 1853-1860. Βλέπε τήν ἀλληλογραφία τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς πού ἐκδόθηκε τό 1913.

σέ χωριστή μπροσούρα σέ πέντε ἐκδόσεις τό 1905-1906, τῆς 'Αλεξέγεβα, τοῦ «'Ομπστσέστβενναγια Πόλζα», τοῦ «Νόβι Μίρ», τοῦ «Βσεόμπστσαγια Μπιμπλιοτέκα» καί τοῦ «Μόλοτ»). Μερικά ἀπό τά ἄρθρα τοῦ Μάρξ στό «Βῆμα» εἶχαν ἐκδοθεῖ στό Λονδίνο σέ χωριστές μπροσοῦρες ὅπως, λογουχάρη, τό ἄρθρο γιά τόν Πάλμερστον τό 1856, οἱ «'Αποκαλύψεις σχετικά μέ τή διπλωματική ἱστορία τοῦ 18ου αἰώνα» (γιά τή μόνιμη καί ἰδιοτελή ἐξάρτηση τῶν ἄγγλων ὑπουργῶν τοῦ Φιλελεύθερου κόμματος ἀπό τή Ρωσία) κ.ἄ. Μετά τό θάνατο τοῦ Μάρξ ἡ κόρη του 'Ελεονόρα Ἔβελινγκ ἔβγαλε μιά σειρά ἄρθρα του πάνω στό ἀνατολικό ζήτημα πού εἶχαν δημοσιευτεῖ στό «Βῆμα» μέ τόν τίτλο: «The Eastern Question». London, 1897. («Τό ἀνατολικό ζήτημα».) Ἕνα μέρος ἀπ'αὐτά μεταφράστηκε στά ρωσικά: «Πόλεμος καί ἐπανάσταση». Τεῦχ. Ι. Μάρξ καί Ἔνγκελς: «'Ανέκδοτα ἄρθρα (1852, 1853, 1854)», Χάρκοβο, 1919. (Βιβλιοθήκη «Νάσα Μίσλ».) 'Από τά τέλη τοῦ 1854 καί μέσα στό 1855 ὁ Μάρξ συνεργαζόταν στήν ἐφημερίδα «Neue Oder-Zeitung» καί τό 1861-1862 στήν ἐφημερίδα τῆς Βιέννης «Presse». Τά ἄρθρα αὐτά δέν ἔχουν συγκεντρωθεῖ καί μόνο ἕνα μέρος τους δημοσιεύτηκε στή «Neue Zeit», ὅπως καί πολλά γράμματα τοῦ Μάρξ. Τό ἴδιο ἀφορᾶ καί τά ἄρθρα τοῦ Μάρξ πού εἶναι δημοσιευμένα στήν ἐφημερίδα «Das Volk» (Λονδίνο, 1859) καί σχετίζονται μέ τήν ἱστορία τῆς διπλωματίας τοῦ ἰταλικοῦ πολέμου τοῦ 1859. Τό 1859 βγῆκε στό Βερολίνο τό ἔργο τοῦ Μάρξ: «Κριτική τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας» (μεταφράστηκε στά ρωσικά, Μόσχα, 1896, μέ θεώρηση τοῦ Μανουῆλοφ καί Πετρούπολη, 1907, μετάφραση τοῦ Ρουμιάντσεφ). Τό 1860 βγῆκε στό Λονδίνο ἡ μπροσούρα τοῦ Μάρξ «Herr Vogt» («'Ο κύριος Φόχτ»).

Τό 1864 στό Λονδίνο βγῆκε ἡ «Διακήρυξη τῆς Διεθνοῦς Ἕνωσης τῶν 'Εργατῶν» πού τήν εἶχε γράψει ὁ Μάρξ (ὑπάρχει ρωσική μετάφραση). 'Ο Μάρξ ἔγραψε πάρα πολλές διακηρύξεις, ἐκκλήσεις καί ἀποφάσεις τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῆς Διεθνοῦς. Ὅλο αὐτό τό ὑλικό κάθε ἄλλο παρά ἔχει δουλευτεῖ καί μάλιστα οὔτε κάν συγκεντρώθηκε. Τό πρῶτο βῆμα πρός αὐτή τήν κατεύθυνση εἶναι τό βιβλίο τοῦ Γκ. 'Ιέκ: «'Η Διεθνής» (ρωσική μετάφραση, Πετρούπολη, 1906, ἔκδ. τοῦ «Ζνάνιγε»), ὅπου δημοσιεύτηκαν, ἀνάμεσα στ'ἄλλα, καί ὁρισμένα γράμματα τοῦ Μάρξ καί σχέδια ἀποφάσεων πού ἔγραψε ὁ ἴδιος. Ἕνα ἀπό τά ντοκουμέντα τῆς Διεθνοῦς πού ἔγραψε ὁ Μάρξ εἶναι ἡ διακήρυξη τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου ἀπ'ἀφορμή τήν Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ, πού βγῆκε τό 1871 στό Λονδίνο σέ χωριστή μπροσούρα μέ τόν τίτλο: «'Ο ἐμφύλιος πόλεμος στή Γαλλία» (ἡ

ρωσική μετάφραση βγῆκε μέ θεώρηση τοῦ Λένιν, ἔκδ. τοῦ «Μόλοτ» καί ἄλλων ἐκδ.). Στήν περίοδο 1862-1874 ἀναφέρεται ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Μάρξ μέ τόν Κούγκελμαν, μέλος τῆς Διεθνοῦς (δυό ἐκδόσεις σέ ρωσική μετάφραση, ἡ μιά μετάφραση τοῦ Α. Γκόιχμπαργκ καί ἡ ἄλλη θεωρημένη ἀπό τόν Λένιν). Τό 1867 στό 'Αμβοῦργο βγῆκε τό βασικό ἔργο τοῦ Μάρξ: «Τό Κεφάλαιο. Κριτική τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας», τόμ. Ι. 'Ο δεύτερος καί ὁ τρίτος τόμος ἐκδόθηκαν ἀπό τόν Ἔνγκελς τό 1885 καί τό 1894 ὕστερα ἀπό τό θάνατο τοῦ Μάρξ. 'Η ρωσική μετάφραση: τόμ. Ι—πέντε ἐκδόσεις (δυό σέ μετάφραση τοῦ Ντανιελσόν, τό 1872 καί τό 1898, δυό σέ μετάφραση τοῦ Ε. Α. Γκούρβιτς καί Λ. Μ. Ζάκ μέ θεώρηση τοῦ Στροῦβε, ἡ πρώτη τό 1899 καί ἡ δεύτερη τό 1905· καί μιά μέ θεώρηση τοῦ Μπαζάροφ καί τοῦ Στεπάνοφ). 'Ο ΙΙ καί ὁ ΙΙΙ τόμος βγῆκαν σέ μετάφραση τοῦ Ντανιελσόν (λιγότερο ἱκανοποιητική) καί σέ μετάφραση θεωρημένη ἀπό τόν Μπαζάροφ καί τόν Στεπάνοφ (καλύτερη). Τό 1876 ὁ Μάρξ πῆρε μέρος στή συγγραφή τοῦ βιβλίου τοῦ Ἔνγκελς «'Αντι-Ντύρινγκ» («Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft»), διαβάζοντας σέ χειρόγραφα ὁλόκληρο τό ἔργο καί γράφοντας ὁλόκληρο τό κεφάλαιο πού εἶναι ἀφιερωμένο στήν ἱστορία τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας.

Σέ συνέχεια, μετά τό θάνατο τοῦ Μάρξ ἐκδόθηκαν τά παρακάτω ἔργα του: «Κριτική τοῦ προγράμματος τῆς Γκότα» (Πετρούπολη, 1906, στά γερμανικά στή «Neue Zeit», 1890/91, ἀρ. φύλ. 18). «Μισθός ἐργασίας, τιμή καί κέρδος» (διάλεξη πού ἔγινε στίς 26 τοῦ 'Ιούνη 1865, «Neue Zeit», XVI, 1897/98, ρωσική μετάφραση σέ ἔκδ. τοῦ «Μόλοτ» τό 1906 καί τοῦ Λβόβιτς τό 1905). 'Η «Φιλολογική Κληρονομιά τοῦ Κ. Μάρξ, τοῦ Φρ. Ἔνγκελς καί τοῦ Φ. Λασσάλ», 3 τόμοι, Στουτγάρδη, 1902. (Ρωσική μετάφραση θεωρημένη ἀπό τόν 'Αξελρόντ κ.ἄ. 2 τόμοι, Πετρούπολη, 1908. 'Ο Ι τόμος βγῆκε ἐπίσης μέ θεώρηση τοῦ Ε. Γκούρβιτς, Μόσχα 1907. Τά γράμματα τοῦ Λασσάλ πρός τόν Μάρξ, πού ἐκδόθηκαν χωριστά, ἀποτελοῦν μέρος τῆς «Φιλολογικῆς Κληρονομιᾶς».) «Γράμματα τοῦ Κ. Μάρξ, τοῦ Φ. Ἔνγκελς κ.ἄ. πρός τόν Ζόργκε» (δυό ἐκδόσεις στά ρωσικά, ἡ μιά θεωρημένη ἀπό τόν 'Αξελρόντ καί ἡ ἄλλη μέ πρόλογο τοῦ Λένιν, ἔκδ. Ντάουγκε). «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας», 3 τόμοι σέ 4 μέρη, Στουτγάρδη, 1905-1910· τό χειρόγραφο τοῦ τέταρτου τόμου τοῦ «Κεφαλαίου» πού ἐκδόθηκε ἀπό τόν Κάουτσκι (στά ρωσικά μεταφράστηκε μόνο ὁ πρῶτος τόμος σέ τρεῖς ἐκδόσεις: Πετρούπολη, 1906, θεωρημένος ἀπό τόν Πλεχάνοφ· Κίεβο, 1906, θεωρημένος ἀπό τόν Ζελεζνόφ· Κίεβο 1907, θεωρημένος

ἀπό τόν Τουτσάπσκι). Τό 1913 βγῆκαν στή Στουτγάρδη 4 μεγάλοι τόμοι τῆς «᾿Αλληλογραφίας τοῦ Κ. Μάρξ καί τοῦ Φ. Ἔνγκελς» πού περιέχουν 1386 γράμματα τῆς περιόδου ἀπό τό Σεπτέμβρη τοῦ 1844 ὥς τίς 10 τοῦ Γενάρη τοῦ 1883 καί δίνουν ἐξαιρετικά πολύτιμα ὑλικά γιά τή μελέτη τῆς βιογραφίας καί τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Κ. Μάρξ. Τό 1917 βγῆκαν δυό τόμοι τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς: Ἄρθρα τοῦ 1852-1862 (στά γερμανικά). Κλείνοντας, πρέπει νά σημειώσουμε σχετικά μέ τήν ἀπαρίθμηση αὐτή τῶν ἔργων τοῦ Μάρξ ὅτι ἐδῶ δέν μπῆκαν ὁρισμένα ἀπό τά πιό μικρά ἄρθρα καί διάφορα γράμματα πού τά περισσότερα εἶχαν δημοσιευτεῖ στήν «Neue Zeit», στή «Vorwärts» καί σέ ἄλλες περιοδικές σοσιαλδημοκρατικές ἐκδόσεις στά γερμανικά. Εἶναι ἐπίσης ἀναμφισβήτητο ὅτι δέν εἶναι πλήρης καί ὁ κατάλογος ὅλων τῶν μεταφράσεων τοῦ Μάρξ στά ρωσικά, ἰδιαίτερα γιά τίς μπροσοῦρες τοῦ 1905-1906.

῾Η βιβλιογραφία γιά τόν Μάρξ καί τό μαρξισμό εἶναι ἐξαιρετικά μεγάλη. Θά ἀναφέρουμε μόνο τά πιό οὐσιαστικά, χωρίζοντας τούς συγγραφεῖς σέ τρεῖς κύριες κατηγορίες: σέ μαρξιστές πού στά οὐσιαστικά σημεῖα ἀκολουθοῦν τήν ἄποψη τοῦ Μάρξ· σέ ἀστούς συγγραφεῖς πού στήν οὐσία εἶναι ἐχθροί τοῦ μαρξισμοῦ καί σέ ρεβιζιονιστές πού παραδέχονται φαινομενικά τή μιά ἤ τήν ἄλλη θεμελιακή ἀρχή τοῦ μαρξισμοῦ, στήν πραγματικότητα ὅμως ὑποκαθιστοῦν τή διδασκαλία του μέ ἀστικές ἀπόψεις. ᾿Ιδιότυπη ρωσική παραλλαγή τοῦ ρεβιζιονισμοῦ πρέπει νά θεωρεῖται ἡ στάση τοῦ ναροντνικισμοῦ ἀπέναντι στόν Μάρξ. ῾Ο Β. Ζόμπαρτ στό «Ein Beitrag zur Bibliographie des Marxismus» (Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, XX, 2. Heft, 1905, S.S. 413-430) παραθέτει ἕναν κατάλογο ἀπό 300 τίτλους πού δέν εἶναι καθόλου πλήρης. Γιά τή συμπλήρωσή του βλ. στή «Neue Zeit» τούς πίνακες περιεχομένων γιά τό 1883-1907 καί τά ἑπόμενα χρόνια. Βλ. ἐπίσης Josef Stammhammer: «Bibliographie des Sozialismus und Kommunismus» Bd. I-III. Jena (1893-1909). Παρακάτω γιά μιά λεπτομερειακή βιβλιογραφία τοῦ μαρξισμοῦ μποροῦμε νά ὑποδείξουμε ἀκόμη: «Bibliographie der Sozialwissenschaften». Berlin. Jahrgang ', 1905, u. ff. Βλ. ἐπίσης *Ν. Α. Ρουμπάκιν,* «᾿Ανάμεσα στά βιβλία» (τόμ. II, 2η ἔκδ.). ᾿Εδῶ ἀναφέρουμε μόνο τά πιό οὐσιαστικά. Σχετικά μέ τή βιογραφία τοῦ Μάρξ, πρέπει νά ἀναφέρουμε πρῶτα ἀπ᾿ὅλα τά ἄρθρα τοῦ *Φρ. Ἔνγκελς* στή «Volkskalender» πού ἐκδόθηκε ἀπό τόν Μπράκε στό Μπραουνσβάιγκ τό 1878 καί στό «Handwörterbuch der Staatswissenschaften». Bd. 6, S. 600-603. *W. Liebknecht:* «Karl Marx zum Gedächtniss». Nürnb. 1896. *Lafargue:* «Karl

Marx. Persönliche Erinnerungen». *Β. Λῆμπκνεχτ:* «Κάρλ Μάρξ», 2η ἔκδ. Πετρούπολη, 1906. *Π. Λαφάργκ:* «Οἱ ἀναμνήσεις μου γιά τόν Κ. Μάρξ», 'Οδησσός, 1905. (Βλ. τό πρωτότυπο στή «Neue Zeit» IX, I.) *«Στή μνήμη τοῦ Κ. Μάρξ».* Πετρούπολη, 1908, σελ. 410, συλλογή ἄρθρων τῶν Ι. Νεβζόροφ, Ν. Ροζκόφ, Β. Μπαζάροφ, Ι. Στεκλόφ, Α. Φίν-Γενοταγέβσκι, Π. Ρουμιάντσεφ, Κ. Ρένερ, Ε. Ρόλαντ-Χόλστ, Β. 'Ιλίν, Ρ. Λούξεμπουργκ, Γκ. Ζηνόβιεφ, Π. 'Ορλόβσκι καί Μ. Ταγκάνσκι. *Φρ. Μέρινγκ:* «'Ο Κάρλ Μάρξ». 'Η ἐκτενής βιογραφία τοῦ Μάρξ στά ἀγγλικά, πού γράφτηκε ἀπό τόν ἀμερικανό σοσιαλιστή Σπάργκο (*Spargo:* «K. Marx, his life and work». London, 1911), δέν εἶναι ἱκανοποιητική. Γιά τή γενική ἐπισκόπηση τῆς δράσης τοῦ Μάρξ βλ. *K. Kautsky:* «Die historische Leistung von K. Marx. Zum 25. Todestag des Meisters». Berlin. 1908. Ρωσική μετάφραση: «'Ο Κάρλ Μάρξ καί ὁ ἱστορικός του ρόλος», Πετρούπολη, 1908. Βλ. ἐπίσης τήν ἐκλαϊκευτική μπροσούρα τῆς *Klara Zetkin:* «K. M. und sein Lebenswerk» (1913). 'Αναμνήσεις γιά τόν Μάρξ: τοῦ *'Ανένκοφ* στό «Βέστνικ 'Εβρόπι», 1880, τεῦχ. 4 (καί «'Αναμνήσεις», τόμ. III. «'Αξιοσημείωτη δεκαετία», Πετρούπολη, 1882) καί τοῦ *Κάρλ Σούρτς* στό «Ρούσκογε Μπογκάτστβο», 1906, τεῦχ. 12· τοῦ *Μ. Κοβαλέβσκι* στό «Βέστνικ 'Εβρόπι», 1909, VI, κ.ἄ.

'Η καλύτερη ἀνάλυση τῆς φιλοσοφίας τοῦ μαρξισμοῦ καί τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ εἶναι ἡ ἀνάλυση τοῦ Γκ. Β. Πλεχάνοφ: «Μέσα σέ 20 χρόνια», Πετρούπολη, 1909, 3η ἔκδ. «'Από τήν ἄμυνα στήν ἐπίθεση», Πετρούπολη, 1910· «Τά βασικά προβλήματα τοῦ μαρξισμοῦ», Πετρούπολη, 1908· «Κριτική τῶν κριτικῶν μας», Πετρούπολη, 1906· «Σχετικά μέ τό ζήτημα τῆς ἐξέλιξης τῆς μονιστικῆς ἀντίληψης τῆς ἱστορίας», Πετρούπολη, 1908 κ.ἄ. ἔργα. *'Αντόνιο Λαμπριόλα:* «Σχετικά μέ τό ζήτημα τῆς ὑλιστικῆς ἀντίληψης τῆς ἱστορίας», Πετρούπολη, 1898. *Τοῦ ἴδιου:* «'Ιστορικός ὑλισμός καί φιλοσοφία», Πετρούπολη, 1906, *Φρ. Μέρινγκ:* «Γιά τόν ἱστορικό ὑλισμό», Πετρούπολη, 1906, (2η ἔκδ.: τοῦ «Προσβεστσένιγε» καί τοῦ «Μόλοτ»). *Τοῦ ἴδιου:* «'Ο θρύλος γιά τόν Λέσινγκ», Πετρούπολη, 1908 («Ζνάνιγε»). Βλ. ἐπίσης *Σ. Ἄντλερ:* (μή μαρξιστής) «Τό Κομμουνιστικό Μανιφέστο. 'Ιστορία, εἰσαγωγή, σχόλιο». Πετρούπολη, 1906. Βλ. ἐπίσης «'Ιστορικός ὑλισμός», Πετρούπολη, 1908, συλλογή ἄρθρων τοῦ Ἔνγκελς, τοῦ Κάουτσκι, τοῦ Λαφάργκ καί πολλῶν ἄλλων. *Λ. 'Αξελρόντ:* «Φιλοσοφικά δοκίμια. 'Απάντηση στούς φιλοσοφικούς κριτικούς τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ», Πετρούπολη, 1906. Εἰδική ὑπεράσπιση τῶν ἀποτυχημένων παρεκκλίσεων τοῦ Ντίτσγκεν ἀπό τό μαρξισμό στό ἔργο τοῦ *E. Untermann:* «Die

logischen Mängel des engeren Marxismus». München. 1910 (753 σελ.—μεγάλο, ὅμως ὄχι σοβαρό ἔργο). *Hugo Riekes:* «Die philosophische Wurzel des Marxismus» στό «Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft», 62. Jahrgang 1906, 3. Heft, S. 407-432, ἐνδιαφέρουσα ἐργασία ἑνός ἀντιπάλου τῶν ἀπόψεων τοῦ Μάρξ, ἐργασία πού δείχνει τή φιλοσοφική τους ἑνότητα ἀπό τήν ἄποψη τοῦ ὑλισμοῦ. *Benno Erdmann:* «Die philosophischen Voraussetzungen der materialistischen Geschichtsauffassung» στό «Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft» (Schmollers Jahrbuch). 1907, 3. Heft, S. 1-56, διατύπωση πολύ ὠφέλιμη ὁρισμένων βασικῶν θέσεων τοῦ φιλοσοφικοῦ ὑλισμοῦ τοῦ Μάρξ καί σύνοψη ἀντιρήσεων ἀπό τή συνηθισμένη ἄποψη τοῦ καντιανισμοῦ καί τοῦ ἀγνωστικισμοῦ γενικά. *R. Stammler:* «Wirtschaft und Recht nach der materialistischen Geschichtsauffassung». 2η ἔκδ., Λειψία, 1906 (καντιανός). *Βόλτμαν:* «Ἱστορικός ὑλισμός», ρωσ. μετάφραση, 1901 (ἐπίσης καντιανός). *Φορλέντερ:* «Ὁ Κάντ καί ὁ Μάρξ», Πετρούπολη, 1909 (τό ἴδιο). Βλ. ἐπίσης τήν πολεμική ἀνάμεσα στούς Α. Μπογκντάνοφ, Β. Μπαζάροφ κ.ἄ. («Δοκίμια γιά τή φιλοσοφία τοῦ μαρξισμοῦ», Πετρούπολη, 1908. *Α. Μπογκντάνοφ:* «Ἡ πτώση τοῦ μεγάλου φετιχισμοῦ», Μόσχα, 1909 κ.ἄ. ἔργα) καί Β. Ἰλίν («Ὑλισμός καί ἐμπειριοκριτικισμός», Μόσχα, 1909). Σχετικά μέ τόν ἱστορικό ὑλισμό καί τήν ἠθική: *Κ. Κάουτσκι:* «Ἡ ἠθική καί ἡ ὑλιστική ἀντίληψη τῆς ἱστορίας», Πετρούπολη, 1906 καί πολλά ἄλλα ἔργα τοῦ Κάουτσκι. Ἐπίσης *Boudin:* «Das theoretische System von K. Marx», Stuttg. 1909 *(Λ. Μπ. Μπούντιν:* «Τό θεωρητικό σύστημα τοῦ Κ. Μάρξ στό φῶς τῆς νεότερης κριτικῆς», μετάφρ. ἀπό τά ἀγγλικά, θεωρημένη ἀπό τή Β. Ζασούλιτς, Πετρούπολη, 1908). *Hermann Gorter:* «Der historische Materialismus», 1909. Ἀπό τά ἔργα τῶν ἀντιπάλων τοῦ μαρξισμοῦ ἀναφέρουμε τοῦ *Τουγκάν-Μπαρανόβσκι:* «Οἱ θεωρητικές βάσεις τοῦ μαρξισμοῦ», Πετρούπολη, 1907. *Σ. Προκοπόβιτς:* «Σχετικά μέ τήν κριτική τοῦ Μάρξ», Πετρούπολη, 1901. *Hammacher:* «Das philosophisch-ökonomische System des Marxismus» (Lpz. 1910, σελ. 730—συλλογή ἀποσπασμάτων). *Β. Ζόμπαρτ:* «Ὁ σοσιαλισμός καί τό κοινωνικό κίνημα τοῦ 19ου αἰώνα», Πετρούπολη. *Max Adler* (καντιανός): «Kausalität und Teleologie» (Wien, 1909: «Marx-Studien») καί «Marx als Denker».

Ἀξιοπρόσεκτο εἶναι τό βιβλίο τοῦ ἰδεαλιστῆ χεγγελιανοῦ *Giov. Gentile:* «La philosophia di Marx» (Pisa. 1899)—ὁ συγγραφέας τονίζει ὁρισμένες σπουδαῖες πλευρές τῆς ὑλιστικῆς διαλεκτικῆς τοῦ Μάρξ, πού συνήθως ξεφεύγουν ἀπό τήν προσοχή τῶν

καντιανῶν, τῶν θετικιστῶν κτλ.,—καί *Lévy:* «Feuerbach»—γιά ἕναν ἀπό τούς κυριότερους προδρόμους τοῦ Μάρξ στή φιλοσοφία. Μιά χρήσιμη συλλογή περικοπῶν ἀπό ἔργα τοῦ Μάρξ ἔχει παρουσιάσει ὁ *Τσερνισόφ:* «Σημειωματάριο τοῦ μαρξιστῆ», Πετρούπολη («Ντιέλο») 1908. Σχετικά μέ τήν οἰκονομική διδασκαλία τοῦ Μάρξ: *Κ. Κάουτσκι:* «Ἡ οἰκονομική διδασκαλία τοῦ Μάρξ» (πολυάριθμες ρωσικές ἐκδόσεις). *Τοῦ ἴδιου:* «Τό ἀγροτικό πρόβλημα», «Τό πρόγραμμα τῆς Ἐρφούρτης» καί πολλές μπροσοῦρες. Σύγκρ. ἐπίσης *Μπέρνσταϊν:* «Ἡ οἰκονομική διδασκαλία τοῦ Μάρξ». Ὁ 3ος τόμος τοῦ «Κεφαλαίου» (ρωσική μετάφραση, 1905)· *Γκαμπριέλ Ντεβίλ:* «Τό Κεφάλαιο» (ἔκθεση τοῦ Ι τόμου τοῦ «Κεφαλαίου», ρωσική μετάφραση τοῦ 1907). Ἐκπρόσωπος τοῦ λεγόμενου ρεβιζιονισμοῦ στίς γραμμές τῶν μαρξιστῶν στό ἀγροτικό πρόβλημα εἶναι ὁ *Ε. Ντάβιντ:* «Ὁ σοσιαλισμός καί ἡ ἀγροτική οἰκονομία» (ρωσική μεταφρ., Πετρούπολη 1902). Γιά τήν κριτική τοῦ ρεβιζιονισμοῦ βλ. *Β. Ἰλίν:* «Τό ἀγροτικό πρόβλημα», μέρος Ι, Πετρούπολη 1908. Βλ. ἐπίσης *Β. Ἰλίν:* «Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή Ρωσία», 2η ἔκδ., Πετρούπολη, 1908 καί *τοῦ ἴδιου:* «Οἰκονομικές μελέτες καί ἄρθρα», Πετρούπολη, 1899. *Β. Ἰλίν:* «Νέα στοιχεῖα γιά τούς νόμους ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ στή γεωργία», τεῦχ. 1, 1917. Ἐφαρμογή τῶν ἀπόψεων τοῦ Μάρξ, μέ ὁρισμένες παρεκκλίσεις, στά νεότερα στοιχεῖα γιά τίς ἀγροτικές σχέσεις στή Γαλλία τοῦ *Compère-Morel:* «La question agraire et le socialisme en France». Paris. 1912 (455 σελ.). Γιά τήν παραπέρα ἀνάπτυξη τῶν οἰκονομικῶν ἀπόψεων τοῦ Μάρξ στήν ἐφαρμογή τους στά νεότερα φαινόμενα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς βλ. τοῦ *Χίλφερντινγκ:* «Τό χρηματιστικό κεφάλαιο», Πετρούπολη, 1911. (Γιά τή διόρθωση οὐσιαστικῶν λαθῶν στίς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα γιά τή θεωρία τῆς ἀξίας βλ. Κάουτσκι στή «Neue Zeit»: «Gold, Papier und Ware»—«Χρυσός, χαρτονόμισμα καί ἐμπόρευμα» — 30, I, 1912, S. 837, 886.) *Β. Ἰλίν:* «Ὁ ἰμπεριαλισμός ἀνώτατο στάδιο τοῦ καπιταλισμοῦ», 1917. Ὁ *Π. Μάσλοφ* παρεκκλίνει στά οὐσιαστικά σημεῖα ἀπό τό μαρξισμό: «Τό ἀγροτικό πρόβλημα» (2 τόμοι) καί «Ἡ θεωρία τῆς ἀνάπτυξης τῆς λαϊκῆς οἰκονομίας» (Πετρούπολη, 1910). Βλ. τήν κριτική ἀπό τόν Κάουτσκι ὁρισμένων ἀπ᾽αὐτές τίς παρεκκλίσεις στή «Neue Zeit», XXIX, 1, 1911 στό ἄρθρο «Μαλθουσιανισμός καί σοσιαλισμός».

Κριτική τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας τοῦ Μάρξ ἀπό τήν ἄποψη τῆς θεωρίας τῆς «ὁριακῆς ὠφελιμότητας», θεωρίας πού εἶναι πλατιά διαδομένη ἀνάμεσα στούς ἀστούς καθηγητές: *Böhm-*

Bawerk: «Zum Abschluss des Marxschen Systems» (Brl. 1896 στό «Staatswiss. Arbeiten», Festgabe für K. Knies). Ὑπάρχει ρωσική μετάφραση: Πετρούπολη, 1897, «Ἡ θεωρία τοῦ Μάρξ καί ἡ κριτική της» καί *τοῦ ἴδιου* «Kapital und Kapitalzins», 2η ἔκδ., Insbr. 1900-1902, 2 τόμ. («Κεφάλαιο καί κέρδος», Πετρούπολη, 1909). Ἔπειτα βλ. *Riekes:* «Wert und Tauschwert» (1899)· *v. Bortkiewicz:* «Wertrechnung u. Preisrechnung im Marxschen System» (Archiv f. Sozialw., 1906-1907)· *Leo V. Buch:* «Über die Elemente d. polit. Ökonomie. I. Th. Die Intensität d. Arbeit, Wert u. Preis» (ἐκδόθηκε ἐπίσης στά ρωσικά). Ἀνάλυση τῆς κριτικῆς τοῦ Μπέμ-Μπάβερκ ἀπό μαρξιστική ἄποψη: *Hilferding:* «Böhm-Bawerks Marx-Kritik» («Marx Studien», Bd. I. Wien, 1904) καί πιό μικρά ἄρθρα στή «Neue Zeit».

Σχετικά μέ τά δυό κύρια ρεύματα στήν ἑρμηνεία καί στήν ἀνάπτυξη τοῦ μαρξισμοῦ—τή «ρεβιζιονιστική» καί τή ριζοσπαστική («ὀρθόδοξη»), βλ. *Ἔντ. Μπέρνσταϊν:* «Οἱ προϋποθέσεις τοῦ σοσιαλισμοῦ καί τά καθήκοντα τῆς σοσιαλδημοκρατίας» (τό γερμανικό πρωτότυπο Stuttg. 1899· ρωσ. μετ. «Ἱστορικός ὑλισμός», Πετρούπολη, 1901. «Κοινωνικά προβλήματα», Μόσχα, 1901), σύγκρ. ἐπίσης *τοῦ ἴδιου:* «Δοκίμια ἀπό τήν ἱστορία καί τή θεωρία τοῦ σοσιαλισμοῦ», Πετρούπολη, 1902. Ἀπάντηση σ᾽αὐτόν: *Κ. Κάουτσκι:* «Ὁ Μπέρνσταϊν καί τό σοσιαλδημοκρατικό πρόγραμμα» (τό γερμανικό πρωτότυπο Stuttg., 1899, ρωσ. μετ. 4 ἐκδόσεις, 1905-1906). Ἀπό τή γαλλική μαρξιστική φιλολογία: *Jules Guesde:* «Quatre ans de lutte des classes», «En garde!», «Questions d'hier et d'aujourd'hui» (Paris, 1911)· *P. Lafargue:* «Le déterminisme économique de K. Marx» (Paris, 1909). *Ant. Pannekoek:* «Zwei Tendenzen in der Arbeiter-Bewegung».

Σχετικά μέ τή θεωρία τοῦ Μάρξ γιά τή συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου ἡ νέα ἐργασία τῆς *Rosa Luxemburg:* «Die Akkumulation des Kapitals» (Brl. 1913) καί ἡ ἀνάλυση τῆς λαθεμένης ἑρμηνείας πού δίνει γιά τή θεωρία τοῦ Μάρξ, ἀνάλυση πού ἔγινε ἀπό τόν *Otto Bauer:* «Die Akkumulation des Kapitals» («Neue Zeit», τόμ. 31, 1913, I, S.S. 831 u. 862). *Eckstein* στή «Vorwärts» 1913 καί *Pannekoek* στή «Bremer Bürger-Zeitung», 1913.

Ἀπό τήν παλιά ρωσική φιλολογία γιά τόν Μάρξ: *Μπ. Τσιτσέριν:* «Οἱ γερμανοί σοσιαλιστές» στή «Συλλογή τῶν κρατικῶν γνώσεων» τοῦ Μπεζομπράζοφ, Πετρούπολη, 1888 καί «Ἱστορία τῶν πολιτικῶν διδασκαλιῶν», μέρος 5, Μόσχα, 1902, σελ. 156. Ἀπάντηση τοῦ *Ζίμπερ:* «Οἱ γερμανοί οἰκονομολόγοι μέσα ἀπό τά ματογυάλια τοῦ κ. Τσιτσέριν», στή «Συλλογή

ἔργων», τόμ. II, Πετρούπολη, 1900. *Λ. Σλονίμσκι:* «Ἡ οἰκονομική διδασκαλία τοῦ Κ. Μάρξ», Πετρούπολη, 1898, *Ν. Ζίμπερ:* «Ὁ Ντάβιντ Ρικάρντο καί ὁ Κ. Μάρξ στίς κοινωνικοοικονομικές ἔρευνές τους», Πετρούπολη, 1885 καί «Συλλογή ἔργων», 2 τόμοι, Πετρούπολη, 1900. Ἡ βιβλιοκρισία τοῦ *Ι. Κάουφμαν* (Ι. Κ.-ν) γιά τό «Κεφάλαιο» στό «Βέστνικ Ἐβρόπι» 1872, τεῦχ. 5 — εἶναι ἀξιοσημείωτη, γιατί ὁ Μάρξ στόν ἐπίλογο τῆς δεύτερης ἔκδοσης τοῦ «Κεφαλαίου» ἔχει δόσει περικοπές ἀπό τούς συλλογισμούς τοῦ Ι. Κ-ν, ἀναγνωρίζοντας ὅτι ἀποτελοῦν μιά σωστή ἔκθεση τῆς ὑλιστικῆς διαλεκτικῆς του μεθόδου.

Οἱ ρῶσοι ναρόντνικοι γιά τό μαρξισμό: *Ν. Κ. Μιχαηλόβσκι* στό «Ρούσκογε Μπογκάτστβο», 1894, τεῦχ. 10, 1895, τεῦχ. 1 καί 2, ἀνατυπώθηκε στή συλλογή ἔργων ἀπ' ἀφορμή τά «Κριτικά σημειώματα» τοῦ Π. Στροῦβε (Πετρούπολη, 1894), πού ἀναλύθηκαν ἀπό μαρξιστική ἄποψη ἀπό τόν *Κ. Τούλιν* (Β. Ἰλίν) στά «Ὑλικά γιά τό χαρακτηρισμό τῆς οἰκονομικῆς μας ἀνάπτυξης» (Πετρούπολη, 1895, καταστράφηκε ἀπό τή λογοκρισία), ἀνατυπώθηκε ἀπό τόν *Β. Ἰλίν:* «Μέσα σέ 12 χρόνια». Πετρούπολη, 1908. Ἔπειτα, ἀπό τή ναρόντνικη φιλολογία: *Β. Β.:* «Οἱ κατευθύνσεις μας», Πετρούπολη, 1892. *Τοῦ ἴδιου:* «Ἀπό τό 1870 ὥς τό 1910», Πετρούπολη, 1907. *Νικολάι-ον:* «Δοκίμια γιά τήν κοινωνική μας οἰκονομία μετά τή μεταρύθμιση», Πετρούπολη, 1893. *Β. Τσερνόφ:* «Ὁ μαρξισμός καί τό ἀγροτικό πρόβλημα», Πετρούπολη, 1906. *Τοῦ ἴδιου:* «Φιλοσοφικές καί κοινωνιολογικές μελέτες», Πετρούπολη, 1907.

Ἐκτός ἀπό τούς ναρόντνικους θά σημειώσουμε ἐπίσης: *Ν. Καρέγεφ:* «Παλιές καί καινούργιες μελέτες γιά τόν ἱστορικό ὑλισμό», Πετρούπολη, 1896, 2η ἔκδ., 1913, μέ τόν τίτλο: «Κριτική τοῦ οἰκονομικοῦ ὑλισμοῦ». *Μάζαρικ:* «Οἱ φιλοσοφικές καί κοινωνιολογικές βάσεις τοῦ μαρξισμοῦ», Μόσχα, 1900. *Κρότσε:* «Ὁ ἱστορικός ὑλισμός καί ἡ μαρξιστική οἰκονομία», Πετρούπολη, 1902.

Γιά νά ἐκτιμήσει κανείς σωστά τίς ἀπόψεις τοῦ Μάρξ, εἶναι ἐντελῶς ἀπαραίτητο νά διαβάσει τά ἔργα τοῦ πιό κοντινοῦ ὁμοϊδεάτη καί συνεργάτη του, τοῦ *Φρίντριχ Ἔνγκελς*. Δέν μπορεῖ νά καταλάβει κανείς τό μαρξισμό καί νά τόν ἐκθέσει στήν πληρότητά του χωρίς νά πάρει ὑπόψη *ὅλα* τά ἔργα τοῦ Ἔνγκελς.

Γιά τήν κριτική τοῦ Μάρξ ἀπό τήν ἄποψη τοῦ ἀναρχισμοῦ βλ. τόν *Β. Τσερκέζοφ:* «Ἡ διδασκαλία τοῦ μαρξισμοῦ», Πετρούπολη, 1905, 2 μέρη· *Β. Τέκερ:* «Ἀντί βιβλίου», Μόσχα, 1907. Τοῦ συνδικαλιστῆ *Σορέλ:* «Κοινωνικά δοκίμια τῆς σύγχρονης πολιτικῆς οἰκονομίας», Μόσχα, 1908.

ΜΙΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΦΩΝΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

«...Μέσα σέ μιά μόνο νύχτα ἄλλαξε ἡ εἰκόνα τοῦ κόσμου... Ὁ καθένας ρίχνει τίς εὐθύνες στό γείτονά του. Ὁ καθένας δηλώνει πώς εἶναι ἀμυνόμενος καί δρᾶ μόνο ἀπό ἀνάγκη νά ὑπερασπίσει τόν ἑαυτό του. Ὅλοι, βλέπετε, ὑπερασπίζουν μόνο τά πιό ἱερά τους πράγματα, τίς ἑστίες τους, τήν πατρίδα τους... Ἡ ἐθνική ἔπαρση καί τό ἐθνικό πάθος θριαμβεύουν. Ἀκόμη καί ἡ μεγάλη διεθνής ἐργατική τάξη... ὑποτάσσεται στήν ἐθνική ἐπιταγή καί ἀλληλοεξοντώνεται στά πεδία τῶν μαχῶν... Ὁ πολιτισμός μας χρεοκόπησε... Συγγραφεῖς μέ εὐρωπαϊκή δόξα δέν ντρέπονται νά φέρνονται σάν λυσσασμένοι τυφλοί σωβινιστές... Εἴχαμε σέ μεγάλο βαθμό τήν πεποίθηση ὅτι ἡ ἰμπεριαλιστική τρέλλα μπορεῖ νά δαμαστεῖ ἀπό τό φόβο τοῦ οἰκονομικοῦ ἀφανισμοῦ... Εἴμαστε μάρτυρες μιᾶς ὠμῆς ἰμπεριαλιστικῆς πάλης γιά τήν ἡγεμονία στή γήινη σφαίρα. Πουθενά δέν φαίνεται τό παραμικρότερο σημάδι ὅτι πρόκειται γιά μεγάλες ἰδέες, ἐκτός ἴσως γιά τήν ἀνατροπή τοῦ ρωσικοῦ μινώταυρου... τοῦ τσάρου καί τῶν μεγάλων δουκῶν του πού παρέδοσαν στούς δήμιους τούς πιό εὐγενικούς ἀνθρώπους τῆς χώρας τους. Μά μήπως δέν βλέπουμε πῶς ἡ εὐγενική Γαλλία, ὁ φορέας αὐτός τῶν ἰδανικῶν τῆς ἐλευθερίας, γίνεται σύμμαχος τοῦ δήμιου τσάρου, πῶς ἡ τίμια Γερμανία... παραβαίνει τό λόγο της καί καταπνίγει τό δύστυχο οὐδέτερο Βέλγιο;.. Ποῦ θά καταλήξουν ὅλα αὐτά; Ἄν ἡ ἀθλιότητα γίνει ἐξαιρετικά μεγάλη, ἄν νικήσει ἡ ἀπόγνωση, ἄν ὁ ἀδελφός γνωρίσει τόν ἀδελφό μέ τό στρατιωτικό χιτώνιο τοῦ ἐχθροῦ, μπορεῖ νά συμβεῖ καί κάτι τό πολύ ἀναπάντεχο, μπορεῖ τά ὅπλα νά στραφοῦν ἐνάντια σ᾽ἐκείνους πού ὑποδαυλίζουν τόν πόλεμο, μπορεῖ οἱ λαοί, πού τούς ἐπέβαλαν τό μίσος, νά τό ξεχάσουν καί νά ἑνωθοῦν ξαφνικά. Δέν θέλουμε νά κάνουμε προφητεῖες, ἄν ὅμως ὁ εὐρωπαϊκός πόλεμος μᾶς φέρει ἕνα βῆμα πιό κοντά σέ μιά εὐρωπαϊκή κοινωνική δημοκρατία, ὁ πόλεμος αὐτός δέν θά εἶναι πάντως τόσο παράλογος, ὅσο φαίνεται σήμερα».

Ποιανοῦ εἶναι ἡ φωνή αὐτή; Ἴσως κάποιου γερμανοῦ σοσιαλδημοκράτη;

Ἀλίμονο! Οἱ γερμανοί σοσιαλδημοκράτες ἔγιναν τώρα, μέ τόν Κάουτσκι ἐπικεφαλῆς, «ἐλεεινοί ἀντεπαναστάτες φαφλατάδες»[103], ὅπως ὀνόμαζε ὁ Μάρξ τούς γερμανούς ἐκείνους σοσιαλ-

δημοκράτες, πού ἀμέσως μετά τή δημοσίευση τοῦ νόμου ἐνάντια στούς σοσιαλιστές φέρνονταν «ὅπως καί σήμερα», ὅπως φέρνονται οἱ Χάαζε, Κάουτσκι, Ζύντεκουμ καί Σία τῶν ἡμερῶν μας.

Ὄχι, ἡ περικοπή μας εἶναι παρμένη ἀπό τό περιοδικό τῶν μικροαστῶν χριστιανοδημοκρατῶν, πού ἐκδίδεται στή Ζυρίχη ἀπό μιά ὁμάδα σεβάσμιων ἱερέων («Neue Wege, Blätter für religiöse Arbeit», 1914, September*). Νά σέ τί αἶσχος καταντήσαμε: οἱ φιλισταῖοι πού πιστεύουν στό θεό ἔφτασαν σέ σημεῖο νά λένε ὅτι δέν θά ἦταν ἄσχημα νά στραφοῦν τά ὅπλα ἐνάντια σέ ἐκείνους πού «ὑποδαυλίζουν τόν πόλεμο» καί οἱ σοσιαλδημοκράτες «μέ κύρος», σάν τόν Κάουτσκι, νά ὑπερασπίζουν «ἐπιστημονικά» τόν πιό πρόστυχο σωβινισμό ἤ νά διακηρύσσουν, σάν τόν Πλεχάνοφ, ὅτι ἡ προπαγάνδιση τοῦ ἐμφύλιου πολέμου ἐνάντια στόν καπιταλισμό ἀποτελεῖ ἐπιζήμια «οὐτοπία»!!

Ναί, ἄν οἱ «σοσιαλδημοκράτες» αὐτοῦ τοῦ εἴδους θέλουν νά εἶναι πλειοψηφία καί ν'ἀποτελοῦν μιά ἐπίσημη «Διεθνή» (=ἕνωση γιά τή διεθνική δικαίωση τοῦ ἐθνικοῦ σωβινισμοῦ), δέν θά εἶναι καλύτερο νά παραιτηθοῦν ἀπό τόν τίτλο τοῦ «σοσιαλδημοκράτη» πού τόν κηλίδωσαν καί τόν ταπείνωσαν καί νά ἐπανέλθουμε στήν παλιά μαρξιστική ὀνομασία: κομμουνιστής; Ὁ Κάουτσκι ἀπειλοῦσε νά τό κάνει ὅταν οἱ μπερνσταϊνικοί-ὀπορτουνιστές [104] βρίσκονταν κοντά στό δρόμο τῆς ἐπίσημης κατάκτησης τοῦ γερμανικοῦ κόμματος. Ἐκεῖνο πού στό στόμα του ἦταν ἁπλή ἀπειλή, θά γίνει, ἴσως, *γεγονός* γιά τούς ἄλλους.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 34, 5 τοῦ Δεκέμβρη 1914

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

---

* — «Νέοι δρόμοι, φυλλάδια θρησκευτικῆς προπαγάνδας», 1914, Σεπτέμβρης. *Ἡ Σύντ.*

ΣΤΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΤΟΥ «ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΡΑΚΙ»

Μέ πόνο στήν καρδιά θά διαβάζει κάθε συνειδητός ἐργάτης τήν ὑπογραφή τοῦ Γκόρκι δίπλα στήν ὑπογραφή τοῦ Π. Στροῦβε, κάτω ἀπό τή σωβινιστική-παπαδίστικη διαμαρτυρία ἐνάντια στή γερμανική βαρβαρότητα[105].

Κάποτε, σέ συζήτηση σχετικά μέ τή γονυκλισία τοῦ Σαλιάπιν ὁ Γκόρκι εἶπε: «δέν πρέπει νά τόν κρίνει κανείς αὐτόν καί τόσο αὐστηρά: ἐμεῖς οἱ καλλιτέχνες ἔχουμε ἄλλη ψυχολογία». Μ'ἄλλα λόγια: ὁ καλλιτέχνης συχνά ἐνεργεῖ κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῆς διάθεσης, ἡ ὁποία ἀποκτᾶ σ'αὐτόν τέτια δύναμη, ὥστε καταπνίγει ὅλες τίς ἄλλες σκέψεις.

Ἄς ποῦμε ὅτι εἶναι ἔτσι. Ἄς ποῦμε ὅτι δέν μποροῦμε νά κρίνουμε αὐστηρά τόν Σαλιάπιν. Αὐτός εἶναι μόνο καλλιτέχνης. Εἶναι ξένος πρός τήν ὑπόθεση τοῦ προλεταριάτου: σήμερα εἶναι φίλος τῶν ἐργατῶν, αὔριο εἶναι μαυροεκατονταρχίτης... ἀνάλογα μέ τή διάθεση.

Ὅμως, τόν Γκόρκι οἱ ἐργάτες συνήθισαν νά τόν θεωροῦν δικό τους. Σκέφτονταν πάντα ὅτι καί ὁ Γκόρκι τό ἴδιο θερμά, ὅπως καί οἱ ἴδιοι ἔχει στήν καρδιά του τήν ὑπόθεση τοῦ προλεταριάτου, ὅτι ἔδοσε τό ταλέντο του στήν ὑπηρεσία τῆς ὑπόθεσης αὐτῆς.

Γι'αὐτό καί γράφουν στόν Γκόρκι χαιρετιστήρια, γιατί εἶναι ἀκριβό τό ὄνομά του στούς ἐργάτες. Καί ἡ ἐμπιστοσύνη αὐτή τῶν συνειδητῶν ἐργατῶν ἐπιφορτίζει τόν Γκόρκι μέ ὁρισμένη *εὐθύνη*, νά διαφυλάξει τό καλό του ὄνομα καί νά μήν τό δίνει γιά ὑπογραφή κάτω ἀπό ὁποιεσδήποτε φτηνές σωβινιστικές διαμαρτυρίες, πού μποροῦν νά παραπλανήσουν τούς ἐργάτες, πού δέν εἶναι ἀρκετά συνειδητοί. Οἱ ἴδιοι δέν μποροῦν ἀκόμη νά καταλάβουν πολλά πράγματα καί τό ὄνομα τοῦ Γκόρκι μπορεῖ νά τούς παρεκκλίνει ἀπό τό σωστό δρόμο. Τό ὄνομα τοῦ

Στροῦβε κανέναν ἐργάτη δέν θά ξεστρατίσει, τό ὄνομα ὅμως τοῦ Γκόρκι μπορεῖ νά ἀποπροσανατολίσει.

Καί οἱ συνειδητοί ἐργάτες πού καταλαβαίνουν ὅλη τήν ψευτιά καί τήν προστυχιά τῆς ὑποκριτικῆς αὐτῆς διαμαρτυρίας κατά τῶν «βαρβάρων γερμανῶν», δέν μποροῦν παρά νά κατηγορήσουν τό συγγραφέα τοῦ «Τραγουδιοῦ γιά τό Γεράκι». Θά τοῦ ποῦν: «στή δύσκολη καί ὑπεύθυνη στιγμή πού περνάει τώρα τό προλεταριάτο τῆς Ρωσίας, περιμέναμε ὅτι θά πᾶτε χέρι μέ χέρι μέ τούς πρωτοπόρους ἀγωνιστές του καί ὄχι μέ τόν κύριο Στροῦβε καί Σία!»

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»,
ἀρ. φύλ. 34, 5 τοῦ Δεκέμβρη 1914

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΝΕΚΡΟΣ ΣΩΒΙΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΖΩΝΤΑΝΟΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

(ΠΩΣ Ν'ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΟΥΜΕ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ;)

Πρότυπο γιά τή σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας καί μάλιστα κάτι περισσότερο ἀπ'ὅ,τι γιά τή σοσιαλδημοκρατία ὅλου τοῦ κόσμου, ἦταν τίς τελευταῖες δεκαετίες ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Γερμανίας. Γι'αὐτό εἶναι εὐνόητο ὅτι δέν μποροῦμε νά ἀντικρύσουμε συνειδητά, δηλ. κριτικά, τό σοσιαλπατριωτισμό ἤ τό «σοσιαλιστικό» σωβινισμό πού κυριαρχεῖ σήμερα, χωρίς νά ξεκαθαρίσουμε μέ τή μεγαλύτερη ἀκρίβεια τή στάση μας ἀπέναντι στή σοσιαλδημοκρατία τῆς Γερμανίας. Ποιά ἦταν αὐτή; ποιά εἶναι; καί ποιά θά εἶναι;

Στό πρῶτο ἐρώτημα τήν ἀπάντηση μπορεῖ νά τή δόσει ἡ μπροσούρα τοῦ Κ. Κάουτσκι «Ὁ δρόμος πρός τήν ἐξουσία», πού ἐκδόθηκε τό 1909 καί μεταφράστηκε σέ πολλές εὐρωπαϊκές γλῶσσες καί εἶναι ἡ πιό ὁλοκληρωμένη, ἡ πιό εὐνοϊκή γιά τούς γερμανούς σοσιαλδημοκράτες (μέ τήν ἔννοια τῶν ἐλπίδων πού παρεῖχαν) ἔκθεση τῶν ἀπόψεων γιά τά καθήκοντα τῆς ἐποχῆς μας, γραμμένη ἀπό ἕνα συγγραφέα μέ τό μεγαλύτερο κύρος μέσα στή II Διεθνή. Θά ὑπενθυμίσουμε πιό λεπτομερειακά τό περιεχόμενο αὐτῆς τῆς μπροσούρας· αὐτό θά εἶναι τόσο πιό ὠφέλιμο, ὅσο πιό συχνά ἀπαρνοῦνται σήμερα μέ τόν πιό ἐπαίσχυντο τρόπο τά «ξεχασμένα αὐτά λόγια».

Ἡ σοσιαλδημοκρατία εἶναι «κόμμα ἐπαναστατικό» (εἶναι ἡ πρώτη φράση τῆς μπροσούρας), ὄχι μόνο ὅπως εἶναι ἐπαναστατική καί ἡ ἀτμομηχανή, μά καί μέ «μιάν ἄλλη ἀκόμη ἔννοια». Ἐπιδιώκει τήν κατάκτηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀπό τό προλεταριάτο, τή δικτατορία τοῦ προλεταριάτου. Ὁ Κάουτσκι, κοροϊδεύοντας «ἐκείνους πού ἀμφιβάλλουν γιά τήν ἐπανάσταση», ἔγραφε: «Ἐννοεῖται ὅτι σέ κάθε σημαντικό κίνημα καί ἐξέγερση πρέπει νά παίρνουμε ὑπόψη τό ἐνδεχόμενο ἥττας.

Μόνο ἕνας ἀνόητος μπορεῖ πρίν ἀπό τήν πάλη νά θεωρεῖ τόν ἑαυτό του ὁλότελα σίγουρο γιά τή νίκη». Θά ἦταν «καθαρή προδοσία τῆς ὑπόθεσης γιά τήν ὁποία παλεύουμε» τό νά ἀρνεῖται κανείς νά παίρνει ὑπόψη τή δυνατότητα νίκης. Μιά ἐπανάσταση σέ σύνδεση μέ τόν πόλεμο εἶναι δυνατή, τόσο τόν καιρό τοῦ πολέμου ὅσο καί ὕστερα ἀπ᾽αὐτόν. Πότε ἀκριβῶς ἡ ὄξυνση τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων θά ὁδηγήσει στήν ἐπανάσταση, αὐτό εἶναι ἀδύνατο νά τό καθορίσουμε, ὅμως «μπορῶ νά βεβαιώσω ἐντελῶς κατηγορηματικά ὅτι ἡ ἐπανάσταση πού φέρνει μαζί του ὁ πόλεμος θά ξεσπάσει ἤ τόν καιρό τοῦ πολέμου ἤ ἀμέσως ὕστερα ἀπ᾽αὐτόν»: δέν ὑπάρχει τίποτε τό πιό χυδαῖο ἀπό τή θεωρία τῆς «εἰρηνικῆς μετεξέλιξης στό σοσιαλισμό». «Δέν ὑπάρχει τίποτε πιό λαθεμένο ἀπό τή γνώμη ὅτι ἡ γνώση τῆς οἰκονομικῆς ἀναγκαιότητας σημαίνει τάχα ἀδυνάτισμα τῆς θέλησης». «Ἡ θέληση σάν ἐπιθυμία γιά ἀγώνα καθορίζεται: 1) ἀπό τό τίμημα τοῦ ἀγώνα· 2) ἀπό τό αἴσθημα τῆς δύναμης καί 3) ἀπό τήν πραγματική δύναμη». Ὅταν τόν περίφημο πρόλογο τοῦ Ἔνγκελς στούς «Ταξικούς ἀγῶνες στή Γαλλία» ἐπιχείρησαν (ἀνάμεσα στ᾽ἄλλα καί στή «Vorwärts») νά τόν ἑρμηνεύσουν μέ πνεῦμα ὀπορτουνιστικό, ὁ Ἔνγκελς ἀγανάκτησε καί χαρακτήρισε «ἐπαίσχυντη» τή γνώμη ὅτι αὐτός εἶναι «εἰρηνικός θαυμαστής τῆς νομιμότητας μέ κάθε θυσία»[106]. «Ἔχουμε κάθε λόγο νά πιστεύουμε ὅτι μπαίνουμε σέ περίοδο ἀγώνα γιά τήν κρατική ἐξουσία»· ὁ ἀγώνας αὐτός μπορεῖ νά διαρκέσει δεκαετίες, αὐτό μᾶς εἶναι ἄγνωστο, ὅμως, «ὅπως φαίνεται θά ὁδηγήσει στό ἄμεσο μέλλον σέ σημαντικό δυνάμωμα τοῦ προλεταριάτου, ἄν ὄχι στή δικτατορία του στή Δυτική Εὐρώπη». Τά ἐπαναστατικά στοιχεῖα ἀναπτύσσονται: τό 1895 ἀπό τά 10 ἑκατομμύρια ἐκλογεῖς τῆς Γερμανίας, τά 6 ἑκατομμύρια ἦταν προλετάριοι καί τά 3½ ἑκατομμύρια ἄνθρωποι πού ἐνδιαφέρονταν γιά τήν ἀτομική ἰδιοκτησία. Τό 1907 ὁ ἀριθμός τῶν τελευταίων αὐξήθηκε κατά 30 χιλιάδες, ἐνῶ τῶν πρώτων κατά 1,6 ἑκατομμύρια! Καί «οἱ ρυθμοί τῆς κίνησης πρός τά μπρός γίνονται μονομιᾶς πολύ γοργοί, ὅταν ἔρχονται χρόνια ἐπαναστατικοῦ ἀναβρασμοῦ». Οἱ ταξικές ἀντιθέσεις δέν ἀμβλύνονται, ἀλλά ὀξύνονται, μεγαλώνει ἡ ἀκρίβεια, λυσσομανάει ὁ ἰμπεριαλιστικός ἀνταγωνισμός, ὁ μιλιταρισμός. Ζυγώνει μιά «νέα ἐποχή ἐπαναστάσεων». Ἡ ξέφρενη αὔξηση τῶν φόρων «ἀπό καιρό θά εἶχε ὁδηγήσει σέ πόλεμο, σάν μοναδική διέξοδο ἀπό τήν ἐπανάσταση... ἄν αὐτή ἀκριβῶς ἡ διέξοδος τῆς ἐπανάστασης ὕστερα ἀπό ἕναν πόλεμο δέν ἦταν ἀκόμη πιό κοντά ἀπ᾽ὅτι ὕστερα ἀπό μιάν ἔνοπλη εἰρήνη». «Ὁ παγκόσμιος πόλεμος γίνεται ἀπειλητικά κοντινός·

πόλεμος ὅμως σημαίνει ταυτόχρονα καί ἐπανάσταση». Τό 1891 ὁ Ἔνγκελς μποροῦσε ἀκόμη νά φοβᾶται μιά πρόωρη ἐπανάσταση στή Γερμανία[107], ἀπό τότε ὅμως ἡ «κατάσταση ἄλλαξε ριζικά». Τό προλεταριάτο «δέν μπορεῖ πιά νά μιλάει γιά *πρόωρη* (ἡ ὑπογράμμιση εἶναι τοῦ Κάουτσκι) ἐπανάσταση». Οἱ μικροαστοί εἶναι πολύ «ἀσταθεῖς» καί γίνονται ὅλο καί πιό πολέμιοι τοῦ προλεταριάτου, τήν ἐποχή ὅμως τῆς κρίσης εἶναι «ἱκανοί νά περάσουν κατά μάζες μέ τό μέρος μας». Τό πᾶν εἶναι «νά παραμείνει» ἡ σοσιαλδημοκρατία «ἀκλόνητη, συνεπής καί ἀδιάλλακτη». Δέν χωράει ἀμφιβολία ὅτι μπήκαμε σέ ἐπαναστατική περίοδο.

Αὐτά ἔγραφε ὁ Κάουτσκι ἐδῶ καί πάρα πολύ καιρό, πρίν ἀπό πέντε ὁλόκληρα χρόνια. Νά τί ἦταν ἤ πιό σωστά τί ὑποσχόταν πώς θά εἶναι ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατία. Νά ποιά σοσιαλδημοκρατία μπορούσαμε καί ἔπρεπε νά σεβόμαστε.

Κοιτάξτε τί γράφει σήμερα ὁ ἴδιος ὁ Κάουτσκι. Νά οἱ σπουδαιότερες δηλώσεις του, παρμένες ἀπό τό ἄρθρο του «Ἡ σοσιαλδημοκρατία τόν καιρό τοῦ πολέμου» («Neue Zeit», ἀρ. φύλ. 1, 2/X. 1914): «Τό κόμμα μας πολύ πιό σπάνια συζητοῦσε τό πρόβλημα, ποιά στάση πρέπει νά κρατήσουμε τόν καιρό τοῦ πολέμου, παρά τό πρόβλημα πῶς μποροῦμε νά ἐμποδίσουμε τόν πόλεμο»... «Ποτέ ἡ κυβέρνηση δέν εἶναι τόσο ἰσχυρή, ποτέ τά κόμματα δέν εἶναι τόσο ἀδύνατα, ὅσο στίς ἀρχές ἑνός πολέμου». «Ἡ πολεμική περίοδος εἶναι ἡ λιγότερο κατάλληλη γιά ἤρεμη συζήτηση». «Τό πρακτικό πρόβλημα πού προβάλλει σήμερα εἶναι: νίκη ἤ ἥττα τῆς δικῆς σου χώρας». Συμφωνία ἀνάμεσα στά κόμματα τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν γιά δράση ἐνάντια στόν πόλεμο; «Πρακτικά κάτι τέτιο δέν δοκιμάστηκε ἀκόμη ὥς τά τώρα. Ἐμεῖς ἀμφισβητούσαμε πάντοτε τή δυνατότητα μιᾶς τέτιας συμφωνίας»... Οἱ διαφωνίες ἀνάμεσα στούς γάλλους καί τούς γερμανούς σοσιαλιστές «δέν ἀφοροῦν τίς ἀρχές» (καί οἱ πρῶτοι καί οἱ δεύτεροι ὑπερασπίζουν τήν πατρίδα τους)... «Οἱ σοσιαλδημοκράτες ὅλων τῶν χωρῶν ἔχουν σέ ἴσο βαθμό τό δικαίωμα εἴτε τήν ὑποχρέωση νά παίρνουν μέρος στήν ἄμυνα τῆς πατρίδας τους: κανένα ἔθνος δέν πρέπει νά κατηγορεῖ τό ἄλλο γι᾽ αὐτό τό πράγμα»... «Ἡ Διεθνής χρεοκόπησε;» «Τό κόμμα παραιτήθηκε ἀπό τήν ἄμεση ὑπεράσπιση τῶν κομματικῶν ἀρχῶν στή διάρκεια τοῦ πολέμου;» (Λόγια τοῦ Μέρινγκ στό ἴδιο φύλλο[108].) Λαθεμένη γνώμη... Δέν ὑπάρχει καμιά βάση γιά παρόμοια ἀπαισιοδοξία... Οἱ διαφωνίες δέν ἀφοροῦν ζητήματα ἀρχῶν... Ἐξακολουθεῖ νά παραμένει ἡ ἑνότητα ἀρχῶν... Ἡ ἔλλειψη σεβασμοῦ ἀπέναντι στούς νόμους τῆς πολεμικῆς περιόδου θά

ὁδηγοῦσε «ἁπλῶς στήν ἀπαγόρευση τοῦ τύπου μας». Ὁ σεβασμός αὐτῶν τῶν νόμων «σημαίνει τόσο λίγο παραίτηση ἀπό τήν ὑπεράσπιση τῶν κομματικῶν ἀρχῶν, ὅσο μιά παρόμοια ἐνέργεια τοῦ κομματικοῦ μας τύπου κάτω ἀπό τή δαμόκλεια σπάθη τοῦ ἔκτακτου νόμου ἐνάντια στούς σοσιαλιστές».

Παραθέσαμε ἐπίτηδες καί κατά γράμμα τίς περικοπές, γιατί δέν εἶναι εὔκολο νά πιστέψει κανείς ὅτι μποροῦσαν νά γραφοῦν παρόμοια πράγματα. Δέν εἶναι εὔκολο νά βρεῖς στή φιλολογία (ἐκτός ἴσως ἀπό τή «φιλολογία» τῶν ἀνοιχτῶν ἀποστατῶν) τέτια προστυχιά μαζί καί αὐτοϊκανοποίηση, νά βρεῖς τόσο ἐπαίσχυντη... ἀπομάκρυνση ἀπό τήν ἀλήθεια, ὑπεκφυγές τόσο ἀπαίσιες, γιά νά καλυφθεῖ ἡ πιό ὁλοφάνερη ἀπάρνηση καί τοῦ σοσιαλισμοῦ γενικά καί τῶν συγκεκριμένων διεθνῶν ἀποφάσεων πού ψηφίστηκαν ὁμόφωνα (λογουχάρη στή Στουτγάρδη καί ἰδιαίτερα στή Βασιλεία) μπροστά ἀκριβῶς στό ἐνδεχόμενο ἑνός εὐρωπαϊκοῦ πολέμου μέ χαρακτήρα ἴσα-ἴσα σάν τό σημερινό! Θά ἦταν ἔλλειψη σεβασμοῦ πρός τόν ἀναγνώστη, ἄν ἀρχίζαμε νά παίρνουμε «στά σοβαρά» τά ἐπιχειρήματα τοῦ Κάουτσκι καί ἐπιχειρούσαμε νά τά «ἀναλύσουμε»: γιατί, ἄν ὁ εὐρωπαϊκός πόλεμος σέ πολλά σημεῖα δέν μοιάζει μ'ἕνα ἁπλό καί «μικρό» πογκρόμ ἐνάντια σέ ἑβραίους, τά «σοσιαλιστικά» ἐπιχειρήματα ὑπέρ τῆς συμμετοχῆς σ'αὐτό τόν πόλεμο μοιάζουν *πέρα γιά πέρα* μέ τά «δημοκρατικά» ἐπιχειρήματα ὑπέρ τῆς συμμετοχῆς σέ πογκρόμ ἐνάντια σέ ἑβραίους. Τά ἐπιχειρήματα ὑπέρ τῶν πογκρόμ δέν τά ἀναλύουμε: ἁπλῶς τά σημειώνουμε, γιά νά στιγματίσουμε τούς αὐτουργούς τους μπροστά σ'ὅλους τούς συνειδητούς ἐργάτες.

Πῶς συνέβη ὅμως, θά ρωτήσει ὁ ἀναγνώστης, ὥστε ἡ μεγαλύτερη αὐθεντία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, ὁ συγγραφέας πού ὑπεράσπιζε τίς ἀπόψεις πού παραθέσαμε στήν ἀρχή τοῦ ἄρθρου, νά καταντήσει σέ θέση «χειρότερη» ἀπό τή θέση ἑνός «ἀποστάτη»; Αὐτό θά ἦταν ἀκατανόητο, θά ἀπαντήσουμε ἐμεῖς, μόνο γιά ἐκεῖνον πού—ἴσως ἀσυναίσθητα—συμμερίζεται τήν ἄποψη ὅτι κατά βάθος δέν συνέβη τίποτε τό ἰδιαίτερο, ὅτι δέν εἶναι δύσκολο «νά συμφιλιωθοῦμε καί νά ξεχάσουμε» κτλ., δηλ. ἀκριβῶς τήν ἄποψη ἑνός ἀποστάτη. Ὅποιος ὅμως ἀσπάζεται σοβαρά καί εἰλικρινά τίς σοσιαλιστικές πεποιθήσεις καί συμμερίζεται τίς ἀπόψεις πού ἐκθέσαμε στήν ἀρχή τοῦ ἄρθρου, δέν θά ἀπορήσει πού «πέθανε ἡ «Vorwärts»» (ἔκφραση τοῦ Λ. Μάρτοφ στήν «Γκόλος» τοῦ Παρισιοῦ), πού «πέθανε» ὁ Κάουτσκι. Στήν ἐποχή τῶν μεγάλων παγκόσμιων στροφῶν ἡ χρεοκοπία ὁρισμένων ἀτόμων δέν εἶναι πράγμα παράξενο. Ὁ Κάουτσκι, παρόλες

τίς τεράστιες ὑπηρεσίες του, ποτέ δέν ἀνῆκε σ' ἐκείνους πού τόν καιρό τῶν μεγάλων κρίσεων ἔπαιρναν ἀμέσως μαχητική μαρξιστική θέση (ἄς θυμηθοῦμε τίς ταλαντεύσεις του στό ζήτημα τοῦ μιλερανισμοῦ[109].)

Καί ζοῦμε ἀκριβῶς σέ μιά τέτια ἐποχή. «Πυροβολεῖστε πρῶτοι, κύριοι ἀστοί!», ἔγραφε ὁ Ἔνγκελς τό 1891, ὑποστηρίζοντας (καί πολύ δικαιολογημένα) ὅτι στήν ἐποχή τῆς λεγόμενης εἰρηνικῆς συνταγματικῆς ἐξέλιξης, ἐμεῖς, οἱ ἐπαναστάτες, πρέπει νά ἐπωφελούμαστε ἀπό τήν ἀστική νομιμότητα. Ἡ ἰδέα τοῦ Ἔνγκελς ἦταν πεντακάθαρη: ἐμεῖς, οἱ συνειδητοί ἐργάτες, θά πυροβολήσουμε δεύτεροι, ἐμᾶς μᾶς συμφέρει τώρα περισσότερο νά ἐκμεταλλευτοῦμε γιά τό πέρασμα ἀπό τό ψηφοδέλτιο στόν «πυροβολισμό» (δηλ. στόν ἐμφύλιο πόλεμο), τό στοιχεῖο τῆς παραβίασης ἀπομέρους τῆς ἴδιας τῆς ἀστικῆς τάξης τῆς νόμιμης βάσης πού δημιούργησε ἡ ἴδια. Καί ὁ Κάουτσκι ἔκφραζε τό 1909 τίς ἀναμφισβήτητες γνῶμες ὅλων τῶν ἐπαναστατῶν σοσιαλδημοκρατῶν, ὅταν ἔλεγε ὅτι ἡ ἐπανάσταση στήν Εὐρώπη δέν μπορεῖ νά εἶναι τώρα *πρόωρη* καί ὅτι πόλεμος σημαίνει καί ἐπανάσταση.

Οἱ δεκαετίες ὅμως τῆς «εἰρηνικῆς» ἐποχῆς δέν πέρασαν χωρίς ν'ἀφήσουν ἴχνη: δημιούργησαν ἀναπότρεπτα τόν ὁπορτουνισμό σέ ὅλες τίς χῶρες, ἐξασφαλίζοντάς του τήν ὑπεροχή μέσα στίς γραμμές τῶν «ἡγετῶν» τοῦ κοινοβουλίου, τῶν συνδικάτων, τῆς δημοσιογραφίας κτλ. Δέν ὑπάρχει καμιά χωρα στήν Εὐρώπη, ὅπου νά μήν ἔχει διεξαχθεῖ μέ τή μιά ἤ τήν ἄλλη μορφή μακρόχρονη κι'ἐπίμονη πάλη ἐνάντια στόν ὁπορτουνισμό, πού ὁλόκληρη ἡ ἀστική τάξη τόν ὑποστήριζε μέ ἑκατομμύρια τρόπους, γιά νά διαφθείρει καί νά καταστήσει ἀνίσχυρο τό ἐπαναστατικό προλεταριάτο. Ὁ ἴδιος ὁ Κάουτσκι ἔγραφε ἐδῶ καί 15 χρόνια, στίς ἀρχές τῆς μπερνσταϊνιάδας, πώς, ἄν ὁ ὁπορτουνισμός ἀπό διαθέσεις μετατρεπόταν σέ ρεῦμα, στήν ἡμερήσια διάταξη θά ἔμπαινε ζήτημα διάσπασης. Καί σέ μᾶς στή Ρωσία ἡ παλιά «Ἴσκρα»[110], πού δημιούργησε τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἔγραφε στό φύλ. ἀρ. 2, (ἀρχές τοῦ 1901) καί στό ἄρθρο «Στό κατώφλι τοῦ 20οῦ αἰώνα», ὅτι ἡ ἐπαναστατική τάξη τοῦ 20οῦ αἰώνα ἔχει (ὅπως καί ἡ ἐπαναστατική τάξη τοῦ 18ου αἰώνα, ἡ ἀστική τάξη) τούς *Γιρονδίνους* καί τούς *'Ορεινούς* της[111].

Ὁ εὐρωπαϊκός πόλεμος σημαίνει μιά πολύ μεγάλη ἱστορική κρίση, τήν ἀρχή μιᾶς νέας ἐποχῆς. Ὅπως κάθε κρίση ἔτσι καί ὁ πόλεμος ὄξυνε τίς βαθιά κρυμμένες ἀντιθέσεις καί τίς ἔβγαλε στήν ἐπιφάνεια, ξεσκίζοντας ὅλα τά ὑποκριτικά πέπλα, πετών-

τας μακριά κάθε συμβατικότητα, ἐκμηδενίζοντας τίς αὐθεντίες πού σάπισαν ἤ ἄρχισαν νά σαπίζουν. (Σ'αὐτό συνίσταται, ἄς τό ποῦμε σέ παρένθεση, ἡ εὐεργετική καί προοδευτική ἐπίδραση κάθε κρίσης, πού δέν μποροῦν νά τήν καταλάβουν μόνο οἱ κουτοί θαυμαστές τῆς «εἰρηνικῆς ἐξέλιξης».) Ἡ ΙΙ Διεθνής πού κατόρθωσε μέσα σέ 25-45 χρόνια (ἀνάλογα μέ τό ἄν θά ὑπολογίσουμε ἀπό τό 1870 ἤ ἀπό τό 1889) νά κάνει μιά ἐξαιρετικά σπουδαία καί ὠφέλιμη δουλιά γιά τή διάδοση τοῦ σοσιαλισμοῦ σέ πλάτος καί γιά τήν προπαρασκευαστική, προκαταρκτική καί πολύ ἁπλή ὀργάνωση τῶν δυνάμεών του, ἐκπλήρωσε τόν ἱστορικό της ρόλο καί πέθανε νικημένη ὄχι τόσο ἀπό τούς φόν Κλούκ, ὅσο ἀπό τόν ὀπορτουνισμό. Ἄς ἀφήσουμε λοιπόν τώρα τούς νεκρούς νά θάβουν τούς ἑαυτούς τους. Ἄς «πασκίζουν» τώρα οἱ κενοί πολυάσχολοι (ἄν ὄχι ραδιοῦργοι λακέδες τῶν σωβινιστῶν καί τῶν ὀπορτουνιστῶν) νά ταιριάξουν τούς διάφορους Βαντερβέλντε καί Σαμπά μέ τόν Κάουτσκι καί Χάαζε, λές καί ἔχουμε μπροστά μας τόν Ἰβάν Ἰβάνιτς πού ἀποκάλεσε «χήνα» τόν Ἰβάν Νικηφόριτς καί εἶχε ἀνάγκη «νά τόν σπρώξουν» φιλικά πρός τόν ἀντίπαλό του[112]. Διεθνής δέν σημαίνει νά κάθονται στό ἴδιο τραπέζι καί νά γράφουν μιά ὑποκριτική καί στρεψόδικη ἀπόφαση ἄνθρωποι, πού θεωροῦν πραγματικό διεθνισμό τό νά δικαιολογοῦν οἱ γερμανοί σοσιαλιστές τήν ἔκκληση τῆς γερμανικῆς ἀστικῆς τάξης νά πυροβολοῦν τούς γάλλους ἐργάτες καί οἱ γάλλοι σοσιαλιστές νά δικαιολογοῦν τήν ἔκκληση τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης νά πυροβολοῦν τούς γερμανούς ἐργάτες «στό ὄνομα τῆς ἄμυνας τῆς πατρίδας»!!! Διεθνής σημαίνει νά σμίγουν μεταξύ τους (στήν ἀρχή ἰδεολογικά καί μετά, ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα, καί ὀργανωτικά) οἱ ἄνθρωποι πού εἶναι ἱκανοί στίς δύσκολες μέρες μας νά ὑπερασπίζουν τό σοσιαλιστικό διεθνισμό στήν πράξη, δηλ. νά συγκεντρώνουν τίς δυνάμεις τους καί «νά πυροβολοῦν δεύτεροι» ἐνάντια στίς κυβερνήσεις καί τίς κυρίαρχες τάξεις τῆς *δικῆς* του ὁ καθένας «πατρίδας». Ἡ δουλιά αὐτή δέν εἶναι εὔκολη· θά ἀπαιτήσει ὄχι μικρή προετοιμασία, μεγάλες θυσίες καί δέν μπορεῖ νά ἀποφύγει καί ἧττες. Ἀκριβῶς ὅμως, ἐπειδή δέν εἶναι εὔκολη δουλιά, πρέπει νά γίνει μόνο μαζί μ'ἐκείνους πού *θέλουν* νά τήν κάνουν, χωρίς νά φοβοῦνται τήν πλήρη ρήξη μέ τούς σωβινιστές καί τούς ὑπερασπιστές τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ.

Γιά τήν ἀποκατάσταση μιᾶς εἰλικρινοῦς καί ὄχι ὑποκριτικῆς, σοσιαλιστικῆς καί ὄχι σωβινιστικῆς Διεθνοῦς, πιό πολλά κάνουν οἱ ἄνθρωποι σάν τόν Πάννεκουκ πού ἔγραφε στό ἄρθρο «Ἡ χρεοκοπία τῆς Διεθνοῦς»: «ἄν μαζευτοῦν οἱ ἡγέτες καί

δοκιμάσουν νά μπαλώσουν τίς διαφωνίες, αὐτό δέν θά ἔχει καμιά σημασία»[113].

Ἄς ὀνομάσουμε τά πράγματα μέ τό ἀληθινό τους ὄνομα: ὁ πόλεμος ὁπωσδήποτε θά μᾶς *ἀναγκάσει* νά τό κάνουμε αὐτό, ἄν ὄχι αὔριο, ὅμως μεθαύριο. Στό διεθνή σοσιαλισμό ὑπάρχουν τρία ρεύματα: 1) οἱ σωβινιστές πού ἐφαρμόζουν μέ συνέπεια πολιτική ὀπορτουνιστική· 2) οἱ συνεπεῖς ἐχθροί τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, πού σέ ὅλες τίς χῶρες ἀρχίζουν πιά νά ὑψώνουν τή φωνή τους (οἱ ὀπορτουνιστές τούς κατατρόπωσαν στό μεγαλύτερό τους μέρος, μά «οἱ νικημένοι στρατοί διδάσκονται καλά») καί πού εἶναι ἱκανοί νά κάνουν ἐπαναστατική δουλιά μέ κατεύθυνση τόν ἐμφύλιο πόλεμο· 3) οἱ ἄνθρωποι πού ἔχασαν τόν προσανατολισμό τους καί ταλαντεύονται, οἱ ἄνθρωποι αὐτοί σέρνονται τώρα πίσω ἀπό τούς ὀπορτουνιστές καί προξενοῦν στό προλεταριάτο τή μεγαλύτερη ζημιά μέ τίς ὑποκριτικές προσπάθειές τους νά δικαιολογήσουν σχεδόν ἐπιστημονικά καί μαρξιστικά (ὄχι ἀστεῖα!) τόν ὀπορτουνισμό. Ἕνα μέρος ἀπό τούς ὀπαδούς αὐτοῦ τοῦ τρίτου ρεύματος πού χάνονται μέσα σ᾿αὐτό μπορεῖ νά σωθεῖ· καί νά γυρίσει πίσω στό σοσιαλισμό, ὄχι ὅμως διαφορετικά παρά μόνο μέ τήν πολιτική τῆς πιό ἀποφασιστικῆς ρήξης καί διάσπασης μέ τό πρῶτο ρεῦμα, μέ ὅλους ἐκείνους πού εἶναι ἱκανοί νά δικαιολογοῦν τήν ψήφιση τῶν πιστώσεων, τήν «ἄμυνα τῆς πατρίδας», τό «σεβασμό τῶν νόμων τῆς πολεμικῆς περιόδου», τόν περιορισμό στή νομιμότητα καί τήν ἀπάρνηση τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Μόνο ὅσοι ἐφαρμόζουν *αὐτή* τήν πολιτική οἰκοδομοῦν στήν πράξη τή Σοσιαλιστική Διεθνή. Ἐμεῖς, ἀπό τήν πλευρά μας, ἀφοῦ δημιουργήσαμε ἐπαφή μέ τήν ὁμάδα τῆς ΚΕ πού βρίσκεται στή Ρωσία καί μέ τά καθοδηγητικά στοιχεῖα τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Πετρούπολης, ἀφοῦ ἀνταλλάξαμε σκέψεις μαζί τους καί πειστήκαμε ὅτι στίς βασικές γραμμές ὑπάρχει ἀλληλεγγύη, μποροῦμε, σάν Συντακτική ἐπιτροπή τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου, νά δηλώσουμε ἀπομέρους τοῦ κόμματός μας ὅτι ἡ δουλιά πού γίνεται πρός αὐτή τήν κατεύθυνση εἶναι δουλιά κομματική καί σοσιαλδημοκρατική.

Ἡ διάσπαση τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας μοιάζει μέ ἰδέα πού τρομάζει πάρα πολύ καί πολλούς μέ τόν «ἀσυνήθιστο χαρακτήρα» της. Ἡ ἀντικειμενική ὅμως κατάσταση μᾶς ἐγγυᾶται ὅτι ἤ θά γίνει τό ἀσυνήθιστο αὐτό πράγμα (στήν τελευταία συνεδρίαση τοῦ Διεθνοῦς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου[114] τόν Ἰούλη τοῦ 1914 ὁ Ἄντλερ καί ὁ Κάουτσκι δήλωσαν πώς δέν πιστεύουν σέ θαύματα καί γι᾿αὐτό δέν πιστεύουν ὅτι εἶναι δυνατός ἕνας εὐρωπαϊκός πόλεμος!)—ἤ θά γίνουμε μάρτυρες

μιᾶς βασανιστικῆς ἀποσύνθεσης ἐκείνου πού ἦταν κάποτε γερμανική σοσιαλδημοκρατία. Τελειώνοντας, θέλουμε μόνο νά θυμίσουμε σ'ὅσους συνήθισαν «νά πιστεύουν» ὑπερβολικά στήν *(πρώην)* γερμανική σοσιαλδημοκρατία, πώς, ἄνθρωποι πού γιά πολλά χρόνια ἦταν ἀντίπαλοί μας σέ μιά σειρά ζητήματα, ἀρχίζουν νά συνηθίζουν μέ τήν ἰδέα μιᾶς τέτιας διάσπασης· νά τούς θυμίσουμε πώς ὁ Λ. Μάρτοφ ἔγραφε στήν «Γκόλος»: «πέθανε ἡ «Vorwärts»»· «ἡ σοσιαλδημοκρατία πού διακηρύσσει ὅτι παραιτεῖται ἀπό τήν ταξική πάλη θά ἔκανε καλύτερα νά ἀναγνωρίσει ἀνοιχτά τήν ἀληθινή κατάσταση πραγμάτων, νά διαλύσει προσωρινά τήν ὀργάνωσή της καί νά κλείσει τά ὄργανά της»· νά τούς θυμίσουμε πώς ὁ Πλεχάνοφ, κατά τά γραφόμενα τῆς «Γκόλος», εἶπε σέ διάλεξή του: «εἶμαι μεγάλος ἀντίπαλος τῆς διάσπασης, ἄν ὅμως γιά τή διατήρηση τῆς ἑνότητας τῆς ὀργάνωσης θυσιάζονται οἱ ἀρχές, τότε εἶναι καλύτερη ἡ διάσπαση παρά μιά ψεύτικη ἑνότητα». Ὁ Πλεχάνοφ τό εἶπε αὐτό γιά τούς γερμανούς ριζοσπάστες: βλέπει τό κάρφος στό μάτι τῶν γερμανῶν καί δέν βλέπει τό δοκάρι στό δικό του. Αὐτό εἶναι ἀτομικό χαρακτηριστικό του γνώρισμα, πού ὅλοι μας τό συνηθίσαμε πάρα πολύ τά τελευταῖα 10 χρόνια πλεχανοφικοῦ ριζοσπαστισμοῦ στή θεωρία καί ὀπορτουνισμοῦ στήν πράξη. Ἄν ὅμως καί ἄνθρωποι μέ *τέτιες* ἀτομικές... παραξενιές ἀρχίζουν νά μιλᾶν γιά διάσπαση τῶν γερμανῶν, αὐτό εἶναι σημεῖο τῶν καιρῶν.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 35,
12 τοῦ Δεκέμβρη 1914

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΟΡΩΣΩΝ

Πόσα λένε, πόσο πολύ συζητοῦν καί ξεφωνίζουν σήμερα γιά ἐθνικότητα, γιά πατρίδα! Φιλελεύθεροι καί ριζοσπάστες ὑπουργοί τῆς 'Αγγλίας, ἀμέτρητοι «προοδευτικοί» δημοσιολόγοι τῆς Γαλλίας (πού ἀποδείχτηκε ὅτι συμφωνοῦν ἀπόλυτα μέ τούς δημοσιολόγους τῆς ἀντίδρασης), πλῆθος ἐπίσημοι, καντέτοι καί προοδευτικοί (ἀκόμη καί μερικοί ναρόντνικοι καί «μαρξιστές») γραφιάδες τῆς Ρωσίας — ὅλοι τους ἐξυμνοῦν μέ χίλιους δυό τρόπους τήν ἐλευθερία καί τήν ἀνεξαρτησία τῆς «πατρίδας», τό μεγαλεῖο τῆς ἀρχῆς τῆς ἐθνικῆς αὐτοτέλειας. Δέν μπορεῖς νά διακρίνεις ποῦ τελειώνει ἐδῶ ὁ πουλημένος ὑμνητής τοῦ δήμιου Νικολάου Ρομάνοφ ἤ τῶν βασανιστῶν τῶν νέγρων καί τῶν κατοίκων τῶν 'Ινδιῶν καί ποῦ ἀρχίζει ὁ μικροαστός τῆς ἀράδας πού ἀπό στενοκεφαλιά ἤ ἔλλειψη χαρακτήρα πάει «μέ τό ρεῦμα». Μά οὔτε καί ἔχει καμιά σημασία αὐτή ἡ διευκρίνιση. Μπροστά μας ἔχουμε ἕνα πολύ πλατύ καί πολύ βαθύ ἰδεολογικό ρεῦμα, πού οἱ ρίζες του συνδέονται πολύ γερά μέ τά συμφέροντα τῶν κυρίων τσιφλικάδων καί τῶν καπιταλιστῶν τῶν κυρίαρχων ἐθνῶν. Κάθε χρόνο ξοδεύονται δεκάδες καί ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια γιά τήν προπαγάνδιση τῶν ἰδεῶν πού συμφέρουν σ' αὐτές τίς τάξεις: δέν εἶναι μικρός ὁ μύλος πού παίρνει νερό ἀπό παντοῦ, ἀρχίζοντας μέ τόν ἀπό πεποίθηση σωβινιστή Μένσικοφ καί τελειώνοντας μέ τούς σωβινιστές ἀπό ὀπορτουνισμό ἤ ἔλλειψη χαρακτήρα, μέ τούς Πλεχάνοφ καί Μάσλοφ, μέ τούς Ρουμπανόβιτς καί Σμιρνόφ, μέ τούς Κροπότκιν καί Μποῦρτσεφ.

"Ας ἐπιχειρήσουμε κι' ἐμεῖς, οἱ μεγαλορῶσοι σοσιαλδημοκράτες, νά καθορίσουμε τή στάση μας ἀπέναντι σ' αὐτό τό ἰδεολογικό ρεῦμα. 'Εμεῖς, οἱ ἐκπρόσωποι ἑνός κυρίαρχου ἔθνους πού βρίσκεται στήν ἀνατολική ἄκρη τῆς Εὐρώπης καί σ' ἕνα μεγάλο τμῆμα τῆς 'Ασίας, δέν θά ἔπρεπε νά ξεχνᾶμε τήν

τεράστια σημασία τοῦ ἐθνικοῦ προβλήματος—ἰδιαίτερα σέ μιά χώρα, πού δικαιολόγημένα τήν ὀνομάζουν «φυλακή τῶν λαῶν»· σέ μιά ἐποχή, πού στή μακρινή 'Ανατολή τῆς Εὐρώπης καί στήν 'Ασία ὁ καπιταλισμός ἀφυπνίζει τή ζωή καί τή συνείδηση πολλῶν «νέων» μεγάλων καί μικρῶν ἐθνῶν, σέ μιά στιγμή πού ἡ τσαρική μοναρχία κάλεσε στά ὅπλα ἑκατομμύρια μεγαλορώσους καί «ἀλλογενεῖς», γιά «νά λύσει» μιά σειρά ἐθνικά ζητήματα, σύμφωνα μέ τά συμφέροντα τοῦ Συμβουλίου τῶν ἑνωμένων εὐγενῶν[115] καί τῶν διαφόρων Γκουτσκόφ καί Κρεστόβνικοφ, Ντολγκοροῦκοφ, Κοῦτλερ καί Ροντίτσεφ.

Εἶναι ἄραγε ξένο γιά μᾶς, τούς μεγαλορώσους συνειδητούς προλετάριους, τό αἴσθημα τῆς ἐθνικῆς ὑπερηφάνειας; Ὄχι βέβαια! 'Εμεῖς ἀγαπᾶμε τή γλώσσα μας καί τήν πατρίδα μας καί δουλεύουμε περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον γιά ν' ἀνυψώσουμε τίς ἐργαζόμενες μάζες *της* (δηλαδή τά $9/10$ τοῦ πληθυσμοῦ *της*) ὥς τή συνειδητή ζωή δημοκρατῶν καί σοσιαλιστῶν. 'Εμεῖς πονᾶμε περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον, ὅταν βλέπουμε καί αἰσθανόμαστε σέ τί βία, καταπίεση καί ἐξευτελισμό ὑποβάλλουν τήν ὄμορφη πατρίδα μας οἱ δήμιοι τοῦ τσάρου, οἱ εὐγενεῖς καί οἱ καπιταλιστές. Εἴμαστε ὑπερήφανοι, γιατί αὐτή ἡ βία προκάλεσε τήν ἀντίσταση μέσα ἀπό τό περιβάλλον μας, ἀπό τό περιβάλλον τῶν μεγαλορώσων, γιατί τό περιβάλλον *αὐτό* ἀνάδειξε τόν Ραντίστσεφ, τούς-δεκεμβριστές, τούς ἐπαναστάτες-ραζνοτσίντσι τοῦ 1870-1880, γιατί ἡ μεγαλορωσική ἐργατική τάξη δημιούργησε τό 1905 ἕνα ἰσχυρό ἐπαναστατικό κόμμα μαζῶν, γιατί ὁ μεγαλορῶσος μουζίκος ἄρχισε τόν ἴδιο καιρό νά γίνεται δημοκράτης, ἄρχισε ν' ἀνατρέπει τόν παπά καί τόν τσιφλικά.

Θυμόμαστε πώς ἐδῶ καί μισόν αἰώνα ὁ μεγαλορῶσος δημοκράτης Τσερνισέβσκι, πού ἀφιέρωσε τή ζωή του στήν ὑπόθεση τῆς ἐπανάστασης εἶπε: «ἄθλιο ἔθνος, ἔθνος δούλων, ἀπό πάνω ὥς κάτω ὅλοι εἶναι δοῦλοι»[116]. Στούς ἀνοιχτούς καί σκεπασμένους δούλους-μεγαλορώσους (δούλους ἀπέναντι στήν τσαρική μοναρχία) δέν τούς ἀρέσει νά τούς θυμίζουν αὐτά τά λόγια. Κατά τή γνώμη μας ὅμως αὐτά ἦταν λόγια πού ἐμπνέονταν ἀπό ἀληθινή ἀγάπη γιά τήν πατρίδα, ἀγάπη πού θλιβόταν, γιατί ἔλειπε ἡ ἐπαναστατικότητα ἀπό τίς μάζες τοῦ μεγαλορωσικοῦ πληθυσμοῦ. Τότε δέν ὑπῆρχε αὐτή ἡ ἐπαναστατικότητα. Τώρα εἶναι λίγη, μά ὑπάρχει πιά. Εἴμαστε γεμάτοι ἀπό αἴσθημα ἐθνικῆς ὑπερηφάνειας, γιατί *καί* τό μεγαλορωσικό ἔθνος δημιούργησε ἐπαναστατική τάξη, γιατί *κι' αὐτό* ἀπόδειξε ὅτι εἶναι ἱκανό νά δόσει στήν ἀνθρωπότητα μεγάλα πρότυπα ἀγώνα γιά τήν ἐλευθερία καί τό σοσιαλισμό καί ὄχι μονάχα μεγάλα

πογκρόμ, σειρές ἀπό κρεμάλες, μπουντρούμια, μεγάλους λιμούς καί μεγάλη δουλοπρέπεια μπροστά στούς παπάδες, τούς τσάρους, τούς τσιφλικάδες καί τούς καπιταλιστές.

Εἴμαστε γεμάτοι ἀπό αἴσθημα ἐθνικῆς ὑπερηφάνειας καί γι'αὐτό ἀκριβῶς μισοῦμε *ἰδιαίτερα* τό δουλικό παρελθόν *μας* (τότε πού οἱ τσιφλικάδες εὐγενεῖς ὁδηγοῦσαν τούς μουζίκους στόν πόλεμο, γιά νά πνίξουν τήν ἐλευθερία τῆς Οὐγγαρίας, τῆς Πολωνίας, τῆς Περσίας, τῆς Κίνας) καί τό δουλικό παρόν μας, τώρα πού οἱ ἴδιοι πάλι τσιφλικάδες, μέ τή βοήθεια τῶν καπιταλιστῶν μᾶς ὁδηγοῦν σέ πόλεμο, γιά νά πνίξουμε τήν Πολωνία καί τήν Οὐκρανία, γιά νά καταστείλουμε τό δημοκρατικό κίνημα τῆς Περσίας καί τῆς Κίνας, γιά νά δυναμώσουμε τή συμμορία τῶν Ρομάνοφ, Μπομπρίνσκι, Πουρισκέβιτς, πού ἀτιμάζει τή μεγαλορωσική ἐθνική μας ἀξιοπρέπεια. Κανείς δέν φταίει ἄν γεννήθηκε δοῦλος. Μά ὁ δοῦλος πού ὄχι μόνο δέν φιλοδοξεῖ ν'ἀποκτήσει τήν ἐλευθερία του, ἀλλά δικαιολογεῖ καί ἐξωραΐζει τή δουλεία του (ὀνομάζει λ.χ. τήν κατάπνιξη τῆς Πολωνίας, τῆς Οὐκρανίας κτλ. «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας» τῶν μεγαλορώσων), αὐτός ὁ δοῦλος εἶναι λακές καί παλιάνθρωπος, πού προκαλεῖ δικαιολογημένα αἴσθημα ἀγανάκτησης, περιφρόνησης καί ἀηδίας.

«Δέν μπορεῖ νά εἶναι ἐλεύθερος ἕνας λαός, πού καταπιέζει ἄλλους λαούς»[117], ἔλεγαν οἱ μεγαλύτεροι ἐκπρόσωποι τῆς συνεποῦς δημοκρατίας τοῦ 19ου αἰώνα, ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς, πού ἔγιναν οἱ δάσκαλοι τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου. Καί ἐμεῖς, οἱ μεγαλορῶσοι ἐργάτες, γεμάτοι ἀπό αἴσθημα ἐθνικῆς ὑπερηφάνειας, θέλουμε μέ κάθε θυσία μιά ἐλεύθερη καί ἀνεξάρτητη, αὐτοτελή, δημοκρατική, λαοκρατική, ὑπερήφανη Μεγαλορωσία, πού νά οἰκοδομεῖ τίς σχέσεις της μέ τούς γείτονές της μέ βάση τήν ἀνθρώπινη ἀρχή τῆς ἰσότητας καί ὄχι τή φεουδαρχική ἀρχή τῶν προνομίων, πού ταπεινώνει τό μεγάλο ἔθνος. Καί ἀκριβῶς ἐπειδή θέλουμε μιά τέτια Μεγαλορωσία λέμε: στόν 20ό αἰώνα, στήν Εὐρώπη (ἔστω καί στή μακρινή Ἀνατολική Εὐρώπη), «δέν μπορεῖ νά ὑπερασπίζει κανείς τήν πατρίδα» του διαφορετικά, παρά παλεύοντας μέ ὅλα τά ἐπαναστατικά μέσα ἐνάντια στή μοναρχία, τούς τσιφλικάδες καί τούς καπιταλιστές τῆς πατρίδας *του*, ἐνάντια δηλαδή στούς *χειρότερους* ἐχθρούς τῆς πατρίδας μας· δέν μποροῦν οἱ μεγαλορῶσοι «νά ὑπερασπίζουν τήν πατρίδα» τους διαφορετικά, παρά εὐχόμενοι τήν ἥττα τοῦ τσαρισμοῦ σέ κάθε πόλεμο, ἥττα πού εἶναι τό μικρότερο κακό γιά τά $^9/_{10}$ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μεγαλορωσίας, γιατί ὁ τσαρισμός δέν καταπιέζει μόνο οἰκονομικά καί πολιτικά

αὐτά τά $^{9}/_{10}$ τοῦ πληθυσμοῦ, μά καί τά ἀποσυνθέτει ψυχικά, τά ταπεινώνει, τά ἀτιμάζει, τά ἐκπορνεύει, μαθαίνοντάς τα νά καταπιέζουν ἄλλους λαούς, μαθαίνοντάς τα νά καλύπτουν τό αἶσχος τους μέ ὑποκριτικές, δῆθεν πατριωτικές φράσεις.

Θά μᾶς φέρουν ἴσως τήν ἀντίρηση ὅτι ἔξω ἀπό τόν τσαρισμό καί κάτω ἀπό τίς φτεροῦγες του ἐμφανίστηκε καί δυνάμωσε κιόλας μιά ἄλλη ἱστορική δύναμη, ὁ μεγαλορωσικός καπιταλισμός, πού κάνει ἕνα προοδευτικό ἔργο, συγκεντρώνοντας οἰκονομικά καί ἑνώνοντας τεράστιες περιοχές. Αὐτή ὅμως ἡ ἀντίρηση δέν δικαιολογεῖ, ἀλλά κατηγορεῖ ἀκόμη περισσότερο τούς σοσιαλιστές-σωβινιστές μας, πού θά ἔπρεπε νά τούς ὀνομάσουμε σοσιαλιστές τοῦ τσάρου καί τοῦ Πουρισκέβιτς (ὅπως ὀνόμασε ὁ Μάρξ τούς ὀπαδούς τοῦ Λασσάλ βασιλικούς πρώσσους σοσιαλιστές)[118]. Ἄς ὑποθέσουμε ἀκόμη καί ὅτι ἡ ἱστορία θά λύσει τό ζήτημα ὑπέρ τοῦ μεγαλορωσικοῦ καπιταλισμοῦ, τοῦ καπιταλισμοῦ τοῦ κυρίαρχου ἔθνους, ἐνάντια στά ἑκατό καί τόσα μικρά ἔθνη. Αὐτό μπορεῖ νά γίνει, γιατί ὅλη ἡ ἱστορία τοῦ κεφαλαίου εἶναι ἱστορία βίας καί ληστείας, αἵματος καί βούρκου. Κι᾽ἐμεῖς δέν εἴμαστε καθόλου, σώνει καί καλά, ὀπαδοί τῶν μικρῶν ἐθνῶν. Εἴμαστε κατηγορηματικά, *ἐφόσον οἱ ἄλλοι ὅροι θά εἶναι ἴσοι,* ὑπέρ τῆς συγκεντροποίησης καί ἐνάντια στό μικροαστικό ἰδανικό τῶν ὁμοσπονδιακῶν σχέσεων. Ὡστόσο, ἀκόμη καί σ᾽αὐτή τήν περίπτωση, πρῶτο, δέν εἶναι ἔργο δικό μας, δέν εἶναι ἔργο τῶν δημοκρατῶν (χωρίς νά μιλᾶμε γιά τούς σοσιαλιστές) νά βοηθοῦν τούς Ρομάνοφ - Μπομπρίνσκι - Πουρισκέβιτς γιά νά πνίξουν τήν Οὐκρανία κτλ. Ὁ Βίσμαρκ πραγματοποίησε μέ τό δικό του τρόπο, μέ τόν τρόπο τῶν γιοῦνκερ, ἕνα προοδευτικό ἱστορικό ἔργο, ὅμως καλός θά ἦταν ὁ «μαρξιστής» πού, μέ βάση τά παραπάνω, θά περνοῦσε ἀπό τό μυαλό του νά δικαιολογήσει μιά βοήθεια ἀπομέρους τῶν σοσιαλιστῶν στόν Βίσμαρκ! Καί μάλιστα ὁ Βίσμαρκ διευκόλυνε τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη, ἑνώνοντας τούς σκόρπιους γερμανούς πού τούς καταπίεζαν ἄλλοι λαοί, ἐνῶ ἡ οἰκονομική ἄνθιση καί ἡ γοργή ἀνάπτυξη τῆς Μεγαλορωσίας ἐπιβάλλει τήν ἀπελευθέρωση τῆς χώρας ἀπό τή βία πού ἀσκοῦν οἱ μεγαλορῶσοι ἐνάντια στούς ἄλλους λαούς. Αὐτή τή διαφορά τήν ξεχνοῦν οἱ δικοί μας θαυμαστές τῶν σχεδόν-Βίσμαρκ γνήσιων ρώσων.

Δεύτερο, ἄν ἡ ἱστορία λύσει τό ζήτημα ὑπέρ τοῦ μεγαλορωσικοῦ καπιταλισμοῦ, τοῦ καπιταλισμοῦ τοῦ κυρίαρχου ἔθνους, ἀπό δῶ προκύπτει ὅτι θά εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερος ὁ *σοσιαλιστικός* ρόλος τοῦ μεγαλορωσικοῦ προλεταριάτου, σάν κύριας κινητήριας δύναμης τῆς κομμουνιστικῆς ἐπανάστασης πού

γεννιέται ἀπό τόν καπιταλισμό. Καί γιά τήν ἐπανάσταση τοῦ προλεταριάτου εἶναι ἀπαραίτητη μιά μακρόχρονη διαπαιδαγώγηση τῶν ἐργατῶν μέ πνεῦμα *ὁλοκληρωτικῆς* ἐθνικῆς ἰσότητας καί ἀδελφότητας. Συνεπῶς ἀπό τήν ἄποψη ἀκριβῶς τῶν συμφερόντων τοῦ μεγαλορωσικοῦ προλεταριάτου εἶναι ἀπαραίτητη μιά μακρόχρονη διαπαιδαγώγηση τῶν μαζῶν μέ τήν ἔννοια τῆς πιό ἀποφασιστικῆς, συνεποῦς, τολμηρῆς, ἐπαναστατικῆς ὑπεράσπισης τῆς πλήρους ἰσοτιμίας καί τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης ὅλων τῶν ἐθνῶν πού καταπιέζονται ἀπό τούς μεγαλορώσους. Τό συμφέρον (ὄχι ὅπως τό καταλαβαίνουν οἱ δοῦλοι) τῆς ἐθνικῆς ὑπερηφάνειας τῶν μεγαλορώσων συμπίπτει μέ τό *σοσιαλιστικό* συμφέρον τῶν μεγαλορώσων προλετάριων (καί ὅλων τῶν ἄλλων προλετάριων). Πρότυπό μας θά παραμείνει ὁ Μάρξ, πού ἐνῶ ἔζησε δεκάδες χρόνια στήν Ἀγγλία καί ἔγινε μισοάγγλος, ἀπαιτοῦσε τήν ἐλευθερία καί τήν ἐθνική ἀνεξαρτησία τῆς Ἰρλανδίας πρός τό συμφέρον τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος τῶν ἄγγλων ἐργατῶν.

Ἀντίθετα, οἱ δικοί μας ντόπιοι σοσιαλσωβινιστές, ὁ Πλεχάνοφ κ.ἄ. κ.ἄ., στήν τελευταία ὑποθετική περίπτωση πού ἐξετάσαμε, θ᾿ἀποδειχτοῦν προδότες ὄχι μόνο τῆς πατρίδας τους, τῆς ἐλεύθερης καί δημοκρατικῆς Μεγαλορωσίας, μά καί προδότες τῆς προλεταριακῆς ἀδελφότητας ὅλων τῶν λαῶν τῆς Ρωσίας, δηλαδή τῆς ὑπόθεσης τοῦ σοσιαλισμοῦ.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 35,
12 τοῦ Δεκέμβρη 1914

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΚΑΙ ΤΩΡΑ;

(ΓΙΑ ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΝ ΟΠΟΡΤΟΥΝΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΟΣΙΑΛΣΩΒΙΝΙΣΜΟ)

Ἡ πολύ μεγάλη κρίση πού προκάλεσε ὁ παγκόσμιος πόλεμος στόν εὐρωπαϊκό σοσιαλισμό δημιούργησε στήν ἀρχή τεράστια σύγχυση (ὅπως εἶναι φυσικό σέ ἐποχές μεγάλης κρίσης), μετά ἔκανε νά διαγραφοῦν μιά σειρά νέες παρατάξεις ἀνάμεσα στούς ἐκπροσώπους τῶν διαφόρων ρευμάτων, ἀποχρώσεων καί ἀπόψεων τοῦ σοσιαλισμοῦ καί τέλος ἔβαλε μέ ξεχωριστή ὀξύτητα καί κατηγορηματικότητα τό πρόβλημα ποιές ἀκριβῶς ἀλλαγές στίς *βάσεις* τῆς σοσιαλιστικῆς πολιτικῆς προκύπτουν ἀπό τήν κρίση καί ἐπιβάλλονται ἀπ᾽αὐτή. Τά τρία αὐτά «στάδια» τά ἔζησαν πολύ ἔντονα ἀπό τόν Αὔγουστο ὥς τό Δεκέμβρη τοῦ 1914 καί οἱ σοσιαλιστές τῆς Ρωσίας. Ὅλοι μας ξέρουμε ὅτι στήν ἀρχή ἡ σύγχυση ἦταν ἀρκετά μεγάλη καί ὅτι ἐντάθηκε ὕστερα ἀπό τίς διώξεις τοῦ τσαρισμοῦ, τή στάση τῶν «εὐρωπαίων» καί τόν πανικό πού δημιούργησε ὁ πόλεμος. Οἱ μῆνες Σεπτέμβρης καί Ὀχτώβρης ἦταν ἡ περίοδος πού στό Παρίσι καί στήν Ἑλβετία—ὅπου βρίσκονταν οἱ περισσότεροι ἐκπατρισμένοι, ὅπου ὑπῆρχε ἡ μεγαλύτερη σύνδεση μέ τή Ρωσία καί ἡ μεγαλύτερη ἐλευθερία—συντελοῦνταν στίς συζητήσεις, τίς διαλέξεις καί τίς ἐφημερίδες, πιό πλατιά καί πιό ὁλοκληρωμένα ἀπό κάθε ἄλλο μέρος, ἕνας νέος διαχωρισμός στά ζητήματα πού ἀνακίνησε ὁ πόλεμος. Μποροῦμε νά ποῦμε μέ βεβαιότητα ὅτι δέν ἔμεινε οὔτε μιά ἀπόχρωση ἀπόψεων σέ κανένα ρεῦμα (σέ καμιά ὁμάδα) τοῦ σοσιαλισμοῦ (καί τοῦ σχεδόν-σοσιαλισμοῦ) τῆς Ρωσίας πού νά μή βρῆκε τήν ἔκφραση καί τό χαρακτηρισμό της. Ὅλοι αἰσθάνονται ὅτι ἔφτασε ἡ στιγμή νά βγοῦν ἀκριβολογημένα καί θετικά συμπεράσματα, πού νά μποροῦν ν᾽ἀποτελέσουν τή βάση μιᾶς συστηματικῆς πρακτικῆς δράσης, προπαγάνδας, ζύμωσης καί ὀργάνωσης: ἡ

κατάσταση διασαφηνίστηκε, ὅλοι εἶπαν τό λόγο τους· ἄς ξεκαθαρίσουμε ἐπιτέλους *μέ ποιόν εἶναι ὁ καθένας καί ποῦ τραβάει;*

Στίς 23 τοῦ Νοέμβρη μέ τό νέο ἡμερολόγιο, τήν ἑπομένη τῆς δημοσίευσης στήν Πετρούπολη τοῦ κυβερνητικοῦ ἀνακοινωθέντος γιά τή σύλληψη τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐργατικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας τῆς Ρωσίας[119], στό συνέδριο τοῦ Σουηδικοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος στή Στοκχόλμη συνέβη ἕνα ἐπεισόδιο πού ἔθεσε ὁριστικά καί ἀμετάκλητα στήν ἡμερήσια διάταξη ἀκριβῶς τά δυό αὐτά ζητήματα[120] πού ὑπογραμμίσαμε. Οἱ ἀναγνῶστες θά βροῦν παρακάτω τήν περιγραφή αὐτοῦ τοῦ ἐπεισοδίου καί συγκεκριμένα: πλήρη μετάφραση ἀπό τά ἐπίσημα πρακτικά τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Σουηδίας τόσο τῶν λόγων τοῦ Μπελένιν (ἀντιπροσώπου τῆς ΚΕ) καί τοῦ Λάριν (ἀντιπροσώπου τῆς ΟΕ[121]), ὅσο καί τῶν συζητήσεων πάνω στό ζήτημα πού ἀνακίνησε ὁ Μπράντινγκ.

Γιά πρώτη φορά ὕστερα ἀπό τόν πόλεμο, σέ συνέδριο τῶν σοσιαλιστῶν μιᾶς οὐδέτερης χώρας συναντήθηκαν ἕνας ἀντιπρόσωπος τοῦ κόμματός μας, τῆς ΚΕ του καί ἕνας ἀντιπρόσωπος τῆς ΟΕ τῶν λικβινταριστῶν. Κατά τί διαφέρανε οἱ λόγοι τους; Ὁ Μπελένιν πῆρε ἀπόλυτα ξεκάθαρη θέση πάνω στά φλέγοντα, ἀκανθώδη, μά καί μεγάλα προβλήματα τοῦ σύγχρονου σοσιαλιστικοῦ κινήματος καί, ἀφοῦ ἀναφέρθηκε στό Κεντρικό Ὄργανο τοῦ κόμματος, τή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», κήρυξε μέ τόν πιό ἀποφασιστικό τρόπο τόν πόλεμο ἐνάντια στόν ὁπορτουνισμό καί χαρακτήρισε τή στάση τῶν γερμανῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἡγετῶν (καί «πολλῶν ἄλλων») *προδοσία.* Ὁ Λάριν δέν πῆρε καμιά θέση καί παράκαμψε ἐντελῶς σιωπηρά τήν οὐσία τοῦ ζητήματος, περιοριζόμενος σέ τυπικές, κούφιες καί σάπιες φράσεις, πού ἀποσποῦν στά σίγουρα τά χειροκροτήματα τῶν ὁπορτουνιστῶν καί τῶν σοσιαλσωβινιστῶν ὅλων τῶν χωρῶν. Ἀπό τό ἄλλο μέρος ὅμως ὁ Μπελένιν δέν μίλησε καθόλου γιά τή στάση μας ἀπέναντι στά ἄλλα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα ἤ ὁμάδες τῆς Ρωσίας: ἡ θέση μας, βλέπετε, εἶναι αὐτή, γιά τούς ἄλλους ὅμως δέν θά μιλήσω, θά περιμένουμε καί θά δοῦμε *ποιά* στάση θά πάρουν αὐτοί. Ἀντίθετα, ὁ Λάριν ξεδίπλωσε τή σημαία τῆς «ἑνότητας», ἔχυσε δάκρυα γιά τούς «πικρούς καρπούς τῆς διάσπασης στή Ρωσία», περιέγραψε μέ φανταχτερά καί πλούσια χρώματα τήν «ἑνωτική» δουλιά τῆς ΟΕ, πού ἔχει ἑνώσει καί τόν Πλεχάνοφ καί τούς καυκάσιους[122] καί τούς μπουντιστές καί τούς πολωνούς *καί τά λοιπά.* Τί ἐννοοῦσε λέγοντας αὐτά ὁ Λάριν, γι᾽αὐτό τό ζήτημα θά μιλήσουμε ἰδιαίτερα (βλ. παρακάτω τό σχόλιο: «Τί ἑνότητα διακήρυξε ὁ

Λάριν;»*). Αὐτή τή στιγμή ἐκεῖνο πού μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι τό πρόβλημα τῆς ἑνότητας ἀπό ἄποψη ἀρχῶν.

Μπροστά μας ἔχουμε δυό συνθήματα. Τό ἕνα εἶναι: πόλεμος ἐνάντια στούς ὀπορτουνιστές καί τούς σοσιαλσωβινιστές, αὐτοί εἶναι προδότες. Καί τό ἄλλο: ἑνότητα στή Ρωσία, εἰδικά μέ τόν Πλεχάνοφ (πού, ἄς τό ποῦμε σέ παρένθεση, κρατᾶ σέ μᾶς τήν ἴδια ἀκριβῶς στάση πού κρατάει ὁ Ζύντεκουμ** στούς γερμανούς, ὁ Χάιντμαν στούς ἄγγλους κτλ.). Δέν εἶναι τάχα ξεκάθαρο ὅτι ὁ Λάριν, μέ τό νά φοβᾶται νά πεῖ τά πράγματα μέ τό ὄνομά τους, τάχθηκε οὐσιαστικά μέ τό μέρος τῶν ὀπορτουνιστῶν καί τῶν σοσιαλσωβινιστῶν;

Ἄς ἐξετάσουμε ὅμως γενικότερα τή σημασία τοῦ συνθήματος «ἑνότητα» στό φῶς τῶν σημερινῶν γεγονότων. Ἡ ἑνότητα τοῦ προλεταριάτου εἶναι ἕνα ἰσχυρότατο ὅπλο στήν πάλη του γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση. Ἀπό τήν ἀναμφισβήτητη αὐτή ἀλήθεια βγαίνει ἐξίσου ἀναμφισβήτητα τό συμπέρασμα πώς, ὅταν στό προλεταριακό κόμμα προσχωρεῖ ἕνας σημαντικός ἀριθμός ἀπό μικροαστικά στοιχεῖα πού εἶναι ἱκανά μόνο *νά ἐμποδίσουν* τόν ἀγώνα γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση, ἡ ἑνότητα μ᾿αὐτά τά στοιχεῖα εἶναι ἐπιζήμια καί ὀλέθρια γιά τήν ὑπόθεση τοῦ προλεταριάτου. Τά γεγονότα τῶν ἡμερῶν μας ἔδειξαν ἀκριβῶς ὅτι ἀπό τό ἕνα μέρος ὡρίμασαν οἱ ἀντικειμενικοί ὅροι τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (δηλ. τοῦ πολέμου πού ἀντιστοιχεῖ στό ἀνώτατο, τελευταῖο στάδιο τοῦ καπιταλισμοῦ) καί ἀπό τό ἄλλο μέρος οἱ δεκαετίες τῆς λεγόμενης εἰρηνικῆς ἐποχῆς συσσώρευσαν σ᾿ὅλες τίς χῶρες τῆς Εὐρώπης *ἕνα σωρό* μικροαστική ὀπορτουνιστική κοπριά *μέσα* στά σοσιαλιστικά κόμματα. Ἐδῶ καί δεκαπέντε χρόνια περίπου ἀπό τόν καιρό τῆς περιβόητης «μπερνσταϊνιάδας» στή Γερμανία—καί σέ πολλές χῶρες καί νωρίτερα—τό ζήτημα αὐτοῦ τοῦ ὀπορτουνιστικοῦ, *ξένου* στοιχείου μέσα στά προλεταριακά κόμματα μπῆκε στήν ἡμερήσια διάταξη καί δέν πιστεύω νά ὑπάρχει ἔστω καί ἕνας ἐπιφανής μαρξιστής, πού νά μήν ἔχει ἀναγνωρίσει πολλές φορές καί ἀπό διάφορες ἀφορμές ὅτι οἱ ὀπορτουνιστές εἶναι ἕνα στοιχεῖο πραγματικά ἐχθρικό πρός τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση, ἕνα στοιχεῖο μή προλεταριακό. Δέν χωράει ἀμφιβολία ὅτι τά τελευταῖα χρόνια τό κοινωνικό αὐτό στοιχεῖο ἀναπτύσσεται

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 124-126. *Ἡ Σύντ.*

** Ἡ μπροσουρίτσα «Γιά τόν πόλεμο» (Παρίσι, 1914) πού μόλις τήν πήραμε ἐπιβεβαιώνει μέ τόν πιό παραστατικό τρόπο ὅσα ἀναφέρονται στό κείμενο. Θά ἐπανέλθουμε καί πάλι σ᾿αὐτή τήν μπροσουρίτσα[123].

πολύ γοργά: υπάλληλοι τῶν νόμιμων ἐργατικῶν συνδικάτων, κοινοβουλευτικοί ἄνδρες καί ἄλλοι διανοούμενοι πού βολεύτηκαν καί ζοῦν ἥσυχα στίς συνθῆκες τοῦ μαζικοῦ νόμιμου κινήματος, ὁρισμένα στρώματα ἀπό τούς καλύτερα ἀμοιβόμενους ἐργάτες, μικροϋπάλληλους κτλ. κτλ. Ὁ πόλεμος ἔδειξε ἀνάγλυφα ὅτι σέ στιγμές κρίσης (καί ἡ ἐποχή τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ θά εἶναι ἀναπόφευκτα ἐποχή κάθε λογῆς κρίσεων) μιά σημαντική μάζα ὀπορτουνιστῶν πού τούς ὑποστηρίζει καί ἐνμέρει τούς κατευθύνει ἄμεσα ἡ ἀστική τάξη (αὐτό εἶναι πάρα πολύ σπουδαῖο!), περνάει μέ τό μέρος τῆς τελευταίας, προδίνει τό σοσιαλισμό, προξενεῖ ζημιά στήν ἐργατική ὑπόθεση, τή χαντακώνει. Σέ κάθε κρίση ἡ ἀστική τάξη θά βοηθάει πάντα τούς ὀπορτουνιστές καί θά καταπιέζει—χωρίς νά σταματάει μπροστά σέ τίποτε, μέ τά πιό ἄνομα καί σκληρά *στρατιωτικά* μέτρα—τήν ἐπαναστατική μερίδα τοῦ προλεταριάτου. Οἱ ὀπορτουνιστές εἶναι ἀστοί ἐχθροί τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης, πού σέ εἰρηνική περίοδο ἐγκαθίστανται μέσα στά ἐργατικά κόμματα καί κάνουν ἐκεῖ τήν ἀστική δουλίτσα τους μυστικά, ἐνῶ σέ ἐποχές κρίσης ἀποκαλύπτονται *ἀμέσως* ἀνοιχτοί σύμμαχοι *ὅλης* τῆς ἑνωμένης ἀστικῆς τάξης, ἀπό τή συντηρητική ὥς τήν πιό ριζοσπαστική καί δημοκρατική, ἀπό τήν ἀστική τάξη τῆς ἐλεύθερης σκέψης, ὥς τή θρησκευτική καί τήν κληρικόφρονη. Ὅποιος δέν κατάλαβε αὐτή τήν ἀλήθεια *ὕστερα* ἀπό τά γεγονότα πού ζήσαμε ἐξαπατᾶ οἰκτρά καί τόν ἑαυτό του καί τούς ἐργάτες. Ἐδῶ εἶναι ἀναπόφευκτες οἱ περιπτώσεις ἀτομικῆς λιποταξίας, μά πρέπει νά θυμόμαστε ὅτι ἡ σημασία τους καθορίζεται ἀπό τήν ὕπαρξη ἑνός *στρώματος καί ρεύματος* μικροαστῶν ὀπορτουνιστῶν. Οἱ σοσιαλσωβινιστές Χάιντμαν, Βαντερβέλντε, Γκέντ, Πλεχάνοφ καί Κάουτσκι δέν θά ἔπαιζαν κανένα ρόλο, ἄν τούς ἀγοραίους καί ἀχαρακτήριστους λόγους τους γιά ὑπεράσπιση τοῦ ἀστικοῦ πατριωτισμοῦ δέν τούς ἀγκάλιαζαν ὁλόκληρα κοινωνικά στρώματα ὀπορτουνιστῶν καί ὁλόκληρα σμήνη ἀπό ἀστικές ἐφημερίδες καί ἀστούς πολιτικούς.

Ὁ τύπος τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων τῆς ἐποχῆς τῆς II Διεθνοῦς ἦταν: ἕνα κόμμα πού ἀνεχόταν στίς γραμμές του τόν ὀπορτουνισμό, ἕναν ὀπορτουνισμό πού συσσωρευόταν ὁλοένα καί περισσότερο στίς δεκαετίες τῆς «εἰρηνικῆς» περιόδου, πού ὅμως διατηροῦνταν μυστικός, προσαρμοζόταν στούς ἐπαναστάτες ἐργάτες, δανειζόταν ἀπ᾽αὐτούς τή μαρξιστική ὁρολογία καί ἀπόφευγε κάθε σαφή διαχωρισμό ἀρχῶν. Ὁ τύπος αὐτός ἔφαγε τό ψωμί του. Ἄν ὁ πόλεμος τελειώσει τό 1915, θά βρεθοῦν ἄραγε ἀνάμεσα στούς μυαλωμένους σοσιαλιστές ἄνθρωποι πού

θά θελήσουν τό 1916 νά ξαναρχίσουν τήν ἀνασυγκρότηση τῶν ἐργατικῶν κομμάτων *μαζί* μέ τούς ὀπορτουνιστές, *ξέροντας ἀπό πείρα* ὅτι στήν ἑπόμενη κρίση—ὁποιουδήποτε εἴδους κι᾿ἄν εἶναι—*ὅλοι τους* αὐτοί (καί μαζί τους καί ὅλοι οἱ ἄνθρωποι χωρίς χαρακτήρα πού τάχουν χαμένα) θά ταχθοῦν μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης, πού ὁπωσδήποτε θά βρεῖ κάποιο πρόσχημα γιά νά ἀπαγορέψει νά γίνει λόγος γιά ταξικό μίσος καί ταξική πάλη;

Τό κόμμα τῆς 'Ιταλίας ἀποτέλεσε ἐξαίρεση γιά τήν ἐποχή τῆς ΙΙ Διεθνοῦς: οἱ ὀπορτουνιστές μ᾿ἐπικεφαλῆς τόν Μπισσολάτι διώχτηκαν ἀπό τό κόμμα. Τά ἀποτελέσματα τόν καιρό τῆς κρίσης ἀποδείχτηκαν *ἐξαίρετα:* οἱ ἄνθρωποι τῶν διαφόρων κατευθύνσεων δέν μποροῦσαν νά ἐξαπατήσουν τούς ἐργάτες, νά τούς ρίξουν στάχτη στά μάτια μέ ἐπιδεικτικά ρητορικά στολίδια γιά «ἑνότητα», μά ὁ καθένας τραβοῦσε τό δρόμο του. Οἱ ὀπορτουνιστές (καί οἱ λιποτάκτες ἀπό τό ἐργατικό κόμμα σάν τόν Μουσσολίνι) ἀσκοῦνταν στό σοσιαλσωβινισμό, ἐξυμνώντας (ὅπως καί ὁ Πλεχάνοφ) τό «ἡρωικό Βέλγιο» καί συγκαλύπτοντας ἔτσι τήν πολιτική ὄχι μιᾶς 'Ιταλίας ἡρωικῆς, ἀλλά μιᾶς 'Ιταλίας ἀστικῆς πού θέλει νά ληστέψει τήν Οὐκρανία καί τή Γαλικία... ἤθελα νά πῶ τήν 'Αλβανία, τήν Τύνιδα κτλ. κτλ. *'Ενάντιά τους* οἱ σοσιαλιστές ἔκαναν πόλεμο κατά τοῦ πολέμου, προετοιμάζοντας τόν *ἐμφύλιο* πόλεμο. Δέν ἐξιδανικεύουμε καθόλου τό 'Ιταλικό σοσιαλιστικό κόμμα, δέν ἐγγυόμαστε καθόλου ὅτι θά φανεῖ πέρα γιά πέρα σταθερό σέ περίπτωση ἀνάμιξης τῆς 'Ιταλίας στόν πόλεμο. Δέν μιλᾶμε γιά τό μέλλον αὐτοῦ τοῦ κόμματος, μιλᾶμε τώρα μόνο γιά τό παρόν. Διαπιστώνουμε τό ἀναμφισβήτητο *γεγονός* ὅτι οἱ ἐργάτες τῶν περισσότερων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ἀφέθηκαν *νά ἐξαπατηθοῦν ἀπό τήν εἰκονική ἑνότητα* τῶν ὀπορτουνιστῶν καί τῶν ἐπαναστατῶν καί ὅτι ἡ 'Ιταλία ἀποτελεῖ εὐτυχή ἐξαίρεση, εἶναι χώρα ὅπου τή στιγμή αὐτή δέν ὑπάρχει τέτια ἀπάτη. Ὅ,τι ὅμως ὑπῆρξε εὐτυχής ἐξαίρεση γιά τή ΙΙ Διεθνή, πρέπει νά γίνει καί *θά γίνει* κανόνας γιά τήν ΙΙΙ. Τό προλεταριάτο πάντα θά γειτονεύει—ὅσο διατηρεῖται ὁ καπιταλισμός—μέ τή μικροαστική τάξη. Δέν εἶναι φρόνιμο ν᾿ἀρνεῖται κανείς κάποτε μιά προσωρινή συμμαχία μέ τή μικροαστική τάξη, τήν *ἑνότητα* ὅμως μαζί της, τήν ἑνότητα μέ τούς ὀπορτουνιστές μποροῦν νά τήν ὑπερασπίζουν *σήμερα* μόνο οἱ ἐχθροί τοῦ προλεταριάτου ἤ οἱ ἐξαπατημένοι ρουτινιέρηδες μιᾶς ἐποχῆς ξεπερασμένης.

Ἡ ἑνότητα τοῦ προλεταριακοῦ ἀγώνα γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἐπιβάλλει σήμερα, ὕστερα ἀπό τό 1914, ἀπόλυτο

διαχωρισμό τῶν ἐργατικῶν κομμάτων ἀπό τά κόμματα τῶν ὀπορτουνιστῶν. Τί ἀκριβῶς ἐννοοῦμε μέ τή λέξη ὀπορτουνιστές, αὐτό τό λέει καθαρά ἡ Διακήρυξη τῆς ΚΕ (ἀρ. φύλ. 33 «Ὁ πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας»)*.

Καί τί βλέπουμε στή Ρωσία; Εἶναι ἄραγε ὠφέλιμη ἤ βλαβερή γιά τό ἐργατικό κίνημα τῆς χώρας μας ἡ ἑνότητα ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους πού, ἔτσι εἴτε ἀλλιῶς, μέ λιγότερη ἤ περισσότερη συνέπεια, παλεύουν ἐνάντια στό σωβινισμό τόσο τῶν Πουρισκέβιτς, ὅσο καί τῶν καντέτων καί στούς ἀνθρώπους πού σεγοντάρουν αὐτό τό σωβινισμό, ὅπως ὁ Μάσλοφ, ὁ Πλεχάνοφ, ὁ Σμιρνόφ; Ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους πού εἶναι ἀντίθετοι μέ τόν πόλεμο καί στούς ἀνθρώπους πού δηλώνουν ὅτι δέν εἶναι ἀντίθετοι μ' αὐτόν, ὅπως οἱ ἔγκυροι συντάκτες τοῦ «ντοκουμέντου» (ἀρ. φύλ. 34)[124]; Μόνο οἱ ἄνθρωποι πού ἐθελοτυφλοῦν μπορεῖ νά δυσκολευτοῦν νά δόσουν ἀπάντηση σ' αὐτό τό ἐρώτημα.

Θά μᾶς προβάλλουν ἴσως τήν ἀντίρηση ὅτι στήν «Γκόλος» ὁ Μάρτοφ ἔκανε πολεμική κατά τοῦ Πλεχάνοφ καί ὅτι μαζί μέ μιά σειρά ἄλλους φίλους καί ὀπαδούς τῆς ΟΕ πάλεψε ἐνάντια στό σοσιαλσωβινισμό. Αὐτό δέν τό ἀρνούμαστε καί στό φύλ. ἀρ. 33 τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου χαιρετίσαμε ἀνοιχτά τόν Μάρτοφ. Θά χαιρόμασταν πολύ, ἄν τόν Μάρτοφ δέν τόν «ἔκαναν νά γυρίσει» (βλ. τό σχόλιο «Ἡ στροφή τοῦ Μάρτοφ») καί θά εὐχόμασταν μέ τήν καρδιά μας ὅπως ἡ ἀποφασιστικά ἀντισωβινιστική γραμμή γίνει γραμμή τῆς ΟΕ. Δέν πρόκειται ὅμως γιά τίς ἐπιθυμίες μας ἤ τίς ἐπιθυμίες *ὁποιουδήποτε ἄλλου.* Ποιά εἶναι τά ἀντικειμενικά γεγονότα; Πρῶτο, ὁ Λάριν, ὁ ἐπίσημος ἐκπρόσωπος τῆς ΟΕ, ἄγνωστο γιατί, δέν λέει τίποτε γιά τήν «Γκόλος», μιλάει ὅμως γιά τόν σοσιαλσωβινιστή Πλεχάνοφ, μιλάει γιά τόν Ἀξελρόντ πού ἔγραψε ἕνα ἄρθρο (στή «Berner Tagwacht»)[125], γιά νά μήν ἀναφέρει οὔτε μιά συγκεκριμένη λέξη. Ὁ Λάριν ὅμως, ἐκτός ἀπό τήν ἐπίσημη θέση του, *δέν* στέκει μόνο ἀπό γεωγραφική ἄποψη κοντά στόν ἔγκυρο πυρήνα τῶν λικβινταριστῶν τῆς Ρωσίας. Δεύτερο, ἄς πάρουμε τόν εὐρωπαϊκό τύπο. Στή Γαλλία καί στή Γερμανία οἱ ἐφημερίδες δέν μιλᾶνε γιά τήν «Γκόλος», μιλᾶνε ὅμως γιά τόν Ρουμπανόβιτς, τόν Πλεχάνοφ καί τόν Τσχεΐτζε. (Ἡ «Hamburger Echo»—ἕνα ἀπό τά πιό σωβινιστικά ὄργανα τοῦ σωβινιστικοῦ «σοσιαλδημοκρατικοῦ» τύπου τῆς Γερμανίας—στό φύλλο τῆς 8 τοῦ Δεκέμβρη ὀνομάζει τόν

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 13-23. *Ἡ Σύντ.*

Τσχεΐτζε όπαδό τοῦ Μάσλοφ καί τοῦ Πλεχάνοφ, πράγμα γιά τό ὁποῖο ἔκαναν ὑπαινιγμό καί ὁρισμένες ἐφημερίδες τῆς Ρωσίας. Εἶναι εὐνόητο ὅτι ὅλοι οἱ συνειδητοί φίλοι τῶν διαφόρων Ζύντεκουμ ἀποδίδουν πολύ μεγάλη σημασία στήν ἰδεολογική ὑποστήριξη πού παρέχει ὁ Πλεχάνοφ στούς διάφορους Ζύντεκουμ.) Στή Ρωσία ἑκατομμύρια ἀντίτυπα τῶν ἀστικῶν ἐφημερίδων μεταδόσανε στό «λαό» τήν εἴδηση γιά τούς Μάσλοφ - Πλεχάνοφ - Σμιρνόφ, ἐνῶ δέν μεταδόσανε καμιά εἴδηση γιά τό ρεῦμα τῆς «Γκόλος». Τρίτο, ἡ πείρα τοῦ νόμιμου ἐργατικοῦ τύπου τῶν χρόνων 1912-1914 ἀπόδειξε πέρα γιά πέρα ὅτι ἡ πηγή μιᾶς ὁρισμένης κοινωνικῆς δύναμης καί ἐπιροῆς τοῦ λικβινταριστικοῦ ρεύματος δέν βρίσκεται μέσα στήν ἐργατική τάξη, ἀλλά στό στρῶμα τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς διανόησης, πού ἔδοσε ἀπό τίς γραμμές του τό βασικό πυρήνα τῶν λεγκαλιστῶν συγγραφέων. Γιά τίς ἐθνικοσωβινιστικές διαθέσεις αὐτοῦ τοῦ στρώματος, *σάν στρώματος,* μαρτυρεῖ ὅλος ὁ τύπος τῆς Ρωσίας σέ ὁμοφωνία μέ τά γράμματα τοῦ ἐργάτη τῆς Πετρούπολης (ἀρ. φύλ. 33, 35 τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ») καί μέ τό «ντοκουμέντο» (ἀρ. φύλ. 34). Εἶναι πολύ ἐνδεχόμενο νά γίνουν μεγάλες ἀνακατατάξεις ἀτόμων μέσα σ᾿αὐτό τό στρῶμα, εἶναι ὅμως ἐντελῶς ἀπίθανο αὐτό τό στρῶμα νά *μήν* εἶναι «πατριωτικό» καί ὀπορτουνιστικό.

Αὐτά εἶναι τά ἀντικειμενικά γεγονότα. Ἄν τά πάρουμε αὐτά ὑπόψη καί ἄν θυμηθοῦμε· ὅτι σέ ὅλα τά ἀστικά κόμματα, πού θέλουν νά ἀσκοῦν ἐπιροή ἐπάνω στούς ἐργάτες, συμφέρει πολύ νά ἔχουν γιά τά μάτια τοῦ κόσμου μιά ἀριστερή πτέρυγα (ἰδιαίτερα ὅταν αὐτή δέν εἶναι ἐπίσημη), πρέπει νά παραδεχτοῦμε ὅτι ἡ σκέψη γιά ἑνότητα μέ τήν ΟΕ εἶναι αὐταπάτη βλαβερή γιά τήν ἐργατική ὑπόθεση.

Ἡ πολιτική τῆς ΟΕ, πού στή μακρινή Σουηδία στίς 23/XI κάνει διακηρύξεις γιά ἑνότητα μέ τόν Πλεχάνοφ καί βγάζει λόγους πού μιλοῦν στήν καρδιά ὅλων τῶν σοσιαλσωβινιστῶν, ἐνῶ στό Παρίσι καί στήν Ἑλβετία οὔτε ἀπό τίς 13/IX (μέρα πού βγῆκε ἡ «Γκόλος») ὥς τίς 23/XI, οὔτε ἀπό τίς 23/XI ὥς τά σήμερα (23/XII) δέν δίνει ἀπολύτως κανένα σημεῖο ζωῆς, μοιάζει πολύ μέ πολιτικαντισμό τοῦ χειρίστου εἴδους. Καί οἱ ἐλπίδες ὅτι οἱ «᾿Απηχήσεις»[126] θά ἔχουν κομματικά ἐπίσημο χαρακτήρα, πράγμα πού ὑποσχέθηκαν στή Ζυρίχη, καταρρέουν μέ τήν ἀνοιχτή δήλωση τῆς «Berner Tagwacht» (τῆς 12/XII) ὅτι ἡ ἐφημερίδα αὐτή δέν θά ἔχει *τέτιο* χαρακτήρα[127]... (Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή ἄς ποῦμε ὅτι: ἡ Σύνταξη τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος» στό φύλ. ἀρ. 52 δηλώνει πώς ἡ συνέχιση σήμερα τῆς

διάσπασης μέ τούς λικβινταριστές θά ἦταν ὁ χειρότερος «ἐθνικισμός»· ἡ φράση αὐτή, πού δέν ἔχει γραμματικό νόημα, ἔχει μόνο τό πολιτικό νόημα ὅτι ἡ Σύνταξη τῆς «Γκόλος» προτιμᾶ τήν ἑνότητα μέ τούς σοσιαλσωβινιστές παρά τήν προσέγγιση μέ τούς ἀνθρώπους πού κρατοῦν ἀδιάλλακτη στάση ἀπέναντι στούς σοσιαλσωβινιστές. Κακή ἐκλογή ἔκανε ἡ Σύνταξη τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος».)

Γιά νά ὁλοκληρωθεῖ ἡ εἰκόνα μᾶς μένει νά ποῦμε δυό λόγια γιά τήν ἐφημερίδα τῶν ἐσέρων «Μίσλ»[128] τοῦ Παρισιοῦ, πού ἐξυμνεῖ *ἐπίσης* τήν «ἑνότητα», συγκαλύπτει (σύγκρινε τή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 34) τό σοσιαλσωβινισμό τοῦ κομματικοῦ της ἡγέτη Ρουμπανόβιτς, ὑπερασπίζει τούς βελγογάλλους ὀπορτουνιστές καί μινιστεριαλιστές, ἀποσιωπᾶ τά πατριωτικά κίνητρα τοῦ λόγου τοῦ Κέρενσκι, ἑνός ἀπό τούς πιό ἀριστερούς ἀνάμεσα στούς ρώσους τρουντοβίκους καί δημοσιεύει ἀπίστευτα τριμμένες μικροαστικές προστυχιές γιά ἀναθεώρηση τοῦ μαρξισμοῦ μέ πνεῦμα ναροντνικιστικό καί ὀπορτουνιστικό. Ὅσα εἰπώθηκαν γιά τούς ἐσέρους στήν ἀπόφαση τῆς σύσκεψης τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού ἔγινε τό καλοκαίρι τοῦ 1913[129], ἐπιβεβαιώνονται ἀπόλυτα καί κατηγορηματικά ἀπό τή στάση τῆς ἐφημερίδας «Μίσλ».

Ὁρισμένοι ρῶσοι σοσιαλιστές νομίζουν, ὅπως φαίνεται, ὅτι διεθνισμός σημαίνει νά εἶναι κανείς ἕτοιμος νά δεχτεῖ μέ ἀνοιχτές ἀγκάλες τήν ἀπόφαση γιά δικαίωση σέ διεθνή κλίμακα τοῦ σοσιαλεθνικισμοῦ ὅλων τῶν χωρῶν, πού ἑτοιμάζονται νά συντάξουν ὁ Πλεχάνοφ μέ τόν Ζύντεκουμ, ὁ Κάουτσκι μέ τόν Ἐρβέ, ὁ Γκέντ μέ τόν Χάιντμαν, ὁ Βαντερβέλντε μέ τόν Μπισσολάτι κτλ. Θά μᾶς ἐπιτραπεῖ νά πιστεύουμε ὅτι διεθνισμός σημαίνει ἁπλῶς καί μόνο νά ἐφαρμόζει κανείς ὄχι διφορούμενη διεθνιστική πολιτική μέσα στό κόμμα του. Δέν μπορεῖ νά ἐφαρμόζει κανείς ἑνωμένος μέ τούς ὀπορτουνιστές καί τούς σοσιαλσωβινιστές μιά πραγματικά διεθνιστική πολιτική τοῦ προλεταριάτου, δέν μπορεῖ νά προπαγανδίζει τήν ἀντίσταση ἐνάντια στόν πόλεμο καί νά συγκεντρώνει δυνάμεις γι᾽αὐτή. Τό νά ἀποσιωπᾶ καί ν᾽ἀγνοεῖ κανείς αὐτή τήν πικρή, μά ἀναγκαία γιά ἕνα σοσιαλιστή ἀλήθεια, εἶναι πράγμα ἐπιζήμιο καί βλαβερό γιά τό ἐργατικό κίνημα.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 36,
9 τοῦ Γενάρη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΟΙ ΡΩΣΟΙ ΖΥΝΤΕΚΟΥΜ

Ἡ λέξη «Ζύντεκουμ» κατάντησε ὄνομα προσηγορικό: σημαίνει ἕναν τύπο αὐτοϊκανοποιημένου, ἀσυνείδητου ὀπορτουνιστῆ καί σοσιαλσωβινιστῆ. Εἶναι καλό σημάδι ὅτι ὅλοι μιλοῦν μέ περιφρόνηση γιά τούς διάφορους Ζύντεκουμ. Μά ὑπάρχει μόνο ἕνα μέσο γιά νά μήν πέσει κανείς στό σωβινισμό. Τό μέσο αὐτό εἶναι νά βοηθάει στό μέτρο τῶν δυνάμεών του γιά νά ξεσκεπαστοῦν οἱ ρῶσοι Ζύντεκουμ.

Ἐπικεφαλῆς τους τοποθέτησε ὁριστικά τόν ἑαυτό του ὁ Πλεχάνοφ μέ τήν μπροσουρίτσα του «Γιά τόν πόλεμο». Οἱ συλλογισμοί του ἀποτελοῦν πλήρη ἀντικατάσταση τῆς διαλεκτικῆς μέ σοφιστεῖες. Μέ σοφιστικό τρόπο κατηγορεῖται ὁ γερμανικός ὀπορτουνισμός, γιά νά συγκαλυφθεῖ ὁ γαλλικός καί ρωσικός ὀπορτουνισμός. Τό ἀποτέλεσμα δέν εἶναι ἀγώνας ἐνάντια στό διεθνή ὀπορτουνισμό, ἀλλά ὑποστήριξή του. Μέ σοφιστικό τρόπο θρηνεῖται ἡ τύχη τοῦ Βελγίου, ἐνῶ παράλληλα ἀποσιωπᾶται ἡ τύχη τῆς Γαλικίας. Μέ σοφιστικό τρόπο συγχέεται ἡ ἐποχή τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ (δηλ. ἡ ἐποχή, ὅταν κατά γενική ὁμολογία τῶν μαρξιστῶν ἔχουν ὡριμάσει οἱ ἀντικειμενικοί ὅροι γιά τήν κατάρρευση τοῦ καπιταλισμοῦ καί ὑπάρχουν μάζες σοσιαλιστικοῦ προλεταριάτου) μέ τήν ἐποχή τῶν ἀστικοδημοκρατικῶν ἐθνικῶν κινημάτων· συγχέεται ἡ ἐποχή, ὅταν μπαίνει στήν ἡμερήσια διάταξη ἡ καταστροφή τῶν ἀστικῶν πατρίδων ἀπό τή διεθνή ἐπανάσταση τοῦ προλεταριάτου, μέ τήν ἐποχή τῆς γέννησης καί τῆς συσπείρωσής τους. Μέ σοφιστικό τρόπο κατηγορεῖται ἡ ἀστική τάξη τῆς Γερμανίας γιά παραβίαση τῆς εἰρήνης, ἐνῶ ἀποσιωπᾶται ἡ μακρόχρονη καί ἐπίμονη προετοιμασία τοῦ πολέμου ἐναντίον της ἀπό τήν ἀστική τάξη τῆς «τριπλῆς συνεννόησης»[130]. Μέ σοφιστικό τρόπο παρακάμπτεται ἡ ἀπόφαση τῆς Βασιλείας. Μέ σοφιστικό τρόπο ὑποκαθιστᾶται ὁ σοσιαλδημοκρατισμός μέ τόν ἐθνικοφιλελευθερισμό: ἡ

εὐχή γιά νίκη τοῦ τσαρισμοῦ αἰτιολογεῖται μέ τά συμφέροντα τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῆς Ρωσίας, χωρίς κάν νά θίγεται οὔτε τό πρόβλημα τῶν ἐθνοτήτων τῆς Ρωσίας, οὔτε τό πρόβλημα τῆς παρεμπόδισης τῆς οἰκονομικῆς της ἀνάπτυξης ἀπό τόν τσαρισμό, οὔτε τό πρόβλημα τῆς ἀνάπτυξης, μέ ρυθμό ἀσύγκριτα πιό γρήγορο καί πιό πετυχημένο, τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς Γερμανίας κτλ. κτλ. Ἡ ἀνάλυση ὅλων τῶν σοφισμάτων τοῦ Πλεχάνοφ θά ἀπαιτοῦσε μιά σειρά ἄρθρα καί δέν ξέρουμε ἀκόμη, ἄν θά ἄξιζε τόν κόπο ν' ἀναλύσει κανείς πολλές ἀπό τίς γελοῖες ἀνοησίες του. Θά σταθοῦμε μόνο σ' ἕνα, ἄς ποῦμε, ἐπιχείρημά του. Ὁ Ἔνγκελς ἔγραφε στόν Μάρξ τό 1870 ὅτι ὁ Β. Λῆμπκνεχτ κάνει λάθος, ὅταν ὑποστηρίζει ὅτι *μοναδική* ὁδηγητική ἀρχή πρέπει νά εἶναι ὁ ἀντιβισμαρκισμός[131]. Ὁ Πλεχάνοφ χάρηκε ὅταν βρῆκε αὐτή τήν περικοπή: καί σέ μᾶς, λέει, γίνεται τό ἴδιο μέ τόν ἀντιτσαρισμό! Δοκιμάστε ὅμως ν' ἀντικαταστήσετε τή σοφιστική (δηλ. τήν προβολή τῆς ἐξωτερικῆς ὁμοιότητας διαφόρων περιπτώσεων ἔξω ἀπό τή σύνδεση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στά γεγονότα) μέ τή διαλεκτική (δηλ. μέ τή μελέτη ὅλων τῶν συγκεκριμένων συνθηκῶν μέσα στίς ὁποῖες διαδραματίστηκε καί ἐξελίχθηκε ἕνα γεγονός). Ἡ ἕνωση τῆς Γερμανίας ἦταν ἀναγκαία καί ὁ Μάρξ πάντα τό ἀναγνώριζε αὐτό τόσο πρίν ἀπό τό 1848, ὅσο καί κατοπινά. Ὁ Ἔνγκελς ἀπό τό 1859 ἀκόμη καλοῦσε ἀνοιχτά τό γερμανικό λαό σέ πόλεμο γιά τήν ἕνωση[132]. Ὅταν δέν πέτυχε ἡ ἐπαναστατική ἕνωση, ὁ Βίσμαρκ τήν ἔκανε μέ ἀντεπαναστατικό τρόπο, μέ τή μέθοδο τῶν γιοῦνκερ. Ὁ ἀντιβισμαρκισμός σάν *μοναδική* ἀρχή κατάντησε ἀνοησία, γιατί ἡ ἀποπεράτωση τῆς ἀναγκαίας ἕνωσης ἦταν πιά γεγονός. Καί στή Ρωσία; Εἶχε ἄραγε ὁ γενναῖος μας Πλεχάνοφ τό θάρρος νά διακηρύξει προηγούμενα ὅτι γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς Ρωσίας εἶναι ἀπαραίτητο νά κατακτηθεῖ ἡ Γαλικία, ἡ Κωνσταντινούπολη, ἡ Ἀρμενία, ἡ Περσία κτλ.; Ἔχει ἄραγε τό θάρρος νά τό πεῖ αὐτό σήμερα; Σκέφτηκε ἄραγε ὅτι ἡ Γερμανία ἔπρεπε νά περάσει ἀπό τόν κατατεμαχισμό τῶν γερμανῶν (πού καταπιέζονταν καί ἀπό τή Γαλλία καί ἀπό τή Ρωσία στά δυό πρῶτα τρίτα τοῦ 19ου αἰώνα) πρός τήν ἕνωσή τους, ἐνῶ στή Ρωσία οἱ μεγαλορῶσοι δέν ἕνωσαν τόσο, ὅσο καταπίεσαν μιά σειρά ἄλλα ἔθνη; Ὁ Πλεχάνοφ, χωρίς νά τό σκεφτεῖ αὐτό, καλύπτει ἁπλούστατα τό σωβινισμό του, διαστρεβλώνοντας τό νόημα τῆς περικοπῆς τοῦ Ἔνγκελς τοῦ 1870, ὅπως ὁ Ζύντεκουμ διαστρεβλώνει τήν περικοπή τοῦ Ἔνγκελς τοῦ 1891, ὅταν ὁ Ἔνγκελς ἔγραφε ὅτι οἱ γερμανοί πρέπει νά κάνουν ἀγώνα ζωῆς ἤ θανάτου ἐνάντια στά συμμαχικά στρατεύματα τῆς Γαλλίας καί τῆς Ρωσίας.

Μέ ἄλλη γλώσσα καί μέσα σέ ἄλλες συνθῆκες ὑπερασπίζει τό σωβινισμό τό περιοδικό «Νάσα Ζαριά»[133], τεύχ. 7, 8, 9. Ὁ κ. Τσερεβάνιν προλέγει καί εὔχεται τήν «ἥττα τῆς Γερμανίας», ὑποστηρίζοντας ὅτι «ἡ Εὐρώπη (!!) ἐξεγέρθηκε» ἐναντίον της. Ὁ κ. Α. Πότρεσοφ τά βάζει μέ τούς γερμανούς σοσιαλδημοκράτες γιά «ἀστοχία» «χειρότερη ἀπό κάθε ἔγκλημα» κτλ., ὑποστηρίζοντας ὅτι ὁ γερμανικός μιλιταρισμός ἔχει «εἰδικά, ὑπέρμετρα ἁμαρτήματα», ὅτι «δέν εἶναι τά πανσλαβικά ὄνειρα ὁρισμένων ρωσικῶν κύκλων πού ἀποτελοῦν ἀπειλή γιά τήν εὐρωπαϊκή εἰρήνη» κτλ.

Μήπως τό νά περιγράφει κανείς στό νόμιμο τύπο τήν «ὑπέρμετρη» εὐθύνη τῆς Γερμανίας καί τήν ἀνάγκη τῆς ἥττας της δέν σημαίνει νά σεγοντάρει τόν Πουρισκέβιτς καί τούς σοσιαλσωβινιστές; Ὅτι ὁ μιλιταρισμός τῆς Ρωσίας ἔχει ἑκατό φορές περισσότερα «ὑπέρμετρα» ἁμαρτήματα, αὐτό ἀναγκάζεται κανείς νά τό ἀποσιωπᾶ κάτω ἀπό τό ζυγό τῆς τσαρικῆς λογοκρισίας. Οἱ ἄνθρωποι πού δέν θέλουν νά εἶναι σωβινιστές δέν θά ἔπρεπε ἄραγε μέσα σέ μιά τέτια κατάσταση πραγμάτων νά *μή* μιλᾶνε τουλάχιστο γιά ἥττα τῆς Γερμανίας καί γιά ὑπέρμετρα ἁμαρτήματά της;

Τό «Νάσα Ζαριά» δέν ἀκολούθησε μόνο γραμμή «μή ἀντίπραξης στόν πόλεμο»· ὄχι, χύνει κατευθείαν νερό στό μύλο τοῦ μεγαλορωσικοῦ, τσαρικοῦ-πουρισκεβιτσικοῦ σωβινισμοῦ, ὅταν προπαγανδίζει μέ «σοσιαλδημοκρατικά» ἐπιχειρήματα τήν ἥττα τῆς Γερμανίας καί προσπαθεῖ νά δικαιολογήσει τούς πανσλαβιστές. Καί ἀκριβῶς οἱ δημοσιολόγοι τοῦ «Νάσα Ζαριά» καί μόνο αὐτοί, εἶναι ἐκεῖνοι πού ἔκαναν ἀνάμεσα στούς ἐργάτες σέ πλατιά κλίμακα προπαγάνδα ὑπέρ τοῦ λικβινταρισμοῦ τό 1912-1914.

Ἄς πάρουμε, τέλος, τόν Ἀξελρόντ πού, ὅπως καί τούς δημοσιολόγους τοῦ «Νάσα Ζαριά», τόν καλύπτει, τόν ὑπερασπίζει καί τόν δικαιολογεῖ μέ τόσο ζῆλο καί τόσο ἀποτυχημένα ὁ Μάρτοφ.

Οἱ ἀπόψεις τοῦ Ἀξελρόντ ἔχουν ἐκτεθεῖ, ὕστερα ἀπό συγκατάθεσή του, στήν ἐφημερίδα «Γκόλος»[134], ἀρ. φύλ. 86-87. Οἱ ἀπόψεις αὐτές εἶναι σοσιαλσωβινιστικές. Ὁ Ἀξελρόντ ὑπερασπίζει μέ τά παρακάτω ἐπιχειρήματα τή συμμετοχή τῶν γάλλων καί βέλγων σοσιαλιστῶν στίς ἀστικές κυβερνήσεις: 1) «Γιά τόν Μάρξ ἡ ἱστορική ἀναγκαιότητα, πού τόσο πολύ ἀγαποῦν τώρα νά τήν ἐπικαλοῦνται χωρίς λόγο, δέν σημαίνει καθόλου παθητική στάση ἀπέναντι σ᾿ἕνα συγκεκριμένο κακό — περιμένοντας τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση». Τί σύγχυση εἶναι

αὐτή; Τί σχέση ἔχουν ὅλα αὐτά; Ὅ,τι συμβαίνει στήν ἱστορία, συμβαίνει ἀπό ἀναγκαιότητα. Αὐτό εἶναι μιά στοιχειώδης ἀλήθεια. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ δέν μιλᾶνε γιά τήν ἱστορική ἀναγκαιότητα, ἀλλά γιά τόν *ἰμπεριαλιστικό* χαρακτήρα τοῦ πολέμου. Ὁ Ἀξελρόντ κάνει πώς δέν τό καταλαβαίνει αὐτό, πώς δέν κατάλαβε τή διαπίστωση τοῦ «συγκεκριμένου κακοῦ» πού πηγάζει ἀπ'αὐτό: τήν ἀστική κυριαρχία σέ ὅλες τίς χῶρες καί τό γεγονός ὅτι ἦρθε ἡ *κατάλληλη στιγμή* γιά ν'ἀρχίσει ἡ ἐπαναστατική δράση πού ὁδηγεῖ στήν «κοινωνική ἐπανάσταση». Οἱ σοσιαλσωβινιστές πού τό ἀρνοῦνται αὐτό κρατοῦν «παθητική» στάση. 2) Δέν μπορεῖ «νά ἀγνοεῖ κανείς τό ζήτημα ποιός ἦταν ὁ πραγματικός πρωταίτιος» τοῦ πολέμου, «ὁ ὁποῖος ἀνάγκασε ἔτσι ὅλες τίς χῶρες πού δέχτηκαν τή στρατιωτική ἐπίθεση νά ὑπερασπίσουν τήν ἀνεξαρτησία τους». Στήν ἴδια σελίδα ὅμως ὑπάρχει ἡ ὁμολογία ὅτι «οἱ γάλλοι ἰμπεριαλιστές ἐπιδίωκαν νά προκαλέσουν, ὕστερα βέβαια ἀπό δυό-τρία χρόνια, ἕναν πόλεμο»! Σ'αὐτό τό διάστημα, λέει, θά δυνάμωνε τό προλεταριάτο καί οἱ πιθανότητες γιά εἰρήνη!! Μά ἐμεῖς ξέρουμε πώς σ'αὐτό τό διάστημα θά δυνάμωνε ὁ ὀπορτουνισμός, πού τόν ἀγαπᾶ μέ τήν καρδιά του ὁ Ἀξελρόντ καί οἱ πιθανότητες γιά μιά ἀκόμη πιό ἐπαίσχυντη προδοσία του ἀπέναντι στό σοσιαλισμό. Ἐμεῖς ξέρουμε ὅτι *ἐπί δεκαετίες* οἱ τρεῖς ληστές (ἡ ἀστική τάξη καί οἱ κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ρωσίας καί τῆς Γαλλίας) ἐξοπλίζονταν γιά νά ληστέψουν τή Γερμανία. Εἶναι μήπως ἐκπληκτικό ὅτι οἱ δυό ληστές ἐπιτέθηκαν πρίν οἱ *τρεῖς* προλάβουν νά παραλάβουν τά καινούργια μαχαίρια πού παράγγειλαν; Καί δέν ἀποτελεῖ μήπως σόφισμα, ὅταν μέ φράσεις γιά τούς «πρωταίτιους» συγκαλύπτεται ἡ *ἴση «ἐνοχή»* τῆς ἀστικῆς τάξης ὅλων τῶν χωρῶν, ἐνοχή πού ἀναγνωρίστηκε ἀναμφισβήτητα καί ὁμόφωνα στή Βασιλεία ἀπ'ὅλους τούς σοσιαλιστές; 3) Τό «νά κατηγορεῖ κανείς τούς βέλγους σοσιαλιστές, γιατί ὑπερασπίζουν τή χώρα τους» «δέν εἶναι μαρξισμός, ἀλλά κυνισμός». Ἔτσι ἀκριβῶς ὀνόμασε ὁ Μάρξ τήν προυντονιστική στάση ἀπέναντι στήν ἐξέγερση τῆς Πολωνίας (τοῦ 1863)[135]. Ὁ Μάρξ ἀπό τό 1848 μιλοῦσε πάντα γιά τόν ἱστορικό προοδευτικό χαρακτήρα τῆς ἐξέγερσης τῆς Πολωνίας ἐνάντια στόν τσαρισμό. Κανείς δέν τόλμησε νά τό ἀρνηθεῖ αὐτό. Οἱ συγκεκριμένες συνθῆκες βρίσκονταν στό γεγονός ὅτι στήν Ἀνατολική Εὐρώπη δέν εἶχε λυθεῖ τό ἐθνικό ζήτημα, δηλ. βρίσκονταν στόν ἀστικοδημοκρατικό καί ὄχι ἰμπεριαλιστικό χαρακτήρα τοῦ πολέμου ἐνάντια στόν τσαρισμό. Αὐτό εἶναι μιά στοιχειώδης ἀλήθεια.

Στό συγκεκριμένο πόλεμο τῶν ἡμερῶν μας, ὅταν ἀντικρύζει

κανείς ἀρνητικά ἤ εἰρωνικά ἤ ἀδιάφορα (ὅπως κάνουν οἱ 'Αξελρόντ) τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση, *δέν μπορεῖ* νά βοηθήσει τή βελγική «χώρα» διαφορετικά, παρά μόνο βοηθώντας τόν τσαρισμό νά πνίξει τήν Οὐκρανία. Αὐτό εἶναι γεγονός. Εἶναι κυνισμός ἀπομέρους ἑνός ρώσου σοσιαλιστῆ νά παρακάμπτει αὐτό τό πράγμα. Εἶναι κυνισμός νά φωνάζει κανείς γιά τό Βέλγιο καί νά μή μιλάει γιά τή Γαλικία.

Τί ἔπρεπε νά κάνουν λοιπόν οἱ βέλγοι σοσιαλιστές; Ἄν δέν μποροῦσαν νά πραγματοποιήσουν μιά κοινωνική ἐπανάσταση μαζί μέ τούς γάλλους κτλ., ἦταν ὑποχρεωμένοι στή δοσμένη στιγμή νά ὑποταχθοῦν στήν πλειοψηφία τοῦ ἔθνους καί νά πᾶνε στόν πόλεμο. Ὑποτασσόμενοι ὅμως στή θέληση τῆς τάξης τῶν δουλοκτητῶν, ἔπρεπε νά ρίξουν σ'αὐτούς τήν εὐθύνη, νά μήν ψηφίσουν τίς πιστώσεις, νά στείλουν τούς Βαντερβέλντε ὄχι σέ ὑπουργικά ταξίδια στούς ἐκμεταλλευτές, ἀλλά σάν ὀργανωτές (μαζί μέ τούς ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες *ὅλων* τῶν χωρῶν) τῆς παράνομης ἐπαναστατικῆς προπαγάνδας γιά τή «σοσιαλιστική ἐπανάσταση» καί τόν ἐμφύλιο πόλεμο· θά ἔπρεπε νά κάνουν αὐτή τή δουλιά καί στό στρατό (ἡ πείρα ἔδειξε ὅτι εἶναι δυνατή ἀκόμη καί ἡ «συναδέλφωση» τῶν ἐργατῶν-φαντάρων στά χαρακώματα τῶν ἐμπόλεμων στρατῶν!). Τό νά φλυαρεῖ κανείς γιά διαλεκτική καί μαρξισμό καί νά μήν ξέρει νά συνδυάσει τήν ἀναγκαία (ἄν εἶναι ἀναγκαία γιά μιά στιγμή) ὑποταγή στήν πλειοψηφία μέ τήν ἐπαναστατική δουλιά κάτω ἀπό ὁποιεσδήποτε συνθῆκες εἶναι χλευασμός σέ βάρος τῶν ἐργατῶν, εἰρωνεία κατά τοῦ σοσιαλισμοῦ. «Πολίτες τοῦ Βελγίου! Τή χώρα μας τή βρῆκε μεγάλη συμφορά πού τήν προκάλεσε ἡ ἀστική τάξη *ὅλων* τῶν χωρῶν, μαζί καί τοῦ Βελγίου. Δέν θέλετε νά ἀνατρέψετε αὐτή τήν ἀστική τάξη, δέν πιστεύετε στήν ἔκκληση πρός τούς σοσιαλιστές τῆς Γερμανίας; Εἴμαστε μειοψηφία, ὑποτάσσομαι σέ σᾶς καί πάω στόν πόλεμο, μά καί στόν πόλεμο θά προπαγανδίζω, θά προετοιμάζω τόν ἐμφύλιο πόλεμο τῶν προλετάριων ὅλων τῶν χωρῶν, γιατί ἔξω ἀπ'αὐτό δέν ὑπάρχει σωτηρία γιά τούς ἀγρότες καί τούς ἐργάτες τοῦ Βελγίου καί τῶν ἄλλων χωρῶν!». Γιά ἕναν τέτιο λόγο ἕνας βουλευτής τοῦ Βελγίου ἤ τῆς Γαλλίας κτλ. θά πήγαινε φυλακή καί δέν θά καθόταν σέ ὑπουργικό θῶκο, θά ἦταν ὅμως σοσιαλιστής καί ὄχι προδότης, γι'αὐτόν θά μιλοῦσαν σήμερα στά χαρακώματα καί οἱ γάλλοι καί οἱ γερμανοί φαντάροι-ἐργάτες, σάν γιά *δικό τους* ἡγέτη καί ὄχι σάν προδότη τῆς ἐργατικῆς ὑπόθεσης. 4) «Ὅσο θά ὑπάρχουν πατρίδες, ὅσον καιρό ἡ ζωή καί τό κίνημα τοῦ προλεταριάτου θά εἶναι

περιορισμένα στόν ἴδιο βαθμό ὅπως καί σήμερα, στά πλαίσια αὐτῶν τῶν πατρίδων καί τό προλεταριάτο δέν θά νιώθει ἔξω ἀπ'αὐτές ἕνα ἄλλο, χωριστό διεθνικό ἔδαφος, ὥς τότε γιά τήν ἐργατική τάξη θά ὑπάρχει ζήτημα πατριωτισμοῦ καί αὐτοάμυνας». Οἱ ἀστικές πατρίδες θά ἐξακολουθοῦν νά ὑπάρχουν, ὥσπου νά τίς γκρεμίσει ἡ διεθνής ἐπανάσταση τοῦ προλεταριάτου. 'Από τώρα κιόλας ὑπάρχει ἔδαφος γι'αὐτή τήν ἐπανάσταση, ὅπως τό ἀναγνώρισε ἀκόμη καί ὁ Κάουτσκι τό 1909, ὅπως ἀναγνωρίστηκε αὐτό ὁμόφωνα στή Βασιλεία καί ὅπως τό ἀποδείχνει τώρα τό *γεγονός* τῆς βαθιᾶς συμπάθειας τῶν ἐργατῶν ὅλων τῶν χωρῶν πρός τούς ἀνθρώπους πού δέν ψηφίζουν τούς προϋπολογισμούς, δέν φοβοῦνται τή φυλακή καί τίς ἄλλες θυσίες πού ἀπό «ἱστορική ἀναγκαιότητα» συνδέονται μέ κάθε ἐπανάσταση. 'Η φράση τοῦ 'Αξελρόντ εἶναι ἁπλῶς *ὑπεκφυγή* ἀπό τήν ἐπαναστατική δράση, εἶναι ἁπλῶς ἐπανάληψη τῶν ἐπιχειρημάτων τῆς σωβινιστικῆς ἀστικῆς τάξης. 5) Τό ἴδιο ἐντελῶς νόημα ἔχουν τά λόγια του ὅτι ἡ διαγωγή τῶν γερμανῶν *δέν* ἦταν προδοσία, ὅτι αἰτία τῆς διαγωγῆς τους εἶναι τό «ζωντανό αἴσθημα, ἡ συνείδηση τῆς ὀργανικῆς σύνδεσης μέ ἐκεῖνο τό κομμάτι γῆς, μέ τήν πατρίδα, πού ζεῖ καί δουλεύει τό γερμανικό προλεταριάτο». Στήν πραγματικότητα ἡ διαγωγή τῶν γερμανῶν, ὅπως καί τοῦ Γκέντ καί τῶν ἄλλων, εἶναι ἀναμφισβήτητη προδοσία· καί τήν προδοσία αὐτή εἶναι ἀνάξιο νά τήν καλύπτει κανείς καί νά τήν ὑπερασπίζει. Στήν πραγματικότητα οἱ ἀστικές ἀκριβῶς πατρίδες καταστρέφουν, παραμορφώνουν, σπάζουν, σακατεύουν τή «ζωντανή σύνδεση» τοῦ γερμανοῦ ἐργάτη μέ τή γερμανική γῆ, δημιουργώντας «σύνδεση» ἀνάμεσα σέ δοῦλο καί δουλοκτήτη. Στήν πραγματικότητα *μόνο* ἡ καταστροφή τῶν ἀστικῶν πατρίδων μπορεῖ νά δόσει στούς ἐργάτες ὅλων τῶν χωρῶν τή «σύνδεση μέ τή γῆ», τήν ἐλευθερία τῆς μητρικῆς γλώσσας, ἕνα κομμάτι ψωμί καί τά ἀγαθά τοῦ πολιτισμοῦ. 'Ο 'Αξελρόντ εἶναι ἁπλούστατα ἕνας ἀπολογητής τῆς ἀστικῆς τάξης. 6) 'Η προπαγάνδιση στούς ἐργάτες τῆς ἰδέας νά εἶναι «προσεκτικοί σχετικά μέ τίς κατηγορίες γιά ὀπορτουνισμό», πού στρέφονται ἐνάντια σέ «δοκιμασμένους μαρξιστές, σάν τόν Γκέντ» κτλ. σημαίνει προπαγάνδιση στούς ἐργάτες τῆς δουλικότητας ἀπέναντι στούς ἡγέτες. Διδαχτεῖτε ἀπό τό παράδειγμα ὅλης τῆς ζωῆς τοῦ Γκέντ, θά ποῦμε ἐμεῖς στούς ἐργάτες, *ἐκτός* μόνο ἀπό τή φανερή προδοσία του ἀπέναντι στό σοσιαλισμό πού διέπραξε τό 1914. Μπορεῖ νά βρεθοῦν περιστατικά προσωπικῆς ἤ ἄλλης φύσης πού νά μετριάζουν τό φταίξιμό του, ἐδῶ ὅμως δέν πρόκειται καθόλου γιά τό φταίξιμο *ἀτόμων*, ἀλλά

γιά τή σοσιαλιστική σημασία τῶν *γεγονότων*. 7) Τό νά ἐπικαλεῖται κανείς ὅτι *«τυπικά»* ἐπιτρέπεται ἡ συμμετοχή στίς κυβερνήσεις, γιατί, λέει, ὑπάρχει στήν ἀπόφαση ἕνα σημεῖο σχετικό μέ τίς «ἐξαιρετικά σπουδαῖες περιπτώσεις»[136] ἰσοδυναμεῖ μέ τήν πιό ἄτιμη δικηγορίστικη στρεψοδικία, γιατί τό νόημα αὐτοῦ τοῦ σημείου εἶναι ὁλοφάνερα ἡ *συμβολή* στή διεθνή ἐπανάσταση τοῦ προλεταριάτου καί ὄχι ἡ *ἀντίπραξη* σ' αὐτή. 8) Ἡ δήλωση τοῦ Ἀξελρόντ «μιά ἥττα τῆς Ρωσίας, χωρίς νά μπορεῖ νά θίξει τήν ὀργανική ἀνάπτυξη τῆς χώρας, θά βοηθοῦσε στήν ἐξάλειψη τοῦ παλιοῦ καθεστῶτος», εἶναι σωστή αὐτή καθαυτή παρμένη χωριστά, ἄν ὅμως παρθεῖ σέ σύνδεση μέ τή δικαίωση τῶν γερμανῶν σωβινιστῶν, δέν ἀποτελεῖ παρά ἀπόπειρα νά φανεῖ κανείς *ἀρεστός* στούς διάφορους Ζύντεκουμ. Νά ἀναγνωρίζει κανείς πώς εἶναι ὠφέλιμη ἡ ἥττα τῆς Ρωσίας, χωρίς νά κατηγορεῖ ἀνοιχτά τούς γερμανούς καί τούς αὐστριακούς σοσιαλδημοκράτες γιά προδοσία, σημαίνει ὅτι *στήν πράξη* τούς βοηθάει νά δικαιολογηθοῦν, νά ξεγλιστρήσουν, νά ἐξαπατήσουν τούς ἐργάτες. Τό ἄρθρο τοῦ Ἀξελρόντ σημαίνει διπλή ὑπόκλιση: μπροστά στούς γερμανούς σοσιαλσωβινιστές καί μπροστά στούς γάλλους σοσιαλσωβινιστές. Παρμένες μαζί οἱ ὑποκλίσεις αὐτές ἀποτελοῦν ἀκριβῶς πρότυπο «ρωσο-μπουντιστικοῦ» σοσιαλσωβινισμοῦ.

Ἄς κρίνει τώρα ὁ ἀναγνώστης γιά τή συνέπεια τῆς Σύνταξης τῆς «Γκόλος» πού, δημοσιεύοντας αὐτούς τούς ἐξωφρενικούς συλλογισμούς τοῦ Ἀξελρόντ, διατυπώνει μόνο τήν ἐπιφύλαξη ὅτι δέν συμφωνεῖ μέ «ὁρισμένες θέσεις» του καί ἔπειτα, στό κύριο ἄρθρο τοῦ φύλ. ἀρ. 96, προπαγανδίζει τήν «ὁλοκληρωτική ρήξη μέ τά στοιχεῖα τοῦ δραστήριου σοσιαλπατριωτισμοῦ». Ἡ Σύνταξη τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος» εἶναι ἄραγε τόσο ἀφελής ἤ τόσο ἀπρόσεκτη, ὥστε νά μή βλέπει τήν ἀλήθεια; νά μή βλέπει ὅτι οἱ συλλογισμοί τοῦ Ἀξελρόντ ἀποτελοῦν *ἀπό τήν ἀρχή ὥς τό τέλος* «στοιχεῖα δραστήριου (γιατί ἡ δραστηριότητα ἑνός συγγραφέα ἐκδηλώνεται μέ τά γραφτά του) σοσιαλπατριωτισμοῦ»; Καί οἱ δημοσιολόγοι τοῦ «Νάσα Ζαριά», οἱ κύριοι Τσερεβάνιν, Α. Πότρεσοφ καί Σία δέν εἶναι ἄραγε κι' αὐτοί στοιχεῖα δραστήριου σοσιαλπατριωτισμοῦ;

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 37,
1 τοῦ Φλεβάρη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΤΙ «ΕΝΟΤΗΤΑ» ΔΙΑΚΗΡΥΞΕ Ο ΛΑΡΙΝ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΣΟΥΗΔΙΑΣ;[137]

Ὁ Λάριν, στό λόγο του πού ἀναδημοσιεύσαμε (ἀρ. φύλ. 36), δέν μποροῦσε νά ἔχει ὑπόψη του παρά μόνο τόν περιβόητο συνασπισμό τῆς «3 τοῦ Ἰούλη»[138], δηλ. τή συμμαχία πού ἔκλεισαν στίς Βρυξέλλες στίς 3. VII. 1914 ἡ ΟΕ, ὁ Τρότσκι, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, ὁ Ἀλέξινσκι, ὁ Πλεχάνοφ, οἱ μπουντιστές, οἱ καυκάσιοι, οἱ λιθουανοί, ἡ «λεβίτσα»[139], ἡ πολωνική ἀντιπολίτευση κτλ. Γιατί ὁ Λάριν περιορίστηκε σ'ἕνα ἁπλό ὑπαινιγμό; Αὐτό εἶναι... περίεργο. Νομίζουμε ὅτι τή στιγμή πού ὑπάρχει ἡ ΟΕ κι'αὐτή ἡ συμμαχία, εἶναι ἐπιζήμιο νά κρύβει κανείς τήν ἀλήθεια.

Ἡ ΚΕ τοῦ κόμματός μας καί ἡ ΚΕ τῶν λεττονῶν σοσιαλδημοκρατῶν *δέν* πῆραν μέρος σ'αὐτή τή συμμαχία. Ἡ ΚΕ μας πρότεινε 14 σαφεῖς ὅρους γιά τήν πραγματοποίηση τῆς ἑνότητας, πού ἡ ΟΕ καί ὁ «συνασπισμός» *δέν* τούς δέχτηκαν, ἀλλά περιορίστηκαν σέ μιά διπλωματική, διφορούμενη ἀπόφαση, πού στήν *πραγματικότητα* δέν ὑπόσχεται καί δέν σημαίνει καμιά ἀποφασιστική στροφή τῆς ὥς τά τώρα λικβινταριστικῆς πολιτικῆς. Νά ποιά εἶναι ἡ *οὐσία* τῶν 14 παραγράφων μας: 1) Οἱ ἀποφάσεις γιά τό λικβινταρισμό τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1908 καί τοῦ Γενάρη τοῦ 1910[140] ἐπιβεβαιώνονται χωρίς διφορούμενα, ἀκριβῶς μέ τήν ἔννοια ὅτι ἀναγνωρίζεται πώς δέν μπορεῖ νά εἶναι μέλος τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος ὅποιος τάσσεται ἐνάντια στό παράνομο κίνημα, ἐνάντια στήν ἐκλαΐκευση τοῦ παράνομου τύπου· ὑπέρ ἑνός νόμιμου κόμματος (ἤ τῆς πάλης γι'αὐτό), ἐνάντια στίς ἐπαναστατικές διαδηλώσεις κτλ. (ὅπως ἔκαναν τό «Νάσα Ζαριά» καί ἡ «Νάσα Ραμπότσαγια Γκαζέτα»[141])· 2) τό ἴδιο — ὅποιος τάσσεται ἐνάντια στό σύνθημα τῆς δημοκρατίας κτλ.· 3) τό ἴδιο — ἐνάντια στό συνασπισμό μέ τό *μή*

σοσιαλδημοκρατικό κόμμα «λεβίτσα»· 4) σέ κάθε ἐδαφική περιοχή πρέπει νά ὑπάρχει μιά ἑνιαία σοσιαλδημοκρατική ὀργάνωση, πού νά μήν εἶναι χωρισμένη κατά ἐθνότητες· 5) ἀπορίπτεται ἡ «πολιτιστική-ἐθνική αὐτονομία»[142]· 6) οἱ ἐργάτες καλοῦνται σέ «ἑνότητα ἀπό τά κάτω»· μέλος τοῦ κόμματος μπορεῖ νά εἶναι μόνο ὅποιος ἀνήκει σέ μιά παράνομη ὀργάνωση· γιά νά ὑπολογιστεῖ ποιοί ἀποτελοῦν τήν πλειοψηφία, παίρνονται ἀπό τό νόμιμο τύπο τά στοιχεῖα γιά τίς εἰσφορές τῶν ἐργατικῶν ὁμάδων ἀπό τό 1913· 7) εἶναι ἀπαράδεκτο νά ὑπάρχουν σέ μιά πόλη ἀνταγωνιζόμενες ἐφημερίδες· ἡ ἔκδοση τῆς «Νάσα Ραμπότσαγια Γκαζέτα» σταματάει· ἱδρύεται περιοδικό γιά τό ἄνοιγμα συζήτησης· 8) ἐγκρίνονται οἱ ἀποφάσεις τῶν συνεδρίων τοῦ 1903 καί τοῦ 1907 γιά τόν ἀστικό χαρακτήρα τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλεπαναστατῶν[143]· εἶναι ἀπαράδεκτες οἱ συμφωνίες μιᾶς μερίδας τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος μέ σοσιαλεπαναστάτες· 9) οἱ ὁμάδες τοῦ ἐξωτερικοῦ ὑπάγονται στό Ρωσικό γραφεῖο τῆς ΚΕ· 10) γιά τή δουλιά στά συνδικάτα ἐγκρίνεται ἡ ἀπόφαση τῆς ΚΕ τοῦ Λονδίνου (Γενάρης 1908)· ἀναγνωρίζεται ἡ ἀνάγκη νά ὑπάρχουν παράνομοι πυρῆνες· 11) εἶναι ἀπαράδεκτη κάθε ἐνέργεια πού στρέφεται ἐνάντια στό «Συμβούλιο τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων»[144] καί στά ἄλλα ἀσφαλιστικά ἱδρύματα. Σταματάει ἡ ἔκδοση τοῦ «Στραχοβάνιγε Ραμπότσιχ»[145], πού εἶναι ἀνταγωνιζόμενο ὄργανο· 12) οἱ σοσιαλδημοκράτες τοῦ Καυκάσου ἐγκρίνουν εἰδικά τίς παραγράφους 5 καί 4· 13) ἡ κοινοβουλευτική ὁμάδα τοῦ Τσχεΐτζε[146] ἀποσύρει τό σύνθημα τῆς «πολιτιστικῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας» καί ἀναγνωρίζει τούς παραπάνω ὅρους· 14) σχετικά μέ τίς «συκοφαντίες» (ὑπόθεση Μαλινόβσκι, Ἴξ κτλ.), ἡ ΟΕ καί οἱ φίλοι της ἤ παίρνουν πίσω τίς κατηγορίες καί τίς συκοφαντίες ἤ στέλνουν ἀντιπρόσωπο στό ἐπικείμενο συνέδριο τοῦ κόμματός μας, γιά νά ὑποστηρίξουν μέσα στό συνέδριο ὅλες τίς κατηγορίες τους.

Δέν εἶναι δύσκολο νά δεῖ κανείς ὅτι χωρίς αὐτούς τούς ὅρους δέν θά μποροῦσε τίποτε ἀπολύτως ν᾽ἀλλάξει, ὅποιες κι᾽ἄν εἶναι οἱ «ὑποσχέσεις» πού δίνουν ξανά καί ξανά ὅτι θ᾽ἀπαρνηθοῦν τό λικβινταρισμό (ὅπως ἔγινε στήν Ὁλομέλεια τοῦ 1910)· ἡ «ἑνότητα» θά ἦταν εἰκονική καί θά σήμαινε ἀναγνώριση τῆς «ἰσοτιμίας» μέ τούς λικβινταριστές.

Ἡ τεράστια κρίση τοῦ σοσιαλισμοῦ, πού γεννήθηκε ἀπό τόν παγκόσμιο πόλεμο, προκάλεσε μιά πολύ μεγάλη ἔνταση τῶν δυνάμεων ὅλων τῶν ὁμάδων τῆς σοσιαλδημοκρατίας καί μιά τάση γιά συσπείρωση ὅλων ἐκείνων πού *μποροῦσαν* νά βροῦν

σημεῖα ἐπαφῆς στά βασικά ζητήματα τῆς στάσης ἀπέναντι στόν πόλεμο. Ὁ συνασπισμός τῆς «3 τοῦ Ἰούλη», γιά τόν ὁποῖο παινευόταν ὁ Λάριν (πού φοβόταν νά τόν ὀνομάσει ἀνοιχτά), ἀποδείχτηκε ἀμέσως ὅτι ἦταν κάτι τό εἰκονικό.

Ἐφιστοῦμε ξανά καί ξανά τήν προσοχή ἐνάντια στόν κίνδυνο μιᾶς εἰκονικῆς ἑνότητας, ὅταν στήν πραγματικότητα ὑπάρχει ἀνειρήνευτη διαφωνία.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 37,
1 τοῦ Φλεβάρη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗΣ ΤΗΣ ΚΕ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΩΝ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΑΝΤΑΝΤ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ[147]

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων τῆς Ρωσίας (τῆς 'Αγγλίας κτλ.) πού ὑπογράφουν παρακάτω, ξεκινοῦν ἀπό τήν πεποίθηση,

ὅτι ὁ σημερινός πόλεμος ὄχι μόνο ἀπό τήν πλευρά τῆς Γερμανίας καί τῆς Αὐστρο-ουγγαρίας, ἀλλά καί ἀπό τήν πλευρά τῆς 'Αγγλίας καί τῆς Γαλλίας (πού δροῦν σέ συμμαχία μέ τόν τσαρισμό), εἶναι πόλεμος ἰμπεριαλιστικός, δηλαδή εἶναι πόλεμος τῆς ἐποχῆς τοῦ τελευταίου σταδίου ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ, τῆς ἐποχῆς πού τά ἀστικά κράτη ἔζησαν τόν καιρό τους στά ἐθνικά σύνορα, εἶναι πόλεμος πού στρέφεται ἀποκλειστικά στήν κατάκτηση τῶν ἀποικιῶν, στή ληστεία τῶν ἀνταγωνιζόμενων χωρῶν καί στό ἀδυνάτισμα τοῦ προλεταριακοῦ κινήματος μέσω τῆς ἐξώθησης τῶν προλεταρίων τῆς μιᾶς χώρας κατά τῶν προλεταρίων τῆς ἄλλης χώρας.

Γι'αὐτό ἀπόλυτη ὑποχρέωση τῶν σοσιαλιστῶν ὅλων τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν εἶναι ἡ ἄμεση καί ἡ ἀποφασιστική πραγματοποίηση τῆς ἀπόφασης τῆς Βασιλείας καί συγκεκριμένα:

1) καταγγελία τῶν ἐθνικῶν συνασπισμῶν καί τῆς Burgfrieden* σέ ὅλες τίς χῶρες·

2) ἔκκληση πρός τούς ἐργάτες ὅλων τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν νά διεξάγουν δραστήρια ταξική πάλη τόσο οἰκονομική, ὅσο καί πολιτική ἐνάντια στήν ἀστική τάξη τῆς χώρας τους, τήν ἀστική τάξη πού βγάζει ἀνήκουστα κέρδη ἀπό τίς πολεμικές προμήθειες καί πού ἔχει τήν ὑποστήριξη τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν γιά νά βουλώσει τό στόμα τῶν ἐργατῶν καί νά δυναμώσει τήν καταπίεση ἐναντίον τους·

* — κοινωνικῆς εἰρήνης. *Ἡ Σύντ.*

3) ἀποφασιστική καταδίκη κάθε ψήφισης στρατιωτικῶν πιστώσεων·

4) ἔξοδος ἀπό τίς κυβερνήσεις τοῦ Βελγίου καί τῆς Γαλλίας καί ἀναγνώριση ὅτι ἡ συμμετοχή στήν κυβέρνηση καί ἡ ψήφιση τῶν πιστώσεων εἶναι τό ἴδιο προδοσία, ὅπως εἶναι προδοσία ἡ ὅλη στάση τῶν γερμανῶν καί αὐστριακῶν σοσιαλδημοκρατῶν·

5) νά ἁπλώσουμε ἄμεσα τό χέρι στά διεθνιστικά στοιχεῖα τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, πού ἀρνοῦνται νά ψηφίσουν τίς πολεμικές πιστώσεις καί νά δημιουργήσουμε μαζί μ᾽αὐτά τά στοιχεῖα διεθνή ἐπιτροπή γιά τή ζύμωση καί τό σταμάτημα τοῦ πολέμου ὄχι στό πνεῦμα τῶν πασιφιστῶν, τῶν χριστιανῶν καί τῶν μικροαστῶν δημοκρατῶν, ἀλλά σέ ἀδιάρηκτη σύνδεση μέ τό κήρυγμα καί τήν ὀργάνωση μαζικῶν ἐπαναστατικῶν ἐνεργειῶν τῶν προλεταρίων κάθε χώρας ἐνάντια στίς κυβερνήσεις καί τήν ἀστική τάξη τῆς χώρας τους·

6) νά ὑποστηριχτοῦν ὅλες οἱ ἀπόπειρες προσέγγισης καί συναδέλφωσης στό στρατό καί στά χαρακώματα ἀνάμεσα στούς σοσιαλιστές τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν παρά καί ἐνάντια στίς ἀπαγορεύσεις τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν τῆς ᾽Αγγλίας, τῆς Γερμανίας κτλ.·

7) ἔκκληση πρός τίς σοσιαλίστριες γυναῖκες νά δυναμώσουν τή ζύμωση στήν κατεύθυνση πού ὑποδείχνεται πιό πάνω·

8) ἔκκληση πρός ὅλο τό διεθνές προλεταριάτο νά ὑποστηρίζει τήν πάλη ἐνάντια στόν τσαρισμό καί ἐκείνους τούς σοσιαλδημοκράτες βουλευτές τῆς Ρωσίας, πού ὄχι μόνο ἀρνήθηκαν νά ψηφίσουν τίς πιστώσεις, ἀλλά οὔτε καί σταμάτησαν μπροστά στόν κίνδυνο τῶν καταδιώξεων, διεξάγοντας τή σοσιαλιστική τους δουλιά στό πνεῦμα τῆς διεθνιστικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας.

Γράφτηκε νωρίτερα ἀπό τίς 27 τοῦ Γενάρη (9 τοῦ Φλεβάρη) 1915

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1931 στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XVII

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

ΣΧΟΛΙΟ «ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ» ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ «Η ΟΥΚΡΑΝΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ»

'Από τή Συντακτική ἐπιτροπή

Τό ἄρθρο πού δημοσιεύτηκε πιό πάνω ἀνήκει σ'ἕναν ἀπό τούς ἐπιφανεῖς ὀπαδούς τῆς κατεύθυνσης τοῦ «Ντζβίν»[148]. Μόλις πρίν ἀπό λίγο καιρό ἀναγκαστήκαμε νά κάνουμε ἔντονη πολεμική στήν κατεύθυνση αὐτή. Οἱ διαφωνίες μέ τούς συγγραφεῖς τῆς κατεύθυνσης αὐτῆς σέ μᾶς παραμένουν. Δέν ἀναγνωρίζουμε σάν σωστές τίς ὑποχωρήσεις πού ἔκαναν στόν ἐθνικισμό, θεωροῦμε τήν ἰδέα τῆς «πολιτιστικῆς-ἐθνικῆς αὐτονομίας» σάν ἀστικό ἐθνικισμό, δέν συμφωνᾶμε ὅτι ὁ καλύτερος τρόπος ὀργάνωσης τοῦ προλεταριάτου εἶναι τό κομμάτιασμά του κατά ἐθνικές κουρίες, δέν συμμεριζόμαστε τίς ἀπόψεις τους σχετικά μέ τή διαφορά ἀνάμεσα στό «ἀνεθνικό», ἐθνικό καί διεθνιστικό. Σάν ὀπαδοί τοῦ συνεποῦς *διεθνισμοῦ*, ἐπιτρέπουμε στόν ἑαυτό μας νά ἐλπίζει ὅτι ὁ συγγραφέας τοῦ ἄρθρου πού δημοσιεύτηκε καί οἱ φίλοι του θά βγάλουν τά ἀναγκαῖα διδάγματα ἀπό τά γεγονότα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.

Πάντως, μέ χαρά σημειώνουμε ὅτι ἡ πιό πάνω ὁμάδα τῶν οὐκρανῶν παραγόντων ἀναγνωρίζει, στή σημερινή ἀκριβῶς δύσκολη στιγμή, πιό πολύ ἀπ'ὅλα, τή συγγένεια μέ τή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ». Εἶναι τιμή τους πού μπόρεσαν νά ξεκόψουν ἀπό τή διαβόητη «Ἕνωση ἀπελευθέρωσης τῆς Οὐκρανίας»[149], πού ἡ δράση της δέν ἔχει τίποτε τό κοινό μέ τή σοσιαλδημοκρατία.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 38, 12 τοῦ Φλεβάρη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΞΕΝΗ ΣΗΜΑΙΑ [150]

*Γράφτηκε ἀργότερα ἀπό
τό Γενάρη τοῦ 1915*

*Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1917 στή Μόσχα
στήν I Συλλογή τοῦ ἐκδοτικοῦ «Πριλίβ»
Ὑπογραφή: N. Κ ο ν σ τ α ν τ ί ν ο φ*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς Συλλογῆς*

Στό περιοδικό «Νάσε Ντιέλο», τεῦχ. 1 (Πετρούπολη, Γενάρης 1915)[151] δημοσιεύτηκε ἕνα ἐξαιρετικά χαρακτηριστικό προγραμματικό ἄρθρο τοῦ κ. Α. Πότρεσοφ: «Στό μεταίχμιο δυό ἐποχῶν». Ὅπως καί τό προηγούμενο ἄρθρο τοῦ ἴδιου συγγραφέα, πού δημοσιεύτηκε σέ κάποιο περιοδικό λίγο νωρίτερα, τό ἄρθρο αὐτό ἐκθέτει τίς βασικές ἰδέες ἑνός ὁλόκληρου ἀστικοῦ ρεύματος τῆς κοινωνικῆς σκέψης τῆς Ρωσίας καί συγκεκριμένα τοῦ ρεύματος τοῦ λικβινταρισμοῦ, πάνω στά πιό σπουδαῖα καί τά πιό φλέγοντα προβλήματα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς. Γιά νά κυριολεκτήσουμε, μπροστά μας δέν ἔχουμε ἄρθρα, ἀλλά τή διακήρυξη ἑνός ὁρισμένου ρεύματος καί ὁ καθένας πού θά τά διαβάσει προσεκτικά καί θά ἐμβαθύνει στό περιεχόμενό τους, θά δεῖ ὅτι μόνο τυχαῖοι λόγοι, δηλ. λόγοι ξένοι πρός τά καθαρά δημοσιογραφικά συμφέροντα, ἐμπόδισαν ὥστε οἱ σκέψεις τοῦ συγγραφέα (καί τῶν φίλων του, γιατί ὁ συγγραφέας δέν εἶναι μόνος) νά διατυπωθοῦν μέ τήν πιό κατάλληλη μορφή μιᾶς δήλωσης ἤ ἑνός «κρέντο» (σύμβολο πίστης).

Ἡ βασική σκέψη τοῦ Α. Πότρεσοφ εἶναι ὅτι ἡ σύγχρονη δημοκρατία βρίσκεται στό μεταίχμιο δυό ἐποχῶν καί ὅτι ἡ ριζική διαφορά τῆς παλιᾶς ἐποχῆς ἀπό τή νέα συνίσταται στό πέρασμα ἀπό τήν ἐθνική στενότητα στό διεθνισμό. Λέγοντας σύγχρονη δημοκρατία, ὁ Α. Πότρεσοφ ἐννοεῖ τή δημοκρατία πού εἶναι χαρακτηριστική γιά τό τέλος ἀκριβῶς τοῦ 19ου καί τίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα, σέ ἀντιδιαστολή ἀπό τήν παλιά ἀστική δημοκρατία, πού εἶναι χαρακτηριστική γιά τά τέλη τοῦ 18ου καί τά πρῶτα δυό τρίτα τοῦ 19ου αἰώνα.

Ἀπό πρώτη ὄψη μπορεῖ νά φανεῖ ὅτι ἡ σκέψη τοῦ συγγραφέα εἶναι ἀπόλυτα σωστή, ὅτι μπροστά μας ἔχουμε ἕναν ἀντίπαλο τῆς ἐθνικοφιλελεύθερης κατεύθυνσης, πού κυριαρχεῖ σήμερα μέσα στή σύγχρονη δημοκρατία, ὅτι ὁ συγγραφέας εἶναι «διεθνιστής» καί ὄχι ἐθνικοφιλελεύθερος.

Καί πραγματικά, μήπως ή ύπεράσπιση τοῦ διεθνισμοῦ, ή κατάταξη τῆς ἐθνικῆς στενότητας καί τῆς ἐθνικῆς ἀποκλειστικότητας στά γνωρίσματα μιᾶς παλιᾶς, μιᾶς περασμένης ἐποχῆς —μήπως ὅλα αὐτά δέν σημαίνουν ἀποφασιστική ρήξη μέ τήν ἐπιδημία τοῦ ἐθνικοφιλελευθερισμοῦ, τήν πληγή αὐτή τῆς σύγχρονης δημοκρατίας ἤ, πιό σωστά, τῶν ἐπίσημων ἐκπροσώπων της;

'Από πρώτη ὄψη ὄχι μόνο μπορεῖ, μά εἶναι σχεδόν ἀναπόφευκτο νά φανεῖ ὅτι ἔτσι εἶναι. Καί ὅμως, αὐτό εἶναι θεμελιακό λάθος. 'Ο συγγραφέας μεταφέρει τό φορτίο του χρησιμοποιώντας ξένη σημαία. Χρησιμοποίησε — συνειδητά ἤ ἀσυνείδητα, αὐτό δέν ἔχει στήν προκειμένη περίπτωση καμιά σημασία — ἕνα μικρό στρατήγημα, ὕψωσε τή σημαία τοῦ «διεθνισμοῦ» μέ σκοπό νά περάσει μέ μεγαλύτερη ἀσφάλεια μ' αὐτή τή σημαία τό λαθραῖο φορτίο τοῦ ἐθνικοφιλελευθερισμοῦ. Γιατί ὁ Α. Πότρεσοφ εἶναι ἀναμφισβήτητα ἐθνικοφιλελεύθερος. "Ολη ή οὐσία τοῦ ἄρθρου του (καί τοῦ προγράμματός του, τῆς πλατφόρμας του, τοῦ «κρέντο» του) συνίσταται ἀκριβῶς στή χρησιμοποίηση αὐτοῦ τοῦ μικροῦ, ἄν θέλετε, ἀθώου στρατηγήματος, γιά νά περάσει τόν ὀπορτουνισμό μέ τή σημαία τοῦ διεθνισμοῦ. Γιά νά ἐξηγήσουμε τήν οὐσία αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου, εἶναι ἀνάγκη νά τό ἀναλύσουμε πολύ λεπτομερειακά, γιατί τό ζήτημα αὐτό ἔχει τεράστια, πρωταρχική σπουδαιότητα. Καί ή χρησιμοποίηση ξένης σημαίας ἀπό τόν Α. Πότρεσοφ εἶναι ἀκόμη πιό ἐπικίνδυνη, γιατί καλύπτεται ὄχι μόνο μέ τήν ἀρχή τοῦ «διεθνισμοῦ», μά καί μέ τόν τίτλο τοῦ ὀπαδοῦ τῆς «μεθοδολογίας τοῦ Μάρξ». Μέ ἄλλα λόγια ὁ Α. Πότρεσοφ θέλει νά εἶναι ἀληθινός ὀπαδός καί ἐκφραστής τοῦ μαρξισμοῦ, στήν πράξη ὅμως ὑποκαθιστᾶ τό μαρξισμό μέ τόν ἐθνικοφιλελευθερισμό. 'Ο Α. Πότρεσοφ θέλει «νά διορθώσει» τόν Κάουτσκι, κατηγορώντας τον γιά «δικηγορισμό», δηλ. γιά τό γεγονός ὅτι ὑπερασπίζει τό φιλελευθερισμό πότε τοῦ ἑνός καί πότε τοῦ ἄλλου ἐθνικοῦ χρώματος καί πότε διάφορων ἐθνῶν. 'Ο Α. Πότρεσοφ θέλει ν' ἀντιπαραθέσει στόν ἐθνικοφιλελευθερισμό (γιατί εἶναι ἐντελῶς ἀναμφισβήτητο καί ἔξω ἀπό κάθε συζήτηση ὅτι ὁ Κάουτσκι ἔγινε σήμερα ἐθνικοφιλελεύθερος) τό διεθνισμό καί τό μαρξισμό. Στήν πραγματικότητα ὅμως ὁ Α. Πότρεσοφ ἀντιπαραθέτει στόν *ποικιλόχρωμο* ἐθνικοφιλελευθερισμό ἕνα *μονόχρωμο* ἐθνικοφιλελευθερισμό. 'Ο μαρξισμός ὅμως εἶναι ἐχθρικός — καί στή συγκεκριμένη ἱστορική κατάσταση ἀπό κάθε ἄποψη ἐχθρικός—πρός κάθε ἐθνικοφιλελευθερισμό.

Ὅτι ἔτσι ἔχουν τά πράγματα καί γιατί ἔχουν ἔτσι, γι᾽αὐτό θά μιλήσουμε τώρα.

I

Ἡ οὐσία τῶν παθημάτων τοῦ Α. Πότρεσοφ, πού τόν ἔφεραν σέ σημεῖο νά ταξιδεύει μέ ἐθνικοφιλελεύθερη σημαία, μπορεῖ νά κατανοηθεῖ εὐκολότερα, ἄν ὁ ἀναγνώστης ἐμβαθύνει στό παρακάτω σημεῖο τοῦ ἄρθρου του:

«... Μέ τήν ἰδιοσυγκρασία πού τούς χαρακτήριζε (τόν Μάρξ καί τούς συντρόφους του) ρίχνονταν στή λύση ἑνός προβλήματος, ὅσο σύνθετο κι᾽ἄν ἦταν, ἔκαναν διάγνωση τῆς σύγκρουσης, προσπαθοῦσαν νά καθορίσουν *ποιᾶς πλευρᾶς ἡ ἐπιτυχία* ξανοίγει πλατύτερο ορίζοντα σέ δυνατότητες πού ἀπό τήν ἄποψή τους εὔχονταν νά πραγματοποιηθοῦν κι᾽ἔτσι ἐξασφάλιζαν μιά ορισμένη βάση γιά τόν καθορισμό τῆς τακτικῆς τους» (σελ. 73, οἱ ὑπογραμμίσεις τῶν περικοπῶν εἶναι δικές μας).

«Ποιᾶς πλευρᾶς πρέπει νά εὔχεται κανείς πιό πολύ τήν ἐπιτυχία»—νά τί πρέπει νά καθοριστεῖ κι᾽αὐτό ὄχι ἀπό ἐθνική, ἀλλά ἀπό διεθνιστική ἄποψη· νά ποῦ βρίσκεται ἡ οὐσία τῆς μεθοδολογίας τοῦ Μάρξ· νά τί δέν κάνει ὁ Κάουτσκι, πού μετατρέπεται ἔτσι ἀπό «δικαστή» (ἀπό μαρξιστή) σέ «δικηγόρο» (ἐθνικοφιλελεύθερο). Αὐτή εἶναι ἡ σκέψη τοῦ Α. Πότρεσοφ. Ὁ ἴδιος ὁ Α. Πότρεσοφ πιστεύει βαθιά ὅτι, ὑποστηρίζοντας πώς πρέπει νά εὔχεται κανείς τήν ἐπιτυχία τῆς μιᾶς πλευρᾶς (καί συγκεκριμένα τῆς δικῆς του πλευρᾶς), δέν κάνει καθόλου τόν «δικηγόρο», ἀλλά καθοδηγεῖται ἀπό καθαρά διεθνιστικές σκέψεις γιά τά «ὑπέρμετρα» λάθη τῆς ἄλλης πλευρᾶς...

Καί ὁ Πότρεσοφ καί ὁ Μάσλοφ καί ὁ Πλεχάνοφ κτλ. καθοδηγοῦνται ἀπό καθαρά διεθνιστικές σκέψεις, ὅταν φτάνουν στά ἴδια συμπεράσματα πού ἔφτασε καί ὁ πρῶτος ἀπ᾽αὐτούς... Αὐτό εἶναι ἁπλοϊκό μέχρι... Πάντως δέν θά προτρέξουμε, ἀλλά θά τελειώσουμε πρῶτα τήν ἐξέταση τοῦ καθαρά θεωρητικοῦ ζητήματος.

Ὁ Μάρξ καθόρισε τό ζήτημα «ποιᾶς πλευρᾶς πρέπει νά εὔχεται κανείς πιό πολύ τήν ἐπιτυχία», λογουχάρη στόν ἰταλικό πόλεμο τοῦ 1859. Ὁ Α. Πότρεσοφ στέκεται ἀκριβῶς σ᾽αὐτό τό παράδειγμα, «πού λόγω ὁρισμένων ἰδιομορφιῶν του παρουσιάζει εἰδικό ἐνδιαφέρον γιά μᾶς». Κι᾽ἐμεῖς ἀπό τήν πλευρά μας εἴμαστε σύμφωνοι νά πάρουμε τό παράδειγμα πού διάλεξε ὁ Α. Πότρεσοφ.

Τό 1859 ὁ Ναπολέοντας Γ΄ κήρυξε τόν πόλεμο κατά τῆς

Αὐστρίας γιά τήν ἀπελευθέρωση δῆθεν τῆς Ἰταλίας, στήν πραγματικότητα ὅμως γιά τούς δικούς του δυναστικούς σκοπούς.

«Πίσω ἀπό τίς πλάτες τοῦ Ναπολέοντα Γ΄—γράφει ὁ Α. Πότρεσοφ—διαγραφόταν ἡ φυσιογνωμία τοῦ Γκορτσακόφ, πού λίγο πιό μπροστά εἶχε ὑπογράψει μυστική συμφωνία μέ τόν αὐτοκράτορα τῶν γάλλων». Δημιουργεῖται κόμπος ἀντιθέσεων: ἀπό τή μιά πλευρά βρίσκεται ἡ πιό ἀντιδραστική εὐρωπαϊκή μοναρχία πού καταπίεζε τήν Ἰταλία καί ἀπό τήν ἄλλη οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ἐπαναστατημένης Ἰταλίας πού παλεύει γιά τή λευτεριά της, μέχρι καί τόν Γαριβάλδη, χέρι-χέρι μέ τόν ἀρχιαντιδραστικό Ναπολέοντα Γ΄ κτλ. «Δέν θά τούς ἦταν πιό ἁπλό—γράφει ὁ Α. Πότρεσοφ—γιά νά ἀποφευχθοῦν λάθη νά ποῦν: «κι᾽οἱ δυό τους εἶναι ὁ ἕνας χειρότερος ἀπό τόν ἄλλον»; Ὡστόσο οὔτε ὁ Ἔνγκελς οὔτε ὁ Μάρξ, οὔτε ὁ Λασσάλ δέν δελεάστηκαν ἀπό τήν «ἁπλότητα» μιᾶς τέτιας λύσης, μά καταπιάστηκαν μέ τήν ἐξερεύνηση τοῦ προβλήματος» (ὁ Α. Πότρεσοφ θέλει νά πεῖ μέ τή μελέτη καί τήν ἔρευνα τοῦ προβλήματος), «ποιά ἔκβαση τῆς σύγκρουσης μπορεῖ νά προσφέρει τίς μεγαλύτερες πιθανότητες ἐπιτυχίας σέ μιά ὑπόθεση πού ἦταν προσφιλής σέ ὅλους τους»;

Ἀντίθετα ἀπό τόν Λασσάλ, ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς εἶχαν τή γνώμη ὅτι ἡ Πρωσσία πρέπει νά ἐπέμβει. Ἀνάμεσα στίς σκέψεις πού τούς παρακίνησαν ἦταν, ὅπως ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὁ Α. Πότρεσοφ, ἡ σκέψη «ὅτι εἶναι ἐνδεχόμενο, σάν ἀποτέλεσμα τῆς σύγκρουσης μέ τόν ἐχθρικό συνασπισμό, νά ξεσπάσει στή Γερμανία ἕνα ἐθνικό κίνημα πάνω ἀπό τά κεφάλια τῶν πολυάριθμων κυβερνητῶν της, καθώς καί τό ζήτημα ποιά δύναμη μέσα στήν εὐρωπαϊκή συναυλία ἀποτελεῖ τό κύριο κακό: ἡ ἀντιδραστική παραδουνάβια μοναρχία ἤ ἄλλοι ἐξέχοντες ἐκπρόσωποι αὐτῆς τῆς συναυλίας».

Γιά μᾶς δέν ἔχει σημασία, συμπεραίνει ὁ Α. Πότρεσοφ, ἄν εἶχε δίκιο ὁ Μάρξ ἤ ὁ Λασσάλ· σημασία ἔχει τό γεγονός ὅτι ὅλοι συμφωνοῦν πώς εἶναι ἀνάγκη νά καθοριστεῖ ἀπό διεθνή ἄποψη ποιᾶς πλευρᾶς πρέπει νά εὔχεται κανείς πιό πολύ τήν ἐπιτυχία.

Αὐτό εἶναι τό παράδειγμα πού διάλεξε ὁ Α. Πότρεσοφ· αὐτός εἶναι καί ὁ συλλογισμός τοῦ συγγραφέα μας. Ἄν ὁ Μάρξ ἤξερε τότε «νά δόσει τήν ἐκτίμηση τῶν διεθνῶν συγκρούσεων» (ἡ ἔκφραση εἶναι τοῦ Α. Πότρεσοφ), παρά τήν ἄκρα ἀντιδραστικότητα τῶν κυβερνήσεων *καί τῶν δυό* ἐμπόλεμων πλευρῶν, τότε καί

σήμερα οἱ μαρξιστές εἶναι ὑποχρεωμένοι νά δόσουν *παρόμοια* ἐκτίμηση—συμπεραίνει ὁ Α. Πότρεσοφ.

Τό συμπέρασμα εἶναι παιδιάστικο καί ἁπλό ἤ πολύ χοντροκομμένο καί σοφιστικό, γιατί ἀνάγεται στά παρακάτω: μιά καί ὁ Μάρξ τό 1859 ἔλυσε τό πρόβλημα *ποιᾶς ἀστικῆς τάξης* πρέπει νά εὔχεται κανείς πιό πολύ τήν ἐπιτυχία, γι'αὐτό κι'ἐμεῖς, ὕστερα ἀπό μισόν αἰώνα καί πάνω, πρέπει νά λύσουμε ἕνα πρόβλημα ἀπόλυτα ταυτόσημο.

'Ο Α. Πότρεσοφ *δέν πρόσεξε* ὅτι στόν Μάρξ τό 1859 (καί σέ μιά σειρά ἄλλες περιπτώσεις ἀργότερα) τό πρόβλημα «ποιᾶς πλευρᾶς πρέπει νά εὔχεται κανείς πιό πολύ τήν ἐπιτυχία», ἰσοδυναμεῖ μέ τό πρόβλημα, «ποιᾶς *ἀστικῆς τάξης* πρέπει νά εὔχεται κανείς πιό πολύ τήν ἐπιτυχία». 'Ο Α. Πότρεσοφ *δέν πρόσεξε* ὅτι ὁ Μάρξ ἔλυσε τό γνωστό πρόβλημα τότε πού ὑπῆρχαν—κι'ὄχι μόνο ὑπῆρχαν, μά καί βρίσκονταν στό προσκήνιο τοῦ ἱστορικοῦ προτσές στά σπουδαιότερα κράτη τῆς Εὐρώπης—ἀναμφισβήτητα *προοδευτικά ἀστικά* κινήματα. Στίς μέρες μας θά ἦταν γελοῖο καί νά σκεφτεῖ κανείς γιά προοδευτική ἀστική τάξη καί γιά προοδευτικό ἀστικό κίνημα προκειμένου γιά τέτιες ἀναμφισβήτητα κεντρικές καί σπουδαιότερες φιγοῦρες τῆς εὐρωπαϊκῆς «συναυλίας», ὅπως εἶναι λογουχάρη ἡ 'Αγγλία καί ἡ Γερμανία. 'Η παλιά ἀστική «δημοκρατία» αὐτῶν τῶν κεντρικῶν καί σπουδαιότατων μεγάλων κρατῶν ἔγινε ἀντιδραστική. 'Ο κ. Α. Πότρεσοφ «ξέχασε» αὐτό τό πράγμα καί ἀντικατάστησε τό ζήτημα τῆς ἄποψης τῆς *σύγχρονης* δημοκρατίας (ὄχι τῆς ἀστικῆς) μέ τήν ἄποψη τῆς *παλιᾶς* δῆθεν δημοκρατίας (τῆς ἀστικῆς). Αὐτό τό πέρασμα στήν ἄποψη μιᾶς ἄλλης καί μάλιστα γέρικης τάξης πού ἔφαγε τά ψωμιά της εἶναι καθαρότατος ὀπορτουνισμός. Οὔτε λόγος μπορεῖ νά γίνει γιά τή δικαιολόγηση αὐτοῦ τοῦ περάσματος μέ τήν ἀνάλυση τοῦ ἀντικειμενικοῦ περιεχομένου τοῦ ἱστορικοῦ προτσές στήν παλιά καί στή νέα ἐποχή.

'Η ἀστική τάξη—στή Γερμανία, λογουχάρη, μά καί στήν 'Αγγλία—εἶναι ἐκείνη πού προσπαθεῖ νά κάνει μιά ὑποκατάσταση, σάν κι'αὐτή πού ἔκανε ὁ Α. Πότρεσοφ, ὑποκατάσταση τῆς ἰμπεριαλιστικῆς ἐποχῆς μέ τήν ἐποχή τῶν ἀστικοπροοδευτικῶν, ἐθνικοαπελευθερωτικῶν καί δημοκρατικοαπελευθερωτικῶν κινημάτων. 'Ο Α. Πότρεσοφ σέρνεται ἄκριτα στήν οὐρά τῆς ἀστικῆς τάξης. Κι'αὐτό εἶναι τό πιό ἀσυγχώρητο, γιατί ὁ ἴδιος μέ τό παράδειγμα πού διάλεξε μόνος του ἀναγκάστηκε νά ὁμολογήσει καί νά τονίσει ἀπό ποιούς συλλογισμούς ξεκινοῦσε

ὁ Μάρξ, ὁ Ἔνγκελς καί ὁ Λασσάλ σέ μιά ἐποχή πού ἔχει πρίν πολύ καιρό περάσει*.

Πρῶτο ἦταν συλλογισμοί *γιά τό ἐθνικό* κίνημα (τῆς Γερμανίας καί τῆς Ἰταλίας), μέ τήν ἔννοια ὅτι τό κίνημα αὐτό θά μποροῦσε νά ἀναπτυχθεῖ πάνω ἀπό τά κεφάλια τῶν «ἐκπροσώπων τοῦ μεσαίωνα»· δεύτερο, συλλογισμοί γιά τό «κύριο κακό» τῶν ἀντιδραστικῶν μοναρχιῶν (τῆς Αὐστρίας, τοῦ Ναπολέοντα κτλ.), μέσα στήν εὐρωπαϊκή συναυλία.

Οἱ συλλογισμοί αὐτοί εἶναι πέρα γιά πέρα καθαροί καί ἀδιαφιλονίκητοι. Οἱ μαρξιστές ποτέ δέν ἀρνήθηκαν τόν προοδευτικό χαρακτήρα τῶν ἀστικοεθνικῶν ἀπελευθερωτικῶν κινημάτων ἐνάντια στίς φεουδαρχικές-ἀπολυταρχικές δυνάμεις. Ὁ Α. Πότρεσοφ δέν μπορεῖ παρά νά ξέρει ὅτι *τίποτε τό παράνομο* δέν ὑπάρχει καί δέν μποροῦσε νά ὑπάρχει στά κεντρικά, δηλ. στά κυριότερα, στά σπουδαιότερα συγκρουόμενα κράτη τῆς ἐποχῆς μας. Τότε ὑπῆρχαν καί στήν Ἰταλία καί στή Γερμανία λαϊκά κινήματα ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ τύπου πού διαρκοῦσαν ὁλόκληρες *δεκαετίες*. Τότε δέν ἦταν ἡ ἀστική τάξη τῆς Δύσης ἐκείνης πού ὑποστήριζε οἰκονομικά ὁρισμένα ἄλλα μεγάλα κράτη, μά ἀντίθετα, τά μεγάλα αὐτά κράτη ἀποτελοῦσαν *πραγματικά* τό «κύριο κακό». Ὁ Α. Πότρεσοφ δέν μπορεῖ παρά νά ξέρει — ὁ ἴδιος τό ὁμολογεῖ στό ἴδιο ἄρθρο — ὅτι στήν ἐποχή μας *κανένα* ἀπό τά ὑπόλοιπα μεγάλα κράτη δέν ἀποτελεῖ καί δέν μπορεῖ ν᾿ἀποτελέσει τό «κύριο κακό».

Ἡ ἀστική τάξη (ἡ γερμανική, λογουχάρη, ἄν καί ὄχι μόνο αὐτή), ξεκινώντας ἀπό ἰδιοτελεῖς σκοπούς, ὑποδαυλίζει τήν ἰδεολογία τῶν ἐθνικῶν κινημάτων καί προσπαθεῖ νά τή μεταφέρει στήν ἐποχή τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, δηλ. σέ μιά ἐντελῶς διαφορετική ἐποχή. Στήν οὐρά τῆς ἀστικῆς τάξης σέρνονται,

* Ὁ Α. Πότρεσοφ, ἀνάμεσα στ᾿ἄλλα, ἀρνεῖται ν᾿ἀπαντήσει στό ἐρώτημα ποιός εἶχε δίκιο στήν ἐκτίμηση τῶν συνθηκῶν τοῦ πολέμου τοῦ 1859: ὁ Μάρξ ἤ ὁ Λασσάλ. Νομίζουμε ὅτι δίκιο εἶχε (ἀντίθετα ἀπό τή γνώμη τοῦ Μέρινγκ) ὁ Μάρξ, ἐνῶ ὁ Λασσάλ ἦταν καί τότε, ὅπως καί στίς ἐρωτοτροπίες του μέ τόν Βίσμαρκ, ὀπορτουνιστής. Ὁ Λασσάλ προσαρμόστηκε στή νίκη τῆς Πρωσσίας καί τοῦ Βίσμαρκ, προσαρμόστηκε στήν ἔλλειψη ἑνός ἀρκετά ἰσχυροῦ δημοκρατικοῦ ἐθνικοῦ κινήματος στήν Ἰταλία καί στή Γερμανία. Ἔτσι ὁ Λασσάλ ταλαντεύτηκε πρός τήν ἐθνικοφιλελεύθερη ἐργατική πολιτική. Ὁ Μάρξ, ἀντίθετα, ἐνθάρρυνε καί ἀνάπτυσσε μιά αὐτοτελή, συνεπή-δημοκρατική πολιτική, ἐχθρική πρός τήν ἐθνικοφιλελεύθερη δειλία (ἡ ἐπέμβαση τῆς Πρωσσίας ἐνάντια στόν Ναπολέοντα τό 1859 θά ἦταν κίνητρο γιά ἕνα λαϊκό κίνημα στή Γερμανία). Ὁ Λασσάλ ἔβλεπε περισσότερο πρός τά πάνω καί ὄχι πρός τά κάτω, ἔστρεφε τά βλέμματά του πρός τόν Βίσμαρκ. Ἡ «ἐπιτυχία» τοῦ Βίσμαρκ δέν δικαιολογεῖ καθόλου τόν ὀπορτουνισμό τοῦ Λασσάλ.

ὅπως πάντα, οἱ ὀπορτουνιστές, *ἐγκαταλείποντας* τήν ἄποψη τῆς *σύγχρονης* δημοκρατίας καί περνώντας στήν ἄποψη τῆς *παλιᾶς* (τῆς ἀστικῆς) δημοκρατίας. Ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται τό βασικό σφάλμα ὅλων τῶν ἄρθρων καί ὅλης τῆς θέσης, ὅλης τῆς γραμμῆς τοῦ Α. Πότρεσοφ καί τῶν λικβινταριστῶν ὁμοϊδεατῶν του. Ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς στήν ἐποχή τῆς *παλιᾶς* (τῆς ἀστικῆς) δημοκρατίας εἶχαν νά λύσουν τό πρόβλημα: ποιᾶς ἀστικῆς τάξης πρέπει νά εὔχεται κανείς πιό πολύ τήν ἐπιτυχία, φροντίζοντας νά ἀναπτύξουν τό φιλελευθερο-μετριοπαθές κίνημα σέ δημοκρατικο-θυελλῶδες κίνημα. Ὁ Α. Πότρεσοφ κηρύσσει τόν ἀστικό ἐθνικοφιλελευθερισμό στήν ἐποχή τῆς *σύγχρονης* (ὄχι ἀστικῆς) δημοκρατίας, τώρα πού οὔτε στήν Ἀγγλία, οὔτε στή Γερμανία, οὔτε στή Γαλλία δέν μπορεῖ κάν νά γίνει λόγος γιά ἀστικοπροοδευτικά κινήματα, οὔτε γιά φιλελευθερο-μετριοπαθῆ οὔτε γιά δημοκρατικο-θυελλώδη. Ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς βάδιζαν *μπροστά* ἀπό τήν ἐποχή *τους*, ἀπό τήν ἐποχή τῶν ἀστικοεθνικῶν προοδευτικῶν κινημάτων, σπρώχνοντας *αὐτά* τά κινήματα παραπέρα καί φροντίζοντας νά ἀναπτύσσονται «πάνω ἀπό τά κεφάλια» τῶν ἐκπροσώπων τοῦ μεσαίωνα.

Ὁ Α. Πότρεσοφ, ὅπως καί ὅλοι οἱ σοσιαλσωβινιστές, μένει πίσω ἀπό τήν ἐποχή *του*, ἀπό τήν ἐποχή τῆς σύγχρονης δημοκρατίας, μεταπηδώντας στήν ἄποψη τῆς παλιᾶς (τῆς ἀστικῆς) δημοκρατίας, πού ἀπό καιρό ἔχει ξεπεραστεῖ, εἶναι νεκρή καί γι'αὐτό ἐσωτερικά ψεύτικη.

Γι'αὐτό ἡ παρακάτω ἔκκληση τοῦ Α. Πότρεσοφ γιά τή δημοκρατία ἀποτελεῖ τό ἀποκορύφωμα σύγχυσης καί ἀντιδραστικότητας.

«... Μή βαδίζεις πρός τά πίσω, ἀλλά μπροστά. Ὄχι πρός τόν ἀτομικισμό, ἀλλά πρός διεθνική συνείδηση σέ ὅλη τήν πληρότητά της καί σέ ὅλη τή δύναμή της. Μπροστά, δηλ. μέ μιάν ὁρισμένη ἔννοια καί πρός τά πίσω: πίσω πρός τόν Ἔνγκελς, τόν Μάρξ, τόν Λασσάλ, στή μέθοδό τους ἐκτίμησης τῶν διεθνῶν συγκρούσεων· στήν ἰδέα τους ὅτι καί ἡ διεθνής δράση τῶν κρατῶν πρέπει νά χρησιμοποιηθεῖ πρός τό συμφέρον τῆς δημοκρατίας».

Ὁ Α. Πότρεσοφ ὄχι «μέ μιάν ὁρισμένη ἔννοια», ἀλλά μέ κάθε ἔννοια τραβάει τή σύγχρονη δημοκρατία *πρός τά πίσω*, πρός τά συνθήματα καί τήν ἰδεολογία τῆς παλιᾶς ἀστικῆς δημοκρατίας, πρός τήν ἐξάρτηση τῶν μαζῶν ἀπό τήν ἀστική τάξη... Ἡ μέθοδος τοῦ Μάρξ συνίσταται πρῶτ'ἀπ'ὅλα στό νά παίρνεται ὑπόψη τό *ἀντικειμενικό* περιεχόμενο τοῦ ἱστορικοῦ προτσές σέ μιά δοσμένη συγκεκριμένη στιγμή, σέ μιά δοσμένη συγκεκριμένη κατάσταση, γιά νά κατανοηθεῖ, πρίν ἀπ'ὅλα, *ποιᾶς* τάξης τό κίνημα ἀποτελεῖ τό κύριο ἐλατήριο μιᾶς

ἐνδεχόμενης προόδου μέσα σ᾽αὐτή τή συγκεκριμένη κατάσταση. Τότε, τό 1859, τό ἀντικειμενικό περιεχόμενο τοῦ ἱστορικοῦ προτσές στήν ἠπειρωτική Εὐρώπη δέν ἦταν ὁ ἰμπεριαλισμός, ἀλλά τά ἀστικοεθνικά ἀπελευθερωτικά κινήματα. Κύριο ἐλατήριο ἦταν τό κίνημα τῆς ἀστικῆς τάξης ἐνάντια στίς φεουδαρχικές ἀπολυταρχικές δυνάμεις. Καί ὁ σοφότατος Α. Πότρεσοφ, ὕστερα ἀπό 55 χρόνια, ὅταν τή θέση τῶν ἀντιδραστικῶν φεουδαρχῶν τήν κατέλαβαν οἱ ἐξομοιωμένοι μ᾽αὐτούς μεγιστάνες τοῦ χρηματιστικοῦ κεφαλαίου τῆς γερασμένης ἀστικῆς τάξης, θέλει νά κρίνει τίς διεθνεῖς συγκρούσεις ἀπό τήν ἄποψη τῆς *ἀστικῆς τάξης καί ὄχι τῆς νέας τάξης**.

῾Ο Α. Πότρεσοφ δέν σκέφτηκε βαθιά τή σημασία τῆς ἀλήθειας πού ξεστόμισε. Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι δυό χῶρες πολεμοῦν ἀνάμεσά τους στήν ἐποχή τῶν ἀστικῶν, ἐθνικῶν καί ἀπελευθερωτικῶν κινημάτων. Ποιᾶς χώρας τήν ἐπιτυχία πρέπει νά εὔχεται κανείς ἀπό τήν ἄποψη τῆς σύγχρονης δημοκρατίας; Βέβαια ἐκείνης τῆς χώρας πού ἡ ἐπιτυχία της θά σπρώξει πιό δυνατά καί θά ἀναπτύξει πιό ὁρμητικά τό ἀπελευθερωτικό κίνημα τῆς ἀστικῆς τάξης καί πού θά ὑποσκάψει περισσότερο τή φεουδαρχία. Ἄς ὑποθέσουμε, σέ συνέχεια ὅτι τό *καθοριστικό* στοιχεῖο τῆς ἀντικειμενικῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς ἄλλαξε καί τή θέση τοῦ κεφαλαίου πού παλεύει γιά ἐθνική ἀπελευθέρωση τήν κατέλαβε τό διεθνές ἀντιδραστικό, τό χρηματιστικό, τό ἰμπεριαλιστικό κεφάλαιο. ῾Η πρώτη ἀπό τίς κυρίαρχες χῶρες κατέχει, ἄς ὑποθέσουμε, τά ¾ τῆς ᾽Αφρικῆς, ἐνῶ ἡ δεύτερη τό ¼. Τό ἀντικειμενικό περιεχόμενο τοῦ πολέμου τους εἶναι τό ξαναμοίρασμα τῆς ᾽Αφρικῆς. Ποιᾶς πλευρᾶς τήν ἐπιτυχία πρέπει νά εὐχόμαστε; Τό πρόβλημα, ὅπως ἔμπαινε προηγούμενα, ἀποτελεῖ παραλογισμό, γιατί δέν ἰσχύουν σήμερα τά παλιά κριτήρια ἐκτίμησης: δέν ἔχουμε οὔτε μιά πολύχρονη ἀνάπτυξη ἑνός ἀστικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος, οὔτε τό πολύχρονο προτσές τῆς κατάρρευσης τῆς φεουδαρχίας. Δέν εἶναι δουλιά τῆς σύγχρονης δημοκρατίας οὔτε νά βοηθήσει τήν πρώτη χώρα νά κατοχυρώσει τό «δικαίωμά» της στά ¾ τῆς ᾽Αφρικῆς, οὔτε νά βοηθήσει τή δεύτερη (ἔστω κι᾽ἄν ἔχει ἀναπτυχθεῖ οἰκονομικά πιό γρήγορα ἀπό τήν πρώτη) νά ἀποσπάσει αὐτά τά ¾.

---

* Πραγματικά — γράφει ὁ Α. Πότρεσοφ — σ αὐτήν ἀκριβῶς τήν περίοδο τῆς φαινομενικῆς στασιμότητας, στό ἐσωτερικό κάθε χώρας συντελοῦνταν τεράστια μοριακά προτσές, ἀλλά καί ἡ διεθνής κατάσταση μεταμορφωνόταν σιγά-σιγά, γιατί *καθοριστικό* στοιχεῖο της γινόταν ὅλο καί πιό ξεκάθαρα ἡ πολιτική τῶν ἀποικιακῶν κατακτήσεων, ἡ πολιτική τοῦ μαχόμενου ἰμπεριαλισμοῦ».

Ἡ σύγχρονη δημοκρατία θά παραμείνει πιστή στόν ἑαυτό της μόνο στήν περίπτωση πού δέν θά προσχωρήσει σέ καμιά ἰμπεριαλιστική ἀστική τάξη, στήν περίπτωση πού θά πεῖ ὅτι «καί οἱ δυό τους εἶναι ἡ μιά χειρότερη ἀπό τήν ἄλλη», στήν περίπτωση πού σέ κάθε χώρα θά εὔχεται τήν ἀποτυχία τῆς ἰμπεριαλιστικῆς ἀστικῆς τάξης. Κάθε ἄλλη λύση θά εἶναι στήν πράξη ἐθνικοφιλελεύθερη καί δέν θά ἔχει τίποτε τό κοινό μέ τόν ἀληθινό διεθνισμό.

Ὁ ἀναγνώστης ἄς μήν ἀφήσει μόνο νά παρασυρθεῖ ἀπό τήν ἐπιτηδευμένη ὁρολογία, μέ τήν ὁποία ὁ Α. Πότρεσοφ καλύπτει τό πέρασμά του στήν ἄποψη τῆς ἀστικῆς τάξης. Ὅταν ὁ Α. Πότρεσοφ ξεφωνίζει: «ὄχι πρός τόν ἀτομικισμό, ἀλλά πρός τή διεθνική συνείδηση σέ ὅλη τήν πληρότητά της καί σέ ὅλη τή δύναμή της», ἐννοεῖ νά ἀντιπαραθέσει τήν ἄποψή του στήν ἄποψη τοῦ Κάουτσκι. Τήν ἄποψη τοῦ Κάουτσκι (καί τῶν ὁμοίων του) τήν ὀνομάζει «ἀτομικισμό», θέλοντας νά πεῖ ὅτι ὁ Κάουτσκι ἀρνεῖται νά πάρει ὑπόψη «ποιᾶς πλευρᾶς πρέπει νά εὔχεται κανείς πιό πολύ τήν ἐπιτυχία» καί δικαιολογεῖ τόν ἐθνικοφιλελευθερισμό τῶν ἐργατῶν κάθε «ξεχωριστῆς» χώρας. Ἐμεῖς ὅμως, σάν νά λέει, δηλ. ἐγώ, ὁ Α. Πότρεσοφ, ὁ Τσερεβάνιν, ὁ Μάσλοφ, ὁ Πλεχάνοφ καί οἱ ἄλλοι κάνουμε ἔκκληση στή «διεθνική συνείδηση σέ ὅλη τήν πληρότητα καί τή δύναμή της», γιατί δέν ὑποστηρίζουμε καθόλου τόν ἐθνικοφιλελευθερισμό ἑνός ὁρισμένου χρώματος, ἀπό ἀτομικιστικά κρατική (ἤ ἀτομικιστικά ἐθνική) ἄποψη, ἀλλά τόν ὑποστηρίζουμε ἀπό ἀληθινά διεθνιστική... Ὁ συλλογισμός αὐτός θά ἦταν γελοῖος, ἄν δέν ἦταν τόσο... ἐπαίσχυντος.

Καί ὁ Α. Πότρεσοφ καί Σία καί ὁ Κάουτσκι σέρνονται στήν οὐρά τῆς ἀστικῆς τάξης, προδίνοντας τήν ἄποψη τῆς τάξης πού προσπαθοῦν νά ἐκπροσωπήσουν.

II

Ὁ Α. Πότρεσοφ τιτλοφόρησε τό ἄρθρο του: «Στό μεταίχμιο δυό ἐποχῶν». Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ζοῦμε στό μεταίχμιο δυό ἐποχῶν καί τά μεγίστης σπουδαιότητας ἱστορικά γεγονότα πού διαδραματίζονται μπρός στά μάτια μας μποροῦν νά κατανοηθοῦν μόνο ὅταν ἀναλύσουμε, πρῶτ᾽ἀπ᾽ὅλα, τούς ἀντικειμενικούς ὅρους τοῦ περάσματος ἀπό τή μιά ἐποχή στήν ἄλλη. Πρόκειται γιά μεγάλες ἱστορικές ἐποχές· σέ κάθε ἐποχή ὑπάρχουν καί θά

ὑπάρχουν διάφορα μικρότερα κινήματα, πού ἔχουν πότε χαρακτήρα προοδευτικό καί πότε χαρακτήρα ὀπισθοδρομικό, ὑπάρχουν καί θά ὑπάρχουν διάφορες ἀποκλίσεις ἀπό τό μέσο τύπο καί τούς μέσους ρυθμούς τῶν κινημάτων. Δέν μποροῦμε νά ξέρουμε μέ ποιά ταχύτητα θά ἀναπτυχθοῦν τά διάφορα ἱστορικά κινήματα μιᾶς δοσμένης ἐποχῆς καί σέ τί βαθμό θά ἐπιτύχουν. Μποροῦμε ὅμως νά ξέρουμε καί ξέρουμε *ποιά τάξη* βρίσκεται στό κέντρο τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης ἐποχῆς, ὅταν καθορίσουμε τό κύριο περιεχόμενό της, τήν κύρια κατεύθυνση τῆς ἀνάπτυξής της, τίς κύριες ἰδιομορφίες τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν τῆς δοσμένης ἐποχῆς κτλ. Μόνο πάνω σ' αὐτή τή βάση, δηλ. παίρνοντας ὑπόψη σέ πρώτη σειρά τά βασικά γνωρίσματα πού ξεχωρίζουν τίς διάφορες «ἐποχές» (καί ὄχι τά ξεχωριστά ἐπεισόδια ἀπό τήν ἱστορία ὁρισμένων χωρῶν), μποροῦμε νά καθορίσουμε σωστά τήν τακτική μας· καί μόνο ἡ γνώση τῶν βασικῶν χαρακτηριστικῶν μιᾶς δοσμένης ἐποχῆς μπορεῖ ν' ἀποτελέσει τή βάση γιά νά κατανοηθοῦν οἱ πιό λεπτομερειακές ἰδιομορφίες τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης χώρας.

'Εδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται τό βασικό σόφισμα τοῦ Α. Πότρεσοφ καί τοῦ Κάουτσκι (τό ἄρθρο τοῦ τελευταίου δημοσιεύτηκε στό τελευταῖο φύλλο τοῦ περιοδικοῦ «Νάσε Ντιέλο»)[152] ἤ τό βασικό ἱστορικό λάθος καί τῶν δυό, πού ὁδηγεῖ καί τόν ἕνα καί τόν ἄλλο σέ ἐθνικοφιλελεύθερα καί ὄχι σέ μαρξιστικά συμπεράσματα.

Τό παράδειγμα πού πῆρε ὁ Α. Πότρεσοφ καί πού παρουσιάζει γι' αὐτόν «εἰδικό ἐνδιαφέρον», τό παράδειγμα τῆς ἰταλικῆς ἐκστρατείας τοῦ 1859 καί ὁλόκληρη σειρά ἀπό *ἀνάλογα* ἱστορικά παραδείγματα πού πῆρε ὁ Κάουτσκι, ἀναφέρονται *«ἴσα-ἴσα ὄχι σ' ἐκεῖνες* τίς ἱστορικές ἐποχές», πού «στό μεταίχμιό» τους ζοῦμε ἐμεῖς. Ἄς ὀνομάσουμε τήν ἐποχή στήν ὁποία μπαίνουμε (ἤ μπήκαμε, πού βρίσκεται ὅμως στό ἀρχικό της στάδιο), σύγχρονη (ἤ τρίτη) ἐποχή. Ἄς ὀνομάσουμε τήν ἐποχή ἀπό τήν ὁποία ἐμεῖς βγήκαμε χτεσινή (ἤ δεύτερη) ἐποχή. Θά χρειαστεῖ τότε νά ὀνομάσουμε τήν ἐποχή ἀπό τήν ὁποία παίρνουν τά παραδείγματά τους ὁ Α. Πότρεσοφ καί ὁ Κάουτσκι προχτεσινή (ἤ πρώτη) ἐποχή. Τό ἐξωφρενικό σόφισμα, τό ἀνυπόφορο ψέμα πού βρίσκει κανείς στούς συλλογισμούς καί τοῦ Α. Πότρεσοφ καί τοῦ Κάουτσκι εἶναι ἀκριβῶς ὅτι ὑποκαθιστοῦν τίς συνθῆκες τῆς σύγχρονης (τρίτης) ἐποχῆς μέ τίς συνθῆκες τῆς προχτεσινῆς (πρώτης) ἐποχῆς.

Ἄς ξεκαθαρίσουμε τό ζήτημα.

Ἡ συνηθισμένη διαίρεση τῶν ἱστορικῶν ἐποχῶν, πού ἔχει γίνει πολλές φορές στή μαρξιστική φιλολογία καί πού ἐπαναλήφθηκε ἐπανειλημμένα ἀπό τόν Κάουτσκι καί υἱοθετήθηκε ἀπό τόν Α. Πότρεσοφ στό ἄρθρο του, εἶναι ἡ παρακάτω: 1) 1789-1871· 2) 1871-1914· 3) 1914—;'Εννοεῖται ὅτι ἐδῶ, ὅπως καί παντοῦ στή φύση καί στήν κοινωνία, τά ὅρια εἶναι συμβατικά καί κινητά, σχετικά καί ὄχι ἀπόλυτα. 'Εμεῖς δέν παίρνουμε παρά κατά προσέγγιση τά πολύ σημαντικά καί χτυπητά ἱστορικά γεγονότα πού τά θεωροῦμε ὁρόσημα τῶν μεγάλων ἱστορικῶν κινημάτων. Ἡ πρώτη ἐποχή, ἀπό τή μεγάλη γαλλική ἐπανάσταση ὥς τό γαλλοπρωσσικό πόλεμο, εἶναι ἡ ἐποχή τῆς ἀνόδου τῆς ἀστικῆς τάξης, τῆς ὁλοκληρωτικῆς νίκης της. Εἶναι ἡ ἀνοδική γραμμή τῆς ἀστικῆς τάξης, ἡ ἐποχή τῶν ἀστικοδημοκρατικῶν κινημάτων γενικά, τῶν ἀστικοεθνικῶν εἰδικά, ἡ ἐποχή τῆς γρήγορης συντριβῆς τῶν φεουδαρχικῶν ἀπολυταρχικῶν θεσμῶν πού ἔφαγαν τά ψωμιά τους. Ἡ δεύτερη ἐποχή εἶναι ἡ ἐποχή τῆς ὁλοκληρωτικῆς κυριαρχίας καί τῆς παρακμῆς τῆς ἀστικῆς τάξης, ἡ ἐποχή τοῦ περάσματος ἀπό τήν προοδευτική ἀστική τάξη στό ἀντιδραστικό καί ἀντιδραστικότατο χρηματιστικό κεφάλαιο. Εἶναι ἡ ἐποχή τῆς προετοιμασίας καί τῆς ἀργῆς συγκέντρωσης δυνάμεων ἀπό τή νέα τάξη, ἀπό τή σύγχρονη δημοκρατία. Ἡ τρίτη ἐποχή πού μόλις ἀρχίζει βάζει τήν ἀστική τάξη «στήν ἴδια κατάσταση» πού βρίσκονταν οἱ φεουδάρχες τήν πρώτη ἐποχή. Εἶναι ἡ ἐποχή τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καί τῶν ἰμπεριαλιστικῶν κλονισμῶν, καθώς καί τῶν κλονισμῶν πού ἀπορέουν ἀπό τόν ἰμπεριαλισμό.

Ὁ Κάουτσκι, καί κανένας ἄλλος, ἦταν ἐκεῖνος πού σέ μιά σειρά ἄρθρα καί στήν μπροσούρα του «Ὁ δρόμος πρός τήν ἐξουσία» (βγῆκε τό 1909) περιέγραψε μέ ἀπόλυτη ἀκρίβεια τά βασικά γνωρίσματα τῆς ἐπερχόμενης τρίτης ἐποχῆς, σημείωσε τή θεμελιακή διαφορά αὐτῆς τῆς ἐποχῆς ἀπό τή δεύτερη (τή χτεσινή), ἀναγνώρισε τήν ἀλλαγή τῶν ἄμεσων καθηκόντων, καθώς καί τῶν συνθηκῶν καί μορφῶν πάλης τῆς σύγχρονης δημοκρατίας, τήν ἀλλαγή πού ἀπορέει ἀπό τή μεταβολή τῶν ἀντικειμενικῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν. Σήμερα ὁ Κάουτσκι καίει ἐκεῖνο πού λάτρευε καί ἀλλάζει μέτωπο μέ τόν πιό ἀπίστευτο, μέ τόν πιό ἄπρεπο, μέ τόν πιό ξετσίπωτο τρόπο. Στήν προαναφερόμενη μπροσούρα μιλάει καθαρά γιά τά συμπτώματα τοῦ πολέμου πού ζυγώνει καί μάλιστα ἑνός πολέμου σάν κι'αὐτόν πού τό 1914 ἔγινε πραγματικότητα. Θά ἦταν ἀρκετό νά ἀντιπαραβάλει κανείς ἁπλούστατα μερικά σημεῖα αὐτῆς τῆς μπροσούρας μέ τά

σημερινά γραπτά τοῦ Κάουτσκι, γιά νά δείξει πεντακάθαρα τήν προδοσία του ἀπέναντι στίς ἴδιες τίς πεποιθήσεις του καί τίς πανηγυρικότατες διακηρύξεις του. Καί ὁ Κάουτσκι ἀπ᾿αὐτή τήν ἄποψη δέν ἀποτελεῖ μοναδική περίπτωση (καί καθόλου μόνο γερμανική), ἀλλά εἶναι ὁ τυπικός ἐκπρόσωπος ἑνός ὁλόκληρου ἀνώτερου στρώματος τῆς σύγχρονης δημοκρατίας, πού τή στιγμή τῆς κρίσης πέρασε μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης.

Ὅλα τά ἱστορικά παραδείγματα πού χρησιμοποίησαν ὁ Α. Πότρεσοφ καί ὁ Κάουτσκι ἀφοροῦν τήν πρώτη ἐποχή. Τό βασικό ἀντικειμενικό περιεχόμενο τῶν ἱστορικῶν φαινομένων τῆς ἐποχῆς τῶν πολέμων ὄχι μόνο τοῦ 1855, τοῦ 1859, τοῦ 1864, τοῦ 1866, τοῦ 1870, μά καί τοῦ 1877 (ρωσοτουρκικός) καί τοῦ 1896-1897 (πόλεμος Τουρκίας καί Ἑλλάδας καί ταραχές τῶν ἀρμενίων) ἦταν ἀστικοεθνικά κινήματα ἤ «σπασμοί» τῆς ἀστικῆς κοινωνίας πού ἀπελευθερωνόταν ἀπό τίς διάφορες μορφές τῆς φεουδαρχίας. Τότε δέν μποροῦσε νά γίνει λόγος γιά καμιά πραγματικά αὐτοτελή δράση τῆς σύγχρονης δημοκρατίας σέ μιά σειρά προηγμένες χῶρες, γιά δράση πού νά ἀνταποκρίνεται στήν ἐποχή τῆς ὑπερωρίμανσης καί τῆς παρακμῆς τῆς ἀστικῆς τάξης. Ἡ βασική τάξη πού πῆρε τότε μέρος σ᾿αὐτούς τούς πολέμους καί στήν πορεία τους ἀκολούθησε ἀνοδική γραμμή, ἡ μοναδική τάξη πού μποροῦσε νά παλεύει μέ συντριπτική δύναμη ἐνάντια στούς φεουδαρχικούς-ἀπολυταρχικούς θεσμούς, ἦταν ἡ ἀστική τάξη. Στίς διάφορες χῶρες ἡ ἀστική αὐτή τάξη, πού ἐκπροσωποῦνταν ἀπό διαφορετικά στρώματα *εὔπορων* ἐμπορευματοπαραγωγῶν, ἦταν σέ διαφορετικό βαθμό προοδευτική καί κάποτε (λογουχάρη ἕνα μέρος τῆς ἰταλικῆς ἀστικῆς τάξης τό 1859) καί ἐπαναστατική, γενικό ὅμως γνώρισμα τῆς ἐποχῆς ἦταν ὁ προοδευτικός ἀκριβῶς χαρακτήρας τῆς ἀστικῆς τάξης, *δηλαδή* τό γεγονός ὅτι ὁ ἀγώνας της ἐνάντια στή φεουδαρχία δέν εἶχε ἀκόμη φτάσει στό σκοπό του, δέν εἶχε τερματιστεῖ. Εἶναι ἀπόλυτα φυσικό ὅτι τά στοιχεῖα τῆς σύγχρονης δημοκρατίας — καί ὁ Μάρξ σάν ἐκπρόσωπός τους — ὁδηγούμενα ἀπό τήν ἀδιαφιλονίκητη ἀρχή τῆς ὑποστήριξης τῆς προοδευτικῆς ἀστικῆς τάξης (μιᾶς ἀστικῆς τάξης ἱκανῆς γιά ἀγώνα) ἐνάντια στή φεουδαρχία, εἶχαν τότε νά λύσουν τό ζήτημα «ποιᾶς πλευρᾶς», δηλ. *ποιᾶς* ἀστικῆς τάξης «τήν ἐπιτυχία», πρέπει νά εὔχεται κανείς. Τό λαϊκό κίνημα στίς κυριότερες χῶρες πού ἀγκάλιαζε ὁ πόλεμος ἦταν τότε πανδημοκρατικό, δηλ. ἀστικοδημοκρατικό στό οἰκονομικό καί ταξικό του περιεχόμενο. Εἶναι ἀπόλυτα φυσικό ὅτι τότε δέν μποροῦσε νά θέσει κανείς *ἄλλο* ζήτημα

ἐκτός ἀπό τό ζήτημα *ποιᾶς* ἀστικῆς τάξης ἡ ἐπιτυχία, μέ ποιό συνδυασμό, μέ τήν ἀποτυχία ποιᾶς ἀπό τίς ἀντιδραστικές δυνάμεις (τίς φεουδαρχικές-ἀπολυταρχικές πού συγκρατοῦσαν τήν ἄνοδο τῆς ἀστικῆς τάξης) ὑπόσχεται εὐρύτερο «πεδίο δράσης» γιά τή σύγχρονη δημοκρατία.

Παράλληλα ὁ Μάρξ—ὅπως εἶναι ἀναγκασμένος νά τό ὁμολογήσει καί ὁ ἴδιος ὁ Α. Πότρεσοφ—ὅταν ἔδινε τήν «ἐκτίμηση» τῶν διεθνῶν συγκρούσεων πού προκαλοῦνταν ἀπό τά ἀστικά ἐθνικά καί ἀπελευθερωτικά κινήματα, εἶχε γιά ὁδηγό του τούς ἑξῆς συλλογισμούς: ποιᾶς πλευρᾶς ἡ ἐπιτυχία εἶναι σέ θέση νά βοηθήσει περισσότερο τήν «ἀνάπτυξη» (σελ. 74 τοῦ ἄρθρου τοῦ Α. Πότρεσοφ) τῶν ἐθνικῶν καί γενικά τῶν λαϊκῶν πανδημοκρατικῶν κινημάτων. Αὐτό σημαίνει ὅτι στίς πολεμικές συγκρούσεις πού προκαλοῦνταν μέσα σέ ὁρισμένες ἐθνότητες ἀπό τήν ἄνοδο τῆς ἀστικῆς τάξης στήν ἐξουσία, ὁ Μάρξ, ὅπως καί τό 1848, φρόντιζε περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον γιά τό πλάτεμα καί τήν ἔνταση τῶν ἀστικοδημοκρατικῶν κινημάτων μέ τή συμμετοχή πιό πλατιῶν καί πιό «πληβειακῶν» μαζῶν, τῆς μικροαστικῆς τάξης γενικά, τῆς ἀγροτιᾶς εἰδικά, τέλος τῶν ἄπορων τάξεων. Αὐτός ἀκριβῶς ὁ συλλογισμός τοῦ Μάρξ γιά τό πλάτεμα τῆς κοινωνικῆς βάσης τοῦ κινήματος καί γιά τήν ἀνάπτυξή του ξεχώριζε ριζικά τή συνεπή δημοκρατική τακτική τοῦ Μάρξ ἀπό τήν ἀσυνεπή τακτική τοῦ Λασσάλ, πού ἔκλινε πρός μιά συμμαχία μέ τούς ἐθνικοφιλελευθέρους.

Οἱ διεθνεῖς συγκρούσεις, ὁσοναφορᾶ τή *μορφή* τους, παρέμειναν καί στήν τρίτη ἐποχή οἱ ἴδιες, ὅπως καί στήν πρώτη ἐποχή, τό κοινωνικό ὅμως καί τό ταξικό τους *περιεχόμενο* ἄλλαξε ριζικά. Ἡ ἀντικειμενική ἱστορική κατάσταση ἔγινε ἐντελῶς διαφορετική.

Ὁ ἀγώνας ἐνάντια στή φεουδαρχία πού διεξήγαγε τό ἀνερχόμενο κεφάλαιο γιά τήν ἐθνική του ἀπελευθέρωση ἀντικαταστάθηκε ἀπό τήν πάλη τοῦ ἀντιδραστικότατου, ξεπερασμένου ἀπό τή ζωή, χρηματιστικοῦ κεφαλαίου, πού ἔφαγε τά ψωμιά του καί τραβάει πρός τά κάτω, πρός τήν παρακμή—ἐνάντια στίς νέες δυνάμεις. Τά ἀστικοεθνικά πλαίσια τῶν κρατῶν, πού στήν πρώτη ἐποχή ἦταν τό βάθρο γιά τήν *ἀνάπτυξη* τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς ἀνθρωπότητας, τότε πού αὐτή ἀπολυτρωνόταν ἀπό τή φεουδαρχία, ἔγιναν τώρα, στήν τρίτη ἐποχή, *ἐμπόδιο* γιά τήν παραπέρα ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Ἡ ἀστική τάξη ἀπό ἀνερχόμενη πρωτοπόρα τάξη ἔγινε τάξη πού τραβάει τόν κατήφορο, τάξη σέ παρακμή, ἐσωτερικά νεκρή, ἀντιδραστι-

κή. Καί ἀνερχόμενη τάξη—σέ πλατιά ἱστορική κλίμακα—ἔγινε μιά ἐντελῶς ἄλλη τάξη.

Ὁ Α. Πότρεσοφ καί ὁ Κάουτσκι ἐγκατάλειψαν τήν ἄποψη αὐτῆς τῆς τάξης καί τράβηξαν πρός τά πίσω, ἐπαναλαβαίνοντας τήν ἀστική ἀπάτη πού στηρίζεται στήν ἰδέα ὅτι τό ἀντικειμενικό περιεχόμενο τοῦ ἱστορικοῦ προτσές εἶναι τάχα *καί τώρα* τό προοδευτικό κίνημα τῆς ἀστικῆς τάξης ἐνάντια στή φεουδαρχία. Στήν πραγματικότητα ὅμως σήμερα εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ἡ *σύγχρονη* δημοκρατία δέν μπορεῖ νά σέρνεται στήν οὐρά τῆς *ἀντιδραστικῆς*, ἰμπεριαλιστικῆς ἀστικῆς τάξης — ἀδιάφορο τί «χρῶμα» θά ἔχει αὐτή ἡ ἀστική τάξη.

Στήν πρώτη ἐποχή, ἀντικειμενικά, τό ἱστορικό καθῆκον ἦταν: μέ τί τρόπο πρέπει «νά ἐκμεταλλευτεῖ» ἡ προοδευτική ἀστική τάξη τίς διεθνεῖς προστριβές στήν πάλη της ἐνάντια στούς *κύριους* ἐκπρόσωπους τῆς φεουδαρχίας πού πέθαινε, γιά νά πετύχει τό μεγαλύτερο κέρδος γιά τήν παγκόσμια ἀστική δημοκρατία γενικά. Τότε, στήν πρώτη ἐποχή, πρίν ἀπό μισόν αἰώνα καί παραπάνω, ἦταν φυσικό καί ἀναπόφευκτο ἡ ὑποδουλωμένη ἀπό τή φεουδαρχία ἀστική τάξη νά εὔχεται τήν ἀποτυχία τοῦ φεουδάρχη καταπιεστῆ «της» κι᾿ἐκτός ἀπ᾿αὐτό ἦταν πολύ μικρός ὁ ἀριθμός αὐτῶν τῶν κύριων, τῶν κεντρικῶν, φεουδαρχικῶν φρουρίων μέ πανευρωπαϊκή βαρύτητα. Καί ὁ Μάρξ ἔδινε τήν «ἐκτίμηση»: σέ ποιά χώρα, στίς δοσμένες συγκεκριμένες ἱστορικές συνθῆκες (κατάσταση), ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἀστικοαπελευθερωτικοῦ κινήματος ἔχει *οὐσιαστικότερη σημασία* γιά τήν ὑπόσκαψη τοῦ *πανευρωπαϊκοῦ* φεουδαρχικοῦ φρουρίου.

Τώρα, στήν τρίτη ἐποχή, δέν ἔχει ἀπομείνει κανένα φεουδαρχικό φρούριο πανευρωπαϊκῆς σημασίας. Ἡ «ἐκμετάλλευση» τῶν συνθηκῶν ἀποτελεῖ βέβαια καθῆκον τῆς σύγχρονης δημοκρατίας, ἀκριβῶς ὅμως ἡ ἐκμετάλλευση *σέ διεθνή κλίμακα*—ἀντίθετα ἀπ᾿ὅσα λένε ὁ Α. Πότρεσοφ καί ὁ Κάουτσκι—δέν πρέπει νά στρέφεται ἐνάντια σέ ὁρισμένα χωριστά ἐθνικά χρηματιστικά κεφάλαια, ἀλλά ἐνάντια στό διεθνές χρηματιστικό κεφάλαιο. Καί τήν ἐκμετάλλευση αὐτή δέν πρέπει νά τήν κάνει ἡ τάξη πού πρίν ἀπό 50-100 χρόνια ἦταν ἡ ἀνερχόμενη τάξη. Τότε γινόταν λόγος γιά «διεθνική δράση» (ἔκφραση τοῦ Α. Πότρεσοφ) τῆς πιό πρωτοπόρας ἀστικῆς δημοκρατίας· τώρα ἕνα παρόμοιο καθῆκον ἔχει ἱστορικά ὡριμάσει καί τεθεῖ ἀπό τήν ἀντικειμενική κατάσταση μπροστά σέ μιά ἐντελῶς ἄλλη τάξη.

III

Ἡ δεύτερη ἐποχή ἤ ἡ «περίοδος τῶν σαράντα πέντε χρόνων» (1870-1914), κατά τήν ἔκφραση τοῦ Α. Πότρεσοφ, χαρακτηρίζεται πολύ ἀνεπαρκῶς ἀπό τόν ἴδιο. Ἀπό τήν ἴδια ἀνεπάρκεια πάσχει καί ὁ χαρακτηρισμός τῆς ἐποχῆς αὐτῆς στό ἔργο τοῦ Τρότσκι πού τό ἔγραψε στά γερμανικά, ἄν καί αὐτός δέν συμφωνᾶ μέ τόν Α. Πότρεσοφ στά πρακτικά συμπεράσματα (πράγμα πού πρέπει νά θεωρηθεῖ ὑπεροχή τοῦ πρώτου ἀπέναντι στόν δεύτερο)—καί εἶναι λίγο πιθανό νά εἶναι καί στούς δυό συγγραφεῖς πού ἀναφέραμε καθαρή ἡ αἰτία μιᾶς ὁρισμένης συγγένειας μεταξύ τους.

Ὁ Α. Πότρεσοφ γράφει γιά τήν ἐποχή πού ὀνομάσαμε δεύτερη ἤ χτεσινή:

«Ὁ λεπτολόγος καί περιορισμένος χαρακτήρας τῆς ἐργασίας καί τῆς πάλης καί ἡ τάση βαθμιαίας ἐξέλιξης πού διαπερνᾶ τά πάντα, τό γνώρισμα αὐτό τῆς ἐποχῆς, πού ὁρισμένοι τό ἔκαναν κανόνα, γιά ἄλλους ἔγινε ἕνας συνηθισμένος παράγοντας τῆς ζωῆς τους καί σάν τέτιος ἀποτέλεσε στοιχεῖο τῆς ψυχολογίας τους, ἀπόχρωση τῆς ἰδεολογίας τους» (71). «Τό ταλέντο της (αὐτῆς τῆς ἐποχῆς) γιά συστηματική, συγκρατημένη καί προσεκτική κίνησή πρός τά μπρός εἶχε σάν ἀνάποδη ὄψη του, πρῶτο, τήν καθαρά ἐκφρασμένη ἀνικανότητα προσαρμογῆς στά στοιχεῖα παραβίασης ὅλων αὐτῶν τῶν τάσεων βαθμιαίας ἐξέλιξης καί στά καταστροφικά φαινόμενα κάθε εἴδους καί, δεύτερο, ἕνα ἐξαιρετικό κλείσιμο στή σφαίρα τῆς ἐθνικῆς δράσης, στή σφαίρα τοῦ ἐθνικοῦ περιβάλλοντος» (72)... «Οὔτε ἐπαναστάσεις, οὔτε πόλεμοι» (70)... «Ἡ δημοκρατία ἐθνικοποιοῦνταν μέ τόσο μεγαλύτερη ἐπιτυχία, ὅσο περισσότερο παρατεινόταν ἡ περίοδος «ἀγώνα θέσεων» πού ἔκανε, ὅσο ἀργοῦσε ν'ἀποχωρήσει ἀπό τή σκηνή ἡ περίοδος ἐκείνη τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας πού... ἦταν περίοδος πού δέν γνώρισε διεθνεῖς συγκρούσεις στήν καρδιά τῆς Εὐρώπης καί συνεπῶς δέν γνώρισε καί ταραχές πού νά ξεπερνοῦν τά πλαίσια τῶν ἐθνικῶν κρατικῶν ἐδαφῶν, περίοδος πού δέν ἔνιωσε ἐπιτακτικά συμφέροντα πανευρωπαϊκῆς ἤ παγκόσμιας κλίμακας» (75-76).

Βασική ἔλλειψη αὐτοῦ τοῦ χαρακτηρισμοῦ, καθώς καί τοῦ ἀντίστοιχου χαρακτηρισμοῦ τῆς ἴδιας ἐποχῆς πού ἔδοσε ὁ Τρότσκι, εἶναι ἡ ἔλλειψη ἐπιθυμίας νά δεῖ καί νά ἀναγνωρίσει τίς βαθιές ἐσωτερικές ἀντιθέσεις τῆς σύγχρονης δημοκρατίας πού ἀναπτύσσεται πάνω στό ἔδαφος πού περιγράψαμε. Ἀπό τά παραπάνω βγαίνει τό συμπέρασμα ὅτι ἡ σύγχρονη δημοκρατία τῆς δοσμένης ἐποχῆς παραμένει τάχα ἕνα ἑνιαῖο σύνολο πού, μιλώντας γενικά, διαποτιζόταν ἀπό τό πνεῦμα τῆς βαθμιαίας ἐξέλιξης, ἐθνικοποιοῦνταν, ξεσυνήθιζε τίς παραβιάσεις τῆς βαθμιαίας ἐξέλιξης καί τῶν καταστροφῶν, ἐκφυλιζόταν καί σκεπαζόταν μέ μούχλα.

Στήν πραγματικότητα δέν μποροῦσε νά ἦταν ἔτσι, γιατί

παράλληλα μέ τίς προαναφερόμενες τάσεις δροῦσαν ἀναμφισβήτητα καί ἄλλες ἀντίθετες τάσεις, ἡ «ζωή» τῶν ἐργατικῶν μαζῶν διεθνοποιοῦνταν — ἕλξη πρός τίς πόλεις καί ἰσοπέδωση (ἐξομοίωση) τῶν συνθηκῶν ζωῆς στίς μεγάλες πόλεις ὅλου τοῦ κόσμου, διεθνοποίηση τοῦ κεφαλαίου, ἀνακάτεμα στά πολύ μεγάλα ἐργοστάσια τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλης καί τοῦ χωριοῦ, τοῦ ντόπιου καί τοῦ ἀλλοεθνοῦς κτλ. — οἱ ταξικές ἀντιθέσεις ὀξύνονταν, οἱ ἑνώσεις τῶν ἐπιχειρηματιῶν πίεζαν ὅλο καί πιό ἔντονα τίς ἑνώσεις τῶν ἐργατῶν, ἐμφανίζονταν πιό ὀξεῖες καί δύσκολες μορφές πάλης, ὅπως λογουχάρη οἱ μαζικές ἀπεργίες, μεγάλωνε ἡ ἀκρίβεια τῆς ζωῆς, ἡ καταπίεση τοῦ χρηματιστικοῦ κεφαλαίου γινόταν ἀφόρητη κτλ. κτλ.

Στήν πραγματικότητα *δέν ἦταν* ἔτσι—αὐτό τό ξέραμε στά σίγουρα. Στή διάρκεια αὐτῆς τῆς ἐποχῆς καμιά, μά κυριολεκτικά καμιά ἀπό τίς μεγάλες καπιταλιστικές χῶρες τῆς Εὐρώπης δέν γλύτωσε ἀπό τήν πάλη ἀνάμεσα στά δυό ἀντιφατικά ρεύματα πού ὑπάρχουν μέσα στούς κόλπους τῆς σύγχρονης δημοκρατίας. Σέ καθεμιά ἀπό τίς μεγάλες χῶρες ἡ πάλη αὐτή ἔπαιρνε κάποτε—παρόλο τό γενικό «εἰρηνικό», «στάσιμο», ὑπναλέο χαρακτήρα τῆς ἐποχῆς—τίς πιό θυελώδεις μορφές, φτάνοντας καί ὥς τή διάσπαση. Τά ἀντιφατικά αὐτά ρεύματα ἐκδηλώθηκαν σέ ὅλους χωρίς ἐξαίρεση τούς πολυποίκιλους τομεῖς τῆς ζωῆς καί σέ ὅλα τά προβλήματα τῆς σύγχρονης δημοκρατίας: στάση ἀπέναντι στήν ἀστική τάξη, συμμαχίες μέ τούς φιλελευθέρους, ψήφιση τῶν πιστώσεων, στάση ἀπέναντι στήν ἀποικιακή πολιτική, ἀπέναντι στίς μεταρυθμίσεις, ἀπέναντι στό χαρακτήρα τῆς οἰκονομικῆς πάλης, ἀπέναντι στήν οὐδετερότητα τῶν συνδικάτων κ.ἄ.

«Ἡ τάση βαθμιαίας ἐξέλιξης, πού διαπερνᾶ τά πάντα», δέν ἦταν καθόλου μιά διάθεση πού κυριαρχοῦσε ἰδιαίτερα μέσα σ᾿ὅλη τή σύγχρονη δημοκρατία, ὅπως βγαίνει ἀπ᾿ὅσα λένε ὁ Πότρεσοφ καί ὁ Τρότσκι. Ὄχι, ἡ τάση αὐτή τῆς βαθμιαίας ἐξέλιξης ἀποκρυσταλλώθηκε πρός μιά ὁρισμένη κατεύθυνση, πού συχνά δημιουργοῦσε στήν Εὐρώπη αὐτῆς τῆς περιόδου διάφορες ὁμάδες, κάποτε μάλιστα καί διάφορα κόμματα τῆς σύγχρονης δημοκρατίας. Ἡ κατεύθυνση αὐτή εἶχε τούς ἡγέτες της, τά ὄργανα τοῦ τύπου της, τήν πολιτική της, τήν εἰδική της ἐπενέργεια—ὀργανωμένη μ᾿ἕνα εἰδικό τρόπο—πάνω στίς μάζες τοῦ πληθυσμοῦ. Κάτι περισσότερο. Ἡ κατεύθυνση αὐτή στηριζόταν ὅλο καί περισσότερο—καί στό τέλος «στηρίχτηκε» ὁριστικά, ἄν μποροῦμε νά ἐκφραστοῦμε ἔτσι—στά συμφέροντα

ὁρισμένου κοινωνικοῦ στρώματος *μέσα* στή σύγχρονη δημοκρατία.

«Ἡ τάση βαθμιαίας ἐξέλιξης πού διαπερνᾶ τά πάντα» τράβηξε, ὅπως ἦταν φυσικό, στίς γραμμές τῆς σύγχρονης δημοκρατίας μιά σειρά μικροαστούς συνοδοιπόρους· ἔπειτα, σέ ὁρισμένο στρῶμα κοινοβουλευτικῶν ἀνδρῶν, δημοσιογράφων, ὑπαλλήλων τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων δημιουργήθηκαν ὁρισμένες μικροαστικές ἰδιομορφίες ὕπαρξης—καί συνεπῶς καί πολιτικοῦ «προσανατολισμοῦ» (κατεύθυνσης, τάσης)—ξεχώρισε, σέ μεγαλύτερο ἤ σέ μικρότερο βαθμό ἔκδηλα καί εὐδιάκριτα, ἕνα εἶδος γραφειοκρατίας καί ἀριστοκρατίας τῆς ἐργατικῆς τάξης.

Πάρτε λογουχάρη τήν κατοχή ἀποικιῶν, τήν ἐπέκταση τῶν ἀποικιακῶν κτήσεων. Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι αὐτό ἦταν ἕνα ἀπό τά διακριτικά γνωρίσματα τῆς ἐποχῆς πού περιγράφουμε καί τῆς πλειοψηφίας τῶν μεγάλων κρατῶν. Καί τί σήμαινε αὐτό ἀπό οἰκονομική ἄποψη; Αὐτό σήμαινε ἕνα ὁρισμένο ποσό ὑπερκέρδους καί ἰδιαιτέρων προνομίων γιά τήν ἀστική τάξη καί ἔπειτα σήμαινε ἀναμφισβήτητα τή δυνατότητα νά παίρνει μερικά ψίχουλα ἀπ᾽αὐτά τά «κομμάτια τῆς πίτας» καί μιά μικρή μειοψηφία μικροαστῶν· καί ἔπειτα μιά μικρή μειοψηφία μισθωτῶν μέ καλύτερες θέσεις, διορισμένων ὑπαλλήλων τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος κτλ. Ὅτι μιά ἀσήμαντη μειοψηφία τῆς ἐργατικῆς τάξης, «ἐπωφελήθηκε», π.χ. στήν Ἀγγλία, ἀπό τά ψίχουλα τῶν κερδῶν πού βγαίνουν ἀπό τίς ἀποικίες καί ἀπό τά προνόμια, εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητο πού τό ἀναγνώρισαν καί τό τόνισαν ἤδη ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς. Ἐκεῖνο ὅμως πού ἦταν κάποτε φαινόμενο ἀποκλειστικά ἀγγλικό, ἔγινε φαινόμενο γενικό γιά ὅλες τίς μεγάλες καπιταλιστικές χῶρες τῆς Εὐρώπης στό βαθμό πού οἱ χῶρες αὐτές περνοῦσαν στήν κατοχή ἀποικιῶν σέ μεγάλη κλίμακα καί γενικά στό βαθμό πού ἀναπτυσσόταν καί ἔπαιρνε διαστάσεις ἡ ἰμπεριαλιστική περίοδος τοῦ καπιταλισμοῦ.

Μέ λίγα λόγια ἡ «τάση βαθμιαίας ἐξέλιξης πού διαπερνᾶ τά πάντα» τῆς δεύτερης (ἤ τῆς χτεσινῆς) ἐποχῆς δέν δημιούργησε μόνο μιά ὁρισμένη «ἀνικανότητα προσαρμογῆς στίς παραβιάσεις τῆς βαθμιαίας ἐξέλιξης», ὅπως νομίζει ὁ Α. Πότρεσοφ, ἤ μόνο ὁρισμένες «δυνητικές» ροπές[153], ὅπως νομίζει ὁ Τρότσκι: δημιούργησε μιά ὁλόκληρη ὁπορτουνιστική *κατεύθυνση,* πού στηρίζεται σ᾽ἕνα ὁρισμένο κοινωνικό στρῶμα μέσα στή σύγχρονη δημοκρατία, συνδεμένο μέ τήν ἀστική τάξη τοῦ δικοῦ

του ἐθνικοῦ «χρώματος» μέ πολυάριθμα νήματα κοινῶν οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν καί πολιτικῶν συμφερόντων—μιά κατεύθυνση πού εἶναι ἄμεσα, ἀνοιχτά, ἐντελῶς συνειδητά καί συστηματικά ἐχθρική πρός κάθε ἰδέα «παραβίασης τῆς βαθμιαίας ἐξέλιξης».

῾Η ρίζα μιᾶς ὁλόκληρης σειρᾶς τακτικῶν καί ὀργανωτικῶν λαθῶν τοῦ Τρότσκι (χωρίς νά μιλᾶμε γιά τόν Α. Πότρεσοφ) βρίσκεται ἀκριβῶς στό φόβο του, ἤ στήν ἀπροθυμία του, ἤ στήν ἀνικανότητά του νά ἀναγνωρίσει τήν πλήρη «ὡριμότητα» τῆς ὀπορτουνιστικῆς κατεύθυνσης, καθώς ἐπίσης καί τή στενότατη, ἀδιάρηκτη σύνδεσή της μέ τούς ἐθνικοφιλελευθέρους (ἤ τό σοσιαλεθνικισμό) τῶν ἡμερῶν μας. Στήν πράξη ἡ ἄρνηση αὐτοῦ τοῦ γεγονότος τῆς «ὡριμότητας» καί αὐτῆς τῆς ἀδιάρηκτης σύνδεσης ὁδηγεῖ, τό λιγότερο, σέ πλήρη σύγχυση καί ἀδυναμία ἀπέναντι στό σοσιαλεθνικιστικό (ἤ ἐθνικοφιλελεύθερο) κακό πού κυριαρχεῖ.

Μιλώντας γενικά καί ὁ Α. Πότρεσοφ καί ὁ Μάρτοφ καί ὁ ᾿Αξελρόντ καί ὁ Βλ. Κοσόβσκι (πού ἔφτασε σέ σημεῖο νά ὑπερασπίζει τήν ἐθνικοφιλελεύθερη ψήφιση πολεμικῶν πιστώσεων ἀπομέρους τῶν γερμανῶν δημοκρατῶν) καί ὁ Τρότσκι ἀρνοῦνταν τή σύνδεση ἀνάμεσα στόν ὀπορτουνισμό καί τό σοσιαλεθνικισμό.

Τό κύριο «ἐπιχείρημά» τους εἶναι ὅτι δέν ὑπάρχει πλήρης σύμπτωση ἀνάμεσα στή χτεσινή διαίρεση τῆς δημοκρατίας «μέ βάση τόν ὀπορτουνισμό» καί στή σημερινή διαίρεσή της «μέ βάση τό σοσιαλεθνικισμό». Τό ἐπιχείρημα αὐτό εἶναι, πρῶτο, οὐσιαστικά λαθεμένο, ὅπως θά τό δείξουμε ἀμέσως, καί, δεύτερο, εἶναι ἐντελῶς μονόπλευρο, ὄχι ὁλοκληρωμένο καί ἀπό μαρξιστική ἄποψη ριζικά ἀνυπόστατο. ῾Ορισμένα πρόσωπα καί ὁμάδες μποροῦν νά περνοῦν ἀπό τή μιά πλευρά στήν ἄλλη—αὐτό δέν εἶναι ἁπλῶς δυνατό, μά καί ἀναπόφευκτο σέ κάθε μεγάλο κοινωνικό «τράνταγμα»· ἀπ᾿αὐτό δέν ἀλλάζει καθόλου ὁ χαρακτήρας ἑνός ὁρισμένου *ρεύματος*· δέν ἀλλάζει καί ἡ ἰδεολογική σύνθεση ἀνάμεσα σέ ὁρισμένα ρεύματα, δέν ἀλλάζει καί ἡ *ταξική* τους σημασία. Θά νόμιζε κανείς ὅτι ὅλοι αὐτοί οἱ συλλογισμοί εἶναι τόσο πασίγνωστοι καί ἀναμφισβήτητοι, ὥστε βρίσκεται κανείς κάπως σέ δύσκολη θέση νά ἐπιμένει πολύ σ᾿αὐτούς. Καί ὅμως αὐτούς ἀκριβῶς τούς συλλογισμούς ξέχασαν οἱ προαναφερόμενοι συγγραφεῖς. Τό βασικό ταξικό νόημα—ἤ ἄν θέλετε τό κοινωνικοοικονομικό περιεχόμενο τοῦ ὀπορτουνισμοῦ εἶναι ὅτι ὁρισμένα στοιχεῖα τῆς σύγχρονης

δημοκρατίας πέρασαν (στήν πράξη, μέ άλλα λόγια κι'άν δέν ἔχουν ἐπίγνωση αὐτοῦ τοῦ πράγματος) μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης σέ μιά ὁλόκληρη σειρά ζητήματα. Ὁ ὀπορτουνισμός εἶναι φιλελεύθερη ἐργατική πολιτική. Ἄν φοβᾶται κανείς τή «φραξιονιστική» ὄψη αὐτῶν τῶν ἐκφράσεων, θά τοῦ δόσουμε τή συμβουλή νά κάνει τόν κόπο νά μελετήσει τίς γνῶμες τοῦ Μάρξ, τοῦ Ἔνγκελς καί τοῦ Κάουτσκι («αὐθεντία», πολύ κατάλληλη γιά τούς ἀντιπάλους τοῦ «φραξιονισμοῦ» δέν εἶναι ἔτσι;) ἔστω καί γιά τόν ἀγγλικό ὀπορτουνισμό. Δέν ὑπάρχει οὔτε ἡ ἐλάχιστη ἀμφιβολία ὅτι ἀποτέλεσμα μιᾶς τέτιας μελέτης θά εἶναι ἡ ἀναγνώριση τῆς ριζικῆς καί οὐσιαστικῆς σύμπτωσης τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί τῆς φιλελεύθερης ἐργατικῆς πολιτικῆς. Τό βασικό ταξικό νόημα τοῦ σοσιαλεθνικισμοῦ τῶν ἡμερῶν μας εἶναι ἀπόλυτα τό ἴδιο. Ἡ βασική *ἰδέα* τοῦ ὀπορτουνισμοῦ εἶναι ἡ συμμαχία ἤ ἡ προσέγγιση (κάποτε συμφωνία, συνασπισμός κτλ.) τῆς ἀστικῆς τάξης καί τοῦ ἀντίποδά της. Ἡ βασική ἰδέα τοῦ σοσιαλεθνικισμοῦ εἶναι ἀπόλυτα ἡ ἴδια. Δέν χωράει καμιά ἀμφιβολία γιά τήν ἰδεολογικοπολιτική συγγένεια, σύνδεση, ἤ ἀκόμη καί ταυτότητα τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί τοῦ σοσιαλεθνικισμοῦ. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι δέν πρέπει νά παίρνουμε σάν βάση μήτε πρόσωπα, μήτε ὁμάδες, ἀλλά ἀκριβῶς τήν ἀνάλυση τοῦ *ταξικοῦ* περιεχομένου τῶν κοινωνικῶν *ρευμάτων* καί τήν ἰδεολογικοπολιτική ἔρευνα τῶν βασικῶν, οὐσιαστικῶν ἀρχῶν τους.

Ἄν τό ἴδιο θέμα τό ἀντιμετωπίσουμε ἀπό κάπως διαφορετική πλευρά, θά βάλουμε τό ἐρώτημα: *ἀπό ποῦ* προέρχεται ὁ σοσιαλεθνικισμός; Πῶς σχηματίστηκε καί ἀναπτύχθηκε; *Τί* ἦταν ἐκεῖνο πού τοῦ ἔδοσε σημασία καί δύναμη; Ὅποιος δέν ξεκαθάρισε μέσα του αὐτά τά ἐρωτήματα, αὐτός δέν κατάλαβε καθόλου τί εἶναι σοσιαλεθνικισμός καί, συνεπῶς, εἶναι ἐντελῶς ἀνίκανος «νά χωρίσει ἰδεολογικά» ἀπό τό σοσιαλεθνικισμό, ἔστω καί ἄν ὑπερθεματίζει καί ὁρκίζεται ὅτι εἶναι ἕτοιμος «νά χωρίσει ἰδεολογικά» ἀπ'αὐτόν.

Καί ἡ ἀπάντηση σ'αὐτό τό ἐρώτημα δέν μπορεῖ παρά νά εἶναι μιά: ὁ σοσιαλεθνικισμός ἐξελίχθηκε ἀπό τόν ὀπορτουνισμό καί ὁ ὀπορτουνισμός ἦταν ἐκεῖνος πού τοῦ ἔδοσε δύναμη. Πῶς μπόρεσε νά γεννηθεῖ «μεμιᾶς» ὁ σοσιαλεθνικισμός; Ὅπως ἀκριβῶς γεννιέται «μεμιᾶς» τό βρέφος, ἀφοῦ περάσουν ἐννιά μῆνες ἀπό τή σύλληψή του. Ἡ καθεμιά ἀπό τίς πολυάριθμες ἐκδηλώσεις τοῦ ὀπορτουνισμοῦ στή διάρκεια ὅλης τῆς δεύτερης (ἤ τῆς χτεσινῆς) ἐποχῆς σ'ὅλες τίς εὐρωπαϊκές χῶρες ἦταν ἀπό ἕνα ρυάκι καί τά ρυάκια αὐτά ὅλα μαζί συγχωνεύτηκαν τώρα

«μεμιᾶς» σ'ἕνα μεγάλο, ἄν καί πολύ ρηχό—(σέ παρένθεση θά προσθέταμε: θολό καί γεμάτο λάσπη)—σοσιαλεθνικιστικό ποτάμι. 'Εννιά μῆνες μετά τή σύλληψη ὁ καρπός πρέπει νά ἀποχωριστεῖ ἀπό τή μάνα· πολλές δεκαετίες μετά τή σύλληψη τοῦ ὀπορτουνισμοῦ ὁ ὥριμος καρπός του, ὁ σοσιαλεθνικισμός, θά πρέπει μέσα σέ λίγο πολύ σύντομο (σέ σύγκριση μέ τίς δεκαετίες) χρονικό διάστημα, νά ἀποχωριστεῖ ἀπό τή σύγχρονη δημοκρατία. "Οσο καί νά φωνάζουν οἱ διάφοροι ἀγαθοί ἄνθρωποι, ὅσο καί νά θυμώνουν, ὅσο καί νά λυσσομανοῦν ἀπ' ἀφορμή τίς σκέψεις καί τούς λόγους γι' αὐτό τό πράγμα, αὐτό εἶναι ἀναπόφευκτο, γιατί ἀπορέει ἀπ' ὅλη τήν κοινωνική ἐξέλιξη τῆς σύγχρονης δημοκρατίας κι' ἀπό τίς ἀντικειμενικές συνθῆκες τῆς τρίτης ἐποχῆς.

"Αν ὅμως δέν ὑπάρχει πλήρης ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στή διαίρεση «μέ βάση τόν ὀπορτουνισμό» καί στή διαίρεση «μέ βάση τό σοσιαλεθνικισμό», μήπως αὐτό ἀποδείχνει ὅτι δέν ὑπάρχει οὐσιαστική σύνδεση ἀνάμεσα στά δοσμένα φαινόμενα; Πρῶτο, δέν τό ἀποδείχνει, ὅπως τό πέρασμα ὁρισμένων προσώπων ἀπό τήν ἀστική τάξη στά τέλη τοῦ 18ου αἰώνα πότε μέ τό μέρος τῶν φεουδαρχῶν καί πότε μέ τό μέρος τοῦ λαοῦ, δέν ἀποδείχνει ὅτι «δέν ὑπάρχει σύνδεση» ἀνάμεσα στήν ἀνάπτυξη τῆς ἀστικῆς τάξης καί στή μεγάλη γαλλική ἐπανάσταση τοῦ 1789. Δεύτερο, γενικά καί συνολικά — καί πρόκειται μόνο γιά τό γενικό καί συνολικό — μιά τέτια ἀντιστοιχία *ὑπάρχει.* Μήν παίρνετε μιά μόνο χώρα, ἀλλά μιά σειρά χῶρες, λογουχάρη, δέκα εὐρωπαϊκές χῶρες: τή Γερμανία, *τήν 'Αγγλία, τή Γαλλία, τό Βέλγιο,* τή Ρωσία, τήν 'Ιταλία, τή Σουηδία, τήν 'Ελβετία, τήν 'Ολλανδία καί τή Βουλγαρία. Θά δεῖτε ὅτι μόνο οἱ τρεῖς ὑπογραμμισμένες χῶρες ἀποτελοῦν μιά ὁρισμένη ἐξαίρεση· στίς ὑπόλοιπες τά *ρεύματα* τῶν ἀποφασιστικῶν ἀντιπάλων τοῦ ὀπορτουνισμοῦ γέννησαν ἀκριβῶς *ρεύματα* ἐχθρικά πρός τό σοσιαλεθνικισμό. Συγκρίνετε τή γνωστή «Μηνιαία 'Επιθεώρηση» μέ τούς ἀντιπάλους της στή Γερμανία, συγκρίνετε τό «Νάσε Ντιέλο» μέ τούς ἀντιπάλους του στή Ρωσία, τό κόμμα τοῦ Μπισσολάτι μέ τούς ἀντιπάλους του στήν 'Ιταλία· τούς ὀπαδούς τοῦ Γκρόιλιχ μέ τούς ὀπαδούς τοῦ Γκρίμ στήν 'Ελβετία, τοῦ Μπράντινγκ μέ τούς ὀπαδούς Χέγκλουντ στή Σουηδία, τοῦ Τρούλστρα καί τοῦ Πάννεκουκ μέ τόν Γκόρτερ στήν 'Ολλανδία· τέλος, τούς «ὀμπστσεντέλτσι» μέ τούς «τεσνιάκι» στή Βουλγαρία[154]. Μιά γενική ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στήν παλιά καί τή νέα διαίρεση εἶναι γεγονός, πλήρης ὅμως ἀντιστοιχία δέν

ὑπάρχει οὔτε καί στά πιό ἁπλά φαινόμενα τῆς φύσης, ὅπως δέν ὑπάρχει πλήρης ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στό Βόλγα ἔπειτα ἀπό τή συμβολή τοῦ Κάμα μέ τό Βόλγα καί τό Βόλγα πρίν ἀπ᾽αὐτή τή συμβολή, ἤ ὅπως δέν ὑπάρχει πλήρης ὁμοιότητα ἀνάμεσα στό παιδί καί τούς γονεῖς. Ἡ Ἀγγλία ἀποτελεῖ φαινομενική ἐξαίρεση· στήν πραγματικότητα πρίν ἀπό τόν πόλεμο στήν Ἀγγλία ὑπῆρχαν δυό βασικά ρεύματα γύρω ἀπό δυό *καθημερινές* ἐφημερίδες—ἀσφαλέστατο ἀντικειμενικό κριτήριο γιά τή μαζικότητα τοῦ ρεύματος: συγκεκριμένα γύρω ἀπό τίς ἐφημερίδες «Ἡμερήσιος Πολίτης»[155] τῶν ὀπορτουνιστῶν καί «Ἡμερήσιος Κήρυκας»[156] τῶν ἀντιπάλων τοῦ ὀπορτουνισμοῦ. Καί τίς δυό ἐφημερίδες τίς κατέκλυσε τό κύμα τοῦ ἐθνικισμοῦ· στήν ἀντιπολίτευση ὅμως βρέθηκαν λιγότεροι ἀπό τό $1/10$ τῶν ὀπαδῶν τῆς πρώτης καί περίπου τά $3/7$ τῶν ὀπαδῶν τῆς δεύτερης. Ἡ συνηθισμένη μέθοδος σύγκρισης, ὅταν γίνεται ἀντιπαράθεση μόνο ἀνάμεσα στό «Βρετανικό σοσιαλιστικό κόμμα» καί τό «Ἀνεξάρτητο ἐργατικό κόμμα», δέν εἶναι σωστή, γιατί δέν παίρνεται ὑπόψη ὁ *οὐσιαστικός* συνασπισμός αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καί μέ τούς φαβιανούς[157] καί μέ τό «Ἐργατικό κόμμα»[158]. Συνεπῶς, ἀπό τίς 10 χῶρες μόνο οἱ δυό ἀποτελοῦν ἐξαίρεση· μά κι᾽ἐδῶ δέν ἔχουμε ἀπόλυτη ἐξαίρεση, γιατί τά ρεύματα δέν ἄλλαξαν θέσεις, ἁπλῶς τό κύμα σκέπασε (γιά λόγους τόσο κατανοητούς πού δέν εἶναι ἀνάγκη νά σταθοῦμε σ᾽αὐτούς) σχεδόν ὅλους τούς ἀντιπάλους τοῦ ὀπορτουνισμοῦ. Αὐτό ἀποδείχνει ἀναμφισβήτητα τή δύναμη τοῦ κύματος· αὐτό ὅμως δέν ἀναιρεῖ καθόλου τό γεγονός ὅτι γενικά στήν Εὐρώπη ἡ παλιά διαίρεση ἀντιστοιχεῖ μέ τή νέα.

Μᾶς λένε: ἡ διαίρεση «μέ βάση τόν ὀπορτουνισμό» πάλιωσε· νόημα ἔχει μόνο ἡ διαίρεση σέ ὀπαδούς τοῦ διεθνισμοῦ καί σέ ὀπαδούς τῆς ἐθνικῆς στενότητας. Αὐτή εἶναι μιά γνώμη ριζικά λαθεμένη. Ἡ ἔννοια «ὀπαδός τοῦ διεθνισμοῦ» δέν ἔχει κανένα περιεχόμενο καί κανένα νόημα, ἄν δέν τήν ἀναπτύξετε *συγκεκριμένα* καί κάθε βῆμα μιᾶς τέτιας συγκεκριμένης ἀνάπτυξης θά εἶναι καί μιά ἀπαρίθμηση τῶν γνωρισμάτων τῆς ἐχθρότητας ἀπέναντι στόν ὀπορτουνισμό. Στήν πράξη αὐτό θά εἶναι ἀκόμη πιό σωστό. Τό νά εἶσαι ὀπαδός τοῦ διεθνισμοῦ, χωρίς νά εἶσαι ὁ πιό συνεπής κι᾽ἀποφασιστικός ἀντίπαλος τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, εἶναι αὐταπάτη καί τίποτε παραπάνω. Ἴσως ὁρισμένα πρόσωπα αὐτοῦ τοῦ εἴδους νά θεωροῦν εἰλικρινά τόν ἑαυτό τους «διεθνιστή», τούς ἀνθρώπους ὅμως δέν τούς κρίνουν ἀπό τό τί σκέπτονται οἱ ἴδιοι γιά τόν ἑαυτό τους, ἀλλά ἀπό τήν πολιτική

τους στάση: ἡ πολιτική στάση τέτιων «διεθνιστῶν», πού δέν εἶναι συνεπεῖς καί ἀποφασιστικοί ἀντίπαλοι τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, θά ἀποτελεῖ πάντα γιά τό ρεῦμα τῶν ἐθνικιστῶν βοήθεια ἤ ὑποστήριξη. 'Από τό ἄλλο μέρος καί οἱ ἐθνικιστές αὐτοαποκαλοῦνται «διεθνιστές» (Κάουτσκι, Λέντς, Χένις, Βαντερβέλντε, Χάιντμαν κ.ἄ.) καί ὄχι μόνο αὐτοαποκαλοῦνται, ἀλλά καί ἀναγνωρίζουν ἀπόλυτα τήν ἀνάγκη γιά μιά διεθνή προσέγγιση, συμφωνία, συγχώνευση τῶν ἀνθρώπων, τοῦ τρόπου σκέψης τους. Οἱ ὀπορτουνιστές *δέν εἶναι ἐνάντια* στό «διεθνισμό», εἶναι ἁπλῶς ὑπέρ τῆς διεθνοῦς ἐπιδοκιμασίας καί τῆς διεθνοῦς συμφωνίας τῶν ὀπορτουνιστῶν.

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

ΠΩΣ Η ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΦΡΟΥΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

῾Η γερμανική σοσιαλδημοκρατική ἐφημερίδα τῆς Γκότα, «Λαϊκό Φύλλο τῆς Γκότα», δημοσίευσε στό φύλλο της τῆς 9 τοῦ Γενάρη ἕνα ἄρθρο μέ τόν τίτλο: «῾Η πολιτική τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας κάτω ἀπό τήν προστασία τῆς ἀστυνομίας».

«Οἱ δυό πρῶτες μέρες τῆς ἐφαρμογῆς τῆς προληπτικῆς λογοκρισίας—γράφει ἡ ἐφημερίδα πού ἔχει μπεῖ κάτω ἀπ᾽αὐτή τήν εὐχάριστη κηδεμονία τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν — δείχνουν πεντακάθαρα ὅτι οἱ ἀρχές τοῦ κέντρου καταβάλλουν ἰδιαίτερες φροντίδες γιά νά βουλώσουν τά στόματα τῶν ὄχι βολικῶν κριτικῶν τῆς πολιτικῆς τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας, πού προέρχεται ἀπό τίς γραμμές μας. ᾽Επιδίωξη τῆς λογοκρισίας εἶναι ἡ διατήρηση τῆς «κομματικῆς εἰρήνης» μέσα στό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα ἤ, μέ ἄλλα λόγια, ἡ διατήρηση μιᾶς «ἑνιαίας», «συσπειρωμένης» καί ἰσχυρῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας. ῾Η σοσιαλδημοκρατία κάτω ἀπό τήν κηδεμονία τῆς κυβέρνησης—αὐτό εἶναι τό σπουδαιότερο γεγονός σ᾽ὅλη τήν ἐσωτερική πολιτική τῆς «μεγάλης» ἐποχῆς μας, τῆς ἐποχῆς τῆς ἀναγέννησης τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ.

Πέρασαν κιόλας μερικές ἑβδομάδες ἀπό τότε πού οἱ πολιτικοί τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς κοινοβουλευτικῆς μας ὁμάδας ἀνάπτυξαν δραστήρια ζύμωση ὑπέρ τῶν ἀπόψεών τους. Σέ μερικά πολύ μεγάλα κομματικά κέντρα συνάντησαν ἰσχυρή ἀντιπολίτευση. ῾Η προπαγάνδα τους προκάλεσε μέσα στούς ἐργάτες μιά κατάσταση πνευμάτων ὄχι εὐνοϊκή γιά ἐκείνους πού ψηφίζουν τίς πολεμικές πιστώσεις, ἀλλά ἀντίθετα δυσμενή. Γι᾽αὐτό οἱ στρατιωτικές ἀρχές φρόντισαν νά τούς βοηθήσουν, βάζοντας σέ ἐνέργεια πότε τίς ἀπαγορεύσεις τῆς λογοκρισίας καί πότε τήν κατάργηση τῆς ἐλευθερίας τοῦ συνέρχεσθαι. Σέ μᾶς ἐδῶ, στή Γκότα, ἡ σοσιαλδημοκρατική κοινοβουλευτική ὁμάδα ἔχει τή βοήθεια τῆς στρατιωτικῆς λογοκρισίας, ἐνῶ στό ᾽Αμβοῦργο ὑπάρχει ἡ γνωστή ἀπαγόρευση τῶν συγκεντρώσεων».

Παραθέτοντας αὐτά τά λόγια ἡ ἑλβετική σοσιαλδημοκρατική ἐφημερίδα τῆς Βέρνης [159] σημειώνει τό γεγονός ὅτι ὁλόκλη-

ρη σειρά ἀπό σοσιαλδημοκρατικές ἐφημερίδες τῆς Γερμανίας ἔχουν ὑποβληθεῖ σέ προληπτική λογοκρισία καί προσθέτει ἀπό τήν πλευρά της:

«Κι'ἔτσι, σέ λίγο τίποτε δέν θά ἐμποδίζει πιά τήν ὁμοφωνία τοῦ γερμανικοῦ τύπου. Κι'ἄν κάπου δοκιμάσουν νά τήν παραβιάσουν, ἡ στρατιωτική δικτατορία θά βάλει γρήγορα καί σταθερά τέρμα, μέ τήν ἄμεση ἤ ἔμμεση καταγγελία τῶν «σοσιαλδημοκρατῶν», ὀπαδῶν τῆς κομματικῆς εἰρήνης».

Πραγματικά, οἱ ὀπορτουνιστικές σοσιαλδημοκρατικές ἐφημερίδες κάνουν ἄμεσα καί ἔμμεσα καταγγελίες σέ βάρος τῶν ριζοσπαστικῶν!

Συνεπῶς, τά γεγονότα ἀποδείχνουν ὅτι εἴχαμε ἀπόλυτα δίκιο, ὅταν γράφαμε στό φύλ. ἀρ. 36 τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»: «οἱ ὀπορτουνιστές εἶναι ἀστοί ἐχθροί τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης... σέ ἐποχές κρίσης ἀποκαλύπτονται *ἀμέσως* ἀνοιχτοί σύμμαχοι *ὅλης* τῆς ἑνωμένης ἀστικῆς τάξης»*. Ἡ ἑνότητα σάν σύνθημα τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος στίς μέρες μας, σημαίνει ἑνότητα μέ τούς ὀπορτουνιστές καί ὑποταγή σ'αὐτούς (ἤ στό συνασπισμό τους μέ τήν ἀστική τάξη). Τό σύνθημα αὐτό, πού *στήν πράξη* βοηθᾶ τήν ἀστυνομία καί τούς ἀντιδραστικούς, εἶναι ὀλέθριο γιά τό ἐργατικό κίνημα.

Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή πρέπει νά σημειώσουμε τήν ἔκδοση τῆς θαυμάσιας μπροσούρας τοῦ Μπόρχαρντ (στά γερμανικά): «Πρίν καί μετά τήν 4η Αὐγούστου τοῦ 1914», πού ἔχει καί τόν ὑπότιτλο: «'Απαρνήθηκε ἄραγε τόν ἑαυτό της ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατία;». Ναί, τόν ἀπαρνήθηκε, ἀπαντάει ὁ συγγραφέας, δείχνοντας τήν κραυγαλέα ἀντίθεση ἀνάμεσα στίς δηλώσεις πού ἔγιναν ἀπό τό κόμμα *πρίν* τήν 4η Αὐγούστου καί τήν πολιτική τῆς «τετάρτης Αὐγούστου». Δέν θά σταματήσουμε μπροστά σέ καμιά θυσία στόν πόλεμο κατά τοῦ πολέμου, ἔλεγαν οἱ σοσιαλδημοκράτες τῆς Γερμανίας (καί τῶν ἄλλων χωρῶν) πρίν τήν 4η Αὐγούστου 1914. Στίς 28 ὅμως τοῦ Σεπτέμβρη 1914 ὁ Ὄττο Μπράουν, μέλος τῆς Κεντρικῆς 'Επιτροπῆς, μιλοῦσε γιά ἕνα κεφάλαιο 20 ἑκατομμυρίων πού δόθηκε στίς νόμιμες ἐφημερίδες καί γιά 11000 ὑπαλλήλους. Δεκάδες χιλιάδες ἡγέτες, ὑπάλληλοι τοῦ κόμματος καί προνομιοῦχοι ἐργάτες διεφθαρμένοι ἀπό τό λεγκαλισμό ἀποδιοργάνωσαν τά ἑκατομμύρια τῆς στρατιᾶς τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ προλεταριάτου.

Τό δίδαγμα πού βγαίνει ἀπό τά παραπάνω εἶναι πεντακάθαρο:

---

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 112. *Ἡ Σύντ.*

ἀποφασιστική ρήξη μέ τό σωβινισμό καί τόν ὀπορτουνισμό. Μά οἱ τιποτένιοι σοσιαλεπαναστάτες φαφλατάδες (Γ. Γκαρντένιν καί Σία) στήν τιποτένια ἐφημερίδα «Μίσλ» τοῦ Παρισιοῦ, ἀπαρνοῦνται τό μαρξισμό χάρη τῶν μικροαστικῶν ἰδεῶν! Ξεχάστηκε ἡ ἀλφαβήτα τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καί ἡ παγκόσμια ἐξέλιξη τοῦ καπιταλισμοῦ, πού γεννᾶ μόνο μιά ἐπαναστατική τάξη, τό προλεταριάτο. Ξεχάστηκε ὁ χαρτισμός[160], ὁ 'Ιούνης τοῦ 1848[161], ἡ Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ, ὁ 'Οχτώβρης καί ὁ Δεκέμβρης τοῦ 1905[162]. Οἱ ἐργάτες βαδίζουν πρός τήν παγκόσμια ἐπανάστασή τους μόνο μέσα ἀπό ἧττες καί λάθη, ἀποτυχίες καί ἀδυναμίες, μά βαδίζουν πρός αὐτήν. Πρέπει νά εἶναι κανείς τυφλός, γιά νά μή βλέπει ὅτι βασική καί κύρια, ριζική αἰτία τοῦ αἴσχους καί τῆς χρεοκοπίας τῆς Διεθνοῦς τό 1914 εἶναι ἡ ἀστική καί μικροαστική ἐπίδραση πάνω στό προλεταριάτο. Μά οἱ λογοκόποι Γκαρντένιν καί Σία θέλουν νά γιατρέψουν τό σοσιαλισμό μέ τήν πλήρη ἀπάρνηση τῆς μοναδικῆς κοινωνικοϊστορικῆς του βάσης, τῆς ταξικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου, καί μέ τήν ὁριστική νόθευση τοῦ μαρξισμοῦ μέ φιλισταϊκό, διανοουμενίστικο-ναροντνικιστικό νεράκι. Ὄχι δουλιά ἐπίμονη μέ κατεύθυνση τήν ὁλοκληρωτική ρήξη τοῦ προλεταριακοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος μέ τόν ὀπορτουνισμό, ἀλλά συνένωση αὐτοῦ τοῦ κινήματος μέ τούς ὀπορτουνιστές τύπου Ρόψιν καί Τσερνόφ πού προχθές ἦταν φιλελεύθεροι μέ μιά βόμβα στό χέρι, χθές, σάν φιλελεύθεροι, ἦταν ἀποστάτες καί σήμερα ἐξακολουθοῦν νά μεθοῦν μέ τίς γλυκερές ἀστικές φράσεις γιά τήν «ἐργασιακή» ἀρχή!! Οἱ διάφοροι Γκαρντένιν δέν εἶναι καλύτεροι ἀπό τούς Ζύντεκουμ, οἱ ἐσέροι δέν εἶναι καλύτεροι ἀπό τούς λικβινταριστές: δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι καί οἱ πρῶτοι καί οἱ δεύτεροι ρίχτηκαν μέ τόση ἀγάπη ὁ ἕνας στήν ἀγκαλιά τοῦ ἄλλου στό περιοδικό «Σοβρεμέννικ»[163], πού ἐφαρμόζει εἰδικά τό πρόγραμμα τῆς συγχώνευσης τῶν σοσιαλδημοκρατῶν καί τῶν σοσιαλεπαναστατῶν.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 39, 3 τοῦ Μάρτη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

Η ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Παραθέτουμε περιληπτικά τό γράμμα τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ ΣΔΕΚΡ:

«Λονδίνο, 14 τοῦ Φλεβάρη 1915. Χθές τή νύχτα πῆρα ἀπό τόν γραμματέα τοῦ Βρετανικοῦ τμήματος τῆς Διεθνοῦς τή διεύθυνση τῆς συνδιάσκεψης σέ ἀπάντηση τοῦ γράμματός μου, μέ τό ὁποῖο τούς ἔδινα τή διεύθυνσή μου, χωρίς νά ζητῶ νά μέ καλέσουν. Ἀποφάσισα νά πάω καί νά δοκιμάσω νά διαβάσω τή δήλωση. Βρῆκα ἐκεῖ τόν Ρουμπανόβιτς ἀπομέρους τῶν σοσιαλεπαναστατῶν (τῶν σοσιαλσωβινιστῶν), τόν Τσερνόφ καί τόν Μπομπρόφ ἀπομέρους τῆς «Μίσλ»· ἀπομέρους τῆς ΟΕ τόν Μάισκι πού ἦταν ἀντιπρόσωπος μαζί μέ τόν Μάρτοφ—ὁ τελευταῖος δέν ἦρθε, γιατί δέν πῆρε ἄδεια. Ἦταν 11 ἀντιπρόσωποι ἀπό τήν Ἀγγλία (Κέιρ-Χάρντι πρόεδρος, Μακντόναλντ καί ἄλλοι), 16 ἀπό τή Γαλλία (Σαμπά, Βαγιάν κ.ἄ.), 3 ἀπό τό Βέλγιο (Βαντερβέλντε κ.ἄ.).

Ὁ πρόεδρος ἄνοιξε τίς ἐργασίες τῆς συνδιάσκεψης μέ τήν ἀνακοίνωση ὅτι σκοπός της εἶναι ἡ ἀνταλλαγή γνωμῶν καί ὄχι ἡ λήψη ἀποφάσεων. Ἕνας ἀπό τούς γάλλους προτείνει μιά τροποποίηση: γιατί νά μήν κατοχυρωθεῖ ἡ γνώμη τῆς *πλειοψηφίας* μέ ἀπόφαση; Ἡ πρόταση ἔγινε δεκτή σιωπηρά.

Στήν ἡμερήσια διάταξη ἀναγράφονταν τά ἑξῆς ζητήματα: 1) τά δικαιώματα τῶν ἐθνῶν—Βέλγιο, Πολωνία· 2) οἱ ἀποικίες· 3) οἱ ἐγγυήσεις γιά εἰρήνη. Ἐκλέγεται ἐπιτροπή γιά τά πληρεξούσια (Ρουμπανόβιτς κ.ἄ.). Ἀποφασίζεται ἕνας ἀντιπρόσωπος ἀπό κάθε χώρα νά κάνει σύντομες ἀνακοινώσεις γιά τή στάση ἀπέναντι στόν πόλεμο. Παίρνω τό λόγο καί διαμαρτύρομαι, γιατί δέν κλήθηκε ὁ ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος τοῦ κόμματός μας στό Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο (ὁ σ. Μαξίμοβιτς εἶναι ἐδῶ καί πολύν καιρό, πάνω ἀπό ἕνα χρόνο, μέλος τοῦ Διεθνοῦς

Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου ἀπομέρους τοῦ κόμματός μας καί μένει μόνιμα στό Λονδίνο). Ὁ πρόεδρος μέ διακόπτει, λέγοντας ὅτι κλήθηκαν ὅλοι «πού τά ὀνόματά τους εἶναι γνωστά». Διαμαρτύρομαι γιά δεύτερη φορά, γιατί δέν εἰδοποιήθηκαν οἱ ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι. Ἔπειτα ἀναφέρομαι στή Διακήρυξή μας (βλ. «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 33: «Ὁ πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας»)* πού καθορίζει τή γενική στάση μας ἀπέναντι στόν πόλεμο καί πού *εἶχε σταλεῖ* στό Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο. Προτοῦ μιλήσουμε γιά τούς ὅρους εἰρήνης, πρέπει νά ξεκαθαρίσουμε, μέ ποιά μέσα θά κατακτήσουμε τήν εἰρήνη, γιά νά γίνει ὅμως αὐτό, εἶναι ἀνάγκη νά καθορίσουμε ἄν ὑπάρχει μιά κοινή ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατική βάση, ἄν σκεπτόμαστε σάν σωβινιστές, σάν πασιφιστές ἤ σάν σοσιαλδημοκράτες. Διαβάζω τή δήλωσή μας, ὅμως ὁ πρόεδρος δέν μ'ἀφήνει νά τελειώσω, δηλώνοντας ὅτι δέν ἔχει ἀκόμη ξεκαθαριστεῖ ἡ θέση μου σάν ἀντιπροσώπου (!!) καί ὅτι «δέν» μαζεύτηκαν «γιά νά γίνει κριτική στά διάφορα κόμματα» (!!!). Δηλώνω ὅτι θά συνεχίσω τό λόγο μου ὕστερα ἀπό τήν ἔκθεση τῆς Ἐπιτροπῆς πληρεξουσίων». (Τό κείμενο τῆς δήλωσης πού δέν μᾶς ἄφησαν νά τό διαβάσουμε θά δημοσιευτεῖ στό ἐρχόμενο φύλλο.)

«Ὁ Βαγιάν, ὁ Βαντερβέλντε, ὁ Μακντόναλντ, ὁ Ρουμπανόβιτς κάνουν σύντομες δηλώσεις σχετικά μέ τή γενική θέση. Ὕστερα πάνω στήν ἔκθεση τῆς Ἐπιτροπῆς πληρεξουσίων γίνεται πρόταση στόν Μάισκι νά ἀποφασίσει μόνος του, ἄν μπορεῖ ν'ἀντιπροσωπεύσει μόνος αὐτός τήν ΟΕ καί μένα «μοῦ ἐπιτρέπουν» νά πάρω μέρος στή συνδιάσκεψη. Εὐχαριστῶ τή συνδιάσκεψη γιά τήν «καλοσύνη» της καί θέλω νά συνεχίσω τή δήλωση, γιά νά ξεκαθαριστεῖ ἄν μπορῶ νά μείνω. Ὁ πρόεδρος μέ διακόπτει καί δέν μοῦ ἐπιτρέπει νά βάλω «ὅρους» στή συνδιάσκεψη. Τότε παρακάλεσα νά μοῦ ἐπιτραπεῖ νά ἀνακοινώσω τούς λόγους γιά τούς ὁποίους *δέν* θά πάρω μέρος στή συνδιάσκεψη. Ἡ πρόταση ἀπορίπτεται. Τότε, εἶπα, ἐπιτρέψτε μου νά δηλώσω ὅτι τό ΣΔΕΚΡ δέν θά πάρει μέρος στή συνδιάσκεψη, καί γιά τούς λόγους καταθέτω ἔγγραφη δήλωση στόν πρόεδρο. Μαζεύω τά χαρτιά μου καί φεύγω...

Στόν πρόεδρο μεταβιβάστηκε ἡ δήλωση τοῦ προέδρου τῆς ΚΕ τῆς Σοσιαλδημοκρατίας τῆς Λεττονίας (Μπερζίν) ὅτι προσχωρεῖ ἀπόλυτα στή δήλωσή μας».

---

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 13-23. *Ἡ Σύντ.*

Στούς ἀντιπροσώπους τῆς συνδιάσκεψης ἀπαγορεύτηκε νά κάνουν ὁποιαδήποτε ἀνακοίνωση στόν τύπο. Ἐννοεῖται ὅτι αὐτό δέν ἀφορᾶ τήν ἀποχώρηση τοῦ Μαξίμοβιτς, καί τό ὄργανο ὅπου συνεργάζεται ὁ Κέιρ-Χάρντι, τό «Labour Leader»[164], ἀνάφερε τήν ἀποχώρηση καί τήν ἄποψη τοῦ Μαξίμοβιτς σέ γενικές γραμμές.

Ἀπό ἔλλειψη χώρου εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ἐπανέλθουμε στό ἑπόμενο φύλλο μας στή συνδιάσκεψη τοῦ Λονδίνου καί στίς ἀποφάσεις της. Γιά τήν ὥρα θά σημειώσουμε ὅτι οἱ ἀποφάσεις της δέν ἔχουν καμιά ἀξία, ἀλλά καλύπτουν ἁπλῶς τό σοσιαλσωβινισμό.

Ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Ρωσίας παρουσιάζει τήν ἑξῆς εἰκόνα: ἡ ΚΕ καί οἱ λεττονοί σοσιαλδημοκράτες εἶναι κατηγορηματικά καί ξεκάθαρα ἀντίπαλοι τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ. Ἡ ΟΕ τῶν λικβινταριστῶν λάμπει μέ τήν ἀπουσία της ἤ μπερδεύεται στά πόδια τοῦ κόσμου. Τό «κόμμα» τῶν σοσιαλεπαναστατῶν (Ρουμπανόβιτς) εἶναι *ὑπέρ* τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ καί ἡ «Μίσλ» (Μπομπρόφ καί Τσερνόφ) βρίσκεται στήν ἀντιπολίτευση πού θά τήν κρίνουμε, ἀφοῦ ἀκούσουμε τή δήλωσή τους.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 39,
3 τοῦ Μάρτη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

Η ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ[165]

Αὐτές τίς μέρες τέλειωσε τίς ἐργασίες της ἡ συνδιάσκεψη τῶν τμημάτων ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ πού ἔγινε στήν Ἑλβετία. Ἡ συνδιάσκεψη, ἐκτός ἀπό τή συζήτηση ὁρισμένων ζητημάτων πού ἀφοροῦν ἀποκλειστικά τή δουλιά τοῦ ἐξωτερικοῦ καί γιά τά ὁποῖα θά προσπαθήσουμε νά γράψουμε ἔστω καί λίγα λόγια στά ἑπόμενα φύλλα τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου, ἐπεξεργάστηκε ἀποφάσεις πάνω στό σοβαρό καί φλέγον ζήτημα τοῦ πολέμου. Δημοσιεύουμε ἀμέσως αὐτές τίς ἀποφάσεις, ἐλπίζοντας ὅτι θά εἶναι χρήσιμες γιά ὅλους τούς σοσιαλδημοκράτες, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν στά σοβαρά διέξοδο πρός μιά ζωντανή πράξη μέσα ἀπό τό σημερινό χάος γνωμῶν, πού στήν οὐσία ἀνάγεται στήν ἀναγνώριση τοῦ διεθνισμοῦ στά λόγια καί στήν τάση συμβιβασμοῦ στήν πράξη μέ κάθε θυσία, ὁπωσδήποτε, μέ τό σοσιαλσωβινισμό. Θά προσθέσουμε ὅτι ἡ συζήτηση γιά τό σύνθημα «Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Εὐρώπης» πῆρε μονόπλευρα πολιτικό χαρακτήρα καί ἀποφασίστηκε νά ἀναβληθεῖ, ὡσότου συζητηθεῖ στόν τύπο ἡ *οἰκονομική* πλευρά τοῦ ζητήματος.

ΟΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗΣ

Ἡ συνδιάσκεψη, γιά τήν καλύτερη συστηματοποίηση τῆς προπαγάνδας καί στηριζόμενη στή διακήρυξη τῆς ΚΕ, πού δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 33*, καθορίζει τίς παρακάτω θέσεις:

ΓΙΑ ΤΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ὁ σημερινός πόλεμος ἔχει χαρακτήρα ἰμπεριαλιστικό. Ὁ πόλεμος αὐτός δημιουργήθηκε ἀπό τίς συνθῆκες μιᾶς ἐποχῆς

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 13-23. *Ἡ Σύντ.*

ὅπου ὁ καπιταλισμός ἔφτασε στό ἀνώτατο στάδιο ἀνάπτυξής του· ὅπου τήν πιό οὐσιαστική σημασία δέν τήν ἔχει πιά μόνο ἡ ἐξαγωγή ἐμπορευμάτων, ἀλλά καί ἡ ἐξαγωγή κεφαλαίων· ὅπου ἡ καρτελοποίηση τῆς παραγωγῆς καί ἡ διεθνοποίηση τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἔχουν πάρει σημαντικές διαστάσεις· ὅπου ἡ ἀποικιακή πολιτική ἔχει ὁδηγήσει στό μοίρασμα σχεδόν ὅλης τῆς ὑδρογείου σφαίρας· ὅπου οἱ παραγωγικές δυνάμεις τοῦ παγκόσμιου καπιταλισμοῦ ἔχουν ξεπεράσει τά περιορισμένα πλαίσια τῆς διαίρεσης σέ ἐθνικά κράτη· ὅπου ἔχουν ὡριμάσει πέρα γιά πέρα οἱ ἀντικειμενικοί ὅροι γιά τήν πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ.

ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΝΘΗΜΑ ΤΗΣ «ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ»

Ἡ πραγματική οὐσία τοῦ σημερινοῦ πολέμου βρίσκεται στήν πάλη ἀνάμεσα στήν Ἀγγλία, τή Γαλλία καί τή Γερμανία γιά τό μοίρασμα τῶν ἀποικιῶν καί τήν καταλήστευση τῶν ἀνταγωνιζόμενων χωρῶν καί στήν ἐπιδίωξη τοῦ τσαρισμοῦ καί τῶν ἡγετικῶν τάξεων τῆς Ρωσίας νά κατακτήσουν τήν Περσία, τή Μογγολία, τήν Ἀσιατική Τουρκία, τήν Κωνσταντινούπολη, τή Γαλικία κτλ. Τό ἐθνικό στοιχεῖο στόν αὐστροσερβικό πόλεμο ἔχει ἐντελῶς δευτερεύουσα σημασία καί δέν ἀλλάζει τό γενικό ἰμπεριαλιστικό χαρακτήρα τοῦ πολέμου.

Ὅλη ἡ οἰκονομική καί διπλωματική ἱστορία τῶν τελευταίων δεκαετιῶν δείχνει πώς καί οἱ δυό ὁμάδες τῶν ἐμπόλεμων ἐθνῶν προετοίμαζαν συστηματικά ἀκριβῶς ἕναν τέτιο πόλεμο. Τό ζήτημα ποιά ὁμάδα ἄρχισε πρώτη τίς πολεμικές ἐπιχειρήσεις ἤ κήρυξε πρώτη τόν πόλεμο δέν ἔχει καμιά σημασία γιά τόν καθορισμό τῆς τακτικῆς τῶν σοσιαλιστῶν. Οἱ φράσεις γιά ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας, γιά ἀπόκρουση τῆς ἐχθρικῆς εἰσβολῆς, γιά ἀμυντικό πόλεμο κτλ. ἀποτελοῦν καί ἀπό τή μιά καί ἀπό τήν ἄλλη πλευρά καθαρή ἐξαπάτηση τοῦ λαοῦ.

Οἱ πραγματικά ἐθνικοί πόλεμοι, ὅπως ἐκεῖνοι πού ἔγιναν κυρίως στήν περίοδο 1789-1871, εἶχαν σάν βάση μιά μακρόχρονη πορεία μαζικῶν ἐθνικῶν κινημάτων, ἀγώνα ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία καί τή φεουδαρχία, ἀποτίναξης τοῦ ἐθνικοῦ ζυγοῦ καί δημιουργίας κρατῶν πάνω σέ ἐθνική βάση, σάν προϋπόθεσης γιά μιά καπιταλιστική ἐξέλιξη.

Ἡ ἐθνική ἰδεολογία πού δημιούργησε αὐτή ἡ ἐποχή ἄφησε βαθιά ἴχνη στή μάζα τῶν μικροαστῶν καί σ᾽ἕνα μέρος τοῦ προλεταριάτου. Οἱ σοφιστές τῆς ἀστικῆς τάξης καί οἱ προδότες τοῦ σοσιαλισμοῦ πού σέρνονται πίσω τους ἐπωφελοῦνται

σήμερα, σέ μιά ἐντελῶς διαφορετική ἐποχή, στήν ἰμπεριαλιστική ἐποχή, ἀπ᾽αὐτό τό γεγονός, γιά νά διασπάσουν τούς ἐργάτες καί νά τούς ἀποσπάσουν ἀπό τά ταξικά τους καθήκοντα καί τόν ἐπαναστατικό ἀγώνα ἐνάντια στήν ἀστική τάξη.

Σήμερα περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά ἐπαληθεύονται τά λόγια τοῦ «Κομμουνιστικοῦ Μανιφέστου» ὅτι «οἱ ἐργάτες δέν ἔχουν πατρίδα». Μόνο ὁ διεθνής ἀγώνας τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στήν ἀστική τάξη μπορεῖ νά περιφρουρήσει τίς κατακτήσεις του καί νά ἀνοίξει στίς καταπιεζόμενες μάζες τό δρόμο γιά ἕνα καλύτερο μέλλον.

ΤΑ ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

«Ἡ μετατροπή τοῦ σημερινοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο πόλεμο εἶναι τό μοναδικά σωστό προλεταριακό σύνθημα. Τό δείχνει ἡ πείρα τῆς Κομμμούνας, τό καθόρισε ἡ ἀπόφαση τῆς Βασιλείας (1912) καί ἀπορέει ἀπ᾽ὅλες τίς συνθῆκες τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἀνάμεσα στίς ἀστικές χῶρες μέ ὑψηλό ἐπίπεδο ἀνάπτυξης»*.

Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, στόν ὁποῖο καλεῖ στή σημερινή ἐποχή ἡ ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία, εἶναι ἀγώνας τοῦ προλεταριάτου μέ τό ὅπλο στό χέρι ἐνάντια στήν ἀστική τάξη, γιά τήν ἀπαλλοτρίωση τῆς τάξης τῶν καπιταλιστῶν στίς προηγμένες καπιταλιστικές χῶρες, γιά τή δημοκρατική ἐπανάσταση στή Ρωσία (λαοκρατική δημοκρατία, 8ωρη ἐργάσιμη μέρα, δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων), γιά τή δημοκρατία στίς καθυστερημένες μοναρχικές χῶρες γενικά κτλ.

Ἡ μεγάλη δυστυχία πού φέρνει στίς μάζες ὁ πόλεμος δέν μπορεῖ παρά νά δημιουργήσει ἐπαναστατικές διαθέσεις καί κινήματα, πού γιά τή γενίκευση καί τή διεύθυνσή τους πρέπει νά χρησιμοποιηθεῖ τό σύνθημα τοῦ ἐμφύλιου πολέμου.

Αὐτή τή στιγμή ἡ ὀργάνωση τῆς ἐργατικῆς τάξης ἔχει ὑποστεῖ σοβαρές ζημιές. Παρόλα αὐτά ὅμως ἡ ἐπαναστατική κρίση ὡριμάζει. Ὕστερα ἀπό τόν πόλεμο οἱ κυρίαρχες τάξεις σ᾽ὅλες τίς χῶρες θά ἐντείνουν ἀκόμη περισσότερο τίς προσπάθειές τους μέ σκοπό νά ρίξουν γιά πολλές δεκαετίες πίσω τό ἀπελευθερωτικό κίνημα τοῦ προλεταριάτου. Τό καθῆκον τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας, τόσο στήν περίπτωση τῆς ἀνάπτυξης μέ γοργούς ρυθμούς τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ὅσο καί στήν περίπτωση πού ἡ κρίση θά ἔχει μακροχρόνιο

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 22. *Ἡ Σύντ.*

χαρακτήρα, εἶναι νά μήν παραιτηθεῖ ἀπό τή μακρόχρονη, καθημερινή δουλιά, νά μήν περιφρονεῖ καμιά ἀπό τίς προηγούμενες μεθόδους τῆς ταξικῆς πάλης. Καθῆκον της εἶναι νά κατευθύνει καί τόν κοινοβουλευτισμό καί τόν οἰκονομικό ἀγώνα ἐνάντια στόν ὀπορτουνισμό στό πνεῦμα τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης τῶν μαζῶν.

Σάν πρῶτα μέτρα στό δρόμο τῆς μετατροπῆς τοῦ σημερινοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο πόλεμο πρέπει νά ὑποδείξουμε τά ἑξῆς: 1) ἀπόλυτη ἄρνηση τῆς ψήφισης πολεμικῶν πιστώσεων καί ἀποχώρηση ἀπό τίς ἀστικές κυβερνήσεις· 2) ὁλοκληρωτική ρήξη μέ τήν πολιτική τῆς «ἐθνικῆς εἰρήνης» (bloc national, Burgfieden)· 3) δημιουργία παράνομης ὀργάνωσης παντοῦ ὅπου οἱ κυβερνήσεις καί ἡ ἀστική τάξη ἐπιβάλλουν τό στρατιωτικό νόμο καί καταργοῦν τίς συνταγματικές ἐλευθερίες· 4) ὑποστήριξη τῆς συναδέλφωσης τῶν φαντάρων τῶν ἐμπόλεμων ἐθνῶν στά χαρακώματα καί στά θέατρα τοῦ πολέμου γενικά· 5) ὑποστήριξη τῆς κάθε εἴδους ἐπαναστατικῆς μαζικῆς δράσης τοῦ προλεταριάτου γενικά.

Ο ΟΠΟΡΤΟΥΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ ΤΗΣ ΙΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ

Ἡ χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς εἶναι χρεοκοπία τοῦ σοσιαλιστικοῦ ὀπορτουνισμοῦ. Ὁ σοσιαλιστικός ὀπορτουνισμός μεγάλωσε σάν προϊόν τῆς προηγούμενης «εἰρηνικῆς» ἐποχῆς τῆς ἐξέλιξης τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Ἡ ἐποχή αὐτή δίδαξε τήν ἐργατική τάξη νά χρησιμοποιεῖ τέτια σπουδαῖα μέσα πάλης, ὅπως ὁ κοινοβουλευτισμός καί ὅλες οἱ νόμιμες δυνατότητες, ἡ ἵδρυση μαζικῶν οἰκονομικῶν καί πολιτικῶν ὀργανώσεων, ὁ ἐργατικός τύπος σέ πλατιά κλίμακα κτλ. Ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἡ ἐποχή αὐτή γέννησε τήν τάση γιά ἄρνηση τῆς ταξικῆς πάλης καί γιά προπαγάνδιση τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης, γιά ἄρνηση τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης, γιά γενική ἄρνηση τῶν παράνομων ὀργανώσεων, γιά ἀναγνώριση τοῦ ἀστικοῦ πατριωτισμοῦ κτλ. Ὁρισμένα στρώματα τῆς ἐργατικῆς τάξης (ἡ γραφειοκρατία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καί ἡ ἐργατική ἀριστοκρατία πού τῆς ἔπεφτε ἕνα μικρό μερίδιο ἀπό τά εἰσοδήματα τά προερχόμενα ἀπό τήν ἐκμετάλλευση τῶν ἀποικιῶν καί ἀπό τήν προνομιακή θέση τῆς «πατρίδας» τους στήν παγκόσμια ἀγορά), καθώς καί οἱ μικροαστοί συνοδοιπόροι τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων, ἦταν τό κύριο κοινωνικό στήριγμα αὐτῶν τῶν τάσεων καί οἱ φορεῖς τῆς ἀστικῆς ἐπιροῆς μέσα στό προλεταριάτο.

Ἡ καταστρεπτική ἐπιροή τοῦ ὀπορτουνισμοῦ φάνηκε ἐξαι-

ρετικά ἔντονα στήν πολιτική τῶν περισσότερων ἐπίσημων σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων τῆς ΙΙ Διεθνοῦς τόν καιρό τοῦ πολέμου. Ἡ ψήφιση τῶν πιστώσεων, ἡ εἴσοδος στίς κυβερνήσεις, ἡ πολιτική τῆς «ταξικῆς εἰρήνης», ἡ ἄρνηση τῆς παράνομης ὀργάνωσης, τή στιγμή πού ἔχει καταργηθεῖ ἡ νομιμότητα, σημαίνει τορπίλισμα τῶν σπουδαιότατων ἀποφάσεων τῆς Διεθνοῦς καί ἀνοιχτή προδοσία τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Η ΙΙΙ ΔΙΕΘΝΗΣ

Ἡ κρίση πού δημιούργησε ὁ πόλεμος ἀποκάλυψε τήν πραγματική οὐσία τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί ἔδειξε τό ρόλο του σάν ἄμεσου συνεργοῦ τῆς ἀστικῆς τάξης ἐνάντια στό προλεταριάτο. Τό λεγόμενο σοσιαλδημοκρατικό «κέντρο» μ᾽ἐπικεφαλῆς τόν Κάουτσκι, στήν πραγματικότητα κατρακύλησε πέρα γιά πέρα στόν ὀπορτουνισμό, καλύπτοντάς τον μέ πολύ ἐπιζήμιες ὑποκριτικές φράσεις καί νοθεύοντας τό μαρξισμό μέ τό νά παρουσιάζει τόν ἰμπεριαλισμό γιά μαρξισμό. Ἡ πείρα δείχνει ὅτι λογουχάρη στή Γερμανία μόνο ἡ ἀποφασιστική παραβίαση τῆς θέλησης τῆς πλειοψηφίας τῶν κορυφῶν τοῦ κόμματος ἔδοσε τή δυνατότητα νά διεξαχθεῖ πάλη γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς σοσιαλιστικῆς ἄποψης. Θά ἦταν ἐπιζήμια αὐταπάτη νά ἐλπίζει κανείς ὅτι εἶναι δυνατή ἡ πραγματική ἀναστήλωση τῆς σοσιαλιστικῆς Διεθνοῦς χωρίς πλήρη ὀργανωτικό διαχωρισμό ἀπό τούς ὀπορτουνιστές.

Τό ΣΔΕΚΡ πρέπει νά ὑποστηρίξει κάθε λογῆς διεθνεῖς κι᾽ἐπαναστατικές-μαζικές ἐνέργειες τοῦ προλεταριάτου, ἐπιδιώκοντας τήν προσέγγιση ὅλων τῶν ἀντισωβινιστικῶν στοιχείων τῆς Διεθνοῦς.

Ο ΠΑΣΙΦΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Μιά ἀπό τίς μορφές ἀποβλάκωσης τῆς ἐργατικῆς τάξης εἶναι ὁ πασιφισμός καί τό ἀφηρημένο κήρυγμα τῆς εἰρήνης. Στόν καπιταλισμό καί ἰδιαίτερα στό ἰμπεριαλιστικό του στάδιο, οἱ πόλεμοι εἶναι ἀναπόφευκτοι. Ἀπό τό ἄλλο μέρος, οἱ σοσιαλδημοκράτες δέν μποροῦν ν᾽ἀρνηθοῦν τή θετική σημασία τῶν ἐπαναστατικῶν πολέμων, δηλ. ὄχι τῶν ἰμπεριαλιστικῶν πολέμων, ἀλλά ἐκείνων πού διεξάγονταν λογουχάρη ἀπό τό 1789 ὥς τό 1871 γιά τήν ἀπόσειση τοῦ ἐθνικοῦ ζυγοῦ καί τή δημιουργία ἐθνικῶν καπιταλιστικῶν κρατῶν ἀπό τά κομματιασμένα φεουδαρχικά κράτη, ἤ τῶν πολέμων πού μπορεῖ νά γίνουν

γιά τήν περιφρούρηση τῶν κατακτήσεων τοῦ προλεταριάτου πού νικᾶ στήν πάλη ἐνάντια στήν ἀστική τάξη.

Ἡ προπαγάνδιση τῆς εἰρήνης πού δέν συνοδεύεται μέ ἔκκληση γιά ἐπαναστατική δράση τῶν μαζῶν, στή σημερινή στιγμή μπορεῖ μόνο νά σπείρει αὐταπάτες, νά διαφθείρει τό προλεταριάτο, ἐμπνέοντάς του ἐμπιστοσύνη πρός τόν ἀνθρωπισμό τῆς ἀστικῆς τάξης καί νά τό κάνει παιχνιδάκι στά χέρια τῆς μυστικῆς διπλωματίας τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν. Ἰδιαίτερα εἶναι βαθιά λαθεμένη ἡ σκέψη γιά τή δυνατότητα μιᾶς λεγόμενης δημοκρατικῆς εἰρήνης χωρίς μιά σειρά ἐπαναστάσεις.

Η ΗΤΤΑ ΤΗΣ ΤΣΑΡΙΚΗΣ ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ

Σέ κάθε χώρα ἡ πάλη ἐνάντια στή δική της κυβέρνηση πού διεξάγει ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, δέν πρέπει νά σταματᾶ μπροστά στό ἐνδεχόμενο ἥττας αὐτῆς τῆς χώρας, σάν ἀποτέλεσμα τῆς ἐπαναστατικῆς ζύμωσης. Ἡ ἥττα τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοῦ ἀδυνατίζει τήν κυβέρνηση αὐτή, συντελεῖ στήν ἀπελευθέρωση τῶν λαῶν πού εἶναι ὑποδουλωμένοι σ᾽αὐτή καί διευκολύνει τόν ἐμφύλιο πόλεμο ἐνάντια στίς ἄρχουσες τάξεις.

Ἡ θέση αὐτή εἶναι ἰδιαίτερα σωστή στήν ἐφαρμογή της στή Ρωσία. Μιά νίκη τῆς Ρωσίας θά εἶχε σάν ἀποτέλεσμα νά δυναμώσει ἡ παγκόσμια ἀντίδραση, νά δυναμώσει ἡ ἀντίδραση στό ἐσωτερικό τῆς χώρας καί θά συνοδευόταν ἀπό τήν ὁλοκληρωτική ὑποδούλωση τῶν λαῶν στίς ἤδη κατακτημένες περιοχές. Γι᾽αὐτό τό λόγο ἡ ἥττα τῆς Ρωσίας κάτω ἀπό ὁποιεσδήποτε συνθῆκες ἀποτελεῖ τό μικρότερο κακό.

Η ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΑΛΛΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ

Ὁ πόλεμος, ἐξαπολύοντας ἀληθινό ὄργιο σωβινισμοῦ, ἀποκάλυψε τό γεγονός ὅτι ὁ σωβινισμός ἔχει καθυποτάξει καί τή δημοκρατική (ναροντνικιστική) διανόηση καί τό Κόμμα τῶν ἐσέρων—πού τό ἀντιπολιτευτικό τους ρεῦμα τῆς «Μίσλ» δείχνει πλήρη ἀστάθεια—καί τό βασικό πυρήνα τῶν λικβινταριστῶν («Νάσα Ζαριά»), πού τόν ὑποστηρίζει ὁ Πλεχάνοφ. Μέ τό μέρος τοῦ σωβινισμοῦ εἶναι οὐσιαστικά καί ἡ ΟΕ, ἀρχίζοντας ἀπο τήν καμουφλαρισμένη ὑποστήριξή του ἀπό τόν Λάριν καί τόν Μάρτοφ καί τελειώνοντας μέ τή γενική ὑπεράσπιση τῶν ἰδεῶν τοῦ πατριωτισμοῦ ἀπό τόν Ἀξελρόντ καί τήν Μπούντ, ὅπου κυριαρχεῖ ὁ γερμανόφιλος[166] σωβινισμός. Ὁ συνασπισμός τῶν Βρυξελλῶν (τῆς 3 τοῦ Ἰούλη 1914) διαλύθηκε τελείως.

Τά στοιχεῖα πού συγκεντρώνονται γύρω ἀπό τή «Νάσε Σλόβο»[167] ταλαντεύονται ἀνάμεσα σέ πλατωνικές συμπάθειες πρός τό διεθνισμό καί στή στάση γιά ἑνότητα μέ κάθε θυσία μέ τό «Νάσα Ζαριά» καί τήν ΟΕ. Τό ἴδιο ἐπίσης ταλαντεύεται καί ἡ σοσιαλδημοκρατική κοινοβουλευτική ὁμάδα τοῦ Τσχεΐτζε, πού ἀπό τό ἕνα μέρος διέγραψε τόν πλεχανοφικό, δηλ. τόν σωβινιστή, Μανκόφ καί ἀπό τό ἄλλο, θέλει μέ κάθε θυσία νά καλύψει τό σωβινισμό τοῦ Πλεχάνοφ, τοῦ «Νάσα Ζαριά», τοῦ 'Αξελρόντ, τῆς Μπούντ κτλ.

Καθῆκον τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας εἶναι νά δυναμώνει συνεχῶς τήν προλεταριακή ἑνότητα πού δημιουργήθηκε στόν πιό μεγάλο βαθμό τό 1912-1914 ἀπό τήν «Πράβντα»[168] καί νά ἀνασυγκροτήσει τίς κομματικές σοσιαλδημοκρατικές ὀργανώσεις τῆς ἐργατικῆς τάξης, μέ βάση ἕνα ἀποφασιστικό ὀργανωτικό διαχωρισμό ἀπό τούς σοσιαλσωβινιστές. 'Επιτρέπονται προσωρινές συμφωνίες μόνο μ'ἐκείνους τούς σοσιαλδημοκράτες πού ὑποστηρίζουν τήν ἀποφασιστική ὀργανωτική ρήξη μέ τήν ΟΕ, τό «Νάσα Ζαριά» καί τήν Μπούντ.

Γράφτηκε ὄχι ἀργότερα
ἀπό τίς 19 τοῦ Φλεβάρη (4 τοῦ Μάρτη) 1915

Δημοσιεύτηκε στίς 29 τοῦ Μάρτη
1915 στήν ἐφημερίδα
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 40

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας

ΤΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕ Η ΔΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ;

῾Η δίκη πού ὀργάνωσε ὁ τσαρισμός ἐνάντια στά πέντε μέλη τῆς Ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐργατικῆς ὁμάδας καί στούς ἄλλους ἕξι σοσιαλδημοκράτες, πού πιάστηκαν στή συνδιάσκεψη ἔξω ἀπό τήν Πετρούπολη στίς 4 τοῦ Νοέμβρη 1914, τέλειωσε[169]. Ὅλοι καταδικάστηκαν σέ ἐκτόπιση. Οἱ νόμιμες ἐφημερίδες δημοσίευσαν τά πρακτικά τῆς δίκης, ἀπ᾿τά ὁποῖα ἡ λογοκρισία περιέκοψε τά σημεῖα πού δέν ἦταν ἀρεστά στόν τσαρισμό καί στούς πατριῶτες. Οἱ λογαριασμοί μέ τόν «ἐσωτερικό ἐχθρό» κανονίστηκαν γρήγορα-γρήγορα καί στήν ἐπιφάνεια τῆς κοινωνικῆς ζωῆς δέν φαίνεται καί δέν ἀκούγεται πάλι τίποτε, ἔξω ἀπ᾿τά λυσσασμένα οὐρλιαχτά τοῦ πλήθους τῶν ἀστῶν σωβινιστῶν καί μιᾶς χούφτας σοσιαλσωβινιστῶν πού τούς σεγοντάρουν.

Τί ἀπόδειξε ἡ δίκη τῆς Ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐργατικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας;

Πρῶτο, ἔδειξε τήν ἀνεπαρκή σταθερότητα κατά τή δίκη τοῦ πρωτοπόρου αὐτοῦ τμήματος τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Ρωσίας. Οἱ κατηγορούμενοι ἔβαλαν γιά σκοπό τους νά δυσκολέψουν τόν εἰσαγγελέα ν᾿ἀνακαλύψει ποιοί ἦταν μέλη τῆς ΚΕ τῆς Ρωσίας καί ἀντιπρόσωποι τοῦ κόμματος σ᾿ὁρισμένες σχέσεις του μέ τίς ἐργατικές ὀργανώσεις. ῾Ο σκοπός αὐτός ἐπιτεύχθηκε. Γιά τήν ἐπιτυχία αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ πρέπει καί στό μέλλον νά χρησιμοποιεῖται στό δικαστήριο ἡ μέθοδος πού τό κόμμα ἔχει συστήσει ἀπό καιρό καί ἐπίσημα, ἡ ἄρνηση δηλ. καταθέσεων. Νά προσπαθεῖ ὅμως κανείς νά ἀποδείξει τήν ἀλληλεγγύη του μέ τόν σοσιαλπατριώτη κ. ᾿Ιορντάνσκι, ὅπως ἔκανε ὁ Ρόζενφελντ ἤ τή διαφωνία του μέ τήν ΚΕ, εἶναι μέθοδος λαθεμένη καί ἀπαράδεκτη ἀπό τήν ἄποψη ἑνός ἐπαναστάτη σοσιαλδημοκράτη.

Россійская Соціалъ-Демократическая Рабочая Партія. LE SOCIAL-DÉMOCRATE Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!

СОЦІАЛЬДЕМОКРАТЪ

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ОРГАНЪ РОССІЙСКОЙ СОЦІАЛЬДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ РАБОЧЕЙ ПАРТІИ

№ 40. Женева, 29 Марта 1915. Цѣна 10 ст.

ЧТО ДОКАЗАЛЪ СУДЪ НАДЪ Р.С.Д.Р. ФРАКЦІЕЙ?

ДЕКЛАРАЦІЯ ЦЕНТРАЛЬНАГО КОМИТЕТА Р.С.Д.Р.П.,

ПО ПОВОДУ ЛОНДОНСКОЙ КОНФЕРЕНЦІИ.

Ἡ πρώτη σελίδα τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 40, τῆς 29 τοῦ Μάρτη 1915 μέ τά ἄρθρα τοῦ Β. Ι. Λένιν «Τί ἀπόδειξε ἡ δίκη τῆς Ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐργατικῆς ὁμάδας;» καί «Ἀπ᾽ἀφορμή τή συνδιάσκεψη τοῦ Λονδίνου»

Σμίκρυνση

῎Ας σημειώσουμε ὅτι, σύμφωνα μέ τό ρεπορτάζ τῆς ἐφημερίδας «Ντιέν» (ἀρ. φύλ. 40)[170],—δέν ὑπάρχουν ἐπίσημα καί πλήρη πρακτικά τῆς δίκης—ὁ σ. Πετρόβσκι δήλωσε: «Στό ἴδιο χρονικό διάστημα (Νοέμβρης) πῆρα τήν ἀπόφαση τῆς Κεντρικῆς 'Επιτροπῆς... κι'ἐκτός ἀπ'αὐτή πῆρα καί τίς ἀποφάσεις τῶν ἐργατῶν, πού περιεῖχαν ἑφτά παραγράφους σχετικά μέ τή στάση τῶν ἐργατῶν ἀπέναντι στόν πόλεμο. Οἱ παράγραφοι αὐτοί *συμπίπτουν μέ τή θέση τῆς Κεντρικῆς 'Επιτροπῆς*».

῾Η δήλωση αὐτή τιμᾶ τόν Πετρόβσκι. Παντοῦ γύρω ὁ σωβινισμός ἦταν πολύ δυνατός. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι στό ἡμερολόγιο τοῦ Πετρόβσκι ὑπάρχει ἡ φράση πώς *ἀκόμη* καί ὁ Τσχεΐτζε, παρόλες τίς ριζοσπαστικές διαθέσεις του, μιλάει μ'ἐνθουσιασμό γιά «ἀπελευθερωτικό» πόλεμο. Οἱ βουλευτές τῆς Ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐργατικῆς ὁμάδας καταπολέμησαν αὐτό τό σωβινισμό ὅταν ἦταν ἐλεύθεροι, εἶχαν ὅμως τό καθῆκον νά διαχωρίσουν τίς εὐθύνες τους ἀπό αὐτόν καί στό δικαστήριο.

῾Η καντέτικη «Ρέτς»[171] «εὐχαριστεῖ» δουλικά τό τσαρικό δικαστήριο, γιατί «διάλυσε τό θρύλο» ὅτι οἱ σοσιαλδημοκράτες βουλευτές εὔχονταν τήν ἥττα τῶν τσαρικῶν στρατευμάτων. Οἱ καντέτοι, ἐπωφελούμενοι ἀπό τό ὅτι οἱ σοσιαλδημοκράτες τῆς Ρωσίας εἶναι δεμένοι χειροπόδαρα, κάνουν ὅτι παίρνουν στά σοβαρά τήν ὑποτιθέμενη «σύγκρουση» ἀνάμεσα στό κόμμα καί στήν κοινοβουλευτική ὁμάδα καί ἰσχυρίζονται ὅτι τίς καταθέσεις τους οἱ κατηγορούμενοι δέν τίς ἔκαναν ἀπό φόβο μπροστά στό δικαστήριο, κάθε ἄλλο. Τί παιδική ἀφέλεια! Λές καί δέν ξέρουν ὅτι στό πρῶτο στάδιο τῆς δίκης τούς βουλευτές τούς ἀπειλοῦσαν μέ στρατοδικεῖο καί μέ ἐκτέλεση.

Οἱ σύντροφοι ἔπρεπε νά ἀρνηθοῦν νά δόσουν καταθέσεις σχετικά μέ τήν παράνομη ὀργάνωση καί, κατανοώντας τήν κοσμοϊστορική στιγμή, νά ἐπωφεληθοῦν ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ δίκη διεξαγόταν δημόσια γιά νά ἐκθέσουν ἀνοιχτά τίς σοσιαλδημοκρατικές ἀπόψεις, πού εἶναι ἐχθρικές ὄχι μόνο πρός τόν τσαρισμό γενικά, ἀλλά καί πρός τό σοσιαλσωβινισμό ὅλων τῶν ἀποχρώσεων.

῾Ο κυβερνητικός καί ὁ ἀστικός τύπος μποροῦν νά ρίχνονται μέ λύσσα πάνω στή ΡΣΔΕ κοινοβουλευτική ὁμάδα, οἱ σοσιαλεπαναστάτες, οἱ λικβινταριστές καί οἱ σοσιαλσωβινιστές μποροῦν «νά πιάνονται» χαιρέκακα ἀπό τίς ἐκδηλώσεις ἀδυναμίας ἤ μιᾶς φανταστικῆς «ἀσυμφωνίας μέ τήν Κεντρική 'Επιτροπή» (πρέπει τέλος πάντων νά παλέψουν ἔστω καί ὅπως-ὅπως ἐναντί-

ον μας, ἐφόσον δέν μποροῦν νά παλέψουν πάνω σέ ἀρχές!). Τό κόμμα τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου εἶναι ἀρκετά δυνατό γιά νά κάνει ἀνοιχτά κριτική στόν ἑαυτό του, γιά νά χαρακτηρίσει χωρίς περιστροφές τό λάθος λάθος καί τήν ἀδυναμία ἀδυναμία. Οἱ συνειδητοί ἐργάτες τῆς Ρωσίας δημιούργησαν ἕνα τέτιο κόμμα καί ἀνάδειξαν ἕνα τέτιο πρωτοπόρο τμῆμα, πού στή διάρκεια τοῦ παγκόσμιου πολέμου καί τῆς παγκόσμιας χρεοκοπίας τοῦ διεθνοῦς ὀπορτουνισμοῦ ἔδειξαν περισσότερο ἀπό ὅλους ὅτι ἔχουν τήν ἱκανότητα νά ἐκπληρώνουν τό χρέος τους σάν διεθνιστές ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες. Ὁ δρόμος πού ἀκολουθήσαμε δοκιμάστηκε στήν πορεία τῆς μεγάλης αὐτῆς κρίσης καί ἀποδείχτηκε—ξανά καί ξανά—ὁ μοναδικά σωστός δρόμος: ἄς τόν ἀκολουθήσουμε ἀκόμη πιό ἀποφασιστικά καί πιό σταθερά, ἄς ἀναδείξουμε καινούργια πρωτοπόρα τμήματα, ἄς πετύχουμε ὥστε τά τμήματα αὐτά ὄχι μόνο νά ἐκτελοῦν αὐτή τή δουλιά, μά καί νά τήν ἐκπληρώνουν ὅσο μπορεῖ πιό σωστά, ὥς τό τέλος.

Δεύτερο, ἡ δίκη ἀποκάλυψε ἕνα γεγονός χωρίς προηγούμενο μέσα στό διεθνή σοσιαλισμό καί συγκεκριμένα τό γεγονός τῆς χρησιμοποίησης τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ἀπομέρους τῆς *ἐπαναστατικῆς* σοσιαλδημοκρατίας. Τό παράδειγμα μιᾶς τέτιας χρησιμοποίησης θά βρεῖ, καλύτερα ἀπό κάθε λόγο, ἀπήχηση στά μυαλά καί στίς καρδιές τῶν προλεταριακῶν μαζῶν, θά ἀνατρέπει πειστικότερα ἀπό καθετί ἄλλο τά ἐπιχειρήματα τῶν ὀπορτουνιστῶν-λεγκαλιστῶν καί τῶν φρασεολόγων τοῦ ἀναρχισμοῦ. Ἡ ἔκθεση τοῦ Μουράνοφ γιά τήν παράνομη δουλιά καί τά σημειώματα τοῦ Πετρόβσκι θά μείνουν γιά πολύ καιρό πρότυπα τῆς δουλιᾶς *ἐκείνης* τῶν βουλευτῶν, πού εἴμασταν ὑποχρεωμένοι νά τήν κρύβουμε μέ ἐπιμέλεια καί πού τή σημασία της θά τή σκέπτονται μ᾽ὅλο καί μεγαλύτερη προσοχή ὅλοι οἱ συνειδητοί ἐργάτες τῆς Ρωσίας. Σέ στιγμές ὅπου ὅλοι σχεδόν οἱ «σοσιαλιστές» (μέ συγχωρεῖτε γιά τή βεβήλωση τῆς λέξης!) βουλευτές τῆς Εὐρώπης ἀποδείχτηκαν σωβινιστές καί ὑπηρέτες τῶν σωβινιστῶν, ὅπου ὁ περιβόητος «εὐρωπαϊσμός», πού ξετρέλαινε τούς φιλελευθέρους καί τούς λικβινταριστές μας, ἀποδείχτηκε μιά βλακώδης συνήθεια δουλικῆς νομιμότητας, βρέθηκε στή Ρωσία ἕνα ἐργατικό κόμμα πού οἱ βουλευτές του δέν ἔλαμπαν οὔτε μέ τή χωρίς περιεχόμενο ρητορία, οὔτε μέ τίς «ἐπισκέψεις» στά ἀστικά, διανοουμενίστικα σαλόνια, οὔτε μέ τήν καπατσωσύνη τοῦ «εὐρωπαίου» δικηγόρου καί τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἄνδρα, ἀλλά μέ τούς δεσμούς τους μέ τίς ἐργατικές μάζες, μέ τή

γεμάτη αὐταπάρνηση δουλιά τους μέσα σ᾽αὐτές τίς μάζες, μέ τήν ἐκπλήρωση τῆς ταπεινῆς, ἄσημης, βαριᾶς, ἄχαρης καί πολύ ἐπικίνδυνης δουλιᾶς τοῦ παράνομου προπαγανδιστῆ καί ὀργανωτῆ. Νά ἀνεβεῖ κανείς πιό ψηλά—νά πάρει τόν τίτλο τοῦ βουλευτῆ ἤ ὑπουργοῦ μέ ἐπιροή μέσα στήν «κοινωνία»—αὐτό ἦταν *στήν πράξη* τό νόημα τοῦ «εὐρωπαϊκοῦ» (διάβαζε: λακεδίστικου) «σοσιαλιστικοῦ» κοινοβουλευτισμοῦ. Νά κατεβεῖ πιό κάτω—νά βοηθήσει γιά τή διαφώτιση καί τήν ἕνωση τῶν ἐκμεταλλευομένων καί τῶν καταπιεζομένων—αὐτό εἶναι τό σύνθημα πού προβάλλει ἀπ᾽τό παράδειγμα τοῦ Μουράνοφ καί τοῦ Πετρόβσκι.

Καί τό σύνθημα αὐτό θά ἀποκτήσει κοσμοϊστορική σημασία. Τώρα, πού ἡ νομιμότητα τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ τῆς ἀστικῆς τάξης καταργήθηκε σέ ὅλες τίς προηγμένες χῶρες ἀμέσως καί μέ μιά μονοκοντυλιά καί ὁδήγησε στήν πράξη μόνο σέ μιά στενότατη οὐσιαστική συμμαχία ὀπορτουνιστῶν καί ἀστικῆς τάξης, κανένας σκεπτόμενος ἐργάτης καμιᾶς χώρας τοῦ κόσμου δέν θά μείνει ὅπως παλιά ἱκανοποιημένος ἀπό τή νομιμότητα αὐτή. Ὅποιος ὀνειροπολεῖ τήν «ἑνότητα» τῶν ἐπαναστατῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἐργατῶν μέ τούς «εὐρωπαίους» λεγκαλιστές σοσιαλδημοκράτες χτεσινοῦ—*καί σημερινοῦ*—τύπου, αὐτός δέν διδάχτηκε τίποτε, τά ξέχασε ὅλα καί εἶναι στήν πραγματικότητα σύμμαχος τῆς ἀστικῆς τάξης καί ἐχθρός τοῦ προλεταριάτου. Ὅποιος δέν κατάλαβε ὥς τά σήμερα γιατί καί γιά ποιό λόγο ἡ ΡΣΔΕ κοινοβουλευτική ὁμάδα ξεχώρισε ἀπό τή σοσιαλδημοκρατική κοινοβουλευτική ὁμάδα πού συμβιβάστηκε μέ τό λεγκαλισμό καί τόν ὀπορτουνισμό, ἄς διδαχτεῖ σήμερα ἀπό τά πρακτικά τῆς δίκης πού μιλᾶνε γιά τή δουλιά τοῦ Μουράνοφ καί τοῦ Πετρόβσκι. Αὐτή τή δουλιά *δέν* τήν ἔκαναν *μόνο* οἱ δυό αὐτοί βουλευτές· μόνο ἀδιόρθωτα ἀφελεῖς ἄνθρωποι μποροῦν νά ὀνειρεύονται ὅτι μιά παρόμοια δουλιά μπορεῖ νά συνδυαστεῖ μέ μιά «φιλική, ἀνεκτική στάση» ἀπέναντι στό «Νάσα Ζαριά» ἤ στή «Σέβερναγια Γκαζέτα»[172], ἀπέναντι στό «Σοβρεμέννικ», στήν ΟΕ ἤ στήν Μπούντ.

Ἡ κυβέρνηση ἐλπίζει ὅτι θά τρομοκρατήσει τούς ἐργάτες, στέλνοντας στή Σιβηρία τά μέλη τῆς ΡΣΔΕ κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας; Κάνει λάθος. Οἱ ἐργάτες δέν τρομοκρατοῦνται, ἀλλά θά καταλάβουν καλύτερα τά καθήκοντά τους, τά καθήκοντα τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, σέ ἀντιδιαστολή μέ τούς λικβινταριστές καί τούς σοσιαλσωβινιστές. Οἱ ἐργάτες θά μάθουν νά ἐκλέγουν γιά τή Δούμα μόνο ἀνθρώπους σάν τά μέλη τῆς ΡΣΔΕ κοινοβου-

λευτικῆς ὁμάδας, ἀνθρώπους πού θά κάνουν τήν ἴδια, μά ἀκόμη πιό πλατιά καί πιό *παράνομη* δουλιά μέσα στίς μάζες. Ἡ κυβέρνηση νομίζει ὅτι θά ἐξοντώσει τόν «παράνομο κοινοβουλευτισμό» στή Ρωσία; Τό μόνο πού θά κάνει εἶναι ὅτι θά στερεώσει πιό πολύ τούς δεσμούς τοῦ προλεταριάτου *ἀποκλειστικά* μ᾽αὐτοῦ τοῦ εἴδους τόν κοινοβουλευτισμό.

Τρίτο, κι᾽αὐτό εἶναι τό κυριότερο, ἡ δίκη τῆς ΡΣΔΕ κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας ἔδοσε γιά πρώτη φορά τή δυνατότητα νά κυκλοφορήσει σέ ἑκατομμύρια ἀντίτυπα σέ ὅλη τή Ρωσία ἕνα νόμιμο, ἀντικειμενικό ὑλικό πάνω στό σπουδαιότατο, βασικό, οὐσιαστικότατο ζήτημα τῆς στάσης τῶν *διαφόρων τάξεων* τῆς ρωσικῆς κοινωνίας ἀπέναντι στόν πόλεμο. Δέν φτάνει πιά ἄραγε ἡ θανάσιμα ἀνιαρή διανοουμενίστικη φλυαρία γιά τή δυνατότητα συνδυασμοῦ τῆς «ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας» μέ τόν «καταρχήν» (διάβαζε: στά λόγια, ἤ ὑποκριτικό) διεθνισμό; Καί δέν εἶναι ἄραγε καιρός νά ἐρευνήσουμε τά *γεγονότα* πού ἀφοροῦν τίς *τάξεις*, δηλ. τά ἑκατομμύρια τῶν ἀνθρώπων τῆς γύρω ζωῆς καί ὄχι τούς δεκάδες ἥρωες τῆς φράσης;

Πέρασε πάνω ἀπό μισός χρόνος ἀπό τότε πού ἄρχισε ὁ πόλεμος. Ἐκφράστηκαν οἱ ἀπόψεις τοῦ νόμιμου καί τοῦ παράνομου τύπου ὅλων τῶν κατευθύνσεων, διαμορφώθηκαν οἱ κοινοβουλευτικές ὁμάδες ὅλων τῶν κομμάτων — ἕνας πολύ ἀνεπαρκής, μά ὁ μοναδικός ἀντικειμενικός δείκτης τῶν ταξικῶν μας παρατάξεων. Ἡ δίκη τῆς ΡΣΔΕ κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας καί τά σχόλια τοῦ τύπου συνόψισαν τά συμπεράσματα ἀπ᾽ὅλο αὐτό τό ὑλικό. Ἡ δίκη ἀπόδειξε ὅτι οἱ πρωτοπόροι ἐκπρόσωποι τοῦ προλεταριάτου τῆς Ρωσίας ὄχι μόνο εἶναι ἐχθροί τοῦ σωβινισμοῦ γενικά, μά καί ἰδιαίτερα συμμερίζονται ἀκριβῶς τή θέση τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου μας. Οἱ βουλευτές πιάστηκαν στίς 4 τοῦ Νοέμβρη 1914. Συνεπῶς, ἔκαναν τή δουλιά τους πάνω ἀπό δυό μῆνες. Μέ ποιόν καί πῶς τήν ἔκαναν; Ποιά ρεύματα τῆς ἐργατικῆς τάξης ἀντανακλοῦσαν καί ἔκφραζαν; Τήν ἀπάντηση μᾶς τή δίνει τό γεγονός ὅτι οἱ «θέσεις» ἀκριβῶς καί ἡ «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» ἀποτέλεσαν τό ὑλικό γιά τή συνδιάσκεψη, καθώς καί τό γεγονός ὅτι ἡ Ἐπιτροπή Πετρούπολης τοῦ κόμματός μας κυκλοφόρησε ἐπανειλημμένα προκηρύξεις μέ τό ἴδιο περιεχόμενο. Ἄλλο ὑλικό δέν ὑπῆρχε στή συνδιάσκεψη. Οἱ βουλευτές δέν σκόπευαν νά κάνουν ἐκθέσεις στή συνδιάσκεψη γιά ἄλλα ρεύματα μέσα στήν ἐργατική τάξη, γιατί ἄλλα ρεύματα δέν ὑπῆρχαν.

Μήπως τά μέλη τῆς ΡΣΔΕ κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας ἔκφρα-

ζαν τή γνώμη μόνο μιᾶς ὁρισμένης μειοψηφίας ἐργατῶν; Ὄχι, δέν ἔχουμε τό δικαίωμα νά κάνουμε μιά τέτια ὑπόθεση, γιατί μέσα σέ 2½ χρόνια, ἀπό τήν ἄνοιξη τοῦ 1912 ὥς τό φθινόπωρο τοῦ 1914, συγκεντρώθηκαν γύρω ἀπό τήν «Πράβντα» (οἱ παραπάνω βουλευτές δροῦσαν σέ πλήρη ἰδεολογική ἀλληλεγγύη μέ τήν «Πράβντα») τά ⅘ τῶν συνειδητῶν ἐργατῶν τῆς Ρωσίας. Αὐτό εἶναι γεγονός. Ἄν μέσα στούς ἐργάτες ὑπῆρχε ἕνα λίγο-πολύ σημαντικό πνεῦμα διαμαρτυρίας ἐνάντια στή θέση τῆς ΚΕ, τό πνεῦμα αὐτό δέν θά μποροῦσε παρά νά βρεῖ τήν ἔκφρασή του στό σχέδιο ἤ στά σχέδια ἀπόφασης. Ἡ δίκη δέν ἀποκάλυψε τίποτε τό παρόμοιο, ἄν καί μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι «ἀποκάλυψε» πολλά ἀπό τή δουλιά τῆς ΡΣΔΕ κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας. Οἱ τροποποιήσεις, πού τίς ἔγραψε ἰδιόχειρα ὁ Πετρόβσκι, δέν δείχνουν οὔτε ἴχνος τέτιου πνεύματος.

Τά γεγονότα δείχνουν ὅτι τούς πρώτους κιόλας μῆνες μετά τήν ἔναρξη τοῦ πολέμου, ἡ συνειδητή πρωτοπορία τῶν ἐργατῶν τῆς Ρωσίας συσπειρώθηκε *στήν πράξη* γύρω ἀπό τήν ΚΕ καί τό Κεντρικό Ὄργανο. Ὅσο κι᾽ἄν τό γεγονός αὐτό εἶναι δυσάρεστο γιά τή μιά ἤ τήν ἄλλη «ὁμάδα», εἶναι ὅμως ἀδιαφιλονίκητο. Τά λόγια πού ἀναφέρονται στό κατηγορητήριο: «Τά ὅπλα πρέπει νά στραφοῦν ὄχι ἐνάντια στ᾽ἀδέλφια μας, τούς μισθωτούς σκλάβους τῶν ἄλλων χωρῶν, ἀλλά ἐνάντια στίς ἀστικές καί ἀντιδραστικές κυβερνήσεις καί τά ἀστικά καί ἀντιδραστικά κόμματα ὅλων τῶν χωρῶν»—τά λόγια αὐτά, χάρη στή δίκη, θά μεταδόσουν καί μετέδοσαν κιόλας στή Ρωσία τήν ἔκκληση γιά τόν προλεταριακό διεθνισμό, γιά τήν προλεταριακή ἐπανάσταση. Τό ταξικό σύνθημα τῆς πρωτοπορίας τῶν ἐργατῶν τῆς Ρωσίας, χάρη στή δίκη, ἔχει φτάσει σήμερα ὥς τίς πιό πλατιές μάζες.

Ὁμαδικός σωβινισμός τῆς ἀστικῆς τάξης καί μιᾶς μερίδας τῆς μικροαστικῆς τάξης, ταλαντεύσεις τῆς ἄλλης μερίδας καί ἡ ἔκκληση αὐτή τῆς ἐργατικῆς τάξης—νά ἡ πραγματική, ἡ ἀντικειμενική εἰκόνα τῆς πολιτικῆς μας διαίρεσης. Οἱ «προοπτικές», οἱ ἐλπίδες καί τά συνθήματα πρέπει νά συνδυάζονται μ᾽αὐτή τήν πραγματική εἰκόνα καί ὄχι μέ τίς ἀγαθές προθέσεις τῶν διανοουμένων καί τῶν ἱδρυτῶν τῶν μικροομάδων.

Οἱ πραβντιστικές ἐφημερίδες καί ἡ δουλιά «μουρανοφικοῦ τύπου» δημιούργησαν τήν ἑνότητα τῶν ⅘ τῶν συνειδητῶν ἐργατῶν τῆς Ρωσίας. Περίπου 40000 ἐργάτες ἀγόραζαν τήν «Πράβντα»· πολλοί περισσότεροι τή διάβαζαν. Δέν πάει νά τούς χτυπάει καί πέντε καί δέκα φορές περισσότερο ὁ πόλεμος, ἡ

φυλακή, ή Σιβηρία, τά κάτεργα. Τό στρῶμα αὐτό *δέν πρόκειται* νά ἐξοντωθεῖ. Εἶναι ζωντανό. Εἶναι διαποτισμένο μέ ἐπαναστατικότητα καί ἀντισωβινισμό. Εἶναι *τό μόνο* πού βρίσκεται μέσα στίς λαϊκές μάζες καί στίς καρδιές τους, κήρυκας τοῦ διεθνισμοῦ ἀνάμεσα στούς ἐργαζόμενους, τούς ἐκμεταλλευόμενους, τούς καταπιεζόμενους. Εἶναι *τό μόνο* πού ἄντεξε στή γενική ἀποσύνθεση. Εἶναι τό μόνο πού ὁδηγεῖ τά μισοπρολεταριακά στρώματα *ἀπό* τό σοσιαλσωβινισμό τῶν καντέτων, τῶν τρουντοβίκων, τοῦ Πλεχάνοφ, τοῦ «Νάσα Ζαριά» *πρός* τό σοσιαλισμό. Ἡ δίκη τῆς ΡΣΔΕ κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας ἔδειξε σ'ὅλη τή Ρωσία τήν ὕπαρξή του, τίς ἰδέες του, τή δράση του, τήν ἔκκλησή του γιά «συναδέλφωση μέ τούς μισθωτούς σκλάβους τῶν ἄλλων χωρῶν».

Μ'αὐτό τό στρῶμα πρέπει νά δουλεύουμε, αὐτοῦ τοῦ στρώματος τήν ἑνότητα ἐνάντια στούς σοσιαλσωβινιστές πρέπει νά ὑπερασπίζουμε, σ'αὐτό τό μοναδικό δρόμο μπορεῖ νά ἀναπτυχθεῖ τό ἐργατικό κίνημα τῆς Ρωσίας πρός τήν κοινωνική ἐπανάσταση καί ὄχι πρός τόν ἐθνικοφιλελευθερισμό «εὐρωπαϊκοῦ τύπου».

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 40,
29 τοῦ Μάρτη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΑΠ'ΑΦΟΡΜΗ ΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Ἡ δήλωση, πού δημοσιεύουμε, τοῦ σ. Μαξίμοβιτς, ἀντιπροσώπου τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἐκφράζει στό ἀκέραιο τίς ἀπόψεις τοῦ κόμματος σχετικά μ'αὐτή τή συνδιάσκεψη. Ὁ ἀστικός τύπος τῆς Γαλλίας ἀποκάλυψε θαυμάσια τή σημασία τῆς συνδιάσκεψης, πού ἡ ἀγγλογαλλική ἀστική τάξη τή χρησιμοποιεῖ σάν ὅπλο ἤ σάν ἑλιγμό. Οἱ ρόλοι ἔχουν κατανεμηθεῖ ὡς ἑξῆς: οἱ ἐφημερίδες «Le Temps» καί «L'Echo de Paris»[173] ἐπιτέθηκαν ἐνάντια στούς γάλλους σοσιαλιστές γιά τίς πολύ μεγάλες τάχα παραχωρήσεις τους ἀπέναντι στό διεθνισμό. Οἱ ἐπιθέσεις αὐτές ἦταν ἁπλῶς ἕνας ἑλιγμός, μέ σκοπό νά προετοιμαστεῖ τό ἔδαφος γιά τή γνωστή ὁμιλία μέ πατριωτικό-κατακτητικό πνεῦμα, πού ἔβγαλε στή βουλή ὁ πρωθυπουργός Βιβιανί. Ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἡ «Journal des Débats»[174] ἔπαιξε μέ ἀνοιχτά χαρτιά, δηλώνοντας: ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος ἦταν νά κατορθωθεῖ ὥστε οἱ ἄγγλοι σοσιαλιστές μ'ἐπικεφαλῆς τόν Κέιρ-Χάρντι, πού ὥς τά τώρα ἦταν ἐνάντια στόν πόλεμο καί τή στρατολογία, νά ψηφίσουν ὑπέρ τοῦ πολέμου ὥς τήν ἧττα τῆς Γερμανίας. Ὁ σκοπός αὐτός ἐπιτεύχθηκε. Αὐτό ἔχει μεγάλη σημασία. Εἶναι τό πολιτικό ἀποτέλεσμα τῆς προσέλκυσης καί τῶν ἄγγλων καί τῶν γάλλων σοσιαλιστῶν μέ τό μέρος τῆς ἀγγλογαλλικῆς ἀστικῆς τάξης. Ὅσο γιά τίς φράσεις γιά διεθνισμό, σοσιαλισμό, δημοψήφισμα κτλ.—ὅλα αὐτά εἶναι *μόνο* φράσεις, κούφια λόγια χωρίς καμιά σημασία!

Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι οἱ ἔξυπνοι ἀντιδραστικοί τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης ἄφησαν, χωρίς νά τό θέλουν, νά τούς ξεφύγει ἡ καθαρή ἀλήθεια. Ἡ ἀστική τάξη τῆς Ἀγγλίας-Γαλλίας σύν ἡ ἀστική τάξη τῆς Ρωσίας διεξάγει πόλεμο γιά τόν ἀφανισμό καί τήν καταλήστευση τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας καί τῆς Τουρκίας. Τῆς χρειάζονται στρατολόγοι, τῆς χρειάζεται

ἡ συγκατάθεση τῶν σοσιαλιστῶν, γιά νά διεξαγάγει τόν πόλεμο ὥς τήν ἧττα τῆς Γερμανίας. Ὅλα τά ἄλλα εἶναι κούφια λόγια, ἀνάξια φλυαρία, ἐκπόρνευση τῶν μεγάλων λέξεων: σοσιαλισμός, διεθνισμός κτλ. Στήν πράξη νά ἀκολουθοῦν τήν ἀστική τάξη καί νά τή βοηθοῦν νά ληστεύει ξένες χῶρες, ἐνῶ στά λόγια νά προσφέρουν στίς μάζες τήν ὑποκριτική ἀναγνώριση τοῦ «σοσιαλισμοῦ καί τῆς Διεθνοῦς»—αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό βασικό ἁμάρτημα τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, ἡ βασική αἰτία τῆς χρεοκοπίας τῆς II Διεθνοῦς.

Γι᾽αὐτό, τό καθῆκον τῶν ἀντιπάλων τῶν σοσιαλσωβινιστῶν στή συνδιάσκεψη τοῦ Λονδίνου ἦταν ξεκάθαρο: νά ἀποχωρήσουν ἀπ᾽αὐτή τή συνδιάσκεψη στό ὄνομα τῶν ξεκάθαρων ἀντισωβινιστικῶν ἀρχῶν, *χωρίς ὅμως νά πέσουν* καί στή γερμανοφιλία. Γιατί οἱ γερμανόφιλοι εἶναι ἀποφασιστικοί ἀντίπαλοι τῆς συνδιάσκεψης τοῦ Λονδίνου γιά *σωβινιστικούς* ἀκριβῶς καί ὄχι γιά ὁποιουσδήποτε ἄλλους λόγους. Ὁ σύντροφος Μαξίμοβιτς ἔκανε τό καθῆκον του, μιλώντας ἀπερίφραστα γιά τήν *προδοσία* τῶν γερμανῶν σοσιαλιστῶν.

Οἱ ὀπαδοί τῆς Μπούντ καί τῆς ΟΕ δέν μποροῦν καθόλου νά καταλάβουν αὐτή τήν ἁπλή καί καθαρή ἀλήθεια. Οἱ πρῶτοι εἶναι γερμανόφιλοι, σάν τόν Κοσόβσκι, πού *δικαιολογεῖ ἀπροκάλυπτα* τήν ψήφιση τῶν πολεμικῶν πιστώσεων ἀπό τούς γερμανούς σοσιαλδημοκράτες (βλ. τό «Δελτίο Πληροφοριῶν» τῆς Μπούντ, τεῦχ. 7, Γενάρης τοῦ 1915, σελ. 7, § V στήν ἀρχή)[175]. Ἡ Σύνταξη αὐτοῦ τοῦ δελτίου δέν εἶπε οὔτε λέξη πού νά δείχνει ὅτι δέν συμφωνεῖ μέ τόν Κοσόβσκι (ἐνῶ ἀνάφερε εἰδικά ὅτι δέν συμφωνεῖ μέ τόν ὑπερασπιστή τοῦ ρωσικοῦ πατριωτισμοῦ Μπορίσοφ). Στή διακήρυξη τῆς ΚΕ τῆς Μπούντ (στό ἴδιο, σελ. 3) δέν βρίσκει κανείς οὔτε μιά ξεκάθαρη λεξούλα ἐνάντια στό σοσιαλσωβινισμό!

Οἱ ὀπαδοί τῆς ΟΕ εἶναι ὑπέρ τῆς συμφιλίωσης τοῦ γερμανόφιλου μέ τό γαλλόφιλο σωβινισμό. Αὐτό φαίνεται ἀπό τίς δηλώσεις τοῦ Ἀξελρόντ («Γκόλος», ἀρ. φύλ. 86 καί 87 καί «Ἰσβέστιγια» τῆς Γραμματείας τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ΟΕ[176], ἀρ. φύλ. 1, τῆς 22 τοῦ Φλεβάρη 1915). Ὅταν ἡ Σύνταξη τῆς «Νάσε Σλόβο» μᾶς πρότεινε νά πάρουμε ἀπό κοινοῦ θέση ἐνάντια στόν «ἐπίσημο σοσιαλσωβινισμό», τῆς ἀπαντήσαμε *ἀνοιχτά*, ἐπισυνάπτοντας τό σχέδιό μας δήλωσης καί ἀναφερόμενοι στά κατηγορηματικά λόγια τοῦ σ. Μαξίμοβιτς ὅτι ἡ ΟΕ καί ἡ Μπούντ εἶναι οἱ ἴδιες τους μέ τό μέρος τοῦ ἐπίσημου σοσιαλπατριωτισμοῦ[177].

Γιατί ἡ «Νάσε Σλόβο» ἐξαπατᾶ καί τόν ἑαυτό της καί τούς

ἄλλους, *ἀποσιωπώντας* αὐτό τό πράγμα στό κύριο ἄρθρο τοῦ φύλ. ἀρ. 32; Γιατί ἀποσιωπᾶ ὅτι τό σχέδιο τῆς δήλωσής μας ἀναφερόταν καί στήν *προδοσία* τῶν γερμανῶν σοσιαλδημοκρατῶν; Ἡ δήλωση τῆς «Νάσε Σλόβο» *παρέλειψε* τό σπουδαιότατο καί *βασικό* αὐτό σημεῖο· οὔτε ἐμεῖς, οὔτε ὁ σ. Μαξίμοβιτς δέν δεχτήκαμε καί δέν μπορούσαμε νά δεχτοῦμε αὐτή τή δήλωση. Γι'αὐτό καί *δέν* καταλήξαμε σέ ἑνότητα δράσης μέ τήν ΟΕ. Γιατί λοιπόν ἡ «Νάσε Σλόβο» ἐξαπατᾶ τόν ἑαυτό της καί τούς ἄλλους, βεβαιώνοντας ὅτι ὑπάρχει βάση γιά ἑνότητα δράσης;;

Ὁ «ἐπίσημος σοσιαλπατριωτισμός» εἶναι τό κυριότερο κακό τοῦ σύγχρονου σοσιαλισμοῦ. Γιά τόν ἀγώνα ἐνάντια σ'αὐτό τό κακό (καί ὄχι γιά τή συμφιλίωση μαζί του, ὄχι γιά μιά ἀμοιβαία διεθνή «ἀμνηστία» πάνω σ'αὐτό τό σημεῖο) πρέπει νά προετοιμαστοῦν καί νά συγκεντρωθοῦν ὅλες οἱ δυνάμεις. Ὁ Κάουτσκι καί οἱ ἄλλοι ἔδοσαν ἕνα ἐντελῶς συγκεκριμένο πρόγραμμα «ἀμνηστίας» καί εἰρήνης μέ τό σοσιαλσωβινισμό. Ἐμεῖς προσπαθήσαμε νά δόσουμε ἕνα συγκεκριμένο πρόγραμμα πάλης ἐναντίον του—βλ. εἰδικά τή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 33 καί τίς δημοσιευμένες ἀποφάσεις. Μένει νά ἐκφράσουμε τήν εὐχή νά περάσει ἡ «Νάσε Σλόβο» ἀπό τίς ταλαντεύσεις ἀνάμεσα στήν «πλατωνική συμπάθεια πρός τό διεθνισμό» καί τήν εἰρήνη μέ τό σοσιαλσωβινισμό σέ κάτι πιό συγκεκριμένο.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 40,
29 τοῦ Μάρτη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΓΙΑ ΝΑ ΔΕΙΞΟΥΜΕ ΠΙΟ ΠΑΡΑΣΤΑΤΙΚΑ ΤΟ ΣΥΝΘΗΜΑ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Στίς 8 τοῦ Γενάρη μέ τό νέο ἡμερολόγιο μεταδόθηκε ἀπό τό Βερολίνο στίς ἑλβετικές ἐφημερίδες ἡ παρακάτω πληροφορία:

«Τόν τελευταῖο καιρό οἱ ἐφημερίδες δημοσίευσαν ἐπανειλημμένα εἰδήσεις γιά τίς εἰρηνικές προσπάθειες προσέγγισης τῶν γερμανῶν καί γάλλων στρατιωτῶν στά χαρακώματα. Ὅπως γράφει ἡ «Tägliche Rundschau»[178], ἡ ἡμερήσια διαταγή τῆς 29 τοῦ Δεκέμβρη ἀπαγορεύει τή συναδέλφωση καί γενικά κάθε προσέγγιση μέ τόν ἐχθρό στά χαρακώματα· ἡ παραβίαση αὐτῆς τῆς διαταγῆς θά θεωρεῖται προδοσία».

Ἔτσι λοιπόν ἡ συναδέλφωση καί οἱ προσπάθειες προσέγγισης εἶναι γεγονός. Ἡ στρατιωτική διοίκηση τῆς Γερμανίας ἀνησύχησε: συνεπῶς, δίνει σ᾽αὐτό τό γεγονός μεγάλη σημασία. Στήν ἀγγλική ἐργατική ἐφημερίδα «Labour Leader» τῆς 7 τοῦ Γενάρη 1915 δημοσιεύονται *μιά σειρά* περικοπές ἀπό ἀστικές ἀγγλικές ἐφημερίδες πού μαρτυροῦν γιά τίς περιπτώσεις συναδέλφωσης ἄγγλων καί γερμανῶν φαντάρων, πού σύναψαν «ἀνακωχή γιά 48 ὧρες» (τά Χριστούγεννα) καί συναντήθηκαν φιλικά σέ ἴση ἀπόσταση ἀπό τά χαρακώματά τους κτλ. Ἡ ἀγγλική στρατιωτική διοίκηση *μέ εἰδική διαταγή της ἀπαγόρευσε* τή συναδέλφωση. Καί οἱ σοσιαλιστές ὀπορτουνιστές καί οἱ ὑπερασπιστές τους (ἤ οἱ ὑπηρέτες τους;) διαβεβαίωναν ἀπό τόν τύπο τούς ἐργάτες (ὅπως ἔκανε καί ὁ Κάουτσκι) μέ ὕφος ἀσυνήθιστης αὐτοϊκανοποίησης καί μέ ἥσυχη τή συνείδηση ὅτι ἡ στρατιωτική λογοκρισία θά τούς προφυλάξει ἀπό διαψεύσεις—διαβεβαίωναν ὅτι δῆθεν εἶναι *ἀδύνατο* νά ἐπέλθει συμφωνία ἀνάμεσα στούς σοσιαλιστές τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν γιά δράση ἐνάντια στόν πόλεμο (αὐτολεξεί ἡ ἔκφραση τοῦ Κάουτσκι στή «Neue Zeit»[179])!!

Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι ὁ Χάιντμαν, ὁ Γκέντ, ὁ Βαντερβέλντε, ὁ Πλεχάνοφ, ὁ Κάουτσκι κτλ. ἀντί νά βοηθοῦν τήν ἀστική τάξη,

ὅπως κάνουν σήμερα, εἶχαν συγκροτήσει μιά διεθνή ἐπιτροπή ζύμωσης γιά «συναδέλφωση καί προσπάθειες προσέγγισης» ἀνάμεσα στούς σοσιαλιστές τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν, τόσο «στά χαρακώματα», ὅσο καί στό στρατό γενικά. Ποιά θά ἦταν τά ἀποτελέσματα ὕστερα ἀπό μερικούς μῆνες, ἄν σήμερα, 6 μῆνες μετά τήν ἔναρξη τοῦ πολέμου, ἀναπτύσσεται παντοῦ—*ἐνάντια* σέ ὅλους τούς ἀρχηγούς, τούς ἡγέτες καί τούς ἀστέρες πρώτου μεγέθους, πού πρόδοσαν τό σοσιαλισμό—ἡ ἀντιπολίτευση ἐνάντια σ'ἐκείνους πού ψήφισαν τίς πιστώσεις καί ἐνάντια στούς μινιστεριαλιστές καί ἡ στρατιωτική διοίκηση ἀπειλεῖ μέ τήν ποινή τοῦ θανάτου γιά τή «συναδέλφωση»!

«Τό πρακτικό πρόβλημα πού μπαίνει εἶναι ἕνα: νίκη ἤ ἥττα τῆς χώρας σου», ἔγραφε· ὁ ὑπηρέτης τῶν ὀπορτουνιστῶν Κάουτσκι σέ ὁμοφωνία μέ τόν Γκέντ, τόν Πλεχάνοφ καί Σία. Ναί, αὐτό θά ἦταν σωστό, ἄν ξεχνοῦσε κανείς τό σοσιαλισμό καί τήν ταξική πάλη. 'Επειδή ὅμως δέν ξεχνᾶμε τό σοσιαλισμό, αὐτό δέν εἶναι σωστό: τό ζήτημα μπαίνει *πρακτικά* μέ ἄλλο τρόπο. Νά πεθάνει κανείς στόν πόλεμο ἀνάμεσα στούς δουλοκτῆτες, μένοντας τυφλός καί ἀνίσχυρος δοῦλος, ἤ νά πεθάνει κάνοντας «προσπάθειες συναδέλφωσης» ἀνάμεσα στούς δούλους μέ σκοπό τήν ἀνατροπή τῆς δουλείας;

Νά ποιό εἶναι στήν *πραγματικότητα* τό «πρακτικό» πρόβλημα πού μπαίνει.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 40,
29 τοῦ Μάρτη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΣΟΦΙΣΜΑΤΑ ΣΟΣΙΑΛΣΩΒΙΝΙΣΤΩΝ

Τό περιοδικό «Νάσε Ντιέλο» (1915, τεῦχ. 1) πού βγάζουν στήν Πετρούπολη οἱ λικβινταριστές, δημοσιεύει τή μετάφραση τῆς μπροσούρας τοῦ Κάουτσκι «Διεθνισμός καί πόλεμος»[180]. Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή ὁ κ. Α. Πότρεσοφ δηλώνει ὅτι δέν συμφωνεῖ μέ τόν Κάουτσκι, πού παρουσιάζεται, κατά τή γνώμη του, πότε σάν «δικηγόρος» (δηλ. συνήγορος τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ, πού δέν ἀναγνωρίζει τήν ὀρθότητα τῆς γαλλορωσικῆς παραλλαγῆς αὐτῆς τῆς κατεύθυνσης) καί πότε σάν «δικαστής» (δηλ. σάν μαρξιστής πού προσπαθεῖ νά ἐφαρμόσει ἀμερόληπτα τή μέθοδο τοῦ Μάρξ).

Στήν πραγματικότητα καί ὁ κ. Πότρεσοφ καί ὁ Κάουτσκι προδίνουν κατά βάθος τό μαρξισμό, ὑπερασπίζοντας μέ καθαρά σοφίσματα τήν ἐθνικοφιλελεύθερη ἐργατική πολιτική. Ὁ κ. Πότρεσοφ, κάνοντας πολεμική στόν Κάουτσκι γύρω ἀπό λεπτομέρειες, ἀποσπᾶ τήν προσοχή τῶν ἀναγνωστῶν ἀπό τό βασικό. Κατά τή γνώμη τοῦ κ. Α. Πότρεσοφ, ἡ «λύση» πού δίνει ἡ ἀγγλογαλλική «δημοκρατία» (ὁ συντάκτης ἐννοεῖ τήν ἐργατική δημοκρατία) στό ζήτημα τῆς στάσης ἀπέναντι στόν πόλεμο, εἶναι «σέ γενικές γραμμές καλή» (σελ. 69)· «αὐτές (οἱ δημοκρατίες) ἐνήργησαν σωστά» — ἄν καί ἡ ἀπόφασή τους δέν εἶναι καί τόσο ἐνσυνείδητη, ἀφοῦ «συμπίπτει μέ τήν ἐθνική ἀπόφαση χάρη σέ μιά εὐτυχή συγκυρία...».

Τό νόημα αὐτῶν τῶν λέξεων εἶναι ξεκάθαρο: μέ πρόσχημα τούς ἀγγλογάλλους ὁ κ. Α. Πότρεσοφ ὑπερασπίζει τό ρωσικό σωβινισμό καί δικαιολογεῖ τήν πατριωτική τακτική τῶν σοσιαλιστῶν τῆς τριπλῆς συνεννόησης. Ὁ κ. Α. Πότρεσοφ κάνει πολεμική στόν Κάουτσκι ὄχι σάν μαρξιστής ἐνάντια σέ σωβινιστή, ἀλλά σάν ρῶσος σωβινιστής ἐνάντια σέ γερμανό σωβινι-

στή. Αὐτή εἶναι μέθοδος τριμμένη μέχρι προστυχιᾶς καί ἐκεῖνο πού πρέπει ἁπλῶς νά σημειώσουμε εἶναι ὅτι ὁ κ. Α. Πότρεσοφ συγκαλύπτει μέ κάθε τρόπο καί μπερδεύει τό ἁπλό καί ξεκάθαρο νόημα τῶν λόγων του.

῾Η οὐσία τοῦ ζητήματος εἶναι ποῦ συγκεκριμένα *συμφωνοῦν* ὁ κ. Πότρεσοφ καί ὁ Κάουτσκι. Συμφωνοῦν λογουχάρη στό ὅτι «ὁ διεθνισμός τοῦ σύγχρονου προλεταριάτου συμβιβάζεται μέ τήν ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας» (Κ. Κάουτσκι, σελ. 34 τῆς γερμ. ἔκδ. τῆς μπροσούρας τοῦ Κάουτσκι). ῾Ο κ. Α. Πότρεσοφ γράφει γιά τήν εἰδική κατάσταση ἑνός κράτους «πού εἶναι ἐκτεθειμένο σέ καταστροφή». ῾Ο Κάουτσκι γράφει: «῾Ο λαός τίποτε δέν φοβᾶται τόσο, ὅσο τήν ἐχθρική εἰσβολή... ῎Αν ὁ πληθυσμός βλέπει ὅτι δέν εἶναι ἡ δική του κυβέρνηση πού προκάλεσε τόν πόλεμο, ἀλλά ὅτι ὁ πόλεμος προκλήθηκε ἀπό τή δολιότητα τοῦ γειτονικοῦ κράτους — καί ποιά κυβέρνηση δέν θά προσπαθήσει μέ τή βοήθεια τοῦ τύπου κτλ. νά ὑποβάλλει στή μάζα τοῦ πληθυσμοῦ μιά τέτια ἄποψη! — τότε... σ᾽ὅλο τόν πληθυσμό θά γεννηθεῖ ὁ ὁμόθυμος πόθος νά ὑπερασπίσει τά σύνορα ἀπό τόν ἐχθρό... Τό ἔξαλλο πλῆθος θά σκότωνε μόνο του ὅποιον θά ἐπιχειροῦσε νά ἐμποδίσει τήν ἀποστολή στρατευμάτων στά σύνορα» (Κ. Κάουτσκι, σελ. 33, ἀπό ἄρθρο τοῦ 1911)[81].

Νά μιά δῆθεν μαρξιστική ὑπεράσπιση τῆς βασικῆς ἰδέας ὅλων τῶν σοσιαλσωβινιστῶν.

῾Ο ἴδιος ὁ Κάουτσκι ἀπό τό 1911 ἀκόμη, κατανοοῦσε περίφημα ὅτι ἡ κυβέρνηση (καί ἡ ἀστική τάξη) θά ἐξαπατήσει «τό λαό, τόν πληθυσμό, τό πλῆθος», ρίχνοντας τήν εὐθύνη στή «δολιότητα» μιᾶς ἄλλης χώρας. Τό ζήτημα εἶναι ἄν ἡ ὑποστήριξη μιᾶς τέτιας ἀπάτης — ἀδιάφορα ἄν ἡ ἀπάτη αὐτή γίνεται μέ τήν ψήφιση πιστώσεων, μέ λόγους, μέ ἄρθρα κτλ. — συμβιβάζεται μέ τό διεθνισμό καί τό σοσιαλισμό, ἤ ἄν ἡ ὑποστήριξη αὐτή ἰσοδυναμεῖ μέ ἐθνικοφιλελεύθερη ἐργατική πολιτική. ῾Ο Κάουτσκι ἐνεργεῖ σάν ξετσίπωτος «δικηγόρος», σάν ὁ χειρότερος σοφιστής, ὅταν ὑποκαθιστᾶ τό ζήτημα αὐτό μέ τό ζήτημα, ἄν εἶναι λογικό «ξεχωριστά πρόσωπα» «νά ἐμποδίζουν τήν ἀποστολή στρατευμάτων» παρά τή θέληση τῆς πλειοψηφίας τοῦ πληθυσμοῦ πού ἐξαπατήθηκε ἀπό τήν κυβέρνησή του. ῾Η συζήτηση δέν ἀφορᾶ αὐτό τό πράγμα. Καί δέν εἶναι αὐτή ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος. Τούς ἐξαπατημένους μικροαστούς πρέπει νά τούς μεταπείθουμε, νά τούς ἐξηγοῦμε τήν ἀπάτη· κάποτε χρειάζεται, πηγαίνοντας μαζί τους στόν πόλεμο, νά ξέρουμε νά περιμένουμε νά τούς ἀλλάξει τά μυαλά ἡ πείρα τοῦ πολέμου. Δέν

πρόκειται συνεπῶς γι'αὐτό τό ζήτημα, ἀλλά γιά τό ἄν ἐπιτρέπεται σέ σοσιαλιστές νά παίρνουν μέρος στήν ἐξαπάτηση τοῦ «λαοῦ» ἀπό τήν ἀστική τάξη. Ὁ Κάουτσκι καί ὁ Α. Πότρεσοφ δικαιολογοῦν αὐτή τήν ἐξαπάτηση. Γιατί ξέρουν πολύ καλά ὅτι οἱ κυβερνήσεις καί ἡ ἀστική τάξη ὅλων τῶν «μεγάλων» Δυνάμεων καί τῆς Ἀγγλίας καί τῆς Γαλλίας καί τῆς Γερμανίας καί τῆς Ρωσίας εἶναι ἐξίσου ὑπεύθυνες γιά τόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο τοῦ 1914, πού τόν προκάλεσε ἡ «δολιότητά» τους. Αὐτό τό λέει ξεκάθαρα, λογουχάρη, ἡ ἀπόφαση τῆς Βασιλείας τοῦ 1912.

Ὅτι ὁ «λαός», δηλ. ἡ μάζα τῶν μικροαστῶν κι'ἕνα μέρος ἀπό τούς ἐξαπατημένους ἐργάτες, πιστεύει τό παραμύθι τῶν ἀστῶν γιά «δολιότητα» τοῦ ἐχθροῦ, αὐτό εἶναι ἀναμφισβήτητο. Τό καθῆκον ὅμως τῶν σοσιαλδημοκρατῶν εἶναι νά παλεύουν ἐνάντια στήν ἀπάτη καί ὄχι νά τήν ὑποστηρίζουν. Ὅλοι οἱ σοσιαλδημοκράτες ὅλων τῶν χωρῶν, πολύ πρίν ἀρχίσει ὁ πόλεμος, ὑποστήριζαν καί στή Βασιλεία τό ἐπιβεβαίωσαν ὅτι ἡ *καθεμιά* ἀπό τίς μεγάλες Δυνάμεις ἐπιδιώκει στήν πραγματικότητα νά ἐνισχύσει καί νά ἐπεκτείνει τήν κυριαρχία της στίς ἀποικίες, νά δυναμώσει τήν καταπίεση τῶν μικρῶν ἐθνῶν κτλ. Ὁ πόλεμος διεξάγεται γιά τό μοίρασμα τῶν ἀποικιῶν καί τήν καταλήστευση ξένων ἐδαφῶν· οἱ κλέφτες τσακώνονται μεταξύ τους — καί τό νά ἀναφέρεται κανείς στό ὅτι τή στιγμή αὐτή παθαίνει ἧττα ὁ τάδε κλέφτης, γιά νά παρουσιάσει τό συμφέρον τῶν κλεφτῶν γιά συμφέρον τοῦ λαοῦ ἤ τῆς πατρίδας, εἶναι ἐπαίσχυντο ἀστικό ψέμα. Στό «λαό» πού ὑποφέρει ἀπό τόν πόλεμο ἔχουμε τήν ὑποχρέωση νά λέμε τήν *ἀλήθεια,* πού συνίσταται στό ὅτι ἡ ὑπεράσπιση ἀπό τίς συμφορές τοῦ πολέμου εἶναι ἀδύνατη χωρίς τήν ἀνατροπή τῶν κυβερνήσεων καί τῆς ἀστικῆς τάξης τῆς καθεμιᾶς ἀπό τίς ἐμπόλεμες χῶρες. Νά ὑπερασπίζει κανείς τό Βέλγιο *μέ* τό στραγγαλισμό τῆς Γαλικίας ἤ τῆς Οὐγγαρίας δέν εἶναι «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας».

Μά καί ὁ ἴδιος ὁ Μάρξ, καταδικάζοντας τούς πολέμους, λογουχάρη τοῦ 1854-1876, ἔπαιρνε τό μέρος τῆς μιᾶς ἀπό τίς ἐμπόλεμες δυνάμεις, τότε πού, παρά τή θέληση τῶν σοσιαλιστῶν, ὁ πόλεμος γινόταν γεγονός. Αὐτό εἶναι τό κύριο περιεχόμενο καί τό κύριο «ἀτού» τῆς μπροσούρας τοῦ Κάουτσκι. Αὐτή εἶναι καί ἡ θέση τοῦ κ. Α. Πότρεσοφ πού, λέγοντας «διεθνισμός», ἐννοεῖ ὅτι πρέπει νά καθοριστεῖ *τίνος τήν ἐπιτυχία* στόν πόλεμο πρέπει νά εὔχεται κανείς πιό πολύ, ἤ νά θεωρεῖ λιγότερο βλαβερή, ὄχι ἀπό τήν ἄποψη τῶν συμφερόντων τοῦ ἐθνικοῦ

προλεταριάτου, ἀλλά *ὅλου τοῦ παγκόσμιου* προλεταριάτου. Τόν πόλεμο τόν διεξάγουν οἱ κυβερνήσεις καί ἡ ἀστική τάξη· τό προλεταριάτο πρέπει νά καθορίσει *ποιᾶς* κυβέρνησης ἡ νίκη εἶναι λιγότερο ἐπικίνδυνη γιά τούς ἐργάτες ὅλου τοῦ κόσμου.

῾Η σοφιστεία αὐτῶν τῶν συλλογισμῶν συνίσταται στό γεγονός ὅτι στή θέση τῆς σημερινῆς ἐποχῆς μπαίνει μιά προηγούμενη ἱστορική ἐποχή πού ἔχει ἀπό πολύ καιρό περάσει. Τά βασικά γνωρίσματα τῶν προηγούμενων πολέμων, στούς ὁποίους ἀναφέρεται ὁ Κάουτσκι, ἦταν τά παρακάτω: 1) οἱ προηγούμενοι πόλεμοι ἔλυναν προβλήματα ἀστικοδημοκρατικῶν μετασχηματισμῶν καί ἀνατροπῆς τῆς ἀπολυταρχίας ἤ ἀνατροπῆς τοῦ ζυγοῦ ἑνός ξένου ἔθνους· 2) τότε δέν εἶχαν ἀκόμη ὡριμάσει οἱ ἀντικειμενικοί ὅροι γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καί κανένας σοσιαλιστής δέν μποροῦσε νά μιλᾶ, *πρίν ἀπό τόν πόλεμο,* ὅτι θά ἦταν δυνατό νά ἐπωφεληθεῖ ἀπ᾽αὐτόν μέ σκοπό «τήν ἐπιτάχυνση τῆς κατάρευσης τοῦ καπιταλισμοῦ», ὅπως λένε οἱ ἀποφάσεις τῆς Στουτγάρδης (1907) καί τῆς Βασιλείας (1912)· 3) τότε στά κράτη *καί τῶν δυό* ἐμπόλεμων πλευρῶν δέν ὑπῆρχαν σοσιαλιστικά κόμματα κάπως ἰσχυρά, μαζικά καί δοκιμασμένα σέ μιά σειρά μάχες.

Μέ λίγα λόγια: εἶναι ἄραγε ἐκπληκτικό ὅτι ὁ Μάρξ καί οἱ μαρξιστές περιορίζονταν στό νά καθορίσουν *ποιᾶς* ἀστικῆς τάξης ἡ νίκη εἶναι πιό ἀβλαβής (ἤ πιό ὠφέλιμη) γιά τό παγκόσμιο προλεταριάτο, σέ μιά περίοδο πού ἀκόμη δέν μποροῦσε νά γίνει λόγος γιά γενικό προλεταριακό κίνημα ἐνάντια στίς κυβερνήσεις καί τήν ἀστική τάξη σέ ὅλες τίς ἐμπόλεμες χῶρες;

Γιά πρώτη φορά στήν παγκόσμια ἱστορία οἱ σοσιαλιστές ὅλων τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν συγκεντρώνονται πολύ πρίν τόν πόλεμο καί δηλώνουν: θά ἐπωφεληθοῦμε ἀπό τόν πόλεμο μέ σκοπό «τήν ἐπιτάχυνση τῆς κατάρευσης τοῦ καπιταλισμοῦ» (1907, ἀπόφαση τῆς Στουτγάρδης). Συνεπῶς, ἀναγνωρίζουν ὅτι ἔχουν ὡριμάσει οἱ ἀντικειμενικοί ὅροι γιά μιά τέτια «ἐπιτάχυνση τῆς κατάρευσης», δηλ. γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση. Συνεπῶς, ἀπειλοῦν τίς κυβερνήσεις μέ ἐπανάσταση. Αὐτό τό εἶπαν ἀκόμη πιό ξεκάθαρα στή Βασιλεία (1912), ἐπικαλούμενοι τήν Κομμούνα καί τόν ᾽Οχτώβρη - Δεκέμβρη τοῦ 1905, δηλ. τόν ἐμφύλιο πόλεμο.

Μέ τό ξέσπασμα τοῦ πολέμου οἱ σοσιαλιστές, πού ἀπειλοῦσαν τίς κυβερνήσεις μέ ἐπανάσταση καί καλοῦσαν τό προλεταριάτο σέ ἐπανάσταση, ἀρχίζουν νά ἐπικαλοῦνται, γιά νά

δικαιολογήσουν τήν ὑποστήριξη τῶν κυβερνήσεων καί τῆς ἀστικῆς τάξης ἀπομέρους τῶν σοσιαλιστῶν, γεγονότα πού ἔχουν γίνει πρίν μισό αἰώνα! Ἔχει χίλιες φορές δίκιο ὁ μαρξιστής Γκόρτερ, ὅταν στήν μπροσούρα του: «Ὁ ἰμπεριαλισμός, ὁ παγκόσμιος πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία» (σελ. 84), πού εἶναι γραμμένη στά ὀλλανδικά, συγκρίνει τούς «ριζοσπάστες» τύπου Κάουτσκι μέ τούς φιλελευθέρους τοῦ 1848, τούς γενναίους στά λόγια καί προδότες στήν πράξη.

Ἐπί δεκαετίες μεγάλωνε ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στά ἐπαναστατικά-σοσιαλδημοκρατικά καί στά ὀπορτουνιστικά στοιχεῖα μέσα στόν εὐρωπαϊκό σοσιαλισμό. Ἡ κρίση ὡρίμασε. Ὁ πόλεμος ἄνοιξε τό ἀπόστημα. Τά περισσότερα ἐπίσημα κόμματα νικήθηκαν ἀπό τούς ἐθνικοφιλελεύθερους ἐργατικούς πολιτικούς, πού ὑπερασπίζουν τά προνόμια τῆς «δικῆς τους», τῆς «ντόπιας» κεφαλαιοκρατίας, τό δικαίωμά *της* νά κατέχει κατά προτεραιότητα ἀποικίες, νά καταπνίγει τά μικρά ἔθνη κτλ. Τόσο ὁ Κάουτσκι ὅσο καί ὁ Α. Πότρεσοφ συγκαλύπτουν, ὑπερασπίζουν καί δικαιολογοῦν τήν ἐθνικοφιλελεύθερη ἐργατική πολιτική, ἀντί νά τήν ξεσκεπάζουν μπροστά στό προλεταριάτο. Νά ποῦ βρίσκεται ἡ οὐσία τῶν σοφισμάτων τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ.

Ὁ κ. Α. Πότρεσοφ, χωρίς νά τό θέλει, ὁμολόγησε τό «θεμελιακά ἀνυπόστατο τῆς διατύπωσης τῆς Στουτγάρδης» (σελ. 79). Ἔ, λοιπόν! Οἱ ἀνοιχτοί ἀποστάτες εἶναι πιό ὠφέλιμοι γιά τό προλεταριάτο ἀπό τούς σκεπασμένους. Συνεχίστε, κ. Α. Πότρεσοφ, ἀπαρνηθεῖτε πιό τίμια τή Στουτγάρδη καί τή Βασιλεία!

Ὁ διπλωμάτης Κάουτσκι εἶναι πιό ἐπιδέξιος ἀπό τόν κ. Α. Πότρεσοφ: δέν ἀπαρνιέται τή Στουτγάρδη καί τή Βασιλεία, ἀλλά ἁπλῶς... «ἁπλῶς»... παραθέτει περικοπές ἀπό τή διακήρυξη τῆς Βασιλείας, *παραλείποντας* ὅμως ὅλα τά σημεῖα πού ἔχουν σχέση μέ τήν ἐπανάσταση!! Ἴσως ἡ λογοκρισία νά εἶναι ἐκείνη πού ἐμπόδισε τόσο τόν Πότρεσοφ ὅσο καί τόν Κάουτσκι. Ὁ Α. Πότρεσοφ καί ὁ Κάουτσκι εἶναι ἴσως ἕτοιμοι νά μιλήσουν γιά ἐπανάσταση, τότε πού θά τό ἐπιτρέψει ἡ λογοκρισία...

Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι ὁ Α. Πότρεσοφ, ὁ Κάουτσκι ἤ οἱ ὀπαδοί τους θά προτείνουν ν᾽ἀντικατασταθεῖ ἡ ἀπόφαση τῆς Στουτγάρδης καί τῆς Βασιλείας μέ μιά ἀπόφαση πού θά λέει πάνω-κάτω τά ἑξῆς: «ἄν, παρά τίς προσπάθειές μας, ξεσπάσει ὁ πόλεμος, τότε πρέπει νά καθορίσουμε ἀπό τήν ἄποψη τοῦ παγκόσμιου προλεταριάτου τί τοῦ συμφέρει περισσότερο: νά ληστεύει τίς Ἰνδίες ἡ Ἀγγλία ἤ ἡ Γερμανία, νά ποτίζουν μέ κρασί καί νά ληστεύουν

τούς νέγρους τῆς 'Αφρικῆς οἱ γάλλοι ἤ οἱ γερμανοί, νά καταπνίγουν τήν Τουρκία οἱ αὐστρογερμανοί ἤ οἱ ἀγγλογαλλορῶσοι, νά πνίγουν τό Βέλγιο οἱ γερμανοί ἤ τή Γαλικία οἱ ρῶσοι, νά μοιράζουν τήν Κίνα οἱ γιαπωνέζοι ἤ οἱ ἀμερικανοί» κτλ.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 41,
1 τοῦ Μάη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΙΣΤΩΝ

῾Ο πόλεμος προκάλεσε βαθιά κρίση σ᾽ὅλο τό διεθνή σοσιαλισμό. Ὅπως κάθε κρίση, ἔτσι καί ἡ σημερινή κρίση τοῦ σοσιαλισμοῦ ἀποκάλυψε πιό βαθιά καί πιό ἔκδηλα τίς ἐσωτερικές του ἀντιθέσεις, ξέσκισε πολλά ψεύτικα καί συμβατικά πέπλα, ἔδειξε μέ τήν πιό χτυπητή καί ζωντανή μορφή τί εἶναι ἐκεῖνο πού σάπισε καί ἔφαγε τά ψωμιά του μέσα στό σοσιαλισμό καί τί εἶναι ἐκεῖνο πού ἀποτελεῖ ἐγγύηση γιά τήν παραπέρα ἐξέλιξη καί πορεία πρός τή νίκη.

Δέν θά ὑπάρχει σοσιαλδημοκράτης τῆς Ρωσίας πού νά μή νιώθει ὅτι οἱ παλιές διαιρέσεις καί κατατάξεις—δέν θά λέγαμε πάλιωσαν, ἀλλά—πῆραν ἄλλη μορφή. Στήν πρώτη σειρά προβάλλει ἡ κατάταξη σέ «διεθνιστές» καί «σοσιαλπατριῶτες», διαίρεση πού γίνεται μέ βάση τό θεμελιακό πρόβλημα πού ἔθεσε ὁ πόλεμος. Παίρνουμε τήν ὁμολογία ἀπό τό κύριο ἄρθρο τῆς «Νάσε Σλόβο», ἀρ. φύλ. 42, χωρίς νά σταθοῦμε γιά τήν ὥρα στό ζήτημα, ἄν θά ἔπρεπε ἡ ὁρολογία αὐτή νά συμπληρωθεῖ μέ τήν ἀντιπαράθεση τῶν ἐπαναστατῶν σοσιαλδημοκρατῶν στούς ἐθνικοφιλελεύθερους ἐργατικούς πολιτικούς.

Τό ζήτημα βέβαια δέν βρίσκεται στήν ὀνομασία. ῾Η «Νάσε Σλόβο» ἔδειξε σωστά τήν οὐσία τῆς σημερινῆς βασικῆς κατάστασης τῶν παρατάξεων. Οἱ διεθνιστές — γράφει — «εἶναι ἀλληλέγγυοι στήν ἀρνητική τους στάση ἀπέναντι στό σοσιαλπατριωτισμό, πού ἐκπροσωπεῖται ἀπό τόν Πλεχάνοφ»... Καί ἡ Σύνταξη καλεῖ «τίς σκόρπιες σήμερα ὁμάδες» «νά συνεννοηθοῦν καί νά ἑνωθοῦν, ἔστω καί γιά μιά μόνο ἐνέργεια—γιά νά ἐκφράσουν τή στάση τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Ρωσίας ἀπέναντι στό σημερινό πόλεμο καί τό ρωσικό σοσιαλπατριωτισμό».

Ἡ Σύνταξη τῆς «Νάσε Σλόβο» δέν περιορίζεται μόνο στή δημοσιογραφία, ἀλλά ἀπευθύνθηκε μέ γράμμα της σέ μᾶς καί στήν ΟΕ καί πρότεινε νά γίνει σύσκεψη πάνω σ᾽αὐτό τό ζήτημα μέ συμμετοχή της. Τῆς ἀπαντήσαμε, τονίζοντας τήν ἀνάγκη «νά ξεκαθαριστοῦν προκαταρκτικά ὁρισμένα ζητήματα γιά νά ξέρουμε ἄν ὑπάρχει μεταξύ μας ἀλληλεγγύη στά βασικά ζητήματα». Σταθήκαμε κυρίως σέ δυό προκαταρκτικά ζητήματα: 1) Καμιά διακήρυξη δέν θά βοηθήσει στό ξεσκέπασμα τῶν «σοσιαλπατριωτῶν» (ἡ Σύνταξη ἀνάφερε τόν Πλεχάνοφ, τόν Ἀλέξινσκι καί τή γνωστή ὁμάδα τῶν λικβινταριστῶν-δημοσιολόγων τῆς Πετρούπολης, ὀπαδῶν τοῦ περιοδικοῦ Χ. Υ. Ζ.[182]) «πού πλαστογραφοῦν τή θέληση τοῦ πρωτοπόρου προλεταριάτου τῆς Ρωσίας» (ἡ ἔκφραση εἶναι τῆς Σύνταξης τῆς «Νάσε Σλόβο»). Χρειάζεται μακρόχρονη πάλη. 2) Τί λόγοι ὑπάρχουν γιά νά κατατάσσουμε τήν ΟΕ στούς «διεθνιστές»;

Ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἡ Γραμματεία Ἐξωτερικοῦ τῆς ΟΕ μᾶς διαβίβασε ἀντίγραφο τῆς ἀπάντησής της στή «Νάσε Σλόβο». Ἡ ἀπάντηση αὐτή συνοψίζεται στό ὅτι εἶναι ἀπαράδεκτη ἡ *«προκαταρκτική»* ἐπιλογή ὁρισμένων ὁμάδων καί ὁ «ἀποκλεισμός ἄλλων» καί ὅτι «στή σύσκεψη πρέπει νά κληθοῦν οἱ ἀντιπροσωπεῖες τοῦ ἐξωτερικοῦ ὅλων ἐκείνων τῶν κομματικῶν κέντρων καί ὁμάδων πού πῆραν μέρος... στή συνδιάσκεψη πού ὀργάνωσε τό Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο τῶν Βρυξελλῶν πρίν ἀπό τόν πόλεμο» (γράμμα τῆς 25 τοῦ Μάρτη 1915).

Ἔτσι ἡ ΟΕ ἀπορίπτει καταρχήν τή σύσκεψη τῶν *διεθνιστῶν*, θέλοντας νά συσκεφθεῖ καί μέ τούς σοσιαλπατριῶτες (ὅπως εἶναι γνωστό τά ρεύματα τοῦ Πλεχάνοφ καί τοῦ Ἀλέξινσκι εἶχαν ἀντιπροσωπευτεῖ στίς Βρυξέλλες). Μέ τό ἴδιο ἀκριβῶς πνεῦμα εἶναι διατυπωμένη καί ἡ ἀπόφαση τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ Νέρβι («Νάσε Σλόβο», ἀρ. φύλ. 53), πού πάρθηκε ὕστερα ἀπό τήν εἰσήγηση τοῦ Ἰόνοφ (καί πού ἐκφράζει καθαρά τίς ἀπόψεις αὐτοῦ τοῦ ἐκπροσώπου τῶν πιό ἀριστερῶν ἤ διεθνιστικῶν στοιχείων τῆς Μπούντ)[183].

Ἡ ἀπόφαση αὐτή, πού γενικά εἶναι πολύ χαρακτηριστική καί πολύτιμη γιά νά δοθεῖ τό περίγραμμα τῆς «μέσης γραμμῆς», πού ψάχνουν νά βροῦν πολλοί στό ἐξωτερικό, ἐκφράζει τή συμπάθεια πρός τίς «ἀρχές» τῆς «Νάσε Σλόβο», ταυτόχρονα ὅμως τονίζει ὅτι διαφωνεῖ μέ τή θέση τῆς «Νάσε Σλόβο», «πού συνίσταται στόν ὀργανωτικό διαχωρισμό, στήν ἀποκλειστική ἕνωση τῶν σοσιαλιστῶν-διεθνιστῶν καί στήν ὑπεράσπιση τῆς ἀνάγκης νά γίνουν ὁρισμένες διασπάσεις μέσα στά ἱστορικά-

συγκροτημένα σοσιαλιστικά, προλεταριακά κόμματα». Ἡ συνέλευση θεωρεῖ ὅτι ἡ «μονόπλευρη», ὅπως λέει, «ἑρμηνεία» (αὐτῶν τῶν ζητημάτων) «ἀπομέρους τῆς «Νάσε Σλόβο»» εἶναι «ἐξαιρετικά ἐπιζήμια γιά τό ξεκαθάρισμα τῶν καθηκόντων πού συνδέονται μέ τήν ἀναστήλωση τῆς Διεθνοῦς».

Δείξαμε κιόλας ὅτι οἱ ἀπόψεις τοῦ Ἀξελρόντ, ἐπίσημου ἐκπροσώπου τῆς ΟΕ, εἶναι σοσιαλσωβινιστικές. Ἡ «Νάσε Σλόβο» δέν ἀπάντησε σ'αὐτό οὔτε ἀπό τόν τύπο, οὔτε μέ ἀλληλογραφία. Δείξαμε ὅτι καί ἡ Μπούντ ἀκολουθεῖ παρόμοια θέση, μέ κάποια ἀπόχρωση ἐπικράτησης ἑνός γερμανόφιλου σωβινισμοῦ. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Νέρβι ἀποτελεῖ μιά πολύ σπουδαία — ἄν καί ἔμμεση — συγκεκριμένη ἐπιβεβαίωση: ἡ ἕνωση *μόνο* τῶν διεθνιστῶν χαρακτηρίστηκε ἐπιζήμια καί διασπαστική· τό ζήτημα μπῆκε μέ σαφήνεια ἄξια κάθε ἀναγνώρισης.

Ἀκόμη πιό ξεκάθαρη εἶναι ἡ ἀπάντηση τῆς ΟΕ πού ἐκφράζει ὄχι τήν ἔμμεση, ἀλλά τήν πιό ἄμεση καί ἐπίσημη στάση ἀπέναντι στό ζήτημα: δέν πρέπει νά συσκεπτόμαστε *χωρίς* τούς σοσιαλπατριῶτες, ἀλλά *μαζί τους*.

Πρέπει νά εὐχαριστήσουμε τήν ΟΕ, γιατί μπροστά στή «Νάσε Σλόβο ἐπιβεβαίωσε τήν ὀρθότητα τῶν ἀπόψεών μας γιά τήν ΟΕ.

Αὐτό σημαίνει ἄραγε ὅτι ναυάγησε *ὅλη ἡ ἰδέα* τῆς «Νάσε Σλόβο» γιά τήν ἕνωση τῶν διεθνιστῶν; Ὄχι. Καμιά ἀποτυχία ὁποιασδήποτε σύσκεψης δέν θά σταματήσει τήν ἕνωση τῶν διεθνιστῶν, ἐφόσον ὑπάρχει ἰδεολογική ἀλληλεγγύη καί εἰλικρινής ἐπιθυμία γιά ἀγώνα ἐνάντια στό σοσιαλπατριωτισμό. Ἡ Σύνταξη τῆς «Νάσε Σλόβο» διαθέτει ἕνα μεγάλο ὅπλο, μιά καθημερινή ἐφημερίδα. Μπορεῖ νά κάνει κάτι ἀσύγκριτα πιό πρακτικό καί πιό σοβαρό ἀπό τίς συσκέψεις καί τίς δηλώσεις: καί συγκεκριμένα νά καλέσει *ὅλες* τίς ὁμάδες καί νά καταπιαστεῖ ἀμέσως ἡ ἴδια 1) μέ τήν ἐπεξεργασία ὁλοκληρωμένων, ἀκριβολογημένων, ἀπερίφραστων καί ἀπολύτως ξεκάθαρων ἀπαντήσεων στά ἐρωτήματα πού ἀφοροῦν τό περιεχόμενο τοῦ διεθνισμοῦ (γιατί καί ὁ Βαντερβέλντε καί ὁ Κάουτσκι καί ὁ Πλεχάνοφ καί ὁ Λέντς καί ὁ Χένις αὐτοονομάζονται διεθνιστές!), πού ἀφοροῦν τόν ὀπορτουνισμό, τή χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, τά καθήκοντα καί τά μέσα πάλης ἐνάντια στό σοσιαλπατριωτισμό κτλ.· 2) μέ τή συγκέντρωση τῶν δυνάμεων γιά σοβαρό ἀγώνα γιά τίς συγκεκριμένες ἀρχές πού ἔχουν καθοριστεῖ ὄχι μόνο στό ἐξωτερικό, ἀλλά κυρίως στή Ρωσία.

Πραγματικά, θά τολμήσει κανείς ν'ἀρνηθεῖ ὅτι δέν ὑπάρχει

καί δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει *ἄλλος* δρόμος γιά τή νίκη τοῦ διεθνισμοῦ κατά τοῦ σοσιαλπατριωτισμοῦ; Ἡ ἱστορία μισοῦ αἰώνα προσφυγιᾶς μακριά ἀπό τή Ρωσία (μαζί καί ἡ 30χρονη ἱστορία τῆς *σοσιαλδημοκρατικῆς* ἐμιγκράτσιας) δέν ἔδειξε μήπως ὅτι εἶναι ἀνίσχυρες, ὄχι σοβαρές καί εἰκονικές, ὅλες οἱ δηλώσεις, οἱ συσκέψεις κτλ. πού γίνονται στό ἐξωτερικό, *ἄν* δέν ὑποστηρίζονται ἀπό ἕνα *μακρόχρονο* κίνημα τοῦ ἑνός ἤ τοῦ ἄλλου κοινωνικοῦ στρώματος μέσα στήν ἴδια τήν Ρωσία; Μήπως καί ὁ σημερινός πόλεμος δέν μᾶς διδάσκει ὅτι καθετί τό ἄνώριμο ἤ σαπισμένο, τό συμβατικό ἤ διπλωματικό, θά γίνει σκόνη μέ τό πρῶτο τράνταγμα;

Μέσα στούς ὀχτώ μῆνες τοῦ πολέμου, *ὅλα* τά σοσιαλδημοκρατικά κέντρα, ὁμάδες, ρεύματα, ἀποχρώσεις γνωμῶν ἔχουν ἤδη συσκεφθεῖ μέ ὅποιον μποροῦσαν καί μέ ὅποιον ἤθελαν, ἔχουν ἤδη «διακηρύξει», δηλ. δηλώσει δημόσια τή γνώμη τους. Τώρα πιά μπαίνει ἕνα ἄλλο καθῆκον, *πιό συγκεκριμένο.* Μεγαλύτερη ἐπιφυλακτικότητα ἀπέναντι στίς *πανηγυρικές* διακηρύξεις καί συσκέψεις. Μεγαλύτερη ἀποφασιστικότητα στήν ἐπεξεργασία τέτιων ἀκριβολογημένων ἀπαντήσεων καί συμβουλῶν πρός τούς δημοσιολόγους, προπαγανδιστές, διαφωτιστές, πρός ὅλους τούς σκεπτόμενους ἐργάτες, ὥστε *νά εἶναι ἀδύνατο* νά μήν κατανοηθοῦν αὐτές οἱ συμβουλές. Περισσότερη σαφήνεια καί ἀκρίβεια κατά τή συγκέντρωση τῶν δυνάμεων γιά τό μακρόχρονο ἔργο ἐφαρμογῆς αὐτῶν τῶν συμβουλῶν στή ζωή.

Ἐπαναλαβαίνουμε ὅτι ἡ Σύνταξη τῆς «Νάσε Σλόβο» διαθέτει πολλές δυνατότητες—διαθέτει μιά καθημερινή ἐφημερίδα!—καί θά τῆς ζητηθοῦν εὐθύνες, ἄν δέν ἐκπληρώσει οὔτε καί αὐτό «τό πρόγραμμα-μίνιμουμ».

Ἔχουμε νά κάνουμε ἀκόμη μιά παρατήρηση: πρίν ἀπό πέντε ἀκριβῶς χρόνια, τό Μάη τοῦ 1910, τονίσαμε στόν τύπο τοῦ ἐξωτερικοῦ ἕνα πολύ μεγάλο πολιτικό γεγονός, πολύ πιό «ἰσχυρό» ἀπό τίς συσκέψεις καί τίς διακηρύξεις πολλῶν *πολύ* «ἰσχυρῶν» σοσιαλδημοκρατικῶν κέντρων καί συγκεκριμένα: τή συσπείρωση στή Ρωσία τῆς ὁμάδας τῶν λεγκαλιστῶν-δημοσιολόγων τοῦ *ἴδιου ἐκείνου* περιοδικοῦ Χ. Υ. Ζ. Τί ἔδειξαν τά *γεγονότα* τῶν πέντε αὐτῶν χρόνων, ἀρκετά πλούσιων σέ συμβάντα μέσα στήν ἱστορία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Ρωσίας καί ὅλου τοῦ κόσμου; Δέν ἔδειξαν μήπως ὅτι ἔχουμε μπροστά μας ἕνα ὁρισμένο *κοινωνικό* πυρήνα γιά τή συσπείρωση τῶν στοιχείων ἑνός *ἐθνικοφιλελεύθερου ἐργατικοῦ κόμματος* στή Ρωσία («εὐρωπαϊκοῦ» τύπου!); Τί συμπεράσματα ἐπιβάλλει σέ ὅλους

τούς σοσιαλδημοκράτες τό γεγονός ὅτι στή Ρωσία βλέπουμε σήμερα, μέ ἐξαίρεση τό περιοδικό «Βοπρόσι Στραχοβάνιγια»[184], νά ἐκδηλώνεται *ἀνοιχτά μόνο* αὐτό τό ρεῦμα, τό «Νάσε Ντιέλο» ή «Στραχοβάνιγε Ραμπότσιχ», ἡ «Σέβερνι Γκόλος»[185], ὁ Μάσλοφ καί ὁ Πλεχάνοφ;

Ἀκόμη μιά φορά: μεγαλύτερη ἐπιφυλακτικότητα ἀπέναντι στίς πανηγυρικές διακηρύξεις, περισσότερο θάρρος γιά νά βλέπουμε κατάματα καί σοβαρά τήν πολιτική πραγματικότητα.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 41, 1 τοῦ Μάη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΑΣΤΟΙ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Τό περιοδικό τῶν ἄγγλων ἑκατομμυριούχων «Ἐκόνομιστ» («The Economist»)[186] ἀκολουθεῖ μιά πολύ διδακτική γραμμή ἀπέναντι στόν πόλεμο. Οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ πιό προηγμένου κεφαλαίου τῆς πιό παλιᾶς καί πιό πλούσιας καπιταλιστικῆς χώρας κλαῖνε πικρά γιά τόν πόλεμο καί ἐκφράζουν ἀδιάκοπα τόν πόθο τους γιά εἰρήνη. Ἐκεῖνοι οἱ σοσιαλδημοκράτες πού, ἀκολουθώντας τούς ὀπορτουνιστές καί τόν Κάουτσκι, νομίζουν ὅτι τό σοσιαλιστικό πρόγραμμα συνίσταται στό κήρυγμα τῆς εἰρήνης, μποροῦν, διαβάζοντας τό ἀγγλικό περιοδικό «Ἐκόνομιστ», νά πειστοῦν μέ τά μάτια τους ὅτι κάνουν λάθος. Τό πρόγραμμά τους δέν εἶναι σοσιαλιστικό, ἀλλά ἀστικοπασιφιστικό. Τά ὄνειρα γιά εἰρήνη, χωρίς τό κήρυγμα τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης, ἐκφράζουν τό φόβο μπροστά στόν πόλεμο καί δέν ἔχουν τίποτε τό κοινό μέ τό σοσιαλισμό.

Κάτι περισσότερο. Τό ἀγγλικό περιοδικό «Ἐκόνομιστ» εἶναι ὑπέρ τῆς εἰρήνης ἴσα-ἴσα γιατί φοβᾶται τήν ἐπανάσταση. Ἔτσι λογουχάρη στό φύλλο τῆς 13 τοῦ Φλεβάρη 1915 διαβάζουμε:

«Οἱ φιλάνθρωποι ἐκφράζουν τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ εἰρήνη θά φέρει τόν περιορισμό τῶν ἐξοπλισμῶν σέ διεθνή κλίμακα... Ὅσοι ὅμως ξέρουν ποιές δυνάμεις κατευθύνουν ντέ φάκτο τήν εὐρωπαϊκή διπλωματία δέν ἀφήνουν νά παρασυρθοῦν ἀπό κανενός εἴδους οὐτοπίες. Ἡ προοπτική πού ξανοίγει ὁ πόλεμος εἶναι προοπτική αἱματηρῶν ἐπαναστάσεων, σκληρῶν πολέμων τῆς ἐργασίας ἐνάντια στό κεφάλαιο ἤ τῶν λαϊκῶν μαζῶν ἐνάντια στίς κυρίαρχες τάξεις τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης».

Καί στό φύλλο τῆς 27 τοῦ Μάρτη 1915 διαβάζουμε πάλι εὐχές γιά εἰρήνη, πού θά ἐξασφάλιζε τήν ἐλευθερία τῶν ἐθνοτήτων κτλ., πράγμα πού ὑπόσχεται ὁ Ἔντουαρντ Γκρέι.

Ἄν ἡ ἐλπίδα αὐτή δέν πραγματοποιηθεῖ, τότε... «ὁ πόλεμος θά ὁδηγήσει σέ ἐπαναστατικό χάος. Κανένας δέν μπορεῖ νά πεῖ ποῦ θ᾽ἀρχίσει αὐτό τό χάος καί ποιό θά εἶναι τό τέλος του...»

Οἱ ἄγγλοι ἑκατομμυριοῦχοι-πασιφιστές καταλαβαίνουν τή σύγχρονη πολιτική πολύ πιό σωστά ἀπ᾽ὅ,τι τήν καταλαβαίνουν οἱ ὀπορτουνιστές, οἱ ὀπαδοί τοῦ Κάουτσκι καί οἱ ἄλλοι παρόμοιοι σοσιαλιστές πού ἀναστενάζουν γιά εἰρήνη. Πρῶτο, οἱ κύριοι ἀστοί ξέρουν ὅτι ὅσο οἱ παλιές «δυνάμεις θά κατευθύνουν ντέ φάκτο τή διπλωματία», δηλ. ὅσο δέν θά ἔχει ἀπαλλοτριωθεῖ ἡ τάξη τῶν καπιταλιστῶν, οἱ φράσεις γιά δημοκρατική εἰρήνη θά εἶναι κούφια καί ἀπλοϊκή οὐτοπία. Δεύτερο, οἱ κύριοι ἀστοί κρίνουν νηφάλια τήν προοπτική: «αἱματηρές ἐπαναστάσεις», «ἐπαναστατικό χάος». Ἡ ἀστική τάξη φαντάζεται πάντα τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση μέ τή μορφή «ἐπαναστατικοῦ χάους».

Στήν πραγματική πολιτική τῶν καπιταλιστικῶν χωρῶν διακρίνουμε τριῶν εἰδῶν ἐκδηλώσεις συμπάθειας πρός τήν εἰρήνη:

1) Οἱ συνειδητοί ἑκατομμυριοῦχοι θέλουν νά ἐπιταχύνουν τήν εἰρήνη, ἐπειδή φοβοῦνται τίς ἐπαναστάσεις. Δηλώνουν νηφάλια καί εἰλικρινά ὅτι στίς συνθῆκες τοῦ καπιταλισμοῦ μιά «δημοκρατική» εἰρήνη (χωρίς προσαρτήσεις, μέ περιορισμό τῶν ἐξοπλισμῶν κτλ.) εἶναι οὐτοπία.

Τή μικροαστική αὐτή οὐτοπία τήν προπαγανδίζουν οἱ ὀπορτουνιστές, οἱ ὀπαδοί τοῦ Κάουτσκι κτλ.

Οἱ μή συνειδητοποιημένες λαϊκές μάζες (μικροαστοί, μικροπρολετάριοι, ἕνα μέρος τῶν ἐργατῶν κτλ.) μέ τόν πόθο τους γιά εἰρήνη ἐκφράζουν, στήν πιό ἀκαθόριστη μορφή, μιά αὐξανόμενη διαμαρτυρία ἐνάντια στόν πόλεμο, μιά ἀναπτυσσόμενη μπερδεμένη ἐπαναστατική διάθεση.

3) Οἱ συνειδητοί πρωτοπόροι τοῦ προλεταριάτου, οἱ ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες, παρακολουθοῦν προσεκτικά τίς διαθέσεις τῶν μαζῶν, ἐπωφελοῦνται ἀπό τόν αὐξανόμενο πόθο τους γιά εἰρήνη ὄχι γιά νά ὑποστηρίζουν τίς φτηνές οὐτοπίες «δημοκρατικῆς» εἰρήνης μέσα στίς συνθῆκες τοῦ καπιταλισμοῦ, ὄχι γιά νά ἐνθαρρύνουν τίς ἐλπίδες πού στηρίζονται στούς φιλάνθρωπους, στίς ἀρχές, στήν ἀστική τάξη, ἀλλά γιά νά κάνουν τίς ἐπαναστατικές διαθέσεις ἀπό μπερδεμένες ξεκάθαρες· γιά νά μπορέσουν, στηριγμένοι συστηματικά, ἐπίμονα καί σταθερά στήν πείρα τῶν μαζῶν καί στίς διαθέσεις τους,

διαφωτίζοντάς τες μέ χιλιάδες γεγονότα τῆς προπολεμικῆς πολιτικῆς,—

—*ν'ἀποδείξουν* τήν ἀνάγκη μιᾶς μαζικῆς ἐπαναστατικῆς δράσης ἐνάντια στήν ἀστική τάξη καί τίς κυβερνήσεις τῶν χωρῶν τους σάν τό *μοναδικό* δρόμο πρός τή δημοκρατία καί τό σοσιαλισμό.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 41,
1 τοῦ Μάη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

Η ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΙΚΟΥ ΔΙΕΘΝΙΣΜΟΥ

Ἔχουμε πεῖ (βλ. τή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 41)* πώς, ἄν ἡ ἐφημερίδα «Νάσε Σλόβο» θέλει νά παρθεῖ στά σοβαρά ὁ διεθνισμός της, πρέπει τουλάχιστο νά ἐκθέσει μέ ἀκρίβεια τήν πλατφόρμα της. Σάν ἀπάντηση στή δήλωσή μας αὐτή δημοσιεύεται στή «Νάσε Σλόβο», ἀρ. φύλ. 85 (9/V) μιά ἀπόφαση πού πάρθηκε σέ συνέλευση τῆς Σύνταξης καί τῆς ὁμάδας συνεργατῶν της τοῦ Παρισιοῦ, στήν ὁποία «2 μέλη τῆς Σύνταξης, συμφωνώντας μέ τό γενικό περιεχόμενο τῆς ἀπόφασης, δήλωσαν ὅτι θά ὑποβάλουν χωριστά τή δική τους γνώμη γιά τίς ὀργανωτικές μεθόδους τῆς ἐσωκομματικῆς πολιτικῆς στή Ρωσία»[187]. Ἡ ἀπόφαση αὐτή ἀποτελεῖ ἕνα πολύ ἀξιοπρόσεκτο ντοκουμέντο πολιτικοῦ πελαγώματος καί πολιτικῆς ἀδυναμίας.

Πόσες φορές δέν ἐπαναλαβαίνεται ἡ λέξη διεθνισμός, πόσες φορές δέν διακηρύσσεται «πλήρης ἰδεολογικός διαχωρισμός ἀπ'ὅλες τίς παραλλαγές τοῦ σοσιαλιστικοῦ ἐθνικισμοῦ» καί πόσες φορές δέν ἀναφέρονται περικοπές ἀπό τίς ἀποφάσεις τῆς Στουτγάρδης καί τῆς Βασιλείας! Οἱ προθέσεις εἶναι ἀγαθές, οὔτε λόγος. Μόνο... μόνο πού μυρίζει μεγαλοστομία, γιατί δέν μπορεῖ καί δέν χρειάζεται νά γίνει πραγματικά «πλήρης» διαχωρισμός ἀπ'«ὅλες» πραγματικά τίς παραλλαγές τοῦ σοσιαλεθνικισμοῦ, ὅπως γιά νά γίνει κανείς ἐχθρός τοῦ καπιταλισμοῦ δέν μπορεῖ καί δέν χρειάζεται νά κατονομάσει πλήρως ὅλες τίς παραλλαγές τῆς καπιταλιστικῆς ἐκμετάλλευσης. Μπορεῖ ὅμως καί πρέπει νά γίνει ἕνας ἀπερίφραστος διαχωρισμός ἀπό τίς κυριότερες παραλλαγές τοῦ σοσιαλεθνικισμοῦ, ὅπως λογουχάρη ἀπό τήν πλεχανοφική, τήν ποτρεσοφική («Νάσε Ντιέλο»), τήν μπουντι-

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 188-192. *Ἡ Σύντ.*

στική, τήν ἀξελροντική, τήν καουτσκική παραλλαγή. Ἡ ἀπόφαση ὑπόσχεται πάρα πολλά, δέν προσφέρει ὅμως τίποτε: ἀπειλεῖ νά πραγματοποιήσει πλήρη διαχωρισμό ἀπ᾿ὅλες τίς παραλλαγές, φοβᾶται ὅμως ν᾿ἀναφέρει ἔστω καί τίς κυριότερες ἀπ᾿αὐτές.

... Στό ἀγγλικό κοινοβούλιο θεωρεῖται ἀγένεια νά μιλᾶς γιά κάποιον, ἀναφέροντας ἁπλῶς τό ὄνομά του, ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ συνήθεια νά μιλοῦν μόνο γιά «εὐγενεῖς λόρδους» καί γιά «ἀξιότιμους βουλευτές τῆς τάδε ἤ τάδε περιφέρειας». Τί ὑπέροχοι ἀγγλομανεῖς, τί λεπτεπίλεπτοι διπλωμάτες εἶναι οἱ ἄνθρωποι τῆς «Νάσε Σλόβο»! Μέ πόση χάρη παρακάμπτουν τήν οὐσία τοῦ ζητήματος καί μέ πόση εὐγένεια τρέφουν τούς ἀναγνῶστες τους μέ διατυπώσεις, πού τούς χρησιμεύουν γιά νά κρύψουν τίς σκέψεις τους. Διακηρύσσουν τίς «φιλικές σχέσεις» τους (ὁ Γκιζό καί μόνο!—ὅπως λέει ἕνας ἥρωας τοῦ Τουργκένιεφ[188]) μ᾿ὅλες τίς ὀργανώσεις, «στό μέτρο πού οἱ ὀργανώσεις αὐτές ἐφαρμόζουν... τίς ἀρχές τοῦ ἐπαναστατικοῦ διεθνισμοῦ»... καί διατηροῦν «φιλικές σχέσεις» ἀκριβῶς, μ᾿ἐκείνους πού δέν ἐφαρμόζουν αὐτές τίς ἀρχές.

Ὁ «ἰδεολογικός διαχωρισμός», πού οἱ ἄνθρωποι τῆς «Νάσε Σλόβο» τόν διακηρύσσουν τόσο πιό ἐπίσημα, ὅσο λιγότερο θέλουν καί μποροῦν νά τόν ἐφαρμόσουν, συνίσταται στή διασάφηση τοῦ ζητήματος, *ἀπό ποῦ* βγῆκε ὁ σοσιαλεθνικισμός, *τί* εἶναι ἐκεῖνο πού τοῦ ἔδοσε δύναμη, *πῶς* πρέπει νά καταπολεμηθεῖ. Οἱ σοσιαλεθνικιστές οἱ ἴδιοι δέν ὀνομάζουν καί δέν θεωροῦν τόν ἑαυτό τους σοσιαλεθνικιστή. Στρέφουν καί εἶναι ἀναγκασμένοι νά στρέψουν ὅλες τίς προσπάθειές τους στό νά κρυφτοῦν κάτω ἀπό ἕνα ψευδώνυμο, γιά νά ρίξουν στάχτη στά μάτια τῶν ἐργατικῶν μαζῶν, γιά νά ἐξαφανίσουν τά ἴχνη τῶν δεσμῶν τους μέ τόν ὀπορτουνισμό, γιά νά συγκαλύψουν τήν προδοσία τους, δηλ. τό οὐσιαστικό πέρασμά τους μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης, τή συμμαχία τους μέ τίς κυβερνήσεις καί τά γενικά ἐπιτελεῖα. Οἱ σοσιαλεθνικιστές, στηριζόμενοι σ᾿αὐτή τή συμμαχία καί ἔχοντας ὅλες τίς θέσεις στά χέρια τους, φωνάζουν τώρα περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον γιά «ἑνότητα» τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων καί κατηγοροῦν γιά διάσπαση τούς ἐχθρούς τοῦ ὀπορτουνισμοῦ—βλέπε τήν τελευταία ἐπίσημη ἐγκύκλιο τῆς διοίκησης («φόρσταντ») τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας ἐνάντια στά *πραγματικά* διεθνιστικά περιοδικά: «Lichtstrahlen» («Ἀκτίνες Φωτός»)[189] καί «Die Internationale» («Ἡ Διεθνής»)[190]. Τά περιοδικά αὐτά δέν εἶχαν

ἀνάγκη νά διακηρύσσουν οὔτε τίς «φιλικές σχέσεις» τους μέ τούς ἐπαναστάτες, οὔτε τόν «πλήρη ἰδεολογικό διαχωρισμό τους ἀπ᾽ὅλες τίς παραλλαγές τοῦ σοσιαλεθνικισμοῦ»˙ ἄρχισαν νά πραγματοποιοῦν κατευθείαν τό διαχωρισμό καί τόν ἄρχισαν ἔτσι, πού ἀληθινά *«ὅλες* οἱ παραλλαγές» τῶν ὀπορτουνιστῶν ἔμπηξαν ἕνα ἄγριο οὐρλιαχτό, γεγονός πού δείχνει πόσο καλά τά βέλη πέτυχαν τό στόχο.

Καί ἡ «Νάσε Σλόβο»;

᾽Αρχίζει γονυπετή ἐξέγερση ἐνάντια στό σοσιαλεθνικισμό, γιατί δέν ξεσκεπάζει τούς πιό ἐπικίνδυνους ὑπερασπιστές αὐτοῦ τοῦ ἀστικοῦ ρεύματος (τύπου Κάουτσκι), δέν κηρύσσει τόν πόλεμο στόν ὀπορτουνισμό, ἀλλά ἀπεναντίας δέν μιλάει γι᾽αὐτόν, δέν παίρνει καί δέν ὑποδείχνει κανένα συγκεκριμένο μέτρο γιά τήν ἀπολύτρωση τοῦ σοσιαλισμοῦ ἀπό τήν ἐπαίσχυντη αἰχμαλωσία του στόν πατριωτισμό. ῾Η «Νάσε Σλόβο», διακηρύσσοντας ὅτι δέν εἶναι ὑποχρεωτική ἡ ἑνότητα, ὅτι δέν εἶναι ὅμως ὑποχρεωτική καί ἡ διάσπαση μ᾽ἐκείνους πού πέρασαν μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης, παραδίνεται οὐσιαστικά στό ἔλεος τῶν ὀπορτουνιστῶν, κάνοντας ὡστόσο μιά τόσο ὡραία χειρονομία, πού θά μποροῦσε νά ἑρμηνευτεῖ, μέ τήν τρομερή ὀργή της, σάν ἀπειλή κατά τῶν ὀπορτουνιστῶν, ἀλλά καί σάν ἐρωτοτροπία μαζί τους. Τό πιθανότερο εἶναι ὅτι οἱ ὀπορτουνιστές, ἄνθρωποι πραγματικά ἐπιδέξιοι, πού ξέρουν νά ἐκτιμοῦν τό συνδυασμό τῶν ἀριστερῶν φράσεων μέ μιά μετριοπαθή πρακτική πολιτική, θά ἀπαντοῦσαν στήν ἀπόφαση τῆς «Νάσε Σλόβο» (ἄν τούς ἀνάγκαζαν νά ἀπαντήσουν) περίπου ὅπως ἀπάντησαν τά δυό μέλη τῆς Σύνταξης: εἴμαστε σύμφωνοι «μέ τό γενικό περιεχόμενο» (γιατί δέν εἴμαστε καθόλου σοσιαλεθνικιστές, κάθε ἄλλο!), ὅσο γιά τίς «ὀργανωτικές μεθόδους τῆς ἐσωκομματικῆς πολιτικῆς», θά ὑποβάλλουμε, ὅταν ἔλθει ἡ ὥρα, «χωριστά τή δική μας γνώμη». Καί ἡ πίττα σωστή καί ὁ σκύλος χορτάτος.

῾Η λεπτεπίλεπτη διπλωματία τῆς «Νάσε Σλόβο» ἔγινε σκόνη, ὅταν χρειάστηκε νά μιλήσει γιά τή Ρωσία.

«῾Η ἕνωση σ᾽ἕνα κόμμα μέσα στίς συνθῆκες τῆς προηγούμενης ἐποχῆς ἀποδείχτηκε ὅτι εἶναι ἀκατόρθωτη στή Ρωσία», δηλώνει ἡ ἀπόφαση. Διάβαζε: ἀποδείχτηκε ἀκατόρθωτη ἡ ἕνωση τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος μέ τήν ὁμάδα τῶν λεγκαλιστῶν-λικβινταριστῶν. Αὐτή εἶναι μιά ἔμμεση ὁμολογία τῆς χρεοκοπίας τοῦ συνασπισμοῦ τῶν Βρυξελλλῶν, συνασπισμοῦ πού ἔγινε γιά τή σωτηρία τῶν λικβινταριστῶν. Γιατί ἡ «Νάσε Σλόβο» φοβᾶται ν᾽ἀναγνωρίσει ἀνοιχτά αὐτή τή χρεοκοπία; Γιατί

φοβᾶται νά ἐξηγήσει ἀνοιχτά μπροστά στούς ἐργάτες τίς αἰτίες αὐτῆς τῆς χρεοκοπίας; Μήπως ἐπειδή ἡ χρεοκοπία αὐτοῦ τοῦ συνασπισμοῦ ἔχει ἀποδείξει ἔμπρακτα τήν ὑποκρισία τῆς πολιτικῆς ὅλων τῶν μελῶν αὐτοῦ τοῦ συνασπισμοῦ; Μήπως ἐπειδή ἡ «Νάσε Σλόβο» θέλει νά διατηρήσει «φιλικές σχέσεις» μέ δυό (ὄχι λιγότερες ἀπό δυό) «παραλλαγές» τοῦ σοσιαλεθνικισμοῦ καί συγκεκριμένα μέ τούς μπουντιστές καί μέ τήν ΟΕ (τόν ᾿Αξελρόντ), πού ἔκαναν στόν τύπο δηλώσεις καί μαρτυροῦν τίς προθέσεις καί τίς ἐλπίδες τους γιά ἀνάσταση τοῦ συνασπισμοῦ τῶν Βρυξελλῶν;

«Οἱ καινούργιες συνθῆκες... ὑποσκάπτουν τό ἔδαφος κάτω ἀπό τά πόδια τῶν παλιῶν ὁμάδων...»

Μήπως συμβαίνει τό ἀντίθετο; Οἱ καινούργιες συνθῆκες δέν ἔβγαλαν καθόλου ἀπό τή μέση τό λικβινταρισμό, δέν κλόνισαν μάλιστα, παρόλες τίς ταλαντεύσεις καί τίς ἀποσκιρτήσεις ὁρισμένων προσώπων, τό βασικό του πυρήνα («Νάσα Ζαριά»), βάθυναν ὅμως καί ὄξυναν τή διάσταση μ᾿αὐτό τόν πυρήνα, γιατί ἐκτός πού ἦταν λικβινταριστικός, ἔγινε καί σοσιαλεθνικιστικός! Ἡ «Νάσε Σλόβο» προσπαθεῖ νά ξεφύγει τό δυσάρεστο γι᾿αὐτή ζήτημα τοῦ λικβινταρισμοῦ, γιατί, ὅπως λέει, τό παλιό ὑποσκάφθηκε ἀπό τό καινούργιο καί ἀποσιωπᾶ τό γεγονός ὅτι *κάτω ἀπό τά πόδια τοῦ παλιοῦ*... τοῦ λικβινταρισμοῦ, βρίσκεται τό *νέο ἔδαφος* τοῦ σοσιαλεθνικισμοῦ! Διασκεδαστική πονηριά! Δέν λέμε τίποτε γιά τό περιοδικό «Νάσα Ζαριά», γιατί δέν ὑπάρχει πιά, καί γιά τό περιοδικό «Νάσε Ντιέλο» ἴσως, γιατί ὁ Πότρεσοφ, ὁ Τσερεβάνιν, ὁ Μάσλοφ καί Σία μποροῦν νά θεωροῦνται, σάν πολιτικά νεογέννητοι...

Οἱ συντάκτες τῆς «Νάσε Σλόβο» θά ἤθελαν νά θεωροῦνται νεογέννητοι, ὄχι μόνο ὁ Πότρεσοφ καί Σία, ἀλλά καί αὐτοί οἱ ἴδιοι. ᾿Ακοῦστε:

«῎Εχοντας μπροστά της τό γεγονός ὅτι οἱ φραξιονιστικές καί διαφραξιονιστικές ὁμάδες πού δημιουργήθηκαν τήν προηγούμενη ἐποχή ἀποτελοῦν ἀκόμη καί στή σημερινή μεταβατική στιγμή τά μοναδικά» (σημειῶστε το αὐτό!) «σημεῖα γιά μιά ἔστω καί ἐξαιρετικά ἀτελῶς ὀργανωμένη ἕνωση τῶν πρωτοπόρων ἐργατῶν — ἡ «Νάσε Σλόβο» θεωρεῖ ὅτι τά συμφέροντα τῆς βασικῆς της δράσης γιά τήν ἕνωση τῶν διεθνιστῶν ἀποκλείουν ἐξίσου τόσο τήν ὀργανωτική ὑποταγή τῆς ἐφημερίδας, ἄμεση ἤ ἔμμεση, σέ μιά ἀπό τίς παλιές κομματικές ὁμάδες, ὅσο καί τήν τεχνητή συσπείρωση τῶν ὁμοϊδεατῶν της σέ ξεχωριστή ὁμάδα πού νά ἀντιπαρατίθεται πολιτικά στίς παλιές ὁμάδες».

Τί εἶναι αὐτό; Πῶς σᾶς φαίνεται; *᾿Επειδή* οἱ καινούργιες συνθῆκες ὑποσκάπτουν τίς παλιές ὁμάδες, *γι᾿αὐτό* παραδεχόμαστε ὅτι αὐτές οἱ τελευταῖες εἶναι οἱ *μοναδικά* πραγματικές!

Ἐπειδή οἱ καινούργιες συνθῆκες ἐπιβάλλουν νέες ὁμάδες, ὄχι μέ βάση τό λικβινταρισμό, ἀλλά μέ βάση τό διεθνισμό, *γι'αὐτό* παραιτούμαστε ἀπό τήν ἕνωση τῶν διεθνιστῶν πού τή θεωροῦμε «τεχνητή»! Πραγματική ἀποθέωση πολιτικῆς ἀνικανότητας.

Ὕστερα ἀπό 200 μέρες κηρύγματος τοῦ διεθνισμοῦ ἡ «Νάσε Σλόβο» ὑπόγραψε τήν πολιτική της χρεοκοπία: νά μήν «ὑποτασσόμαστε» στίς παλιές ὁμάδες (γιατί μιά τόσο τρομερή λέξη; γιατί δέν λέει νά μήν «προσχωροῦμε», νά μήν «ὑποστηρίζουμε», νά μήν «τασσόμαστε ἀλληλέγγυοι»;) καί νά μή δημιουργοῦμε καινούργιες. Θά ἐξακολουθήσουμε νά ζοῦμε ὅπως παλιά, μέσα στίς ὁμάδες τοῦ λικβινταρισμοῦ, θά «ὑποτασσόμαστε» σ'αὐτές καί ἡ «Νάσε Σλόβο» ἄς παραμείνει ἕνα εἶδος φανταχτερή φίρμα ἤ ἕνας γιορτινός περίπατος στά περιβόλια τῆς διεθνιστικῆς λογοκοπίας. Οἱ δημοσιολόγοι τῆς «Νάσε Σλόβο» θά γράφουν, οἱ ἀναγνῶστες τῆς «Νάσε Σλόβο» θά διαβάζουν.

200 μέρες μιλούσαμε γιά ἕνωση τῶν διεθνιστῶν·καί φτάσαμε στό συμπέρασμα ὅτι δέν μποροῦμε νά ἑνώσουμε ἀπολύτως κανέναν, ἀκόμη καί τόν ἴδιο τόν ἑαυτό μας, τούς συντάκτες καί τούς συνεργάτες τῆς «Νάσε Σλόβο» καί διακηρύσσουμε ὅτι μιά τέτια ἕνωση εἶναι κάτι τό «τεχνητό». Τί θρίαμβος γιά τόν Πότρεσοφ, γιά τούς μπουντιστές, γιά τόν Ἀξελρόντ! Καί τί ἐπιτήδεια ἐξαπάτηση τῶν ἐργατῶν: ἀπό τή μιά ὄψη, ἐντυπωσιακές, διεθνιστικές φράσεις τῆς ἀληθινά μή φραξιονιστικῆς ἐφημερίδας «Νάσε Σλόβο», ἀπολυτρωμένης ἀπό τίς παλιές ὁμάδες πού ἔφαγαν τά ψωμιά τους· καί ἀπό τήν ἄλλη, «μοναδικά» σημεῖα ἕνωσης εἶναι οἱ παλιές ὁμάδες...

Ἡ ἰδεολογικοπολιτική χρεοκοπία, πού τήν ὑπέγραψε σήμερα ἡ «Νάσε Σλόβο», δέν εἶναι τυχαία· εἶναι ἡ ἀναπόφευκτη συνέπεια τῶν προσπαθειῶν πού ἔκανε γιά νά ξεφύγει μέ τά λόγια τόν πραγματικό συσχετισμό τῶν δυνάμεων. Ὁ συσχετισμός αὐτός στό ἐργατικό κίνημα τῆς Ρωσίας ἀνάγεται στήν πάλη τοῦ ρεύματος τῶν λικβινταριστῶν καί τῶν σοσιαλπατριωτῶν («Νάσε Ντιέλο») ἐνάντια στό μαρξιστικό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα, πού ἀνασυγκροτήθηκε στή συνδιάσκεψη τοῦ Γενάρη 1912[191], δυνάμωσε στίς ἐκλογές τῆς IV Κρατικῆς δούμας μέσα στήν ἐργατική κουρία[192], σταθεροποιήθηκε μέ τίς πραβντιστικές ἐφημερίδες τοῦ 1912-1914 καί ἐκπροσωπεῖται ἀπό τήν Ρωσική σοσιαλδημοκρατική ἐργατική κοινοβουλευτική ὁμάδα. Τό κόμμα αὐτό *συνέχισε* τόν ἀγώνα του ἐνάντια στό ἀστικό ρεῦμα τοῦ λικβινταρισμοῦ, διεξάγοντας πάλη ἐνάντια στό ὄχι λιγότερο ἀστικό ρεῦμα τοῦ σοσιαλπατριωτισμοῦ. Ἡ ὀρθότητα τῆς

γραμμῆς αὐτοῦ τοῦ κόμματος, τοῦ κόμματός μας, ἐπιβεβαιώθηκε ἀπό τή μεγάλη, κοσμοϊστορική πείρα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου καί τήν ἐλάχιστη, μικρογραφική πείρα τῆς νέας, χιλιοστῆς πρώτης, ἑνωτικῆς, μή φραξιονιστικῆς προσπάθειας τῆς «Νάσε Σλόβο»: ἡ προσπάθεια αὐτή ναυάγησε, ἐπιβεβαιώνοντας ἔτσι τήν ἀπόφαση τῆς σύσκεψης τῆς Βέρνης («Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 40) γιά τούς «πλατωνικούς» διεθνιστές*.

Οἱ ἀληθινοί διεθνιστές δέν θά δεχτοῦν οὔτε νά παραμείνουν στίς παλιές, τίς λικβινταριστικές ὁμάδες (κρύβοντας αὐτό τό πράγμα ἀπό τούς ἐργάτες), οὔτε νά μείνουν ἔξω ἀπό κάθε ὁμάδα. Θά ἔλθουν στό κόμμα μας.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 42,
21 τοῦ Μάη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

---

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 166-167. *Ἡ Σύντ.*

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΛΗ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΣΟΣΙΑΛΣΩΒΙΝΙΣΜΟ

Τό πιό ἐνδιαφέρον καί τό πιό ἐπίκαιρο ὑλικό πάνω σ᾽αὐτό τό ζήτημα μᾶς τό δίνει ἡ διεθνής σοσιαλιστική συνδιάσκεψη τῶν γυναικῶν, πού ἔγινε στή Βέρνη[193] καί πού τέλειωσε τελευταῖα τίς ἐργασίες της. Οἱ ἀναγνῶστες θά βροῦν παρακάτω περιγραφή αὐτῆς τῆς συνδιάσκεψης καί τά κείμενα τῶν ἀποφάσεων πού ψηφίστηκαν ἤ ἀπορίφθηκαν. Στό σημερινό ἄρθρο μας θά σταθοῦμε μόνο σέ μιά πλευρά τοῦ ζητήματος.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν γυναικείων ὀργανώσεων δίπλα στήν ΟΕ, οἱ ὀλλανδέζες τοῦ κόμματος τοῦ Τρούλστρα, οἱ ἑλβετίδες τῶν ὀργανώσεων πού πολεμοῦν μέ δριμύτητα τή «Berner Tagwacht» γιά τόν ὑπερβολικό τάχα ἀριστερισμό αὐτῆς τῆς ἐφημερίδας, ἡ γαλλίδα ἀντιπρόσωπος πού σέ κανένα κάπως σπουδαῖο ζήτημα δέν θέλει νά διαφωνήσει μέ τό ἐπίσημο κόμμα, τό ὁποῖο, ὅπως εἶναι γνωστό, ἀκολουθεῖ σοσιαλσωβινιστική ἄποψη, οἱ ἀγγλίδες πού διάκεινται ἐχθρικά στήν ἰδέα ἑνός ξεκάθαρου διαχωρισμοῦ τοῦ πασιφισμοῦ ἀπό τήν ἐπαναστατική προλεταριακή τακτική—ὅλες τους συμφώνησαν μέ τίς «ἀριστερές» γερμανίδες σοσιαλδημοκράτισσες γιά τήν ψήφιση μιᾶς καί τῆς ἴδιας ἀπόφασης. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν γυναικείων ὀργανώσεων πού ὑπάγονται στήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ κόμματός μας διαφώνησαν μαζί τους καί προτίμησαν νά μείνουν γιά ἕνα διάστημα μόνες τους, παρά νά πάρουν μέρος σ᾽ἕνα *τέτιο* συνασπισμό.

Ποιά ἦταν ἡ οὐσία τῆς διαφωνίας; Ποιά εἶναι ἡ σημασία, ἀπό ἄποψη ἀρχῶν, αὐτῆς τῆς διαφωνίας καί ποιά ἡ γενική πολιτική της σημασία;

Ἀπό πρώτη ὄψη ἡ «μέση» ἀπόφαση, πού ἕνωσε τίς ὀπορτουνίστριες καί ἕνα μέρος ἀπό τίς ἀριστερές, φαίνεται πολύ

εὐλογοφανής καί ἀπό ἄποψη ἀρχῶν σωστή. Ὁ πόλεμος χαρακτηρίζεται ἰμπεριαλιστικός, ἡ ἰδέα τῆς «ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας» καταδικάζεται, οἱ ἐργάτες καλοῦνται σέ μαζικές διαδηλώσεις κτλ., κτλ. Θά νόμιζε κανείς ὅτι τό δικό μας σχέδιο ἀπόφασης διαφέρει *μόνο* σέ μερικές δριμύτερες *ἐκφράσεις*, ὅπως λ.χ. «προδοσία», «ὀπορτουνισμός», «ἀποχώρηση ἀπό τίς ἀστικές κυβερνήσεις» κτλ.

Δέν χωράει ἀμφιβολία ὅτι ἀπ'αὐτήν ἀκριβῶς τήν ἄποψη θά κάνουν κριτική στόν ξεχωρισμό τῶν ἀντιπροσώπων τῶν γυναικείων ὀργανώσεων τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ κόμματός μας.

Ἀρκεῖ ὅμως νά ἐξετάσει κανείς πιό προσεκτικά τό ζήτημα καί νά μήν περιορίζεται στήν «τυπική» ἀναγνώριση τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης ἀλήθειας, γιά νά ἀντιληφθεῖ ὅτι ἡ κριτική αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι πέρα γιά πέρα ἀβάσιμη.

Στή συνδιάσκεψη συγκρούστηκαν δυό κοσμοαντιλήψεις, δυό τρόποι ἐκτίμησης τοῦ πολέμου καί τῶν καθηκόντων τῆς Διεθνοῦς, δυό τακτικές τῶν προλεταριακῶν κομμάτων. Ἡ μιά ἄποψη λέει: δέν εἴχαμε καμιά χρεοκοπία τῆς Διεθνοῦς, δέν ὑπάρχουν μεγάλα καί σοβαρά ἐμπόδια γιά τήν ἐπιστροφή ἀπό τό σωβινισμό στό σοσιαλισμό, δέν ὑπάρχει ἰσχυρός «ἐσωτερικός ἐχθρός» μέ τή μορφή τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, δέν ὑπάρχει ἄμεση, ἀναμφισβήτητη, ἐξώφθαλμη ἀπομέρους του προδοσία τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἀπ'αὐτό προκύπτει τό συμπέρασμα: δέν θά καταδικάσουμε κανέναν, θά δόσουμε «ἀμνηστία» στούς παραβάτες τῶν ἀποφάσεων τῆς Στουτγάρδης καί τῆς Βασιλείας, θά περιοριστοῦμε στή σύσταση ν'ἀκολουθηθεῖ πιό ἀριστερή γραμμή, νά κληθοῦν οἱ μάζες σέ διαδηλώσεις.

Ἡ ἄλλη ἄποψη σχετικά μέ ὅλα τά σημεῖα πού ἀπαριθμήσαμε εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετη. Δέν ὑπάρχει τίποτε πιό ἐπιζήμιο καί πιό ὀλέθριο γιά τήν προλεταριακή ὑπόθεση ἀπό τή συνέχιση τῆς ἐσωκομματικῆς *διπλωματίας* μέ τούς ὀπορτουνιστές καί τούς σοσιαλσωβινιστές. Ἡ ἀπόφαση τῆς πλειοψηφίας ἔγινε δεκτή ἀπό τίς ὀπορτουνίστριες καί τίς ὀπαδούς τῶν σημερινῶν ἐπίσημων κομμάτων, ἐπειδή ἀκριβῶς εἶναι πέρα γιά πέρα διαποτισμένη μέ διπλωματικό πνεῦμα. Μ'αὐτή τή διπλωματία ρίχνουν στάχτη στά μάτια τῶν ἐργατικῶν μαζῶν πού καθοδηγοῦνται *σήμερα* ἀκριβῶς ἀπό τούς ἐπίσημους σοσιαλπατριῶτες. Στίς ἐργατικές μάζες ὑποβάλλουν τήν ἀπόλυτα λαθεμένη καί ἐπιζήμια σκέψη ὅτι τά σημερινά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα μέ τίς σημερινές καθοδηγήσεις τους *εἶναι* τάχα *ἱκανά* ν'ἀλλάξουν

τή γραμμή πορείας καί, ἀντί τῆς λαθεμένης, νά υἱοθετήσουν σωστή γραμμή.

Τά πράγματα δέν εἶναι ἔτσι. Αὐτό εἶναι μιά πολύ βαθιά καί πολύ ὀλέθρια πλάνη. Τά σημερινά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα καί οἱ καθοδηγήσεις τους *δέν εἶναι ἱκανά* ν'ἀλλάξουν στά σοβαρά τή γραμμή πορείας. *Στήν πραγματικότητα* ὅλα θά μείνουν ὅπως εἶχαν καί οἱ «ἀριστερές» εὐχές, πού διατυπώνονται στήν ἀπόφαση τῆς πλειοψηφίας, θά παραμείνουν εὐσεβεῖς πόθοι — αὐτό τό πῆραν ὑπόψη τους μέ τό σίγουρο πολιτικό τους ἔνστικτο οἱ γυναῖκες ὀπαδοί τοῦ κόμματος τοῦ Τρούλστρα ἤ τῆς σημερινῆς καθοδήγησης τοῦ γαλλικοῦ κόμματος, ὅταν ψήφιζαν αὐτή τήν ἀπόφαση. Ἡ ἔκκληση πρός τίς μάζες νά κατέβουν σέ διαδηλώσεις μπορεῖ ν'ἀποκτήσει πρακτικά, ἔμπρακτα, σοβαρή σημασία μόνο ὅταν ὑποστηριχθεῖ μέ τόν πιό ἐνεργητικό τρόπο ἀπό τίς σημερινές καθοδηγήσεις τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων.

Μποροῦμε ἄραγε νά περιμένουμε μιά τέτια ὑποστήριξη; Εἶναι ὁλοφάνερο ὅτι δέν μποροῦμε. Εἶναι γνωστό ὅτι μιά τέτια ἔκκληση θά συναντήσει μανιασμένη (καί τίς περισσότερες φορές *συγκαλυμμένη*) ἀντίδραση καί καμιά ὑποστήριξη ἀπομέρους τῶν καθοδηγήσεων.

Ἄν αὐτό τό πράγμα λεγόταν ἀνοιχτά στούς ἐργάτες, οἱ ἐργάτες θά ἤξεραν τήν *ἀλήθεια*. Θά ἤξεραν ὅτι, γιά νά γίνουν οἱ «ἀριστερές» εὐχές πραγματικότητα, χρειάζεται ριζική ἀλλαγή τοῦ προσανατολισμοῦ τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων, χρειάζεται ἡ πιό ἐπίμονη πάλη ἐνάντια στούς ὀπορτουνιστές καί τούς φίλους τους τούς «κεντριστές». Τώρα ὅμως *βαυκάλισαν* τούς ἐργάτες μέ ἀριστερές εὐχές καί *ἀρνήθηκαν* νά κατονομάσουν καθαρά καί ξάστερα ἐκεῖνο τό κακό πού χωρίς τήν πάλη ἐναντίον του οἱ εὐχές αὐτές θά εἶναι ἀπραγματοποίητες.

Οἱ διπλωμάτες καθοδηγητές, οἱ διοχετευτές αὐτοί τῆς σωβινιστικῆς πολιτικῆς μέσα στά σημερινά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα θά ἐπωφεληθοῦν θαυμάσια ἀπό τήν ἀδυναμία, τήν ἀναποφασιστικότητα καί τήν ἔλλειψη σαφήνειας πού ὑπάρχει στήν ἀπόφαση τῆς πλειοψηφίας. Σάν ἐπιτήδειοι κοινοβουλευτικοί ἄνδρες θά μοιράσουν μεταξύ τους τούς ρόλους· ὁρισμένοι θά ποῦν: τά «σοβαρά» ἐπιχειρήματα τοῦ Κάουτσκι καί Σία, δέν ἔχουν ἐκτιμηθεῖ, δέν ἔχουν ἀναλυθεῖ, ἐλᾶτε νά τά συζητήσουμε σέ πιό πλατιά πλαίσια· ἄλλοι θά ποῦν: γιά κοιτάξτε, μήπως εἴχαμε δίκιο, ὅταν ὑποστηρίζαμε ὅτι δέν ὑπάρχουν βαθιές διαφωνίες, ἐφόσον οἱ γυναῖκες-ὀπαδοί τοῦ κόμματος τοῦ

Τρούλστρα καί τοῦ κόμματος τῶν Γκέντ—Σαμπά συμφώνησαν μέ τίς ἀριστερές γερμανίδες;

Ἡ συνδιάσκεψη τῶν γυναικῶν δέν ἔπρεπε νά βοηθήσει τόν Σάιντεμαν, τόν Χάαζε, τόν Κάουτσκι, τόν Βαντερβέλντε, τόν Χάιντμαν, τούς Γκέντ καί Σαμπά, τόν Πλεχάνοφ κτλ. νά ἀποκοιμίζουν τίς ἐργατικές μάζες, ἀλλά ἀντίθετα ἔπρεπε νά τίς ξυπνήσει, νά κηρύξει ἀποφασιστικό πόλεμο ἐνάντια στόν ὀπορτουνισμό. Μόνο τότε τό πρακτικό ἀποτέλεσμα θά ἦταν ὄχι ἡ ἐλπίδα νά διορθωθοῦν οἱ παραπάνω «ἡγέτες», ἀλλά ἡ συγκέντρωση τῶν δυνάμεων γιά ἕνα δύσκολο καί σοβαρό ἀγώνα.

Πάρτε τό ζήτημα τῆς παράβασης τῶν ἀποφάσεων τῆς Στουτγάρδης καί τῆς Βασιλείας ἀπό τούς ὀπορτουνιστές καί τούς «κεντριστές»: αὐτή εἶναι ἡ *οὐσία* τοῦ ζητήματος! Ἀναλογιστεῖτε καθαρά καί ξάστερα, χωρίς διπλωματία, πῶς εἶχαν τά πράγματα.

Προβλέποντας τόν πόλεμο, συνέρχεται ἡ Διεθνής κι' ἀποφασίζει ὁμόφωνα, σέ περίπτωση πού θ' ἀρχίσει ὁ πόλεμος νά κάνει δουλιά γιά νά *«ἐπιταχυνθεῖ ἡ κατάρευση τοῦ καπιταλισμοῦ»*, δουλιά στό πνεῦμα *τῆς Κομμούνας, τοῦ Ὀχτώβρη καί τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1905* (αὐτά ἀκριβῶς εἶναι τά λόγια τῆς ἀπόφασης τῆς Βασιλείας!!!), δουλιά γιά νά θεωρηθεῖ *«ἔγκλημα»* τό νά πυροβολοῦν «οἱ ἐργάτες τῆς μιᾶς χώρας τούς ἐργάτες μιᾶς ἄλλης χώρας».

Ἡ γραμμή δράσης μέ πνεῦμα διεθνιστικό, προλεταριακό καί ἐπαναστατικό τονίζεται στήν ἀπόφαση αὐτή ἐντελῶς καθαρά, τόσο καθαρά πού καθαρότερα δέν θά μποροῦσε νά διατυπωθεῖ μέσα στά πλαίσια τῆς νομιμότητας.

Ξεσπάει ὁ πόλεμος—ἀκριβῶς τέτιος καί μέ τήν ἐξέλιξη πού πρόβλεψε ἡ Βασιλεία. Τά ἐπίσημα κόμματα δροῦν μέ πνεῦμα διαμετρικά ἀντίθετο: ὄχι σάν διεθνιστές, ἀλλά σάν ἐθνικιστές· μέ ἀστικό καί ὄχι μέ προλεταριακό τρόπο· ὄχι ἐπαναστατικά, ἀλλά ἀρχιοπορτουνιστικά. Ὅταν λέμε στούς ἐργάτες: ἔχει διαπραχθεῖ ἀνοιχτή *προδοσία* τῆς ὑπόθεσης τοῦ σοσιαλισμοῦ, μ' αὐτά τά λόγια ἀπομακρύνουμε ἀμέσως ὅλα τά προσχήματα καί τίς ἐπιφυλάξεις, ὅλα τά σοφίσματα à la Κάουτσκι καί Ἀξελρόντ, δείχνουμε καθαρά τό βάθος καί τίς διαστάσεις τοῦ κακοῦ, καλοῦμε ξεκάθαρα στήν πάλη ἐναντίον του καί ὄχι σέ συμφιλίωση μαζί του.

Τί κάνει ὅμως ἡ ἀπόφαση τῆς πλειοψηφίας; Οὔτε λέξη γιά καταδίκη τῶν προδοτῶν, οὔτε τσιμουδιά γιά τόν ὀπορτουνισμό, ἀλλά μιά ἁπλή *ἐπανάληψη* τῶν ἰδεῶν τῆς ἀπόφασης τῆς

Βασιλείας!!! Σάν νά μήν εἶχε συμβεῖ ἀπολύτως τίποτε τό σοβαρό—ἔγινε ἕνα τυχαῖο μικρό λάθος, ἀρκεῖ νά *ἐπαναλάβουμε* τήν παλιά ἀπόφαση—πρόκυψε μιά διάσταση χωρίς σημασία ἀπό ἄποψη ἀρχῶν, ἀρκεῖ νά τά *ταιριάξουμε!!!*

Μά αὐτό εἶναι ἀπροκάλυπτος *χλευασμός* σέ βάρος τῶν ἀποφάσεων τῆς Διεθνοῦς, χλευασμός σέ βάρος τῶν ἐργατῶν. Οἱ σοσιαλσωβινιστές οὐσιαστικά δέν ἀποβλέπουν σέ τίποτε ἄλλο παρά σέ μιά ἁπλή *ἐπανάληψη* τῶν παλιῶν ἀποφάσεων, κι᾿αὐτό μόνο γιά νά μήν ἀλλάξουν τίποτε στήν πράξη. Αὐτό εἶναι στήν οὐσία μιά σιωπηλή καί ὑποκριτικά καλυμμένη *ἀμνηστία* πού χορηγεῖται στούς σοσιαλσωβινιστές ὀπαδούς τῆς πλειοψηφίας τῶν σημερινῶν κομμάτων. Ξέρουμε ὅτι ὑπάρχουν «ἕνα σωρό ἄνθρωποι πρόθυμοι» ν᾿ἀκολουθήσουν αὐτόν ἀκριβῶς τό δρόμο καί νά περιοριστοῦν σέ μερικές ἀριστερές φράσεις. Δέν ἔχουμε καμιά δουλιά μαζί τους. ᾿Ακολουθήσαμε καί θά ἀκολουθήσουμε *ἄλλο* δρόμο, θέλουμε νά βοηθήσουμε τό ἐργατικό κίνημα καί τήν ἀνοικοδόμηση τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος *ἔμπρακτα,* μέ πνεῦμα ἀδιαλλαξίας ἀπέναντι στόν ὀπορτουνισμό καί τό σοσιαλσωβινισμό.

῞Ενα μέρος ἀπό τίς γερμανίδες ἀντιπροσώπους φοβόταν, ὅπως φαίνεται, μιά ἐντελῶς συγκεκριμένη ἀπόφαση γιά λόγους πού σχετίζονται ἀποκλειστικά μέ τούς *ρυθμούς* ἀνάπτυξης τῆς πάλης ἐνάντια στό σωβινισμό μέσα σ᾿ἕνα καί μόνο κόμμα καί συγκεκριμένα μέσα στό δικό τους κόμμα, τέτιες ὅμως σκέψεις εἶναι ξεκάθαρα λαθεμένες καί δέν ἔχουν ἐδῶ καμιά θέση, γιατί ἡ διεθνής ἀπόφαση δέν ἀφοροῦσε γενικά καί δέν μποροῦσε νά ἀφορᾶ οὔτε τούς ρυθμούς, οὔτε τίς συγκεκριμένες συνθῆκες τῆς πάλης ἐνάντια στό σοσιαλσωβινισμό σέ κάθε χώρα *χωριστά*· στόν τομέα αὐτό ἡ αὐτονομία τοῦ κάθε κόμματος χωριστά εἶναι ἀναμφισβήτητη. ῎Επρεπε ἀπό τό διεθνές βῆμα νά διακηρυχθεῖ ἡ ἀμετάκλητη ρήξη μέ τό σοσιαλσωβινισμό σέ ὅλη τήν κατεύθυνση, σέ ὅλο τό χαρακτήρα τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς δουλιᾶς· ἡ ἀπόφαση ὅμως τῆς πλειοψηφίας, ἀντί νά τό κάνει αὐτό, ἐπανέλαβε ἀκόμη μιά φορά τό παλιό λάθος, τό λάθος τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, πού κάλυψε διπλωματικά τόν ὀπορτουνισμό καί τή διάσταση ἀνάμεσα σέ λόγια καί ἔργα. Τό ξαναλέμε: ἐμεῖς δέν θά ἀκολουθήσουμε *τόν ἴδιο* δρόμο.

Παράρτημα τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 42, 1 τοῦ ᾿Ιούνη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τοῦ Παραρτήματος

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Ἀπόφαση πού πρότεινε ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς ΚΕ

Ὁ σημερινός παγκόσμιος πόλεμος πού προξένησε τόσες συμφορές παντοῦ ὅπου ξέσπασε, πού ἐρήμωσε καί ἀφάνισε τό Βέλγιο καί τή Γαλικία, πού κατάστρεψε χιλιάδες καί χιλιάδες ἐργατικές ὑπάρξεις, εἶναι πόλεμος ἰμπεριαλιστικός καί προκλήθηκε ἀπό τήν πάλη τῶν κυρίαρχων τάξεων τῶν διάφορων χωρῶν γιά τό μοίρασμα τῶν ἀποικιῶν, γιά τήν κυριαρχία στήν παγκόσμια ἀγορά, καί ἀπό τά δυναστικά συμφέροντα. Εἶναι φυσική συνέπεια τῆς πολιτικῆς τῆς τάξης τῶν καπιταλιστῶν καί τῶν κυβερνήσεων ὅλων τῶν χωρῶν καί γι᾽αὐτό ἀπό σοσιαλιστική ἄποψη δέν ἔχει κανένα ἐνδιαφέρον ποιός πρῶτος κατάφερε τό χτύπημα.

Ὁ πόλεμος αὐτός ὄχι μόνο δέν ἐξυπηρετεῖ σέ τίποτε τά συμφέροντα τῶν ἐργατῶν, ἀλλά εἶναι ὅπλο στά χέρια τῶν κυρίαρχων τάξεων γιά τό τσάκισμα τῆς διεθνοῦς ἀλληλεγγύης τῶν ἐργατῶν καί γιά τήν ἐξασθένιση τοῦ κινήματός τους καί τῆς ταξικῆς πάλης στό ἐσωτερικό κάθε χώρας. Τό ἴδιο ἀκριβῶς καί τό σύνθημα τῆς «ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας», πού πρόβαλε ἡ ἀστική τάξη καί τό ὑποστήριξαν οἱ ὀπορτουνιστές, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά δόλωμα πού μέ τή βοήθειά του ἡ ἀστική τάξη προσπαθεῖ νά πείσει τό προλεταριάτο νά δόσει τή ζωή καί τό αἷμα του γιά χατήρι τῶν συμφερόντων της.

Ἡ ἔκτακτη διεθνιστική συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστριῶν γυναικῶν, παίρνοντας ὅλα αὐτά ὑπόψη, στηριζόμενη στήν ἀπόφαση τῆς Στουτγάρδης, πού συνιστᾶ νά ἐκμεταλλευτοῦμε τήν οἰκονομική καί πολιτική κρίση πού προκάλεσε ὁ πόλεμος γιά νά ξεσηκώσουμε τό λαό μέ σκοπό νά ἐπιταχύνουμε τήν

πτώση τοῦ καπιταλιστικοῦ καθεστῶτος, στήν ἀπόφαση τῆς Κοπεγχάγης πού ἀναφέρει ὅτι οἱ βουλευτές ὑποχρεώθηκαν νά ψηφίσουν ἐνάντια στίς πολεμικές πιστώσεις καί στήν ἀπόφαση τῆς Βασιλείας πού λέει ὅτι οἱ ἐργάτες θεωροῦν ἔγκλημα νά πυροβολοῦν ὁ ἕνας τόν ἄλλον, δηλώνει ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς πλειοψηφίας τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν δροῦσαν τελείως ἀσύμφωνα μέ τίς ἀποφάσεις αὐτές καί, ὑποκύπτοντας στήν πίεση τῶν περιστάσεων, διέπραξαν πραγματική προδοσία ἀπέναντι στό σοσιαλισμό, ὑποκαθιστώντας τον μέ τόν ἐθνικισμό· ὑποστηρίζει ὅτι οἱ προλετάριοι ὅλων τῶν χωρῶν δέν ἔχουν ἄλλο ἐχθρό ἐκτός ἀπό τόν ταξικό ἐχθρό — τήν τάξη τῶν καπιταλιστῶν.

Τά φρικτά βάσανα πού προξένησε ὁ πόλεμος αὐτός ξυπνᾶνε σ'ὅλες τίς γυναῖκες καί ἰδιαίτερα στίς προλετάριες γυναῖκες, τή θέληση γιά τήν εἰρήνη πού ὅλο καί μεγαλώνει. Ἡ συνδιάσκεψη, κηρύσσοντας τόν *πόλεμο ἐνάντια σέ κάθε ἰμπεριαλιστικό* πόλεμο, θεωρεῖ ταυτόχρονα ὅτι, γιά νά μπορέσει νά μετατραπεῖ ἡ ἐπιθυμία αὐτή γιά τήν εἰρήνη σέ *συνειδητή πολιτική δύναμη, εἶναι ἀπαραίτητο νά καταλάβουν καλά οἱ ἐργάτριες ὅτι οἱ εὔπορες τάξεις ἐπιδιώκουν μόνο* τίς προσαρτήσεις, τίς κατακτήσεις καί τήν κυριαρχία, ὅτι οἱ πόλεμοι εἶναι ἀναπόφευκτοι στήν ἐποχή τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καί ὅτι ὁ ἰμπεριαλισμός ἀπειλεῖ τόν κόσμο μέ μιά σειρά ἀπό πολέμους, ἄν *τό προλεταριάτο δέν βρεῖ μέσα του ἀρκετές δυνάμεις νά βάλει τέλος στό καπιταλιστικό καθεστώς, ἀνατρέποντας ὁριστικά τόν καπιταλισμό.* Ἄν ἡ ἐργάτρια θέλει νά συντομεύσει τήν περίοδο τῶν βασάνων πού συνδέεται μέ τήν ἐποχή τῶν ἰμπεριαλιστικῶν πολέμων, εἶναι ἀπαραίτητο ὅπως ἡ ἐπιθυμία της γιά τήν εἰρήνη περάσει στήν *ἀγανάκτηση καί στήν πάλη γιά τό σοσιαλισμό. Μόνο μέ τό δρόμο τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος τῶν μαζῶν, δυναμώνοντας καί ὀξύνοντας τή σοσιαλιστική πάλη θά πετύχει ἡ ἐργάτρια τό σκοπό της* στήν πάλη αὐτή. Συνεπῶς, πρῶτο καθῆκον της εἶναι νά ὑποστηρίζει τίς συνδικαλιστικές καί τίς σοσιαλιστικές ὀργανώσεις καί νά παραβιάσει τήν κοινωνική εἰρήνη μέ τήν πάλη ἐνάντια στίς πολεμικές πιστώσεις, ἐνάντια στή συμμετοχή στίς ἀστικές κυβερνήσεις, μέ τήν ὑποστήριξη καί προπαγάνδιση τῆς συναδέλφωσης τῶν στρατιωτῶν στά χαρακώματα στό πεδίο τῆς μάχης, μέ τή συγκρότηση παράνομων ὀργανώσεων παντοῦ, ὅπου ἡ κυβέρνηση κατάργησε τίς συνταγματικές ἐλευθερίες καί τελικά, προσελκύοντας τίς μάζες νά πάρουν μέρος στίς διαδηλώσεις καί στά ἐπαναστατικά κινήματα.

῾Η διεθνιστική συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστριῶν γυναικῶν καλεῖ τίς ἐργάτριες ὅλων τῶν χωρῶν νά διεξάγουν ἀμέσως τήν πάλη αὐτή, ὀργανώνοντάς την διεθνιστικά καί συνδέοντας τή δουλιά τους στενά μέ τή δουλιά ἐκείνων τῶν σοσιαλιστῶν ὅλων τῶν χωρῶν πού παλεύουν ὅπως ὁ Λῆμπκνεχτ ἐνάντια στόν ἐθνικισμό καί διεξάγουν ἐπαναστατική σοσιαλιστική πάλη.

῾Η συνδιάσκεψη ὑπενθυμίζει ταυτόχρονα στίς ἐργάτριες ὅτι οἱ ἀντικειμενικές συνθῆκες γιά τή σοσιαλιστική παραγωγή ὡρίμασαν ἤδη στίς πιό προηγμένες χῶρες τῆς Εὐρώπης, ὅτι τό κίνημα μπαίνει σέ νέα φάση, ὅτι ὁ σημερινός παγκόσμιος πόλεμος τίς ἐπιφορτίζει μέ νέα καί σοβαρά καθήκοντα, ὅτι τό κίνημά τους μπορεῖ ν'ἀποτελέσει τόν πρόδρομο τοῦ γενικοῦ ξεσηκώματος τῶν μαζῶν, τό ὁποῖο μπορεῖ νά δόσει νέα ὁρμή σ'ὅλο τό σοσιαλιστικό κίνημα καί νά φέρει κοντά τήν ὥρα τῆς τελικῆς ἀπελευθέρωσης. Οἱ ἐργάτριες, παίρνοντας τήν πρωτοβουλία στήν ὑπόθεση τῆς ὀργάνωσης διαδηλώσεων καί ἐπαναστατικῶν ἐκδηλώσεων στούς δρόμους, πηγαίνοντας χέρι μέ χέρι μέ τό προλεταριάτο, μποροῦν νά βάλουν τήν ἀρχή νέας ἐποχῆς στήν προλεταριακή πάλη, πού στή διάρκειά της τό προλεταριάτο θά κατακτήσει τό σοσιαλισμό στίς πιό προηγμένες χῶρες καί τή λαοκρατική δημοκρατία στίς πιό καθυστερημένες.

Παράρτημα τοῦ φύλ. ἀρ. 42
τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»,
1 τοῦ Ἰούνη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο
τοῦ Παραρτήματος

Η ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ ΤΗΣ ΙΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ[194]

*Γράφτηκε στό δεύτερο δεκαπενθήμερο
τοῦ Μάη – πρῶτο δεκαπενθήμερο
τοῦ Ἰούνη 1915*

*Δημοσιεύτηκε τό 1915 στό περιοδικό
«Κομμουνίστ», τεῦχ. 1-2, Γενεύη
Ὑπογραφή: Ν. Λ έ ν ι ν*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τοῦ περιοδικοῦ*

"Οταν λένε χρεοκοπία τῆς Διεθνοῦς ἐννοοῦν κάποτε μόνο τήν τυπική πλευρά τοῦ ζητήματος, δηλαδή τή διακοπή τῆς διεθνοῦς σύνδεσης ἀνάμεσα στά σοσιαλιστικά κόμματα τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν, τό γεγονός ὅτι δέν εἶναι δυνατό νά συγκληθεῖ οὔτε διεθνής συνδιάσκεψη οὔτε τό Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο κτλ. Αὐτή τήν ἄποψη δέχονται ὁρισμένοι σοσιαλιστές τῶν οὐδέτερων, μικρῶν χωρῶν, πιθανό ἀκόμη καί τά περισσότερα ἐπίσημα κόμματα αὐτῶν τῶν χωρῶν καί ἔπειτα οἱ ὀπορτουνιστές καί οἱ ὑπερασπιστές τους. Ὁ κ. Βλ. Κοσόβσκι ὑπεράσπισε στό ρωσικό τύπο αὐτή τή θέση μέ εἰλικρίνεια ἄξια κάθε ἀναγνώρισης στό φύλ. ἀρ. 8 τοῦ «Δελτίου Πληροφοριῶν» τῆς Μπούντ καί ἡ Σύνταξη τοῦ «Δελτίου» δέν ἔγραψε οὔτε λέξη πού νά δείχνει ὅτι δέν συμφωνεῖ μέ τόν ἀρθρογράφο. Μποροῦμε νά ἐλπίζουμε ὅτι ἡ ὑπεράσπιση τοῦ ἐθνικισμοῦ ἀπό τόν κ. Κοσόβσκι, ὁ ὁποῖος ἔφτασε στό σημεῖο νά δικαιολογεῖ τούς γερμανούς σοσιαλδημοκράτες πού ψήφισαν τίς πολεμικές πιστώσεις, θά βοηθήσει πολλούς ἐργάτες νά πειστοῦν τελικά γιά τόν ἀστικοεθνικιστικό χαρακτήρα τῆς Μπούντ.

Γιά τούς συνειδητούς ἐργάτες ὁ σοσιαλισμός εἶναι μιά σοβαρή πεποίθηση καί ὄχι βολικό κάλυμμα τῶν μικροαστικῶν - συμφιλιωτιστικῶν καί ἐθνικιστικῶν - ἀντιπολιτευτικῶν τάσεων. Λέγοντας χρεοκοπία τῆς Διεθνοῦς, οἱ συνειδητοί ἐργάτες ἐννοοῦν τήν κραυγαλέα προδοσία τῆς πλειοψηφίας τῶν ἐπίσημων σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων ἀπέναντι στίς πεποιθήσεις τους, ἀπέναντι στίς ἐπισημότατες διακηρύξεις τους στούς λόγους στά διεθνῆ συνέδρια τῆς Στουτγάρδης καί τῆς Βασιλείας, στίς ἀποφάσεις αὐτῶν τῶν συνεδρίων κτλ. Μόνο ὅσοι *δέν θέλουν* νά δοῦν αὐτή τήν προδοσία, μόνο ὅσοι δέν τούς συμφέρει νά τή δοῦν, μόνο αὐτοί μποροῦν καί νά μήν τή βλέπουν. Διατυπώνοντας τό πρόβλημα μέ ἐπιστημονικό τρόπο, δηλ. ἀπό τήν ἄποψη τῆς σχέσης ἀνάμεσα στίς τάξεις τῆς σύγχρονης κοινωνίας, πρέπει νά ποῦμε ὅτι τά περισσότερα σοσιαλδημο-

κρατικά κόμματα καί ἐπικεφαλῆς τους, σέ πρώτη γραμμή, τό γερμανικό κόμμα, τό μεγαλύτερο κόμμα τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, τό κόμμα μέ τή μεγαλύτερη ἐπιροή, πέρασαν μέ τό μέρος τοῦ γενικοῦ τους ἐπιτελείου, τῆς κυβέρνησής τους, τῆς ἀστικῆς τους τάξης ἐνάντια στό προλεταριάτο. Τό γεγονός αὐτό ἔχει κοσμοϊστορική σημασία, γι'αὐτό δέν μποροῦμε νά μή σταθοῦμε σέ μιά ὅσο τό δυνατόν ὁλόπλευρη ἀνάλυσή του. Ἀπό πολύ καιρό ἔχει ἀναγνωριστεῖ ὅτι οἱ πόλεμοι, παρόλες τίς φρικαλεότητες καί τίς συμφορές πού προκαλοῦν, φέρνουν κι'ἕνα λίγο-πολύ μεγάλο ὄφελος, γιατί ἀποκαλύπτουν, ξεσκεπάζουν καί καταστρέφουν ἀμείλικτα ἕνα μεγάλο μέρος ἀπό τό σάπιο, τό ξεπερασμένο, τό νεκρωμένο πού ὑπάρχει στούς θεσμούς τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας. Ἔτσι καί ὁ εὐρωπαϊκός πόλεμος τοῦ 1914-1915 ἄρχισε ἐπίσης νά φέρνει ἀναμφισβήτητο ὄφελος στήν ἀνθρωπότητα, γιατί δείχνει στήν πρωτοπόρα τάξη τῶν πολιτισμένων χωρῶν ὅτι μέσα στά κόμματά της ἔχει ὡριμάσει ἕνα ἀπαίσιο ἀπόστημα γεμάτο πύο καί ὅτι ἀπό κάπου ἔρχεται μιά ἀνυπόφορη μυρωδιά πτωμαΐνης.

I

Ἔχουμε ἄραγε νά κάνουμε μέ προδοσία τῶν κυριότερων σοσιαλιστικῶν κομμάτων τῆς Εὐρώπης ἀπέναντι σ'ὅλες τίς πεποιθήσεις καί τά καθήκοντά τους; Γι'αὐτό τό ζήτημα δέν τούς ἀρέσει, ἐννοεῖται, νά μιλᾶνε οὔτε οἱ ἴδιοι οἱ προδότες, οὔτε ἐκεῖνοι πού ξέρουν στά σίγουρα—ἤ πού μαντεύουν ἀόριστα—ὅτι θά χρειαστεῖ νά διατηροῦν φιλικές σχέσεις καί νά τά ταιριάζουν μαζί τους. Μά ὅσο κι'ἄν αὐτό εἶναι δυσάρεστο στίς διάφορες «αὐθεντίες» τῆς ΙΙ Διεθνοῦς ἤ στούς φραξιονιστές φίλους τους μέσα στούς σοσιαλδημοκράτες τῆς Ρωσίας, πρέπει νά δοῦμε τά πράγματα κατά πρόσωπο, νά τά ποῦμε μέ τ'ὄνομά τους, νά δείξουμε στούς ἐργάτες τήν ἀλήθεια.

Ὑπάρχουν ἄραγε συγκεκριμένα στοιχεῖα γιά τόν τρόπο πού ἔβλεπαν τά σοσιαλιστικά κόμματα τά καθήκοντα καί τήν τακτική τους πρίν ἀπό τό σημερινό πόλεμο καί μέ τήν πρόβλεψη αὐτοῦ τοῦ πολέμου; Ἀναμφισβήτητα ὑπάρχουν. Εἶναι ἡ ἀπόφαση τοῦ Διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ συνεδρίου τῆς Βασιλείας τοῦ 1912, πού τήν αναδημοσιεύουμε μαζί μέ τήν ἀπόφαση τοῦ γερμανικοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ συνεδρίου τοῦ Χέμνιτς τοῦ ἴδιου χρόνου[195], γιά νά ὑπενθυμίσουμε τά «ξεχασμένα λόγια» τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἡ ἀπόφαση αὐτή, βγάζοντας τά συμπεράσματα ἀπό τήν τεράστια γραπτή προπαγάνδα καί ζύμωση ὅλων

τῶν χωρῶν ἐνάντια στόν πόλεμο, ἀποτελεῖ τήν πιό ἀκριβολογημένη καί τήν πιό πλήρη, τήν πιό ἐπίσημη καί τήν πιό τυπική ἔκθεση τῶν σοσιαλιστικῶν ἀπόψεων γιά τόν πόλεμο καί τήν τακτική ἀπέναντι στόν πόλεμο. Καί μόνο τό γεγονός ὅτι καμιά αὐθεντία τῆς χτεσινῆς Διεθνοῦς καί τοῦ σημερινοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ, οὔτε ὁ Χάιντμαν, οὔτε ὁ Γκέντ, οὔτε ὁ Κάουτσκι, οὔτε ὁ Πλεχάνοφ δέν τολμοῦν νά θυμίσουν στούς ἀναγνῶστες τους αὐτή τήν ἀπόφαση καί εἴτε δέν μιλοῦν καθόλου γι᾽αὐτή, εἴτε παραθέτουν (σάν τόν Κάουτσκι) περικοπές ἀπό δευτερεύοντα σημεῖα της, ἀποφεύγοντας ὅλα τά οὐσιώδη—καί μόνο αὐτό τό γεγονός δέν μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ διαφορετικά παρά σάν προδοσία. Τό νά ἀποδέχεται κανείς τίς πιό «ἀριστερές» ἀρχιεπαναστατικές ἀποφάσεις, γιά νά τίς ξεχνᾶ μετά μέ τόν πιό ξετσίπωτο τρόπο ἤ νά τίς ἀπαρνεῖται—εἶναι μιά ἀπό τίς πιό χτυπητές ἐκδηλώσεις τῆς χρεοκοπίας τῆς Διεθνοῦς καί ταυτόχρονα μιά ἀπό τίς πιό χτυπητές ἀποδείξεις ὅτι σήμερα μποροῦν νά πιστεύουν στή «διόρθωση» τοῦ σοσιαλισμοῦ, στή «βελτίωση τῆς γραμμῆς του» ἁπλῶς καί μόνο μέ ἀποφάσεις, μόνο ἄνθρωποι πού ἡ χωρίς προηγούμενο ἀφέλειά τους συνορεύει μέ τήν πονηρή ἐπιθυμία τους νά διαιωνίσουν τήν παλιά ὑποκρισία.

Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι μέχρι χτές τόν Χάιντμαν—πού πρίν τόν πόλεμο εἶχε κάνει στροφή καί εἶχε ἀρχίσει νά ὑπερασπίζεται τόν ἰμπεριαλισμό—ὅλοι οἱ «καθώς πρέπει» σοσιαλιστές τόν θεωροῦσαν παράξενο-ἐκκὲντρικό καί ὅλοι δέν μιλοῦσαν γι᾽αὐτόν παρά μέ περιφρονητικό τόνο. Καί σήμερα, στή θέση πού βρίσκεται ὁ Χάιντμαν κατρακύλησαν ὁλοκληρωτικά οἱ πιό ἐπιφανεῖς σοσιαλδημοκράτες ἡγέτες ὅλων τῶν χωρῶν—ἡ μόνη διαφορά πού ὑπάρχει μεταξύ τους βρίσκεται στίς ἀποχρώσεις καί στήν ἰδιοσυγκρασία. Καί δέν εἴμαστε καθόλου σέ θέση νά κρίνουμε καί νά χαρακτηρίσουμε μέ κοινοβουλευτική κάπως ἔκφραση πολιτικῆς γενναιότητας ἀνθρώπους πού, ὅπως λογουχάρη οἱ δημοσιολόγοι τῆς «Νάσε Σλόβο», γράφουν μέ περιφρονητικό τόνο γιά τόν «κύριο» Χάιντμαν, ἐνῶ γιά τόν «σύντροφο» Κάουτσκι μιλοῦν—ἤ σωπαίνουν—μέ σεβασμό (ἤ μέ δουλοπρέπεια;). Μπορεῖ ἄραγε νά συμβιβάσει κανείς μιά τέτια στάση μέ τό σεβασμό πρός τό σοσιαλισμό καί πρός τίς πεποιθήσεις του γενικά; Ἄν ἔχετε πειστεῖ γιά τήν καλπιά καί τόν ὀλέθριο χαρακτήρα τοῦ σωβινισμοῦ τοῦ Χάιντμαν, δέν πρέπει ἄραγε νά στρέψετε τήν κριτική καί τίς ἐπιθέσεις σας ἐνάντια σ᾽ἕναν ὑπερασπιστή παρόμοιων ἀπόψεων, πού ἔχει *μεγαλύτερη ἐπιρροή* καί εἶναι πιό ἐπικίνδυνος, ἐνάντια στόν Κάουτσκι;

Τίς ἀπόψεις τοῦ Γκέντ τόν τελευταῖο καιρό τίς ἔκφρασε ἴσως πιό λεπτομερειακά ἀπό κάθε ἄλλον, ὁ γκεντιστής Σάρλ Ντυμά στή μπροσουρίτσα του: «Τί εἴδους εἰρήνη ἐπιθυμοῦμε». Αὐτός ὁ «διευθυντής τοῦ γραφείου τοῦ Ζύλ Γκέντ»—ἔτσι ὑπογράφει στό ἐξώφυλλο τῆς μπροσούρας—«παραθέτει», ἐννοεῖται, προηγούμενες δηλώσεις σοσιαλιστῶν μέ πατριωτικό πνεῦμα (ὅπως παραθέτει παρόμοιες δηλώσεις καί ὁ γερμανός σοσιαλσωβινιστής Ντάβιντ στήν τελευταία του μπροσούρα γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας)[196], δέν παραθέτει ὅμως τή διακήρυξη τῆς Βασιλείας! Γι'αὐτή τή διακήρυξη δέν λέει λέξη καί ὁ Πλεχάνοφ, πού μᾶς σερβίρει μέ ὕφος ἀσυνήθιστης αὐτοϊκανοποίησης σωβινιστικές κοινοτοπίες. Ὁ Κάουτσκι μοιάζει μέ τόν Πλεχάνοφ: παραθέτει περικοπές ἀπό τή διακήρυξη τῆς Βασιλείας, *παραλείπει* ὅμως ὅλα τά ἐπαναστατικά σημεῖα της (δηλ. ὅ,τι ἀποτελεῖ τό οὐσιαστικό περιεχόμενό της!)—ἴσως μέ τό πρόσχημα τῆς λογοκρισίας... Ἡ ἀστυνομία καί οἱ στρατιωτικές ἀρχές, ἀπαγορεύοντας μέ τή λογοκρισία νά μιλάει κανείς γιά ταξική πάλη καί γιά ἐπανάσταση, ἦλθαν «πάνω στήν ὥρα» σέ βοήθεια τῶν προδοτῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ!

Μήπως ὅμως ἡ διακήρυξη τῆς Βασιλείας ἀποτελεῖ μιά ἔκκληση χωρίς περιεχόμενο, χωρίς τίποτε τό ξεκάθαρο οὔτε ἀπό ἱστορική ἄποψη, οὔτε ἀπό ἄποψη τακτικῆς, πού νά ἔχει ἄμεση σχέση μέ τό σημερινό συγκεκριμένο πόλεμο;

Ἀκριβῶς τό ἀντίθετο. Ἡ ἀπόφαση τῆς Βασιλείας ἔχει λιγότερο κενές καί ἐπιδεικτικές φράσεις καί περισσότερο συγκεκριμένο περιεχόμενο ἀπό κάθε ἄλλη ἀπόφαση. Ἡ ἀπόφαση τῆς Βασιλείας μιλάει γιά ἐκεῖνον *ἀκριβῶς* τόν πόλεμο πού ἄρχισε ἤδη, γιά ἐκεῖνες ἀκριβῶς τίς *ἰμπεριαλιστικές* προστριβές πού ξέσπασαν τό 1914-1915. Οἱ προστριβές τῆς Αὐστρίας καί τῆς Σερβίας γιά τά Βαλκάνια, τῆς Αὐστρίας καί τῆς Ἰταλίας γιά τήν Ἀλβανία κτλ., τῆς Ἀγγλίας καί τῆς Γερμανίας γιά τίς ἀγορές καί τίς ἀποικίες γενικά, τῆς Ρωσίας καί τῆς Τουρκίας κτλ. γιά τήν Ἀρμενία καί τήν Κωνσταντινούπολη—νά γιά τί μιλάει ἡ ἀπόφαση τῆς Βασιλείας, προβλέποντας ἀκριβῶς τό σημερινό πόλεμο. Ἡ ἀπόφαση τῆς Βασιλείας, μιλώντας ἀκριβῶς γιά τό σημερινό πόλεμο ἀνάμεσα στίς «μεγάλες Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης», λέει ὅτι ὁ πόλεμος *αὐτός «δέν μπορεῖ οὔτε μέ τό παραμικρότερο πρόσχημα νά δικαιολογηθεῖ ὅτι γίνεται γιά τό λαϊκό συμφέρον»!*

Κι'ἄν σήμερα ὁ Πλεχάνοφ καί ὁ Κάουτσκι—παίρνουμε τούς δυό πιό τυπικούς καί πιό κοντινούς σέ μᾶς σοσιαλιστές μέ

κύρος, πού ὁ ἕνας γράφει στά ρωσικά, ἐνῶ ὁ ἄλλος μεταφράζεται στά ρωσικά ἀπό τούς λικβινταριστές—ζητᾶνε νά βροῦν (μέ τή βοήθεια τοῦ Ἀξελρόντ) διάφορες «δικαιολογίες ὅτι ὁ πόλεμος γίνεται πρός τό συμφέρον τοῦ λαοῦ» (ἤ πιό σωστά, φτηνές δικαιολογίες, παρμένες ἀπό τόν ἀστικό τύπο τῶν βουλεβάρτων), ἄν μέ ὕφος σοφοῦ καί μέ ἕνα ἀπόθεμα διαστρεβλωμένων περικοπῶν ἀπό τόν Μάρξ ἀναφέρονται σέ «παραδείγματα», στούς πολέμους τοῦ 1813 καί τοῦ 1870 (Πλεχάνοφ) ἤ τοῦ 1854-1871, τοῦ 1876-1877, τοῦ 1897 (Κάουτσκι)—τότε στ'ἀλήθεια μόνο ἄνθρωποι χωρίς ἴχνος σοσιαλιστικῆς πεποίθησης, χωρίς σταγόνα σοσιαλιστικῆς συνείδησης μποροῦν νά παίρνουν «στά σοβαρά» παρόμοια ἐπιχειρήματα, μποροῦν νά *μήν* τά χαρακτηρίσουν πρωτάκουστο ἰησουϊτισμό, ὑποκρισία καί ἐκπόρνευση τοῦ σοσιαλισμοῦ! Ἡ γερμανική Διοίκηση τοῦ κόμματος («φόρσταντ») μπορεῖ νά καταριέται τό καινούργιο περιοδικό τοῦ Μέρινγκ καί τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ («Ἡ Διεθνής») γιά τή σωστή κρίση του σχετικά μέ τόν Κάουτσκι· ὁ Βαντερβέλντε, ὁ Πλεχάνοφ, ὁ Χάιντμαν καί Σία μποροῦν νά μεταχειρίζονται μέ τόν ἴδιο τρόπο τούς ἀντιπάλους τους μέ τή βοήθεια τῆς ἀστυνομίας τῆς «τριπλῆς συνεννόησης»—ἐμεῖς θά ἀπαντήσουμε μέ ἁπλή ἀναδημοσίευση τῆς διακήρυξης τῆς Βασιλείας, πού ξεσκεπάζει αὐτή τή στροφή τῶν ἡγετῶν, στροφή πού δέν μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ διαφορετικά παρά σάν προδοσία.

Ἡ ἀπόφαση τῆς Βασιλείας δέν μιλάει γιά ἐθνικό, γιά λαϊκό πόλεμο—τέτιοι πόλεμοι ἔγιναν στήν Εὐρώπη καί εἶναι μάλιστα χαρακτηριστικοί γιά τήν ἐποχή τοῦ 1789-1871—δέν μιλάει γιά ἐπαναστατικό πόλεμο πού οἱ σοσιαλδημοκράτες ποτέ δέν τόν ἀπαρνήθηκαν, ἀλλά γιά τό *σημερινό* πόλεμο, πού ἔχει σάν βάση τόν «καπιταλιστικό ἰμπεριαλισμό» καί τά «δυναστικά συμφέροντα», πού ἔχει σάν βάση τήν «κατακτητική πολιτική» *καί τῶν δυό* ὁμάδων τῶν ἐμπόλεμων δυνάμεων καί τῆς αὐστρογερμανικῆς καί τῆς ἀγγλο-γαλλο-ρωσικῆς. Ὁ Πλεχάνοφ, ὁ Κάουτσκι καί Σία ἐξαπατοῦν ἁπλούστατα τούς ἐργάτες, ὅταν ἐπαναλαβαίνουν τό ἰδιοτελές ψέμα τῆς ἀστικῆς τάξης ὅλων τῶν χωρῶν, πού μέ ὅλες τίς δυνάμεις της ἐπιδιώκει νά παρουσιάσει αὐτό τόν ἰμπεριαλιστικό, τόν ἀποικιακό, τό ληστρικό πόλεμο σάν πόλεμο λαϊκό, ἀμυντικό (ἀδιάφορο γιά ποιόν) καί ὅταν προσπαθοῦν νά τόν δικαιολογήσουν μέ διάφορα παραδείγματα παρμένα ἀπό *μή* ἰμπεριαλιστικούς πολέμους.

Τό πρόβλημα τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ, ληστρικοῦ, ἀντιπρολεταριακοῦ χαρακτήρα τοῦ σημερινοῦ πολέμου ξεπέρασε ἀπό καιρό

τό στάδιο ἑνός καθαρά θεωρητικοῦ προβλήματος. Δέν κρίθηκε μόνο θεωρητικά ὁ ἰμπεριαλισμός, σέ ὅλα τά κύρια χαρακτηριστικά του, σάν πάλη τῆς ἑτοιμοθάνατης, τῆς σαθρῆς, τῆς σαπισμένης ἀστικῆς τάξης γιά τό μοίρασμα τοῦ κόσμου καί γιά τήν ὑποδούλωση τῶν «μικρῶν» ἐθνῶν· δέν ἐπαναλήφθηκαν μόνο χιλιάδες φορές τά ἐπιχειρήματα αὐτά σ'ὅλο τόν ἀπειράριθμο, καθημερινό τύπο τῶν σοσιαλιστῶν *ὅλων* τῶν χωρῶν· δέν ἐξέθεσε μόνο μέ ἐκλαϊκευτικό τρόπο, λογουχάρη ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ «συμμάχου μας» ἔθνους γάλλος Ντελεζί, στήν μπροσούρα του γιά τόν «'Επικείμενο πόλεμο» *(τοῦ 1911!)*, τό ληστρικό χαρακτήρα τοῦ σημερινοῦ πολέμου καί ἀπομέρους τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης. Κάτι περισσότερο: Οἱ ἐκπρόσωποι τῶν προλεταριακῶν κομμάτων ὅλων τῶν χωρῶν ἔκφρασαν ὁμόφωνα καί ἐπίσημα στή Βασιλεία τήν ἀκλόνητη πεποίθησή τους ὅτι ἔρχεται ἕνας πόλεμος μέ ἰμπεριαλιστικό ἀκριβῶς χαρακτήρα κι'ἔβγαλαν ἀπ'αὐτό συμπεράσματα *τακτικῆς*. Γι'αὐτό, ἀνάμεσα στ'ἄλλα, πρέπει ν'ἀποριφθοῦν ἀμέσως, σάν σοφιστεῖες ὅλα ὅσα γράφονται σχετικά μέ τό ὅτι δέν συζητήθηκε ἀρκετά ἡ διαφορά ἀνάμεσα στήν ἐθνική καί τή διεθνή τακτική (σύγκρινε τήν τελευταία συνέντευξη τοῦ 'Αξελρόντ στή «Νάσε Σλόβο», ἀρ. φύλ. 87 καί 90) κτλ., κτλ. Αὐτό εἶναι σοφιστεία. Γιατί ἕνα πράγμα εἶναι ἡ ὁλόπλευρη ἐπιστημονική μελέτη τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ· μιά τέτια μελέτη μόλις ἀρχίζει καί δέν ἔχει οὐσιαστικά τέλος, ὅπως δέν ἔχει τέλος καί ἡ ἐπιστήμη γενικά. Κι'ἄλλο πράγμα εἶναι οἱ βάσεις τῆς σοσιαλιστικῆς τακτικῆς ἐνάντια στόν καπιταλιστικό ἰμπεριαλισμό, πού ἐκτέθηκαν σέ ἑκατομμύρια ἀντίτυπα τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ἐφημερίδων καί στήν ἀπόφαση τῆς Διεθνοῦς. Τά σοσιαλιστικά κόμματα δέν εἶναι λέσχες συζητήσεων, ἀλλά ὀργανώσεις τοῦ μαχόμενου προλεταριάτου καί ὅταν μιά σειρά τάγματα περνοῦν μέ τό μέρος τοῦ ἐχθροῦ πρέπει νά τά κατονομάσουμε καί νά τά στιγματίσουμε σάν προδοτικά, χωρίς νά ἀφήνουμε νά μᾶς «πιάσουν» μέ ὑποκριτικούς λόγους γιά τό ὅτι «δέν» καταλαβαίνουν «ὅλοι τό ἴδιο» τόν ἰμπεριαλισμό, ὅτι νά, ὁ σωβινιστής Κάουτσκι καί ὁ σωβινιστής Κοῦνοφ εἶναι σέ θέση νά γράψουν τόμους γι'αὐτό τό ζήτημα, ὅτι τό ζήτημα «δέν ἔχει συζητηθεῖ ἀρκετά» κτλ. κτλ. 'Ο καπιταλισμός *σ'ὅλες* τίς ἐκδηλώσεις τῆς ληστρικότητάς του καί σ'ὅλες τίς παραμικρότερες διακλαδώσεις τῆς ἱστορικῆς του ἀνάπτυξης καί τῶν ἐθνικῶν ἰδιομορφιῶν του δέν θά μελετηθεῖ *ποτέ ὥς τό τέλος*· οἱ ἐπιστήμονες (καί κυρίως οἱ στοχαστικοί) δέν θά πάψουν ποτέ νά συζητᾶνε γιά τή μιά ἤ τήν ἄλλη λεπτομέρειά

του. Θά ἦταν γελοῖο «γι᾿αὐτό τό λόγο» νά παραιτηθοῦμε ἀπό τό σοσιαλιστικό ἀγώνα ἐνάντια στόν καπιταλισμό, ἀπό τήν ἀντιπαράθεσή μας σ᾿ἐκείνους πού πρόδοσαν αὐτό τόν ἀγώνα — καί τί ἄλλο μᾶς προτείνουν τάχα ὁ Κάουτσκι, ὁ Κοῦνοφ, ὁ ᾿Αξελρόντ κτλ.;

Κανένας δέν ἀποπειράθηκε κάν νά ἀναλύσει σήμερα πού ὁ πόλεμος ἔγινε πραγματικότητα τήν ἀπόφαση τῆς Βασιλείας καί νά δείξει ὅτι ἡ ἀπόφαση αὐτή δέν εἶναι σωστή!

II

Μήπως ὅμως οἱ εἰλικρινεῖς σοσιαλιστές ἦταν ὑπέρ τῆς ἀπόφασης τῆς Βασιλείας, προβλέποντας ὅτι ὁ πόλεμος θά δημιουργήσει ἐπαναστατική κατάσταση, τά γεγονότα ὅμως τούς διάψευσαν καί ἡ ἐπανάσταση ἀποδείχτηκε ἀνέφικτη;

Μέ τέτια ἀκριβῶς σοφιστεία προσπαθεῖ ὁ Κοῦνοφ νά δικαιολογήσει τό πέρασμά του στό στρατόπεδο τῆς ἀστικῆς τάξης (στήν μπροσούρα «Χρεοκοπία τοῦ κόμματος;» καί σέ μιά σειρά ἄρθρα) καί παρόμοια «ἐπιχειρήματα» μέ μορφή ὑπαινιγμῶν συναντοῦμε σέ ὅλους σχεδόν τούς σοσιαλσωβινιστές πού ἔχουν ἐπικεφαλῆς τόν Κάουτσκι. Οἱ ἐλπίδες γιά ἐπανάσταση ἀποδείχτηκαν αὐταπάτες καί δέν εἶναι δουλιά ἑνός μαρξιστῆ νά ὑπερασπίζει τίς αὐταπάτες—ἔτσι κρίνει τά πράγματα ὁ Κοῦνοφ· μά ὁ ὀπαδός αὐτός τοῦ Στροῦβε δέν λέει οὔτε λέξη γιά τήν «αὐταπάτη» ὅλων ἐκείνων πού ὑπόγραψαν τή διακήρυξη τῆς Βασιλείας, ἀλλά σάν ἄνθρωπος πολύ εὐγενής στήν καταγωγή προσπαθεῖ νά τά ρίξει ὅλα στούς ἄκρους ἀριστερούς, ὅπως εἶναι λ.χ. ὁ Πάννεκουκ καί ὁ Ράντεκ!

῞Ας ἐξετάσουμε στήν οὐσία του τό ἐπιχείρημα ὅτι οἱ συντάκτες τῆς διακήρυξης τῆς Βασιλείας πίστευαν εἰλικρινά ὅτι θά ξεσπάσει ἐπανάσταση, τά γεγονότα ὅμως τούς διάψευσαν. ῾Η διακήρυξη τῆς Βασιλείας λέει — 1) ὅτι ὁ πόλεμος θά δημιουργήσει οἰκονομική καί πολιτική κρίση· 2) ὅτι οἱ ἐργάτες θά θεωρήσουν τή συμμετοχή τους στόν πόλεμο ἔγκλημα, θά θεωρήσουν ἐγκληματικό «τό νά πυροβολοῦν ὁ ἕνας τόν ἄλλον γιά τά κέρδη τῶν καπιταλιστῶν, γιά τίς φιλοδοξίες τῶν δυναστειῶν, γιά τήν ἐκπλήρωση τῶν μυστικῶν διπλωματικῶν συμφώνων», ὅτι ὁ πόλεμος προκαλεῖ «ἀγανάκτηση καί ἀναβρασμό» μέσα στούς ἐργάτες· 3) ὅτι οἱ σοσιαλιστές εἶναι ὑποχρεωμένοι νά ἐπωφεληθοῦν ἀπ᾿αὐτή τήν κρίση καί ἀπ᾿αὐτές τίς ψυχικές διαθέσεις τῶν ἐργατῶν γιά «νά ξεσηκώσουν τό λαό καί νά ἐπιταχύνουν τήν κατάρευση τοῦ καπιταλισμοῦ»· 4) ὅτι ὅλες

χωρίς ἐξαίρεση «οἱ κυβερνήσεις» δέν μποροῦν ν' ἀρχίσουν τόν πόλεμο «χωρίς κίνδυνο γιά τόν ἑαυτό τους»· 5) ὅτι οἱ κυβερνήσεις «φοβοῦνται τήν προλεταριακή ἐπανάσταση»· 6) ὅτι οἱ κυβερνήσεις «πρέπει νά θυμηθοῦν» τήν Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ (δηλ. τόν ἐμφύλιο πόλεμο), τήν ἐπανάσταση τοῦ 1905 στή Ρωσία κτλ. Ὅλα αὐτά εἶναι πεντακάθαρες σκέψεις· δέν περιέχουν τήν *ἐγγύηση* ὅτι θά ξεσπάσει ἡ ἐπανάσταση· τό βάρος στίς σκέψεις αὐτές ρίχνεται στόν ἀκριβή χαρακτηρισμό τῶν *γεγονότων* καί *τάσεων*. Ὅποιος ὑποστηρίζει, παίρνοντας ἀφορμή ἀπ' αὐτές τίς σκέψεις καί ἀπ' αὐτούς τούς συλλογισμούς, ὅτι τό ἀναμενόμενο ξέσπασμα τῆς ἐπανάστασης ἀποδείχτηκε αὐταπάτη, δέν δείχνει μαρξιστική στάση, μά στάση στρουβιστική, στάση ἀστυνομική ἑνός ἀποστάτη.

Γιά ἕναν μαρξιστή δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἐπανάσταση εἶναι ἀδύνατο νά γίνει χωρίς ἐπαναστατική κατάσταση, μά κάθε ἐπαναστατική κατάσταση δέν ὁδηγεῖ σέ ἐπανάσταση. Ποιά εἶναι, μιλώντας γενικά, τά γνωρίσματα μιᾶς ἐπαναστατικῆς κατάστασης; Ἀσφαλῶς δέν θά πέσουμε ἔξω, ἄν ὑποδείξουμε τρία βασικά γνωρίσματα, τά παρακάτω: 1) Ἡ ἀδυναμία τῶν κυρίαρχων τάξεων νά διατηρήσουν σέ ἀναλλοίωτη μορφή τήν κυριαρχία τους· ἡ μιά εἴτε ἡ ἄλλη κρίση τῶν «κορυφῶν», ἡ κρίση τῆς πολιτικῆς τῆς κυρίαρχης τάξης πού δημιουργεῖ ρωγμή, ἀπ' ὅπου εἰσχωρεῖ ἡ δυσαρέσκεια καί ὁ ἀναβρασμός τῶν καταπιεζόμενων τάξεων. Συνήθως, γιά νά ξεσπάσει ἡ ἐπανάσταση δέν εἶναι ἀρκετό «τά κάτω στρώματα νά μή θέλουν», μά χρειάζεται ἀκόμη καί «οἱ κορυφές νά μήν μποροῦν» νά ζήσουν ὅπως παλιά. 2) Ἐπιδείνωση, μεγαλύτερη ἀπό τή συνηθισμένη, τῆς ἀνέχειας καί τῆς ἀθλιότητας τῶν καταπιεζόμενων τάξεων. 3) Σημαντικό ἀνέβασμα γιά τούς παραπάνω λόγους τῆς δραστηριότητας τῶν μαζῶν, πού σέ «εἰρηνική» ἐποχή ἀφήνουν νά τίς ληστεύουν ἥσυχα, ἐνῶ σέ καιρούς θύελλας τραβιοῦνται τόσο ἀπ' ὅλες τίς συνθῆκες τῆς κρίσης, *ὅσο καί ἀπό τίς ἴδιες τίς «κορυφές»*, σέ αὐτοτελή ἱστορική δράση.

Χωρίς αὐτές τίς ἀντικειμενικές ἀλλαγές, πού δέν ἐξαρτῶνται οὔτε ἀπό τή θέληση ὁρισμένων χωριστῶν ὁμάδων καί κομμάτων, ἀλλά οὔτε καί ἀπό τή θέληση ὁρισμένων χωριστῶν τάξεων, ἡ ἐπανάσταση, κατά γενικό κανόνα, δέν μπορεῖ νά γίνει. Τό σύνολο αὐτῶν τῶν ἀντικειμενικῶν ἀλλαγῶν εἶναι ἐκεῖνο πού ὀνομάζεται ἐπαναστατική κατάσταση. Τέτια κατάσταση ὑπῆρχε τό 1905 στή Ρωσία καί σ' ὅλες τίς ἐποχές τῶν ἐπαναστάσεων στή Δύση· τέτια ὅμως κατάσταση ὑπῆρχε καί στά 1860-1870 στή

Γερμανία καί στήν περίοδο 1859-1861 καί 1879-1880 στή Ρωσία, ἄν καί σ᾽αὐτές τίς περιπτώσεις δέν ἔγινε καμιά ἐπανάσταση. Γιατί; Γιατί δέν γεννᾶ κάθε ἐπαναστατική κατάσταση ἐπανάσταση, ἀλλά μόνο μιά τέτια κατάσταση, ὅπου οἱ ἀντικειμενικές ἀλλαγές, πού ἀπαριθμήσαμε, συνενώνονται μέ τίς ὑποκειμενικές ἀλλαγές καί συγκεκριμένα: μέ τήν ἱκανότητα τῆς ἐπαναστατικῆς *τάξης* νά ἀναλάβει ἐπαναστατική μαζική δράση, ἀρκετά *ἰσχυρή,* ὥστε νά τσακίσει (ἤ νά ἐξασθενίσει σημαντικά) τήν παλιά κυβέρνηση πού ποτέ, ἀκόμη καί σέ ἐποχή κρίσεων, δέν «πέφτει», ἄν δέν τή «ρίξουν».

Αὐτές εἶναι οἱ μαρξιστικές ἀπόψεις γιά τήν ἐπανάσταση, πού ἀμέτρητες φορές ἔχουν ἀναπτυχθεῖ καί ἀναγνωριστεῖ σάν ἀναμφισβήτητες σ᾽ὅλους τούς μαρξιστές καί πού γιά μᾶς, τούς ρώσους, ἐπιβεβαιώθηκαν πολύ συγκεκριμένα ἀπό τήν πείρα τοῦ 1905. Καί προβάλλει τό ἐρώτημα, τί πρόβλεπε ἀπ᾽αὐτή τήν ἄποψη ἡ διακήρυξη τῆς Βασιλείας τοῦ 1912 καί τί ἔγινε τό 1914-1915;

Πρόβλεπε μιά ἐπαναστατική κατάσταση, πού περιγράφεται σύντομα μέ τή διατύπωση «οἰκονομική καί πολιτική κρίση». Εἴχαμε ἄραγε τέτια κατάσταση; Δέν χωράει ἀμφιβολία ὅτι εἴχαμε. Ὁ σοσιαλσωβινιστής Λέντς (πού ὑπερασπίζει τό σωβινισμό πιό ἀνοιχτά, πιό εἰλικρινά, πιό τίμια, ἀπό τούς ὑποκριτές Κοῦνοφ, Κάουτσκι, Πλεχάνοφ καί Σία) ὑποστήριξε μάλιστα ὅτι «ζοῦμε μιά ἰδιόμορφη *ἐπανάσταση»* (σελ. 6 τῆς μπροσούρας του «Ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατία καί ὁ πόλεμος», Βερολίνο, 1915). Ἡ πολιτική κρίση εἶναι πραγματικότητα: καμιά κυβέρνηση δέν εἶναι σίγουρη γιά τήν ἐπαύριο, καμιά κυβέρνηση δέν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπό τόν κίνδυνο δημοσιονομικῆς χρεοκοπίας, ἀπό τόν κίνδυνο ἀπώλειας ἐδαφῶν, ἀπό τόν κίνδυνο νά τή διώξουν ἀπό τή δική της τή χώρα (ὅπως ἔδιωξαν τήν κυβέρνηση τοῦ Βελγίου). Ὅλες οἱ κυβερνήσεις ζοῦν σάν πάνω σέ ἡφαίστιο, ὅλες κάνουν *οἱ ἴδιες* ἔκκληση στήν αὐτενέργεια καί στόν ἡρωισμό τῶν μαζῶν. Ὁλόκληρο τό πολιτικό καθεστώς τῆς Εὐρώπης ἔχει κλονιστεῖ καί κανένας ἀσφαλῶς δέν θ᾽ἀρνηθεῖ ὅτι μπήκαμε (καί μπαίνουμε ὅλο καί πιό βαθιά—τά γράφω αὐτά τήν ἡμέρα τῆς κήρυξης τοῦ πολέμου ἀπομέρους τῆς Ἰταλίας) σέ ἐποχή πολύ μεγάλων πολιτικῶν κλονισμῶν. Ἄν ὁ Κάουτσκι, δυό μῆνες ὕστερα ἀπό τήν κήρυξη τοῦ πολέμου, ἔγραφε (στίς 2 τοῦ Ὀχτώβρη 1914 στή «Neue Zeit») ὅτι «ποτέ ἡ κυβέρνηση δέν εἶναι τόσο ἰσχυρή, ποτέ τά κόμματα δέν εἶναι τόσο ἀδύνατα, ὅσο στίς ἀρχές τοῦ πολέμου»,

αὐτό εἶναι δεῖγμα πλαστογράφησης τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης ἀπό τόν Κάουτσκι πρός ὄφελος τῶν διάφορων Ζύντεκουμ καί τῶν ἄλλων ὀπορτουνιστῶν. Ποτέ ἡ κυβέρνηση δέν ἔχει τόση ἀνάγκη ἀπό τή συμφωνία ὅλων τῶν κομμάτων τῶν κυρίαρχων τάξεων καί ἀπό τήν «εἰρηνική» ὑποταγή τῶν καταπιεζόμενων τάξεων σ'αὐτή τήν κυριαρχία, ὅσο τόν καιρό τοῦ πολέμου. Αὐτό εἶναι τό πρῶτο. Καί, δεύτερο, ἄν «στίς ἀρχές τοῦ πολέμου», ἰδιαίτερα σέ μιά χώρα πού περιμένει γρήγορη νίκη, ἡ κυβέρνηση *φαίνεται* παντοδύναμη, κανένας ποτέ καί πουθενά στόν κόσμο δέν σύνδεσε τήν ἀναμονή μιᾶς ἐπαναστατικῆς κατάστασης ἀποκλειστικά μέ τή στιγμή τῆς «ἔναρξης» τοῦ πολέμου καί πολύ περισσότερο δέν ταύτισε τό «φαινομενικό» μέ τήν *πραγματικότητα.*

Ὅτι ὁ εὐρωπαϊκός πόλεμος θά εἶναι ἀσύγκριτα πιό σκληρός ἀπό τούς ἄλλους, αὐτό ὅλος ὁ κόσμος τό ἤξερε, τό ἔβλεπε καί τό ἀναγνώριζε. Ἡ πείρα τοῦ πολέμου τό ἐπιβεβαιώνει ὅλο καί περισσότερο. Ὁ πόλεμος ἐπεκτείνεται. Τά πολιτικά θεμέλια τῆς Εὐρώπης κλονίζονται ὅλο καί περισσότερο. Τά βάσανα τῶν μαζῶν εἶναι τρομερά καί οἱ προσπάθειες τῶν κυβερνήσεων, τῆς ἀστικῆς τάξης καί τῶν ὀπορτουνιστῶν ν'ἀποσιωπήσουν αὐτά τά βάσανα ναυαγοῦν ὅλο καί πιό συχνά. Τά κέρδη ὁρισμένων ὁμάδων τῶν καπιταλιστῶν ἀπό τόν πόλεμο εἶναι πρωτάκουστα, τόσο μεγάλα πού προκαλοῦν σκάνδαλο. Ἡ ὄξυνση τῶν ἀντιθέσεων εἶναι τεράστια. Ὁ ὑπόκωφος ἀναβρασμός τῶν μαζῶν, ὁ ἀόριστος πόθος τῶν καταπιεσμένων καί καθυστερημένων στρωμάτων γιά μιά δίκαιη («δημοκρατική») εἰρήνη, τό μουρμουρητό πού ἀρχίζει στά «κάτω στρώματα»—ὅλα αὐτά εἶναι πραγματικότητα. Κι'ὅσο περισσότερο παρατείνεται καί ὀξύνεται ὁ πόλεμος, τόσο περισσότερο οἱ ἴδιες οἱ κυβερνήσεις ἀναπτύσσουν καί θά ἀναπτύσσουν τή δραστηριότητα τῶν μαζῶν, καλώντας τις νά ἐντείνουν τίς δυνάμεις τους πάνω ἀπό τό κανονικό καί νά δείξουν αὐτοθυσία. Ἡ πείρα τοῦ πολέμου, ὅπως καί ἡ πείρα κάθε κρίσης στήν ἱστορία, κάθε μεγάλης συμφορᾶς καί κάθε στροφῆς στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου, ἀποβλακώνει ὁρισμένους καί τούς κάνει νά λυγίζουν, *σέ ἀντάλλαγμα ὅμως διαφωτίζει καί ἀτσαλώνει ἄλλους* καί ἡ ἱστορία ὅλου τοῦ κόσμου δείχνει γενικά ὅτι ὁ ἀριθμός καί ἡ δύναμη αὐτῶν τῶν τελευταίων εἶναι—ἐκτός ἀπό μερικές σπάνιες περιπτώσεις παρακμῆς καί καταστροφῆς τοῦ ἑνός ἤ τοῦ ἄλλου κράτους—μεγαλύτερα ἀπό τόν ἀριθμό καί τή δύναμη τῶν πρώτων.

Ἡ σύναψη εἰρήνης ὄχι μόνο δέν μπορεῖ νά σταματήσει

«μονομιᾶς» ὅλες αὐτές τίς συμφορές καί ὅλη αὐτή τήν ὄξυνση τῶν ἀντιθέσεων, ἀλλά, ἀντίθετα, ἀπό πολλές ἀπόψεις θά κάνει τίς συμφορές αὐτές ἀκόμη πιό αἰσθητές καί ἰδιαίτερα ἀνάγλυφες γιά τίς πιό καθυστερημένες μάζες τοῦ πληθυσμοῦ.

Μέ δυό λόγια, στίς περισσότερες προηγμένες χῶρες καί στίς περισσότερες μεγάλες Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης ἔχουμε ἐπαναστατική κατάσταση. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή ἡ πρόβλεψη τῆς διακήρυξης τῆς Βασιλείας δικαιώθηκε *πέρα γιά πέρα*. Νά ἀρνεῖται κανείς αὐτή τήν ἀλήθεια ἄμεσα ἤ ἔμμεσα ἤ νά τήν ἀποσιωπᾶ, ὅπως κάνουν ὁ Κοῦνοφ, ὁ Πλεχάνοφ, ὁ Κάουτσκι καί Σία, σημαίνει ὅτι λέει τή μεγαλύτερη ἀναλήθεια, ὅτι ἐξαπατᾶ τήν ἐργατική τάξη καί ἐξυπηρετεῖ τήν ἀστική τάξη. Στή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» (ἀρ. φύλ. 34, 40 καί 41) παραθέσαμε στοιχεῖα τά ὁποῖα δείχνουν ὅτι οἱ ἄνθρωποι πού *φοβοῦνται* τήν ἐπανάσταση, οἱ χριστιανοί παπάδες-μικροαστοί, τά γενικά ἐπιτελεῖα, οἱ ἐφημερίδες τῶν ἑκατομμυριούχων εἶναι ἀναγκασμένοι νά διαπιστώσουν τά συμπτώματα μιᾶς ἐπαναστατικῆς κατάστασης στήν Εὐρώπη*.

Θά διαρκέσει ἄραγε πολύ αὐτή ἡ κατάσταση καί θά ὀξυνθεῖ ἀκόμη περισσότερο; Θά ὁδηγήσει ἄραγε σέ ἐπανάσταση; Αὐτό δέν τό ξέρουμε καί κανένας δέν μπορεῖ νά τό ξέρει. Αὐτό θά τό δείξει μόνο ἡ *πείρα* τῆς ἀνάπτυξης τῶν ἐπαναστατικῶν διαθέσεων καί τοῦ περάσματος τῆς πρωτοπόρας τάξης, τοῦ προλεταριάτου, σέ ἐπαναστατική δράση. Ἐδῶ δέν μπορεῖ νά γίνει συζήτηση οὔτε γενικά γιά «αὐταπάτες», οὔτε γιά διάψευση τῶν αὐταπατῶν, γιατί κανένας σοσιαλιστής ποτέ καί πουθενά δέν ἐγγυήθηκε ὅτι ὁ σημερινός ἀκριβῶς πόλεμος (καί ὄχι ὁ ἑπόμενος), ἡ σημερινή ἀκριβῶς ἐπαναστατική κατάσταση (καί ὄχι ἡ αὐριανή) θά γεννήσει τήν ἐπανάσταση. Ἐδῶ πρόκειται γιά τήν πιό ἀναμφισβήτητη καί τήν πιό βασική ὑποχρέωση ὅλων τῶν σοσιαλιστῶν: ἡ ὑποχρέωσή τους ν'ἀποκαλύπτουν μπροστά στίς μάζες τήν ὕπαρξη ἐπαναστατικῆς κατάστασης, νά ἐξηγοῦν τό πλάτος καί τό βάθος της, νά ξυπνοῦν τήν ἐπαναστατική συνείδηση καί τήν ἐπαναστατική ἀποφασιστικότητα τοῦ προλεταριάτου, νά τό βοηθοῦν νά περνάει σέ ἐπαναστατική δράση καί νά ἱδρύουν τίς ὀργανώσεις πού θά δροῦν πρός αὐτή τήν κατεύθυνση, ὀργανώσεις πού νά ἀνταποκρίνονται στήν ἐπαναστατική κατάσταση.

Ποτέ κανένας ὑπεύθυνος σοσιαλιστής μέ ἐπιροή δέν τόλμη-

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 92-93, 180-181, 193-195. *Ἡ Σύντ.*

σε νά ἀμφισβητήσει ὅτι αὐτή ἀκριβῶς εἶναι ἡ ὑποχρέωση τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων καί ἡ διακήρυξη τῆς Βασιλείας, χωρίς νά διαδίδει καί χωρίς νά τρέφει οὔτε τήν ἐλάχιστη «αὐταπάτη» μιλάει γι'αὐτήν ἀκριβῶς τήν ὑποχρέωση τῶν σοσιαλιστῶν: νά ξυπνοῦν, νά «τραντάζουν» τό λαό (καί ὄχι νά τόν ἀποκοιμίζουν μέ τό σωβινισμό, ὅπως κάνουν ὁ Πλεχάνοφ, ὁ 'Αξελρόντ καί ὁ Κάουτσκι) «νά ἐπωφελοῦνται» ἀπό τήν κρίση γιά *«νά ἐπιταχύνουν»* τήν κατάρρευση τοῦ καπιταλισμοῦ, νά ἔχουν ὁδηγό τους τά παραδείγματα τῆς Κομμούνας καί τοῦ 'Οχτώβρη - Δεκέμβρη τοῦ 1905. 'Η μή ἐκπλήρωση αὐτῆς τῆς ὑποχρέωσης ἀπό τά σύγχρονα κόμματα εἶναι προδοσία ἀπομέρους τους, ἰσοδυναμεῖ μέ τόν πολιτικό θάνατό τους, μέ τήν ἀπάρνηση τοῦ ρόλου τους, μέ τό πέρασμά τους μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης.

III

Πῶς ὅμως *μπόρεσε* νά συμβεῖ ὥστε οἱ πιό ἐπιφανεῖς ἐκπρόσωποι καί ἡγέτες τῆς ΙΙ Διεθνοῦς νά προδόσουν τό σοσιαλισμό; Στό ἐρώτημα αὐτό θά σταθοῦμε λεπτομερειακά πιό κάτω, ἀφοῦ ἐξετάσουμε πρῶτα τίς προσπάθειες πού ἔγιναν γιά νά δικαιολογηθεῖ «θεωρητικά» αὐτή ἡ προδοσία. Ἄς ἐπιχειρήσουμε νά χαρακτηρίσουμε τίς κυριότερες θεωρίες τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ, πού ἐκπρόσωποί τους μποροῦν νά θεωρηθοῦν ὁ Πλεχάνοφ (ὁ Πλεχάνοφ ἐπαναλαβαίνει κατά προτίμηση τά ἐπιχειρήματα τῶν ἀγγλογάλλων σωβινιστῶν, τοῦ Χάιντμαν καί τῶν καινούργιων ὀπαδῶν του) καί ὁ Κάουτσκι (ὁ τελευταῖος χρησιμοποιεῖ πολύ πιό «λεπτεπίλεπτα» ἐπιχειρήματα πού φαίνονται ἀσύγκριτα πιό σοβαρά ἀπό θεωρητική ἄποψη).

'Απ'ὅλες τίς θεωρίες ἡ θεωρία τοῦ «πρωταίτιου» φαίνεται μάλλον ἡ πιό πρωτόγονη. Μᾶς ἐπιτέθηκαν, ὑπερασπίζουμε τόν ἑαυτό μας· τά συμφέροντα τοῦ προλεταριάτου ἐπιβάλλουν νά προβληθεῖ ἀντίσταση στούς παραβιαστές τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης. Αὐτό εἶναι ἡ ἐπωδός τῶν δηλώσεων ὅλων τῶν κυβερνήσεων καί τῶν ἐπιδεικτικῶν διακηρύξεων ὅλου τοῦ ἀστικοῦ καί τοῦ κίτρινου τύπου σ'ὅλο τόν κόσμο. Κι'αὐτή τήν τόσο χιλιοειπωμένη προστυχιά ὁ Πλεχάνοφ τήν ἐξωραΐζει μέ τήν ὑποχρεωτική γι'αὐτόν τό συγγραφέα ἰησουΐτικη προσφυγή στή «διαλεκτική»: γιά νά εἴμαστε σέ θέση νά ἐκτιμήσουμε τή συγκεκριμένη κατάσταση, πρέπει δῆθεν πρῶτ'ἀπ'ὅλα νά βροῦμε τόν πρωταίτιο καί νά ξεμπερδέψουμε μ'αὐτόν, ἀναβάλλοντας ὅλα τά ἄλλα ζητήματα, ὡσότου δημιουργηθεῖ μιά καινούργια κατάσταση (βλ. τήν μπροσούρα τοῦ Πλεχάνοφ «Γιά τόν πόλεμο», Παρίσι, 1914;

καί τήν ἐπανάληψη τῶν ἴδιων ἐπιχειρημάτων ἀπό τόν 'Αξελρόντ στήν «Γκόλος», ἀρ. φύλ. 86 καί 87). 'Ο Πλεχάνοφ ἔσπασε ρεκόρ στό εὐγενικό ἔργο τῆς ὑποκατάστασης τῆς διαλεκτικῆς μέ τή σοφιστική. 'Ο σοφιστής ἁρπάζει στήν τύχη ἕνα ἀπό τά «ἐπιχειρήματα» καί ἀκόμη ὁ Χέγγελ ἔλεγε μέ τό δίκιο του ὅτι «ἐπιχειρήματα» μπορεῖς νά βρεῖς κυριολεκτικά γιά τό καθετί πού ὑπάρχει στόν κόσμο. 'Η διαλεκτική ἀπαιτεῖ τήν ὁλόπλευρη μελέτη τοῦ δοσμένου κοινωνικοῦ φαινομένου στήν ἐξέλιξή του καί τήν ἀναγωγή τοῦ ἐξωτερικοῦ, τοῦ φαινομενικοῦ στίς βασικές κινητήριες δυνάμεις, στήν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καί στήν ταξική πάλη. 'Ο Πλεχάνοφ ἁρπάζει στήν τύχη μιά περικοπή ἀπό τό γερμανικό σοσιαλδημοκρατικό τύπο: ἀκόμη καί οἱ ἴδιοι οἱ γερμανοί ἀναγνώριζαν, λέει, πρίν ἀπό τόν πόλεμο σάν πρωταίτιους τήν Αὐστρία καί τή Γερμανία—κι'αὐτό εἶναι ὅλο. 'Ο Πλεχάνοφ ὅμως ἀποσιωπᾶ τό γεγονός ὅτι οἱ ρῶσοι σοσιαλιστές ξεσκέπασαν ἐπανειλημμένα τά κατακτητικά σχέδια τοῦ τσαρισμοῦ σέ βάρος τῆς Γαλικίας, τῆς 'Αρμενίας κτλ. Δέν κάνει τήν παραμικρότερη προσπάθεια νά θίξει τήν οἰκονομική καί διπλωματική ἱστορία ἔστω καί τῶν τριῶν τελευταίων δεκαετιῶν—καί ἡ ἱστορία αὐτή ἀποδείχνει ἀναμφισβήτητα ὅτι ἡ κατάκτηση ἀποικιῶν, ἡ ληστεία ξένων ἐδαφῶν, ἡ ἐκτόπιση καί ἡ καταστροφή τοῦ ἀνταγωνιστῆ πού εἶχε μεγαλύτερες ἐπιτυχίες, ἀποτελοῦσαν τόν κύριο ἀκριβῶς ἄξονα τῆς πολιτικῆς *καί τῶν δυό* ὁμάδων τῶν ἐμπόλεμων σήμερα δυνάμεων*.

* 'Εξαιρετικά διδακτικό εἶναι τό βιβλίο τοῦ ἄγγλου πασιφιστῆ Μπρέιλσφορντ πού δέν ἔχει ἀντίρηση νά παριστάνει ἀκόμη καί τό σοσιαλιστή: «'Ο πόλεμος τοῦ ἀτσαλιοῦ καί τοῦ χρυσοῦ» (Λονδίνο, 1914· στό βιβλίο ἀναγράφεται: Μάρτης 1914!). 'Ο συγγραφέας κατανοεῖ θαυμάσια ὅτι τά ἐθνικά ζητήματα ἔχουν γενικά ξεπεραστεῖ, ὅτι ἔχουν ἤδη λυθεῖ (35), ὅτι σήμερα δέν πρόκειται γι'αὐτό, ὅτι «τυπικό πρόβλημα τῆς σύγχρονης διπλωματίας» (36) εἶναι ὁ σιδηρόδρομος τῆς Βαγδάτης, ἡ προμήθεια σιδηροτροχιῶν γι'αὐτόν, τά μεταλλεῖα τοῦ Μαρόκου κτλ. 'Ο συγγραφέας θεωρεῖ μέ τό δίκιο του σάν ἕνα ἀπό τά πιό «διδακτικά ἐπεισόδια τῆς νεότερης ἱστορίας τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας» τήν πάλη τῶν γάλλων πατριωτῶν καί τῶν ἄγγλων ἰμπεριαλιστῶν ἐνάντια στίς προσπάθειες τοῦ Καγιό (1911 καί 1913) νά τά ταιριάξει μέ τή Γερμανία μέ βάση μιά συμφωνία γιά τό μοίρασμα τῶν ἀποικιακῶν σφαιρῶν ἐπιροῆς καί γιά τήν εἰσαγωγή τῶν γερμανικῶν τίτλων στό χρηματιστήριο τοῦ Παρισιοῦ. 'Η *ἀγγλική* καί ἡ *γαλλική* ἀστική τάξη *ματαίωσαν* αὐτή τή συμφωνία (38-40). Σκοπός τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ εἶναι ἡ ἐξαγωγή κεφαλαίων στίς πιό ἀδύνατες χῶρες (74). Τό κέρδος πού πραγματοποιήθηκε ἀπ'αὐτό τό κεφάλαιο ἦταν στήν 'Αγγλία 90-100 ἑκατομμύρια λίρες στερλίνες τό 1899 (Τζίφεν), 140 ἑκατομμύρια τό 1909 (Πέις), ἐνῶ ὁ Λόυντ Τζώρτζ σέ πρόσφατο λόγο του τό ὑπολογίζει, θά προσθέταμε ἐμεῖς,

῾Η βασική θέση τῆς διαλεκτικῆς ἐφαρμοζόμενη στόν πόλεμο, θέση πού τόσο ξετσίπωτα τή διαστρεβλώνει ὁ Πλεχάνοφ πρός τό συμφέρον τῆς ἀστικῆς τάξης, συνίσταται στό ὅτι *«ὁ πόλεμος εἶναι ἁπλῶς ἡ συνέχιση τῆς πολιτικῆς μέ ἄλλα»* (καί συγκεκριμένα, βίαια) *«μέσα»*. Αὐτή ἡ διατύπωση εἶναι τοῦ Κλαούζεβιτς*, ἑνός ἀπό τούς μεγαλύτερους συγγραφεῖς γιά τά προβλήματα τῆς ἱστορίας τοῦ πολέμου, πού οἱ ἰδέες του γονιμοποιήθηκαν ἀπό τόν Χέγγελ. Καί αὐτή ἀκριβῶς ἦταν πάντα ἡ ἄποψη τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς πού ἔβλεπαν *κάθε* πόλεμο σάν *συνέχιση* τῆς πολιτικῆς τῶν δοσμένων, τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν—καί τῶν *διάφορων τάξεων* μέσα σ᾽αὐτά τά κράτη—σέ μιά δοσμένη περίοδο.

῾Ο χοντροκομμένος σωβινισμός τοῦ Πλεχάνοφ τοποθετεῖται

σέ 200 ἑκατομμύρια λίρες στερλίνες, δηλ. σχεδόν σέ 2 δισεκατομμύρια ρούβλια.—Βρωμοδουλιές καί ἐξαγορά τῆς τουρκικῆς ἀριστοκρατίας, ζεστές θεσοῦλες γιά τούς χαϊδεμένους γιούς στήν ᾿Ινδία καί τήν Αἴγυπτο—αὐτή εἶναι ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος (85-87). ᾿Από τούς ἐξοπλισμούς καί τούς πολέμους κερδίζει μιά ἀσήμαντη μειοψηφία, αὐτήν ὅμως τή μειοψηφία τήν ὑποστηρίζει ἡ κοινωνία καί οἱ χρηματιστές, ἐνῶ τούς ὀπαδούς τῆς εἰρήνης τούς ὑποστηρίζει ἕνας σκόρπιος πληθυσμός (93). ῾Ο πασιφιστής, πού μιλᾶ σήμερα γιά εἰρήνη καί ἀφοπλισμό, γίνεται αὔριο μέλος ἑνός κόμματος πού ἐξαρτᾶται ἀπόλυτα ἀπό τούς ἐμπόρους τοῦ πολέμου (161). Ἄν ἀποδειχθεῖ πιό ἰσχυρή ἡ τριπλή συνεννόηση, θά πάρει τό Μαρόκο καί θά μοιράσει τήν Περσία—ἄν ἡ τριπλή συμμαχία ἀποδειχθεῖ πιό ἰσχυρή, θά πάρει τήν Τρίπολη, θά στερεώσει τίς θέσεις της στή Βοσνία, θά ὑποτάξει τήν Τουρκία (167). Τό Μάρτη τοῦ 1906 τό Λονδίνο καί τό Παρίσι ἔδοσαν δισεκατομμύρια στή Ρωσία, βοηθώντας ἔτσι τόν τσαρισμό νά πνίξει τό ἀπελευθερωτικό κίνημα (225-228)· ἡ ᾿Αγγλία βοηθάει σήμερα τή Ρωσία νά πνίξει τήν Περσία (229). ῾Η Ρωσία ἄναψε τό βαλκανικό πόλεμο (230). Ὅλα αὐτά δέν εἶναι κάτι τό καινούργιο, δέν εἶναι ἔτσι; Ὅλα αὐτά εἶναι πασίγνωστα καί τά ἔχουν ἐπαναλάβει χιλιάδες φορές οἱ σοσιαλδημοκρατικές ἐφημερίδες ὅλου τοῦ κόσμου, ἔτσι δέν εἶναι; Στίς παραμονές τοῦ πολέμου ὁ ἄγγλος ἀστός τά βλέπει ὅλα αὐτά πεντακάθαρα. Πόσο ὅμως ἄπρεπη ἀνοησία, πόσο ἀνυπόφορη ὑποκρισία, πόσο ἀπατηλό ψέμα ἀποδείχνονται μπροστά σ᾽αὐτές τίς ἁπλές καί πασίγνωστες ἀλήθειες οἱ θεωρίες τοῦ Πλεχάνοφ καί τοῦ Πότρεσοφ γιά ὑπαιτιότητα τῆς Γερμανίας ἤ τοῦ Κάουτσκι γιά τίς «προοπτικές» ἑνός ἀφοπλισμοῦ καί μιᾶς διαρκοῦς εἰρήνης μέσα στόν καπιταλισμό!

* *Karl von Clausewitz:* «Vom Kriege», Werke, I Bd., S. 28. Σύγκρ. τόμ. III, σελ. 139-140: «Ὅλοι ξέρουν ὅτι οἱ πόλεμοι προκαλοῦνται μόνο ἀπό τίς πολιτικές σχέσεις ἀνάμεσα στίς κυβερνήσεις καί ἀνάμεσα στούς λαούς· συνήθως ὅμως ὁ κόσμος νομίζει ὅτι μέ τήν ἔναρξη τοῦ πολέμου οἱ σχέσεις αὐτές παύουν τάχα νά ὑπάρχουν καί ὅτι δημιουργεῖται μιά ἐντελῶς διαφορετική κατάσταση, πού ὑποτάσσεται μόνο στούς δικούς της ἰδιαίτερους νόμους. ᾿Εμεῖς, ἀντίθετα, ὑποστηρίζουμε ὅτι ὁ πόλεμος δέν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρά ἡ συνέχιση τῶν πολιτικῶν σχέσεων μέ χρησιμοποίηση ἄλλων μέσων».

στήν ἴδια ἀπόλυτα θεωρητική θέση, πού κατέχει ὁ πιό ἐκλεπτυσμένος, συμβιβαστικός καί ἀπατηλός σωβινισμός τοῦ Κάουτσκι, ὅταν αὐτός ὁ τελευταῖος μέ τόν παρακάτω συλλογισμό καθαγιάζει τό πέρασμα τῶν σοσιαλιστῶν ὅλων τῶν χωρῶν μέ τό μέρος τῶν καπιταλιστῶν «τους»:

Ὅλος ὁ κόσμος ἔχει τό δικαίωμα καί τήν ὑποχρέωση νά ὑπερασπίζει τήν πατρίδα του· ὁ ἀληθινός διεθνισμός συνίσταται στήν ἀναγνώριση αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος γιά τούς σοσιαλιστές ὅλων τῶν ἐθνῶν, μαζί καί γιά ἐκείνους πού πολεμοῦν ἐνάντια στό ἔθνος μου... (βλ. τή «Neue Zeit» τῆς 2 τοῦ Ὀχτώβρη 1914 καί ἄλλα ἔργα τοῦ ἴδιου συγγραφέα).

Αὐτός ὁ ἀπαράμιλλος συλλογισμός ἀποτελεῖ ἕναν τέτιο ἀπεριόριστα-πρόστυχο χλευασμό σέ βάρος τοῦ σοσιαλισμοῦ, πού ἡ καλύτερη ἀπάντηση πού τοῦ χρειάζεται θά ἦταν νά παραγγελθεῖ ἕνα μετάλλιο μέ τήν εἰκόνα τοῦ Γουλιέλμου Β΄ καί τοῦ Νικολάου Β΄ ἀπό τή μιά ὄψη καί τοῦ Πλεχάνοφ καί τοῦ Κάουτσκι ἀπό τήν ἄλλη. Ἀληθινός διεθνισμός, βλέπετε, εἶναι νά δικαιώνει κανείς τό ὅτι οἱ γάλλοι ἐργάτες πυροβολοῦν τούς γερμανούς καί οἱ γερμανοί τούς γάλλους στό ὄνομα τῆς «ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας»!

Ἄν ὅμως ἐξετάσουμε προσεκτικά τίς θεωρητικές ἀφετηρίες τῶν συλλογισμῶν τοῦ Κάουτσκι, θά διαπιστώσουμε ἀκριβῶς τήν ἄποψη πού εἰρωνευόταν ὁ Κλαούζεβιτς πρίν ἀπό 80 περίπου χρόνια: μέ τήν ἔναρξη τοῦ πολέμου παύουν νά ὑπάρχουν οἱ ἱστορικά σχηματισμένες πολιτικές σχέσεις ἀνάμεσα στούς λαούς καί στίς τάξεις καί δημιουργεῖται μιά ἐντελῶς διαφορετική κατάσταση! ὑπάρχουν «ἁπλῶς» ἐπιτιθέμενοι καί ἀμυνόμενοι, ὑπάρχει «ἁπλῶς» ἀπόκρουση τῶν «ἐχθρῶν τῆς πατρίδας»! Ἡ καταπίεση ἀπό τά κυρίαρχα ἰμπεριαλιστικά ἔθνη μιᾶς ὁλόκληρης σειρᾶς ἐθνῶν, πού ἀποτελοῦν τό μισό καί περισσότερο ἀκόμη πληθυσμό τῆς γῆς, ὁ συναγωνισμός ἀνάμεσα στίς ἀστικές τάξεις αὐτῶν τῶν χωρῶν γιά τό μοίρασμα τῆς λείας, ἡ τάση τοῦ κεφαλαίου νά διασπάσει καί νά πνίξει τό ἐργατικό κίνημα—ὅλα αὐτά ἐξαφανίστηκαν ἀμέσως ἀπό τό ὀπτικό πεδίο τοῦ Πλεχάνοφ καί τοῦ Κάουτσκι, παρόλο πού πρίν τόν πόλεμο περιέγραφαν οἱ ἴδιοι ἐπί δεκαετίες μιά τέτια ἀκριβῶς «πολιτική».

Ἡ συνηδειτά δόλια προσφυγή στόν Μάρξ καί στόν Ἔνγκελς ἀποτελεῖ στήν προκειμένη περίπτωση τό ἐπιχείρημα-«ἀτού» καί τῶν δυό αὐτῶν ἡγετῶν τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ: ὁ Πλεχάνοφ θυμᾶται τόν ἐθνικό πόλεμο τῆς Πρωσσίας τό 1813 καί

τῆς Γερμανίας τό 1870, ὁ Κάουτσκι μέ ὕφος μεγάλου σοφοῦ προσπαθεῖ νά ἀποδείξει ὅτι τό ζήτημα ποιᾶς πλευρᾶς (δηλ. ποιᾶς ἀστικῆς τάξης) πρέπει νά εὔχεται κανείς περισσότερο τήν ἐπιτυχία ὁ Μάρξ τό ἔλυσε στούς πολέμους τοῦ 1854-1855, 1859, 1870-1871, καί οἱ μαρξιστές τό ἔλυσαν ἐπίσης στούς πολέμους τοῦ 1876-1877 καί 1897. Ἡ μέθοδος ὅλων τῶν σοφιστῶν σέ ὅλες τίς ἐποχές εἶναι: νά παίρνουν παραδείγματα πού ἀναμφίβολα ἀναφέρονται σέ περιπτώσεις καταρχήν ἀνόμοιες. Οἱ προηγούμενοι πόλεμοι, πού μᾶς ἀναφέρουν, ἦταν ἡ «συνέχιση τῆς πολιτικῆς» πολύχρονων ἐθνικῶν κινημάτων τῆς ἀστικῆς τάξης, κινημάτων ἐνάντια στόν ξένο, τόν ἀλλοεθνή ζυγό καί ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία (τήν τουρκική καί τή ρωσική). Τότε δέν μποροῦσε νά τεθεῖ κανένα ἄλλο ζήτημα, ἐκτός ἀπό τό ζήτημα τῆς προτίμησης τῆς ἐπιτυχίας τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης ἀστικῆς τάξης· οἱ μαρξιστές μποροῦσαν *νά καλοῦν ἀπό τά πρίν* τούς λαούς σέ τέτιου εἴδους πολέμους καί *νά ὑποδαυλίζουν* τό ἐθνικό μίσος, ὅπως ἔκανε ὁ Μάρξ τό 1848 καί ἀργότερα, ὅταν τούς καλοῦσε σέ πόλεμο ἐνάντια στή Ρωσία καί ὅπως ὑποδαύλιζε ὁ Ἔνγκελς τό 1859 τό ἐθνικό μίσος τῶν γερμανῶν ἐνάντια στούς καταπιεστές τους, τόν Ναπολέοντα Β΄ καί τό ρωσικό τσαρισμό*.

Τό νά συγκρίνει κανείς τή «συνέχιση τῆς πολιτικῆς» τῆς πάλης ἐνάντια στή φεουδαρχία καί τήν ἀπολυταρχία, τῆς πολιτικῆς τῆς ἀπελευθερωνόμενης ἀστικῆς τάξης μέ τή «συνέχιση τῆς πολιτικῆς» μιᾶς σαραβαλιασμένης ἀστικῆς τάξης, *δηλ.* τῆς ἰμπεριαλιστικῆς, *δηλ.* μιᾶς ἀστικῆς τάξης πού λήστεψε ὅλο τόν κόσμο, μιᾶς ἀστικῆς τάξης ἀντιδραστικῆς, πού σέ συμμαχία μέ τούς φεουδάρχες καταπιέζει τό προλεταριάτο—σημαίνει νά

* Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή, ἄς ποῦμε ὅτι ὁ κ. Γκαρντένιν στή «Ζίζν» ὀνομάζει «ἐπαναστατικό σωβινισμό», πάντως ὅμως σωβινισμό, ἀπομέρους τοῦ Μάρξ τό γεγονός ὅτι τό 1848 ὑποστήριζε τόν ἐπαναστατικό πόλεμο ἐνάντια στούς λαούς ἐκείνους τῆς Εὐρώπης, πού ἔδειξαν στήν πράξη ὅτι εἶναι ἀντεπαναστατικοί καί συγκεκριμένα τόν πόλεμο «ἐνάντια στούς σλάβους καί τούς ρώσους ἰδιαίτερα». Μιά τέτια μομφή κατά τοῦ Μάρξ δείχνει ἀκόμη μιά φορά τόν ὀπορτουνισμό (ἤ—πιό σωστά *καί*—τήν πλήρη ἔλλειψη σοβαρότητας) αὐτοῦ τοῦ «ἀριστεροῦ» σοσιαλεπαναστάτη. Ἐμεῖς, οἱ μαρξιστές, πάντα ὑπερασπίζαμε καί ὑπερασπίζουμε τόν *ἐπαναστατικό* πόλεμο ἐνάντια στούς *ἀντεπαναστατικούς* λαούς. Λογουχάρη, ἄν ὁ σοσιαλισμός *νικήσει* στήν Ἀμερική ἤ στήν Εὐρώπη τό 1920 καί ἡ Ἰαπωνία μέ τήν Κίνα, ἄς ὑποθέσουμε, κινήσουν *τότε* ἐναντίον μας—στήν ἀρχή ἔστω καί μέ διπλωματικό τρόπο—τούς δικούς τους Βίσμαρκ, θά εἴμαστε *ὑπέρ* ἑνός ἐπιθετικοῦ, ἐπαναστατικοῦ πολέμου ἐναντίον τους. Σᾶς φαίνεται παράξενο, κ. Γκαρντένιν; Εἶστε ἐπαναστάτης τύπου Ρόψιν!

συγκρίνει πήχεις μέ πούτια. Αὐτό εἶναι τό ἴδιο σάν νά γίνεται σύγκριση ἀνάμεσα στούς «ἐκπροσώπους τῆς ἀστικῆς τάξης» Ροβεσπιέρο, Γαριβάλδη, Ζελιάμποφ καί τούς «ἐκπροσώπους τῆς ἀστικῆς τάξης» Μιλλεράν, Σαλάντρα, Γκουτσκόφ. Δέν μπορεῖ νά εἶναι κανείς μαρξιστής, χωρίς νά τρέφει βαθύτατο σεβασμό πρός τούς μεγάλους ἀστούς ἐπαναστάτες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τό κοσμοϊστορικό δικαίωμα νά μιλοῦν ἐξονόματος τῶν ἀστικῶν «πατρίδων» καί πού στόν ἀγώνα ἐνάντια στή φεουδαρχία ἀνύψωναν σέ μιά πολιτισμένη ζωή δεκάδες ἑκατομμύρια ἀνθρώπους πού ἀνῆκαν στά νέα ἔθνη. Καί δέν μπορεῖ νά εἶναι κανείς μαρξιστής, χωρίς νά τρέφει περιφρόνηση πρός τή σοφιστική τοῦ Πλεχάνοφ καί τοῦ Κάουτσκι, πού μιλοῦν γιά «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας» ἀπ᾿ἀφορμή τήν κατάπνιξη τοῦ Βελγίου ἀπομέρους τῶν γερμανῶν ἰμπεριαλιστῶν ἤ ἀπ᾿ἀφορμή τή συνεννόηση τῶν ἰμπεριαλιστῶν τῆς ᾿Αγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ρωσίας καί τῆς ᾿Ιταλίας γιά τήν καταλήστευση τῆς Αὐστρίας καί τῆς Τουρκίας.

᾿Ακόμη μιά «μαρξιστική» θεωρία τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ: ὁ σοσιαλισμός βασίζεται στή γοργή ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ· ἡ νίκη τῆς χώρας μου θά ἐπιταχύνει τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ σ᾿αὐτή, συνεπῶς καί τόν ἐρχομό τοῦ σοσιαλισμοῦ· ἡ ἥττα τῆς χώρας μου θά ἐπιβραδύνει τήν οἰκονομική της ἀνάπτυξη, συνεπῶς καί τόν ἐρχομό τοῦ σοσιαλισμοῦ. Μιά τέτια στρουβιστική θεωρία[197] ἀναπτύσσει στή χώρα μας ὁ Πλεχάνοφ καί στή Γερμανία ὁ Λέντς καί ἄλλοι. ῾Ο Κάουτσκι κάνει πολεμική ἐνάντια σ᾿αὐτή τή χοντροκομμένη θεωρία, ἐνάντια στόν Λέντς πού τήν ὑπερασπίζει ἀνοιχτά καί ἐνάντια στόν Κοῦνοφ πού τήν ὑπερασπίζει συγκαλυμμένα, μά κάνει πολεμική μόνο γιά νά πετύχει τή συμφιλίωση τῶν σοσιαλσωβινιστῶν ὅλων τῶν χωρῶν μέ βάση μιά πιό ἐκλεπτυσμένη, πιό ἰησουΐτική σωβινιστική θεωρία.

Δέν εἶναι ἀνάγκη νά σταθοῦμε πολύ στήν ἀνάλυση αὐτῆς τῆς χοντροκομμένης θεωρίας. Τά «κριτικά σημειώματα» τοῦ Στροῦβε βγῆκαν τό 1894. Μέσα σέ 20 χρόνια οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες γνωρίστηκαν κατά βάθος μ᾿αὐτό τόν «τρόπο ἐνέργειας» τῶν μορφωμένων ρώσων ἀστῶν νά περνοῦν τίς ἀπόψεις καί τίς ἐπιθυμίες τους κάτω ἀπό τό κάλυμμα ἑνός «μαρξισμοῦ», *καθαρισμένου* ἀπό κάθε ἐπαναστατικό χαρακτήρα. ῾Ο στρουβισμός δέν εἶναι μόνο ρωσική, ἀλλά, ὅπως δείχνουν πολύ παραστατικά τά τελευταῖα γεγονότα, διεθνής τάση τῶν θεωρητικῶν τῆς ἀστικῆς τάξης νά ἐξοντώσουν τό μαρξισμό «μέ τό βαμβάκι», νά τόν

πνίξουν μέ τά ἀγκαλιάσματά τους, μέ μιά δῆθεν ἀναγνώριση «ὅλων» τῶν «ἀληθινά ἐπιστημονικῶν» πλευρῶν καί στοιχείων τοῦ μαρξισμοῦ, *ἐκτός* ἀπό τήν «προπαγανδιστική», «δημαγωγική», «μπλανκιστική-οὐτοπική» πλευρά του. Μ'ἄλλα λόγια: νά πάρουν ἀπό τό μαρξισμό ὅ,τι μπορεῖ νά δεχτεῖ ἡ φιλελεύθερη ἀστική τάξη, μέχρι καί τήν πάλη γιά μεταρυθμίσεις, μέχρι καί τήν ταξική πάλη (χωρίς τή δικτατορία τοῦ προλεταριάτου), μέχρι καί τή «γενική» ἀναγνώριση τῶν «σοσιαλιστικῶν ἰδανικῶν» καί τήν ἀντικατάσταση τοῦ καπιταλισμοῦ μ'ἕνα «νέο καθεστώς» καί νά πετάξουν «μόνο» τή ζωντανή ψυχή τοῦ μαρξισμοῦ, «μόνο» τόν ἐπαναστατικό του χαρακτήρα.

Ὁ μαρξισμός εἶναι ἡ θεωρία τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος τοῦ προλεταριάτου. Γι'αὐτό εἶναι εὐνόητο ὅτι οἱ συνειδητοί ἐργάτες πρέπει νά δίνουν τεράστια προσοχή στό προτσές τῆς ὑποκατάστασης τοῦ μαρξισμοῦ μέ τό στρουβισμό. Οἱ κινητήριες δυνάμεις αὐτοῦ τοῦ προτσές εἶναι πολλές καί ποικίλες. Θά ἀναφέρουμε μόνο τίς τρεῖς κυριότερες. 1) Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης δίνει ὅλο καί περισσότερο ὑλικό, πού ἀποδείχνει ὅτι εἶναι σωστές οἱ ἀντιλήψεις τοῦ Μάρξ. Ὅλοι ὅσοι πολεμοῦν τόν Μάρξ εἶναι ὑποχρεωμένοι νά τόν πολεμοῦν ὑποκριτικά, χωρίς νά στρέφονται ἀνοιχτά ἐνάντια στίς βάσεις τοῦ μαρξισμοῦ, ἀλλά μέ τό ὅτι δῆθεν τόν ἀναγνωρίζουν, εὐνουχίζοντας μέ σοφίσματα τό περιεχόμενό του, μετατρέποντας τό μαρξισμό σέ ἁγία «εἰκόνα», ἀκίνδυνη γιά τήν ἀστική τάξη. 2) Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ὀπορτουνισμοῦ μέσα στά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα ὑποβοηθᾶ μιά τέτια «διασκευή» τοῦ μαρξισμοῦ, πού ἔχει σκοπό νά δικαιολογήσει κάθε εἴδους παραχώρηση πού γίνεται στόν ὀπορτουνισμό. 3) Ἡ περίοδος τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ εἶναι ἡ περίοδος τοῦ μοιράσματος τοῦ κόσμου ἀνάμεσα στά «μεγάλα», προνομιοῦχα ἔθνη πού καταπιέζουν ὅλα τά ὑπόλοιπα. Ὁρισμένα ψίχουλα τῆς λείας πού προέρχεται ἀπ'αὐτά τά προνόμια καί ἀπ'αὐτή τήν καταπίεση, πᾶνε ἀναμφισβήτητα καί σέ ὁρισμένα στρώματα τῶν μικροαστῶν καί τῆς ἀριστοκρατίας, καθώς καί τῆς γραφειοκρατίας τῆς ἐργατικῆς τάξης. Αὐτά τά στρώματα, πού ἀποτελοῦν μιά ἀσήμαντη μειοψηφία τοῦ προλεταριάτου καί τῶν ἐργαζομένων μαζῶν, τείνουν πρός τό «στρουβισμό», γιατί ὁ στρουβισμός τούς προσφέρει τή δικαιολόγηση τῆς συμμαχίας τους μέ τή «δική τους» ἐθνική ἀστική τάξη ἐνάντια στίς καταπιεζόμενες μάζες *ὅλων* τῶν ἐθνῶν. Γιά τό ζήτημα αὐτό θά ξαναμιλήσουμε παρακάτω, ὅταν θά ἀναλύσουμε τίς αἰτίες τῆς χρεοκοπίας τῆς Διεθνοῦς.

IV

Ἡ θεωρία τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ, ἡ πιό λεπτεπίλεπτη καί ἡ πιό ἔντεχνα μεταμφιεσμένη, ὥστε νά μοιάζει ἐπιστημονική καί διεθνιστική, εἶναι ἡ θεωρία τοῦ «ὑπεριμπεριαλισμοῦ», πού ἔχει ἐξαγγείλει ὁ Κάουτσκι. Νά ἡ πιό ξεκάθαρη, ἡ πιό ἀκριβής καί ἡ πιό νέα ἔκθεσή της, ὅπως γίνεται ἀπό τόν ἴδιο τό συγγραφέα:

«Ἡ ἐξασθένιση τῆς κίνησης ὑπέρ τῶν προστατευτικῶν δασμῶν στήν Ἀγγλία, ἡ ἐλάττωση τῶν δασμῶν στήν Ἀμερική, ἡ τάση γιά ἀφοπλισμό, ἡ γρήγορη μείωση στά τελευταῖα χρόνια πρίν ἀπό τόν πόλεμο τῆς ἐξαγωγῆς κεφαλαίων ἀπό τή Γαλλία καί τή Γερμανία, τέλος, ἡ ὅλο καί ἐντεινόμενη περιπλοκή τῶν διαφόρων κλικῶν τοῦ χρηματιστικοῦ κεφαλαίου σέ διεθνή κλίμακα—ὅλα αὐτά μέ ἔκαναν νά σκεφτῶ μήπως ἡ σημερινή ἰμπεριαλιστική πολιτική μπορεῖ νά ἐκτοπιστεῖ ἀπό μιά νέα, ὑπεριμπεριαλιστική πολιτική πού θά βάλει στή θέση τῆς πάλης τῶν ἐθνικῶν χρηματιστικῶν κεφαλαίων μιά ἀπό κοινοῦ ἐκμετάλλευση τοῦ κόσμου ἀπό τό διεθνῶς ἑνωμένο χρηματιστικό κεφάλαιο. Μιά παρόμοια νέα φάση τοῦ καπιταλισμοῦ εἶναι πάντως νοητή. Ἄν εἶναι πραγματοποιήσιμη ἤ ὄχι—γιά τή λύση αὐτοῦ τοῦ ζητήματος δέν ὑπάρχουν ἀκόμη ἀρκετές προϋποθέσεις» («Neue Zeit», τεῦχ. 5, 30.IV.1915, σελ. 144).

«... Ἀποφασιστική ἀπό αὐτή τήν ἄποψη μπορεῖ νά σταθεῖ ἡ πορεία καί ἡ ἔκβαση τοῦ σημερινοῦ πολέμου. Ὁ πόλεμος αὐτός μπορεῖ νά πνίξει τελείως τά ἀδύνατα ἔμβρυα τοῦ ὑπεριμπεριαλισμοῦ, ὑποδαυλίζοντας στό ἔπακρο τό ἐθνικό μίσος ἀνάμεσα καί στούς ἴδιους τούς χρηματιστές καπιταλιστές, δυναμώνοντας τούς ἐξοπλισμούς καί τήν τάση νά ξεπεράσουν σ'αὐτό τό σημεῖο ὁ ἕνας τόν ἄλλον, κάνοντας ἔτσι ἀναπόφευκτο ἕνα δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Τότε ἡ πρόβλεψη πού διατύπωσα στήν μπροσούρα μου: «Ὁ δρόμος πρός τήν ἐξουσία», θά πραγματοποιηθεῖ σέ τρομακτικές διαστάσεις, θά μεγαλώσει ἡ ὄξυνση τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων, μά ταυτόχρονα καί ἡ ἠθική ἀπονέκρωση (στήν κυριολεξία: «ναυάγιο τῆς ἐπιχείρησης, Abwirtschaftung», χρεοκοπία) τοῦ καπιταλισμοῦ»... (Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι μ'αὐτή τήν ἐπιτηδευμένη λεξούλα ὁ Κάουτσκι ἐννοεῖ ἁπλούστατα τήν «ἐχθρότητα» πρός τόν καπιταλισμό τῶν «ἐνδιάμεσων στρωμάτων πού βρίσκονται ἀνάμεσα στό προλεταριάτο καί στό χρηματιστικό κεφάλαιο» καί συγκεκριμένα: τῆς «διανόησης, τῶν μικροαστῶν. Ἀκόμη καί τῶν μικρῶν καπιταλιστῶν»)... «Ὁ πόλεμος ὅμως μπορεῖ νά τελειώσει καί διαφορετικά. Μπορεῖ νά ὁδηγήσει στό δυνάμωμα τῶν ἀδύνατων ἐμβρύων τοῦ ὑπεριμπεριαλισμοῦ. Τά διδάγματά του» (σημειῶστε το·αὐτό!) «μποροῦν νά ἐπιταχύνουν αὐτή τήν ἀνάπτυξη, πού σέ εἰρηνική περίοδο θά χρειαζόταν νά τήν περιμένουμε πολύν καιρό. Ἄν τά πράγματα φτάσουν ὥς αὐτό τό σημεῖο, ὥς τό σημεῖο πού νά πραγματοποιηθεῖ μιά συμφωνία μεταξύ τῶν ἐθνῶν, ὥς τόν ἀφοπλισμό, ὥς μιά μακρόχρονη εἰρήνη, τότε μποροῦν νά ἐξαλειφθοῦν οἱ χειρότερες αἰτίες, πού πρίν ἀπό τόν πόλεμο ὁδηγοῦσαν ὅλο καί περισσότερο στήν ἠθική ἀπονέκρωση τοῦ καπιταλισμοῦ». Ἐννοεῖται ὅτι ἡ νέα φάση θά φέρει «νέες συμφορές» γιά τό προλεταριάτο, «μπορεῖ καί χειρότερες», «προσωρινά» ὅμως «ὁ ὑπεριμπεριαλισμός» «θά μποροῦσε νά δημιουργήσει μιά ἐποχή νέων ἐλπίδων καί προσδοκιῶν μέσα στά πλαίσια τοῦ καπιταλισμοῦ» (σελ. 145).

Πῶς ἀπ'αὐτή τή «θεωρία» συνάγεται ἡ δικαιολόγηση τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ;

Μέ τρόπο άρκετά περίεργο—γιά έναν «θεωρητικό»—καί συγκεκριμένα μέ τόν παρακάτω:

Οί άριστεροί σοσιαλδημοκράτες τῆς Γερμανίας λένε ὅτι ὁ ἰμπεριαλισμός καί οἱ πόλεμοι πού γεννάει δέν εἶναι κάτι τό τυχαῖο, ἀλλά ἀναγκαῖο προϊόν τοῦ καπιταλισμοῦ, πού ὁδήγησε στήν κυριαρχία τοῦ χρηματιστικοῦ κεφαλαίου. Γι'αὐτό, ἐπειδή ἡ ἐποχή τῆς σχετικά εἰρηνικῆς ἀνάπτυξης ἔχει ξεπεραστεῖ, εἶναι ἀναγκαῖο οἱ μάζες νά περάσουν σέ ἐπαναστατική πάλη. Οἱ «δεξιοί» σοσιαλδημοκράτες δηλώνουν ὠμά: μιά καί ὁ ἰμπεριαλισμός εἶναι «ἀναγκαῖος» κι'ἐμεῖς πρέπει νά εἴμαστε ἰμπεριαλιστές. Ὁ Κάουτσκι, παίζοντας τό ρόλο τοῦ «κέντρου», προτείνει μιά συμβιβαστική λύση:

«Οἱ ἄκροι ἀριστεροί — γράφει στήν μπροσούρα του: «'Εθνικό κράτος, ἰμπεριαλιστικό κράτος καί συμμαχία τῶν κρατῶν» (Νυρεμβέργη, 1915) — θέλουν νά «ἀντιπαραθέσουν» στόν ἀναπόφευκτο ἰμπεριαλισμό τό σοσιαλισμό, δηλ. «ὄχι ἁπλῶς τήν προπαγάνδιση τοῦ σοσιαλισμοῦ, πού στή διάρκεια μισοῦ αἰώνα τήν ἀντιπαραθέτουμε σέ ὅλες τίς μορφές τῆς καπιταλιστικῆς κυριαρχίας, ἀλλά τήν ἄμεση πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ. Αὐτό φαίνεται πολύ ριζοσπαστικό, τό μόνο ὅμως πού μπορεῖ νά κάνει εἶναι νά *σπρώξει* στρατόπεδο τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ *τόν καθένα πού δέν πιστεύει* στήν ἄμεση πρακτική πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ» (σελ. 17, οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι δικές μας).

Μιλώντας γιά ἄμεση πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὁ Κάουτσκι «πραγματοποιεῖ» μιά διαστρέβλωση, ἐπωφελούμενος ἀπό τό γεγονός ὅτι στή Γερμανία, ἰδιαίτερα στίς συνθῆκες τῆς στρατιωτικῆς λογοκρισίας, δέν μπορεῖ νά μιλάει κανείς γιά ἐπαναστατική δράση. Ὁ Κάουτσκι ξέρει πολύ καλά ὅτι οἱ ἀριστεροί ἀπαιτοῦν ἀπό τό κόμμα τήν *ἄμεση* προπαγάνδιση καί τήν προετοιμασία τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης καί καθόλου τήν «ἄμεση πρακτική πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ».

'Από τήν ἀναγκαιότητα τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ οἱ ἀριστεροί βγάζουν τό συμπέρασμα γιά τήν ἀναγκαιότητα τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης. Ἡ «θεωρία τοῦ ὑπεριμπεριαλισμοῦ» χρησιμεύει στόν Κάουτσκι γιά νά *δικαιολογήσει τούς ὀπορτουνιστές,* γιά νά παρουσιάσει τά πράγματα μέ τρόπο πού νά νομιστεῖ πώς οἱ ὀπορτουνιστές δέν πέρασαν καθόλου μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης, ἀλλά ἁπλῶς «δέν πιστεύουν» στήν ἄμεση πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ, περιμένοντας ὅτι «μπορεῖ» νά παρουσιαστεῖ μιά νέα «ἐποχή» ἀφοπλισμοῦ καί μακρόχρονης εἰρήνης. Ἡ «θεωρία» συνοψίζεται στό ὅτι καί *μόνο* στό ὅτι *μέ τήν ἐλπίδα* γιά μιά *νέα* εἰρηνική ἐποχή τοῦ καπιταλισμοῦ ὁ Κάουτσκι προσπαθεῖ νά δικαιολογήσει τήν προσχώρηση τῶν ὀπορτουνιστῶν καί

τῶν ἐπίσημων σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων στήν ἀστική τάξη, καθώς καί τήν παραίτησή τους—παρά τίς ἐπίσημες διακηρύξεις τῆς ἀπόφασης τῆς Βασιλείας—ἀπό τήν ἐπαναστατική (δηλ. τήν προλεταριακή) τακτική στή *σημερινή θυελλώδη ἐποχή!*

Σημειῶστε ὅτι ὁ Κάουτσκι στήν περίπτωση αὐτή ὄχι μόνο δέν δηλώνει ὅτι ἡ νέα φάση ἀπορέει καί θά προκύψει ἀπό τά τάδε καί τάδε περιστατικά καί ἀπό τίς τάδε καί τάδε συνθῆκες, ἀλλά, ἀντίθετα, δηλώνει ἀπερίφραστα: δέν μπορῶ οὔτε κάν νά λύσω τό ζήτημα, ἄν ἡ νέα φάση εἶναι «πραγματοποιήσιμη». Καί πραγματικά, ρίξτε μιά ματιά στίς «τάσεις» γιά νέα ἐποχή, πού ἀνάφερε ὁ Κάουτσκι. Εἶναι ἐκπληκτικό ὅτι ὁ συγγραφέας κατατάσσει στή σειρά τῶν οἰκονομικῶν γεγονότων τήν «τάση γιά ἀφοπλισμό»! Αὐτό σημαίνει νά κρύβεσαι κάτω ἀπό τή σκιά ἀθώων μικροαστικῶν συζητήσεων καί ὀνειροπολήσεων, ἀπό τά ἀναμφισβήτητα γεγονότα πού δέν συμβιβάζονται καθόλου μέ τή θεωρία τῆς ἄμβλυνσης τῶν ἀντιθέσεων. Ὁ «ὑπεριμπεριαλισμός» τοῦ Κάουτσκι—μέ τήν εὐκαιρία αὐτή πρέπει νά ποῦμε ὅτι ἡ λέξη δέν ἐκφράζει καθόλου ἐκεῖνο πού θέλει νά πεῖ ὁ συγγραφέας—σημαίνει τεράστια *ἄμβλυνση* τῶν ἀντιθέσεων τοῦ καπιταλισμοῦ. «Ἐξασθένιση τοῦ προστατευτισμοῦ στήν Ἀγγλία καί στήν Ἀμερική»—μᾶς λένε. Ποῦ ὑπάρχει ἐδῶ ἔστω καί ἡ ἐλάχιστη τάση γιά νέα ἐποχή; Ὁ προστατευτισμός τῆς Ἀμερικῆς, ἀφοῦ ἔφτασε ὥς τά ἔσχατα ὅρια, ἐξασθένισε, παρέμεινε ὅμως ὁ προστατευτισμός, ὅπως παρέμειναν καί τά προνόμια καί τά προνομιακά δασμολόγια τῶν ἀγγλικῶν ἀποικιῶν πρός ὄφελος τῆς Ἀγγλίας. Ἄς θυμηθοῦμε ποῦ στηρίζεται ἡ ἀντικατάσταση τῆς προηγούμενης, τῆς «εἰρηνικῆς» ἐποχῆς τοῦ καπιταλισμοῦ ἀπό τή σύγχρονη, τήν ἰμπεριαλιστική ἐποχή: στηρίζεται στό ὅτι ὁ ἐλεύθερος συναγωνισμός παραχώρησε τή θέση του στίς μονοπωλιακές ἑνώσεις τῶν καπιταλιστῶν καί στό ὅτι ὅλη ἡ γήινη σφαίρα ἔχει μοιραστεῖ. Εἶναι ὁλοφάνερο ὅτι καί τά δυό αὐτά γεγονότα (καί παράγοντες) ἔχουν πραγματικά παγκόσμια σημασία: τό ἐλεύθερο ἐμπόριο καί ὁ εἰρηνικός ἀνταγωνισμός ἦταν δυνατά καί ἀναγκαῖα ὅσο τό κεφάλαιο μποροῦσε ν'αὐξάνει ἀνεμπόδιστα τίς ἀποικίες του καί νά ἁρπάζει στήν Ἀφρική κτλ. μή κατεχόμενα ἐδάφη· κοντά σ'αὐτά ἡ συγκέντρωση τοῦ κεφαλαίου ἦταν ἀκόμη ἀδύνατη καί δέν ὑπῆρχαν ἀκόμη μονοπωλιακές ἐπιχειρήσεις, δηλ. τόσο τεράστιες, ὥστε νά κυριαρχοῦν σ'ἕναν *ὁλόκληρο* βιομηχανικό κλάδο. Ἡ ἐμφάνιση καί ἡ ἀνάπτυξη τέτιων μονοπωλιακῶν

ἐπιχειρήσεων (προφανῶς αὐτό τό προτσές δέν ἔχει σταματήσει οὔτε στήν 'Αγγλία οὔτε στήν 'Αμερική· κι'οὔτε καί ὁ Κάουτσκι θά τολμοῦσε νά ἀμφισβητήσει ὅτι ὁ πόλεμος ἐπιτάχυνε καί ὄξυνε αὐτό τό προτσές) κάνει *ἀδύνατο* τόν προηγούμενο ἐλεύθερο συναγωνισμό, τοῦ ἀφαιρεῖ τό ἔδαφος, ἐνῶ τό μοίρασμα τῆς γήινης σφαίρας *ἐπιβάλλει* τό πέρασμα ἀπό τήν εἰρηνική ἐπέκταση στήν ἔνοπλη πάλη γιά τό *ξαναμοίρασμα* τῶν ἀποικιῶν καί τῶν σφαιρῶν ἐπιροῆς. Εἶναι γελοῖο καί νά σκεφτεῖ κανείς ὅτι ἡ *ἐξασθένιση* τοῦ προστατευτισμοῦ σέ δυό χῶρες θά μποροῦσε ν'ἀλλάξει ὁτιδήποτε ἀπ'αὐτή τήν ἄποψη.

Πιό κάτω, ὁ περιορισμός τῆς ἐξαγωγῆς κεφαλαίων, πού σημειώνεται σέ *δυό* χῶρες μερικά χρόνια. Οἱ δυό αὐτές χῶρες, ἡ Γαλλία καί ἡ Γερμανία, σύμφωνα μέ τή στατιστική λογουχάρη τοῦ Χάρμς τοῦ 1912, εἶχαν ἡ καθεμιά στό ἐξωτερικό κεφάλαια ἀξίας 35 περίπου δισεκατομμυρίων μάρκων (17 περίπου δισεκατομμύρια ρούβλια), ἐνῶ ἡ 'Αγγλία εἶχε μόνη της τά διπλάσια*. 'Η αὔξηση τῆς ἐξαγωγῆς κεφαλαίων μέσα στίς συνθῆκες τοῦ καπιταλισμοῦ ποτέ δέν ἦταν καί δέν μποροῦσε νά εἶναι ἰσόμετρη. 'Ο Κάουτσκι δέν μπορεῖ κάν νά ἰσχυριστεῖ ὅτι ἡ συσσώρευση κεφαλαίου ἀδυνάτισε, ἤ ὅτι ἡ ἱκανότητα τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς ἄλλαξε σοβαρά, λογουχάρη, μέ μιά μεγάλη καλυτέρευση τῆς κατάστασης τῶν μαζῶν. Κάτω ἀπ'αὐτές τίς συνθῆκες, ἀπό τήν ἐλάττωση τῆς ἐξαγωγῆς κεφαλαίων, πού σημειώθηκε μερικά χρόνια σέ δυό χῶρες, δέν μπορεῖ καθόλου νά βγεῖ τό συμπέρασμα ὅτι πλησιάζει μιά νέα ἐποχή.

«'Η ὅλο καί ἐντεινόμενη σύμπλεξη τῶν κλικῶν τοῦ χρηματιστικοῦ κεφαλαίου σέ διεθνή κλίμακα». Αὐτή εἶναι ἡ μοναδική τάση, πραγματικά γενική καί ἀναμφισβήτητη, πού δέν ἐμφανίζεται μόνο γιά μερικά χρόνια καί γιά δυό χῶρες, ἀλλά ἀποτελεῖ τάση ὅλου τοῦ κόσμου, ὅλου τοῦ καπιταλισμοῦ. Γιατί ὅμως ἀπό τήν τάση αὐτή πρέπει νά πηγάσει ἡ τάση γιά ἀφοπλισμό καί ὄχι γιά ἐξοπλισμούς ὅπως μέχρι σήμερα; Ἄς πάρουμε ὁποιαδήποτε

* Βλ. ***Bernhard Harms.*** «Probleme der Weltwirtschaft», Jena, 1912 *(Μπέρνχαρντ Χάρμς.* «Προβλήματα τῆς παγκόσμιας οἰκονομίας», 'Ιένα, 1912.*'Η Σύντ.).* ***George Paish.*** «Great Britains Capital Investments in Colonies etc.» στή «Journal of the Royal Statist. Soc.», vol. LXXIV, 1910/11, p. 167 *(Τζώρτζ Πέις,* «'Επενδύσεις ἀγγλικῶν κεφαλαίων στίς ἀποικίες», στό «Περιοδικό τῆς Βασιλικῆς Στατιστικῆς 'Εταιρίας», τόμ. LXXIV, 1910/11, σελ. 167. *'Η Σύντ.).* 'Ο Λόυντ Τζώρτζ σ'ἕνα λόγο του πού ἐκφώνησε στίς ἀρχές τοῦ 1915 ὑπολόγιζε ὅτι τά ἀγγλικά κεφάλαια στό ἐξωτερικό ἀνέρχονται σέ 4 δισεκατομμύρια λίρες στερλίνες, δηλ. περίπου σέ 80 δισεκατομμύρια μάρκα.

ἀπό τίς παγκόσμιες ἑταιρίες «πυροβόλων» (καί γενικά ἑταιρίες πού παράγουν εἴδη ἐξοπλισμοῦ), λογουχάρη, τήν ἑταιρία «Ἄρμστρονγκ». Τελευταῖα τό ἀγγλικό περιοδικό «Ἐκόνομιστ» (τῆς 1 τοῦ Μάη 1915) ἔγραφε ὅτι τά *κέρδη* αὐτῆς τῆς ἑταιρίας ἀπό 606000 λίρες στερλίνες (περίπου 6 ἑκατομμύρια ρούβλια) πού ἦταν τό 1905/6 ἀνέβηκαν σέ 856000 τό 1913 καί στίς 940000 *(9 ἑκατομμύρια ρούβλια)* τό 1914. Ἐδῶ ἡ σύμπλεξη τοῦ χρηματιστικοῦ κεφαλαίου εἶναι πολύ μεγάλη καί ὁλοένα αὐξάνει· οἱ γερμανοί καπιταλιστές «συμμετέχουν» στίς ἐργασίες τῆς ἀγγλικῆς ἑταιρίας· οἱ ἀγγλικές ἑταιρίες ναυπηγοῦν ὑποβρύχια γιά τήν Αὐστρία κτλ. Τό κεφάλαιο πού περιπλέκεται σέ διεθνή κλίμακα κάνει θαυμάσιες δουλιές μέ τούς ἐξοπλισμούς καί τούς πολέμους. Τό νά βγάζει κανείς ἀπό τήν ἕνωση καί τή σύμπλεξη τῶν διαφόρων ἐθνικῶν κεφαλαίων σέ ἕνα ἑνιαῖο διεθνικό σύνολο τό συμπέρασμα ὅτι ὑπάρχει οἰκονομική τάση γιά ἀφοπλισμό, σημαίνει νά ὑποκαθιστᾶ τήν πραγματική ὄξυνση τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων μέ τούς εὐσεβεῖς μικροαστικούς πόθους γιά ἄμβλυνση αὐτῶν τῶν ἀντιθέσεων.

V

Ὁ Κάουτσκι μιλᾶ γιά τά «διδάγματα» τοῦ πολέμου μέ ἀπόλυτα φιλισταϊκό πνεῦμα, παρουσιάζοντας τά διδάγματα αὐτά μέ τήν ἔννοια κάποιας ἠθικῆς φρίκης μπροστά στίς συμφορές τοῦ πολέμου. Νά, λογουχάρη, ὁ συλλογισμός του στήν μπροσούρα «Ἐθνικό κράτος» κτλ.:

> «Δέν χωράει ἀμφιβολία καί δέν χρειάζονται ἀποδείξεις ὅτι ὑπάρχουν στρώματα πού ἐνδιαφέρονται μέ τόν πιό ἐπιτακτικό τρόπο γιά τήν παγκόσμια εἰρήνη καί τόν ἀφοπλισμό. Οἱ μικροαστοί καί οἱ μικροαγρότες, ἀκόμη καί πολλοί καπιταλιστές καί διανοούμενοι, δέν εἶναι δεμένοι μέ τόν ἰμπεριαλισμό μέ συμφέροντα πού νά εἶναι πιό δυνατά ἀπό τή ζημιά πού παθαίνουν αὐτά τά στρώματα ἀπό τόν πόλεμο καί τούς ἐξοπλισμούς» (σελ. 21).

Τά λόγια αὐτά γράφτηκαν τό Φλεβάρη τοῦ 1915! Τά γεγονότα δείχνουν ὅτι ὅλες οἱ εὔπορες τάξεις, μαζί καί οἱ μικροαστοί καί ἡ «διανόηση», ἔχουν περάσει μαζικά μέ τό μέρος τῶν ἰμπεριαλιστῶν, ὁ Κάουτσκι ὅμως σάν ἄνθρωπος πού εἶναι κλεισμένος στό καβούκι του προσπαθεῖ μέ ὕφος ἐξαιρετικῆς αὐτοϊκανοποίησης νά ξεφύγει ἀπό τά γεγονότα μέ ἀπατηλά λόγια. Τά συμφέροντα τῆς μικροαστικῆς τάξης δέν τά κρίνει ἀπό τήν ἄποψη τῆς *διαγωγῆς* της, ἀλλά ἀπό τά *λόγια* ὁρισμένων

μικροαστῶν, ἄν καί τά λόγια αὐτά σέ κάθε βῆμα διαψεύδονται ἀπό τίς πράξεις τους. Εἶναι ἀκριβῶς τό ἴδιο σάν νά κρίναμε τά «συμφέροντα» τῆς ἀστικῆς τάξης γενικά ὄχι ἀπό τά ἔργα της, ἀλλά ἀπό τά γεμάτα ἀγάπη λόγια τῶν ἀστῶν παπάδων, πού ὁρκίζονται σέ ὅλους τούς ἁγίους ὅτι τό σύγχρονο καθεστώς εἶναι διαποτισμένο μέ τά ἰδανικά τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὁ Κάουτσκι ἐφαρμόζει τό μαρξισμό μέ τέτιο τρόπο, ὥστε ἐξανεμίζεται κάθε περιεχόμενό του καί μένει μόνο ἡ λεξούλα «συμφέρον» μέ κάποια ὑπερφυσική, ἰδεαλιστική σημασία, γιατί δέν παίρνει ὑπόψη τήν πραγματική οἰκονομία, ἀλλά τούς εὐσεβεῖς πόθους γιά τό γενικό καλό.

Ὁ μαρξισμός κρίνει τά «συμφέροντα» μέ βάση τίς ταξικές ἀντιθέσεις καί τήν ταξική πάλη, πού ἐκδηλώνονται σέ ἑκατομμύρια γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἡ μικροαστική τάξη ὀνειροπολεῖ καί φλυαρεῖ γιά ἄμβλυνση τῶν ἀντιθέσεων, προβάλλοντας τό «ἐπιχείρημα» ὅτι ἡ ὄξυνσή τους θά ἔχει «βλαβερά ἐπακόλουθα». Ἰμπεριαλισμός σημαίνει ὑποταγή ὅλων τῶν στρωμάτων τῶν εὔπορων τάξεων στό χρηματιστικό κεφάλαιο καί μοίρασμα τοῦ κόσμου ἀνάμεσα σέ 5-6 «μεγάλες» Δυνάμεις, ἀπό τίς ὁποῖες οἱ περισσότερες παίρνουν σήμερα μέρος στόν πόλεμο. Τό μοίρασμα τοῦ κόσμου ἀπό τίς μεγάλες Δυνάμεις σημαίνει ὅτι ὅλα τά εὔπορα στρώματα αὐτῶν τῶν χωρῶν *ἐνδιαφέρονται* γιά τήν κατοχή ἀποικιῶν καί σφαιρῶν ἐπιροῆς, γιά τήν καταπίεση ξένων ἐθνῶν, γιά τίς λίγο-πολύ προσοδοφόρες θεσοῦλες καί τά προνόμια πού συνδέονται μέ τήν ἰδιότητα τοῦ ν'ἀνήκει κανείς σέ μιά «μεγάλη» Δύναμη καί σ'ἕνα ἔθνος πού καταπιέζει*.

---

* Ὁ Ε. Σοῦλτσε μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τό 1915 τό σύνολο τῶν τίτλων καί ἀξιῶν σ'ὅλο τόν κόσμο ἀνερχόταν σέ 732 δισεκατομμύρια φράγκα, ὑπολογίζοντας καί τά κρατικά καί τά δημοτικά δάνεια καί τίς ὑποθῆκες καί τίς ἀξίες τῶν ἐμποροβιομηχανικῶν ἑταιριῶν κτλ. Ἀπό τό ποσό αὐτό στήν Ἀγγλία ἀναλογοῦσαν 130 δισεκατομμύρια φράγκα, στίς Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς 115, στή Γαλλία 100 καί στή Γερμανία 75, συνεπῶς σέ ὅλες αὐτές τίς τέσσερις μεγάλες Δυνάμεις μαζί ἀναλογοῦσαν 420 δισεκατομμύρια φράγκα, δηλ. πάνω ἀπό τό μισό τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ. Μπορεῖ ἀπ'αὐτό νά κρίνει κανείς πόσο μεγάλα εἶναι τά κέρδη καί τά προνόμια τῶν προηγμένων, κυρίαρχων ἐθνῶν, πού ξεπέρασαν τούς ἄλλους λαούς, τούς καταπιέζουν καί τούς ληστεύουν (*Dr. Ernst Schultze.* «Das französische Kapital in Russland» στό «Finanz-Archiv». Berlin, 1915, Jahrg. 32, S. 127) (*Δρ. Ἔρνστ Σοῦλτσε.* «Τό γαλλικό κεφάλαιο στή Ρωσία», στό «Χρηματιστικό Ἀρχεῖο», Βερολίνο 1915, χρόνος 32ος, σελ. 127. *Ἡ Σύντ.*). Ἡ «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας» τῶν κυρίαρχων ἐθνῶν εἶναι ὑπεράσπιση τοῦ δικαιώματος λείας ἀπό τήν καταλήστευση τῶν ξένων ἐθνῶν. Ὅπως εἶναι

Δέν μπορεῖ νά ζεῖ κανείς ὅπως παλιά μέσα στίς σχετικά ἥσυχες, πολιτισμένες καί εἰρηνικές συνθῆκες ἑνός καπιταλισμοῦ πού ἐξελίσσεται ὁμαλά καί ἐπεκτείνεται βαθμιαῖα σέ νέες χῶρες, γιατί ἔχει ἀρχίσει μιά ἄλλη ἐποχή. Τό χρηματιστικό κεφάλαιο *ἐκτοπίζει* καί θά ἐκτοπίσει τή δοσμένη χώρα ἀπό τή σειρά τῶν μεγάλων Δυνάμεων, θά ἀφαιρέσει τίς ἀποικίες της καί τίς σφαῖρες ἐπιροῆς της (ὅπως ἀπειλεῖ νά κάνει ἡ Γερμανία πού κήρυξε τόν πόλεμο κατά τῆς 'Αγγλίας), θά ἀφαιρέσει ἀπό τή μικροαστική τάξη τά προνόμια πού ἔχει, ἐπειδή ἀνήκει σέ «μεγάλη Δύναμη» καί τά πρόσθετα εἰσοδήματά της. Αὐτό εἶναι γεγονός πού τό ἀποδείχνει ὁ πόλεμος. 'Εκεῖ *ὁδήγησε* στήν πράξη ἡ ὄξυνση τῶν ἀντιθέσεων, ὄξυνση πού τήν ἔχει ἀναγνωρίσει ἐδῶ καί πολύν καιρό ὅλος ὁ κόσμος, μαζί καί ὁ ἴδιος ὁ Κάουτσκι στήν μπροσούρα του «῾Ο δρόμος πρός τήν ἐξουσία».

Καί νά, τώρα πού ὁ ἔνοπλος ἀγώνας γιά τά προνόμια τῶν μεγαλοκρατικῶν ἐθνῶν ἀποτελεῖ πιά γεγονός, ὁ Κάουτσκι προσπαθεῖ *νά πείσει* τούς καπιταλιστές καί τούς μικροαστούς ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι φρικτό πράγμα, ἐνῶ ὁ ἀφοπλισμός εἶναι κάτι τό καλό, ἀκριβῶς μέ τόν ἴδιο τρόπο καί μέ τά ἴδια ἀποτελέσματα σάν τόν χριστιανό παπά πού ἀπό τόν ἄμβωνα προσπαθεῖ νά πείσει τούς καπιταλιστές ὅτι ἡ φιλανθρωπία εἶναι ἐντολή τοῦ θεοῦ καί ροπή τῆς ψυχῆς καί ἠθικός νόμος τοῦ πολιτισμοῦ. 'Εκεῖνο πού ὁ Κάουτσκι ὀνομάζει οἰκονομικές τάσεις γιά «ὑπεριμπεριαλισμό», στήν πραγματικότητα δέν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπό μιά μικροαστική *προσπάθεια νά πειστοῦν* οἱ χριστιανοί νά μήν κάνουν κακό.

'Εξαγωγή κεφαλαίων; Κεφάλαια *ὅμως* ἐξάγονται, περισσότερα ἀπ'ὅ,τι στίς ἀποικίες, στίς ἀνεξάρτητες χῶρες, ὅπως λογουχάρη στίς ῾Ενωμένες Πολιτεῖες τῆς 'Αμερικῆς. Κατάκτηση ἀποικιῶν; Μά οἱ ἀποικίες ἔχουν ἤδη κατακτηθεῖ ὅλες καί σχεδόν ὅλες τείνουν πρός τήν ἀπελευθέρωσή τους: «῾Η 'Ινδία ἴσως πάψει νά εἶναι πιά ἀγγλική κτήση, ποτέ ὅμως ἡ αὐτοκρατορία αὐτή δέν θά ὑποπέσει σάν σύνολο σέ ἄλλη ξένη κυριαρχία» (σελ. 49 τῆς προαναφερόμενης μπροσούρας). «Κάθε τάση ὁποιουδήποτε βιομηχανικοῦ καπιταλιστικοῦ κράτους ν'ἀποκτήσει ἀποικιακή αὐτοκρατορία, πού νά εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπό τό ἐξωτερικό ὡς πρός τόν ἐφοδιασμό της μέ πρῶτες ὕλες, δέν θά

γνωστό, στή Ρωσία ὁ καπιταλιστικός ἰμπεριαλισμός εἶναι πιό ἀδύνατος, ἀπό τό ἄλλο μέρος ὅμως εἶναι πιό ἰσχυρός ὁ στρατιωτικός-φεουδαρχικός ἰμπεριαλισμός.

ἔκανε τίποτε ἄλλο παρά νά ἑνώσει ἐναντίον του ὅλα τά ἄλλα καπιταλιστικά κράτη, νά τό μπλέξει σέ ἀτέλειωτους, ἐξαντλητικούς πολέμους, χωρίς νά τό ὁδηγήσει πιό κοντά στό σκοπό του. Ἡ πολιτική αὐτή θά ἦταν ὁ πιό σίγουρος δρόμος γιά τή χρεοκοπία ὅλης τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ κράτους» (σελ. 72-73).

Αὐτό δέν εἶναι μήπως φιλισταϊκή προσπάθεια νά πειστοῦν οἱ χρηματιστές νά ἀπαρνηθοῦν τόν ἰμπεριαλισμό; Νά φοβερίζεις τούς καπιταλιστές μέ χρεοκοπία εἶναι τό ἴδιο σάν νά συμβουλεύεις τούς χρηματιστές νά μήν παίζουν στό χρηματιστήριο, γιατί «πολλοί χάνουν ἔτσι ὅλη τήν περιουσία τους». Μά τό κεφάλαιο ἔχει νά *κερδίσει* ἀπό τή χρεοκοπία τοῦ ἀνταγωνιζόμενου καπιταλιστῆ καί τοῦ ἀνταγωνιζόμενου ἔθνους, γιατί συγκεντρώνεται ἀκόμη πιό πολύ· γι᾽αὐτό ὅσο πιό ὀξυμένος καί «στριμωγμένος» εἶναι ὁ οἰκονομικός ἀνταγωνισμός, δηλ. τό οἰκονομικό σπρώξιμο στή χρεοκοπία, τόσο πιό δυνατή εἶναι καί ἡ τάση τῶν καπιταλιστῶν νά προσθέσουν σ᾽αὐτό καί τό σπρώξιμο τοῦ ἀντιπάλου στή χρεοκοπία μέ μεθόδους *στρατιωτικές*. Ὅσο λιγότερες χῶρες μένουν, ὅπου μπορεῖ νά γίνει ἐξαγωγή κεφαλαίων σέ συνθῆκες ἐξίσου ἐπικερδεῖς, ὅπως καί στίς ἀποικίες καί σέ ἐξαρτημένα κράτη σάν τήν Τουρκία—γιατί στίς περιπτώσεις *αὐτές* ὁ χρηματιστής ἔχει τριπλάσιο κέρδος σέ σύγκριση μέ τήν ἐξαγωγή κεφαλαίων σέ μιά ἐλεύθερη, αὐτοτελή καί πολιτισμένη χώρα, ὅπως οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς—τόσο *πιό σκληρός* εἶναι ὁ ἀγώνας γιά τήν καθυπόταξη καί τό μοίρασμα τῆς Τουρκίας, τῆς Κίνας κτλ. Αὐτό λέει ἡ οἰκονομική θεωρία τῆς ἐποχῆς τοῦ χρηματιστικοῦ κεφαλαίου καί τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Αὐτό λένε καί τά γεγονότα. Ὁ Κάουτσκι ὅμως μετατρέπει τά πάντα σέ πρόστυχη μικροαστική «ἠθική»: δέν ἀξίζει, λέει, νά ἐξάπτεται κανείς τόσο καί πολύ περισσότερο νά πολεμάει γιά τό μοίρασμα τῆς Τουρκίας, ἤ γιά τήν κατάκτηση τῆς Ἰνδίας, γιατί «ὁπωσδήποτε αὐτό δέν θά εἶναι γιά πολύν καιρό» καί γενικά θά ἦταν καλύτερα ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ νά γίνεται εἰρηνικά... Ἐννοεῖται ὅτι θά ἦταν ἀκόμη καλύτερα νά ἀναπτύσσεται ὁ καπιταλισμός καί νά ἐπεκτείνονται οἱ ἀγορές, χρησιμοποιώντας τήν αὔξηση τοῦ μισθοῦ ἐργασίας: αὐτό εἶναι πέρα γιά πέρα «νοητό» καί ἡ παρότρυνση πού γίνεται στούς χρηματιστές σ᾽αὐτό τό πνεῦμα εἶναι τό καταλληλότερο θέμα γιά κήρυγμα ἑνός παπᾶ... Ὁ καλός μας ὁ Κάουτσκι κατατόπισε σχεδόν τελείως κι᾽ἔπεισε τούς γερμανούς χρηματιστές ὅτι δέν ἀξίζει νά πολεμοῦν μέ τήν Ἀγγλία γιά τίς ἀποικίες, γιατί ἔτσι εἴτε

ἀλλοιῶς οἱ ἀποικίες αὐτές πολύ γρήγορα θά ἀπελευθερωθοῦν!...

'Από τό 1872 ὥς τό 1912 οἱ ἐξαγωγές καί οἱ εἰσαγωγές τῆς 'Αγγλίας ἀπό τήν Αἴγυπτο αὐξάνονταν σέ μικρότερο βαθμό ἀπ'ὅ,τι οἱ συνολικές ἐξαγωγές καί εἰσαγωγές τῆς 'Αγγλίας. Τό ἠθικό συμπέρασμα τοῦ «μαρξιστῆ» Κάουτσκι εἶναι: «δέν ἔχουμε κανένα λόγο νά νομίζουμε ὅτι χωρίς τή στρατιωτική κατοχή τῆς Αἰγύπτου τό ἐμπόριο μαζί της θά εἶχε ἀναπτυχθεῖ λιγότερο κάτω ἀπό τήν ἁπλή ἐπίδραση τοῦ βάρους τῶν οἰκονομικῶν παραγόντων» (72). «Οἱ τάσεις τοῦ κεφαλαίου γιά ἐπέκταση», «μποροῦν *καλύτερα ἀπό καθετί* νά πραγματοποιηθοῦν ὄχι μέ τίς βίαιες μεθόδους τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, ἀλλά *μέ μιά εἰρηνική δημοκρατία»* (70).

Πόσο ἐξαιρετικά σοβαρή, ἐπιστημονική, «μαρξιστική» ἀνάλυση! 'Ο Κάουτσκι «διόρθωσε» περίφημα αὐτή τήν παράλογη ἱστορία, «ἀπόδειξε» ὅτι οἱ ἄγγλοι δέν εἶχαν καθόλου ἀνάγκη νά ἀφαιρέσουν τήν Αἴγυπτο ἀπό τούς γάλλους καί ὅτι οἱ γερμανοί χρηματιστές δέν εἶχαν κανένα ἀπολύτως λόγο ν'ἀρχίσουν τόν πόλεμο καί νά ὀργανώνουν, ἐκτός ἀπό τά ἄλλα μέτρα, καί τήν ἐκστρατεία τῆς Τουρκίας, γιά νά διώξουν τούς ἄγγλους ἀπό τήν Αἴγυπτο! Ὅλα αὐτά εἶναι παρεξήγηση καί τίποτε παραπάνω — δέν τό κατάλαβαν ἀκόμη οἱ ἄγγλοι ὅτι τό «καλύτερο» πού ἔχουν νά κάνουν εἶναι νά παραιτηθοῦν ἀπό τή χρησιμοποίηση βίας ἐνάντια στήν Αἴγυπτο καί νά περάσουν (πρός τό συμφέρον τῆς ἐπέκτασης τῆς ἐξαγωγῆς κεφαλαίων *μέ τόν τρόπο τοῦ Κάουτσκι!)* στήν «εἰρηνική δημοκρατία»...

«'Εννοεῖται πώς, ὅταν οἱ ἀστοί ὀπαδοί τοῦ ἐλεύθερου ἐμπορίου σκέπτονται ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου παραμερίζει ὁλότελα τίς οἰκονομικές ἀντιθέσεις πού γεννάει ὁ καπιταλισμός, αὐτό δέν εἶναι παρά αὐταπάτη. Οὔτε τό ἐλεύθερο ἐμπόριο, οὔτε ἡ δημοκρατία μποροῦν νά τίς παραμερίσουν. 'Εμεῖς ὅμως ἐνδιαφερόμαστε ἀπό κάθε ἄποψη ὥστε οἱ ἀντιθέσεις αὐτές νά ξεπερνιοῦνται σέ μιά πάλη μέ μορφές τέτιες, πού νά προξενοῦν στίς ἐργαζόμενες μάζες ὅσο τό δυνατό λιγότερα βάσανα καί λιγότερες θυσίες» (73)...

'Ο θεός νά δόσει! Κύριε ἐλέησον! Τί εἶναι φιλισταῖος — ρωτοῦσε ὁ Λασσάλ — καί ἀπαντοῦσε μέ τό γνωστό ἀπόφθεγμα τοῦ ποιητῆ: «φιλισταῖος εἶναι ἕνα ἄδειο ἔντερο, γεμάτο φόβο κι'ἐλπίδα ὅτι ὁ θεός θά τό λυπηθεῖ»[198].

'Ο Κάουτσκι ὁδήγησε τό μαρξισμό σέ μιά πρωτάκουστη ἐκπόρνευση καί ὁ ἴδιος μετατράπηκε σέ ἀληθινό παπά. 'Ο παπάς *προσπαθεῖ νά πείσει* τούς καπιταλιστές νά περάσουν σέ μιά εἰρηνική δημοκρατία κι'αὐτό τό ὀνομάζει διαλεκτική: ἄν στίς ἀρχές ὑπῆρχε ἐλεύθερο ἐμπόριο καί ἔπειτα μονοπώλια καί

ἰμπεριαλισμός, τότε γιατί νά μή γίνει «ὑπεριμπεριαλισμός» καί ξανά ἐλεύθερο ἐμπόριο; Ὁ παπάς *παρηγορεῖ* τίς καταπιεζόμενες μάζες, περιγράφοντας τά ἀγαθά αὐτοῦ τοῦ «ὑπεριμπεριαλισμοῦ», ἄν καί ὁ παπάς αὐτός δέν εἶναι σέ θέση νά πεῖ ἄν αὐτός ὁ «ὑπεριμπεριαλισμός» εἶναι «πραγματοποιήσιμος»! Ὁ Φόϋερμπαχ εἶχε δίκιο ὅταν, σέ ὅσους ὑπεράσπιζαν τή θρησκεία μέ τό ἐπιχείρημα ὅτι παρηγορεῖ τόν ἄνθρωπο, ἔδειχνε τόν ἀντιδραστικό χαρακτήρα κάθε παρηγόριας: ὅποιος παρηγορεῖ τό δοῦλο, ἀντί νά τόν ξεσηκώνει ἐνάντια στή δουλεία, αὐτός βοηθάει τούς δουλοκτῆτες.

Ὅλες οἱ τάξεις πού καταπιέζουν ἔχουν ἀνάγκη, γιά νά περιφρουρήσουν τήν κυριαρχία τους, ἀπό δυό κοινωνικά λειτουργήματα: ἀπό τό λειτούργημα τοῦ δήμιου καί ἀπό τό λειτούργημα τοῦ παπᾶ. Ὁ δήμιος πρέπει νά καταπνίγει τή διαμαρτυρία καί τήν ἀγανάκτηση τῶν καταπιεζομένων. Ὁ παπάς πρέπει νά παρηγορεῖ τούς καταπιεζομένους, νά τούς περιγράφει τίς προοπτικές (αὐτό εἶναι πολύ βολικό νά γίνεται, ὅταν δέν προσφέρεται καμιά ἐγγύηση ὅτι οἱ προοπτικές αὐτές εἶναι «πραγματοποιήσιμες»...) μετριασμοῦ τῶν συμφορῶν καί τῶν θυσιῶν μέ τή διατήρηση τῆς ταξικῆς κυριαρχίας κι᾿ἔτσι νά τούς συμφιλιώνει μ᾿αὐτή τήν κυριαρχία, νά τούς ἀποτρέπει ἀπό τήν ἐπαναστατική δράση, νά ἐξαλείφει τίς ἐπαναστατικές τους διαθέσεις, νά ἐξουθενώνει τήν ἐπαναστατική τους ἀποφασιστικότητα. Ὁ Κάουτσκι μετάτρεψε τό μαρξισμό στήν πιό ἀποκρουστική καί τήν πιό κουτή ἀντεπαναστατική θεωρία, στόν πιό βρωμερό παπαδισμό.

Τό 1909, στήν μπροσούρα του «Ὁ δρόμος πρός τήν ἐξουσία» ἀναγνωρίζει τήν ὄξυνση τῶν ἀντιθέσεων τοῦ καπιταλισμοῦ, τήν προσέγγιση μιᾶς ἐποχῆς πολέμων καί ἐπαναστάσεων, μιᾶς νέας «ἐπαναστατικῆς περιόδου»—πράγμα πού κανείς δέν τό διέψευσε καί οὔτε μπορεῖ νά τό διαψεύσει. Μιά ἐπανάσταση δέν μπορεῖ νά εἶναι «πρόωρη», δηλώνει σ᾿αὐτή τήν μπροσούρα καί διακηρύσσει ὅτι εἶναι «ἀνοιχτή προδοσία τῆς ὑπόθεσής μας» τό ν᾿ἀρνεῖται κανείς νά πάρει ὑπόψη τή δυνατότητα νίκης κατά τήν ἐξέγερση, ἄν καί πρίν ἀπό τήν πάλη δέν μπορεῖ νά ἀποκλειστεῖ καί τό ἐνδεχόμενο ἥττας.

Ἦρθε ὁ πόλεμος. Ὀξύνθηκαν *ἀκόμη περισσότερο* οἱ ἀντιθέσεις. Οἱ συμφορές τῶν μαζῶν πῆραν γιγάντιες διαστάσεις. Ὁ πόλεμος παρατείνεται καί τό πεδίο δράσης του ὅλο καί ἐπεκτείνεται. Ὁ Κάουτσκι γράφει τή μιά μπροσούρα ὕστερα ἀπό τήν ἄλλη, ἐφαρμόζει πειθήνια τίς ἐντολές τοῦ λογοκριτῆ,

δέν ἀναφέρει στοιχεῖα γιά τήν καταλήστευση τῶν ἐδαφῶν καί τίς φρίκες τοῦ πολέμου, γιά τά σκανδαλώδη κέρδη τῶν προμηθευτῶν πολεμικοῦ ὑλικοῦ, γιά τήν ἀκρίβεια, γιά τή «στρατιωτική δουλεία» τῶν στρατευμένων ἐργατῶν, σέ ἀντάλλαγμα ὅμως δέν παύει νά παρηγορεῖ τό προλεταριάτο—τό παρηγορεῖ μέ παραδείγματα ἀπό τούς πολέμους πού ἔγιναν ὅταν ἡ ἀστική τάξη ἦταν ἐπαναστατική ἤ προοδευτική, ὅταν ὁ «ἴδιος ὁ Μάρξ» εὐχόταν τή νίκη τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης ἀστικῆς τάξης, τό παρηγορεῖ μέ σειρές καί στῆλες ἀπό ἀριθμούς, πού τείνουν ν'ἀποδείξουν «τή δυνατότητα» νά ὑπάρχει καπιταλισμός χωρίς ἀποικίες καί ληστεῖες, χωρίς πολέμους καί ἐξοπλισμούς καί πού ἀποδείχνουν ὅτι εἶναι προτιμότερη μιά «εἰρηνική δημοκρατία». Ὁ Κάουτσκι, μή τολμώντας νά ἀρνηθεῖ ὅτι μεγαλώνουν οἱ συμφορές τῶν μαζῶν καί ὅτι ἐπέρχεται, στήν πραγματικότητα, μπροστά στά μάτια μας μιά ἐπαναστατική κατάσταση (γι'αὐτό τό πράγμα δέν ἐπιτρέπεται νά μιλάει κανείς! τό ἀπαγορεύει ἡ λογοκρισία...), παίζει τό ρόλο τοῦ λακέ ἀπέναντι στήν ἀστική τάξη καί ἀπέναντι στούς ὀπορτουνιστές μέ τό νά περιγράφει τήν «προοπτική» (*δέν ἐγγυᾶται* ἄν εἶναι «πραγματοποιήσιμη») τέτιων μορφῶν πάλης στή νέα φάση ὅπου θά εἶναι «λιγότερες οἱ θυσίες καί τά βάσανα»... ἔχουν ἀπόλυτα δίκιο ὁ Φρ. Μέρινγκ καί ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ πού γι'αὐτό τό λόγο ἀποκαλοῦν τόν Κάουτσκι πόρνη (Mädchen für alle).

* *
*

Στή Ρωσία τόν Αὔγουστο τοῦ 1905 εἴχαμε ἐπαναστατική κατάσταση. Ὁ τσάρος γιά νά «παρηγορήσει» τίς μάζες πού βρίσκονταν σέ ἀναβρασμό ὑποσχέθηκε τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν[199]. Ἄν ἡ παραίτηση τῶν χρηματιστῶν ἀπό τούς ἐξοπλισμούς καί μιά συμφωνία μεταξύ τους γιά μακρόχρονη εἰρήνη μποροῦν νά ὀνομαστοῦν «ὑπεριμπεριαλισμός», τότε τό νομοθετικό συμβουλευτικό καθεστώς τοῦ Μπουλίγκιν θά μποροῦσε νά ὀνομαστεῖ «ὑπεραπολυταρχία». Ἄς ὑποθέσουμε γιά μιά στιγμή ὅτι αὔριο ἑκατό ἀπό τούς μεγαλύτερους χρηματιστές τοῦ κόσμου, πού εἶναι «συμπλεγμένοι» σέ ἑκατοντάδες κολοσσιαῖες ἐπιχειρήσεις, *ὑπόσχονται* στούς λαούς ὅτι ὕστερα ἀπό τόν πόλεμο θά εἶναι ὑπέρ τοῦ ἀφοπλισμοῦ (κάνουμε γιά μιά στιγμή αὐτή τήν ὑπόθεση, γιά νά παρακολουθήσουμε τά πολιτικά συμπεράσματα τῆς ἀνόητης θεωρίας τοῦ Κάουτσκι). Ἀκόμη καί τότε τό ν'ἀποτρέπει κανείς τό προλεταριάτο ἀπό τήν ἐπαναστα-

τική δράση—πού χωρίς αὐτήν ὅλες οἱ ὑποσχέσεις καί ὅλες οἱ ἀγαθές προοπτικές δέν εἶναι παρά ὀπτική ἀπάτη—θά ἦταν ἀνοιχτή προδοσία τοῦ προλεταριάτου.

Ὁ πόλεμος δέν ἔφερε στήν τάξη τῶν καπιταλιστῶν μόνο κολοσσιαῖα κέρδη καί ὑπέροχες προοπτικές γιά καινούργιες ληστεῖες (Τουρκία, Κίνα κτλ.), καινούργιες παραγγελίες ἀξίας δισεκατομμυρίων, καινούργια δάνεια μέ αὐξημένα ἐπιτόκια. Ἔφερε κάτι περισσότερο: ἔφερε στήν τάξη τῶν καπιταλιστῶν ἀκόμη μεγαλύτερα πολιτικά ὀφέλη, διασπώντας καί διαφθείροντας τό προλεταριάτο. Ὁ Κάουτσκι βοηθάει αὐτή τή διαφθορά, καθαγιάζει αὐτή τή διεθνή *διάσπαση* τῶν ἀγωνιζόμενων προλεταρίων *στό ὄνομα τῆς ἑνότητας* μέ τούς ὀπορτουνιστές τοῦ ἔθνους «του», μέ τούς διάφορους Ζύντεκουμ! Καί βρίσκονται ἄνθρωποι πού δέν καταλαβαίνουν ὅτι τό σύνθημα τῆς ἑνότητας τῶν παλιῶν κομμάτων σημαίνει «ἑνότητα» τοῦ ἐθνικοῦ προλεταριάτου μέ τή δική του ἐθνική ἀστική τάξη καί *διάσπαση* τοῦ προλεταριάτου τῶν διαφόρων ἐθνῶν...

VI

Οἱ παραπάνω γραμμές εἶχαν ἤδη γραφτεῖ, ὅταν βγῆκε τό τεῦχος τοῦ «Neue Zeit» τῆς 28 τοῦ Μάη (ἀρ. 9) μέ τά συμπεράσματα τοῦ Κάουτσκι γιά τή «χρεοκοπία τῆς σοσιαλδημοκρατίας» (§ 7 τῶν ἀντιρήσεών του στόν Κοῦνοφ). Ὁ ἴδιος ὁ Κάουτσκι συνόψισε καί ἀνήγαγε ὅλα τά παλιά σοφίσματα καθώς καί ἕνα καινούργιο σόφισμα ὑπέρ τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ στά παρακάτω:

«Ἁπλούστατα δέν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι καθαρά ἰμπεριαλιστικός, ὅτι μέ τό ξέσπασμά του ἔμπαινε τό δίλημμα: ἰμπεριαλισμός ἤ σοσιαλισμός, ὅτι τά σοσιαλιστικά κόμματα καί οἱ προλεταριακές μάζες τῆς Γερμανίας, τῆς Γαλλίας καί ἀπό πολλές ἀπόψεις καί τῆς Ἀγγλίας, ρίχτηκαν χωρίς νά τό σκεφτοῦν, μόνο μέ τήν ἔκκληση μιᾶς χούφτας κοινοβουλευτικῶν ἀνδρῶν, στήν ἀγκαλιά τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, πρόδοσαν τό σοσιαλισμό κι᾿ ἔτσι προκάλεσαν μιά χρεοκοπία χωρίς προηγούμενο σ᾿ ὅλη τήν ἱστορία».

Καινούργιο σόφισμα καί καινούργια ἐξαπάτηση τῶν ἐργατῶν: ὁ πόλεμος, λέει, δέν εἶναι «καθαρά» ἰμπεριαλιστικός!

Στό ζήτημα τοῦ χαρακτήρα καί τῆς σημασίας τοῦ σύγχρονου πολέμου ὁ Κάουτσκι ταλαντεύεται καταπληκτικά καί ὁ κομματικός αὐτός ἡγέτης παρακάμπτει συνεχῶς τίς συγκεκριμένες καί ἐπίσημες δηλώσεις τῶν συνεδρίων τῆς Βασιλείας καί τοῦ

Χέμνιτς μέ τήν ἴδια προσοχή πού ἕνας κλέφτης παρακάμπτει τόν τόπο τῆς τελευταίας κλεψιᾶς του. Στήν μπροσούρα του «'Εθνικό κράτος κτλ.», πού τήν ἔγραψε τό Φλεβάρη τοῦ 1915, ὁ Κάουτσκι ὑποστήριζε ὅτι ὁ πόλεμος «σέ τελευταία ἀνάλυση εἶναι πάντως ἰμπεριαλιστικός» (σελ. 64). Τώρα εἰσάγεται μιά καινούργια μικρή ἐπιφύλαξη: δέν εἶναι *καθαρά* ἰμπεριαλιστικός—τί εἶναι λοιπόν ἀκόμη;

'Αποδείχνεται πώς εἶναι καί ἐθνικός! 'Ο Κάουτσκι κατάντησε νά ὑποστηρίζει μέ ἕνα ὁμοίωμα διαλεκτικῆς ἀλά Πλεχάνοφ αὐτά τά ἐξωφρενικά πράγματα:

«'Ο σημερινός πόλεμος εἶναι γέννημα ὄχι μόνο τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, ἀλλά καί τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης». Αὐτός, ὁ Κάουτσκι, ἀκόμη ἀπό τό 1904 πρόβλεψε ὅτι ἡ ρωσική ἐπανάσταση θά κάνει νά ἀναγεννηθεῖ ὁ πανσλαβισμός σέ καινούργια μορφή, ὅτι «μιά δημοκρατική Ρωσία δέν μπορεῖ παρά νά ἀνάψει ἔντονα τόν πόθο τῶν σλάβων τῆς Αὐστρίας καί τῆς Τουρκίας νά πετύχουν ἐθνική ἀνεξαρτησία... Τότε καί τό πολωνικό πρόβλημα θά γίνει ὀξύ... 'Η Αὐστρία τότε θά διαλυθεῖ, γιατί μέ τήν κατάρευση τοῦ τσαρισμοῦ θά πέσει τό σιδερένιο στεφάνι πού συνδέει σήμερα τά στοιχεῖα πού τείνουν νά ἀπομακρυνθοῦν τό ἕνα ἀπό τό ἄλλο» (τήν τελευταία περικοπή τήν παραθέτει σήμερα ὁ ἴδιος ὁ Κάουτσκι ἀπό τό ἄρθρο του τοῦ 1904)... «'Η ρωσική ἐπανάσταση... ἔδοσε μιά νέα ἰσχυρή ὤθηση στούς ἐθνικούς πόθους τῆς 'Ανατολῆς, πρόσθεσε στά εὐρωπαϊκά προβλήματα καί τά ἀσιατικά. *"Ολα αὐτά τά προβλήματα* στή διάρκεια τοῦ *σημερινοῦ* πολέμου ἐκδηλώνονται μέ θυελλώδη τρόπο καί ἀποκτοῦν πολύ ἀποφασιστική σημασία γιά τίς διαθέσεις τῶν *λαϊκῶν* μαζῶν, μαζί *καί τῶν προλεταριακῶν,* ἐνῶ μέσα στίς κυρίαρχες τάξεις ἐπικρατοῦν ἰμπεριαλιστικές τάσεις» (σελ. 273· οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι δικές μας).

Νά ἀκόμη ἕνα μικρό δεῖγμα ἐκπόρνευσης τοῦ μαρξισμοῦ! *'Επειδή* μιά «δημοκρατική Ρωσία» θά ἄναβε τούς πόθους τῶν ἐθνῶν τῆς 'Ανατολικῆς Εὐρώπης γιά ἐλευθερία (αὐτό εἶναι ἀναμφισβήτητο), *γι'αὐτό* ὁ σημερινός πόλεμος, πού δέν ἀπελευθερώνει κανένα ἔθνος, μά ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἔκβασή του ὑποδουλώνει πολλά ἔθνη, δέν εἶναι «καθαρά» ἰμπεριαλιστικός πόλεμος. *'Επειδή* ἡ «κατάρευση τοῦ τσαρισμοῦ» θά σήμαινε διάλυση τῆς Αὐστρίας, λόγω τῆς ἔλλειψης δημοκρατίας στήν ἐθνική της συγκρότηση, *γι'αὐτό* ὁ ἀντεπαναστατικός τσαρισμός, πού δυνάμωσε προσωρινά, ληστεύοντας τήν Αὐστρία καί ἐντείνοντας *ἀκόμη περισσότερο* τήν καταπίεση τῶν ἐθνῶν τῆς Αὐστρίας, ἔδοσε στό «σημερινό πόλεμο» ὄχι καθαρά ἰμπεριαλιστικό, μά ὥς ἕνα βαθμό ἐθνικό χαρακτήρα. *'Επειδή* οἱ «κυρίαρχες τάξεις» κοροϊδεύουν τούς στενοκέφαλους μικροαστούς καί τούς ἀποβλακωμένους ἀγρότες μέ τά παραμύθια γιά ἐθνικούς σκοπούς τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου, *γι'αὐτό* ἕνας ἄνθρωπος

τῆς ἐπιστήμης, μιά αὐθεντία τοῦ «μαρξισμοῦ», ἕνας ἐκπρόσωπος τῆς ΙΙ Διεθνοῦς ἔχει τό δικαίωμα νά ἐνεργεῖ ἔτσι, ὥστε νά συμβιβάζονται οἱ μάζες μ᾽αὐτή τήν ἀπάτη, χρησιμοποιώντας γιά τό σκοπό αὐτό τή «φόρμουλα»: οἱ κυρίαρχες τάξεις ἔχουν ἰμπεριαλιστικές τάσεις, ἐνῶ ὁ «λαός» καί οἱ προλεταριακές μάζες ἔχουν «ἐθνικές» τάσεις.

Ἡ διαλεκτική μετατρέπεται στήν πιό χυδαία, στήν πιό τιποτένια σοφιστική!

Στό σημερινό πόλεμο τό ἐθνικό στοιχεῖο ἐκπροσωπεῖται *μόνο* ἀπό τόν πόλεμο τῆς Σερβίας κατά τῆς Αὐστρίας (πράγμα πού τονίστηκε, ἀνάμεσα στ᾽ἄλλα, στήν ἀπόφαση τῆς σύσκεψης τοῦ κόμματός μας στήν Βέρνη)*. Μόνο στή Σερβία καί μέσα στούς σέρβους ἔχουμε ἕνα μακρόχρονο ἐθνικό ἀπελευθερωτικό κίνημα, πού ἀγκαλιάζει ἑκατομμύρια «λαϊκές μάζες» καί πού «συνέχειά» του εἶναι ὁ πόλεμος τῆς Σερβίας κατά τῆς Αὐστρίας. Ἄν ὁ πόλεμος αὐτός ἦταν ἀπομονωμένος, δηλ. ἄν δέν συνδεόταν μέ τόν πανευρωπαϊκό πόλεμο, μέ τούς ἰδιοτελεῖς καί ληστρικούς σκοπούς τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ρωσίας κτλ., τότε ὅλοι οἱ σοσιαλιστές θά εἶχαν τήν *ὑποχρέωση* νά εὔχονται τήν ἐπιτυχία τῆς σερβικῆς *ἀστικῆς τάξης*—αὐτό εἶναι τό μοναδικά σωστό καί ἀπόλυτα ἀναγκαῖο συμπέρασμα πού βγαίνει ἀπό τό ἐθνικό στοιχεῖο τοῦ σήμερινοῦ πολέμου. Ὁ σοφιστής ὅμως Κάουτσκι, πού σήμερα βρίσκεται στήν ὑπηρεσία τῶν ἀστῶν, τῶν κληρικῶν καί τῶν στρατηγῶν τῆς Αὐστρίας, δέν βγάζει αὐτό ἀκριβῶς τό συμπέρασμα!

Παρακάτω. Ἡ διαλεκτική τοῦ Μάρξ, ὄντας ἡ τελευταία λέξη τῆς ἐπιστημονικῆς-ἐξελικτικῆς μεθόδου, ἀπαγορεύει ἀκριβῶς τήν ἀπομονωμένη, δηλ. τή μονόπλευρη καί τερατωδῶς διαστρεβλωμένη ἐξέταση ἑνός ἀντικειμένου. Τό ἐθνικό στοιχεῖο τοῦ σερβοαυστριακοῦ πολέμου δέν ἔχει καί δέν μπορεῖ νά ἔχει *καμιά* σοβαρή σημασία στόν πανευρωπαϊκό πόλεμο. Ἄν νικήσει ἡ Γερμανία, θά πνίξει τό Βέλγιο καί ἕνα μέρος ἐπίσης τῆς Πολωνίας, ἴσως καί ἕνα μέρος τῆς Γαλλίας κτλ. Ἄν νικήσει ἡ Ρωσία, θά πνίξει τή Γαλικία κι᾽ἕνα μέρος ἐπίσης τῆς Πολωνίας, τήν Ἀρμενία κτλ. Ἄν ἔχουμε «ἰσοπαλία» θά μείνει ἡ παλιά ἐθνική καταπίεση. Γιά τή Σερβία, δηλ. γιά τό ἕνα περίπου ἑκατοστό ἀπ᾽ὅσους παίρνουν μέρος στό σημερινό πόλεμο, ὁ πόλεμος εἶναι ἡ «συνέχιση τῆς πολιτικῆς» τοῦ ἀστικοαπελευθερωτικοῦ κινήματος. Γιά τά $^{99}/_{100}$ ὁ πόλεμος εἶναι ἡ συνέχιση τῆς

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 162. *Ἡ Σύντ.*

πολιτικῆς τῆς ἰμπεριαλιστικῆς, δηλ. τῆς γερασμένης ἀστικῆς τάξης, πού εἶναι ἱκανή νά διαφθείρει, ὄχι ὅμως καί νά ἀπελευθερώσει τά ἔθνη. Ἡ τριπλή συνεννόηση, «ἀπελευθερώνοντας» τή Σερβία, *ξεπουλάει* τά συμφέροντα τῆς σερβικῆς ἐλευθερίας στόν ἰταλικό ἰμπεριαλισμό γιά τή βοήθεια πού προσφέρει στήν καταλήστευση τῆς Αὐστρίας.

Ὅλα αὐτά εἶναι πασίγνωστα καί ὅλα αὐτά τά διαστρέβλωσε ἀναίσχυντα ὁ Κάουτσκι, γιά νά δικαιολογήσει τούς ὀπορτουνιστές. «Καθαρά» φαινόμενα *δέν ὑπάρχουν* καί δέν μποροῦν νά ὑπάρχουν οὔτε στή φύση οὔτε στήν κοινωνία—αὐτό ἀκριβῶς διδάσκει ἡ διαλεκτική τοῦ Μάρξ, πού μᾶς δείχνει ὅτι ἡ ἴδια ἡ ἔννοια τῆς καθαρότητας κλείνει μέσα της μιά ὁρισμένη στενότητα, μιά μονομέρεια τῆς ἀνθρώπινης γνώσης, πού δέν ἀγκαλιάζει τό ἀντικείμενο ὥς τό τέλος σ᾽ὅλη του τή συνθετότητα. Δέν ὑπάρχει στόν κόσμο καί δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει «καθαρός» καπιταλισμός, ἀλλά πάντα ὑπάρχουν *μίγματα,* πότε φεουδαρχίας, πότε μικροαστισμοῦ, πότε κάτι ἄλλου. Γι᾽αὐτό τό νά λές ὅτι ὁ πόλεμος δέν εἶναι «καθαρά» ἰμπεριαλιστικός, ἐνῶ πρόκειται γιά κραυγαλέα ἐξαπάτηση τῶν «λαϊκῶν μαζῶν» ἀπό τούς ἰμπεριαλιστές, πού φανερά συγκαλύπτουν τούς πραγματικά ληστρικούς σκοπούς τους μέ «ἐθνική» φρασεολογία, σημαίνει ὅτι εἶσαι ἐξαιρετικά στενοκέφαλος σχολαστικός ἤ στρεψόδικος καί ἀπατεώνας. Ὅλη ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος εἶναι ἀκριβῶς ὅτι ὁ Κάουτσκι *ὑποστηρίζει* τήν ἐξαπάτηση τοῦ λαοῦ ἀπό τούς ἰμπεριαλιστές, ὅταν λέει ὅτι «γιά τίς λαϊκές μάζες, μαζί καί γιά τίς προλεταριακές, εἶχαν ἀποφασιστική σημασία» τά ἐθνικά προβλήματα, *ἐνῶ* γιά τίς κυρίαρχες τάξεις οἱ «ἰμπεριαλιστικές τάσεις» (σελ. 273) καί ὅταν θέλει νά τό «στηρίξει» αὐτό, προσφεύγοντας σέ μιά ψευτοδιαλεκτική γιά τήν «ἀτέλειωτα ποικιλόμορφη πραγματικότητα» (σελ. 274). Ἀναμφισβήτητο εἶναι ὅτι ἡ πραγματικότητα εἶναι ἀτέλειωτα ποικιλόμορφη—αὐτό εἶναι ἱερή ἀλήθεια! Εἶναι ὅμως ἐξίσου ἀναμφισβήτητο ὅτι σ᾽αὐτή τήν ἀτέλειωτη ποικιλομορφία ὑπάρχουν δυό κύρια καί θεμελιακά ρεύματα: τό ἀντικειμενικό περιεχόμενο τοῦ πολέμου εἶναι ἡ «συνέχιση τῆς πολιτικῆς» τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, δηλ. τῆς ληστείας ξένων ἐθνῶν ἀπό τή γερασμένη ἀστική τάξη τῶν «μεγάλων Δυνάμεων» (καί ἀπό τίς κυβερνήσεις τους), ἐνῶ ἡ «ὑποκειμενική» κυρίαρχη ἰδεολογία δέν εἶναι παρά «ἐθνικές» φράσεις πού διαδίδονται γιά τήν ἐξαπάτηση τῶν μαζῶν.

Τό παλιό σόφισμα τοῦ Κάουτσκι, πού τό ἐπαναλαβαίνει ἀτέλειωτες φορές, ὅτι δῆθεν οἱ «ἀριστεροί» παρουσίασαν τά

πράγματα μέ τέτιον τρόπο, λές καί τό δίλημμα «μέ τό ξέσπασμα τοῦ πολέμου» ἦταν: ἰμπεριαλισμός ἤ σοσιαλισμός, τό ἔχουμε ἤδη ἐξετάσει. Εἶναι μιά ξεδιάντροπη διαστρέβλωση, γιατί ὁ Κάουτσκι ξέρει πολύ καλά ὅτι οἱ ἀριστεροί ἔβαζαν ἕνα *ἄλλο* δίλημμα: προσχώρηση τοῦ κόμματος στήν ἰμπεριαλιστική ληστεία καί ἀπάτη ἤ κήρυγμα καί προετοιμασία τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης. Ὁ Κάουτσκι ξέρει ἐπίσης ὅτι *μόνο* ἐξαιτίας τῆς προστασίας πού τοῦ παρέχει ἡ λογοκρισία, δέν ξεσκεπάζεται ἀπό τούς «ἀριστερούς» τῆς Γερμανίας τό ἀνόητο παραμύθι πού διαδίδει ἀπό δουλικότητα ἀπέναντι στούς Ζύντεκουμ.

Ὅσο γιά τή σχέση ἀνάμεσα στίς «προλεταριακές μάζες» καί σέ μιά «χούφτα κοινοβουλευτικούς ἄνδρες», ὁ Κάουτσκι προβάλλει ἐδῶ μιά ἀπό τίς πιό τριμμένες ἀντιρήσεις:

«Ἄς ἀφήσουμε κατά μέρος τούς γερμανούς κι᾿αὐτό γιά νά μήν ὑπερασπίσουμε οἱ ἴδιοι τόν ἑαυτό μας· ποιός ὅμως θά μποροῦσε νά ὑποστηρίξει στά σοβαρά ὅτι ἄνθρωποι σάν τόν Βαγιάν καί τόν Γκέντ, τόν Χάιντμαν καί τόν Πλεχάνοφ, ἔγιναν ἀπό τή μιά μέρα ὥς τήν ἄλλη ἰμπεριαλιστές καί πρόδοσαν τό σοσιαλισμό; Ἄς ἀφήσουμε κατά μέρος τούς βουλευτές καί τήν «ἡγεσία»... (Ὁ Κάουτσκι ὑπαινίσσεται καθαρά τό περιοδικό τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ καί τοῦ Φρ. Μέρινγκ «Ἡ Διεθνής» πού κρίνει μέ τήν περιφρόνηση πού τῆς ἀξίζει τήν πολιτική τῆς ἡγεσίας, δηλ. τῶν ἐπίσημων κορυφῶν τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας, τῆς ΚΕ του, δηλ. τοῦ «φόρσταντ», τῆς κοινοβουλευτικῆς του ὁμάδας κτλ.)—«... ποιός ὅμως θά τολμήσει νά ὑποστηρίξει ὅτι γιά τά 4 ἑκατομμύρια τῶν συνειδητῶν γερμανῶν προλεταρίων ἀρκεῖ μόνο ἡ διαταγή μιᾶς χούφτας βουλευτῶν, γιά νά κάνουν μέσα σέ 24 ὧρες στροφή 180° πρός τά δεξιά, πρός μιά κατεύθυνση διαμετρικά ἀντίθετη ἀπό τούς προηγούμενους σκοπούς τους; Ἄν αὐτό ἦταν σωστό, θά ἔδειχνε βέβαια μιά τρομερή χρεοκοπία, ὄχι ὅμως μόνο τοῦ κόμματός μας, μά καί τῆς *μάζας* (ἡ ὑπογράμμιση εἶναι τοῦ Κάουτσκι). Ἄν ἡ μάζα ἦταν ἕνα τέτιο ἄβουλο κοπάδι ἀπό πρόβατα, τότε θά μπορούσαμε ν᾿ἀφήσουμε νά μᾶς θάψουν» (σελ. 274).

Ὁ Κάρλ Κάουτσκι, πού εἶναι μεγάλη πολιτική καί ἐπιστημονική αὐθεντία ἔθαψε κιόλας τόν ἑαυτό του μέ τή στάση του καί τίς ἀξιοθρήνητες ὑπεκφυγές στίς ὁποῖες καταφεύγει. Ὅποιος δέν τό καταλαβαίνει αὐτό ἤ τουλάχιστο δέν τό νιώθει, εἶναι χαμένος γιά τό σοσιαλισμό καί ἀκριβῶς γι᾿αὐτό ἡ μοναδικά σωστή στάση εἶναι αὐτή πού πῆραν στή «Διεθνή» ὁ Μέρινγκ, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ καί οἱ ὀπαδοί τους, ὅταν περιφρονοῦν τόν Κάουτσκι καί Σία σάν τά πιό ἄθλια ὑποκείμενα.

Σκεφτεῖτε το μονάχα: σ᾿ὅ,τι ἀφορᾶ τόν πόλεμο *μποροῦσαν* νά ἐκφραστοῦν κάπως ἐλεύθερα (δηλ. χωρίς νά κινδυνεύουν κυριολεκτικά νά τούς ἁρπάξουν καί νά τούς ὁδηγήσουν σέ στρατώνα, χωρίς νά βρίσκονται μπροστά σέ ἄμεση ἀπειλή τουφεκισμοῦ)

ἀποκλειστικά καί μόνο «μιά χούφτα βουλευτές» (αὐτοί ψήφισαν ἐλεύθερα, σύμφωνα μέ τό δικαίωμα πού εἶχαν, μποροῦσαν πολύ καλά καί νά καταψηφίσουν—γι᾽αὐτό τό πράγμα ἀκόμη καί στή Ρωσία δέν τούς χτύπησαν, δέν τούς τσάκισαν, οὔτε καί τούς ἔπιασαν), μιά χούφτα δημόσιοι ὑπάλληλοι, δημοσιογράφοι κτλ. Τώρα ὁ Κάουτσκι ρίχνει μεγαλόψυχα στίς *μάζες* τήν προδοσία καί τήν ἔλλειψη χαρακτήρα αὐτοῦ τοῦ κοινωνικοῦ *στρώματος* πού γιά τή *σύνδεσή* του μέ τήν τακτική καί τήν ἰδεολογία τοῦ ὀπορτουνισμοῦ ὁ ἴδιος ὁ Κάουτσκι ἔχει γράψει δεκάδες φορές ἐπί ἀρκετά χρόνια! Ὁ πρωταρχικός καί βασικός κανόνας τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας γενικά καί τῆς διαλεκτικῆς τοῦ Μάρξ εἰδικά ἀπαιτεῖ ἀπό ἕναν συγγραφέα νά ἐξετάσει τή *σύνδεση* πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στή σημερινή πάλη τῶν διαφόρων *κατευθύνσεων* τοῦ σοσιαλισμοῦ—τῆς κατεύθυνσης πού μιλάει καί φωνάζει γιά προδοσία καί κρούει τόν κώδωνα τοῦ κινδύνου ἀπ᾽ἀφορμή αὐτή τήν προδοσία καί τῆς κατεύθυνσης πού δέν βλέπει τήν προδοσία—καί στήν πάλη πού διεξαγόταν πρίν ἐπί *ὁλόκληρες δεκαετίες*. Ὁ Κάουτσκι δέν βγάζει τσιμουδιά γι᾽αὐτό, δέν θέλει κάν νά βάλει ζήτημα κατευθύνσεων καί *ρευμάτων*. Ὥς τά σήμερα ὑπῆρχαν ρεύματα, τώρα δέν ὑπάρχουν πιά! Τώρα ὑπάρχουν μόνο τά ἠχηρά ὀνόματα τῶν «αὐθεντιῶν», πού πάντα τά χρησιμοποιοῦν σάν ἀτού οἱ δουλικές ψυχές. Καί εἶναι πολύ βολικό νά παραπέμπει ὁ ἕνας στόν ἄλλον καί νά σκεπάζει ὁ καθένας φιλικά τίς «ἁμαρτίες» του σύμφωνα μέ τόν κανόνα: τόνα χέρι νίβει τ᾽ἄλλο. Μά τί ὀπορτουνισμός εἶναι αὐτός—ἀναφωνοῦσε ὁ Λ. Μάρτοφ στή διάλεξή του στή Βέρνη (βλ. τή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 36), ὅταν... ὁ Γκέντ, ὁ Πλεχάνοφ, ὁ Κάουτσκι! Πρέπει νά εἶναι κανείς πιό προσεκτικός, ὅταν κατηγορεῖ γιά ὀπορτουνισμό ἀνθρώπους σάν τόν Γκέντ,—ἔγραφε ὁ ᾽Αξελρόντ («Γκόλος», ἀρ. φύλ. 86 καί 87). Δέν πρόκειται νά ὑπερασπίσω τόν ἑαυτό μου—ἐπαναλαβαίνει ὁ Κάουτσκι στό Βερολίνο—ὅμως... ὁ Βαγιάν καί ὁ Γκέντ, ὁ Χάιντμαν καί ὁ Πλεχάνοφ! Ὁ κοῦκος ἐπαινεῖ τόν κόκορα, γιατί κι᾽ὁ κόκορας ἐπαινεῖ τόν κοῦκο.

Μέ ζῆλο λακέ ὁ Κάουτσκι ἔφτασε στό σημεῖο νά φιλήσει τό χέρι ἀκόμη καί τοῦ Χάιντμαν, παρόλο πού μόλις μιά μέρα πρίν τόν παρουσίαζε ὅτι εἶναι μέ τό μέρος τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Καί ὅμως ἡ ἴδια ἡ «Neue Zeit» καί δεκάδες σοσιαλδημοκρατικές ἐφημερίδες ὅλου τοῦ κόσμου ἔχουν ἤδη γράψει ἐδῶ καί *πολλά χρόνια* γιά τόν ἰμπεριαλισμό τοῦ Χάιντμαν! Ἄν ὁ Κάουτσκι ἐνδιαφερόταν κατά τρόπο εὐσυνείδητο γιά τήν ἀνάλυση τῆς

πολιτικῆς βιογραφίας τῶν *προσώπων* πού ἀναφέρθηκαν, θά μποροῦσε νά θυμηθεῖ: ἡ βιογραφία αὐτή περιέχει ἤ ὄχι ορισμένα χαρακτηριστικά καί γεγονότα πού προετοίμαζαν τό πέρασμα στόν ἰμπεριαλισμό ὄχι «μέσα σέ μιά μόνο μέρα», ἀλλά στή διάρκεια δεκαετίας; ὁ Βαγιάν ἦταν ἤ ὄχι αἰχμάλωτος τῶν ζωρεσιστῶν[200] καί ὁ Πλεχάνοφ τῶν μενσεβίκων καί τῶν λικβινταριστῶν; ἡ *κατεύθυνση* τοῦ Γκέντ[20] πέθανε ἤ ὄχι μπροστά στά μάτια ὅλων στό περιοδικό τοῦ Γκέντ «Ὁ σοσιαλισμός»[202] πού ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα ἔλλειψης ζωῆς καί ταλέντου καί δέν εἶναι σέ θέση νά πάρει ἀνεξάρτητη θέση σέ κανένα σπουδαῖο ζήτημα; καί ὁ ἴδιος ὁ Κάουτσκι εἶχε δείξει ἤ ὄχι (θά προσθέταμε γιά ἐκείνους πού τόν τοποθετοῦν—πολύ δικαιολογημένα—δίπλα στόν Χάιντμαν καί τόν Πλεχάνοφ) ἔλλειψη χαρακτήρα στό ζήτημα τοῦ μιλλερανισμοῦ, στήν ἀρχή τῆς πάλης ἐνάντια στήν μπερνσταϊνιάδα κτλ.;

Δέν βλέπουμε ὅμως οὔτε τό ἐλάχιστο ἴχνος ἐνδιαφέροντος γιά μιά ἐπιστημονική ἀνάλυση τῆς βιογραφίας τῶν παραπάνω ἡγετῶν. Δέν γίνεται οὔτε κάν προσπάθεια νά ἐξεταστεῖ, ἄν οἱ ἡγέτες αὐτοί ὑπερασπίζουν τώρα τόν ἑαυτό τους μέ *δικά τους* ἐπιχειρήματα ἤ μέ τήν ἐπανάληψη τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ὀπορτουνιστῶν καί τῶν ἀστῶν. Οἱ πράξεις αὐτές τῶν ἡγετῶν ἀπόκτησαν μήπως σοβαρή πολιτική σημασία λόγω τῆς μεγάλης ἐπιροῆς τους ἤ ἐπειδή προσχώρησαν σ'ἕνα ξένο ρεῦμα μέ πραγματική «ἐπιροή», πού ὑποστηρίζεται ἀπό τή στρατιωτική ὀργάνωση καί συγκεκριμένα στό ἀστικό ρεῦμα. Ὁ Κάουτσκι οὔτε κάν καταπιάνεται μέ τή μελέτη τοῦ ζητήματος· φροντίζει μόνο νά ρίξει στάχτη στά μάτια τῶν μαζῶν, νά τίς ζαλίσει μέ τόν ἦχο ὀνομάτων αὐθεντιῶν, νά τίς ἐμποδίσει νά βάλουν καθαρά τό ἐπίμαχο ζήτημα καί νά τό ἀναλύσουν ὁλόπλευρα*.

* Ἡ παραπομπή τοῦ Κάουτσκι στόν Βαγιάν καί στόν Γκέντ, στόν Χάιντμαν καί στόν Πλεχάνοφ εἶναι χαρακτηριστική καί ἀπό μιάν ἄλλη ἄποψη. Οἱ ἀπροκάλυπτοι ἰμπεριαλιστές, σάν τόν Λέντς καί τόν Χένις (χωρίς νά μιλᾶμε γιά τούς ὀπορτουνιστές), ἀναφέρονται ἴσα-ἴσα στόν Χάιντμαν καί τόν Πλεχάνοφ, γιά νά δικαιολογήσουν τήν πολιτική *τους*. Κι'ἔχουν *δίκιο* νά ἀναφέρονται σ'αὐτούς καί λένε τήν *ἀλήθεια* μέ τήν ἔννοια ὅτι πρόκειται πραγματικά γιά μιά καί τήν ἴδια πολιτική. Ὁ Κάουτσκι ὅμως μιλάει μέ περιφρόνηση γιά τόν Λέντς καί τόν Χένις, γι'αὐτούς τούς ριζοσπάστες πού πέρασαν μέ τό μέρος τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Ὁ Κάουτσκι εὐχαριστεῖ τό θεό πού δέν μοιάζει μ'αὐτούς τούς τελῶνες, πού δέν συμφωνάει μαζί τους, πού ἔμεινε ἐπαναστάτης—ὄχι ἀστεῖα! *Στήν πραγματικότητα* ὅμως ἡ θέση τοῦ Κάουτσκι εἶναι ἡ ἴδια. Ὁ ὑποκριτής σωβινιστής Κάουτσκι, μέ τίς ἀπατηλές του φράσεις, εἶναι πολύ πιό ἀπαίσιος ἀπό τούς ἁπλοϊκούς σωβινιστές Ντάβιντ καί Χάινε, Λέντς καί Χένις.

«... ἡ μάζα τῶν 4 ἑκατομμυρίων μέ διαταγή μιᾶς χούφτας βουλευτῶν ἔκανε στροφή 180° πρός τά δεξιά...»

᾽Εδῶ κάθε λέξη εἶναι κι᾽ἕνα ψέμα. ῾Η κομματική ὀργάνωση τῶν γερμανῶν δέν εἶχε 4, ἀλλά 1 ἑκατομμύριο μέλη. Τήν ἑνιαία θέληση αὐτῆς τῆς ὀργάνωσης τῶν μαζῶν (ὅπως καί κάθε ὀργάνωσης) τήν ἔκφραζε *μόνο* τό ἑνιαῖο πολιτικό κέντρο της, μιά «χούφτα» ἄνθρωποι πού πρόδοσαν τό σοσιαλισμό. Τή χούφτα αὐτή τή συμβουλεύτηκαν, τήν κάλεσαν νά ψηφίσει, μποροῦσε νά ψηφίσει, μποροῦσε νά γράψει ἄρθρα κτλ. Τίς μάζες ὅμως δέν τίς συμβουλεύτηκαν. Ὄχι μόνο δέν τίς ἐπέτρεπαν νά ψηφίσουν, μά καί τίς διαιροῦσαν καί τίς ὁδηγοῦσαν ὄχι *«μέ διαταγή»* μιᾶς χούφτας βουλευτῶν, ἀλλά μέ διαταγή τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν. ῾Η στρατιωτική ὀργάνωση ἦταν ἐκεῖ μπροστά, *σ᾽αὐτή* δέν ὑπῆρχε προδοσία ἡγετῶν, αὐτή καλοῦσε τίς «μάζες» *ἀτομικά,* βάζοντάς τους τό τελεσίγραφο: ἤ πᾶς στό στρατό (ὅπως σοῦ συσταίνουν οἱ ἡγέτες σου) ἤ ἔχει τουφέκι. ῾Η μάζα δέν μποροῦσε νά ἐνεργήσει ὀργανωμένα, γιατί ἡ ὀργάνωσή της, πού εἶχε δημιουργηθεῖ προηγούμενα, ἡ ὀργάνωση πού ἐνσαρκωνόταν στή «χούφτα» τῶν διαφόρων Λέγκιν, Κάουτσκι, Σάιντεμαν πρόδοσε τή μάζα καί γιά νά δημιουργηθεῖ μιά *νέα* ὀργάνωση χρειάζεται καιρός, ἀπαιτεῖται ἀποφασιστικότητα γιά νά πεταχτεῖ ἡ παλιά, ἡ σάπια ὀργάνωση πού ἔφαγε τά ψωμιά της.

῾Ο Κάουτσκι προσπαθεῖ νά κατατροπώσει τούς ἀντιπάλους του, τούς ἀριστερούς, ἀποδίδοντάς τους μιά ἀνοησία, ὅτι βάζουν τάχα τό ζήτημα ἔτσι: «σέ ἀπάντηση» στόν πόλεμο οἱ «μάζες» ἔπρεπε «μέσα σέ 24 ὧρες» νά κάνουν ἐπανάσταση, νά φέρουν τό «σοσιαλισμό» ἐνάντια στόν ἰμπεριαλισμό, διαφορετικά οἱ «μάζες» θά ἔδειχναν «ἔλλειψη χαρακτήρα καί προδοσία». Μά αὐτό εἶναι ἁπλῶς ἀνοησία, μέ τήν ὁποία «κατατρόπωναν» ὥς τά σήμερα τούς ἐπαναστάτες οἱ συντάκτες τῶν ἀγράμματων ἀστικῶν καί ἀστυνομικῶν παλιοφυλλάδων καί μέ τήν ὁποία κάνει σήμερα ἐπίδειξη ὁ Κάουτσκι. Οἱ ἀριστεροί ἀντίπαλοι τοῦ Κάουτσκι ξέρουν πολύ καλά ὅτι ἡ ἐπανάσταση «δέν γίνεται», ὅτι οἱ ἐπαναστάτες *ἀναπτύσσονται* μέσα ἀπό τίς ἀντικειμενικά (ἀνεξάρτητα ἀπό τή θέληση τῶν κομμάτων καί τῶν τάξεων) ὥριμες κρίσεις καί στροφές τῆς ἱστορίας, ὅτι οἱ μάζες χωρίς ὀργάνωση δέν ἔχουν ἑνιαία θέληση, ὅτι ἡ πάλη ἐνάντια στήν ἰσχυρή, τρομοκρατική, στρατιωτική ὀργάνωση τῶν συγκεντρωτικῶν κρατῶν εἶναι δύσκολο καί μακρόχρονο ἔργο. Στήν κρίσιμη στιγμή οἱ μάζες, προδομένες ἀπό τούς ἀρχηγούς τους

δέν μποροῦσαν τίποτε νά κάνουν, ἐνῶ οἱ «χοῦφτες» αὐτῶν τῶν ἡγετῶν *μποροῦσαν θαυμάσια* καί θά ἔπρεπε νά ψηφίσουν ἐνάντια στίς πιστώσεις, νά ἀγωνιστοῦν ἐνάντια στήν «ταξική εἰρήνη» καί τή δικαιολόγηση τοῦ πολέμου, νά ταχθοῦν ὑπέρ τῆς ἥττας τῶν κυβερνήσεών *τους*, νά ὀργανώσουν ἕνα διεθνή μηχανισμό γιά τήν προπαγάνδιση τῆς συναδέλφωσης στά χαρακώματα, νά ὀργανώσουν τήν ἔκδοση παράνομων ἐντύπων*, πού νά κηρύσσουν τήν ἀνάγκη τοῦ περάσματος σέ ἐπαναστατική δράση κτλ.

Ὁ Κάουτσκι ξέρει περίφημα ὅτι οἱ «ἀριστεροί» τῆς Γερμανίας ἔχουν ὑπόψη τους ἀκριβῶς αὐτή ἤ πιό σωστά μιά *παρόμοια* δράση καί ὅτι σέ συνθῆκες στρατιωτικῆς λογοκρισίας δέν μπορεῖ νά μιλᾶ κανείς *ἀπροκάλυπτα*, ἀνοιχτά γι᾽αὐτή τή δράση. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ Κάουτσκι νά ὑπερασπίσει μέ κάθε θυσία τούς ὀπορτουνιστές τόν ὁδηγεῖ σέ μιά πρωτοφανή προστυχιά: κρύβεται πίσω ἀπό τίς πλάτες τῶν στρατιωτικῶν λογοκριτῶν καί ἀποδίδει στούς ἀριστερούς μιά ὁλοφάνερη ἀνοησία, ἐπειδή εἶναι βέβαιος ὅτι οἱ λογοκριτές θά τόν προστατεύσουν ἀπό τό ξεσκέπασμα.

VII

Ἕνα σοβαρό ἐπιστημονικό καί πολιτικό ζήτημα πού ὁ Κάουτσκι τό παρέκαμψε συνειδητά, μέ κάθε λογῆς τεχνάσματα, προκαλώντας ἔτσι τεράστια εὐχαρίστηση στούς ὀπορτουνιστές, εἶναι τοῦτο δῶ: πῶς *μπόρεσαν* οἱ πιό ἐπιφανεῖς ἐκπρόσωποι τῆς II Διεθνοῦς νά προδόσουν τό σοσιαλισμό;

Ἐννοεῖται ὅτι τό ζήτημα δέν πρέπει νά τό βάζουμε μέ τήν ἔννοια τῆς ἀτομικῆς βιογραφίας τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης αὐθεντίας. Οἱ μελλοντικοί βιογράφοι τους θά ὑποχρεωθοῦν νά ἐξετάσουν τό πρόβλημα κι᾽ἀπ᾽αὐτή τήν πλευρά, σήμερα ὅμως τό σοσιαλι-

* Θά πρέπει ἀνάμεσα στ᾽ἄλλα νά εἰπωθεῖ ὅτι γι᾽αὐτό τό πράγμα δέν ἦταν καθόλου ὑποχρεωτικό νά κλείσουν *ὅλες* οἱ σοσιαλδημοκρατικές ἐφημερίδες, σάν ἀπάντηση στήν ἀπαγόρευση νά γράφουν γιά ταξικό μίσος καί ταξική πάλη. Νά δεχτεῖ κανείς τόν ὅρο νά μή γράφει γιά ὅλα αὐτά, ὅπως ἔκανε ἡ «Vorwärts», ἦταν προστυχιά καί δειλία. Ἡ «Vorwärts», κάνοντάς το αὐτό πέθανε *πολιτικά*. Ὁ Λ. Μάρτοφ εἶχε δίκιο, ὅταν τό εἶπε αὐτό. Θά μποροῦσαν ὅμως νά κρατηθοῦν οἱ νόμιμες ἐφημερίδες, κάνοντας τή δήλωση πώς δέν εἶναι κομματικές, *οὔτε σοσιαλδημοκρατικές*, ἀλλά ἁπλῶς ἐξυπηρετοῦν τίς τεχνικές ἀνάγκες μιᾶς μερίδας ἐργατῶν, δηλ. ὅτι *δέν εἶναι πολιτικές ἐφημερίδες*. Παράνομα σοσιαλδημοκρατικά ἔντυπα μέ *ἐκτίμηση* τοῦ πολέμου καί νόμιμα ἐργατικά ἔντυπα πού *νά μή δίνουν αὐτή τήν ἐκτίμηση*, πού νά μή λένε ἀναλήθειες, μά νά ἀποσιωποῦν τήν ἀλήθεια—γιατί δέν θά ἦταν δυνατό νά γίνει αὐτό τό πράγμα;

στικό κίνημα δέν ἐνδιαφέρεται καθόλου γι'αὐτό τό πράγμα, ἀλλά γιά τή μελέτη τῆς ἱστορικῆς προέλευσης, τῶν ὅρων, τῆς σημασίας καί τῆς δύναμης τοῦ σοσιαλσωβινιστικοῦ *ρεύματος*. 1) 'Από ποῦ προῆλθε ὁ σοσιαλσωβινισμός; 2) τί εἶναι ἐκεῖνο πού τοῦ ἔδοσε δύναμη; 3) πῶς νά τόν πολεμήσουμε; Μόνο ὁ τρόπος αὐτός τοποθέτησης τοῦ προβλήματος παρουσιάζει σοβαρότητα, ἐνῶ ἡ μετάθεση τοῦ ζητήματος στό ἐπίπεδο τῶν «προσωπικοτήτων» στήν πράξη δέν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρά ἁπλή ὑπεκφυγή, τέχνασμα σοφιστῆ.

Γιά νά ἀπαντήσουμε στό πρῶτο ἐρώτημα, πρέπει νά ἐξετάσουμε, πρῶτο, μήπως τό ἰδεολογικοπολιτικό περιεχόμενο τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ *συνδέεται* μέ κανένα προηγούμενο ρεῦμα τοῦ σοσιαλισμοῦ; δεύτερο, ποιά σχέση ὑπάρχει, ἀπό τήν ἄποψη τῶν πραγματικῶν πολιτικῶν διαιρέσεων, ἀνάμεσα στή σημερινή διαίρεση τῶν σοσιαλιστῶν σέ ἀντιπάλους καί ὑπερασπιστές τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ καί στήν πλατιά διαίρεση, πού προηγήθηκε ἱστορικά;

Λέγοντας σοσιαλσωβινισμό, ἐννοοῦμε τήν παραδοχή ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας στό σημερινό ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, τή δικαιολόγηση τῆς συμμαχίας τῶν σοσιαλιστῶν μέ τήν ἀστική τάξη καί τίς κυβερνήσεις τῶν χωρῶν «τους» σ'αὐτό τόν πόλεμο, τήν ἄρνηση προπαγάνδισης καί ὑποστήριξης τῶν προλεταριακῶν-ἐπαναστατικῶν ἐκδηλώσεων ἐνάντια στή «δική τους» ἀστική τάξη κτλ. Εἶναι ἐντελῶς ὁλοφάνερο ὅτι τό βασικό ἰδεολογικοπολιτικό περιεχόμενο τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ συμπίπτει ἀπόλυτα μέ τίς βάσεις τοῦ ὀπορτουνισμοῦ. Εἶναι *ἕνα καί τό ἴδιο* ρεῦμα. 'Ο ὀπορτουνισμός μέσα στίς συνθῆκες τοῦ πολέμου τοῦ 1914-1915 γεννάει ἀκριβῶς τό σοσιαλσωβινισμό. Τό κύριο ζήτημα στόν ὀπορτουνισμό εἶναι ἡ ἰδέα τῆς συνεργασίας τῶν τάξεων. 'Ο πόλεμος ὁδηγεῖ ὥς τό τέλος αὐτή τήν ἰδέα, προσθέτοντας ταυτόχρονα στούς συνηθισμένους παράγοντες καί στά συνηθισμένα κίνητρά της μιά ὁλόκληρη σειρά ἀπό ἔκτακτους παράγοντες καί κίνητρα, ἐξαναγκάζοντας μέ τίς ἀπειλές καί τή βία τή μικροαστική καί σκόρπια μάζα νά συνεργαστεῖ μέ τήν ἀστική τάξη: τό περιστατικό αὐτό μεγαλώνει, ὅπως εἶναι φυσικό, τόν κύκλο τῶν ὀπαδῶν τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί ἐξηγεῖ ἀπόλυτα τό πέρασμα πολλῶν χτεσινῶν ριζοσπαστῶν σ'αὐτό τό στρατόπεδο.

'Οπορτουνισμός σημαίνει νά θυσιάζονται τά ζωτικά συμφέροντα τῶν μαζῶν στά προσωρινά συμφέροντα μιᾶς ἀσήμαντης μειοψηφίας ἐργατῶν ἤ, μ'ἄλλα λόγια, σημαίνει συμμαχία μιᾶς

μερίδας ἐργατῶν μέ τήν ἀστική τάξη ἐνάντια στή μάζα τοῦ προλεταριάτου. Ὁ πόλεμος κάνει αὐτή τή συμμαχία πεντακάθαρη καί ἀναγκαστική. Ὁ ὀπορτουνισμός γεννήθηκε μέσα σέ δεκαετίες ἀπό τίς ἰδιομορφίες μιᾶς ἐποχῆς ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ, ὅπου ἡ σχετικά εἰρηνική καί πολιτισμένη ζωή ἑνός στρώματος προνομιούχων ἐργατῶν «ἀστοποιοῦσε» αὐτούς τούς ἐργάτες, τούς ἔδινε ὁρισμένα ψίχουλα ἀπό τά κέρδη τοῦ δικοῦ τους, τοῦ ἐθνικοῦ κεφαλαίου καί τούς ἀποσποῦσε ἀπό τίς συμφορές, ἀπό τά βάσανα καί τίς ἐπαναστατικές διαθέσεις τῆς μάζας, πού ἦταν καταδικασμένη στήν καταστροφή καί στήν ἀθλιότητα. Ὁ ἰμπεριαλιστικός πόλεμος εἶναι ἡ ἄμεση συνέχιση καί ἡ ὁλοκλήρωση τῆς κατάστασης αὐτῆς πραγμάτων, γιατί εἶναι πόλεμος γιά τά *προνόμια* τῶν κυρίαρχων ἐθνῶν, γιά τό ξαναμοίρασμα τῶν ἀποικιῶν μεταξύ τους, γιά τήν κυριαρχία τους πάνω στά ἄλλα ἔθνη. Ἡ ὑπεράσπιση καί ἡ στερέωση τῆς προνομιακῆς θέσης τῶν μικροαστῶν ἤ τῆς ἀριστοκρατίας (καί τῆς γραφειοκρατίας) τῆς ἐργατικῆς τάξης σάν «στρώματος ἀνώτερου»—αὐτή εἶναι ἡ φυσιολογική συνέχεια τῶν μικροαστικῶν-ὀπορτουνιστικῶν ἐλπίδων καί τῆς ἀντίστοιχης τακτικῆς στόν καιρό τοῦ πολέμου, αὐτή εἶναι ἡ οἰκονομική βάση τοῦ σοσιαλιμπεριαλισμοῦ τῶν ἡμερῶν μας*. Καί, ἐννοεῖται, ἡ

* Μερικά παραδείγματα γιά νά φανεῖ πιό καθαρά πῶς οἱ ἰμπεριαλιστές καί οἱ ἀστοί δίνουν μεγάλη σημασία στά προνόμια τοῦ «κυρίαρχου ἔθνους» καί στά ἐθνικά προνόμια γιά τή διάσπαση τῶν ἐργατῶν καί τήν ἀπόσπασή τους ἀπό τό σοσιαλισμό. Ὁ ἄγγλος ἰμπεριαλιστής Λούκας στό ἔργο του: «Ἡ Μεγάλη Ρώμη καί ἡ Μεγάλη Βρετανία» (Ὀξφόρδη, 1912) ἀναγνωρίζει τήν ἀνισοτιμία τῶν ἐρυθρόδερμων μέσα στή σύγχρονη Βρετανική Αὐτοκρατορία (σελ. 96-97) καί παρατηρεῖ: «στήν Αὐτοκρατορία μας, ὅταν οἱ λευκοί ἐργάτες δουλεύουν δίπλα στούς ἐρυθρόδερμους, δέν δουλεύουν σάν σύντροφοι, μά ὁ λευκός εἶναι μάλλον ἐπιστάτης τοῦ ἐρυθρόδερμου» (98).—Ὁ Ἔρβιν Μπέλγκερ, πρώην γραμματέας τῆς αὐτοκρατορικῆς ἕνωσης ἐνάντια στούς σοσιαλδημοκράτες, στήν μπροσούρα του: «Ἡ σοσιαλδημοκρατία μετά τόν πόλεμο» (1915) ἐπαινεῖ τή στάση τῶν σοσιαλδημοκρατῶν, δηλώνοντας ὅτι πρέπει νά γίνουν «καθαρά ἐργατικό κόμμα» (43), «ἐθνικό», «γερμανικό ἐργατικό κόμμα» (45), χωρίς «διεθνιστικές, οὐτοπικές» «ἐπαναστατικές» ἰδέες (44).—Ὁ γερμανός ἰμπεριαλιστής Σαρτόριους φόν Βάλτερσχάουζεν στό ἔργο του γιά τήν τοποθέτηση κεφαλαίων στό ἐξωτερικό (1907)[203] ἐπιπλήττει τούς γερμανούς σοσιαλδημοκράτες, γιατί ἀγνοοῦν τό «ἐθνικό ἀγαθό» (438)—πού συνίσταται στήν ἁρπαγή ἀποικιῶν—καί ἐπαινεῖ τούς ἄγγλους ἐργάτες γιά τό «ρεαλισμό» τους, λογουχάρη, γιά τήν πάλη τους ἐνάντια στή μετανάστευση. Ὁ γερμανός διπλωμάτης Ρυντόρφερ στό βιβλίο του γιά τίς βάσεις τῆς παγκόσμιας πολιτικῆς[204] ὑπογραμμίζει τό πασίγνωστο γεγονός ὅτι ἡ διεθνοποίηση τοῦ κεφαλαίου δέν ἐξαλείφει καθόλου τήν ὀξυμένη πάλη τῶν ἐθνικῶν κεφαλαίων γιά τήν ἐξουσία, γιά τήν ἐπιρροή, γιά τήν «πλειοψηφία τῶν μετοχῶν» (161) καί σημειώνει ὅτι ἡ ὀξυμένη αὐτή πάλη

δύναμη τῆς συνήθειας, ἡ ρουτίνα μιᾶς σχετικά εἰρηνικῆς ἐξέλιξης, οἱ ἐθνικές προλήψεις, ὁ φόβος τῶν ἀπότομων στροφῶν καί ἡ ἔλλειψη πίστης σ'αὐτές τίς στροφές—ὅλα αὐτά ἔπαιξαν τό ρόλο τους σάν πρόσθετοι παράγοντες καί ἔκαναν νά δυναμώσει καί ὁ ὀπορτουνισμός καί ὁ ὑποκριτικός καί δειλός συμβιβασμός μαζί του, συμβιβασμός δῆθεν γιά λίγο μόνο καιρό, γιά εἰδικές μόνο αἰτίες καί ἀφορμές. Ὁ πόλεμος ἄλλαξε τή μορφή τοῦ ὀπορτουνισμοῦ πού τόν ἔθρεψαν δεκαετίες, τόν ἀνέβασε σέ ὑψηλότερο σκαλοπάτι, αὔξησε τόν ἀριθμό καί τήν ποικιλομορφία τῶν ἀποχρώσεών του, πλήθυνε τίς γραμμές τῶν ὀπαδῶν του, πλούτισε τά ἐπιχειρήματά τους μ'ἕνα σωρό καινούργια σοφίσματα, συγχώνεψε, μποροῦμε νά ποῦμε, μέ τό βασικό ρεῦμα τοῦ ὀπορτουνισμοῦ πολλά καινούργια ρεύματα καί ρευματάκια, τό βασικό ὅμως ρεῦμα δέν ἐξαφανίστηκε. Κάθε ἄλλο.

Ὁ σοσιαλσωβινισμός εἶναι ἕνας ὀπορτουνισμός πού ἔχει ὡριμάσει σέ τέτιο βαθμό, ὥστε ἔγινε ἀδύνατο νά ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει αὐτό τό ἀστικό ἀπόστημα μέσα στά σοσιαλιστικά κόμματα *μέ τήν προηγούμενη* μορφή του.

Οἱ ἄνθρωποι πού δέν θέλουν νά δοῦν τή στενότατη καί ἀδιάσπαστη σύνδεση τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ μέ τόν ὀπορτουνισμό, πιάνονται ἀπό ξεχωριστές περιπτώσεις καί «περιστατικά» —ὅπως λ.χ. ὅτι ὁ τάδε ὀπορτουνιστής ἔγινε διεθνιστής καί ὁ τάδε ριζοσπάστης ἔγινε σωβινιστής. Αὐτό ὅμως δέν μπορεῖ στήν πραγματικότητα νά ἀποτελέσει σοβαρό ἐπιχείρημα στό ζήτημα γιά τήν ἀνάπτυξη τῶν *ρευμάτων*. Πρῶτο, ἡ οἰκονομική βάση τοῦ σωβινισμοῦ καί τοῦ ὀπορτουνισμοῦ μέσα στό ἐργατικό κίνημα εἶναι μιά καί ἡ αὐτή: συμμαχία τῶν ὀλιγάριθμων ἀνώτερων στρωμάτων τοῦ προλεταριάτου καί τῶν μικροαστῶν, πού ἀπολαμβάνουν τά ψίχουλα ἀπό τά προνόμια τοῦ ἐθνικοῦ «τους» κεφαλαίου ἐνάντια στή μάζα τῶν προλεταρίων, στή μάζα τῶν ἐργαζομένων καί τῶν καταπιεζομένων γενικά. Δεύτερο, τό

τραβάει τούς ἐργάτες (175). Στό βιβλίο ἀναγράφεται ἡ χρονολογία: Ὀχτώβρης 1913 καί ὁ συγγραφέας μιλάει μέ μεγάλη σαφήνεια γιά τά «συμφέροντα τοῦ κεφαλαίου» (157), πού τά θεωρεῖ αἰτία τῶν σύγχρονων πολέμων καί ἀναφέρει ὅτι τό ζήτημα τῆς «ἐθνικῆς τάσης» γίνεται τό «βασικό ζήτημα» τοῦ σοσιαλισμοῦ (176) καί ὅτι δέν ὑπάρχει λόγος οἱ κυβερνήσεις νά φοβοῦνται τίς διεθνιστικές ἐκδηλώσεις τῶν σοσιαλδημοκρατῶν (177), πού στήν πράξη γίνονται ὅλο καί πιό ἐθνικές (103, 110, 176). Ὁ διεθνής σοσιαλισμός θά νικήσει, ἄν ἀποσπάσει τούς ἐργάτες ἀπό τήν ἐπιροή τῆς ἐθνότητας, γιατί μόνο μέ τή βία δέν γίνεται τίποτε, θά ὑποστεῖ ὅμως ἥττα, ἄν τό ἐθνικό αἴσθημα ἐπικρατήσει (173-174).

ἰδεολογικοπολιτικό περιεχόμενο καί τῶν δυό ρευμάτων εἶναι ἕνα καί τό αὐτό. Τρίτο, γενικά καί στό σύνολο ἡ παλιά διαίρεση τῶν σοσιαλιστῶν σέ ὀπορτουνιστικό καί ἐπαναστατικό ρεῦμα, διαίρεση χαρακτηριστική γιά τήν ἐποχή τῆς ΙΙ Διεθνοῦς (1889-1914), *ἀντιστοιχεῖ* στήν καινούργια διαίρεση σέ σωβινιστές καί διεθνιστές.

Γιά νά πειστοῦμε γιά τήν ὀρθότητα αὐτῆς τῆς τελευταίας θέσης, πρέπει νά θυμηθοῦμε τόν κανόνα ὅτι στίς κοινωνικές ἐπιστῆμες (ὅπως καί γενικά σέ κάθε ἐπιστήμη) πρόκειται γιά *μαζικά* φαινόμενα καί ὄχι γιά ξεχωριστές περιπτώσεις. Ἄς πάρουμε 10 χῶρες τῆς Εὐρώπης: τή Γερμανία, τήν Ἀγγλία, τή Ρωσία, τήν Ἰταλία, τήν Ὀλλανδία, τή Σουηδία, τή Βουλγαρία, τήν Ἑλβετία, τή Γαλλία καί τό Βέλγιο. Στίς πρῶτες 8 χῶρες ἡ καινούργια διαίρεση τῶν σοσιαλιστῶν (μέ βάση τό διεθνισμό) ἀντιστοιχεῖ στήν παλιά (μέ βάση τόν ὀπορτουνισμό): στή Γερμανία τό φρούριο τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, τό περιοδικό Μηνιαία «Σοσιαλιστική Ἐπιθεώρηση» («Sozialistische Monatshefte») ἔγινε τό φρούριο τοῦ σωβινισμοῦ. Τίς ἰδέες τοῦ διεθνισμοῦ τίς ὑποστηρίζουν οἱ ἄκροι ἀριστεροί. Στήν Ἀγγλία, στό Βρετανικό σοσιαλιστικό κόμμα περίπου τά $^3/_7$ εἶναι διεθνιστές (66 ψῆφοι ὑπέρ τοῦ διεθνιστικοῦ σχεδίου ἀπόφασης ἔναντι 84, σύμφωνα μέ τούς τελευταίους ὑπολογισμούς) καί στό *συνασπισμό* τῶν ὀπορτουνιστῶν (Ἐργατικό κόμμα + Φαβιανοί + Ἀνεξάρτητο ἐργατικό κόμμα) *λιγότεροι* ἀπό τό $^1/_7$ εἶναι διεθνιστές*. Στή Ρωσία ὁ βασικός πυρήνας τῶν ὀπορτουνιστῶν, τό περιοδικό «Νάσα Ζαριά» τῶν λικβινταριστῶν, ἔγινε ὁ βασικός πυρήνας τῶν σωβινιστῶν. Ὁ Πλεχάνοφ μέ τόν Ἀλέξινσκι κάνουν περισσότερο θόρυβο, ἐμεῖς ὅμως ξέρουμε, ἔστω καί μόνο ἀπό τήν πείρα τῆς πενταετίας 1910-1914, ὅτι εἶναι ἀνίκανοι νά κάνουν συστηματική προπαγάνδα μέσα στίς μάζες τῆς Ρωσίας. Ὁ βασικός πυρήνας τῶν διεθνιστῶν τῆς Ρωσίας εἶναι ὁ «πραβντισμός» καί ἡ Ρωσική σοσιαλδημοκρατική ἐργατική κοινοβουλευτική ὁμάδα, σάν ἐκπρόσωπος τῶν πρωτοπόρων ἐργατῶν, πού ἀναδημιούργησαν τό κόμμα τό Γενάρη τοῦ 1912.

---

* Συνήθως γίνεται σύγκριση *μόνο* τοῦ «Ἀνεξάρτητου ἐργατικοῦ κόμματος» μέ τό «Βρετανικό σοσιαλιστικό κόμμα». Αὐτό δέν εἶναι σωστό. Δέν πρέπει νά παίρνουμε τίς ὀργανωτικές μορφές, ἀλλά τήν οὐσία τοῦ ζητήματος. Πάρτε τίς καθημερινές ἐφημερίδες: ἦταν *δυό*—ἡ μιά («Daily Herald») τοῦ Βρετανικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος καί ἡ ἄλλη («Daily Citizen») τοῦ συνασπισμοῦ τῶν ὀπορτουνιστῶν. Οἱ καθημερινές ἐφημερίδες ἐκφράζουν τήν πραγματική δουλιά προπαγάνδας, ζύμωσης καί ὀργάνωσης.

Στήν 'Ιταλία τό κόμμα τοῦ Μπισσολάτι καί Σία, καθαρά ὀπορτουνιστικό, ἔγινε σωβινιστικό. 'Ο διεθνισμός ἐκπροσωπεῖται ἀπό τό *ἐργατικό* κόμμα. Οἱ *μάζες* τῶν ἐργατῶν εἶναι ὑπέρ αὐτοῦ τοῦ κόμματος· οἱ ὀπορτουνιστές, οἱ κοινοβουλευτικοί ἄνδρες, οἱ μικροαστοί εἶναι ὑπέρ τοῦ σωβινισμοῦ. Στήν 'Ιταλία ἡ ἐκλογή μποροῦσε γιά πολλούς μῆνες νά εἶναι ἐλεύθερη καί ἡ ἐκλογή δέν ἔγινε τυχαῖα, ἀλλά σύμφωνα μέ τή διαφορά τῆς ταξικῆς θέσης τοῦ προλετάριου πού δουλεύει στίς μάζες καί τῶν μικροαστικῶν στρωμάτων.

Στήν 'Ολλανδία τό ὀπορτουνιστικό κόμμα τοῦ Τρούλστρα συμβιβάζεται μέ τό σωβινισμό γενικά (δέν πρέπει νά μᾶς ξεγελάει τό γεγονός ὅτι στήν 'Ολλανδία οἱ μικροαστοί, ὅπως καί οἱ μεγαλοαστοί, μισοῦν ἐξαιρετικά τή Γερμανία, πού θά ἦταν ἱκανή μάλλον νά τούς «καταπιεῖ»). Συνεπεῖς, εἰλικρινεῖς, φλογερούς διεθνιστές ἀπό πεποίθηση ἔδοσε τό μαρξιστικό κόμμα μέ ἐπικεφαλῆς τόν Γκόρτερ καί τόν Πάννεκουκ. Στή Σουηδία ὁ ὀπορτουνιστής ἡγέτης Μπράντινγκ ἀγανακτεῖ, γιατί κατηγοροῦνται οἱ γερμανοί σοσιαλιστές γιά προδοσία καί ὁ ἡγέτης τῶν ἀριστερῶν Χέγκλουντ δηλώνει ὅτι μέσα στούς ὀπαδούς του ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού βλέπουν ἀκριβῶς ἔτσι τά πράγματα (βλ. τή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 36). Στή Βουλγαρία οἱ ἀντίπαλοι τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, οἱ «τεσνιάκοι» κατηγοροῦν ἀπό τόν τύπο, στό ὄργανό τους («Νόβο Βρέμε»[205]) τούς γερμανούς σοσιαλδημοκράτες ὅτι «ἔκαναν βρωμιά». Στήν 'Ελβετία οἱ ὀπαδοί τοῦ ὀπορτουνιστῆ Γκρόιλιχ ἔχουν τήν τάση νά δικαιολογήσουν τούς γερμανούς σοσιαλδημοκράτες (βλ. τό ὄργανό τους «Λαϊκό Δίκαιο» τῆς Ζυρίχης), ἐνῶ οἱ ὀπαδοί τοῦ ἀσύγκριτα πιό ριζοσπαστικοῦ Ρ. Γκρίμ ἔκαναν τήν ἐφημερίδα τῆς Βέρνης («Berner Tagwacht») ὄργανο τῶν γερμανῶν ἀριστερῶν. 'Εξαίρεση ἀποτελοῦν μόνο οἱ δυό χῶρες ἀπό τίς 10, ἡ Γαλλία καί τό Βέλγιο κι' ἐδῶ ὅμως παρατηροῦμε, κυρίως, ὄχι ἀνυπαρξία διεθνιστῶν, ἀλλά ὑπερβολική (ἐνμέρει γιά λόγους πολύ εὐνόητους) ἀδυναμία καί κατάπτωσή τους· ἄς μήν ξεχνᾶμε ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Βαγιάν ὁμολόγησε στή «L' Humanité» πώς ἔχει πάρει ἀπό ἀναγνῶστες του γράμματα μέ διεθνιστικό πνεῦμα, ἀπό τά ὁποῖα δέν δημοσίευσε *κανένα* αὐτούσιο!

Παίρνοντας κανείς τά ρεύματα καί τίς κατευθύνσεις στό σύνολό τους, δέν μπορεῖ παρά νά παραδεχτεῖ ὅτι ἡ ὀπορτουνιστική ἀκριβῶς πτέρυγα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ σοσιαλισμοῦ εἶναι ἐκείνη πού πρόδοσε τό σοσιαλισμό καί πέρασε στό σωβινισμό. 'Από ποῦ προέρχεται ἡ δύναμή της, ἡ φαινομενική της

παντοδυναμία μέσα στά ἐπίσημα κόμματα; Ὁ Κάουτσκι πού ξέρει πολύ θαυμάσια νά βάζει ἱστορικά προβλήματα, ἰδιαίτερα ὅταν πρόκειται γιά τήν ἀρχαία Ρώμη καί γιά παρόμοια θέματα πού δέν βρίσκονται πολύ κοντά στήν τρέχουσα ζωή, τώρα πού ἡ ὑπόθεση ἀφορᾶ τόν ἴδιο, προσποιεῖται ὑποκριτικά πώς δέν τό καταλαβαίνει. Τό πράγμα ὅμως εἶναι πεντακάθαρο. Ἡ τεράστια δύναμη πού διαθέτουν οἱ ὀπορτουνιστές καί οἱ σωβινιστές προέρχεται ἀπό τή *συμμαχία τους* μέ τήν ἀστική τάξη, μέ τίς κυβερνήσεις καί τά γενικά ἐπιτελεῖα. Σέ μᾶς στή Ρωσία πολύ συχνά τό ξεχνοῦν αὐτό καί παίρνουν τά πράγματα ἔτσι: οἱ ὀπορτουνιστές εἶναι ἕνα *τμῆμα* τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων, πάντα ὑπῆρχαν καί θά ὑπάρχουν δυό πτέρυγες τῶν ἄκρων σ'αὐτά τά κόμματα, ὅλο τό ζήτημα εἶναι νά ἀποφεύγονται οἱ «ἀκρότητες» κτλ. κτλ., ὅπως γράφουν σ'ὅλες τίς συνταγές τους οἱ φιλισταῖοι.

Στήν πραγματικότητα, τό γεγονός ὅτι οἱ ὀπορτουνιστές ἀνήκουν τυπικά στά ἐργατικά κόμματα δέν ἀποκλείει καθόλου τό ὅτι εἶναι — ἀντικειμενικά — πολιτικό ἀπόσπασμα τῆς ἀστικῆς τάξης, διοχετευτές τῆς ἐπιροῆς της, πράκτορές της μέσα στό ἐργατικό κίνημα. Ὅταν ὁ ὀπορτουνιστής Ζύντεκουμ, πού ἀπόκτησε δόξα Ἡρόστρατου, ἔδειξε παραστατικά τήν κοινωνική, τήν ταξική αὐτή ἀλήθεια, πολλοί ἀφελεῖς ἔμειναν μέ ἀνοιχτό τό στόμα. Οἱ γάλλοι σοσιαλιστές καί ὁ Πλεχάνοφ ἄρχισαν νά δείχνουν μέ τό δάκτυλο τόν Ζύντεκουμ, ἄν καί θά ἦταν ἀρκετό ὁ Βαντερβέλντε, ὁ Σαμπά καί ὁ Πλεχάνοφ νά ρίξουν μιά ματιά στόν καθρέφτη, γιά νά δοῦν *ἀκριβῶς τόν Ζύντεκουμ* μέ λιγάκι διαφορετική ἐθνική ὄψη. Τά μέλη τῆς ΚΕ τοῦ γερμανικοῦ κόμματος («Φόρσταντ»), πού ἐπαινοῦν τόν Κάουτσκι καί πού τούς ἐπαινεῖ ὁ Κάουτσκι, βιάστηκαν νά δηλώσουν προσεκτικά, σεμνά καί εὐγενικά (χωρίς νά κατονομάζουν τόν Ζύντεκουμ) ὅτι «δέν συμφωνοῦν» μέ τή γραμμή τοῦ Ζύντεκουμ.

Αὐτό εἶναι γελοῖο, γιατί στήν πραγματικότητα στήν τρέχουσα πολιτική τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας ὁ Ζύντεκουμ, καί μόνο αὐτός, ἀποδείχτηκε στήν ἀποφασιστική στιγμή πιό ἰσχυρός ἀπό ἑκατό Χάαζε καί Κάουτσκι (ὅπως μόνο του τό περιοδικό «Νάσα Ζαριά» εἶναι πιό ἰσχυρό ἀπ'ὅλα τά ρεύματα τοῦ συνασπισμοῦ τῶν Βρυξελλῶν πού φοβοῦνται τή διάσπαση μαζί του).

Γιατί; Ἀκριβῶς γιατί πίσω ἀπό τίς πλάτες τοῦ Ζύντεκουμ

στέκεται ἡ ἀστική τάξη, ἡ κυβέρνηση καί τό γενικό ἐπιτελεῖο μιᾶς μεγάλης Δύναμης. Αὐτοί ὑποστηρίζουν τήν πολιτική τοῦ Ζύντεκουμ μέ χίλιους δυό τρόπους, ἐνῶ τήν πολιτική τῶν ἀντιπάλων του τήν καταπολεμοῦν μέ ὅλα τά μέσα, μέχρι τή φυλακή καί τίς ἐκτελέσεις. Ἡ φωνή τοῦ Ζύντεκουμ ἀκούγεται χάρη στόν ἀστικό τύπο πού τή μεταδίνει μέ ἑκατομμύρια ἀντίτυπα ἐφημερίδων (ὅπως καί ἡ φωνή τοῦ Βαντερβέλντε, τοῦ Σαμπά, τοῦ Πλεχάνοφ), ἐνῶ ἡ φωνή τῶν ἀντιπάλων του *δέν μπορεῖ* ν᾽ἀκουστεῖ ἀπό τό νόμιμο τύπο, γιατί ὑπάρχει στόν κόσμο στρατιωτική λογοκρισία!

Ὅλοι εἶναι σύμφωνοι πώς ὁ ὀπορτουνισμός δέν εἶναι κάτι τό τυχαῖο, δέν εἶναι σφάλμα, δέν εἶναι ἀστοχία, δέν εἶναι προδοσία ὁρισμένων ἀτόμων, ἀλλά κοινωνικό προϊόν μιᾶς ὁλόκληρης ἱστορικῆς ἐποχῆς. Δέν ἐμβαθύνουν ὅμως ὅλοι στή σημασία αὐτῆς τῆς ἀλήθειας. Τόν ὀπορτουνισμό τόν ἔθρεψε ὁ λεγκαλισμός. Τά ἐργατικά κόμματα τῆς ἐποχῆς τοῦ 1889-1914 ὄφειλαν νά χρησιμοποιήσουν τήν ἀστική νομιμότητα. Ὅταν ἦρθε ἡ κρίση, ὄφειλαν νά περάσουν στήν παράνομη δουλιά (καί ἕνα τέτιο πέρασμα δέν μπορεῖ νά γίνει παρά μέ τή μεγαλύτερη ἐνεργητικότητα καί ἀποφασιστικότητα συνδυασμένη μέ σειρά ἀπό στρατηγήματα). Γιά νά ἐμποδιστεῖ αὐτό τό πέρασμα, ἀρκεῖ *ἕνας μόνο* Ζύντεκουμ, γιατί τόν Ζύντεκουμ τόν ἀκολουθεῖ, γιά νά μιλήσουμε ἱστορικοφιλοσοφικά, ὅλος ὁ «παλιός κόσμος», γιατί αὐτός, ὁ Ζύντεκουμ, πάντα πρόδινε καί πάντα θά προδίνει στήν ἀστική τάξη, γιά νά μιλήσουμε πρακτικά-πολιτικά, ὅλα τά στρατιωτικά σχέδια τοῦ ταξικοῦ της ἐχθροῦ.

Εἶναι γεγονός ὅτι ὁλόκληρο τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Γερμανίας (τό ἴδιο ἀφορᾶ καί τούς γάλλους *κτλ.*) κάνει *μόνο* ὅ,τι εἶναι ἀρεστό στόν Ζύντεκουμ, ἤ ὅ,τι μπορεῖ νά εἶναι ἀνεκτό ἀπό τόν Ζύντεκουμ. Τίποτε ἄλλο *δέν μπορεῖ* νά γίνει νόμιμα. Ὅ,τι *τίμιο*, πραγματικά σοσιαλιστικό, γίνεται μέσα στό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Γερμανίας, γίνεται *ἐνάντια* στά κέντρα του, *παρακάμπτοντας* τήν ΚΕ του καί τό Κεντρικό Ὄργανό του, γίνεται *κατά παράβαση* τῆς ὀργανωτικῆς πειθαρχίας, γίνεται *φραξιονιστικά* ἐξονόματος τῶν ἀνώνυμων νέων κέντρων τοῦ νέου κόμματος, ὅπως εἶναι ἀνώνυμη λογουχάρη ἡ ἔκκληση τῶν γερμανῶν «ἀριστερῶν» πού δημοσιεύτηκε στή «Berner Tagwacht» τῆς 31 τοῦ Μάη αὐτοῦ τοῦ χρόνου[206]. Στήν πραγματικότητα ἀναπτύσσεται, δυναμώνει καί ὀργανώνεται ἕνα *νέο* κόμμα, κόμμα πραγματικά ἐργατικό, πραγματικά ἐπαναστατικό-σοσιαλδημοκρατικό κι᾽ὄχι τό παλιό, σαπισμένο, ἐθνικοφιλελεύθερο

κόμμα τῶν Λέγκιν—Ζύντεκουμ—Κάουτσκι—Χάαζε—Σάιντεμαν καί Σία*.

Γι'αὐτό ὁ ὀπορτουνιστής Monitor στά συντηρητικά «Πρωσσικά Χρονικά»[207] εἶπε χωρίς νά τό θέλει μιά βαθιά ἱστορική ἀλήθεια, ὅταν δήλωσε ὅτι θά ἦταν ἐπιζήμιο γιά τούς ὀπορτουνιστές *(διάβαζε: τήν ἀστική τάξη)*, ἄν ἡ σημερινή σοσιαλδημοκρατία τραβοῦσε *δεξιά*, γιατί τότε οἱ ἐργάτες θά τήν ἐγκατέλειπαν. Οἱ ὀπορτουνιστές (καί ἡ ἀστική τάξη) χρειάζονται ἀκριβῶς τό σημερινό κόμμα πού *συνενώνει* τή δεξιά καί τήν ἀριστερή πτέρυγα καί ἐκπροσωπεῖται ἐπίσημα ἀπό τόν Κάουτσκι, ὁ ὁποῖος ξέρει νά συμβιβάζει τά πάντα στόν κόσμο μέ φράσεις στρωτές καί «ἐντελῶς μαρξιστικές». Στά λόγια σοσιαλισμός καί ἐπαναστατικότητα γιά τό λαό, γιά τή μάζα, γιά τούς ἐργάτες· στήν πράξη ὅμως ζυντεκουμισμός, δηλ. προσχώρηση στήν ἀστική τάξη σέ στιγμές κάθε σοβαρῆς κρίσης. Λέμε: *κάθε* κρίσης, γιατί ὄχι μόνο σέ περίπτωση πολέμου, μά καί σέ περίπτωση ὁποιασδήποτε σοβαρῆς πολιτικῆς ἀπεργίας καί ἡ «φεουδαρχική» Γερμανία καί ἡ «ἐλευθεροκοινοβουλευτική» Ἀγγλία ἤ Γαλλία θά ἐπιβάλουν *ἀμέσως*, μέ τό ἕνα ἤ τό ἄλλο ὄνομα, τό στρατιωτικό νόμο. Γι'αὐτό τό πράγμα δέν μπορεῖ ν'ἀμφιβάλει κανένας πού εἶναι στά λογικά του καί ἔχει γερή μνήμη.

Ἀπό δῶ βγαίνει ἡ ἀπάντηση στό ἐρώτημα πού τέθηκε παραπάνω: πῶς νά παλαίψουμε ἐνάντια στό σοσιαλσωβινισμό; Ὁ σοσιαλσωβινισμός εἶναι ἕνας ὀπορτουνισμός πού ἔχει τόσο ὡριμάσει, τόσο δυναμώσει καί ἀποθρασυνθεῖ στή μακρόχρονη περίοδο τοῦ σχετικά «εἰρηνικοῦ» καπιταλισμοῦ, τόσο καθαρά ἔχει διαγραφεῖ ἡ ἰδεολογικοπολιτική του φυσιογνωμία καί ἔχει

* Εἶναι ἐξαιρετικά χαρακτηριστικό ἐκεῖνο πού ἔγινε πρίν ἀπό τήν ἱστορική ψηφοφορία τῆς 4ης Αὐγούστου. Τό ἐπίσημο κόμμα σκέπασε αὐτή τήν ψηφοφορία μέ τόν πέπλο τῆς γραφειοκρατικῆς ὑποκρισίας: ἡ πλειοψηφία ἀποφάσισε καί ὅλοι ψήφισαν σάν ἕνας ἄνθρωπος *ὑπέρ*. Ὁ Στρέμπελ ὅμως στό περιοδικό «Die Internationale» ξεσκέπασε τήν ὑποκρισία καί εἶπε τήν ἀλήθεια. Στήν κοινοβουλευτική ὁμάδα τῆς σοσιαλδημοκρατίας ὑπῆρχαν *δυό* ὁμάδες πού ἦρθαν μέ ἕτοιμο *τελεσίγραφο*, δηλ. μέ φραξιονιστικό, δηλ. μέ διασπαστικό σχέδιο ἀπόφασης. Ἡ μιά ὁμάδα, ἡ ὁμάδα τῶν ὀπορτουνιστῶν, περίπου 30 ἄτομα, εἶχε ἀποφασίσει νά ψηφίσει *ὁπωσδήποτε ὑπέρ*· ἡ ἄλλη, ἡ ἀριστερή, κάπου 15 ἄτομα, εἶχε ἀποφασίσει—λιγότερο σταθερά—νά ψηφίσει κατά. Ὅταν τό «κέντρο» ἤ ὁ «βάλτος», μήν ἔχοντας καμιά σταθερή θέση, ψήφισε μαζί μέ τούς ὀπορτουνιστές, οἱ ἀριστεροί κατατροπώθηκαν καί... ὑποτάχθηκαν! Ἡ «ἑνότητα» τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας εἶναι καθαρή ὑποκρισία, πού καλύπτει στήν πράξη τήν ἀναπόφευκτη ὑποταγή της στά τελεσίγραφα τῶν ὀπορτουνιστῶν.

τόσο στενά συνδεθεῖ μέ τήν ἀστική τάξη καί τίς κυβερνήσεις, ὥστε *δέν μπορεῖ* νά γίνει ἀνεκτή ἡ ὕπαρξη ἑνός *τέτιου ρεύματος μέσα* στά σοσιαλδημοκρατικά ἐργατικά κόμματα. Ἄν μπορεῖς ἐπιτέλους νά ἀνέχεσαι λεπτές καί ἀδύνατες σόλες, ὅταν βαδίζεις στά πολιτισμένα πεζοδρόμια μιᾶς μικρῆς ἐπαρχιακῆς πόλης, δέν μπορεῖς νά κάνεις χωρίς χοντρές σόλες μέ καρφιά, ὅταν ἀνεβαίνεις σέ βουνό. Ὁ σοσιαλισμός τῆς Εὐρώπης πέρασε τό σχετικό εἰρηνικό στάδιό του, τό περιορισμένο σέ στενά ἐθνικά πλαίσια. Μέ τόν πόλεμο τοῦ 1914-1915 μπῆκε στό στάδιο τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης καί ἡ πλήρης ρήξη μέ τόν ὀπορτουνισμό, τό διώξιμό του ἀπό τά ἐργατικά κόμματα ἔχουν ἀναμφισβήτητα ὡριμάσει.

Ἐννοεῖται ὅτι ἀπ᾿αὐτό τόν καθορισμό τῶν καθηκόντων, πού βάζει μπροστά στό σοσιαλισμό ἡ νέα ἐποχή τῆς παγκόσμιας ἀνάπτυξής του, δέν προκύπτει ἀκόμη ἄμεσα μέ ποιάν ἀκριβῶς ταχύτητα καί μέ ποιές ἀκριβῶς μορφές θά ἐξελιχθεῖ σέ κάθε χώρα τό προτσές τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἐργατικῶν ἐπαναστατικῶν-σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων ἀπό τά μικροαστικά-ὀπορτουνιστικά κόμματα. Ἀπό δῶ ὅμως προκύπτει ἡ ἀνάγκη νά κατανοηθεῖ καθαρά ὅτι ἕνας τέτιος χωρισμός εἶναι ἀναπόφευκτος καί νά κατευθύνεται ὅλη ἡ πολιτική τῶν ἐργατικῶν κομμάτων ἀκριβῶς μ᾿αὐτό τό πρίσμα. Ὁ πόλεμος τοῦ 1914-1915 ἀποτελεῖ μιά τόσο μεγάλη καμπή τῆς ἱστορίας, ὥστε ἡ στάση ἀπέναντι στόν ὀπορτουνισμό *δέν μπορεῖ* νά παραμείνει ἡ παλιά. Δέν μπορεῖς νά σβήσεις ἐκεῖνο πού ὑπῆρξε, δέν μπορεῖς νά ἐξαλείψεις οὔτε ἀπό τή συνείδηση τῶν ἐργατῶν, οὔτε ἀπό τήν πείρα τῆς ἀστικῆς τάξης, οὔτε ἀπό τίς πολιτικές κατακτήσεις τῆς ἐποχῆς μας γενικά, τό γεγονός ὅτι μέσα στά ἐργατικά κόμματα οἱ ὀπορτουνιστές τή στιγμή τῆς κρίσης ἀποδείχτηκαν ὁ πυρήνας τῶν στοιχείων πού πέρασαν μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης. Ὁ ὀπορτουνισμός—ἄν τόν κρίνουμε σέ πανευρωπαϊκή κλίμακα—ἦταν πρίν ἀπό τόν πόλεμο σάν νά λέμε σέ ἐφηβική ἡλικία. Μέ τόν πόλεμο ἀνδρώθηκε ὁριστικά καί δέν μπορεῖς νά τόν ξανακάνεις «ἀθῶο» καί ἔφηβο. Ὡρίμασε ἕνα ὁλόκληρο κοινωνικό στρῶμα ἀπό κοινοβουλευτικούς ἄνδρες, δημοσιογράφους, ὑπαλλήλους τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, προνομιούχους ὑπαλλήλους καί ὁρισμένες ὁμάδες τοῦ προλεταριάτου, στρῶμα πού ἀναπτύχθηκε σάν ἕνα σῶμα μαζί μέ τήν ἐθνική του ἀστική τάξη καί πού ἤξερε νά τό ἐκτιμήσει ὅσο τό δυνατό καλύτερα καί νά τό «προσαρμόσει» στόν ἑαυτό της αὐτή ἡ ἀστική τάξη. Ὁ τροχός τῆς ἱστορίας δέν μπορεῖ οὔτε νά γυρίσει πρός τά πίσω,

οὔτε νά σταματήσει—μπορεῖ καί πρέπει νά τραβάει κανείς ἄφοβα μπροστά, ἀπό τίς προπαρασκευαστικές, νόμιμες, αἰχμάλωτες στόν ὀπορτουνισμό ὀργανώσεις τῆς ἐργατικῆς τάξης στίς ἐπαναστατικές ὀργανώσεις τοῦ προλεταριάτου, πού ξέρουν *νά μήν* περιορίζονται στή νομιμότητα καί εἶναι ἱκανές νά ἐξασφαλίσουν τόν ἑαυτό τους ἀπό τήν ὀπορτουνιστική προδοσία, στίς ὀργανώσεις τοῦ προλεταριάτου πού ὀρθώνεται στόν «ἀγώνα γιά τήν ἐξουσία», στόν ἀγώνα γιά τήν ἀνατροπή τῆς ἀστικῆς τάξης.

᾿Από δῶ φαίνεται, ἀνάμεσα στ᾿ἄλλα, πόσο λαθεμένα βλέπουν τά πράματα ὅσοι τυφλώνουν τή συνείδησή τους καί τή συνείδηση τῶν ἐργατῶν μέ τό ἐρώτημα: τί θά γίνει μέ τίς διάσημες αὐθεντίες τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, μέ τόν Γκέντ, τόν Πλεχάνοφ, τόν Κάουτσκι κτλ. Στήν πραγματικότητα αὐτό δέν ἀποτελεῖ πρόβλημα: ἄν τά πρόσωπα αὐτά δέν καταλάβουν τά καινούργια καθήκοντα, εἶναι ὑποχρεωμένα νά μείνουν στήν ἄκρη ἤ νά παραμείνουν αἰχμάλωτοι τῶν ὀπορτουνιστῶν, ὅπως εἶναι αὐτή τή στιγμή. Ἄν πάλι ἀπαλλαγοῦν ἀπό τήν «αἰχμαλωσία», ζήτημα εἶναι ἄν θά συναντήσουν *πολιτικά* ἐμπόδια γιά τήν ἐπιστροφή τους στό στρατόπεδο τῶν ἐπαναστατῶν. Πάντως εἶναι ἀνόητο νά ἀντικαθιστᾶ κανείς τό ζήτημα τῆς πάλης τῶν ρευμάτων καί τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ἐποχῶν τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος μέ τό ζήτημα τοῦ ρόλου ὁρισμένων χωριστῶν ἀτόμων.

VIII

Οἱ νόμιμες μαζικές ὀργανώσεις τῆς ἐργατικῆς τάξης εἶναι ἴσως τό σπουδαιότερο χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων τῆς ἐποχῆς τῆς ΙΙ Διεθνοῦς. Τό γερμανικό κόμμα εἶναι τό κόμμα πού διέθετε τίς πιό ἰσχυρές ὀργανώσεις· ἔ, λοιπόν, ἐδῶ ἀκριβῶς ὁ πόλεμος τοῦ 1914-1915 δημιούργησε στροφή πιό ἀπότομη ἀπό ὁποιοδήποτε ἄλλο μέρος καί ἔβαλε τό ζήτημα μέ τόν ὀξύτερο τρόπο. Εἶναι ξεκάθαρο ὅτι τό πέρασμα σέ ἐπαναστατική δράση σήμαινε διάλυση τῶν νόμιμων ὀργανώσεων ἀπό τήν ἀστυνομία καί τό παλιό κόμμα—ἀπό τόν Λέγκιν ὥς τόν Κάουτσκι μαζί—θυσίασε τούς ἐπαναστατικούς σκοπούς τοῦ προλεταριάτου γιά νά διατηρήσει τίς σημερινές νόμιμες ὀργανώσεις. Ὅσο κι᾿ἄν τό ἀρνοῦνται αὐτό, τό γεγονός παραμένει γεγονός. Πούλησαν τό δικαίωμα τοῦ προλεταριάτου γιά ἐπανάσταση ἀντί πινακίου φακῆς πού τούς πρόσφεραν μέ τή μορφή τῶν ὀργανώσεων πού ἐπιτρέπει ὁ σημερινός ἀστυνομικός νόμος.

Πάρτε τήν μπροσούρα τοῦ Κάρλ Λέγκιν, ἡγέτη τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν συνδικάτων τῆς Γερμανίας: «Γιατί τά συνδικαλιστικά στελέχη πρέπει νά συμμετέχουν πιό πολύ στήν ἐσωκομματική ζωή;» (Βερολίνο, 1915). Εἶναι μιά διάλεξη πού ἔκανε ὁ συντάκτης τῆς μπροσούρας στίς 27 τοῦ Γενάρη 1915 σέ συγκέντρωση στελεχῶν τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος. Ὁ Λέγκιν παρουσίασε στή διάλεξή του καί ἀναδημοσίευσε στήν μπροσούρα του ἕνα πολύ ἐνδιαφέρον ντοκουμέντο, πού διαφορετικά δέν θά τό ἄφηνε ποτέ νά περάσει ἡ στρατιωτική λογοκρισία. Τό ντοκουμέντο αὐτό—τό λεγόμενο «ὑλικό γιά διαλέξεις γιά τήν περιφέρεια τοῦ Νιντερμπάρνιμ» (προάστειο τοῦ Βερολίνου)—εἶναι μιά ἔκθεση τῶν ἀπόψεων τῶν ἀριστερῶν γερμανῶν σοσιαλδημοκρατῶν, ἡ διαμαρτυρία τους ἐνάντια στό κόμμα. Οἱ ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες—λέει αὐτό τό ντοκουμέντο—δέν πρόβλεψαν καί δέν μποροῦν νά προβλέψουν ἕνα μόνο παράγοντα καί συγκεκριμένα:

«Ὅτι ὅλη ἡ ὀργανωμένη δύναμη τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος Γερμανίας καί τῶν συνδικάτων πέρασε μέ τό μέρος τῆς κυβέρνησης πού διεξάγει τόν πόλεμο, ὅλη αὐτή ἡ δύναμη χρησιμοποιήθηκε γιά τήν κατάπνιξη τῆς ἐπαναστατικῆς δραστηριότητας τῶν μαζῶν» (σελ. 34 τῆς μπροσούρας τοῦ Λέγκιν).

Αὐτή εἶναι μιά ἀδιαφιλονίκητη ἀλήθεια. Ἀλήθεια εἶναι καί ἡ παρακάτω βεβαίωση τοῦ ἴδιου ντοκουμέντου:

«Ἡ ψῆφος τῆς 4ης Αὐγούστου τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας ἀπόδειξε ὅτι κάθε ἄλλη ἄποψη κι' ἄν ἀκόμη εἶχε ριζώσει βαθιά στίς μάζες, θά μποροῦσε ν' ἀνοίξει τό δρόμο της, ὅμως ὄχι μέ τήν καθοδήγηση τοῦ δοκιμασμένου αὐτοῦ κόμματος, ἀλλά μόνο ἐνάντια στή θέληση τῆς κομματικῆς ἱεραρχίας, μόνο μέ τόν ὅρο τῆς ὑπερνίκησης τῆς ἀντίστασης τοῦ κόμματος καί τῶν συνδικάτων» (στό ἴδιο).

Αὐτή εἶναι μιά ἀδιαφιλονίκητη ἀλήθεια.

«Ἄν στίς 4 Αὐγούστου ἡ σοσιαλδημοκρατική κοινοβουλευτική ὁμάδα ἐκπλήρωνε τό χρέος της, τότε ἴσως νά εἶχε ἐκμηδενισθεῖ ἡ ἐξωτερική μορφή τῆς ὀργάνωσης, θά ἔμενε ὅμως τό πνεῦμα, τό πνεῦμα πού ἐμψύχωνε τό κόμμα τόν καιρό τοῦ ἔκτακτου νόμου καί τό βοηθοῦσε νά ὑπερνικήσει ὅλες τίς δυσκολίες» (στό ἴδιο).

Ὁ Λέγκιν σημειώνει στήν μπροσούρα του ὅτι ἡ παρέα τῶν «ἡγετῶν» πού συγκέντρωσε γιά νά ἀκούσουν τή διάλεξή του καί πού ὀνομάζονται καθοδηγητές, στελέχη τῶν συνδικάτων, *ἔσκασε*

στά γέλια, ἀκούγοντας αὐτό τό πράγμα. Τούς φαίνεται *γελοία* ἡ σκέψη ὅτι μπορεῖ καί πρέπει νά ἱδρυθοῦν παράνομες (ὅπως στόν καιρό τοῦ ἔκτακτου νόμου) ἐπαναστατικές ὀργανώσεις τή στιγμή τῆς κρίσης. Καί ὁ Λέγκιν, σάν τό πιό πιστό μαντρόσκυλο τῆς ἀστικῆς τάξης χτυποῦσε τά στήθια του καί ἀναφωνοῦσε:

«Αὐτή εἶναι μιά καθαρά ἀναρχική σκέψη: νά τινάξει κανείς στόν ἀέρα τίς ὀργανώσεις γιά νά προκαλέσει τή λύση τοῦ ζητήματος ἀπό τίς μάζες. Ἐγώ δέν ἔχω καμιά ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἰδέα αὐτή εἶναι ἀναρχική».

«Σωστά!» φώναξαν μέ μιά φωνή (στό ἴδιο, σελ. 37) οἱ λακέδες τῆς ἀστικῆς τάξης πού αὐτοονομάζονται ἡγέτες τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων τῆς ἐργατικῆς τάξης.

Διδακτική εἰκόνα. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί ἔχουν τόσο διαφθαρεῖ καί ἀποβλακωθεῖ ἀπό τήν ἀστική νομιμότητα, ὥστε δέν μποροῦν οὔτε νά *καταλάβουν* τή σκέψη γιά τήν ἀνάγκη δημιουργίας *ἄλλων* ὀργανώσεων, *παράνομων,* μέ σκοπό τήν καθοδήγηση τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγώνα. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί ἔφτασαν σέ σημεῖο νά φανταστοῦν ὅτι τά νόμιμα συνδικάτα, πού ὑπάρχουν μέ τήν ἄδεια τῶν ἀστυνομικῶν ἀρχῶν, εἶναι ἕνα ὅριο πού δέν μπορεῖς νά τό ξεπεράσεις, νά φανταστοῦν ὅτι εἶναι γενικά νοητή ἡ *διατήρηση* αὐτῶν τῶν συνδικάτων σάν *καθοδηγητικῶν* συνδικάτων σέ ἐποχή κρίσης! Αὐτή εἶναι ἡ ζωντανή διαλεκτική τοῦ ὀπορτουνισμοῦ: ἡ ἁπλή ἀνάπτυξη τῶν νόμιμων συνδικάτων, ἡ ἁπλή συνήθεια ὁρισμένων στενοκέφαλων, μά εὐσυνείδητων φιλισταίων νά περιορίζονται στήν τήρηση τῶν βιβλίων τοῦ γραφείου, ἔκαναν ὥστε τή στιγμή τῆς κρίσης οἱ εὐσυνείδητοι αὐτοί μικροαστοί νά ἀποδειχτοῦν προδότες, ἀποστάτες, *στραγγαλιστές* τῆς ἐπαναστατικῆς θέλησης τῶν μαζῶν. Κι᾽αὐτό δέν εἶναι τυχαῖο. Τό πέρασμα σέ ἐπαναστατική ὀργάνωση εἶναι ἀναγκαῖο, αὐτό ἐπιβάλλει ἡ ἱστορική κατάσταση πού ἄλλαξε, αὐτό ἐπιβάλλει ἡ ἐποχή τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης τοῦ προλεταριάτου, τό πέρασμα ὅμως αὐτό μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ μόνο *πάνω ἀπό τά κεφάλια* τῶν παλιῶν ἡγετῶν, τῶν στραγγαλιστῶν τῆς ἐπαναστατικῆς θέλησης, *πάνω ἀπό τό κεφάλι* τοῦ παλιοῦ κόμματος, μέ τήν *καταστροφή* του.

Μά οἱ ἀντεπαναστάτες μικροαστοί, ἐννοεῖται, οὐρλιάζουν: «ἀναρχισμός!»—ὅπως ὁ ὀπορτουνιστής Ἔντ. Ντάβιντ οὔρλιαζε γιά «ἀναρχισμό», βρίζοντας τόν Κάρλ Λῆμπκνεχτ. Ὅπως φαίνεται, στή Γερμανία δέν ἔμειναν τίμιοι σοσιαλιστές, ἐκτός μόνο ἀπό τούς ἡγέτες ἐκείνους πού οἱ ὀπορτουνιστές τούς βρίζουν καί τούς λένε ἀναρχικούς...

Ἄς πάρουμε τό σύγχρονο στρατό. Νά ἕνα καλό πρότυπο ὀργάνωσης. Καί ἡ ὀργάνωση αὐτή εἶναι καλή μόνο γιατί εἶναι *εὐλύγιστη*, ἐνῶ παράλληλα ξέρει νά ἐμπνέει σέ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους μιά *ενιαία θέληση*. Σήμερα τά ἑκατομμύρια αὐτά κάθονται στά σπίτια τους, σέ διάφορες γωνιές τῆς χώρας. Αὔριο δίνεται διαταγή γιά ἐπιστράτευση καί συγκεντρώνονται στά καθορισμένα σημεῖα. Σήμερα κάθονται στά χαρακώματα, κάποτε κάθονται μῆνες. Αὔριο, σέ ἄλλη διάταξη, τραβᾶνε στήν ἔφοδο. Σήμερα κάνουν θαύματα προφυλαγμένοι ἀπό τίς σφαῖρες καί τίς ὀβίδες. Αὔριο κάνουν θαύματα σέ ἀνοιχτή μάχη. Σήμερα τά προχωρημένα τμήματά τους ναρκοθετοῦν τό ἔδαφος, αὔριο μετακινοῦνται δεκάδες βέρστια μακριά, σύμφωνα μέ τίς ὑποδείξεις τῶν ἀεροπόρων ἀπό τόν ἀέρα. Αὐτό ἀκριβῶς λέγεται ὀργάνωση, ὅταν στό ὄνομα ἑνός σκοποῦ, ἐμψυχωμένοι μέ μιά ἑνιαία θέληση, ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἀλλάζουν τή μορφή τῆς ἐπικοινωνίας τους καί τῆς δράσης τους, ἀλλάζουν τόν τόπο καί τίς μεθόδους δράσης, ἀλλάζουν τά μέσα καί τά ὅπλα ἀνάλογα μέ τήν ἀλλαγή τῶν συνθηκῶν καί τίς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀγώνα.

Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τήν πάλη τῆς ἐργατικῆς τάξης ἐνάντια στήν ἀστική τάξη. Σήμερα δέν ὑπάρχει ἐπαναστατική κατάσταση, δέν ὑπάρχουν οἱ ὅροι πού προκαλοῦν ἀναβρασμό μέσα στίς μάζες, οἱ ὅροι γιά τό ἀνέβασμα τῆς δραστηριότητάς τους, σήμερα σοῦ δίνουν στό χέρι ἐκλογικό ψηφοδέλτιο — πάρτο, ἔχε τήν ἱκανότητα νά ὀργανώνεσαι, γιά νά χτυπήσεις μ'αὐτό τούς ἐχθρούς σου καί ὄχι γιά νά στείλεις στό κοινοβούλιο, σέ ζεστές θεσοῦλες, ἀνθρώπους πού γαντζώνονται ἀπό τήν κοινοβουλευτική ἕδρα, γιατί φοβοῦνται τή φυλακή. Αὔριο σοῦ ἀφαιροῦν τό ἐκλογικό ψηφοδέλτιο, σοῦ δίνουν στό χέρι ὅπλο καί ἕνα ὑπέροχο ταχυβόλο κατασκευασμένο μέ τήν τελευταία λέξη τῆς τεχνικῆς — πάρε αὐτά τά ὅπλα τοῦ θανάτου καί τῆς καταστροφῆς, μήν ἀκοῦς τούς συναισθηματικούς κλαψιάρηδες πού φοβοῦνται τόν πόλεμο· στόν κόσμο ὑπάρχουν ἀκόμη πάρα πολλά πράγματα πού *πρέπει* νά ἀφανιστοῦν μέ τή φωτιά καί τό σίδερο, γιά νά ἀπελευθερωθεῖ ἡ ἐργατική τάξη κι'ἄν μέσα στίς μάζες μεγαλώνει ἡ ὀργή καί ἡ ἀπόγνωση, ἄν ὑπάρχει ἐπαναστατική κατάσταση, ἑτοιμάσου νά ἱδρύσεις νέες ὀργανώσεις καί *νά χρησιμοποιήσεις* τά τόσο ὠφέλιμα ὅπλα τοῦ θανάτου καί τῆς καταστροφῆς *ἐνάντια* στή *δική σου* κυβέρνηση καί τή *δική σου* ἀστική τάξη.

Αὐτό, οὔτε συζήτηση, δέν εἶναι εὔκολο. Θά ἀπαιτήσει δύσκολες προπαρασκευαστικές ἐνέργειες. Θά ἀπαιτήσει μεγά-

λες θυσίες. Εἶναι μιά *καινούργια* μορφή ὀργάνωσης καί πάλης, πού ἐπίσης *πρέπει νά τή μάθουμε* καί ἡ ἐπιστήμη δέν προσφέρεται χωρίς λάθη καί ἧττες. 'Ανάμεσα σ'αὐτή τή μορφή ταξικῆς πάλης καί τή συμμετοχή στίς ἐκλογές ὑπάρχει ἡ ἴδια σχέση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στήν ἔφοδο καί τά γυμνάσια, τίς πορεῖες ἤ τό ξάπλωμα στά χαρακώματα. Στήν ἱστορία ἡ μορφή αὐτή πάλης μπαίνει *πολύ σπάνια* στήν ἡμερήσια διάταξη, σέ ἀντάλλαγμα ὅμως ἡ σημασία καί οἱ συνέπειές της ἐκτείνονται σέ δεκαετίες. Οἱ *μέρες*, ὅπου μπορεῖ καί πρέπει νά μποῦν στήν ἡμερήσια διάταξη *τέτιες* μέθοδοι πάλης, ἰσοδυναμοῦν μέ *εἰκοσαετίες* ἄλλων ἱστορικῶν ἐποχῶν.

... Συγκρίνετε τώρα τόν Κ. Κάουτσκι μέ τόν Κ. Λέγκιν:

«Ὅσο τό κόμμα ἦταν μικρό—γράφει—κάθε διαμαρτυρία ἐνάντια στόν πόλεμο εἶχε, ἀπό προπαγανδιστική ἄποψη, τήν ἔννοια ἡρωικῆς πράξης... ἡ στάση τῶν ρώσων καί τῶν σέρβων συντρόφων τελευταῖα ἐπιδοκιμάστηκε γενικά ἀπό ὅλους. Ὅσο πιό ἰσχυρό γίνεται τό κόμμα, τόσο περισσότερο στίς ἀποφάσεις του περιπλέκονται τά προπαγανδιστικά κίνητρα μέ τόν ὑπολογισμό τῶν πρακτικῶν συνεπειῶν, τόσο πιό δύσκολο γίνεται νά δοθεῖ ἡ ἴδια καί ἡ πρέπουσα προσοχή καί στά δυό κίνητρα, παρόλα αὐτά ὅμως δέν μπορεῖ νά περιφρονεῖ κανείς οὔτε τά πρῶτα οὔτε τά δεύτερα. Γι'αὐτό, ὅσο πιό ἰσχυροί γινόμαστε, τόσο πιό εὔκολα ἐμφανίζονται διαφωνίες μεταξύ μας μέσα σέ κάθε νέα, περίπλοκη κατάσταση» («Διεθνισμός καί πόλεμος», σελ. 30).

Οἱ συλλογισμοί αὐτοί τοῦ Κάουτσκι διαφέρουν ἀπό τούς συλλογισμούς τοῦ Λέγκιν μόνο σέ ὑποκρισία καί δειλία. Οὐσιαστικά ὁ Κάουτσκι ὑποστηρίζει καί δικαιολογεῖ τήν ἄθλια παραίτηση τῶν Λέγκιν ἀπό τήν ἐπαναστατική δράση, τό κάνει ὅμως αὐτό ὕπουλα, χωρίς νά ἐκφράζεται συγκεκριμένα, ἀρκούμενος σέ ὑπαινιγμούς, περιοριζόμενος σέ ὑποκλίσεις καί μπροστά στόν Λέγκιν καί μπροστά στήν ἐπαναστατική στάση τῶν ρώσων. Τέτια στάση ἀπέναντι στούς ἐπαναστάτες ἐμεῖς, οἱ ρῶσοι, συνηθίσαμε νά τή βλέπουμε μόνο στούς φιλελευθέρους: οἱ φιλελεύθεροι εἶναι πάντα ἕτοιμοι νά ἀναγνωρίσουν τήν «παλικαριά» τῶν ἐπαναστατῶν, παράλληλα ὅμως δέν παραιτοῦνται σέ καμιά περίπτωση ἀπό τήν ἀρχιοπορτουνιστική τακτική τους. Οἱ ἐπαναστάτες πού σέβονται τόν ἑαυτό τους δέν θά δεχτοῦν τήν «ἔκφραση εὐγνωμοσύνης» τοῦ Κάουτσκι, ἀλλά θά ἀπορίψουν μέ ἀγανάκτηση αὐτό τόν τρόπο τοποθέτησης τοῦ ζητήματος. Ἄν δέν ὑπῆρχε ἐπαναστατική κατάσταση, ἄν δέν ἦταν ὑποχρεωτικό νά κηρύσσει κανείς τήν ἐπαναστατική δράση, τότε ἡ στάση τῶν ρώσων καί τῶν σέρβων *δέν θά ἦταν σωστή*, τότε ἡ τακτική τους θά ἦταν λαθεμένη. Ἄν ἔχουν λοιπόν

οἱ ἱππότες τύπου Λέγκιν καί Κάουτσκι τουλάχιστο τό θάρρος τῆς γνώμης τους, ἄς τό ποῦν αὐτό ἀνοιχτά.

Ἄν ὅμως ἡ τακτική τῶν ρώσων καί τῶν σέρβων σοσιαλιστῶν εἶναι ἄξια «ἀναγνώρισης», τότε εἶναι ἀπαράδεκτο καί ἐγκληματικό νά δικαιολογεῖται ἡ *ἀντίθετη* τακτική τῶν «ἰσχυρῶν» κομμάτων, τοῦ γερμανικοῦ καί τοῦ γαλλικοῦ κτλ. Μέ τή σκόπιμα ἀσαφή ἔκφραση: «πρακτικές συνέπειες», ὁ Κάουτσκι *συγκάλυψε* τήν ἁπλή ἀλήθεια ὅτι τά μεγάλα καί ἰσχυρά κόμματα *φοβήθηκαν* τή διάλυση τῶν ὀργανώσεών τους, τήν κατάληψη τῶν ταμείων τους, τή σύλληψη τῶν ἡγετῶν τους ἀπό τήν κυβέρνηση. Συνεπῶς ὁ Κάουτσκι μέ τά ἐπιχειρήματά του γιά «δυσάρεστες πρακτικές συνέπειες» τῆς ἐπαναστατικῆς τακτικῆς δικαιολογεῖ τήν προδοσία ἀπέναντι στό σοσιαλισμό. Αὐτό δέν σημαίνει μήπως ἐκπόρνευση τοῦ μαρξισμοῦ;

Λένε ὅτι στό Βερολίνο, σέ μιά ἐργατική συγκέντρωση, ἕνας ἀπό τούς σοσιαλδημοκράτες βουλευτές πού ψήφισαν στίς 4 Αὐγούστου τίς πιστώσεις δήλωσε: Θά μᾶς ἔπιαναν. Καί οἱ ἐργάτες σέ ἀπάντηση τοῦ φώναξαν: «ἔ, καί τί μ'αὐτό, τί τό ἄσχημο;».

Ἄν δέν ὑπάρχει ἄλλο *σῆμα* γιά νά μεταδοθοῦν στίς ἐργατικές μάζες καί τῆς Γερμανίας *καί τῆς Γαλλίας* οἱ ἐπαναστατικές διαθέσεις καί ἡ σκέψη ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά προετοιμαστεῖ ἡ ἐπαναστατική δράση, ἡ σύλληψη ἑνός βουλευτῆ γιά τόν τολμηρό λόγο του θά ἔπαιζε ὠφέλιμο ρόλο, σάν προσκλητήριο σάλπισμα γιά *ἕνωση* μέσα στήν ἐπαναστατική δουλιά τῶν προλετάριων τῶν διαφόρων χωρῶν. Μιά τέτια ἕνωση *δέν εἶναι εὔκολο πράγμα:* γι'αὐτό τό λόγο ἐπιβαλλόταν περισσότερο οἱ βουλευτές πού βρίσκονται ψηλά καί βλέπουν ὅλη τήν πολιτική *νά ἀναλάβουν τήν πρωτοβουλία.*

Ὄχι μόνο στίς συνθῆκες τοῦ πολέμου, ἀλλά ἀναμφισβήτητα καί σέ κάθε ὄξυνση τῆς πολιτικῆς κατάστασης, χωρίς νά μιλᾶμε ἀκόμη γιά τήν ἐπαναστατική δράση τῶν μαζῶν, ἡ κυβέρνηση καί τῆς *πιό ἐλεύθερης* ἀστικῆς χώρας θά ἀπειλεῖ πάντα τίς νόμιμες ὀργανώσεις μέ διάλυση, μέ κατάληψη τῶν ταμείων τους, μέ σύλληψη τῶν ἡγετῶν τους καί μέ ἄλλες παρόμοιες «πρακτικές συνέπειες». Τί πρέπει νά γίνει λοιπόν; Νά δικαιολογοῦμε πάνω σ'αὐτή τή βάση τούς ὀπορτουνιστές, ὅπως κάνει ὁ Κάουτσκι; Μά αὐτό σημαίνει ὅτι καθαγιάζουμε τή μετατροπή τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων σέ ἐθνικοφιλελεύθερα ἐργατικά κόμματα.

Γιά τό σοσιαλιστή τό συμπέρασμα δέν μπορεῖ νά εἶναι παρά

μόνο ἕνα: ὁ καθαρός λεγκαλισμός, ὁ ἀποκλειστικός λεγκαλισμός τῶν «εὐρωπαϊκῶν» κομμάτων ἔφαγε τά ψωμιά του καί μετατράπηκε, λόγω τῆς ἐξέλιξης τοῦ καπιταλισμοῦ τοῦ προϊμπεριαλιστικοῦ σταδίου, σέ βάση τῆς ἀστικῆς ἐργατικῆς πολιτικῆς. Εἶναι ἀπαραίτητο ὁ λεγκαλισμός αὐτός νά συμπληρωθεῖ μέ τή δημιουργία παράνομης βάσης, παράνομης ὀργάνωσης, παράνομης σοσιαλδημοκρατικῆς δουλιᾶς, χωρίς νά ἐγκαταλείπεται ταυτόχρονα καμιά νόμιμη θέση. *Πῶς* συγκεκριμένα θά γίνει, αὐτό θά τό δείξει ἡ πείρα, φτάνει νά ὑπάρχει ἡ θέληση νά πάρει κανείς αὐτό τό δρόμο, φτάνει νά ἔχει κανείς ἐπίγνωση αὐτῆς τῆς ἀνάγκης. Οἱ ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες τῆς Ρωσίας τό 1912-1914 ἔδειξαν ὅτι τό καθῆκον αὐτό εἶναι πραγματοποιήσιμο. Ὁ βουλευτής τῶν ἐργατῶν Μουράνοφ, πού κράτησε τήν καλύτερη στάση ἀπ'ὅλους στό δικαστήριο καί στάλθηκε ἀπό τόν τσαρισμό στή Σιβηρία, ἔδειξε παραστατικά ὅτι ἐκτός ἀπό τόν *ὑπουργοποιήσιμο* κοινοβουλευτισμό (πού ἀρχίζει ἀπό τόν Χέντερσον, τόν Σαμπά, τόν Βαντερβέλντε καί φτάνει ὡς τόν Ζύντεκουμ καί τόν Σάιντεμαν, πού ἐπίσης εἶναι πέρα γιά πέρα «μινιστεριαλιστές», μόνο πού δέν τούς ἀφήνουν νά περάσουν πέρα ἀπό τόν προθάλαμο!) ὑπάρχει καί ἕνας κοινοβουλευτισμός *παράνομος καί ἐπαναστατικός*. Οἱ διάφοροι Κοσόβσκι καί Πότρεσοφ ἄς θαυμάζουν τόν «εὐρωπαϊκό» κοινοβουλευτισμό τῶν λακέδων ἤ ἄς συμβιβάζονται μαζί του—ἐμεῖς δέν θά κουραστοῦμε νά ἐπαναλαβαίνουμε στούς ἐργάτες ὅτι ἕνας *τέτιος* λεγκαλισμός, μιά τέτια σοσιαλδημοκρατία σάν κι'αὐτή τῶν Λέγκιν, Κάουτσκι καί Σάιντεμαν δέν ἀξίζει παρά μόνο περιφρόνηση.

IX

Ἄς συνοψίσουμε.

Ἡ χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς βρῆκε τήν πιό ζωντανή ἔκφρασή της στήν ἔκδηλη προδοσία τῶν περισσότερων ἐπίσημων σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων τῆς Εὐρώπης ἀπέναντι στίς πεποιθήσεις τους καί τίς πανηγυρικές διακηρύξεις τῆς Στουτγάρδης καί τῆς Βασιλείας. Ἡ χρεοκοπία ὅμως αὐτή, πού σημαίνει πλήρη νίκη τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, μετατροπή τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων σέ ἐθνικοφιλελεύθερα ἐργατικά κόμματα, δέν εἶναι παρά τό ἀποτέλεσμα ὁλόκληρης ἱστορικῆς περιόδου τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, τό ἀποτέλεσμα τοῦ τέλους τοῦ

19ου καί τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰώνα. Οἱ ἀντικειμενικοί ὅροι αὐτῆς τῆς περιόδου—μεταβατικῆς ἀπό τήν ὁλοκλήρωση στή Δυτική Εὐρώπη τῶν ἀστικῶν καί ἐθνικῶν ἐπαναστάσεων πρός τήν ἀρχή τῶν σοσιαλιστικῶν ἐπαναστάσεων—γέννησαν κι'ἔθρεψαν τόν ὀπορτουνισμό. Σέ ὁρισμένες χῶρες τῆς Εὐρώπης παρατηροῦμε σ'αὐτό τό διάστημα διάσπαση μέσα στό ἐργατικό καί σοσιαλιστικό κίνημα, πού γενικά καί συνολικά ἀκολουθεῖ ἀκριβῶς τή γραμμή τοῦ ὀπορτουνισμοῦ ('Αγγλία, 'Ιταλία, 'Ολλανδία, Βουλγαρία, Ρωσία) καί σέ ἄλλες χῶρες μιά μακρόχρονη καί πεισματική πάλη τῶν ρευμάτων πάνω στήν ἴδια γραμμή (Γερμανία, Γαλλία, Βέλγιο, Σουηδία, 'Ελβετία). 'Η κρίση πού δημιούργησε ὁ μεγάλος πόλεμος ξέσκισε τόν πέπλο, σάρωσε τίς συμβατικότητες, ἀποκάλυψε τό ἀπόστημα πού ἦταν ἀπό καιρό πιά ὥριμο καί ἔδειξε τόν ὀπορτουνισμό στόν ἀληθινό του ρόλο, ρόλο συμμάχου τῆς ἀστικῆς τάξης. Ἔγινε πιά ἀνάγκη νά πραγματοποιηθεῖ πλήρης ὀργανωτικός χωρισμός αὐτοῦ τοῦ στοιχείου ἀπό τά ἐργατικά κόμματα. 'Η ἰμπεριαλιστική ἐποχή δέν συμβιβάζεται μέ τή συνύπαρξη μέσα σ'ἕνα καί τό ἴδιο κόμμα τῶν πρωτοπόρων τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου καί τῆς μισομικροαστικῆς ἀριστοκρατίας τῆς ἐργατικῆς τάξης πού ἀπολαμβάνει τά ψίχουλα ἀπό τά προνόμια πού ἀπορέουν ἀπό τήν «κυρίαρχη» θέση τοῦ ἔθνους «της». 'Η παλιά θεωρία ὅτι ὁ ὀπορτουνισμός εἶναι «νόμιμη ἀπόχρωση» ἑνός ἑνιαίου κόμματος ξένου πρός τίς «ἀκρότητες» ἔχει γίνει σήμερα ὁ καλύτερος τρόπος ἐξαπάτησης τῶν ἐργατῶν καί τό μεγαλύτερο ἐμπόδιο γιά τό ἐργατικό κίνημα. Δέν εἶναι τόσο τρομερός καί ἐπιζήμιος ὁ ἀπροκάλυπτος ὀπορτουνισμός, πού ἀπωθεῖ ἀμέσως τήν ἐργατική μάζα, ὅσο αὐτή ἡ θεωρία τοῦ χρυσοῦ μέσου δρόμου, πού προσπαθεῖ νά δικαιολογήσει μέ μαρξιστικές λέξεις τήν ὀπορτουνιστική πράξη, νά ἀποδείξει μέ μιά σειρά σοφίσματα τό ἄκαιρο τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης κτλ. 'Ο πιό ἐπιφανής ἐκπρόσωπος αὐτῆς τῆς θεωρίας καί ταυτόχρονα ἡ πιό διάσημη αὐθεντία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, ὁ Κάουτσκι, ἀποδείχτηκε πρώτης γραμμῆς ὑποκριτής καί δεξιοτέχνης στό ἔργο τῆς ἐκπόρνευσης τοῦ μαρξισμοῦ. Στό γερμανικό κόμμα μέ τό ἕνα ἑκατομμύριο μέλη του δέν ἔμεινε οὔτε ἕνας κάπως τίμιος καί συνειδητός καί ἐπαναστάτης σοσιαλδημοκράτης πού νά μήν γύρισε μέ ἀγανάκτηση τίς πλάτες του σ'αὐτή τήν «αὐθεντία», πού τήν ὑπερασπίζουν τόσο ἔνθερμα οἱ διάφοροι Ζύντεκουμ καί Σάιντεμαν.

Οἱ προλεταριακές μάζες, πού ἀπό τίς γραμμές τους τά $^9/_{10}$

ἴσως τοῦ παλιοῦ καθοδηγητικοῦ στρώματος ἔχουν περάσει στήν ἀστική τάξη, βρέθηκαν κομματιασμένες καί ἀνίσχυρες μπροστά στό ὄργιο τοῦ σωβινισμοῦ, μπροστά στήν πίεση τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου καί τῆς στρατιωτικῆς λογοκρισίας. Ἡ ἀντικειμενική ὅμως ἐπαναστατική κατάσταση, πού δημιούργησε ὁ πόλεμος καί πού ὅλο καί ἁπλώνεται, ὅλο καί βαθαίνει, δημιουργεῖ ἀναπόφευκτα ἐπαναστατικές διαθέσεις, ἀτσαλώνει καί διαφωτίζει τούς καλύτερους καί τούς πιό συνειδητούς προλετάριους. Στίς διαθέσεις τῶν μαζῶν ὄχι μόνο εἶναι δυνατή, μά γίνεται ὅλο καί πιό πιθανή μιά γρήγορη ἀλλαγή, ὅμοια μ᾽ἐκείνη πού ἔγινε στή Ρωσία στίς ἀρχές τοῦ 1905 σάν συνέπεια τῆς «γκαπονάδας»[208], τότε πού ἀπό τά καθυστερημένα προλεταριακά στρώματα μέσα σέ μερικούς μῆνες καί κάποτε καί ἑβδομάδες γεννήθηκε μιά στρατιά ἀπό ἑκατομμύρια πού ἀκολουθοῦσε τήν ἐπαναστατική πρωτοπορία τοῦ προλεταριάτου. Δέν μποροῦμε νά ξέρουμε ἄν θά ἀναπτυχθεῖ ἕνα ἰσχυρό ἐπαναστατικό κίνημα λίγο ὕστερα *ἀπ᾽αὐτό* τόν πόλεμο ἤ στή διάρκειά του κτλ., ἀλλά πάντως *μόνο* ἡ δράση πρός αὐτή τήν κατεύθυνση ἀξίζει νά ὀνομαστεῖ σοσιαλδημοκρατική δράση. Τό σύνθημα πού γενικεύει καί κατευθύνει αὐτή τή δράση, πού βοηθάει στή συνένωση καί στή συσπείρωση ἐκείνων πού θέλουν νά βοηθήσουν τήν ἐπαναστατική πάλη τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στήν κυβέρνησή του καί τήν ἀστική του τάξη, εἶναι τό σύνθημα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

Στή Ρωσία ὁ πλήρης χωρισμός τῶν ἐπαναστατικῶν-σοσιαλδημοκρατικῶν προλεταριακῶν στοιχείων ἀπό τά μικροαστικά-ὀπορτουνιστικά στοιχεῖα προετοιμάστηκε ἀπ᾽ὅλη τήν ἱστορία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Τή χειρότερη ὑπηρεσία σ᾽αὐτό τό κίνημα τήν προσφέρουν ἐκεῖνοι πού προσπαθοῦν νά παρακάμψουν αὐτή τήν ἱστορία μέ ἐπιδεικτικές διακηρύξεις ἐνάντια στό «φραξιονισμό», ἐκεῖνοι πού χάνουν μόνοι τους τή δυνατότητα νά καταλάβουν τό πραγματικό προτσές τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ προλεταριακοῦ κόμματος στή Ρωσία, πού διαμορφώθηκε μέσα σέ μακρόχρονη πάλη ἐνάντια στά διάφορα εἴδη ὀπορτουνισμοῦ. Ἀπ᾽ὅλες τίς «μεγάλες» Δυνάμεις, πού παίρνουν μέρος στό σημερινό πόλεμο, μόνο ἡ Ρωσία ἔζησε τόν τελευταῖο καιρό μιά ἐπανάσταση: τό ἀστικό της περιεχόμενο δέν μποροῦσε παρά νά γεννήσει, παίρνοντας ὑπόψη τόν ἀποφασιστικό ρόλο τοῦ προλεταριάτου, τή διάσπαση τῶν ἀστικῶν καί προλεταριακῶν ρευμάτων μέσα στό ἐργατικό κίνημα. Μέσα σ᾽ὅλη τήν εἰκοσάχρονη σχεδόν περίοδο (1894-1914), πού ὑπάρχει ἡ σοσιαλδημο-

κρατία τῆς Ρωσίας σάν ὀργάνωση συνδεμένη μέ τό μαζικό ἐργατικό κίνημα (καί ὄχι μόνο μέ τή μορφή ἑνός ἰδεολογικοῦ ρεύματος ὅπως στήν περίοδο 1883-1894), δέν ἔπαψε νά διεξάγεται πάλη ἀνάμεσα στά προλεταριακά-ἐπαναστατικά καί τά μικροαστικά-ὀπορτουνιστικά ρεύματα. Ὁ «οἰκονομισμός» τῆς ἐποχῆς τοῦ 1894-1902 ἦταν ἀναμφισβήτητα ἕνα ρεῦμα τῆς τελευταίας αὐτῆς κατηγορίας[209]. Μιά ὁλόκληρη σειρά ἐπιχειρήματα καί γνωρίσματα τῆς ἰδεολογίας του — ἡ «στρουβιστική» διαστρέβλωση τοῦ μαρξισμοῦ, οἱ παραπομπές στή «μάζα» γιά νά δικαιολογηθεῖ ὁ ὀπορτουνισμός κτλ. — θυμίζουν καταπληκτικά τό σημερινό, ἐκχυδαϊσμένο μαρξισμό τοῦ Κάουτσκι, τοῦ Κοῦνοφ, τοῦ Πλεχάνοφ κτλ. Θά ἦταν πολύ εὐγενικό καθῆκον νά θυμίσουμε στή σημερινή γενιά τῆς σοσιαλδημοκρατίας τήν παλιά «Ραμπότσαγια Μίσλ» καί τό «Ραμπότσεγε Ντιέλο»[210] γιά νά γίνει ἕνας παραλληλισμός μέ τόν σημερινό Κάουτσκι.

Ὁ «μενσεβικισμός» τῆς ἑπόμενης περιόδου (1903-1908) ἦταν ὁ ἄμεσος, ὄχι μόνο ἰδεολογικός ἀλλά καί ὀργανωτικός, διάδοχος τοῦ «οἰκονομισμοῦ». Τόν καιρό τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης ἐφάρμοζε μιά τακτική πού ἀντικειμενικά σήμαινε ἐξάρτηση τοῦ προλεταριάτου ἀπό τή φιλελεύθερη ἀστική τάξη καί ἔκφραζε τίς μικροαστικές ὀπορτουνιστικές τάσεις. Ὅταν στήν ἀμέσως ἑπόμενη περίοδο (1908-1914) τό κύριο ρεῦμα τῆς μενσεβίκικης κατεύθυνσης γέννησε τό λικβινταρισμό, ἡ ταξική σημασία τοῦ ρεύματος αὐτοῦ ἔγινε τόσο ἔκδηλη, ὥστε οἱ καλύτεροι ἐκπρόσωποι τοῦ μενσεβικισμοῦ διαμαρτύρονταν συνεχῶς ἐνάντια στήν πολιτική τῆς ὁμάδας «Νάσα Ζαριά». Καί ἡ ὁμάδα αὐτή — ἡ μόνη πού ἔκανε τά τελευταῖα 5-6 χρόνια συστηματική δουλιά μέσα στίς μάζες *ἐνάντια* στό ἐπαναστατικό μαρξιστικό κόμμα τῆς ἐργατικῆς τάξης — ἔγινε στόν πόλεμο τοῦ 1914-1915 *σοσιαλσωβινιστική!* Κι᾽αὐτό σέ μιά χώρα ὅπου εἶναι ζωντανή ἡ ἀπολυταρχία, ὅπου ἡ ἀστική ἐπανάσταση ἀπέχει ἀκόμη πολύ ἀπό τήν ὁλοκλήρωσή της, ὅπου τά 43% τοῦ πληθυσμοῦ καταπιέζουν τήν πλειοψηφία τῶν «ἀλλογενῶν» ἐθνῶν. Ὁ «εὐρωπαϊκός» τύπος ἐξέλιξης, ὅπου ὁρισμένα στρώματα μικροαστῶν, ἰδιαίτερα τῆς διανόησης καί μιά ἀσήμαντη μερίδα τῆς ἐργατικῆς ἀριστοκρατίας μποροῦν «νά ἀπολαμβάνουν» τά προνόμια πού ἀπορέουν ἀπό τήν «κυρίαρχη» θέση τοῦ ἔθνους «τους», δέν μποροῦσε παρά νά ἐκδηλωθεῖ καί στή Ρωσία.

Ἡ ἐργατική τάξη καί τό ἐργατικό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Ρωσίας ἔχουν προετοιμασθεῖ ἀπ᾽ὅλη τήν ἱστορία

τους γιά μιά «διεθνιστική», δηλ. πραγματικά ἐπαναστατική καί συνεπή ἐπαναστατική τακτική.

P. S. Τό ἄρθρο αὐτό εἶχε στοιχειοθετηθεῖ, ὅταν δημοσιεύτηκε στίς ἐφημερίδες ἡ «διακήρυξη» τοῦ Κάουτσκι καί τοῦ Χάαζε, πού εἶναι γραμμένη σέ συνεργασία μέ τόν Μπέρνσταϊν. Τώρα πού εἶδαν ὅτι οἱ μάζες τραβᾶνε ἀριστερά, εἶναι ἕτοιμοι «νά συμφιλιωθοῦν» μέ τούς ἀριστερούς, διατηρώντας φυσικά τήν «εἰρήνη» μέ τούς διάφορους Ζύντεκουμ[211]. Ἀλήθεια, Mädchen für alle!

Ο ΑΓΓΛΙΚΟΣ ΠΑΣΙΦΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ Η ΑΓΓΛΙΚΗ ΑΝΤΙΠΑΘΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ

Στήν 'Αγγλία ὥς τά τώρα ὑπῆρχε ἀσύγκριτα πιό πλατιά πολιτική ἐλευθερία ἀπ'ὅ,τι στίς ἄλλες χῶρες τῆς Εὐρώπης. 'Η ἀστική τάξη αὐτῆς τῆς χώρας ἔχει ἀποκτήσει μεγαλύτερη συνήθεια στή διακυβέρνηση τοῦ τόπου καί ξέρει νά κυβερνᾶ. Οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στίς τάξεις εἶναι πιό ἀναπτυγμένες καί ἀπό πολλές ἀπόψεις πιό ξεκάθαρες ἀπ'ὅ,τι στά ἄλλα κράτη. 'Η ἔλλειψη ὑποχρεωτικῆς στρατιωτικῆς θητείας κάνει τό λαό πιό ἐλεύθερο σ'ὅ,τι ἀφορᾶ τή στάση του ἀπέναντι στόν πόλεμο *μέ τήν ἔννοια* ὅτι ὁ καθένας εἶναι ἐλεύθερος νά ἀρνηθεῖ νά καταταχθεῖ στό στρατό καί γι'αὐτό ἡ κυβέρνηση (στήν 'Αγγλία ἡ κυβέρνηση ἀποτελεῖ, μέ ὅλη τήν κυριολεξία, ἐπιτροπή γιά τή διεκπεραίωση τῶν ὑποθέσεων τῆς ἀστικῆς τάξης) εἶναι ἀναγκασμένη νά καταβάλει κάθε προσπάθεια γιά ν'ἀναπτύξει τό «λαϊκό» ἐνθουσιασμό γιά τόν πόλεμο. Αὐτός ὁ σκοπός θά ἦταν ἐντελῶς ἀδύνατο νά ἐπιτευχθεῖ χωρίς ριζική ἀλλαγή τῶν νόμων, χωρίς ἡ προλεταριακή μάζα νά ἀποδιοργανωθεῖ ἐντελῶς καί νά χάσει τό ἠθικό της μέ τό πέρασμα μιᾶς μειοψηφίας ἀπό τούς καλύτερα τακτοποιημένους, εἰδικευμένους καί ἑνωμένους στά συνδικάτα ἐργάτες μέ τό μέρος τῆς φιλελεύθερης, δηλ. τῆς ἀστικῆς, πολιτικῆς. Τά ἀγγλικά τρέιντ-γιούνιον περιλαβαίνουν περίπου τό $1/5$ τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν. Οἱ ἡγέτες αὐτῶν τῶν τρέιντ-γιούνιον εἶναι στό μεγαλύτερό τους μέρος φιλελεύθεροι κι'ὁ Μάρξ, ἐδῶ καί πολύν καιρό ἀκόμη, τούς χαρακτήρισε πράκτορες τῆς ἀστικῆς τάξης.

῞Ολες αὐτές οἱ ἰδιομορφίες τῆς 'Αγγλίας μᾶς βοηθᾶνε ἀπό τό ἕνα μέρος νά καταλάβουμε πιό εὔκολα τήν οὐσία τοῦ σύγχρονου σοσιαλσωβινισμοῦ—γιατί αὐτή ἡ οὐσία εἶναι ἡ *ἴδια* καί στίς ἀπολυταρχικές καί στίς δημοκρατικές χῶρες καί στίς

μιλιταριστικές καί στίς χῶρες ἐκεῖνες πού δέν ἔχουν γνωρίσει τήν ὑποχρεωτική στρατιωτική θητεία—κι᾽ἀπό τό ἄλλο μέρος, μᾶς βοηθᾶνε νά ἐκτιμήσουμε, μέ βάση τά γεγονότα, τή σημασία τῆς συμφιλιωτικῆς ἐκείνης στάσης ἀπέναντι στό σοσιαλσωβινισμό, πού βρίσκει, λογουχάρη, τήν ἔκφρασή της στήν ἐξύμνηση τοῦ συνθήματος τῆς εἰρήνης κτλ.

῾Η «῾Εταιρία τῶν Φαβιανῶν» ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα τήν πιό ὁλοκληρωμένη ἔκφραση τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί τῆς φιλελεύθερης ἐργατικῆς πολιτικῆς. ῾Ο ἀναγνώστης ἄς ρίξει μιά ματιά στήν ἀλληλογραφία τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς μέ τόν Ζόργκε (ὑπάρχει ρωσική μετάφραση σέ δυό ἐκδόσεις)[212]. ᾽Εκεῖ θά βρεῖ ἕνα λαμπρό χαρακτηρισμό αὐτῆς τῆς ἑταιρίας ἀπό τόν Ἔνγκελς, πού ἀποκαλεῖ περιφρονητικά τούς κυρίους Σίντνεϋ Βέμπ καί Σία συμμορία ἀπό ἀστούς τυχοδιῶκτες, πού θέλουν νά διαφθείρουν τούς ἐργάτες, πού θέλουν νά ἀσκήσουν ἀντεπαναστατική ἐπιροή ἐπάνω τους. Μποροῦμε νά ἐγγυηθοῦμε ὅτι κανένας ἀπό τούς κάπως ὑπεύθυνους καί μέ ἐπιροή ἡγέτες τῆς Δεύτερης Διεθνοῦς δέν ἐπιχείρησε ποτέ ὄχι μόνο νά διαψεύσει τό χαρακτηρισμό αὐτό τοῦ Ἔνγκελς, μά οὔτε καί ν᾽ἀμφισβητήσει τήν ὀρθότητά του.

Συγκρίνετε τώρα τά *γεγονότα*, ἀφήνοντας γιά μιά στιγμή τίς *θεωρίες*. Θά δεῖτε ὅτι ἡ *στάση* τῶν φαβιανῶν τόν καιρό τοῦ πολέμου (βλ. λογουχάρη τή βδομαδιάτικη ἐπιθεώρησή τους «The new Statesman»[213]) καί τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας, μαζί καί τοῦ Κάουτσκι, εἶναι *ἐντελῶς ἡ ἴδια*. ῾Η ἴδια, ἄμεση καί ἔμμεση, ὑπεράσπιση τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ· ὁ ἴδιος συνδυασμός τῆς ὑπεράσπισης αὐτῆς μέ τή μόνιμη τάση νά χρησιμοποιοῦνται λογῆς-λογῆς γλυκούτσικες, ἀνθρωπιστικές καί σχεδόν ἀριστερές φράσεις γιά εἰρήνη, γιά ἀφοπλισμό κτλ. κτλ.

Τό γεγονός εἶναι ὁλοφάνερο καί τό συμπέρασμα πού βγαίνει, ὅσο κι᾽ἄν δέν ἀρέσει σέ ὁρισμένους, εἶναι ἀναπόφευκτα καί ἀναμφισβήτητα τό παρακάτω: οἱ ἡγέτες τοῦ σημερινοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας, μαζί καί ὁ Κάουτσκι, στήν πράξη εἶναι ἐξίσου πράκτορες τῆς ἀστικῆς τάξης, ὅπως καί οἱ φαβιανοί, πού ὁ Ἔνγκελς ἐδῶ καί πολύν καιρό τούς χαρακτήρισε τέτιους. Τό γεγονός ὅτι οἱ φαβιανοί δέν ἀναγνωρίζουν τό μαρξισμό, ἐνῶ οἱ Κάουτσκι καί Σία τόν «ἀναγνωρίζουν», δέν ἀλλάζει κατά τίποτε τήν οὐσία τοῦ ζητήματος, κατά τίποτε τήν πραγματική πολιτική, μά ἀποδείχνει μόνο ὅτι σέ ὁρισμέ-

νους συγγραφεῖς, πολιτικούς κτλ. ὁ μαρξισμός ἔχει μετατραπεῖ σέ στρουβισμό. Ἡ ὑποκρισία τους *δέν* εἶναι προσωπικό τους ἐλάττωμα, σέ ὁρισμένες περιπτώσεις μπορεῖ νά εἶναι οἱ πιό ἐνάρετοι οἰκογενειάρχες—ἡ ὑποκρισία τους εἶναι τό ἀποτέλεσμα τῆς ἀντικειμενικά παραπλανητικῆς κοινωνικῆς τους θέσης, ὅτι εἶναι τάχα ἐκπρόσωποι τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου, ἐνῶ στήν πραγματικότητα εἶναι πράκτορες πού διοχετεύουν μέσα στό προλεταριάτο τίς ἀστικές, τίς σωβινιστικές ἰδέες.

Οἱ φαβιανοί εἶναι πιό εἰλικρινεῖς καί πιό τίμιοι ἀπό τούς Κάουτσκι καί Σία, γιατί δέν ἔχουν ὑποσχεθεῖ ὅτι θά εἶναι ὑπέρ τῆς ἐπανάστασης, ἀπό πολιτική ὅμως ἄποψη εἶναι τοῦ *ἴδιου* φυράματος.

Ἡ «πατροπαράδοτη» πολιτική ἐλευθερία τῆς Ἀγγλίας καί ἡ ἀναπτυγμένη πολιτική ζωή της γενικά, ἰδιαίτερα τῆς ἀστικῆς της τάξης, ἔχουν σάν ἀποτέλεσμα οἱ διάφορες *ἀποχρώσεις* τῶν ἀστικῶν γνωμῶν νά βρίσκουν στή χώρα αὐτή γρήγορα, εὔκολα κι' ἐλεύθερα μιά νέα ἔκφραση στίς νέες πολιτικές ὀργανώσεις. Μιά ἀπ' αὐτές τίς ὀργανώσεις εἶναι ἡ «Ἕνωση δημοκρατικοῦ ἐλέγχου» (Union of Democratic Control). Γραμματέας καί ταμίας αὐτῆς τῆς ὀργάνωσης εἶναι ὁ Μόρελ (E. D. Morel) πού σήμερα εἶναι μόνιμος συνεργάτης καί τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου τοῦ «Ἀνεξάρτητου ἐργατικοῦ κόμματος», τῆς ἐφημερίδας «Labour Leader». Ὁ ἄνθρωπος αὐτός ἦταν γιά ἀρκετά χρόνια ὑποψήφιος τοῦ Φιλελεύθερου κόμματος στήν περιφέρεια Μπέρκενχεντ (Birkenhead). Ὅταν ὁ Μόρελ λίγο μετά τήν ἔναρξη τοῦ πολέμου ἐκφράστηκε *ἐνάντια* στόν πόλεμο, ἡ ἐπιτροπή τῆς Ἕνωσης φιλελευθέρων τοῦ Μπέρκενχεντ τόν εἰδοποίησε μέ γράμμα της στίς 2 τοῦ Ὀχτώβρη 1914 ὅτι ἡ ὑποψηφιότητά του εἶναι στό ἑξῆς ἀπαράδεκτη γιά τούς φιλελευθέρους, δηλ. ἁπλούστατα τόν διέγραψε ἀπό τό κόμμα. Ὁ Μόρελ ἀπάντησε στίς 14 τοῦ Ὀχτώβρη μέ γράμμα, πού τό ἔβγαλε μετά σέ ἰδιαίτερη μπροσουρίτσα μέ τόν τίτλο «The outbreak of the war» («Τό ξέσπασμα τοῦ πολέμου»). Στήν μπροσούρα αὐτή, ὅπως καί σέ μιά σειρά ἄλλα ἄρθρα, ὁ Μόρελ ξεσκεπάζει τήν κυβέρνησή *του* καί ἀποδείχνει πώς, ὅταν ἡ κυβέρνησή του ἐπικαλεῖται τό ὅτι αἰτία τοῦ πολέμου εἶναι τάχα ἡ παραβίαση τῆς οὐδετερότητας τοῦ Βελγίου καί ὅτι σκοπός τοῦ πολέμου εἶναι τάχα ἡ ἐκμηδένιση τοῦ *πρωσσικοῦ* ἰμπεριαλισμοῦ κτλ. κτλ. λέει ψέματα. Ὁ Μόρελ ὑπερασπίζει τό πρόγραμμα τῆς «Ἕνωσης δημοκρατικοῦ ἐλέγχου» πού ἀναγράφει εἰρήνη, ἀφοπλισμό, παροχή σ' ὅλες τίς περιοχές τοῦ δικαιώματος νά ἀποφασίσουν

μέ δημοψήφισμα γιά τήν τύχη τους καί δημοκρατικό ἔλεγχο πάνω στήν ἐξωτερική πολιτική.

᾿Απ᾿ὅλα αὐτά βλέπει κανείς ὅτι ὁ Μόρελ, σάν προσωπικότητα, εἶναι ἀναμφισβήτητα ἄξιος κάθε ἀναγνώρισης γιά τήν εἰλικρινή του συμπάθεια πρός τό δημοκρατισμό, γιά τή στροφή πού ἔκανε ἀπό τή σωβινιστική ἀστική τάξη πρός τήν εἰρηνιστική ἀστική τάξη. Ὅταν ὁ Μόρελ ἀποδείχνει μέ γεγονότα ὅτι ἡ κυβέρνησή *του* ἐξαπατοῦσε τό λαό μέ τή δήλωσή της πώς δέν ὑπῆρχαν μυστικές συμφωνίες, ἐνῶ στήν πραγματικότητα ὑπῆρχαν τέτιες συμφωνίες·—ὅτι ἡ ἀγγλική ἀστική τάξη ἀπό τό 1887 ἀκόμη εἶχε ἀπόλυτα σαφή ἐπίγνωση τοῦ γεγονότος ὅτι σέ περίπτωση γερμανογαλλικοῦ πολέμου εἶναι ἀναπόφευκτη ἡ παραβίαση τῆς οὐδετερότητας τοῦ Βελγίου καί ἀπόριπτε κατηγορηματικά τή σκέψη γιά ἐπέμβαση (τότε ἡ Γερμανία δέν ἦταν ἀκόμη ἐπικίνδυνος συναγωνιστής!)·—ὅτι γάλλοι μιλιταριστές σάν τόν συνταγματάρχη Μπουσέ (Boucher) σέ μιά σειρά βιβλία τους πρίν ἀπό τόν πόλεμο ὁμολογοῦσαν ἐντελῶς ἀπροκάλυπτα τά σχέδιά τους γιά *ἐπιθετικό* πόλεμο τῆς Γαλλίας καί τῆς Ρωσίας κατά τῆς Γερμανίας·—ὅτι ἡ γνωστή στρατιωτική αὐθεντία τῆς ᾿Αγγλίας, ὁ συνταγματάρχης Ρέπινγκτον, *τό 1911* παραδεχόταν ἀπό τόν τύπο ὅτι ἡ αὔξηση τῶν ἐξοπλισμῶν στή Ρωσία μετά τό 1905 ἀποτελεῖ ἀπειλή κατά τῆς Γερμανίας·—ὅταν ὁ Μόρελ τά ἀποδείχνει ὅλα αὐτά, δέν μποροῦμε παρά νά ὁμολογήσουμε ὅτι ἔχουμε μπροστά μας ἕναν ἐξαιρετικά τίμιο καί τολμηρό ἀστό, πού δέν φοβᾶται νά ἔρθει σέ ρήξη μέ τό κόμμα του.

῾Ο καθένας ὅμως θά συμφωνήσει ἀμέσως ὅτι παρόλα αὐτά ὁ Μόρελ εἶναι ἕνας ἀστός πού οἱ φράσεις του γιά εἰρήνη καί ἀφοπλισμό παραμένουν κούφιες φράσεις, γιατί, χωρίς τήν ἐπαναστατική δράση τοῦ προλεταριάτου, δέν μπορεῖ νά γίνει λόγος οὔτε γιά δημοκρατική εἰρήνη, οὔτε γιά ἀφοπλισμό. Καί ὁ Μόρελ, πού διαφώνησε τώρα μέ τούς φιλελευθέρους στό ζήτημα τοῦ σημερινοῦ πολέμου, παραμένει φιλελεύθερος σ᾿ὅλα τά ὑπόλοιπα οἰκονομικά καί πολιτικά ζητήματα. Τότε γιατί, ὅταν στή Γερμανία ὁ Κάουτσκι καλύπτει μέ μαρξιστικές ἐπιδείξεις τίς *ἴδιες ἀστικές φράσεις* γιά εἰρήνη καί ἀφοπλισμό, δέν τό θεωροῦν αὐτό ὑποκρισία τοῦ Κάουτσκι, ἀλλά ὑπηρεσία του; Μόνο ἡ ἔλλειψη ἀναπτυγμένης πολιτικῆς ζωῆς καί πολιτικῆς ἐλευθερίας ἐμποδίζουν νά δημιουργηθεῖ ἐκεῖ τόσο γρήγορα κι᾿εὔκολα, ὅπως στήν ᾿Αγγλία, ἕνας ἀστικός σύνδεσμος εἰρήνης καί ἀφοπλισμοῦ μέ πρόγραμμά του τό πρόγραμμα τοῦ Κάουτσκι.

῞Ας παραδεχτοῦμε λοιπόν τήν ἀλήθεια ὅτι ὁ Κάουτσκι στέκεται στίς θέσεις ἑνός ἀστοῦ πασιφιστῆ καί ὄχι ἑνός ἐπαναστάτη σοσιαλδημοκράτη.

Ζοῦμε γεγονότα ἀρκετά μεγάλα ὥστε νά ἔχουμε τό θάρρος, «χωρίς νά λογαριάζουμε πρόσωπα», ν'ἀναγνωρίσουμε τήν ἀλήθεια.

Οἱ ἄγγλοι, τρέφοντας ἀντιπάθεια πρός τίς ἀφηρημένες θεωρίες καί ἐπειδή εἶναι περήφανοι γιά τόν πρακτικισμό τους, βάζουν συχνά *πιό ἀνοιχτά* τά πολιτικά ζητήματα, βοηθώντας ἔτσι τούς σοσιαλιστές τῶν ἄλλων χωρῶν νά βρίσκουν *κάτω* ἀπό τό περίβλημα κάθε φρασεολογίας (καί τῆς «μαρξιστικῆς») τό πραγματικό περιεχόμενο. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή εἶναι διδακτική ἡ μπροσούρα «Σοσιαλισμός καί πόλεμος»* πού βγῆκε πρίν ἀπό τόν πόλεμο σέ ἔκδοση τῆς σωβινιστικῆς ἐφημερίδας «Clarion». Ἡ μπροσουρίτσα αὐτή περιέχει τή «διακήρυξη» τοῦ ἀμερικανοῦ σοσιαλιστῆ Ἄπτον Σίνκλερ (Upton Sinclair) ἐνάντια στόν πόλεμο καί τήν ἀπάντηση τοῦ σωβινιστῆ Ρόμπερτ Μπλέτσφορντ (Blatchford), πού ἀπό καιρό ἔχει ταχθεῖ μέ τήν ἰμπεριαλιστική ἄποψη τοῦ Χάιντμαν.

Ὁ Σίνκλερ εἶναι σοσιαλιστής ἀπό συναισθηματισμό, χωρίς θεωρητική κατάρτιση. Βάζει τό ζήτημα «ἁπλά», ἀγανακτισμένος ἀπό τό γεγονός ὅτι πλησίαζε ὁ πόλεμος καί ζητώντας νά βρεῖ σωτηρία στό σοσιαλισμό.

«Μᾶς λένε—γράφει ὁ Σίνκλερ—ὅτι τό σοσιαλιστικό κίνημα εἶναι ἀκόμη πολύ ἀδύνατο, ὅτι πρέπει νά περιμένουμε τήν ἐξέλιξη. Ἡ ἐξέλιξη ὅμως γίνεται στίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων· ἐμεῖς εἴμαστε τά ὄργανα τῆς ἐξέλιξης κι'ἄν δέν ἀγωνιστοῦμε, δέν θά ἔχουμε καμιά ἐξέλιξη. Μᾶς λένε ὅτι τό κίνημά μας» (ἐνάντια στόν πόλεμο) «θά κατασταλεῖ· ἐγώ ὅμως δηλώνω πώς ἔχω βαθιά πεποίθηση ὅτι ἡ κατάπνιξη ὁποιουδήποτε ξεσηκώματος πού σκοπό ἔχει, ἀπό κίνητρα ἀνώτερου ἀνθρωπισμοῦ, νά ἐμποδίσει τόν πόλεμο, θά ἦταν ἡ μεγαλύτερη νίκη πού κέρδισε ποτέ ὁ σοσιαλισμός, ὅτι θά συγκλόνιζε τή συνείδηση τοῦ πολιτισμοῦ καί θά ξεσήκωνε τούς ἐργάτες ὅλου τοῦ κόσμου, ὅπως τίποτε στήν ἱστορία δέν τούς ἔχει ξεσηκώσει ἀκόμη. Ἄς μή φοβόμαστε πολύ γιά τό κίνημά μας, ἄς μή δίνουμε πολύ μεγάλη σημασία στόν ἀριθμό καί στήν ἐξωτερική ἐπίφαση τῆς δύναμης. Χίλιοι ἄνθρωποι μέ φλογερή πίστη καί ἀποφασιστικότητα εἶναι πιό δυνατοί ἀπό ἕνα ἑκατομμύριο ἀνθρώπους πού ἔχουν γίνει προσεκτικοί καί ἀξιοσέβαστοι κύριοι. Καί δέν ὑπάρχει γιά τό σοσιαλιστικό κίνημα μεγαλύτερος κίνδυνος ἀπό τόν κίνδυνο νά γίνει μόνιμος θεσμός».

Ὅπως βλέπετε, ἐδῶ ἔχουμε μιά ἀφελή, θεωρητικά ὄχι βαθιά, ὅμως ἀπόλυτα σωστή προειδοποίηση ἐνάντια στόν ἐκχυδαϊσμό

*«Socialism and war». «The Clarion Press», 44. Warship Street, London E.C.

τοῦ σοσιαλισμοῦ, καθώς καί μιά ἔκκληση γιά ἐπαναστατικό ἀγώνα.

Καί τί ἀπαντᾶ ὁ Μπλέτσφορντ στόν Σίνκλερ;

Ὅτι τόν πόλεμο τόν προκαλοῦν τά καπιταλιστικά καί τά μιλιταριστικά συμφέροντα, ὅλα αὐτά εἶναι σωστά, λέει ὁ Μπλέτσφορντ. Καί ἐγώ ὄχι λιγότερο ἀπό ὁποιονδήποτε ἄλλο σοσιαλιστή ποθῶ τήν εἰρήνη καί τή νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ ἐνάντια στόν καπιταλισμό. Ὅμως ὁ Σίνκλερ δέν θά μέ πείσει καί δέν θά σβήσει τά γεγονότα μέ «ρητορικές καί ὡραῖες φράσεις». «Τά γεγονότα, φίλε Σίνκλερ, εἶναι πεισματάρικα καί ὁ γερμανικός κίνδυνος εἶναι γεγονός». Οὔτε ἐμεῖς, οὔτε οἱ γερμανοί σοσιαλιστές εἴμαστε σέ θέση νά ἐμποδίσουμε τόν πόλεμο. Ὁ Σίνκλερ ὑπερβάλλει ἀπροσμέτρητα τίς δυνάμεις μας. Δέν εἴμαστε ἑνωμένοι, δέν ἔχουμε οὔτε χρήματα, οὔτε ὅπλα, «οὔτε πειθαρχία». Δέν μᾶς ἀπομένει παρά μόνο *νά βοηθήσουμε* τή βρετανική κυβέρνηση νά αὐξήσει τό στόλο της, γιατί ἄλλη ἐγγύηση γιά τήν εἰρήνη δέν ὑπάρχει καί δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει.

Στήν ἠπειρωτική Εὐρώπη οἱ σωβινιστές οὔτε πρίν, οὔτε μετά τόν πόλεμο δέν ἐκφράστηκαν μέ τόση εἰλικρίνεια. Στή Γερμανία ἀντί τῆς εἰλικρίνειας κυριαρχεῖ ἡ ὑποκρισία τοῦ Κάουτσκι καί τό παιχνίδι μέ τά σοφίσματα· τό ἴδιο γίνεται καί μέ τόν Πλεχάνοφ. Γι᾿αὐτό ἀκριβῶς εἶναι διδακτικό νά ρίξουμε μιά ματιά στίς σχέσεις μέσα σέ μιά πιό ἀναπτυγμένη χώρα. Ἐδῶ δέν μπορεῖς νά ξεγελάσεις κανένα μέ τή σοφιστική καί μέ μιά γελοιογραφία τοῦ μαρξισμοῦ. Τά προβλήματα μπαίνουν μέ μεγαλύτερη εὐθύτητα καί εἰλικρίνεια. Ἄς διδαχτοῦμε ἀπό τούς «πρωτοπόρους» ἄγγλους.

Ἡ ἔκκληση τοῦ Σίνκλερ δείχνει ἁπλοϊκότητα, ἄν καί κατά βάθος εἶναι πολύ σωστή· ὁ Σίνκλερ εἶναι ἁπλοϊκός, γιατί ἀγνοεῖ μισόν αἰώνα ἀνάπτυξης τοῦ μαζικοῦ σοσιαλισμοῦ, τήν πάλη τῶν ρευμάτων μέσα στό σοσιαλισμό, ἀγνοεῖ τούς ὅρους πού καθορίζουν τήν ἀνάπτυξη τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης κι᾿αὐτό ἐνῶ ὑπάρχει ἀντικειμενικά ἐπαναστατική κατάσταση καί ἐπαναστατική ὀργάνωση. Ὅλα αὐτά δέν μπορεῖς νά τά ἀντικαταστήσεις μέ τό «συναισθηματισμό». Δέν μπορεῖς μέ ρητορισμούς νά παρακάμψεις τή σκληρή κι᾿ἀμείλικτη πάλη τῶν ἰσχυρῶν ρευμάτων στό σοσιαλισμό, τοῦ ὀπορτουνιστικοῦ καί τοῦ ἐπαναστατικοῦ.

Ὁ Μπλέτσφορντ τά λέει ὀρθά-κοφτά καί ἀποκαλύπτει τό κρυφό ἐπιχείρημα τῶν καουτσκικῶν καί Σίας, πού φοβοῦνται νά ποῦν τήν ἀλήθεια. Εἴμαστε ἀκόμη ἀδύνατοι — αὐτό εἶναι — λέει

ὁ Μπλέτσφορντ. Μέ τήν εἰλικρίνειά του ὅμως ἀποκαλύπτει ἀπό τήν πρώτη στιγμή καί ξεγυμνώνει τόν ὀπορτουνισμό του, τό σωβινισμό του. Ὅτι ὑπηρετεῖ τήν ἀστική τάξη καί τούς ὀπορτουνιστές, αὐτό φαίνεται ἀμέσως. Παραδεχόμενος τήν *«ἀδυναμία»* τοῦ σοσιαλισμοῦ, *τόν ἀδυνατίζει ὁ ἴδιος* μέ τό κήρυγμα μιᾶς ἀντισοσιαλιστικῆς, ἀστικῆς πολιτικῆς.

Ὅπως καί ὁ Σίνκλερ, μά ἀπό τήν ἀντίθετη πλευρά, σάν δειλός καί ὄχι σάν ἀγωνιστής, σάν προδότης καί ὄχι σάν «ἐξαιρετικά τολμηρός» καί ὁ Μπλέτσφορντ ἐπίσης ἀγνοεῖ τούς ὅρους τῆς δημιουργίας ἐπαναστατικῆς κατάστασης.

Μέ τά πρακτικά του ὅμως συμπεράσματα, μέ τήν πολιτική του (ἄρνηση τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης, τῆς προπαγάνδισης καί τῆς προετοιμασίας της) ὁ Μπλέτσφορντ, χυδαῖος σωβινιστής, συμφωνεῖ *ἀπόλυτα* μέ τόν Πλεχάνοφ καί τόν Κάουτσκι.

Οἱ μαρξιστικές φράσεις ἔγιναν στίς μέρες μας ἕνα προκάλυμμα γιά τήν πλήρη ἀπάρνηση τοῦ μαρξισμοῦ. Γιά νά εἶσαι μαρξιστής, πρέπει νά ξεσκεπάζεις τή «μαρξιστική ὑποκρισία» τῶν ἡγετῶν τῆς Δεύτερης Διεθνοῦς, πρέπει νά ἀντικρύζεις ἄφοβα τήν πάλη τῶν δυό ρευμάτων τοῦ σοσιαλισμοῦ, νά ἐμβαθύνεις πέρα γιά πέρα στά προβλήματα αὐτῆς τῆς πάλης. Αὐτό εἶναι τό συμπέρασμα ἀπό τίς ἀγγλικές σχέσεις, πού μᾶς δείχνουν *χ ω ρ ί ς* μαρξιστικές φράσεις τή *μαρξιστική* οὐσία τῆς ὑπόθεσης.

Γράφτηκε τόν Ἰούνη τοῦ 1915

Πρωτοδημοσιεύτηκε στίς 27 τοῦ Ἰούλη 1924 στήν ἐφημερίδα «Πράβντα», ἀρ. φύλ. 169

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

ΠΩΣ ΣΥΝΔΥΑΖΕΤΑΙ Η ΔΟΥΛΟΠΡΕΠΕΙΑ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ;

Ἡ Συλλογή τῶν καντέτων: «Τί περιμένει ἡ Ρωσία ἀπό τόν πόλεμο» (Πετρούπολη, 1915) εἶναι πολύ ὠφέλιμη ἔκδοση γιά νά κατατοπιστεῖ κανείς στήν πολιτική τῆς φιλελεύθερης διανόησης. Εἶναι ἀρκετά γνωστό πόσο σωβινιστές ἔχουν γίνει οἱ καντέτοι μας καί οἱ φιλελεύθεροί μας· στό σημερινό τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ μας[214] ἀφιερώνεται σ᾽αὐτό τό πρόβλημα εἰδικό ἄρθρο. Τά ἔργα ὅμως τῶν διαφόρων καντέτων πάνω στά διάφορα θέματα τά σχετικά μέ τόν πόλεμο, ἔργα πού περιέχονται σ᾽αὐτή τή συλλογή, δείχνουν ἐξαιρετικά ἀνάγλυφα τό ρόλο ὄχι μόνο τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, ἀλλά καί τῆς φιλελεύθερης διανόησης γενικά μέσα στή σύγχρονη ἰμπεριαλιστική πολιτική.

Εἰδικός ρόλος αὐτῆς τῆς διανόησης καί αὐτοῦ τοῦ κόμματος εἶναι νά συγκαλύπτουν τήν ἀντίδραση καί τόν ἰμπεριαλισμό μέ λογῆς-λογῆς δημοκρατικές φράσεις, διαβεβαιώσεις, σοφίσματα καί ὑπεκφυγές. Τό κυριότερο ἄρθρο τῆς Συλλογῆς: «Τά ἐδαφικά ἀποκτήματα τῆς Ρωσίας» ἀνήκει στόν ἀρχηγό τῶν καντέτων κ. Μιλιουκόφ. Ἐδῶ δέν μποροῦσε νά μήν ἐκτεθεῖ ἡ *οὐσία* τοῦ σημερινοῦ πολέμου ἀπό τήν πλευρά τῆς Ρωσίας: ἡ ἐπιδίωξή της νά κατακτήσει τή Γαλικία, νά ἀφαιρέσει ἀπό τήν Αὐστρία καί τή Γερμανία μέρος τῆς Πολωνίας, ἀπό τήν Τουρκία τήν Κωνσταντινούπολη, τά Στενά, τήν Ἀρμενία. Γιά νά καλυφθοῦν ὅλα αὐτά κάτω ἀπό ἕνα δημοκρατικό πέπλο, χρησιμοποιοῦνται φράσεις γιά «σλαβισμό», γιά συμφέροντα τῶν «μικρῶν ἐθνῶν», γιά «ἀπειλή κατά τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης» ἀπομέρους τῆς Γερμανίας. Καί μόνο ἐντελῶς εὐκαιριακά, σχεδόν τυχαῖα, ξεστομίζει ὁ Μιλιουκόφ, σέ μιά μόνο φράση, τήν ἀλήθεια:

«Τήν προσάρτηση τῆς Ἀνατολικῆς Γαλικίας τήν ἐπιδιώκει

ἐδῶ καί πολλά χρόνια ἕνα ἀπό τά ρωσικά πολιτικά κόμματα πού ὑποστηρίζεται ἀπό ἕνα πολιτικό κόμμα τῆς Γαλικίας, τούς λεγόμενους «μοσχόφιλους»» (49). Ἀκριβῶς! Τό «ἕνα ἀπό τά ρωσικά κόμματα» εἶναι τό πιό ἀντιδραστικό κόμμα καί συγκεκριμένα εἶναι οἱ διάφοροι Πουρισκέβιτς καί Σία, τό κόμμα τῶν φεουδαρχῶν, πού ἔχει ἐπικεφαλῆς του τόν τσαρισμό. Τό «κόμμα» αὐτό—ὁ τσαρισμός, οἱ διάφοροι Πουρισκέβιτς κτλ.—ἐδῶ καί πολύν καιρό μηχανοραφοῦσε καί στή Γαλικία καί στήν Ἀρμενία κτλ., χωρίς νά λυπᾶται ἑκατομμύρια γιά νά ἐξαγοράσει τούς «μοσχόφιλους» καί χωρίς νά σταματᾶ μπροστά σέ κανένα ἔγκλημα χάρη τοῦ ὑψηλοῦ σκοποῦ τῆς «προσάρτησης». Ὁ πόλεμος εἶναι ἡ «συνέχιση τῆς πολιτικῆς» *αὐτοῦ* τοῦ κόμματος. Ὁ πόλεμος στάθηκε χρήσιμος, γιατί πέταξε ὅλες τίς συμβατικότητες, ξέσκισε ὅλα τά πέπλα καί ἔκανε νά δεῖ ὁ λαός μέ τά μάτια του ὅλη τήν ἀλήθεια: ἡ διατήρηση τῆς τσαρικῆς μοναρχίας σημαίνει τήν ἀνάγκη νά θυσιάζονται ἑκατομμύρια ψυχές (καί δισεκατομμύρια χρήματα τοῦ λαοῦ) γιά τήν ὑποδούλωση ξένων λαῶν. Στήν πραγματικότητα τό Κόμμα τῶν καντέτων αὐτήν ἀκριβῶς τήν πολιτική ὑποστήριζε καί αὐτήν ἀκριβῶς ὑπηρετοῦσε.

Ἡ ἀλήθεια αὐτή εἶναι δυσάρεστη γιά ἕναν φιλελεύθερο διανοούμενο, πού θεωρεῖ τόν ἑαυτό του ἀνθρωπιστή, φίλο τῆς ἐλευθερίας, δημοκράτη καί πού ἀγανακτεῖ βαθύτατα γιά τή «συκοφαντία» ὅτι εἶναι τάχα δοῦλος τῶν Πουρισκέβιτς. Ὁ πόλεμος ὅμως ἔδειξε ὅτι ἡ «συκοφαντία» αὐτή εἶναι ἡ πιό καθαρή ἀλήθεια.

Δέστε τά ἄλλα ἄρθρα τῆς Συλλογῆς:

«... Τό μέλλον μας μπορεῖ νά εἶναι εὐτυχισμένο καί φωτεινό μόνο στήν περίπτωση πού ἡ διεθνής πολιτική θά στηρίζεται στίς ἀρχές τῆς δικαιοσύνης. Ἡ πίστη στή ζωή, στήν ἀξία της θά εἶναι ταυτόχρονα καί θρίαμβος τῆς εἰρήνης» (215)... «Ἡ γυναίκα τῆς Ρωσίας καί μαζί της ὅλη ἡ σκεπτόμενη ἀνθρωπότητα»... ἐλπίζει ὅτι «κατά τή σύναψη τῆς εἰρήνης ὅλα τά ἐμπόλεμα κράτη... θά ὑπογράψουν τήν ἴδια στιγμή καί μιά συμφωνία, πού θά λέει ὅτι ἀπό δῶ καί μπρός ὅλες οἱ διεθνεῖς παρεξηγήσεις»... (νά ἡ πιό κατάλληλη λέξη! Αὐτά ὅλα δέν ἦταν παρά «παρεξήγηση» ἀνάμεσα στά κράτη καί τίποτε περισσότερο!)... «πρέπει νά λύνονται μέ διαιτησία» (216)...

«Ἡ γυναίκα τῆς Ρωσίας—ἐκπρόσωπος τοῦ λαοῦ—θά φέρει στό λαό τίς ἰδέες τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καί τῆς ἀδελφότητας τῶν λαῶν» (216)... (ἐδῶ ἡ λογοκρισία περιέκοψε ὁλόκληρη μιάμιση σειρά, προφανῶς ἐξαιρετικά ὑπέρ-«ἀνθρωπιστική», κάτι σάν τίς λέξεις ἐλευθερία, ἰσότητα, ἀδελφότητα...) ...«Ὅποιος ξέρει ὅτι αὐτός πού γράφει τοῦτες τίς γραμμές πολύ λίγο μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὕποπτος γιά ἐθνικισμό, δέν ἔχει ἀνάγκη νά πειστεῖ ὅτι οἱ σκέψεις πού ἀναπτύσσονται ἐδῶ δέν ἔχουν καμιά ἀπολύτως σχέση μέ ὁποιαδήποτε ἐθνική

ἀποκλειστικότητα» (83)... «Μόλις τώρα αἰσθανθήκαμε, νιώσαμε πραγματικά ὅτι στούς σύγχρονους πολέμους μπορεῖ νά μᾶς ἀπειλήσει ὁ κίνδυνος ὄχι μόνο νά χάσουμε τίς ἀποικίες, ἄν καί πολύτιμες, ἤ ν'ἀποτύχουμε στό ἔργο τῆς ἀπελευθέρωσης ἄλλων λαῶν, ἀλλά νά ὑποστεῖ διάλυση καί τό ἴδιο τό κράτος...» (147).

Διαβάστε καί προσπαθεῖστε νά καταλάβετε *πῶς γίνεται αὐτό!* Μάθετε μέ ποιόν τρόπο ἐφαρμόζει τήν πολιτική του, δηλ. πῶς ὁδηγεῖ μαζί του τίς *μάζες*, ἕνα κόμμα πού διατείνεται ὅτι εἶναι δημοκρατικό!

Γιά νά ἐξυπηρετήσει κανείς τήν τάξη τῶν Πουρισκέβιτς, πρέπει στίς ἀποφασιστικές στιγμές τῆς ἱστορίας (στίς στιγμές πού οἱ σκοποί αὐτῆς τῆς τάξης πραγματοποιοῦνται μέ τόν πόλεμο) νά τή βοηθάει ἤ *«νά μήν ἐναντιώνεται στόν πόλεμο»*. Ταυτόχρονα ὅμως πρέπει *νά παρηγορεῖ* τό «λαό», τή «μάζα», τή «δημοκρατία» μέ μεγάλα λόγια: δικαιοσύνη, εἰρήνη, ἐθνική ἀπελευθέρωση, λύση τῶν διεθνῶν συγκρούσεων μέ διαιτησία, ἀδελφότητα τῶν λαῶν, ἐλευθερία, μεταρυθμίσεις, δημοκρατία, γενικό ἐκλογικό δικαίωμα κτλ. Κι'ἀκόμη νά χτυπάει ὁπωσδήποτε τά στήθη του, νά ὁρκίζεται σέ θεούς καί δαίμονες ὅτι «ἐμᾶς» «λιγότερο ἀπό κάθε ἄλλον μποροῦν νά μᾶς θεωρήσουν ὕποπτους γιά ἐθνικισμό», ὅτι οἱ ἰδέες «μας» ξεχωρίζουν ἀπ'τό ὅτι «δέν ἔχουν καμιά ἀπολύτως σχέση μέ ὁποιαδήποτε ἐθνική ἀποκλειστικότητα», ὅτι ἁπλούστατα ἀγωνιζόμαστε ἐνάντια στή «διάλυση τοῦ κράτους»!

Νά πῶς «γίνεται αὐτό».

Νά πῶς ἐφαρμόζουν τήν πολιτική τους οἱ φιλελεύθεροι διανοούμενοι...

Κατά βάθος τήν ἴδια ἐντελῶς στάση — μόνο πού αὐτό γίνεται σέ διαφορετικό περιβάλλον καί μέ κάπως παραλλαγμένη μορφή — κρατοῦν οἱ φιλελεύθεροι ἐργατικοί πολιτικοί, ἀρχίζοντας ἀπό τό περιοδικό «Νάσα Ζαριά», πού διδάσκει τό λαό καί τό προλεταριάτο «νά μήν ἐναντιώνονται στόν πόλεμο», συνεχίζοντας μέ τό «Νάσε Ντιέλο» πού τάσσεται ἀλληλέγγυο μέ τίς ἀπόψεις τῶν κυρίων Πότρεσοφ καί Σία (τεῦχ. 2, σελ. 19) καί τοῦ Πλεχάνοφ (τεῦχ. 2, σελ. 103) καί ἀνατυπώνει χωρίς καμιά ἐπιφύλαξη τίς παρόμοιες ἰδέες τοῦ 'Αξελρόντ (τεῦχ. 2, σελ. 107-110), συνεχίζοντας παρακάτω μέ τόν Σεμκόβσκι, πού πολεμάει ἀπό τίς στῆλες τῆς ἐφημερίδας «Νάσε Σλόβο» καί τῆς «'Ισβέστιγια τῆς ΟΕ» ἐνάντια στή «διάλυση» καί τελειώνοντας μέ τήν ὁμάδα τοῦ Τσχεΐτζε καί τήν ΟΕ μαζί μέ τήν Μπούντ, πού εἶναι ὁλόψυχα ἐνάντια στή «διάσπαση» (μέ τήν ὁμάδα τοῦ

«Νάσε Ντιέλο»). Καί ὅλοι αὐτοί εἶναι ὑπέρ τῆς ἀδελφότητας τῶν ἐργατῶν, ὑπέρ τῆς εἰρήνης, ὑπέρ τοῦ διεθνισμοῦ, ὑπέρ ὁποιουδήποτε· ὅλοι τους αὐτοί εἶναι ἕτοιμοι νά ὑπογράψουν τά πάντα, ὅ,τι θελήσετε, νά παραιτηθοῦν ἑκατομμύρια φορές ἀπό τόν «ἐθνικισμό», μέ ἕναν «μικρό» ὅρο: νά μήν παραβιαστεῖ ἡ «ἑνότητα» μέ τή μοναδικά πραγματική (ἀπ'ὅλη αὐτή τήν παρέα) ρωσική πολιτική ὁμάδα, πού στό περιοδικό καί στήν ἐφημερίδα δίδασκε καί διδάσκει στούς ἐργάτες τόν ὀπορτουνισμό, τόν ἐθνικισμό καί τή μή ἐναντίωση στόν πόλεμο.

Νά πῶς «γίνεται αὐτό».

Γράφτηκε τόν 'Ιούνη τοῦ 1915

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1925
στό περιοδικό «Νά Λένινσκομ Πουτί»
(εἰδικό τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ
«Σπούτνικ Κομμουνίστα»)
'Υπογραφή: Ν. Λ έ ν ι ν

Δημοσιεύεται
σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

ΤΟ ΚΥΡΙΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΟΠΟΡΤΟΥΝΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Τό βιβλίο τοῦ Ἔντουαρντ Ντάβιντ: «Ἡ σοσιαλδημοκρατία στόν παγκόσμιο πόλεμο» (Βερολίνο, ἔκδ. «Vorwärts», 1915) μᾶς δίνει μιά καλή σύνοψη τῶν γεγονότων καί τῶν ἐπιχειρημάτων πού ἀφοροῦν τήν τακτική τοῦ ἐπίσημου Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας στό σημερινό πόλεμο. Τό βιβλίο δέν περιέχει τίποτε τό καινούργιο γιά τούς ἀνθρώπους πού ἔχουν παρακολουθήσει τήν ὀπορτουνιστική καί γενικά τή γερμανική σοσιαλδημοκρατική φιλολογία. Καί ὅμως εἶναι πολύ χρήσιμο, καί αὐτό ὄχι μόνο ἀπό ἄποψη πληροφοριῶν. Ὅποιος θέλει νά ἐμβαθύνει σοβαρά στή χρεοκοπία τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, χρεοκοπία κοσμοϊστορικῆς σημασίας, ὅποιος θέλει νά καταλάβει πραγματικά πῶς καί γιατί ἕνα πρωτοπόρο κόμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας κατάντησε «ξαφνικά» (ὁ λόγος τό λέει— ξαφνικά) κόμμα λακέδων τῆς γερμανικῆς ἀστικῆς τάξης καί τῶν γιοῦνκερ, ὅποιος θέλει νά ἐμβαθύνει προσεκτικά στή σημασία τῶν συνηθισμένων σοφισμάτων πού χρησιμεύουν γιά τή δικαιολόγηση καί τή συγκάλυψη αὐτῆς τῆς χρεοκοπίας, δέν θά βρεῖ ἀνιαρό τό ἀνιαρό βιβλίο τοῦ Ε. Ντάβιντ. Στήν οὐσία στόν Ντάβιντ ὑπάρχει μιά ὁρισμένη ἑνότητα ἀντιλήψεων καί ἡ πίστη ἑνός φιλελεύθερου ἐργατικοῦ πολιτικοῦ, πράγμα πού δέν ὑπάρχει, λογουχάρη, καθόλου στόν ὑποκριτή Κάουτσκι, ὁ ὁποῖος τραβάει «ὅπου φυσάει ὁ ἄνεμος».

Ὁ Ντάβιντ εἶναι ὀπορτουνιστής ὥς τό κόκαλο, παλιός συνεργάτης τῆς «Μηνιαίας Σοσιαλιστικῆς Ἐπιθεώρησης»—ἑνός γερμανικοῦ «Νάσε Ντιέλο»—εἶναι ὁ συγγραφέας ἑνός χοντροῦ βιβλίου γιά τό ἀγροτικό πρόβλημα, πού δέν ἔχει μέσα του οὔτε ἴχνος σοσιαλισμοῦ καί μαρξισμοῦ[215]. Τό ὅτι ἕνα τέτιο ὑποκείμενο, πού ὅλη του ἡ ζωή εἶναι ἀφιερωμένη στήν ἀστική

διαφθορά τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, μπόρεσε νά γίνει ἕνας ἀπό τούς πολλούς, ἐξίσου ὀπορτουνιστές, *ἡγέτες* τοῦ κόμματος, βουλευτής κι'ἀκόμη καί μέλος τῆς Διοίκησης («Φόρσταντ») τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, αὐτό καί μόνο τό γεγονός σέ κάνει νά σκεφθεῖς σοβαρά πόσο παλιό, βαθύ καί δυνατό ἦταν τό προτσές ἀποσύνθεσης μέσα στή γερμανική σοσιαλδημοκρατία.

Τό βιβλίο τοῦ Ντάβιντ δέν ἔχει καμιά ἐπιστημονική ἀξία, γιατί ὁ συγγραφέας δέν μπορεῖ ἤ δέν θέλει κάν νά θέσει τό ζήτημα, συγκεκριμένα τό ζήτημα πῶς οἱ κύριες τάξεις τῆς σύγχρονης κοινωνίας προετοίμασαν, ἀνάπτυξαν καί διαμόρφωσαν στή διάρκεια δεκαετιῶν τή σημερινή τους στάση ἀπέναντι στόν πόλεμο μέ τήν *τάδε καί τάδε* πολιτική πού ἔχει τίς ρίζες της στά *τάδε καί τάδε* ταξικά συμφέροντα. Στόν Ντάβιντ εἶναι ἐντελῶς ξένη ἀκόμη καί ἡ σκέψη ὅτι χωρίς μιά τέτια ἔρευνα δέν μπορεῖ οὔτε λόγος νά γίνει γιά μαρξιστική στάση ἀπέναντι στόν πόλεμο κι'ὅτι μόνο μιά τέτια ἔρευνα μπορεῖ νά χρησιμεύσει σάν βάση γιά τή μελέτη τῆς *ἰδεολογίας* τῶν διαφόρων τάξεων ἀπό τήν ἄποψη τῆς στάσης τους ἀπέναντι στόν πόλεμο. Ὁ Ντάβιντ εἶναι *συνήγορος* τῆς φιλελεύθερης ἐργατικῆς πολιτικῆς, ἕνας συνήγορος πού συνταιριάζει ὅλη τήν ἔκθεσή του καί ὅλα τά ἐπιχειρήματά του μέ τέτιον τρόπο, ὥστε, μέ ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερο ἀριθμό ἀπό ἔγκυρα παραδείγματα τῆς «τακτικῆς τῶν σοσιαλιστῶν τῶν κρατῶν τῆς Δύσης» (τίτλος τοῦ VII κεφαλαίου τοῦ βιβλίου τοῦ Ντάβιντ) κτλ. κτλ., νά ἐπηρεάσει τό *ἐργατικό* ἀκροατήριο, νά τοῦ κρύψει τά ἀδύνατα σημεῖα τῆς θέσης του, νά κάνει τή φιλελεύθερη τακτική ἀποδεκτή ἀπό τούς ἐργάτες, νά πνίξει τά προλεταριακά-ἐπαναστατικά ἔνστικτα.

Γι'αὐτό ὅλο τό ἰδεολογικό ἐνδιαφέρον πού παρουσιάζει τό βιβλίο τοῦ Ντάβιντ συνοψίζεται σέ τοῦτο δῶ: νά ἀναλύσουμε τό ζήτημα, πῶς *πρέπει* νά μιλάει ἡ ἀστική τάξη στούς ἐργάτες, *ὥστε νά ἀσκεῖ ἐπίδραση ἐπάνω τους*. Ἡ οὐσία τῆς ἰδεολογικῆς τοποθέτησης τοῦ Ε. Ντάβιντ ἀπ'αὐτή τή (μοναδικά σωστή) ἄποψη συνοψίζεται στή θέση του: «Ἡ σημασία τῆς ψήφου μας» (ὑπέρ τῶν πολεμικῶν πιστώσεων) = *«δέν ψηφίσαμε ὑπέρ τοῦ πολέμου, ἀλλά κατά τῆς ἥττας»* (σελ. 3, περιεχόμενα καί πολλά χωριστά μέρη τοῦ βιβλίου). Αὐτό εἶναι τό λάιτ μοτίβ ὅλου τοῦ βιβλίου τοῦ Ντάβιντ. Σ'αὐτή τή θέση εἶναι «προσαρμοσμένα» καί τά παραδείγματα σχετικά μέ τό πῶς ἔβλεπαν ὁ Μάρξ, ὁ Ἔνγκελς καί ὁ Λασσάλ τούς ἐθνικούς πολέμους τῆς Γερμανίας (κεφ. II) καί τά στοιχεῖα γιά τή «γιγάντια κατακτητική πολιτική

τῶν δυνάμεων τῆς τριπλῆς συνεννόησης» (κεφ. IV) καί ἡ διπλωματική ἱστορία τοῦ πολέμου (κεφ. V), πού ἀνάγεται στό νά ἀποδειχτεῖ ἀθώα περιστερά ἡ Γερμανία μέ βάση τή γελοία ἀπό ἄποψη σπουδαιότητας καί ἐξίσου γελοία ἀπό ἄποψη σοβαρότητας ἐπίσημη ἀνταλλαγή τηλεγραφημάτων στίς παραμονές τοῦ πολέμου κτλ. Σ'ἕνα εἰδικό κεφάλαιό (VI), «Οἱ διαστάσεις τοῦ κινδύνου», ὁ συγγραφέας διατυπώνει τίς σκέψεις του καί παραθέτει στοιχεῖα γιά τήν ὑπεροχή τῶν δυνάμεων τῆς τριπλῆς συνεννόησης, γιά τήν ἀντιδραστικότητα τοῦ τσαρισμοῦ κτλ. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Ντάβιντ εἶναι πέρα γιά πέρα ὑπέρ τῆς *εἰρήνης*. Ὁ συγγραφέας τελειώνει τόν πρόλογο τοῦ βιβλίου του, πού ἔχει ἡμερομηνία 1 τοῦ Μάη 1915, μέ τό σύνθημα «Καί ἐπί γῆς εἰρήνη!». Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Ντάβιντ εἶναι διεθνιστής: ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατία, βλέπετε, «δέν πρόδοσε τό πνεῦμα τῆς Διεθνοῦς» (8), «ἔκανε ἀγώνα ἐνάντια στή φαρμακερή σπορά τοῦ μίσους ἀνάμεσα στούς λαούς» (8), καί «μάλιστα ἀπό τήν πρώτη μέρα τοῦ πολέμου διακήρυξε ὅτι εἶναι καταρχήν ἕτοιμη ν'ἀγωνιστεῖ γιά τήν εἰρήνη, μόλις ἐξασφαλιστεῖ ἡ ἀσφάλεια τῆς χώρας της» (8).

Τό βιβλίο τοῦ Ντάβιντ δείχνει πολύ παραστατικά ὅτι οἱ φιλελεύθεροι ἀστοί (καί οἱ πράκτορές τους μέσα στό ἐργατικό κίνημα, δηλ. οἱ ὀπορτουνιστές) εἶναι ἕτοιμοι, μέ σκοπό νά ἀσκήσουν τήν ἐπιροή τους στούς ἐργάτες καί στίς μάζες γενικά, νά ἀναγνωρίσουν ἀπειράριθμες φορές ὅτι εἶναι διεθνιστές, ὅτι ἀποδέχονται τό σύνθημα τῆς εἰρήνης, ὅτι ἀπαρνοῦνται τούς κατακτητικούς σκοπούς τοῦ πολέμου, ὅτι καταδικάζουν τό σωβινισμό κτλ. κτλ. Τά πάντα, ὅ,τι θέλετε, *ἐκτός* ἀπό τήν ἐπαναστατική δράση ἐνάντια στήν κυβέρνησή τους· ὅ,τι θέλετε, ἀρκεῖ «νά εἶναι ἐνάντια στήν ἧττα». Καί πραγματικά, ἡ ἰδεολογία αὐτή, μιλώντας μέ τή γλώσσα τῶν μαθηματικῶν, εἶναι ὅ,τι *χρειάζεται* καί ὅ,τι *ἀρκεῖ* γιά τήν ἐξαπάτηση τῶν ἐργατῶν: λιγότερα ἀπ'αὐτά δέν εἶναι δυνατό νά προτείνεις, γιατί δέν μπορεῖς νά πάρεις μαζί σου τίς μάζες, ἄν δέν τίς ὑποσχεθεῖς δίκαιη εἰρήνη, ἄν δέν τίς τρομάξεις μέ τόν κίνδυνο εἰσβολῆς, ἄν δέν ὁρκίζεσαι πίστη στό διεθνισμό· περισσότερα *δέν πρέπει* νά προτείνεις, γιατί τά περισσότερα, δηλ. τήν κατάληψη ἀποικιῶν, τήν προσάρτηση ξένων ἐδαφῶν, τήν καταλήστευση τῶν νικημένων χωρῶν, τό κλείσιμο ἐπικερδῶν ἐμπορικῶν συμφώνων κτλ., θά τά πραγματοποιήσει ἄμεσα *ὄχι* ἡ φιλελεύθερη ἀστική τάξη, ἀλλά ἡ ἰμπεριαλιστική-μιλιταριστική, στρατιωτική-κυβερνητική κλίκα *μετά* τόν πόλεμο.

Οἱ ρόλοι ἔχουν μοιραστεῖ σωστά: κυβέρνηση καί στρατιωτική κλίκα, στηριγμένη στούς ἑκατομμυριούχους, σ'ὅλη τήν «καπάτσα» ἀστική τάξη, διεξάγει τόν πόλεμο, ἐνῶ οἱ φιλελεύθεροι παρηγοροῦν κι' ἐξαπατοῦν τίς μάζες μέ τήν ἐθνικο-ἀμυντική ἰδεολογία τοῦ πολέμου, μέ ὑποσχέσεις γιά δημοκρατική εἰρήνη κτλ. Ἡ ἰδεολογία τῶν φιλελευθέρων, ἀνθρωπιστῶν, πασιφιστῶν ἀστῶν εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἰδεολογία τοῦ Ε. Ντάβιντ, ὅπως καί τῶν ρώσων ὀπορτουνιστῶν τῆς ΟΕ πού παλεύουν ἐνάντια στήν ἐπιθυμία τῆς ἥττας, ἐνάντια στή διάλυση τῆς Ρωσίας, ὑπέρ τοῦ συνθήματος τῆς εἰρήνης κτλ.

Τακτική ἀρχῶν, διαφορετική τακτική, ὄχι φιλελεύθερη, ἀρχίζει μόνο ἐκεῖ πού ἀρχίζει ἡ ἀποφασιστική ρήξη *μ'ὅλες* τίς μορφές δικαιολόγησης τῆς συμμετοχῆς στόν πόλεμο, ὅπου διεξάγεται *στήν πράξη* τόν καιρό τοῦ πολέμου καί μέ τή χρησιμοποίηση τῶν δυσκολιῶν τοῦ πολέμου, πολιτική προπαγάνδισης καί προετοιμασίας τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης ἐνάντια στή δική σου κυβέρνηση. Ὁ Ντάβιντ *πλησιάζει* σ' αὐτό τό ὅριο, ἕνα ἀληθινό ὅριο ἀνάμεσα στήν ἀστική καί τήν προλεταριακή πολιτική, τό πλησιάζει ὅμως μόνο γιά νά συγκαλύψει ἕνα δυσάρεστο θέμα. Θυμᾶται ἀρκετές φορές τή διακήρυξη τῆς Βασιλείας, παρακάμπτει ὅμως προσεκτικά ὅλα τά ἐπαναστατικά σημεῖα της, θυμᾶται πῶς ὁ Βαγιάν στή Βασιλεία καλοῦσε «σέ ἀπεργία ἐνάντια στόν πόλεμο καί σέ κοινωνική ἐπανάσταση» (σελ. 119), τό κάνει ὅμως αὐτό μόνο γιά *νά ὑπερασπίσει,* μέ τό παράδειγμα τοῦ σωβινιστῆ Βαγιάν, τόν ἴδιο τόν ἑαυτό του καί ὄχι γιά νά παραθέσει περικοπές καί νά ἀναλύσει τίς ἐπαναστατικές ὁδηγίες τῆς ἴδιας τῆς ἀπόφασης τοῦ συνεδρίου τῆς Βασιλείας.

Ὁ Ντάβιντ ἀναδημοσιεύει ἕνα μέρος ἀρκετά μεγάλο ἀπό τή διακήρυξη τῆς ΚΕ μας, συμπεριλαβαίνοντας καί τό κύριο σύνθημά της, τή μετατροπή τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο, αὐτό ὅμως τό κάνει μόνο γιά νά δηλώσει ὅτι αὐτή, ἡ τακτική τῶν «ρώσων», εἶναι «παλαβομάρα» καί «χοντροκομμένη διαστρέβλωση τῶν ἀποφάσεων τῆς Διεθνοῦς» (169, 172). Αὐτά ὅλα, λέει, εἶναι ἐρβεϊσμός (σελ. 176): τό βιβλίο τοῦ 'Ερβέ «περιέχει ὅλη τή θεωρία τοῦ Λένιν, τῆς Λούξεμπουργκ, τοῦ Ράντεκ, τοῦ Πάννεκουκ κτλ.». Μήπως ὑπάρχει, φίλτατε Ντάβιντ, «ἐρβεϊσμός» στά ἐπαναστατικά σημεῖα τῆς ἀπόφασης τῆς Βασιλείας καί τοῦ «Κομμουνιστικοῦ Μανιφέστου»; Ἡ ὑπενθύμιση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου εἶναι ἐξίσου δυσάρεστη γιά τόν Ντάβιντ, ὅπως εἶναι δυσάρεστη γιά τόν Σεμκόβσκι ἡ ὀνομασία

τοῦ περιοδικοῦ μας πού θυμίζει τό Μανιφέστο. Ἡ θέση τοῦ Κομμουνιστικοῦ Μανιφέστου ὅτι οἱ «ἐργάτες δέν ἔχουν πατρίδα», σύμφωνα μέ τήν πεποίθηση τοῦ Ντάβιντ, «ἔχει ἀπό καιρό διαψευστεῖ» (σελ. 176 κ.ἄ.). Σχετικά μέ τό ἐθνικό ζήτημα, ὁ Ντάβιντ μᾶς σερβίρει σ'ἕνα ὁλόκληρο κεφάλαιο, τό τελευταῖο, τήν πιό χιλιοειπωμένη ἀνοησία, τήν ἀστική κοινοτοπία τοῦ «βιολογικοῦ νόμου τῆς διαφοροποίησης» (!!) κτλ.

Διεθνικό δέν σημαίνει ἀντεθνικό, εἴμαστε ὑπέρ τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν, εἴμαστε κατά τῆς βίας πού χρησιμοποιεῖται ἐνάντια στά ἀδύνατα ἔθνη—βεβαιώνει ὁ Ντάβιντ, χωρίς νά καταλαβαίνει (ἤ πιό σωστά, κάνοντας ὅτι τάχα δέν καταλαβαίνει) τοῦτο, ὅτι ἀκριβῶς τό νά δικαιολογεῖς τή συμμετοχή σου στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, ἀκριβῶς τό νά ρίχνεις μέσα σ'αὐτό τόν πόλεμο τό σύνθημα «ἐνάντια στήν ἥττα», σημαίνει πώς εἶσαι ὄχι μόνο ἀντισοσιαλιστής, ἀλλά καί ἀντεθνικός πολιτικός. Γιατί ὁ σημερινός ἰμπεριαλιστικός πόλεμος εἶναι πόλεμος τῶν κυρίαρχων ἐθνῶν (=πού καταπιέζουν μιά σειρά ἄλλα ἔθνη) καί γίνεται *γιά* τήν καταπίεση νέων ἐθνῶν. Δέν μπορεῖ νά εἶσαι «ἐθνικός» σ'ἕνα ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, παρά μόνο ὅταν εἶσαι σοσιαλιστής πολιτικός, δηλ. μόνο ἀναγνωρίζοντας τό δικαίωμα τῶν καταπιεζομένων ἐθνῶν γιά ἀπελευθέρωση καί ἀποχωρισμό ἀπό τίς μεγάλες Δυνάμεις πού τά καταπιέζουν. Στήν ἐποχή τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει ἄλλη *σωτηρία* γιά τήν *πλειονότητα* τῶν ἐθνῶν τοῦ κόσμου ἀπό τήν ἐπαναστατική δράση τοῦ προλεταριάτου τῶν κυρίαρχων ἐθνῶν, πού νά ξεπερνᾶ τά πλαίσια τῆς ἐθνότητας, νά σπάζει αὐτά τά πλαίσια, νά ἀνατρέπει τή διεθνή ἀστική τάξη. Χωρίς μιά τέτια ἀνατροπή θά ἐξακολουθήσουν νά ὑπάρχουν τά κυρίαρχα ἔθνη, δηλαδή θά ἐξακολουθήσει νά ὑπάρχει ἡ καταπίεση τῶν ἐννιά δέκατων τῶν ἐθνῶν ὅλου τοῦ κόσμου. Ἀντίθετα, μιά τέτια ἀνατροπή θά ἐπιταχύνει σέ τεράστιο βαθμό τήν πτώση κάθε λογῆς ἐθνικῶν *φραγμῶν*, μήν ἐλαττώνοντας μ'αὐτό, ἀλλά ἀπεναντίας αὐξάνοντας ἑκατομμύρια φορές τή «διαφοροποίηση» τῆς ἀνθρωπότητας σ'ὅ,τι ἀφορᾶ τόν πλοῦτο καί τήν ποικιλία τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί τῶν ἰδεολογικῶν ρευμάτων, τάσεων καί ἀποχρώσεων.

Γράφτηκε τόν Ἰούνη-Ἰούλη τοῦ 1915

*Πρωτοδημοσιεύτηκε
στίς 27 τοῦ Ἰούλη 1924
στήν ἐφημερίδα «Πράβντα», ἀρ. φύλ. 169*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο*

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΤΩΝ ΑΡΙΣΤΕΡΩΝ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ[216]

῾Ο σύγχρονος πόλεμος εἶναι γέννημα τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. ῾Ο καπιταλισμός ἔφτασε σ᾽αὐτό τό πιό ὑψηλό στάδιο. Οἱ παραγωγικές δυνάμεις τῆς κοινωνίας καί οἱ διαστάσεις τοῦ κεφαλαίου ξεπέρασαν τά στενά πλαίσια τῶν ξεχωριστῶν ἐθνικῶν κρατῶν. ᾽Από δῶ ξεκινάει καί ἡ ἐπιδίωξη τῶν μεγάλων Δυνάμεων γιά τήν ὑποδούλωση ξένων ἐθνῶν, γιά τήν κατάκτηση ἀποικιῶν, σάν πηγῶν πρώτων ὑλῶν καί τόπων ἐξαγωγῆς κεφαλαίου. ῞Ολος ὁ κόσμος συγχωνεύεται σ᾽ἕναν οἰκονομικό ὀργανισμό, ὅλος ὁ κόσμος εἶναι μοιρασμένος ἀνάμεσα σέ μιά χούφτα ἀπό μεγάλες Δυνάμεις. Οἱ ἀντικειμενικές συνθῆκες γιά τό σοσιαλισμό ὡρίμασαν πέρα γιά πέρα καί ὁ σημερινός πόλεμος εἶναι πόλεμος τῶν καπιταλιστῶν γιά προνόμια καί γιά μονοπώλια πού θά μποροῦσαν νά ἀναβάλλουν τή χρεοκοπία τοῦ καπιταλισμοῦ.

Οἱ σοσιαλιστές, ἐπιδιώκοντας τήν ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς ἀπό τό ζυγό τοῦ κεφαλαίου καί ὑπερασπίζοντας τήν παγκόσμια συναδέλφωση τῶν ἐργατῶν, παλεύουν ἐνάντια σέ κάθε καταπίεση καί ἀνισοτιμία τῶν ἐθνῶν. ῞Οταν ἡ ἀστική τάξη ἦταν προοδευτική, ὅταν στήν ἡμερήσια διάταξη τῆς ἱστορίας στεκόταν ἡ ἀνατροπή τῆς φεουδαρχίας, τῆς ἀπολυταρχίας καί τοῦ ξενοεθνικοῦ ζυγοῦ, οἱ σοσιαλιστές, ὄντας πάντα οἱ πιό συνεπεῖς καί οἱ πιό ἀποφασιστικοί δημοκράτες, ἀναγνώριζαν τήν «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας» μ᾽αὐτή καί μόνο τήν ἔννοια. Καί σήμερα, ἄν στήν ᾽Ανατολική Εὐρώπη ἤ στίς ἀποικίες ξεσποῦσε ἕνας πόλεμος τῶν καταπιεζομένων ἐθνῶν κατά τῶν καταπιεστῶν τους, τῶν μεγάλων Δυνάμεων, οἱ συμπάθειες τῶν

σοσιαλιστῶν θά ἦταν ὁλοκληρωτικά μέ τό μέρος τῶν καταπιεζομένων.

Ὅμως ὁ σημερινός πόλεμος εἶναι γέννημα ἐντελῶς ἄλλης ἱστορικῆς ἐποχῆς, ὅταν ἡ ἀστική τάξη ἀπό προοδευτική ἔγινε ἀντιδραστική. Ὁ πόλεμος αὐτός ἀπό τήν πλευρά καί τῶν δυό ὁμάδων τῶν ἐμπόλεμων δυνάμεων εἶναι πόλεμος τῶν δουλοκτητῶν γιά τή διατήρηση καί τό δυνάμωμα τῆς δουλείας: γιά τό ξαναμοίρασμα τῶν ἀποικιῶν, γιά τό «δικαίωμα» καταπίεσης ξένων ἐθνῶν, γιά προνόμια καί γιά μονοπώλια τοῦ κεφαλαίου τῶν μεγάλων Δυνάμεων, γιά τή διαιώνιση τῆς μισθωτῆς σκλαβιᾶς μέσω τῆς διάσπασης τῶν ἐργατῶν τῶν διαφόρων χωρῶν καί τῆς ἀντιδραστικῆς κατάπνιξής τους. Γι᾽αὐτό τά λόγια γιά τήν «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας» ἀπό τήν πλευρά καί τῶν δυό ἐμπόλεμων ὁμάδων εἶναι ἐξαπάτηση τοῦ λαοῦ ἀπό τήν ἀστική τάξη. Οὔτε ἡ νίκη ὁποιασδήποτε ἀπό τίς ὁμάδες, οὔτε ἡ ἐπαναφορά στή status quo* δέν μπορεῖ νά διαφυλάξει τήν ἐλευθερία τῆς πλειοψηφίας τῶν ἐθνῶν τοῦ κόσμου ἀπό τήν ἰμπεριαλιστική καταπίεσή τους ἀπό μιά χούφτα μεγάλων Δυνάμεων, οὔτε νά ἐξασφαλίσει στήν ἐργατική τάξη ἀκόμη καί τίς σημερινές της ἀσήμαντες πολιτιστικές κατακτήσεις. Ἡ ἐποχή τοῦ συγκριτικά εἰρηνικοῦ καπιταλισμοῦ πέρασε ἀνεπίστρεπτα. Ὁ ἰμπεριαλισμός φέρνει στήν ἐργατική τάξη ἀνήκουστη ὄξυνση τῆς ταξικῆς πάλης, τῆς ἀνέχειας, τῆς ἀνεργίας, τῆς ἀκρίβειας, τοῦ ζυγοῦ τῶν τράστ καί τοῦ μιλιταρισμοῦ, φέρνει τήν πολιτική ἀντίδραση πού σηκώνει κεφάλι σ᾽ὅλες, ἀκόμη καί στίς πιό ἐλεύθερες, χῶρες.

Ἡ πραγματική σημασία τοῦ συνθήματος τῆς «ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας» στό δοσμένο πόλεμο εἶναι ἡ ὑπεράσπιση τοῦ «δικαιώματος» τῆς «δικῆς σου» ἐθνικῆς ἀστικῆς τάξης νά καταπιέζει ξένα ἔθνη, εἶναι ἐθνικοφιλελεύθερη ἐργατική πολιτική, εἶναι συμμαχία ἑνός μηδαμινοῦ μέρους προνομιούχων ἐργατῶν μέ τή «δική τους» ἐθνική ἀστική τάξη ἐνάντια στή μάζα τῶν προλεταρίων καί τῶν ἐκμεταλλευομένων. Οἱ σοσιαλιστές πού διεξάγουν τέτια πολιτική στήν πράξη εἶναι σωβινιστές, σοσιαλσωβινιστές. Ἡ πολιτική τῆς ψήφισης τῶν πολεμικῶν πιστώσεων, ἡ συμμετοχή στήν κυβέρνηση τῆς Burgfrieden** κτλ. εἶναι προδοσία τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ὁ ὀπορτουνισμός, πού τόν μεγάλωσαν οἱ συνθῆκες τῆς περασμένης πιά «εἰρηνικῆς»

* — προηγούμενη κατάσταση. *Ἡ Σύντ.*

** — κοινωνικῆς εἰρήνης. *Ἡ Σύντ.*

ἐποχῆς, ὡρίμασε τώρα μέχρι τήν ὁλοκληρωτική διακοπή μέ τό σοσιαλισμό καί ἔγινε ἀνοιχτός ἐχθρός τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος τοῦ προλεταριάτου. Ἡ ἐργατική τάξη δέν μπορεῖ νά πετύχει τούς κοσμοϊστορικούς σκοπούς της, ἄν δέν διεξάγει ἀποφασιστική πάλη μέ τόν ἀνοιχτό ὀπορτουνισμό καί τό σοσιαλσωβινισμό (ἡ πλειοψηφία τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας, ὁ Χάιντμαν, οἱ φαβιανοί καί τά τρέιντ-γιούνιον στήν Ἀγγλία, ὁ Ρουμπανόβιτς, ὁ Πλεχάνοφ καί τό «Νάσα Ζαριά» στή Ρωσία κτλ.) ὅσο καί μέ τό λεγόμενο «κέντρο», πού παράδοσε τίς θέσεις τοῦ μαρξισμοῦ στούς σωβινιστές.

Ἡ Διακήρυξη τῆς Βασιλείας τοῦ 1912, πού ψηφίστηκε ὁμόφωνα ἀπό τούς σοσιαλιστές ὅλου τοῦ κόσμου μέ τήν πρόβλεψη ἑνός τέτιου ἀκριβῶς πολέμου, πού τώρα ἤδη ἄρχισε ἀνάμεσα στίς μεγάλες Δυνάμεις, ἀναγνώρισε ξεκάθαρα τόν ἰμπεριαλιστικό καί ἀντιδραστικό χαρακτήρα τοῦ πολέμου αὐτοῦ, δήλωσε ὅτι θεωρεῖ ἔγκλημα νά πυροβολοῦν οἱ ἐργάτες μιᾶς χώρας τούς ἐργάτες τῆς ἄλλης καί διακήρυξε ὅτι πλησιάζει ἡ *προλεταριακή ἐπανάσταση,* ἐξαιτίας ἀκριβῶς τοῦ πολέμου αὐτοῦ. Καί πραγματικά, ὁ πόλεμος δημιουργεῖ ἐπαναστατική κατάσταση, γεννάει ἐπαναστατικές διαθέσεις καί ζυμώσεις στίς μάζες καί ξυπνάει παντοῦ στό καλύτερο τμῆμα τοῦ προλεταριάτου τή συνείδηση ὅτι ὁ ὀπορτουνισμός εἶναι ὀλέθριος καί ὀξύνει τήν πάλη μ'αὐτόν. Ἡ ἐπιθυμία γιά τήν εἰρήνη, πού μεγαλώνει στίς ἐργαζόμενες μάζες, ἐκφράζει τήν ἀπογοήτευσή τους, τή χρεοκοπία τοῦ ἀστικοῦ ψέματος γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας καί τήν ἀρχή τοῦ ξεκαθαρίσματος τῆς ἐπαναστατικῆς συνείδησης τῶν μαζῶν. Οἱ σοσιαλιστές, ἐκμεταλλευόμενοι τίς διαθέσεις αὐτές γιά τήν ἐπαναστατική τους ζύμωση, χωρίς νά σταματήσουν τήν ἐπαναστατική τους· ζύμωση μπροστά στή σκέψη γιά ἥττα τῆς πατρίδας «τους», δέν θά ἐξαπατήσουν τό λαό μέ τήν ἐλπίδα μιᾶς ἐνδεχόμενης γρήγορης, λίγο-πολύ σταθερῆς, δημοκρατικῆς, πού νά ἀποκλείει τήν καταπίεση τῶν ἐθνῶν, εἰρήνης, ἑνός ἀφοπλισμοῦ κ.ἄ., χωρίς τήν ἐπαναστατική ἀνατροπή τῶν σημερινῶν κυβερνήσεων. Μόνο ἡ κοινωνική ἐπανάσταση τοῦ προλεταριάτου ἀνοίγει τό δρόμο γιά τήν εἰρήνη καί τήν ἐλευθερία τῶν ἐθνῶν.

Ὁ ἰμπεριαλιστικός πόλεμος ἀνοίγει τήν ἐποχή τῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασης. Ὅλες οἱ ἀντικειμενικές συνθῆκες τῆς νεότερης ἐποχῆς βάζουν στήν ἡμερήσια διάταξη τήν ἐπαναστατική μαζική πάλη τοῦ προλεταριάτου. Τό καθῆκον τῶν σοσιαλιστῶν

εἶναι, χωρίς νά ἀρνηθοῦν οὔτε ἕνα μέσο νόμιμης πάλης τῆς ἐργατικῆς τάξης, νά τά ὑποτάξουν ὅλα σ' αὐτό τό φλέγον καί τό κυριότερο καθῆκον, νά ἀναπτύξουν τήν ἐπαναστατική συνείδηση τῶν ἐργατῶν, νά τούς συσπειρώσουν στή διεθνιστική ἐπαναστατική πάλη, νά ὑποστηρίξουν καί νά προωθήσουν κάθε ἐπαναστατική ἐκδήλωση, νά ἐπιδιώξουν τή μετατροπή τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἀνάμεσα στούς λαούς σέ ἐμφύλιο πόλεμο τῶν καταπιεζομένων τάξεων ἐνάντια στούς καταπιεστές τους, σέ πόλεμο γιά τήν ἀπαλλοτρίωση τῆς τάξης τῶν καπιταλιστῶν, γιά τήν κατάκτηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀπό τό προλεταριάτο, γιά τήν πραγμάτωση τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Γράφτηκε πρίν ἀπό τίς 13 (26)
τοῦ 'Ιούλη 1915

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1930
στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο

ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΤΤΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΣΟΥ ΣΤΟΝ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

Σ'ἕνα ἀντιδραστικό πόλεμο μιά ἐπαναστατική τάξη δέν μπορεῖ παρά νά εὔχεται τήν ἥττα τῆς κυβέρνησής της.

Αὐτό εἶναι ἀξίωμα. Καί τό ἀξίωμα αὐτό τό ἀμφισβητοῦν μόνο οἱ συνειδητοί ὀπαδοί ἤ οἱ ἀνίκανοι ὑπηρέτες τῶν σοσιαλσωβινιστῶν. Στούς πρώτους ἀνήκει, λογουχάρη, ὁ Σεμκόβσκι τῆς 'Οργανωτικῆς 'Επιτροπῆς (ἀρ. φύλ. 2 τῆς «'Ισβέστιγιά» του). Στούς τελευταίους ὁ Τρότσκι καί ὁ Μπουκβογέντ καί στή Γερμανία ὁ Κάουτσκι. Τό νά εὔχεται κανείς νά ἡττηθεῖ ἡ Ρωσία, γράφει ὁ Τρότσκι, εἶναι «μιά παραχώρηση πού δέν προκαλεῖται ἀπό τίποτε καί δέν δικαιολογεῖται μέ τίποτε, μιά παραχώρηση στήν πολιτική μεθοδολογία τοῦ σοσιαλπατριωτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ὑποκαθιστᾶ τήν ἐπαναστατική πάλη ἐνάντια στόν πόλεμο καί στούς ὅρους πού τόν γεννᾶνε μ'ἕνα προσανατολισμό στή γραμμή τοῦ μικρότερου κακοῦ, στό ἔπακρο αὐθαίρετου μέσα στίς δοσμένες συνθῆκες» (ἀρ. φύλ. 105 τῆς «Νάσε Σλόβο»).

Νά ἕνα δεῖγμα τῶν φουσκωμένων φράσεων, μέ τίς ὁποῖες ὁ Τρότσκι δικαιολογεῖ πάντα τόν ὀπορτουνισμό. «'Ο ἐπαναστατικός ἀγώνας ἐνάντια στόν πόλεμο» εἶναι κούφια καί χωρίς περιεχόμενο ἀναφώνηση, πού γι'αὐτήν εἶναι καλοί μαστόροι οἱ ἥρωες τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, *ὅταν* μέ τόν ἀγώνα αὐτό δέν ἐξυπακούεται μιά ἐπαναστατική δράση κατά *τῆς κυβέρνησής σου* καί στή διάρκεια τοῦ πολέμου. Φτάνει νά τό σκεφτεῖς λιγάκι γιά νά τό καταλάβεις. 'Επαναστατική δράση ὅμως ἐνάντια στήν κυβέρνησή σου στή διάρκεια τοῦ πολέμου σημαίνει, ἀναμφισβήτητα, ἀναντίρρητα, ὄχι μόνο νά εὔχεσαι νά ἡττηθεῖ ἡ κυβέρνησή σου, ἀλλά καί νά συμβάλλεις ἔμπρακτα σ'αὐτή τήν ἥττα. (Γιά ἕναν «ὀξυδερκή ἀναγνώστη»: αὐτό δέν σημαίνει καθόλου ὅτι πρέπει «νά ἀνατινάζονται οἱ γέφυρες», νά ὀργανώνονται ἀποτυχημένες

ἀπεργίες ἐνάντια στόν πόλεμο καί γενικά νά βοηθιέται ἡ κυβέρνηση, γιά νά ἐπιφέρει ἥττα στούς ἐπαναστάτες.)

῾Ο Τρότσκι, προσπαθώντας νά ξεφύγει μέ φράσεις, πνίγεται σέ μιά κουταλιά νερό. Τοῦ φαίνεται ὅτι τό νά εὔχεσαι τήν ἥττα τῆς Ρωσίας *σημαίνει* νά εὔχεσαι τή νίκη τῆς Γερμανίας (ὁ Μπουκβογέντ καί ὁ Σεμκόβσκι ἐκφράζουν πιό ἀπερίφραστα τούτη τήν κοινή σ᾿αὐτούς καί τόν Τρότσκι «σκέψη»—ἤ πιό σωστά τήν ἔλλειψη σκέψης). Καί σ᾿αὐτό ἐδῶ ὁ Τρότσκι διακρίνει «μεθοδολογία τοῦ σοσιαλπατριωτισμοῦ»! ῾Η ἀπόφαση τῆς Βέρνης («Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 40), γιά νά βοηθήσει τούς ἀνθρώπους πού δέν ξέρουν νά σκέπτονται, ξεκαθάρισε ὅτι: σέ *ὅλες* τίς ἰμπεριαλιστικές χῶρες τό προλεταριάτο πρέπει σήμερα νά εὔχεται τήν ἥττα τῆς κυβέρνησής του*. ῾Ο Μπουκβογέντ καί ὁ Τρότσκι προτίμησαν νά ἀντιπαρέλθουν αὐτή τήν ἀλήθεια, ἐνῶ ὁ Σεμκόβσκι (ἕνας ὀπορτουνιστής πού ὠφελεῖ περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον τήν ἐργατική τάξη, ἐπαναλαβαίνοντας μέ ὁλοφάνερη ἁπλοϊκότητα τίς σοφίες τῆς ἀστικῆς τάξης), ὁ Σεμκόβσκι τό «ξεφούρνισε χαριτωμένα»: αὐτό εἶναι παραλογισμός, γιατί μπορεῖ νά νικήσει εἴτε ἡ Γερμανία εἴτε ἡ Ρωσία («᾿Ισβέστιγια», ἀρ. φύλ. 2).

Πάρτε τό παράδειγμα τῆς Κομμούνας. ῾Η Γερμανία νίκησε τή Γαλλία καί ὁ Βίσμαρκ μέ τόν Θιέρσο νίκησαν τούς ἐργάτες!! ῎Αν ὁ Μπουκβογέντ καί ὁ Τρότσκι τό εἶχαν σκεφτεῖ, θά εἶχαν δεῖ ὅτι τάσσονται μέ τήν ἄποψη τοῦ πολέμου *τῶν κυβερνήσεων καί τῆς ἀστικῆς τάξης*, δηλ. ὅτι ὑποκλίνονται δουλόπρεπα μπροστά στήν «πολιτική μεθοδολογία τοῦ σοσιαλπατριωτισμοῦ», γιά νά μιλήσουμε μέ τήν ἐπιτηδευμένη γλώσσα τοῦ Τρότσκι.

᾿Επανάσταση σέ καιρό πολέμου σημαίνει ἐμφύλιος πόλεμος, *ἡ μετατροπή* ὅμως τοῦ πολέμου τῶν κυβερνήσεων σέ ἐμφύλιο πόλεμο, ἀπό τό ἕνα μέρος, διευκολύνεται ἀπό τίς στρατιωτικές ἀποτυχίες (ἀπό τήν «ἥττα») τῶν κυβερνήσεων, ἐνῶ, ἀπό τό ἄλλο μέρος, *εἶναι ἀδύνατο,* τείνοντας στήν πράξη πρός μιά τέτια μετατροπή, νά μή συμβάλλεις ἔτσι στήν ἥττα.

Γι᾿αὐτό καί οἱ σωβινιστές (μέ τήν ΟΕ, μέ τήν ὁμάδα Τσχεΐτζε), ἀπορίπτουν τό «σύνθημα» τῆς ἥττας, γιατί καί *μόνο του* τό σύνθημα αὐτό σημαίνει συνεπές προσκλητήριο γιά ἐπαναστατική δράση ἐνάντια στήν κυβέρνησή σου στή διάρκεια

---

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 166. *῾Η Σύντ.*

τοῦ πολέμου. Χωρίς ὅμως τέτια δράση οἱ πιό ὑπέρ...ἐπαναστατικές φράσεις γιά πόλεμο κατά «τοῦ πολέμου καί τῶν ὅρων κτλ.» δέν ἀξίζουν πεντάρα τσακιστή.

Ὅποιος θά ἤθελε σοβαρά ν'ἀνασκευάσει τό «σύνθημα» τῆς ἥττας τῆς κυβέρνησής του στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, θά ἔπρεπε ν'ἀποδείξει ἕνα ἀπό τά τρία αὐτά πράγματα: ἤ 1) ὅτι ὁ πόλεμος τοῦ 1914-1915 δέν εἶναι ἀντιδραστικός· ἤ 2) ὅτι ἡ ἐπανάσταση σέ σύνδεση μ'αὐτόν δέν εἶναι δυνατό νά γίνει· ἤ 3) ὅτι εἶναι ἀδύνατη μιά συνάντηση καί ἀλληλοϋποστήριξη τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων *σ'ὅλες* τίς ἐμπόλεμες χῶρες. Τό τελευταῖο ἐπιχείρημα ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιά τή Ρωσία, ἐπειδή εἶναι ἡ πιό καθυστερημένη χώρα, ὅπου εἶναι ἀδύνατο νά πραγματοποιηθεῖ ἄμεσα μιά σοσιαλιστική ἐπανάσταση. Γι'αὐτό ἀκριβῶς οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες ἦταν ἀναγκαστικά οἱ πρῶτοι πού διατύπωσαν «θεωρητικά καί πρακτικά» τό «σύνθημα» τῆς ἥττας. Καί ἡ τσαρική κυβέρνηση εἶχε ἀπόλυτα δίκιο πού θεωροῦσε τή ζύμωση τῆς ΡΣΔΕ κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας — *μοναδικό* παράδειγμα μέσα στή Διεθνή ὄχι μόνο κοινοβουλευτικῆς ἀντιπολίτευσης, ἀλλά καί πραγματικά ἐπαναστατικῆς ζύμωσης μέσα στίς μάζες ἐνάντια στήν κυβέρνησή τους — πού θεωροῦσε ὅτι ἡ ζύμωση αὐτή ἀδυνάτιζε τή «στρατιωτική ἰσχύ» τῆς Ρωσίας καί συντελοῦσε στήν ἥττα της. Αὐτό εἶναι γεγονός. Καί δέν εἶναι ἔξυπνο νά κρύβεται κανείς ἀπ'αὐτό.

Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ συνθήματος τῆς ἥττας φοβοῦνται ἁπλούστατα τόν ἴδιο τόν ἑαυτό τους, ὅταν δέν θέλουν νά δοῦν κατάματα τό ὁλοφάνερο γεγονός τῆς ἀδιάρηκτης σύνδεσης πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στήν ἐπαναστατική ζύμωση ἐνάντια στήν κυβέρνηση καί τή συμβολή στήν ἥττα της.

Εἶναι ἄραγε δυνατή μιά συμφωνία καί ἀλληλοϋποστήριξη τοῦ ἐπαναστατικοῦ, μέ τήν ἀστικοδημοκρατική ἔννοια, κινήματος τῆς Ρωσίας μέ τό σοσιαλιστικό κίνημα τῆς Δύσης; Κανένας σοσιαλιστής ἀπ'ὅσους ἐκφράστηκαν δημόσια τά τελευταῖα 10 χρόνια δέν τό ἀμφισβήτησε αὐτό καί τό κίνημα τοῦ αὐστριακοῦ προλεταριάτου μετά τίς 17 τοῦ 'Οχτώβρη τοῦ 1905[217] ἀπόδειξε *ἔμπρακτα* αὐτή τή δυνατότητα.

Ρωτῆστε ὁποιονδήποτε σοσιαλδημοκράτη πού ὀνομάζει τόν ἑαυτό του διεθνιστή: ἐπιδοκιμάζει μιά συμφωνία τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῶν διαφόρων ἐμπόλεμων χωρῶν γιά κοινή ἐπαναστατική δράση ἐνάντια σ'ὅλες τίς ἐμπόλεμες κυβερνήσεις; Πολλοί θ'ἀπαντήσουν ὅτι μιά τέτια συμφωνία δέν εἶναι δυνατή, ὅπως ἀπάντησε ὁ Κάουτσκι («Neue Zeit», 2 τοῦ 'Οχτώβρη 1914),

ἀποδείχνοντας ἔτσι *πέρα γιά πέρα* τό σοσιαλσωβινισμό του. Γιατί, ἀπό τό ἕνα μέρος, αὐτό εἶναι μιά φανερή, μιά χτυπητή ἀναλήθεια, πού ἔρχεται σέ κατάφωρη ἀντίθεση μέ τά πασίγνωστα γεγονότα καί τή Διακήρυξη τῆς Βασιλείας. Καί ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἄν αὐτό ἦταν ἀλήθεια, *τότε οἱ ὀπορτουνιστές θά εἶχαν δίκιο ἀπό πολλές ἀπόψεις!*

Πολλοί θ'ἀπαντήσουν ὅτι ἐπιδοκιμάζουν μιά τέτια συμφωνία. Καί τότε θά ποῦμε: ἄν αὐτή ἡ ἐπιδοκιμασία δέν εἶναι ὑποκριτική, εἶναι γελοῖο νά νομίζει κανείς ὅτι στόν πόλεμο καί γιά τόν πόλεμο ἀπαιτεῖται μιά συμφωνία «μέ ὅλους τούς τύπους»: ἐκλογή ἀντιπροσώπων, συνάντηση, ὑπογραφή τῆς συμφωνίας, καθορισμός μέρας καί ὥρας! Μόνο οἱ διάφοροι Σεμκόβσκι μποροῦν νά σκέπτονται ἔτσι. Μιά συνεννόηση γιά ἐπαναστατική δράση, ἔστω καί σέ *μιά μόνη* χώρα, χωρίς νά μιλᾶμε γιά μιά σειρά χῶρες, εἶναι πραγματοποιήσιμη *μόνο* μέ τή δύναμη τοῦ *παραδείγματος* ὁρισμένων σοβαρῶν ἐπαναστατικῶν ἐκδηλώσεων, μέ τό *πέρασμα* στήν πραγματοποίησή τους, μέ τήν *ἀνάπτυξή* τους. Μά ἕνα τέτιο ξεκίνημα δέν εἶναι πάλι κατορθωτό χωρίς νά εὔχεται κανείς τήν ἥττα καί χωρίς νά συμβάλλει σ'αὐτή τήν ἥττα. Ἡ μετατροπή τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο δέν μπορεῖ νά «φτιαχτεῖ», ὅπως δέν μπορεῖ νά «φτιάξει» κανείς ἐπανάσταση,—ἡ μετατροπή αὐτή *προκύπτει* ἀπό μιά ὁλόκληρη σειρά πολύμορφα φαινόμενα, πλευρές, μικροχαρακτηριστικά, ἰδιότητες καί συνέπειες τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου. Καί μιά τέτια ἀνάπτυξη *δέν μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ* χωρίς μιά σειρά στρατιωτικές ἀποτυχίες καί ἧττες ἐκείνων τῶν κυβερνήσεων πού τούς καταφέρουν χτυπήματα οἱ ἴδιες οἱ καταπιεζόμενες τάξεις *τους*.

Τό νά παραιτεῖται κανείς ἀπό τό σύνθημα τῆς ἥττας σημαίνει νά μετατρέπει τήν ἐπαναστατικότητά του σέ κούφια φρασεολογία, εἴτε σέ καθαρή ὑποκρισία.

Καί μέ τί μᾶς προτείνουν νά ἀντικαταστήσουμε τό «σύνθημα» τῆς ἥττας; Μέ τό σύνθημα «οὔτε νίκη, οὔτε ἥττα» (Σεμκόβσκι στήν «Ἰσβέστιγια», ἀρ. φύλ. 2. Τό ἴδιο σύνθημα προτείνει καί *ὅλη* ἡ ΟΕ στό φύλ. ἀρ. 1). Αὐτό ὅμως δέν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρά παράφραση τοῦ συνθήματος *«ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας»!* Αὐτό σημαίνει ἴσα-ἴσα μετατόπιση τοῦ ζητήματος στό ἐπίπεδο τοῦ πολέμου τῶν κυβερνήσεων (πού σύμφωνα μέ τό περιεχόμενο τοῦ συνθήματος πρέπει *νά παραμείνουν* στήν παλιά τους θέση, νά «διατηρήσουν τίς θέσεις τους») καί ὄχι στό ἐπίπεδο τοῦ *ἀγώνα* τῶν καταπιεζόμενων τάξεων ἐνάντια στήν

κυβέρνησή τους! Αὐτό σημαίνει δικαιολόγηση τοῦ σωβινισμοῦ *ὅλων* τῶν ἰμπεριαλιστικῶν ἐθνῶν, πού οἱ ἀστικές τους τάξεις εἶναι πάντα ἕτοιμες νά ποῦν—*καί λένε στό λαό*—ὅτι ἀγωνίζονται «μόνο» ἐνάντια στήν «ἥττα». «Τό νόημα τῆς ψήφου μας τῆς 4ης Αὐγούστου ἦταν: ὄχι ὑπέρ τοῦ πολέμου, ἀλλά *κατά τῆς ἥττας*», γράφει στό βιβλίο του ὁ ἡγέτης τῶν ὀπορτουνιστῶν Ε. Ντάβιντ. Οἱ ὀπαδοί τῆς ΟΕ, μαζί μέ τόν Μπουκβογέντ καί τόν Τρότσκι, τάσσονται *ὁλοκληρωτικά* μέ τήν ἄποψη τοῦ Ντάβιντ, ὅταν ὑπερασπίζουν τό σύνθημα: οὔτε νίκη, οὔτε ἥττα!

Τό σύνθημα αὐτό, ἄν τό καλοσκεφτεῖ κανείς, σημαίνει «ταξική εἰρήνη», ἀπάρνηση τοῦ ταξικοῦ ἀγώνα τῆς καταπιεζόμενης τάξης σ᾽ὅλες τίς ἐμπόλεμες χῶρες, γιατί εἶναι ἀδύνατο νά διεξάγει κανείς ταξικό ἀγώνα, χωρίς νά καταφέρει χτυπήματα στή «δική του» ἀστική τάξη καί στή «δική του» κυβέρνηση καί τό νά καταφέρει κανείς σέ καιρό πολέμου χτύπημα στήν κυβέρνησή του *σημαίνει* ἐσχάτη προδοσία (πρός γνώση τοῦ Μπουκβογέντ!), σημαίνει συμβολή στήν ἥττα τῆς χώρας του. Ὅποιος παραδέχεται τό σύνθημα «οὔτε νίκη, οὔτε ἥττα», αὐτός μόνο ὑποκριτικά μπορεῖ νά εἶναι ὑπέρ τῆς ταξικῆς πάλης, ὑπέρ τῆς «ρήξης τῆς ταξικῆς εἰρήνης», αὐτός *στήν πράξη* παραιτεῖται ἀπό τήν ἀνεξάρτητη προλεταριακή πολιτική καί ἐπιβάλλει στό προλεταριάτο ὅλων τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν ἕνα καθῆκον *τελείως ἀστικό:* νά προφυλάγει ἀπό τήν ἥττα τίς δοσμένες ἰμπεριαλιστικές κυβερνήσεις. Ἡ μοναδική πολιτική πού σημαίνει ρήξη τῆς «ταξικῆς εἰρήνης», ρήξη πραγματική καί ὄχι στά λόγια, καί ἀναγνώριση τῆς ταξικῆς πάλης, εἶναι ἡ πολιτική τοῦ *νά ἐπωφελεῖται* τό προλεταριάτο ἀπό *τίς δυσκολίες* τῆς κυβέρνησής του καί τῆς ἀστικῆς του τάξης *γιά νά τίς ἀνατρέψει.* Αὐτό ὅμως δέν μπορεῖ νά τό πετύχει κανείς, *δέν μπορεῖ νά τό ἐπιδιώκει,* χωρίς νά εὔχεται τήν ἥττα τῆς κυβέρνησής του, χωρίς νά συμβάλλει σ᾽αὐτή τήν ἥττα.

Ὅταν οἱ ἰταλοί σοσιαλδημοκράτες ἔβαλαν στίς παραμονές τοῦ πολέμου ζήτημα μαζικῆς ἀπεργίας, ἡ ἀστική τάξη τούς ἀπάντησε—ἀπόλυτα σωστά ἀπό τήν ἄποψή *της:* αὐτό σημαίνει ἐσχάτη προδοσία καί θά σᾶς μεταχειριστοῦμε ὅπως μεταχειρίζονται τούς προδότες. Αὐτό εἶναι ἀλήθεια, ὅπως εἶναι ἀλήθεια καί τό ὅτι ἡ συναδέλφωση στά χαρακώματα εἶναι ἐσχάτη προδοσία. Ὅποιος γράφει κατά «τῆς ἐσχάτης προδοσίας», ὅπως ὁ Μπουκβογέντ, κατά τῆς «διάλυσης» τῆς Ρωσίας, ὅπως ὁ Σεμκόβσκι, αὐτός ὑποστηρίζει τήν ἀστική καί ὄχι τήν προλεταριακή ἄποψη. Ὁ προλετάριος *δέν μπορεῖ* οὔτε νά καταφέρει

ταξικό χτύπημα στήν κυβέρνησή του, οὔτε νά δόσει (στήν πράξη) τό χέρι στόν ἀδελφό του, τόν «ξένο» προλετάριο, τόν προλετάριο τῆς χώρας πού βρίσκεται σέ πόλεμο μαζί «μας», *χωρίς νά διαπράττει* «ἐσχάτη προδοσία», *χωρίς νά συμβάλλει* στήν ἥττα, χωρίς νά βοηθάει στή διάλυση τῆς «δικῆς του» ἰμπεριαλιστικῆς «μεγάλης» Δύναμης.

῞Οποιος ὑποστηρίζει τό σύνθημα «οὔτε νίκη, οὔτε ἥττα», εἶναι συνειδητός ἤ ἀσυνείδητος σωβινιστής, εἶναι στήν καλύτερη περίπτωση ἕνας διαλλακτικός μικροαστός, ἀλλά πάντως εἶναι *ἐχθρός* τῆς προλεταριακῆς πολιτικῆς, ὀπαδός τῶν σημερινῶν κυβερνήσεων, τῶν σημερινῶν κυρίαρχων τάξεων.

῎Ας ἐξετάσουμε τό ζήτημα καί ἀπό μιάν ἄλλη ἄποψη. ῾Ο πόλεμος δέν μπορεῖ νά μήν προκαλεῖ στίς μάζες τά πιό τρικυμιώδη αἰσθήματα πού διαταράσσουν τή συνηθισμένη νωθρή ψυχική διάθεση. Καί *δέν εἶναι δυνατό* νά ὑπάρχει ἐπαναστατική τακτική, ἄν ἡ τακτική δέν ἀντιστοιχεῖ στά νέα αὐτά τρικυμιώδη αἰσθήματα.

Ποιές εἶναι οἱ κυριότερες μορφές μέ τίς ὁποῖες ἐκδηλώνονται τά τρικυμιώδη αὐτά αἰσθήματα; 1) Φρίκη καί ἀπόγνωση. ᾿Από δῶ προέρχεται τό δυνάμωμα τῆς θρησκείας. Οἱ ἐκκλησίες ἄρχισαν πάλι νά γεμίζουν—θριαμβολογοῦν οἱ ἀντιδραστικοί. «῞Οπου βάσανα, ἐκεῖ καί θρησκεία», λέει ὁ ὑπεραντιδραστικός Μπαρρές. Καί ἔχει δίκιο. 2) Μίσος πρός τόν ἐχθρό—ἕνα αἴσθημα πού τό ὑποδαυλίζει εἰδικά ἡ ἀστική τάξη (καί ὄχι τόσο οἱ παπάδες) καί πού ἀπό οἰκονομική καί πολιτική ἄποψη συμφέρει *μόνο σ᾿ αὐτήν.* 3) Μίσος πρός τήν κυβέρνησή τους καί πρός τή *δική τους* ἀστική τάξη—αἴσθημα πού τό ἔχουν ὅλοι οἱ συνειδητοί ἐργάτες, πού ἀπό τό ἕνα μέρος καταλαβαίνουν ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι ἡ «συνέχιση τῆς πολιτικῆς» τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καί ἀπαντοῦν σ᾿αὐτή τήν πολιτική μέ τή «συνέχιση» τοῦ μίσους τους πρός τόν ταξικό τους ἐχθρό, ἐνῶ ἀπό τό ἄλλο μέρος, καταλαβαίνουν ὅτι τό σύνθημα «πόλεμος κατά τοῦ πολέμου» εἶναι μιά τριμμένη φράση, ὅταν δέν συνεπάγεται ἐπανάσταση ἐνάντια στήν κυβέρνησή *τους*. Δέν μπορεῖ νά διεγείρει κανείς τό μίσος πρός τήν κυβέρνησή του καί πρός τήν ἀστική του τάξη, χωρίς νά εὔχεται τήν ἥττα τους—καί δέν μπορεῖ νά εἶναι κανείς ἀνυπόκριτος ἐχθρός τῆς «κοινωνικῆς εἰρήνης» (=τῆς ταξικῆς εἰρήνης), χωρίς νά διεγείρει τό μίσος πρός τήν κυβέρνησή του καί πρός τήν ἀστική του τάξη!!

Οἱ ὀπαδοί τοῦ συνθήματος «οὔτε νίκη, οὔτε ἥττα» στήν πράξη εἶναι μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης καί τῶν ὀπορτουνι-

στῶν, ἀφοῦ «δέν πιστεύουν» στή δυνατότητα μιᾶς διεθνοῦς ἐπαναστατικῆς δράσης τῆς ἐργατικῆς τάξης ἐνάντια στίς κυβερνήσεις τους, ἀφοῦ *δέν ἐπιθυμοῦν* νά βοηθήσουν τήν ἀνάπτυξη τέτιας δράσης—καθῆκον ἀναμφισβήτητα ὄχι εὔκολο, μά μοναδικά ἄξιο ἑνός προλετάριου, καθῆκον μοναδικά σοσιαλιστικό. Ἀκριβῶς τό προλεταριάτο τῆς πιό καθυστερημένης ἀπό τίς ἐμπόλεμες μεγάλες Δυνάμεις ἦταν ἐκεῖνο πού ὑποχρεώθηκε, ἰδιαίτερα μπροστά στήν ἐπαίσχυντη προδοσία τῶν γερμανῶν καί τῶν γάλλων σοσιαλδημοκρατῶν, νά ἀκολουθήσει μέ τό κόμμα του μιά ἐπαναστατική τακτική, πού εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατη χωρίς τή «συμβολή στήν ἥττα» τῆς κυβέρνησής του, μά πού εἶναι ἡ μοναδική πού ὁδηγεῖ στήν εὐρωπαϊκή ἐπανάσταση, στή σταθερή εἰρήνη τοῦ σοσιαλισμοῦ, στήν ἀπολύτρωση τῆς ἀνθρωπότητας ἀπό τίς φρίκες, τά βάσανα, τήν ἀγριότητα καί τίς θηριωδίες πού κυριαρχοῦν σήμερα.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 43,
26 τοῦ Ἰούλη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Τό δεύτερο φύλλο τῆς «Ἰσβέστιγια» τῆς Ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς καί τό δεύτερο τεῦχος τοῦ «Νάσε Ντιέλο» διευκρινίζουν αὐτή τήν κατάσταση μέ τρόπο ἐξαιρετικά ἐποικοδομητικό καί ἀνάγλυφο. Καί τά δυό αὐτά ἔντυπα, τό καθένα μέ τόν τρόπο του, ἀνάλογα μέ τή διαφορά τοῦ τόπου ἔκδοσής τους καί τοῦ πολιτικοῦ τους ρόλου, τραβᾶνε σταθερά στό δρόμο τῆς στερέωσης τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ.

Τό «Νάσε Ντιέλο» ὄχι μόνο δέν ἀνακοινώνει τίποτε γιά τήν ὕπαρξη διαφωνιῶν ἤ ἀποχρώσεων μέσα στή Σύνταξη, ὄχι μόνο δέν παίρνει οὔτε τήν παραμικρότερη θέση ἐνάντια στόν «ποτρεσοφισμό», ἀλλά ἀντίθετα σέ εἰδική δήλωση τῆς «Σύνταξης» (σ. 19) τάσσεται ἀλληλέγγυο μέ τόν ποτρεσοφισμό καί δηλώνει ὅτι ὁ «διεθνισμός» ἀπαιτεῖ ἴσα-ἴσα «ἕναν προσανατολισμό στή διεθνή κατάσταση» μέ τήν ἔννοια τοῦ καθορισμοῦ *ποιᾶς* ἀστικῆς τάξης πρέπει νά εὔχεται κανείς πιό πολύ τήν ἐπιτυχία στό σημερινό πόλεμο ἀπό τήν ἄποψη τοῦ συμφέροντος τοῦ προλεταριάτου. Αὐτό σημαίνει ὅτι, στό βασικό καί τό οὐσιαστικό, *ὅλη* ἡ Σύνταξη εἶναι σοσιαλσωβινιστική. Ἐκτός ἀπ᾽αὐτό, ἡ Σύνταξη, διαφωνώντας μέ τόν Κάουτσκι μόνο στίς ἀποχρώσεις τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ, ἐγκωμιάζει τήν μπροσούρα τοῦ Κάουτσκι — πού εἶναι ὁλόκληρη ἀφιερωμένη στή δικαιολόγηση τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ του σέ διεθνή κλίμακα — καί τήν ὀνομάζει «λαμπρή», «ἐξαντλητική», «θεωρητικά πολύτιμη». Ὅποιος δέν θέλει νά κλείσει τά μάτια του, δέν μπορεῖ νά μή βλέπει ὅτι ἡ Σύνταξη τοῦ «Νάσε Ντιέλο» μ᾽αὐτό τόν τρόπο, πρῶτο, καθιερώνει τό ρωσικό σωβινισμό καί, δεύτερο, ἐκφράζει τήν ἀπόφασή της νά δεχτεῖ μιάν «ἀμνηστία» γιά τό διεθνή σοσιαλσωβινισμό καί τή συμφιλίωση μαζί του.

Στή στήλη «Στή Ρωσία καί στό ἐξωτερικό» ἀναπτύσσονται οἱ ἀπόψεις τοῦ Πλεχάνοφ καί τοῦ Ἀξελρόντ· ἀνάμεσα σ᾽αὐτές

ἡ Σύνταξη δέν κάνει (πολύ σωστά) καμιά διάκριση. Σέ μιά εἰδική σημείωση γίνεται, καί πάλι *ἐξονόματος τῆς Σύνταξης* (σ. 103), ἡ δήλωση ὅτι οἱ ἀντιλήψεις τοῦ Πλεχάνοφ «συμπίπτουν ἀπό πολλές ἀπόψεις μέ τίς ἀντιλήψεις» τοῦ «Νάσε Ντιέλο».

῾Η εἰκόνα εἶναι πεντακάθαρη. Τό «ρεῦμα» τῶν λεγκαλιστῶν, πού βρῆκε τήν ἔκφρασή του στό «Νάσε Ντιέλο» καί πού χάρη στίς χιλιάδες δεσμούς του μέ τή φιλελεύθερη ἀστική τάξη ἦταν στή Ρωσία στήν περίοδο 1910-1915 τό μόνο ρεῦμα ἀπό ὁλόκληρο τό «συνασπισμό τῶν Βρυξελλῶν», πού ἀποτελοῦσε πραγματικότητα, σταθεροποίησε καί ὁλοκλήρωσε στό ἀκέραιο τήν ὀπορτουνιστική του ἐξέλιξη, συμπληρώνοντας μέ ἐπιτυχία τό λικβινταρισμό μέ τό σοσιαλσωβινισμό. Τό πραγματικό πρόγραμμα τῆς ὁμάδας ἐκείνης, πού τό Γενάρη τοῦ 1912 διαγράφηκε ἀπό τό κόμμα μας, πλουτίστηκε μ᾿ἕνα ἀκόμη, ἐξαιρετικά σπουδαῖο, σημεῖο: τήν εἰσαγωγή στήν ἐργατική τάξη ἰδεῶν πού συνοψίζονται στήν ἀνάγκη νά διαφυλαχτοῦν καί νά κατοχυρωθοῦν, ἔστω καί μέ τίμημα τόν πόλεμο, τά κυριαρχικά πλεονεκτήματα καί προνόμια τῶν μεγαλορώσων τσιφλικάδων καί τῆς μεγαλορωσικῆς ἀστικῆς τάξης.

Συγκάλυψη τῆς πολιτικῆς αὐτῆς πραγματικότητας μέ «ἀριστερές» φράσεις καί μέ δῆθεν σοσιαλδημοκρατική ἰδεολογία — αὐτό εἶναι τό πραγματικό πολιτικό νόημα τῆς νόμιμης δράσης τῆς ὁμάδας Τσχεΐτζε καί τῆς παράνομης δράσης τῆς ΟΕ. Στό ἰδεολογικό ἐπίπεδο τό σύνθημα: «οὔτε νίκη, οὔτε ἥττα», στήν πράξη ἀγώνας κατά τῆς «διάσπασης», ἀγώνας πού διαποτίζει *ὅλα* ἀπολύτως τά ἄρθρα τοῦ φύλ. ἀρ. 2 τῆς «᾿Ισβέστιγια», ἰδιαίτερα τά ἄρθρα τοῦ Μάρτοφ, τοῦ ᾿Ιόνοφ καί τοῦ Μασινάτζε — νά ποιό εἶναι τό πρακτικό καί σωστότατο (ἀπό τή σκοπιά τῶν ὀπορτουνιστῶν) πρόγραμμα «εἰρήνης» μέ τό «Νάσε Ντιέλο» καί τόν Πλεχάνοφ. Διαβάστε στό φύλ. ἀρ. 143 τῆς «Ρέτς» (τῆς 27 τοῦ Μάη 1915) τό γράμμα τοῦ «πρώην ἐπαναστάτη» κ. ᾿Αλέξινσκι γιά τήν «ἄμυνα τῆς χώρας» σάν «καθῆκον τῆς δημοκρατίας» καί θά δεῖτε ὅτι ὁ ἔνθερμος αὐτός ἀκόλουθος τοῦ σημερινοῦ σωβινιστῆ Πλεχάνοφ συμβιβάζεται τελείως μέ τό σύνθημα «οὔτε νίκη, οὔτε ἥττα». Αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό *κοινό* σύνθημα τοῦ Πλεχάνοφ, τοῦ «Νάσε Ντιέλο», τοῦ ᾿Αξελρόντ καί τοῦ Κοσόβσκι, τοῦ Μάρτοφ καί τοῦ Σεμκόβσκι, πού ἀνάμεσά τους θά ἐξακολουθήσουν νά ὑπάρχουν ἀσφαλῶς (ὤ, ἀσφαλῶς!) ὁρισμένες «εὔλογες ἀποχρώσεις» καί «ἐπιμέρους διαφωνίες». Ὅλη αὐτή ἡ παρέα ἱκανοποιεῖται ἰδεολογικά μέ τό νά παραδέχεται στό κύριο καί τό βασικό ζήτημα τήν κοινή βάση «οὔτε

νίκη, οὔτε ἥττα» (ἄς σημειώσουμε σέ παρένθεση: *ποιανῶν;* εἶναι φανερό: *τῶν σημερινῶν κυβερνήσεων,* τῶν σημερινῶν κυρίαρχων τάξεων!). Ἀπό πρακτική καί πολιτική ἄποψη ἱκανοποιοῦνται μέ τό σύνθημα τῆς «ἑνότητας». Αὐτό σημαίνει *ἑνότητα μέ τό «Νάσε Ντιέλο»,* δηλ. στήν πράξη πλήρη συμβιβασμό μέ τό γεγονός ὅτι στή Ρωσία τό «Νάσε Ντιέλο» μέ τή βοήθεια τῆς ὁμάδας Τσχεΐτζε, θά ἐφαρμόζει ὅπως καί πρίν σοβαρή πολιτική καί θά κάνει σοβαρή (ἀστικά-«σοβαρή») δουλιά μέσα στίς μάζες, ἐνῶ στό ἐξωτερικό καί στήν παρανομία ἡ Ὀργανωτική Ἐπιτροπή καί Σία θά ἐπιτρέπουν στόν ἑαυτό τους νά ἐκφράζουν «ἀριστερές» μικροεπιφυλάξεις, νά λένε σχεδόν ἐπαναστατικές φράσεις κτλ., κτλ. Ἄς μήν ἔχουμε αὐταπάτες: ὁ συνασπισμός τῶν Βρυξελλῶν, πού διαλύθηκε μεμιᾶς, ἀποδείχνοντας ἔτσι ὅτι δέν περιεῖχε τίποτε ἄλλο ἐκτός ἀπό ὑποκρισία, εἶναι, ἀκριβῶς ἀπ᾿αὐτό τό γεγονός, πολύ κατάλληλος γιά νά συγκαλύψει μιά σάπια πολιτικά κατάσταση. Τόν Ἰούλη τοῦ 1914 χρησίμευε γιά νά συγκαλύπτει τό «Νάσα Ζαριά» καί τή «Σέβερναγια Ραμπότσαγια Γκαζέτα» μέ σχεδόν-ἀριστερές ἀποφάσεις πού δέν ἐπιβάλλουν καμιά ὑποχρέωση. Τόν Ἰούλη τοῦ 1915 δέν ἔχουμε ἀκόμη «συνάντηση τῶν φίλων» καί «πρακτικά», ὡστόσο ὑπάρχει ἤδη μιά καταρχήν συμφωνία τῶν κυριότερων «ἠθοποιῶν» γιά τό πῶς νά συγκαλύψουν ἀπό κοινοῦ τό σοσιαλσωβινισμό τοῦ «Νάσε Ντιέλο», τοῦ Πλεχάνοφ καί τοῦ Ἀξελρόντ μέ τοῦτες ἤ ἐκεῖνες τίς ἐπίσης σχεδόν-ἀριστερές φράσεις. Πέρασε ἕνας χρόνος, ἕνας μεγάλος καί δύσκολος χρόνος τῆς ἱστορίας τῆς Εὐρώπης. Ἀποκαλύφθηκε ὅτι τό ἀπόστημα τῆς ἐθνικοφιλελεύθερης ἐργατικῆς πολιτικῆς *ἔπνιξε* τήν πλειοψηφία τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων τῆς Εὐρώπης, ὅτι τό ἀπόστημα αὐτό ὡρίμασε ἐντελῶς καί μέσα στό λικβινταρισμό, ἐνῶ οἱ «φίλοι», σάν τούς μουζικάντες τοῦ «Κουαρτέτου» τοῦ Κριλόφ, μετακινοῦνταν ἀπό θέση σέ θέση καί ξανάρχιζαν ὅλοι μαζί νά τραγουδοῦν μέ παραφωνίες: ἑνότητα, ἑνότητα... (μέ τό «Νάσε Ντιέλο»)!

Τό παράδειγμα τῆς «Νάσε Σλόβο» τοῦ Παρισιοῦ εἶναι ἰδιαίτερα διδακτικό γιά τούς εἰλικρινεῖς ὀπαδούς τῆς «ἑνότητας». Στό φύλ. ἀρ. 2 τῆς «Ἰσβέστιγια» ἡ ΟΕ κατάφερε ἕνα θανάσιμο πλῆγμα στή «Νάσε Σλόβο» καί τώρα ὁ θάνατός της (πολιτικός ἤ «φυσικός», αὐτό δέν ἔχει σημασία) εἶναι ἁπλῶς ζήτημα χρόνου. Ἡ «Ἰσβέστιγια» τῆς ΟΕ μέ τό φύλλο της ἀρ. 2 «ξέκανε» τή «Νάσε Σλόβο» μέ τήν ἁπλή δήλωσή της ὅτι ὁ Μάρτοφ (πού ἔκανε τήν ἐμφάνισή του σάν μέλος τῆς γραμμα-

τείας τῆς ΟΕ—προφανῶς ὁ Σεμκόβσκι καί ὁ 'Αξελρόντ τόν προσλάβανε «ὁμόφωνα», γιατί, ὅπως φαίνεται, ἔδοσε τή συγκατάθεσή του νά μήν ἐπαναλαβαίνει πιά τίς ἀσυλλόγιστες φράσεις γιά «θάνατο» τῆς «Vorwärts») ὅτι ὁ Μάρτοφ καί «κάπου οἱ μισοί συνεργάτες τῆς «Νάσε Σλόβο», πού ὀργανωτικά βρίσκονται κοντά στήν 'Οργανωτική 'Επιτροπή», *διαπιστώνουν τό λάθος τους*, ὅτι μόνο ἀπό *«ἀφέλεια»* (ὁ Μάρτοφ στό ρόλο τοῦ ingénu*—δέν εἶναι καί ἄσχημο) θεωροῦσαν τή «Νάσε Σλόβο» «κοινό ὄργανο τῶν ρώσων διεθνιστῶν», ἐνῶ στήν πράξη ἡ «Νάσε Σλόβο» ἀποδείχτηκε πώς εἶναι καί «διασπαστική» καί «φραξιονιστική» (ὁ Σεμκόβσκι προσθέτει ἀπομέρους του: «ἀναρχοσυνδικαλιστική») καί «προσπαθεῖ νά δικαιολογηθεῖ ἀπέναντι στή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» τοῦ Λένιν».

Μπροστά στό κοινό παρουσιάστηκαν τρεῖς μερίδες τῆς «Νάσε Σλόβο», πού 7 ἤ 8 μῆνες προσπαθοῦσαν νά ἑνωθοῦν χωρίς νά τά καταφέρουν: 1) δυό ἀριστερά μέλη τῆς Σύνταξης («Νάσε Σλόβο», ἀρ. φύλ. 107), πού συμπαθοῦν εἰλικρινά τό διεθνισμό καί τραβιοῦνται μέ τό μέρος τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» (βλ. στή «Νάσε Σλόβο», ἀρ. φύλ. 122, τήν ἀπόφαση πού τούς χαιρετίζει ἀπομέρους τοῦ τμήματος Παρισιοῦ τοῦ κόμματός» μας)· 2) ὁ Μάρτοφ καί οἱ ὀπαδοί τῆς ΟΕ («κάπου οἱ μισοί»)· 3) ὁ Τρότσκι πού, ὅπως πάντα, δέν συμφωνεῖ ἀπό ἄποψη ἀρχῶν σέ τίποτε μέ τούς σοσιαλσωβινιστές, μά *πού στήν πράξη* συμφωνεῖ *σέ ὅλα* μαζί τους (ἐκτός ἀπό τ'ἄλλα, χάρη στήν «εὐτυχή μεσολάβηση» τῆς ὁμάδας Τσχεΐτζε—ἔτσι, ὅπως φαίνεται, ὀνομάζεται αὐτό στή διπλωματική γλώσσα).

Μπροστά στούς εἰλικρινεῖς ὀπαδούς τῆς ἑνότητας μπαίνει τό πρόβλημα: γιατί χρεοκόπησε καί διασπάστηκε ἡ «Νάσε Σλόβο»; Οἱ διασπάσεις συνήθως ἐξηγοῦνται μέ τό μισάνθρωπο «διασπαστικό πνεῦμα» τῶν κακῶν «λενινιστῶν» (ἄρθρα τοῦ Σεμκόβσκι στό φύλ. ἀρ. 2 τῆς «'Ισβέστιγια», τοῦ 'Αξελρόντ στή «Νάσε Σλόβο» κτλ., κτλ.). Οἱ κακοί ὅμως αὐτοί ἄνθρωποι δέν εἶχαν καμιά συμμετοχή στή «Νάσε Σλόβο» καί γιά τόν ἁπλούστατο αὐτό λόγο *δέν μποροῦσαν* νά προκαλέσουν διάσπαση ἤ ν'ἀποχωρήσουν ἀπό τή «Νάσε Σλόβο».

Πῶς ἐξηγεῖται τότε αὐτό τό γεγονός; 'Από κάτι τό τυχαῖο; Ἤ ἀπό τό ὅτι εἶναι ἀπραγματοποίητη καί ἐπιζήμια ἡ ἑνότητα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἐργατῶν μέ τούς φορεῖς τῆς ἀστικῆς ἐπιροῆς τοῦ «Νάσε Ντιέλο»; (στήν πραγματικότητα: μέ τούς

* — ἀπλοϊκοῦ. *'Η Σύντ.*

πράκτορες τῆς φιλελεύθερης καί σωβινιστικῆς ἀστικῆς τάξης). Ἄς τό καλοσκεφτοῦν αὐτό οἱ ὀπαδοί τῆς «ἑνότητας».

Ἀπό τήν εὐρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία ἔχουν ἐκφραστεῖ σήμερα, κάπως μέσα σέ ἄλλες συνθῆκες καί μέ ἄλλη μορφή, ὑπέρ τῆς «ἑνότητας» ὁ Κάουτσκι καί ὁ Χάαζε μαζί μέ τόν ἴδιο τόν Μπέρνσταϊν. Αὐτές οἱ «αὐθεντίες», νιώθοντας ὅτι οἱ μάζες στρέφονται πρός τά ἀριστερά, προτείνουν εἰρήνη στούς ἀριστερούς σοσιαλδημοκράτες μέ τό σιωπηρό ὅρο τῆς εἰρήνης μέ τούς διάφορους Ζύντεκουμ. Παραίτηση στά λόγια ἀπό τήν «πολιτική τῆς 4ης Αὐγούστου», συγκόλληση τῆς διάσπασης ἀνάμεσα στήν ἐθνικοφιλελεύθερη μέ τή σοσιαλδημοκρατική ἐργατική πολιτική μέ φράσεις γιά εἰρήνη (τό σύνθημα τῆς εἰρήνης εἶναι ἴσα-ἴσα τό πιό κατάλληλο) πού δέν ἐπιβάλλουν καμιά ὑποχρέωση (καί πού ἀπό ὁρισμένες ἀπόψεις δέν εἶναι ἀσύμφορες οὔτε καί στόν Χίντενμπουργκ καί τόν Ζόφρ), πλατωνική καταδίκη τῶν προσαρτήσεων κτλ. Αὐτό εἶναι πάνω-κάτω τό πρόγραμμα τοῦ Κάουτσκι μέ τόν Μπέρνσταϊν, πού μπροστά του εἶναι ἕτοιμοι νά ὑποκλιθοῦν καί οἱ γάλλοι σοσιαλσωβινιστές, ὅπως φαίνεται ἀπό ἕναν ὁρισμένο τόνο τῆς «L'Humanité». Οἱ ἄγγλοι τοῦ «Ἀνεξάρτητου ἐργατικοῦ κόμματος» θά εἶναι βέβαια ὁλόψυχα ὑπέρ μιᾶς τέτιας ἀμνήστευσης τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ, ἀμνήστευσης συγκαλυμμένης μέ μιά σειρά ὑποκλίσεις πρός τ'ἀριστερά. Ἐννοεῖται, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ θεός ἔδοσε ἐντολή στούς ὀπαδούς τῆς ΟΕ καί τόν Τρότσκι νά πιαστοῦν σήμερα ἀπό τή βελάδα τοῦ Κάουτσκι καί τοῦ Μπέρνσταϊν.

Τή στροφή αὐτή πρός τ'ἀριστερά τοῦ ἡγέτη τῶν ὀπορτουνιστῶν καί τοῦ ἡγέτη τῶν ὑποκριτικῶν σωβινιστῶν τοῦ «ριζοσπαστικοῦ» στρατοπέδου τή θεωροῦμε κωμωδία, πού ἡ σημασία της συνίσταται στό νά σώσει, μέ μιά ὑπόκλιση πρός τ'ἀριστερά, τό σάπιο πού ὑπάρχει μέσα στή σοσιαλδημοκρατία, στό νά κατοχυρώσει ἔμπρακτα τήν ἐθνικοφιλελεύθερη ἐργατική πολιτική, κάνοντας στά λόγια μηδαμινές παραχωρήσεις στούς «ἀριστερούς».

Ἡ ἀντικειμενική κατάσταση στήν Εὐρώπη εἶναι τέτια πού μέσα στίς μάζες μεγαλώνει ἡ ἀπογοήτευση, ἡ δυσαρέσκεια, ἡ διαμαρτυρία, ἡ ἀγανάκτηση καί ἡ ἐπαναστατική διάθεση, πού σέ ὁρισμένη βαθμίδα τῆς ἀνάπτυξής της μπορεῖ νά μετατραπεῖ μέ ἀπίστευτη ταχύτητα σέ δράση. Τώρα τό πρόβλημα μπαίνει στήν πραγματικότητα ἔτσι καί μόνο ἔτσι: νά συντελεῖ κανείς στήν αὔξηση καί στήν ἀνάπτυξη τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης κατά τῆς *δικῆς του* ἀστικῆς τάξης καί τῆς κυβέρνησής του, ἤ νά

φρενάρει, νά πνίγει, νά καθησυχάζει τήν έπαναστατική διάθεση. Γιά νά πετύχουν τό δεύτερο αύτό σκοπό οί φιλελεύθεροι άστοί καί οί όπορτουνιστές θά καταφύγουν (καί άπό τήν άποψη τῶν συμφερόντων *τους εἶναι ὑποχρεωμένοι* νά καταφύγουν) σέ κάθε λογῆς άριστερές φράσεις, σέ άπειρες ὑποσχέσεις γιά άφοπλισμό, γιά είρήνη, γιά παραίτηση άπό τίς προσαρτήσεις, γιά κάθε λογῆς μεταρυθμίσεις, γιά ὅ,τι θέλετε, φτάνει μόνο νά έμποδίσουν τή ρήξη τῶν μαζῶν μέ τούς όπορτουνιστές ήγέτες τους καί τό πέρασμά τους σέ ὅλο καί πιό σοβαρή έπαναστατική δράση.

Μήν πιστεύετε σέ κανένα μεγαλόστομο πρόγραμμα—θά ποῦμε έμεῖς στίς μάζες—βασίζεστε στή δική σας, τή μαζική, έπαναστατική δράση ένάντια στήν κυβέρνησή σας καί τήν άστική σας τάξη, προσπαθεῖστε ν'άναπτύξετε μιά τέτια δράση· ἔξω άπό τόν έμφύλιο πόλεμο γιά τό σοσιαλισμό, δέν ὑπάρχει σωτηρία άπό τή βαρβαρότητα, δέν ὑπάρχει δυνατότητα προόδου στήν Εὐρώπη.

P. S. Τό ἄρθρο τοῦτο εἶχε κιόλας στοιχειοθετηθεῖ, ὅταν πήραμε τή συλλογή τοῦ κ. Πλεχάνοφ, τοῦ «πρώην έπαναστάτη» Γκ. 'Αλέξινσκι καί Σίας: «'Ο πόλεμος». Νά μιά συλλογή άπό σοφίσματα καί ψευτιές τῶν σοσιαλσωβινιστῶν, πού παρουσιάζουν τό ληστρικό καί άντιδραστικότατο πόλεμο τοῦ τσαρισμοῦ σάν «δίκαιο», «άμυντικό» πόλεμο κτλ.! Τό έπαίσχυντο αύτό μπουκέτο λακεδισμοῦ άπέναντι στόν τσαρισμό συνιστοῦμε νά τό προσέξουν ὅσοι θέλουν νά κατανοήσουν στά σοβαρά τίς αίτίες τῆς χρεοκοπίας τῆς ΙΙ Διεθνοῦς. Εἶναι ένδιαφέρον, άνάμεσα στά ἄλλα, ὅτι οί είλικρινεῖς αύτοί σοσιαλσωβινιστές εἶναι *άπολύτως* εὐχαριστημένοι καί άπό τόν Τσχεΐτζε καί άπό όλόκληρη τήν όμάδα του.'Από τήν όμάδα αύτή εἶναι εὐχαριστημένοι καί ή ΟΕ καί ό Τρότσκι καί ό Πλεχάνοφ μέ τόν 'Αλέξινσκι καί Σία, πράγμα φυσικό, γιατί ή όμάδα Τσχεΐτζε ἔδειξε έπί χρόνια τήν ίκανότητά της νά συγκαλύπτει τούς όπορτουνιστές καί νά τούς ὑπηρετεῖ.

Σχετικά μέ τή Ρωσική σοσιαλδημοκρατική έργατική κοινοβουλευτική όμάδα, πού ἔχει έξοριστεῖ στή Σιβηρία, οί κ. κ. Πλεχάνοφ καί 'Αλέξινσκι ψεύδονται άσύστολα. Σήμερα δέν εἶναι, ὅπως φαίνεται, μακριά ό καιρός πού θά μπορέσουμε νά διαψεύσουμε μέ ντοκουμέντα τούς ψεῦτες.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», άρ. φύλ. 43, 26 τοῦ 'Ιούλη 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς έφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΘΗΜΑΤΟΣ «ΕΙΡΗΝΗ»

Ἡ «Ἐργατική Ἐφημερίδα» τῆς Βιέννης, Κεντρικό Ὄργανο τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Αὐστρίας, παραθέτει στίς 27/VI.1915 μιά διδακτική δήλωση τῆς κυβερνητικῆς ἐφημερίδας τῆς Γερμανίας («Norddeutsche Allgemeine Zeitung»).

Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Κβάρκ, ἑνός ἀπό τούς ἐπιφανέστερους (καί πιό πρόστυχους) ὀπορτουνιστές τοῦ «σοσιαλδημοκρατικοῦ» κόμματος τῆς Γερμανίας, πού εἶπε ἀνάμεσα στ'ἄλλα: «Ἐμεῖς, οἱ γερμανοί σοσιαλδημοκράτες καί οἱ αὐστριακοί σύντροφοί μας, δηλώνουμε ἀδιάκοπα ὅτι εἴμαστε πανέτοιμοι νά ἔλθουμε σέ ἐπαφή (μέ τούς ἄγγλους καί τούς γάλλους σοσιαλδημοκράτες), γιά ν'ἀρχίσουμε διαπραγματεύσεις εἰρήνης. *Ἡ γερμανική αὐτοκρατορική κυβέρνηση τό ξέρει αὐτό καί δέν μᾶς βάζει οὔτε τό παραμικρότερο ἐμπόδιο»*.

Μιά ἐθνικοφιλελεύθερη ἐφημερίδα τῆς Γερμανίας (ἡ «Nationalliberale Korrespondenz») ἔγραφε γιά τά παραπάνω ὅτι ἐπιτρέπονται δυό εἰδῶν ἑρμηνεῖες. Πρῶτο, ὅτι ἡ κυβέρνηση δέν βάζει ἐμπόδια στή «διεθνή πολιτική δράση» τῶν σοσιαλδημοκρατῶν, ἐφόσον ἡ δράση τους αὐτή δέν βγαίνει ἔξω ἀπό τά πλαίσια τῆς νομιμότητας καί «δέν εἶναι ἐπικίνδυνη γιά τό κράτος». Αὐτό εἶναι πέρα γιά πέρα κατανοητό ἀπό τήν ἄποψη τῆς «πολιτικῆς ἐλευθερίας».

Δεύτερο, ὅτι ἡ κυβέρνηση τῆς Γερμανίας «ἐπιδοκιμάζει τουλάχιστο σιωπηρά τή διεθνή σοσιαλδημοκρατική προπαγάνδα ὑπέρ τῆς εἰρήνης καί ὅτι μάλιστα τή θεωρεῖ κατάλληλο μέσο γιά τή δημιουργία πρωταρχικῆς βάσης γιά συζήτηση τῆς δυνατότητας εἰρήνης».

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐθνικοφιλελεύθερη ἐφημερίδα ἀποκλείει τή δεύτερη ἑρμηνεία καί ἡ κυβερνητική ἐφημερίδα τάσσεται

ἐπίσημα μέ τό μέρος της, δηλώνοντας ἐπιπρόσθετα ὅτι «ἡ κυβέρνηση δέν ἔχει τίποτε τό κοινό μέ τή διεθνή προπαγάνδα ὑπέρ τῆς εἰρήνης καί ὅτι δέν ἐννοεῖ νά προσφύγει γι'αὐτό τό σκοπό οὔτε στούς σοσιαλδημοκράτες, οὔτε σέ ἄλλους ἐνδιάμεσους».

Διδακτική κωμωδία, δέν εἶναι ἔτσι; Ποιός θά πιστέψει ὅτι ἡ κυβέρνηση τῆς Γερμανίας, πού ἀπαγόρεψε στή «Vorwärts» νά γράφει γιά ταξική πάλη, ἡ κυβέρνηση πού ἐπέβαλε στρατιωτικούς περιορισμούς στίς λαϊκές συγκεντρώσεις καί μιά πραγματική «στρατιωτική δουλεία» στούς προλετάριους, ὅτι ἡ κυβέρνηση αὐτή *ἀπό φιλελευθερισμό* «δέν βάζει ἐμπόδια» στούς κυρίους Κβάρκ καί Ζύντεκουμ; ὅτι δέν διατηρεῖ μόνιμη ἐπαφή μ'αὐτούς τούς κυρίους;

Δέν εἶναι χίλιες φορές πιό ἀληθοφανές ὅτι ὁ Κβάρκ εἶπε *ἄθελά του* τήν ἀλήθεια (ὅτι δηλ. οἱ γερμανοί σοσιαλδημοκράτες ἄρχισαν τήν προπαγάνδα ὑπέρ τῆς εἰρήνης ὕστερα ἀπό ἄμεση ἤ ἔμμεση συνεννόηση μέ τήν κυβέρνησή τους) καί ὅτι τόν «διέψευσαν ἐπίσημα» ἀκριβῶς γιά νά συγκαλύψουν τήν ἀλήθεια;

Αὐτό εἶναι ἕνα μάθημα γιά τούς ἐρασιτέχνες τῆς φράσης πού, ὅπως ὁ Τρότσκι (βλ. τή «Νάσε Σλόβο», ἀρ. φύλ. 105), ὑπερασπίζουν ἐνάντιά μας τό σύνθημα τῆς εἰρήνης, ἐπικαλούμενοι, ἀνάμεσα στ'ἄλλα, τό γεγονός ὅτι «ὅλοι οἱ ἀριστεροί» ἑνώθηκαν τάχα «γιά δράση» ἀκριβῶς κάτω ἀπ'αὐτό τό σύνθημα!! Ἡ κυβέρνηση τῶν γιοῦνκερ ἀπόδειξε τώρα τήν ὀρθότητα τῆς ἀπόφασής μας τῆς Βέρνης (φύλ. ἀρ. 40 τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»), πού ἔχει πεῖ ὅτι ἡ προπαγάνδα ὑπέρ τῆς εἰρήνης, «πού δέν συνοδεύεται μέ ἔκκληση γιά ἐπαναστατική δράση τῶν μαζῶν», μπορεῖ μόνο «νά σπείρει αὐταπάτες» καί «νά κάνει τό προλεταριάτο *παιχνιδάκι στά χέρια τῆς μυστικῆς διπλωματίας τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν»**.

Αὐτό ἐπιβεβαιώνεται κατά γράμμα!

Ἡ διπλωματική ἱστορία σέ μερικά χρόνια θά ἀποδείξει ὅτι ὑπῆρξε μιά ἄμεση ἤ ἔμμεση συνεννόηση ἀνάμεσα στούς ὀπορτουνιστές καί τίς κυβερνήσεις γιά φλυαρία ὑπέρ τῆς εἰρήνης καί αὐτό *ὄχι μόνο* στή Γερμανία! Τέτια πράγματα ἡ διπλωματία προσπαθεῖ νά τά κρύψει, μά τό σουβλί δέν κρύβεται στό σακί.

Ὅταν οἱ ἀριστεροί ἄρχισαν νά ἑνώνονται κάτω ἀπό τό

---

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 166. *Ἡ Σύντ.*

σύνθημα τῆς εἰρήνης, τό πράγμα μποροῦσε νά τό ἐνθαρρύνει κανείς, *ἄν* αὐτό σήμαινε *ἕνα πρῶτο βῆμα* διαμαρτυρίας ἐνάντια στούς σωβινιστές—ὅπως ὁ καθυστερημένος ρῶσος ἐργάτης εἶχε ἐκφράσει στήν περίοδο τοῦ Γκαπόν τή δειλή διαμαρτυρία του ἐνάντια στόν τσάρο. Ἐφόσον ὅμως οἱ ἀριστεροί περιορίζονται καί τώρα σ' αὐτό *τό σύνθημα* (τά συνθήματα εἶναι ὑπόθεση τῶν *συνειδητῶν* πολιτικῶν), εἶναι οἱ χειρότεροι ἀριστεροί, γιατί στίς ἀποφάσεις τους *δέν ὑπάρχει ἀκριβῶς οὔτε ἴχνος «δράσης»*— εἶναι παιχνιδάκι στά χέρια τῶν διαφόρων Ζύντεκουμ, Κβάρκ, Σαμπά, Χάιντμαν, Ζόφρ καί Χίντενμπουργκ.

Ὅποιος δέν τό καταλαβαίνει αὐτό οὔτε καί σήμερα, πού τό σύνθημα τῆς εἰρήνης («σύνθημα πού δέν συνοδεύεται μέ ἐπαναστατική δράση τῶν μαζῶν») ἔχει ἐκπορνευθεῖ ἀπό τή συνδιάσκεψη τῆς Βιέννης[218], ἀπό τόν Μπέρνσταϊν + τόν Κάουτσκι καί Σία καί τούς Σάιντεμαν (τό γερμανικό φόρσταντ = ΚΕ), αὐτός δέν κάνει τίποτε ἄλλο παρά νά συμμετέχει ἀσυναίσθητα στήν ἐξαπάτηση τοῦ λαοῦ μέ τρόπο σοσιαλσωβινιστικό.

Γράφτηκε τόν Ἰούλη-Αὔγουστο τοῦ 1913

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1924 στό περιοδικό «Προλετάρσκαγια Ρεβολιούτσιγια», τεῦχ. 5

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Τό ζήτημα τῆς εἰρήνης, σάν ἐπίκαιρο πρόγραμμα τῶν σοσιαλιστῶν, καί σέ σύνδεση μ'αὐτό καί τό ζήτημα τῶν ὅρων εἰρήνης, ἐνδιαφέρει ὅλο τόν κόσμο. Δέν μποροῦμε παρά νά ἐκφράσουμε τήν εὐγνωμοσύνη μας πρός τήν ἐφημερίδα «Berner Tagwacht» γιά τίς προσπάθειες πού κάνει νά τοποθετήσει αὐτό τό ζήτημα ὄχι ἀπό τή συνηθισμένη, τή μικροαστικοεθνική, ἀλλά ἀπό τήν πραγματικά προλεταριακή, τή διεθνιστική ἄποψη. Ἦταν ὑπέροχη ἡ παρατήρηση τῆς Σύνταξης στό φύλ. ἀρ. 73 («Friedenssehnsucht»*) ὅτι οἱ γερμανοί σοσιαλδημοκράτες, πού ποθοῦν τήν εἰρήνη, πρέπει νά ξεκόψουν (sich lossagen) ἀπό τήν πολιτική τῆς κυβέρνησης τῶν γιοῦνκερ. Ἦταν ὑπέροχο τό ἄρθρο τοῦ σ. Α. Π. (φύλ. ἀρ. 73 καί 75) ἐνάντια στήν «σπουδαιοφάνεια τῶν ἀνίσχυρων λογοκόπων» (Wichtigtuerei machtloser Schönredner), πού προσπαθοῦν μάταια νά λύσουν ἀπό μικροαστική ἄποψη τό ζήτημα τῆς εἰρήνης.

Ἄς δοῦμε πῶς πρέπει νά βάζουν αὐτό τό ζήτημα οἱ σοσιαλιστές.

Τό σύνθημα τῆς εἰρήνης μπορεῖ νά μπεῖ εἴτε σέ σχέση μέ ὁρισμένους συγκεκριμένους ὅρους εἰρήνης, εἴτε ἀνεξάρτητα ἀπό ὅρους, σάν ἀγώνας ὄχι γιά μιά συγκεκριμένη εἰρήνη, ἀλλά γιά εἰρήνη γενικά (Frieden ohne weiters). Εἶναι φανερό ὅτι στήν τελευταία περίπτωση ἔχουμε νά κάνουμε μ'ἕνα σύνθημα ὄχι μόνο μή σοσιαλιστικό, ἀλλά καί γενικά χωρίς ἀπολύτως κανένα περιεχόμενο, χωρίς νόημα. Ὑπέρ τῆς εἰρήνης γενικά εἶναι χωρίς ἀμφιβολία ὅλοι ὥς τόν Κίτσενερ, Ζόφρ, Χίντενμπουργκ καί τό Νικόλαο τό ματοβαμμένο, γιατί ὁ *καθένας* τους ἐπιθυμεῖ

* — «Πόθος τῆς εἰρήνης». *Ἡ Σύντ.*

τό τέλος τοῦ πολέμου:—τό ζήτημα εἶναι ἀκριβῶς ὅτι ὁ καθένας τους βάζει ἰμπεριαλιστικούς (δηλ. ληστρικούς, καταπιεστικούς γιά τούς ξένους λαούς) ὅρους εἰρήνης πρός ὄφελος τοῦ ἔθνους «του». Τά συνθήματα πρέπει νά ρίχνονται γιά νά ἐξηγεῖται μέ τήν προπαγάνδα καί τή ζύμωση μέσα στίς μάζες ἡ ἀνειρήνευτη διαφορά πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στό σοσιαλισμό καί τόν καπιταλισμό (ἰμπεριαλισμό) καί ὄχι γιά νά συμφιλιώνονται δυό ἐχθρικές τάξεις καί δυό ἐχθρικές πολιτικές μέ μιά λεξούλα πού «ἑνώνει» τά πιό διαφορετικά πράγματα.

Παρακάτω. Εἶναι ἄραγε δυνατό νά ἑνωθοῦν οἱ σοσιαλιστές τῶν διαφόρων χωρῶν μέ βάση ὁρισμένους *ὅρους* εἰρήνης; Ἄν ναί, τότε ἀνάμεσα σ᾽αὐτούς τούς ὅρους πρέπει ἀπαραίτητα νά συμπεριλαβαίνεται ἡ ἀναγνώριση σ᾽ὅλα τά ἔθνη τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης καί ἡ παραίτηση ἀπό κάθε λογῆς «προσαρτήσεις», δηλ. παραβιάσεις αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος. Ἄν ὅμως ἀναγνωρίζει κανείς αὐτό τό δικαίωμα μόνο γιά *μερικά* ἔθνη, αὐτό σημαίνει ὅτι ὑπερασπίζει τά *προνόμια* ὁρισμένων ἐθνῶν, δηλ. ὅτι εἶναι ἐθνικιστής καί ἰμπεριαλιστής καί ὄχι σοσιαλιστής. Ἄν πάλι ἀναγνωρίζει κανείς αὐτό τό δικαίωμα σέ *ὅλα* τά ἔθνη, τότε δέν μπορεῖ νά ξεχωρίζει, λογουχάρη, μόνο τό Βέλγιο, μά πρέπει νά παίρνει *ὅλους* τούς καταπιεζόμενους λαούς καί τῆς Εὐρώπης (τούς ἰρλανδούς στήν Ἀγγλία, τούς ἰταλούς στή Νίκαια, τούς δανούς κτλ. στή Γερμανία, τά 57% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ρωσίας κτλ.) *καί* ὅσους βρίσκονται *ἔξω ἀπό τήν Εὐρώπη,* δηλ. ὅλες τίς ἀποικίες. Ὁ σ. Α. Π. τίς θυμήθηκε ἐντελῶς στήν ὥρα τους. Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καί ἡ Γερμανία μαζί ἔχουν περίπου 150 ἑκατομ. πληθυσμό κι᾽ὅμως καταπιέζουν στίς ἀποικίες πάνω ἀπό 400 ἑκατομ. ἀνθρώπους!! Ἡ οὐσία τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου, δηλ. τοῦ πολέμου γιά τά συμφέροντα τῶν καπιταλιστῶν, συνίσταται ὄχι μόνο στό ὅτι ὁ πόλεμος διεξάγεται γιά τήν καταπίεση τῶν νέων ἐθνῶν, γιά τό μοίρασμα τῶν ἀποικιῶν, ἀλλά καί στό ὅτι ὁ πόλεμος διεξάγεται κυρίως ἀπό τά προηγμένα ἔθνη *πού καταπιέζουν* μιά σειρά ἄλλους λαούς, πού καταπιέζουν *τό μεγαλύτερο μέρος* τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς.

Οἱ γερμανοί σοσιαλδημοκράτες, πού δικαιολογοῦν τήν κατάληψη τοῦ Βελγίου ἤ συμβιβάζονται μ᾽αὐτήν, στήν πράξη δέν εἶναι σοσιαλδημοκράτες, ἀλλά ἰμπεριαλιστές καί ἐθνικιστές, γιατί ὑποστηρίζουν τό «δικαίωμα» τῆς γερμανικῆς ἀστικῆς τάξης (καί ἐνμέρει καί τῶν γερμανῶν ἐργατῶν) νά καταπιέζουν τούς βέλγους, τούς ἀλσατούς, τούς δανούς, τούς πολωνούς, τούς μαύρους τῆς Ἀφρικῆς κτλ. Αὐτοί δέν εἶναι σοσιαλιστές,

ἀλλά *ὑπηρέτες* τῆς γερμανικῆς ἀστικῆς τάξης πού τή βοηθᾶνε νά ληστεύει ξένα ἔθνη. Μά καί οἱ βέλγοι σοσιαλιστές πού προβάλλουν *μόνο* ἕνα αἴτημα: νά ἀπελευθερωθεῖ καί νά ἀποζημιωθεῖ τό Βέλγιο, ὑποστηρίζουν στήν πράξη τό αἴτημα τῆς βελγικῆς ἀστικῆς τάξης, πού ἐπιθυμεῖ νά ληστεύει ὅπως καί πρῶτα τά 15 ἑκατομ. τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Κογκό καί νά ἀποκτήσει ἐκχωρήσεις καί προνόμια σέ ἄλλες χῶρες. Οἱ βέλγοι ἀστοί ἔχουν ἐπενδύσει στό ἐξωτερικό γύρω στά 3 δισεκατομμύρια φράγκα· ἡ περιφρούρηση τῶν κερδῶν, πού τούς ἀποφέρουν αὐτά τά δισεκατομμύρια, μέ κάθε λογῆς ἀπάτες καί ἀγυρτίες— αὐτό εἶναι *στήν πραγματικότητα* «τό ἐθνικό συμφέρον» τοῦ «ἡρωικοῦ Βελγίου». Τό ἴδιο ἰσχύει—σέ μεγαλύτερο ἀκόμη βαθμό—καί γιά τή Ρωσία, τήν Ἀγγλία, τή Γαλλία, τήν Ἰαπωνία.

Συνεπῶς, ἄν τό αἴτημα τῆς ἐλευθερίας τῶν ἐθνῶν δέν εἶναι ἀπατηλή φράση, πού συγκαλύπτει τόν ἰμπεριαλισμό καί τόν ἐθνικισμό *ὁρισμένων χωριστῶν χωρῶν*, πρέπει νά ἐπεκταθεῖ σέ *ὅλους* τούς λαούς καί σέ *ὅλες* τίς ἀποικίες. Μά ἕνα τέτιο αἴτημα, ὅπως εἶναι φανερό, δέν θά ἔχει περιεχόμενο *χωρίς* μιά σειρά ἐπαναστάσεις σέ *ὅλες* τίς προηγμένες χῶρες. Κάτι περισσότερο. Εἶναι ἀπραγματοποίητο χωρίς μιά πετυχημένη σοσιαλιστική ἐπανάσταση.

Μήπως αὐτό σημαίνει ὅτι οἱ σοσιαλιστές μποροῦν νά μένουν ἀδιάφοροι ἀπέναντι στό αἴτημα τῆς εἰρήνης, πού τό προβάλλουν ὁλοένα καί πιό πλατιές μάζες; Καθόλου. Ἄλλο πράγμα εἶναι τά συνθήματα τῆς συνειδητῆς πρωτοπορίας τῶν ἐργατῶν καί ἄλλο τά αὐθόρμητα αἰτήματα τῶν μαζῶν. Ὁ πόθος γιά εἰρήνη εἶναι ἕνα ἀπό τά σπουδαιότερα *συμπτώματα* τῆς *ἀπογοήτευσης* πού ἀρχίζει γιά τήν ἀστική ψευτιά σχετικά μέ τούς «ἀπελευθερωτικούς» σκοπούς τοῦ πολέμου, σχετικά μέ τήν «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας» καί τίς ἄλλες ἀπάτες τῆς ἀστικῆς τάξης σέ βάρος τοῦ λαοῦ. Οἱ σοσιαλιστές πρέπει νά φερθοῦν μέ τήν πιό μεγάλη προσοχή ἀπέναντι σ' αὐτό τό σύμπτωμα. Ὅλες οἱ δυνάμεις πρέπει νά κατευθυνθοῦν στό *νά χρησιμοποιηθεῖ* ἡ διάθεση τῶν μαζῶν πρός ὄφελος τῆς εἰρήνης. *Πῶς* ὅμως νά χρησιμοποιηθεῖ; Ἡ ἀναγνώριση τοῦ *συνθήματος* τῆς εἰρήνης καί ἡ ἐπανάληψή του θά ἦταν ἐνθάρρυνση τῆς «σπουδαιοφάνειας τῶν ἀνίσχυρων (καί πιό συχνά ἀκόμη χειρότερα: *τῶν ὑποκριτῶν*) λογοκόπων». Αὐτό θά ἀποτελοῦσε *παραπλάνηση* τοῦ λαοῦ μέ τήν αὐταπάτη ὅτι οἱ σημερινές κυβερνήσεις, οἱ σημερινές ἄρχουσες τάξεις εἶναι *ἱκανές*, χωρίς «νά διδαχτοῦν» (ἤ σωστότερα χωρίς νά παραμερι-

στοῦν) ἀπό μιά σειρά ἐπαναστάσεις, νά συνάψουν εἰρήνη πού νά ἱκανοποιεῖ κάπως τή δημοκρατία καί τήν ἐργατική τάξη. Δέν ὑπάρχει τίποτε τό πιό ἐπιζήμιο ἀπό μιά τέτια ἀπάτη. Δέν ὑπάρχει τίποτε πού νά ρίχνει πιό πολύ στάχτη στά μάτια τῶν ἐργατῶν, πού νά τούς ὑποβάλλει τήν ἀπατηλή σκέψη ὅτι ἡ ἀντίθεση μεταξύ καπιταλισμοῦ καί σοσιαλισμοῦ *δέν εἶναι βαθιά,* δέν ὑπάρχει τίποτε πού νά *ἐξωραΐζει* περισσότερο τήν καπιταλιστική σκλαβιά. Ὄχι, ἐμεῖς πρέπει νά ἐπωφεληθοῦμε ἀπό τή διάθεση αὐτή πρός ὄφελος τῆς εἰρήνης, γιά νά ἐξηγήσουμε στίς μάζες ὅτι τά ἀγαθά πού περιμένουν ἀπό τήν εἰρήνη δέν εἶναι δυνατό νά ἀποκτηθοῦν χωρίς μιά σειρά ἐπαναστάσεις.

Τό ἰδανικό μας εἶναι ἀκριβῶς ὁ τερματισμός τῶν πολέμων, ἡ εἰρήνη ἀνάμεσα στούς λαούς, τό σταμάτημα τῆς καταλήστευσης καί τῆς βίας, ὡστόσο μόνο ἀστοί σοφιστές μποροῦν νά παραπλανοῦν τίς μάζες μ' αὐτό τό ἰδανικό, ἀποσπώντας το ἀπό τό ἀνυπέρθετο, τό ἄμεσο κήρυγμα μιᾶς ἐπαναστατικῆς δράσης. Ὑπάρχει ἔδαφος γιά ἕνα τέτιο κήρυγμα· γιά νά κάνουμε αὐτό τό κήρυγμα, δέν χρειάζεται παρά νά ξεκόψουμε ἀπό τούς συμμάχους τῆς ἀστικῆς τάξης, ἀπό τούς ὀπορτουνιστές, πού καί ἄμεσα (φτάνοντας ὥς τίς καταδόσεις) καί ἔμμεσα ἐμποδίζουν τήν ἐπαναστατική δουλιά.

Τό σύνθημα τῆς αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν πρέπει ἐπίσης νά μπαίνει *σέ σύνδεση* μέ τήν ἰμπεριαλιστική ἐποχή τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἐμεῖς δέν εἴμαστε ὑπέρ τοῦ status quo, δέν εἴμαστε ὑπέρ τῆς μικροαστικῆς οὐτοπίας *νά μένουμε μακριά* ἀπό τούς μεγάλους πολέμους. Εἴμαστε ὑπέρ τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγώνα ἐνάντια στόν ἰμπεριαλισμό, δηλ. τόν καπιταλισμό*. Ὁ ἰμπεριαλισμός συνίσταται ἀκριβῶς στήν τάση τῶν ἐθνῶν πού καταπιέζουν μιά σειρά ξένα ἔθνη νά ἐπεκτείνουν καί νά κατοχυρώσουν αὐτή τήν καταπίεση, νά ξαναμοιράσουν τίς ἀποικίες. Γι' αὐτό ἡ *οὐσία* τοῦ ζητήματος τῆς αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν στήν ἐποχή μας συνίσταται ἀκριβῶς στή συμπεριφορά τῶν σοσιαλιστῶν τῶν ἐθνῶν πού καταπιέζουν ἄλλα ἔθνη. Ὁ σοσιαλιστής τοῦ ἔθνους πού καταπιέζει ἄλλα ἔθνη (τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Ρωσίας, τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν κτλ.), πού δέν ἀναγνωρίζει καί δέν ὑπερασπίζει τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν καταπιεζόμενων ἐθνῶν (δηλ. τό

* Στό χειρόγραφο παρακάτω διαγράφηκε ἡ φράση: «Ἀλλά ἡ προπαγάνδα πρός τήν κατεύθυνση αὐτή, προπαγάνδα πραγματικά ἐπαναστατική εἶναι ἀδύνατη χωρίς τή *σοσιαλιστική* τοποθέτηση τοῦ ζητήματος γιά τήν αὐτοδιάθεση τῶν ἐθνῶν». *Ἡ Σύντ.*

δικαίωμα ἐλεύθερου ἀποχωρισμοῦ), δέν εἶναι στήν πραγματικότητα σοσιαλιστής, ἀλλά σωβινιστής.

Μόνο μιά τέτια ἄποψη ὁδηγεῖ σέ ἀνυπόκριτο, σέ συνεπή ἀγώνα ἐνάντια στόν ἰμπεριαλισμό, στήν προλεταριακή καί ὄχι στή μικροαστική τοποθέτηση (στήν ἐποχή μας) τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος. Μόνο μιά τέτια πράξη ὁδηγεῖ στή συνεπή ἐφαρμογή τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀγώνα ἐνάντια σέ κάθε λογῆς καταπίεση τῶν ἐθνῶν, ἐξαλείφει τή δυσπιστία ἀνάμεσα στούς προλετάριους τῶν ἐθνῶν πού καταπιέζουν ἄλλα ἔθνη καί τῶν ἐθνῶν πού καταπιέζονται, ὁδηγεῖ στόν ἀλληλέγγυο, διεθνή ἀγώνα γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση (δηλ. γιά τό μοναδικά πραγματοποιήσιμο καθεστώς πλήρους ἐθνικῆς ἰσοτιμίας) καί ὄχι γιά τή μικροαστική οὐτοπία τῆς ἐλευθερίας ὅλων τῶν μικρῶν κρατῶν γενικά μέσα στίς συνθῆκες τοῦ καπιταλισμοῦ.

Αὐτή ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἄποψη πού υἱοθέτησε τό κόμμα μας, δηλ. οἱ σοσιαλδημοκράτες τῆς Ρωσίας πού ἀνήκουν στήν ΚΕ. Αὐτή ἀκριβῶς ἦταν ἡ ἄποψη τοῦ Μάρξ, πού δίδαξε στό προλεταριάτο ὅτι «δέν μπορεῖ νά εἶναι ἐλεύθερος ἕνας λαός πού καταπιέζει ἄλλους λαούς». Ὁ Μάρξ ἀπαιτοῦσε τόν ἀποχωρισμό τῆς Ἰρλανδίας ἀπό τήν Ἀγγλία ἀκριβῶς ἀπ᾽αὐτή τήν ἄποψη, ἀπό τήν ἄποψη τῶν συμφερόντων τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος τῶν *ἄγγλων* (κι᾽ὄχι μόνο τῶν ἰρλανδῶν) ἐργατῶν.

Ἄν οἱ σοσιαλιστές τῆς Ἀγγλίας δέν ἀναγνωρίζουν καί δέν ὑπερασπίζουν τά δικαιώματα ἀποχωρισμοῦ τῆς Ἰρλανδίας, οἱ γάλλοι—τῆς ἰταλικῆς Νίκαιας, οἱ γερμανοί—τῆς Ἀλσατίας καί τῆς Λωραίνης, τοῦ δανικοῦ Σλέσβιγκ καί τῆς Πολωνίας, οἱ ρῶσοι—τῆς Πολωνίας, τῆς Φιλλανδίας, τῆς Οὐκρανίας κτλ., οἱ πολωνοί—τῆς Οὐκρανίας, ἄν ὅλοι οἱ σοσιαλιστές τῶν «μεγάλων» Δυνάμεων, δηλαδή τῶν δυνάμεων πού διαπράττουν μεγάλες ληστεῖες, δέν ὑπερασπίζουν αὐτό τό ἴδιο δικαίωμα προκειμένου γιά τίς ἀποικίες, αὐτό γίνεται ἀκριβῶς γιατί καί μόνο γιατί στήν πραγματικότητα εἶναι ἰμπεριαλιστές καί ὄχι σοσιαλιστές. Καί εἶναι γελοῖο νά τρέφουμε αὐταπάτες ὅτι ἄνθρωποι πού *δέν* ὑπερασπίζουν «τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης» τῶν καταπιεζόμενων ἐθνῶν, ἐνῶ ἀνήκουν οἱ ἴδιοι στά ἔθνη πού καταπιέζουν ἄλλα ἔθνη, θά ἦταν ἱκανοί γιά σοσιαλιστική πολιτική.

Οἱ σοσιαλιστές, ἀντί ν᾽ἀφήνουν τούς ὑποκριτές λογοκόπους νά ἐξαπατοῦν τό λαό μέ φράσεις καί ὑποσχέσεις γιά δυνατότητα δημοκρατικῆς εἰρήνης, εἶναι ὑποχρεωμένοι νά ἐξηγοῦν στίς μάζες ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά γίνει μιά κάπως δημοκρατική εἰρήνη χωρίς μιά σειρά ἀπό ἐπαναστάσεις καί χωρίς ἐπαναστατικό

ἀγώνα μέσα σέ κάθε χώρα ἐνάντια στήν κυβέρνησή *της*. Οἱ σοσιαλιστές, ἀντί νά ἐπιτρέπουν στούς ἀστούς πολιτικάντηδες νά ἐξαπατοῦν τούς λαούς μέ φράσεις γιά ἐλευθερία τῶν ἐθνῶν, εἶναι ὑποχρεωμένοι νά ἐξηγοῦν στίς μάζες τῶν ἐθνῶν πού καταπιέζουν ἄλλα ἔθνη, ὅτι δέν ὑπάρχει γι' αὐτούς καμιά ἐλπίδα ν' ἀπελευθερωθοῦν, ἄν θά βοηθᾶνε στήν καταπίεση ἄλλων ἐθνῶν, ἄν δέν ἀναγνωρίσουν καί δέν ὑπερασπίσουν τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης αὐτῶν τῶν ἐθνῶν, δηλ. τό δικαίωμα γιά ἐλεύθερο ἀποχωρισμό. Νά ἡ κοινή γιά ὅλες τίς χῶρες σοσιαλιστική καί ὄχι ἰμπεριαλιστική πολιτική στό ζήτημα τῆς εἰρήνης καί στό ἐθνικό ζήτημα. Ἡ πολιτική αὐτή εἶναι, ἀλήθεια, ἀσυμβίβαστη στό μεγαλύτερο μέρος της μέ τούς νόμους τῆς ἐσχάτης προδοσίας, μά ἀσυμβίβαστη μ' αὐτούς τούς νόμους εἶναι καί ἡ ἀπόφαση τῆς Βασιλείας, πού τόσο ἐπαίσχυντα τήν πρόδοσαν σχεδόν ὅλοι οἱ σοσιαλιστές τῶν ἐθνῶν πού καταπιέζουν ἄλλα ἔθνη.

Πρέπει νά γίνει ἐκλογή: σοσιαλισμός ἤ ὑποταγή στούς νόμους τῶν κ. Ζόφρ καί Χίντενμπουργκ—ἐπαναστατικός ἀγώνας ἤ λακεδισμός ἀπέναντι στόν ἰμπεριαλισμό. Μέση ὁδός δέν ὑπάρχει. Καί προξενοῦν τή μεγαλύτερη ζημιά στό προλεταριάτο οἱ ὑποκριτές (ἤ χοντροκέφαλοι) ἐπινοητές τῆς πολιτικῆς τῆς «μέσης ὁδοῦ».

Γράφτηκε τόν Ἰούλη-Αὔγουστο τοῦ 1915
Ὑπογραφή: Λ έ ν ι ν

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1924
στό περιοδικό
«Πολετάρσκαγια Ρεβολιούτσιγια», τεῦχ. 5

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ

(Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ)[219]

Γράφτηκε τόν 'Ιούλη - Αὔγουστο τοῦ 1915

Δημοσιεύτηκε τόν Αὔγουστο τοῦ 1915 στή Γενεύη σέ χωριστή μπροσούρα, ἔκδοση τῆς Σύνταξης τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς μπροσούρας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ 1η ΕΚΔΟΣΗ (ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ)

῾Ο πόλεμος συνεχίζεται ἐδῶ καί ἕνα χρόνο. Τό κόμμα μας ἀπό τήν πρώτη ἀρχή τοῦ πολέμου καθόρισε τή στάση του ἀπέναντί του στή διακήρυξη τῆς ΚΕ, πού συντάχθηκε τό Σεπτέμβρη τοῦ 1914 καί δημοσιεύτηκε (ἀφοῦ στάλθηκε προκαταβολικά στά μέλη τῆς ΚΕ καί στούς ὑπεύθυνους ἐκπροσώπους τοῦ κόμματός μας στή Ρωσία καί πάρθηκε ἡ συγκατάθεσή τους) τήν 1 τοῦ Νοέμβρη 1914 στό φύλ. ἀρ. 33 τοῦ Κεντρικοῦ ᾿Οργάνου τοῦ κόμματός μας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»*. ᾿Αργότερα, στό φύλ. ἀρ. 40 (29 τοῦ Μάρτη 1915) δημοσιεύτηκαν οἱ ἀποφάσεις τῆς συνδιάσκεψης** τῆς Βέρνης, πού δίνουν μιά πιό ἀκριβολογημένη ἔκθεση τῶν ἀρχῶν μας καί τῆς τακτικῆς μας.

Στίς σημερινές στιγμές ἀναπτύσσεται ἔκδηλα στή Ρωσία ἡ ἐπαναστατική διάθεση τῶν μαζῶν. Στίς ἄλλες χῶρες παρατηροῦνται παντοῦ συμπτώματα τοῦ ἴδιου φαινομένου, παρά τό γεγονός ὅτι ἡ πλειοψηφία τῶν ἐπίσημων σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων, πού ἔχουν περάσει μέ τό μέρος τῶν κυβερνήσεών τους καί τῆς ἀστικῆς τους τάξης, πνίγουν τούς ἐπαναστατικούς αὐτούς πόθους. Αὐτή ἡ κατάσταση πραγμάτων ἐπιβάλλει ἐπιτακτικά τήν ἔκδοση μιᾶς μπροσούρας, πού νά συνοψίζει τή σοσιαλδημοκρατική τακτική ἀπέναντι στόν πόλεμο. ᾿Ανατυπώνοντας στό ἀκέραιο ὅλα τά προαναφερόμενα κομματικά ντοκουμέντα, τά συνοδεύουμε μέ σύντομες ἐπεξηγήσεις, παίρνοντας ὑπόψη ὅλα τά βασικά ἐπιχειρήματα, πού ἔχουν διατυπωθεῖ στή φιλολογία καί στίς κομματικές συνελεύσεις ὑπέρ τῆς ἀστικῆς καί τῆς προλεταριακῆς τακτικῆς.

---

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 13-23. *῾Η Σύντ.*

** Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο σελ. 161-167. *῾Η Σύντ.*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗ 2η ΕΚΔΟΣΗ

῾Η μπροσούρα αὐτή γράφτηκε τό καλοκαίρι τοῦ 1915 στίς παραμονές τῆς συνδιάσκεψης τοῦ Τσίμμερβαλντ. Βγῆκε ἐπίσης στά γερμανικά καί στά γαλλικά καί ἀνατυπώθηκε ὁλόκληρη στά νορβηγικά στό ὄργανο τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς νεολαίας τῆς Νορβηγίας. ῾Η γερμανική ἔκδοση τῆς μπροσούρας στάλθηκε παράνομα στή Γερμανία—στό Βερολίνο, στή Λειψία, στή Βρέμη καί σέ ἄλλες πόλεις, ὅπου μοιράστηκε παράνομα ἀπό τούς ὀπαδούς τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Τσίμμερβαλντ καί ἀπό τήν ὁμάδα τοῦ Κάρλ Λῆμπκνεχτ. ῾Η γαλλική ἔκδοση τυπώθηκε παράνομα στό Παρίσι καί μοιράστηκε ἀπό τούς γάλλους ὀπαδούς τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Τσίμμερβαλντ. ῾Η ρωσική ἔκδοση ἦρθε στή Ρωσία σέ πολύ περιορισμένο ἀριθμό ἀντιτύπων καί στή Μόσχα οἱ ἐργάτες τήν ἀντιγράψανε μέ τό χέρι.

᾿Ανατυπώνουμε τώρα αὐτή τήν μπροσούρα στό ἀκέραιο, σάν ντοκουμέντο. ῾Ο ἀναγνώστης πρέπει νά θυμᾶται πάντα ὅτι ἔχει γραφτεῖ τόν Αὔγουστο τοῦ 1915. Αὐτό πρέπει νά τό ἔχει ἰδιαίτερα ὑπόψη στά σημεῖα ἐκεῖνα πού γίνεται λόγος γιά τή Ρωσία: τότε ἡ Ρωσία ἦταν ἀκόμη τσαρική, ἦταν ἡ Ρωσία τῶν Ρομάνοφ...

Δημοσιεύτηκε στήν μπροσούρα τῆς ἔκδοσης τοῦ 1918

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς μπροσούρας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1914-1915

Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ

Οἱ σοσιαλιστές καταδίκαζαν πάντα τούς πολέμους ἀνάμεσα στούς λαούς σάν κάτι τό βάρβαρο καί τό ἀπάνθρωπο. Ἡ στάση μας ὅμως ἀπέναντι στόν πόλεμο εἶναι καταρχήν διαφορετική ἀπό τή στάση τῶν ἀστῶν πασιφιστῶν (αὐτοί εἶναι ὀπαδοί καί κήρυκες τῆς εἰρήνης) καί τῶν ἀναρχικῶν. Ἀπό τούς πρώτους διαφέρουμε γιατί καταλαβαίνουμε τήν ἀναπόφευκτη σύνδεση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στούς πολέμους καί τήν πάλη τῶν τάξεων στό ἐσωτερικό μιᾶς χώρας, γιατί καταλαβαίνουμε ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά ἐξαλειφθοῦν οἱ πόλεμοι χωρίς τήν ἐξάλειψη τῶν τάξεων καί τή δημιουργία τοῦ σοσιαλισμοῦ, καθώς καί γιατί ἀναγνωρίζουμε στό ἀκέραιο ὅτι εἶναι δικαιολογημένοι, προοδευτικοί καί ἀναγκαῖοι οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, δηλ. οἱ πόλεμοι τῆς καταπιεζόμενης τάξης ἐνάντια στήν καταπιέζουσα τάξη, οἱ πόλεμοι τῶν δούλων ἐνάντια στούς δουλοκτῆτες, τῶν δουλοπάροικων ἀγροτῶν ἐνάντια στούς τσιφλικάδες, τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν ἐνάντια στήν ἀστική τάξη. Καί ἀπό τούς πασιφιστές καί ἀπό τούς ἀναρχικούς ἐμεῖς οἱ μαρξιστές διαφέρουμε, γιατί παραδεχόμαστε τήν ἀνάγκη νά μελετιέται ἱστορικά ὁ κάθε πόλεμος χωριστά (ἀπό τή σκοπιά τοῦ διαλεκτικοῦ ὑλισμοῦ τοῦ Μάρξ). Στήν ἱστορία ὑπῆρξαν ἐπανειλημμένα πόλεμοι πού, παρόλες τίς φρικαλεότητες, τίς ἀγριότητες, τίς συμφορές καί τά βάσανα πού συνδέονται ἀναπόφευκτα μέ κάθε πόλεμο, ἦταν προοδευτικοί, δηλ. συντέλεσαν στήν ἀνάπτυξη τῆς ἀνθρωπότητας, βοήθησαν νά καταστραφοῦν ἐξαιρετικά βλαβεροί καί ἀντιδραστικοί θεσμοί (ὅπως, λογουχάρη, ἡ ἀπολυταρχία ἤ ἡ δουλοπαροικία), τά πιό βάρβαρα δεσποτικά καθεστῶτα τῆς Εὐρώπης (τό τουρκικό καί τό ρωσικό). Γι'αὐτό πρέπει νά ἀναλύσουμε τίς ἱστορικές ἰδιομορφίες τοῦ σημερινοῦ ἀκριβῶς πολέμου.

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΤΩΝ ΝΕΟΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Ἡ μεγάλη γαλλική ἐπανάσταση ἐγκαινίασε μιά νέα ἐποχή στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας. Ἀπό τότε ὥς τήν Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ, ἀπό τό 1789 ὥς τό 1871, ἕνας ἀπό τούς τύπους τῶν πολέμων ἦταν οἱ πόλεμοι ἀστικοπροοδευτικοῦ, ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ χαρακτήρα. Μ'ἄλλα λόγια, τό κύριο περιεχόμενο καί ἡ ἱστορική σημασία αὐτῶν τῶν πολέμων ἦταν ἡ ἀνατροπή τῆς ἀπολυταρχίας καί τῆς φεουδαρχίας, ἡ ὑπονόμευσή τους, ἡ ἀποτίναξη τοῦ ξενικοῦ ἐθνικοῦ ζυγοῦ. Γι'αὐτό ἦταν πόλεμοι προοδευτικοί καί ὅλοι οἱ τίμιοι, οἱ ἐπαναστάτες δημοκράτες, καθώς καί ὅλοι οἱ σοσιαλιστές, εὔχονταν πάντα σέ *τέτιους* πολέμους τήν ἐπιτυχία τῆς χώρας ἐκείνης (δηλ. ἐκείνης τῆς ἀστικῆς τάξης) πού συνέβαλλε στήν ἀνατροπή ἤ στήν ὑπονόμευση τῶν πιό ἐπικίνδυνων θεμελίων τῆς φεουδαρχίας, τῆς ἀπολυταρχίας καί τῆς καταπίεσης τῶν ξένων λαῶν. Λογουχάρη, στούς ἐπαναστατικούς πολέμους τῆς Γαλλίας ὑπῆρχε τό στοιχεῖο τῆς ληστείας καί τῆς κατάκτησης ξένων ἐδαφῶν ἀπό τούς γάλλους, αὐτό ὅμως δέν ἀλλάζει καθόλου τήν κύρια ἱστορική σημασία αὐτῶν τῶν πολέμων πού κατάστρεφαν καί κλόνιζαν τή φεουδαρχία καί τήν ἀπολυταρχία ὅλης τῆς παλιᾶς, δουλοπάροικης Εὐρώπης. Στό γαλλοπρωσσικό πόλεμο ἡ Γερμανία λήστεψε τή Γαλλία, ὡστόσο αὐτό δέν ἀλλάζει τήν κύρια ἱστορική σημασία αὐτοῦ τοῦ πολέμου, πού λύτρωσε δεκάδες ἑκατομμύρια τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἀπό τό φεουδαρχικό κατατεμαχισμό καί ἀπό τό ζυγό τῶν δύο δυναστῶν, τοῦ ρώσου τσάρου καί τοῦ Ναπολέοντα Γ΄.

Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΜΥΝΤΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

Ἡ ἐποχή τοῦ 1789-1871 ἄφησε βαθιά ἴχνη καί ἐπαναστατικές ἀναμνήσεις. Πρίν ἀπό τήν ἀνατροπή τῆς φεουδαρχίας, τῆς ἀπολυταρχίας καί τοῦ ξενικοῦ ἐθνικοῦ ζυγοῦ, δέν μποροῦσε οὔτε λόγος νά γίνει σχετικά μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς προλεταριακῆς πάλης γιά τό σοσιαλισμό. Ὅταν οἱ σοσιαλιστές ἔλεγαν ὅτι εἶναι δικαιολογημένος ἕνας «ἀμυντικός» πόλεμος σέ σχέση μέ τούς πολέμους *αὐτῆς* τῆς ἐποχῆς, εἶχαν πάντα ὑπόψη αὐτούς ἀκριβῶς τούς σκοπούς, πού συνοψίζονταν στήν ἐπανάσταση κατά τοῦ μεσαίωνα καί τῆς δουλοπαροικίας. Λέγοντας «ἀμυντικό» πόλεμο, οἱ σοσιαλιστές ἐννοοῦσαν πάντα ἕναν πόλεμο «*δίκαιο*» μ'αὐτή τήν ἔννοια (ὅπως ἐκφράστηκε κάποτε ὁ Β. Λῆμπκνεχτ)[220]. Μόνο μ'αὐτή τήν ἔννοια οἱ σοσιαλιστές παραδέχονταν καί παραδέχονται καί σήμερα ὅτι εἶναι δικαιολογημέ-

νη, προοδευτική καί δίκαιη ἡ ἰδέα τῆς «ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας» ἤ τοῦ «ἀμυντικοῦ» πολέμου. Ἄν, λογουχάρη, αὔριο τό Μαρόκο κηρύξει πόλεμο κατά τῆς Γαλλίας, ἡ Ἰνδία κατά τῆς Ἀγγλίας, ἡ Περσία ἤ ἡ Κίνα κατά τῆς Ρωσίας κτλ., οἱ πόλεμοι αὐτοί θά εἶναι «δίκαιοι», «ἀμυντικοί», *ἄσχετα* ἀπό τό ποιός ἐπιτέθηκε πρῶτος καί ὁ κάθε σοσιαλιστής θά εὐχόταν τά κράτη τά καταπιεζόμενα, τά ἐξαρτημένα, τά κράτη χωρίς πλήρη δικαιώματα νά νικήσουν τίς καταπιέστριες, δουλοκτητικές, ληστρικές «μεγάλες» Δυνάμεις.

Φανταστεῖτε ὅμως ὅτι ἕνας δουλοκτήτης πού ἔχει 100 δούλους, πολεμάει μ'ἕνα δουλοκτήτη πού ἔχει 200 δούλους, γιά ἕνα πιό «δίκαιο» ξαναμοίρασμα τῶν δούλων. Εἶναι φανερό ὅτι ἡ χρησιμοποίηση σέ μιά τέτια περίπτωση τῆς ἔννοιας «ἀμυντικός» πόλεμος ἤ «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας» θά ἦταν πλαστογραφία τῆς ἱστορίας καί στήν πράξη θά σήμαινε καθαρή ἐξαπάτηση τοῦ ἁπλοῦ λαοῦ, τοῦ μικροαστοῦ, τοῦ ἀμόρφωτου ἀνθρώπου ἀπό τούς ἐπιτήδειους δουλοκτῆτες. Ἔτσι ἀκριβῶς ἐξαπατᾶ τούς λαούς ἡ σημερινή, ἡ ἰμπεριαλιστική ἀστική τάξη μέ τήν «ἐθνική» ἰδεολογία καί μέ τήν ἔννοια τῆς ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας στό σημερινό πόλεμο, πού γίνεται ἀνάμεσα σέ δουλοκτῆτες γιά τήν ἑδραίωση καί τό δυνάμωμα τῆς δουλείας.

Ο ΣΗΜΕΡΙΝΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΟΣ

Ὅλοι σχεδόν παραδέχονται ὅτι ὁ σημερινός πόλεμος εἶναι ἰμπεριαλιστικός, οἱ περισσότεροι ὅμως παραποιοῦν αὐτή τήν ἔννοια ἤ τήν ἐφαρμόζουν μονόπλευρα ἤ ὑπαινίσσονται ὅτι ὁ πόλεμος αὐτός μπορεῖ νά ἔχει ἀστικοπροοδευτική, ἐθνικοαπελευθερωτική σημασία. Ὁ ἰμπεριαλισμός εἶναι ἡ ἀνώτατη βαθμίδα ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ, στήν ὁποία ἔφτασε μόλις τόν 20ό αἰώνα. Ὁ καπιταλισμός δέν χωράει πιά στά στενά πλαίσια τῶν παλιῶν ἐθνικῶν κρατῶν, πού χωρίς τό σχηματισμό τους δέν μποροῦσε νά ἀνατρέψει τή φεουδαρχία. Ὁ καπιταλισμός ἔχει ἀναπτύξει σέ τέτιο βαθμό τή συγκέντρωση, ὥστε τά συνδικάτα, τά τράστ, οἱ ἑνώσεις τῶν καπιταλιστῶν-δισεκατομμυριούχων ἔχουν βάλει στό χέρι ὁλόκληρους κλάδους τῆς βιομηχανίας καί σχεδόν ὅλη ἡ ὑδρόγειος ἔχει μοιραστεῖ ἀνάμεσα στούς «μεγιστάνες τοῦ κεφαλαίου» εἴτε μέ μορφή ἀποικιῶν, εἴτε μέ τό τύλιγμα τῶν ξένων χωρῶν σέ χιλιάδες νήματα τῆς οἰκονομικῆς ἐκμετάλλευσης. Τό ἐλεύθερο ἐμπόριο καί ὁ συναγωνισμός ἔχουν ἀντικατασταθεῖ ἀπό τήν τάση πρός τό μονοπώλιο, πρός τήν κατάκτηση ἐδαφῶν γιά ἐπένδυση

κεφαλαίων, γιά ἐξαγωγή πρώτων ὑλῶν κτλ. Ἀπό ἀπελευθερωτής τῶν ἐθνῶν, ὅπως ἦταν ὁ καπιταλισμός στήν πάλη ἐνάντια στή φεουδαρχία, ὁ ἰμπεριαλιστικός καπιταλισμός ἔγινε ὁ μεγαλύτερος καταπιεστής τῶν ἐθνῶν. Ὁ καπιταλισμός ἀπό προοδευτικός πού ἦταν ἔγινε τώρα ἀντιδραστικός, ἀνάπτυξε σέ τέτιο βαθμό τίς παραγωγικές δυνάμεις, πού ἡ ἀνθρωπότητα πρέπει εἴτε νά περάσει στό σοσιαλισμό, εἴτε ἐπί χρόνια ἤ καί ἐπί δεκαετίες νά ὑφίσταται τήν ἔνοπλη πάλη τῶν «μεγάλων» Δυνάμεων γιά τήν τεχνητή διατήρηση τοῦ καπιταλισμοῦ μέσω τῶν ἀποικιῶν, τῶν μονοπωλίων, τῶν προνομίων καί τῆς κάθε λογῆς καταπίεσης.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΥΣ ΔΟΥΛΟΚΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΣΤΕΡΕΩΣΗ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

Γιά νά διασαφηνίσουμε τή σημασία τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, θά παραθέσουμε ἀκριβῆ στοιχεῖα γιά τό μοίρασμα τοῦ κόσμου ἀπό τίς λεγόμενες «μεγάλες» Δυνάμεις (δηλ. ἀπό τίς Δυνάμεις πού σημειώνουν ἐπιτυχίες στή μεγάλη ληστεία):

Μοίρασμα τοῦ κόσμου ἀνάμεσα στίς «μεγάλες» δουλοκτητικές Δυνάμεις

«Μεγάλες» Δυνάμεις	Ἀποικίες 1876		Ἀποικίες 1914		Μητροπόλεις 1914		Σύνολο	
	τετραγων. χιλιόμετ.	κάτοικοι	τετραγων. χιλιόμετ.	κάτοικοι	τετραγων. χιλιόμετ.	κάτοικοι	τετραγων. χιλιόμετ.	κάτοικοι
	ἑκατομμύρια		ἑκατομμύρια		ἑκατομμύρια		ἑκατομμύρια	
Ἀγγλία	22,5	251,9	33,5	393,5	0,3	46,5	33,8	440,0
Ρωσία	17,0	15,9	17,4	33,2	5,4	136,2	22,8	169,4
Γαλλία	0,9	6,0	10,6	55,5	0,5	39,6	11,1	95,1
Γερμανία	—	—	2,9	12,3	0,5	64,9	3,4	77,2
Ἰαπωνία	—	—	0,3	19,2	0,4	53,0	0,7	72,2
Ἑν. Πολιτεῖες τῆς Β. Ἀμερικῆς	—	—	0,3	9,7	9,4	97,0	9,7	106,7
Καί οἱ ἕξι «μεγάλες» Δυνάμεις	40,4	273,8	65,0	523,4	16,5	437,2	81,5	960,6
Ἀποικίες πού *δέν* ἀνήκουν στίς μεγάλες Δυνάμεις (ἀλλά στό Βέλγιο, στήν Ὀλλανδία καί σέ ἄλλα κράτη)			9,9	45,3			9,9	45,3
Τρεῖς χῶρες «μισοαποικίες» (Τουρκία, Κίνα καί Περσία)							14,5	361,2
Σύνολο							105,9	1367,1
Τά ὑπόλοιπα κράτη καί χῶρες							28.0	289,9
Ὅλη ἡ ὑδρόγειος (χωρίς τήν πολική περιοχή)							133,9	1657,0

'Από δῶ φαίνεται πώς οἱ λαοί, πού ἀπ'τό 1789 ὥς τό 1871 πάλευαν τίς περισσότερες φορές ἐπικεφαλῆς τῶν ἄλλων στόν ἀγώνα γιά τή λευτεριά, ἔχουν μετατραπεῖ τώρα, μετά τό 1876, στά πλαίσια τοῦ ὑψηλά ἀναπτυγμένου καί «ὑπερώριμου» καπιταλισμοῦ, σέ καταπιεστές καί ὑποδουλωτές τῆς πλειοψηφίας τοῦ πληθυσμοῦ καί τῶν ἐθνῶν ὅλης τῆς ὑδρογείου. 'Από τό 1876 ὥς τό 1914 ἕξι «μεγάλες» Δυνάμεις καταλήστεψαν 25 ἑκατομμύρια τετρ. χιλιόμετρα, δηλ. ἔκταση 2½ φορές μεγαλύτερη ἀπ'ὅλη τήν Εὐρώπη! Ἕξι Δυνάμεις κρατοῦν ὑποδουλωμένο *πάνω ἀπό μισό δισεκατομμύριο* (523 ἑκατομμύρια) πληθυσμό στίς ἀποικίες. Σέ κάθε 4 κατοίκους τῶν «μεγάλων» Δυνάμεων ἀναλογοῦν 5 κάτοικοι τῶν ἀποικιῶν «τους». Καί ὅλος ὁ κόσμος ξέρει ὅτι οἱ ἀποικίες ἔχουν κατακτηθεῖ μέ τή φωτιά καί μέ τό σίδερο, ὅτι στόν πληθυσμό τῶν ἀποικιῶν φέρνονται βάρβαρα, ὅτι τόν πληθυσμό αὐτό τόν ἐκμεταλλεύονται μέ χίλιους δυό τρόπους (μέ τήν ἐξαγωγή κεφαλαίων, μέ τίς ἐκχωρήσεις κτλ., μέ τήν ἐξαπάτηση κατά τήν πούληση τῶν ἐμπορευμάτων, μέ τήν ὑποταγή τους στίς ἀρχές τοῦ «κυρίαρχου» ἔθνους καί τά λοιπά καί τά παρόμοια). Ἡ ἀγγλική καί ἡ γαλλική ἀστική τάξη ἐξαπατοῦν τό λαό, ὅταν ἰσχυρίζονται ὅτι τόν πόλεμο τόν διεξάγουν γιά τήν ἐλευθερία τῶν λαῶν καί τοῦ Βελγίου: στήν πραγματικότητα τόν πόλεμο τόν διεξάγουν γιά νά διατηρήσουν τίς ἀποικίες πού τίς ἔχουν ληστέψει σέ ἀπροσμέτρητο βαθμό. Οἱ γερμανοί ἰμπεριαλιστές θά ἄφηναν ἀμέσως ἐλεύθερο τό Βέλγιο κτλ., ἄν οἱ ἄγγλοι καί οἱ γάλλοι μοιράζονταν «ἀνθρωπινά» μαζί τους τίς ἀποικίες τους. Ἡ ἰδιομορφία τῆς κατάστασης βρίσκεται στό γεγονός ὅτι σ'αὐτό τόν πόλεμο ἡ τύχη τῶν ἀποικιῶν κρίνεται ἀπό τόν πόλεμο πού γίνεται στήν ἠπειρωτική Εὐρώπη. 'Από τήν ἄποψη τῆς ἀστικῆς δικαιοσύνης καί τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας (ἤ τοῦ δικαιώματος ὕπαρξης τῶν ἐθνῶν) ἡ Γερμανία θά εἶχε ἀπόλυτα δίκιο ἀπέναντι στήν 'Αγγλία καί τή Γαλλία, γιατί τή «γέλασαν στό μοίρασμα» τῶν ἀποικιῶν, γιατί οἱ ἐχθροί της καταπιέζουν ἀσύγκριτα περισσότερα ἔθνη ἀπό τήν ἴδια, ἐνῶ στή σύμμαχό της, τήν Αὐστρία, οἱ καταπιεζόμενοι σλάβοι ἀπολαβαίνουν, ἀναμφισβήτητα, μεγαλύτερη ἐλευθερία ἀπ'ὅ,τι στήν τσαρική Ρωσία, αὐτή τήν πραγματική «φυλακή τῶν λαῶν». Ἡ ἴδια ἡ Γερμανία ὅμως δέν πολεμάει γιά τήν ἀπελευθέρωση, ἀλλά γιά τήν ὑποδούλωση τῶν ἐθνῶν. Καί δέν εἶναι δουλιά τῶν σοσιαλιστῶν νά βοηθᾶνε τό νεότερο καί ἰσχυρότερο ληστή (τή Γερμανία) νά ληστεύει τούς πιό παλιούς καί πιό παραχορτασμένους ληστές. Οἱ σοσιαλιστές πρέπει νά ἐπωφεληθοῦν ἀπό τόν

ἀγώνα ἀνάμεσα στούς ληστές, γιά νά τούς ἀνατρέψουν ὅλους. Γιά τό σκοπό αὐτό οἱ σοσιαλιστές πρέπει πρίν ἀπ᾽ὅλα νά λένε στό λαό τήν ἀλήθεια, ὅτι δηλαδή ὁ πόλεμος αὐτός εἶναι μέ τριπλή ἔννοια πόλεμος τῶν δουλοκτητῶν γιά τήν ἐνίσχυση τῆς δουλείας. Διεξάγεται, πρῶτο, γιά τή στερέωση τῆς δουλείας τῶν ἀποικιῶν μέ ἕνα «δικαιότερο» μοίρασμα καί σέ συνέχεια καί «φιλικότερη» ἐκμετάλλευση τῶν ἀποικιῶν· δεύτερο, διεξάγεται γιά τήν αὔξηση τῆς καταπίεσης τῶν ξένων ἐθνῶν στό ἔδαφος τῶν ἴδιων τῶν «μεγάλων» Δυνάμεων, γιατί *τόσο* ἡ Αὐστρία *ὅσο καί* ἡ Ρωσία (ἡ Ρωσία πολύ περισσότερο καί πολύ χειρότερα ἀπό τήν Αὐστρία) κρατιοῦνται μόνο μ᾽αὐτή τήν καταπίεση, πού τή δυναμώνουν ἀκόμη περισσότερο μέ τόν πόλεμο· τρίτο, διεξάγεται γιά τή στερέωση καί τήν παράταση τῆς μισθωτῆς δουλείας, γιατί τό προλεταριάτο εἶναι διασπασμένο καί ὑποταγμένο, ἐνῶ οἱ καπιταλιστές ἀποκομίζουν ὀφέλη, πλουτίζοντας ἀπό τόν πόλεμο, ὑποδαυλίζοντας τίς ἐθνικές προλήψεις καί ἐντείνοντας τήν ἀντίδραση πού σήκωσε κεφάλι σ᾽ὅλες τίς χῶρες, ἀκόμη καί στίς πιό ἐλεύθερες καί δημοκρατικές.

«Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΙΝΑΙ Η ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΜΕ ΑΛΛΑ (ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ: ΜΕ ΒΙΑΙΑ) ΜΕΣΑ»

Τό περίφημο αὐτό ἀπόφθεγμα ἀνήκει στόν Κλαούζεβιτς[221], έναν ἀπό τούς βαθυστόχαστους συγγραφεῖς στά στρατιωτικά ζητήματα. Μέ τό δίκιο τους οἱ μαρξιστές θεωροῦσαν πάντα αὐτή τή θέση θεωρητικό βάθρο γιά νά κρίνει κανείς τή σημασία κάθε δοσμένου πολέμου. Ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς ἔβλεπαν πάντα τούς διάφορους πολέμους ἀπ᾽αὐτήν ἀκριβῶς τή σκοπιά.

Ἄς ἐφαρμόσουμε αὐτή τήν ἄποψη στό σημερινό πόλεμο. Θά δοῦμε ὅτι ἐπί δεκαετίες, σχεδόν ἐπί μισόν αἰώνα, οἱ κυβερνήσεις καί οἱ κυρίαρχες τάξεις καί τῆς Ἀγγλίας καί τῆς Γαλλίας καί τῆς Γερμανίας καί τῆς Ἰταλίας καί τῆς Αὐστρίας καί τῆς Ρωσίας ἀκολουθοῦσαν πολιτική καταλήστευσης τῶν ἀποικιῶν, ὑποδούλωσης τῶν ξένων ἐθνῶν, κατάπνιξης τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Αὐτή ἀκριβῶς ἡ πολιτική καί μόνο αὐτή, συνεχίζεται καί στό σημερινό πόλεμο. Ἰδιαίτερα ἡ πολιτική τῆς Αὐστρίας καί τῆς Ρωσίας, τόσο σέ καιρό εἰρήνης, ὅσο καί σέ καιρό πολέμου, συνίσταται στήν ὑποδούλωση τῶν ἐθνῶν καί ὄχι στήν ἀπελευθέρωσή τους. Ἀπεναντίας, στήν Κίνα, στήν Περσία, στήν Ἰνδία καί στίς ἄλλες ἐξαρτημένες χῶρες βλέπουμε τίς τελευταῖες δεκαετίες τήν εἰκόνα μιᾶς πολιτικῆς πού τή χαρακτηρίζει ἡ ἀφύπνιση στήν ἐθνική ζωή δεκάδων καί ἑκατοντάδων

ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, ἡ ἀπελευθέρωση αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ἀπό τό ζυγό τῶν ἀντιδραστικῶν «μεγάλων» Δυνάμεων. Πάνω σ'ἕνα τέτιο ἱστορικό ἔδαφος ὁ πόλεμος μπορεῖ καί σήμερα νά εἶναι ἀστικοπροοδευτικός, ἐθνικοαπελευθερωτικός.

'Αρκεῖ νά ρίξουμε μιά ματιά ἀπ'αὐτή τήν πλευρά, ἀπό τήν πλευρά δηλαδή ὅτι ὁ σημερινός πόλεμος ἀποτελεῖ συνέχιση τῆς πολιτικῆς τῶν «μεγάλων» Δυνάμεων καί τῶν βασικῶν τάξεών τους, γιά νά δοῦμε ἀμέσως τόν κατάφωρα ἀντιιστορικό, ψεύτικο καί ὑποκριτικό χαρακτήρα τῆς ἄποψης, ὅτι μπορεῖ νά δικαιολογηθεῖ σέ τοῦτο τόν πόλεμο ἡ ἰδέα τῆς «ἄμυνας τῆς πατρίδας».

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΒΕΛΓΙΟΥ

Οἱ σοσιαλσωβινιστές τῆς τριπλῆς (σήμερα τῆς τετραπλῆς) συνεννόησης[222] (στή Ρωσία ὁ Πλεχάνοφ καί Σία) πιό πολύ τούς ἀρέσει νά ἀναφέρονται στό παράδειγμα τοῦ Βελγίου. Τό παράδειγμα ὅμως αὐτό μιλάει ἐναντίον τους. Οἱ γερμανοί ἰμπεριαλιστές παραβίασαν ἀναίσχυντα τήν οὐδετερότητα τοῦ Βελγίου, ὅπως ἔκαναν παντοῦ καί πάντα τά ἐμπόλεμα κράτη, καταπατώντας ὅταν τούς ἦταν ἀπαραίτητο *ὅλες* τίς συνθῆκες καί τίς ὑποχρεώσεις. Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι ὅλα τά κράτη πού ἐνδιαφέρονται γιά τήν τήρηση τῶν διεθνῶν συνθηκῶν, κήρυσσαν τόν πόλεμο κατά τῆς Γερμανίας μέ τήν ἀπαίτηση νά ἀπελευθερώσει καί ἀποζημιώσει τό Βέλγιο. Στήν περίπτωση αὐτή ἡ συμπάθεια τῶν σοσιαλιστῶν θά ἦταν, φυσικά, μέ τό μέρος τῶν ἐχθρῶν τῆς Γερμανίας. Ὡστόσο γεγονός εἶναι ἀκριβῶς ὅτι ὁ πόλεμος διεξάγεται ἀπό τήν «τριπλή (καί τετραπλή) συνεννόηση», *ὄχι* γιά τό Βέλγιο: αὐτό εἶναι πάρα πολύ γνωστό καί μόνο ὑποκριτές τό κρύβουν. Ἡ 'Αγγλία ληστεύει τίς ἀποικίες τῆς Γερμανίας καί τῆς Τουρκίας, ἡ Ρωσία τή Γαλικία καί τήν Τουρκία, ἡ Γαλλία θέλει τήν 'Αλσατία-Λωραίνη, καθώς καί τήν ἀριστερή ὄχθη τοῦ Ρήνου· μέ τήν 'Ιταλία ἔχει κλειστεῖ συμφωνία γιά τό μοίρασμα τῆς λείας (τῆς 'Αλβανίας καί τῆς Μικρᾶς 'Ασίας)· μέ τή Βουλγαρία καί τή Ρουμανία γίνονται διαπραγματεύσεις ἐπίσης γιά τό μοίρασμα τῆς λείας. Μέ βάση τό σημερινό πόλεμο, πού διεξάγεται ἀνάμεσα στίς σημερινές κυβερνήσεις, *δέν μπορεῖς* νά βοηθήσεις *διαφορετικά* τό Βέλγιο παρά μόνο βοηθώντας νά στραγγαλιστεῖ ἡ Αὐστρία ἤ ἡ Τουρκία κτλ.! Τί ἔχει λοιπόν νά κάνει μ'αὐτά ἐδῶ ἡ «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας»;; 'Εδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται ἡ ἰδιομορφία τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου, πολέμου ἀνάμεσα σέ ἀντιδραστικά-ἀστικές, ἱστορικά ξεπερασμένες κυβερνήσεις,

πού διεξάγεται γιά τήν καταπίεση ἄλλων ἐθνῶν. Ὅποιος δικαιολογεῖ τή συμμετοχή σ' αὐτό τόν πόλεμο διαιωνίζει τήν ἰμπεριαλιστική καταπίεση τῶν ἐθνῶν. Ὅποιος προπαγανδίζει τήν ἐκμετάλλευση τῆς σημερινῆς δύσκολης θέσης πού βρίσκονται οἱ κυβερνήσεις, γιά τόν ἀγώνα μέ σκοπό τήν κοινωνική ἐπανάσταση, αὐτός ὑπερασπίζει πραγματικά τήν πραγματική ἐλευθερία ὅλων τῶν ἐθνῶν, ἐλευθερία πού μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ μόνο στό σοσιαλισμό.

ΓΙΑΤΙ ΠΟΛΕΜΑΕΙ Η ΡΩΣΙΑ;

Στή Ρωσία ὁ καπιταλιστικός ἰμπεριαλισμός νεότατου τύπου βρῆκε τήν ὁλοκληρωτική ἔκφρασή του στήν πολιτική τοῦ τσαρισμοῦ ἀπέναντι στήν Περσία, τή Μαντζουρία καί τή Μογγολία, γενικά ὅμως στή Ρωσία δεσπόζει ὁ στρατιωτικός καί φεουδαρχικός ἰμπεριαλισμός. Πουθενά στόν κόσμο δέν ὑπάρχει τέτια καταπίεση τῆς πλειονότητας τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ὅπως στή Ρωσία: οἱ μεγαλορῶσοι ἀποτελοῦν μόνο τά 43% τοῦ πληθυσμοῦ, δηλ. λιγότερο ἀπό τό μισό, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι χωρίς δικαιώματα, σάν ἀλλογενεῖς. Ἀπό τά 170 ἑκατομμύρια τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ρωσίας τά *100 περίπου ἑκατομμύρια* εἶναι καταπιεζόμενοι καί χωρίς δικαιώματα. Ὁ τσαρισμός διεξάγει τόν πόλεμο γιά τήν κατάκτηση τῆς Γαλικίας καί τήν ὁριστική κατάπνιξη τῆς ἐλευθερίας τῶν οὐκρανῶν, γιά τήν κατάληψη τῆς Ἀρμενίας, τῆς Κωνσταντινούπολης κτλ. Ὁ τσαρισμός βλέπει τόν πόλεμο σάν μέσο γιά νά ἀποσπάσει τήν προσοχή ἀπό τήν αὔξηση τῆς δυσαρέσκειας στό ἐσωτερικό τῆς χώρας καί γιά νά καταπνίξει τό ἀναπτυσσόμενο ἐπαναστατικό κίνημα. Στή Ρωσία σήμερα σέ κάθε δυό μεγαλορώσους ἀναλογοῦν δυό ὥς τρεῖς «ἀλλογενεῖς» χωρίς δικαιώματα: μέ τόν πόλεμο ὁ τσαρισμός ἐπιδιώκει νά αὐξήσει τόν ἀριθμό τῶν ἐθνῶν πού καταπιέζονται ἀπό τή Ρωσία, νά ἐξασφαλίσει τήν ὑποταγή τους καί ἔτσι νά ὑπονομεύσει τόν ἀγώνα γιά ἐλευθερία, πού διεξάγουν οἱ ἴδιοι οἱ μεγαλορῶσοι. Ἡ δυνατότητα καταπίεσης καί καταλήστευσης ξένων λαῶν ἐνισχύει τήν οἰκονομική στασιμότητα, γιατί πολύ συχνά πηγή τῶν ἐσόδων δέν εἶναι ἡ ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, ἀλλά ἡ μισοφεουδαρχική ἐκμετάλλευση τῶν «ἀλλογενῶν». Ἔτσι ἀπό τήν πλευρά τῆς Ρωσίας ὁ πόλεμος διακρίνεται γιά τόν ἐντελῶς ἀντιδραστικό καί ἀντιαπελευθερωτικό του χαρακτήρα.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΣΟΣΙΑΛΣΩΒΙΝΙΣΜΟΣ;

Σοσιαλσωβινισμός εἶναι ἡ ὑπεράσπιση τῆς ἰδέας τῆς «ἄμυνας τῆς πατρίδας» στό σημερινό πόλεμο. Ἀπό τήν ἰδέα αὐτή ἀπορέει σέ συνέχεια ἡ παραίτηση ἀπό τήν ταξική πάλη τόν καιρό τοῦ πολέμου, ἡ ψήφιση τῶν πολεμικῶν πιστώσεων κτλ. Στήν πράξη οἱ σοσιαλσωβινιστές ἀκολουθοῦν ἀντιπρολεταριακή, ἀστική πολιτική, γιατί στήν πράξη δέν ὑποστηρίζουν τήν «ἄμυνα τῆς πατρίδας» μέ τήν ἔννοια τοῦ ἀγώνα κατά τοῦ ξενικοῦ ἐθνικοῦ ζυγοῦ, ἀλλά τό δικαίωμα τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης «μεγάλης» Δύναμης νά ληστεύει ἀποικίες καί νά καταπιέζει ξένους λαούς. Οἱ σοσιαλσωβινιστές ἐξαπατοῦν τό λαό, επαναλαβαίνοντας τό ψέμα τῶν ἀστῶν ὅτι ὁ πόλεμος διεξάγεται τάχα γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ὕπαρξης τῶν ἐθνῶν, καί ἔτσι περνοῦν μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης ἐνάντια στό προλεταριάτο. Στούς σοσιαλσωβινιστές ἀνήκουν τόσο ἐκεῖνοι πού δικαιολογοῦν καί ἐξωραΐζουν τίς κυβερνήσεις καί τήν ἀστική τάξη *μιᾶς μόνο* ἀπό τίς ἐμπόλεμες ὁμάδες Δυνάμεων, ὅσο καί ἐκεῖνοι πού, ὅπως ὁ Κάουτσκι, ἀναγνωρίζουν στούς σοσιαλιστές *ὅλων* τῶν ἐμπόλεμων Δυνάμεων ἴσο δικαίωμα νά «ὑπερασπίζουν τήν πατρίδα» τους. Ὁ σοσιαλσωβινισμός, ὄντας στήν πράξη ὑπερασπιστής τῶν προνομίων, τῶν πλεονεκτημάτων, τῶν ληστειῶν καί τῶν βιαιοτήτων τῆς «δικῆς του» (ἤ γενικά τῆς κάθε) ἰμπεριαλιστικῆς ἀστικῆς τάξης, ἀποτελεῖ πλήρη προδοσία ὅλων τῶν σοσιαλιστικῶν πεποιθήσεων καί τῆς ἀπόφασης τοῦ Διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ συνεδρίου τῆς Βασιλείας.

Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

Ἡ Διακήρυξη γιά τόν πόλεμο, πού ψηφίστηκε ὁμόφωνα τό 1912 στή Βασιλεία, εἶχε ἀκριβῶς ὑπόψη ἕναν πόλεμο μεταξύ Ἀγγλίας καί Γερμανίας μαζί μέ τούς σημερινούς τους συμμάχους, πόλεμο πού καί ξέσπασε τό 1914. Ἡ Διακήρυξη δηλώνει ἀπερίφραστα ὅτι κανένα λαϊκό συμφέρον δέν μπορεῖ νά δικαιολογήσει ἕναν τέτιο πόλεμο, πού διεξάγεται «γιά τά κέρδη τῶν καπιταλιστῶν καί πρός ὄφελος τῶν δυναστειῶν» μέ βάση τήν ἰμπεριαλιστική, ληστρική πολιτική τῶν μεγάλων Δυνάμεων. Ἡ Διακήρυξη δηλώνει ἀπερίφραστα ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι ἐπικίνδυνος «γιά τίς κυβερνήσεις» (γιά ὅλες χωρίς ἐξαίρεση), σημειώνει τό φόβο τους ἀπό τήν «προλεταριακή ἐπανάσταση» καί ἀναφέρει μέ τόν πιό συγκεκριμένο τρόπο τό παράδειγμα τῆς Κομμού-

νας τοῦ 1871 καί τοῦ 'Οχτώβρη-Δεκέμβρη τοῦ 1905, *δηλ. τό παράδειγμα τῆς ἐπανάστασης καί τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.* Ἔτσι ἡ Διακήρυξη τῆς Βασιλείας καθορίζει ἀκριβῶς γιά τό σημερινό πόλεμο τήν τακτική τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης τῶν ἐργατῶν σέ διεθνή κλίμακα ἐνάντια στίς κυβερνήσεις τους, τήν τακτική τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης. Ἡ Διακήρυξη τῆς Βασιλείας ἐπαναλαβαίνει τά λόγια τῆς ἀπόφασης τῆς Στουτγάρδης, ὅτι σέ περίπτωση πολέμου οἱ σοσιαλιστές πρέπει νά ἐπωφεληθοῦν ἀπό τήν «οἰκονομική καί πολιτική κρίση», πού δημιουργεῖται ἀπ' αὐτόν, γιά «νά ἐπιταχύνουν τήν πτώση τοῦ καπιταλισμοῦ», δηλ. νά ἐπωφεληθοῦν ἀπό τίς δυσκολίες τῶν κυβερνήσεων καί τήν ἀγανάκτηση τῶν μαζῶν, πού δημιουργεῖ ὁ πόλεμος, γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση.

Ἡ πολιτική τῶν σοσιαλσωβινιστῶν, τό γεγονός ὅτι δικαιολογοῦν τόν πόλεμο ἀπό ἀστικοαπελευθερωτική ἄποψη, ὅτι παραδέχονται τήν «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας», ὅτι ψηφίζουν τίς πιστώσεις, παίρνουν μέρος στίς κυβερνήσεις κτλ. κτλ. εἶναι ἄμεση προδοσία τοῦ σοσιαλισμοῦ, πού ἐξηγεῖται, ὅπως θά δοῦμε παρακάτω, μόνο μέ τή νίκη τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί τῆς ἐθνικοφιλελεύθερης ἐργατικῆς πολιτικῆς μέσα στά περισσότερα εὐρωπαϊκά κόμματα.

ΚΙΒΔΗΛΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟΝ ΜΑΡΞ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΝΓΚΕΛΣ

Οἱ ρῶσοι σοσιαλσωβινιστές (μέ ἐπικεφαλῆς τόν Πλεχάνοφ) ἀναφέρονται στήν τακτική τοῦ Μάρξ κατά τόν πόλεμο τοῦ 1870·—οἱ γερμανοί σοσιαλσωβινιστές (τύπου Λέντς, Ντάβιντ καί Σία) ἐπικαλοῦνται τίς δηλώσεις τοῦ Ἔνγκελς τοῦ 1891 σχετικά μέ τήν ὑποχρέωση τῶν γερμανῶν σοσιαλιστῶν νά ὑπερασπίσουν τήν πατρίδα τους σέ περίπτωση πολέμου ἐνάντια στή Ρωσία καί στή Γαλλία μαζί·—τέλος οἱ σοσιαλσωβινιστές τύπου Κάουτσκι, πού ἐπιθυμοῦν νά συμβιβάσουν καί νά νομιμοποιήσουν τό διεθνή σωβινισμό, ἐπικαλοῦνται τό γεγονός ὅτι ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς, καταδικάζοντας τούς πολέμους, τάσσονταν ὡστόσο διαρκῶς ἀπό τό 1854-1855 ὥς τό 1870-1871 καί τό 1876-1877 μέ τό μέρος τοῦ ἑνός ἤ τοῦ ἄλλου ἐμπόλεμου κράτους, ὅταν ὡστόσο ξεσποῦσε ὁ πόλεμος.

Ὅλες αὐτές οἱ ἀναφορές ἀποτελοῦν σκανδαλώδη διαστρέβλωση τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς γιά τό χατήρι τῆς ἀστικῆς τάξης καί τῶν ὀπορτουνιστῶν, ἀκριβῶς ὅπως τά γραπτά τῶν ἀναρχικῶν Γκιγιόμ καί Σία διαστρεβλώ-

νουν τίς ἀντιλήψεις τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς, γιά νά δικαιολογήσουν τόν ἀναρχισμό. Ὁ πόλεμος 1870-1871 ἦταν ἱστορικά προοδευτικός ἀπό τήν πλευρά τῆς Γερμανίας ὥς τή στιγμή πού νικήθηκε ὁ Ναπολέων ὁ Γ΄, γιατί ὁ Ναπολέων ὁ Γ΄, μαζί μέ τόν τσάρο, καταπίεζε ἐπί πολλά χρόνια τή Γερμανία, διατηρώντας τό φεουδαρχικό της κομμάτιασμα. Μόλις ὅμως ὁ πόλεμος μετατράπηκε σέ καταλήστευση τῆς Γαλλίας (προσάρτηση τῆς Ἀλσατίας καί τῆς Λωραίνης), ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς καταδίκασαν κατηγορηματικά τούς γερμανούς. Μά καί στήν ἀρχή αὐτοῦ τοῦ πολέμου ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς ἐπιδοκίμαζαν τήν ἄρνηση τοῦ Μπέμπελ καί τοῦ Λῆμπκνεχτ νά ψηφίσουν τίς πιστώσεις καί συμβούλευαν τούς σοσιαλδημοκράτες νά μήν συγχωνεύονται μέ τήν ἀστική τάξη, ἀλλά νά ὑπερασπίζουν τά αὐτοτελῆ ταξικά συμφέροντα τοῦ προλεταριάτου. Ἡ μεταφορά τῆς ἐκτίμησης τοῦ ἀστικοπροοδευτικοῦ καί ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ ἐκείνου πολέμου στό σημερινό ἰμπεριαλιστικό πόλεμο ἀποτελεῖ ἐμπαιγμό τῆς ἀλήθειας. Τό ἴδιο ἰσχύει σέ μεγαλύτερο ἀκόμη βαθμό γιά τόν πόλεμο τοῦ 1854-1855 καί γιά ὅλους τούς πολέμους τοῦ 19ου αἰώνα, ὅταν δέν ὑπῆρχε *οὔτε* ὁ σύγχρονος ἰμπεριαλισμός, *οὔτε* ὥριμες ἀντικειμενικές συνθῆκες γιά σοσιαλισμό, *οὔτε* μαζικά σοσιαλιστικά κόμματα *σ' ὅλες* τίς ἐμπόλεμες χῶρες, δηλ. ὅταν δέν ὑπῆρχαν οἱ ὅροι ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, ἀπό τούς ὁποίους ἡ Διακήρυξη τῆς Βασιλείας συμπέρανε τήν τακτική «τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης» *σέ σύνδεση* μ' ἕναν πόλεμο ἀνάμεσα στίς μεγάλες Δυνάμεις.

Ὅποιος ἐπικαλεῖται σήμερα τή στάση τοῦ Μάρξ ἀπέναντι στούς πολέμους τῆς ἐποχῆς τῆς *προοδευτικῆς* ἀστικῆς τάξης καί ξεχνάει τά λόγια τοῦ Μάρξ: «οἱ ἐργάτες δέν ἔχουν πατρίδα»— λόγια πού ἀναφέρονται *ἀκριβῶς* στήν ἐποχή τῆς ἀντιδραστικῆς ἀστικῆς τάξης πού ἔφαγε τά ψωμιά της, στήν ἐποχή τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης, αὐτός διαστρεβλώνει ἀναίσχυντα τόν Μάρξ καί ὑποκαθιστᾶ τή σοσιαλιστική ἄποψη μέ τήν ἀστική ἄποψη.

Η ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ ΤΗΣ II ΔΙΕΘΝΟΥΣ

Οἱ σοσιαλιστές ὅλου τοῦ κόσμου διακήρυξαν ἐπίσημα τό 1912 στή Βασιλεία ὅτι θεωροῦν τόν ἐπερχόμενο εὐρωπαϊκό πόλεμο «ἐγκληματικό» καί ἀντιδραστικότατο ἔργο *ὅλων* τῶν κυβερνήσεων, ἔργο πού δέν μπορεῖ παρά νά ἐπιταχύνει τήν κατάρευση τοῦ καπιταλισμοῦ, γεννώντας ἀναπόδραστα τήν

ἐπανάσταση ἐναντίον του. Ἦρθε ὁ πόλεμος, ἦρθε ἡ κρίση. Τά πιό πολλά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, ἀντί νά ἀκολουθήσουν ἐπαναστατική τακτική, ἀκολούθησαν ἀντιδραστική τακτική, περνώντας μέ τό μέρος τῶν κυβερνήσεών τους καί τῆς ἀστικῆς τους τάξης. Ἡ προδοσία αὐτή τοῦ σοσιαλισμοῦ σημαίνει χρεοκοπία τῆς ΙΙ (1889-1914) Διεθνοῦς καί πρέπει νά δοῦμε τί ἦταν ἐκεῖνο πού προκάλεσε αὐτή τή χρεοκοπία, τί ἦταν ἐκεῖνο πού γέννησε τό σοσιαλσωβινισμό, τί τοῦ ἔδοσε δύναμη.

Ο ΣΟΣΙΑΛΣΩΒΙΝΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟΣ ΟΠΟΡΤΟΥΝΙΣΜΟΣ

Σ'ὅλη τή διάρκεια τῆς ἐποχῆς τῆς ΙΙ Διεθνοῦς παντοῦ ἔγινε πάλη μέσα στά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα ἀνάμεσα στήν ἐπαναστατική καί στήν ὀπορτουνιστική πτέρυγα. Σέ μιά σειρά χῶρες εἴχαμε διάσπαση πάνω σ'αὐτή τή γραμμή (Ἀγγλία, Ἰταλία, Ὀλλανδία, Βουλγαρία). Κανένας μαρξιστής δέν ἀμφέβαλλε ὅτι ὁ ὀπορτουνισμός ἐκφράζει τήν ἀστική πολιτική μέσα στό ἐργατικό κίνημα, ἐκφράζει τά συμφέροντα τῶν μικροαστῶν καί τῆς συμμαχίας μιᾶς μηδαμινῆς μερίδας ἀστοποιημένων ἐργατῶν μέ τή *«δική τους»* ἀστική τάξη ἐνάντια στά συμφέροντα τῆς μάζας τῶν προλετάριων, τῆς μάζας τῶν καταπιεζομένων.

Οἱ ἀντικειμενικές συνθῆκες τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰώνα δυνάμωσαν ἐξαιρετικά τόν ὀπορτουνισμό, μετατρέποντας τή χρησιμοποίηση τῆς ἀστικῆς νομιμότητας σέ δουλοπρέπεια ἀπέναντί της, δημιουργώντας ἕνα μικρό στρῶμα γραφειοκρατίας καί ἀριστοκρατίας τῆς ἐργατικῆς τάξης καί προσελκύοντας στίς γραμμές τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων πολλούς μικροαστούς «συνοδοιπόρους».

Ὁ πόλεμος ἐπιτάχυνε τήν ἐξέλιξη, μετατρέποντας τόν ὀπορτουνισμό σέ σοσιαλσωβινισμό, μετατρέποντας τή μυστική συμμαχία τῶν ὀπορτουνιστῶν σέ ἀνοιχτή συμμαχία μέ τήν ἀστική τάξη. Ταυτόχρονα οἱ στρατιωτικές ἀρχές ἐπιβάλανε παντοῦ τό στρατιωτικό νόμο καί τό φίμωτρο γιά τήν ἐργατική μάζα· οἱ παλιοί ἡγέτες τῆς ἐργατικῆς μάζας πέρασαν σχεδόν ὅλοι μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης.

Ἡ οἰκονομική βάση τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ εἶναι μιά καί ἡ ἴδια: τά συμφέροντα ἑνός μηδαμινοῦ στρώματος προνομιούχων ἐργατῶν καί τῶν μικροαστῶν, πού ὑπερασπίζουν τήν προνομιούχα θέση τους, τό «δικαίωμά» τους νά παίρνουν ψίχουλα ἀπό τά κέρδη πού πραγματοποιεῖ ἡ ἐθνική

«τους» τάξη ἀπό τή ληστεία τῶν ξένων ἐθνῶν, ἀπό τά πλεονεκτήματα πού τῆς δίνει ἡ κυριαρχική της θέση κτλ.

Τό ἰδεολογικοπολιτικό περιεχόμενο τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ εἶναι ἕνα καί τό ἴδιο: συνεργασία τῶν τάξεων ἀντί πάλη τῶν τάξεων, ἄρνηση τῶν ἐπαναστατικῶν μέσων πάλης, βοήθεια στήν κυβέρνησή «τους», πού βρίσκεται σέ δύσκολη θέση, ἀντί χρησιμοποίηση τῶν δυσκολιῶν της γιά τήν ἐπανάσταση. Ἄν πάρουμε ὅλες τίς εὐρωπαϊκές χῶρες στό σύνολό τους, ἄν στρέψουμε τήν προσοχή μας ὄχι σέ ὁρισμένα πρόσωπα (ἔστω καί σ'ἐκεῖνα πού ἔχουν τό μεγαλύτερο κύρος), θά δοῦμε ὅτι τό ὀπορτουνιστικό ἀκριβῶς *ρεῦμα* ἔγινε τό κυριότερο προπύργιο τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ, ἐνῶ ἀπό τό στρατόπεδο τῶν ἐπαναστατῶν ὑψώνεται σχεδόν παντοῦ μιά λίγο-πολύ συνεπής διαμαρτυρία ἐναντίον του. Καί ἄν πάρουμε, λογουχάρη, τή διάταξη τῶν διαφόρων ρευμάτων στό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης τό 1907, θά δοῦμε ὅτι ὁ διεθνής μαρξισμός ἦταν ἐνάντια στόν ἰμπεριαλισμό, ἐνῶ ὁ διεθνής ὀπορτουνισμός ἦταν ἀπό τότε κιόλας μέ τό μέρος του.

Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΟΠΟΡΤΟΥΝΙΣΤΕΣ ΕΙΝΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ «ΔΙΚΗ ΤΟΥΣ» ΕΘΝΙΚΗ ΑΣΤΙΚΗ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ

Προηγούμενα, στήν προπολεμική ἐποχή, ὑπῆρχε ὄχι σπάνια ἡ γνώμη ὅτι ὁ ὀπορτουνισμός, ἄν καί ἀποτελεῖ «παρέκκλιση», «ἀκρότητα», εἶναι ὡστόσο συστατικό μέρος τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Ὁ πόλεμος ἔδειξε ὅτι αὐτό δέν μπορεῖ νά ἰσχύει καί στό μέλλον. Ὁ ὀπορτουνισμός «ὡρίμασε», ἐκπλήρωσε ὥς τό τέλος τό ρόλο τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς ἀστικῆς τάξης μέσα στό ἐργατικό κίνημα. Ἡ ἑνότητα μέ τούς ὀπορτουνιστές ἔγινε καθαρή ὑποκρισία, πού τό παράδειγμά της τό βλέπουμε στό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Γερμανίας. Σέ ὅλες τίς σοβαρότερες περιπτώσεις (λογουχάρη στήν πλειοψηφία τῆς 4ης Αὐγούστου) οἱ ὀπορτουνιστές παρουσιάζονται μ'ἕνα τελεσίγραφο πού τό πραγματοποιοῦν, χρησιμοποιώντας τούς πολυάριθμους δεσμούς τους μέ τήν ἀστική τάξη, χρησιμοποιώντας τήν πλειοψηφία πού διαθέτουν στίς διοικήσεις τῶν συνδικάτων κτλ. *Ἡ ἑνότητα* μέ τούς ὀπορτουνιστές σημαίνει σήμερα *στήν πράξη* ὑποταγή τῆς ἐργατικῆς τάξης στήν ἐθνική «της» ἀστική τάξη, σημαίνει συμμαχία μαζί της γιά τήν ὑποδούλωση ξένων ἐθνῶν καί γιά τόν ἀγώνα γιά τά προνόμια τοῦ κυρίαρχου ἔθνους καί

εἶναι *διάσπαση* τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου ὅλων τῶν χωρῶν.

Ὅσο δύσκολη κι'ἄν ἦταν σέ ὁρισμένες περιπτώσεις ἡ πάλη ἐνάντια στούς ὀπορτουνιστές πού κυριαρχοῦν σέ πολλές ὀργανώσεις, ὅσο ἰδιόμορφο κι'ἄν ἦταν σέ ὁρισμένες χῶρες τό προτσές τοῦ ξεκαθαρίσματος τῶν ἐργατικῶν κομμάτων ἀπό τούς ὀπορτουνιστές, τό προτσές αὐτό εἶναι ἀναπόφευκτο καί γόνιμο. Ὁ ρεφορμιστικός σοσιαλισμός πεθαίνει. Ὁ ἀναγεννώμενος σοσιαλισμός «θά εἶναι ἐπαναστατικός, ἀδιάλλακτος, στασιαστικός» σύμφωνα μέ τή σωστή ἔκφραση τοῦ γάλλου σοσιαλιστῆ Πώλ Γκολέ[223].

«Ο ΚΑΟΥΤΣΚΙΣΜΟΣ»

Ὁ Κάουτσκι, ἡ μεγαλύτερη αὐθεντία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, ἀποτελεῖ ἕνα ἐξαιρετικά χαρακτηριστικό καί χτυπητό παράδειγμα γιά τό πῶς ἡ ἀποδοχή τοῦ μαρξισμοῦ στά λόγια ὁδήγησε στήν πράξη στή μετατροπή του σέ «στρουβισμό» ἤ σέ «μπρεντανισμό»[224]. Αὐτό τό βλέπουμε καί στό παράδειγμα τοῦ Πλεχάνοφ. Μέ φανερά σοφίσματα προσπαθοῦν νά εὐνουχίσουν τήν ἐπαναστατική ζωντανή ψυχή τοῦ μαρξισμοῦ, παραδέχονται ἀπό τό μαρξισμό *ὅλα, ἐκτός* ἀπό τά ἐπαναστατικά μέσα πάλης, *ἐκτός* ἀπό τό κήρυγμα καί τήν προετοιμασία τους, *ἐκτός* ἀπό τή διαπαιδαγώγηση τῶν μαζῶν πρός αὐτήν ἀκριβῶς τήν κατεύθυνση. Ὁ Κάουτσκι «συμβιβάζει» χωρίς ἀρχές τή βασική ἰδέα τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ, τήν ἀποδοχή τῆς ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας στό σημερινό πόλεμο, μέ τή διπλωματική, φαινομενική παραχώρηση πρός τούς ἀριστερούς μέ μορφή ἀποχῆς κατά τήν ψήφιση τῶν πιστώσεων, μέ μορφή υἱοθέτησης στά λόγια μιᾶς ἀντιπολιτευτικῆς στάσης κτλ. Ὁ Κάουτσκι, πού τό 1909 ἔγραψε ὁλόκληρο βιβλίο γιά τήν προσέγγιση τῆς ἐποχῆς τῶν ἐπαναστάσεων καί γιά τή σχέση τοῦ πολέμου μέ τήν ἐπανάσταση, ὁ Κάουτσκι, πού τό 1912 ὑπέγραψε τή Διακήρυξη τῆς Βασιλείας γιά τήν ἐπαναστατική χρησιμοποίηση τοῦ ἐπερχόμενου πολέμου, δικαιολογεῖ σήμερα σέ ὅλους τούς τόνους καί ἐξωραΐζει τό σοσιαλσωβινισμό καί, ὅπως καί ὁ Πλεχάνοφ, ἑνώνεται μέ τήν ἀστική τάξη, γιά νά γελοιοποιήσει κάθε σκέψη γιά ἐπανάσταση, κάθε βῆμα πρός τόν ἄμεσα ἐπαναστατικό ἀγώνα.

Ἡ ἐργατική τάξη δέν μπορεῖ νά ἐκπληρώσει τόν παγκόσμιο ἐπαναστατικό ρόλο της χωρίς νά κάνει ἀνελέητο πόλεμο ἐνάντια σ'αὐτή τήν ἀποστασία, τήν ἀβουλία, τή δουλικότητα

ἀπέναντι στόν ὀπορτουνισμό, ἐνάντια στόν ἀνήκουστο θεωρητικό ἐκχυδαϊσμό τοῦ μαρξισμοῦ. Ὁ καουτσκισμός δέν εἶναι κάτι τό τυχαῖο, ἀλλά ἕνα κοινωνικό προϊόν τῶν ἀντιφάσεων τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, εἶναι ἡ συνένωση τῆς πίστης στό μαρξισμό στά λόγια μέ τήν ὑποταγή στόν ὀπορτουνισμό στήν πράξη.

Ἡ θεμελιακή αὐτή ὑποκρισία τοῦ «καουτσκισμοῦ» ἐκδηλώνεται μέ διάφορες μορφές στίς διάφορες χῶρες. Στήν Ὀλλανδία ἡ Ρόλαντ Χόλστ, ἐνῶ ἀποκρούει τήν ἰδέα τῆς ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας, ὑπερασπίζει ὡστόσο τήν ἑνότητα μέ τό κόμμα τῶν ὀπορτουνιστῶν. Στή Ρωσία ὁ Τρότσκι, ἐνῶ ἀποκρούει ἐπίσης αὐτή τήν ἰδέα, ὑπερασπίζει κατά τόν ἴδιο τρόπο τήν ἑνότητα μέ τήν ὀπορτουνιστική καί σωβινιστική ὁμάδα τοῦ «Νάσα Ζαριά». Στή Ρουμανία ὁ Ρακόβσκι, ἐνῶ κηρύσσει τόν πόλεμο στόν ὀπορτουνισμό σάν ὑπαίτιο τῆς χρεοκοπίας τῆς Διεθνοῦς, εἶναι ταυτόχρονα ἕτοιμος ν' ἀναγνωρίσει ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας εἶναι δικαιολογημένη. Ὅλα αὐτά εἶναι ἐκδηλώσεις τοῦ κακοῦ πού οἱ ὀλλανδοί μαρξιστές (Γκόρτερ, Πάννεκουκ) τό ὀνόμασαν «παθητικό ριζοσπαστισμό» καί πού ἀνάγεται στήν ἀντικατάσταση τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ μέ τόν ἐκλεκτικισμό στή θεωρία καί μέ τή δουλοπρέπεια ἤ τήν ἀδυναμία ἀπέναντι στόν ὀπορτουνισμό στήν πράξη.

ΤΟ ΣΥΝΘΗΜΑ ΤΩΝ ΜΑΡΞΙΣΤΩΝ ΕΙΝΑΙ ΣΥΝΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ὁ πόλεμος προκάλεσε ἀναμφισβήτητα μιά ὀξύτατη κρίση καί ἐπιδείνωσε σέ ἀφάνταστο βαθμό τήν ἀθλιότητα τῶν μαζῶν. Ὁ ἀντιδραστικός χαρακτήρας αὐτοῦ τοῦ πολέμου, οἱ ξετσίπωτες ψευτιές τῆς ἀστικῆς τάξης ὅλων τῶν χωρῶν, πού μέ «ἐθνική» ἰδεολογία συγκαλύπτει τούς ληστρικούς σκοπούς της, ὅλα αὐτά, στή βάση μιᾶς ἀντικειμενικά ἐπαναστατικῆς κατάστασης, προκαλοῦν ἀναπότρεπτα ἐπαναστατικές διαθέσεις μέσα στίς μάζες. Χρέος μας εἶναι νά βοηθήσουμε ὥστε οἱ διαθέσεις αὐτές νά πάρουν συνειδητή μορφή, νά ἀποκτήσουν βαθύτερο περιεχόμενο, νά διαμορφωθοῦν. Τό καθῆκον αὐτό τό ἐκφράζει σωστά μόνο τό σύνθημα τῆς μετατροπῆς τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ πόλεμο ἐμφύλιο καί ὁ *κάθε* συνεπής ταξικός ἀγώνας σέ καιρό πολέμου, ἡ κάθε σοβαρά ἐφαρμοζόμενη τακτική «μαζικῆς δράσης» ὁδηγεῖ ἀναπότρεπτα σ' αὐτό τό σύνθημα. Δέν μποροῦμε νά ξέρουμε ἄν, ἐξαιτίας τοῦ 1ου ἤ τοῦ 2ου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου τῶν μεγάλων Δυνάμεων, θά φουντώσει ἕνα ἰσχυρό

ἐπαναστατικό κίνημα στή διάρκεια τοῦ πολέμου ἤ ὕστερα ἀπ'αὐτόν· ὅπως καί νά εἶναι ὅμως, ἔχουμε ἐπιτακτικό χρέος νά δουλεύουμε συστηματικά καί ἀπαρέγκλιτα πρός αὐτήν ἀκριβῶς τήν κατεύθυνση.

Ἡ Διακήρυξη τῆς Βασιλείας ἀναφέρεται ἄμεσα στό παράδειγμα τῆς Κομμούνας τοῦ Παρισιοῦ, δηλ. τῆς μετατροπῆς τοῦ πολέμου τῶν κυβερνήσεων σέ ἐμφύλιο πόλεμο. Πρίν ἀπό μισόν αἰώνα τό προλεταριάτο ἦταν πολύ ἀδύνατο, οἱ ἀντικειμενικές συνθῆκες τοῦ σοσιαλισμοῦ δέν εἶχαν ἀκόμη ὡριμάσει, δέν μποροῦσε νά ὑπάρξει συντονισμός καί σύμπραξη τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων σέ ὅλες τίς ἐμπόλεμες χῶρες καί τό ὅτι ἕνα μέρος τῶν παρισινῶν ἐργατῶν παρασύρονταν πρός τήν «ἐθνική ἰδεολογία» (παραδόσεις τοῦ 1792) ἦταν μιά μικροαστική τους ἀδυναμία, πού τή σημείωσε στόν καιρό της ὁ Μάρξ καί μιά ἀπό τίς αἰτίες τῆς πτώσης τῆς Κομμούνας. Μισόν αἰώνα ὕστερα ἀπό τήν Κομμούνα ἔχουν ἐξαφανιστεῖ οἱ συνθῆκες πού προκάλεσαν τήν ἀδυναμία τῆς τοτινῆς ἐπανάστασης καί δέν συγχωρεῖται σήμερα σ'ἕνα σοσιαλιστή νά συμβιβάζεται μέ τήν παραίτηση ἀπό τή δράση στό πνεῦμα ἀκριβῶς τῶν κομμουνάρων τοῦ Παρισιοῦ.

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΣΗΣ ΣΤΑ ΧΑΡΑΚΩΜΑΤΑ

Οἱ ἀστικές ἐφημερίδες ὅλων τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν ἀνάφεραν παραδείγματα συναδέλφωσης ἀνάμεσα στούς στρατιῶτες τῶν ἐμπόλεμων ἐθνῶν ἀκόμη καί στά χαρακώματα. Καί ἡ ἔκδοση ἀπό τίς στρατιωτικές ἀρχές (τῆς Γερμανίας, τῆς Ἀγγλίας) δρακόντειων διαταγῶν ἐνάντια σέ μιά τέτια συναδέλφωση δείχνει ὅτι οἱ κυβερνήσεις καί ἡ ἀστική τάξη δίνουν μεγάλη σημασία σ'αὐτό τό γεγονός. Ἄν, σέ συνθῆκες ὁλοκληρωτικῆς κυριαρχίας τοῦ ὀπορτουνισμοῦ στίς κορυφές τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καί ὑποστήριξης τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ ἀπ'ὅλο τό σοσιαλδημοκρατικό τύπο, ἀπ'ὅλες τίς αὐθεντίες τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, ἔγινε δυνατό νά παρουσιαστοῦν περιπτώσεις συναδέλφωσης, αὐτό μᾶς δείχνει πόσο θά ἦταν δυνατό νά συντομευτεῖ ὁ σημερινός ἐγκληματικός, ἀντιδραστικός καί δουλοκτητικός πόλεμος καί νά ὀργανωθεῖ ἕνα ἐπαναστατικό διεθνές κίνημα, ἄν ὑπῆρχε μιά συστηματική δουλιά πρός αὐτή τήν κατεύθυνση, ἔστω καί μόνο τῶν ἀριστερῶν σοσιαλιστῶν ὅλων τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

Οἱ πιό ἐπιφανεῖς ἀναρχικοί ὅλου τοῦ κόσμου ἐξευτελίστηκαν ὄχι λιγότερο ἀπό τούς ὀπορτουνιστές μέ τό σοσιαλσωβινισμό τους (στό πνεῦμα τοῦ Πλεχάνοφ καί τοῦ Κάουτσκι) σέ τοῦτο τόν πόλεμο. Ἕνα ἀπό τά ὠφέλιμα ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου θά εἶναι ἀναμφισβήτητα τό ὅτι ὁ πόλεμος αὐτός θά ἐκμηδενίσει καί τόν ὀπορτουνισμό καί τόν ἀναρχισμό.

Τά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, χωρίς νά παραιτηθοῦν σέ καμιά περίπτωση καί κάτω ἀπό ὁποιεσδήποτε συνθῆκες ἀπό τή χρησιμοποίηση κάθε νόμιμης δυνατότητας, καί τῆς πιό μικρῆς, γιά τήν ὀργάνωση τῶν μαζῶν καί ἀπό τό κήρυγμα τοῦ σοσιαλισμοῦ, πρέπει νά ξεκόψουν ἀπό τό δουλοπρεπή σεβασμό τῆς νομιμότητας. «Πυροβολεῖστε πρῶτοι, κύριοι ἀστοί», ἔγραφε ὁ Ἔνγκελς, κάνοντας ὑπαινιγμό ἀκριβῶς γιά τόν ἐμφύλιο πόλεμο καί τήν ἀνάγκη παραβίασης τῆς νομιμότητας ἀπομέρους μας, *ὕστερα* ἀπό τήν παραβίασή της ἀπό τήν ἀστική τάξη. Ἡ κρίση ἔδειξε ὅτι ἡ ἀστική τάξη τήν παραβιάζει σέ ὅλες, ἀκόμη καί στίς πιό ἐλεύθερες χῶρες καί ὅτι δέν εἶναι δυνατό νά ὁδηγηθοῦν οἱ μάζες στήν ἐπανάσταση, χωρίς νά δημιουργηθεῖ παράνομη ὀργάνωση μέ σκοπό τό κήρυγμα, τή συζήτηση, τήν ἐκτίμηση καί τήν προετοιμασία τῶν ἐπαναστατικῶν μέσων πάλης. Στή Γερμανία, λογουχάρη, ὅ,τι *τίμιο* κάνουν οἱ σοσιαλιστές, τό κάνουν ἐνάντια στόν πρόστυχο ὀπορτουνισμό καί τόν ὑποκριτικό «καουτσκισμό» καί τό κάνουν ἴσα-ἴσα παράνομα. Στήν Ἀγγλία στέλνουν στά κάτεργα ὅσους καλοῦν μέ γραπτές ἐκκλήσεις νά μήν καταταχθεῖ κανείς στό στρατό.

Τό νά πιστεύει κανείς ὅτι ἡ ἄρνηση τῶν παράνομων μεθόδων προπαγάνδας, καθώς καί ἡ γελοιοποίησή τους στό νόμιμο τύπο μπορεῖ νά συμβιβαστεῖ μέ τήν ἰδιότητα τοῦ μέλους τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος ἰσοδυναμεῖ μέ προδοσία τοῦ σοσιαλισμοῦ.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΤΤΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ «ΧΩΡΑΣ ΣΟΥ» ΣΤΟΝ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

Ὅσοι στό σημερινό πόλεμο ὑπερασπίζουν τή νίκη τῆς κυβέρνησης τῆς χώρας τους, ὅπως καί ὅσοι ὑπερασπίζουν τό σύνθημα «οὔτε νίκη, οὔτε ἥττα», εἶναι κατά τόν ἴδιο τρόπο ὑπέρ τῆς ἄποψης τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ. Σ᾽ἕναν ἀντιδραστικό πόλεμο μιά ἐπαναστατική τάξη δέν μπορεῖ νά μήν εὔχεται τήν ἥττα

τῆς δικῆς της κυβέρνησης, δέν μπορεῖ νά μήν βλέπει τή σύνδεση ἀνάμεσα στίς στρατιωτικές ἀποτυχίες τῆς κυβέρνησής της καί στή διευκόλυνση τῆς ἀνατροπῆς της. Μόνο ἕνας ἀστός, πού πιστεύει ὅτι ὁ πόλεμος, τόν ὁποῖο ἄρχισαν κυβερνήσεις, θά τελειώσει ὁπωσδήποτε σάν πόλεμος ἀνάμεσα σέ κυβερνήσεις, μόνο ἕνας ἀστός πού τό πιστεύει αὐτό καί τό εὔχεται, θά βρεῖ «γελοία» ἤ «παράλογη» τήν ἰδέα ὅτι οἱ σοσιαλιστές *ὅλων* τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν πρέπει νά ἐκφράσουν τήν εὐχή *νά ἡττηθοῦν ὅλες* οἱ ἐμπόλεμες κυβερνήσεις «τους». ᾿Αντίθετα, ἀκριβῶς αὐτή ἡ ἐκδήλωση θά ἀνταποκρινόταν στίς ἐνδόμυχες σκέψεις τοῦ κάθε συνειδητοῦ ἐργάτη καί θά ἦταν σύμφωνη μέ τή γραμμή τῆς δράσης μας, πού κατευθύνεται στή μετατροπή τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο.

Εἶναι ἀναμφίβολο ὅτι ἡ σοβαρή ἀντιπολεμική ζύμωση πού κάνει μιά μερίδα ἄγγλων, γερμανῶν καί ρώσων σοσιαλιστῶν «ἐξασθένισε τήν πολεμική δύναμη» τῶν ἀντίστοιχων κυβερνήσεων, αὐτή ὅμως ἡ ζύμωση ἀποτελοῦσε ὑπηρεσία τῶν σοσιαλιστῶν. Οἱ σοσιαλιστές ἔχουν χρέος νά ἐξηγοῦν στίς μάζες ὅτι δέν ὑπάρχει γι᾿αὐτές ἄλλη σωτηρία ἔξω ἀπό τήν ἐπαναστατική ἀνατροπή τῶν κυβερνήσεών «τους» καί ὅτι πρέπει νά ἐπωφεληθοῦν ἀπό τίς δυσκολίες αὐτῶν τῶν κυβερνήσεων στό σημερινό πόλεμο γι᾿αὐτόν ἀκριβῶς τό σκοπό.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΣΙΦΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Οἱ διαθέσεις τῶν μαζῶν ὑπέρ τῆς εἰρήνης ἐκφράζουν συχνά τήν ἀπαρχή τῆς διαμαρτυρίας, τῆς ἀγανάκτησης καί τῆς ἐπίγνωσης τῆς ἀντιδραστικότητας τοῦ πολέμου. Εἶναι χρέος ὅλων τῶν σοσιαλδημοκρατῶν νά ἐπωφεληθοῦν ἀπ᾿αὐτές τίς διαθέσεις. Οἱ σοσιαλδημοκράτες θά πάρουν μέ τή μεγαλύτερη θέρμη μέρος σέ κάθε κίνημα καί σέ κάθε ἐκδήλωση πού θά γίνει πάνω σ᾿αὐτή τή βάση, δέν θά ἐξαπατήσουν ὅμως τό λαό μέ τήν παραδοχή τῆς ἰδέας ὅτι, ὅταν λείπει ἕνα ἐπαναστατικό κίνημα, μπορεῖ νά γίνει εἰρήνη χωρίς προσαρτήσεις, χωρίς καταπίεση τῶν ἐθνῶν, χωρίς ληστεία, εἰρήνη πού νά μήν περιέχει τό σπέρμα νέων πολέμων ἀνάμεσα στίς σημερινές κυβερνήσεις καί ἀνάμεσα στίς κυρίαρχες τάξεις. Μιά τέτια ἐξαπάτηση τοῦ λαοῦ θ᾿ἀποτελοῦσε ἁπλῶς παιχνίδι στά χέρια τῆς μυστικῆς διπλωματίας τῶν ἐμπόλεμων κυβερνήσεων καί τῶν ἀντεπαναστατικῶν τους σχεδίων. ῞Οποιος θέλει σταθερή καί δημοκρατική εἰρήνη, ἔχει ὑποχρέωση νά εἶναι ὑπέρ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐνάντια στίς κυβερνήσεις καί τήν ἀστική τάξη.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ

Ἡ πιό διαδομένη μορφή ἐξαπάτησης τοῦ λαοῦ ἀπό τήν ἀστική τάξη σέ τοῦτο τόν πόλεμο εἶναι ἡ, ἀπόκρυψη τῶν ληστρικῶν σκοπῶν του μέ τή χρησιμοποίηση τῆς «ἐθνικοαπελευθερωτικῆς» ἰδεολογίας. Οἱ ἄγγλοι ὑπόσχονται ἐλευθερία στό Βέλγιο, οἱ γερμανοί στήν Πολωνία κτλ. Στήν πραγματικότητα, ὅπως εἴδαμε, πρόκειται γιά πόλεμο πού διεξάγουν οἱ καταπιεστές τῆς πλειοψηφίας τῶν ἐθνῶν τοῦ κόσμου γιά τή στερέωση καί τήν ἐπέκταση αὐτῆς τῆς καταπίεσης.

Οἱ σοσιαλιστές δέν μποροῦν νά πετύχουν τό μεγάλο τους σκοπό, χωρίς ἀγώνα ἐνάντια σέ κάθε λογῆς καταπίεση τῶν ἐθνῶν. Γι'αὐτό ἔχουν ὁπωσδήποτε χρέος νά ἀπαιτοῦν ὥστε τά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα τῶν χωρῶν *πού καταπιέζουν* ἄλλες χῶρες (ἰδιαίτερα τῶν λεγόμενων «μεγάλων» Δυνάμεων) νά ἀναγνωρίζουν καί νά ὑπερασπίζουν τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν *καταπιεζόμενων* ἐθνῶν, συγκεκριμένα μέ τήν πολιτική ἔννοια τῆς λέξης, δηλ. τό δικαίωμα γιά πολιτικό ἀποχωρισμό. Ὁ σοσιαλιστής πού ἀνήκει σ'ἕνα κυρίαρχο ἔθνος, ἤ σ'ἕνα ἔθνος πού ἔχει ἀποικίες καί δέν ὑπερασπίζει αὐτό τό δικαίωμα, εἶναι σωβινιστής.

Ἡ ὑπεράσπιση αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος ὄχι μόνο δέν ἐνθαρρύνει τό σχηματισμό μικρῶν κρατῶν, ἀλλά ἀπεναντίας ὁδηγεῖ σέ πιό ἐλεύθερο, σέ πιό τολμηρό καί γι'αὐτό πιό πλατύ καί πιό γενικό σχηματισμό μεγάλων κρατῶν καί ἑνώσεων κρατῶν, πού συμφέρουν περισσότερο στίς μάζες καί ἀνταποκρίνονται περισσότερο στήν οἰκονομική ἀνάπτυξη.

Μέ τή σειρά τους οἱ σοσιαλιστές τῶν *καταπιεζόμενων* ἐθνῶν ὀφείλουν ν'ἀγωνίζονται ἀνεπιφύλακτα γιά τήν πλήρη (μαζί καί ὀργανωτική) ἑνότητα τῶν *ἐργατῶν* τῶν καταπιεζόμενων ἐθνῶν μαζί μέ τούς ἐργάτες τῶν ἐθνῶν πού καταπιέζουν ἄλλα ἔθνη. Ἡ ἰδέα τοῦ νομικοῦ ἀποχωρισμοῦ ἑνός ἔθνους ἀπό ἕνα ἄλλο ἔθνος (ἡ λεγόμενη «πολιτιστική-ἐθνική αὐτονομία» τῶν Μπάουερ καί Ρέννερ) εἶναι ἀντιδραστική ἰδέα.

Ἰμπεριαλισμός εἶναι ἡ ἐποχή τῆς προοδευτικῆς αὔξησης τῆς καταπίεσης τῶν ἐθνῶν ὅλου τοῦ κόσμου ἀπό μιά χούφτα «μεγάλες» Δυνάμεις, καί γι'αὐτό ὁ ἀγώνας γιά τή διεθνή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἐνάντια στόν ἰμπεριαλισμό δέν εἶναι δυνατός χωρίς τήν ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν. «Δέν μπορεῖ νά εἶναι ἐλεύθερος ἕνας λαός πού καταπιέζει ἄλλους λαούς» (Μάρξ καί Ἔνγκελς). Δέν μπορεῖ νά

εἶναι σοσιαλιστικό τό προλεταριάτο πού συμβιβάζεται καί μέ τήν ἐλάχιστη βία τοῦ ἔθνους «του» ἐνάντια σέ ἄλλα ἔθνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΟΙ ΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Η ΑΣΤΙΚΗ ΤΑΞΗ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἀπό μιά ἄποψη ἡ ρωσική κυβέρνηση δέν ἔμεινε πίσω ἀπό τούς συναδέλφους της τῆς Εὐρώπης: ὅπως κι᾿ἐκεῖνοι, ἔτσι καί ἡ ρωσική κυβέρνηση κατόρθωσε νά ἐξαπατήσει τό λαό «της» σέ μεγάλη κλίμακα. Καί στή Ρωσία μπῆκε σέ ἐνέργεια ἕνας τεράστιος, τερατώδης μηχανισμός ψευτιᾶς καί ἀπάτης, γιά νά μολύνει τίς μάζες μέ σωβινισμό, γιά νά δημιουργήσει τήν ἐντύπωση ὅτι ἡ τσαρική κυβέρνηση διεξάγει τάχα «δίκαιο» πόλεμο, ὑπερασπίζει ἀνιδιοτελῶς τούς «ἀδελφούς σλάβους» κτλ.

Ἡ τάξη τῶν τσιφλικάδων καί τά ἀνώτερα στρώματα τῆς ἐμποροβιομηχανικῆς ἀστικῆς τάξης ὑποστήριξαν ἔνθερμα τή φιλοπόλεμη πολιτική τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης. Μέ τό δίκιο τους περιμένουν τεράστια ὑλικά πλεονεκτήματα καί προνόμια γιά τόν ἑαυτό τους ἀπό τό μοίρασμα τῆς τουρκικῆς καί τῆς αὐστριακῆς κληρονομιᾶς. Σέ μιά σειρά συνέδριά τους ἀπολαμβάνουν κιόλας προκαταβολικά τά κέρδη πού θά γεμίσουν τίς τσέπες τους σέ περίπτωση νίκης τοῦ τσαρικοῦ στρατοῦ. Ἐκτός ἀπ᾿αὐτό οἱ ἀντιδραστικοί καταλαβαίνουν πολύ καλά ὅτι, ἄν ὑπάρχει κάτι πού μπορεῖ ἀκόμη νά ἀναβάλει τήν πτώση τῆς μοναρχίας τῶν Ρομάνοφ καί νά καθυστερήσει τό ξέσπασμα μιᾶς νέας ἐπανάστασης στή Ρωσία, αὐτό εἶναι μόνο ἡ νίκη τοῦ τσάρου στόν ἐξωτερικό πόλεμο.

Τά πλατιά στρώματα τῶν «μεσαίων ἀστῶν» τῶν πόλεων, τῆς ἀστικῆς διανόησης, τῶν ἐλεύθερων ἐπαγγελμάτων κτλ. μολύνθηκαν ἐπίσης—τουλάχιστο στήν ἀρχή τοῦ πολέμου—ἀπό τό σωβινισμό. Τό κόμμα τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης τῆς Ρωσίας—οἱ καντέτοι—ὑποστήριξε ὁλοκληρωτικά καί ἀνεπιφύλακτα τήν τσαρική κυβέρνηση. Στόν τομέα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς οἱ καντέτοι ἀπό καιρό ἀποτελοῦν κιόλας κυβερνητικό κόμμα. Ὁ πανσλαβισμός, πού μέ τή βοήθειά του ἡ τσαρική διπλωματία ἐπανειλημμένα ὥς τά τώρα πραγματοποίησε μεγάλες πολιτικές ἀπάτες, ἔγινε ἡ ἐπίσημη ἰδεολογία τῶν καντέτων. Ὁ ρωσικός φιλελευθερισμός ἐκφυλίστηκε σέ *ἐθνικο*φιλελευθερισμό. Συναγωνίζεται σέ «πατριωτισμό» τίς μαῦρες ἑκατονταρ-

χίες, ψηφίζει πάντα μέ εὐχαρίστηση ὑπέρ τῆς αὔξησης τῆς δύναμης τοῦ στρατοῦ, τοῦ πολεμικοῦ στόλου κτλ. Στό στρατόπεδο τοῦ ρωσικοῦ φιλελευθερισμοῦ παρατηρεῖται πάνω-κάτω τό ἴδιο φαινόμενο πού παρατηρήθηκε στή Γερμανία στά 1870-1880, ὅταν ὁ φιλελευθερισμός τῶν «ἐλεύθερων στοχαστῶν» ἀποσυντέθηκε καί ἀνάδειξε ἀπό τίς γραμμές του τό ἐθνικοφιλελεύθερο κόμμα. Ἡ ρωσική φιλελεύθερη ἀστική τάξη πῆρε ὁριστικά τό δρόμο τῆς ἀντεπανάστασης. Ἡ ἄποψη τοῦ ΣΔΕΚΡ σ'αὐτό τό ζήτημα ἐπαληθεύτηκε στό ἀκέραιο. Ἡ ζωή ἀνάτρεψε ὁλοκληρωτικά τήν ἄποψη τῶν ὀπορτουνιστῶν μας ὅτι ὁ ρωσικός φιλελευθερισμός ἐξακολουθεῖ νά εἶναι τάχα ἡ κινητήρια δύναμη τῆς ἐπανάστασης στή Ρωσία.

Ἡ ἄρχουσα κλίκα, μέ τή βοήθεια τοῦ ἀστικοῦ τύπου, τοῦ κλήρου κτλ. κατόρθωσε ἐπίσης νά προκαλέσει σωβινιστικές διαθέσεις καί μέσα στήν ἀγροτιά. Ὡστόσο εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι μέ τήν ἐπιστροφή τῶν στρατιωτῶν ἀπό τά πεδία τῶν μαχῶν ἡ διάθεση στό χωριό θ'ἀλλάζει ὄχι πρός ὄφελος τῆς τσαρικῆς μοναρχίας. Τά ἀστικοδημοκρατικά κόμματα πού ἔρχονται σέ ἐπαφή μέ τήν ἀγροτιά δέν ἄντεξαν στό κύμα τοῦ σωβινισμοῦ. Τό κόμμα τῶν τρουντοβίκων ἀρνήθηκε νά ψηφίσει τίς πολεμικές πιστώσεις στήν Κρατική δούμα. Μέ τό στόμα ὅμως τοῦ ἀρχηγοῦ του Κέρενσκι ἔκανε μιά «πατριωτική» δήλωση πού εὐνοεῖ ἐξαιρετικά τή μοναρχία. Ὅλος ὁ νόμιμος τύπος τῶν «ναρόντνικων» γενικά ἀκολούθησε τούς φιλελευθέρους. Ἀκόμη καί ἡ ἀριστερή πτέρυγα τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας, τό λεγόμενο Κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν, πού ἀνήκει στό Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο, τράβηξε μ'αὐτό τό ρεῦμα. Ὁ ἐκπρόσωπος αὐτοῦ τοῦ κόμματος στό Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο κ. Ρουμπανόβιτς ἐνεργεῖ σάν ἀνοιχτός σοσιαλσωβινιστής. Οἱ μισοί ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ τοῦ κόμματος στή συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστῶν τῆς «συνεννόησης», πού ἔγινε στό Λονδίνο, ψήφισαν ὑπέρ τῆς σωβινιστικῆς ἀπόφασης (οἱ ἄλλοι μισοί τήρησαν ἀποχή). Στόν παράνομο τύπο τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν (ἐφημερίδα «Νόβοστι»[225] κτλ.) ἐπικρατοῦν οἱ σωβινιστές. Οἱ ἐπαναστάτες «ἀπό τό ἀστικό περιβάλλον», δηλ. οἱ ἀστοί ἐπαναστάτες πού δέν συνδέονται μέ τήν ἐργατική τάξη, ἔπαθαν μιά οἰκτρότατη ἀποτυχία σ'αὐτό τόν πόλεμο. Ἡ θλιβερή τύχη τοῦ Κροπότκιν, τοῦ Μποῦρτσεφ καί τοῦ Ρουμπανόβιτς εἶναι ἐξαιρετικά ἐνδεικτική.

Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΤΑΞΗ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

῾Η μοναδική τάξη τῆς Ρωσίας πού δέν κατόρθωσαν νά τῆς μεταδόσουν τό μικρόβιο τοῦ σωβινισμοῦ εἶναι τό προλεταριάτο. Μόνο στά πιό καθυστερημένα στρώματα τῶν ἐργατῶν παρατηρήθηκαν στίς ἀρχές τοῦ πολέμου ὁρισμένες ὑπερβασίες. ῾Η συμμετοχή τῶν ἐργατῶν στά ἔκτροπα πού ἔγιναν στή Μόσχα ἐνάντια στούς γερμανούς ἔχει ἐξογκωθεῖ ὑπερβολικά. ῾Η ἐργατική τάξη τῆς Ρωσίας στό σύνολό της ἀποδείχτηκε ὅτι ἔχει ἀνοσία ἀπέναντι στό σωβινισμό.

Τό γεγονός αὐτό ἐξηγεῖται ἀπό τήν ἐπαναστατική κατάσταση τῆς χώρας καί ἀπό τίς γενικές συνθῆκες ζωῆς τοῦ προλεταριάτου τῆς Ρωσίας.

Στά χρόνια 1912-1914 σημειώθηκε ἡ ἀρχή μιᾶς νέας μεγαλειώδους ἐπαναστατικῆς ἀνόδου στή Ρωσία. Γίναμε ξανά μάρτυρες ἑνός μεγάλου ἀπεργιακοῦ κινήματος, πού ὅμοιό του δέν γνώρισε ὁ κόσμος. ῾Η μαζική ἐπαναστατική ἀπεργία ἀγκάλιασε τό 1913, σύμφωνα μέ τούς μετριότερους ὑπολογισμούς, 1½ ἑκατομμύριο ἀνθρώπους καί τό 1914 ξεπέρασε τά 2 ἑκατομμύρια κι᾽ ἔφτασε τό ἐπίπεδο τοῦ 1905. Στίς παραμονές τοῦ πολέμου στήν Πετρούπολη τά πράγματα εἶχαν φτάσει ἤδη στίς πρῶτες μάχες ὁδοφραγμάτων.

Τό παράνομο Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας ἐκπλήρωσε τό χρέος του ἀπέναντι στή Διεθνή. Κράτησε ἀκλόνητα στά χέρια του τή σημαία τοῦ διεθνισμοῦ. Τό κόμμα μας ἀπό καιρό ἔχει ξεκόψει ὀργανωτικά ἀπό τίς ὀπορτουνιστικές ὁμάδες καί τά ὀπορτουνιστικά στοιχεῖα. Δέν τό βαρύνουν οἱ ἁμαρτίες τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί τοῦ «λεγκαλισμοῦ μέ κάθε θυσία». Καί τό γεγονός αὐτό τό βοήθησε νά ἐκπληρώσει τό ἐπαναστατικό του χρέος—ὅπως βοήθησε καί τούς ἰταλούς συντρόφους ἡ ρήξη μέ τό ὀπορτουνιστικό κόμμα τοῦ Μπισσολάτι.

῾Η γενική κατάσταση τῆς χώρας μας δέν εὐνοεῖ τήν ἄνθιση τοῦ «σοσιαλιστικοῦ» ὀπορτουνισμοῦ μέσα στίς γραμμές τῶν ἐργατικῶν μαζῶν. Μέσα στή διανόηση, στούς μικροαστούς κτλ. τῆς Ρωσίας βλέπουμε ὁλόκληρη σειρά ἀποχρώσεις τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί τοῦ ρεφορμισμοῦ. ῾Ο ὀπορτουνισμός ὅμως ἀποτελεῖ μιά μηδαμινή μειοψηφία μέσα στά πολιτικά δραστήρια στρώματα τῶν ἐργατῶν. Τό στρῶμα τῶν προνομιούχων ἐργατῶν καί ὑπαλλήλων εἶναι πολύ ἀδύνατο στή χώρα μας. Δέν μπόρεσε νά δημιουργηθεῖ σέ μᾶς ὁ φετιχισμός τῆς νομιμότητας. Οἱ

λικβινταριστές (τό κόμμα τῶν ὀπορτουνιστῶν πού καθοδηγεῖται ἀπό τόν 'Αξελρόντ, τόν Πότρεσοφ, τόν Τσερεβάνιν, τόν Μάσλοφ κτλ.) πρίν ἀπό τόν πόλεμο δέν εἶχαν κανένα σοβαρό στήριγμα μέσα στίς ἐργατικές μάζες. Στίς ἐκλογές τῆς IV Κρατικῆς δούμας βγῆκαν 6 βουλευτές-ἐργάτες, *ὅλοι τους* ἀντίπαλοι τοῦ λικβινταρισμοῦ. Ἡ κυκλοφορία καί οἱ χρηματικοί ἔρανοι τοῦ νόμιμου ἐργατικοῦ τύπου τῆς Πετρούπολης καί τῆς Μόσχας ἀπόδειξαν ἀδιάψευστα ὅτι τά $^4/_5$ τῶν συνειδητῶν ἐργατῶν εἶναι ἐνάντια στόν ὀπορτουνισμό καί τό λικβινταρισμό.

'Από τήν ἀρχή τοῦ πολέμου ἡ τσαρική κυβέρνηση συνέλαβε καί ἐξόρισε χιλιάδες καί χιλιάδες πρωτοπόρους ἐργάτες, μέλη τοῦ παράνομού μας ΣΔΕΚΡ. Τό γεγονός αὐτό μαζί μέ τήν ἐπιβολή τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου στή χώρα μας, τό κλείσιμο τῶν ἐφημερίδων μας κτλ. φρενάρησε τό κίνημα. Παρόλα αὐτά ὅμως ἡ παράνομη ἐπαναστατική δουλιά τοῦ κόμματός μας συνεχίζεται. Στήν Πετρούπολη ἡ ἐπιτροπή τοῦ κόμματός μας βγάζει τήν παράνομη ἐφημερίδα «Προλετάρσκι Γκόλος»[226].

Τά ἄρθρα τοῦ Κεντρικοῦ 'Οργάνου «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», πού ἐκδίδεται στό ἐξωτερικό, ἀνατυπώνονται στήν Πετρούπολη καί στέλνονται στίς ἐπαρχίες. Βγαίνουν παράνομες προκηρύξεις πού μοιράζονται καί στούς στρατῶνες. Ἔξω ἀπό τίς πόλεις, σέ διάφορα μυστικά μέρη, γίνονται παράνομες συνελεύσεις τῶν ἐργατῶν. Τόν τελευταῖο καιρό ἄρχισαν στήν Πετρούπολη μεγάλες ἀπεργίες τῶν ἐργατῶν μεταλλουργίας. 'Απ' ἀφορμή αὐτές τίς ἀπεργίες ἡ ἐπιτροπή μας τῆς Πετρούπολης ἔβγαλε ἀρκετές προκηρύξεις πρός τούς ἐργάτες.

Η ΡΩΣΙΚΗ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Τό 1913 ἔγινε διάσπαση ἀνάμεσα στούς σοσιαλδημοκράτες βουλευτές τῆς Κρατικῆς δούμας. 'Από τό ἕνα μέρος ἦταν οἱ 7 ὀπαδοί τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, μ' ἐπικεφαλῆς τόν Τσχεῖτζε. Οἱ βουλευτές αὐτοί εἶχαν ἐκλεγεῖ σέ 7 μή προλεταριακά κυβερνεῖα, ὅπου οἱ ἐργάτες ἦταν 214 χιλιάδες. 'Από τό ἄλλο μέρος ἦταν οἱ 6 βουλευτές, *ὅλοι* ἀπό τήν ἐργατική κουρία, ἐκλεγμένοι στά πιό βιομηχανικά κέντρα τῆς Ρωσίας, ὅπου οἱ ἐργάτες ἦταν 1008000.

Τό κύριο ἀντικείμενο τῆς διάσπασης ἦταν: ποιά τακτική πρέπει ν' ἀκολουθηθεῖ, ἡ τακτική τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ ἤ ἡ τακτική τοῦ ὀπορτουνιστικοῦ ρεφορμισμοῦ. Πρακτικά ἡ

διάσπαση ἐκδηλώθηκε κυρίως στόν τομέα τῆς ἐξωκοινοβουλευτικῆς δουλιᾶς μέσα στίς μάζες. Ἡ δουλιά αὐτή ἔπρεπε νά διεξάγεται στή Ρωσία παράνομα, ἄν ἐκεῖνοι πού τήν ἔκαναν ἤθελαν νά παραμείνουν σέ ἐπαναστατικό ἔδαφος. Ἡ ὁμάδα Τσχεΐτζε στάθηκε ὁ πιστότερος σύμμαχος τῶν λικβινταριστῶν, πού ἀπόκρουαν τήν παράνομη δουλιά καί τούς ὑποστήριζε σέ ὅλες τίς συσκέψεις μέ τούς ἐργάτες, σέ ὅλες τίς συνελεύσεις. Ἀπό δῶ προέκυψε ἡ διάσπαση. Οἱ 6 βουλευτές σχημάτισαν τή ΡΣΔΕ κοινοβουλευτική ὁμάδα. Ἕνας χρόνος δουλιᾶς ἀπόδειξε ἀδιάψευστα ὅτι ἡ συντριπτική πλειοψηφία τῶν ρώσων ἐργατῶν εἶναι ἀκριβῶς ὑπέρ αὐτῆς τῆς ὁμάδας.

Στήν ἀρχή τοῦ πολέμου ἡ διάσπαση ἦταν ἐξαιρετικά ἔκδηλη. Ἡ ὁμάδα Τσχεΐτζε περιορίστηκε στό κοινοβουλευτικό πεδίο. Δέν ψήφισε τίς πιστώσεις, γιατί θά προκαλοῦσε ἐναντίον της θύελλα ἀγανάκτησης ἀπό τήν πλευρά τῶν ἐργατῶν. (Εἴδαμε ὅτι στή Ρωσία ἀκόμη καί οἱ μικροαστοί τρουντοβίκοι δέν ψήφισαν τίς πιστώσεις.) Ὡστόσο ἡ ὁμάδα αὐτή ταυτόχρονα δέν διαμαρτυρήθηκε ἐνάντια στό σοσιαλσωβινισμό.

Διαφορετική ἦταν ἡ στάση τῆς ΡΣΔΕ κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας, πού ἔκφραζε τήν πολιτική γραμμή τοῦ κόμματός μας. Τή διαμαρτυρία της ἐνάντια στόν πόλεμο τήν ἔφερε στά κατάβαθα τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τό κήρυγμά της κατά τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ἔφτασε ὥς τίς πλατιές μάζες τῶν ρώσων προλετάριων.

Καί ἡ δράση της βρῆκε πολύ εὐνοϊκή ἀπήχηση στίς γραμμές τῶν ἐργατῶν, πράγμα πού τρόμαξε τήν κυβέρνηση καί τήν ἀνάγκασε, μέ φανερή παράβαση τῶν ἴδιων της τῶν νόμων, νά συλλάβει καί νά καταδικάσει τούς συντρόφους μας βουλευτές σέ ἰσόβια ἐξορία στή Σιβηρία. Καί στήν πρώτη ἐπίσημη ἀνακοίνωση γιά τή σύλληψη τῶν συντρόφων μας ἡ τσαρική κυβέρνηση ἔγραφε:

> «Τελείως διαφορετική θέση πῆραν σ' αὐτό τό ζήτημα ὁρισμένα μέλη τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὁμίλων, πού ἔβαλαν γιά σκοπό τους νά κλονίσουν μέ τή δράση τους τή στρατιωτική ἰσχύ τῆς Ρωσίας, χρησιμοποιώντας τήν ἀντιπολεμική ζύμωση, τίς παράνομες προκηρύξεις καί τήν προφορική προπαγάνδα».

Ὅταν ὁ Βαντερβέλντε ἀπηύθυνε τή γνωστή ἔκκλησή του νά σταματήσει «προσωρινά» ὁ ἀγώνας κατά τοῦ τσαρισμοῦ—ἀπό τίς καταθέσεις τοῦ πρίγκιπα Κουντασιόφ, πρεσβευτῆ τοῦ τσάρου στό Βέλγιο, ἔγινε τώρα γνωστό ὅτι ὁ Βαντερβέλντε δέν σύνταξε μόνος του αὐτή τήν ἔκκληση, ἀλλά σέ συνεργασία μέ

τόν παραπάνω πρεσβευτή τοῦ τσάρου—*μόνο* τό κόμμα μας, μέ ἐκπρόσωπό του τήν ΚΕ, ἔδοσε ἀρνητική ἀπάντηση. Τό καθοδηγητικό κέντρο τῶν λικβινταριστῶν συμφώνησε μέ τόν Βαντερβέλντε καί δήλωσε ἐπίσημα στόν τύπο ὅτι «ἡ δράση του *δέν ἀντιτίθεται στόν πόλεμο»*.

Ἡ τσαρική κυβέρνηση κατηγόρησε κυρίως τούς συντρόφους μας βουλευτές, γιατί προπαγάνδιζαν μέσα στούς ἐργάτες τήν ἀρνητική αὐτή ἀπάντηση στόν Βαντερβέλντε.

Στή δίκη ὁ τσαρικός εἰσαγγελέας κ. Νιεναροκόμοφ ἔφερε σάν παράδειγμα στούς συντρόφους μας τούς γερμανούς καί τούς γάλλους σοσιαλιστές. «Οἱ γερμανοί σοσιαλδημοκράτες—εἶπε—ψήφισαν τίς πολεμικές πιστώσεις καί ἀποδείχτηκαν φίλοι τῆς κυβέρνησης. Ἔτσι ἐνήργησαν οἱ γερμανοί σοσιαλδημοκράτες, δέν ἐνήργησαν ὅμως μέ τόν ἴδιο τρόπο οἱ θλιβεροί ἱππότες τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας... Οἱ σοσιαλιστές τοῦ Βελγίου καί τῆς Γαλλίας ξέχασαν ὁμόθυμα τίς φαγωμάρες τους μέ τίς ἄλλες τάξεις, ξέχασαν τίς κομματικές διαφωνίες καί τάχθηκαν χωρίς ταλαντεύσεις κάτω ἀπό τή σημαία». Τά μέλη ὅμως τῆς ΡΣΔΕ κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας, πειθαρχώντας στίς ὁδηγίες τῆς ΚΕ τοῦ κόμματος, δέν φέρθηκαν, λέει, μέ τόν ἴδιο τρόπο...

Ἡ δίκη ἔκανε νά φανεῖ ἡ ἐπιβλητική εἰκόνα τῆς πλατιᾶς παράνομης ζύμωσης πού ἀναπτύσσει τό κόμμα μας μέσα στίς μάζες τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στόν πόλεμο! Ἐννοεῖται ὅτι τό τσαρικό δικαστήριο δέν πέτυχε καθόλου «νά ἀποκαλύψει» ὅλη τή δράση τῶν συντρόφων μας σ'αὐτό τόν τομέα. Μά κι'αὐτό πού ἀποκαλύφθηκε ἔδειξε πόσα ἔγιναν στό σύντομο χρονικό διάστημα μερικῶν μηνῶν.

Στό δικαστήριο διαβάστηκαν οἱ παράνομες προκηρύξεις τῶν ὁμάδων μας καί τῶν ἐπιτροπῶν μας ἐνάντια στόν πόλεμο καί γιά μιά διεθνή τακτική. Ἀπό τούς συνειδητούς ἐργάτες ὅλης τῆς Ρωσίας ἁπλώνονταν τά νήματα σύνδεσης μέ τά μέλη τῆς ΡΣΔΕ κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας κι'αὐτή στό μέτρο τῶν δυνάμεών της προσπαθοῦσε νά τούς βοηθήσει νά κρίνουν τόν πόλεμο ἀπό τή σκοπιά τοῦ μαρξισμοῦ.

Ὁ σύντροφος Μουράνοφ, βουλευτής τῶν ἐργατῶν τοῦ κυβερνείου τοῦ Χάρκοβου, εἶπε στή δίκη:

«Ἐπειδή καταλάβαινα ὅτι ὁ λαός δέν μ'ἔστειλε στήν Κρατική δούμα γιά νά κάθομαι στή βουλευτική ἕδρα, ταξίδευα γιά νά γνωρίσω ἐπιτόπου τίς διαθέσεις τῆς ἐργατικῆς τάξης». Ὁ Μουράνοφ δήλωσε ἐπίσης στό δικαστήριο ὅτι εἶχε ἀναλάβει τή δουλιά τοῦ παράνομου διαφωτιστῆ τοῦ κόμματός μας, ὅτι

ὀργάνωσε στά Οὐράλια ἐπιτροπή ἐργατῶν στό ἐργοστάσιο «Βερχνιέισετσκι» καί σέ ἄλλα μέρη. Ἡ δίκη ἔδειξε ὅτι τά μέλη τῆς ΡΣΔΕ κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας μετά τήν ἔναρξη τοῦ πολέμου γύρισαν γιά προπαγανδιστικούς σκοπούς σχεδόν ὅλη τή Ρωσία, ὅτι ὁ Μουράνοφ, ὁ Πετρόβσκι, ὁ Μπαντάγεφ κτλ. ὀργάνωσαν πολλές συγκεντρώσεις ἐργατῶν, ὅπου πάρθηκαν ἀποφάσεις κατά τοῦ πολέμου κτλ.

Ἡ τσαρική κυβέρνηση ἀπείλησε τούς κατηγορούμενους μέ καταδίκη σέ θάνατο. Γιά τό λόγο αὐτό στή δίκη δέν κράτησαν ὅλοι τήν παλικαρίσια στάση πού κράτησε ὁ Μουράνοφ. Προσπάθησαν νά δυσκολέψουν τούς τσαρικούς εἰσαγγελεῖς, ὥστε νά μήν πετύχουν τήν καταδίκη τους. Τό γεγονός αὐτό τό ἐκμεταλλεύονται σήμερα μέ τρόπο ἀναξιοπρεπή οἱ ρῶσοι σοσιαλσωβινιστές, γιά νά συγκαλύψουν τήν οὐσία τοῦ ζητήματος πού εἶναι: τί λογῆς κοινοβουλευτισμός χρειάζεται στήν ἐργατική τάξη;

Τόν κοινοβουλευτισμό τόν δέχονται ὁ Ζύντεκουμ καί ὁ Χάινε, ὁ Σαμπά καί ὁ Βαγιάν, ὁ Μπισσολάτι καί ὁ Μουσσολίνι, ὁ Τσχεΐτζε καί ὁ Πλεχάνοφ. Τόν κοινοβουλευτισμό τόν δέχονται καί οἱ σύντροφοί μας τῆς ΡΣΔΕ κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας, τόν δέχονται οἱ βούλγαροι καί οἱ ἰταλοί σύντροφοι πού ἔχουν ξεκόψει ἀπό τούς σωβινιστές. Ὑπάρχει κοινοβουλευτισμός καί κοινοβουλευτισμός. Ὁρισμένοι χρησιμοποιοῦν τόν κοινοβουλευτικό στίβο γιά νά ὑπηρετήσουν τίς κυβερνήσεις τους ἤ, στήν καλύτερη περίπτωση, γιά νά νίψουν τάς χεῖρας τους, ὅπως κάνει ἡ ὁμάδα Τσχεΐτζε. Ἄλλοι χρησιμοποιοῦν τόν κοινοβουλευτισμό γιά νά μείνουν ἐπαναστάτες ὥς τό τέλος, γιά νά ἐκπληρώσουν τό χρέος τους, χρέος σοσιαλιστῶν καί διεθνιστῶν καί στίς πιό δύσκολες ἀκόμη περιστάσεις. Ὁρισμένους ἡ κοινοβουλευτική δράση τούς ὁδηγεῖ σέ ὑπουργικούς θώκους καί ἄλλους ἡ κοινοβουλευτική δράση τούς ὁδηγεῖ στή φυλακή, στήν ἐξορία, στά κάτεργα. Οἱ πρῶτοι ὑπηρετοῦν τήν ἀστική τάξη, οἱ δεύτεροι τό προλεταριάτο. Οἱ πρῶτοι εἶναι σοσιαλιμπεριαλιστές. Οἱ δεύτεροι εἶναι ἐπαναστάτες μαρξιστές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Η ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ

Πῶς πρέπει νά ἀναστηλωθεῖ ἡ Διεθνής; Ὅμως, πρέπει, πρῶτα-πρῶτα, νά ποῦμε λίγα λόγια γιά τό πῶς *δέν πρέπει* νά ἀναστηλωθεῖ ἡ Διεθνής.

Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛΣΩΒΙΝΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ «ΚΕΝΤΡΟΥ»

Ἄ, οἱ σοσιαλσωβινιστές ὅλων τῶν χωρῶν εἶναι μεγάλοι «διεθνιστές»! Ἀπό τήν ἀρχή-ἀρχή τοῦ πολέμου τούς τρώει ἡ ἔγνοια γιά τή Διεθνή. Ἀπό τό ἕνα μέρος μᾶς διαβεβαιώνουν ὅτι τά ὅσα λέγονται γιά *χρεοκοπία* τῆς Διεθνοῦς εἶναι «ὑπερβολικά». Στήν πραγματικότητα δέν ἔχει συμβεῖ τίποτε τό ἰδιαίτερο. Ἀκοῦστε τόν Κάουτσκι: ἡ Διεθνής εἶναι ἁπλῶς ἕνα «ὄργανο τῆς εἰρηνικῆς περιόδου»· εἶναι φυσικό ὅτι στήν περίοδο τοῦ πολέμου τό ὄργανο αὐτό δέν στάθηκε κάπως στό ὕψος του. Ἀπό τό ἄλλο μέρος, οἱ σοσιαλσωβινιστές ὅλων τῶν χωρῶν βρῆκαν ἕνα μέσο πολύ ἁπλό — καί τό κυριότερο: διεθνές — γιά νά βγοῦν ἀπό τήν κατάσταση πού δημιουργήθηκε. Τό μέσο αὐτό δέν εἶναι περίπλοκο: πρέπει νά περιμένουμε μόνο νά τελειώσει ὁ πόλεμος· ὥσπου νά τελειώσει ὁ πόλεμος, οἱ σοσιαλιστές κάθε χώρας πρέπει νά ὑπερασπίζουν τήν «πατρίδα» τους καί ὅταν τελειώσει ὁ πόλεμος «νά ἀλληλοαμνηστευθοῦν» καί νά ἀναγνωρίσουν ὅτι *ὅλοι* εἶχαν δίκιο, ὅτι σέ περίοδο εἰρήνης ζοῦμε σάν ἀδέλφια, ἐνῶ σέ περίοδο πολέμου — βασισμένοι ἀκριβῶς σ᾽αὐτές ἤ σ᾽ἐκεῖνες τίς ἀποφάσεις — καλοῦμε τούς γερμανούς ἐργάτες νά ἐξοντώσουν τ᾽ἀδέλφια τους τούς γάλλους καί ἀντίστροφα.

Αὐτή τήν ἄποψη συμμερίζονται ἐπίσης καί ὁ Κάουτσκι καί ὁ Πλεχάνοφ καί ὁ Βίκτορ Ἄντλερ καί ὁ Χάινε. Ὁ Βίκτορ Ἄντλερ γράφει πώς «ὅταν περάσουν τά δύσκολα αὐτά χρόνια, τό πρῶτο μας χρέος εἶναι νά μήν τά πολυκοσκινίζουμε καί νά μήν τά βάζουμε ὁ ἕνας μέ τόν ἄλλον»[227]. Ὁ Κάουτσκι ἰσχυρίζεται ὅτι «ἀπό πουθενά ὥς τώρα δέν ἔχουν ἀκουστεῖ φωνές σοβαρῶν σοσιαλιστῶν πού νά προκαλοῦν φόβους» γιά τήν τύχη τῆς Διεθνοῦς. Ὁ Πλεχάνοφ λέει ὅτι «δέν εἶναι εὐχάριστο νά σφίγγεις τά χέρια (τῶν γερμανῶν σοσιαλδημοκρατῶν) πού μυρίζουν αἷμα ἀδικοσκοτωμένων». Ταυτόχρονα ὅμως προτείνει «ἀμνηστία»: «ἐδῶ θά ἔχει πέρα γιά πέρα τή θέση της — γράφει ὁ Πλεχάνοφ — ἡ ὑποταγή *τῆς καρδιᾶς στό λογικό*. Πρός χάρη τοῦ μεγάλου της ἔργου ἡ Διεθνής πρέπει νά πάρει ὑπόψη της καί τίς πιό καθυστερημένες ἀκόμη ἐκφράσεις λύπης». Στό «Sozialistische Monatshefte» ὁ Χάινε ἀποκαλεῖ τή διαγωγή τοῦ Βαντερβέλντε «παλικαρίσια καί ὑπερήφανη» καί τόν φέρνει γιά παράδειγμα στούς ἀριστερούς τῆς Γερμανίας[228].

Μέ λίγα λόγια, ὅταν τελειώσει ὁ πόλεμος, συγκροτεῖστε ἐπιτροπή ἀπό τόν Κάουτσκι καί τόν Πλεχάνοφ, ἀπό τόν Βαντερβέλντε καί τόν Ἄντλερ καί στή στιγμή θά συνταχθεῖ

«ὁμόφωνη» ἀπόφαση μέ πνεῦμα ἀμοιβαίας ἀμνηστίας. Οἱ διαφορές θά συγκαλυφθοῦν μιά χαρά. Ἀντί νά βοηθηθοῦν οἱ ἐργάτες νά ξεδιαλύνουν τά ὅσα συνέβησαν, θά ἐξαπατηθοῦν μέ μιά «ἑνότητα» στά χαρτιά, μέ μιά «ἑνότητα» γιά τά μάτια. Ἡ ἕνωση τῶν σοσιαλσωβινιστῶν καί τῶν ὑποκριτῶν ὅλων τῶν χωρῶν θά ὀνομαστεῖ ἀναστήλωση τῆς Διεθνοῦς.

Ἄς ἀντικρύσουμε κατά πρόσωπο τήν ἀλήθεια: ὁ κίνδυνος μιᾶς τέτιας «ἀναστήλωσης» εἶναι πολύ μεγάλος. Οἱ σοσιαλσωβινιστές ὅλων τῶν χωρῶν ἐνδιαφέρονται ἐξίσου γι᾽αὐτήν. Ὅλοι τους ἐξίσου δέν θέλουν νά ξεκαθαριστεῖ ἀπό τίς ἴδιες τίς ἐργατικές μάζες τῶν χωρῶν τους τό ζήτημα: σοσιαλισμός ἤ ἐθνικισμός. Ὅλοι τους ἐνδιαφέρονται ἐξίσου νά ἀλληλοκαλύψουν τίς ἁμαρτίες τους. Ὅλοι τους δέν μποροῦν νά προτείνουν τίποτε ἄλλο, ἐκτός ἀπό ἐκεῖνο πού προτείνει ὁ ἀριστοτέχνης τῆς «διεθνοῦς» ὑποκρισίας Κάουτσκι.

Καί ὅμως πολύ λίγη προσοχή δίνεται σ᾽αὐτό τόν κίνδυνο. Μέσα σ᾽ἕνα χρόνο εἴδαμε μιά σειρά ἀπόπειρες ἀποκατάστασης τῶν διεθνῶν σχέσεων. Δέν θά μιλήσουμε γιά τίς συνδιασκέψεις τοῦ Λονδίνου καί τῆς Βιέννης, ὅπου μαζεύτηκαν ὁρισμένοι ἐκδηλωμένοι σωβινιστές γιά νά βοηθήσουν τά γενικά ἐπιτελεῖα καί τήν ἀστική τάξη τῆς «πατρίδας» τους. Ἐννοοῦμε τίς συνδιασκέψεις τοῦ Λουγκάνο, τῆς Κοπεγχάγης[229], τή διεθνή συνδιάσκεψη τῶν γυναικῶν καί τή διεθνή συνδιάσκεψη τῆς νεολαίας[230]. Οἱ συνδιασκέψεις αὐτές διαπνέονταν ἀπό τίς καλύτερες προθέσεις. Δέν εἶδαν ὅμως καθόλου τόν παραπάνω κίνδυνο. Δέν χάραξαν μιά ἀγωνιστική γραμμή τῶν διεθνιστῶν. Δέν ἔδειξαν στό προλεταριάτο τόν κίνδυνο πού ἀποτελεῖ γι᾽αὐτό ὁ σοσιαλσωβινιστικός τρόπος «ἀναστήλωσης» τῆς Διεθνοῦς. Οἱ συνδιασκέψεις αὐτές στήν καλύτερη περίπτωση περιορίστηκαν στήν ἐπανάληψη τῶν παλιῶν ἀποφάσεων καί δέν τόνισαν στούς ἐργάτες ὅτι, χωρίς ἀγώνα ἐνάντια στούς σοσιαλσωβινιστές, ἡ ὑπόθεση τοῦ σοσιαλισμοῦ δέν μπορεῖ νά ἔχει ἐπιτυχία. Στήν καλύτερη περίπτωση ἦταν *βῆμα σημειωτόν*.

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ

Δέν ὑπάρχει καμιά ἀμφιβολία ὅτι ἡ κατάσταση μέσα στή γερμανική σοσιαλδημοκρατική ἀντιπολίτευση παρουσιάζει ἐξαιρετικό ἐνδιαφέρον γιά ὅλους τούς διεθνιστές. Ἡ ἐπίσημη γερμανική σοσιαλδημοκρατία, πού ἦταν τό πιό ἰσχυρό καί τό ἡγετικό κόμμα τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, ἔδοσε τό μεγαλύτερο χτύπημα

στή διεθνή οργάνωση τῶν ἐργατῶν. Μέσα στή γερμανική ὅμως σοσιαλδημοκρατία ἐκδηλώθηκε ταυτόχρονα καί ἡ πιό ἰσχυρή ἀντιπολίτευση. Ἀπό τά μεγάλα εὐρωπαϊκά κόμματα πού ἀνήκουν στή ΙΙ Διεθνή ὕψωσαν πρῶτοι βροντερή φωνή διαμαρτυρίας οἱ σύντροφοι πού ἔμειναν πιστοί στή σημαία τοῦ σοσιαλισμοῦ. Διαβάσαμε μέ χαρά τά περιοδικά: «Lichtstrahlen» καί «Die Internationale». Μέ μεγαλύτερη ἀκόμη χαρά πληροφορηθήκαμε ὅτι στή Γερμανία κυκλοφοροῦν παράνομες ἐπαναστατικές προκηρύξεις, ὅπως λογουχάρη ἡ προκήρυξη: «Ὁ κύριος ἐχθρός βρίσκεται μέσα στή δική μας τή χώρα». Αὐτό μαρτυρεῖ ὅτι ἀνάμεσα στούς γερμανούς ἐργάτες εἶναι ζωντανό τό πνεῦμα τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὅτι στή Γερμανία ὑπάρχουν ἀκόμη ἄνθρωποι ἱκανοί νά περιφρουρήσουν τόν ἐπαναστατικό μαρξισμό.

Στούς κόλπους τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας διαγράφεται πιό ἐνεργητικά ἡ διάσπαση τοῦ σύγχρονου σοσιαλισμοῦ. Ἐδῶ βλέπουμε πάρα πολύ καθαρά τρία ρεύματα: τούς ὀπορτουνιστές-σωβινιστές, πού πουθενά δέν ἔφτασαν σέ τέτιο βαθμό κατάπτωσης καί ἀποστασίας ὅσο στή Γερμανία· τό καουτσκικό «κέντρο», πού ἀποδείχτηκε ἐδῶ ἐντελῶς ἀνίσχυρο νά παίξει ὁποιονδήποτε ἄλλο ρόλο ἐκτός ἀπό τό ρόλο τοῦ ὑπηρέτη τῶν ὀπορτουνιστῶν· καί τήν ἀριστερά, πού ἐκπροσωπεῖ τούς μοναδικούς σοσιαλδημοκράτες τῆς Γερμανίας.

Περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο ἐμᾶς μᾶς ἐνδιαφέρει φυσικά ἡ κατάσταση πραγμάτων στή γερμανική ἀριστερά. Μέσα σ'αὐτή βλέπουμε τούς συντρόφους μας, βλέπουμε τήν ἐλπίδα ὅλων τῶν διεθνιστικῶν στοιχείων.

Πῶς παρουσιάζεται λοιπόν αὐτή ἡ κατάσταση;

Τό περιοδικό «Die Internationale» εἶχε ἀπόλυτο δίκιο ὅταν ἔλεγε ὅτι στή γερμανική ἀριστερά τά πάντα βρίσκονται ἀκόμη σέ κατάσταση ζύμωσης, ὅτι θά ἔχουμε ἀκόμη μεγάλες ἀνακατατάξεις, ὅτι στούς κόλπους της ὑπάρχουν ἄλλα περισσότερο καί ἄλλα λιγότερο ἀποφασιστικά στοιχεῖα.

Ἐμεῖς, οἱ ρῶσοι διεθνιστές, δέν ἔχουμε καί στόν ἐλάχιστο βαθμό τήν ἀξίωση νά ἀναμιχθοῦμε στίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις τῶν ἀριστερῶν συντρόφων μας τῆς Γερμανίας. Καταλαβαίνουμε ὅτι μόνο αὐτοί εἶναι τελείως ἁρμόδιοι νά καθορίσουν τά μέσα πάλης ἐνάντια στούς ὀπορτουνιστές, παίρνοντας ὑπόψη τίς χρονικές καί τοπικές συνθῆκες. Νομίζουμε μόνο ὅτι ἔχουμε καί δικαίωμα καί χρέος νά ἐκφράσουμε εἰλικρινά τή γνώμη μας γιά τήν κατάσταση πραγμάτων.

Πιστεύουμε ὅτι εἶχε ἀπόλυτα δίκιο ὁ συντάκτης τοῦ κύριου

ἄρθρου τοῦ περιοδικοῦ «Die Internationale», ὅταν ὑποστήριζε ὅτι τό καουτσκικό «κέντρο» προξενεῖ μεγάλη ζημιά στήν ὑπόθεση τοῦ μαρξισμοῦ ἀπ'ὅ,τι ὁ ἀνοιχτός σοσιαλσωβινισμός. Ὅποιος προσπαθεῖ σήμερα νά συγκαλύψει τίς διαφωνίες, ὅποιος μέ τό πρόσχημα τοῦ μαρξισμοῦ κηρύσσει σήμερα στούς ἐργάτες αὐτό πού κηρύσσει ὁ καουτσκισμός, αὐτός ἀποκοιμίζει τούς ἐργάτες, αὐτός εἶναι πιό ἐπικίνδυνος ἀπό τούς Ζύντεκουμ καί Χάινε, πού βάζουν τό ζήτημα ὀρθά-κοφτά καί ἀναγκάζουν τούς ἐργάτες νά προσπαθοῦν νά ξεδιαλύνουν πῶς ἔχει τό ζήτημα.

Ὁ «πόλεμος τῆς Σφενδόνας» ἐνάντια στούς «διοικοῦντες», πού τόν ἐπιτρέπουν τόν τελευταῖο καιρό στόν ἑαυτό τους ὁ Κάουτσκι καί ὁ Χάαζε, δέν πρέπει νά ξεγελάσει κανέναν. Οἱ διαφωνίες ἀνάμεσα σ'αὐτούς καί τούς Σάιντεμαν δέν εἶναι διαφωνίες ἀρχῶν. Οἱ πρῶτοι ἔχουν τή γνώμη ὅτι ὁ Χίντενμπουργκ καί ὁ Μάκενζι ἔχουν νικήσει *κιόλας* καί ὅτι τώρα μποροῦν πιά νά ἐπιτρέψουν στόν ἑαυτό τους τήν πολυτέλεια νά διαμαρτυρηθοῦν ἐνάντια στίς προσαρτήσεις. Οἱ ἄλλοι ἔχουν τή γνώμη ὅτι ὁ Χίντενμπουργκ καί ὁ Μάκενζι δέν νίκησαν *ἀκόμη* κι'ὅτι γι'αὐτό πρέπει «νά κρατήσουν καλά ὥς τό τέλος».

Ὁ καουτσκισμός διεξάγει ἀγώνα ἐνάντια στούς «διοικοῦντες» μόνο γιά τά μάτια τοῦ κόσμου, γιά νά μπορέσει ἀκριβῶς ὕστερα ἀπό τόν πόλεμο νά συγκαλύψει μπροστά στούς ἐργάτες τίς διαφωνίες ἀρχῶν καί νά κουκουλώσει τήν ὑπόθεση μέ τή χιλιοστή πρώτη φουσκωμένη ἀπόφαση, διατυπωμένη μέ ἀόριστα «ἀριστερό» πνεῦμα, πράγμα γιά τό ὁποῖο εἶναι τόσο μεγάλοι δεξιοτέχνες οἱ διπλωμάτες τῆς ΙΙ Διεθνοῦς.

Εἶναι ἀπόλυτα εὐνόητο ὅτι στό δύσκολο ἀγώνα της ἐνάντια στούς «διοικοῦντες» ἡ γερμανική ἀντιπολίτευση πρέπει νά χρησιμοποιήσει καί αὐτόν τόν χωρίς ἀρχές πόλεμο Σφενδόνας τοῦ καουτσκισμοῦ. Μά ἡ λυδία λίθος γιά τόν κάθε διεθνιστή πρέπει νά εἶναι πάντα ἡ ἀρνητική του στάση ἀπέναντι στό νεοκαουτσκισμό. Πραγματικός διεθνιστής εἶναι μόνο ὅποιος πολεμᾶ τόν καουτσκισμό, ὅποιος καταλαβαίνει ὅτι τό «κέντρο» *καί μετά* τή φαινομενική στροφή τῶν ἡγετῶν του παραμένει ἀπό ἄποψη ἀρχῶν *σύμμαχος τῶν σωβινιστῶν καί τῶν ὀπορτουνιστῶν.*

Τεράστια σημασία ἔχει ἡ στάση μας ἀπέναντι στά ταλαντευόμενα στοιχεῖα τῆς Διεθνοῦς γενικά. Τέτια στοιχεῖα—κυρίως σοσιαλιστές *πασιφιστικῆς* ἀπόχρωσης—ὑπάρχουν καί στίς οὐδέτερες χῶρες καί σέ ὁρισμένες ἐμπόλεμες χῶρες (στήν Ἀγγλία λογουχάρη τό Ἀνεξάρτητο ἐργατικό κόμμα). Τά στοιχεῖα αὐτά

μποροῦν νά εἶναι συνοδοιπόροι μας. Εἶναι ἀπαραίτητο νά τά πλησιάσουμε στόν ἀγώνα ἐνάντια στούς σοσιαλσωβινιστές. Πρέπει ὅμως νά θυμόμαστε ὅτι *δέν* εἶναι *παρά* συνοδοιπόροι, ὅτι στά βασικά καί οὐσιώδη, ὅταν μπεῖ ζήτημα ἀναστήλωσης τῆς Διεθνοῦς, τά στοιχεῖα αὐτά δέν θά ἔρθουν μαζί μας, ἀλλά θά πᾶνε ἐναντίον μας, θά πᾶνε μέ τόν Κάουτσκι, τόν Σάιντεμαν, τόν Βαντερβέλντε, τόν Σαμπά. Στίς διεθνεῖς συσκέψεις δέν μποροῦμε νά περιορίζουμε τό πρόγραμμά μας σέ ὅ,τι εἶναι ἀποδεκτό ἀπό αὐτά τά στοιχεῖα. Διαφορετικά θά γίνουμε αἰχμάλωτοι τῶν ταλαντευόμενων πασιφιστῶν. Ἔτσι ἔγινε λογουχάρη στή διεθνή συνδιάσκεψη τῶν γυναικῶν στή Βέρνη. Ἡ γερμανική ἀντιπροσωπεία, πού ἀκολούθησε τήν ἄποψη τῆς σ. Κλάρας Τσέτκιν, στήν πράξη ἔπαιξε στή συνδιάσκεψη αὐτή τό ρόλο τοῦ «κέντρου». Ἡ συνδιάσκεψη τῶν γυναικῶν εἶπε μόνο ὅσα μποροῦσαν νά γίνουν ἀποδεκτά ἀπό τίς ἀντιπροσώπους τοῦ ὀπορτουνιστικοῦ ὀλλανδικοῦ κόμματος τοῦ Τρούλστρα καί τίς ἀντιπροσώπους I.L.P. (Ἀνεξάρτητο ἐργατικό κόμμα), πού—ἄς μήν τό ξεχνᾶμε—στή συνδιάσκεψη τῶν σωβινιστῶν τῆς «συνεννόησης» στό Λονδίνο ψήφισε ὑπέρ τῆς ἀπόφασης Βαντερβέλντε. Ἐμεῖς τρέφουμε τή μεγαλύτερη ἐκτίμηση πρός τό I.L.P. γιά τόν παλικαρίσιο ἀγώνα του κατά τῆς ἀγγλικῆς κυβέρνησης τόν καιρό τοῦ πολέμου. Ξέρουμε ὅμως ὅτι τό κόμμα αὐτό δέν στηριζόταν καί δέν στηρίζεται στό ἔδαφος τοῦ μαρξισμοῦ. Καί πιστεύουμε ὅτι στίς σημερινές στιγμές τό βασικό καθῆκον τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἀντιπολίτευσης εἶναι νά ὑψώνει τή σημαία τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ, νά πεῖ στούς ἐργάτες σθεναρά καί συγκεκριμένα πῶς βλέπουμε ἐμεῖς τούς ἰμπεριαλιστικούς πολέμους, νά ρίξει τό σύνθημα τῆς μαζικῆς ἐπαναστατικῆς δράσης, δηλ. τῆς μετατροπῆς τῆς ἐποχῆς τῶν ἰμπεριαλιστικῶν πολέμων σέ ἀπαρχή τῆς ἐποχῆς τῶν ἐμφυλίων πολέμων.

Ἐπαναστατικά σοσιαλδημοκρατικά στοιχεῖα, παρόλες τίς δυσκολίες, ὑπάρχουν σέ πολλές χῶρες. Ὑπάρχουν καί στή Γερμανία καί στή Ρωσία καί στίς Σκανδιναβικές χῶρες (ἕνα ρεῦμα μέ ἐπιροή πού ἐκπρόσωπός του εἶναι ὁ σ. Χέγκλουντ), καί στά Βαλκάνια (τό κόμμα τῶν βουλγάρων «τεσνιάκι») καί στήν Ἰταλία καί στήν Ἀγγλία (μιά μερίδα τοῦ Βρετανικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος) καί στή Γαλλία (ὁ ἴδιος ὁ Βαγιάν ὁμολόγησε στή «L'Humanité» ὅτι πῆρε γράμματα διαμαρτυρίας ἀπό διεθνιστές, δέν δημοσίευσε ὅμως κανένα ἀπ' αὐτά αὐτούσιο) καί στήν Ὀλλανδία (οἱ τριμπουνιστές[231]) κτλ. Τό καθῆκον τῆς ἡμέρας εἶναι τοῦτο δῶ: νά συσπειρώσουμε τά μαρξιστικά αὐτά στοιχεῖα

—ὅσο ὀλιγάριθμα καί ἄν εἶναι στήν ἀρχή—νά θυμίσουμε ἐξονόματός τους τά ξεχασμένα σήμερα λόγια τοῦ γνήσιου σοσιαλισμοῦ, νά καλέσουμε τούς ἐργάτες ὅλων τῶν χωρῶν νά ξεκόψουν ἀπό τούς σωβινιστές καί νά ταχθοῦν κάτω ἀπό τήν παλιά σημαία τοῦ μαρξισμοῦ.

Οἱ συσκέψεις μέ τά λεγόμενα προγράμματα «δράσης» ὥς τώρα καταλήγανε μόνο στό νά διακηρυχθεῖ μέ περισσότερη ἤ λιγότερη πληρότητα ἕνα πρόγραμμα ἁπλοῦ πασιφισμοῦ. Ὁ μαρξισμός δέν εἶναι πασιφισμός. Εἶναι ἀπαραίτητο νά ἀγωνιστοῦμε γιά νά σταματήσει τό γρηγορότερο ὁ πόλεμος. Μόνο ὅμως ὅταν καλοῦμε σέ *ἐπαναστατικό* ἀγώνα τό αἴτημα τῆς εἰρήνης ἀποκτᾶ προλεταριακό νόημα. Χωρίς μιά σειρά ἐπαναστάσεις ἡ λεγόμενη δημοκρατική εἰρήνη εἶναι μικροαστική οὐτοπία. Πραγματικό πρόγραμμα δράσης θά ἦταν μόνο ἕνα *μαρξιστικό* πρόγραμμα, πού θά ἔδινε στίς μάζες ὁλοκληρωμένη καί ξάστερη ἀπάντηση γιά ὅσα συνέβηκαν, πού θά ἐξηγοῦσε τί εἶναι ἰμπεριαλισμός καί πῶς πρέπει νά τόν πολεμᾶμε, πού θά δήλωνε ἀνοιχτά ὅτι ὁ ὀπορτουνισμός εἶναι ἐκεῖνος πού ὁδήγησε στή χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς καί θά καλοῦσε ἀνοιχτά νά χτίσουμε μιά μαρξιστική Διεθνή χωρίς τούς ὀπορτουνιστές καί *ἐνάντια* στούς ὀπορτουνιστές. Μόνο ἕνα τέτιο πρόγραμμα πού θά ἔδειχνε ὅτι πιστεύουμε στόν ἑαυτό μας, ὅτι πιστεύουμε στό μαρξισμό, ὅτι κηρύσσουμε ἐνάντια στόν ὀπορτουνισμό πόλεμο ζωῆς καί θανάτου, θά μᾶς ἐξασφάλιζε ἀργά ἤ γρήγορα τή συμπάθεια τῶν γνήσιων προλεταριακῶν μαζῶν.

ΤΟ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΙΙΙ ΔΙΕΘΝΗΣ

Τό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας ἀπό καιρό ἔχει ἀποσχιστεῖ ἀπό τούς ὀπορτουνιστές πού ὑπῆρχαν στίς γραμμές του. Οἱ ρῶσοι ὀπορτουνιστές ἔγιναν τώρα καί σωβινιστές. Τό γεγονός αὐτό ἐνισχύει ἁπλῶς τή γνώμη μας ὅτι ἡ ρήξη μαζί τους ἦταν ἀναγκαία πρός τό συμφέρον τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἔχουμε τήν πεποίθηση ὅτι οἱ σημερινές διαφωνίες τῶν σοσιαλδημοκρατῶν μέ τούς σοσιαλσωβινιστές δέν εἶναι καθόλου μικρότερες ἀπό τίς διαφωνίες ἀνάμεσα στούς σοσιαλιστές καί στούς ἀναρχικούς, τότε πού οἱ σοσιαλδημοκράτες ἀποσχίστηκαν ἀπό τούς ἀναρχικούς. Ὁ ὀπορτουνιστής Monitor εἶπε σωστά στήν «Preußische Jahrbücher» ὅτι ἡ σημερινή ἑνότητα συμφέρει στούς ὀπορτουνιστές καί στήν ἀστική τάξη, ἐπειδή

ἀναγκάζει τούς ἀριστερούς νά ὑποτάσσονται στούς σωβινιστές καί ἐμποδίζει τούς ἐργάτες νά κατανοοῦν τίς διαφορές ἀντιλήψεων καί νά δημιουργήσουν τό πραγματικά ἐργατικό, τό πραγματικά σοσιαλιστικό κόμμα τους. Ἔχουμε τή βαθύτατη πεποίθηση ὅτι μέ τή σημερινή κατάσταση πραγμάτων ἡ ρήξη μέ τούς ὀπορτουνιστές καί τούς σωβινιστές εἶναι τό πρῶτο χρέος κάθε ἐπαναστάτη—ὅπως ἡ ρήξη μέ τούς κίτρινους, μέ τούς ἀντισημίτες, μέ τά φιλελεύθερα ἐργατικά συνδικάτα κτλ. ἦταν ἀναγκαία ἀκριβῶς πρός τό συμφέρον τῆς γρηγορότερης διαφώτισης τῶν καθυστερημένων ἐργατῶν καί τῆς προσέλκυσής τους στίς γραμμές τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος.

῾Η Τρίτη Διεθνής θά ἔπρεπε, κατά τή γνώμη μας, νά ἱδρυθεῖ ἀκριβῶς σέ μιά τέτια ἐπαναστατική βάση. Γιά τό κόμμα μας δέν ὑπάρχει ζήτημα ἄν ἡ ρήξη μέ τούς σοσιαλσωβινιστές εἶναι σκόπιμη ἤ ὄχι. Γιά τό κόμμα μας τό ζήτημα αὐτό ἔχει λυθεῖ ἀμετάκλητα. Γιά τό κόμμα μας ὑπάρχει μόνο τό ζήτημα ἄν ἡ ρήξη αὐτή εἶναι πραγματοποιήσιμη στό ἀμεσότερο μέλλον, σέ διεθνή κλίμακα.

Εἶναι ἀπόλυτα εὐνόητο ὅτι γιά νά δημιουργηθεῖ μιά *διεθνής* μαρξιστική ὀργάνωση, πρέπει νά ὑπάρχει στίς *διάφορες* χῶρες ἡ θέληση γιά δημιουργία ἀνεξάρτητων μαρξιστικῶν κομμάτων. ῾Η Γερμανία, σάν χώρα μέ τό πιό παλιό καί τό πιό ἰσχυρό ἐργατικό κίνημα, ἔχει ἀποφασιστική σημασία. Τό ἄμεσο μέλλον θά δείξει, ἄν ἔχουν ὡριμάσει ἤ ὄχι οἱ ὅροι γιά τήν ἵδρυση μιᾶς νέας μαρξιστικῆς Διεθνοῦς. Ἄν ναί, τό κόμμα μας θά προσχωρήσει μέ χαρά σέ μιά τέτια, ξεκαθαρισμένη ἀπό τόν ὀπορτουνισμό καί τό σωβινισμό, ΙΙΙ Διεθνή. Ἄν ὄχι, τό γεγονός αὐτό θά δείξει ὅτι γιά ἕνα τέτιο ξεκαθάρισμα ἀπαιτεῖται ἀκόμη μιά λίγο-πολύ μακρόχρονη ἐξέλιξη. Στήν περίπτωση αὐτή τό κόμμα μας θά ἀποτελέσει τήν ἄκρα ἀντιπολίτευση μέσα στήν προηγούμενη Διεθνή—ὥσπου νά δημιουργηθεῖ στίς διάφορες χῶρες ἡ βάση γιά μιά διεθνή ἕνωση τῶν ἐργατῶν, πού νά στέκεται στίς θέσεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ.

Δέν ξέρουμε καί δέν μποροῦμε νά ξέρουμε πῶς θά ἐξελιχθοῦν τά πράγματα στό διεθνή στίβο τά ἀμέσως ἐρχόμενα χρόνια. Ἐκεῖνο πού ξέρουμε στά σίγουρα, καί γιά τό ὁποῖο ἔχουμε ἀκλόνητη πεποίθηση, εἶναι ὅτι τό κόμμα *μας* θά δουλεύει ἀκούραστα πρός αὐτή τήν κατεύθυνση στή χώρα *μας* μέσα στό προλεταριάτο *μας* καί θά χτίζει μέ ὅλη του τήν καθημερινή δράση τό ρωσικό τμῆμα μιᾶς *μαρξιστικῆς* Διεθνοῦς.

Καί σέ μᾶς, στή Ρωσία, δέν ὑπάρχει ἐπίσης ἔλλειψη ἀπό ἀνοιχτούς σοσιαλσωβινιστές καί ὁμάδες τοῦ «κέντρου». Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί θά παλέψουν ἐνάντια στήν ἵδρυση μιᾶς μαρξιστικῆς Διεθνοῦς. Ξέρουμε ὅτι ὁ Πλεχάνοφ ἀπό ἄποψη ἀρχῶν στέκεται στήν ἴδια βάση μέ τόν Ζύντεκουμ καί ὅτι ἀπό τώρα κιόλας τοῦ ἁπλώνει τό χέρι. Ξέρουμε ὅτι ἡ λεγόμενη «᾿Οργανωτική ᾿Επιτροπή», πού καθοδηγεῖται ἀπό τόν ᾿Αξελρόντ, κηρύσσει τόν καουτσκισμό σέ ρωσικό ἔδαφος. Μέ τό πρόσχημα τῆς ἑνότητας τῆς ἐργατικῆς τάξης οἱ ἄνθρωποι αὐτοί κηρύσσουν τήν ἑνότητα μέ τούς ὀπορτουνιστές καί μέσω αὐτῶν μέ τήν ἀστική τάξη. Ὅλα ὅμως ὅσα ξέρουμε γιά τό παρόν τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Ρωσίας μᾶς δημιουργοῦν τήν ἀπόλυτη πεποίθηση ὅτι τό συνειδητό προλεταριάτο τῆς Ρωσίας θά παραμείνει, ὅπως καί πρίν, *μέ τό μέρος τοῦ κόμματός μας.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΑΣΗΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Ἡ τακτική τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπέναντι στόν πόλεμο, πού τήν ἐκθέσαμε παραπάνω, εἶναι τό ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα τῆς τριαντάχρονης ἐξέλιξης τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Ρωσίας. Δέν μπορεῖ νά καταλάβει κανείς σωστά αὐτή τήν τακτική, καθώς καί τή σημερινή κατάσταση τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς χώρας μας, ἄν δέν ἐμβαθύνει στήν ἱστορία τοῦ κόμματός μας. Νά γιατί κι᾿ἐδῶ ἔχουμε χρέος νά θυμίσουμε στόν ἀναγνώστη τά βασικά γεγονότα αὐτῆς τῆς ἱστορίας.

Σάν ἰδεολογικό ρεῦμα ἡ σοσιαλδημοκρατία γεννήθηκε τό 1883, τότε πού γιά πρώτη φορά ἐκτέθηκαν συστηματικά στό ἐξωτερικό ἀπό τήν ὁμάδα «᾿Απελευθέρωση τῆς δουλιᾶς» οἱ σοσιαλδημοκρατικές ἀντιλήψεις προσαρμοσμένες στίς συνθῆκες τῆς Ρωσίας[232]. Ὥς στίς ἀρχές τῆς τελευταίας δεκαετίας τοῦ περασμένου αἰώνα ἡ σοσιαλδημοκρατία παρέμενε ἰδεολογικό ρεῦμα χωρίς σύνδεση μέ τό μαζικό ἐργατικό κίνημα τῆς Ρωσίας. Στίς ἀρχές τῆς τελευταίας δεκαετίας τοῦ περασμένου αἰώνα ἡ κοινωνική ἀνάπτυξη, ὁ ἀναβρασμός καί τό ἀπεργιακό κίνημα μέσα στούς ἐργάτες ἔκαναν τή σοσιαλδημοκρατία δραστήρια πολιτική δύναμη, δεμένη ἀδιάσπαστα μέ τόν ἀγώνα (τόσο τόν οἰκονομικό ὅσο καί τόν πολιτικό) τῆς ἐργατικῆς τάξης. Καί ἀπ᾿αὐτήν ἀκριβῶς τή στιγμή ἀρχίζει ἡ διάσπαση τῆς σοσιαλδημοκρατίας σέ «οἰκονομιστές» καί «ἰσκριστές».

ΟΙ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΣΤΕΣ» ΚΑΙ Η ΠΑΛΙΑ «ΙΣΚΡΑ» (1894-1903)

῾Ο «οἰκονομισμός» ἦταν ἕνα ὀπορτουνιστικό ρεῦμα μέσα στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία. ῾Η πολιτική του οὐσία συνοψιζόταν στό πρόγραμμα: «γιά τούς ἐργάτες ὁ οἰκονομικός, γιά τούς φιλελεύθερους ὁ πολιτικός ἀγώνας». Κύριο θεωρητικό του στήριγμα ἦταν ὁ λεγόμενος «νόμιμος μαρξισμός» ἤ «στρουβισμός», πού «δεχόταν» ἕνα «μαρξισμό» ἐντελῶς ἀπογυμνωμένο ἀπό κάθε ἐπαναστατικότητα καί προσαρμοσμένο στίς ἀνάγκες τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης. Οἱ «οἰκονομιστές», ἀναφερόμενοι στήν καθυστέρηση τῆς ἐργατικῆς τάξης τῆς Ρωσίας καί ἐπιθυμώντας «νά πᾶνε μέ τή μάζα», περιόριζαν τά καθήκοντα καί τήν εὐρύτητα τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος στόν οἰκονομικό ἀγώνα καί στήν πολιτική ὑποστήριξη τοῦ φιλελευθερισμοῦ καί δέν ἔβαζαν στόν ἑαυτό τους αὐτοτελῆ πολιτικά καθήκοντα καί κανένα ἐπαναστατικό καθῆκον.

῾Η παλιά «῎Ισκρα» (1900-1903) ἀγωνίστηκε νικηφόρα ἐνάντια στόν «οἰκονομισμό» στό ὄνομα τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας. ῞Ολος ὁ ἀνθός τοῦ συνειδητοῦ προλεταριάτου πέρασε μέ τό μέρος τῆς «῎Ισκρα». Λίγα χρόνια πρίν τήν ἐπανάσταση ἡ σοσιαλδημοκρατία ἐξάγγειλε ἕνα πολύ συνεπές καί ἀδιάλλακτο πρόγραμμα. Καί ἡ πάλη τῶν τάξεων, ἡ δράση τῶν μαζῶν τόν καιρό τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 ἐπαλήθευσαν αὐτό τό πρόγραμμα. Οἱ «οἰκονομιστές» προσαρμόζονταν στήν καθυστέρηση τῶν μαζῶν. ῾Η «῎Ισκρα» ἀνάτρεφε μιά πρωτοπορία ἐργατῶν ἱκανή νά ὁδηγήσει τίς μάζες πρός τά μπρός. Τά σημερινά ἐπιχειρήματα τῶν σοσιαλσωβινιστῶν (γιά τήν ἀνάγκη νά παίρνονται ὑπόψη οἱ μάζες, γιά προοδευτικότητα τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, γιά «αὐταπάτες» τῶν ἐπαναστατῶν κτλ.) *ὅλα* τά ἔχουν ἤδη προβάλει οἱ οἰκονομιστές. ῾Η σοσιαλδημοκρατική Ρωσία ἔχει γνωρίσει ἐδῶ καί 20 χρόνια τήν ὀπορτουνιστική μεταποίηση τοῦ μαρξισμοῦ σέ «στρουβισμό».

Ο ΜΕΝΣΕΒΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΜΠΟΛΣΕΒΙΚΙΣΜΟΣ (1903-1908)

῾Η ἀρχή τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης γέννησε μιά νέα πάλη ρευμάτων στούς κόλπους τῆς σοσιαλδημοκρατίας, πάλη πού ἦταν ἡ ἄμεση συνέχεια τῆς προηγούμενης πάλης. ῾Ο «οἰκονομισμός» μετατράπηκε σέ «μενσεβικισμό». ῾Η ὑπεράσπιση τῆς ἐπαναστατικῆς τακτικῆς ἀπό τήν παλιά «῎Ισκρα» δημιούργησε τόν «μπολσεβικισμό».

Στά θυελώδη χρόνια 1905-1907 ὁ μενσεβικισμός ἦταν ἕνα ὀπορτουνιστικό ρεῦμα, πού τό ὑποστήριζαν οἱ φιλελεύθεροι ἀστοί καί πού διοχέτευε τίς φιλελευθεροαστικές τάσεις μέσα στό ἐργατικό κίνημα. Προσαρμογή τοῦ ἀγώνα τῆς ἐργατικῆς τάξης στό φιλελευθερισμό—αὐτή ἦταν ἡ οὐσία τοῦ μενσεβικισμοῦ. Ἀντίθετα, ὁ μπολσεβικισμός ἔβαλε στούς σοσιαλδημοκράτες ἐργάτες τό καθῆκον νά ξεσηκώσουν σέ ἐπαναστατικό ἀγώνα τή δημοκρατική ἀγροτιά, παρά τίς ταλαντεύσεις καί τίς προδοσίες τοῦ φιλελευθερισμοῦ. Καί οἱ ἐργατικές μάζες, ὅπως τό ὁμολόγησαν ἐπανειλημμένα οἱ ἴδιοι οἱ μενσεβίκοι, πῆγαν μέ τούς μπολσεβίκους σ'ὅλες τίς σπουδαιότερες ἐξορμήσεις τόν καιρό τῆς ἐπανάστασης.

Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1905 ἐπαλήθευσε, στερέωσε, βάθυνε καί ἀτσάλωσε τήν ἀδιάλλακτα-ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατική τακτική στή Ρωσία. Ἡ ἀνοιχτή δράση τῶν τάξεων καί τῶν κομμάτων ἀποκάλυψε ἐπανειλημμένα τή σύνδεση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στό σοσιαλδημοκρατικό ὀπορτουνισμό («μενσεβικισμό») καί τό φιλελευθερισμό.

Ο ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΛΙΚΒΙΝΤΑΡΙΣΜΟΣ (1908-1914)

Ἡ ἀντεπαναστατική ἐποχή ξανάβαλε στήν ἡμερήσια διάταξη μέ ἐντελῶς νέα μορφή τό ζήτημα τῆς ὀπορτουνιστικῆς καί τῆς ἐπαναστατικῆς τακτικῆς τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Τό κύριο ρεῦμα τοῦ μενσεβικισμοῦ, παρά τίς διαμαρτυρίες πολλῶν ἀπό τούς καλύτερους ἐκπροσώπους του, γέννησε τό ρεῦμα τοῦ λικβινταρισμοῦ, τήν ἄρνηση τοῦ ἀγώνα γιά νέα ἐπανάσταση στή Ρωσία, τήν ἄρνηση τῆς παράνομης ὀργάνωσης καί τῆς παράνομης δουλιᾶς, τίς περιφρονητικές κοροϊδίες γιά «τήν παράνομη δουλιά», γιά τό σύνθημα τῆς δημοκρατίας κτλ. Ἡ ὁμάδα τῶν νόμιμων δημοσιολόγων τοῦ περιοδικοῦ «Νάσα Ζαριά» (ὁ κ. Πότρεσοφ, Τσερεβάνιν κτλ.) ἑνώθηκε σ'ἕναν πυρήνα ἀνεξάρτητο ἀπό τό παλιό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, πού μέ χιλιάδες μέσα τόν ὑποστήριζε, τόν διαφήμιζε καί τόν φρόντιζε ἡ φιλελεύθερη ἀστική τάξη τῆς Ρωσίας, πού ἤθελε νά ξεμάθουν οἱ ἐργάτες τόν ἐπαναστατικό ἀγώνα.

Τήν ὁμάδα αὐτή τῶν ὀπορτουνιστῶν τή διέγραψε ἀπό τό κόμμα ἡ συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ τοῦ Γενάρη 1912, πού ἀνασύστησε τό κόμμα παρά τή λυσσαλέα ἀντίσταση μιᾶς σειρᾶς ὁμάδων καί μικροομάδων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐπί δυό καί περισσότερα χρόνια (ἀρχές τοῦ 1912 ὥς τά μισά τοῦ 1914) ἔγινε ἕνας πεισματικός ἀγώνας ἀνάμεσα στά δυό σοσιαλδημοκρατικά

κόμματα: ἀνάμεσα στήν ΚΕ πού ἐκλέχτηκε τό Γενάρη τοῦ 1912 καί τήν «'Οργανωτική 'Επιτροπή», πού δέν ἀναγνώριζε τή συνδιάσκεψη τοῦ Γενάρη καί ἤθελε νά ἀνασυστήσει τό κόμμα μέ ἄλλο τρόπο, διατηρώντας δηλ. τήν ἑνότητα μέ τήν ὁμάδα τοῦ «Νάσα Ζαριά». Πεισματικός ἀγώνας ἔγινε καί ἀνάμεσα στίς δυό καθημερινές ἐργατικές ἐφημερίδες («Πράβντα» καί «Λούτς»[233] καί στούς διαδόχους τους) καί ἀνάμεσα στίς δυό σοσιαλδημοκρατικές ὁμάδες τῆς IV Κρατικῆς δούμας (τή «ΡΣΔΕ κοινοβουλευτική ὁμάδα» τῶν πραβντιστῶν ἤ μαρξιστῶν καί τή «Σοσιαλδημοκρατική κοινοβουλευτική ὁμάδα» τῶν λικβινταριστῶν μ'ἐπικεφαλῆς τόν Τσχεΐτζε).

Οἱ «πραβντιστές», ὑπερασπίζοντας τήν πίστη στίς ἐπαναστατικές ἐπιταγές τοῦ κόμματος, ὑπερασπίζοντας τήν ἄνοδο πού εἶχε ἀρχίσει μέσα στό ἐργατικό κίνημα (ἰδιαίτερα μετά τήν ἄνοιξη τοῦ 1912), συνδυάζοντας τή νόμιμη μέ τήν παράνομη ὀργάνωση, τόν τύπο μέ τή ζύμωση, συγκέντρωσαν γύρω τους τή συντριπτική πλειοψηφία τῆς συνειδητῆς ἐργατικῆς τάξης, ἐνῶ οἱ λικβινταριστές—δρώντας σάν πολιτική δύναμη ἀποκλειστικά μέσω τῆς ὁμάδας τοῦ «Νάσα Ζαριά»—στηρίζονταν στήν ὁλόπλευρη ὑποστήριξη τῶν φιλελευθεροαστικῶν στοιχείων.

Οἱ ἀνοιχτές χρηματικές εἰσφορές τῶν ἐργατικῶν ὁμάδων στίς ἐφημερίδες καί τῶν δυό κομμάτων, πού τήν ἐποχή ἐκείνη ἦταν μιά μορφή προσαρμοσμένη στίς ρωσικές συνθῆκες (καί ἡ μοναδική νόμιμα ἐπιτρεπόμενη καί ἐλεύθερα ἐλεγχόμενη ἀπ' ὅλους) γιά τήν εἴσπραξη *τῶν συνδρομῶν* ἀπό τούς σοσιαλδημοκράτες, ἐπιβεβαίωσαν περίτρανα τήν προλεταριακή πηγή τῆς δύναμης καί τῆς ἐπιροῆς τῶν «πραβντιστῶν» (μαρξιστῶν) καί τήν ἀστικοφιλελεύθερη πηγή τῶν λικβινταριστῶν (καί τῆς «ΟΕ» τους). Δίνουμε ὁρισμένα σύντομα στοιχεῖα γιά τίς εἰσφορές αὐτές πού δημοσιεύτηκαν λεπτομερειακά στό βιβλίο «Μαρξισμός καί λικβινταρισμός»[234] καί σέ συντομία στή γερμανική σοσιαλδημοκρατική ἐφημερίδα «Λαϊκή 'Εφημερίδα τῆς Λειψίας»[235] τῆς 21 τοῦ 'Ιούλη 1914.

Νά οἱ ἀριθμοί καί τό ἄθροισμα τῶν εἰσφορῶν στίς καθημερινές ἐφημερίδες τῆς Πετρούπολης, μαρξιστικές (πραβντιστικές) καί λικβινταριστικές, ἀπό τήν 1 τοῦ Γενάρη ὥς τίς 13 τοῦ Μάη 1914:

	Πραβντιστές		Λικβινταριστές	
	ἀριθμός εἰσφορῶν	ἄθροισμα σέ ρούβλια	ἀριθμός εἰσφορῶν	ἄθροισμα σέ ρούβλια
'Από ἐργατικές ὁμάδες	2873	18934	671	5296
'Από μή ἐργατικές ὁμάδες	713	2650	453	6760

Ἔτσι τό κόμμα μας ἕνωσε τό 1914 τά 4/5 τῶν συνειδητῶν ἐργατῶν τῆς Ρωσίας γύρω ἀπό τήν ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατική τακτική. Σ᾽ὅλο τό 1913 ὁ ἀριθμός τῶν εἰσφορῶν ἀπό ἐργατικές ὁμάδες ἦταν 2181 γιά τούς πραβντιστές καί 661 γιά τούς λικβινταριστές. Ἀπό τήν 1 τοῦ Γενάρη 1913 ὥς τίς 13 τοῦ Μάη 1914 ἔχουμε σύνολο: 5054 εἰσφορές ἀπό ἐργατικές ὁμάδες γιά τούς «πραβντιστές» (δηλ. γιά τό κόμμα μας) καί 1332, δηλ. 20,8% γιά τούς λικβινταριστές.

Ο ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΟΣΙΑΛΣΩΒΙΝΙΣΜΟΣ (1914-1915)

Ὁ μεγάλος εὐρωπαϊκός πόλεμος τοῦ 1914-1915 ἔδοσε σ᾽ὅλους τούς εὐρωπαίους, καθώς καί στούς ρώσους σοσιαλδημοκράτες, τή δυνατότητα νά ἐπαληθεύσουν τήν τακτική τους σέ μιά κρίση παγκόσμιας ἔκτασης. Ὁ ἀντιδραστικός, ληστρικός, δουλοκτητικός χαρακτήρας τοῦ πολέμου φαίνεται ἀσύγκριτα πιό ξεκάθαρα ἀπό τήν πλευρά τοῦ τσαρισμοῦ παρά ἀπό τήν πλευρά τῶν ἄλλων κυβερνήσεων. Παρόλα αὐτά ἡ βασική ὁμάδα τῶν λικβινταριστῶν (ἡ μοναδική, ἐκτός ἀπό τή δική μας, πού ἔχει σοβαρή ἐπιροή στή Ρωσία χάρη στούς δεσμούς της μέ τούς φιλελευθέρους) ἔκανε στροφή πρός τό σοσιαλσωβινισμό! Ἡ ὁμάδα αὐτή τοῦ «Νάσα Ζαριά», ἔχοντας γιά ἕνα ἀρκετά μακρόχρονο διάστημα τό μονοπώλιο τῆς νομιμότητας, ἄρχισε νά προπαγανδίζει μέσα στίς μάζες τήν ἰδέα «τῆς μή ἀντίστασης στόν πόλεμο», τήν ἰδέα ὅτι πρέπει νά εὔχεται κανείς νά νικήσει ἡ τριπλή (σήμερα τετραπλή) συνεννόηση καί κατηγοροῦσε τό γερμανικό ἰμπεριαλισμό γιά «ὑπέρμετρα ἁμαρτήματα» κτλ. Ὁ Πλεχάνοφ, πού ἀπό τό 1903 εἶχε δόσει ἐπανειλημμένα δείγματα ἔλλειψης στό ἔπακρο πολιτικοῦ χαρακτήρα καί περάσματος στούς ὀπορτουνιστές, πῆρε ἀκόμη πιό ξεκάθαρα τήν ἴδια αὐτή θέση, ἐγκωμιαζόμενος ἀπό ὁλόκληρο τόν ἀστικό τύπο τῆς Ρωσίας. Ὁ Πλεχάνοφ κατρακύλησε σέ σημεῖο πού νά χαρακτηρίζει τόν πόλεμο δίκαιο ἀπό τήν πλευρά τοῦ τσαρισμοῦ καί δημοσίευσε στίς κυβερνητικές ἐφημερίδες τῆς Ἰταλίας μιά συνέντευξη, πού μ᾽αὐτή προσπαθεῖ νά τραβήξει τήν Ἰταλία στόν πόλεμο!!

Ἡ ὀρθότητα τῆς ἐκτίμησης πού δόσαμε στό λικβινταρισμό καί τῆς διαγραφῆς τῆς κύριας ὁμάδας τῶν λικβινταριστῶν ἀπό τό κόμμα μας ἐπιβεβαιώθηκε ἔτσι ἀπόλυτα. Τό πραγματικό πρόγραμμα τῶν λικβινταριστῶν καί ἡ πραγματική σημασία τῆς κατεύθυνσής τους σήμερα δέν συνίσταται μόνο στόν ὀπορτουνι-

σμό γενικά, ἀλλά καί στό ὅτι ὑποστηρίζουν τά προνόμια καί τά πλεονεκτήματα τοῦ κυρίαρχου ἔθνους τῶν μεγαλορώσων τσιφλικάδων καί τῆς ἀστικῆς τάξης. Αὐτό ἀποτελεῖ *ἐθνικοφιλελεύθερη* κατεύθυνση τῆς ἐργατικῆς πολιτικῆς. 'Αποτελεῖ συμμαχία ἑνός μέρους τῶν ριζοσπαστῶν μικροαστῶν καί μιᾶς μηδαμινῆς μερίδας προνομιούχων ἐργατῶν μέ τή «δική τους» ἐθνική ἀστική τάξη ἐνάντια στή μάζα τοῦ προλεταριάτου.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

"Οπως εἴπαμε πιό πάνω, οὔτε οἱ λικβινταριστές, οὔτε μιά ὁλόκληρη σειρά ὁμάδων τοῦ ἐξωτερικοῦ (τοῦ Πλεχάνοφ, τοῦ 'Αλέξινσκι, τοῦ Τρότσκι κ.ἄ.), οὔτε οἱ λεγόμενοι «ἐθνικοί» (δηλ. μή μεγαλορῶσοι) σοσιαλδημοκράτες ἀναγνώρισαν τή συνδιάσκεψή μας τοῦ Γενάρη τοῦ 1912. 'Από τίς ἀμέτρητες βρισιές, μέ τίς ὁποῖες μᾶς περιέλουζαν, πιό συχνά ἐπαναλαβαινόταν ἡ κατηγορία γιά «σφετερισμό» καί «διασπαστική πολιτική». 'Απαντήσαμε, παρουσιάζοντας ἀκριβῆ στοιχεῖα πού ἐπιδέχονται ἀντικειμενική ἐπαλήθευση καί ἀποδείχνουν ὅτι τό κόμμα μας ἔχει ἑνώσει τά $^4/_5$ τῶν συνειδητῶν ἐργατῶν τῆς Ρωσίας. Αὐτό δέν εἶναι λίγο, ἄν παρθοῦν ὑπόψη ὅλες οἱ δυσκολίες τῆς παράνομης δουλιᾶς σέ ἀντεπαναστατική περίοδο.

"Αν ἦταν δυνατή «ἡ ἑνότητα» στή Ρωσία μέ βάση τή σοσιαλδημοκρατική τακτική, χωρίς νά ἀποκλειστεῖ ἡ ὁμάδα τοῦ περιοδικοῦ «Νάσα Ζαριά», τότε γιατί οἱ πολυάριθμοι ἀντίπαλοί μας δέν τήν πραγματοποίησαν *ἔστω καί μεταξύ τους;* 'Από τό Γενάρη τοῦ 1912 πέρασαν ὄχι λιγότερα ἀπό $3^1/_2$ χρόνια καί σ'ὅλο αὐτό τό διάστημα οἱ ἀντίπαλοί μας δέν μπόρεσαν νά δημιουργήσουν, παρόλη τήν ἐπιθυμία τους, σοσιαλδημοκρατικό κόμμα ἐναντίον μας. Τό γεγονός αὐτό εἶναι τό καλύτερο ἐπιχείρημα ὑπέρ τοῦ κόμματός μας.

"Ολη ἡ ἱστορία τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὁμάδων πού παλεύουν ἐνάντια στό κόμμα μας εἶναι ἱστορία κατάρευσης καί ἀποσύνθεσης. Τό Μάρτη τοῦ 1912 ὅλοι χωρίς ἐξαίρεση «ἑνώθηκαν» στή μάχη ἐναντίον μας. "Ομως ἀπό τόν Αὔγουστο ἤδη τοῦ 1912, πού δημιουργήθηκε ἐναντίον μας ὁ λεγόμενος «συνασπισμός τοῦ Αὐγούστου», ἄρχισε ἡ ἀποσύνθεση στίς γραμμές τους[236]. "Ενα μέρος ἀπό τίς ὁμάδες ἀποσπᾶται ἀπό αὐτούς. Δέν μποροῦν νά δημιουργήσουν κόμμα καί ΚΕ. Δημιουργοῦν μόνο μιά ΟΕ «γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἑνότητας». Στήν πραγματικότητα ὅμως αὐτή ἡ ΟΕ ἀποδείχτηκε ἕνα ἀνίσχυρο κάλυμμα τῆς

λικβινταριστικῆς ὁμάδας τῆς Ρωσίας. Σέ ὅλη τήν περίοδο τῆς τεράστιας ἀνόδου τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος στή Ρωσία καί τῶν μαζικῶν ἀπεργιῶν τῶν χρόνων 1912-1914 ἡ μοναδική ὁμάδα ἀπ᾿ὅλο τό συνασπισμό τοῦ Αὐγούστου, πού ἔκανε δουλιά μέσα στίς μάζες, παραμένει ἡ ὁμάδα τοῦ περιοδικοῦ «Νάσα Ζαριά», πού ἡ δύναμή της βρισκόταν στούς δεσμούς της μέ τούς φιλελευθέρους. Καί στίς ἀρχές τοῦ 1914 ἀποχωροῦν ἐπίσημα ἀπό τό «συνασπισμό τοῦ Αὐγούστου» οἱ λεττονοί σοσιαλδημοκράτες (οἱ πολωνοί σοσιαλδημοκράτες δέν συμμετεῖχαν σ᾿αὐτό τά συνασπισμό), ἐνῶ ὁ Τρότσκι, ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ συνασπισμοῦ, ἀποχώρησε ἐπίσημα καί ξαναΐδρυσε δική του χωριστή ὁμάδα. Τόν Ἰούλη τοῦ 1914 στή συνδιάσκεψη τῶν Βρυξελλῶν, μέ τή συμμετοχή τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Διεθνοῦς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου, τοῦ Κάουτσκι καί τοῦ Βαντερβέλντε συγκροτήθηκε ἐναντίον μας ὁ λεγόμενος «συνασπισμός τῶν Βρυξελλῶν», στόν ὁποῖο δέν μπῆκαν οἱ λεττονοί καί ἀπό τόν ὁποῖο ἔφυγαν ἀμέσως οἱ πολωνοί σοσιαλδημοκράτες—ἀντιπολίτευση. Μέ τήν ἔναρξη τοῦ πολέμου ὁ συνασπισμός αὐτός ἀποσυντίθεται. Τό «Νάσα Ζαριά», ὁ Πλεχάνοφ, ὁ Ἀλέξινσκι, ὁ ἀρχηγός τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ Καυκάσου Ἄν γίνονται ἀπροκάλυπτοι σοσιαλσωβινιστές καί κηρύσσουν τήν ἰδέα ὅτι εἶναι ἐπιθυμητή ἡ ἥττα τῆς Γερμανίας. Ἡ ΟΕ καί ἡ Μπούντ ὑπερασπίζουν τούς σοσιαλσωβινιστές καί τίς ἀρχές τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ. Ἡ κοινοβουλευτική ὁμάδα Τσχεΐτζε, ἄν καί καταψήφισε τίς πολεμικές πιστώσεις (στή Ρωσία τίς καταψήφισαν ἀκόμη καί οἱ ἀστοί δημοκράτες, οἱ τρουντοβίκοι), παραμένει πιστός σύμμαχος τοῦ περιοδικοῦ «Νάσα Ζαριά». Οἱ ἄκροι σοσιαλσωβινιστές μας, ὁ Πλεχάνοφ μέ τόν Ἀλέξινσκι καί Σία, εἶναι ἀπόλυτα ἱκανοποιημένοι ἀπό τήν ὁμάδα Τσχεΐτζε. Στό Παρίσι ἱδρύεται ἡ ἐφημερίδα «Νάσε Σλόβο» (παλιότερα «Γκόλος») μέ τή συμμετοχή κυρίως τοῦ Μάρτοφ καί τοῦ Τρότσκι, πού ἐπιθυμοῦν νά συμβιβάσουν τήν πλατωνική ὑπεράσπιση τοῦ διεθνισμοῦ μέ τό κατηγορηματικό αἴτημα τῆς ἑνότητας μέ τό περιοδικό «Νάσα Ζαριά», μέ τήν ΟΕ ἤ μέ τήν ὁμάδα Τσχεΐτζε. Ὕστερ᾿ἀπό τό φύλλο της ἀρ. 250 ἡ ἐφημερίδα αὐτή εἶναι ἀναγκασμένη νά ὁμολογήσει μόνη της τή διάλυσή της: μιά μερίδα τῆς Σύνταξης κλίνει πρός τό κόμμα μας, ὁ Μάρτοφ παραμένει πιστός στήν ΟΕ, πού κατηγορεῖ δημόσια τή «Νάσε Σλόβο» γιά «ἀναρχισμό» (ὅπως οἱ ὀπορτουνιστές τῆς Γερμανίας, ὁ Ντάβιντ καί Σία, ἡ «Internationale Korrespondenz»[237], ὁ Λέγκιν καί Σία κατηγοροῦν γιά ἀναρχισμό τόν σ.

Λῆμπκνεχτ)· ὁ Τρότσκι δηλώνει ὅτι ξεκόβει ἀπό τήν ΟΕ, ἀλλά θέλει νά πάει μαζί μέ τήν ὁμάδα Τσχεΐτζε. Νά τό πρόγραμμα καί ἡ τακτική τῆς ὁμάδας Τσχεΐτζε, ὅπως τήν ἐκθέτει ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες της. Στό τεῦχος 5 τοῦ περιοδικοῦ «Σοβρεμέννι Μίρ»[238] τοῦ 1915, περιοδικοῦ μέ κατεύθυνση τό πνεῦμα τῶν ἀπόψεων τοῦ Πλεχάνοφ καί τοῦ ᾽Αλέξινσκι, ὁ *Τσχενκέλι* γράφει:

*«Τό νά πεῖ κανείς, ὅτι ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατία ἦταν σέ θέση νά ἐμποδίσει τήν εἴσοδο τῆς χώρας στόν πόλεμο καί δέν τό ἔκανε, θά σήμαινε ἤ ὅτι ἐπιθυμεῖ στά κρυφά ὄχι μόνο ἡ ἴδια, μά καί ἡ πατρίδα της νά ξεψυχήσει στά ὁδοφράγματα, ἤ ὅτι βλέπει μέ ἀναρχικό τηλεσκόπιο τά πράγματα πού βρίσκονται δίπλα του»**.

Αὐτές οἱ λίγες γραμμές ἐκφράζουν ὅλη τήν οὐσία τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ: καί τή δικαιολόγηση ἀπό ἄποψη ἀρχῶν τῆς ἰδέας τῆς «ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας» στό σημερινό πόλεμο καί τίς εἰρωνεῖες—μέ τήν ἄδεια τῶν στρατιωτικῶν λογοκριτῶν—κατά τῆς προπαγάνδισης καί τῆς προετοιμασίας τῆς ἐπανάστασης. Τό ζήτημα δέν εἶναι καθόλου ἄν ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατία ἦταν ἤ ὄχι σέ θέση νά ἐμποδίσει τόν πόλεμο, ἤ ἄν μποροῦν γενικά οἱ ἐπαναστάτες νά ἐγγυηθοῦν τήν ἐπιτυχία τῆς ἐπανάστασης. Τό ζήτημα εἶναι ἄν ἡ στάση μας πρέπει νά εἶναι στάση σοσιαλιστῆ, ἤ ἄν πρέπει στ᾽ἀλήθεια «νά ξεψυχήσουμε» στήν ἀγκαλιά τῆς ἰμπεριαλιστικῆς ἀστικῆς τάξης.

ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΜΑΣ

῾Η σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας γεννήθηκε πρίν ἀπό τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση (1905) τῆς χώρας μας καί δυνάμωσε τόν καιρό τῆς ἐπανάστασης καί τῆς ἀντεπανάστασης. ῾Η καθυστέρηση τῆς Ρωσίας ἐξηγεῖ τήν ἐξαιρετική ἀφθονία τῶν ρευμάτων καί τῶν ἀποχρώσεων τοῦ μικροαστικοῦ ὀπορτουνισμοῦ στή χώρα μας, ἐνῶ ἡ ἐπιροή τοῦ μαρξισμοῦ στήν Εὐρώπη καί ἡ σταθερότητα τῶν νόμιμων σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων ὥς τόν πόλεμο ἔκαναν τούς ὑποδειγματικούς φιλελευθέρους μας νά γίνουν σχεδόν θαυμαστές τῆς «συνετῆς», «εὐρωπαϊκῆς» (μή ἐπαναστατικῆς), «νόμιμης», «μαρξιστικῆς» θεωρίας τῆς σοσιαλδημοκρατίας. ῾Η ἐργατική τάξη τῆς Ρωσίας δέν μπόρεσε

* «Σοβρεμέννι Μίρ», 1915, τεῦχ. 5, σελ. 148. ῾Ο Τρότσκι δήλωσε τελευταῖα ὅτι θεωρεῖ καθῆκον του νά ἐξυψώσει τό κύρος τῆς ὁμάδας Τσχεΐτζε μέσα στή Διεθνή. Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ὁ Τσχενκέλι ἀπό τήν πλευρά τή δική του θά ἐξυψώσει μέ τήν ἴδια δραστηριότητα τό κύρος τοῦ Τρότσκι μέσα στή Διεθνή...

νά σφυρηλατήσει τό κόμμα της διαφορετικά, παρά μέ ένα ἀποφασιστικό τριαντάχρονο ἀγώνα ἐνάντια σ᾽ὅλες τίς παραλλαγές τοῦ ὀπορτουνισμοῦ. Ἡ πείρα τοῦ παγκόσμιου πολέμου πού ἔφερε τήν ἐπαίσχυντη χρεοκοπία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί στερέωσε τή συμμαχία τῶν ἐθνικοφιλελευθέρων μας μέ τό σοσιαλσωβινιστικό λικβινταρισμό, ἑδραιώνει ἀκόμη περισσότερο τήν πεποίθησή μας ὅτι τό κόμμα μας πρέπει καί στό μέλλον νά ἀκολουθήσει τόν ἴδιο συνεπή ἐπαναστατικό δρόμο.

ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΝΘΗΜΑ ΤΩΝ ΕΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Στή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», άρ. φύλ. 40, ἀνακοινώσαμε ὅτι ἡ Συνδιάσκεψη τῶν τμημάτων ἐξωτερικοῦ τοῦ κόμματός μας ἀποφάσισε νά ἀναβάλει τό ζήτημα τοῦ συνθήματος «Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Εὐρώπης», ὡσότου συζητηθεῖ στόν τύπο ἡ *οἰκονομική* πλευρά του*.

Ἡ συζήτηση πού ἔγινε πάνω σ'αὐτό τό ζήτημα στή συνδιάσκεψή μας πῆρε μονόπλευρα πολιτικό χαρακτήρα. Αὐτό ἐνμέρει ἴσως νά ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι στή διακήρυξη τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τό σύνθημα αὐτό διατυπώνεται καθαρά σάν πολιτικό («τό ἄμεσο *πολιτικό* σύνθημα...»—λέει ἡ διακήρυξη) καί ταυτόχρονα δέν διατυπώνεται μόνο τό σύνθημα τῶν δημοκρατικῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης, μά καί ὑπογραμμίζεται εἰδικά ὅτι «χωρίς τήν ἐπαναστατική ἀνατροπή τῆς γερμανικῆς, τῆς αὐστριακῆς καί τῆς ρωσικῆς μοναρχίας» τό σύνθημα αὐτό εἶναι παράλογο καί ἀπατηλό.

Δέν θά ἦταν καθόλου σωστό νά φέρει κανείς ἀντιρήσεις στήν τέτια τοποθέτηση τοῦ ζητήματος *μέσα στά πλαίσια* τῆς πολιτικῆς ἐκτίμησης τοῦ συνθήματος αὐτοῦ—λογουχάρη ἀπό τήν ἄποψη ὅτι ἐπισκιάζει ἤ ἀδυνατίζει κτλ. τό σύνθημα τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης. Οἱ πολιτικοί μετασχηματισμοί πρός μιά πραγματικά δημοκρατική κατεύθυνση κι'ἀκόμη περισσότερο οἱ πολιτικές ἐπαναστάσεις δέν μποροῦν σέ καμιά περίπτωση ποτέ καί κάτω ἀπό ὁποιεσδήποτε συνθῆκες οὔτε νά ἐπισκιάσουν, οὔτε ν'ἀδυνατίσουν τό σύνθημα τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης. Ἀντίθετα, τή φέρνουν πάντα πιό κοντά, πλαταίνουν τή βάση της, ἐντάσσουν στό σοσιαλιστικό ἀγώνα νέα στρώματα μικροα-

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 161. *Ἡ Σύντ.*

στῶν καί μισοπρολεταριακῶν μαζῶν. Καί ἀπό τό ἄλλο μέρος οἱ πολιτικές ἐπαναστάσεις εἶναι ἀναπόφευκτες στήν πορεία τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης, πού δέν μποροῦμε νά τή βλέπουμε σάν μιά μόνο πράξη, μά πρέπει νά τή βλέπουμε σάν ἐποχή θυελωδῶν πολιτικῶν καί οἰκονομικῶν κλονισμῶν, σάν ἐποχή τῆς πιό ὀξυμένης ταξικῆς πάλης, ἐμφυλίου πολέμου, ἐπαναστάσεων καί ἀντεπαναστάσεων.

Ἄν ὅμως τό σύνθημα τῶν δημοκρατικῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης, σέ συνδυασμό μέ τήν ἐπαναστατική ἀνατροπή τῶν τριῶν ἀντιδραστικότατων μοναρχιῶν τῆς Εὐρώπης, μ'ἐπικεφαλῆς τή ρωσική μοναρχία, εἶναι τελείως ἄψογο σάν πολιτικό σύνθημα, ὡστόσο μένει ἀκόμη ἕνα σπουδαιότατο ζήτημα, τό ζήτημα τοῦ οἰκονομικοῦ περιεχομένου καί τῆς οἰκονομικῆς σημασίας αὐτοῦ τοῦ συνθήματος. Ἀπό τήν ἄποψη τῶν οἰκονομικῶν ὅρων τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, δηλαδή τῆς ἐξαγωγῆς κεφαλαίων καί τοῦ μοιράσματος τοῦ κόσμου ἀπό τίς «προηγμένες» καί «πολιτισμένες» ἀποικιακές δυνάμεις, οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Εὐρώπης μέσα σέ καπιταλιστικό καθεστώς εἴτε εἶναι ἀπραγματοποίητες, εἴτε εἶναι ἀντιδραστικές.

Τό κεφάλαιο ἔγινε διεθνές καί μονοπωλιακό. Ὁ κόσμος εἶναι μοιρασμένος ἀνάμεσα σέ μιά χούφτα μεγάλες Δυνάμεις, δηλαδή Δυνάμεις πού ἔχουν ἐπιτυχίες στή μεγάλη καταλήστευση καί καταπίεση τῶν ἐθνῶν. Τέσσερις μεγάλες Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης: ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ρωσία καί ἡ Γερμανία, μέ πληθυσμό 250-300 ἑκατομμύρια καί μέ ἔκταση περίπου 7 ἑκατομμύρια τετρ. χιλιόμετρα, ἔχουν ἀποικίες μέ πληθυσμό *σχεδόν μισό δισεκατομμύριο* (494,5 ἑκατομμύρια) καί μέ ἔκταση 64,6 ἑκατομμύρια τετρ. χιλιόμετρα, δηλαδή σχεδόν τή μισή ὑδρόγειο σφαίρα (133 ἑκατομμύρια τετρ. χιλιόμετρα, χωρίς τίς πολικές περιοχές). Προσθέστε σ'αὐτά τά τρία ἀσιατικά κράτη: τήν Κίνα, τήν Τουρκία καί τήν Περσία, πού τώρα τά διαμελίζουν οἱ ληστές πού διεξάγουν «ἀπελευθερωτικό» πόλεμο, δηλαδή: ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ρωσία, ἡ Ἀγγλία καί ἡ Γαλλία. Αὐτά τά τρία ἀσιατικά κράτη, πού μποροῦμε νά τά ὀνομάσουμε μισοαποικίες (στήν πραγματικότητα εἶναι τώρα κατά τά $^9/_{10}$ ἀποικίες) ἔχουν 360 ἑκατομμύρια πληθυσμό καί ἔκταση 14,5 ἑκατομμύρια τετρ. χιλιόμετρα (δηλαδή σχεδόν $1^1/_2$ φορά μεγαλύτερη ἔκταση ἀπό τήν ἔκταση ὅλης τῆς Εὐρώπης).

Σέ συνέχεια: ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καί ἡ Γερμανία ἔχουν τοποθετήσεις στό ἐξωτερικό ὄχι μικρότερες ἀπό 70 δισεκατομμύρια ρούβλια. Γιά νά εἰσπράττουν τό «θεμιτό» εἰσοδηματάκι

τους ἀπό τό στρογγυλούτσικο αὐτό ποσό—ἕνα εἰσοδηματάκι πού ξεπερνάει τά τρία δισεκατομμύρια ρούβλια τό χρόνο—ὑπάρχουν οἱ ἐθνικές ἐπιτροπές τῶν ἑκατομμυριούχων, πού ὀνομάζονται κυβερνήσεις, πού διαθέτουν στρατό καί πολεμικό στόλο καί «τοποθετοῦν» στίς ἀποικίες καί στίς μισοαποικίες τά χαϊδεμένα παιδιά καί τά ἀδέλφια «τοῦ κυρίου δισεκατομμυρίου» σάν ἀντιβασιλεῖς, προξένους, πρεσβευτές, κάθε λογῆς ὑπαλλήλους, παπάδες καί ἄλλες βδέλλες.

Ἔτσι εἶναι ὀργανωμένη στήν ἐποχή τῆς ἀνώτατης ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ ἡ καταλήστευση ἑνός περίπου δισεκατομμυρίου πληθυσμοῦ τῆς γῆς ἀπό μιά χούφτα μεγάλες Δυνάμεις. Καί εἶναι ἀδύνατο μέσα στόν καπιταλισμό νά ὑπάρξει διαφορετική ὀργάνωση. Νά παραιτηθοῦν ἀπό τίς ἀποικίες, ἀπό «τίς σφαῖρες ἐπιρροῆς», ἀπό τήν ἐξαγωγή κεφαλαίων; Τό νά σκέπτεται κανείς ἔτσι, σημαίνει ὅτι κατεβαίνει στό ἐπίπεδο ἑνός παπᾶ, πού κάθε Κυριακή κηρύσσει στούς πλουσίους τό μεγαλεῖο τοῦ χριστιανισμοῦ καί τούς συμβουλεύει νά δωρίζουν στούς φτωχούς... ἄν ὄχι μερικά δισεκατομμύρια, τουλάχιστο μερικές ἑκατοντάδες ρούβλια τό χρόνο.

Οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Εὐρώπης στίς συνθῆκες τοῦ καπιταλισμοῦ θά ἰσοδυναμοῦσαν μέ συμφωνία γιά τό μοίρασμα τῶν ἀποικιῶν. Στόν καπιταλισμό ὅμως δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ἄλλη βάση, ἄλλη ἀρχή μοιρασιᾶς ἐκτός ἀπό τή δύναμη. Ὁ δισεκατομμυριοῦχος δέν μπορεῖ νά μοιράσει μέ ὁποιονδήποτε ἄλλον «τό ἐθνικό εἰσόδημα» μιᾶς καπιταλιστικῆς χώρας παρά μόνο: «ἀνάλογα μέ τό κεφάλαιο» (κι᾿ἀκόμη πρέπει νά προσθέσουμε ὅτι τό μεγαλύτερο κεφάλαιο θά πάρει περισσότερα ἀπ᾿ὅσα τοῦ ἀναλογοῦν). Ὁ καπιταλισμός σημαίνει ἀτομική ἰδιοκτησία στά μέσα παραγωγῆς καί ἀναρχία στήν παραγωγή. Τό νά κηρύσσει κανείς μιά «δίκαιη» μοιρασιά τοῦ εἰσοδήματος σέ μιά τέτια βάση εἶναι προυντονισμός, στενοκεφαλιά μικροαστοῦ καί φιλισταίου. Τό μοίρασμα δέν μπορεῖ νά γίνει διαφορετικά παρά «σύμφωνα μέ τή δύναμη». Ἡ δύναμη ὅμως ἀλλάζει μέ τήν πορεία τῆς οἰκονομικῆς ἐξέλιξης. Ὕστερα ἀπό τό 1871 ἡ Γερμανία δυνάμωσε 3-4 φορές πιό γρήγορα ἀπό τήν Ἀγγλία καί τή Γαλλία. Ἡ Ἰαπωνία δυνάμωσε δέκα φορές πιό γρήγορα ἀπό τή Ρωσία. Γιά νά ἐλεγχθεῖ ἡ πραγματική δύναμη ἑνός καπιταλιστικοῦ κράτους, δέν ὑπάρχει καί δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ἄλλο μέσο ἐκτός ἀπό τόν πόλεμο. Ὁ πόλεμος δέν ἀντιφάσκει στίς βάσεις τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, ἀλλά εἶναι ἡ ἄμεση καί ἀναπόφευκτη ἀνάπτυξη αὐτῶν τῶν βάσεων. Στίς συνθῆκες τοῦ

καπιταλισμοῦ εἶναι ἀδύνατη μιά ἰσόμετρη οἰκονομική ἀνάπτυξη τῶν διαφόρων οἰκονομιῶν καί τῶν διαφόρων κρατῶν. Στίς συνθῆκες τοῦ καπιταλισμοῦ δέν μπορεῖ νά ὑπάρχουν ἄλλα μέσα γιά τήν ἀποκατάσταση ἀπό καιρό σέ καιρό τῆς παραβιασμένης ἰσορροπίας, ἐκτός ἀπό τίς κρίσεις στή βιομηχανία καί τούς πολέμους στήν πολιτική.

Φυσικά εἶναι δυνατές *προσωρινές* συμφωνίες ἀνάμεσα σέ καπιταλιστές καί ἀνάμεσα σέ κράτη. Μ'αὐτή τήν ἔννοια μπορεῖ νά δημιουργηθοῦν καί οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Εὐρώπης, σάν συμφωνία τῶν *εὐρωπαίων* καπιταλιστῶν... μέ ποιό σκοπό; Μόνο μέ τό σκοπό νά πνίξουν ἀπό κοινοῦ τό σοσιαλισμό στήν Εὐρώπη, νά περιφρουρήσουν ἀπό κοινοῦ τίς ληστεμένες ἀποικίες *ἐνάντια* στήν Ἰαπωνία καί στήν Ἀμερική, πού θεωροῦν τόν ἑαυτό τους στό ἔπακρο ἀδικημένο μέ τή σημερινή μοιρασιά τῶν ἀποικιῶν καί πού τόν τελευταῖο μισό αἰώνα δυνάμωσαν ἀσύγκριτα πιό γρήγορα ἀπ'ὅ,τι ἡ καθυστερημένη μοναρχική Εὐρώπη, πού ἄρχισε νά σαπίζει ἀπό τά γεράματα. Σέ σύγκριση μέ τίς Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς ἡ Εὐρώπη στό σύνολό της σημαίνει οἰκονομική στασιμότητα. Ἡ δημιουργία τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης μέ τή σημερινή οἰκονομική βάση, δηλαδή στίς συνθῆκες τοῦ καπιταλισμοῦ, θά σήμαινε ὀργάνωση τῆς ἀντίδρασης, γιά νά παρεμποδιστεῖ ἡ πιό γρήγορη ἀνάπτυξη τῆς Ἀμερικῆς. Πέρασαν γιά πάντα οἱ καιροί πού ἡ ὑπόθεση τῆς δημοκρατίας καί ἡ ὑπόθεση τοῦ σοσιαλισμοῦ συνδέονταν μόνο μέ τήν Εὐρώπη.

Οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες τοῦ κόσμου (καί ὄχι τῆς Εὐρώπης) εἶναι ἡ κρατική ἐκείνη μορφή ἕνωσης καί ἐλευθερίας τῶν ἐθνῶν, πού ἐμεῖς τή συνδέουμε μέ τό σοσιαλισμό—ὥς τότε πού ἡ πλήρης νίκη τοῦ κομμουνισμοῦ θά ὁδηγήσει στήν ὁριστική ἐξαφάνιση κάθε κράτους, μαζί καί τοῦ δημοκρατικοῦ. Ὡστόσο τό σύνθημα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τοῦ κόσμου, σάν αὐτοτελές σύνθημα, εἶναι ἀμφίβολο ἄν θά ἦταν σωστό, πρῶτο γιατί συγχωνεύεται μέ τό σοσιαλισμό καί, δεύτερο, γιατί θά μποροῦσε νά προκαλέσει τή λαθεμένη ἑρμηνεία ὅτι εἶναι ἀδύνατη ἡ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ σέ μιά μόνη χώρα, τή λαθεμένη ἑρμηνεία γιά τή στάση αὐτῆς τῆς χώρας ἀπέναντι στίς ὑπόλοιπες.

Ἡ ἀνισόμετρη οἰκονομική καί πολιτική ἀνάπτυξη εἶναι ἀπόλυτος νόμος τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἀπό δῶ βγαίνει πώς εἶναι δυνατή ἡ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ στήν ἀρχή σέ λίγες ἤ ἀκόμη καί σέ μιά μονάχα, χωριστά παρμένη καπιταλιστική χώρα. Τό

νικηφόρο προλεταριάτο αὐτῆς τῆς χώρας, ἀπαλλοτριώνοντας τούς καπιταλιστές καί ὀργανώνοντας στή χώρα του τή σοσιαλιστική παραγωγή, θά ὀρθωνόταν *ἐνάντια* στόν ὑπόλοιπο κόσμο, τόν καπιταλιστικό κόσμο, παίρνοντας μαζί του τίς καταπιεζόμενες τάξεις τῶν ἄλλων χωρῶν, ξεσηκώνοντας στίς χῶρες αὐτές ἐξεγέρσεις ἐνάντια στούς καπιταλιστές, δρώντας σέ περίπτωση ἀνάγκης ἀκόμη καί μέ στρατιωτική δύναμη ἐνάντια στίς ἐκμεταλλεύτριες τάξεις καί τά κράτη τους. Πολιτική μορφή τῆς κοινωνίας, ὅπου νικάει τό προλεταριάτο, ἀνατρέποντας τήν ἀστική τάξη, θά εἶναι ἡ λαοκρατική δημοκρατία, πού θά συγκεντρώσει ὅλο καί περισσότερο τίς δυνάμεις τοῦ προλεταριάτου τοῦ δοσμένου ἔθνους ἤ τῶν δοσμένων ἐθνῶν στήν πάλη ἐνάντια στά κράτη πού δέν θά ἔχουν ἀκόμη περάσει στό σοσιαλισμό. Δέν εἶναι δυνατή ἡ ἐξάλειψη τῶν τάξεων χωρίς τή δικτατορία τῆς καταπιεζόμενης τάξης, τοῦ προλεταριάτου. Δέν εἶναι δυνατή ἡ ἐλεύθερη ἕνωση τῶν ἐθνῶν στό σοσιαλισμό χωρίς μιά λίγο-πολύ μακρόχρονη, ἐπίμονη πάλη τῶν σοσιαλιστικῶν δημοκρατιῶν ἐνάντια στά ὀπισθοδρομικά κράτη.

Νά γιά ποιούς λόγους ὕστερα ἀπό ἐπανειλημμένες συζητήσεις τοῦ ζητήματος στή Συνδιάσκεψη τῶν τμημάτων ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ καί μετά τή Συνδιάσκεψη, ἡ Σύνταξη τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου κατάληξε στό συμπέρασμα ὅτι εἶναι λαθεμένο τό σύνθημα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 44,
23 τοῦ Αὐγούστου 1915

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «ΣΟΤΣΙΑΛ-ΝΤΕΜΟΚΡΑΤ» ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΚΕ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΝΘΗΜΑ ΤΩΝ ΕΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ[239]

Τό σύνθημα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης, ὅπως διατυπώθηκε στή διακήρυξη τῆς ΚΕ — πού συνοδεύτηκε μέ τήν ἔκκληση γιά ἀνατροπή τῶν μοναρχιῶν τῆς Ρωσίας, τῆς Αὐστρίας καί τῆς Γερμανίας — διαφέρει ἀπό τήν πασιφιστική ἑρμηνεία πού ἔδοσε σ'αὐτό τό σύνθημα ὁ Κάουτσκι καί οἱ ἄλλοι.

Στό Κεντρικό Ὄργανο τοῦ κόμματός μας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 44, δημοσιεύτηκε ἄρθρο τῆς Σύνταξης, πού ἀποδείχνει ὅτι τό σύνθημα τῶν «Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης»* δέν εἶναι σωστό ἀπό οἰκονομική ἄποψη. Εἴτε εἶναι ἕνα σύνθημα ἀπραγματοποίητο μέσα στόν καπιταλισμό, ἐφόσον προϋποθέτει τήν καθιέρωση σχεδιασμοῦ τῆς παγκόσμιας οἰκονομίας σέ συνθῆκες μοιράσματος τῶν ἀποικιῶν, τῶν σφαιρῶν ἐπιροῆς κτλ. ἀνάμεσα στίς διάφορες χῶρες. Εἴτε εἶναι ἕνα σύνθημα ἀντιδραστικό, πού σημαίνει προσωρινή συμμαχία τῶν μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης γιά μιά πιό ἐντατική καταπίεση τῶν ἀποικιῶν καί γιά τήν καταλήστευση τῆς Ἰαπωνίας καί τῆς Ἀμερικῆς, πού ἀναπτύσσονται πιό γρήγορα.

Γράφτηκε τόν Αὔγουστο τοῦ 1915

Δημοσιεύτηκε τόν Αὔγουστο τοῦ 1915 στήν μπροσούρα «Σοσιαλισμός καί πόλεμος» πού ἐκδόθηκε στή Γενεύη ἀπο τή Σύνταξη τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς μπροσούρας

---

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 359-363. *Ἡ Σύντ.*

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΥΛΙΚΑ

ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ

Etwa*
100 σελ.
à ** 600

*Οἱ τρεῖς Quellen****:
Ἡ ἀγγλική πολιτική οἰκονομία.
Ἡ γερμανική κλασσική φιλοσοφία.
Ἡ γαλλική πολιτική πάλη.

Κάρλ Μάρξ

Etwa:

1. Ἡ βιογραφία.
2. Ἡ φιλοσοφία. Ὁ διαλεκτικός ὑλισμός.
   Ἡ ὑλιστική ἀντίληψη τῆς ἱστορίας.
3. Ἡ οἰκονομική θεωρία τοῦ καπιταλισμοῦ.
4. Ἡ ταξική πάλη, ἰδιαίτερα τοῦ προλεταριάτου.
5. Ὁ σοσιαλισμός.

Ἡ θεωρία τῆς ἀξίας.
Mehrwert ****.
Ἡ ἐμπορευματική παραγωγή vs ***** τόν καπιταλισμό.
Ἡ ἀνάπτυξη τῆς μεγάλης παραγωγῆς καί οἱ μηχανές.
Ἡ ἱστορική τάση τοῦ καπιταλιστικοῦ τρόπου παραγωγῆς.

1. Ἡ βιογραφία.

4. Ἡ οἰκονομική θεωρία.
6. Ὁ σοσιαλισμός.
3. Ἡ ὑλιστική ἀντίληψη τῆς ἱστορίας.
2. Ἡ φιλοσοφική διδασκαλία.

Mensch σύγκρ. *Philosophie* στό Resister... Methodologie. Naturphilosophie στό Register... ******.

5. Ἡ πολιτική δράση σέ σχέση μέ τήν πάλη τῆς ἐργατικῆς τάξης.

---

* — Περίπου, σχεδόν. *Ἡ Σύντ.*

** — ὥς. *Ἡ Σύντ.*

*** — πηγές. *Ἡ Σύντ.*

**** — Ἡ ὑπεραξία. *Ἡ Σύντ.*

***** — versus — σχετικά μέ. *Ἡ Σύντ.*

****** — Ὁ ἄνθρωπος σύγκρ. *Ἡ φιλοσοφία* στό Εὑρετήριο... Ἡ μεθοδολογία. Ἡ φιλοσοφία τῆς φύσης στό Εὑρετήριο...[240]. *Ἡ Σύντ.*

«ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ»

῾Η πολιτική:

῾Ο πολύπλευρος χαρακτήρας τῆς ταξικῆς πάλης σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ μαρξισμοῦ.	῾Η ταξική πάλη τῶν ἐπαν. τοῦ 18ου αἰώνα καί τῶν ἐπαν. τοῦ 19ου αἰώνα. Οἱ ἱστορικοί τῆς ἐποχῆς τῆς παλινόρθωσης. ῾Η πεῖρα τῶν δεκαετιῶν 1830-1840, 1840-1850 (τοῦ χαρτισμοῦ)
῾Η ἐποχή τῆς προετοιμασίας. ῾Η ἐποχή τῶν ἀποφασιστικῶν μαχῶν.	1848, 1871...
῾Η ἀνάπτυξη τῆς ἐργατικῆς τάξης καί ἡ συμμετοχή της στήν πολιτική ζωή.	῾Η στάση ἀπέναντι στή βίαιη ἐπανάσταση.
Ὅλες οἱ μορφές πάλης, ἡ ταξική πάλη καί οἱ μετατροπές της ἀπό τήν «εἰρηνική» οἰκονομική ὥς τόν ἐμφύλιο πόλεμο...	῾Ο φιλοσοφικός ὑλισμός. 18ος αἰώνας ὁ ὑλισμός σέ σχέση μέ τό μαρξισμό. ῾Η διαλεκτική μέθοδος. Οἱ θετικές ἐπιστῆμες τέλη τοῦ 19ου αἰώνα. ῾Ο ὑλισμός σέ σχέση μέ τόν χιουμισμό καί τόν καντιανισμό... (῾Ο Μάρξ γιά τόν Χάξλι)... Οἱ θετικές ἐπιστῆμες τοῦ 20οῦ αἰώνα. ῾Η σχέση ἀπέναντι στή θρησκεία.
Τό ἐθνικό ζήτημα («Κομμουνιστικό Μανιφέστο», «᾿Αλληλογραφία»)...	

Ἡ κατάσταση τῆς ἐργατικῆς τάξης στόν καπιταλιστικό τρόπο παραγωγῆς.
Οἱ ἰδιομ. τοῦ προλετάριου vs ἐργ. γενικά.
» » » » vs μικροαστική τάξη καί ἀγροτιά
Ἡ σημασία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος (αἰτίες τῆς ἀνάπτυξής του).
Ἡ ἀποστολή τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος.
Οἱ μορφές του (vs μέ τό σεχταρισμό καί τήν ἀστικοποίηση)

Ὁρισμός τοῦ *προλεταρίατου* (Register).

Συνδικάτα (ἡ ἀπόφαση τοῦ 1886)...[241]
Ἡ παιδαγωγική θεωρία...

Ἡ κατάσταση τῶν γυναικῶν καί ἡ *οἰκογένεια.*
Οἱ μεγάλες πόλεις...

Τό προλεταριάτο καί ἡ ἀγροτιά...
Bauer* (στό *Register).*

Ὁ νόμος τοῦ πληθυσμοῦ.

Ὁ καπιταλισμός καί ἡ γεωργία.

Ackerbau** (Register)
Ἡ γαιοπρόσοδος πού ξεπληρώνεται μέ δουλιά etc.
Ἡ χρηματική γαιοπρόσοδος.
Ἡ κεφαλαιοκρατική γαιοπρόσοδος.
law of diminishing returns***...

* — ὁ ἀγρότης. *Ἡ Σύντ.*
** — Ἡ γεωργία. *Ἡ Σύντ.*
*** — Ὁ νόμος τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους.. *Ἡ Σύντ.*

Ἡ βιογραφία καί ὁ χαρακτηρισμός τοῦ προσώπου... ||| 60 χιλ. γράμ.

Ἔκθεση ὁλόκληρης τῆς θεωρίας του, ἀλλά *κυρίως* τῆς οἰκονομικῆς της πλευρᾶς. { + 15 χιλ. γράμ. τῆς βιβλιογραφίας (ἀκριβῶς 15000)[242] }

(Ὁ μαρξισμός σάν ἐπιστημονική θεωρία).

Ἴσως εἶναι καλύτερα κατά ξεχωριστά ζητήματα { Mehrwert ἡ ἐκμετάλλευση ἡ συγκέντρωση ὁ μισθός ἐργασίας }

Σέ πολύ γενικές γραμμές θά μποροῦσε νά θιχτεῖ ἡ γέννηση τοῦ μαρξισμοῦ.

Δέν μποροῦμε νά ἀποφύγουμε τήν ἐξέταση τῶν ἀντιρήσεων (ὁ ρεβιζιονισμός)... ἡ παραπέρα ἐξέλιξη (Χίλφερντινγκ).

[; Κ. Σμίτ;]

Γράφτηκε τό Μάρτη-Ἰούνη τοῦ 1914
Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1959 στό περιοδικό «Βοπρόσι Ἰστόριι ΚΠΣΣ», τεῦχ. 4

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΘΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΕ ΕΜΦΥΛΙΟ ΠΟΛΕΜΟ[243]

※ Τό μοναδικά σωστό προλεταριακό σύνθημα εἶναι ἡ μετατροπή τοῦ σημερινοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο πόλεμο. Μιά τέτια ἀκριβῶς μετατροπή ἀπορέει ἀπό τίς ἀντικειμενικές συνθῆκες τῆς σημερινῆς πολεμικῆς καταστροφῆς καί μόνο τότε τά ἐργατικά κόμματα θά ἐκπληρώσουν τίς ὑποχρεώσεις πού ἀνέλαβαν στή Βασιλεία, ὅταν κάνουν συστηματική προπαγάνδα καί ζύμωση πρός τήν κατεύθυνση *α ὐ τ ή*.

Μόνο μιά τέτια τακτική θά εἶναι πραγματικά ἐπαναστατική τακτική τῆς ἐργατικῆς τάξης, πού ἀντιστοιχεῖ στίς συνθῆκες τῆς νέας ἱστορικῆς ἐποχῆς. ※

Γράφτηκε ὄχι νωρίτερα ἀπό τό Σεπτέμβρη τοῦ 1914

Δημοσιεύεται γιά πρώτη φορά, σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΜΠΡΟΣΟΥΡΑΣ «Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ»[244]

Ὁ εὐρωπαϊκός πόλεμος καί ὁ εὐρωπαϊκός σοσιαλισμός

1. Ὁ χαρακτήρας τοῦ πολέμου: ὁ ἰμπεριαλισμός (σάν τό βασικό).
   Ὁ ἰμπεριαλισμός, *τελευταῖο* στάδιο ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ.

2. Οἱ ἐθνικοί πόλεμοι ἀρχή τῆς ἐποχῆς τοῦ καπιταλισμοῦ vs ⟶ οἱ ἰμπεριαλιστικοί πόλεμοι τό τέλος της.

   { *Ὁ ἐθνικός* πόλεμος: νά ἑνώσει τό ἐθνικό ἔδαφος σάν βάση ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ, νά σαρώσει τά προκαπιταλιστικά ὑπολείμματα.
   Ὁ ἰμπεριαλιστικός πόλεμος: ὅλοι αἰσθάνονται ἤδη στριμωγμένοι στό καπιταλιστικό καράβι πού βυθίζεται, θέλουν νά ἐκτοπίσουν τούς ἄλλους καί νά ἀναβάλουν τό τέλος τοῦ καπιταλισμοῦ.

3. Ὁ πόλεμος ἑτοιμάστηκε διπλωματικά πρίν ἀπό πολύ καιρό (30-40 χρόνια): ἡ «φυσιολογικότητά» του, ἡ «ἀναμονή» του (καί «ξεσυνηθίσαμε»: ὁ Ἄντλερ στήν τελευταία συνεδρίαση τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου[245]).

4. Ὁ ἐπουσιώδης χαρακτήρας τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου (Σερβία) στό σημερινό πόλεμο.

5. Ἡ χρησιμοποίηση ἀπομέρους τῆς ἀστικῆς τάξης τῶν παραδόσεων τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου: *«La patrie», Luzzatti**.

---

* — «Ἡ πατρίδα», Λουτσάττι. *Ἡ Σύντ.*

6. «Ἡ πατρίδα». Ἀπόσπασμα ἀπό τό «Κομμουνιστικό Μανιφέστο». Ἡ ἀνάλυσή του.

7. (α) Οἱ ἐργάτες δέν ἔχουν πατρίδα
(β) *Π ρ ῶ τ α στά* ὅρια τοῦ ἔθνους ——→ cf.* τούς πολέμους στά χρόνια 1790-1814, 1859, 1866, 1870.

[ὁ τωρινός πόλεμος τῆς Ἰνδίας ἤ τῆς Κίνας μέ τήν Ἰαπωνία ((eventuell**))]

(γ) καί αὐτό *ὄχι* μέ τήν ἀστική ἔννοια.
(δ) Εἶναι ἀδύνατη ἡ ἀπελευθέρωση χωρίς τίς κοινές προσπάθειες τῶν προλετάριων.
(ε) Πτώση τῶν ἐθνικῶν φραγμῶν.

8. Ἡ στάση ἀπέναντι στήν ἀλήθεια αὐτή: ὑπεράσπιση τοῦ ἐθνικισμοῦ ἀπό τούς ὀπορτουνιστές (ὁ Jaurès στό «L'Armée nouvelle»)...[246]
(Ὁ H. Wendel στό «*Neue Zeit*» 1914, τεῦχ. **19**, S. *8 4 3· ὑπέρ* τοῦ Ζωρές)[247].

9. Οἱ ταλαντεύσεις στή Διεθνή: ἀμυντικός καί ἐπιθετικός πόλεμος ἤ ἡ «ἄποψη τοῦ προλεταριακοῦ συμφέροντος»;

10. Ἀποσπάσματα τῶν παλιῶν δηλώσεων τοῦ Μπέμπελ κ.ἄ. καί ἡ ἀποσιώπηση τῆς ἀπόφασης τοῦ 1912.

11. Ἡ Διακήρυξη τῆς Βασιλείας (α) ἀποσπάσματα ἀπό τή Stuttgart
(β) ἡ ἀπειλή ἐμφυλίου πολέμου (1871 καί 1905)
(γ) τό «ἔγκλημα»

12. «Τά δεινά τῆς εἰσβολῆς» = σοφισμός (Κάουτσκι)...
«Ὁ τολστοϊσμός» = id.***

* — confer—σύγκρινε, παράβαλε. *Ἡ Σύντ.*
** — ὑποθετικά. *Ἡ Σύντ.*
*** — idem—ἐπίσης. *Ἡ Σύντ.*

«Τό πρακτικό ζήτημα: νίκη ή ἥττα τῆς χώρας *σου*» = σοφισμός[248].
Ὅλο αὐτό ἀνάγεται στό ζήτημα γιά τά δυό στρατόπεδα.
Μάλιστα, ὅμως ποιά δυό στρατόπεδα; Τά ἔθνη ἤ οἱ τάξεις;
Τί θά χάσουν οἱ ἐργάτες μέ τήν πατρίδα; «Τό αἰώνιο» στήν πατρίδα.
Ἡ πατρίδα, σάν ἀστικό κράτος, καί τά σύνορά του,—ἡ πατρίδα, σάν γλώσσα, ἔδαφος, etc.

13. Στήν πράξη ἡ στάση τῶν σοσιαλιστῶν σχετικά μέ τό δοσμένο πόλεμο:
Πρίν τόν πόλεμο: Ὁ H. Wendel στό «Neue Zeit». 1914, **τεῦχ. 18.**[249]
id. «*V o r w ä r t s*»

Ἡ «Leipziger Volkszeitung» σχετικά μέ τόν πόλεμο κατά τοῦ «τσαρισμοῦ»
id. «*V o r w ä r t s*»[250].

14. Μετά τόν πόλεμο: οἱ σέρβοι σοσιαλιστές. [εἰσβολή; ὑποδούλωση;] 10 σελ. περικοπῶν.

15. Οἱ ρῶσσοι σοσιαλδημοκράτες (ἡ ἀποχώρηση ἀπό τήν αἴθουσα δέν σημαίνει ἐπίδραση σύγκρ. τόν Fischer.[251])

Ad. 15.
«Ἡ ἐθελοντικότητα» τῶν ρώσων τοῦ Παρισιοῦ;;
(1) Ἡ διακήρυξη τῶν ρώσων σοσιαλιστῶν.
(2) » » τοῦ Λέντερ καί Σία[252].
«Γκόλος», ἀρ. φύλ. 9.[253]
Ἡ θέση τοῦ Πλεχάνοφ
||| «Σοβρεμέννογε Σλόβο» *ἀ π ο σ π ά σ μ α τ α*[254].
||| «*Γ κ ό λ ο ς*», *ἀρ. φύλ. 3* (15.IX).[255]
Σμιρνόφ (Ε) καί Π. Μάσλοφ[256].

16. Οἱ γάλλοι καί οἱ βέλγοι σοσιαλιστές. Καταπιέζουν; Γι'αὐτό... ἀστός ὑπουργός;;
Βαντερβέλντε. Guesde. (Αὐθεντίες;)
Ἡ ψήφιση τῶν πιστώσεων;

Τί νά κάνουμε; Νά κηρύσσουμε καί νά ἑτοιμάζουμε τόν ἐμφύλιο πόλεμο. Νά γίνουμε ὄχι ὑπουργοί, ἀλλά παράνομοι προπαγανδιστές!!
Ὁ σωβινισμός τοῦ Vaillant καί Σία στή «L'Humanité»[257].
Ὁ Compère-Morel γιά τό 1792[258] καί...
...οἱ ρῶσοι στήν Πολωνία.
Ὁ ἄθλιος G. Hervé καί οἱ ἀναρχοσυνδικαλιστές[259].
«Ἡ δημοκρατία»—καί ἡ συμμαχία μέ τόν τσάρο;;

17. Οἱ ἄγγλοι σοσιαλιστές.
Ὁ Hyndman καί ἡ στάση τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ τύπου ἀπέναντί του πρίν τόν πόλεμο[260].
Ὁ Kair-Hardie καί ὁ Μακντόναλντ.
Ἡ πάλη κατά τοῦ σωβινισμοῦ τῆς χώρας *σου*.
Ὁ πρωσσικός μιλιταρισμός, ὅμως ἡ Αἴγυπτος;
καί τό ἁλυσσόδεμα τῶν γυναικῶν;
Ἡ συμμετοχή στή στρατολογία.

18. Οἱ γερμανοί σοσιαλδημοκράτες. Τό κύριο. Ἡ ἡγεμονία στή Διεθνή. «Ἀπό ποιόν ζητοῦνται πολλά»...
Ὁ λόγος τοῦ Haase... Ἡ δικαίωση τοῦ πολέμου[261].
Ἡ ψήφιση τῶν πιστώσεων = προδοσία!
«Ὁ τσαρισμός». Σοφισμός καί ψευτιά!!
Ἀστικό ψέμα!!
Ὁ Bernstein στή «Vorwärts» γιά τόν Ἔνγκελς (1859)...[262].
Ὁ Ἔνγκελς τό 1890[263] (contra *Μέρινγκ)*[264]
Ἡ «Hamburger Echo» *vs* «Vorwärts»[265].

19. Σωβινισμός ἄγριος vs σωβινισμός ἀνιαρός καί ὑποκριτικός.

20. Ὁ R. Fischer καί ἡ ἀπάντηση σ'αὐτόν[266].
(Ἡ ὑπεράσπιση τῆς παραβίασης τῆς οὐδετερότητας τοῦ Βελγίου.)

«Sozialistische Monatshefte»: ἠθική δικαίωση τῆς παραβίασης τῆς οὐδετερότητας τοῦ Βελγίου[267].

21. Δυό ρεύματα στό γερμανικό σοσιαλισμό K. Liebknecht («Γκόλος», ἀρ. φύλ. 12[268] καί οἱ ἀγγλικές ἐφημερίδες).
«Bremer Bürger Zeitung»[269]—Mehring—Halle[270].
(συνεσταλμένες διαμαρτυρίες)...

22. Ἡ χρεοκοπία τῆς Διεθνοῦς { «Bremer Bürger Zeitung»[271] / Mehring / οἱ ἑλβετικές ἐφημερίδες } *Σχετικά μέ τή χρεοκοπία τῆς Διεθνοῦς*

«Volksrecht»[272]
Ἡ πολεμική τῶν γάλλων καί τῶν γερμανῶν. Ἡ Διακήρυξη τῶν γάλλων καί τῶν βέλγων (τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου;)[273].

«Ἡ Διεθνής, ἀνασυγκροτημένη καί ἀπαλλαγμένη ἀπό τούς λιποτάκτες».

«Ἡ ἄποψη τῆς γαλλικῆς κυβέρνησης»
(καί ποιά ἡ ἄποψη τῆς γερμανικῆς κυβέρνησης;;)

«Ἡ Διεθνής, ἀπαλλαγμένη ἀπό τούς λιποτάκτες» («Γκόλος», ἀρ. φύλ. 12).[274]

23. *Ἐξωραϊσμός* τῆς χρεοκοπίας τῆς Διεθνοῦς.
Ὁ Βαντερβέλντε καί ὁ Κάουτσκι.
«Ὁ κοῦκος καί ὁ πετεινός».
«Καί οἱ δυό ἔχουν δίκιο»
«kleinmütige Freunde»;;*

NB
Τό ταξίδι τοῦ Südekum[275]. Τά συμφέροντα τῆς γαλλικῆς καί τῆς γερμαν. ἀστικῆς τάξης.

24. Αἰτίες τῆς χρεοκοπίας τῆς Διεθνοῦς: ὁ ὀπορτουνισμός.

* — «λιγόψυχοι φίλοι»;; *Ἡ Σύντ.*

Stuttgart 1907.
῾Η ἀριστερή σύσκεψη τοῦ 1910 τῆς Κοπεγχάγης[276].

25. Οἱ ἰδέες τῶν ὀπορτουνιστῶν καί ἡ σημερινή στάση. { ἀπό τήν ἀπόφαση πού ψηφίστηκε στή Δανία σχετικά μέ τόν ὀπορτουνισμό[277]. }

26. ῞Ολη ἄραγε ἡ Διεθνής;
῎Οχι!!! Οἱ σέρβοι
῾Ο Κέιρ-Χάρντυ
῾Η ἀπάντηση στόν Φίσερ.
Στοιχεῖα τῆς Τρίτης Διεθνοῦς.
Οἱ αὐθεντίες: Κάουτσκι, *Γκέντ*, Βαντερβέλντε;;
(ἡ στάση ἀπέναντι στίς αὐθεντίες)...

27. ῾Ο ὀπορτουνισμός vs «κέντρο» στή Διεθνή
{ Τό «Sozialistische Monatshefte». ῾Η πλειοψηφία τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ἐφημερίδων. Οἱ μέθοδοι τῆς «Vorwärts» ῾Ο Κάουτσκι. } { ῾Υποκρισία ἤ ἐξωραϊσμός. }

28. Εἰρήνη κατά τοῦ πολέμου ἤ ἐμφύλιος πόλεμος κατά τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου; (῾Η εἰρήνη τῶν ὀπορτουνιστῶν πού ἑνώθηκαν μέ τήν ἀστική τάξη.)

῾Η «Καλούτσικη εἰρήνη» εἶναι σύνθημα τῶν μικροαστῶν ριζοσπαστῶν, τῆς μικροαστικῆς τάξης (σύγκρ. τόν Trevelyan καί Σία στήν ᾿Αγγλία[278]).
cf. «*Frankfurter Zeitung*, ἀποσπάσματα[279].

29. Μετατροπή τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο
1871
1905

῎Αλλο εἶναι ἡ ταχύτητα τῆς μετατροπῆς αὐτῆς καί ἄλλο ἡ κατεύθυνση πρός αὐτήν.

| ῾Ο ἱστορικός χαρακτήρας τῆς μετατροπῆς αὐτῆς. |

«*Weg zur Macht*» καί οἱ «*ἐπιδιώξεις ἀνατροπῆς*».

30. Ἡ νομιμότητα καί ἡ παρανομία τῆς ὀργάνωσης. — Ρίγα καί ἡ ΕΠ στή Ρωσία (ἡ κρίση τῆς *«Ρούσκογε Ζνάμια»*)[280] — Contra Κ. Κάουτσκι καί Σία γιά τόν «πατριωτισμό» τῶν ἐργατῶν στή Ρωσία.

Σύγκριση μέ τό στρατό. — «Γκόλος», άρ. φύλ. 18, στήλη 1η καί άρ. φύλ. 18, στήλη 4η.[281]

3 0 b i s. Ἡ «Vorwärts» καί ἡ *ταξική πάλη.* — («W. C. Modell 70»)[282]

Νά μήν ἀρνηθοῦμε τήν παράνομη ὀργάνωση, ὅμως νά μήν περιοριστοῦμε μόνο σ' αὐτή.

31. «Volkskrieg»*. Μάλιστα! Ὅμως ἀπό δῶ βγαίνουν ἄλλα συμπεράσματα.
→ γενικά ἡ πολιτοφυλακή δέν εἶναι μόνο γιά τήν ἄμυνα.
→ Δόξα στόν πόλεμο καί στά 42 cm.!![283]

32. Ὁ Frank καί ἡ «Opfertod»**
... «ἀπό σοσιαλδημοκρατική ἄποψη»...

3 2 b i s. Ὁ πόλεμος ἀποκάλυψε ὅλες τίς ἀδυναμίες καί τῶν κυβερνήσεων καί τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων.

33. Τά δεινά τοῦ πολέμου καί οἱ συνέπειές του. Τό ἐπαναστατικό κίνημα — καί ἡ χρεοκοπία τῆς ἄθλιας διπλωματίας τοῦ «κέντρου».

3 3 b i s. Οἱ ἀντιδραστικοί σκοποί τοῦ πολέμου *«Kreuz Zeitung»*[284] καί ἡ *«Νόβογε Βρέμια»*[285]
Ἡ «ἀπαισιοδοξία» τοῦ Μακντόναλντ;[286]. — Ὁ Ε. Σμιρνόφ στή «Ρούσκιγε Βέντομοστι», άρ. φύλ. 202.[287] Ὁ ἐθνικισμός στή *Ρωσία. Καντέτοι καί* ἐσέροι. «Ἡ ἐθελοντικότητα»: βλ. § 15.

* — «Λαϊκός πόλεμος». *Ἡ Σύντ.*
** — Ὁ Φράνκ καί ἡ «θυσία τῆς ζωῆς του». *Ἡ Σύντ.*

Τό δυνάμωμα τοῦ ἐθνικισμοῦ.
῾Ο πόλεμος εἶναι ὁ τελευταῖος;

34. ῾Η κατεύθυνση τῆς δουλιᾶς: ἡ ψήφιση τῶν πιστώσεων = σαλπιγκτής στόν πόλεμο.

(1) Νά μήν ψηφίσουμε τίς πιστώσεις. Αὐτό εἶναι προδοσία.
(2) ᾿Ενάντια στούς σωβινιστές τῆς χώρας *σου.*
(3) Νά μήν περιοριστοῦμε στή νόμιμη ὀργάνωση.
(4) Νά μήν ξεχνᾶμε τή Διακήρυξη τῆς Βασιλείας γιά τήν ἀπειλή ἐμφυλίου πολέμου.

35. ῞Ισως νά ἔχουμε ὑποδούλωση καί μισό αἰώνα ἀκόμη μέχρι τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση, ὅμως τί θά ἀφήσει ἡ ἐποχή *μας*, τί θά συνεισφέρουμε ἐμεῖς; Περιφρόνηση πρός τούς ὀπορτουνϊστές καί τούς προδότες ἤ *προετοιμασία* ἐμφυλίου πολέμου;;

῾Ο Μάρτοφ στήν «Γκόλος», ἀρ. φύλ. 21 ἀκόμη δέν μπορεῖ νά μπεῖ τό σύνθημα τῆς Κομμούνας: θά ἀπομονωθοῦμε ἀπό τίς πλατιές λαϊκές μάζες!!;[288]

Γράφτηκε τό Σεπτέμβρη-᾿Οχτώβρη τοῦ 1914

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1930
στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΣΗΜΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ «ΤΟ ΚΟ ΚΑΙ Η ΝΕΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ», ΠΟΥ ΨΗΦΙΣΤΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ[289]

3. Ἡ συνδιάσκεψη, ἐκφράζοντας τήν πλήρη συμπάθεια στήν ἰδέα νά ἐκδίδεται πιό τακτικά τό ΚΟ καί νά δημιουργηθεῖ καθημερινή ἐκλαϊκευτική ἐφημερίδα μέ τή Σύνταξη τοῦ ΚΟ, θεωρεῖ δυνατό ὅτι μπορεῖ νά δημιουργηθεῖ νέο ἐκδοτικό μετά τήν ἐξασφάλιση τοῦ βασικοῦ καθήκοντος—τῆς σωστῆς ὀργάνωσης τοῦ ΚΟ.

Ἡ συνδιάσκεψη καλεῖ ὅλους τούς συντρόφους τοῦ ἐξωτερικοῦ νά κάνουν μιά ἄμεση δραστική δουλιά πρός τήν κατεύθυνση αὐτή, ἰδιαίτερα νά ὑποστηρίζουν πιό συστηματικά τό ΚΟ μέ φιλολογικό ὑλικό σέ σύνδεση μέ τήν ὀργάνωση συσκέψεων τῶν συνεργατῶν κτλ.

Γράφτηκε ἀνάμεσα στίς 14 καί 19 τοῦ Φλεβάρη (27 τοῦ Φλεβάρη καί 4 τοῦ Μάρτη) 1915

Δημοσιεύτηκε τό 1915 στό πολυγραφημένο φυλλάδιο «Ἡ συνδιάσκεψη τῶν ὀργανώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ»

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

Η ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ[290]

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ἡ διαδήλωση τοῦ διεθνιστικοῦ προλεταριακοῦ κινήματος συμπίπτει τό χρόνο αὐτό μέ τήν περίοδο τοῦ πιό μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.

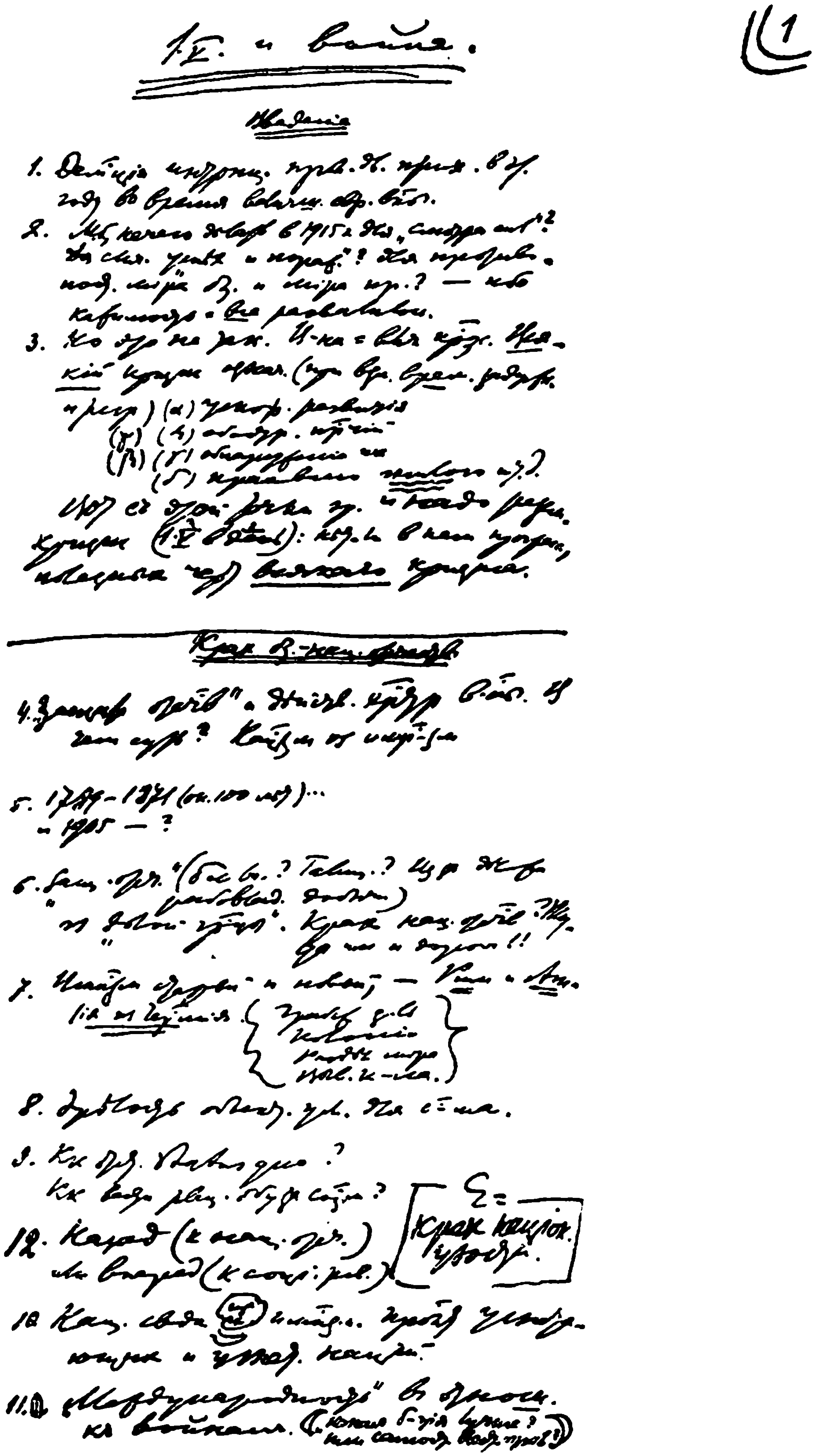
2. Μήπως δέν ἔχουμε νά κάνουμε τίποτε τό 1915 γιά τήν «ἐπιθεώρηση τῶν δυνάμεων»;
γιά σύγκριση τῶν «ἐπιτυχιῶν καί τῶν ἡττῶν»; γιά ἀντιπαράθεση τοῦ ἀστικοῦ κόσμου καί τοῦ προλεταριακοῦ κόσμου;
—γιατί φαινομενικά = *ὅλα* ἔγιναν ἐρείπια.

3. Ὅμως δέν εἶναι ἔτσι. Πόλεμος = ἡ πιό μεγάλη κρίση. *Ἡ κάθε* κρίση σημαίνει (μέ ἐνδεχόμενη *προσωρινή* καθυστέρηση καί ὀπισθοδρόμηση)
(α) ἐπιτάχυνση τῆς ἀνάπτυξης
(γ) (β) ὄξυνση τῶν ἀντιθέσεων
(β) (γ) ἀποκάλυψή τους
(δ) χρεοκοπία καθετί τοῦ **σάπιου** κτλ.

Νά ἀπό αὐτή τήν ἄποψη πρέπει νά ἐξετάσουμε τήν κρίση (τήν ἡμέρα τῆς πρωτομαγιᾶς): δέν ὑπάρχουν ἄραγε σ᾽αὐτήν προοδευτικά, ὠφέλιμα γνωρίσματα *κάθε* κρίσης.

Η ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΟ-ΕΘΝΙΚΩΝ ΠΑΤΡΙΔΩΝ

4. «Ἡ ὑπεράσπιση τῶν πατρίδων» καί ὁ πραγματικός χαρακτήρας τοῦ πολέμου. Σέ τί συνίσταται ἡ οὐσία; Ὁ ἐθνικισμός versus ἰμπεριαλισμό.

Ἡ πρώτη σελίδα τοῦ χειρογράφου τοῦ Β. Ι. Λένιν
«Ἡ πρωτομαγιά καί ὁ πόλεμος». — 1915
Σμίκρυνση

5. 1789-1871 (περίπου 100 χρόνια)...
καί τό 1905 — ;

6. «Ἡ ὑπεράσπιση τῶν πατρίδων» (Τό Βέλγιο; ἡ Γαλικία; Ἐξαιτίας τῆς διανομῆς τῆς δουλοκτητικῆς λείας) vs «κάτω τά σύνορα». Χρεοκοπία τῶν ἐθνικῶν πατρίδων;
Ἐκεῖ καί θά καταλήξουν!!

7. Ἰμπεριαλισμός παλιός καί νέος,—*Ρώμη* καί *Ἀγγλία vs Γερμανία.* { Λεηλασία τῶν γαιῶν / Ἀποικίες / Μοίρασμα τοῦ κόσμου / Ἐξαγωγή κεφαλαίου }

8. Ὡρίμανση τῶν ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν γιά τό σοσιαλισμό.

9. Πῶς νά ὑπερασπισθοῦμε τό status quo;
Πῶς νά διεξάγουμε ἐπαναστατική πάλη γιά τό σοσιαλισμό;

10. Ἡ ἐθνική ἐλευθερία *vs* ἰμπεριαλισμό. Τό προλεταριάτο τῶν καταπιεζόντων καί τῶν καταπιεζόμενων ἐθνῶν.

11. «Ἡ διεθνότητα» σχετικά μέ τούς πολέμους. ((«Ποιά ἀστική τάξη εἶναι καλύτερη»; ἤ ἀνεξάρτητες ἐκδηλώσεις τοῦ προλεταριάτου;))

12. Πίσω (πρός τήν ἐθνική πατρίδα) ἤ μπροστά (πρός τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση).

Σ* = χρεοκοπία τῆς ἐθνικῆς στενότητας.

Η ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ

13. Ὅλοι αἰσθάνονται (ἄν δέν τό ἀναγνωρίζουν) τή στροφή στήν ἱστορία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Κρίση καί χρεοκοπία τῆς Διεθνοῦς. Τί συμβαίνει; Ἡ Διεθνής ἦταν ἑνιαία ἄραγε ἤ ὑπῆρχαν δυό ρεύματα;

14. Ἀνασκόπηση τῆς στάσης ἀπέναντι στόν πόλεμο μέσα στό ἐργατικό κίνημα τῶν κυριότερων χωρῶν:

* — Συμπέρασμα. *Ἡ Σύντ.*

{ Γερμανία: 4 τοῦ Αὐγούστου vs Borchardt καί *«Die Internationale»*[291]
'Αγγλία:
Γαλλία: (Γκέντ + Σαμπά versus Merrheim)
Ρωσία.

{ 'Ιταλία, 'Ελβετία, Σουηδία } | Στήν πράξη δυό κόμματα παντοῦ |

15. Σέ τί συνίσταται ἡ οὐσία; Σύγκρινε τό ἀγγλικό καί γερμανικό ἐργατικό κίνημα =
    'Αστικά ρεύματα καί ἡ ἐπίδραση στό ἐργατικό κίνημα.

16. 'Η 15-χρονη πάλη μέ τόν ὀπορτουνισμό καί ἡ ἀνάπτυξή του στή Δυτική Εὐρώπη. 'Η χρεοκοπία τοῦ ὀπορτουνισμοῦ εἶναι ὠφέλιμη στό ἐργατικό κίνημα.
    ((Γκέντ—Χάιντμαν—Κάουτσκι—Πλεχάνοφ)).

17. 'Η κρίση τοῦ ἐπίσημου μαρξισμοῦ (1895-1915).
    Νά μήν ἀναστήσουμε τό πτῶμα, ἀλλά νά ἀναπτύξουμε τόν ἐπαναστατικό μαρξισμό ἐνάντια στόν ὀπορτουνιστικό «ἐπίσης μαρξισμό».

18. 'Ο μαρξισμός versus στρουβισμό...
    'Η διαλεκτική versus ἐκλεκτική...

19. Ξεσχισμένη σημαία; Στουτγάρδη 1907
    (χάσιμο τῶν αὐταπατῶν) Χέμνιτς 1910*
    Βασιλεία 1912

20. «"Ολες οἱ δυνατότητες», *ἐκτός* ἀπό τίς ἐπαναστατικές ἐνέργειες.

21. 'Αναρχισμός = ὀπορτουνισμός (μικροαστικός).
    «La Bataille Syndicaliste»[292] { Cornelissen, Grave, Kropotkine }

22. Abdankung der deutschen Sozialdemokratie**.
    Συντρίφτηκαν ἤ, πιό σωστά, χάθηκαν οἱ **ἄχρηστες** ὀργανώσεις—νά καθαριστεῖ τό ἔδαφος γιά καλύτερες.

---

* —'Εδῶ, ὅπως φαίνεται, πρόκειται γιά τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Κοπεγχάγης. *'Η Σύντ.*

** —'Η ἀποστασία τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας. *'Η Σύντ.*

«Ὑπερωρίμανση» (καί ὄχι ὅτι δέν ὡρίμασε τό προλεταριάτο): σύγκρινε τό 1907.

Η ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ ΤΩΝ ΜΙΚΡΟΑΣΤΙΚΩΝ ΑΥΤΑΠΑΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ

23. Ὁ πόλεμος παρουσιάζεται σάν ἑνιαία ἐθνική ὑπόθεση,—ἀπό τή μιά μεριά,—σάν ἀνωμαλία, παραβίαση τοῦ «εἰρηνικοῦ» καπιταλισμοῦ etc., ἀπό τήν ἄλλη.
Καί οἱ δυό αὐταπάτες εἶναι ἐπιζήμιες. Ὁ πόλεμος ἀφανίζει καί τίς δυό αὐταπάτες.

24. «Burgfrieden»*, «ὁ ἐθνικός συνασπισμός», «l' union sacrée»** στήν περίοδο τοῦ πολέμου;;

25. Ὁ πόλεμος εἶναι «τρομερό» πράγμα; Μάλιστα. Ὅμως εἶναι καί τρομερά *ἐπικερδής* ὑπόθεση.
160 δισεκατομμύρια > 60 ἑκατομμύρια ρούβλια.
Mehrwert = **10 - 20** *δισεκατομμύρια* ρούβλια.

26. «Προσαρμογή» τῆς βιομηχανίας στίς πολεμικές συνθῆκες.
(Καταστροφή. Γρήγορη συγκέντρωση).

27. Ὁ πόλεμος καί οἱ βάσεις τοῦ καπιταλισμοῦ.
«Ὁ εἰρηνικός δημοκρατισμός», «ὁ πολιτισμός», «ἡ νομικη τάξη» etc. versus φρίκες τοῦ πολέμου;;
Δέν εἶναι σωστό.
Ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία καί ἡ ἀνταλλαγή.
Ἐγγύηση καταστροφῆς γιά ὁρισμένους, ἐγγύηση καί βάση τῆς βίας.

28. Οἱ ἀποικίες καί οἱ ἐκχωρήσεις δικαιωμάτων.
«Τίμιος κοντσεσιονέρ»;***
«Ἀνθρωπιστής» ἀποικιστής;

29. Ὁ πόλεμος = τρομερά ἐπικερδής ὑπόθεση.
= ἄμεσο καί ἀναπόφευκτο προϊόν τοῦ καπιταλισμοῦ.

30. Οἱ ἐπιζήμιες αὐταπάτες εἶναι ἱκανές νά φρενάρουν μόνο τήν πάλη κατά τοῦ καπιταλισμοῦ.

---

* — «Ἡ κοινωνική εἰρήνη». *Ἡ Σύντ.*

** — «ἡ ἱερή συμμαχία». *Ἡ Σύντ.*

*** — ἐπιχειρηματίας πού τοῦ ἐκχωροῦνται δικαιώματα τοποθέτησης κεφαλαίων σέ ἄλλη χώρα μέ ὁρισμένους ὅρους. *Σημ. μετ.*

Η ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ ΤΩΝ ΟΝΕΙΡΟΠΟΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΣΙΦΙΣΜΟΥ

31. Καπιταλισμός *χ ω ρ ί ς* ἰμπεριαλισμό;
(Πρός τά πίσω νά κοιτάζουμε;)

32. Θεωρητικά (ἀφηρημένα) εἶναι δυνατό καί χωρίς τίς ἀποικίες etc.

33. Πῶς καί μέ τήν 4-ωρη ἐργάσιμη μέρα, 3000 ἐργατῶν minimum...

a d 33 «Ὁ καπιταλισμός *μπορεῖ* νά ἀναπτυχθεῖ *χωρίς* ἰμπεριαλισμό, χωρίς πολέμους, χωρίς ἀποικίες, μέ πλήρη ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου».

Ναί;

Ὁ καπιταλισμός *μπορεῖ* νά δόσει δεκάδες δισεκατομμύρια ὄχι γιά τόν πόλεμο, ἀλλά γιά βοήθεια στούς ἐξαθλιωμένους καί τούς ἐργάτες, διαιωνίζοντας μέ τόν τρόπο αὐτό τήν κυριαρχία τῆς τάξης τῶν καπιταλιστῶν!

Θεωρητικά ἡ κατάσταση καί ἀπό τίς δυό πλευρές εἶναι ἡ ἴδια. «Ἡ ἐξαναγκαστική πίεση τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τά ἀνθρωπιστικά μέτρα τοῦ ἀστοῦ». Σ᾿αὐτό βρίσκεται καί ἡ οὐσία, ὅτι ἡ πίεση *γενικά* δέν μπορεῖ νά ἐξαναγκάσει γιά τέτια πράγματα, ἀλλά χρειάζεται *π ί ε σ η* μέ τή δύναμη πραγματικῆς ἐπανάστασης. Ὅμως ἡ ἐπανάσταση καί ἡ ἀντεπανάσταση θά ὀξύνουν τήν πάλη μέχρι τό πιό οὐσιῶδες.

Τό ζήτημα συνίσταται στήν πάλη γιά μεταρυθμίσεις. Ἡ πάλη αὐτή εἶναι δίκαιη καί χρειάζεται μέσα σέ ὁρισμένα ὅρια, viz.*: 1) ἔλλειψη ἐπαναστατικῆς κατάστασης·—2) νά εἶναι μερικός ὁ χαρακτήρας τῶν βελτιώσεων, νά μήν ὀξυνθεῖ ἡ πάλη τῶν τάξεων μέχρι τήν ἐπανάσταση.—

34. Ἐξαιτίας τίνος; ἐξαιτίας τῶν φρικαλεοτήτων τοῦ πολέμου; (καί οἱ φρίκες τῶν κερδῶν;)
Ἐξαιτίας τῆς πίεσης τοῦ προλεταριάτου;
(καί ἡ προδοσία τοῦ ὀπορτουνισμοῦ;)

35. Εἰρήνη χωρίς προσαρτήσεις, ἀφοπλισμός etc. etc. — «Κατάργηση τῆς μυστικῆς διπλωματίας»;

Τό ἀντικειμενικό νόημα: *π α π α-* — «Utopia or hell»;**

* — videlicet — καί ἀκριβῶς. *Ἡ Σύντ.*

** — «Εἶναι οὐτοπία ἄραγε ὁ ἅδης»; *Ἡ Σύντ.*

δίστικες παρηγοριές ((Φόϋερμπαχ: ἡ θρησκεία παρηγορεῖ. Εἶναι ἄραγε ὠφέλιμο;)).

NB ['Η κρίση τῆς «Volksrecht» γιά τόν **Forel**]

36. Πάλη γιά μεταρυθμίσεις;
μάλιστα.—Τά ὅριά της.
Τό μερικό.
'Εποχή μεταρυθμίσεων, *ἔλλειψη* **ἐπαναστατικῆς κατάστασης.**
Σ'αὐτό βρίσκεται ἡ οὐσία.

ΟΙ ΚΑΡΠΟΙ ΤΗΣ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑΣ ΤΩΝ ΑΥΤΑΠΑΤΩΝ

37. Οἱ ἐπαναστατικές καταστάσεις
(α) Τά κατώτερα κοινωνικά στρώματα δέν θέλουν, τά ἀνώτερα δέν μποροῦν
(β) ἡ χειροτέρευση τῶν δεινῶν
(γ) ἐξαιρετική δραστηριότητα.

38. 'Αργή καί σπειροειδής ἡ ἀνάπτυξη.
Σύγκρινε τό 1900 versus 1905.

39. 'Η ληστεία τῶν καπιταλιστῶν καί ἡ ἀπάτη τῶν κυβερνήσεων; «Kriegssklaverei» *

40. 'Ο πόλεμος καί τά θαύματα τῆς τεχνικῆς;

41. 'Ο πόλεμος καί ἡ ἀνασύνταξη.
(οἱ ἐργάτες versus ἀγρότες)

42. Τρεῖς ψυχολογίες
(α) ἡ ἀπόγνωση καί ἡ θρησκεία
(β) τό μίσος πρός τόν ἐχθρό
(γ) τό μίσος πρός τόν καπιταλισμό ὄχι μόνο γενικά, ἀλλά πρός τή *δική σου* κυβέρνηση καί ἀστική τάξη.

43. «Κίνηση τοῦ παπα-Γκαπόν».

44. Γράμμα: «Mundspitzen»
(«Kamarades»)

45. 'Η κάθε κρίση ἄλλους μέν τούς λυγίζει, ἄλλους δέ τούς *ἀτσαλώνει.*

* — «στρατιωτική δουλεία». *'Η Σύντ.*

46. Θά ἀτσαλώσει—γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση
ΣΣ* =
Χρεοκοπία τοῦ ἐπιζήμιου, τοῦ σάπιου στό ἐργατικό κίνημα = ἀπομάκρυνση τῶν ἐμποδίων πού στέκονται μπροστά στίς ἐπαναστατικές μάχες.

Τά κέρδη τῶν καπιταλιστῶν.

Ἀνάμεσα στ'ἄλλα. Δάνειο 10 δισεκατομμυρίων στή Γερμανία. Τό δάνειο δίνει 5%. Ἡ κυβέρνηση τακτοποίησε ἔτσι τή δουλιά της, ὥστε τά *ταμιευτήρια* (γιά τήν ἐγγραφή στό δάνειο αὐτό) παίρνουν χρήματα ἀπό τά *δανειστικά* ταμεῖα (Darlehenskassen), πληρώνοντας σ'αὐτά $5^1/_4$%. Καί στά δανειστικά ταμεῖα δίνει χρήματα ἡ κυβέρνηση!! Ἀπάτη.
«*Das Volksrecht*» (Zürich), den 27.IV.1915.[293]

Ἡ ἀνοησία «τῶν ἀγαθούτσικων» οὐτοπιῶν: χωρίς μυστική διπλωματία,—θά ποῦμε τούς σκοπούς τοῦ πολέμου—εἰρήνη χωρίς προσαρτήσεις etc. etc. Ἀνοησία συναισθηματική καί ἀντιδραστική.

Τά παλιά ἔθνη (respective** τά ἀστικά κράτη) *versus* «κάτω τά σύνορα»!

Ἡ πείρα τῆς Ρωσίας: 1900 *versus* 1905
κάτω ἡ ἀπολυταρχία (1900) καί ὁ «λαός»... τά ἐπαναστατικά συνθήματα καί ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος...

Γράφτηκε στά τέλη τοῦ Ἀπρίλη 1915

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1929 στό περιοδικό «Προλετάρσκαγια Ρεβολιούτσιγια»

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

* — Τό σύνολο. *Ἡ Σύντ.*
** — ἀντίστοιχα. *Ἡ Σύντ.*

ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΗΤΤΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΣΟΥ ΣΤΟΝ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

Σημείωμα:

Σχετικά μέ τήν ἥττα τῆς χώρας σου στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο

1. Ὁ Ἀξελρόντ τοῦ 1-ου τρόπου (ὑπέρ τῆς ἥττας, ὅμως ὄχι τῶν βάσεων).
2. Ὁ Ἀξελρόντ τοῦ 2-ου τρόπου (κατά).
3. Ἡ ἀστική τάξη καί οἱ ἐπαναστάσεις της
   { 1870 δημοκρατική ἀντιπολίτευση
1905 Ρωσία }
4. Ἡ ἥττα κάθε χώρας καί ὅλων τῶν κυβερνήσεων εἶναι ἀνοησία ἤ πέρασμα στόν ἐμφύλιο πόλεμο.
5. Μέ συμφωνία ὅλων τῶν χωρῶν; Νά περιμένουμε ἄραγε;
6. Ρωσία: ἡ ἀστική ἐπανάσταση
   τό ἐθνικό ζήτημα.
7. Ἥττα τῆς Ρωσίας + σωβινισμός γερμανικός καί αὐστριακός.
8. «Οὔτε νίκες οὔτε ἧττες»; ≐ Status quo...

9*. «*Hochland*» γιά τούς σοσιαλδημοκράτες[294]

10*. «Ὁ κύριος ἐχθρός εἶναι στή χώρα σου».

11. Ὑποχώρηση στό σωβινισμό = ἀπάρνηση τῆς «ἥττας»...

---

* Τά σημεῖα πού σημειώνονται μέ ἀστερίσκους προστέθηκαν ἀργότερα ἀπό πάνω καί ἀπό δίπλα στά περιθώρια τοῦ χειρογράφου. *Ἡ Σύντ.*

12*. Ἡ ἥττα καί τά δεινά τοῦ λαοῦ... (σοφισμός)...

13*. Ἡ «ἀπολύτρωση» τῶν ἀποικιῶν (καί τῶν καταπιεζομένων ἐθνῶν) εἶναι καλό γιά τήν ἐπανάσταση. (Πόλεμος ἰμπεριαλιστικός = γιά ξαναμοίρασμα τῶν ἀποικιῶν καί γιά μεγαλοκρατικά προνόμια.)

14*. «Ὑπεράσπιση τῶν μεγαλοκρατικῶν προνομίων»;

15*. Τρεῖς κατευθύνσεις τοῦ μίσους.

Γράφτηκε νωρίτερα ἀπό τίς 8 (21) τοῦ Ἰούλη 1915
Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1934 στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XXIX

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

---

* — Τά σημεῖα πού σημειώνονται μέ ἀστερίσκους προστέθηκαν ἀργότερα ἀπό πάνω καί ἀπό δίπλα στά περιθώρια τοῦ χειρογράφου. *Ἡ Σύντ.*

ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΤΩΝ ΑΡΙΣΤΕΡΩΝ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ

Σχέδιο

῾Ο σημερινός πόλεμος εἶναι γέννημα τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, δηλαδή τοῦ ἀνώτερου σταδίου τοῦ καπιταλισμοῦ, ὅταν ἡ ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καί ἡ αὔξηση τοῦ κεφαλαίου ξεπέρασαν τά στενά πλαίσια ξεχωριστῶν ἐθνικῶν κρατῶν καί ὠθοῦν τίς «μεγάλες» Δυνάμεις νά ἐπιδιώκουν τήν ὑποδούλωση ξένων ἐθνῶν καί τήν κατάκτηση ἀποικιῶν σάν πηγές πρώτων ὑλῶν καί τόπων ἐξαγωγῆς κεφαλαίου.

Οἱ ἀντικειμενικές συνθῆκες γιά τό σοσιαλισμό ὡρίμασαν πλήρως καί οἱ μεγάλες Δυνάμεις στό σημερινό πόλεμο παλεύουν γιά νά ἀναβληθεῖ τεχνητά ἡ κατάρευση τοῦ καπιταλισμοῦ μέ τή διατήρηση καί τό δυνάμωμα τῆς ἐξάρτησης τῶν ἀποικιῶν, μέ τήν κατάκτηση προνομίων στήν παγκόσμια ἀγορά, τή διάσπαση καί τήν καταστολή τῆς διεθνιστικῆς ἐπαναστατικῆς πάλης τῶν ἐργατῶν.

Οἱ σοσιαλδημοκράτες ἀναγνωρίζουν πλήρως τήν ἀναγκαιότητα ἐλευθερίας γιά ὅλα τά ἔθνη. Στήν ἐποχή τῆς πάλης κατά τῆς φεουδαρχίας, τῆς ἀπολυταρχίας καί τῆς καταπίεσης ἀπό ξένα ἔθνη ἀναγνώριζαν τήν ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας,—καί σήμερα ἀναγνωρίζουν τό δίκαιο τοῦ πολέμου τῶν καταπιεζόμενων ἐθνῶν (ἰδιαίτερα τῶν ἀποικιῶν) κατά τῶν καταπιεστῶν τους, τῶν «μεγάλων» Δυνάμεων.

῞Ομως, ὁ σημερινός πόλεμος ἀνάμεσα στίς μεγάλες Δυνάμεις εἶναι πόλεμος τῶν δουλοκτητῶν γιά τό δυνάμωμα καί τό στερέωμα τῆς δουλείας, γιά τό ξαναμοίρασμα τῶν ἀποικιῶν, γιά τό «δικαίωμα» καταπίεσης ξένων ἐθνῶν, γιά τά προνόμια τοῦ κεφαλαίου τῆς μεγάλης Δύναμης, γιά τήν ἀντιδραστική κατα-

στολή τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Γι'αὐτό, οἱ φράσεις γιά «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας» ἀπό τήν πλευρά καί τῶν δυό ἐμπόλεμων ὁμάδων τῶν δυνάμεων στήν οὐσία εἶναι ἀπάτη τοῦ λαοῦ ἀπό τήν ἀστική τάξη. Οὔτε ἡ νίκη ὁποιασδήποτε ἀπό τίς σημερινές κυβερνήσεις, οὔτε status quo ante bellum * δέν μπορεῖ οὔτε νά περιφρουρήσει τίς ἐλευθερίες τῶν ἐθνῶν ἀπό τίς ἰμπεριαλιστικές μεγάλες Δυνάμεις, οὔτε νά δόσει τή δυνατότητα στήν ἐργατική τάξη γιά μιά ὑποφερτή ζωή, πού ὅλο καί πιό πολύ τήν πιέζει ἡ ἀκρίβεια, τά τράστ, ὁ μιλιταρισμός καί ἡ πολιτική ἀντίδραση πού συνδέεται μ'αὐτά ἀκόμη καί στίς πιό ἐλεύθερες χῶρες.

Ἡ πραγματική σημασία τοῦ συνθήματος «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας» στό δοσμένο πόλεμο εἶναι ἡ ὑπεράσπιση τῶν προνομίων καί τῶν πλεονεκτημάτων τῶν μεγάλων Δυνάμεων, ἡ ὑπεράσπιση τοῦ «δικαιώματος» τῆς δοσμένης ἀστικῆς τάξης νά καταπιέζει ξένα ἔθνη, εἶναι ἐθνικοφιλελεύθερη ἐργατική πολιτική, εἶναι συμμαχία ἑνός μικροῦ τμήματος τῶν ἐργατῶν μέ τήν ἐθνική ἀστική «τους» τάξη ἐνάντια στή μάζα τῶν προλεταρίων καί τῶν ἐκμεταλλευομένων. Οἱ σοσιαλιστές πού ἐφαρμόζουν μιά τέτια πολιτική εἶναι σωβινιστές στήν πράξη, σοσιαλσωβινιστές. Ἡ πολιτική ψήφισης τῶν πολεμικῶν πιστώσεων, συμμετοχῆς στήν Κυβέρνηση, Burgfrieden κ.ἄ. εἶναι πολιτική ὀπορτουνισμοῦ, εἶναι προδοσία τοῦ σοσιαλισμοῦ. Καί ἡ ἐργατική τάξη δέν μπορεῖ νά πραγματοποιήσει τούς μεγάλους σκοπούς τῆς χειραφέτησης τῆς ἐργασίας, ἄν δέν διεξάγει ἀποφασιστική πάλη κατά τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ.

Ἡ Διακήρυξη τῆς Βασιλείας τοῦ 1912 πού ψηφίστηκε ὁμόφωνα, προβλέποντας ἕναν τέτιο ἀκριβῶς πόλεμο ἀνάμεσα στίς μεγάλες Δυνάμεις, ὁ ὁποῖος καί ἄρχισε, ἀναγνώρισε ξεκάθαρα τόν ἀντιδραστικό, ἰμπεριαλιστικό χαρακτήρα τοῦ πολέμου αὐτοῦ καί δήλωσε καθαρά ὅτι πλησιάζει ἡ *προλεταριακή ἐπανάσταση* σέ σχέση ἀκριβῶς μ'αὐτό τόν πόλεμο. Καί πραγματικά, ὁ πόλεμος δημιούργησε ἐπαναστατική κατάσταση, γέννησε ἐπαναστατικές διαθέσεις καί ζυμώσεις. Τό καθῆκον τῶν σοσιαλδημοκρατῶν εἶναι νά τίς ὑποστηρίξουν καί νά τίς ἀναπτύξουν, νά συμβάλλουν στό ξεκαθάρισμα τῆς ἐπαναστατικῆς συνείδησης τῶν μαζῶν καί στήν ἀπαλλαγή τῆς συνείδησής τους ἀπό τό ψέμα τοῦ ἀστικοῦ καί τοῦ σοσιαλιστικοῦ σωβινισμοῦ, νά συμβάλλουν σέ κάθε ἀπόπειρα ἐπαναστατικῆς μαζικῆς πάλης κατά τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, γιά τό σοσιαλισμό, νά ἐπιδιώ-

* — ἡ κατάσταση πού ὑπῆρχε πρίν ἀπό τόν πόλεμο. *Ἡ Σύντ.*

ξουν τή μετατροπή τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο πόλεμο γιά τό σοσιαλισμό.

Γιά νά δυναμώσει ἡ ἐπαναστατική ζύμωση, οἱ σοσιαλδημοκράτες πρέπει νά χρησιμοποιήσουν τήν αὐξανόμενη ἐπιθυμία τῶν μαζῶν γιά εἰρήνη, πού ἐκφράζει τήν ἀπογοήτευση τῶν μαζῶν καί τήν ἀρχή τοῦ ξεκαθαρίσματος τῆς ἐπαναστατικῆς τους συνείδησης. Ταυτόχρονα οἱ σοσιαλδημοκράτες δέν πρέπει νά ξεγελοῦν τό λαό μέ τήν ἐλπίδα ὅτι εἶναι δυνατή, ἡ γρήγορη λίγο πολύ σταθερή, δημοκρατική εἰρήνη πού νά ἀποκλείει τήν καταπίεση τῶν ἐθνῶν, χωρίς τήν ἐπαναστατική ἀνατροπή τῶν σημερινῶν κυβερνήσεων.

Γράφτηκε νωρίτερα ἀπό τίς 13 (26) τοῦ 'Ιούλη 1915

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1937 στή Λενινιστική Συλλογή τόμ. XXX

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ Β.Ι. ΛΕΝΙΝ ΠΟΥ ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΑΝ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ ΠΟΥ ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΑΝ ΩΣ ΤΩΡΑ

('Ιούλης τοῦ 1914-Αὔγουστος τοῦ 1915)

1914

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΜΠΟΛΣΕΒΙΚΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΤΗΣ ΔΟΥΜΑΣ ΣΤΟ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ Ε. ΒΑΝΤΕΡΒΕΛΝΤΕ

'Η ἀπάντηση τῆς ΡΣΔΕ ὁμάδας στό τηλεγράφημα τοῦ Ε. Βαντερβέλντε, πού καλοῦσε τούς ρώσους ἐργάτες νά ὑποστηρίξουν τόν πόλεμο συντάχθηκε ἀπό τήν μπολσεβίκικη ὁμάδα τῆς Δούμας στή συνέλευση τῆς 30 τοῦ Σεπτέμβρη-1 τοῦ 'Οχτώβρη (13-14 τοῦ 'Οχτώβρη) 1914 καί στάλθηκε στόν Λένιν στό ἐξωτερικό. 'Ο Β. Ι. Λένιν στό γράμμα πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ ἀπό τίς 4 (17) τοῦ 'Οχτώβρη ἔγραφε: «Διάβασα τήν ἀπάντηση στόν Βαντερβέλντε καί στέλνω ἐσώκλειστα τίς σκέψεις μου ἀπ'ἀφορμή τήν ἀπάντηση αὐτή» ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 35ος, σελ. 123).

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ

'Ο Φ. 'Ιλίν γράφει στίς ἀναμνήσεις του ὅτι σέ ἀπάντηση στό τηλεγράφημα τοῦ τμήματος τῆς Λωζάννης πρός τόν Β. Ι. Λένιν, ὅτι ἡ διάλεξη τοῦ Γκ. Β. Πλεχάνοφ ὁρίστηκε στίς 11 τοῦ 'Οχτώβρη 1914, τό τμῆμα πῆρε τηλεγράφημα τοῦ Β. Ι. Λένιν, στό ὁποῖο πληροφοροῦσε τή μέρα ἄφιξής του στή Λωζάννη (βλ. «Πρακτικά τοῦ 'Ινστιτούτου Λένιν», τόμ. 1ος, 1931, σελ. 123).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Α. Κ. ΒΟΡΟΝΣΚΙ (ΒΑΛΕΝΤΙΝ)

'Ο Α. Κ. Βορόνσκι πληροφορεῖ γιά τήν παραλαβή τοῦ γράμματος αὐτοῦ στό γράμμα πρός τήν Ι. Φ. 'Αρμάντ τῆς 18 (31) τοῦ 'Οχτώβρη 1914. Στό γράμμα τοῦ Λένιν περιεχόταν ἡ παράκληση νά ρωτήσουν τόν Μ. Φ. Βλαντίμιρσκι γιά τά χειρόγραφα καί τά γράμματα.

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Κ.-Γ. ΜΠΡΑΝΤΙΝΓΚ

Στό γράμμα πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ τῆς 12 (25) τοῦ Νοέμβρη 1914 ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραφε: «Χτές τό βράδυ διαβάσαμε γιά τή σύλληψη 11 ἀτόμων (συμπεριλαμβανομένων καί 5 μελῶν τῆς ΡΣΔΕ ὁμάδας) ἔξω ἀπό τήν Πετρούπολη καί σήμερα στείλαμε τηλεγράφημα στόν Μπράντινγκ, γιά νά ἐξακριβώσετε (le

cas échéant* μέσω τῶν φιλλανδῶν) ἄν ἔχουν πιαστεῖ ἤ συλληφθεῖ τά 5 μέλη τῆς ΡΣΔΕ ὁμάδας» ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 271).

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Α. Γκ. ΣΛΙΑΠΝΙΚΟΦ

Γιά τά γράμματα αὐτά ὁ Β. Ι. Λένιν ἀναφέρει στό γράμμα πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ, πού γράφτηκε στά τέλη τοῦ Δεκέμβρη 1914: «Τά γράμματά μου πού ἔγραψα σέ Σᾶς, ἀσφαλῶς, χάνονται ἤ καθυστεροῦν: ἔγραψα ἐπανειλημμένα στόν Κομπέτσκι» ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 275). Γιά ἕνα ἀπό αὐτά τά γράμματα ὁ Λένιν ἀναφέρει σέ γράμμα του πρός τήν Α. Μ. Κολλοντάι: «Παρακαλέστε τόν 'Αλεξάντρ νά γνωριστεῖ μέ τόν Κομπέτσκι... καί νά πάρει ἀπ'αὐτόν τό γράμμα μου πού τοῦ ἔστειλα» ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 35ος, σελ. 135).

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Μ. Μ. ΛΙΤΒΙΝΟΦ

Στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ὁ Β. Ι. Λένιν εἶχε μεγάλη ἀλληλογραφία μέ τόν Μ. Μ. Λιτβίνοφ πού βρισκόταν στό Λονδίνο. «'Αλληλογραφῶ μέ τόν σύντροφο τοῦ Λονδίνου (Mr. Litvinoff)»,—ἀνακοινώνει ὁ Λένιν τό Νοέμβρη τοῦ 1914 σέ γράμμα πρός τήν Α. Μ. Κολλοντάι ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 272).

ΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΣΥΝΘΗΜΑ «ΕΙΡΗΝΗ»

Στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ φυλλάγεται ἡ τελευταία (21η) σελίδα τοῦ χειρογράφου τοῦ γράμματος αὐτοῦ μέ τήν ὑπογραφή τοῦ Λένιν. Τό ντοκουμέντο, ὅπως φαίνεται, εἶναι ἀπάντηση τοῦ Λένιν στήν ἐρώτηση τοῦ 'Ανεξάρτητου ἐργατικοῦ κόμματος τῆς 'Αγγλίας τό Δεκέμβρη τοῦ 1914, πού στάλθηκε στόν Λένιν μέσω τῆς Α. Μ. Κολλοντάι.

1914 - 1915

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Γκ. Λ. ΣΑΦΑΡΟΦ

Τό γράμμα στάλθηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν σάν ἀπάντηση στό γράμμα τοῦ Γκ. Λ. Σαφάροφ, πού γράφτηκε στά τέλη τοῦ 1914 ἤ στίς ἀρχές τοῦ 1915· στό γράμμα ἔκανε γνωστό γιά τή σύγκληση τῆς συνδιάσκεψης τῶν σοσιαλιστῶν τῶν οὐδέτερων χωρῶν (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Σ. Γκ. ΜΠΟΥΑΤΣΙΤΖΕ

Στήν περίοδο τοῦ πολέμου στά χρόνια 1914-1915, ὁ Β. Ι. Λένιν ἔπαιρνε ἐπανειλημμένα γράμματα τοῦ Σ. Γκ. Μπουατσίτζε ἀπό τή Σόφια, μέ πληροφορίες γιά τό ἐπαναστατικό κίνημα καί τή δράση τῆς σοσιαλδημοκρατίας στά Βαλκάνια. Διασώθηκαν γράμματα τοῦ Μπουατσίτζε πρός τόν Λένιν πού

---

*—ἄν παρουσιαστεῖ ἡ περίπτωση. *'Η Σύντ.*

δείχνουν ὅτι ὁ Λένιν εἶχε μ'αὐτόν ἀλληλογραφία (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Γκ. Γ. ΜΠΕΛΕΝΚΙ

Γιά τή λήψη τῶν γραμμάτων τοῦ Β. Ι. Λένιν ὁ Γκ. Γ. Μπελένκι πληροφοροῦσε ἐπανειλημμένα στά γράμματα πρός τόν Λένιν, πού γράφτηκαν στά τέλη τοῦ 1914-ἀρχές τοῦ 1915 (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Σ. Ι. ΓΚΟΠΝΕΡ

Γιά τήν ἀλληλογραφία τοῦ Β. Ι. Λένιν μέ τόν Γκόπνερ, στά τέλη τοῦ 1914-ἀρχές τοῦ 1915 μαρτυροῦν τά γράμματα τοῦ Σ. Ι. Γκόπνερ πρός τήν Ν. Κ. Κρούπσκαγια, πού φυλάγονται στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ Λ. Ν. ΣΤΑΛ

Γιά τήν ἀλληλογραφία τοῦ Β. Ι. Λένιν μέ τήν Λ. Ν. Στάλ στά τέλη 1914-ἀρχές τοῦ 1915, εἶναι γνωστό ἀπό τά γράμματα τῆς Στάλ πρός τόν Λένιν, πού φυλάγονται στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ.

1915

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Ν. Ι. ΜΠΟΥΧΑΡΙΝ

'Ο Ν. Ι. Μπουχάριν σέ γράμμα πρός τόν Β. Ι. Λένιν, πού γράφτηκε στίς ἀρχές τοῦ 1915, πληροφοροῦσε ὅτι πῆρε τό γράμμα του σχετικά μέ τό σύνθημα τῆς «ἧττας» (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΑΖΟΝΟΦ (ΜΑΡΤΙΝ)

'Ο Α. Γκ. Σλιάπνικοφ σέ γράμμα πρός τόν Β. Ι. Λένιν μέ ἡμερομηνία 12 (25) καί 13 (26) τοῦ Φλεβάρη 1915 πληροφοροῦσε ὅτι ἔστειλε τό γράμμα του στόν Σαζόνοφ (Μαρτίν) (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Ν. Ι. ΜΠΟΥΧΑΡΙΝ

Γιά τήν παραλαβή τοῦ γράμματος αὐτοῦ ὁ Ν. Ι. Μπουχάριν πληροφοροῦσε στό γράμμα του πρός τόν Β. Ι. Λένιν, πού γράφτηκε τό Φλεβάρη τοῦ 1915 (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Ν. Ι. ΜΠΟΥΧΑΡΙΝ

'Ο Μπουχάριν σέ γράμμα πρός τόν Β. Ι. Λένιν μέ ἡμερομηνία 17 τοῦ Φλεβάρη (2 τοῦ Μάρτη) τοῦ 1915 πληροφοροῦσε ὅτι πῆρε τό γράμμα του

(Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Μ. Ν. ΠΟΚΡΟΒΣΚΙ

Γιά τό γράμμα αὐτό ὁ Μ. Ν. Ποκρόβσκι ἀναφέρει στήν ἀπάντησή του στό γράμμα πρός τόν Λένιν μέ ἡμερομηνία 14 (27) τοῦ Μάη 1915 (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Γ. ΜΠΟΓΚΡΟΒΣΚΙ

'Ο Γ. Μπογκρόβσκι σέ γράμμα πρός τόν Β. Ι. Λένιν πληροφοροῦσε: «Πῆρα τό συστημένο γράμμα Σας τῆς 23 τοῦ 'Ιούνη 1915» (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Μ. Κ. ΖΑΞ-ΓΚΛΑΝΤΝΙΕΦ

'Ο Μ. Κ. Ζάξ-Γκλάντιεφ σέ γράμμα πρός τόν Β. Ι. Λένιν μέ ἡμερομηνία 16 (29) τοῦ 'Ιούνη 1915 πληροφοροῦσε: «... πῆρα ἀπό Σᾶς μερικές κάρτες...» (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Β. Α. ΚΑΡΠΙΝΣΚΙ

'Ο Β. Ι. Λένιν σχετικά μέ τό τηλεγράφημα αὐτό σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι ἀπό τίς 8 (21) τοῦ 'Ιούλη 1915 ἔγραφε: «Σᾶς ἔστειλα σήμερα τηλεγράφημα μέ τήν παράκληση νά ἀντικαταστήσετε στό φύλλο τοῦ ΚΟ πού θά κυκλοφορήσει τό ἄρθρο μου «'Η ἐσωτερική κατάσταση τῆς σοσιαλδημοκρατίας» μέ τό ἄρθρο (τοῦ Γκριγκόρι) γιά τόν πασιφισμό» (Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XI, σελ. 156).

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Ντ. ΒΑ·Ι·ΝΚΟΠ

Γιά τά γράμματα αὐτά ὁ Β. Ι. Λένιν ἀναφέρει στό γράμμα πρός τόν Κ. Μπ. Ράντεκ, πού γράφτηκε τόν 'Ιούλη τοῦ 1915, σέ σχέση μέ τήν προετοιμασία γιά τή συνδιάσκεψη τοῦ Τσίμμερβαλντ: «Διαβάστε τό γράμμα μου πρός τόν Wynkoop καί νά τό στείλετε. 'Ελπίζω ὅτι στείλατε τό προηγούμενο» ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 293).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Κ. Μπ. ΡΑΝΤΕΚ

'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Κ. Μπ. Ράντεκ, πού γράφτηκε τόν 'Ιούλη τοῦ 1915, ἔγραφε: «Τόν ἴδιο καιρό πού Σεῖς γράψατε σέ μένα, ἐγώ Σᾶς ἔγραψα (κάρτα), στέλνοντας τή Συλλογή» ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 290).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Γκ. Ε. ΖΗΝΟΒΙΕΦ

Σχετικά μέ τό γράμμα αὐτό ἀναφέρεται στό γράμμα τοῦ Β. Ι. Λένιν πρός τόν Σ. Ν. Ράβιτς, πού γράφτηκε στίς 2 (15) ἤ 3 (16) τοῦ Αὐγούστου 1915: «Γράφω στόν Γκριγκόρι ὅτι ἐκδίδω μπροσούρα...» (Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XI, σελ. 162).

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΠΟΥ ΣΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΟΥΣ ΠΗΡΕ ΜΕΡΟΣ Ο Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΣΟΤΣΙΑΛ-ΝΤΕΜΟΚΡΑΤ»

'Αρ. φύλ. 33, 1 τοῦ Νοέμβρη 1914
'Αρ. φύλ. 34, 5 τοῦ Δεκέμβρη 1914
'Αρ. φύλ. 35, 12 τοῦ Δεκέμβρη 1914
'Αρ. φύλ. 36, 9 τοῦ Γενάρη 1915
'Αρ. φύλ. 37, 1 τοῦ Φλεβάρη 1915
'Αρ. φύλ. 38, 12 τοῦ Φλεβάρη 1915
'Αρ. φύλ. 39, 3 τοῦ Μάρτη 1915
'Αρ. φύλ. 40, 29 τοῦ Μάρτη 1915
'Αρ. φύλ. 41, 1 τοῦ Μάη 1915
'Αρ. φύλ. 42, 21 τοῦ Μάη 1915
Παράρτημα τοῦ φύλ. ἀρ. 42, 1 τοῦ 'Ιούνη 1915
'Αρ. φύλ. 43, 26 τοῦ 'Ιούλη 1915
'Αρ. φύλ. 44, 23 τοῦ Αὐγούστου 1915

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤ»

Τεῦχ. 1-2, Σεπτέμβρης τοῦ 1915

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΠΟΥ ΠΙΘΑΝΟΝ ΑΝΗΚΟΥΝ ΣΤΟΝ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ «ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ»

Τό σημείωμα «'Από τή Συντακτική ἐπιτροπή» δημοσιεύτηκε χωρίς ὑπογραφή στό φύλ. ἀρ. 38 τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» τῆς 12 τοῦ Φλεβάρη 1915. Ἦταν ἀπάντηση στό γράμμα τοῦ Μ. Γ. Λάριν πρός τή Συντακτική ἐπιτροπή τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» μέ παρατηρήσεις σχετικά μέ τό ἄρθρο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Τί θά γίνει παραπέρα; (Γιά τά καθήκοντα τῶν ἐργατικῶν κομμάτων ἀπέναντι στόν ὀπορτουνισμό καί στό σοσιαλσωβινισμό)» πού περιεῖχε κριτική γιά τήν ὀπορτουνιστική στάση τοῦ Λάριν καί τῆς μενσεβίκικης ΟΕ. Αὐτό δίνει τό δικαίωμα νά ὑποθέσει κανείς ὅτι τό σημείωμα γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν.

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΛΕΣΧΗΣ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΟΥ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΙΣΤΩΝ

Ὁ Γκ. Γ. Μπελένκι ἀπευθύνθηκε μέ γράμμα πρός τόν Β. Ι. Λένιν στίς 9 (22) τοῦ 'Απρίλη 1915 μέ τήν παράκληση νά γράψει διακήρυξη γιά τή λέσχη τῶν διεθνιστῶν. Σέ γράμμα του πρός τόν Γκ. Ε. Ζηνόβιεφ, πού γράφτηκε στά τέλη τοῦ 'Ιούνη 1915, ὁ Λένιν τόν πληροφορεῖ ὅτι τοῦ ἔστειλε τήν ἀπόφαση τῆς λέσχης τῶν διεθνιστῶν γιά νά κατατοπιστεῖ· σέ ἄλλο γράμμα, πού γράφτηκε τόν 'Ιούλη τοῦ 1915, ὁ Λένιν παρακαλεῖ νά τοῦ ἐπιστρέψουν τήν ἀπόφαση τῆς λέσχης τῶν διεθνιστῶν (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ). Αὐτό δίνει τό δικαίωμα νά ὑποθέσει κανείς ὅτι ἡ ἀπόφαση γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν.

«Η ΟΜΑΔΑ ΤΟΥ ΑΞΕΛΡΟΝΤ ΣΥΜΜΑΧΗΣΕ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΟΣΙΑΛΣΩΒΙΝΙΣΤΕΣ»

Τό σημείωμα δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 43 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» τῆς 26 τοῦ 'Ιούλη 1915. Στό σημείωμα ὑποβαλλόταν σέ κριτική ὁ ὑποκριτικός διεθνισμός τοῦ Π. Μπ. 'Αξελρόντ, ἀναφερόταν ἀπόσπασμα γράμματος ἀπό τή Ρωσία, πού δημοσιεύτηκε στήν «Arbeiter Zeitung» τῆς Βιέννης, στό ὁποῖο σημειωνόταν ὅτι ἡ ὁμάδα τοῦ 'Αξελρόντ κάνει ὑποχωρήσεις στό σοσιαλσωβινισμό. Διατηρήθηκε ἀπόκομμα τῆς ἐφημερίδας «Arbeiter Zeitung» μέ σημειώσεις τοῦ Β. Ι. Λένιν. Στό γράμμα πρός τόν Γκ. Ε. Ζηνόβιεφ, πού γράφτηκε τό καλοκαίρι τοῦ 1915, ὁ Λένιν ἔγραφε: «Ἡ Wiener Arb. Ztg. ἔχει μαργαριτάρια: γράμμα ἀπό τή Ρωσία ὅτι ὁ 'Αξελρόντ κάνει ὑποχωρήσεις στόν ὀπορτουνισμό» (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ). Αὐτό δίνει τό δικαίωμα νά ὑποθέσει κανείς ὅτι τό γράμμα γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1 Τοῦτο τό ντοκουμέντο πού μπῆκε στήν ἱστορία μέ τόν τίτλο «Θέσεις γιά τόν πόλεμο» ἦταν τό πρῶτο ντοκουμέντο, τό ὁποῖο καθόρισε τή στάση τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος καί τῆς διεθνοῦς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας ἀπέναντι στόν παγκόσμιο πόλεμο. Ὁ Β. Ι. Λένιν σκέφτηκε τίς θέσεις αὐτές στίς πρῶτες μέρες τοῦ πολέμου καί τίς ἔγραψε στίς ἀρχές τοῦ Σεπτέμβρη 1914.

Στίς 6 τοῦ Σεπτέμβρη (μέ τό νέο ἡμερολόγιο) 1914, τήν ἑπομένη τοῦ ἐρχομοῦ του ἀπό τό Πορόνιν (Αὐστροουγγαρία) στή Βέρνη (Ἑλβετία), ὁ Β. Ι. Λένιν σέ συγκέντρωση ὁμάδας μπολσεβίκων-πολιτικῶν προσφύγων τῆς Βέρνης ἔκανε εἰσήγηση γιά τή στάση ἀπέναντι στόν πόλεμο, στήν ὁποία ἐξέθεσε καί ἐξήγησε τά βασικά σημεῖα πού διατυπώθηκαν στίς «Θέσεις γιά τόν πόλεμο». Στή συγκέντρωση αὐτή πῆραν μέρος ἡ Ι. Φ. Ἀρμάντ, ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια, ὁ βουλευτής τῆς IV Κρατικῆς δούμας Φ. Ν. Σαμόιλοφ, ὁ Β. Μ. Κασπάροφ, ὁ Γκ. Λ. Σκλόβσκι καί ἄλλοι. Οἱ θέσεις τοῦ Λένιν συζητήθηκαν λεπτομερειακά καί ψηφίστηκαν σάν ἀπόφαση τῆς σύσκεψης. Οἱ θέσεις μέ τήν ὑπογραφή «Μιά ὁμάδα σοσιαλδημοκρατῶν, μελῶν τοῦ ΣΔΕΚΡ» στάλθηκαν στά ἄλλα τμήματα τοῦ ἐξωτερικοῦ τῶν μπολσεβίκων. Γιά λόγους συνωμοτικούς, στό ἀντίγραφο πού ἔγραψε ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια, ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραψε: «Ἀντίγραφο τῆς ἔκκλησης πού βγῆκε στή Δανία». Σέ ἄλλο ἀντίτυπο ὑπάρχει ἡ σημείωση; «Ἀντίγραφο τῆς ἔκκλησης πού βγῆκε στή Ρωσία». Οἱ θέσεις στάλθηκαν στή Ρωσία μέ τόν Φ. Ν. Σαμόιλοφ γιά νά συζητηθοῦν ἀπό τό τμῆμα τῆς ΚΕ τῆς Ρωσίας, ἀπό τήν μπολσεβίκικη ὁμάδα τῆς IV Κρατικῆς δούμας καί ἀπό τίς κομματικές ὀργανώσεις. Οἱ θέσεις διαδόθηκαν πλατιά στή Ρωσία. Τίς συζήτησαν στήν Πετρούπολη, στή Μόσχα, στό Ἰβάνοβο-Βοζνεσένσκ, στό Νίζνι-Νόβγκοροντ, στή Βόλογκντα, στό Κρασνογιάρσκ, στό Κίεβο, στό Αἰκατερινοσλάβ, στό Χάρκοβο, στό Μπακού, στήν Τυφλίδα καί σέ ἄλλες πόλεις.

Μέ τή βοήθεια τῶν ἑλβετῶν σοσιαλδημοκρατῶν οἱ θέσεις στάλθηκαν ἐπίσης στήν κοινή συνδιάσκεψη τῶν ἰταλῶν καί ἑλβετῶν σοσιαλιστῶν, πού γινόταν στό Λουγκάνο (Ἑλβετία) στίς 27 τοῦ Σεπτέμβρη 1914. Μερικές θέσεις ἀπ᾿αὐτές συμπεριλήφθηκαν στήν ἀπόφαση τῆς συνδιάσκεψης.

Γιά τήν πιό πλατιά διάδοση τῶν θέσεων σχεδιαζόταν νά τίς ἐκδόσουν σάν ἀπόφαση τῆς σύσκεψης τῶν μπολσεβίκων τῆς Βέρνης σέ ξεχωριστό φυλλάδιο. Σέ σχέση μ᾿αὐτό ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραψε τήν εἰσαγωγή στίς θέσεις. Ὅμως γρήγορα ἀποφασίστηκε ἀντί τῶν θέσεων νά ἐκδοθεῖ, ἐπίσης ἐξονόματος μιᾶς ὁμάδας μελῶν τοῦ ΣΔΕΚΡ, διακήρυξη μέ τόν τίτλο: «Ὁ πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας». Τή διακήρυξη τήν ἔγραψε ὁ

Λένιν μέ βάση τίς θέσεις του. «'Αποφασίσαμε—ἔγραφε ὁ Β. Ι. Λένιν στόν Β. Α. Καρπίνσκι—νά ἐκδόσουμε τήν *ἐσώκλειστη* διακήρυξη, ἀντί τῶν θέσεων πού δέν διαβάζονται εὔκολα» ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 35ος, σελ. 117). Στό ἀντίγραφο τῆς διακήρυξης, πού φυλάγεται στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ, στό τέλος ὑπάρχει ὑστερόγραφο: «P. S. 'Η προκήρυξη αὐτή ἐκδόθηκε ἀπό τή σκανδιναβική ὁμάδα τῶν μελῶν τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού ἀναγνωρίζουν τήν καθοδήγηση τῆς ΚΕ, τά ὁποῖα πῆραν σάν βάση τίς θέσεις τῆς σύσκεψης τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας πού ἔγινε στή Δανία καί τά ὁποῖα εἶχαν τή δυνατότητα μέσω τῶν σχέσεων μέ ἔγκυρους σοσιαλδημοκράτες στή Ρωσία, νά πεισθοῦν ὅτι οἱ θέσεις αὐτές ἐκφράζουν πραγματικά τή γνώμη τοῦ κόμματος».

Τόν 'Οχτώβρη τοῦ 1914, ὅταν ἡ διακήρυξη εἶχε ἤδη στοιχειοθετηθεῖ σάν ξεχωριστό φυλλάδιο, ὁ Β. Ι. Λένιν πῆρε ἀπό τή Ρωσία τήν πληροφορία ὅτι ἐγκρίθηκαν οἱ θέσεις γιά τόν πόλεμο ἀπό τό Τμῆμα τῆς ΚΕ τῆς Ρωσίας, ἀπό τή ΡΣΔΕ ὁμάδα τῶν μπολσεβίκων καί ἀπό τίς κομματικές ὀργανώσεις. 'Αποφασίστηκε νά ἐκδοθεῖ ἡ διακήρυξη ἐξονόματος τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ. 'Επειδή ὅμως τόν καιρό αὐτό διευκρινίστηκε ἡ δυνατότητα ἐπανέκδοσης τοῦ Κεντρικοῦ 'Οργάνου τοῦ ΣΔΕΚΡ, τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», πάρθηκε ἀπόφαση νά μήν ἐκδοθεῖ ἡ διακήρυξη σέ ξεχωριστό φυλλάδιο, ἀλλά νά δημοσιευθεῖ στό πρῶτο κιόλας φύλλο τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ». 'Ο Λένιν πληροφορώντας γιά τήν ἀπόφαση αὐτή, ἔγραφε στίς 17 τοῦ 'Οχτώβρη στόν Β. Α. Καρπίνσκι στή Γενεύη, ὅπου ἐπρόκειτο νά ἐκδοθεῖ ἡ «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»: «Τή Δευτέρα θά Σᾶς στείλουμε μικρές διορθώσεις στή διακήρυξη καί *ἀ λ λ α γ μ έ ν η* ὑπογραφή (γιατί μετά τή σύνδεση μέ τή Ρωσία ἐμφανιζόμαστε ἤδη *π ι ό ἐ π ί σ η μ α*)» ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 35ος, σελ. 119). 'Η διακήρυξη μέ τόν τίτλο «'Ο πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας» μέ τήν ὑπογραφή «'Η Κεντρική 'Επιτροπή τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ 'Εργατικοῦ Κόμματος τῆς Ρωσίας» δημοσιεύτηκε σάν κύριο ἄρθρο στό Κεντρικό "Οργανο τοῦ ΣΔΕΚΡ, στήν ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 33, τῆς 1 τοῦ Νοέμβρη 1914 (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 13-23).—*1.*

2 Στίς 4 τοῦ Αὐγούστου στό Ράιχσταγκ ἡ σοσιαλδημοκρατική ὁμάδα ψήφισε μαζί μέ τούς ἀστούς ἀντιπροσώπους ὑπέρ τῆς παροχῆς στήν κυβέρνηση τοῦ Κάιζερ δανείου 5 δισεκατομμυρίων, ἐγκρίνοντας ἔτσι τήν ἰμπεριαλιστική πολιτική τοῦ Γουλιέλμου Β΄. "Οπως ἐξακριβώθηκε ἀργότερα, οἱ ἀριστεροί σοσιαλδημοκράτες, κατά τή συζήτηση τοῦ ζητήματος αὐτοῦ στή σοσιαλδημοκρατική ὁμάδα πρίν τή συνεδρίαση τοῦ Ράιχσταγκ, ἦταν ἐνάντια στή χορήγηση πιστώσεων στήν κυβέρνηση γιά τόν πόλεμο, ὅμως ὑποτάχθηκαν στήν ἀπόφαση τῆς ὀπορτουνιστικῆς πλειοψηφίας τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας καί ψήφισαν ὑπέρ τῶν πιστώσεων. 'Ο Ο. Χάαζε ἐξονόματος ὅλης τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας ἀνακοίνωσε τή διακήρυξη, στήν ὁποία ἀναφερόταν: «Τώρα βρισκόμαστε μπροστά στό ἀδυσώπητο γεγονός τοῦ πολέμου. Μᾶς ἀπειλοῦν οἱ φρίκες τῶν ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν. Πρέπει τώρα νά ψηφίσουμε ὄχι ὑπέρ τοῦ πολέμου ἤ κατά τοῦ πολέμου, ἀλλά νά λύσουμε τό ζήτημα τῆς χορήγησης τῶν μέσων πού εἶναι ἀπαραίτητα γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς χώρας». 'Η διακήρυξη τέλειωνε μέ τήν ὑποχρέωση τῶν σοσιαλδημοκρατῶν «νά ψηφίσουν ὑπέρ τῶν ἀπαιτούμενων πιστώσεων».—*2.*

3 Οἱ ὀπορτουνιστές ἡγέτες τῶν βέλγων σοσιαλιστῶν πῆραν σοσιαλσωβινιστική θέση ἀκόμη πρίν ἀρχίσει ὁ πόλεμος. Στίς 2 τοῦ Αὐγούστου 1914 ἡ συνεδρίαση τοῦ Γενικοῦ συμβουλίου τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος τοῦ Βελγίου, μετά ἀπό τή συζήτηση τοῦ ζητήματος γιά τήν ἀπειλή τοῦ πολέμου, πῆρε ἀπόφαση γιά παραίτηση ἀπό τίς διαδηλώσεις στούς δρόμους, συμπεριλαμβανομένης καί τῆς διαδήλωσης πού ὁρίστηκε γιά τίς 3 τοῦ Αὐγούστου καί ἔδοσε ἐντολή στούς σοσιαλιστές βουλευτές τοῦ Κοινοβουλίου νά ψηφίσουν στή συνεδρίαση τῆς Βουλῆς ὑπέρ τῶν πιστώσεων γιά τόν πόλεμο. Τήν ἑπόμενη μέρα ἡ καθοδήγηση τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος τοῦ Βελγίου ἀπευθύνθηκε πρός τό λαό μέ σωβινιστική προκήρυξη, πού τόν καλοῦσε νά ὑποστηρίξει τόν πόλεμο. Στή Βουλή οἱ σοσιαλιστές ψήφισαν ὁμόφωνα ὑπέρ τῶν στρατιωτικῶν πιστώσεων. Ὁ ἡγέτης τῶν βέλγων σοσιαλιστῶν καί πρόεδρος τοῦ Διεθνοῦς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου τῆς ΙΙ Διεθνοῦς Ε. Βαντερβέλντε μπῆκε στήν κυβέρνηση τοῦ Βελγίου καί ἔγινε ὑπουργός Δικαιοσύνης.

Τήν ἴδια ἀκριβῶς γραμμή ἐφάρμοσαν οἱ ἡγέτες τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Γαλλίας. Στίς 2 τοῦ Αὐγούστου 1914 σέ κομματική συνέλευση στό Παρίσι ἕνας ἀπό τούς καθοδηγητές τῶν σοσιαλιστῶν, ὁ Ε. Βαγιάν, πού νωρίτερα ἀπαιτοῦσε νά γίνει γενική ἀπεργία σάν ἀπάντηση στόν πόλεμο πού θά ἄρχιζε ἡ ἀστική τάξη, ἔβγαλε ἕνα φανατικό σωβινιστικό λόγο, δηλώνοντας ὅτι, ἄν θά ἀρχίσει ὁ πόλεμος, «οἱ σοσιαλιστές θά ἐκπληρώσουν τό χρέος τους ἀπέναντι στήν πατρίδα, τή δημοκρατία καί τήν ἐπανάσταση». Στίς 4 τοῦ Αὐγούστου οἱ σοσιαλιστές ψήφισαν ὁμόφωνα στή Βουλή ὑπέρ τῶν στρατιωτικῶν πιστώσεων, ὑπέρ τῆς κήρυξης κατάστασης πολιορκίας καί τῆς στρατιωτικῆς λογοκρισίας, δηλαδή ὑπέρ τῆς ἀπαγόρευσης τῶν ἀπεργιῶν, τῶν συνελεύσεων κτλ. Στά τέλη τοῦ Αὐγούστου οἱ σοσιαλιστές Ζ. Γκέντ καί Μ. Σαμπά καί λίγο ἀργότερα καί ὁ Α. Τομά μπῆκαν στήν ἰμπεριαλιστική κυβέρνηση τῆς Γαλλίας (στήν κυβέρνηση τῆς «ἐθνικῆς ἄμυνας»). Στά Ὑπουργεῖα καί στά ὄργανα τῶν αὐτοδιοικήσεων τῶν πόλεων οἱ σοσιαλιστές καί οἱ ἡγετικοί παράγοντες τῶν συνδικάτων ἄρχισαν ἐπίσης νά βοηθοῦν δραστήρια τήν ἀστική τάξη στή διεξαγωγή τοῦ πολέμου.—*2.*

4 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 444.—*2.*

5 *«Μηνιαία Σοσιαλιστική Ἐπιθεώρηση»* («Sozialistische Monatshefte»)—περιοδικό, κύριο ὄργανο τῶν γερμανῶν ὀπορτουνιστῶν καί ἕνα ἀπό τά ὄργανα τοῦ διεθνοῦς ἀναθεωρητισμοῦ. Ἔβγαινε στό Βερολίνο ἀπό τό 1897 ὥς τό 1933. Στήν περίοδο τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-1918) κρατοῦσε σοσιαλσωβινιστική στάση.—*5.*

6 *Καντέτοι*—μέλη τοῦ Συνταγματικοῦ-δημοκρατικοῦ κόμματος, τοῦ κύριου κόμματος τῆς φιλελεύθερης μοναρχικῆς ἀστικῆς τάξης τῆς Ρωσίας. Τό Κόμμα τῶν καντέτων ἱδρύθηκε τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1905. Ἀποτελοῦνταν ἀπό ἐκπροσώπους τῆς ἀστικῆς τάξης, ἀπό τσιφλικάδες παράγοντες τῶν ζέμστβο καί ἀπό ἀστούς διανοούμενους. Ἐπιφανεῖς παράγοντες τῶν καντέτων ἦταν οἱ Π. Ν. Μιλιουκόφ, Σ. Α. Μούρομτσεφ, Β. Α. Μακλάκοφ, Α. Ι. Σινγκαριόφ, Π. Μπ. Στροῦβε, Φ. Ι. Ροντίτσεφ κ.ἄ.

Οἱ καντέτοι ἔπαιζαν δραστήριο ρόλο στήν προετοιμασία τῆς Ρωσίας γιά τόν πόλεμο. Οἱ καντέτοι, ὑποστηρίζοντας χωρίς ἀντιρρήσεις τά κατακτητικά σχέδια τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης, λογάριαζαν νά πλουτίσουν μέ τίς

πολεμικές παραγγελίες καί τίς προμήθειες, νά ἐνισχύσουν τή θέση τῆς ἀστικῆς τάξης καί νά καταπνίξουν τό ἐπαναστατικό κίνημα τῆς χώρας.

῞Οταν ἄρχισε ὁ παγκόσμιος ἰμπεριαλιστικός πόλεμος οἱ καντέτοι πρόβαλλαν τό σύνθημα: «Πόλεμος μέχρι τήν τελική νίκη!». Τό 1915, ὅταν τά στρατεύματα τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης ἡττήθηκαν στό μέτωπο καί στή χώρα ὀξύνθηκε ἡ ἐπαναστατική κρίση, οἱ καντέτοι ἀντιπρόσωποι στήν Κρατική δούμα μ᾿ἐπικεφαλῆς τόν Π. Ν. Μιλιουκόφ συγκρότησαν μαζί μέ ἄλλους ἀντιπροσώπους τῆς ἀστικῆς τάξης καί τῶν τσιφλικάδων «προοδευτικό» συνασπισμό, πού ἔβαζε γιά σκοπό του νά ἀποτραπεῖ ἡ ἐπανάσταση, νά διατηρηθεῖ ἡ μοναρχία καί νά ὁδηγηθεῖ ὁ πόλεμος «ὥς τήν τελική νίκη». Οἱ καντέτοι πῆραν δραστήριο μέρος στή δημιουργία τῶν Στρατιωτικῶν-βιομηχανικῶν ἐπιτροπῶν.—*6*.

7 Πρόκειται γιά τά κόμματα τῶν *ἐσέρων*, τῶν *ἐνέσων* καί τήν *᾿Εργασιακή ὁμάδα*.

᾿Εσέροι (σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες)—μικροαστικό κόμμα τῆς Ρωσίας. ᾿Εμφανίστηκε στά τέλη τοῦ 1901 - ἀρχές τοῦ 1902 σάν ἀποτέλεσμα τῆς ἕνωσης διαφόρων ναροντνικιστικῶν ὁμάδων καί ὁμίλων («῞Ενωση σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν», Κόμμα σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν κ.ἄ.). Οἱ ἀπόψεις τῶν ἐσέρων ἀντιπροσώπευαν ἕνα ἐκλεκτικό μίγμα τῶν ἰδεῶν τοῦ ναροντνικισμοῦ καί τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ. Οἱ ἐσέροι προσπαθοῦσαν, σύμφωνα μέ τήν ἔκφραση τοῦ Λένιν, νά διορθώσουν «τά κουσούρια τοῦ ναροντνικισμοῦ» «μέ τά μπαλώματα τῆς ὀπορτουνιστικῆς «κριτικῆς» τοῦ μαρξισμοῦ, κριτικῆς πού εἶναι σήμερα τῆς μόδας» (῎Απαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 11ος, σελ. 286).

᾿Ενέσοι («λαϊκοί σοσιαλιστές»)—μέλη τοῦ μικροαστικοῦ Λαϊκοῦ-σοσιαλιστικοῦ κόμματος ἐργασίας, πού ἀποχωρίστηκε ἀπό τή δεξιά πτέρυγα τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν (ἐσέρων) τό 1906. Οἱ ἐνέσοι ἦταν ὑπέρ τοῦ συνασπισμοῦ μέ τούς καντέτους. ῾Ο Λένιν τούς ἀποκαλοῦσε «σοσιαλ-καντέτους», «μικροαστούς-ὀπορτουνιστές», «ἐσέρους-μενσεβίκους», πού ταλαντεύονταν ἀνάμεσα στούς καντέτους καί στούς ἐσέρους καί ὑπογράμμιζε ὅτι τό κόμμα αὐτό «πολύ λίγο διαφέρει ἀπό τούς καντέτους, γιατί σβήνει ἀπό τό πρόγραμμά του καί τή δημοκρατία καί τή διεκδίκηση ὅλης τῆς γῆς» (῎Απαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 14ος, σελ. 24). ῾Ηγέτες τοῦ κόμματος ἦταν ὁ Α. Β. Πεσεχόνοφ, ὁ Ν. Φ. ῎Αννενσκι, ὁ Β. Α. Μιακότιν κ.ἄ.

᾿Εργασιακή ὁμάδα (τρουντοβίκοι)—ὁμάδα μικροαστῶν δημοκρατῶν στίς Κρατικές δοῦμες τῆς Ρωσίας, πού ἀποτελοῦνταν ἀπό ἀγρότες καί διανοούμενους ναροντνικιστικῆς κατεύθυνσης. ῾Η ὁμάδα τῶν τρουντοβίκων σχηματίστηκε τόν ᾿Απρίλη τοῦ 1906 ἀπό ἀγρότες βουλευτές τῆς Ι Κρατικῆς δούμας. Στή Δούμα οἱ τρουντοβίκοι ταλαντεύονταν ἀνάμεσα στούς καντέτους καί στούς σοσιαλδημοκράτες.

Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἡ πλειοψηφία τῶν ἐσέρων, ἐνέσων καί τρουντοβίκων κράτησε σοσιαλσωβινιστική στάση.—*6*.

8 Γιά τό σύνθημα τῶν «῾Ενωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης» βλ. τά ἄρθρα τοῦ Β. Ι. Λένιν «῾Η συνδιάσκεψη τῶν τμημάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ», «Γιά τό σύνθημα τῶν ῾Ενωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης» καί «Σημείωση τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» στή διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ γιά τόν πόλεμο» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 161-167, 362-366, 367).—*6*.

9 *«Avanti!»* («Ἐμπρός!»)—καθημερινή ἐφημερίδα, Κεντρικό Ὄργανο τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Ἰταλίας. Ἱδρύθηκε τό Δεκέμβρη τοῦ 1896 στή Ρώμη. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-1918) ἡ ἐφημερίδα κρατοῦσε ἀσυνεπή διεθνιστική στάση, χωρίς νά κόβει τούς δεσμούς της μέ τούς ρεφορμιστές. Τό 1926 ἡ ἐφημερίδα κλείστηκε ἀπό τή φασιστική κυβέρνηση τοῦ Μουσσολίνι, ὅμως ἐξακολουθοῦσε νά βγαίνει (ὄχι κανονικά) στό ἐξωτερικό. Ἀπό τό 1943 βγαίνει ξανά στήν Ἰταλία. Σήμερα ἡ «Avanti!» εἶναι Κεντρικό Ὄργανο τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Ἰταλίας.—*9.*

10 *«Volksrecht»* («Λαϊκό Δίκαιο»)—καθημερινή ἐφημερίδα, ὄργανο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Ἑλβετίας. Βγαίνει στή Ζυρίχη ἀπό τό 1898 μέχρι σήμερα. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-1918), ἡ ἐφημερίδα δημοσίευε ἄρθρα τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Στήν ἐφημερίδα αὐτή δημοσιεύτηκαν τά ἄρθρα τοῦ Λένιν: «Δώδεκα σύντομες θέσεις γιά τήν ὑπεράσπιση ἀπομέρους τοῦ Γκ. Γκρόιλιχ τῆς ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας», «Τά καθήκοντα τοῦ ΣΔΕΚΡ στή ρωσική ἐπανάσταση», «Τεχνάσματα τῶν ρεπουμπλικάνων σωβινιστῶν» κ.ἄ.—*9.*

11 *«Bremer Bürger-Zeitung»* («Ἐφημερίδα τῶν Πολιτῶν τῆς Βρέμης»)—καθημερινή σοσιαλδημοκρατική ἐφημερίδα, ἔβγαινε ἀπό τό 1890 ὥς τό 1929. Μέχρι τό 1916 βρισκόταν κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Βρέμης, μετά πέρασε στά χέρια τῶν σοσιαλσωβινιστῶν.—*9.*

12 *«Vorwärts»* («Ἐμπρός»)—καθημερινή ἐφημερίδα, Κεντρικό Ὄργανο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας· ἔβγαινε στό Βερολίνο ἀπό τό 1891 μέ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Χάλλης τοῦ κόμματος καί μέ τόν τίτλο «Vorwätrs. Berliner Volksblatt», σάν συνέχεια τῆς ἐφημερίδας «Berliner Volksblatt» («Λαϊκή ἐφημερίδα τοῦ Βερολίνου»), πού ἔβγαινε ἀπό τό 1884. Ἀπό τίς στῆλες τῆς ἐφημερίδας ὁ Φ. Ἔνγκελς καταπολεμοῦσε κάθε ἐκδήλωση ὀπορτουνισμοῦ. Ἀπό τό 1895, μετά τό θάνατο τοῦ Ἔνγκελς, ἡ Συντακτική ἐπιτροπή τῆς «Vorwärts» ἔπεσε στά χέρια τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τοῦ κόμματος καί δημοσίευε συστηματικά ἄρθρα τῶν ὀπορτουνιστῶν. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-1918) ἡ «Vorwärts» ἀκολουθοῦσε σοσιαλσωβινιστικές θέσεις. Μετά τή Μεγάλη Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἔκανε ἀντισοβιετική προπαγάνδα. Ἔβγαινε στό Βερολίνο ὥς τό 1933.—*9.*

13 *Wiener «Arbeiter-Zeitung»* («Ἐργατική Ἐφημερίδα» τῆς Βιέννης)—καθημερινή ἐφημερίδα, Κεντρικό Ὄργανο τῆς αὐστριακῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ἱδρύθηκε ἀπό τόν Β. Ἄντλερ τό 1889 στή Βιέννη. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-1918) κρατοῦσε σοσιαλσωβινιστική στάση. Ὁ Λένιν τήν ὀνόμαζε ἐφημερίδα «τῶν βιεννέζων προδοτῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 29ος, σελ. 336). Τό 1934 ἡ ἐφημερίδα κλείστηκε. Ξανάρχισε νά βγαίνει τό 1945 σάν Κεντρικό Ὄργανο τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Αὐστρίας.—*9.*

14 *«Hamburger Echo»* («Ἠχώ τοῦ Ἀμβούργου»)—καθημερινή ἐφημερίδα, ὄργανο τῆς ὀργάνωσης τοῦ Ἀμβούργου τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας· ἱδρύθηκε τό 1875 σάν «Hamburg-Altonaer Volksblatt»

(«Λαϊκό Φυλλάδιο τοῦ 'Αμβούργου-'Αλτόνας). 'Από τό 1887 ὥς τά σήμερα βγαίνει μέ τόν τίτλο «Hamburger Echo». Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-1918) κρατοῦσε σοσιαλσωβινιστική στάση. Τό Μάρτη τοῦ 1933 ἡ ἐφημερίδα κλείστηκε ἀπό τήν κυβέρνηση τῶν ναζί. Ἄρχισε νά βγαίνει ξανά τόν 'Απρίλη τοῦ 1946.—*9.*

15 *«L'Humanité»* («Ἡ ἀνθρωπότητα»)—καθημερινή ἐφημερίδα· ἱδρύθηκε τό 1904 ἀπό τόν Ζ. Ζωρές σάν ὄργανο τοῦ Γαλλικοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος. Τά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-1918) ἡ ἐφημερίδα βρισκόταν στά χέρια τῆς ἄκρας δεξιᾶς πτέρυγας τοῦ Γαλλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος καί ὑποστήριζε σωβινιστικές θέσεις.

Τό 1918 ἐπικεφαλῆς τῆς ἐφημερίδας καί πολιτικός διευθυντής της ἔγινε ὁ ἐπιφανής παράγοντας τοῦ γαλλικοῦ καί τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος Μαρσέλ Κασέν. Στήν περίοδο 1918-1920 ἡ ἐφημερίδα τάχθηκε ἐνάντια στήν ἰμπεριαλιστική πολιτική τῆς γαλλικῆς κυβέρνησης, πού ἔστειλε τίς ἔνοπλες δυνάμεις της νά πολεμήσουν τή Σοβιετική δημοκρατία. 'Από τό Δεκέμβρη τοῦ 1920, μετά τή διάσπαση τοῦ Γαλλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος καί τή δημιουργία τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος τῆς Γαλλίας, ἡ ἐφημερίδα ἔγινε τό Κεντρικό του Ὄργανο.—*9.*

16 Ὁ Λένιν ἔχει ὑπόψη του τήν ἔκκληση τῆς γαλλικῆς καί βελγικῆς ἀντιπροσωπείας στό Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο πρός τό γερμανικό λαό. Ἡ ἔκκληση δημοσιεύθηκε στή «L'Humanité» ἀρ. φύλ. 3794 τῆς 6 τοῦ Σεπτέμβρη 1914. Στήν ἔκκληση αὐτή οἱ βέλγοι καί οἱ γάλλοι σοσιαλιστές κατηγοροῦσαν τή γερμανική κυβέρνηση γιά κατακτητικές ἐπιδιώξεις καί τούς γερμανούς στρατιῶτες γιά θηριωδίες πού διέπραξαν στά κατεχόμενα ἐδάφη. Ἡ διοίκηση τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας στίς 10 τοῦ Σεπτέμβρη δημοσίευσε στό φύλ. ἀρ. 247 τῆς ἐφημερίδας «Vorwärts» διαμαρτυρία ἐνάντια σ'αὐτή τήν ἔκκληση. 'Απ'ἀφορμή αὐτό ἄρχισε στόν τύπο πολεμική ἀνάμεσα στούς γάλλους καί στούς γερμανούς σοσιαλσωβινιστές, μέ τήν ὁποία καί οἱ δυό πλευρές προσπάθησαν νά δικαιολογήσουν τή συμμετοχή στόν πόλεμο τῆς κυβέρνησης τῆς χώρας τους καί νά ρίξουν τήν εὐθύνη στίς κυβερνήσεις τῶν ἄλλων χωρῶν.—*9.*

17 Πρόκειται γιά τήν ἀπόφαση πού ψηφίστηκε στή σύσκεψη τῶν μπολσεβίκων στή Βέρνη (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 1-7).—*10.*

18 'Από τήν πρώτη στιγμή ἀκόμη τῆς ἵδρυσης τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς 'Ιταλίας (1892) γινόταν μέσα σ'αὐτό ὀξύτατη ἰδεολογική πάλη ἀνάμεσα στά δυό ρεύματα—τό ὀπορτουνιστικό καί τό ἐπαναστατικό, πού εἶχαν χωριστεῖ πάνω στά ζητήματα τῆς πολιτικῆς καί τῆς τακτικῆς τοῦ κόμματος. Τό 1912 στό συνέδριο στή Ρένζιο-'Εμίλια, κάτω ἀπό τήν πίεση τῶν ἀριστερῶν, οἱ πιό ἀνοιχτοί ρεφορμιστές—ὀπαδοί τοῦ πολέμου καί τῆς συνεργασίας μέ τήν κυβέρνηση καί τήν ἀστική τάξη (Μπονόμι, Μπισσολάτι) διαγράφηκαν ἀπό τό κόμμα. 'Από τήν ἀρχή τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου καί πρίν τήν εἴσοδο τῆς 'Ιταλίας στόν πόλεμο, τό Σοσιαλιστικό κόμμα τῆς 'Ιταλίας τάχθηκε κατά τοῦ πολέμου καί πρόβαλε τό σύνθημα: «Ὄχι πόλεμο, οὐδετερότητα!». Τό Δεκέμβρη τοῦ 1914 διαγράφηκε ἀπό τό κόμμα ἡ ὁμάδα τῶν ἀποστατῶν (Μουσσολίνι κ.ἄ.) πού ὑπεράσπιζε τήν ἰμπεριαλιστική πολιτική τῆς ἀστικῆς τάξης καί εἶχε κηρυχτεῖ ὑπέρ τοῦ πολέμου. Οἱ ἰταλοί σοσιαλιστές πραγματοποίησαν μαζί

μέ τούς ἐλβετούς σοσιαλιστές συνδιάσκεψη στό Λουγκάνο (1914), πῆραν δραστήριο μέρος στίς διεθνεῖς σοσιαλιστικές συνδιασκέψεις στό Τσίμμερβαλντ (1915) καί στό Κίνταλ (1916). Ὅμως βασικά τό Σοσιαλιστικό κόμμα τῆς Ἰταλίας ὑπεράσπιζε κεντριστικές θέσεις. Τό Μάη τοῦ 1915 μέ τήν εἴσοδο τῆς Ἰταλίας στόν πόλεμο στό πλευρό τῆς Ἀντάντ, τό Σοσιαλιστικό κόμμα τῆς Ἰταλίας ἐγκατέλειψε τόν ἀγώνα ἐνάντια στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο καί πρόβαλε τό σύνθημα: «Οὔτε νά πάρουμε μέρος στόν πόλεμο, οὔτε καί νά τόν σαμποτάρουμε», πού οὐσιαστικά σήμαινε ὑποστήριξη τοῦ πολέμου. — *11.*

19 *«Die Neue Zeit»* («Νέοι Καιροί»)—θεωρητικό περιοδικό τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας. Ἔβγαινε στή Στουτγάρδη ἀπό τό 1883 ὥς τό 1923. Μέχρι τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1917 διευθυντής του ἦταν ὁ Κ. Κάουτσκι, ἔπειτα ὁ Χ. Κοῦνοφ. Στό «Die Neue Zeit» πρωτοδημοσιεύτηκαν μερικά ἔργα τῶν Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ὁ Ἔνγκελς βοηθοῦσε τή Συντακτική ἐπιτροπή τοῦ περιοδικοῦ μέ τίς συμβουλές του καί συχνά τῆς ἔκανε κριτική γιά τίς παρεκκλίσεις τοῦ περιοδικοῦ ἀπό τό μαρξισμό. Ἀπό τό 1895, μετά τό θάνατο τοῦ Φ. Ἔνγκελς, ἄρχισαν νά δημοσιεύονται συστηματικά στό περιοδικό ἄρθρα ἀναθεωρητῶν καί ἀνάμεσα σ᾽αὐτά μιά σειρά ἄρθρα τοῦ Ε. Μπέρνσταϊν μέ τόν τίτλο «Προβλήματα τοῦ σοσιαλισμοῦ», πού ἐγκαινίασαν τήν ἐκστρατεία τῶν ἀναθεωρητῶν ἐνάντια στό μαρξισμό. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-1918) τό περιοδικό κρατοῦσε κεντριστική στάση, ὑποστηρίζοντας στήν οὐσία τούς σοσιαλσωβινιστές. — *11.*

20 Ἡ διακήρυξη *«Ὁ πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας»* ἀποτέλεσε τό πρῶτο ἐπίσημο ντοκουμέντο τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού ἔκφρασε τή θέση τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος ἀπέναντι στόν παγκόσμιο ἰμπεριαλιστικό πόλεμο πού εἶχε ἀρχίσει. Ἡ διακήρυξη δημοσιεύτηκε τήν 1 τοῦ Νοέμβρη 1914 σάν κύριο ἄρθρο στό φύλ. ἀρ. 33 τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου τοῦ ΣΔΕΚΡ, τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», πού βγῆκε σέ 1500 ἀντίτυπα. Ἡ διακήρυξη διαδόθηκε πλατιά στή Ρωσία καί στό ἐξωτερικό. Τό φύλ. ἀρ. 33 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», πού στάλθηκε στά τμήματα τῶν μπολσεβίκων στό ἐξωτερικό καί στή Ρωσία, ἔδοσε μεγάλη βοήθεια στίς τοπικές κομματικές ὀργανώσεις καί ἀποτέλεσε γιά τά τμήματα καί τίς ὀργανώσεις καθοδήγηση γιά δράση. Ὁ μπολσεβίκος ἐργάτης τῆς Πετρούπολης σ. Κοντράτιεφ, πού ὀργάνωσε στά χρόνια τοῦ πολέμου παράνομη δουλιά σέ μιά ἀπό τίς περιοχές τῆς πρωτεύουσας, ἔγραφε ἀργότερα στίς ἀναμνήσεις του γιά τήν «τεράστια ἐντύπωση», πού προξένησε τό φύλ. ἀρ. 33 τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» στίς μπολσεβίκικες ὀργανώσεις τῆς Πετρούπολης. Ἡ εἴδηση αὐτή, γράφει ὁ σ. Κοντράτιεφ, πού πήραμε στήν Πετρούπολη στίς ἀρχές τοῦ Νοέμβρη, «ἔδοσε σέ μᾶς νέα ζωογόνα ὁρμή, μᾶς ἐνθάρυνε καί μᾶς ἔδινε φτερά, ἄναβε στίς καρδιές μας ἀκράτητη ἐπιθυμία νά πᾶμε πιό πέρα, χωρίς νά σταματήσουμε μπροστά σέ τίποτε... Θυμᾶμαι, τό φύλλο αὐτό τό διαβάσαμε μέχρι τέτιο σημεῖο, πού δέν χωροῦσε ἄλλο πιά νά τό διαβάσουμε, ἦταν ἀδύνατο νά διακρίνουμε τά γράμματα, γιατί λέρωσε καί πάλιωσε τό φύλλο αὐτό» («Κράσναγια Λέτοπις», 1922, τεῦχ. 5, σελ. 236). Ἡ διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ στάλθηκε στό Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο (ἐκτελεστικό ὄργανο τῆς ΙΙ Διεθνοῦς) καί σέ μερικές σοσιαλιστικές ἐφημερίδες τῆς Ἀγγλίας, Γερμανίας, Γαλλίας, Σουηδίας, Ἑλβετίας

σάν ἐπίσημο ντοκουμέντο πού ἐκθέτει τή θέση τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπέναντι στόν πόλεμο. Στίς 13 τοῦ Νοέμβρη 1914 ἡ διακήρυξη δημοσιεύτηκε σέ περίληψη στό φύλ. ἀρ. 265 τῆς σοσιαλιστικῆς ἐφημερίδας «La Sentinelle», πού ἔβγαινε στήν Ἑλβετία (Σό-ντέ-Φόν) καί πού κρατοῦσε διεθνιστική στάση. Μέ ὑπόδειξη τοῦ Β. Ι. Λένιν ἡ διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ στάλθηκε στή συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστῶν τῶν οὐδέτερων χωρῶν.

Στή Ρωσία τό πλῆρες κείμενο τῆς διακήρυξης δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 1 τῆς μπολσεβίκικης ἐφημερίδας «Προλετάρσκι Γκόλος», πού ἔβγαζε ἡ ΕΠ τοῦ ΣΔΕΚΡ τό Φλεβάρη τοῦ 1915. Οἱ πιό σπουδαῖες θέσεις καί τά πιό σπουδαῖα συνθήματα τοῦ κόμματος πού διακηρύχτηκαν στή διακήρυξη, βρῆκαν τήν ἔκφρασή τους στίς μπολσεβίκικες προκηρύξεις πού ἔβγαιναν σέ πολλά μεγάλα βιομηχανικά κέντρα τῆς Ρωσίας. — *13.*

21 Ἀπό τίς ἀρχές τοῦ πολέμου οἱ μπολσεβίκοι-βουλευτές στήν IV Κρατική δούμα Α. Ε. Μπαντάγεφ, Μ. Κ. Μουράνοφ, Γκ. Ι. Πετρόβσκι, Φ. Ν. Σαμόιλοφ καί Ν. Ρ. Σάγκοφ ὑπεράσπισαν ἀποφασιστικά τά συμφέροντα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ἐφαρμόζοντας τή γραμμή τοῦ κόμματος, ἀρνήθηκαν νά ψηφίσουν τίς πολεμικές πιστώσεις τοῦ τσαρισμοῦ, ξεσκέπασαν τόν ἰμπεριαλιστικό, ἀντιλαϊκό χαρακτήρα τοῦ πολέμου, ἐξηγοῦσαν στούς ἐργάτες τήν ἀλήθεια γιά τόν πόλεμο, τούς ξεσήκωναν στήν πάλη ἐνάντια στόν τσαρισμό, τήν ἀστική τάξη καί τούς τσιφλικάδες. Οἱ μπολσεβίκοι-βουλευτές γιά τήν ἐπαναστατική τους δράση στήν περίοδο τοῦ πολέμου παραπέμφθηκαν στό δικαστήριο καί ἐξορίστηκαν στή Σιβηρία. Βλ. γι'αὐτό τό ἄρθρο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Τί ἀπόδειξε ἡ δίκη τῆς Ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐργατικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας;» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 168-176). — *19.*

22 Ἀμέσως μετά τήν ἔναρξη τοῦ πολέμου ἡ Ἐπιτροπή Πετρούπολης τῶν μπολσεβίκων ἔβγαλε προκήρυξη, μέ τήν ὁποία καλοῦσε τούς ἐργάτες καί τούς στρατιῶτες νά ὀργανωθοῦν γιά νά παλέψουν ἐνάντια στόν πόλεμο καί τήν ἀπολυταρχία μέ τά συνθήματα: «Κάτω ἡ ἀπολυταρχική μοναρχία!», «Ζήτω ὁ σοσιαλισμός!», «Ζήτω ἡ λαοκρατική δημοκρατία!». Τόν Αὔγουστο ἡ Ἐπιτροπή Πετρούπολης ἔβγαλε ἀκόμη μιά παράνομη προκήρυξη κατά τοῦ πολέμου, μέ τήν ὁποία τούς καλοῦσε νά ὀργανωθοῦν καί νά ἐφοδιαστοῦν μέ ὅπλα. — *19.*

23 *Τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης* (VII συνέδριο τῆς II Διεθνοῦς) ἔγινε ἀπό τίς 18 ὥς τίς 24 τοῦ Αὐγούστου 1907. Στό συνέδριο πῆραν μέρος 886 ἀντιπρόσωποι — ἀπεσταλμένοι ἀπό σοσιαλιστικά κόμματα καί συνδικάτα. Τό ΣΔΕΚΡ ἐκπροσωπεύτηκε μέ 37 ἀντιπροσώπους. Στήν ἀντιπροσωπεία τῶν μπολσεβίκων ἦταν ὁ Β. Ι. Λένιν, ὁ Α. Α. Μπογκντάνοφ, ὁ Ι. Π. Γκόλντενμπεργκ (Μεσκόβσκι), ὁ Μπ. Α. Κνουνιάντς, ὁ Μ. Μ. Λιτβίνοφ, ὁ Α. Β. Λουνατσάρσκι, ὁ Ν. Α. Σεμάσκο, ὁ Μ. Τσχακάγια καί ἄλλοι.

Τό συνέδριο ἐξέτασε τά ζητήματα: 1) ὁ μιλιταρισμός καί οἱ διεθνεῖς συγκρούσεις· 2) οἱ ἀμοιβαῖες σχέσεις ἀνάμεσα στά πολιτικά κόμματα καί τά συνδικάτα· 3) τό ἀποικιακό ζήτημα· 4) ἡ μετανάστευση καί ὁ ἐκπατρισμός τῶν ἐργατῶν καί 5) τά ἐκλογικά δικαιώματα τῶν γυναικῶν.

Κατά τή διάρκεια τοῦ συνεδρίου ὁ Β. Ι. Λένιν ἔκανε τεράστια δουλιά γιά τή συσπείρωση τῶν ἀριστερῶν δυνάμεων στή διεθνή σοσιαλδημοκρατία, καταπολεμώντας ἀποφασιστικά τούς ὀπορτουνιστές καί τούς ἀναθεωρητές.

Οἱ συσκέψεις πού ὀργάνωσε ὁ Β. Ι. Λένιν μέ τούς ἐκπροσώπους τῶν ἀριστερῶν (Κ. Τσέτκιν, Ρ. Λούξεμπουργκ, Λ. Τίσκα, Γκ. Λέντεμπουρ κ.ἄ.) ἦταν τό πρῶτο βῆμα γιά τή συσπείρωση τῶν ἐπαναστατῶν μαρξιστῶν μέσα στό διεθνές σοσιαλιστικό κίνημα τήν ἐποχή τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ.

Ἡ βασική δουλιά τοῦ συνεδρίου συγκεντρώθηκε στίς ἐπιτροπές ὅπου συντάσσονταν τά σχέδια ἀποφάσεων γιά τίς συνεδριάσεις τῶν ὁλομελειῶν. Ὁ Β. Ι. Λένιν πῆρε μέρος στίς ἐργασίες τῆς ἐπιτροπῆς πάνω στό κύριο ζήτημα «Ὁ μιλιταρισμός καί οἱ διεθνεῖς συγκρούσεις». Κατά τή συζήτηση τοῦ σχεδίου ἀπόφασης πού πρότεινε ὁ Α. Μπέμπελ, ὁ Β. Ι. Λένιν μέ τίς τροπολογίες του, πού ὑποστηρίχθηκαν ἀπό τούς ἀντιπροσώπους τῆς πολωνικῆς σοσιαλδημοκρατίας, πέτυχε νά ἀλλάξει ριζικά τό σχέδιο στό πνεῦμα τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ. Στήν ἀπόφαση συμπεριλήφθηκε ἡ παρακάτω πολύ σπουδαία θέση ἀρχῶν: «Σέ περίπτωση πού παρόλα αὐτά ὁ πόλεμος θά ξεσπάσει, αὐτοί (ἡ ἐργατική τάξη τῶν διαφόρων χωρῶν καί οἱ ἀντιπρόσωποί της στά κοινοβούλια. *Ἡ Σύντ.)* πρέπει... νά ἐπιδιώξουν μέ ὅλα τά μέσα νά χρησιμοποιήσουν τήν οἰκονομική καί πολιτική κρίση πού προκάλεσε ὁ πόλεμος, γιά νά ἐξεγείρουν τίς λαϊκές μάζες καί νά ἐπιταχύνουν τήν πτώση τῆς καπιταλιστικῆς ταξικῆς κυριαρχίας» («Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 17, 20 τοῦ Ὀχτώβρη 1907, σελ. 6).

«Θυμᾶμαι καλά—ἔγραφε ἀργότερα ὁ Β. Ι. Λένιν—ὅτι πρίν ἀπό τήν ὁριστική διατύπωση αὐτῆς τῆς τροπολογίας προηγήθηκαν μακρές ἀπευθείας συνομιλίες μας μέ τόν Μπέμπελ. Ἡ πρώτη διατύπωση μιλοῦσε πολύ πιό καθαρά γιά ἐπαναστατική ζύμωση καί ἐπαναστατικές ἐνέργειες. Τή δείξαμε στόν Μπέμπελ. Ἐκεῖνος ἀπάντησε: δέν τήν ἀποδέχομαι γιατί ἡ εἰσαγγελική ἀρχή θά διαλύσει τότε τίς κομματικές μας ὀργανώσεις κι ἐμεῖς δέν εἴμαστε διατεθειμένοι νά φτάσουμε ὥς ἐκεῖ, ἀφοῦ, γιά τήν ὥρα, δέν ὑπάρχει ἀκόμη κανένας σοβαρός λόγος. Ὕστερα ἀπό μιά σύσκεψη μέ εἰδικούς νομικούς καί μέ ἐπανειλημμένες ἀλλαγές τοῦ κειμένου, γιά νά ἐκφραστεῖ ἡ ἴδια σκέψη νόμιμα, βρέθηκε ἡ τελική διατύπωση πού γιά τήν ψήφισή της ὁ Μπέμπελ ἔδοσε τήν συγκατάθεσή του» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 435).

Ἡ ψήφιση τῆς ἀπόφασης «Ὁ μιλιταρισμός καί οἱ διεθνεῖς συγκρούσεις» ἦταν τεράστια νίκη τῆς ἐπαναστατικῆς πτέρυγας πάνω στήν ὀπορτουνιστική πτέρυγα στό διεθνές ἐργατικό κίνημα (βλ. ἄρθρα τοῦ Β. Ι. Λένιν «Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης», Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 16ος, σελ. 72-79· 85-95).—*20*.

24 *Τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Κοπεγχάγης* (VIII συνέδριο τῆς ΙΙ Διεθνοῦς) ἔγινε ἀπό τίς 28 τοῦ Αὐγούστου ὥς τίς 3 τοῦ Σεπτέμβρη 1910. Στό συνέδριο πῆραν μέρος 896 ἀντιπρόσωποι. Τό ΣΔΕΚΡ στό συνέδριο τό ἀντιπροσώπευαν ὁ Β. Ι. Λένιν, ὁ Γκ. Β. Πλεχάνοφ, ἡ Α. Μ. Κολλοντάι, ὁ Α. Β. Λουνατσάρσκι καί ἄλλοι. Γιά τήν προκαταρκτική συζήτηση καί ἐπεξεργασία τῶν ἀποφάσεων πάνω στά διάφορα ζητήματα συγκροτήθηκαν πέντε ἐπιτροπές: γιά τούς συνεταιρισμούς· γιά τά συνδικάτα, γιά τή διεθνή ἀλληλεγγύη καί γιά τήν ἑνότητα τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος στήν Αὐστρία· γιά τήν πάλη ἐνάντια στόν πόλεμο· γιά τήν ἐργατική νομοθεσία καί τό ζήτημα τῆς ἀνεργίας· γιά τήν ἐπεξεργασία τῶν διαφόρων ἀποφάσεων, ὅπως γιά τή σοσιαλιστική ἑνότητα, γιά τή θανατική ποινή, γιά τή Φιλλανδία, τήν Ἀργεντινή, τήν Περσία κ.ἄ. Ὁ Λένιν μπῆκε σέ μιά ἀπό τίς βασικές ἐπιτροπές τοῦ συνεδρίου, στήν Ἐπιτροπή γιά τούς συνεταιρισμούς.

Στή διάρκεια τοῦ συνεδρίου ὁ Λένιν ὀργάνωσε σύσκεψη μέ τούς

ἀριστερούς σοσιαλδημοκράτες πού ἔπαιρναν μέρος στό συνέδριο, μέ σκοπό νά συσπειρώσει τούς ἐπαναστάτες μαρξιστές στό διεθνή στίβο.

Στήν ἀπόφαση πάνω στό ζήτημα τῆς πάλης κατά τοῦ πολέμου, «Τά διαιτητικά δικαστήρια καί ὁ ἀφοπλισμός», τό συνέδριο ἐπικύρωσε τήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης (1907) «Ὁ μιλιταρισμός καί οἱ διεθνεῖς συγκρούσεις», πού συμπεριέλαβε τίς τροπολογίες τίς ὁποῖες πρότεινε ὁ Β. Ι. Λένιν καί ἡ Ρ. Λούξεμπουργκ καί πού ἀπαιτοῦσε ἀπό τούς σοσιαλιστές ὅλων τῶν χωρῶν νά ἐκμεταλλευτοῦν τήν οἰκονομική καί πολιτική κρίση πού προκαλεῖ ὁ πόλεμος γιά τήν ἀνατροπή τῆς ἀστικῆς τάξης. Ἡ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Κοπεγχάγης ὑποχρέωνε ἐπίσης τά σοσιαλιστικά κόμματα καί τούς ἀντιπροσώπους τους στά κοινοβούλια νά ἀπαιτοῦν ἀπό τίς κυβερνήσεις τους τή μείωση τῶν ἐξοπλισμῶν, τήν ἐπίλυση τῶν διαφορῶν ἀνάμεσα στά κράτη μέ διαιτητικά δικαστήρια, καλοῦσε τούς ἐργάτες ὅλων τῶν χωρῶν νά ὀργανώσουν διαμαρτυρίες κατά τῆς ἀπειλῆς τοῦ πολέμου.—*20.*

25 *Τό συνέδριο τῆς Βασιλείας*—Ἔκτακτο διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο πού ἔγινε στή Βασιλεία στίς 24-25 τοῦ Νοέμβρη 1912. Τό συνέδριο συγκλήθηκε γιά νά λύσει τό ζήτημα τῆς πάλης ἐνάντια στόν ἐπικείμενο κίνδυνο τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου, πού ἡ ἀπειλή του μεγάλωσε ἀκόμη περισσότερο ὕστερα ἀπό τήν ἔναρξη τοῦ πρώτου βαλκανικοῦ πολέμου. Στό συνέδριο ἔπαιρναν μέρος 555 ἀντιπρόσωποι. Ἡ ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ ἔστειλε 6 ἀντιπροσώπους. Τήν ἡμέρα τῆς ἔναρξης τοῦ συνεδρίου ἔγινε πολυπληθής ἀντιπολεμική διαδήλωση καί διεθνές συλλαλητήριο διαμαρτυρίας ἐνάντια στόν πόλεμο.

Στίς 25 τοῦ Νοέμβρη τό συνέδριο ψήφισε ὁμόφωνα διάγγελμα γιά τόν πόλεμο. Τό διάγγελμα προειδοποιοῦσε τούς λαούς γιά τήν ἀπειλή τοῦ ἐπικείμενου παγκόσμιου πολέμου. «Σ'ὁποιαδήποτε στιγμή—ἔλεγε τό διάγγελμα—οἱ μεγάλοι εὐρωπαϊκοί λαοί μποροῦν νά ριχτοῦν ὁ ἕνας ἐνάντια στόν ἄλλον καί ἕνα τέτιο ἔγκλημα ἐνάντια στήν ἀνθρωπότητα καί τή λογική δέν μπορεῖ νά δικαιολογηθεῖ οὔτε μέ τό παραμικρότερο πρόσχημα ὁποιουδήποτε λαϊκοῦ συμφέροντος... Θά ἦταν τρέλλα, ἄν οἱ κυβερνήσεις δέν καταλάβαιναν ὅτι καί μόνο ἡ σκέψη γιά τή φρικαλεότητα ἑνός παγκόσμιου πολέμου εἶναι ἱκανή νά προκαλέσει τήν ὀργή καί τήν ἀγανάκτηση τῆς ἐργατικῆς τάξης. Τό προλεταριάτο θεωρεῖ ἔγκλημα νά πυροβολεῖ ὁ ἕνας τόν ἄλλον γιά τά κέρδη τῶν καπιταλιστῶν, γιά τή φιλοδοξία τῶν δυναστῶν, γιά τήν πραγματοποίηση τῶν μυστικῶν διπλωματικῶν συμφωνιῶν» (βλ. «Außerordentlicher Internationaler Sozialistenkongreß zu Basel am 24. und 25. November 1912».Berlin, 1912, S. 23, 26).

Τό διάγγελμα ξεσκέπαζε τούς ληστρικούς σκοπούς τοῦ πολέμου πού προετοίμαζαν οἱ ἰμπεριαλιστές καί καλοῦσε τούς ἐργάτες ὅλων τῶν χωρῶν νά κάνουν ἀποφασιστική πάλη γιά τήν εἰρήνη, ἐνάντια στήν ἀπειλή τοῦ πολέμου, «νά ἀντιπαρατάξουν στόν καπιταλιστικό ἰμπεριαλισμό τήν ἰσχύ τῆς διεθνοῦς ἀλληλεγγύης τοῦ προλεταριάτου». Σέ περίπτωση πού θά ἐκραγεῖ ὁ ἰμπεριαλιστικός πόλεμος τό διάγγελμα συνιστοῦσε στούς σοσιαλιστές νά ἐπωφεληθοῦν ἀπό τήν οἰκονομική καί πολιτική κρίση, πού προκαλεῖ ὁ πόλεμος, γιά τόν ἀγώνα ὑπέρ τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης.

Οἱ ἡγέτες τῆς ΙΙ Διεθνοῦς (Κάουτσκι, Βαντερβέλντε κ.ἄ.) στό συνέδριο ψήφισαν ὑπέρ τοῦ διαγγέλματος ἐνάντια στόν πόλεμο. Ὡστόσο, μόλις ἄρχισε ὁ παγκόσμιος ἰμπεριαλιστικός πόλεμος, ξέχασαν τό διάγγελμα τῆς

Βασιλείας, ὅπως καί τίς ἄλλες ἀποφάσεις τῶν διεθνῶν σοσιαλιστικῶν συνεδρίων γιά τήν πάλη κατά τοῦ πολέμου καί τάχθηκαν στό πλευρό τῶν ἰμπεριαλιστικῶν κυβερνήσεών τους.—*20.*

26 Ἡ διάλεξη τοῦ Γκ. Β. Πλεχάνοφ «Γιά τή στάση τῶν σοσιαλιστῶν ἀπέναντι στόν πόλεμο», πού ἔγινε στίς 28 τοῦ Σεπτέμβρη (11 τοῦ Ὀχτώβρη) 1914 στή Λωζάννη, ὀργανώθηκε ἀπό τήν τοπική ὁμάδα τῶν μενσεβίκων.

Στή συζήτηση πού ἐπακολούθησε μετά τή διάλεξη τοῦ Γκ. Β. Πλεχάνοφ μίλησε μόνο ὁ Β. Ι. Λένιν. Ἡ ἔκθεση γιά τή συγκέντρωση, γιά τή διάλεξη τοῦ Πλεχάνοφ καί γιά τήν ὁμιλία τοῦ Β. Ι. Λένιν δημοσιεύτηκε στά φύλ. ἀρ. 31, 32 καί 33 τῆς 18, 20 καί 21 τοῦ Ὀχτώβρη 1914 τῆς μενσεβίκικης ἐφημερίδας «Γκόλος», μέ βάση τίς σημειώσεις τοῦ ἀνταποκριτῆ τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς μέ τήν ὑπογραφή «Ι. Κ.».

Διασώθηκαν οἱ σημειώσεις πού ἔκανε ὁ Β. Ι. Λένιν γιά τή διάλεξη καί τόν τελικό λόγο τοῦ Γκ. Β. Πλεχάνοφ, καθώς ἐπίσης καί οἱ σημειώσεις τοῦ Λένιν γιά τήν ὁμιλία του σχετικά μέ τή διάλεξη τοῦ Πλεχάνοφ (βλ. Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV, σελ. 124-131).—*24.*

27 «*Ἡ ἀπόφαση τοῦ Λουγκάνο*»—ἀπόφαση πού ψηφίστηκε στήν κοινή συνδιάσκεψη τῶν ἰταλῶν καί ἑλβετῶν σοσιαλιστῶν, ἡ ὁποία ἔγινε στίς 27 τοῦ Σεπτέμβρη 1914 στό Λουγκάνο (Ἑλβετία). Στίς ἐργασίες τῆς συνδιάσκεψης πῆραν μέρος ἀπό τήν Ἰταλία οἱ: Ντ. Σερράτι, Κ. Λατζάρι, Ο. Μοργκάρι, Φ. Τουράτι, Ντ. Μοντιλιάνι, Α. Μπαλαμπάνοβα κ.ἄ.· ἀπό τήν Ἑλβετία οἱ: Ρ. Γκρίμμ, Π. Πφλιοῦγκερ κ.ἄ. Αὐτή ἦταν ἡ πρώτη στήν περίοδο τοῦ πολέμου συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστῶν, πού ἀποτελοῦσε ἀπόπειρα ἀποκατάστασης τῶν διεθνιστικῶν σχέσεων.

Γιά νά γνωριστοῦν οἱ ἀντιπρόσωποι μέ τίς θέσεις τῶν μπολσεβίκων σχετικά μέ τόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο δόθηκαν στή συνδιάσκεψη μέσω τῶν ἑλβετῶν σοσιαλδημοκρατῶν οἱ θέσεις τοῦ Λένιν γιά τόν πόλεμο. Μερικές ἀπό τίς θέσεις αὐτές μπῆκαν στήν ἀπόφαση τῆς συνδιάσκεψης.

Ἡ συνδιάσκεψη σημείωσε ὅτι ὁ παγκόσμιος πόλεμος, πού εἶναι «συνέπεια τῆς ἰμπεριαλιστικῆς πολιτικῆς τῶν μεγάλων δυνάμεων», εἶναι «πάλη τῶν καπιταλιστῶν γιά τήν κατάκτηση νέων ἀγορῶν σέ ξένες χῶρες... ἐγκληματική προσπάθεια γιά ἐξόντωση τοῦ κινήματος τοῦ προλεταριάτου καί τῆς σοσιαλδημοκρατίας». Στήν ἀπόφαση ὑποδειχνόταν ἐπίσης ὅτι «ὁρισμένες ὁμάδες τῆς ἐργατικῆς τάξης ἐπηρεάστηκαν ἀπό τά σωβινιστικά ρεύματα» καί ὅτι ὑποχρέωση τῶν σοσιαλιστῶν εἶναι ἡ ὑπεράσπιση τῆς ἀρχῆς τῆς ἑνότητας τοῦ διεθνοῦς προλεταριάτου. Ὅμως ἡ συνδιάσκεψη δέν ὑποστήριξε τά συνθήματα τῶν μπολσεβίκων γιά μετατροπή τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο πόλεμο, γιά τήν ἥττα τῆς κυβέρνησής «σου» στόν πόλεμο καί δέν τάχθηκε ὑπέρ τῆς ἀποφασιστικῆς ρήξης μέ τούς σοσιαλσωβινιστές. Ἡ συνδιάσκεψη περιορίστηκε μόνο στό νά καλέσει τούς σοσιαλιστές νά παλέψουν μ'ὅλα τά μέσα ἐνάντια στήν παραπέρα ἐπέκταση τοῦ πολέμου σέ ἄλλες χῶρες καί πρότεινε στούς σοσιαλιστές τῶν οὐδέτερων χωρῶν ν'ἀπευθυνθοῦν πρός τίς κυβερνήσεις τους «ὅπως ἀρχίσουν διπλωματικές διαπραγματεύσεις ἀνάμεσα στίς κυβερνήσεις τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν μέ σκοπό νά ἐπιτύχουν στό σύντομο χρονικό διάστημα κατάπαυση τοῦ ἀπάνθρωπου αἱματοκυλίσματος». Ἡ συνδιάσκεψη ἀνέθεσε στή διοίκηση τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Ἑλβετίας νά ὀργανώσει ἀπό κοινοῦ μέ τά μέλη τῆς διοίκησης τοῦ Σοσιαλιστικοῦ

κόμματος τῆς 'Ιταλίας τή σύγκληση συνεδρίου τῶν σοσιαλιστῶν τῶν οὐδέτερων χωρῶν γιά τήν ἐξέταση τῆς διεθνοῦς κατάστασης.—*24.*

28 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Κ. Κάουτσκι «Die Sozialdemokratie im Kriege» («Ἡ σοσιαλδημοκρατία στήν περίοδο τοῦ πολέμου») πού δημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Die Neue Zeit» τεῦχ. 1 τῆς 2 τοῦ 'Οχτώβρη 1914.—*25.*

29 *Τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Σερβίας* ἱδρύθηκε τό 1903. 'Από τή στιγμή τῆς ἵδρυσης τοῦ κόμματος ἡ ἐπαναστατική του πτέρυγα μ'ἐπικεφαλῆς τόν Ρ. Ντράγκοβιτς καί τόν Ντ. Τούτσοβιτς τάχθηκε ἐνάντια στούς ὀπορτουνιστές. Τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Σερβίας ἔκανε πάλη κατά τῆς ἀστικῆς τάξης τῆς χώρας του καί τῶν κατακτητικῶν σχεδίων τοῦ διεθνοῦς ἰμπεριαλισμοῦ στά Βαλκάνια. Ἦταν πρωτεργάτης τῆς σύγκλησης τῆς συνδιάσκεψης τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν πού ἔγινε τό 1909. Ὅταν ἄρχισε ὁ παγκόσμιος ἰμπεριαλιστικός πόλεμος οἱ σέρβοι σοσιαλδημοκράτες πῆραν διεθνιστική θέση, οἱ βουλευτές τους στή Σκουψίνα (βουλή) ψήφισαν κατά τῶν πολεμικῶν πιστώσεων.

Τόν 'Απρίλη τοῦ 1919 μέ πρωτοβουλία τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Σερβίας συγκλήθηκε στό Βελιγράδι ἑνωτικό συνέδριο τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων τῆς Γιουγκοσλαβίας, ὅπου ἑνώθηκαν (ἐκτός ἀπό τούς σοσιαλδημοκράτες τῆς Σλοβακίας) στό ἑνιαῖο Σοσιαλιστικό ἐργατικό κόμμα τῆς Γιουγκοσλαβίας (τῶν κομμουνιστῶν). Τό συνέδριο πῆρε ἀπόφαση νά προσχωρήσει τό νέο κόμμα στήν ΙΙΙ, τήν Κομμουνιστική Διεθνή.—*25.*

30 Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔκανε τή διάλεξη μέ θέμα «Τό προλεταριάτο καί ὁ πόλεμος» στή Λωζάννη τήν 1 (14) τοῦ 'Οχτώβρη 1914, ὕστερα ἀπό δυό μέρες ἀπό τή διάλεξη τοῦ Γκ. Β. Πλεχάνοφ στήν πόλη αὐτή πού ὑπεράσπισε τή σοσιαλσωβινιστική θέση τῶν ἡγετῶν τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν τῆς ἀγγλογαλλικῆς συμμαχίας. Τό κείμενο τῆς διάλεξης τοῦ Λένιν δέν διασώθηκε, γι'αὐτό σέ τοῦτο τόν τόμο, ὅπως καί στίς προηγούμενες ἐκδόσεις, ἡ διάλεξη δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τίς σημειώσεις πού κράτησε ὁ ἀνταποκριτής τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος». Στήν ἀνταπόκριση γιά τή διάλεξη αὐτή, πού δημοσιεύτηκε στά φύλ. ἀρ. 37 καί 38 τῆς «Γκόλος», στίς 25 καί 27 'Οχτώβρη 1914 μέ τήν ὑπογραφή «Ι. Κ.», σημειωνόταν ὅτι «στήν ὁμιλία τοῦ Λένιν πῆρε μέρος πάρα πολύς κόσμος».

Τήν ἄλλη μέρα, στίς 2 (15) τοῦ 'Οχτώβρη ὁ Β. Ι. Λένιν ἔκανε στή Γενεύη τή διάλεξη «Ὁ εὐρωπαϊκός πόλεμος καί ὁ σοσιαλισμός». Τό κείμενο τῆς διάλεξης αὐτῆς ἐπίσης δέν σώθηκε. Στή διάλεξη αὐτή, ὅπως φαίνεται, ὁ Β. Ι. Λένιν χρησιμοποίησε ὑλικό τό ὁποῖο συγκέντρωσε γιά τήν μπροσούρα πού ἑτοίμαζε μέ τόν τίτλο: «Ὁ εὐρωπαϊκός πόλεμος καί ὁ εὐρωπαϊκός σοσιαλισμός» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 371-378).—*27.*

31 Φ. Ἔνγκελς. «Ὁ σοσιαλισμός στή Γερμανία» (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, τόμ. XVI, μέρος ΙΙ, ρωσ. ἔκδ. 1936, σελ. 245).—*30.*

32 Στίς 27 τοῦ Σεπτέμβρη 1914 τό Κεντρικό Ὄργανο τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας «Vorwärts» δημοσίευσε τό ἄρθρο «Ἡ Γερμανία καί τό ἐξωτερικό», στό ὁποῖο δειλά ἐκφράστηκε ἡ σκέψη ὅτι οἱ γερμανοί καί οἱ γάλλοι ἐργάτες σύρθηκαν στόν πόλεμο παρά τή θέλησή τους. Ὁ ἀνώτατος διοικητής τῆς περιοχῆς Βρανδεμβούργου στρατηγός φόν Κέσσελ ἀπαγό-

ρευσε ἀπ᾽ἀφορμή αὐτό τήν ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας «Vorwärts». Ἡ Συντακτική ἐπιτροπή τῆς ἐφημερίδας (Ο. Χάαζε καί Ρ. Φίσερ) τόν παρακάλεσε νά ἀναιρέσει τήν ἀπαγόρευση. Ὁ Κέσσελ συμφώνησε μέ τόν ὅρο ὅτι ἡ «Vorwärts» «δέν θά θίξει ἄλλη φορά τό θέμα, τό ταξικό μίσος καί ἡ πάλη τῶν τάξεων». Ἡ Συντακτική ἐπιτροπή δέχτηκε τόν ὅρο αὐτό. Τήν 1 τοῦ Ὀχτώβρη ἡ «Vorwärts» βγῆκε καί στήν πρώτη σελίδα δημοσιεύτηκε ἡ διαταγή τοῦ στρατηγοῦ Κέσσελ γιά τήν ἀναίρεση τῆς ἀπαγόρευσης.—*31*.

33 Τό ἄρθρο *«Ἡ κατάσταση καί τά καθήκοντα τῆς Σοσιαλιστικῆς Διεθνοῦς»* δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 33 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» τῆς 1 τοῦ Νοέμβρη 1914.

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» («Σοσιαλδημοκράτης»)—παράνομη ἐφημερίδα, Κεντρικό Ὄργανο τοῦ ΣΔΕΚΡ· ἔβγαινε ἀπό τό Φλεβάρη τοῦ 1908 ὥς τό Γενάρη τοῦ 1917. Ὕστερα ἀπό τίς ἀποτυχημένες προσπάθειες νά βγεῖ τό 1ο φύλλο στή Ρωσία, ἡ ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας μεταφέρθηκε στό ἐξωτερικό. Τά φύλλα 2-32 (Φλεβάρης τοῦ 1909-Δεκέμβρης τοῦ 1913) βγῆκαν στό Παρίσι, τά φύλλα 33-58 (Νοέμβρης τοῦ 1914-Γενάρης τοῦ 1917) στή Γενεύη. Βγῆκαν συνολικά 58 φύλλα καί ἀπ᾽αὐτά 5 φύλλα βγῆκαν μέ παραρτήματα. Ἀπό τό Δεκέμβρη τοῦ 1911 ἡ ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» ἔβγαινε μέ τή διεύθυνση τοῦ Β. Ι. Λένιν. Στήν ἐφημερίδα δημοσιεύτηκαν πάνω ἀπό 80 ἄρθρα καί σημειώματα τοῦ Λένιν.

Στά δύσκολα χρόνια τῆς ἀντίδρασης καί στήν περίοδο τῆς νέας ἀνόδου τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἡ ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» ἔπαιξε τεράστιο ρόλο στήν πάλη τῶν μπολσεβίκων ἐνάντια στούς λικβινταριστές, τούς τροτσκιστές, τούς ὀτζοβιστές, γιά τή διαφύλαξη τοῦ παράνομου μαρξιστικοῦ κόμματος, τήν ἑδραίωση τῆς ἑνότητάς του καί τό δυνάμωμα τῶν δεσμῶν του μέ τίς μάζες.

Ὕστερα ἀπό τό 32ο φύλλο, πού βγῆκε στίς 15 (28) τοῦ Δεκέμβρη 1913, ἡ ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» διακόπηκε προσωρινά καί ξανάρχισε στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου. Ὁ Β. Ι. Λένιν, ἀμέσως μετά τόν ἐρχομό του στήν Ἑλβετία, τό Σεπτέμβρη τοῦ 1914, ἔκανε μεγάλη δουλιά γιά τήν ἐπανέκδοση τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου τοῦ κόμματος—τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ». Τήν 1 τοῦ Νοέμβρη 1914 βγῆκε τό ἑπόμενο, τό 33ο φύλλο τῆς ἐφημερίδας. Παρά τίς δυσκολίες τῆς πολεμικῆς περιόδου ἡ ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» ἔβγαινε κανονικά. Ὁ Λένιν καθοδηγοῦσε ὅλη τή δουλιά τῆς ἔκδοσης τῆς ἐφημερίδας, καθόριζε τό περιεχόμενο τοῦ κάθε φύλλου, θεωροῦσε τό ὑλικό της, ἀσχολοῦνταν μέ τή σελιδοποίηση καί τήν ἐκτύπωση τῆς ἐφημερίδας.

Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἡ ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» ἔπαιζε ἐξαιρετικό ρόλο στήν πάλη ἐνάντια στό διεθνή ὀπορτουνισμό, τόν ἐθνικισμό καί τό σωβινισμό, στήν προπαγάνδιση τῶν μπολσεβίκικων συνθημάτων, στή δραστηριοποίηση τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τῶν ἐργαζόμενων μαζῶν, στήν πάλη ἐνάντια στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο καί τούς ἐμπνευστές του, ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία καί τόν καπιταλισμό. Στήν ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» φωτίζονταν ὅλα τά σοβαρότερα ζητήματα τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, ξεσκεπάζονταν οἱ ἰμπεριαλιστικοί σκοποί τοῦ πολέμου, ἡ ὑποκριτική φρασεολογία καί οἱ ὀπορτουνιστικές ἐνέργειες τῶν σοσιαλσωβινιστῶν καί τῶν κεντριστῶν, ὑποδείχνονταν οἱ μοναδικά σωστοί δρόμοι τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης

τοῦ προλεταριάτου στίς συνθῆκες τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου. Στίς σελίδες τῆς ἐφημερίδας δημοσιεύτηκε τό ἄρθρο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Γιά τό σύνθημα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης», στό ὁποῖο ὁ Λένιν γιά πρώτη φορά διατύπωσε τό συμπέρασμα γιά τή δυνατότητα τῆς νίκης τοῦ σοσιαλισμοῦ ἀρχικά σέ μιά μόνο χώρα. Ἡ διάδοση τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» στή Ρωσία, ἡ ἀναδημοσίευση τῶν σπουδαιότερων ἄρθρων της στίς τοπικές μπολσεβίκικες ἐφημερίδες συντελοῦσαν στήν πολιτική διαφώτιση, στή διεθνιστική διαπαιδαγώγηση τοῦ προλεταριάτου τῆς Ρωσίας, στήν προετοιμασία τῶν μαζῶν γιά τήν ἐπανάσταση.

Ἡ ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» ἔπαιζε μεγάλο ρόλο στό ἔργο τῆς συσπείρωσης τῶν διεθνιστικῶν στοιχείων τῆς διεθνοῦς σοσιαλδημοκρατίας. Ξεπερνώντας ὅλα τά ἐμπόδια πού δημιουργοῦσε ἡ πολεμική κατάσταση, ἡ ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» κυκλοφοροῦσε σέ πολλές χῶρες. Γιά τή διάδοση καί τήν ἐπιροή τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» μαρτυροῦν οἱ ἔρανοι καί οἱ ἐπετειακές βραδιές πρός τιμήν τῆς ἔκδοσης τοῦ πεντηκοστοῦ της φύλλου, καθώς καί τά χαιρετιστήρια πού στάλθηκαν πρός τή διεύθυνση τῆς Σύνταξης ἀπό τό Παρίσι, τή Λυών, τή Ζυρίχη, τή Γενεύη, τή Λωζάνη, τή Βέρνη, τό Σό-ντέ-Φόν, τήν Κοπεγχάγη, τό Σικάγο, τήν Τουλούζη, τή Γένουα, τή Νέα Ὑόρκη, τήν Χριστιανία (Ὄσλο), τή Στοκχόλμη, τή Γλασκώβη καί ἀπό ἄλλες πόλεις.

Ὁ Β. Ι. Λένιν, ἐκτιμώντας ἐξαιρετικά τίς ὑπηρεσίες τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» στήν περίοδο τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἔγραφε ἀργότερα ὅτι, χωρίς τή μελέτη τῶν ἄρθρων πού δημοσιεύτηκαν στήν ἐφημερίδα αὐτή, «δέν μπορεῖ νά τά βγάλει πέρα κανείς συνειδητός ἐργάτης, πού θέλει *νά καταλάβει* τήν ἐξέλιξη τῶν ἰδεῶν τῆς διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης καί τῆς πρώτης νίκης της στίς 25 τοῦ Ὀχτώβρη 1917» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 27ος, σελ. 194).—*36.*

34 *Τό Βρετανικό σοσιαλιστικό κόμμα* ἱδρύθηκε τό 1911 στό Μάντσεστερ μέ τή συνένωση τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος μέ ἄλλες σοσιαλιστικές ὁμάδες. Τό ΒΣΚ ἔκανε ζύμωση στό πνεῦμα τῶν μαρξιστικῶν ἰδεῶν καί «δέν ἦταν κόμμα ὀπορτουνιστικό, ἀλλά κόμμα *πραγματικά* ἀνεξάρτητο ἀπό τούς φιλελεύθερους» (Β. Ι. Λένιν, Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 345). Ὅμως ὁ μικρός ἀριθμός τῶν μελῶν τοῦ κόμματος καί ἡ ἀδύνατη σύνδεσή του μέ τίς μάζες ἔδιναν σ᾽αὐτό κάποιο σεχταριστικό χαρακτήρα.

Στήν περίοδο τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-1918) μέσα στό κόμμα διεξήχθηκε ὀξεία πάλη ἀνάμεσα στό διεθνιστικό ρεῦμα (Ο. Γκάλαχερ, Α. Ἴνκπιν, Ντ. Μάκλιν, Φ. Ρότσταϊν καί ἄλλοι) καί στό σοσιαλσωβινιστικό ρεῦμα μέ ἐπικεφαλῆς τόν Γκ. Χάιντμαν. Μέσα στό διεθνιστικό ρεῦμα ὑπῆρχαν καί ἀσυνεπῆ στοιχεῖα, πού σέ μιά σειρά ζητήματα κρατοῦσαν κεντριστική στάση. Τό Φλεβάρη τοῦ 1916 μιά ὁμάδα στελεχῶν τοῦ ΒΣΚ ἵδρυσε τήν ἐφημερίδα «The Call» («Τό προσκλητήριο»), πού ἔπαιζε σοβαρό ρόλο στή συσπείρωση τῶν διεθνιστῶν. Στήν ἐτήσια συνδιάσκεψη τοῦ ΒΣΚ, πού ἔγινε στό Σόλφορντ τόν Ἀπρίλη τοῦ 1916, καταδικάστηκε ἡ σοσιαλδημοκρατική θέση τοῦ Χάιντμαν καί τῶν ὀπαδῶν του καί αὐτοί βγῆκαν ἀπό τό κόμμα.

Τό Βρετανικό σοσιαλιστικό κόμμα χαιρέτισε τή Μεγάλη Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση. Τά μέλη τοῦ ΒΣΚ ἔπαιξαν μεγάλο ρόλο στό κίνημα τῶν ἄγγλων ἐργαζομένων γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας ἀπό τήν ξένη ἐπέμβαση. Τό 1919 ἡ πλειοψηφία τῶν τοπικῶν

ὀργανώσεων τοῦ κόμματος (98 κατά 4) τάχθηκε ὑπέρ τῆς προσχώρησης στήν Κομμουνιστική Διεθνή.

Τό Βρετανικό σοσιαλιστικό κόμμα, μαζί μέ τήν Κομμουνιστική ὁμάδα ἑνότητας, ἔπαιξε τόν κύριο ρόλο στή δημιουργία τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Στό πρῶτο ἑνωτικό συνέδριο, πού ἔγινε τό 1920, ἡ συντριπτική πλειοψηφία τῶν τοπικῶν ὀργανώσεων τοῦ ΒΣΚ συγχωνεύτηκε μέ τό Κομμουνιστικό Κόμμα.—*37.*

35 *'Ανεξάρτητο ἐργατικό κόμμα τῆς 'Αγγλίας* (Independent Labour Party)—ρεφορμιστική ὀργάνωση, πού ἱδρύθηκε ἀπό τούς καθοδηγητές τῶν «νέων τρέιντ-γιούνιον» τό 1893, τήν ἐποχή πού ἀναζωογονοῦνταν ὁ ἀπεργιακός ἀγώνας καί δυνάμωνε τό κίνημα γιά τήν ἀνεξαρτησία τῆς ἐργατικῆς τάξης τῆς 'Αγγλίας ἀπό τά ἀστικά κόμματα.

Στό ΑΕΚ προσχώρησαν τά μέλη τῶν «νέων τρέιντ-γιούνιον» καί πολλῶν παλιῶν ἐργατικῶν συνδικάτων, ἐκπρόσωποι τῆς διανόησης καί τῆς μικροαστικῆς τάξης, πού βρίσκονταν κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῶν φαβιανῶν. 'Επικεφαλῆς τοῦ κόμματος ἦταν ὁ Κέιρ-Χάρντι.

Τό ΑΕΚ ἀπό τίς πρῶτες μέρες τῆς ἐμφάνισής του ἀκολούθησε ἀστικορεφορμιστικές θέσεις, στρέφοντας τήν κύρια προσοχή του στίς κοινοβουλευτικές μορφές πάλης καί στίς κοινοβουλευτικές συναλλαγές μέ τό Φιλελεύθερο κόμμα. 'Ο Λένιν, χαρακτηρίζοντας τό 'Ανεξάρτητο ἐργατικό κόμμα, ἔγραφε ὅτι «στήν πράξη τό κόμμα αὐτό εἶναι κόμμα ὀπορτουνιστικό, ἐξαρτημένο πάντα ἀπό τήν ἀστική τάξη» ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 29ος, σελ. 456).

Στίς ἀρχές τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου τό ΑΕΚ ἔβγαλε προκήρυξη ἐνάντια στόν πόλεμο, ὅμως, ὕστερα ἀπό λίγο διάστημα ἀκολούθησε σοσιαλσωβινιστική πολιτική.—*37.*

36 Στίς ἀρχές τοῦ πολέμου ἕνα μέρος τῶν μελῶν τῆς 'Επιτροπῆς τῶν ὀργανώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού βρισκόταν στό Παρίσι, καί ἕνα μέρος τῶν μελῶν τοῦ μπολσεβίκικου τμήματος τοῦ Παρισιοῦ—Ν. Ι. Σαπόζκοβ (Κουζνετσόφ), Α. Β. Μπρίτμαν ('Αντόνοφ) κ.ἄ. μαζί μέ τούς μενσεβίκους καί τούς ἐσέρους ἔβγαλαν προκήρυξη ἐξονόματος τῶν «ρώσων ρεπουμπλικάνων», τήν ὁποία δημοσίευσαν στό γαλλικό τύπο καί πῆγαν στό μέτωπο. Στή «L'Humanité» δημοσιεύτηκε ἐπίσης δήλωση τῶν πολωνῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἐθελοντῶν.—*38.*

37 *Τό τμῆμα τοῦ Παρισιοῦ* ἤ ἡ ὁμάδα βοήθειας στό ΣΔΕΚΡ ἱδρύθηκε στίς 5 (18) τοῦ Νοέμβρη 1908. Ξεχώρισε ἀπό τήν κοινή μέ τούς μενσεβίκους παρισινή ὁμάδα καί συνένωσε τούς μπολσεβίκους· ἀργότερα στήν ὁμάδα αὐτή προσχώρησαν ἐπίσης οἱ κομματικοί-μενσεβίκοι καί οἱ βπεριοντοφικοί.

Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου στό τμῆμα τοῦ Παρισιοῦ ἦταν ὁ Ν. Α. Σεμάσκο, ὁ Μ. Φ. Βλαντίμιρσκι, ἡ Ι. Φ. 'Αρμάντ, ὁ Σ. Ι. Γκόπνερ, ἡ Λ. Ν. Στάλ, ὁ Β. Κ. Ταρατούτα, ὁ Α. Σ. Σαποβάλοφ κ.ἄ. Τό τμῆμα τοῦ Παρισιοῦ κράτησε διεθνιστική θέση καί μέ τήν καθοδήγηση τοῦ Λένιν ἔκανε δραστήρια πάλη ἐνάντια στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο καί τούς ὀπορτουνιστές.—*38.*

38 Πρόκειται γιά τή διαμαρτυρία τοῦ Φ. Μέρινγκ, πού ξεσκέπαζε τούς σοσιαλσωβινιστές, οἱ ὁποῖοι γιά νά δικαιολογήσουν τήν προδοτική τους πολιτική, ἀναφέρονταν στό ἄρθρο τοῦ Φ. "Ενγκελς «'Ο σοσιαλισμός στή Γερμανία». 'Η διαμαρτυρία δημοσιεύτηκε στίς 14 τοῦ Σεπτέμβρη 1914 στό φύλ. ἀρ. 214 τῆς ἐφημερίδας «Bremer Bürger-Zeitung».—*39.*

39 *«Γκόλος»* («Φωνή»)—καθημερινή μενσεβίκικη ἐφημερίδα· ἔβγαινε στό Παρίσι ἀπό τό Σεπτέμβρη τοῦ 1914 ὥς τό Γενάρη τοῦ 1915. Καθοδηγητικό ρόλο στήν ἐφημερίδα ἔπαιζε ὁ Λ. Τρότσκι. Τά πρῶτα 5 φύλλα βγῆκαν μέ τόν τίτλο «Νάς Γκόλος». Ἡ ἐφημερίδα κρατοῦσε θέση κεντριστική. Τίς πρῶτες μέρες τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου στήν «Γκόλος» δημοσιεύτηκαν ἄρθρα τοῦ Λ. Μάρτοφ ἐνάντια στούς σοσιαλσωβινιστές. Μέ τήν περίοδο αὐτή ἔχει σχέση ἡ θετική γνώμη τοῦ Β. Ι. Λένιν γιά τή δράση τῆς ἐφημερίδας. Μετά τή στροφή τοῦ Μάρτοφ πρός τά δεξιά ἡ ἐφημερίδα ἔπαιρνε ὅλο καί περισσότερο κάτω ἀπό τήν προστασία της τούς σοσιαλσωβινιστές, προτιμώντας «τήν ἑνότητα μέ τούς σοσιαλσωβινιστές ἀπό τήν προσέγγιση μέ τούς ἀνθρώπους πού κρατᾶνε ἀδιάλλακτη στάση ἀπέναντι στό σοσιαλσωβινισμό» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 115-116). Ἀπό τό Γενάρη τοῦ 1915 στή θέση τῆς «Γκόλος» ἄρχισε νά βγαίνει ἡ ἐφημερίδα «Νάσε Σλόβο».—*41.*

40 Τό ἄρθρο *«Κάρλ Μάρξ (Σύντομη βιογραφική σκιαγραφία μέ ἔκθεση τοῦ μαρξισμοῦ)»* ὁ Β. Ι. Λένιν τό ἔγραψε γιά τό πιό ἐκλαϊκευτικό τήν περίοδο ἐκείνη στή Ρωσία Ἐγκυκλοπαιδικό λεξικό Γκρανάτ. Στόν πρόλογο τῆς ἔκδοσης αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου σέ ξεχωριστή μπροσούρα τό 1918 ὁ Λένιν ἀναφέρει πώς ἀπ'ὅ,τι θυμᾶται ἔγραψε τό ἄρθρο αὐτό τό 1913. Στήν πραγματικότητα ἄρχισε νά δουλεύει γιά τή συγγραφή τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ τήν ἄνοιξη τοῦ 1914 στό Πορόνιν. Ὅμως, ἐπειδή ὁ Λένιν ἦταν ἐξαιρετικά ἀπασχολημένος μέ τήν καθοδήγηση τῆς δράσης τοῦ κόμματος καί τῆς ἐφημερίδας «Πράβντα», ἀναγκάστηκε νά σταματήσει τό γράψιμο τοῦ ἄρθρου του. Σέ γράμμα του πρός τή Συντακτική ἐπιτροπή τῶν ἐκδόσεων Γκρανάτ στίς 8 (21) τοῦ Ἰούλη 1914 ὁ Λένιν ἔγραφε: «Πρός μεγάλη μου λύπη μιά σειρά ἐξαιρετικά καί ἀπρόβλεπτα περιστατικά... μέ ἀνάγκασαν νά σταματήσω τό ἄρθρο γιά τόν Μάρξ τή στιγμή πού μόλις τό εἶχα ἀρχίσει καί μετά ἀπό μιά σειρά ἀποτυχημένες ἀπόπειρες πού ἔκανα γιά νά βρῶ χρόνο νά τό συνεχίσω, ὑποχρεώθηκα νά βγάλω τό συμπέρασμα ὅτι δέν μπορῶ νά ἀσχοληθῶ μέ τό ἄρθρο ὥς τό φθινόπωρο. Σᾶς παρακαλῶ πάρα πολύ νά μέ συγχωρήσετε καί ἐκφράζω τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ Συντακτική ἐπιτροπή τῆς τόσο ὠφέλιμης ἔκδοσής σας προλαβαίνει νά βρεῖ ἄλλον μαρξιστή καί νά πάρει ἀπ'αὐτόν τό ἄρθρο ἐμπρόθεσμα» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 35ος, σελ. 114). Ὁ γραμματέας τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδόσεων Γκρανάτ στίς 12 (25) τοῦ Ἰούλη ἀπάντησε στόν Β. Ι. Λένιν: «Τό σημερινό σας γράμμα πού ἰσοδυναμεῖ σχεδόν μέ ἄρνηση νά γράψετε τό ἄρθρο γιά τόν Μάρξ καί τό μαρξισμό, μᾶς ἔφερε μεγάλη σύγχιση... Ψάχνοντας, ὄχι μόνο τά ρωσικά ὀνόματα, ἀλλά καί αὐτά τοῦ ἐξωτερικοῦ, δέν μποροῦμε νά βροῦμε συγγραφέα. Σᾶς παρακαλοῦμε πάρα πολύ νά μείνει γιά Σᾶς τό ἄρθρο αὐτό. Ἡ σκέψη γιά τή μεγάλη σπουδαιότητα πού θά εἶχε σήμερα τό ἄρθρο Σας γιά τό δημοκρατικό ἀναγνωστικό κοινό τοῦ Λεξικοῦ, σκέψη, πού ἀσφαλῶς καθόρισε τήν ἀρχική Σας συμφωνία, ἴσως θά ἔχει παρόλα αὐτά καί τώρα ἀποφασιστική σημασία καί θά συντελέσει στό νά ἰσχύσει ἡ ὑπόσχεση πού μᾶς δόσατε. Εἴμαστε ἕτοιμοι νά κάνουμε τίς παρακάτω διευκολύνσεις, δίνοντας σημαντική παράταση: μέχρι τίς 15 τοῦ Αὐγούστου καί νά ξεχωριστεῖ, ἄν νομίζετε ὅτι αὐτό σᾶς διευκολύνει, τό ζήτημα τῆς ἀνταλλακτικῆς ἀξίας πού θά μπορούσαμε νά τό περιμένουμε λίγο. Θά μπορούσαμε ἐπίσης νά περιμένουμε καμιά βδομάδα καί τή βιβλιογραφία. Θά θέλαμε ἀκόμη μιά φορά νά Σᾶς παρακαλέσουμε πολύ θερμά νά μήν ἀρνηθεῖτε τή

συγγραφή τοῦ ἄρθρου, μιά πού μαζί διαπιστώνουμε ὅτι ἕνα τέτιο ἄρθρο εἶναι πολύτιμο καί χρήσιμο» (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

Ὁ Β. Ι. Λένιν δέχτηκε νά συνεχίσει τή δουλιά γιά τό ἄρθρο, ὅμως γρήγορα ἄρχισε ὁ πόλεμος καί πιάστηκε ἀπό τίς αὐστριακές ἀρχές. Μόνο τό Σεπτέμβρη, ὅταν ἔφτασε στή Βέρνη, ὁ Λένιν ξανά καταπιάστηκε μέ τό ἄρθρο καί τό τέλειωσε τό πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Νοέμβρη. Σέ γράμμα του πρός τή Συντακτική ἐπιτροπή τῶν ἐκδόσεων Γκρανάτ στίς 4 (17) τοῦ Νοέμβρη ὁ Λένιν ἔγραφε: «Σήμερα Σᾶς ἔστειλα μέ συστημένο δέμα τό ἄρθρο γιά τό Λεξικό γιά τόν Μάρξ καί τό μαρξισμό. Δέν μπορῶ ἐγώ νά κρίνω, κατά πόσο μπόρεσα νά λύσω τό δύσκολο καθῆκον νά κάνω τήν ἔκθεσή του στά πλαίσια 75 χιλιάδων γραμμάτων ἤ περίπου τόσο. Θά σημειώσω ὅτι ἀναγκάστηκα νά περιορίσω πολύ τή φιλολογία (15 000 ἦταν τελεσιγραφικά) καί ἤμουνα ὑποχρεωμένος νά διαλέγω τό *πιό οὐσιαστικό* τῶν διαφόρων κατευθύνσεων (φυσικά περισσότερο ὅσα ἦταν ὑπέρ τοῦ Μάρξ)» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 35ος, σελ. 131).

Τό ἄρθρο «Κάρλ Μάρξ» δημοσιεύτηκε ὄχι ὁλόκληρο τό 1915 στόν 28ο τόμο τοῦ 'Εγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ (7η ἔκδοση) μέ τήν ὑπογραφή Β. 'Ιλίν. Γιά λόγους λογοκρισίας, ἡ Συντακτική ἐπιτροπή τοῦ λεξικοῦ δέν δημοσίευσε δυό τμήματα τοῦ ἄρθρου, τά τμήματα «Ὁ σοσιαλισμός» καί «Ἡ τακτική τῆς ταξικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου» καί ἔκανε μιά σειρά ἀλλαγές στό κείμενο τοῦ ἄρθρου. Στό τέλος τοῦ ἄρθρου δημοσιεύτηκε σάν παράρτημα «Ἡ βιβλιογραφία τοῦ μαρξισμοῦ».

Τό 1918 δημοσίευσε τό ἄρθρο τό ἐκδοτικό «Πριμπόι» σέ ξεχωριστή μπροσούρα σύμφωνα μέ τό κείμενο τοῦ 'Εγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ, χωρίς ὅμως τή «Βιβλιογραφία τοῦ μαρξισμοῦ». Γιά τήν ἔκδοση αὐτή ὁ Λένιν ἔγραψε πρόλογο πού δημοσιεύεται σέ τοῦτο τόν τόμο.

Τό πλῆρες κείμενο τοῦ ἄρθρου, σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο, δημοσιεύτηκε γιά πρώτη φορά τό 1925 στή σύλλογή: Β. Ι. Λένιν. «Ὁ Μάρξ, ὁ Ἔνγκελς καί ὁ μαρξισμός», πού ἔβγαλε τό 'Ινστιτοῦτο Λένιν τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ. Σέ τοῦτο τόν τόμο, στό τμῆμα «Προπαρασκευαστικά ὑλικά» δημοσιεύεται ἐπίσης τό σχέδιο τοῦ ἄρθρου «Κάρλ Μάρξ» (βλ. σελ. 366-369).—*43.*

41 Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά γράμματα, ρωσ. ἔκδ. 1953, σελ. 86.—*45.*

42 Φ. Ἔνγκελς. «Ὁ Λουδοβίκος Φόϋερμπαχ καί τό τέλος τῆς κλασικῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας» (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά ἔργα σέ δυό τόμους, τ. ΙΙ, ρωσ. ἔκδ. 1955, σελ. 348).—*47.*

43 Πρόκειται γιά τή βιβλιογραφία πού ἔκανε ὁ Β. Ι. Λένιν γιά τό ἄρθρο «Κάρλ Μάρξ» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 81-91).—*47.*

44 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Κ. Μάρξ «Ἡ ἀθώωση τοῦ ἀνταποκριτῆ τοῦ Μοζέλλα» (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 1ος, σελ. 187-217).—*47.*

45 Κ. Μάρξ «Κριτική τῆς χεγγελιανῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου—Εἰσαγωγή» (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 1ος, σελ. 422).—*48.*

46 Πρόκειται γιά τήν άστική έπανάσταση στή Γαλλία τό Φλεβάρη τοῦ 1848.—*48.*

47 Λόγος γίνεται γιά τήν άστική έπανάσταση στή Γερμανία καί τήν Αὐστρία, πού ἄρχισε τό Μάρτη τοῦ 1848.—*48.*

48 Πρόκειται γιά τή λαϊκή διαδήλωση τοῦ Παρισιοῦ, πού ὀργάνωσε τό κόμμα τῆς μικροαστικῆς τάξης («'Ορεινοί») σέ ἔνδειξη διαμαρτυρίας ἐνάντια στήν παραβίαση τῶν συνταγματικῶν δικαιωμάτων ἀπό τόν πρόεδρο τῆς δημοκρατίας καί τήν πλειοψηφία τῆς Νομοθετικῆς 'Εθνοσυνέλευσης, πού καθιέρωσε ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1848. 'Η διαδήλωση διαλύθηκε ἀπό τήν κυβέρνηση.—*49.*

49 'Ο Β. Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τήν ἔκδοση τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Κ. Μάρξ καί τοῦ Φ. Ἔνγκελς, πού ἐκδόθηκε στή Γερμανία τό Σεπτέμβρη τοῦ 1913 σέ τέσσερις τόμους μέ τόν τίτλο «Der Briefwechsel zwischen Friedrich Engels und Karl Marx 1844 bis 1883», herausgegeben von A. Bebel und Ed. Bernstein. Vier Bände, Stuttgart, 1913 («'Η ἀλληλογραφία τοῦ Φρίντριχ Ἔνγκελς καί Κάρλ Μάρξ ἀπό τό 1844 ὥς τό 1883», πού ἐκδόθηκε ἀπό τόν Α. Μπέμπελ καί τόν Ε. Μπέρνσταϊν. Τέσσερις τόμοι, Στουτγάρδη 1913).

'Η ἀλληλογραφία τοῦ Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς, πού ἀριθμεῖ πάνω ἀπό 1500 γράμματα, ἀποτελεῖ σπουδαιότατο συστατικό μέρος τῆς θεωρητικῆς τους κληρονομιᾶς. 'Η ἀλληλογραφία, ἐκτός ἀπό τίς πολύτιμες βιογραφικές πληροφορίες, περιέχει πλουσιότατο ὑλικό, πού ἀπεικονίζει τήν ὀργανωτική καί θεωρητική δράση τῶν θεμελιωτῶν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κομμουνισμοῦ. 'Ο Λένιν ἐπισταμένα μελέτησε τήν ἀλληλογραφία τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς. Στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ φυλάγεται ὀγκῶδες (σέ 76 σελίδες) χειρόγραφο-τετράδιο τοῦ Λένιν, στό ὁποῖο περιέχονται: περίληψη τῆς τετράτομης ἔκδοσης τῆς «'Αλληλογραφίας», ἀποσπάσματα ἀπό τά σπουδαιότερα ἀπό θεωρητική ἄποψη γράμματα τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς καί εὑρετήριο τῆς περίληψης. Διασώθηκαν ἐπίσης καί οἱ τέσσερις τόμοι τῆς «'Αλληλογραφίας» μέ τίς σημειώσεις τοῦ Λένιν στό κείμενο καί στά περιθώρια πού ἔκανε μέ μολύβια διαφόρων χρωμάτων.

'Η περίληψη τῆς «'Αλληλογραφίας» ἀποτέλεσε γιά τόν Λένιν γιά πολλά χρόνια φιλολογική πηγή καί χρησιμοποιήθηκε ἀπ'αὐτόν σέ μιά σειρά ἔργα του: «Γιά τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν», «Κάρλ Μάρξ», «'Ο ἰμπεριαλισμός, ἀνώτατο στάδιο τοῦ καπιταλισμοῦ», «Κράτος καί ἐπανάσταση», «'Ο «ἀριστερισμός» παιδική ἀρρώστια τοῦ κομμουνισμοῦ», καί σέ ἄλλα.

Τό 1959 τό χειρόγραφο τοῦ Λένιν πού περιεῖχε ὑλικά τῆς «'Αλληλογραφίας» ἐκδόθηκε ἀπό τό 'Ινστιτοῦτο μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ σέ ξεχωριστό βιβλίο μέ τόν τίτλο: «Περίληψη τῆς «'Αλληλογραφίας τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς 1844-1883»», τό 1968 κυκλοφόρησε δεύτερη ἔκδοση.—*49.*

50 'Ο Λένιν ἔχει ὑπόψη του τό δηκτικό ἄρθρο τοῦ Κ. Μάρξ «'Ο κύριος Φόχτ» πού ἦταν ἀπάντηση στή συκοφαντική μπροσούρα τοῦ πράκτορα τοῦ Βοναπάρτη Κ. Φόχτ «'Η δίκη μου κατά τῆς «Allgemeine Zeitung»» (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 14ος, σελ. 395-691).—*49.*

51 Πρόκειται γιά τήν «Ἱδρυτική διακήρυξη τῆς Διεθνοῦς Ἕνωσης τῶν Ἐργατῶν» (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 16ος, σελ. 3-11).—*49.*

52 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 2ος, σελ. 139.—*51.*

53 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 21.—*51.*

54 Φ. Ἔνγκελς. «Ἀντι-Ντύρινγκ», ρωσ. ἔκδ. 1957, σελ. 42, 56-57, 34, 24.—*52.*

55 Φ. Ἔνγκελς. «Ὁ Λουδοβίκος Φόϋερμπαχ καί τό τέλος τῆς κλασικῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας» (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά ἔργα σέ δυό τόμους, τόμ. II, ρωσ. ἔκδ. 1955, σελ. 349-450 καί 352).—*52.*

56 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, τόμ. XXIII, ρωσ. ἔκδ. 1932, σελ. 387.—*54.*

57 Φ. Ἔνγκελς. «Ἀντι-Ντύρινγκ», ρωσ. ἔκδ. 1957, σελ. 107, 10, 22-23.—*54.*

58 Φ. Ἔνγκελς. «Ὁ Λουδοβίκος Φόϋερμπαχ καί τό τέλος τῆς κλασικῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας» (βλ. Διαλεχτά ἔργα σέ δυό τόμους, τόμ. II, ρωσ. ἔκδ. 1955, σελ. 368, 343-344, 367).—*54.*

59 Φ. Ἔνγκελς. «Ἀντι-Ντύρινγκ», ρωσ. ἔκδ. 1957, σελ. 25.—*54.*

60 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, τόμ. XXIV, ρωσ. ἔκδ. 1931, σελ. 5.—*55.*

61 Φ. Ἔνγκελς. «Ὁ Λουδοβίκος Φόϋερμπαχ καί τό τέλος τῆς κλασικῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας» (βλ. Διαλεχτά ἔργα σέ δυό τόμους, τόμ. II, ρωσ. ἔκδ. 1955, σελ. 356).—*55.*

62 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 383.—*55.*

63 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 13ος, σελ. 6-7.—*56.*

64 Βλ. Κ Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά γράμματα, ρωσ. ἔκδ. 1953, σελ. 179-180.—*57.*

65 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 424-425, 433, 434.—*60.*

66 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 10.—*60.*

67 Κ. Μάρξ. «Τό Κεφάλαιο», τόμ. I (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 84).—*61.*

68 Κ. Μάρξ. «Κριτική τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας» (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 13ος, σελ. 16).—*61.*

69 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 180-181.—*62.*

70 Κ. Μάρξ. «Τό Κεφάλαιο», τόμ. I (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 177).—*63.*

71 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 770, 771-773).—*66.*

72 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά γράμματα, ρωσ. ἔκδ. 1953, σελ. 126-131 καί 132-133.—*69.*

73 Βλ. Κ. Μάρξ «Τό Κεφάλαιο», τόμ. III, ρωσ. ἔκδ., 1955, σελ. 812.—*70.*

74 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 757.—*70.*

75 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 657.—*70.*

76 Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 85-86.—*70.*

77 Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 8ος, σελ. 211.—*70.*

78 Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 85.—71.

79 Βλ. Κ. Μάρξ. «Τό Κεφάλαιο», τόμ. III, ρωσ. ἔκδ. 1955, σελ. 819, 820.—*71.*

80 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 514-515.—*72.*

81 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 500-501 καί 495.—*73.*

82 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 444.—*74.*

83 Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά ἔργα σέ δυό τόμους, τόμ. II, ρωσ. ἔκδ. 1955, σελ. 303-304.—*74.*

84 Βλ. Φ. Ἔνγκελς. «Ἀντι-Ντύρινγκ», ρωσ. ἔκδ. 1957, σελ. 264-265.—*75.*

85 Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά ἔργα σέ δυό τόμους, τόμ. II, ρωσ. ἔκδ. 1955, σελ. 305.—*75.*

86 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά ἔργα σέ δυό τόμους, τόμ. II, ρωσ. ἔκδ. 1955, σελ. 414-415.—*75.*

87 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά γράμματα, ρωσ. ἔκδ. 1953, σελ. 139.—*76.*

88 Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 183.—*77.*

89 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, τόμ. XXI, ρωσ. ἔκδ. 1932, σελ. 144.—*77.*

90 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, τόμ. XXII, ρωσ. ἔκδ. 1931, σελ. 271 καί 360.—*77.*

91 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, τόμ. XXIII, ρωσ. ἔκδ. 1932, σελ. 142, 145 καί 336.—*77.*

92 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, τόμ. XXIV, ρωσ. ἔκδ. 1931, σελ. 252 καί 529.—*77.*

93 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ. τόμ. 4ος, σελ. 458.—*78.*

94 Πρόκειται γιά τήν ἐθνικοαπελευθερωτική, δημοκρατική ἐξέγερση στή δημοκρατία τῆς Κρακοβίας, πού εἶχε ὑποταγεῖ ἀπό τό 1815 στόν κοινό ἔλεγχο τῆς Αὐστρίας, Πρωσσίας καί Ρωσίας. Στήν πορεία τῆς ἐξέγερσης οἱ ἐπαναστάτες δημιούργησαν Ἐθνική κυβέρνηση, πού ἐξέδοσε διάγγελμα γιά τήν κατάργηση τῶν φεουδαρχικῶν ὑποχρεώσεων καί ὑποσχέθηκε νά παραχωρήσει στούς ἀγρότες τή γῆ σάν ἰδιοκτησία τους χωρίς ἐξαγορά. Σέ ἄλλες ἐκκλήσεις ἀνακοίνωσε ὅτι ἱδρύθηκαν ἐθνικά ἐργαστήρια, ὅτι ἀνέβηκε σ'αὐτά τό ἡμερομίσθιο, ὅτι ἐγκαθιδρύθηκε ἰσότητα τῶν πολιτῶν.

«Ἡ ἐπανάσταση τῆς Κρακοβίας—ἔλεγε ὁ Μάρξ—ἔδοσε ἔνδοξο παράδειγμα σέ ὅλη τήν Εὐρώπη, συνταυτίζοντας τήν ὑπόθεση τῆς ἀπελευθέρωσης μέ τήν ὑπόθεση τῆς δημοκρατίας καί μέ τήν ἀπελευθέρωση τῆς καταπιεζόμενης τάξης» (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 490).—*78.*

95 Βλ. Κ. Μάρξ «Ἡ ἀστική τάξη καί ἡ ἀντεπανάσταση» (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 6ος, σελ. 116-117).—*78.*

96 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά γράμματα, ρωσ. ἔκδ. 1953, σελ. 86.—*79.*

97 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, τόμ. XXIII, ρωσ. ἔκδ. 1932, σελ. 232, 239.—*79.*

98 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, τόμ. XXIII, ρωσ. ἔκδ. 1932, σελ. 152, 154-155, 166, 199, 225-226, 232, 237-238, 461, 482, 488.—*79.*

99 Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 3η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 17ος, σελ. 274-282.—*79.*

100 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά ἔργα σέ δυό τόμους, τόμ. II, ρωσ. ἔκδ. 1955, σελ. 443-444. —*79.*

101 *Ὁ ἔκτακτος νόμος ἐνάντια στούς σοσιαλιστές* ψηφίστηκε στή Γερμανία τό

1878 ἀπό τήν κυβέρνηση τοῦ Βίσμαρκ μέ σκοπό τήν καταπολέμηση τοῦ ἐργατικοῦ καί τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος. Μέ τό νόμο αὐτό ἀπαγορεύθηκαν ὅλες οἱ ὀργανώσεις τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, οἱ μαζικές ἐργατικές ἑνώσεις, ὁ ἐργατικός τύπος, κατασχόταν ἡ σοσιαλιστική φιλολογία· ὑποβάλλονταν σέ διωγμούς καί ἐξορίες οἱ σοσιαλδημοκράτες. Τό 1890 κάτω ἀπό τήν πίεση τοῦ μαζικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, πού δυνάμωνε ὁλοένα, ὁ ἔκτακτος νόμος ἐνάντια στούς σοσιαλιστές καταργήθηκε.—*80.*

102 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, τόμ. XXIV, ρωσ. ἔκδ. 1931, σελ. 480-481, 488, 505-506, 513, 515.—*80.*

103 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά γράμματα, ρωσ. ἔκδ. 1953, σελ. 331.—*92.*

104 Πρόκειται γιά τούς ὁμοϊδεάτες καί τούς ὀπαδούς τοῦ γερμανοῦ σοσιαλδημοκράτη-ἀναθεωρητῆ Ε. Μπέρνσταϊν, πού μπῆκε ἐπικεφαλῆς στό ὀπορτουνιστικό ρεῦμα, τό ὁποῖο ἐμφανίστηκε στή Γερμανία στά τέλη τοῦ 19ου αἰώνα καί ἀπό τό ὄνομά του τό ἀποκάλεσαν μπερνσταϊνισμό. Ὁ Μπέρνσταϊν ἦταν ἀπροκάλυπτος ἐκφραστής τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ στούς κόλπους τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, πού ἐκδηλώθηκε ἰδιαίτερα ἔντονα μετά τό θάνατο τοῦ Φ. Ἔνγκελς. Στά τέλη τῆς τελευταίας δεκαετίας τοῦ 19ου αἰώνα ὁ Μπέρνσταϊν ἀναθεωρεῖ τίς κύριες θέσεις τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας, προβάλλοντας τό σύνθημα τῆς «ἐλευθερίας τῆς κριτικῆς», πού σήμαινε ἀπαίτηση ἐλευθερίας ἀναθεώρησης τοῦ μαρξισμοῦ. Ἀρνιόταν τή διδασκαλία τοῦ Κ. Μάρξ γιά τήν ἐξαθλίωση τῆς ἐργατικῆς τάξης, γιά τό δυνάμωμα τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων καί τήν ὄξυνσή τους, γιά τίς κρίσεις, γιά τήν ἀναπόφευκτη χρεοκοπία τοῦ καπιταλισμοῦ, γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καί τή δικτατορία τοῦ προλεταριάτου. Ὁ Μπέρνσταϊν ἀντιπαράθετε στό μαρξιστικό πρόγραμμα πάλης γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης, γιά τό σοσιαλισμό ἕνα πρόγραμμα σοσιαλρεφορμισμοῦ, πού ἐκφραζόταν στή διατύπωση—«τό κίνημα εἶναι τό πᾶν, ὁ τελικός σκοπός δέν εἶναι τίποτε». Στά συνέδρια τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας ὁ Κ. Κάουτσκι ἔκανε κριτική στόν μπερνσταϊνισμό, ὅμως δέν ἔβαλε ἀποφασιστικά τό ζήτημα ὅτι εἶναι ἀσυμβίβαστη ἡ ἀναθεώρηση τοῦ μαρξισμοῦ μέ τήν παραμονή στίς γραμμές τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Στήν κριτική τοῦ μπερνσταϊνισμοῦ εἶναι ἀφιερωμένες οἱ ἐργασίες τοῦ Β. Ι. Λένιν: «Διαμαρτυρία τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας», «Τό πρόγραμμά μας», «Τί νά κάνουμε;», «Μαρξισμός καί ἀναθεωρητισμός», «Οἱ διαφωνίες στό εὐρωπαϊκό ἐργατικό κίνημα» (βλ. Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 167-180, 186-190· τόμ. 6ος, σελ. 1-192· τόμ. 17ος, σελ. 15-26· 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 20ός, σελ. 62-69) κ.ἄ.—*93.*

105 Πρόκειται γιά τήν ἔκκληση «Ἀπό τούς συγγραφεῖς, τούς καλλιτέχνες καί τούς ἠθοποιούς», πού γράφτηκε σέ πνεῦμα ἀστικοῦ πατριωτισμοῦ καί δικαίωσης τοῦ πολέμου τῆς τσαρικῆς Ρωσίας ἐνάντια στή Γερμανία. Τήν ἔκκληση ὑπόγραψαν ἐπίτιμοι ἀκαδημαϊκοί, γνωστοί καλλιτέχνες: Α. Βασνετσόφ, Β. Βασνετσόφ, Κ. Κορόβιν, ὁ γλύπτης Σ. Μερκοῦροφ, ὁ Φ. Σαλιάπιν καί ἄλλοι ἐξέχοντες ἠθοποιοί τῶν θεάτρων τῆς Μόσχας, οἱ συγγραφεῖς Μ. Γκόρκι, Α. Σεραφιμόβιτς, Σκιτάλετς κ.ἄ., οἱ διευθυντές περιοδικῶν Π. Στροῦβε, Ν. Μιχάηλοφ, Ντ. Τιχομίροφ κ.ἄ.

῾Η ἔκκληση δημοσιεύτηκε στίς 28 τοῦ Σεπτέμβρη (11 τοῦ ᾽Οχτώβρη) 1914 στό φύλ. ἀρ. 223 τῆς ἐφημερίδας «Ρούσκογε Σλόβο».—*94.*

106 Πρόκειται γιά τήν «Εἰσαγωγή» τοῦ Φ. ῎Ενγκελς στό ἔργο τοῦ Κ. Μάρξ «Οἱ ταξικοί ἀγῶνες στή Γαλλία ἀπό τό 1848 ὥς τό 1850». Κατά τή δημοσίευση τοῦ περιεχομένου τῆς «Εἰσαγωγῆς» καί ἀποσπασμάτων ἀπό αὐτήν στό Κεντρικό ῎Οργανο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας—στήν ἐφημερίδα «Vorwärts» («᾽Εμπρός») στίς 30 τοῦ Μάρτη 1895 παραλείφθηκαν οἱ σπουδαιότερες θέσεις γιά τήν ἐπαναστατική πάλη τοῦ προλεταριάτου, πράγμα πού προκάλεσε τήν ἔντονη διαμαρτυρία τοῦ ῎Ενγκελς. Στό γράμμα του πρός τόν Κ. Κάουτσκι ἀπ᾽τήν 1 τοῦ ᾽Απρίλη 1895 ἔγραφε: «Μέ πολύ μεγάλη μου ἔκπληξη βρίσκω σήμερα δημοσιευμένο στή «Vorwärts» *σέ ἄγνοιά μου* ἀπόσπασμα ἀπό τήν «Εἰσαγωγή» μου πού τήν κουτσούρεψαν ἔτσι, ὥστε παρουσιάζομαι σ᾽αὐτήν σάν εἰρηνόφιλος θιασώτης τῆς νομιμότητας μέ κάθε θυσία» (Κ. Μάρξ καί Φ. ῎Ενγκελς. Διαλεχτά γράμματα, ρωσ. ἔκδ. 1953, σελ. 487· βλ. στό ἴδιο γράμμα πρός τόν Π. Λαφάργκ, σελ. 487-488).

῾Ο ῎Ενγκελς ἐπιδίωκε νά δημοσιευτεῖ ὁλόκληρη ἡ «Εἰσαγωγή». Τό 1895 δημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Die Neue Zeit» ὅμως μέ μεγάλες περικοπές, ὕστερα ἀπό τήν ἐπιμονή τῆς καθοδήγησης τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας. ᾽Αργότερα οἱ ὀπορτουνιστικοί ἡγέτες τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας, γιά νά δικαιολογήσουν τή ρεφορμιστική τακτική τους, ἄρχισαν νά ἑρμηνεύουν τό παραμορφωμένο ἀπ᾽αὐτούς ντοκουμέντο σάν ἀπόριψη ἀπό τόν ῎Ενγκελς τῆς ἐπανάστασης, τῆς ἔνοπλης ἐξέγερσης καί τῆς πάλης στά χαρακώματα. Τό πραγματικό κείμενο τῆς «Εἰσαγωγῆς» δημοσιεύτηκε γιά πρώτη φορά μόνο στήν ΕΣΣΔ (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. ῎Ενγκελς. Διαλεχτά ἔργα σέ δυό τόμους, τόμ. I, ρωσ. ἔκδ. 1955, σελ. 91-110).—*97.*

107 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. ῎Ενγκελς. ῞Απαντα, τόμ. XXVIII, ρωσ. ἔκδ. 1940, σελ. 365.—*98.*

108 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Φ. Μέρινγκ «Erinnerungen aus dem Kriegsjahre 1870» («᾽Αναμνήσεις γιά τόν πόλεμο τοῦ 1870»), πού δημοσιεύτηκε στό τεῦχ. 1 τοῦ περιοδικοῦ «Die Neue Zeit» τῆς 2 τοῦ ᾽Οχτώβρη 1914.—*98.*

109 *Μιλλερανισμός*—ὀπορτουνιστικό ρεῦμα πού ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπό τό ὄνομα τοῦ γάλλου σοσιαλιστῆ Α. Ε. Μιλλεράν, ὁ ὁποῖος τό 1899 μπῆκε στή γαλλική ἀντιδραστική ἀστική κυβέρνηση καί βοήθησε τήν ἀστική τάξη νά ἐφαρμόσει τήν πολιτική της.

Τό ζήτημα γιά τό μιλλερανισμό συζητήθηκε τό 1900 στό συνέδριο τῆς II Διεθνοῦς, πού ἔγινε στό Παρίσι. Τό συνέδριο ψήφισε μιά συμβιβαστική ἀπόφαση πού πρότεινε ὁ Κ. Κάουτσκι, ἡ ὁποία καταδίκαζε τή συμμετοχή τῶν σοσιαλιστῶν σέ ἀστική κυβέρνηση, ὅμως ἐπέτρεπε τή δυνατότητα συμμετοχῆς σέ «ἐξαιρετικές» περιπτώσεις. Οἱ γάλλοι σοσιαλιστές ἐπωφελήθηκαν ἀπ᾽αὐτή τήν ἐπιφύλαξη γιά νά δικαιολογήσουν τή συμμετοχή τους στήν κυβέρνηση τῆς ἰμπεριαλιστικῆς ἀστικῆς τάξης, στήν περίοδο τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου.—*100.*

110 *Παλιά «῎Ισκρα»* («Σπίθα»)—ἡ πρώτη πανρωσική παράνομη μαρξιστική ἐφημερίδα, πού ἱδρύθηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν τό 1900 καί ἔπαιξε

ἀποφασιστικό ρόλο στή δημιουργία τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξιστικοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης τῆς Ρωσίας. Τό πρῶτο φύλλο τῆς λενινιστικῆς «Ἴσκρα», μέ ἡμερομηνία Δεκέμβρης τοῦ 1900, βγῆκε στή Λειψία· τά ἑπόμενα φύλλα βγῆκαν στό Μόναχο, ἀπό τόν Ἰούλη τοῦ 1902 στό Λονδίνο καί ἀπό τήν ἄνοιξη τοῦ 1903 στή Γενεύη. Μέ πρωτοβουλία τοῦ Λένιν καί μέ τήν ἄμεση συμμετοχή του ἡ Συντακτική ἐπιτροπή τῆς «Ἴσκρα» ἐπεξεργάστηκε τό σχέδιο προγράμματος τοῦ κόμματος (πού δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 21 τῆς «Ἴσκρα») καί προετοίμασε τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, στό ὁποῖο μπῆκαν οἱ βάσεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξιστικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας.

Ἀμέσως μετά τό II συνέδριο τοῦ κόμματος οἱ μενσεβίκοι μέ τήν ὑποστήριξη τοῦ Πλεχάνοφ πῆραν στά χέρια τους τήν «Ἴσκρα». Ἀπό τό 52ο φύλλο της ἡ «Ἴσκρα» ἔπαψε νά εἶναι ὄργανο τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ.—*100.*

111 *Ὀρεινοί καί Γιρονδῖνοι* λέγονταν οἱ δυό πολιτικές παρατάξεις τῆς ἀστικῆς τάξης στήν περίοδο τῆς Γαλλικῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰώνα. Ὀρεινούς ἤ γιακωβίνους ὀνόμαζαν τούς πιό ἀποφασιστικούς ἐκπροσώπους τῆς ἐπαναστατικῆς τάξης ἐκείνου τοῦ καιροῦ—τῆς ἀστικῆς τάξης, πού ὑποστήριζαν τήν ἀνάγκη τῆς κατάργησης τῆς ἀπολυταρχίας καί τῆς φεουδαρχίας. Οἱ γιρονδῖνοι, σέ διάκριση ἀπό τούς γιακωβίνους, ταλαντεύονταν ἀνάμεσα στήν ἐπανάσταση καί στήν ἀντεπανάσταση καί ἀκολουθοῦσαν τό δρόμο τῆς συναλλαγῆς μέ τή μοναρχία.

«Σοσιαλιστική Γιρόνδη» ὀνόμαζε ὁ Λένιν τό ὀπορτουνιστικό ρεῦμα μέσα στή σοσιαλδημοκρατία· προλετάριους γιακωβίνους, «ὀρεινούς» ὀνόμαζε τούς ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες. Ὕστερα ἀπό τή διάσπαση τοῦ ΣΔΕΚΡ σέ μπολσεβίκους καί μενσεβίκους, ὁ Λένιν τόνιζε συχνά ὅτι οἱ μενσεβίκοι ἀποτελοῦν τό ρεῦμα τῶν γιρονδίνων μέσα στό ἐργατικό κίνημα.—*100.*

112 Πρόκειται γιά πρόσωπα ἀπό τό ἔργο τοῦ Ν. Β. Γκόγκολ «Ἀφήγηση γιά τό πῶς τσακώθηκαν ὁ Ἰβάν Ἰβάνοβιτς μέ τόν Ἰβάν Νικηφόροβιτς».—*101.*

113 Τό ἄρθρο τοῦ Α. Πάννεκουκ «Der Zusammenbruch der Internationale» («Ἡ χρεοκοπία τῆς Διεθνοῦς») δημοσιεύτηκε στίς 20, 21 καί 22 τοῦ Ὀχτώβρη 1914 στά φύλ. ἀρ. 245, 246 καί 247 τῆς ἑλβετικῆς σοσιαλιστικῆς ἐφημερίδας «Berner Tagwacht».—*102.*

114 *Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο (ΔΣΓ)*—μόνιμο ἐκτελεστικο-πληροφοριακό ὄργανο τῆς II Διεθνοῦς. Ἡ ἀπόφαση γιά τή δημιουργία τοῦ ΔΣΓ πάρθηκε στό συνέδριο τῆς II Διεθνοῦς, πού ἔγινε στό Παρίσι (1900). Ἕδρα τοῦ ΔΣΓ ἦταν ἡ πόλη Βρυξέλλες. Τή σύνθεση τοῦ ΔΣΓ τήν ἀποτελοῦσαν δυό ἀντιπρόσωποι ἀπό κάθε ἐθνικό κόμμα. Τό ΔΣΓ ἔπρεπε νά συνέρχεται τέσσερις φορές τό χρόνο καί γιά τό διάστημα ἀνάμεσα στίς συνεδριάσεις ἡ καθοδήγηση τῆς δουλιᾶς τοῦ Γραφείου εἶχε ἀνατεθεῖ στήν Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τοῦ Βελγίου. Πρόεδρος τοῦ ΔΣΓ ἦταν ὁ Ε. Βαντερβέλντε, γραμματέας ὁ Κ. Χούισμανς. Ὁ Β. Ι. Λένιν ἀπό τό 1905 ἦταν μέλος τοῦ ΔΣΓ σάν ἀντιπρόσωπος τοῦ ΣΔΕΚΡ. Τό 1912 ἡ VI Πανρωσική κομματική συνδιάσκεψη (τῆς Πράγας) ἐξέλεξε ξανά τόν Β. Ι. Λένιν ἀντιπρόσωπο τοῦ ΣΔΕΚΡ στό ΔΣΓ. Τόν Ἰούνη τοῦ 1914, ὕστερα ἀπό πρόταση τοῦ Β. Ι. Λένιν, ἀντιπρόσωπος τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ στό ΔΣΓ ορίστηκε ὁ Μ. Μ. Λιτβίνοφ.

Ἡ τελευταία συνεδρίαση τοῦ ΔΣΓ, γιά τήν ὁποία γράφει ὁ Λένιν, ἔγινε στίς Βρυξέλλες στίς 29 τοῦ Ἰούνη 1914 ἀπ'ἀφορμή τήν κήρυξη τοῦ πολέμου τῆς Αὐστροουγγαρίας κατά τῆς Σερβίας. Ἀπό τίς ἀρχές τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου τό ΔΣΓ μετατράπηκε σέ πειθήνιο ὄργανο τῶν σοσιαλσωβινιστῶν.—*102.*

115 *Συμβούλιο τῶν ἑνωμένων εὐγενῶν*—ἀντεπαναστατική ὀργάνωση τῶν φεουδαρχῶν-τσιφλικάδων, πού δημιουργήθηκε τό Μάη τοῦ 1906 στό πρῶτο συνέδριο τῶν πληρεξουσίων τῶν συλλόγων τῶν εὐγενῶν τῶν κυβερνείων καί διατηρήθηκε ὥς τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1917. Βασικός σκοπός τῆς ὀργάνωσης ἦταν ἡ ὑπεράσπιση τοῦ ἀπολυταρχικοῦ καθεστῶτος, τῆς μεγάλης τσιφλικάδικης γαιοκτησίας καί τῶν προνομίων τῶν εὐγενῶν. Ἐπικεφαλῆς τοῦ Συμβουλίου τῶν ἑνωμένων εὐγενῶν ἦταν ὁ κόμης Α. Α. Μπομπρίνσκι, ὁ πρίγκιπας Ν. Φ. Κασάτκιν-Ροστόβσκι, ὁ κόμης Ντ. Α. Ὀλσούφιεφ, ὁ Β. Μ. Πουρισκέβιτς κ.ἄ. Ὁ Λένιν ὀνόμαζε τό Συμβούλιο τῶν ἑνωμένων εὐγενῶν «συμβούλιο τῶν ἑνωμένων φεουδαρχῶν». Τό Συμβούλιο τῶν ἑνωμένων εὐγενῶν στήν πραγματικότητα μετατράπηκε σέ μισοκυβερνητικό ὄργανο, πού ὑπαγόρευε στήν κυβέρνηση τά νομοθετικά μέτρα, τά ὁποῖα ἀπόβλεπαν στήν ὑπεράσπιση τῶν συμφερόντων τῶν φεουδαρχῶν. Σημαντικό μέρος τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῶν ἑνωμένων εὐγενῶν ἦταν μέλη τοῦ Κρατικοῦ συμβουλίου καί τῶν καθοδηγητικῶν κέντρων τῶν μαυροεκατονταρχίτικων ὀργανώσεων.—*105.*

116 Ὁ Β. Ι. Λένιν παραθέτει περικοπή ἀπό τό μυθιστόρημα τοῦ Ν. Γκ. Τσερνισέβσκι «Πρόλογος» (βλ. Ν. Γκ. Τσερνισέβσκι. Ἅπαντα, ρωσ. ἔκδ., τόμ. XIII, σελ. 197).—*105.*

117 Φ. Ἔνγκελς. «Ἡ φιλολογία τῶν ἐμιγκρέδων» (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, τόμ. XV, 1935, σελ. 223).—*106.*

118 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά γράμματα, ρωσ. ἔκδ. 1953, σελ. 166.—*107.*

119 Οἱ μπολσεβίκοι-βουλευτές τῆς IV Κρατικῆς δούμας πιάστηκαν τή νύχτα τῆς 6 (19) τοῦ Νοέμβρη 1914. Ἄμεση ἀφορμή τῆς σύλληψής τους ἀποτέλεσε ἡ συμμετοχή τους στή συνδιάσκεψη πού συγκάλεσαν στό χωριό Ὀζέρκι, κοντά στήν Πετρούπολη. Ἡ συνδιάσκεψη στό Ὀζέρκι ἔγινε στίς 2-4 (15-17) τοῦ Νοέμβρη 1914. Σ'αὐτήν, ἐκτός ἀπό τούς μπολσεβίκους-βουλευτές τῆς IV Κρατικῆς δούμας, παραβρέθηκαν ἐκπρόσωποι τῶν μπολσεβίκικων ὀργανώσεων τῆς Πετρούπολης, τοῦ Ἰβάνοβο-Βοζνεσένσκ, τοῦ Χάρκοβου καί τῆς Ρίγας.

Στίς 4 (17) τοῦ Νοέμβρη, μόλις τέλειωσε ἡ σύσκεψη τίς ἐργασίες της στό Ὀζέρκι, πλάκωσε ἡ χωροφυλακή, πληροφορημένη ἀπό προβοκάτορα γιά τόν τόπο τῆς συγκέντρωσης. Κατά τήν ἔρευνα πού ἔκαναν στούς μπολσεβίκους-βουλευτές τῆς IV Κρατικῆς δούμας Γκ. Ι. Πετρόβσκι, Α. Ε. Μπαντάγεφ κ.ἄ. κατασχέθηκαν οἱ θέσεις τοῦ Λένιν γιά τόν πόλεμο καί τό φύλ. ἀρ. 33 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», στό ὁποῖο εἶχε τυπωθεῖ ἡ διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ «Ὁ πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας». Ὅλα τά μέλη τῆς σύσκεψης πιάστηκαν, ἐκτός ἀπό τούς βουλευτές-μπολσεβίκους πού διέφυγαν τή σύλληψη λόγω τῆς βουλευτικῆς ἀσυλίας. Ὕστερα ὅμως ἀπό δυό μέρες κι'αὐτοί πιάστηκαν καί μετά παραπέμφθηκαν

στό δικαστήριο καί στάλθηκαν σέ ἰσόβια ἐξορία στήν Ἀνατολική Σιβηρία. Ὁ Λένιν ἀφιέρωσε στά ἀποτελέσματα τῆς δίκης ἐνάντια στούς βουλευτές τῶν μπολσεβίκων εἰδικό ἄρθρο «Τί ἀπόδειξε ἡ δίκη τῆς Ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐργατικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας;», πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 40 τῆς 29 τοῦ Μάρτη, 1915 (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 168-176).—*110*.

120 Τό συνέδριο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Σουηδίας, πού ἀναφέρει ὁ Β. Ι. Λένιν, ἔγινε στή Στοκχόλμη στίς 23 τοῦ Νοέμβρη 1914. Κύριο θέμα τοῦ συνεδρίου ἦταν τό ζήτημα τῆς στάσης ἀπέναντι στόν πόλεμο. Χαιρέτισε τό συνέδριο ἀπομέρους τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ ὁ Α. Γκ. Σλιάπνικοφ, ὁ ὁποῖος διάβασε τή διακήρυξη, πού καλοῦσε στήν πάλη ἐνάντια στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο καί καταδίκαζε τήν προδοσία τῶν ἡγετῶν τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Γερμανίας καί τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων ἄλλων χωρῶν, πού εἶχαν πάρει σοσιαλσωβινιστική θέση. Σχετικά μ'αὐτό ὁ καθοδηγητής τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Σουηδίας Κ. Ι. Μπράντινγκ πρότεινε νά ἐκφράσει τό συνέδριο τή λύπη του, ἀπ'ἀφορμή τό σημεῖο τῆς διακήρυξης μέ τό ὁποῖο καταδικαζόταν ἡ στάση τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Γερμανίας καί δήλωσε ὅτι στό συνέδριο τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Σουηδίας «δέν ἁρμόζει νά ἐπικρίνει ἄλλα κόμματα». Ἐνάντια στήν πρόταση τοῦ Κ. Ι. Μπράντινγκ μίλησε ὁ ἐπικεφαλῆς τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Σουηδίας Ζ. Χέγκλουντ, ὁ ὁποῖος τόνισε ὅτι πολλοί σοσιαλδημοκράτες τῆς Σουηδίας συμμερίζονται τή γνώμη πού ἐκφράστηκε στή διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Τό συνέδριο ὅμως ψήφισε μέ πλειοψηφία τήν πρόταση τοῦ Μπράντινγκ. Ἀπό τήν Ὀργανωτική Ἐπιτροπή τῶν μενσεβίκων μίλησε στό συνέδριο ὁ Γ. Λάριν. Ἔκθεση γιά τίς ἐργασίες τοῦ συνεδρίου δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» ἀρ. φύλ. 36, τῆς 9 τοῦ Γενάρη 1915.—*110*.

121 *ΟΕ (Ὀργανωτική Ἐπιτροπή)*—καθοδηγητικό κέντρο τῶν μενσεβίκων· ἱδρύθηκε τό 1912 στή συνδιάσκεψη τοῦ Αὐγούστου τῶν λικβινταριστῶν. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἡ ΟΕ ὑποστήριζε τίς θέσεις τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ, δικαιολογοῦσε τόν πόλεμο πού ἔκανε ὁ τσαρισμός, προπαγάνδιζε τίς ἰδέες τοῦ ἐθνικισμοῦ καί τοῦ σωβινισμοῦ. Ἡ ΟΕ ἔβγαζε τό περιοδικό «Νάσα Ζαριά» καί μετά τό κλείσιμό του τό «Νάσε Σλόβο», κατόπιν τό «Ντιέλο» καί τίς ἐφημερίδες «Ραμπότσεγε Οὔτρο» καί ἔπειτα τήν «Οὔτρο». Ἡ ΟΕ λειτούργησε μέχρι τίς ἐκλογές τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν μενσεβίκων, τόν Αὔγουστο τοῦ 1917. Ἐκτός ἀπό τήν ΟΕ πού δροῦσε στή Ρωσία, ὑπῆρχε καί ἡ Γραμματεία Ἐξωτερικοῦ τῆς ΟΕ, ἀποτελούμενη ἀπό πέντε γραμματεῖς (Π. Μπ. Ἀξελρόντ, Ι. Σ. Ἄστροφ-Ποβές, Γ. Ο. Μάρτοφ, Α. Σ. Μαρτίνοφ, Σ. Γ. Σεμκόβσκι) πού κρατοῦσε θέση παραπλήσια μέ τόν κεντρισμό καί, καλυπτόμενη κάτω ἀπό διεθνιστικές φράσεις, στήν πράξη ὑποστήριζε τούς σοσιαλσωβινιστές τῆς Ρωσίας. Ἡ ΓΕΟΕ ἔβγαζε τό ὄργανό της, τήν ἐφημερίδα «Ἰσβέστιγια τῆς Γραμματείας Ἐξωτερικοῦ τῆς Ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας», πού ἔβγαινε ἀπό τό Φλεβάρη τοῦ 1915 ὥς τό Μάρτη τοῦ 1917.—*110*.

122 Πρόκειται γιά τούς μενσεβίκους-λικβινταριστές τοῦ Καυκάσου, τήν Μπούντ («Γενική ἑβραϊκή ἐργατική ἕνωση τῆς Λιθουανίας, Πολωνίας καί

Ρωσίας») καί γιά τούς ἐκπροσώπους τῆς Σοσιαλδημοκρατίας τοῦ Βασιλείου τῆς Πολωνίας καί τῆς Λιθουανίας (ΣΔΒΠ καί Λ), πού ὑποστήριζαν τούς λικβινταριστές.—*110.*

123 ῾Ο Β. Ι. Λένιν ἔκανε κριτική στήν μπροσούρα τοῦ Γκ. Β. Πλεχάνοφ «Γιά τόν πόλεμο. ᾽Απάντηση στό σύντροφο Ζ. Π.», πού κυκλοφόρησε στά τέλη τοῦ Δεκέμβρη 1914, στό ἄρθρο του «Οἱ ρῶσοι Ζύντεκουμ» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 117-123) καί σέ ἄλλα ἔργα.—*111.*

124 ῾Ο Λένιν ἐννοεῖ τήν ἀπάντηση τῶν λικβινταριστῶν τῆς Πετρούπολης (Π. Π. Μάσλοφ, Α. Ν. Πότρεσοφ, Ν. Τσερεβάνιν (Φ. Α. Λάπκιν) κ.ἄ.) στό τηλεγράφημα τοῦ Ε. Βαντερβέλντε, πού καλοῦσε τούς ρώσους σοσιαλδημοκράτες νά μήν ἀντιδράσουν στόν πόλεμο, ἡ ὁποία δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 34 τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ». Στήν ἀπάντησή τους οἱ λικβινταριστές δικαίωναν τήν εἴσοδο τῶν σοσιαλιστῶν τοῦ Βελγίου, τῆς Γαλλίας καί τῆς ᾽Αγγλίας στίς ἀστικές κυβερνήσεις, ἐπιδοκίμαζαν ὁλοκληρωτικά τή θέση τῶν σοσιαλσωβινιστῶν καί δήλωναν ὅτι αὐτοί μέ τή δράση τους στή Ρωσία δέν ἀντιδροῦν στόν πόλεμο.—*114.*

125 *«Berner Tagwacht»* («Φρουρός τῆς Βέρνης»)—ἐφημερίδα, ὄργανο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς ῾Ελβετίας· ἐκδίδεται ἀπό τό 1893 στή Βέρνη. Στά 1909-1918 διευθυντής τῆς ἐφημερίδας ἦταν ὁ Ρ. Γκρίμμ. Στίς ἀρχές τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου στήν ἐφημερίδα δημοσιεύτηκαν ἄρθρα τοῦ Κ. Λῆμπκνεχτ, τοῦ Φ. Μέρινγκ καί ἄλλων ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν. ᾽Από τό 1917 ἡ ἐφημερίδα ἄρχισε νά ὑποστηρίζει ἀνοιχτά τούς σοσιαλσωβινιστές. ῾Η θέση τῆς ἐφημερίδας σήμερα πάνω στά βασικά ζητήματα τῆς ἐσωτερικῆς καί τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς συμπίπτει μέ τή θέση τῶν ἀστικῶν ἐφημερίδων.—*114.*

126 ῾Η ᾽Οργανωτική ᾽Επιτροπή τῶν μενσεβίκων ἀνακοίνωσε γιά τήν ἔκδοση δικοῦ της ὀργάνου «῎Οτκλικι», ὅμως ἡ ἔκδοσή του δέν πραγματοποιήθηκε.—*115.*

127 Πρόκειται γιά τό σημείωμα «Von der russischen Sozialdemokratie im Auslande» («᾽Από τούς ρωσικούς σοσιαλδημοκρατικούς κύκλους τοῦ ἐξωτερικοῦ»), πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Berner Tagwacht», ἀρ. φύλ. 291 τῆς 12 τοῦ Δεκέμβρη 1914.—*115.*

128 *«Μίσλ»* («Σκέψη»)—καθημερινή ἐφημερίδα τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων· ἔβγαινε στό Παρίσι ἀπό τό Νοέμβρη τοῦ 1914 ὥς τό Μάρτη τοῦ 1915 μέ τή διεύθυνση τοῦ Μ. Νατανσόν καί τοῦ Β. Τσερνόφ. Κλείστηκε μέ διαταγή τῆς γαλλικῆς κυβέρνησης.—*116.*

129 ῾Ο Λένιν ἔχει ὑπόψη του τήν ἀπόφαση «Γιά τούς ναρόντνικους» πού ψηφίστηκε ἀπό τή σύσκεψη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ μέ τή συμμετοχή κομματικῶν στελεχῶν, πού ἔγινε στίς 23 τοῦ Σεπτέμβρη - 1 τοῦ ᾽Οχτώβρη (6-14 τοῦ ᾽Οχτώβρη) τοῦ 1913 στό χωριό Πορόνιν (κοντά στήν Κρακοβία) καί πού γιά συνωμοτικούς λόγους ὀνομάστηκε «καλοκαιρινή» ἤ «σύσκεψη τοῦ Αὐγούστου» (βλ. ῎Απαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 24ος, σελ. 61-62).—*116.*

130 *Τριπλή συνεννόηση* ἤ *τριπλή συμφωνία* (᾽Αντάντ)—ἰμπεριαλιστικός συνασπι-

σμός τῆς 'Αγγλίας, τῆς Γαλλίας καί τῆς τσαρικῆς Ρωσίας, πού διαμορφώθηκε τελικά τό 1907 σέ ἀντίβαρο τῆς ἰμπεριαλιστικῆς Τριπλῆς συμμαχίας τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστροουγγαρίας καί τῆς 'Ιταλίας. Πρίν ἀπό τή δημιουργία τῆς 'Αντάντ προηγήθηκε ἡ σύναψη τῆς γαλλορωσικῆς συμμαχίας στά 1891-1893 καί ἡ ἀγγλογαλλική συνεννόηση τοῦ 1904. 'Η δημιουργία τῆς 'Αντάντ ὁλοκληρώθηκε μέ τήν ὑπογραφή τῆς ἀγγλορωσικῆς συμφωνίας τοῦ 1907. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου στό στρατιωτικο-πολιτικό συνασπισμό τῆς 'Αγγλίας, τῆς Γαλλίας καί τῆς Ρωσίας προσχώρησαν οἱ ΕΠΑ, ἡ 'Ιαπωνία, ἡ 'Ιταλία καί μιά σειρά ἄλλα κράτη.—*117.*

131 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἕνγκελς. Διαλεχτά γράμματα, ρωσ. ἔκδ. 1953, σελ. 241-244.—*118.*

132 'Ο Λένιν ἐννοεῖ τήν ἐργασία τοῦ Φ. Ἕνγκελς «'Ο Πάδος καί ὁ Ρῆνος» (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἕνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 13ος, σελ. 233-281).—*118.*

133 *«Νάσα-Ζαριά»* («'Η Αὐγή μας»)—μηνιαῖο νόμιμο περιοδικό τῶν μενσεβίκων-λικβινταριστῶν· ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τό Γενάρη τοῦ 1910 ὥς τό Σεπτέμβρη τοῦ 1914. Καθοδηγοῦσε τό περιοδικό ὁ Α. Ν. Πότρεσοφ καί συνεργάζονταν σ'αὐτό ὁ Φ. Ι. Ντάν, ὁ Σ. Ο. Τσεντερμπάουμ καί ἄλλοι. Γύρω ἀπό τό «Νάσα Ζαριά» διαμορφώθηκε τό κέντρο τῶν λικβινταριστῶν στή Ρωσία. Στήν ἀπόφαση τῆς VI Πανρωσικῆς συνδιάσκεψης (τῆς Πράγας) τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού συνῆλθε τό 1912, τονιζόταν ὅτι «μιά μερίδα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν, πού εἶναι συγκεντρωμένη γύρω ἀπό τά περιοδικά «Νάσα Ζαριά» καί «Ντιέλο Ζίζνι», ἄρχισε νά ὑποστηρίζει ἀνοιχτά τό ρεῦμα πού ὅλο τό κόμμα τό ἔχει χαρακτηρίσει σάν προϊόν τῆς ἀστικῆς ἐπιροῆς πάνω στό προλεταριάτο» (Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 21ος, σελ. 159).—*119.*

134 'Ο Β. Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τή συνέντευξη πού δόθηκε ἀπό τόν Π. Μπ. 'Αξελρόντ στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1914 στή Ζυρίχη, στόν συνεργάτη τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος», Ρ. Γκριγκόριεφ. 'Η συνέντευξη δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Γκόλος» ἀρ. φύλ. 86 καί 87 τῆς 22 καί 23 τοῦ Δεκέμβρη 1914.—*119.*

135 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἕνγκελς. Διαλεχτά ἔργα, ρωσ. ἔκδ. 1953, σελ. 158.—*120.*

136 Πρόκειται γιά τήν ἀπόφαση «'Η κατάκτηση τῆς ἐξουσίας καί ἡ συμμαχία μέ τά ἀστικά κόμματα» πού ψηφίστηκε ἀπό τό συνέδριο τοῦ Παρισιοῦ τῆς ΙΙ Διεθνοῦς (1900), κατά τή συζήτηση τοῦ ζητήματος γιά τό μιλλερανισμό. Στήν ἀπόφαση, πού ὑποβλήθηκε ἀπό τόν Κάουτσκι, γινόταν λόγος γιά τό ὅτι «ἡ εἴσοδος ξεχωριστοῦ σοσιαλιστῆ στίς γραμμές τῆς ἀστικῆς κυβέρνησης δέν μπορεῖ νά θεωρεῖται σάν μιά κανονική ἀπαρχή κατάκτησης τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἀλλά σάν ἕνα ἀναγκαστικό προσωρινό καί ἐξαιρετικό μέσο στήν πάλη μέ τίς δύσκολες συνθῆκες». 'Αργότερα οἱ ὀπορτουνιστές, γιά νά δικαιώσουν τή συνεργασία τους μέ τήν ἀστική τάξη, ἀναφέρονταν συχνά σ'αὐτό τό σημεῖο τῆς ἀπόφασης.—*123.*

137 Τό ἄρθρο *«Τί «ἑνότητα» διακήρυξε ὁ Λάριν στό συνέδριο τῆς Σουηδίας;»*

γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν ἀπ'ἀφορμή τήν ὁμιλία τοῦ μενσεβίκου Γ. Λάριν (Μ. Α. Λουριέ) στίς 23 τοῦ Νοέμβρη 1914 στό συνέδριο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Σουηδίας στή Στοκχόλμη.

Τά 14 σημεῖα τῶν ὅρων τῆς ἑνότητας στό ΣΔΕΚΡ, πού παρατέθηκαν ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν, εἶναι παρμένα ἀπό τήν «Ἔκθεση τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ καί τίς ὁδηγίες γιά τήν ἀντιπροσωπεία τῆς ΚΕ στή σύσκεψη τῶν Βρυξελλῶν», πού τήν εἶχε γράψει ὁ ἴδιος (βλ. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 25ος, σελ. 363-407).— *124.*

138 *Ὁ συνασπισμός «τῆς 3 τοῦ Ἰούλη» ἤ τῶν Βρυξελλῶν* εἶναι συνασπισμός πού ἔγινε ἐνάντια στούς μπολσεβίκους σέ εἰδική σύσκεψη τῶν λικβινταριστῶν, τῶν τροτσκιστῶν, τῶν βπεριοντοφικῶν, τῶν πλεχανοφικῶν, τῶν μπουντιστῶν, τῶν ἐκπροσώπων τῆς ὀργάνωσης τῆς περιοχῆς τοῦ Καυκάσου, ἡ ὁποία συνῆλθε μετά τήν «ἑνωτική» σύσκεψη τῶν Βρυξελλῶν, πού ἄρχισε στίς 3 (16) τοῦ Ἰούλη 1914.

Ἡ «ἑνωτική» σύσκεψη τῶν Βρυξελλῶν συγκλήθηκε ἀπό τήν Ἐκτελεστική ἐπιτροπή τοῦ ΔΣΓ, σύμφωνα μέ τήν ἀπόφαση τῆς συνόδου τοῦ ΔΣΓ τοῦ Δεκέμβρη 1913 καί ἔγινε στίς 16 μέ 18 τοῦ Ἰούλη 1914. Στή σύσκεψη ἀντιπροσωπεύτηκαν: Ἡ ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ (μπολσεβίκοι)· ἡ Ὀργανωτική Ἐπιτροπή (μενσεβίκοι)· ἡ ὁμάδα τοῦ Πλεχάνοφ «Γεντίνστβο»· ἡ ὁμάδα «Βπεριόντ»· ἡ Μπούντ· οἱ σοσιαλδημοκράτες τῆς περιοχῆς Λεττονίας· οἱ σοσιαλδημοκράτες τῆς Λιθουανίας· οἱ πολωνοί σοσιαλδημοκράτες· ἡ Πολωνική σοσιαλδημοκρατική ἀντιπολίτευση· τό ΠΠΣ («λεβίτσα»). Ἀπό τήν Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή τοῦ ΔΣΓ παραβρέθηκαν ὁ Ε. Βαντερβέλντε, ὁ Κ. Χούισμανς, ὁ Κ. Κάουτσκι, ὁ Α. Νέμετς καί ἄλλοι. Πολύ πρίν τή σύσκεψη οἱ καθοδηγητές τοῦ ΔΣΓ συμφώνησαν μυστικά μέ τούς λικβινταριστές γιά κοινές ἐνέργειες ἐνάντια στούς μπολσεβίκους.

Ὁ Λένιν, οἱ μπολσεβίκοι καταλάβαιναν τούς πραγματικούς σκοπούς πού ἐπιδίωκαν οἱ ὀργανωτές τῆς σύσκεψης, ὅμως θεώρησαν σκόπιμο νά πάρουν μέρος σ'αὐτήν, γιατί ἡ ἄρνηση δέν θά γινόταν κατανοητή ἀπό τούς ἐργάτες τῆς Ρωσίας. Ἡ ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ ἔστειλε στή σύσκεψη ἀντιπροσωπεία της ἀπό τούς Ι. Φ. Ἀρμάντ (Πετρόβα), Μ. Φ. Βλαντίμιρσκι (Κάμσκι), Ι. Φ. Ποπόφ (Πάβλοφ). Ὁ Λένιν ἑτοίμασε πολύ προσεκτικά τήν ἀντιπροσωπεία τῆς ΚΕ γιά τή σύσκεψη: ἔγραψε γι'αὐτήν ἔκθεση καί λεπτομερεῖς ὁδηγίες, τήν ἐφοδίασε μέ τό ἀπαραίτητο ὑλικό, ντοκουμέντα καί ἐξακριβωμένα στοιχεῖα, πού ξεσκέπαζαν τόν ὀπορτουνισμό τῶν μενσεβίκων-λικβινταριστῶν καί τῶν συμμάχων τους. Ὁ Λένιν ἀπό τό Πορόνιν, ὅπου βρισκόταν, καθημερινά καθοδηγοῦσε τήν ἀντιπροσωπεία τῆς ΚΕ, ἡ ὁποία εἶχε μαζί του πολύ στενή ἐπαφή καί τῆς ἔδινε πρακτικές ὁδηγίες καί συμβουλές.

Στή σύσκεψη μίλησε ἡ Ι. Φ. Ἀρμάντ, κάνοντας περίληψη τῆς ἔκθεσης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Οἱ ἡγέτες τοῦ ΔΣΓ δέν τῆς ἐπέτρεψαν νά διαβάσει τό κείμενο ὅλης τῆς ἔκθεσης, γι'αὐτό ἡ Ἀρμάντ ὑποχρεώθηκε νά ἐκθέσει μόνο ἕνα μέρος τῆς ἔκθεσης καί νά περιγράψει τούς ὅρους τῆς ἑνότητας πού προτάθηκαν ἀπό τούς μπολσεβίκους. Οἱ μενσεβίκοι καί οἱ ἡγέτες τῆς ΙΙ Διεθνοῦς ἀντιμετώπισαν τούς ὅρους αὐτούς μέ ἀγανάκτηση καί ἀπειλές κατά τῶν μπολσεβίκων. Ἐξονόματος τοῦ ΔΣΓ ὁ Κάουτσκι πρότεινε ἀπόφαση γιά τήν ἕνωση τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἡ ὁποία ὑποστήριζε ὅτι στή σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας δέν ὑπάρχει καμιά οὐσιαστική διαφωνία, πού νά ἐμποδίζει τήν ἑνότητα. Τόν Κάουτσκι τόν ὑποστήριξαν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ΟΕ καί ὁ

Πλεχάνοφ, πού ἐπιτέθηκε ἄγρια ἐνάντια στήν ἀντιπροσωπεία τῆς ΚΕ καί στόν Λένιν. Στή σύσκεψη πῆρε λαθεμένη θέση ἡ Ρ. Λούξεμπουργκ, πού ὑποστήριξε μαζί μέ τόν Πλεχάνοφ, τόν Βαντερβέλντε, τόν Κάουτσκι καί τούς ἄλλους, τήν ἕνωση τῶν μπολσεβίκων μέ τούς μενσεβίκους. Ἐπειδή ἡ ψήφιση τῆς ἀπόφασης ἔβγαινε ἀπό τά ὅρια τῶν δικαιωμάτων τῆς σύσκεψης, ἡ ὁποία, ὅπως εἶχε συμφωνηθεῖ, ἔπρεπε νά περιοριστεῖ στήν ἀνταλλαγή γνωμῶν, οἱ μπολσεβίκοι καί οἱ σοσιαλδημοκράτες τῆς Λεττονίας ἀρνήθηκαν νά πάρουν μέρος στήν ψηφοφορία. Ὅμως, ἡ ἀπόφαση ψηφίστηκε ἀπό τήν πλειοψηφία.

Οἱ μπολσεβίκοι, καθοδηγούμενοι ἀπό τόν Λένιν, ἀρνήθηκαν νά ὑποταχθοῦν στίς ἀποφάσεις τῆς σύσκεψης τῶν Βρυξελλῶν καί μπροστά στό διεθνές προλεταριάτο ξεσκέπασαν τούς πραγματικούς σκοπούς τῶν «συνενωτῶν». Ἡ ἀπόπειρα πού ἔγινε ἀπό τούς ἡγέτες τῶν ὀπορτουνιστῶν τῆς ΙΙ Διεθνοῦς νά διαλύσουν τό κόμμα τῶν μπολσεβίκων χρεοκόπησε.

Ὁ συνασπισμός τῶν «Βρυξελλῶν» ἦταν μιά ὑποκριτική κάλυψη τῆς σάπιας πολιτικά θέσης τῶν μελῶν του καί σέ λίγο διαλύθηκε.—*124.*

139 *«Λεβίτσα»*—ἡ ἀριστερή πτέρυγα τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Πολωνίας (ΠΠΣ)—ρεφορμιστικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, πού ξεχωρίστηκε ὕστερα ἀπό τή διάσπαση τοῦ κόμματος αὐτοῦ τό 1906 σέ αὐτοτελή ὁμάδα. Ἡ «λεβίτσα», χωρίς νά ἀπορίπτει ὁλοκληρωτικά τόν ἐθνικισμό, παραιτήθηκε ἀπό μιά σειρά ἐθνικιστικές ἀπαιτήσεις τοῦ ΠΠΣ καί τίς τρομοκρατικές μεθόδους πάλης. Στά ζητήματα τακτικῆς ἡ «λεβίτσα» βρισκόταν κοντά στούς μενσεβίκους-λικβινταριστές τῆς Ρωσίας καί ἑνώθηκε μαζί τους στήν πάλη ἐνάντια στόν μπολσεβικισμό. Στή σύσκεψη τῶν Βρυξελλῶν ὁ ἐκπρόσωπος τῆς «λεβίτσα» συνασπίσθηκε ἐπίσης μέ τούς μενσεβίκους ἐνάντια στούς μπολσεβίκους.

Κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ κόμματος τῶν μπολσεβίκων, καθώς ἐπίσης καί μέ τή βοήθεια τῆς ΣΔΒΠ καί Λ (Σοσιαλδημοκρατία τοῦ Βασιλείου τῆς Πολωνίας καί Λιθουανίας) ἡ «λεβίτσα» πέρασε βαθμιαῖα σέ συνεπεῖς ἐπαναστατικές θέσεις. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ ΠΠΣ-«λεβίτσα» κράτησε διεθνιστική θέση. Τό Δεκέμβρη τοῦ 1918, τό μέρος αὐτό ἑνώθηκε μέ τή ΣΔΒΠ καί Λ σ'ἕνα, τό Κομμουνιστικό ἐργατικό κόμμα τῆς Πολωνίας (ἔτσι μέχρι τό 1925 ὀνομαζόταν τό Κομμουνιστικό κόμμα τῆς Πολωνίας).—*124.*

140 Πρόκειται γιά τήν ἀπόφαση πάνω στούς ἀπολογισμούς, πού ψηφίστηκε ἀπό τήν V (πανρωσική) συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού ἔγινε στίς 21-27 τοῦ Δεκέμβρη 1908 (3-9 τοῦ Γενάρη 1909) στό Παρίσι, καί γιά τήν ἀπόφαση «Ἡ κατάσταση στό κόμμα», πού ψηφίστηκε στήν ὁλομέλεια τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού ἔγινε στό Παρίσι στίς 2-23 τοῦ Γενάρη (15 τοῦ Γενάρη - 5 τοῦ Φλεβάρη) 1910 («Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τῶν συνεδρίων καί τῶν συνδιασκέψεων τοῦ ΚΚΣΕ καί τῶν ὁλομελειῶν τῆς ΚΕ», μέρ. Ι, ρωσ. ἔκδ. 1954, σελ. 195-205, 234-236).—*124.*

141 *«Νάσα Ραμπότσαγια Γκαζέτα»* («Ἡ Ἐργατική μας Ἐφημερίδα»)—καθημερινή ἐφημερίδα τῶν μενσεβίκων-λικβινταριστῶν· ἔβγαινε νόμιμα στήν Πετρούπολη ἀπό τό Μάη ὥς τόν Ἰούλη 1914.—*124.*

142 *«Πολιτιστική ἐθνική αὐτονομία»*—ἀντιμαρξιστικό, ἀστικο-εθνικιστικό πρό-

γραμμα λύσης τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος, πού ἐκπονήθηκε ἀπό τούς αὐστριακούς σοσιαλδημοκράτες Ο. Μπάουερ καί Κ. Ρέννερ καί ψηφίστηκε ἀπό τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Αὐστρίας καί ἀπό ἄλλα κόμματα τῆς ΙΙ Διεθνοῦς. Οἱ μενσεβίκοι-λικβινταριστές καί οἱ μπουντιστές στή Ρωσία, παίρνοντας θέση ἐνάντια στό βασικό σημεῖο τοῦ μπολσεβίκικου προγράμματος λύσης τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος «τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν», πρόβαλαν τή διεκδίκηση τῆς πολιτιστικῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας. Ὁ Λένιν ὑπόβαλε σέ συντριπτική κριτική τή διεκδίκηση τῆς «πολιτιστικῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας» στίς ἐργασίες «Κριτικά σημειώματα γιά τό ἐθνικό ζήτημα», «Γιά τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν» (βλ. Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 24ος, σελ. 13-148 καί τόμ. 25ος σελ. 257-321) καί σέ ἄλλα ἔργα.—*125.*

143 Πρόκειται γιά τήν ἀπόφαση τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ «Γιά τούς σοσιαλιστές ἐπαναστάτες» (1903) καί τήν ἀπόφαση τοῦ V συνεδρίου (τοῦ Λονδίνου) τοῦ ΣΔΕΚΡ «Γιά τή στάση ἀπέναντι στά μή προλεταριακά κόμματα» (1907) (βλ. «Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τῶν συνεδρίων καί τῶν συνδιασκέψεων τοῦ ΚΚΣΕ καί τῶν ὁλομελειῶν τῆς ΚΕ», μέρ. Ι, ρωσ. ἔκδ. 1954, σελ. 49-50 καί 164-165).—*125.*

144 *Τό Συμβούλιο τῶν Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων* ἐκλέχθηκε ἀπό τούς ἐργάτες τῆς Πετρούπολης στίς 2 (15) τοῦ Μάρτη 1914. Στίς ἐκλογές γιά τό Συμβούλιο οἱ λικβινταριστές ἔπαθαν ὁλοκληρωτική ἧττα—τά τρία τέταρτα τῶν ἐκλεκτόρων ἐκφράστηκαν ὑπέρ τῆς μπολσεβίκικης ἐντολῆς καί ἀπόριψαν τήν ἐντολή πού πρότεινε ὁ συνασπισμός τῶν λικβινταριστῶν καί τῶν ἐσέρων. Στό Συμβούλιο τῶν Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων μπῆκαν οἱ ἐργάτες τοῦ ψηφοδελτίου πού προτάθηκε ἀπό τούς μπολσεβίκους. Μέλη τοῦ Συμβουλίου ἐκλέχθηκαν οἱ Γκ. Μ. Σκάπιν (ἐργοστάσιο Πουτίλοφ), Σ. Ντ. Τσούντιν (Μεταλλουργικό ἐργοστάσιο), Γκ. Ι. Ὅσιποφ (ἐργοστάσιο κατασκευῆς πολεμικῶν βλημάτων), Ν. Ι. Ἰλίν (ἐργοστάσιο στεαρίνης τοῦ Νιεβά), Σ. Ι. Γιάνκιν (ἐργοστάσιο καρφιῶν)· ἀντικαταστάτες—οἱ Ν. Μ. Σβέρνικ (ἐργοστάσιο Ἔριξον), Α. Σ. Κούκλιν (ἐργοστάσιο Νέο Λέσσνερ), Φ. Α. Ἀμόσοφ (ἐργοστάσιο στεαρίνης τοῦ Νιεβά), Μ. Β. Τσάπλιν (ἐργοστάσιο ναυπήγησης τοῦ Νιεβά), Π. Ι. Σουντακόφ (μεταλλουργικό ἐργοστάσιο) καί ἄλλοι. Οἱ μενσεβίκοι-λικβινταριστές καλοῦσαν τούς ἐργάτες νά μήν πειθαρχήσουν στίς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῶν Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων.—*125.*

145 *«Στραχοβάνιγε Ραμπότσιχ»* («Ἀσφάλιση τῶν Ἐργατῶν»)—περιοδικό τῶν μενσεβίκων-λικβινταριστῶν· ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τό 1912 ὥς τό 1918.—*125.*

146 *Ἡ ὁμάδα τοῦ Τσχεΐτζε*—μενσεβίκικη ὁμάδα στήν IV Κρατική δούμα μ'ἐπικεφαλῆς τόν Ν. Σ. Τσχεΐτζε. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἡ μενσεβίκικη ὁμάδα στή Δούμα, ἀκολουθώντας κεντριστική γραμμή, στήν πράξη ὑποστήριζε τήν πολιτική τῶν σοσιαλσωβινιστῶν τῆς Ρωσίας. Τήν ὀπορτουνιστική γραμμή τῆς ὁμάδας Τσχεΐτζε ὁ Β. Ι. Λένιν τήν ἐπέκρινε στά ἄρθρα «Ἡ ὁμάδα Τσχεΐτζε καί ὁ ρόλος της», «Ἔχουν ἄραγε δική τους γραμμή ἡ ΟΕ καί ἡ ὁμάδα Τσχεΐτζε;» καί σέ ἄλλα ἔργα (βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 30ός).—*125.*

147 *«Τό Σχέδιο διακήρυξης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ γιά τή συνδιάσκεψη τοῦ Λονδίνου τῶν σοσιαλιστῶν τῶν χωρῶν τῆς Ἀντάντ»* γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν

μόλις πῆρε τήν πληροφορία ἀπό τόν Μ. Μ. Λιτβίνοφ γιά τή σύγκληση τῆς συνδιάσκεψης καί στάλθηκε σ'αὐτόν στό Λονδίνο γιά νά διαβαστεῖ στή συνδιάσκεψη. Ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια σέ γράμμα πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ, πληροφορώντας τον γιά τή σύγκληση τῆς συνδιάσκεψης τοῦ Λονδίνου, τοῦ ἔστειλε ἀντίγραφο τοῦ σχεδίου τῆς διακήρυξης καί τόν πληροφοροῦσε ὅτι τό σχέδιο στάλθηκε στόν Λιτβίνοφ.

Ἡ συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστῶν τῶν χωρῶν τῆς «τριπλῆς συνεννόησης» εἶχε συγκληθεῖ στό Λονδίνο στίς 14 τοῦ Φλεβάρη 1915. Στή συνδιάσκεψη αὐτή πῆραν μέρος ἀντιπρόσωποι τῶν σοσιαλσωβινιστῶν καί τῶν πασιφιστικῶν ὁμάδων τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τοῦ Βελγίου καί τῆς Ρωσίας: τοῦ ἀνεξάρτητου ἐργατικοῦ κόμματος (Μπ. Κέιρ-Χάρντι, Ρ. Μακντόναλντ κ.ἄ.), τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Βρετανίας, τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος, τῆς Ἑταιρίας τῶν φαβιανῶν· τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Γαλλίας (Μ. Σαμπά, Ε. Βαγιάν, Ζ. Λονγκέ, Α. Τομά, Α. Κομπέρ-Μορέλ), τῆς Γενικῆς συνομοσπονδίας ἐργασίας (Λ. Ζουώ)· τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος τοῦ Βελγίου (Ε. Βαντερβέλντε κ.ἄ.)· τῶν ἐσέρων (Β. Μ. Τσερνόφ, Μπομπρόφ (Μ. Α. Νάτανσον), Ι. Α. Ρουμπανόβιτς). Τήν ΟΕ τῶν μενσεβίκων στή συνδιάσκεψη ἀντιπροσώπευσε ὁ Β. Μάισκι.

Στήν ἡμερήσια διάταξη τῆς συνδιάσκεψης ἦταν τά ζητήματα: 1) Τά δικαιώματα τῶν ἐθνῶν· 2) οἱ ἀποικίες· 3) οἱ ἐγγυήσεις τῆς μελλοντικῆς εἰρήνης.

Οἱ μπολσεβίκοι δέν εἶχαν προσκληθεῖ στή συνδιάσκεψη, μέ ἐντολή ὅμως τοῦ Β. Ι. Λένιν ὁ Μ. Μ. Λιτβίνοφ παρουσιάστηκε σ'αὐτή γιά νά διαβάσει τή διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Γιά βάση τῆς διακήρυξης πάρθηκε τό σχέδιο πού εἶχε γράψει ὁ Λένιν. Ἡ διακήρυξη ἀπαιτοῦσε νά ἀποχωρήσουν οἱ σοσιαλιστές ἀπό τίς ἀστικές κυβερνήσεις, νά ξεκόψουν ὁλοκληρωτικά ἀπό τούς ἰμπεριαλιστές, νά παραιτηθοῦν ἀπό τή συνεργασία μαζί τους, νά κάνουν ἀποφασιστική πάλη ἐνάντια στίς ἰμπεριαλιστικές κυβερνήσεις καί νά καταδικάσουν τήν ψήφιση τῶν πολεμικῶν πιστώσεων. Τήν ὥρα πού διάβαζε τή διακήρυξη ὁ Λιτβίνοφ τόν διέκοψαν καί τοῦ ἀφαίρεσαν τό λόγο καί αὐτός, ἀφοῦ κατέθεσε στό προεδρεῖο τό κείμενο τῆς δήλωσης, ἀποχώρησε ἀπό τή συνδιάσκεψη. Ἡ διακήρυξη αὐτή δημοσιεύτηκε στό ΚΟ τοῦ ΣΔΕΚΡ—στήν ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 40 τῆς 29 τοῦ Μάρτη 1915. Βλ. τά ἄρθρα τοῦ Β. Ι. Λένιν «Ἡ συνδιάσκεψη τοῦ Λονδίνου» καί «Ἀπ'ἀφορμή τή συνδιάσκεψη τοῦ Λονδίνου» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 158-160, 177-179).—*127.*

148 *«Ντζβίν»* («Καμπάνα»)—μηνιαῖο νόμιμο ἐθνικιστικό περιοδικό μενσεβίκικης κατεύθυνσης· ἔβγαινε στήν οὐκρανική γλώσσα στό Κίεβο ἀπό τό Γενάρη τοῦ 1913 ὥς τά μέσα τοῦ 1914. Συνολικά βγῆκαν 18 φύλλα. Στό περιοδικό συνεργάζονταν οἱ Ι. Β. Λεβίνσκι, Β. Βιννιτσένκο, Λ. Γιουρκέβιτς (Ριμπάλκα), Σ. Πετλιούρα, Γκ. Ἀλέξινσκι, Π. Ἀξελρόντ, Λ. Τρότσκι κ.ἄ. Στίς ἀρχές τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου τό περιοδικό ἔπαψε νά βγαίνει.

Τό ἄρθρο «Ἡ Οὐκρανία καί ὁ πόλεμος» τό ἔγραψε ὁ Β. Λεβίνσκι.—*129.*

149 *«Ἕνωση ἀπελευθέρωσης τῆς Οὐκρανίας»*—ἀστικο-εθνικιστική ὀργάνωση πού δημιουργήθηκε ἀπό μιά ὁμάδα ἀστῶν ἐθνικιστῶν τῆς Οὐκρανίας τό 1914 στίς ἀρχές τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου. Ἡ «Ἕνωση» ὑπολογίζοντας ὅτι θά συντριβεῖ ἡ τσαρική Ρωσία στόν πόλεμο, ἔβαζε σκοπό νά πετύχει τόν ἀποχωρισμό τῆς Οὐκρανίας ἀπό τή Ρωσία καί τή δημιουργία

άστοτσιφλικάδικης μοναρχίας τῆς Οὐκρανίας, προτεκτοράτου τῆς Γερμανίας. — *129.*

150 Τό ἄρθρο *«Κάτω ἀπό ξένη σημαία»* γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν γιά μιά νόμιμη μαρξιστική συλλογή πού ὑπολογιζόταν νά ἐκδοθεῖ στή Ρωσία τό 1915. Ἡ συλλογή κατακρατήθηκε ἀπό τήν τσαρική λογοκρισία καί κυκλοφόρησε μόνο ἔπειτα ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη μέ τή μορφή πού πῆρε μετά τίς ἀλλαγές ἀπό τή λογοκρισία.

Ἡ συλλογή ἐκδόθηκε τό Μάρτη τοῦ 1917 στή Μόσχα ἀπό τό ἐκδοτικό «Πριλίβ» σάν πρῶτο τεῦχος. Ἡ συλλογή περιεῖχε τά ἄρθρα: Β. Ι. Λένιν «Κάτω ἀπό ξένη σημαία» (μέ τήν ὑπογραφή Ν. Κονσταντίνοφ)· Γ. Μ. Σβερντλόφ «Ἡ διάσπαση στή σοσιαλδημοκρατία τῆς Γερμανίας» (μέ τήν ὑπογραφή Α. Μιχαηλόβιτς)· Β. Π. Νογκίν «Ὁ πόλεμος καί ἡ οἰκονομική κατάσταση τῆς ἐργατικῆς τάξης» (μέ τήν ὑπογραφή Μ. Φαμπρίτσκι)· Μ. Σ. Ὀλμίνσκι «Τά σχέδια τῶν φιλελευθέρων τῆς Ρωσίας» κ.ἄ. — *131.*

151 *«Νάσε Ντιέλο»* («Ἡ ὑπόθεσή μας») — μηνιαῖο ὄργανο τῶν μενσεβίκων λικβινταριστῶν, ἄρχισε νά βγαίνει τό Γενάρη τοῦ 1915 στή θέση τοῦ περιοδικοῦ «Νάσα Ζαριά», πού τό εἶχαν κλείσει. Τό «Νάσε Ντιέλο» ἦταν κύριο ὄργανο τῶν σοσιαλσωβινιστῶν τῆς Ρωσίας. Συνεργάζονταν σ᾽αὐτό οἱ Α. Ν. Πότρεσοφ, Ν. Τσερεβάνιν, Π. Π. Μάσλοφ, Ε. Μαγέβσκι κ.ἄ. Βγῆκαν συνολικά 6 τεύχη. — *133.*

152 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Κ. Κάουτσκι «Διεθνισμός καί πόλεμος» πού δημοσιεύτηκε τό 1915 στό περιοδικό «Νάσε Ντιέλο», τεύχη 1 καί 2. — *142.*

153 *Ποσιμπιλιστές* — μικροαστικό, ρεφορμιστικό ρεῦμα στό σοσιαλιστικό κίνημα τῆς Γαλλίας. Οἱ ποσιμπιλιστές πρότειναν νά περιορισθεῖ ἡ πάλη τῶν ἐργατῶν στά πλαίσια τοῦ «δυνατοῦ» (possible) — ἀπό δῶ προέρχεται καί ἡ ὀνομασία τους. — *149.*

154 *«Ὀμπστσεντέλτσι»* (γνωστό ἐπίσης μέ τήν ὀνομασία «σιρόκοι» («πλατιοί») σοσιαλιστές) — ὀπορτουνιστικό ρεῦμα στό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Βουλγαρίας, πού ἔβγαζε τό περιοδικό «Ὄμπσο Ντέλο» («Κοινή Ὑπόθεση») ἀπό τό 1900. Μετά τή διάσπαση πού ἔγινε στό Χ συνέδριο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος στήν πόλη Ροῦσε οἱ ὀμπστσεντέλτσι σχημάτισαν τό ρεφορμιστικό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Βουλγαρίας («τῶν πλατιῶν» σοσιαλιστῶν). Στήν περίοδο τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-1918) οἱ ὀμπστσεντέλτσι κράτησαν σωβινιστική θέση.

Τό 1942 ἡ ἀριστερή πτέρυγα τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Βουλγαρίας προσχώρησε στό Πατριωτικό Μέτωπο πού δημιουργήθηκε κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος. Ἡ ἀριστερή πτέρυγα ξεκαθάρισε τίς γραμμές της ἀπό τά ξένα στοιχεῖα, συγχωνεύθηκε τόν Αὔγουστο τοῦ 1948 μέ τό Κομμουνιστικό κόμμα πάνω στή βάση τῶν ἰδεολογικῶν καί ὀργανωτικῶν ἀρχῶν τοῦ μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ· τό Κομμουνιστικό κόμμα τῆς Βουλγαρίας ὀνομάστηκε ἀπό τότε Ἐργατικό κόμμα τῆς Βουλγαρίας (κομμουνιστῶν).

«Τεσνιάκοι» — ἐπαναστατικό ρεῦμα στό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα τῆς Βουλγαρίας, πού διαμορφώθηκε τό 1903 σέ αὐτοτελές ἐργατικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Βουλγαρίας. Ἱδρυτής καί ἀρχηγός τῶν «τεσνιάκοι» ἦταν ὁ Ντ. Μπλαγκόγεφ καί μετά ἐπικεφαλῆς τῶν «τεσνιάκοι» οἱ μαθητές

τοῦ Μπλαγκόγεφ—ὁ Γκ. Ντιμιτρόφ, ὁ Β. Κολάροφ καί ἄλλοι. Τό 1914-1918 οἱ «τεσνιάκοι» τάχθηκαν ἐνάντια στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο. Τό 1919 οἱ «τεσνιάκοι» μπῆκαν στήν Κομμουνιστική Διεθνή καί σχημάτισαν τό Κομμουνιστικό κόμμα τῆς Βουλγαρίας.—*152.*

155 *«Ἡμερήσιος Πολίτης»* («The Daily Citizen»)—καθημερινή ἐφημερίδα, ὄργανο τοῦ ὀπορτουνιστικοῦ συνασπισμοῦ τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος, τῶν φαβιανῶν καί τοῦ Ἀνεξάρτητου ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ἀγγλίας· ἔβγαινε στό Λονδίνο καί στό Μάντσεστερ ἀπό τό 1912 ὥς τό 1915.—*153.*

156 *«Ἡμερήσιος Κήρυκας»* («The Daily Herald»)—ὄργανο τοῦ Βρετανικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος· ἔβγαινε στό Λονδίνο ἀπό τόν Ἀπρίλη τοῦ 1912· ἀπό τό 1922 ἡ ἐφημερίδα ἔγινε ὄργανο τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος.—*153.*

157 *Φαβιανοί*—τά μέλη τῆς «Φαβιανῆς ἑ αιρίας», ἀγγλικῆς ρεφορμιστικῆς ὀργάνωσης, πού ἱδρύθηκε τό 1884· ἡ ἑταιρία πῆρε τήν ὀνομασία της ἀπό τό ὄνομα τοῦ ρωμαίου στρατηλάτη τοῦ 3ου αἰώνα πρίν τή χρονολογία μας, Φάβιου Μάξιμου, πού τόν ἀποκαλοῦσαν «Κουνκτάτορ» («Μελλητή»), γιατί ἐφάρμοζε τακτική ἀναμονῆς, ἀπόφευγε τίς ἀποφασιστικές μάχες στόν πόλεμο μέ τόν Ἀννίβα. Μέλη τῆς Φαβιανῆς ἑταιρίας ἦταν κυρίως ἐκπρόσωποι τῆς ἀστικῆς διανόησης—ἐπιστήμονες, συγγραφεῖς, πολιτικοί παράγοντες (ὅπως λογουχάρη οἱ Σ. καί Μπ. Οὐέμπ, ὁ Μπ. Σῶ, ὁ Ρ. Μακντόναλντ κ.ἄ.)· οἱ φαβιανοί ἀρνοῦνταν τήν ἀνάγκη τῆς ταξικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου καί τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης καί ὑποστήριζαν ὅτι τό πέρασμα ἀπό τόν καπιταλισμό στό σοσιαλισμό μπορεῖ νά γίνει μόνο μέ μικρομεταρυθμίσεις, μέ βαθμιαίους μετασχηματισμούς τῆς κοινωνίας. Ὁ Β. Ι. Λένιν χαρακτήριζε τό φαβιανισμό σάν *«ρεῦμα ἄκρου ὀπορτουνισμοῦ»* (Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 16ος, σελ. 357-358). Τό 1900 ἡ Φαβιανή ἑταιρία μπῆκε στό Ἐργατικό κόμμα. Ὁ «σοσιαλισμός τῶν φαβιανῶν» ἀποτελεῖ μιά ἀπό τίς πηγές τῆς ἰδεολογίας τῶν ἐργατικῶν.

Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-1918) οἱ φαβιανοί ἀκολουθοῦσαν σοσιαλσωβινιστικές θέσεις. Γιά τό χαρακτηρισμό τῶν φαβιανῶν βλ. τό ἄρθρο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Ὁ ἀγγλικός πασιφισμός καί ἡ ἀγγλική ἀντιπάθεια πρός τή θεωρία» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 271-277). —*153.*

158 *Τό Ἐργατικό κόμμα* (Labour party)—ἱδρύθηκε τό 1900 μέ τή συνένωση τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων—τῶν τρέιντ-γιούνιον, τῶν σοσιαλιστικῶν ὀργανώσεων καί ὁμάδων μέ σκοπό νά μποῦν ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργατῶν στή βουλή («Ἐπιτροπή ἐργατικῆς ἀντιπροσώπευσης»). Τό 1906 ἡ Ἐπιτροπή μετονομάστηκε σέ Ἐργατικό (Λεϊμπορίστικο) κόμμα. Τά μέλη τῶν τρέιντ-γιούνιον αὐτόματα θεωροῦνται μέλη τοῦ κόμματος, μέ τόν ὅρο νά πληρώνουν κομματική συνδρομή. Ἐπικεφαλῆς τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος εἶναι ἡ Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή, πού μαζί μέ τό Γενικό συμβούλιο τῶν τρέιντ-γιούνιον καί τήν Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή τοῦ Κόμματος τῶν συνεταιρισμῶν ἀποτελοῦν τό λεγόμενο Ἐθνικό συμβούλιο ἐργασίας. Στό ἐργατικό κόμμα πρόσκεινται στενά τό Κόμμα συνεταιρισμῶν, πού ὑπάγεται σ'αὐτό μέ δικαιώματα συλλογικοῦ μέλους, καί τό Ἀνεξάρτητο ἐργατικό κόμμα. Τό Λεϊμπορίστικο κόμμα, πού ὡς πρός τή σύνθεσή του διαμορφώθηκε πρωταρχικά σάν ἐργατικό κόμμα (ἀργότερα μπῆκε σ'αὐτό σημαντικός

ἀριθμός μικροαστικῶν στοιχείων), σήμερα ἀποτελεῖ ὡς πρός τήν ἰδεολογία καί τήν τακτική του, μιά ὀπορτουνιστική ὀργάνωση. Ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς ἐμφάνισης τοῦ κόμματος οἱ ἡγέτες του ἀκολουθοῦν πολιτική ταξικῆς συνεργασίας μέ τήν ἀστική τάξη. «Τό Ἐργατικό κόμμα εἶναι πέρα γιά πέρα ἀστικό κόμμα, γιατί, ἄν καί ἀποτελεῖται ἀπό ἐργάτες, ὡστόσο καθοδηγεῖται ἀπό ἀντιδραστικούς—ἀπό τούς πιό χειρότερους ἀντιδραστικούς πού ἐνεργοῦν ἐντελῶς στό πνεῦμα τῆς ἀστικῆς τάξης...» (Β. Ι. Λένιν. Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 31ος, σελ. 233). Στήν περίοδο τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-1918) οἱ ἡγέτες τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος ἀκολουθοῦσαν σοσιαλσωβινιστικές θέσεις.

Οἱ ἐργατικοί ἐπανειλημμένα (τό 1924, 1929, 1945 καί 1950) σχημάτισαν κυβερνήσεις πού ἐφάρμοζαν σταθερά τήν πολιτική τοῦ ἀγγλικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Ἡ δυσαρέσκεια τῶν ἐργαζομένων τῆς Ἀγγλίας, ἐξαιτίας τῆς ἀντιδραστικῆς πολιτικῆς τῆς καθοδήγησης τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος, ὁδήγησε στή δημιουργία ἀριστεροῦ ρεύματος στό κόμμα πού στρέφεται ἐνάντια στήν ἐπίσημη πολιτική τῆς καθοδήγησής του.—*153.*

159 Πρόκειται γιά τήν ἐφημερίδα «Berner Tagwacht» («Φρουρός τῆς Βέρνης») Στό φύλ. ἀρ. 9 τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς τῆς 13 τοῦ Γενάρη 1915, στή στήλη «Parteinachrichten» («Κομματικά Χρονικά») παρατέθηκε ἀπόσπασμα ἀπό τήν «Γκότσκι Ναρόντνιι Λιστόκ» («Λαϊκό Φύλλο τῆς Γκότα»), πού παραθέτει ἐδῶ ὁ Β. Ι. Λένιν.—*155.*

160 *Χαρτισμός* (ἀπό τό ἀγγλικό Charter—χάρτης)—μαζικό ἐπαναστατικό κίνημα τῶν ἄγγλων ἐργατῶν τῆς περιόδου 1830-1850. Ὀργανωτικό κέντρο τοῦ κινήματος αὐτοῦ ἦταν ὁ «Σύνδεσμος ἐργατῶν τοῦ Λονδίνου». Ἡ καθοδήγηση τοῦ Συνδέσμου κατάρτισε ἕνα ὑπόμνημα πρός τή Βουλή (τό Λαϊκό Χάρτη) πού δημοσιεύτηκε τό Μάη τοῦ 1838. Ὁ Λαϊκός αὐτός Χάρτης διατύπωνε ἕνα πρόγραμμα ἀπό ἕξη σημεῖα: γενικό ἐκλογικό δικαίωμα γιά τούς ἄντρες πού συμπλήρωσαν τό 21ο ἔτος τῆς ἡλικίας, μυστική ψηφοφορία, ἰσοδύναμες ἐκλογικές περιφέρειες, κατάργηση τοῦ περιουσιακοῦ ὁρίου γιά τούς ὑποψήφιους βουλευτές, ἀμοιβή τῶν βουλευτῶν, βουλευτικές ἐκλογές κάθε χρόνο. Τό κίνημα ἄρχισε μέ μεγαλειώδεις συγκεντρώσεις-διαδηλώσεις καί ἔγινε μέ τό σύνθημα τῆς πάλης γιά τήν ἐπιβολή τοῦ Λαϊκοῦ Χάρτη. Τόν Ἰούλη τοῦ 1840 ἱδρύθηκε ὁ «Ἐθνικός χαρτιστικός σύλλογος», πού ἦταν τό πρῶτο μαζικό κόμμα τῶν ἐργατῶν στήν ἱστορία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Στίς 2 τοῦ Μάη 1842 ὑποβλήθηκε στή Βουλή δεύτερο ὑπόμνημα τῶν χαρτιστῶν, πού περιεῖχε ἤδη μιά σειρά αἰτήματα κοινωνικοῦ χαρακτήρα (μείωση τῆς ἐργάσιμης μέρας, αὔξηση τοῦ μεροκάματου κ.ἄ.). Τό ὑπόμνημα ἀπορίφθηκε ἀπό τή Βουλή. Σέ ἀπάντηση οἱ χαρτιστές κήρυξαν γενική ἀπεργία. Τό 1848 οἱ χαρτιστές σχεδίαζαν μαζική πορεία πρός τή Βουλή μέ τρίτο ὑπόμνημα, ἀλλά ἡ κυβέρνηση συγκέντρωσε στρατό καί ματαίωσε τήν πορεία. Τό ὑπόμνημα ἐξετάστηκε ὕστερα ἀπό πολλούς μῆνες καί ἀπορίφθηκε. Μετά τό 1848 τό χαρτιστικό κίνημα ἄρχισε νά ἐκφυλίζεται.

Κύρια αἰτία τῶν ἀποτυχιῶν τοῦ χαρτιστικοῦ κινήματος ἦταν ἡ ἔλλειψη σαφοῦς προγράμματος καί τακτικῆς καί συνεποῦς-ἐπαναστατικῆς προλεταριακῆς καθοδήγησης. Ὡστόσο οἱ χαρτιστές ἄσκησαν τεράστια ἐπίδραση τόσο στήν πολιτική ἱστορία τῆς Ἀγγλίας, ὅσο καί στήν ἀνάπτυξη τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος. Ὁ Β. Ι. Λένιν χαρακτήρισε τό χαρτισμό σάν «τό πρῶτο πλατύ, πραγματικά μαζικό, πολιτικά διαμορφωμένο, προλεταρια-

κά-ἐπαναστατικό κίνημα» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 29ος, σελ. 282).—*157.*

161 Πρόκειται γιά τήν ἐξέγερση τοῦ προλεταριάτου τοῦ Παρισιοῦ στίς 23-26 τοῦ Ἰούνη τοῦ 1848. Στήν ἐξέγερση πῆραν μέρος 40-45 χιλιάδες ἄτομα. Στήν πορεία τῶν μαχῶν εἶχαν ἀνεγερθεῖ πάνω ἀπό 600 ὁδοφράγματα. Τό πιό διαδομένο σύνθημα τῶν ἐξεγερμένων ἦταν τό σύνθημα: «Ζήτω ἡ λαοκρατική καί κοινωνική δημοκρατία!». Ἡ ἐξέγερση καταπνίγηκε ἄγρια. Ἡ ἐξέγερση τοῦ Ἰούνη ἦταν τό ἀποκορύφωμα τῆς ἀνάπτυξης τῆς ἐπανάστασης στά 1848-1849 στήν Εὐρώπη. Ὁ Λένιν τήν ὀνόμασε πρῶτο μεγάλο ἐμφύλιο πόλεμο ἀνάμεσα στό προλεταριάτο καί στήν ἀστική τάξη (βλ. Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 29ος, σελ. 283).—*157.*

162 Πρόκειται γιά τήν *Πανρωσική ἀπεργία τοῦ Ὀχτώβρη* καί τήν *ἔνοπλη ἐξέγερση τοῦ Δεκέμβρη* στή Μόσχα τό 1905 στήν περίοδο, τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης.

Ὁ ἀριθμός ἐκείνων πού πῆραν μέρος στή γενική ἀπεργία τοῦ Ὀχτώβρη ξεπέρασε τά δυό ἑκατομμύρια. Ἡ ἀπεργία τοῦ Ὀχτώβρη ἔγινε μέ τά συνθήματα: ἀνατροπή τῆς ἀπολυταρχίας, ἐνεργό μποϋκοτάρισμα τῆς Δούμας τοῦ Μπουλίγκιν, σύγκληση συντακτικῆς συνέλευσης καί ἐγκαθίδρυση λαοκρατικῆς δημοκρατίας. Ἡ Πανρωσική πολιτική ἀπεργία ἔδειξε τή δύναμη καί τήν ἰσχύ τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, ἔδοσε ὤθηση στήν ἀνάπτυξη τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης στά χωριά, στό στρατό καί στό στόλο. Ἡ ἀπεργία τοῦ Ὀχτώβρη ὁδήγησε τό προλεταριάτο στήν ἔνοπλη ἐξέγερση τοῦ Δεκέμβρη. Γιά τήν ἀπεργία τοῦ Ὀχτώβρη βλ. τό ἄρθρο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Ἡ Πανρωσική πολιτική ἀπεργία» (Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 12ος, σελ. 1-4).

Ἡ γενική συνδιάσκεψη τῶν μπολσεβίκων τῆς Μόσχας, πού ἔγινε στίς 5 (18) τοῦ Δεκέμβρη 1905, ἐκφράζοντας τή θέληση τῶν ἐργατῶν, ἀποφάσισε νά κηρύξει γενική ἀπεργία καί νά ἀρχίσει τόν ἔνοπλο ἀγώνα. Στίς 7 (20) τοῦ Δεκέμβρη ἄρχισε, μέ τήν ἔκκληση τοῦ Σοβιέτ τῆς Μόσχας, ἡ γενική πολιτική ἀπεργία. Στίς 10 (23) τοῦ Δεκέμβρη ἡ ἀπεργία μετατράπηκε σέ ἔνοπλη ἐξέγερση. Κέντρα τῆς ἐξέγερσης ἔγιναν ἡ Πρέσνια, τό Ζαμοσκβορέτσιε, ἡ συνοικία Ρογκόζκο-Σίμονοβσκι καί ἡ συνοικία τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τοῦ Καζάν. Ὁ ἀγώνας κράτησε 9 μέρες. Οἱ ἐργάτες τῆς Μόσχας πολέμησαν μέ αὐτοθυσία, ὅμως οἱ ἐξεγερμένοι δέν εἶχαν ἀκόμη πείρα ἀπό ἔνοπλο ἀγώνα, δέν εἶχαν τόν ἀπαραίτητο ὁπλισμό, ἡ σύνδεση μέ τό στρατό δέν ἦταν καλά ὀργανωμένη. Στήν πορεία τοῦ ἀγώνα ἐφαρμοζόταν ἡ τακτική τῆς ἄμυνας καί ὄχι τῆς ἐπίθεσης. Ἡ καθοδήγηση τῆς ἐξέγερσης ἔμεινε γενικά πίσω ἀπό τό κίνημα τῶν μαζῶν, πού ἀναπτυσσόταν αὐθόρμητα. Στίς ἀρχές τῆς ἐξέγερσης εἶχαν συλληφθεῖ τά καθοδηγητικά στελέχη τῆς Ἐπιτροπῆς Μόσχας τῶν μπολσεβίκων. Οἱ μενσεβίκοι καί οἱ ἐσέροι τορπίλιζαν τήν ἀνάπτυξη τῆς πολεμικῆς δράσης, ἀπαιτώντας νά σταματήσει ὁ ἔνοπλος ἀγώνας. Ἡ τσαρική κυβέρνηση μετέφερε στρατεύματα στή Μόσχα ἀπό τήν Πετρούπολη, τό Τβέρ, τή Δυτική ἀκρινή περιοχή. Στίς 17 (30) τοῦ Δεκέμβρη ἄρχισε ἡ ἔφοδος ἐνάντια στήν Πρέσνια. Ἡ Πρέσνια πλημμύρισε στό αἷμα. Ἡ κομματική ἐπιτροπή τῆς Μόσχας καί τό Σοβιέτ τῆς Μόσχας πῆραν ἀπόφαση νά σταματήσει ἡ ἔνοπλη ἀντίσταση ἀπό τίς 19 τοῦ Δεκέμβρη 1905 (1 τοῦ Γενάρη 1906) γιά νά διαφυλαχτοῦν οἱ ἐπαναστατικές δυνάμεις καί νά προετοιμαστοῦν γιά τούς μελλοντικούς ἀγῶνες.

'Αμέσως μετά τήν ἐξέγερση τῆς Μόσχας τό Δεκέμβρη τοῦ 1905 καί τό Γενάρη τοῦ 1906 ξέσπασαν ἐξεγέρσεις σέ μιά σειρά ἄλλα μέρη: στό Νίζνι Νόβγκοροντ, στό Ροστόβ τοῦ Ντόν, στό Νοβοροσίσκ, στό Ντονμπάς, στό Αἰκατερινοσλάβ, στό Πέρμ (Μοτοβιλίχα), στήν Οὐφά, στό Κρασνογιάρσκ, στήν Τσιτά. Μεγάλες ἔνοπλες ἐξεγέρσεις ἔγιναν στήν 'Υπερκαυκασία, στήν Πολωνία, στίς χῶρες τῆς Βαλτικῆς, στή Φιλλανδία. Ὅλες ὅμως αὐτές οἱ σκόρπιες ἐξεγέρσεις καταπνίγηκαν σκληρά ἀπό τήν τσαρική κυβέρνηση.

'Η ἔνοπλη ἐξέγερση τοῦ Δεκέμβρη ἦταν τό κορυφαῖο σημεῖο τῆς ἐπανάστασης. 'Ο Λένιν, ἐκτιμώντας ἐξαιρετικά τή σημασία τῆς ἔνοπλης ἐξέγερσης τοῦ Δεκέμβρη, ἔγραφε: ὁ λαός «πῆρε τό βάφτισμα τοῦ πυρός. 'Ατσαλώθηκε στήν ἐξέγερση. Προετοίμασε τίς γραμμές τῶν μαχητῶν πού νίκησαν τό 1917» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 31ος, σελ. 501-502). Γιά τήν ἔνοπλη ἐξέγερση τοῦ Δεκέμβρη βλ. τό ἄρθρο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Διδάγματα ἀπό τήν ἐξέγερση τῆς Μόσχας» (Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 13ος, σελ. 373-381).—*157.*

163 *«Σοβρεμέννικ»* («'Ο σύγχρονος»)—μηνιαῖο πολιτικο-φιλολογικό περιοδικό. Ἔβγαινε στήν Πετρούπολη στά 1911-1915. Γύρω ἀπό τό περιοδικό συγκεντρώνονταν οἱ μενσεβίκοι-λικβινταριστές, οἱ ἐσέροι, οἱ «λαϊκοί σοσιαλιστές» καί οἱ ἀριστεροί φιλελεύθεροι. Σημαντικό ρόλο στό περιοδικό, ὅταν πρωτοεμφανίστηκε, ἔπαιξε ὁ Α. Β. 'Αμφιτεάτροφ. Τό 1913-1915 ἐπικεφαλῆς του ἦταν ὁ Ν. Σουχάνοφ (Ν. Ν. Γκίμμερ). Στόν κατάλογο τῶν συνεργατῶν τοῦ «Σοβρεμέννικ» ἦταν οἱ Ε. Ντ. Κουσκόβα, Λ. Μάρτοφ, Φ. Ι. Ντάν, Γκ. Β. Πλεχάνοφ, Σ. Ν. Προκοπόβιτς, Β. Μ. Τσερνόφ κ.ἄ. Τό περιοδικό δέν εἶχε καμιά σύνδεση μέ τίς ἐργατικές μάζες. Τό 1914 ὁ Λένιν χαρακτήριζε τό ρεῦμα τοῦ «Σοβρεμέννικ» σάν «μίγμα τοῦ ναροντνικισμοῦ μέ τό μαρξισμό» (Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 25ος, σελ. 148). Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου τό περιοδικό αὐτό ὑποστήριζε τίς θέσεις τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ.—*157.*

164 *«Labour Leader»* («'Εργατικός 'Ηγέτης»)—ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα, ἐκδίδεται ἀπό τό 1891· ἀπό τό 1893 εἶναι ὄργανο τοῦ 'Ανεξάρτητου ἐργατικοῦ κόμματος τῆς 'Αγγλίας. 'Από τό 1922 ἡ ἐφημερίδα ἔβγαινε μέ τόν τίτλο «New Leader» («Νέος 'Ηγέτης») καί ἀπό τό 1946 μέ τόν τίτλο «Socialist Leader» («Σοσιαλιστής 'Ηγέτης»).—*160.*

165 *'Η συνδιάσκεψη τῶν τμημάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ* ἔγινε στή Βέρνη στίς 14-19 τοῦ Φλεβάρη (27 τοῦ Φλεβάρη - 4 τοῦ Μάρτη) 1915. Συγκλήθηκε μέ πρωτοβουλία τοῦ Λένιν καί εἶχε σημασία γενικῆς κομματικῆς συνδιάσκεψης, ἀφοῦ δέν ἦταν δυνατό νά συγκληθεῖ στή διάρκεια τοῦ πολέμου συνέδριο τοῦ κόμματος ἤ πανρωσική συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ.

Στή συνδιάσκεψη πῆραν μέρος ἀντιπρόσωποι τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, τοῦ Κεντρικοῦ 'Οργάνου τοῦ ΣΔΕΚΡ, τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὀργάνωσης τῶν γυναικῶν, ἀντιπρόσωποι τῶν τμημάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ—τοῦ Παρισιοῦ, τῆς Ζυρίχης, τῆς Βέρνης, τῆς Λωζάννης, τῆς Γενεύης, τοῦ Λονδίνου καί τῆς ὁμάδας Μποζί*. Στή συνδιάσκεψη πῆραν μέρος οἱ: Β. Ι. Λένιν, Ν. Κ. Κρούπσκαγια, Ι. Φ. 'Αρμάντ, Β. Μ. Κασπάροφ, Γκ. Λ. Σκλόβσκι, Φ. 'Ιλίν, Ν. Β. Κριλένκο, Ι.

* 'Οπαδοί τοῦ «ἰμπεριαλιστικοῦ οἰκονομισμοῦ». *Σημ. μετ.*

Κόρνμπλουμ, Μ. Μ. Χαριτόνοφ, Γκ. Γ. Μπελένκι, Γκ. Ε. Ζηνόβιεφ, Ν. Ι. Μπουχάριν κ.ά. Στή συνδιάσκεψη πῆραν μέρος σάν προσκεκλημένοι ὅλα τά μέλη τοῦ τμήματος τῆς Βέρνης, μερικά μέλη τοῦ τμήματος τῆς Λωζάννης καί τῆς ὁμάδας Μποζί. Ὁ Β. Ι. Λένιν ἦταν ἀντιπρόσωπος ἀπό τήν ΚΕ καί τό ΚΟ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ὁ Λένιν καθοδήγησε τίς ἐργασίες τῆς συνδιάσκεψης σέ ὅλη τή διάρκειά της.

Ἡ ἡμερήσια διάταξη ἦταν ἡ παρακάτω: 1) ἀπολογισμοί δουλιᾶς τῶν τοπικῶν ὀργανώσεων· 2) ὁ πόλεμος καί τά καθήκοντα οῦ κόμματος (ἡ στάση ἀπέναντι στίς ἄλλες πολιτικές ὁμάδες)· 3) τά καθήκοντα τῶν ὀργανώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ (ἡ στάση ἀπέναντι στίς ἐκδηλώσεις καί τίς ἐνέργειες τῶν διαφόρων ὁμάδων)· 4) τό ΚΟ καί ἡ νέα ἐφημερίδα· 5) ἡ στάση ἀπέναντι στίς ὑποθέσεις τῶν «παροικιῶν» (ζητήματα τῶν προσφυγικῶν «παροικιῶν»)· 6) ἐκλογή τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ὀργανώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ· 7) διάφορα. Βασικό θέμα τῆς ἡμερήσιας διάταξης ἦταν τό ζήτημα τοῦ πολέμου καί τά καθήκοντα τοῦ κόμματος. Τήν εἰσήγηση γιά τό ζήτημα αὐτό τήν ἔκανε ὁ Λένιν.

Στήν εἰσήγησή του ὁ Β. Ι. Λένιν ἀνάπτυξε τίς θέσεις τῆς διακήρυξης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ «Ὁ πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας». Ὅπως ἔδειξαν οἱ ἀποφάσεις τοῦ τμήματος τοῦ Μονπελιέ, καί ἰδιαίτερα τῆς ὁμάδας Μποζί, πού πάρθηκαν πρίν τή συνδιάσκεψη, ὁρισμένα μέλη τῶν μπολσεβίκικων τμημάτων δέν κατάλαβαν τή λενινιστική τοποθέτηση τοῦ ζητήματος γιά τόν ἐμφύλιο πόλεμο· δέν συμφωνοῦσαν μέ τό σύνθημα τῆς ἥττας τῆς κυβέρνησης τῆς χώρας «σου», πρότειναν τό σύνθημα τῆς εἰρήνης, δέν ἔκαναν συνείδηση τήν ἀναγκαιότητα καί τή σπουδαιότητα τῆς πάλης κατά τοῦ κεντρισμοῦ. Στήν πορεία τῆς συζήτησης στή συνδιάσκεψη τά ζητήματα αὐτά διευκρινίστηκαν καί οἱ λενινιστικές θέσεις βρῆκαν ὁμόθυμη ὑποστήριξη. Μόνο ὁ Μπουχάριν ἐπέμενε στίς λαθεμένες θέσεις τῆς ἀπόφασης τῆς ὁμάδας Μποζί, διαφωνοῦσε μέ τά συνθήματα τοῦ κόμματος καί τῆς διεθνοῦς σοσιαλδημοκρατίας πού πρότεινε ὁ Λένιν. Ὁ Μπουχάριν μέ τίς θέσεις του, τίς ὁποῖες ὁ Β. Ι. Λένιν ἀργότερα χαρακτήρισε σάν «ὑπερπαραλογισμό, αἶσχος, μισοαναρχισμό» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 35ος, σελ. 169), τασσόταν ἐνάντια στό αἴτημα τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν καί γενικά ἐνάντια στίς διεκδικήσεις τοῦ προγράμματος-μίνιμουμ, δηλώνοντας ὅτι οἱ διεκδικήσεις αὐτές «ἔρχονται σέ ἀντίθεση» μέ τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση. Στή συνδιάσκεψη ὅμως κανείς δέν ὑποστήριξε τίς θέσεις τοῦ Μπουχάριν.

Ζωηρή συζήτηση προκάλεσε τό ζήτημα γιά τό σύνθημα τῶν «Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης». Ὅπως γράφει ὁ Λένιν στήν εἰσαγωγή του γιά τίς ἀποφάσεις τῆς συνδιάσκεψης, ἡ συζήτηση πῆρε μονόπλευρο πολιτικό χαρακτήρα καί ἀποφασίστηκε νά ἀναβληθεῖ, ὡσότου συζητηθεῖ στόν τύπο ἡ οἰκονομική πλευρά τοῦ ζητήματος. Ὅμως πλατιά συζήτηση στόν τύπο γιά τό ζήτημα τῶν «Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης» δέν ἔγινε. Τό ζήτημα ἐξαντλήθηκε μέ τή δημοσίευση στό φύλ. ἀρ. 40 τῆς ἐφημ. «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» τοῦ ἄρθρου τοῦ Β. Ι. Λένιν «Γιά τό σύνθημα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης», στό ὁποῖο ὁ Β. Ι. Λένιν ἐπεξήγησε τό λαθεμένο τοῦ συνθήματος αὐτοῦ (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 359-363).

Ἡ συνδιάσκεψη τῆς Βέρνης στίς ἀποφάσεις πού ψηφίστηκαν πάνω στήν εἰσήγηση τοῦ Β. Ι. Λένιν, καθόρισε τά καθήκοντα καί τήν τακτική τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος στίς συνθῆκες τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου.

Ἡ συνδιάσκεψη ψήφισε ἐπίσης τίς ἀποφάσεις: «Τά καθήκοντα τῶν

ὀργανώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ», «Ἡ στάση ἀπέναντι στίς ὑποθέσεις τῶν «παροικιῶν»» καί «Γιά τούς ἐράνους ὑπέρ τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου».

Ἐπειδή ἡ ὁμάδα Μποζί ἀποπειράθηκε νά ὀργανώσει δική της ξεχωριστή ἀπό τό ΚΟ τοῦ ΣΔΕΚΡ ἐφημερίδα, στή συνδιάσκεψη μπῆκε τό ζήτημα «Τό ΚΟ καί ἡ νέα ἐφημερίδα». Στήν ἀπόφαση πάνω στό ζήτημα αὐτό ἡ συνδιάσκεψη ἔκφρασε τήν πλήρη ἀλληλεγγύη της μέ τήν ἰδεολογική κατεύθυνση τοῦ ΚΟ καί μέ τή θέση του ἀπέναντι στόν πόλεμο καί παραδέχτηκε ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νά βγαίνει πιό συχνά τό ΚΟ· στό 3ο σημεῖο, πού γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 379) ἀναφερόταν ὅτι ἡ συνδιάσκεψη καλεῖ τά μέλη τῶν τμημάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ νά ὑποστηρίξουν συστηματικά τό ΚΟ. Σέ συμπλήρωμα τῆς ἀπόφασης αὐτῆς τό ὁποῖο δέν ἦταν γιά δημοσίευση, ἡ συνδιάσκεψη ὑπόδειξε ὅτι δέν εἶναι ἐπιθυμητή ἡ ἔκδοση ἀπό τήν ὁμάδα Μποζί δικῆς της ἐφημερίδας καί κάλεσε νά συσπειρωθοῦν ὅλες οἱ κομματικές δυνάμεις γύρω ἀπό τίς γενικές κομματικές ἐνέργειες, πού χαράχτηκαν στίς ἀποφάσεις τῆς συνδιάσκεψης. Ἡ συνδιάσκεψη ἐξέλεξε νέα Ἐπιτροπή τῶν κομματικῶν ὀργανώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ὁ Β. Ι. Λένιν ἐκτιμοῦσε ἐξαιρετικά τή σημασία τῆς συνδιάσκεψης τῆς Βέρνης καί κατάβαλε πολλές προσπάθειες γιά νά κυκλοφορήσουν πιό πλατιά οἱ ἀποφάσεις της, οἱ ὁποῖες, ὅπως ὁ ἴδιος τόνιζε, ἔδοσαν ἀκριβή ἔκθεση τῶν ἀρχῶν καί τῆς τακτικῆς τοῦ κόμματος. Ὅλες οἱ βασικές ἀποφάσεις τῆς συνδιάσκεψης μέ τήν εἰσαγωγή σ'αὐτές, πού γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν, δημοσιεύτηκαν στήν ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» καί, σάν παράρτημα, στήν μπροσούρα τοῦ Β. Ι. Λένιν «Σοσιαλισμός καί πόλεμος», πού ἐκδόθηκε στή ρωσική καί τή γερμανική γλώσσα. Οἱ ἀποφάσεις τῆς συνδιάσκεψης τῆς Βέρνης εἶχαν ἐκδοθεῖ ἐπίσης σέ ξεχωριστό φυλλάδιο στή γαλλική γλώσσα, τό ὁποῖο μοιράστηκε στούς ἀντιπροσώπους τῆς σοσιαλιστικῆς συνδιάσκεψης τοῦ Τσίμμερβαλντ καί στάλθηκε στά ἀριστερά στοιχεῖα τῆς διεθνοῦς σοσιαλδημοκρατίας. Γιά τίς ἀποφάσεις τῆς συνδιάσκεψης βλ. «Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τῶν συνεδρίων καί τῶν συνδιασκέψεων τοῦ ΚΚΣΕ καί τῶν ὁλομελειῶν τῆς ΚΕ», μέρ. Ι, ρωσ. ἔκδ. 1954, σελ. 324-331.—*161.*

166 Ἡ ἐπίσημη θέση τῆς Μπούντ πάνω στό ζήτημα τοῦ πολέμου εἶχε διατυπωθεῖ στή διακήρυξη τῆς ΚΕ τῆς Μπούντ, πού ψηφίστηκε τό Νοέμβρη τοῦ 1914 καί δημοσιεύτηκε στό «Ἰνφορματσιόννι Λιστόκ» («Δελτίο Πληροφοριῶν»), ἀρ. φύλ. 7 (Γενάρης 1915). Ἡ ΚΕ τῆς Μπούντ καλοῦσε στήν πάλη ὑπέρ τῆς εἰρήνης «μέ ὀργανωμένη πίεση στίς κυβερνήσεις ὅλων τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν». Μιλώντας γιά τό γερμανόφιλο σωβινισμό, ὁ Λένιν ἔχει ὑπόψη του, ὅπως φαίνεται, τή διάλεξη ἑνός ἀπό τούς ἡγέτες τῆς Μπούντ, τοῦ Β. Κοσόβσκι (Μ. Γ. Λεβινσόν) στή Βέρνη στίς 10 τοῦ Ὀχτώβρη καί τό ἄρθρο του «Ὁ μύθος τῆς ἀπελευθέρωσης» στό φύλ. ἀρ. 7 τοῦ «Ἰνφορματσιόννι Λιστόκ».—*166.*

167 *«Νάσε Σλόβο»* («Ὁ Λόγος μας»)—μενσεβίκικη ἐφημερίδα· ἐκδιδόταν μέ τήν πιό στενή συμμετοχή τοῦ Τρότσκι στό Παρίσι ἀπό τό Γενάρη 1915 ὥς τό Σεπτέμβρη 1916 στή θέση τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος».—*167.*

168 *«Πράβντα»* («Ἀλήθεια»)—καθημερινή νόμιμη μπολσεβίκικη ἐφημερίδα·

τό πρῶτο φύλλο τῆς ἐφημερίδας βγῆκε στήν Πετρούπολη στίς 22 τοῦ 'Απρίλη (5 τοῦ Μάη) 1912.

῾Η ἀπόφαση γιά τήν ἀνάγκη τῆς ἔκδοσης μιᾶς μαζικῆς καθημερινῆς ἐργατικῆς ἐφημερίδας πάρθηκε στή διάρκεια τῶν ἐργασιῶν τῆς VI Πανρωσικῆς συνδιάσκεψης (τῆς Πράγας) τοῦ ΣΔΕΚΡ.

῾Η «Πράβντα» ἐμφανίστηκε στίς συνθῆκες τῆς νέας ἐπαναστατικῆς ἀνόδου, ὅταν σέ ὅλη τή χώρα ξαπλώθηκε ἕνα κύμα μαζικῶν πολιτικῶν ἀπεργιῶν ἀπ'ἀφορμή τό ματοκύλισμα τοῦ Λένα. ῾Η ἐφημερίδα ἔβγαινε μέ χρήματα πού μάζευαν οἱ ἴδιοι οἱ ἐργάτες· κυκλοφοροῦσε σέ 40 χιλιάδες ἀντίτυπα καί τό τιράζ ὁρισμένων φύλλων ἔφτανε τίς 60 χιλιάδες. ῾Ο Λένιν χαρακτήρισε τήν ἔκδοση τῆς καθημερινῆς ἐργατικῆς ἐφημερίδας σάν μεγάλο ἱστορικό ἔργο, πού πραγματοποίησαν οἱ ἐργάτες τῆς Πετρούπολης.

῾Ο Λένιν ἀσκοῦσε τήν ἰδεολογική καθοδήγηση τῆς «Πράβντα», ἔγραφε σχεδόν καθημερινά στήν ἐφημερίδα, ἔδινε ὁδηγίες στή Συντακτική της ἐπιτροπή. 'Επιδίωκε νά γράφεται ἡ ἐφημερίδα μέ μαχητικό, ἐπαναστατικό πνεῦμα. Μέλη τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς «Πράβντα» καί δραστήριοι συνεργάτες της κατά διάφορα διαστήματα ἦταν οἱ: Α. Ι. Οὐλιάνοβα-'Ελιζάροβα, Κ. Σ. 'Ερεμέγεφ, Μ. Ι. Καλίνιν, Ν. Κ. Κρούπσκαγια, Σ. Β. Μάλισεφ, Λ. Ρ. καί Β. Ρ. Μενζίνσκι, Β. Μ. Μόλοτοφ, Ν. Ν. Μπατούριν, Β. Ι. Νέβσκι, Ντεμιάν Μπέντνι, Μ. Σ. 'Ολμίνσκι, Ν. Ι. Ποντβόισκι, Ν. Ι. Πολετάγεφ, Μ. Α. Σαβέλιεφ, Κ. Ν. Σαμόηλοβα, Γ. Μ. Σβερντλόφ, Ν. Α. Σκρίπνικ, Ι. Β. Στάλιν, Π. Ι. Στούτσκα κ.ἄ. Στενοί συνεργάτες τῆς ἐφημερίδας ἦταν οἱ μπολσεβίκοι-βουλευτές τῆς IV Κρατικῆς δούμας. Στήν «Πράβντα» δημοσίευε τά ἔργα του ὁ Α. Μ. Γκόρκι.

῾Η «Πράβντα» συνέδεε καθημερινά τό κόμμα μέ τίς πλατιές λαϊκές μάζες. Γύρω ἀπό τήν ἐφημερίδα δημιουργήθηκε μιά πολυάριθμη στρατιά ἐργατῶν ἀνταποκριτῶν. Σέ κάθε φύλλο τῆς ἐφημερίδας δημοσιεύονταν δεκάδες ἐργατικές ἀνταποκρίσεις. Μέσα σέ δυό περίπου χρόνια δημοσιεύτηκαν πάνω ἀπό 17 χιλιάδες ἐργατικές ἀνταποκρίσεις. ῾Η ἐφημερίδα ἔγραφε γιά τήν ἔλλειψη δικαιωμάτων τῶν ἐργαζομένων, ἔφερνε παραδείγματα τῆς οἰκονομικῆς ἀνέχειας τῶν ἐργατῶν, φώτιζε τήν πορεία τῶν στάσεων καί τῶν ἀπεργιῶν, ἐφάρμοζε τήν πολιτική τοῦ κόμματος γιά τήν καθοδήγηση τοῦ ἀναπτυσσόμενου ἐπαναστατικοῦ κινήματος, διαπαιδαγωγοῦσε τίς μάζες στό πνεῦμα τῆς προλεταριακῆς ἀλληλεγγύης, τοῦ προλεταριακοῦ διεθνισμοῦ. Σημαντικό χῶρο διέθετε ἡ ἐφημερίδα γιά τό φώτισμα τῆς κατάστασης τῆς ἀγροτιᾶς στήν τσαρική Ρωσία· στήν ἐφημερίδα ὑπῆρχε «'Αγροτική στήλη». 'Από τίς σελίδες τῆς «Πράβντα» ὁ Λένιν πάλευε μέ συνέπεια γιά τήν ἡγεμονία τοῦ προλεταριάτου στήν ἐπερχόμενη ἐπανάσταση, γιά τή συμμαχία τῆς ἐργατικῆς τάξης μέ τήν ἀγροτιά, ξεσκέπαζε τήν ἀντεπαναστατικότητα τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης.

Στή Συντακτική ἐπιτροπή τῆς «Πράβντα» εἶχε συγκεντρωθεῖ σημαντικό μέρος τῆς ὀργανωτικῆς δουλιᾶς τοῦ κόμματος. 'Εδῶ ὀργανώνονταν συναντήσεις μέ τούς ἐκπροσώπους τῶν τοπικῶν κομματικῶν πυρήνων, ἐδῶ ἔρχονταν πληροφορίες γιά τήν κομματική δουλιά στίς φάμπρικες καί στά ἐργοστάσια, ἀπό δῶ διαβιβάζονταν οἱ κομματικές ὁδηγίες τῆς 'Επιτροπῆς πόλης Πετρούπολης καί τῆς Κεντρικῆς 'Επιτροπῆς τοῦ κόμματος.

῾Η «Πράβντα» βρισκόταν κάτω ἀπό συνεχεῖς ἀστυνομικές διώξεις. ῾Η ἐφημερίδα κλείστηκε ἀπό τήν τσαρική κυβέρνηση ὀκτώ φορές, συνέχιζε ὅμως νά βγαίνει μέ ἄλλους τίτλους: «Ραμπότσαγια Πράβντα», «Σέβερναγια Πράβντα», «Πράβντα Τρουντά», «Ζά Πράβντου», «Προλετάρσκαγια Πράβ-

ντα», «Πούτ Πράβντι», «Ραμπότσι», «Τρουντοβάγια Πράβντα». Στίς δύσκολες αὐτές συνθῆκες οἱ μπολσεβίκοι κατόρθωσαν νά βγάλουν 636 φύλλα τῆς «Πράβντα» σέ διάστημα δυό περίπου χρόνων. Στίς 8 (21) τοῦ Ἰούλη 1914 ἡ ἐφημερίδα κλείστηκε.

Ἡ «Πράβντα» ἐπανεκδόθηκε μόνο μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917. Ἀπό τίς 5 (18) τοῦ Μάρτη 1917 ἡ «Πράβντα» ἄρχισε νά βγαίνει σάν ὄργανο τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῆς Ἐπιτροπῆς πόλης τῆς Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ἀπό τόν Ἰούλη ὥς τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1917 ἡ «Πράβντα», ἐπειδή καταδιωκόταν ἀπό τήν ἀντεπαναστατική ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση, ἄλλαζε ἐπανειλημμένα τόν τίτλο της καί ἔβγαινε σάν «Λιστόκ «Πράβντι»», «Προλετάρι», «Ραμπότσι», «Ραμπότσι Πούτ». Μετά τή νίκη τῆς Μεγάλης Ὀχτωβριανῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης, ἀπό τίς 27 τοῦ Ὀχτώβρη (9 τοῦ Νοέμβρη) 1917, ἡ ἐφημερίδα ἄρχισε νά βγαίνει μέ τόν παλιό της τίτλο—«Πράβντα».

Ἡ σημασία τῆς «Πράβντα» στήν ἱστορία τοῦ μπολσεβίκικου κόμματος καί τῆς ἐπανάστασης εἶναι ἐξαιρετικά μεγάλη. Ἡ ἐφημερίδα ἦταν συλλογικός προπαγανδιστής, διαφωτιστής καί ὀργανωτής τῆς πάλης γιά τήν ἐφαρμογή τῆς πολιτικῆς τοῦ κόμματος. Βρισκόταν στό κέντρο τῆς πάλης γιά τήν κομματικότητα, ἔκανε ἀποφασιστική πάλη ἐνάντια στούς μενσεβίκους-λικβινταριστές, τούς ὀτζοβιστές, τούς τροτσκιστές, ξεσκέπαζε τόν προδοτικό τους ρόλο. Ἡ «Πράβντα» πάλευε ἐνάντια στό διεθνή ὀπορτουνισμό καί κεντρισμό. Ἡ ἐφημερίδα διαπαιδαγωγοῦσε τούς ἐργάτες στό πνεῦμα τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ. Συνέβαλε στή σημαντική ἀνάπτυξη τοῦ κόμματος, στή συσπείρωση τῶν γραμμῶν του, στό δυνάμωμα τῶν δεσμῶν του μέ τίς μάζες. Ἀποτέλεσμα τῆς δράσης τῆς «Πράβντα» ἦταν νά μποῦν γερά θεμέλια τοῦ μαζικοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος. Ἡ διαπαιδαγωγημένη ἀπό τήν «Πράβντα» γενιά τῶν πρωτοπόρων ἐργατῶν, ἔπαιξε σοβαρό ρόλο στή Μεγάλη Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καί στήν οἰκοδόμηση τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ἡ «Πράβντα» κατέχει σπουδαιότατη θέση στήν ἱστορία τοῦ μπολσεβίκικου τύπου. Ἦταν ἡ πρώτη νόμιμη μαζική ἐργατική ἐφημερίδα καί σήμαινε ἕνα νέο στάδιο στήν ἀνάπτυξη τοῦ τύπου τῆς ἐργατικῆς τάξης τῆς Ρωσίας καί τοῦ διεθνοῦς προλεταριάτου. Ἀπό τό 1914 ἡ μέρα κυκλοφορίας τοῦ πρώτου φύλλου τῆς «Πράβντα» ἔγινε μέρα γιορτῆς τοῦ ἐργατικοῦ τύπου.

Ὁ Λένιν ἔδοσε ἐκτίμηση τῆς «Πράβντα» στά ἄρθρα του «Τά ἀποτελέσματα μισοῦ χρόνου δουλιᾶς», «Οἱ ἐργάτες καί ἡ «Πράβντα»», «Ἡ ἐργατική τάξη καί ὁ ἐργατικός τύπος», «Ἔκθεση τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ καί ὁδηγίες γιά τήν ἀντιπροσωπεία τῆς ΚΕ στή σύσκεψη τῶν Βρυξελλῶν», «Γιά τά ἀποτελέσματα τῆς Ἡμέρας τοῦ ἐργατικοῦ τύπου», «Στή δέκατη ἐπέτειο τῆς «Πράβντα»» κ.ἄ. (βλ. Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 21ος, σελ. 441-455· τόμ. 22ος, σελ. 72-74· 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 33ος, σελ. 312-315).—*167*.

169 Ἡ δίκη τῶν μπολσεβίκων-βουλευτῶν τῆς IV Κρατικῆς δούμας (Α. Ε. Μπαντάγεφ, Γκ. Ι. Πετρόβσκι, Μ. Κ. Μουράνοφ, Φ. Ν. Σαμόηλοφ, Ν. Ρ. Σάγκοφ) καί τῶν ἄλλων σοσιαλδημοκρατῶν πού πῆραν μέρος στήν παράνομη κομματική συνδιάσκεψη τοῦ Ὀζέρκι, ἔγινε στίς 10 (23) τοῦ Φλεβάρη 1915. Ἡ ὑπόθεση ἐξετάστηκε σέ εἰδική συνεδρίαση τοῦ Ἐφετείου τῆς περιοχῆς Πετρούπολης. Τούς ἀπαγγέλθηκε κατηγορία μέ βάση τό ἄρθρο 102 (συμμετοχή στήν ὀργάνωση πού ἔχει σκοπό τήν ἀνατροπή τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος). Κύρια στοιχεῖα κατηγορίας ἐνάντια στούς μπολ-

σεβίκους-βουλευτές ἀποτέλεσαν οἱ κατασχεμένες κατά τήν ἔρευνα τῶν βουλευτῶν θέσεις τοῦ Λένιν «Τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας στόν εὐρωπαϊκό πόλεμο» καί ἡ διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ «Ὁ πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας» πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 1-7 καί 13-23).

Καί οἱ πέντε βουλευτές-μπολσεβίκοι καταδικάστηκαν σέ ἰσόβια ἐξορία στήν περιοχή Τουρουχάνσκ (Ἀνατολική Σιβηρία). Τό ρεπορτάζ τῆς δίκης τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας τῆς Δούμας δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Ντιέν» στά φύλ. ἀρ. 40-43 τῆς 11-14 τοῦ Φλεβάρη 1915 μέ τόν τίτλο «Ἡ ὑπόθεση τῶν βουλευτῶν».—*168.*

170 *«Ντιέν»* («Ἡμέρα»)—καθημερινή ἀστικοφιλελεύθερη ἐφημερίδα· ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τό 1912. Στήν ἐφημερίδα συνεργάζονταν οἱ μενσεβίκοι-λικβινταριστές, στά χέρια τῶν ὁποίων πέρασε ὁλοκληρωτικά ὕστερα ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917. Κλείστηκε ἀπό τή Στρατιωτική Ἐπαναστατική ἐπιτροπή τοῦ Σοβιέτ Πετρούπολης στίς 26 τοῦ Ὀχτώβρη (8 τοῦ Νοέμβρη) 1917.—*171.*

171 *«Ρέτς»* («Λόγος»)—καθημερινή ἐφημερίδα, Κεντρικό Ὄργανο τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων· ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τίς 23 τοῦ Φλεβάρη (8 τοῦ Μάρτη) 1906 κάτω ἀπό τήν οὐσιαστική διεύθυνση τῶν Π. Ν. Μιλιουκόφ καί Ι. Β. Γκέσσεν καί μέ τήν ἄμεση συμμετοχή τῶν Μ. Μ. Βινάβερ, Π. Ντ. Ντολγκοροῦκοφ, Π. Μπ. Στροῦβε καί ἄλλων. Ἡ ἐφημερίδα κλείστηκε ἀπό τή Στρατιωτική Ἐπαναστατική ἐπιτροπή τοῦ Σοβιέτ Πετρούπολης στίς 26 Ὀχτώβρη (8 τοῦ Νοέμβρη) 1917. Ὥς τόν Αὔγουστο τοῦ 1918 ἐξακολουθοῦσε νά βγαίνει μέ τούς τίτλους: «Νάσα Ρέτς», «Σβομπόνταγια Ρέτς», «Βέκ», «Νόβαγια Ρέτς», «Νάς Βέκ».—*171.*

172 *«Σέβερναγια Ραμπότσαγια Γκαζέτα»* («Ἐργατική ἐφημερίδα τοῦ Βορᾶ»)—καθημερινή νόμιμη ἐφημερίδα τῶν μενσεβίκων-λικβινταριστῶν· ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τίς 30 τοῦ Γενάρη (12 τοῦ Φλεβάρη) ὥς τήν 1 (14) τοῦ Μάη 1914. Ὁ Β. Ι. Λένιν εἰρωνικά τήν ἀποκαλοῦσε «Λικβινταριστική Ἐφημερίδα τοῦ Βορᾶ».—*173.*

173 *«Le Temps»* («Ὁ Χρόνος»)—καθημερινή ἐφημερίδα· ἔβγαινε στό Παρίσι ἀπό τό 1861 ὥς τό 1942. Ἀντανακλοῦσε τά συμφέροντα τῶν ἰθυνόντων κύκλων τῆς Γαλλίας καί στήν οὐσία ἦταν ἐπίσημο ὄργανο τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν.

«L'Écho de Paris» («Ἡ Ἠχώ τοῦ Παρισιοῦ»)—ἀστική, ἀκροαντιδραστική ἐφημερίδα· ἔβγαινε στό Παρίσι ἀπό τό 1884 ὥς τό 1938.—*177.*

174 *«Journal des Débats Politiques et Littéraires»* («Περιοδικό Πολιτικῶν καί Φιλολογικῶν Συζητήσεων»)—ἑβδομαδιαῖο ἀστικό περιοδικό· ἔβγαινε στό Παρίσι ἀπό τό 1894 ὥς τό 1934. Ὁ Λένιν ἐννοεῖ ἐδῶ τό ἄρθρο «Ἡ συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστῶν στό Λονδίνο» πού δημοσιεύτηκε στό τεῦχ. 15 τοῦ περιοδικοῦ, τῆς 19 τοῦ Φλεβάρη 1915.—*177.*

175 *«Ἰνφορματσιόννι Λιστόκ Ζαγκρανίτσνοϊ Ὀργκανιζάτσιϊ Μπούντα»* («Δελτίο Πληροφοριῶν τῆς Ὀργάνωσης Ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ»)—ἔβγαινε στή

Γενεύη ἀπό τόν 'Ιούνη τοῦ 1911 ὥς τόν 'Ιούνη τοῦ 1916. Βγῆκαν συνολικά 11 φύλλα. Συνέχεια τοῦ «'Ινφορματσιόννι Λιστόκ» ἦταν τό «Μπιουλετέν Ζαγκρανίτσνοβο Κομιτέτα Μπούντα».—*178.*

176 *«'Ισβέστιγια Ζαγκρανίτσνοβο Σεκρεταριάτα 'Οργκανιζατσιόνοβο Κομιτέτα Ροσίσκοϊ Σοτσιάλ-Ντεμοκρατίτσεσκοϊ Ραμπότσεϊ Πάρτιι»* («Νέα τῆς Γραμματείας 'Εξωτερικοῦ τῆς 'Οργανωτικῆς 'Επιτροπῆς τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ 'Εργατικοῦ Κόμματος τῆς Ρωσίας»)—μενσεβίκικη ἐφημερίδα· ἔβγαινε στή Γενεύη ἀπό τό Φλεβάρη τοῦ 1915 ὥς τό Μάρτη τοῦ 1917. Βγῆκαν 10 φύλλα.—*178.*

177 Λίγο πρίν τή συνδιάσκεψη τοῦ Λονδίνου τῶν σοσιαλιστῶν τῶν χωρῶν τῆς 'Αντάντ, πού ἔγινε στίς 14 τοῦ Φλεβάρη 1915, ἡ Συντακτική ἐπιτροπή τῆς «Νάσε Σλόβο» ἔστειλε γράμμα στόν Π. Μπ. 'Αξελρόντ (ΟΕ) καί στόν Β. Ι. Λένιν (ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ) μέ τήν πρόταση νά δράσουν ἀπό κοινοῦ τά διεθνιστικά στοιχεῖα τοῦ ΣΔΕΚΡ στήν ἐπικείμενη συνδιάσκεψη.

'Ο Λένιν μέ γράμμα του πρός τή Συντακτική ἐπιτροπή τῆς «Νάσε Σλόβο», τίς 9 τοῦ Φλεβάρη 1915 ἀπάντησε ὅτι ἡ ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ δέχεται τήν πρόταση νά συζητηθεῖ ἕνα σχέδιο κοινῶν ἐνεργειῶν καί ἐξέθεσε τό σχέδιο διακήρυξης γιά νά διαβαστεῖ στή συνδιάσκεψη τοῦ Λονδίνου, πάνω στή βάση τῆς ὁποίας θεωροῦσε δυνατή τή συμφωνία. Στό γράμμα του ὁ Λένιν ὑπόδειξε τή σοσιαλσωβινιστική θέση τῆς μενσεβίκικης 'Οργανωτικῆς ἐπιτροπῆς καί τῆς Μπούντ (βλ. "Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 21ος, σελ. 105-108). 'Η Συντακτική ἐπιτροπή τῆς «Νάσε Σλόβο» δέν συμφώνησε μέ τό σχέδιο τῆς διακήρυξης τῶν μπολσεβίκων καί ἐπεξεργάστηκε δική της διακήρυξη, μέ τήν ὁποία πῆρε κάτω ἀπό τήν προστασία της τή θέση τῆς ΟΕ καί τῆς Μπούντ. 'Η διακήρυξη τῆς «Νάσε Σλόβο» δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 26 τῆς ἐφημερίδας τῆς 27 τοῦ Φλεβάρη 1915.—*178.*

178 *«Tägliche Rundschau»* («Καθημερινή 'Ανασκόπηση»)—καθημερινή ἀστική ἐφημερίδα ἐθνικιστικῆς κατεύθυνσης· ἐκδιδόταν στό Βερολίνο ἀπό τόν 'Οχτώβρη τοῦ 1880. Τό 1922 πουλήθηκε στήν «Deutsche Allgemeine Zeitung» («Γενική ἐφημερίδα τῆς Γερμανίας»). 'Από τό Δεκέμβρη τοῦ 1924 ὥς τό 1928 ἔβγαινε ξανά μέ τόν τίτλο «Neue Tägliche Rundschau»· τό 1933 ἔπαψε νά ἐκδίδεται.—*180.*

179 Γίνεται λόγος γιά τό ἄρθρο τοῦ Κ. Κάουτσκι «Die Sozialdemokratie im Kriege» («'Η σοσιαλδημοκρατία στήν περίοδο τοῦ πολέμου»), πού δημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Die Neue Zeit» τεῦχ. 1 τῆς 2 τοῦ 'Οχτώβρη 1914.—*180.*

180 'Η ἐργασία τοῦ Κ. Κάουτσκι «Die Internationalität und der Krieg» («Διεθνισμός καί πόλεμος») δημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Die Neue Zeit» τεῦχ. 8 τῆς 27 τοῦ Νοέμβρη 1914. Τό 1915 ἐκδόθηκε ἀπό τή Συντακτική ἐπιτροπή τῆς «Vorwärts» σέ ξεχωριστή μπροσούρα. Στή ρωσική γλώσσα ἡ ἐργασία αὐτή δημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Νάσε Ντιέλο», τεῦχ. 1 καί 2. Στό ἴδιο τεῦχος δημοσιεύτηκε ἐπίσης τό ἄρθρο τοῦ Α. Ν. Πότρεσοφ «Στό μεταίχμιο δυό ἐποχῶν», πού ἐδῶ ὁ Λένιν τοῦ κάνει κριτική.—*182.*

181 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Κ. Κάουτσκι «Krieg und Frieden» («Πόλεμος

καί εἰρήνη»), πού δημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Die Neue Zeit» τεῦχ. 30 τῆς 28 τοῦ 'Απρίλη 1911.—*183.*

182 'Ο Β. Ι. Λένιν ἔχει ἐδῶ ὑπόψη του τό περιοδικό τῶν μενσεβίκων-λικβινταριστῶν «Νάσα Ζαριά».—*189.*

183 'Η εἰσήγηση τοῦ μπουντιστῆ 'Ιόνοφ (Φ. Μ. Κόιγκεν) πάνω στό θέμα «'Οργανωτικές μέθοδοι ἀναστήλωσης τῆς Διεθνοῦς» ἔγινε στό Νέρβι ('Ελβετία) στά τέλη τοῦ Μάρτη 1915.—*189.*

184 *«Βοπρόσι Στραχοβάνιγια»* («Ζητήματα Κοινωνικῶν 'Ασφαλίσεων»)—μπολσεβίκικο νόμιμο περιοδικό· ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τόν 'Οχτώβρη τοῦ 1913 ὥς τό Μάρτη τοῦ 1918 μέ διακοπές. Τό περιοδικό πάλευε ὄχι μονάχα γιά τήν πραγματοποίηση τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων τῶν ἐργατῶν, ἀλλά καί γιά τά μπολσεβίκικα «ἀκουτσούρευτα συνθήματα»—ὀχτάωρο, ἀπαλλοτρίωση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων καί λαοκρατική δημοκρατία. Συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ ἦταν οἱ μπολσεβίκοι Α. Ν. Βινοκοῦροφ, Ν. Α. Σκρίπνικ, Π. Ν. Στούτσκα, Ν. Μ. Σβέρνικ καί ἄλλοι.—*192.*

185 *«Σέβερνι Γκόλος»* («Φωνή τοῦ Βορᾶ») —ἑβδομαδιαία μενσεβίκικη ἐφημερίδα· ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τό Γενάρη ὥς τό Μάρτη τοῦ 1915.—*192.*

186 *«The Economist»* («'Εκόνομιστ»)—ἀγγλικό ἑβδομαδιαῖο περιοδικό, γιά ζητήματα τῆς οἰκονομίας καί τῆς πολιτικῆς· ὄργανο τῆς μεγάλης βιομηχανικῆς ἀστικῆς τάξης. Βγαίνει στό Λονδίνο ἀπό τό 1843.—*193.*

187 Στό φύλ. ἀρ. 85 τῆς ἐφημερίδας «Νάσε Σλόβο» δημοσιεύτηκε ἡ ἀπόφαση τῆς συνέλευσης τῶν μελῶν τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς καί τῶν συνεργατῶν τοῦ Παρισιοῦ τῆς «Νάσε Σλόβο», στήν ὁποία διατυπώνεται ἡ ἄποψη τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς σχετικά μέ τά καθήκοντά της καί τήν πολιτική της θέση. Τά δυό μέλη τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς, πού δήλωσαν ὅτι ἔχουν ἰδιαίτερη γνώμη, ἦταν ὁ Β. Α.'Αντόνοφ-'Οβσέγενκο καί ὁ Δ. Ζ. Μανουήλσκι.—*196.*

188 Πρόκειται γιά τόν κυβερνήτη τῆς πόλης Σ.—πρόσωπο στό μυθιστόρημα τοῦ Ι. Σ. Τουργκένιεφ «Χέρσα γῆ».—*197.*

189 *«Lichtstrahlen»* («'Ακτίνες Φωτός»)—μηνιαῖο περιοδικό, ὄργανο τῆς ὁμάδας τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Γερμανίας («Διεθνιστές σοσιαλιστές τῆς Γερμανίας») πού ἔβγαινε μέ διευθυντή τόν Ι. Μπόρχαρντ. Τό περιοδικό ἔβγαινε μέ διακοπές ἀπό τό 1913 ὥς τό 1921 στό Βερολίνο. Συνεργάτες του ἦταν οἱ Α. Πάννεκουκ, Α. Μπαλαμπάνοβα κ.ἄ.—*197.*

190 *«'Η Διεθνής»* («Die Internationale»)—περιοδικό «γιά τά ζητήματα τῆς πρακτικῆς καί τῆς θεωρίας τοῦ μαρξισμοῦ», πού ἱδρύθηκε ἀπό τήν Ρ. Λούξεμπουργκ καί τόν Φ. Μέρινγκ· τό πρῶτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ βγῆκε τόν 'Απρίλη τοῦ 1915. Στό τεῦχος αὐτό δημοσιεύτηκαν τά ἄρθρα τῆς Ρ. Λούξεμπουργκ «'Η ἀναστήλωση τῆς Διεθνοῦς», Φ. Μέρινγκ «Οἱ δάσκαλοί μας καί ἡ πολιτική τῶν κομματικῶν ὀργάνων», Κ. Τσέτκιν «'Υπέρ τῆς εἰρήνης» κ.ἄ. Τό περιοδικό αὐτό ἐκδόθηκε στό Ντύσσελντορφ σέ 9000 ἀντίτυπα. Οἱ μῆτρες τοῦ περιοδικοῦ στάλθηκαν στή Βέρνη στόν Ρ. Γκρίμμ

γιά νά έκτυπωθεΐ άριθμός άντίτυπων γιά τήν 'Ελβετία καί άλλες χώρες. Τό περιοδικό έπανεκδόθηκε τό 1918, ύστερα άπό τήν έπανάσταση τοΰ Νοέμβρη στή Γερμανία καί συνέχισε νά βγαίνει παράνομα έπίσης στήν περίοδο τής φασιστικής δικτατορίας, ώς τό 1939.—*197.*

191 Πρόκειται γιά τήν Έκτη Πανρωσική συνδιάσκεψη (τής Πράγας) τοΰ ΣΔΕΚΡ, πού έγινε στίς 5-17 (18-30) τοΰ Γενάρη 1912 στήν Πράγα. Ή συνδιάσκεψη τής Πράγας ούσιαστικά έπαιξε ρόλο συνεδρίου τοΰ κόμματος. Τή συνδιάσκεψη τήν καθοδηγοΰσε ό Λένιν. Έκανε είσήγηση γιά τή σημερινή στιγμή καί τά καθήκοντα τοΰ κόμματος, γιά τή δουλιά τοΰ Διεθνοΰς Σοσιαλιστικοΰ Γραφείου καί μίλησε γιά άλλα έπίσης ζητήματα. Ό Λένιν ήταν ό συντάκτης τών σχεδίων άποφάσεων πάνω σέ όλα τά σπουδαιότερα ζητήματα τής ήμερήσιας διάταξης τής συνδιάσκεψης.

Τεράστια σημασία άπό άποψη άρχών καί άπό πρακτική άποψη είχαν οί άποφάσεις πού ψήφισε ή συνδιάσκεψη «Γιά τό λικβινταρισμό καί τήν όμάδα τών λικβινταριστών», «Γιά τήν κομματική όργάνωση τοΰ έξωτερικοΰ». Ή συνδιάσκεψη δήλωσε ότι οί λικβινταριστές μέ τή στάση τους έθεσαν τόν έαυτό τους έξω άπό τό κόμμα καί τούς διέγραψε άπό τό ΣΔΕΚΡ. Ή συνδιάσκεψη καταδίκασε τή δράση τών άντικομματικών όμάδων τοΰ έξωτερικοΰ—τών μενσεβίκων-γκολοσοφικών, τών βπεριοντοφικών, τών τροτσκιστών. Θεώρησε ότι είναι άπόλυτα άναγκαίο νά ύπάρχει στό έξωτερικό μιά ένιαία κομματική όργάνωση πού νά διεξάγει, κάτω άπό τόν έλεγχο καί τήν καθοδήγηση τής ΚΕ, τή δουλιά γιά τή βοήθεια τοΰ κόμματος καί ύπόδειξε ότι οί όμάδες τοΰ έξωτερικοΰ «πού δέν ύποτάσσονται στό ρωσικό κέντρο τής σοσιαλδημοκρατικής δουλιάς, δηλ. στήν ΚΕ, καί πού προκαλοΰν τήν άποδιοργάνωση, δημιουργώντας ίδιαίτερες έπαφές μέ τή Ρωσία, παρακάμπτοντας τήν ΚΕ, δέν μποροΰν νά χρησιμοποιοΰν τό όνομα τοΰ ΣΔΕΚΡ». Ή συνδιάσκεψη ψήφισε τήν άπόφαση «Γιά τό χαρακτήρα καί τίς όργανωτικές μορφές τής κομματικής δουλιάς», έπικύρωσε τό σχέδιο τοΰ όργανωτικοΰ καταστατικοΰ τοΰ κόμματος πού πρότεινε ό Λένιν, ένέκρινε σάν Κεντρικό Όργανο τοΰ ΣΔΕΚΡ τήν έφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», έξέλεξε Κεντρική Έπιτροπή τοΰ Κόμματος καί συγκρότησε Ρωσικό γραφεΐο τής ΚΕ.

Ή συνδιάσκεψη τής Πράγας τοΰ ΣΔΕΚΡ έπαιξε έξαιρετικό ρόλο στήν οίκοδόμηση τοΰ κόμματος τών μπολσεβίκων, κόμματος νέου τύπου, στή στερέωση τής ένότητάς του. Συνόψισε τά συμπεράσματα γιά μιά όλόκληρη ίστορική περίοδο πάλης τών μπολσεβίκων ένάντια στούς μενσεβίκους καί μέ τό διώξιμο τών μενσεβίκων-λικβινταριστών άπό τό κόμμα, κατοχύρωσε τή νίκη τών μπολσεβίκων· ή συνδιάσκεψη καθόρισε τήν πολιτική γραμμή καί τήν τακτική τοΰ κόμματος στίς συνθήκες τής νέας έπαναστατικής άνόδου.

Ή συνδιάσκεψη τής Πράγας είχε μεγάλη διεθνή σημασία. Άποτέλεσε γιά τά έπαναστατικά στοιχεΐα τών κομμάτων τής ΙΙ Διεθνοΰς τό πρότυπο τής άποφασιστικής πάλης κατά τοΰ όπορτουνισμοΰ, όδηγώντας τήν πάλη αύτή ώς τήν πλήρη όργανωτική ρήξη μέ τούς όπορτουνιστές. Πιό λεπτομερειακά γιά τή συνδιάσκεψη τής Πράγας βλ. Άπαντα, 5η έκδ., τόμ. 21ος, σελ. 127-164.—*200.*

192 Στήν IV Κρατική δούμα, γιά τήν όποία οί έκλογές έγιναν τό φθινόπωρο τοΰ 1912, έκλέχτηκαν έξι μπολσεβίκοι. Οί μπολσεβίκοι-βουλευτές είχαν έκλεγεΐ

ἀπό τά ἕξι βασικά βιομηχανικά κυβερνεῖα, ὅπου ἦταν συγκεντρωμένα τά τέσσερα πέμπτα τοῦ προλεταριάτου τῆς Ρωσίας. Οἱ μπολσεβίκοι-βουλευτές, πού τή δράση τους κατηύθυνε ὁ Λένιν, ὑπερασπίζοντας στή Δούμα τήν ἄποψη τοῦ κόμματος, πρόβαλαν τολμηρά τά αἰτήματα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Πάλευαν ἐνάντια στήν προετοιμασία τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου, μιλοῦσαν γιά τήν ἄθλια κατάσταση τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἀγροτῶν, γιά τήν ἐθνική καταπίεση. Οἱ μπολσεβίκοι-βουλευτές, ξεσκεπάζοντας τήν ἀντιλαϊκή πολιτική τοῦ τσαρισμοῦ, ἐφάρμοζαν μιά πλατιά μορφή προπαγάνδας, ὅπως ἦταν ἡ ὑποβολή στή Δούμα ἐπερωτήσεων πρός τήν κυβέρνηση πάνω στά φλέγοντα ζητήματα τῆς ζωῆς. Στήν IV Δούμα ὑποβλήθηκαν οἱ ἐπερωτήσεις: γιά τά γεγονότα τοῦ Λένα, γιά τούς διωγμούς τῶν συνδικαλιστικῶν ἑνώσεων τῶν ἐργατῶν, γιά τήν ἀπαγόρευση τῶν συνελεύσεων καί τῶν ἐκλογῶν στά ἀσφαλιστικά ὄργανα, γιά τήν ἔκρηξη στό ἐργοστάσιο τοῦ 'Οχτά, γιά τά βασανιστήρια τῶν πολιτικῶν κρατουμένων στίς φυλακές κατέργων, γιά τούς διωγμούς σέ βάρος τῶν ἀπεργῶν, γιά τά λόκ-ἄουτ στά ὑφαντουργεῖα κ.ἄ. Ὅταν ἄρχισε ὁ παγκόσμιος ἰμπεριαλιστικός πόλεμος οἱ μπολσεβίκοι-βουλευτές τῆς Δούμας ἀρνήθηκαν νά ψηφίσουν ὑπέρ τῶν πολεμικῶν πιστώσεων καί ἔκαναν ἐπαναστατική δουλιά στίς μάζες.—*200.*

193 *Ἡ Διεθνής σοσιαλιστική συνδιάσκεψη τῶν γυναικῶν* ἔγινε στή Βέρνη στίς 26-28 τοῦ Μάρτη 1915. Συγκλήθηκε μέ πρωτοβουλία τῆς ὀργάνωσης τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ περιοδικοῦ «Ραμπότνιτσα», μέ τήν ἄμεση συμμετοχή τῆς Κλάρα Τσέτκιν, πού ἐκείνη τήν περίοδο ἦταν πρόεδρος τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου τῶν σοσιαλιστριῶν γυναικῶν. Τήν ὅλη προπαρασκευαστική δουλιά γιά τή σύγκληση τῆς συνδιάσκεψης τήν ἔκαναν ἡ Ι. Φ. 'Αρμάντ, ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια κ.ἄ. μέ τήν καθοδήγηση τοῦ Β. Ι. Λένιν. «Μέ ὅλο του τό πάθος δόθηκε ὁ 'Ιλίτς στή συγκέντρωση δυνάμεων γιά τήν πάλη στό διεθνές μέτωπο,—ἔγραφε ἀργότερα ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια.—«Δέν εἶναι δυστύχημα τό ὅτι εἴσαστε μονάδες,—μᾶς εἶπε κάποτε—μαζί μας θά εἶναι ἑκατομμύρια». Ὁ ἴδιος σύνταξε καί τή δική μας ἀπόφαση γιά τή συνδιάσκεψη τῶν γυναικῶν τῆς Βέρνης, παρακολουθοῦσε ὅλες τίς ἐργασίες της» (Ν. Κ. Κρούπσκαγια. 'Αναμνήσεις γιά τόν Λένιν. 1957, σελ. 244). Στίς ἀντιπρόσωπους πού πήγαιναν γιά τή συνδιάσκεψη στήν Ἑλβετία, δημιουργοῦνταν κάθε εἴδους ἐμπόδια ἀπομέρους τῶν ἀρχῶν, πού δέν ἤθελαν νά τούς ἐκδόσουν διαβατήρια, ὅπως ἐπίσης καί ἀπομέρους τῶν ὀπορτουνιστῶν καθοδηγητῶν τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων πού ἀπειλοῦσαν νά διαγράψουν ἀπό τό κόμμα τίς ἀντιπροσώπους. Στή συνδιάσκεψη πῆραν μέρος 29 ἀντιπρόσωποι ἀπό τίς ὀργανώσεις τῶν γυναικῶν τῆς 'Αγγλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς 'Ολλανδίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Πολωνίας, τῆς Ρωσίας, τῆς Ἑλβετίας. Ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Ρωσίας ἀποτελοῦνταν ἀπό 7 ἄτομα: 4 ἀπό τήν ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ ('Αρμάντ, Κρούπσκαγια κ.ἄ.) καί 3 ἀπό τήν ΟΕ.

Ἡ πλειοψηφία τῶν ἀντιπροσώπων τῆς συνδιάσκεψης βρισκόταν κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῶν κεντριστῶν καί γι'αὐτό, ἀντί νά γίνει συζήτηση γιά τά γενικά σοσιαλιστικά καθήκοντα σέ σύνδεση μέ τόν πόλεμο, ἡ συνδιάσκεψη περιόρισε τίς ἐργασίες της στή συζήτηση τῆς εἰσήγησης τῆς Κ. Τσέτκιν «Οἱ διεθνιστικές ἐκδηλώσεις τῶν γυναικῶν σοσιαλιστριῶν πρός ὄφελος τῆς εἰρήνης». Ἡ Κ. Τσέτκιν ἐπεξεργάστηκε τήν ἀπόφαση πάνω στό ζήτημα αὐτό μέ τή συμμετοχή τῶν ἀντιπροσώπων τῆς 'Αγγλίας καί τῆς 'Ολλανδίας καί εἶχε κεντριστικό χαρακτήρα. Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ στή συνδιάσκεψη κατάθεσαν τό σχέδιο ἀπόφασης, πού ἦταν

γραμμένο ἀπό τόν Λένιν, τό ὁποῖο ὑπόδειχνε στίς σοσιαλίστριες τόν ἐπαναστατικό δρόμο πάλης ἐνάντια στόν πόλεμο καί τό διεθνή ὀπορτουνισμό. Γιά τήν ὑπεράσπιση τοῦ σχεδίου αὐτοῦ μίλησε στή συνδιάσκεψη ἡ Ι. Φ. Ἀρμάντ. Ἡ συνδιάσκεψη ψήφισε τήν ἀπόφαση πού σύνταξε ἡ Κ. Τσέτκιν.

Ὁ Β. Ι. Λένιν ἐκτιμοῦσε τή συνδιάσκεψη σάν προσπάθεια ἀποκατάστασης τῶν διεθνιστικῶν δεσμῶν καί ἐπιδίωξε νά τή χρησιμοποιήσει γιά τή συσπείρωση τῶν διεθνιστικῶν στοιχείων πάνω στίς ἐπαναστατικές θέσεις. Ὅμως, ὅπως ὁ ἴδιος ὑπόδειχνε ἀργότερα, αὐτή καί οἱ ἄλλες διεθνεῖς συνδιασκέψεις τῶν διεθνιστῶν, πού ἔγιναν στήν περίοδο αὐτή, ἄν καί ἐμπνέονταν ἀπό τίς καλύτερες ἀρχές, «δέν χάραξαν τή μαχητική γραμμή τῶν διεθνιστῶν», «περιορίστηκαν στήν ἐπανάληψη παλιῶν ἀποφάσεων» καί «στήν καλύτερη περίπτωση ἦταν *βῆμα σημειωτό*» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 344).

Τό ὑλικό τῆς Διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς συνδιάσκεψης τῶν γυναικῶν δημοσιεύτηκε στό Παράρτημα τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 42, τῆς 1 τοῦ Ἰούνη 1915.—*202.*

194 Τό ἄρθρο *«Ἡ χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς»* δημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Κομμουνίστ» τεῦχ. 1-2, πού κυκλοφόρησε τό Σεπτέμβρη τοῦ 1915.

Τό περιοδικό *«Κομμουνίστ»* ὀργανώθηκε ἀπό τόν Λένιν καί ἐκδιδόταν ἀπό τή Συντακτική ἐπιτροπή τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» μαζί μέ τούς Γκ. Λ. Πιατακόφ καί Ε. Μπ. Μπός, πού χρηματοδοτοῦσαν τήν ἔκδοσή του. Μέλος τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς ἦταν καί ὁ Ν. Ι. Μπουχάριν. Βγῆκε μόνο ἕνα (διπλό) τεῦχος. Σ'αὐτό δημοσιεύτηκαν, ἐκτός ἀπό τό ἄρθρο «Ἡ χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς», ἀκόμη δυό ἄρθρα τοῦ Λένιν: «Ἡ τίμια φωνή ἑνός γάλλου σοσιαλιστῆ» καί «Ὁ ἰμπεριαλισμός καί ὁ σοσιαλισμός στήν Ἰταλία».

Ὁ Λένιν ἐπεξεργάστηκε τό σχέδιο ἔκδοσης τοῦ περιοδικοῦ ἀκόμη τήν ἄνοιξη τοῦ 1915. Μέ τήν καθοδήγησή του πραγματοποιήθηκε ἡ ὀργανωτική σύσκεψη τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ. Ὁ Λένιν λογάριαζε νά κάνει τό «Κομμουνίστ» ὄργανο τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Ὅμως, πολύ γρήγορα παρουσιάστηκαν σοβαρές διαφωνίες τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» μέ τόν Μπουχάριν, τόν Πιατακόφ καί τόν Μπός, πού ὀξύνθηκαν μετά τήν κυκλοφορία τοῦ τεύχους 1-2 τοῦ περιοδικοῦ. Ἡ ὁμάδα τοῦ Μπουχαριν-Πιατακόφ καί τοῦ Μπός πῆρε λαθεμένη θέση σέ μιά σειρά ζητήματα ἀρχῶν τοῦ προγράμματος καί τῆς τακτικῆς τοῦ κόμματος, ὅπως γιά τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν, γιά τό ρόλο τῶν δημοκρατικῶν διεκδικήσεων καί τοῦ προγράμματος-μίνιμουμ γενικά κ.ἄ., καί προσπαθοῦσε νά χρησιμοποιήσει τό περιοδικό γιά τούς φραξιονιστικούς της σκοπούς. Ὁ Λένιν μέσα στή Συντακτική ἐπιτροπή τοῦ περιοδικοῦ ἔκανε πάλη στήν ὁμάδα τοῦ Μπουχάριν-Πιατακόφ καί τοῦ Μπός, ξεσκέπαζε τίς ἀντιμπολσεβίκικες ἀπόψεις τους καί τίς φραξιονιστικές ἐνέργειές τους καί ἔκανε αὐστηρή κριτική στή συμφιλιωτιστική θέση τοῦ Ζηνόβιεφ καί τοῦ Σλιάπνικοφ ἀπέναντι στήν ὁμάδα αὐτή.

Λόγω τῆς ἀντικομματικῆς στάσης τῆς ὁμάδας αὐτῆς, ἡ Συντακτική ἐπιτροπή τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» μέ πρόταση τοῦ Λένιν ἀνακοίνωσε ὅτι θεωρεῖ ἀδύνατη τήν παραπέρα συνέχιση τῆς ἔκδοσης τοῦ περιοδικοῦ. Τό γραφεῖο τῆς ΚΕ στή Ρωσία, ἀφοῦ ἄκουσε τήν ἀνακοίνωση

γιά τίς διαφωνίες μέσα στή Συντακτική ἐπιτροπή τοῦ «Κομμουνίστ», δήλωσε ὅτι τάσσεται πέρα γιά πέρα ἀλληλέγγυο μέ τή Συντακτική ἐπιτροπή τοῦ ΚΟ «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» καί ἔκφρασε τήν ἐπιθυμία ὅπως ἡ σύνταξη «ὅλων τῶν ἐκδόσεων τῆς ΚΕ γίνεται πάνω σέ αὐστηρή καί συνεπή κατεύθυνση, σέ πλήρη ἀντιστοιχία μέ τή γραμμή πού ἡ ΚΕ ἀκολουθεῖ ἀπό τίς ἀρχές τοῦ πολέμου». Ἀπό τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1916 ἡ Συντακτική ἐπιτροπή τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» ἄρχισε νά ἐκδίδει τή «Συλλογή τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»».—*211*.

195 Πρόκειται γιά τήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τοῦ Χέμνιτς τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Γερμανίας πάνω στό ζήτημα τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καί τῆς στάσης τῶν σοσιαλιστῶν ἀπέναντι στόν πόλεμο, πού ψηφίστηκε στίς 20 τοῦ Σεπτέμβρη 1912. Στήν ἀπόφαση καταδικαζόταν ἡ ἰμπεριαλιστική πολιτική καί ὑπογραμμιζόταν ἡ σπουδαιότητα τῆς πάλης ὑπέρ τῆς εἰρήνης: «Τό συνέδριο τοῦ κόμματος διαδηλώνει τήν ἀποφασιστική του θέληση νά κάνει τό πᾶν γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἀλληλοκατανόησης ἀνάμεσα στά ἔθνη καί τή διαφύλαξη τῆς εἰρήνης. Τό συνέδριο ἀπαιτεῖ νά μπεῖ μέ διεθνεῖς συμφωνίες τέρμα στόν ἔξαλλο ἀνταγωνισμό τῶν ἐξοπλισμῶν πού ἀπειλεῖ τήν εἰρήνη καί μέ γρήγορα βήματα ὁδηγεῖ τήν ἀνθρωπότητα στήν πιό φοβερή καταστροφή... Τό συνέδριο περιμένει ὅτι τά μέλη τοῦ κόμματος θά διαθέσουν ἀκούραστα ὅλες τίς δυνάμεις τους... ἔτσι πού μέ πολλαπλασιασμένη δραστηριότητα νά διεξάγουν τήν πάλη ἐνάντια στόν ἰμπεριαλισμό ὥς τήν ἀνατροπή του» («Handbuch der sozialdemokratischen Parteitage von 1910 bis 1913», München, 1917, S. 243-244).—*214*.

196 Πρόκειται γιά τήν μπροσούρα τοῦ Ε. Ντάβιντ «Die Sozialdemokratie und Vaterlandsverteidigung» («Ἡ σοσιαλδημοκρατία καί ἡ ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας»), Βερολίνο, 1915.—*216*.

197 *«Ἡ θεωρία τοῦ Στροῦβε»*, ὁ στρουβισμός—ἀστικο-φιλελεύθερη διαστρέβλωση τοῦ μαρξισμοῦ πού ὀνομάστηκε ἀπό τό ὄνομα τοῦ κύριου ἐκπροσώπου τοῦ «νόμιμου μαρξισμοῦ» στή Ρωσία Π. Μπ. Στροῦβε. Ὁ «νόμιμος μαρξισμός» ἐμφανίστηκε σάν κοινωνικο-πολιτικό ρεῦμα μέσα στήν ἀστικοφιλελεύθερη διανόηση τῆς Ρωσίας στά 1890-1900. Οἱ «νόμιμοι μαρξιστές» μέ ἐπικεφαλῆς τόν Στροῦβε προσπαθοῦσαν νά χρησιμοποιήσουν τό μαρξισμό γιά τά συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης. Ὁ Λένιν τόνιζε ὅτι ὁ στρουβισμός παίρνει ἀπό τό μαρξισμό ὅ,τι εἶναι παραδεκτό ἀπό τή φιλελεύθερη ἀστική τάξη καί ἀπορίπτει τή ζωντανή ψυχή τοῦ μαρξισμοῦ—τήν ἐπαναστατικότητά του, τή διδασκαλία γιά τό ἀναπόφευκτο τῆς ἐξαφάνισης τοῦ καπιταλισμοῦ, γιά τήν προλεταριακή ἐπανάσταση καί τή δικτατορία τοῦ προλεταριάτου. Ὁ Στροῦβε ἐγκωμίαζε τό καπιταλιστικό σύστημα, καλοῦσε «νά διδαχτοῦμε ἀπό τόν καπιταλισμό». Ὁ Λένιν στήν ἐργασία του «Τό οἰκονομικό περιεχόμενο τοῦ ναροντνικισμοῦ καί ἡ κριτική του στό βιβλίο τοῦ κ. Στροῦβε» ὑπόβαλε σέ αὐστηρή κριτική τό «νόμιμο μαρξισμό» καί τό χαρακτήρισε σάν ἀντανάκλαση τοῦ μαρξισμοῦ στήν ἀστική φιλολογία, ξεσκέπασε τούς «νόμιμους μαρξιστές» σάν ἰδεολόγους τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης. Ὁ χαρακτηρισμός τῶν «νόμιμων μαρξιστῶν» ἀπό τόν Λένιν ἐπιβεβαιώθηκε ἀργότερα ὁλοκληρωτικά: πολλοί ἀπό αὐτούς ἔγιναν ἐπιφανεῖς καντέτοι καί μετά φανατικοί λευκοφρουρίτες.

Ἡ ἀποφασιστική πάλη τοῦ Λένιν ἐνάντια στό «νόμιμο μαρξισμό» στή

Ρωσία ἦταν ταυτόχρονα καί πάλη ἐνάντια στό διεθνή ἀναθεωρητισμό καί ἀποτέλεσε ὑπόδειγμα ἰδεολογικῆς ἀδιαλλαξίας ἀπέναντι στίς διαστρεβλώσεις τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας.—*229.*

198 Τό ρητό αὐτό ἀνήκει στό μεγάλο γερμανό ποιητή Ι. Β. Γκαῖτε.—*239.*

199 Πρόκειται γιά τό διάγγελμα τοῦ τσάρου—τό νόμο γιά τήν ἵδρυση τῆς Κρατικῆς δούμας καί τόν ἐκλογικό νόμο πού δημοσιεύτηκαν στίς 6 (19) τοῦ Αὐγούστου 1905. Ἡ Δούμα ὀνομάστηκε Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν ἀπό τό ὄνομα τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν Α. Γκ. Μπουλίγκιν, πού εἶχε πάρει ἀπό τόν τσάρο ἐντολή νά συντάξει τό νομοσχέδιο γιά τή Δούμα. Ἐκλογικά δικαιώματα γιά τίς ἐκλογές τῆς Δούμας δόθηκαν μόνο στούς τσιφλικάδες, στούς καπιταλιστές καί σ'ἕνα μικρό ἀριθμό ἀγροτονοικοκυραίων. Ἡ πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ—οἱ ἐργάτες, οἱ φτωχοί ἀγρότες, οἱ ἐργάτες γῆς, ἡ δημοκρατική διανόηση—ἔμειναν χωρίς ἐκλογικά δικαιώματα· ἀποκλείονταν ἀπό τή συμμετοχή στίς ἐκλογές οἱ γυναῖκες, ὅσοι ὑπηρετοῦσαν στό στρατό, οἱ σπουδαστές, ὅσοι δέν εἶχαν συμπληρωμένα τά εἴκοσι χρόνια ἡλικίας καί μιά σειρά καταπιεζόμενες ἐθνότητες τῆς τσαρικῆς Ρωσίας. Ἡ Κρατική δούμα δέν εἶχε τό δικαίωμα νά ψηφίζει κανένα νόμο, μποροῦσε μόνο νά συζητάει ὁρισμένα ζητήματα σάν συμβουλευτικό ὄργανο τοῦ τσάρου. Ὁ Λένιν, χαρακτηρίζοντας τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν, ἔγραφε ὅτι ἀποτελεῖ «τόν πιό ξετσίπωτο χλευασμό τῆς «λαϊκῆς ἀντιπροσώπευσης»» (Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 11ος, σελ. 183).

Οἱ μπολσεβίκοι κάλεσαν τούς ἐργάτες καί τούς ἀγρότες σέ ἐνεργό ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν, συγκεντρώνοντας ὅλη τή διαφωτιστική καμπάνια γύρω ἀπό τά συνθήματα: ἔνοπλη ἐξέγερση, ἐπαναστατικός στρατός, προσωρινή ἐπαναστατική κυβέρνηση. Οἱ μπολσεβίκοι χρησιμοποίησαν τήν καμπάνια τῆς ἀποχῆς ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν γιά νά κινητοποιήσουν ὅλες τίς ἐπαναστατικές δυνάμεις, νά ὀργανώσουν μαζικές ἀπεργίες καί νά προετοιμάσουν τήν ἔνοπλη ἐξέγερση.

Οἱ ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν δέν ἔγιναν καί ἡ κυβέρνηση δέν κατόρθωσε νά τή συγκαλέσει· ἡ αὐξανόμενη ἄνοδος τῆς ἐπανάστασης καί ἡ Πανρωσική πολιτική ἀπεργία τοῦ Ὀχτώβρη 1905 σάρωσαν τή Δούμα.

Γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν βλέπε τά ἄρθρα τοῦ Β. Ι. Λένιν: «Παζαρεύουν τό σύνταγμα», «Ἡ ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν καί ἡ ἐξέγερση», «Ἡ ἑνότητα τοῦ τσάρου μέ τό λαό καί τοῦ λαοῦ μέ τόν τσάρο», «Στήν οὐρά τῆς μοναρχικῆς ἀστικῆς τάξης ἤ ἐπικεφαλῆς τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς;» κ.ἄ. (Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 10ος, σελ. 69-73· τόμ. 11ος, σελ. 167-175, 180-189, 197-209).—*241.*

200 *Ζωρεσιστές*—ὀπαδοί τοῦ γάλλου σοσιαλιστῆ Ζ. Ζωρές, πού ἔκαναν ἀναθεώρηση τῶν βασικῶν θέσεων τοῦ μαρξισμοῦ καί δίδασκαν τήν ταξική συνεργασία τοῦ προλεταριάτου μέ τήν ἀστική τάξη. Τό 1902 οἱ ζωρεσιστές ἵδρυσαν τό Γαλλικό σοσιαλιστικό κόμμα, πού ἀκολουθοῦσε ρεφορμιστικές θέσεις. Τό 1905 τό κόμμα αὐτό μαζί μέ τό γκεντικό Σοσιαλιστικό κόμμα τῆς Γαλλίας ἑνώθηκε σέ ἕνα κόμμα—τό Γαλλικό σοσιαλιστικό κόμμα.

Στήν περίοδο τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-1918) οἱ ζωρεσιστές, ἀφοῦ εἶχαν ἐπικρατήσει στήν καθοδήγηση τοῦ Γαλλικοῦ

σοσιαλιστικοῦ κόμματος, ὑποστήριξαν ἀνοιχτά τόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο καί ἀκολούθησαν σοσιαλσωβινιστικές θέσεις.—*248.*

201 *Ἡ κατεύθυνση τοῦ Γκέντ*—γκεντιστές, γκεντιστικό ρεῦμα—ἐπαναστατικό μαρξιστικό ρεῦμα στό σοσιαλιστικό κίνημα τῆς Γαλλίας στά τέλη τοῦ 19ου - ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα, πού ἐπικεφαλῆς του ἦταν ὁ Ζ. Γκέντ. Τό 1901 οἱ ὀπαδοί τῆς ἐπαναστατικῆς ταξικῆς πάλης μέ ἐπικεφαλῆς τόν Ζ. Γκέντ ἵδρυσαν τό Σοσιαλιστικό κόμμα τῆς Γαλλίας. Τό 1905 οἱ γκεντιστές ἑνώθηκαν μέ τό ρεφορμιστικό Γαλλικό σοσιαλιστικό κόμμα. Μέσα στό Γαλλικό σοσιαλιστικό κόμμα οἱ γκεντιστές κρατοῦσαν κεντριστική στάση. Στήν περίοδο τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου πέρασαν μέ τό μέρος τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ. Ὁ Ζ. Γκέντ καί ὁ Μ. Σαμπά μπῆκαν στήν ἰμπεριαλιστική κυβέρνηση τῆς Γαλλίας.—*248.*

202 *«Ὁ σοσιαλισμός»* («Le Socialisme»)—περιοδικό· ἔβγαινε ἀπό τό 1907 ὥς τόν Ἰούνη τοῦ 1914 στό Παρίσι· ἐκδότης καί διευθυντής του ἦταν ὁ γάλλος σοσιαλιστής Ζ. Γκέντ.—*248.*

203 Πρόκειται γιά τό βιβλίο τοῦ A. Sartorius von Waltershausen. «Das Volkswirtschaftliche System der Kapitalanlage im Auslande». Berlin, 1907 (A. Σαρτόριους φόν Βαλτερσχάουζεν. «Ἐθνικοοικονομικό σύστημα ἐπενδύσεων κεφαλαίου στό ἐξωτερικό». Βερολίνο 1907).—*252.*

204 Γίνεται λόγος γιά τό βιβλίο τοῦ Ρυντόρφερ (Riezler, K.) «Grundzüge der Weltpolitik in der Gegenwart» («Τά βασικά γνωρίσματα τῆς σύγχρονης παγκόσμιας πολιτικῆς»). Τό βιβλίο βγῆκε στό Βερολίνο τό 1913.—*252.*

205 *«Νέοι Καιροί»* («Νόβο Βρέμε»)—περιοδικό, ἐπιστημονικο-θεωρητικό ὄργανο τῆς ἐπαναστατικῆς πτέρυγας τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Βουλγαρίας («τεσνιάκοι»)· ἱδρύθηκε ἀπό τόν Ντ. Μπλαγκόγεφ τό 1897 στή Φιλιππούπολη· ἀργότερα ἡ ἔκδοσή του μεταφέρθηκε στή Σόφια. Ἀπό τό 1903 τό περιοδικό αὐτό ἔγινε ὄργανο τοῦ Ἐργατικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Βουλγαρίας («τεσνιάκων»)· ἔβγαινε ὥς τό Φλεβάρη τοῦ 1916. Κατόπιν τό περιοδικό ξανάρχισε τήν ἔκδοσή του τό 1919. Διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ ἦταν ὁ Ντ. Μπλαγκόγεφ καί συνεργάτες οἱ Γκ. Γκεοργκίεφ, Γκ. Κίρκοφ, Χ. Καμπακτσίεφ, Β. Κολάροφ, Τ. Πετρόφ καί ἄλλοι. Κλείστηκε τό 1923 ἀπό τήν ἀντιδραστική κυβέρνηση τῆς Βουλγαρίας. Ἀπό τό 1947 τό «Νόβο Βρέμε» εἶναι μηνιαῖο θεωρητικό ὄργανο τῆς ΚΕ τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος τῆς Βουλγαρίας.—*255.*

206 Πρόκειται γιά τήν ἔκκληση πού ἔγραψε ὁ Κ. Λῆμπκνεχτ «Der Hauptfeind steht im eigenem Land!» («Ὁ κύριος ἐχθρός βρίσκεται στήν ἴδια μας τή χώρα!»). Ἡ ἔκκληση δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Berner Tagwacht» ἀρ. φύλ. 123 τῆς 31 τοῦ Μάη 1915, μέ τόν τίτλο «Ein kräftiger Mahnruf».—*257.*

207 *«Πρωσσικά Χρονικά»* («Preußische Jahrbücher»)—μηνιαῖο γερμανικό συντηρητικό περιοδικό γιά τά ζητήματα τῆς πολιτικῆς, τῆς ἱστορίας καί τῆς φιλολογίας· ἔβγαινε στό Βερολίνο ἀπό τό 1858 ὥς τό 1935.—*258.*

208 *«Γκαπονάδα»*—ἀπό τό ὄνομα τοῦ ἱερωμένου Γκαπόν. Στίς παραμονές τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης ὁ Γκαπόν μέ ἐντολή τῆς ἀσφάλειας ἔκανε

τήν ὀργάνωση τύπου Ζουμπάτοφ «Σύνδεσμος τῶν ἐργατῶν φάμπρικων καί ἐργοστασίων τῆς Ρωσίας» μέ σκοπό νά ἀποσπάσει τούς ἐργάτες ἀπό τήν ἐπαναστατική πάλη. Στίς 9 (22) τοῦ Γενάρη 1905 ὁ Γκαπόν παρέσυρε σκόπιμα τούς ἐργάτες νά ὀργανώσουν διαδήλωση πρός τά Χειμερινά ἀνάκτορα, γιά νά ἐπιδόσουν στόν τσάρο ὑπόμνημα. Μέ διαταγή τοῦ τσάρου ἡ διαδήλωση πυροβολήθηκε. Ταυτόχρονα ὅμως πυροβολήθηκε καί ἡ ἀφελής πίστη τῶν καθυστερημένων ἐργατῶν στόν τσάρο. Τά γεγονότα τῆς 9 τοῦ Γενάρη, πού ἀποτέλεσαν τήν ἀρχή τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης, ἔδοσαν ὤθηση στό πολιτικό ξύπνημα τῶν προλεταριακῶν μαζῶν τῆς Ρωσίας· σέ ὅλη τή χώρα ξέσπασε ἕνα κύμα ἀπεργιῶν διαμαρτυρίας.—*268.*

209 *«Οἰκονομισμός»*—ὀπορτουνιστικό ρεῦμα στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία, πού ἐμφανίστηκε στά τέλη τοῦ 19ου μέ ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα, μιά ἀπό τίς παραλλαγές τοῦ διεθνοῦς ὀπορτουνισμοῦ. Οἱ «οἰκονομιστές» περιόριζαν τά καθήκοντα τῆς ἐργατικῆς τάξης στήν οἰκονομική πάλη γιά τήν αὔξηση τοῦ μισθοῦ ἐργασίας, τή βελτίωση τῶν συνθηκῶν ἐργασίας κτλ., ἰσχυρίζονταν ὅτι ἡ πολιτική πάλη εἶναι ὑπόθεση τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης. Οἱ «οἰκονομιστές» ὑποκλινόμενοι μπροστά στό αὐθόρμητο τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, μείωναν τή σημασία τῆς ἐπαναστατικῆς θεωρίας, ἀρνοῦνταν τήν ἀνάγκη τῆς εἰσαγωγῆς τῆς σοσιαλιστικῆς συνείδησης στό ἐργατικό κίνημα ἀπ᾿ἔξω, ἀπό τό μαρξιστικό κόμμα, καί ἔτσι ἄνοιγαν τό δρόμο γιά τήν ἀστική ἰδεολογία. Οἱ «οἰκονομιστές» ὑπεράσπιζαν τή διασπορά καί τό χειροτεχνικό τρόπο δουλιᾶς μέσα στό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα, τάσσονταν ἐνάντια στήν ἀνάγκη δημιουργίας συγκεντρωτικοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης.

᾿Αναλυτική κριτική τῶν ἀπόψεων τῶν «οἰκονομιστῶν» γίνεται στά ἔργα τοῦ Λένιν: «Διαμαρτυρία τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας», «Πισωδρομική κατεύθυνση στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία», «Παίρνοντας ἀφορμή ἀπό μιά «Profession de foi»», «Συζήτηση μέ τούς συνήγορους τοῦ οἰκονομισμοῦ» (βλ. Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 167-180, 246-279, 316-326· τόμ. 5ος, σελ. 366-373). Ὁ Λένιν ὁλοκλήρωσε τήν ἰδεολογική συντριβή τοῦ «οἰκονομισμοῦ» στό βιβλίο του «Τί νά κάνουμε;» (βλ. Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 6ος, σελ. 1-195). Μεγάλο ρόλο στήν πάλη ἐνάντια στόν οἰκονομισμό ἔπαιξε ἡ λενινιστική «Ἴσκρα».—*269.*

210 *«Ραμπότσαγια Μίσλ»* («᾿Εργατική Σκέψη»)—ἐφημερίδα, πού τήν ἔβγαζε ἡ ὁμάδα τῶν «οἰκονομιστῶν» στή Ρωσία· ἔβγαινε ἀπό τόν ᾿Οχτώβρη τοῦ 1897 ὥς τό Δεκέμβρη τοῦ 1902, μέ διευθυντή τόν Κ. Μ. Ταχτάρεφ κ.ἄ.

«Ραμπότσεγε Ντιέλο» («᾿Εργατική Ὑπόθεση»)—περιοδικό, ὄργανο τῆς «Ἕνωσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ». Ἔβγαινε στή Γενεύη ἀπό τόν ᾿Απρίλη τοῦ 1899 ὥς τό Φλεβάρη τοῦ 1902, μέ διευθυντές τόν Μπ. Ν. Κριτσέβσκι, τόν Π. Φ. Τεπλόφ (Σιμπιριάκ), τόν Β. Π. Ἰβάνσιν καί κατόπιν τόν Α. Σ. Μαρτίνοφ· βγῆκαν 12 τεύχη (9 σώματα). Ἡ Συντακτική ἐπιτροπή τοῦ περιοδικοῦ «᾿Εργατική Ὑπόθεση» ἦταν τό κέντρο τῶν «οἰκονομιστῶν» στό ἐξωτερικό. Ἡ «᾿Εργατική Ὑπόθεση» ὑποστήριζε τό μπερνσταϊνικό σύνθημα τῆς «ἐλευθερίας κριτικῆς» τοῦ μαρξισμοῦ, κρατοῦσε ὀπορτουνιστικές θέσεις στά ζητήματα τῆς τακτικῆς καί στά ὀργανωτικά καθήκοντα τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Ρωσίας.—*269.*

211 Ὁ Β. Ι. Λένιν ἐδῶ ἔχει ὑπόψη του τό ἄρθρο-διακήρυξη «᾿Ενάντια στίς

προσαρτήσεις» πού δημοσιεύτηκε μέ τήν ὑπογραφή τῶν Ε. Μπέρνσταϊν, Ο. Χάαζε, Κ. Κάουτσκι. Ἡ διακήρυξη δημοσιεύτηκε στή ρωσική γλώσσα στήν ἐφημερίδα «Νάσε Σλόβο» ἀρ. φύλ. 123 τῆς 25 τοῦ Ἰούνη 1915. Ὁ Β. Ι. Λένιν σέ ἄρθρα καί σέ γράμματά του ὑπόβαλε σέ κριτική τή διακήρυξη αὐτή (βλ. Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 35ος, σελ. 146).—*270.*

212 Ὁ Λένιν ἐννοεῖ ἐδῶ τίς παρακάτω ἐκδόσεις: 1) «Γράμματα τοῦ Ι. Φ. Μπέκκερ, Ι. Ντίτσγκεν, Φ. Ἔνγκελς, Κ. Μάρξ κ.ἄ. πρός τόν Φ. Α. Ζόργκε κ.ἄ.», μέ πρόλογο τοῦ Ν. Λένιν, Πετρούπολη, ἔκδοση Π. Γκ. Ντάουγκε, 1907· 2) «Γράμματα τοῦ Κ. Μάρξ, Φρ. Ἔνγκελς κ.ἄ. πρός τόν Φ. Ζόργκε κ.ἄ.», μέ τήν ἐπιμέλεια καί μέ πρόλογο τοῦ Π. Ἀξελρόντ, Πετρούπολη, ἔκδοση τῆς βιβλιοθήκης «Ὀμπστσέστβενναγια πόλζα». 1908.—272.

213 *«The New Statesman»* («Ὁ Νέος Πολιτικός»)—ἑβδομαδιαῖο περιοδικό τῆς Φαβιανῆς Ἑταιρίας· ἱδρύθηκε τό 1913 στό Λονδίνο. Ἀπό τό 1931 τό περιοδικό βγαίνει μέ τόν τίτλο «The New Statesman and Nation» («Ὁ Νέος Πολιτικός καί τό Ἔθνος»). Σήμερα ἐκφράζει τίς ἀπόψεις τῆς ἀριστερῆς πτέρυγας τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος.—*272.*

214 Ἐδῶ γίνεται λόγος, ὅπως φαίνεται, γιά τό περιοδικό «Κομμουνίστ», πού ἡ ἐκτύπωσή του τότε ἑτοιμαζόταν.—*278.*

215 Πρόκειται γιά τό βιβλίο τοῦ Ε. Ντάβιντ «Der Sozialism und Landwirtschaft» («Σοσιαλισμός καί ἀγροτική οἰκονομία»), πού ἐκδόθηκε στό Βερολίνο τό 1903. Τό βιβλίο αὐτό ὁ Β. Ι. Λένιν τό ὀνόμασε «κύρια ἐργασία τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ στό ἀγροτικό ζήτημα» καί τό ὑπόβαλε σέ αὐστηρή κριτική στά ἔργα του γιά τό ἀγροτικό ζήτημα.—*282.*

216 Τό ντοκουμέντο αὐτό γράφτηκε ἀπ'ἀφορμή τήν προπαρασκευή τῆς πρώτης Διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς συνδιάσκεψης, πού ἡ σύγκλησή της ἐπιχειρήθηκε μέ πρωτοβουλία τῶν σοσιαλιστῶν τῆς Ἰταλίας καί τῆς Ἑλβετίας. Ἡ προετοιμασία γιά τή σύγκληση τῆς συνδιάσκεψης ἄρχισε τό καλοκαίρι τοῦ 1915. Ἐπικεφαλῆς τῆς δουλιᾶς γιά τήν ὀργάνωση τῆς συνδιάσκεψης ἦταν ὁ Ρ. Γκρίμμ πού κρατοῦσε κεντριστική θέση. Στίς 11 τοῦ Ἰούλη 1915 ὁ Ρ. Γκρίμμ συγκάλεσε στή Βέρνη προκαταρκτική σύσκεψη (Vorkonferenz), στήν ὁποία, ἐκτός ἀπό τόν Ρ. Γκρίμμ, πού παρουσιαζόταν μέ τήν ἰδιότητα τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς «Berner Tagwacht», πῆραν μέρος οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Ἰταλίας, τῆς ΣΔΚΠ καί Λ., τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς καί τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Στή σύσκεψη αὐτή ἐξακριβώθηκε ὅτι ὁ Ρ. Γκρίμμ, μέ τό ἐπινοημένο πρόσχημα τοῦ διεθνισμοῦ, ἐπιδίωκε νά ἐξασφαλίσει κεντριστική πλειοψηφία καί νά διεξάγει τή συνδιάσκεψη στό πνεῦμα τοῦ κεντρισμοῦ.

Ἡ προκαταρκτική σύσκεψη δέν ἔλυσε οὔτε κάν τό ζήτημα τῆς ἀντιπροσώπευσης στή συνδιάσκεψη καί περιορίστηκε στό νά παρθεῖ ἀπόφαση γιά τή διεξαγωγή δεύτερης σύσκεψης, πού ἡ σύγκλησή της εἶχε καθοριστεῖ γιά τίς 7 τοῦ Αὐγούστου. Σέ λίγο ὁ Ρ. Γκρίμμ ἀνέβαλε τό χρόνο σύγκλησης τῆς σύσκεψης αὐτῆς γιά τίς 20 τοῦ Αὐγούστου. Ἡ σύσκεψη δέν συγκλήθηκε.

Ὁ Λένιν πρόβλεπε ὅτι ἡ πλειοψηφία στή συνδιάσκεψη θά εἶναι μέ τούς ὀπαδούς τοῦ Κάουτσκι καί μέ τούς ἀσυνεπεῖς διεθνιστές, οἱ ὁποῖοι «θά θελήσουν νά στρέψουν τήν ὑπόθεση ἔτσι... πού στή δοσμένη στιγμή θά

προταθεῖ μόνο... ἕνα πρόγραμμα ἀδύναμο, πρόγραμμα ἀπάρνησης τῆς πάλης, πρόγραμμα ἀπομάκρυνσης τῶν ἐργατῶν *ἀπό* τήν ἐπανάσταση, πρόγραμμα *καθησύχασης* τῶν ἐργατῶν μέ *ἀριστερές* φράσεις» ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 291, μετάφραση τῆς Σύνταξης). Ὅμως ὁ Λένιν θεωροῦσε ἀπαραίτητη τή συμμετοχή τοῦ Κόμματος τῶν μπολσεβίκων στή συνδιάσκεψη καί ἔβαλε καθῆκον νά γίνει ἀπό τά πρίν συσπείρωση τῶν σοσιαλιστῶν τῶν διάφορων χωρῶν ἔτσι, πού νά κατέβουν στή συνδιάσκεψη μέ ἑνιαῖο σχέδιο ἀπόφασης (ἤ διακήρυξης), μέ καθαρή, ὁλοκληρωμένη, ἀκριβολογημένη δήλωση γιά τίς ἀρχές τους. «Κατά τή γνώμη μας,—ἔγραφε ὁ Λένιν,—οἱ ἀριστεροί πρέπει νά παρουσιάσουν κοινή *ἰδεολογική* διακήρυξη: (1) μέ τήν ὑποχρεωτική καταδίκη τῶν σοσιαλσωβινιστῶν καί τῶν ὀπορτουνιστῶν· (2) μέ πρόγραμμα ἐπαναστατικῶν ἐκδηλώσεων (νά ποῦμε: ἐμφύλιος πόλεμος ἤ ἐπαναστατικές μαζικές ἐκδηλώσεις—δέν εἶναι πιά καί τόσο βασικό)—(3) ἐνάντια στό σύνθημα «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας» κτλ. ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 35ος, σελ. 148).

Ὁ Λένιν ἔκανε τεράστια προπαρασκευαστική δουλιά γιά τή συνδιάσκεψη, εἶχε συχνή ἀλληλογραφία μέ τούς ἀριστερούς σοσιαλιστές γιά τό ζήτημα τῆς ἐπεξεργασίας τῆς κοινῆς διακήρυξης, τούς ἐξηγοῦσε τή θέση τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος. Τόν Ἰούλη ὁ Λένιν ἔγραψε τό δημοσιευμένο σχέδιο ἀπόφασης τῶν ἀριστερῶν γιά συζήτηση στή διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη καί τό ἔστειλε στούς ἀριστερούς τῶν διάφορων χωρῶν μέ τήν παράκληση νά στείλουν τίς παρατηρήσεις τους καί τά σχέδιά τους. Ἀργότερα, ὕστερα ἀπό τήν ἀλληλογραφία καί τίς συσκέψεις μέ τούς ἀριστερούς, καταρτίστηκε ἄλλο σχέδιο ἀπόφασης τῶν ἀριστερῶν, τό ὁποῖο καί προτάθηκε στή συνδιάσκεψη πού ἔγινε στό Τσίμμερβαλντ ἀπό τίς 5 ὥς τίς 8 τοῦ Σεπτέμβρη 1915.

Σέ τοῦτο τόν τόμο στό μέρος «Προπαρασκευαστικά ὑλικά» δημοσιεύεται μιά ἀπό τίς παραλλαγές τοῦ σχεδίου ἀπόφασης τῶν ἀριστερῶν (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 391-393).—*287.*

217 Πρόκειται γιά τό τσαρικό διάγγελμα πού δημοσιεύτηκε στίς 17 (30) τοῦ Ὀχτώβρη 1905 καί μέ τό ὁποῖο δινόταν ὑπόσχεση γιά παραχώρηση «πολιτικῶν ἐλευθεριῶν» καί γιά σύγκληση «νομοθετικῆς Δούμας». Τό διάγγελμα ἦταν μιά ὑποχώρηση πού ἀποσπάστηκε ἀπό τόν τσαρισμό μέ τήν ἐπαναστατική πάλη, ὅμως ἡ ὑποχώρηση αὐτή δέν ἔκρινε καθόλου τήν τύχη τῆς ἐπανάστασης, ὅπως ἰσχυρίζονταν οἱ φιλελεύθεροι καί οἱ μενσεβίκοι. Οἱ μπολσεβίκοι ξεσκέπαζαν ὅλη τήν ψευτιά τοῦ τσαρικοῦ διαγγέλματος καί καλοῦσαν τό λαό νά συνεχίσει τήν πάλη, νά ἀνατρέψει τήν ἀπολυταρχία.

Ἡ πρώτη ρωσική ἐπανάσταση ἄσκησε μεγάλη ἐπαναστατική ἐπίδραση στό ἐργατικό κίνημα τῶν ἄλλων χωρῶν καί συγκεκριμένα στήν Αὐστροουγγαρία. Ἡ εἴδηση ὅτι ὁ τσάρος τῆς Ρωσίας ἐξαναγκάστηκε νά κάνει ὑποχώρηση καί νά βγάλει διάγγελμα μέ τήν ὑπόσχεση παραχώρησης «ἐλευθεριῶν» ἔπαιξε, ὅπως τόνιζε ὁ Λένιν, «ἀποφασιστικό ρόλο στήν τελική νίκη γιά τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα στήν Αὐστρία» ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 244). Στή Βιέννη καί σέ ἄλλες βιομηχανικές πόλεις τῆς Αὐστροουγγαρίας ἔγιναν μεγάλες διαδηλώσεις. Στήν Πράγα ἐμφανίστηκαν ὁδοφράγματα. Ἀποτέλεσμα τῶν παραπάνω ἦταν νά καθιερωθεῖ στήν Αὐστρία τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα.—*293.*

218 Πρόκειται γιά τή συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστῶν τῆς Γερμανίας καί τῆς

Αὐστροουγγαρίας, πού ἔγινε στή Βιέννη τόν Ἀπρίλη τοῦ 1905. Ἡ συνδιάσκεψη ἐπιδοκίμασε τή σοσιαλσωβινιστική θέση τῆς καθοδήγησης τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων τῆς Γερμανίας καί τῆς Αὐστρίας πού δικαίωσαν τόν πόλεμο καί δήλωσε στίς ἀποφάσεις της, ὅτι αὐτό δῆθεν δέν ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τήν προλεταριακή ἀλληλεγγύη καί τή διεθνή συσπείρωση τῶν ἐργατῶν στήν πάλη γιά τήν εἰρήνη.—*306.*

219 Τήν μπροσούρα *«Σοσιαλισμός καί πόλεμος (Ἡ στάση τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπέναντι στόν πόλεμο)»* ὁ Β. Ι. Λένιν τή σκέφτηκε λόγω τῆς προετοιμασίας γιά τήν πρώτη διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη. Στή δουλιά γιά τό γράψιμο τῆς μπροσούρας πῆρε μέρος ὁ Γκ. Ε. Ζηνόβιεφ, ὅμως βασικά ἡ μπροσούρα γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν. Στόν Λένιν ἀνήκει ἐπίσης ἡ γενική ἐπιμέλεια ὅλης τῆς μπροσούρας.

Τό ἔργο «Σοσιαλισμός καί πόλεμος» ὁ Λένιν τό ὀνόμασε «σχόλια σχετικά μέ τίς ἀποφάσεις τοῦ κόμματός μας, δηλ. ἐκλαϊκευτική ἐπεξήγησή τους». Ὁ Λένιν, ἐπειδή θεωροῦσε βασικότατο καθῆκον νά χρησιμοποιήσει τή συνερχόμενη στό Τσίμμερβαλντ πρώτη διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη γιά τή συσπείρωση τῶν ἀριστερῶν στοιχείων τῆς διεθνοῦς σοσιαλδημοκρατίας πάνω στίς ἐπαναστατικές θέσεις, κατέβαλε ὅλες τίς προσπάθειες γιά νά ἐκδοθεῖ ἡ μπροσούρα πρίν τή σύγκληση τῆς συνδιάσκεψης.

Ἡ ἐργασία «Σοσιαλισμός καί πόλεμος» εἶχε ἐκδοθεῖ στίς παραμονές τῆς συνδιάσκεψης τοῦ Τσίμμερβαλντ μέ τή μορφή μικρῆς μπροσούρας στή ρωσική καί στή γερμανική γλώσσα καί μοιράστηκε σ'αὐτούς πού πῆραν μέρος στή συνδιάσκεψη. Στό τέλος τῆς μπροσούρας σάν παράρτημα ἦταν δημοσιευμένα: ἡ διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ «Ὁ πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας», τό ἄρθρο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Ἡ συνδιάσκεψη τῶν τμημάτων ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ» μέ τίς ἀποφάσεις τῆς συνδιάσκεψης, πού δημοσιεύτηκε στή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» καί ἡ ἀπόφαση γιά τό ἐθνικό ζήτημα πού ψηφίστηκε στή σύσκεψη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ μέ τή συμμετοχή κομματικῶν στελεχῶν, πού ἔγινε στό Πορόνιν τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1913. Μετά τή συνδιάσκεψη τοῦ Τσίμμερβαλντ ἡ μπροσούρα αὐτή ἐκδόθηκε στή Γαλλία στή γαλλική γλώσσα. Ὁλόκληρη δημοσιεύτηκε στή νορβηγική γλώσσα στό ὄργανο τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Νορβηγίας. Τήν ἴδια ἐπίσης περίοδο ὁ Β. Ι. Λένιν ἔκανε ἐπανειλημμένες προσπάθειες γιά τήν ἔκδοση τῆς μπροσούρας αὐτῆς στήν Ἀμερική στήν ἀγγλική γλώσσα. Μιά τέτια ὅμως ἔκδοση τήν περίοδο ἐκείνη δέν πραγματοποιήθηκε.

Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔδινε τεράστια σημασία στήν ὅσο τό δυνατό πιό μεγάλη αὔξηση τῆς κυκλοφορίας τῆς ἐργασίας «Σοσιαλισμός καί πόλεμος». Μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 στή Ρωσία, ὁ Λένιν ἀπαιτοῦσε ἐπιτακτικά νά ἐπανεκδοθοῦν στήν Πετρούπολη—«ἔστω καί μέ τόν τίτλο «Ἀπό τήν ἱστορία τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ τσαρισμοῦ»»—ἡ ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἡ μπροσούρα «Σοσιαλισμός καί πόλεμος», τό περιοδικό «Κομμουνίστ» καί ἡ «Συλλογή τοῦ «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»».

Ἡ ἐργασία «Σοσιαλισμός καί πόλεμος (Ἡ στάση τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπέναντι στόν πόλεμο)» μέ τή μορφή μπροσούρας βγῆκε στήν Πετρούπολη τό 1918 σέ ἔκδοση τοῦ Σοβιέτ τῶν ἐργατῶν καί τῶν κόκκινων στρατιωτῶν βουλευτῶν καί κυκλοφόρησε πλατιά. Ἡ μπροσούρα αὐτή μέ τή μορφή ξεχωριστῶν ἐκδόσεων δημοσιεύτηκε σέ πολλές γλῶσσες.—*313.*

220 ῾Ο Β. Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τήν ὁμιλία τοῦ Β. Λῆμπκνεχτ στό συνέδριο τῆς ᾿Ερφούρτης τῆς Σοσιαλδημοκρατίας τῆς Γερμανίας τό 1891.—*318.*

221 ᾿Εδῶ πρόκειται γιά τή διατύπωση τοῦ Κ. Κλάουζεβιτς στό βιβλίο του «Γιά τόν πόλεμο» (βλ. Κ. Κλάουζεβιτς. «Γιά τόν πόλεμο», τ. Ι, ἔκδ. 5η, 1941, σελ. 43).—*322.*

222 *῾Η τετραμερής συνεννόηση*—ἰμπεριαλιστική συμμαχία τῆς ᾿Αγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ρωσίας καί τῆς ᾿Ιταλίας, πού τό 1915 βγῆκε ἀπό τήν Τριμερή συμμαχία καί προσχώρησε στήν Τριπλή συνεννόηση (᾿Αντάντ).—*323.*

223 Στίς 11 τοῦ Μάρτη 1915 στή Λωζάννη ὁ γάλλος σοσιαλιστής Π. Γκολέ ἔκανε διάλεξη μέ θέμα «῾Ο σοσιαλισμός πού πεθαίνει καί ὁ σοσιαλισμός πού πρέπει νά ἀναγεννηθεῖ». Τόν ἴδιο χρόνο ὁ Γκολέ ἐξέδοσε τήν μπροσούρα «Le socialisme qui meurt et le socialisme qui doit renaître». Lausanne, 1915. Πιό λεπτομερειακά γιά τήν μπροσούρα αὐτή βλ. τό ἄρθρο τοῦ Β. Ι. Λένιν «῾Η φωνή ἑνός τίμιου γάλλου σοσιαλιστῆ» (῞Απαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 27ος).— *330.*

224 *«Μπρεντανισμός»*—ἀστικορεφορμιστική θεωρία τοῦ γερμανοῦ οἰκονομολόγου Λουϊό Μπρεντάνο, μιά παραλλαγή τῆς ἀστικῆς διαστρέβλωσης τοῦ μαρξισμοῦ. ῾Ο Μπρεντάνο προπαγάνδιζε τήν «κοινωνική εἰρήνη» μέσα στήν καπιταλιστική κοινωνία, τή δυνατότητα ξεπεράσματος τῶν κοινωνικῶν ἀντιθέσεων τοῦ καπιταλισμοῦ χωρίς ταξική πάλη, ὑποστήριζε ὅτι μέ τήν ὀργάνωση τάχα ρεφορμιστικῶν συνδικάτων καί ἐργατικῆς νομοθεσίας μπορεῖ νά λυθεῖ τό ἐργατικό ζήτημα, νά συμβιβαστοῦν τά συμφέροντα τῶν ἐργατῶν καί τῶν καπιταλιστῶν. Κάτω ἀπό μαρξιστική φρασεολογία ὁ Μπρεντάνο καί οἱ ὀπαδοί του προσπαθοῦσαν νά ὑποτάξουν τό ἐργατικό κίνημα στά συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης.—*330.*

225 *«Νόβοστι»* («Τά Νέα»)—καθημερινή ἐφημερίδα τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων. ῎Εβγαινε στό Παρίσι ἀπό τόν Αὔγουστο τοῦ 1914 ὥς τό Μάη τοῦ 1915.—*337.*

226 *«Προλετάρσκι Γκόλος»* («῾Η Φωνή τοῦ Προλεταριάτου»)—παράνομη ἐφημερίδα, ὄργανο τῆς ᾿Επιτροπῆς Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ· ἔβγαινε ἀπό τό Φλεβάρη τοῦ 1915 ὥς τό Δεκέμβρη τοῦ 1916. Βγῆκαν τέσσερα φύλλα. Τό τελευταῖο φύλλο κατασχέθηκε ἀπό τήν ἀστυνομία, μπόρεσε νά σωθεῖ μόνο ἕνας ἀσήμαντος ἀριθμός ἀντιτύπων. Στό πρῶτο φύλλο τῆς ἐφημερίδας δημοσιεύτηκε ἡ διακήρυξη τῆς Κεντρικῆς ᾿Επιτροπῆς τοῦ ΣΔΕΚΡ «῾Ο πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας».—*339.*

227 ῾Ο Λένιν ἐδῶ παραθέτει ἀπόσπασμα ἀπό τό ἄρθρο τοῦ Β. ῎Αντλερ «Hoffnungsschimmer» («᾿Αμυδρή ἐλπίδα»), πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Arbeiter Zeitung», ἀρ. φύλ. 45 τῆς 14 τοῦ Φλεβάρη 1915.—*343.*

228 ῾Ο Β. Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τό ἄρθρο τοῦ Β. Χάινε «Die deutsche Sozialdemokratie im deutschen Volk» («῾Η σοσιαλδημοκρατία τῆς Γερμανίας καί ὁ γερμανικός λαός»), πού δημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Sozialistische Monatshefte» («Μηνιαία Σοσιαλιστική ᾿Επιθεώρηση»), τεῦχ. 13 τῆς 8 ᾿Ιούλη 1915.—*343.*

229 *Ἡ συνδιάσκεψη τῆς Κοπεγχάγης*—συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστῶν τῶν οὐδέτερων χωρῶν, πού ἔγινε στήν Κοπεγχάγη στίς 17-18 τοῦ Γενάρη 1915. Στή συνδιάσκεψη πῆραν μέρος ἀντιπρόσωποι ἀπό τά Σοσιαλιστικά κόμματα τῆς Σουηδίας, τῆς Δανίας, τῆς Νορβηγίας καί τῆς Ὀλλανδίας. Ἡ συνδιάσκεψη ψήφισε ἀπόφαση, στήν ὁποία προτεινόταν στούς σοσιαλδημοκράτες βουλευτές τῶν κοινοβουλίων τῶν οὐδέτερων χωρῶν νά προτρέψουν τίς κυβερνήσεις νά κάνουν τόν ἐνδιάμεσο ἀνάμεσα στίς ἐμπόλεμες χῶρες καί νά ἐπιταχύνουν τήν ἀποκατάσταση τῆς εἰρήνης.—*344.*

230 *Ἡ Διεθνής σοσιαλιστική συνδιάσκεψη τῆς νεολαίας* ἔγινε στίς 4-6 τοῦ Ἀπρίλη 1915 στή Βέρνη. Στή συνδιάσκεψη πῆραν μέρος ἀντιπρόσωποι τῶν ὀργανώσεων τῆς νεολαίας ἀπό 10 χῶρες—Βουλγαρία, Γερμανία, Ὀλλανδία, Δανία, Ἰταλία, Νορβηγία, Πολωνία, Ρωσία, Ἑλβετία, Σουηδία. Κύριο θέμα τῆς ἡμερήσιας διάταξης τῆς συνδιάσκεψης ἦταν «Ὁ πόλεμος καί τά καθήκοντα τῶν σοσιαλιστικῶν ὀργανώσεων τῆς νεολαίας». Ἡ ὀργάνωση καί ἡ προετοιμασία τῆς συνδιάσκεψης ἔγινε κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ κεντριστῆ Ρ. Γκρίμμ, πράγμα πού προκαθόρισε καί τά ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν της. Ἡ ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, βάζοντας τό καθῆκον νά χρησιμοποιήσει τή συνδιάσκεψη μέ σκοπό τή συσπείρωση τῶν διεθνιστικῶν στοιχείων τῆς νεολαίας, ἔστειλε σ'αὐτήν τούς ἀντιπροσώπους της (τήν Ι. Φ. Ἀρμάντ καί τόν Γκ. Ι. Σαφάροφ). Ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ ἔβαλε γιά ἐξέταση στή συνδιάσκεψη τό σχέδιο ἀπόφασης πού περιέχει τίς βασικές θέσεις τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος γιά τό ζήτημα τοῦ πολέμου. Τό σχέδιο αὐτό συντάχθηκε μέ βάση τό σχέδιο πού ἔγραψε ὁ Β. Ι. Λένιν γιά τή διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη τῶν γυναικῶν (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 207-209). Ἡ συνδιάσκεψη ὅμως ψήφισε τήν ἀπόφαση πού γράφτηκε μέ κεντριστικό πνεῦμα.

Ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια σέ γράμμα της πρός τήν Α. Μ. Κολοντάι σχετικά μέ τή συνδιάσκεψη αὐτή, ἔγραφε: «Ἐκεῖ ἦταν πολύ περισσότερα ἀριστερά στοιχεῖα (ὀλλανδοί, νορβηγοί, γερμανοί, βούλγαρος, πολωνός), ὅμως δέν ἔγινε καμιά προσέγγιση. Τά ἀριστερά αὐτά στοιχεῖα τά προδιάθεταν συστηματικά ἐνάντια στούς Ρώσους, ὅταν ἡ ρωσική ἀντιπροσωπεία τῆς ΚΕ ἄρχισε νά ἐπιμένει ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά συζητήσουν ἀπό κοινοῦ τήν ἀπόφαση, τότε ἀφαίρεσαν τό δικαίωμα ψήφου τῶν ρώσων, πού τούς εἶχε δοθεῖ ἤδη, καί, μόνο ὕστερα ἀπό τήν ἀποχώρησή τους, τά ἀριστερά στοιχεῖα διαμαρτυρήθηκαν, τούς ρώσους τούς κάλεσαν καί πάλι, ὅμως, παρ'ὅλα αὐτά, ἡ ἀπόφαση δέν συζητήθηκε, ἀλλά τήν ἀπόφαση τήν ἔγραψαν ὁ Γκρίμμ καί ἡ Μπαλαμπάνοβα» (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

Ἡ συνδιάσκεψη ἐξέλεξε Διεθνές Γραφεῖο τῆς σοσιαλιστικῆς νεολαίας, ψήφισε ἀποφάσεις γιά τήν ἔκδοση διεθνοῦς ὀργάνου τῆς σοσιαλιστικῆς νεολαίας—τοῦ περιοδικοῦ «Ἡ Διεθνής τῶν Νέων» καί γιά τό γιορτασμό κάθε χρόνο τῆς διεθνοῦς ἡμέρας τῆς νεολαίας.—*345.*

231 *Τριμπουνιστές*—μέλη τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Ὀλλανδίας, πού ὄργανό του ἦταν ἡ ἐφημερίδα «Τριμπούνα». Ἡγέτες τῶν τριμπουνιστῶν ἦταν ὁ Ντ. Βάινκοπ, ὁ Χ. Γκόρτερ, ὁ Α. Πάννεκουκ, ἡ Ε. Ρόλαντ-Χόλστ. Οἱ τριμπουνιστές δέν ἦταν ἕνα συνεπές ἐπαναστατικό κόμμα, ἐκπροσωποῦσαν ὅμως τήν ἀριστερή πτέρυγα τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος στήν Ὀλλανδία καί στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου (1914-

1918) κρατοῦσαν βασικά διεθνιστικές θέσεις. Τό 1918 οἱ τριμπουνιστές ἵδρυσαν τό Κομμουνιστικό κόμμα τῆς Ὀλλανδίας.—*347.*

232 *Ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς»*—ἡ πρώτη ρωσική μαρξιστική ὁμάδα, ἱδρύθηκε ἀπό τόν Γκ. Β. Πλεχάνοφ τό 1883 στή Γενεύη. Ἐκτός ἀπό τόν Πλεχάνοφ στήν ὁμάδα ἀνῆκαν ὁ Π. Μπ. Ἀξελρόντ, ὁ Λ. Γ. Ντέιτς, ἡ Β. Ι. Ζασούλιτς καί ὁ Β. Ν. Ἰγκνάτοφ. Ἡ ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς» πρόσφερε πολλά γιά τήν προπαγάνδα τοῦ μαρξισμοῦ στή Ρωσία καί κατάφερε σοβαρό χτύπημα στό ναροντνικισμό, πού ἀποτελοῦσε τό κύριο ἰδεολογικό ἐμπόδιο στό δρόμο τῆς διάδοσης τοῦ μαρξισμοῦ καί τῆς ἀνάπτυξης τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κινήματος στή Ρωσία. Τά δυό σχέδια προγράμματος τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας (1883 καί 1885) πού γράφτηκαν ἀπό τόν Γκ. Β. Πλεχάνοφ καί ἐκδόθηκαν ἀπό τήν ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς» εἶχαν βασική σημασία γιά τήν προετοιμασία καί τή δημιουργία τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας.

Ὁ Β. Ι. Λένιν τόνιζε ὅτι ἡ ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς» ἔβαλε μόνο τά θεωρητικά θεμέλια τῆς σοσιαλδημοκρατίας κι'ἔκανε τό πρῶτο βῆμα πρός τό ἐργατικό κίνημα» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 20ός, σελ. 255).—*350.*

233 *«Λούτς»* («Ἀκτίνα»)—καθημερινή ἐφημερίδα τῶν μενσεβίκων-λικβινταριστῶν· ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τίς 16 (29) τοῦ Σεπτέμβρη ὥς τίς 5 (18) τοῦ Ἰούλη 1913. Βγῆκαν 237 φύλλα. Ἡ ἐφημερίδα συντηροῦνταν βασικά ἀπό τίς εἰσφορές τῶν φιλελευθέρων. Ἡ ἰδεολογική καθοδήγηση τῆς ἐφημερίδας βρισκόταν στά χέρια τῶν Π. Μπ. Ἀξελρόντ, Φ. Ι. Ντάν, Λ. Μάρτοφ, Α. Σ. Μαρτίνοφ. Ἀπό τίς στῆλες τῆς ἐφημερίδας οἱ λικβινταριστές καταπολεμοῦσαν τήν ἐπαναστατική τακτική τῶν μπολσεβίκων, κήρυσσαν τό ὀπορτουνιστικό σύνθημα τῆς δημιουργίας τοῦ λεγόμενου «ἀνοιχτοῦ κόμματος», τάσσονταν ἐνάντια στίς ἐπαναστατικές μαζικές ἀπεργίες τῶν ἐργατῶν, προσπαθοῦσαν νά ἀναθεωρήσουν τίς σπουδαιότερες θέσεις τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος. Ὁ Λένιν ἔγραφε ὅτι «ἡ «Λούτς» εἶναι ὑποδουλωμένη στήν πολιτική τῶν φιλελευθέρων» καί τήν ἀποκαλοῦσε ὄργανο τῶν ἀποστατῶν.—*353.*

234 Τό βιβλίο *«Μαρξισμός καί λικβινταρισμός. Συλλογή ἄρθρων γιά τά βασικά ζητήματα τοῦ σύγχρονου ἐργατικοῦ κινήματος. Μέρος ΙΙ»* ἐκδόθηκε ἀπό τό κομματικό ἐκδοτικό «Πριμπόι» τόν Ἰούλη τοῦ 1914. Στή συλλογή αὐτή δημοσιεύτηκαν μιά σειρά ἄρθρα τοῦ Λένιν, πού κατευθύνονταν ἐνάντια στούς λικβινταριστές. Ὁ Λένιν, ἀναφερόμενος στή συλλογή αὐτή, ἔχει ὑπόψη τά ἄρθρα του: «Ἡ ἐργατική τάξη καί ὁ ἐργατικός τύπος» καί «Ἡ ἀπήχηση πού εἶχε στούς ἐργάτες ἡ δημιουργία τῆς Ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐργατικῆς ὁμάδας στήν Κρατική δούμα» (βλ. Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 25ος, σελ. 227-235 καί 408-416).—*353.*

235 *«Leipziger Volkszeitung»* («Λαϊκή Ἐφημερίδα τῆς Λειψίας»)—καθημερινή σοσιαλδημοκρατική ἐφημερίδα· ἔβγαινε ἀπό τό 1894 ὥς τό 1933· στή διάρκεια πολλῶν ἐτῶν διευθυνόταν ἀπό τόν Φ. Μέρινγκ καί τήν Ρ. Λούξεμπουργκ καί ἦταν ὄργανο τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Ἀπό τό 1917 ὥς τό 1922 ἦταν ὄργανο τῶν γερμανῶν «ἀνεξαρτήτων»· μετά τό 1922, ὄργανο τῶν δεξιῶν σοσιαλδημοκρατῶν.—*353.*

236 *«Συνασπισμός τοῦ Αὐγούστου»*—ἀντικομματικός συνασπισμός τῶν λικβινταριστῶν, τῶν τροτσκιστῶν καί ἄλλων ὀπορτουνιστῶν πού στρεφόταν ἐνάντια στούς μπολσεβίκους. Ὀργανωτής τοῦ συνασπισμοῦ ἦταν ὁ Τρότσκι. Ὁ συνασπισμός σχηματίστηκε στή συνδιάσκεψη τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἀντικομματικῶν ὁμάδων καί ρευμάτων, πού ἔγινε τόν Αὔγουστο τοῦ 1912 στή Βιέννη. Στή συνδιάσκεψη πῆραν μέρος ἀντιπρόσωποι τῆς Μπούντ, τῆς Ἐπιτροπῆς περιοχῆς τῆς Ὑπερκαυκασίας, τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς περιοχῆς Λεττονίας καί τῶν μικροομάδων τοῦ ἐξωτερικοῦ—λικβινταριστῶν, τροτσκιστῶν, ὀτζοβιστῶν—τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς «Γκόλος Σοτσιάλ-Ντεμοκράτα», τῆς βιεννέζικης «Πράβντα» τοῦ Τρότσκι καί τῆς ὁμάδας «Βπεριόντ». Ἀπό τή Ρωσία ἔστειλαν ἀντιπροσώπους οἱ «ὁμάδες πρωτοβουλίας» τῶν λικβινταριστῶν τῆς Πετρούπολης καί τῆς Μόσχας, ἡ ὀργάνωση τοῦ Κρασνογιάρσκ, ἡ «Σοσιαλδημοκρατική στρατιωτική ὀργάνωση τῆς Σεβαστούπολης», οἱ Συντακτικές ἐπιτροπές τῶν λικβινταριστικῶν ἐντύπων «Νάσα Ζαριά» καί «Νιέβσκι Γκόλος»· στή συνδιάσκεψη συμμετεῖχε ἐπίσης καί ἀντιπρόσωπος ἀπό τήν Ἐπιτροπή τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς «Σπίλκα». Ἡ συντριπτική πλειοψηφία τῶν ἀντιπροσώπων ἀποτελοῦνταν ἀπό πρόσωπα πού ζοῦσαν στό ἐξωτερικό καί πού ἦταν ἀποσπασμένα ἀπό τήν ἐργατική τάξη τῆς Ρωσίας, πρόσωπα πού δέν εἶχαν ἄμεση σύνδεση μέ τήν τοπική κομματική δουλιά. Ἡ συνδιάσκεψη ψήφισε ἀντικομματικές, λικβινταριστικές ἀποφάσεις πάνω σ'ὅλα τά ζητήματα τῆς τακτικῆς τῆς σοσιαλδημοκρατίας καί τάχθηκε ἐνάντια στήν ὕπαρξη παράνομου κόμματος.

Ἡ προσπάθεια τῶν λικβινταριστῶν νά δημιουργήσουν δικό τους κεντριστικό κόμμα στή Ρωσία δέν ὑποστηρίχθηκε ἀπό τούς ἐργάτες. Οἱ λικβινταριστές δέν μπόρεσαν νά ἐκλέξουν ΚΕ καί περιορίστηκαν στό σχηματισμό Ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς. Ὁ ἀντιμπολσεβίκικος συνασπισμός πού σχηματίστηκε ἀπό ἑτερογενῆ στοιχεῖα καί πού ἡ δημιουργία του ἦταν τό κύριο καθῆκον τῆς συνδιάσκεψης, ἄρχισε νά καταρέει ἤδη μέσα στήν ἴδια τή συνδιάσκεψη. Ὁ βπεριοντοφικός ἐγκατέλειψε τή συνδιάσκεψη, χωρίς νά περιμένει τή λήξη τῶν ἐργασιῶν της, ὕστερα ἀπό λίγο ἀποχώρησαν οἱ λεττονοί σοσιαλδημοκράτες καί μετά καί οἱ ὑπόλοιποι. Ὁ συνασπισμός τοῦ Αὐγούστου, κάτω ἀπό τά χτυπήματα τῶν μπολσεβίκων, οὐσιαστικά διαλύθηκε ἤδη μέσα σ'ἕνα-ἑνάμιση χρόνο. Γιά τή διάλυση τοῦ συνασπισμοῦ τοῦ Αὐγούστου βλ. τά ἄρθρα τοῦ Β. Ι. Λένιν «Ἡ διάλυση τοῦ συνασπισμοῦ τοῦ «Αὐγούστου»», «Ξεσκέπασμα τοῦ εἰκονικοῦ πλάσματος τοῦ «Αὐγούστου»» καί «Γιά τήν παραβίαση τῆς ἑνότητας πού καλύπτεται μέ κραυγές ὑπέρ τῆς ἑνότητας» (Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 25ος, σελ. 1-4, 27-30 καί 183-206).—*355.*

237 *«Internationale Korrespondenz»* («Διεθνής Ἀλληλογραφία»)—ἑβδομαδιαῖο περιοδικό τῶν σοσιαλσωβινιστῶν τῆς Γερμανίας. Ἔβγαινε ἀπό τά τέλη τοῦ Σεπτέμβρη 1917 ὥς τήν 1 τοῦ Ὀχτώβρη 1918 στό Βερολίνο.—*356.*

238 *«Σοβρεμέννι Μίρ»*—μηνιαῖο φιλολογικό, ἐπιστημονικό καί πολιτικό περιοδικό· ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1906 ὥς τό 1918. Οἱ μενσεβίκοι, ἀνάμεσά τους καί ὁ Γκ. Β. Πλεχάνοφ, ἦταν οἱ πιό στενοί συνεργάτες αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ. Στήν περίοδο τοῦ συνασπισμοῦ μέ τούς πλεχανοφικούς καί στίς ἀρχές τοῦ 1914 συνεργάζονταν στό περιοδικό καί οἱ

μπολσεβίκοι. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου τό περιοδικό ἔγινε ὄργανο τῶν σοσιαλσωβινιστῶν.—*357.*

239 Ἡ σημείωση αὐτή σχετικά μέ τή διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ «Ὁ πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας» γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν μέ τήν εὐκαιρία τῆς προετοιμασίας γιά ἐκτύπωση τῆς μπροσούρας «Σοσιαλισμός καί πόλεμος», στό παράρτημα τῆς ὁποίας σχεδιαζόταν νά δημοσιευτοῦν ἡ διακήρυξη, οἱ ἀποφάσεις τῆς συνδιάσκεψης τῶν τμημάτων ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ καί ἡ ἀπόφαση τῆς σύσκεψης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ μέ τή συμμετοχή κομματικῶν στελεχῶν γιά τό ἐθνικό ζήτημα πού ἔγινε στό Πορόνιν τό 1913. Σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι στή Γενεύη, ὅπου στοιχειοθετοῦνταν ἡ μπροσούρα, ὁ Β. Ι. Λένιν ἀπ'ἀφορμή τή σημείωση αὐτή ἔγραφε: «Ἡ σημείωση, πού ἐπισυνάπτεται στή διακήρυξη, πρέπει νά μπεῖ στήν μπροσούρα... [Στήν παράγραφο ἐκείνη τῆς διακήρυξης τῆς ΚΕ (ἀρ. φύλ. 33 τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»), ὅπου γίνεται λόγος γιά τίς Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Εὐρώπης]» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 299). Σύμφωνα μέ τήν ὑπόδειξη τοῦ Β. Ι. Λένιν ἡ σημείωση σχετικά μέ τή διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ δημοσιεύτηκε.—*364.*

240 Ὅπως φαίνεται ἐδῶ ὁ Β. Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τό «Εὑρετήριο ὀνομάτων καί περιεχομένων» («Namen- und Sachregister») τῆς «Ἀλληλογραφίας τοῦ Κ. Μάρξ μέ τόν Φ. Ἔνγκελς» (βλ. Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx 1844 bis 1883. Herausgegeben von A. Bebel und Ed. Bernstein. Bd. 4, Stuttgart, Dietz, 1913, S. 507-536).—*366.*

241 Πρόκειται γιά τήν ἀπόφαση σχετικά μέ τά συνδικάτα, πού ψηφίστηκε στό συνέδριο τῆς Ι Διεθνοῦς, τό ὁποῖο ἔγινε τό Σεπτέμβρη τοῦ 1866 στή Γενεύη (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 16ος, σελ. 200-202).—*368.*

242 Μέ πρόταση τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ Γκρανάτ ὁ Β. Ι. Λένιν ἔπρεπε νά δόσει τό ἄρθρο μέ 60 χιλ. γράμματα καί τό εὑρετήριο τῆς βιβλιογραφίας μέ 15 χιλιάδες γράμματα.—*369.*

243 Τό ντοκουμέντο αὐτό γράφτηκε σέ ξεχωριστή σελίδα μέ τό διακριτικό τῆς προσθήκης. Τό Ἰνστιτοῦτο μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ δέν διαθέτει ἀκριβῆ στοιχεῖα σχετικά μέ τό ἄρθρο, στό ὁποῖο ἀκριβῶς ἀναφέρεται ἡ προσθήκη αὐτή. Προφανῶς, τό ντοκουμέντο αὐτό εἶναι μιά ἀπό τίς παραλλαγές τῆς προσθήκης στή διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ «Ὁ πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας», ἤ σέ μιά ἀπό τίς ἀποφάσεις τῶν μπολσεβίκων γιά τόν πόλεμο.—*370.*

244 Ὁ Β. Ι. Λένιν ἄρχισε νά δουλεύει πάνω στήν μπροσούρα *«Ὁ εὐρωπαϊκός πόλεμος καί ὁ εὐρωπαϊκός σοσιαλισμός»* ἀμέσως μετά τόν ἐρχομό του στή Βέρνη. Συγκέντρωσε πολύ ὑλικό, ὅμως τήν μπροσούρα δέν τήν ἔγραψε. Χρησιμοποίησε ἕνα μέρος ἀπό τά προπαρασκευαστικά ὑλικά σέ διαλέξεις, σέ ἄρθρα, πού δημοσιεύτηκαν στή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» καί στήν μπροσούρα «Σοσιαλισμός καί πόλεμος». Σέ τοῦτο τόν τόμο δημοσιεύεται τό πιό ὁλοκληρωμένο σχέδιο τῆς μπροσούρας «Ὁ εὐρωπαϊκός πόλεμος καί ὁ εὐρωπαϊκός σοσιαλισμός». Ὅλα τά προπαρασκευαστικά ὑλικά γιά τήν

μπροσούρα αὐτή δημοσιεύτηκαν στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV, σελ. 14-123.—*371.*

245 Πρόκειται γιά τήν ὁμιλία τοῦ Β. Ἄντλερ στή συνεδρίαση τοῦ Διεθνοῦς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου στίς Βρυξέλλες στίς 29 τοῦ Ἰούλη 1914. Γιά τήν ὁμιλία αὐτή τοῦ Ἄντλερ ὁ Β. Ι. Λένιν κάνει λόγο στό ἄρθρο του «Νεκρός σωβινισμός καί ζωντανός σοσιαλισμός» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 102).—*371.*

246 Πρόκειται γιά τό βιβλίο τοῦ Ζ. Ζωρές «L'organisation socialiste de la France. L'Armée nouvelle» («Ἡ σοσιαλιστική ὀργάνωση τῆς Γαλλίας. Ἡ Νέα Στρατιά»), πού ἐκδόθηκε στό Παρίσι τό 1911.—*372.*

247 Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τό ἄρθρο τοῦ Γκ. Βέντελ «Ζωρές», πού δημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Die Neue Zeit», τεῦχ. 19 τῆς 21 τοῦ Αὐγούστου 1914.—*372.*

248 Ὁ Β. Ι. Λένιν παραθέτει μιά φράση ἀπό τό ἄρθρο τοῦ Κ. Κάουτσκι «Die Sozialdemokratie im Kriege» («Ἡ σοσιαλδημοκρατία στήν περίοδο τοῦ πολέμου») πού δημοσιεύτηκε στό τεῦχ. 1 τοῦ «Die Neue Zeit» τῆς 2 τοῦ Ὀχτώβρη 1914. Ὁ Β. Ι. Λένιν ὑποβάλλει σέ κριτική τό ἄρθρο αὐτό στό ἄρθρο του «Νεκρός σωβινισμός καί ζωντανός σοσιαλισμός» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 96-103).—*373.*

249 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Γκ. Βέντελ «Ἡ Εὐρώπη ἀπειλεῖται ἀπό τήν πυρκαγιά τοῦ πολέμου», πού δημοσιεύτηκε στό τεῦχ. 18 τοῦ «Die Neue Zeit» τῆς 31 τοῦ Ἰούλη 1914. Ἀποσπάσματα ἀπό τό ἄρθρο αὐτό μαζί μέ παρατηρήσεις τοῦ Β. Ι. Λένιν βλ. στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV, σελ. 47-49.—*373.*

250 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο μέ τόν τίτλο «Ultimatum» («Τελεσίγραφο») πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Vorwärts» ἀρ. φύλ. 200 τῆς 25 τοῦ Ἰούλη 1914· γιά τό σημείωμα «Verdechtige Tiranentöter!» («Ὕποπτοι τύραννοι φονιάδες!»), πού δημοσιεύτηκε στό παράρτημα τῆς ἐφημερίδας «Leipziger Volkszeitung» ἀρ. φύλ. 174 τῆς 31 τοῦ Ἰούλη 1914 καί γιά τό ἄρθρο «Der Kampf gegen den Zarismus» («Ἡ πάλη ἐνάντια στόν τσαρισμό»), πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Vorwärts» ἀρ. φύλ. 209 τῆς 3 τοῦ Αὐγούστου 1914.—*373.*

251 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Ρ. Φίσερ «Vandalen», πού δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 206 τῆς ἐφημερίδας» «Volksrecht» τῆς 5 τοῦ Σεπτέμβρη 1914. Ἀποσπάσματα ἀπό τό ἄρθρο αὐτό, πού ἔγραψε ὁ Β. Ι. Λένιν, δημοσιεύτηκαν στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV, σελ. 61.—*373.*

252 Βλέπε σημείωση 36.—*373.*

253 Στό φύλ. ἀρ. 9 τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος» τῆς 22 τοῦ Σεπτέμβρη 1914 δημοσιεύτηκε τό κείμενο τῆς σοσιαλσωβινιστικῆς διακήρυξης τῶν σοσιαλιστῶν τῆς Πολωνίας μέ τίς ὑπογραφές τοῦ Λέντερ, τοῦ Κόν, τοῦ Ζενενμπάουμ κ.ἄ.—*373.*

254 *«Σοβρεμμέννογε Σλόβο»* («Σύγχρονος Λόγος»)—καθημερινή ἐφημερίδα,

ἐκδιδόταν ἀπό τούς καντέτους στήν Πετρούπολη ἀπό τό 1907 ὡς τό 1918. Ἐδῶ γίνεται λόγος γιά τίς περικοπές πού ἔγραψε ὁ Β. Ι. Λένιν ἀπό τό σημείωμα «Ὁ Γκ. Β. Πλεχάνοφ γιά τόν πόλεμο» πού δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 2374 τῆς «Σοβρεμμέννογε Σλοβο» τῆς 23 τοῦ Αὐγούστου (5 τοῦ Σεπτέμβρη) 1914 (βλ. Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV, σελ. 114).—*373.*

255 Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τή στήλη «Ἐπισκόπηση τοῦ τύπου» στό φύλ. ἀρ. 3 τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος» τῆς 15 τοῦ Σεπτέμβρη 1914, στό όποῖο παρατέθηκε ἀπόσπασμα ἀπό τό σοσιαλσωβινιστικό ἄρθρο τοῦ Γκεσκέρ «Notre devoir» («Τό χρέος μας»), πού δημοσιεύτηκε στή «L'Humanité» ἀρ. φύλ. 3802 τῆς 14 τοῦ Σεπτέμβρη 1914. Στό ἄρθρο δικαιωνόταν ἡ σοσιαλσωβινιστική πολιτική τῆς καθοδήγησης τοῦ Γαλλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, ἡ ἀπάρνησή της τῆς ταξικῆς πάλης καί δηλωνόταν πώς, ὅταν θά τελειώσει ὁ πόλεμος, οἱ σοσιαλιστές τῆς Γαλλίας θά ἐκπληρώσουν τό σοσιαλιστικό τους χρέος. Μαζί μέ τό ἀπόσπασμα αὐτό ἡ Συντακτική ἐπιτροπή τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος» δημοσίευσε παρατήρησή της πού ἐπιβεβαίωνε ὅτι τέτια ἐπίσης θέση παίρνει ἡ ἐφημερίδα «Vorwärts» καί ὁ Γκ. Β. Πλεχάνοφ.—*373.*

256 Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τό ἄρθρο τοῦ Σμιρνόφ (Γκούρεβιτς) «Ὁ πόλεμος καί ἡ εὐρωπαϊκή δημοκρατία» πού δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 202 τῆς ἐφημερίδας «Ρούσκιγε Βέντομοστι» τῆς 3 (16) τοῦ Σεπτέμβρη 1914 καί τό γράμμα τοῦ Π. Μάσλοφ πρός τή Συντακτική ἐπιτροπή τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς, πού δημοσιεύτηκε μέ τόν τίτλο «Ὁ πόλεμος καί τά ἐμπορικά σύμφωνα» στό φύλ. ἀρ. 207 τῆς ἐφημερίδας τῆς 10 (23) τοῦ Σεπτέμβρη 1914.—*373.*

257 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Ε. Βαλιάν «Οἱ φορμαλιστές-θεωρητικοί», πού ἔγραψε ἀπ'ἀφορμή τά γράμματα τά ὁποῖα ἔπαιρνε ἀπό σοσιαλιστές πού ὑπόβαλαν σέ κριτική τή σοσιαλσωβινιστική του θέση. Τό ἄρθρο αὐτό δημοσιεύτηκε σάν κύριο ἄρθρο στήν ἐφημερίδα «L'Humanité» ἀρ. φύλ. 3227 τῆς 9 τοῦ Ὀχτώβρη 1914. Τά ἀποσπάσματα ἀπό τήν ἐφημερίδα πού ἔγραψε ὁ Β. Ι. Λένιν βλ. στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV, σελ. 97.—*374.*

258 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Κομπέρ-Μορέλ «Les commissaires à la nation» («Οἱ Λαϊκοί ἐπίτροποι») πού δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 3788 τῆς ἐφημερίδας «L'Humanité» τῆς 31 τοῦ Αὐγούστου 1914. Τά ἀποσπάσματα ἀπό τό ἄρθρο αὐτό, πού ἔγραψε ὁ Β. Ι. Λένιν βλ. στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV, σελ. 67.—*374.*

259 Πρόκειται γιά τά ἄρθρα τοῦ Γκ. Ἐρβέ, στά ὁποῖα ὑπεράσπιζε καί δικαίωνε τή συμμαχία τῆς δημοκρατικῆς Γαλλίας μέ τήν τσαρική Ρωσία, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἡ Γαλλία δέν μπορεῖ νά τά βγάλει πέρα στόν πόλεμο χωρίς τή συμμαχία μέ τόν τσάρο καί ὅτι μέ τή βοήθεια τῆς δημοκρατικῆς Ἀγγλίας καί τῆς δημοκρατικῆς Ἰταλίας, ὁ τσαρισμός γίνεται δῆθεν καλύτερος.—*374.*

260 Ὁ Χ.-Μ. Χάιντμαν ἀκόμη πρίν τόν πόλεμο πῆρε θέση ἀνοιχτῆς ὑπεράσπισης τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καί γι'αὐτό τοῦ ἔγινε αὐστηρή κριτική ἀπομέρους τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας καί τοῦ ὀργάνου της «Die Neue Zeit».—*374.*

[261] Πρόκειται γιά τή σοσιαλσωβινιστική διακήρυξη τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας, πού διάβασε ὁ σοσιαλιστής Ο. Χάαζε στή γερμανική βουλή (Ράιχσταγκ) στίς 4 τοῦ Αὐγούστου 1914 κατά τήν ψηφοφορία γιά τίς πολεμικές πιστώσεις.—*374.*

[262] Ἐδῶ γίνεται λόγος γιά τό ἄρθρο τοῦ Ε. Μπέρνσταϊν «Abrechnung mit Rußland» («Ξεκαθάρισμα λογαριασμῶν μέ τή Ρωσία») πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Vorwärts» στό φύλ. ἀρ. 232 τῆς 26 τοῦ Αὐγούστου 1914. Στό ἄρθρο αὐτό ὁ Μπέρνσταϊν, σταχυολογώντας αὐθαίρετα ἀποσπάσματα ἀπό τό ἔργο τοῦ Φ. Ἔνγκελς «Ἡ Σαβοΐα, ἡ Νίκαια καί ὁ Ρῆνος», ὅπου γινόταν λόγος γιά τήν ἀπειλή τῆς Γαλλορωσικῆς συμμαχίας γιά τή Γερμανία, καί ἐπικαλούμενος τόν Ἔνγκελς, προσπαθοῦσε νά δικαιώσει τήν ὀπορτουνιστική πολιτική τῆς καθοδήγησης τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν περίοδο τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου. Τά ἀποσπάσματα πού ἔγραψε ὁ Β. Ι. Λένιν ἀπό τήν μπροσούρα τοῦ Φ. Ἔνγκελς «Ἡ Σαβοΐα, ἡ Νίκαια καί ὁ Ρῆνος» βλ. στή Λενινιστική Συλλογή,τόμ. XIV,σελ. 41-43.—*374.*

[263] Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Φ. Ἔνγκελς «Der Sozialismus in Deutschland» («Ὁ σοσιαλισμός στή Γερμανία»), πού δημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Die Neue Zeit», τεῦχ. 19, 1 σῶμα, 1891-1892, τό ὁποῖο οἱ σοσιαλδημοκράτες τῆς Γερμανίας προσπαθοῦσαν νά χρησιμοποιήσουν γιά νά δικαιώσουν τήν ὀπορτουνιστική τους θέση στήν περίοδο τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου.—*374.*

[264] Πρόκειται γιά τή διαμαρτυρία τοῦ Φ. Μέρινγκ πού ξεσκέπαζε τίς προσπάθειες τῶν σοσιαλσωβινιστῶν τῆς Γερμανίας νά δικαιώσουν, ἐπικαλούμενοι τόν Φ. Ἔνγκελς, τήν ὀπορτουνιστική τους πολιτική στήν περίοδο τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου. Πιό λεπτομερειακά γι'αὐτό βλ.τή σημείωση 38.—*374.*

[265] Στό φύλ. ἀρ. 211 τῆς ἐφημερίδας «Hamburger Echo» τῆς 10 τοῦ Σεπτέμβρη 1914 δημοσιεύτηκε τό ἄρθρο «Eine notwendige Erklärung» («Ἀπαραίτητη ἐξήγηση»), στό ὁποῖο διαστρεβλώνεται τό ἄρθρο τοῦ Φ. Ἔνγκελς «Ὁ σοσιαλισμός στή Γερμανία» μέ σκοπό τή δικαίωση τῆς σοσιαλσωβινιστικῆς θέσης τῆς καθοδήγησης τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ἀποσπάσματα ἀπό τήν ἐφημερίδα αὐτή, πού τά ἔγραψε ὁ Β. Ι. Λένιν, βλέπε στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV, σελ. 67.

Στήν ἐφημερίδα «Vorwärts», ἀρ. φύλ. 249 τῆς 12 τοῦ Σεπτέμβρη 1914 δημοσιεύτηκε τό ἄρθρο «Die Auffassung der italienischen Sozialisten» («Ἡ ἄποψη τῶν σοσιαλιστῶν τῆς Ἰταλίας»).—*374.*

[266] Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ γερμανοῦ σοσιαλσωβινιστῆ Ρ. Φίσερ «Vandalen» («Βάνδαλοι»), πού δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 206 τῆς ἐφημερίδας «Volksrecht» τῆς 5 τοῦ Σεπτέμβρη 1914, καί τήν ἀπάντηση σ'αὐτόν στό «Γράμμα ἑνός γερμανοῦ σοσιαλιστῆ». Τό γράμμα, ὅπως φαίνεται, προοριζόταν νά δημοσιευτεῖ στή «Berner Tagwacht». Ὑπάρχουν ἀποσπάσματα ἀπό τό γράμμα, πού τά ἔγραψε ὁ Β. Ι. Λένιν μέ σημείωση στό περιθώριο «((cc. 1-7)) (μέ γραφομηχανή στή Συντακτική ἐπιτροπή τῆς «Berner Tagwacht»)» (βλέπε στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV, σελ. 61-63). Ὅμως, στήν

ἐφημερίδα αὐτή δέν δημοσιεύτηκε τό γράμμα. 'Αποσπάσματα ἀπό τό «Γράμμα ἑνός γερμανοῦ σοσιαλιστῆ» δημοσιεύτηκαν στό κύριο ἄρθρο «Die Sozialdemokratie und der Krieg» («Ἡ σοσιαλδημοκρατία καί ὁ πόλεμος») στήν ἐφημερίδα «Grütlianer» ἀρ. φύλ. 213 καί 214 τῆς 13 καί 14 τοῦ Σεπτέμβρη 1914.—*374.*

267 Ὁ Β. Ι. Λένιν παραθέτει φράση ἀπό τό ἄρθρο Ι. Μπλόκ «Der Krieg und Sozialdemokratie» («Ὁ πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία») πού δημοσιεύτηκε στό τεῦχ. 16 τοῦ περιοδικοῦ «Zozialistische Monatschefte».—*375.*

268 Στό φύλ. ἀρ. 12 τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος» τῆς 25 Σεπτέμβρη 1914 στό σημείωμα «'Επισκόπηση τοῦ τύπου» δημοσιεύτηκε περίληψη τοῦ γράμματος τοῦ Κ. Λῆμπκνεχτ, πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Bremer Bürger-Zeitung» καί πού φώτιζε τό ζήτημα γιά τήν ψήφιση ἀπό τή σοσιαλδημοκρατική κοινοβουλευτική ὁμάδα τῶν πολεμικῶν πιστώσεων στό Ράιχσταγκ.—*375.*

269 Πρόκειται γιά τή διαμαρτυρία τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν, πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Bremer Bürger-Zeitung», ἀρ. φύλ. 214 τῆς 14 τοῦ Σεπτέμβρη 1914, καί γιά τό ἄρθρο «Parteipflichten» («Κομματικές ὑποχρεώσεις») πού δημοσιεύτηκε στή σοσιαλδημοκρατική ἐφημερίδα «Volksblatt» («Λαϊκό Φύλλο»), ἀρ. φύλ. 220 τῆς 19 τοῦ Σεπτέμβρη 1914. Σ'αὐτά ἐκφραζόταν ἡ διαμαρτυρία κατά τῆς σοσιαλσωβινιστικῆς πολιτικῆς τῆς καθοδήγησης τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, γινόταν ἡ δήλωση ὅτι δέν συμμερίζονται ὅλοι οἱ σοσιαλιστές τή γνώμη τῆς καθοδήγησης καί ὑπογραμμιζόταν ἡ ἐπιδίωξη γιά διεθνή ἀλληλεγγύη.—*375.*

270 Πρόκειται γιά τή θέση πού πῆρε ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατική ἐφημερίδα «Volksblatt» («Λαϊκό Φύλλο»), πού ἔβγαινε στήν Χάλλη. Ἡ ἐφημερίδα ἔκανε κριτική τῆς σοσιαλσωβινιστικῆς θέσης τῆς καθοδήγησης τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας καί καλοῦσε σέ διεθνή ἀλληλεγγύη.—*375.*

271 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο «Die Zertrümmerte Internationale» («Ἡ Διεθνής πού κατάρευσε»), πού δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 211 τῆς «Bremer Bürger-Zeitung» τῆς 10 τοῦ Σεπτέμβρη 1914. Τά ἀποσπάσματα πού ἔγραψε ὁ Β. Ι. Λένιν ἀπό τήν ἐφημερίδα αὐτή, βλέπε στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV, σελ. 83.—*375.*

272 Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τό ἄρθρο «Zwei Internationalen» («Οἱ δυό Διεθνεῖς») πού δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 211 τῆς ἐφημερίδας «Volksrecht» τῆς 11 Σεπτέμβρη 1914. Τά ἀποσπάσματα πού ἔγραψε ὁ Β. Ι. Λένιν ἀπό τό ἄρθρο αὐτό, βλέπε στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV, σελ. 58.—*375.*

273 Πρόκειται γιά τήν ἔκκληση τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῆς Γαλλίας καί τοῦ Βελγίου στό ΔΣΓ πρός τό γερμανικό λαό. Βλέπε σχετικά μ'αὐτό στή σημείωση 16.—*375.*

274 Πρόκειται γιά τό γράμμα τοῦ Λ. Μάρτοφ πρός τόν Γκ. 'Ερβέ, πού δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 12 τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος» τῆς 25 τοῦ Σεπτέμβρη 1914.—*375.*

275 Πρόκειται γιά τό ταξίδι ἑνός ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας, φανατικοῦ σοσιαλσωβινιστῆ Α. Ζύντεκουμ στήν Ἰταλία. Τό ταξίδι πραγματοποιήθηκε μέ ἐντολή τῆς Διοίκησης τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας. Τό κείμενο τῆς συνομιλίας τοῦ Ζύντεκουμ μέ τούς σοσιαλιστές τῆς Ἰταλίας δημοσιεύτηκε στήν «Avanti!» καί μετά ἀναδημοσιεύτηκε ἀπό τήν «Avanti!» σέ διάφορες σοσιαλιστικές ἐφημερίδες. Στή ρωσική γλώσσα δημοσιεύτηκε στό περιοδικό τῶν μενσεβίκων «Νάσα Ζαριά» τεύχ. 7-8-9 τοῦ 1914.—*375.*

276 Πρόκειται γιά τή σύσκεψη τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν, πού ἔγινε μέ πρωτοβουλία τοῦ Β. Ι. Λένιν στήν περίοδο τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου τῆς Κοπεγχάγης. Στό σχέδιο τῆς μπροσούρας «Ὁ εὐρωπαϊκός πόλεμος καί ὁ εὐρωπαϊκός σοσιαλισμός» ὁ Λένιν ἀναφέρει ὀνομαστικά αὐτούς πού πῆραν μέρος στή σύσκεψη. Ἀπό τή Γαλλία ὁ Ζ. Γκέντ καί ὁ Σ. Ραποπόρτ· ἀπό τό Βέλγιο ὁ Λ. Ντέ Μπρουκέρ· ἀπό τή Γερμανία ἡ Ρ. Λούξεμπουργκ καί ὁ Ε. Βούρμ· ἀπό τήν Πολωνία ὁ Γ. Μαρχλέβσκι (Κάρσκι)· ἀπό τήν Ἰσπανία ὁ Π. Ἰγκλέσιας· ἀπό τήν Αὐστρία ὁ Α. Μπράουν· ἀπό τή Ρωσία ὁ Β. Ι. Λένιν, ὁ Γκ. Β. Πλεχάνοφ κ.ἄ. (βλ. Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV, σελ. 22).—*376.*

277 «*Ἀπόφαση τῆς Δανίας*» ὀνομάζει ὁ Β. Ι. Λένιν τήν ἀπόφαση «Τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας στόν εὐρωπαϊκό πόλεμο», πού ψηφίστηκε μέ βάση τήν εἰσήγηση τοῦ Λένιν στή σύσκεψη τῶν μπολσεβίκων στή Βέρνη. Σ'ἕνα ἀπό τά ἀντίτυπα τοῦ ντοκουμέντου αὐτοῦ, γιά συνωμοτικούς λόγους γράφτηκε «Ἀντίγραφο τῆς ἔκκλησης πού βγῆκε στή Δανία». Πιό λεπτομερειακά σχετικά μ'αὐτό βλέπε στή σημείωση 1.—*376.*

278 Ὁ κοινοβουλευτικός γραμματέας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας τῆς Ἀγγλίας Τσ.-Φ. Τρεβελιάν, σέ ἀνοιχτό γράμμα πρός τούς ἐκλογεῖς του εἶπε ὅτι στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο τά συμφέροντα τοῦ ἔθνους μου εἶναι πάνω ἀπ'ὅλα καί τά συμφέροντα αὐτά εἶναι ἡ εἰρήνη.—*376.*

279 Στό φύλ. ἀρ. 254 τῆς ἐφημερίδας «Frankfurter Zeitung» τῆς 13 τοῦ Σεπτέμβρη 1914 δημοσιεύτηκε τό ἄρθρο τοῦ Φ. Ὀππενχάουερ «Neue Rom und neue Karfageno» («Ἡ νέα Ρώμη καί ἡ νέα Καρθαγένη»). Τά ἀποσπάσματα πού τά ἔγραφε ὁ Λένιν ἀπό τό ἄρθρο αὐτό, βλέπε στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIV, σελ. 85.—*376.*

280 «*Ρούσκογε Ζνάμια*» («Ρωσική Σημαία»)—μαυροεκατονταρχίτικη ἐφημερίδα, ὄργανο τῆς «Ἕνωσης τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ»· ἐκδιδόταν στήν Πετρούπολη ἀπό τό 1905 ὡς τό 1917.

Ὁ Λένιν ἔχει ὑπόψη του τό κύριο ἄρθρο τοῦ φύλ. ἀρ. 105 τῆς «Ρούσκογε Ζνάμια» τῆς 30 τοῦ Αὐγούστου 1914, στό ὁποῖο γινόταν λόγος γιά τίς προκηρύξεις τῆς ἐπιτροπῆς Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ.—*377.*

281 Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τό ἄρθρο τοῦ Κ. Κάουτσκι «Οἱ προοπτικές τῆς εἰρήνης», πού ἀποσπάσματά του δημοσιεύτηκαν στήν ἐφημερίδα «Γκόλος», ἀρ. φύλ. 18 καί 19 τῆς 2 καί 3 τοῦ Ὀχτώβρη 1914.—*377.*

282 Πρόκειται γιά τό σημείωμα «W. C. Modell 70», πού δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 277 τῆς ἐφημερίδας «Vorwärts» τῆς 21 τοῦ Αὐγούστου 1914.—*377.*

283 Όπως φαίνεται, εδώ πρόκειται γιά τά πυροβόλα τῶν 42 ἑκατοστῶν, πού κατασκευάστηκαν στή Γερμανία στά ἐργοστάσια τοῦ Κρούπ καί πού γιά πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκαν στόν πόλεμο τοῦ 1914-1918.—*377.*

284 *«Kreuz-Zeitung»* («Ἐφημερίδα τοῦ Σταυροῦ»)—γνωστός τίτλος τῆς ἄκρας ἀντιδραστικῆς γερμανικῆς καθημερινῆς ἐφημερίδας «Neue Preußische Zeitung» («Νέα Πρωσσική Ἐφημερίδα») πού εἶχε σῆμα της τό σταυρό. Ἡ ἐφημερίδα ἦταν ὄργανο τῶν συντηρητικῶν τῆς Γερμανίας, ἐκδιδόταν στό Βερολίνο ἀπό τό 1848 ὥς τό 1939. Ἀπό τό 1911 εἶχε τόν τίτλο «Neue Preußische (Kreuz) Zeitung», ἀπό τό 1932—«Kreuz-Zeitung».—*377.*

285 *«Νόβογε Βρέμια»* («Νέοι Καιροί»)—καθημερινή ἐφημερίδα· ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τό 1868 ὥς τό 1917· ἀνῆκε σέ διάφορους ἐκδότες καί ἄλλαζε συνεχῶς τήν πολιτική της κατεύθυνση. Στήν ἀρχή ἦταν μετριοπαθής φιλελεύθερη, ἀπό τό 1876, ὅταν ἐκδότης της ἔγινε ὁ Α. Σ. Σουβόριν, μετατράπηκε σέ ὄργανο τῶν ἀντιδραστικῶν κύκλων τῶν εὐγενῶν καί τῆς ὑπαλληλικῆς γραφειοκρατίας, προπαγάνδιζε τό μεγαλοκρατικό σωβινισμό, τόν ἀντισημιτισμό καί μέ τή δουλοπρέπειά της ἀπέναντι στήν κυβέρνηση πῆρε τό παρατσούκλι «Τί ἐπιθυμεῖτε;». Ἀπό τό 1905 ἔγινε ὄργανο τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη ἡ ἐφημερίδα πῆρε ἀντεπαναστατική θέση καί ἔκανε λυσσαλέα συκοφαντική ἐκστρατεία ἐνάντια στούς μπολσεβίκους. Κλείστηκε ἀπό τή Στρατιωτική-ἐπαναστατική ἐπιτροπή τοῦ Σοβιέτ Πετρούπολης στίς 26 τοῦ Ὀχτώβρη (8 τοῦ Νοέμβρη) 1917. Ὁ Β. Ι. Λένιν ἀποκαλοῦσε τή «Νόβογε Βρέμια» πρότυπο πουλημένης ἐφημερίδας. «Ὁ «νοβοβρεμενισμός», ἔγραφε,—ἔγινε ἔκφραση ταυτόσημη μέ τίς ἔννοιες: ἐξωμοσία, ἀποστασία, δουλοπρέπεια» (Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 22ος, σελ. 46).—*377.*

286 Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τήν «Ἐπισκόπηση τοῦ τύπου» στό φύλ. ἀρ. 14 τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος» τῆς 27 τοῦ Σεπτέμβρη 1914, στήν ὁποία φωτιζόταν ἡ θέση τῶν σοσιαλιστῶν τῆς Ἀγγλίας καί ἀναφέρονταν ἀποσπάσματα ἀπό τά ἄρθρα τοῦ Κέιρ-Χάρντι καί τοῦ Μακντόναλντ. Στό σημείωμα γινόταν λόγος γιά τό ὅτι στόν Μακντόναλντ «διαφαίνεται πάρα πολύ μεγάλη ἀπαισιοδοξία στήν ἐκτίμηση ὅλων τῶν συνεπειῶν τοῦ σημερινοῦ πολέμου».—*378.*

287 *«Ρούσκιγε Βέντομοστι»* («Ρωσικά Χρονικά»)—ἐφημερίδα· ἔβγαινε στή Μόσχα ἀπό τό 1863, ἔκφραζε τίς ἀπόψεις τῆς μετριοπαθοῦς φιλελεύθερης διανόησης. Στά 1890-1900 στήν ἐφημερίδα συνεργάζονταν οἱ συγγραφεῖς τοῦ δημοκρατικοῦ στρατοπέδου Β. Γκ. Κορολένκο, Μ. Ε. Σαλτικόφ-Στσεντρίν, Γκ. Ι. Οὐσπένσκι κ.ἄ., δημοσιεύονταν σ'αὐτήν ἔργα τῶν φιλελεύθερων ναρόντνικων. Ἀπό τό 1905 ἡ ἐφημερίδα ἦταν ὄργανο τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τῶν καντέτων. Ὁ Λένιν ἔλεγε ὅτι ἡ «Ρούσκιγε Βέντομοστι» συνδύαζε κατά τρόπο ἰδιόμορφο «τό δεξιό καντετισμό μ'ἕνα ναροντνικιστικό ἐπίχρισμα» (Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 195). Τό 1918 ἡ «Ρούσκιγε Βέντομοστι» κλείστηκε μαζί μέ τίς ἄλλες ἀντεπαναστατικές ἐφημερίδες.—*37.*

288 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο «Σιωπή, εὐνοῦχοι!», πού δημοσιεύτηκε σάν κύριο ἄρθρο στό φύλ. ἀρ. 21 τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος» τῆς 6 τοῦ Ὀχτώβρη 1914, στό ὁποῖο ἀναφερόταν ὅτι ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατία μποροῦσε νά

ἐκτεθεῖ, ἄν στίς συνθῆκες τῆς Γερμανίας πού περισφίγγεται ἀπό τά ρωσικά στρατεύματα, «ἔριχνε τό σύνθημα τῆς ἐπαναστατικῆς Κομμούνας», πράγμα πού θά τήν ἀπομόνωνε ἀπό τίς πλατιές μάζες.—*378*.

289 Τό ζήτημα «Τό ΚΟ καί ἡ νέα ἐφημερίδα» μπῆκε στή συνδιάσκεψη τῶν τμημάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ στή Βέρνη, ἀπ᾽ἀφορμή τήν προσπάθεια μερικῶν ὀργανώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ (ἡ ὁμάδα Μποζί, τό τμῆμα τοῦ Παρισιοῦ) νά ὀργανώσουν ἀνεξάρτητα ξεχωριστή ἀπό τό Κεντρικό Ὄργανο ἔκδοση τοπικῶν ἐφημερίδων. Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔμαθε τυχαῖα ἀπό γράμμα τῆς Ι. Φ. Ἀρμάντ γιά τήν προσπάθεια ἔκδοσης τέτιας ἐφημερίδας ἀπό τήν ὁμάδα Μποζί (Ν. Ι. Μπουχάριν, Ε. Φ. Ροζμιρόβιτς, Ν. Β. Κριλένκο). Στίς συνθῆκες τοῦ πολέμου, ἐπειδή ἦταν πάρα πολύ περιορισμένα τά μέσα καί οἱ φιλολογικές δυνάμεις, ἐπειδή ἦταν ἐξαιρετικά ἀναγκαία ἡ πιό στενή ἐπαφή τῶν μπολσεβίκων καί ἡ ἀπό κοινοῦ ἐξέταση ἀπ᾽αὐτούς τῶν πιό βασικῶν ζητημάτων, ὁ Λένιν δέν θεωροῦσε σκόπιμη τήν ἔκδοση τοπικῶν μικρῶν ἐφημερίδων καί ἔκανε πρόταση νά γίνει τροποποίηση τοῦ τρίτου σημείου τοῦ σχεδίου τῆς ἀπόφασης πάνω στό ζήτημα αὐτό, πού μπῆκε γιά συζήτηση στή συνδιάσκεψη. Ἡ συνδιάσκεψη δέχτηκε τήν πρόταση τοῦ Λένιν καί ψήφισε τό τρίτο σημεῖο τῆς ἀπόφασης σύμφωνα μέ τή διατύπωση τοῦ Λένιν (βλ. Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τῶν συνεδρίων καί τῶν συνδιασκέψεων τοῦ ΚΚΣΕ καί τῶν ὁλομελειῶν τῆς ΚΕ», μέρος Ι, ρωσ. ἔκδ. 1954, σελ. 331).—*379*.

290 Τό ντοκουμέντο αὐτό πού εἶναι ἐκτενές σχέδιο διάλεξης ἤ ἄρθρου, γράφτηκε γιά τήν 1 τοῦ Μάη 1915. Τό Ἰνστιτοῦτο μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ δέν διαθέτει λεπτομερειακές πληροφορίες γιά τό ντοκουμέντο αὐτό.—*380*..

291 Πρόκειται γιά τήν ὁμάδα *I.S.D.*—*«Internationale Sozialisten Deutschlands»* («Διεθνιστές σοσιαλιστές τῆς Γερμανίας»)—ὁμάδα γερμανῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν πού ἑνώθηκαν στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου γύρω ἀπό τό περιοδικό «Lichtstrahlen» («Φωταχτίδες»), τό ὁποῖο ἐκδιδόταν στό Βερολίνο ἀπό τό 1913 ὥς τό 1921. «Οἱ διεθνιστές σοσιαλιστές τῆς Γερμανίας» μαζί μέ τήν ὁμάδα «Διεθνής» συγκροτοῦσαν τήν ἀριστερή ἀντιπολίτευση στό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Γερμανίας. Ἡ ὁμάδα I.S.D. πάλευε ἀνοιχτά ἐνάντια στόν πόλεμο καί στόν ὀπορτουνισμό· στό ζήτημα τοῦ διαχωρισμοῦ ἀπό τούς σοσιαλσωβινιστές καί κεντριστές κρατοῦσε τήν πιό συνεπή στάση. Στή συνδιάσκεψη τοῦ Τσίμμερβαλντ ὁ ἐκπρόσωπος τῆς ὁμάδας **I.S.D.** Ι. Μπόρχαρντ ὑπόγραψε τό σχέδιο ἀπόφασης τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Τσίμμερβαλντ. Λίγο ὕστερα ἀπό τή συνδιάσκεψη τό Γραφεῖο τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Τσίμμερβαλντ ἔλαβε εἰδοποίηση ὅτι ἡ ὁμάδα «Διεθνιστές σοσιαλιστές τῆς Γερμανίας» προσχωρεῖ σ᾽αὐτή. Ἡ ὁμάδα ὅμως αὐτή δέν εἶχε πλατιούς δεσμούς μέ τίς μάζες καί ὕστερα ἀπό λίγο διαλύθηκε.—*384*.

292 *«La Bataille Syndicaliste»* («Συνδικαλιστική Πάλη»)—καθημερινή ἀναρχικο-συνδικαλιστική ἐφημερίδα· ἔβγαινε στό Παρίσι ἀπό τόν Ἀπρίλη τοῦ 1911 ὥς τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1915. Καθοδηγητικό ρόλο στήν ἐφημερίδα αὐτή ἔπαιξαν ὁ Ζουώ, ὁ Γκράβ, ὁ Κορνέλισσεν καί ἄλλοι ἐκπρόσωποι τοῦ ἀναρχοσυνδικαλισμοῦ. Στήν περίοδο τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ

πολέμου ἡ ἐφημερίδα αὐτή κράτησε ἄκρα σωβινιστική στάση. Στή θέση τῆς «La Bataille Syndicaliste» ἄρχισε νά βγαίνει ἡ ἐφημερίδα «La Bataille».—*384.*

293 Πρόκειται γιά τό σημείωμα «Die Anleihenspirale» («Τό σπειροειδές δάνειο») πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Volksrecht» ἀρ. φύλ. 97, τῆς 27 τοῦ Ἀπρίλη 1915. Στό σημείωμα ξεσκεπάστηκαν οἱ μηχανοραφίες στά δημόσια οἰκονομικά πού ἔκανε ὁ ὑπουργός Οἰκονομικῶν τῆς γερμανικῆς κυβέρνησης Κ. Γκέλφεριχ, μέ σκοπό νά ἐξασφαλίσει τό δεύτερο πολεμικό δάνειο τῶν 10 δισεκατομμυρίων.—*388.*

294 *«Hochland»* («Ὀρεινή χώρα»)—ὄργανο τῶν γερμανῶν κληρικοφρόνων· ἐκδίδεται στό Μόναχο ἀπό τό 1903. Ἐδῶ, ὅπως φαίνεται, πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Τ. Μπράουερ «Πόλεμος καί σοσιαλισμός», πού δημοσιεύτηκε στό 8ο τεῦχος τοῦ «Hochland» τό Μάη τοῦ 1915. Ἀποσπάσματα ἀπό τό ἄρθρο αὐτό μέ παρατηρήσεις καί σημειώσεις τοῦ Β. Ι. Λένιν βλ. στά Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 39ος, σελ. 291-293.—*389.*

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΠΗΓΩΝ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΕΙ Ή ΠΑΡΑΘΕΤΕΙ ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ ΤΟΥΣ Ο Β. Ι. ΛΕΝΙΝ[1]

---

[1] Στό εὑρετήριο δέν μπῆκαν τά ἔργα πού ἀναφέρει ὁ Λένιν στό τμῆμα «Βιβλιογραφία» τοῦ ἄρθρου «Κάρλ Μάρξ» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 81-91).

*Μέ ἀστερίσκο σημειώνονται τά βιβλία, οἱ ἐφημερίδες, τά ἄρθρα καί τά ντοκουμέντα, στά ὁποῖα ὑπάρχουν σημειώσεις τοῦ Β. Ι. Λένιν, καί πού φυλάγονται στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ.

[1] Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1931 στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XVII, σελ. 201-203.

[2] Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1929 στό βιβλίο: Λένιν, Β. Ι. Ἅπαντα, 2-3 ἔκδ., τ. XVII, σελ. 541-571.

---

[1] Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1929 στό βιβλίο: Λένιν, Β. Ι. Ἅπαντα, 2 - 3 ἔκδ., τ. XVIII, σελ. 44-46.

Engels, F. Die Bauernfrage in Frankreich und Deutschland. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1894—1895, Jg. XIII, Bd. I, Nr. 10, S. 292—306. — *75.*

— *[Brief an K. Marx].* 5. Februar 1851. — В кн.: Der Briefwechsel zwischen Friedrich Engels und Karl Marx. 1844 bis 1883. Hrsg. von A. Bebel und E. Bernstein. Bd. 1. Stuttgart, Dietz, 1913, S. 134—137. — *77.*

— *[Brief an K. Marx].* 17. Dezember 1857. — Ibidem, Bd 2, S. 217—219. — *77.*

— *[Brief an K. Marx].* 7. Oktober 1858. — Ibidem, S. 289—291. — *77.*

*— *[Brief an K. Marx].* 8. April 1863. — Ibidem, Bd. 3, S. 124—125. — *77.*

*— *[Brief an K. Marx].* 11. Juni 1863. — Ibidem, S. 133—134. — *79.*

— *[Brief an K. Marx].* 24. November 1863. — Ibidem, S. 146—147. — *79.*

*— *[Brief an K. Marx].* 4. September 1864. — Ibidem, S. 179—181. — *79.*

— *[Brief an K. Marx].* 27. Januar 1865. — Ibidem, S. 209—210. — *79.*

— *[Brief an K. Marx].* 5. Februar 1865. — Ibidem, S. 216—218. — *79.*

— *[Brief an K. Marx].* 22. Oktober 1867. — Ibidem, S. 417—419. — *80.*

*— *[Brief an K. Marx].* 6. Dezember 1867. — Ibidem, S. 437. — *79.*

— *[Brief an K. Marx].* 19. November 1869. — Ibidem, Bd. 4, S. 208—213. — *77. -79.*

*— *[Brief an K. Marx].* 15. August 1870. — Ibidem, S. 318—321. — *118*

— *[Brief an K. Marx].* 20. August 1879. — Ibidem, S. 418. — *79.*

— *[Brief an K. Marx].* 9. September 1879. — Ibidem, S. 421—423. — *80.*

— *[Brief an K. Marx].* 11. August 1881. — Ibidem, S. 432—433. — *77.*

— *Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie.* Revidierter Sonderabdruck aus der «Neuen Zeit». Mit Anhang: Karl Marx über Feuerbach vom Jahre 1845. Stuttgart, Dietz, 1888. VII, 72 S. — *52.*

Erklärung. — «Vorwärts», Berlin, 1914. Nr. 247, 10. September. Unterhaltungsblatt des «Vorwärts», Nr. 179, S. [3]. — *9.*

Die Eroberung der staatlichen Macht und die Bündnisse mit bürgerlichen Parteien. ['Απόφαση πού ψηφίστηκε στό Συνέδριο τῆς II Διεθνοῦς στό Παρίσι.]. — Στό β.: Internationaler Sozialistenkongreß zu Paris. 23. bis 27. September 1900. Berlin, Buchh. «Vorwärts», 1900, S. 16—18. — *122.*

Feuerbach, L. Grundsätze der Philosophie der Zukunft. Zürich — Winterthur, 1843. IV, 84 S. — *46—47.*

— *Vorlesungen über das Wesen der Religion.* Nebst Zusätzen und Anmerkungen. Leipzig, Wigand, 1851. VIII, 463 S. — *240.*

— *Das Wesen des Christentums.* Leipzig, Wigand, 1841. XII, 450 S. — *46—47.*

Financial arrangements and the war debts of Europe. — «The Economist», London, 1915, v. LXXX, No. 3,729, February 13, p. 262—263. — *193, 194.*

«*Finanz-Archiv*», Stuttgart — Berlin, 1915, Jg. 32, Bd. 1, S. 125—133. — *236-237.*

Fischer, R. «*Vandalen*». — «Volksrecht», Zürich, 1914, Nr. 206, 5. September, S. 1. — *373, 374.*

«*Frankfurter Zeitung*», 1914, Nr. 254, 13. September. 1. Morgenblatt, S. 1. — *376.*

Friedenssehnsucht. — «Berner Tagwacht», 1915, Nr. 73, 29. März, S. 1. — *307, 309.*

Friedliche Annäherungen zwischen den Schützengräben verboten. — «Berner Tagwacht», 1915, Nr. 5, 8. Januar, S. 1—2. Μέ τό γεν. τίτλο: Zur Kriegslage. — *180.*

Gesetz gegen die gemeingefährlichen Bestrebungen der Sozialdemokratie. Vom 21. Oktober 1878. — «Reichsgesetzblatt», Berlin, 1878, Nr. 34, S. 351—358.— *80, 93, 261.*

*«*Il Giornale d'Italia*», Roma, 1915, N. 63, 4 Marzo. — *355-356.*

**Golay, P. Le Socialisme qui meurt et le Socialisme qui doit renaître.* Conférence donnée à la Maison du Peuple de Lausanne, le 11 mars 1915. Lausanne, 1915. 22 p. — *330.*

Gorter, H. Het Imperialisme, de Wereldoorlog en de Sociaal-Democratie. Amsterdam, Brochurehandel Sociaal-Democratische Partij, [1914]. 116 p. — *186, 331.*

*«*Gothaer Volksblatt*», 1915, Nr. 8, 9. Januar. Beilage zum «Gothaer Volksblatt», S. [2]. — *155.*

Haenisch, K. Der deutsche «Verrat» an der Internationale. — «Hamburger Echo», 1914, Nr. 286, 8. Dezember, S. 1—2. — *116.*

«*Labour Leader*», London, 1915, No. 7, February 18, p. 4. — *159—160*.

**Leder, Z., Senenbaum, I. et Kon, M. Socialistes Polonais engagés dans l'Armée Française.* — «L'Humanité», Paris, 1914, N 3808, 20 septembre, p. 2, в отд.: La Vie à Paris. — *38, 373.*

**[Legien, C.] Warum müssen die Gewerkschaftsfunktionäre sich mehr am inneren Parteileben beteiligen?* (Ein Vortrag von C. Legien in der Versammlung der Gewerkschaftskommission Berlins und Umgegend am 27. Januar 1915). Berlin, 1915. 47 S. — *261, 264-265.*

«*Leipziger Volkszeitung*», 1914, Nr. 165, 21. Juli. 2. Beilage zu Nr. 165 «Leipziger Volkszeitung», S. 2. — *353.*

— 1914, Nr. 174, 31. Juli. 1. Beilage der «Leipziger Volkszeitung», S. [1]. — *373.*

*— 1915, Nr. 139, 19. Juni, S. 1—2. — *269, 301-302.*

[Lenin, W. I.] Eine Erwiderung. — «Leipziger Volkszeitung», 1914, Nr. 165, 21. Juli. 2. Beilage zu Nr. 165 «Leipziger Volkszeitung», S. 2. Υπογραφή: Die Redaktion der Prawda.—*353.*

[Lénine, V. I. et Zinowieff, G. E.] Le socialisme et la guerre. (Point de vue du PSDO de Russie sur la guerre). Genève, Réd. du «Social-Démocrate», 1916. 77 p. (Parti social démocrate ouvrier de Russie). Μετά τόν τίτλο τά ὀνόματα τῶν συγγραφέων: G. Zinowieff et N. Lénine.—*316.*

— *Socialisme og Krig.* — «Klassenkampen», Kristiania, 1916, Nr. 1, 8 januar, s. 2—3; Nr. 2, 15 januar, s. 2—3. Μετά τόν τίτλο τά ὀνόματα τῶν συγγρ.: G. Zinowjew og N. Lenin.—*316.*

— *Sozialismus und Krieg.* (Stellung der S.-D. A.-P. Rußlands zum Kriege). Б. м., 1915. 36 S. (S.-D. A.-P.). Μετά τόν τίτλο τά ὀνόματα τῶν συγγρ.: G. Zinowjew und Lenin.—*316.*

Lensch, P. Die deutsche Sozialdemokratie und der Weltkrieg. Eine politische Studie. Berlin, Singer, 1915. 64 S. — *221, 229-230.*

«*Lichtstrahlen*», Berlin. — *197-198, 345.*

Liebknecht, K. [Ein Brief dem «Vorwärts»]. — «Bremer Bürger-Zeitung», 1914, Nr. 251, 27. Oktober, S. 3. Μέ τό γεν. τίτλο: Umschau. — *37, 374.*

— *Ein kräftiger Mahnruf.* — «Berner Tagwacht», 1915, Nr. 123, 31. Mai, S. 1. — *257, 340, 389.*

Lucas, C. P. Greater Rome and greater Britain. Oxford, Clarendon Press, 1912. 184 p. — *252.*

**Luxemburg, R. Der Wiederaufbau der Internationalen.* — «Die Internationale», Berlin, 1915, Hft. 1, 15. April, S. 1—10. — *239, 246, 269, 345-346.*

«Sozialistische Monatshefte», Berlin. — *2—5, 19, 152, 254, 282, 376.*

— 1914, Bd. 2, Hft. 16, 13. August, S. 1023—1027. — *375.*

— 1915, Bd. 2, Hft. 13, 8. Juli, S. 628—636. — *343.*

Ströbel, H. Aus den Parlamenten. — «Die Internationale», Berlin, 1915, Hft. 1, 15. April, S. 41—54. — *257-258.*

Supan, A. Die territoriale Entwicklung der Europäischen Kolonien. Mit einem kolonialgeschichtlichen Atlas von 12 Karten und 40 Kärtchen im Text. Gotha, Perthes, 1906. XI, 344 S. — *320-321.*

«Le Temps», Paris, 1915, N 19582, 16 février, p. 1. — *177.*

— 1915, N 19583, 17 février, p. 1. — *177.*

Trades' Unions. Their past, present, and future. [Απόφαση, πού ψηφίστηκε στό Συνέδριο τῆς Ι Διεθνοῦς στή Γενεύη]. —Στό βιβλ. : The International Working Men's Association. Resolutions of the Congress of Geneva, 1866, and the Congress of Brussels, 1868. London, Lane, [1869], p. 8—9. Под общ. загл.: Resolutions of First Congress Assembled at Geneva, September, 1866. — *368.*

**Trotzky, L. Der Krieg und die Internationale.* Б. м., «Borba» («Der Kampf»), [1914]. 162 S. — *147, 148, 149, 150.*

Ultimatum. — «Vorwärts», Berlin, 1914, Nr. 200, 25. Juli, S. 1. Μέ τό γενικό τίτλο: Krieg?—*373.*

Vaillant, E. Formalistes doctrinaires. — «L'Humanité», Paris, 1914, N 3827, 9 octobre, p. 1. — *37, 255, 347, 374.*

Verdächtige Tyrannentöter! — «Leipziger Volkszeitung», 1914, Nr. 174, 31. Juli. 1. Beilage der «Leipziger Volkszeitung», S. [1]. — *373.*

«Volksblatt», Halle, 1914, Nr. 220, 19. September, S. 2—3. — *375.*

«Volksrecht», Zürich. — *255, 387.*

— 1914, Nr. 206, 5. September, S. 1. — *373, 374.*

— 1914, Nr. 211, 11. September, S. 1. — *9, 39, 375.*

— 1915, Nr. 97, 27. April, S. [4]. — *388.*

Von der russischen Sozialdemokratie im Auslande. — «Berner Tagwacht», 1914, Nr. 291, 12. Dezember, S. 3. — *117.*

«Vorwärts», Berlin. — *30-31, 38, 300, 305, 376-377.*

— 1895, Nr. 76, 30. März, S. 1—2. — *99.*

— 1914, Nr. 200, 25. Juli, S. 1. — *373.*

— 1914, Nr. 209, 3. August, S. 1. — *373.*

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Α

* Τά ὑπογραμμισμένα σέ παρένθεση εἶναι τά πραγματικά ὀνοματεπώνυμα.

ριστής, ἕνας ἀπό τούς ἱδρυτές καί συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ τῶν μενσεβίκων-λικβινταριστῶν «Νάσα Ζαριά». Στήν περίοδο τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἦταν σοσιαλσωβινιστής.—*21, 38, 104, 114, 115, 373, 377.*

Γκουτσκόφ, Α. Ι. (1862 - 1936)—μεγαλοκαπιταλιστής, ὀργανωτής καί ἡγέτης τοῦ Κόμματος τῶν ὀχτωβριστῶν. Στήν περίοδο τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης ὑποστήριζε τήν κυβερνητική πολιτική τῶν ἄγριων διωγμῶν κατά τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τῆς ἀγροτιᾶς. Στά 1910-1911 ἦταν πρόεδρος τῆς ΙΙΙ Κρατικῆς δούμας. Τόν καιρό τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου πρόεδρος τῆς Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς πολεμικῆς βιομηχανίας καί μέλος τοῦ Εἰδικοῦ συμβουλίου ἄμυνας. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ἔγινε ὑπουργός Στρατιωτικῶν καί Ναυτικῶν στήν πρώτη ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση. Τόν Αὔγουστο τοῦ 1917 πῆρε μέρος στήν ὀργάνωση τοῦ πραξικοπήματος τοῦ Κορνίλοφ. Μετά τήν 'Οχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καταπολέμησε ἐνεργά τή Σοβιετική ἐξουσία, λευκός ἐμιγκρές.—*104-105, 229.*

Γκράβ (Grave), *Ζάν* (1854-1939)—γάλλος μικροαστός σοσιαλιστής, ἕνας ἀπό τούς θεωρητικούς τοῦ ἀναρχισμοῦ. Διευθυντής τῶν ἀναρχικῶν ὀργάνων «Le Révolte» («'Επαναστάτης») καί «La Révolte» («'Εξέγερση»)· ἔγραψε μιά σειρά ἔργα γιά τόν ἀναρχισμό. Στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα ἀκολουθοῦσε ἀναρχοσυνδικαλιστικές θέσεις. Στήν περίοδο τοῦ παγκόσμιου ἰμπειαλιστικοῦ πολέμου ἦταν σοσιαλσωβινιστής, συνεργάτης τῆς ἐφημερίδας «La Bataille Syndicaliste» («Συνδικαλιστικός 'Αγώνας»).—*384.*

Γκρέι (Grey), *Ἔντουαρντ* (1862 - 1933)—ἄγγλος διπλωμάτης καί κρατικός παράγοντας, ἕνας ἀπό τούς ἐκπροσώπους τῆς ἰμπεριαλιστικῆς ἀστικῆς τάξης καί ἀπό τούς ἡγέτες τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τοῦ Φιλελεύθερου κόμματος τῆς 'Αγγλίας. 'Από τό 1885 ἦταν μέλος τῆς Βουλῆς. Στά 1905-1916 ἦταν ὑπουργός 'Εξωτερικῶν στίς κυβερνήσεις τῶν φιλελευθέρων. 'Εφάρμοζε πολιτική προετοιμασίας τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου, πού τήν κάλυπτε μέ τή φρασεολογία τῆς ἐξασφάλισης τῆς εἰρήνης, τῆς ἀπελευθέρωσης τῶν ὑποδουλωμένων λαῶν κτλ. Στά 1915-1916 ἔκλεισε μιά σειρά μυστικές συμφωνίες μέ τούς συμμάχους τῆς 'Αγγλίας στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, γιά τό ξαναμοίρασμα τοῦ κόσμου.—*35, 193-194.*

Γκρίμμ (Grimm), *Ρόμπερτ* (1881-1958)—ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς 'Ελβετίας. Στά 1909-1918 ἀρχισυντάκτης τῆς ἐφημερίδας «Berner Tagwacht» («'Ο Φρουρός τῆς Βέρνης») καί γραμματέας τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς 'Ελβετίας. 'Από τό 1911 μέλος τῆς Βουλῆς τῆς 'Ελβετίας. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου κεντριστής, πρόεδρος τῶν συνδιασκέψεων τοῦ Τσίμμερβαλντ καί τοῦ Κίνταλ, πρόεδρος τῆς Διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς ἐπιτροπῆς. Ἦταν ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς (2½) Διεθνοῦς τῆς Βιέννης. Στά 1945-1946 πρόεδρος τοῦ 'Εθνικοῦ συμβουλίου τῆς 'Ελβετίας.—*152, 255.*

Γκρόιλιχ (Greulich), *Χέρμαν* (1842-1925)—ἕνας ἀπό τούς ἱδρυτές τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς 'Ελβετίας, ἡγέτης τῆς δεξιᾶς του πτέρυγας, δημοσιολόγος. 'Από τό 1869 ὥς τό 1880 διεύθυνε στή Ζυρίχη τή σοσιαλδημοκρατική ἐφημερίδα «Tagwacht» («Φρουρός»)· στά 1887-1925 ἦταν γραμματέας τῆς 'Ελβετικῆς ἐργατικῆς ἕνωσης. Ἦταν μέλος τῆς διοίκησης τοῦ Σοσιαλδη-

ἐπανάσταση τοῦ 1848-1849 στή Γερμανία. Μετά τήν ἥττα τῆς ἐπανάστασης κατέφυγε στήν Ἑλβετία καί ἀργότερα στήν Ἀμερική. Ἦταν ὀργανωτής τῶν τμημάτων τῆς Ι Διεθνοῦς στήν Ἀμερική, γραμματέας τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῆς Ι Διεθνοῦς (1872-1874). Πῆρε δραστήριο μέρος στήν ἵδρυση τοῦ Σοσιαλιστικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῶν ΕΠΑ καί τῆς Διεθνοῦς ἐργατικῆς Ἕνωσης. Ὁ Ζόργκε προετοίμασε γιά ἐκτύπωση τήν ἀλληλογραφία του μέ τόν Κ. Μάρξ, τόν Φ. Ἔνγκελς καί ἄλλους. Ὁ Λένιν ἐκτιμοῦσε πολύ τή δράση τοῦ Ζόργκε, ἀποκαλώντας τον παλαίμαχο τῆς Ι Διεθνοῦς.—*80, 272.*

Ζορντάνιγια, Ν. Ν. (Ἂν) (1870-1953)—σοσιαλδημοκράτης, ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τῶν μενσεβίκων τοῦ Καυκάσου. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης καί τῆς νέας ἐπαναστατικῆς ἀνόδου ὁ Ζορντάνιγια τυπικά ἀνῆκε στούς κομματικούς-μενσεβίκους, στήν οὐσία ὅμως ὑποστήριζε τούς λικβινταριστές. Τό 1914 συνεργαζόταν στό περιοδικό τοῦ Τρότσκι «Μπορμπά». Στή διάρκεια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἦταν σοσιαλσωβινιστής. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ἦταν πρόεδρος τοῦ Σοβιέτ Τυφλίδας τῶν ἐργατῶν βουλευτῶν, στά 1918-1921 μπῆκε ἐπικεφαλῆς τῆς ἀντεπαναστατικῆς μενσεβίκικης κυβέρνησης τῆς Γεωργίας· ἀπό τό 1921 λευκός ἐμιγκρές.—*356.*

Ζόφρ (Joffre), *Ἰωσήφ Ἰάκωβος Καῖσαρ* (1852-1931)—στρατάρχης, ἐκπρόσωπος τῆς γαλλικῆς ἰμπεριαλιστικῆς στρατοκρατίας. Πῆρε μέρος στό Γαλλοπρωσσικό πόλεμο (1870-1871) καί στίς γαλλικές ἀποικιακές κατακτήσεις στήν Ἀνατολική Ἀσία καί στήν Ἀφρική. Ἀπό τό 1908 διοικητής σώματος, στή διάρκεια πολλῶν χρόνων ἦταν μέλος τοῦ Ἀνώτατου πολεμικοῦ συμβουλίου. Ὄντας ἀρχηγός τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου, καθοδήγησε τήν προετοιμασία τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ γιά τόν πόλεμο. Στίς ἀρχές τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἦταν ἀρχιστράτηγος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Τό 1917 ἦταν ἐπικεφαλῆς τῆς γαλλικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς στίς ΕΠΑ, μέ σκοπό νά πάρει ἀμερικάνικη στρατιωτική βοήθεια γιά τή Γαλλία. Ἦταν ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς ξένης στρατιωτικῆς ἐπέμβασης ἐνάντια στή Σοβιετική Ρωσία.—*302, 306, 307-308, 312.*

Ζύντεκουμ (Südekum), *Ἄλμπερτ* (1871-1944)—ἕνας ἀπό τούς ὀπορτουνιστές ἡγέτες τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, ἀναθεωρητής. Ἀπό τό 1900 ὥς τό 1918 βουλευτής τοῦ Ράιχσταγκ. Τόν καιρό τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου φανατικός σοσιαλσωβινιστής. Προπαγάνδιζε ἰμπεριαλιστικές ἀπόψεις πάνω στό ἀποικιακό ζήτημα, πάλευε ἐνάντια στό ἐπαναστατικό κίνημα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Στά 1918-1920 ὑπουργός Οἰκονομικῶν τῆς Πρωσσίας. Ὁ Β. Ι. Λένιν σέ μιά σειρά ἐργασίες του τάχθηκε μέ ὀξύτητα ἐνάντια στόν Ζύντεκουμ, ὀνομάζοντας αὐτόν καί τούς ὀπαδούς του συμμορία «σιχαμερῶν λακέδων τοῦ Κάιζερ καί τῆς ἀστικῆς τάξης». Ἡ λέξη «Ζύντεκουμ» ἀπόκτησε προσηγορική σημασία, πού χαρακτήριζε τόν τύπο τοῦ ἄκρου ὀπορτουνιστῆ καί σοσιαλσωβινιστῆ.—*9, 31, 92-93, 111, 115, 116, 117, 122-123, 157, 222, 242, 246, 256-258, 266, 267, 269, 302, 305, 306, 342, 346, 349-350, 375.*

Ζωρές (Jaurès), *Ζάν* (1859-1914)—ἐπιφανής παράγοντας τοῦ γαλλικοῦ καί τοῦ διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ κινήματος, ἱστορικός. Τό 1902 ὁ Ζωρές καί οἱ ὀπαδοί του δημιούργησαν τό Γαλλικό σοσιαλιστικό κόμμα, πού τό 1905 συγχωνεύτηκε μέ τό Σοσιαλιστικό κόμμα τῆς Γαλλίας καί πῆρε τήν ὀνομασία Ἑνοποιημένο Γαλλικό σοσιαλιστικό κόμμα. Μέλος τοῦ Κοινοβουλίου στά 1885-1889, 1893-1898, 1902-1914· ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τῆς κοινοβουλευτικῆς

᾿Επιτροπάτο ᾿Εξωτερικῶν καί στό Κρατικό ἐκδοτικό, ἔπειτα ἦταν πρεσβευτής στήν ᾿Ιταλία. ᾿Από τό 1924 ἀσχολοῦνταν μέ τή λογοτεχνία.—*168.*

Ἴξ—βλ. Μάσλοφ, Π. Π.

Κ

Καγιώ (Caillaux), *᾿Ιωσήφ* (1863-1944)—κρατικός παράγοντας τῆς Γαλλίας, ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ ἀστικοῦ Ριζοσπαστικοῦ κόμματος τῆς Γαλλίας. Μέχρι τόν παγκόσμιο ἰμπεριαλιστικό πόλεμο ὑπουργός Οἰκονομικῶν, πρωθυπουργός καί ὑπουργός ᾿Εσωτερικῶν. Τό 1911 ὑπόγραψε τή γαλλο-γερμανική συμφωνία γιά τό μοίρασμα τῶν σφαιρῶν ἐπιροῆς στίς ἀποικίες τῆς ᾿Αφρικῆς καί γιά νά ἐπιτραποῦν τά γερμανικά κεφάλαια στό γαλλικό χρηματιστήριο. Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἐξακολουθοῦσε νά ἐπιδιώκει τό κλείσιμο ἰμπεριαλιστικῆς συμφωνίας ἀνάμεσα στή Γαλλία καί τή Γερμανία, πού ὁδήγησε σέ ἐκδηλώσεις ἐναντίον του τῶν ἀντιγερμανικῶν σωβινιστικῶν κύκλων τῆς Γαλλίας. ᾿Από τό 1925 γερουσιαστής. Τό 1925 καί τό 1926 ἦταν ὑπουργός Οἰκονομικῶν. Στή δεκαετία 1930-1940 ἕνας ἀπό τούς ἐμπνευστές τῆς ἀντιλαϊκῆς πολιτικῆς τῶν ἰθυνόντων κύκλων τῆς Γαλλίας πού ἀπέβλεπε σέ συμφωνία μέ τή φασιστική Γερμανία. ᾿Από τό 1940 ἀποσύρθηκε ἀπό τήν πολιτική.—*225.*

Κάμενεφ (Ρόζενφελντ), Λ. Μπ. (1883-1936)—μέλος τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπό τό 1901. Μετά τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ προσχωρεῖ στούς μπολσεβίκους. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης κρατοῦσε συμβιβαστική στάση ἀπέναντι στούς λικβινταριστές, τούς ὀτζοβιστές καί τούς τροτσκιστές. Ὅταν τό 1915 πιάστηκε, μπροστά στό τσαρικό δικαστήριο ἀποκήρυξε τό μπολσεβίκικο σύνθημα τῆς ἥττας τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 τάχθηκε ἐνάντια στή γραμμή τοῦ κόμματος γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καί ἐνάντια στίς θέσεις τοῦ ᾿Απρίλη τοῦ Β. Ι. Λένιν. Τόν ᾿Οχτώβρη τοῦ 1917 μαζί μέ τόν Ζηνόβιεφ δημοσίευσε στή μισομενσεβίκικη ἐφημερίδα «Νόβαγια Ζίζν» τή δήλωση ὅτι δέν εἶναι σύμφωνος μέ τήν ἀπόφαση τῆς ΚΕ γιά τήν ἔνοπλη ἐξέγερση· μ᾿αὐτό τόν τρόπο ἀποκάλυψαν στήν Προσωρινή ἀστική κυβέρνηση τά σχέδια τοῦ κόμματος.

Μετά τήν ᾿Οχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ὁ Κάμενεφ κατεῖχε μιά σειρά ὑπεύθυνες θέσεις. Τάχθηκε ἐπανειλημμένα ἐνάντια στή λενινιστική πολιτική τοῦ κόμματος: τό Νοέμβρη τοῦ 1917 ἦταν ὀπαδός τοῦ σχηματισμοῦ κυβέρνησης συνασπισμοῦ μέ τή συμμετοχή τῶν μενσεβίκων καί τῶν ἐσέρων, τό 1925 ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς «νέας ἀντιπολίτευσης», τό 1926 ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ ἀντικομματικοῦ τροτσκιστικο-ζηνοβιεφικοῦ συνασπισμοῦ. Τό 1927 τό XV συνέδριο τοῦ ΠΚΚ (μπ) τόν διέγραψε ἀπό τό κόμμα σάν δραστήριο παράγοντα τῆς τροτσκιστικῆς ἀντιπολίτευσης. Τό 1928 δήλωσε ὅτι ἀναγνωρίζει τά σφάλματά του καί ἀποκαταστάθηκε στό κόμμα, ὡστόσο δέν σταμάτησε τήν ἀντικομματική του δράση καί τό 1932 διαγράφηκε καί πάλι ἀπό τό ΠΚΚ (μπ). Τό 1933 ἀποκαταστάθηκε ξανά στό κόμμα. Τό 1934 διαγράφηκε γιά τρίτη φορά ἀπό τό κόμμα γιά ἀντικομματική δράση.—*168.*

Κάντ (Kant), *᾿Εμμανουήλ* (1724-1804)—θεμελιωτής τῆς κλασικῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας, ἀπό τό 1770 καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Καινιξβέργης. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Κάντ ἦταν μιά παραλλαγή τοῦ ὑποκειμενικοῦ ἰδεαλισμοῦ καί τοῦ ἀγνωστικισμοῦ, ὅμως εἶχε ταυτόχρονα καί μιά ὁρισμένη ὑλιστική τάση, πού

Κλάουζεβιτς, ξεκινώντας ἀπό τήν ἰδεαλιστική θεωρία ὅτι τό κράτος στέκεται «πάνω ἀπό τίς τάξεις», δέν καταλάβαινε τήν ταξική φύση τῆς πολιτικῆς καί τοῦ πολέμου· θεωροῦσε τήν πολιτική σάν ἔκφραση τῆς «ἁρμονίας» τῶν συμφερόντων τῶν διαφόρων τάξεων μέσα στό κράτος, ἀποσποῦσε μεταφυσικά τήν ἐξωτερική πολιτική ἀπό τήν ἐσωτερική, ἀνέβαζε στό ἀπόλυτο τόν πόλεμο σάν «αἰώνιο» μέσο ἐξομάλυνσης τῶν ἀντιθέσεων ἀνάμεσα στά κράτη. Αὐτές καί ἄλλες παρόμοιες μ'αὐτές θέσεις τῆς θεωρίας τοῦ Κλάουζεβιτς γιά τόν πόλεμο πάρθηκαν σάν βάση ἀπό τούς γερμανούς τοῦ Κάιζερ καί τούς φασίστες μιλιταριστές στήν ἐπεξεργασία τῶν ἐπιθετικῶν-τυχοδιωκτικῶν τους πολεμικῶν θεωριῶν.—*226, 227, 322-323.*

Κλούκ (Kluck), *'Αλέξανδρος* (1846-1934)—στρατηγός, ἐκπρόσωπος τῆς γερμανικῆς ἰμπεριαλιστικῆς στρατοκρατίας. Πῆρε μέρος στόν Αὐστρο-Πρωσσικό (1886) καί στό Γαλλο-Πρωσσικό (1870-1871) πόλεμο. 'Από τό 1906 διοικητής σώματος. Στίς ἀρχές τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἦταν ἀνώτατος διοικητής τῆς 1ης γερμανικῆς στρατιᾶς πού δροῦσε στή βόρεια Γαλλία. Τό 1916 ἀποστρατεύτηκε.—*101.*

Κόιγκεν, Φ. Μ.—βλ. 'Ιόνοφ.

*Κομπέρ-Μορέλ (*Compère-Morel), *'Αντεοντάτ Κονστάν 'Αντόλφ* (γεν. τό 1872) —γάλλος σοσιαλιστής, δημοσιολόγος. Ἦταν διευθυντής καί δραστήριος συνεργάτης πολλῶν γαλλικῶν σοσιαλιστικῶν ἐφημερίδων καί περιοδικῶν. 'Από τό 1909 μέλος τοῦ Κοινοβουλίου τῆς Γαλλίας. Πρίν τόν παγκόσμιο ἰμπεριαλιστικό πόλεμο τασσόταν μέ τήν ἀριστερή πτέρυγα τοῦ Γαλλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος. 'Από τήν ἀρχή τοῦ πολέμου πέρασε στίς ἀκραῖες δεξιές, σοσιαλσωβινιστικές θέσεις, ἔκανε πάλη ἐνάντια στούς ἀριστερούς σοσιαλδημοκράτες. 'Από τό 1933 ἦταν ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τῆς ὁμάδας τῶν δεξιῶν (τῶν ὀνομαζόμενων νεοσοσιαλιστῶν), πού ἀποσπάστηκαν ἀπό τό Γαλλικό σοσιαλιστικό κόμμα. Σέ συνέχεια δέν ἔπαιξε ἐνεργό ρόλο.—*374.*

Κορνελισσέν (Cornelissen), *Χριστιάν*—ὁλλανδός ἀναρχικός, ὀπαδός τοῦ Π. Α. Κροπότκιν. Καταπολεμοῦσε τό μαρξισμό. Στόν καιρό τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἦταν σωβινιστής· συνεργαζόταν στή γαλλική ἐφημερίδα «La Bataille Syndicaliste» («Συνδικαλιστική πάλη»).—*384.*

Κοσόβσκι, Β. (Λεβινσόν, Μ. Γ.) (1870 - 1941)—ἕνας ἀπό τούς ἱδρυτές καί τούς ἡγέτες τῆς Μπούντ, μέλος τῆς ΚΕ της. Ἦταν διευθυντής τοῦ Κεντρικοῦ 'Οργάνου τῆς Μπούντ, τῆς ἐφημερίδας «Die Arbeiter Stimme» («'Εργατική Φωνή»). Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης καί τῆς νέας ἐπαναστατικῆς ἀνόδου συνεργαζόταν στά ὄργανα τῶν μενσεβίκων-λικβινταριστῶν: στό περιοδικό «Νάσα Ζαριά» καί στήν ἐφημερίδα «Λούτς». Τόν καιρό τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σοσιαλσωβινιστής, κρατοῦσε γερμανόφιλη στάση. Τήν 'Οχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση τήν ἀντιμετώπισε ἐχθρικά, κατέφυγε στό ἐξωτερικό καί δούλευε στίς ὀργανώσεις τῆς Μπούντ τῆς Πολωνίας. Τό 1939 ἔφυγε στίς ΕΠΑ.—*150, 178, 213, 266, 299 - 300.*

Κούγκελμαν (Kugelmann), *Λοῦντβιχ* (1830-1902)—γερμανός σοσιαλδημοκράτης, φίλος τοῦ Κ. Μάρξ, πῆρε μέρος στήν ἐπανάσταση τοῦ 1848-1849 στή Γερμανία, μέλος τῆς Ι Διεθνοῦς. Ἦταν ἀντιπρόσωπος στά συνέδρια τῆς Διεθνοῦς πού ἔγιναν στή Λωζάννη (1867) καί στή Χάγη (1872), βοήθησε στήν

Λ

Λῆμπκνεχτ (Liebknecht), *Βίλχελμ* (1826-1900)—ἐπιφανής παράγοντας τοῦ γερμανικοῦ καί τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος, ἕνας ἀπό τούς ἱδρυτές καί ἀρχηγούς τοῦ γερμανικοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Ἀπό τό 1875 καί ὥς τό τέλος τῆς ζωῆς του ὁ Λῆμπκνεχτ ἦταν μέλος τῆς ΚΕ τοῦ γερμανικοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος καί διευθυντής τοῦ Κεντρικοῦ του Ὀργάνου «Vorwärts» («Ἐμπρός»). Ἀπό τό 1867 ὥς τό 1870 βουλευτής τοῦ βορειογερμανικοῦ Ράιχσταγκ καί ἀπό τό 1874 ἐκλεγόταν ἐπανειλημμένα βουλευτής τοῦ γερμανικοῦ Ράιχσταγκ· χρησιμοποιεῖ μέ τέχνη τό βῆμα τῆς Βουλῆς γιά τό ξεσκέπασμα τῆς ἀντιδραστικῆς ἐξωτερικῆς καί ἐσωτερικῆς πολιτικῆς τῶν πρώσσων γιοῦνκερ. Γιά τήν ἐπαναστατική του δράση φυλακίστηκε ἐπανειλημμένα. Πῆρε ἐνεργό μέρος στή δράση τῆς Ι Διεθνοῦς καί στήν ὀργάνωση τῆς ΙΙ Διεθνοῦς. Ὁ Κ. Μάρξ καί ὁ Φ. Ἔνγκελς ἐκτιμοῦσαν πολύ τόν Β. Λῆμπκνεχτ. Ταυτόχρονα ἔκαναν κριτική σέ ὁρισμένα λάθη τοῦ Λῆμπκνεχτ συμφιλιωτιστικοῦ χαρακτήρα, βοηθώντας τον ἔτσι νά πάρει σωστή θέση.—*79, 118, 318-319, 327.*

Λῆμπκνεχτ (Liebknecht), *Κάρλ* (1871-1919)—ἐπιφανής παράγοντας τοῦ γερμανικοῦ καί τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος· ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τῆς ἀριστερῆς πτέρυγας τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας· γιός τοῦ Βίλχελμ Λῆμπκνεχτ, δικηγόρος.

Πάλεψε δραστήρια ἀπό τίς γραμμές τῆς σοσιαλδημοκρατίας ἐνάντια στόν ὀπορτουνισμό καί τό μιλιταρισμό. Στήν περίοδο τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905-1907 στή Ρωσία καλοῦσε τούς γερμανούς ἐργάτες νά ἀκολουθήσουν τό παράδειγμα τῆς Ρωσίας. Τό 1912 ἐκλέχτηκε βουλευτής τοῦ Ράιχσταγκ. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου τάχθηκε ἐνάντια στήν ὑποστήριξη τῆς κυβέρνησης «τῆς δικῆς σου χώρας» στό ληστρικό πόλεμο. Στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1914 ἦταν ὁ μόνος ἀπό ὅλο τό Ράιχσταγκ πού καταψήφισε τίς στρατιωτικές πιστώσεις. Ὁ Κ. Λῆμπκνεχτ ἦταν ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές καί τούς καθοδηγητές τῆς ὁμάδας «Ἰντερνατσιονάλ», πού μετά μετονομάστηκε σέ ὁμάδα «Σπάρτακος», καί ὕστερα σέ «Ἕνωση Σπάρτακου». Τό 1916 καταδικάστηκε σέ καταναγκαστικά ἔργα. Τόν καιρό τῆς ἐπανάστασης τοῦ Νοέμβρη 1918 στή Γερμανία, μαζί μέ τήν Ρ. Λούξεμπουργκ, ἦταν ἐπικεφαλῆς τῆς ἐπαναστατικῆς πρωτοπορίας τῶν γερμανῶν ἐργατῶν, διευθυντής τῆς ἐφημερίδας «Die Rote Fahne» («Ἡ Κόκκινη Σημαία»),ἦταν ἕνας ἀπό τούς ἱδρυτές τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας καί ἀπό τούς καθοδηγητές τῆς ἐξέγερσης τῶν ἐργατῶν τοῦ Βερολίνου τό Γενάρη τοῦ 1919. Μετά τήν κατάπνιξη τῆς ἐξέγερσης δολοφονήθηκε ἄγρια ἀπό τίς συμμορίες τοῦ Νόσκε. Ὁ Λένιν, κάνοντας ἐκτίμηση τῆς δράσης τοῦ Κ. Λῆμπκνεχτ, ἔγραφε ὅτι «τό ὄνομα αὐτό εἶναι σύμβολο ἀφοσίωσης ἑνός ἀρχηγοῦ στά συμφέροντα τοῦ προλεταριάτου, σύμβολο πίστης στή σοσιαλιστική ἐπανάσταση... Τό ὄνομα αὐτό εἶναι σύμβολο ἀνειρήνευτης πάλης ἐνάντια στόν ἰμπεριαλισμό ὄχι στά λόγια, ἀλλά στήν πράξη» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 28ος, σελ. 410-411).—*37, 209, 262, 316, 356-357, 375.*

Λιούκας—*βλ.* Λούκας.

Λίπκιν, Φ. Α.—*βλ.* Τσερεβάνιν, Ν.

Λιτβίνοφ, Μ. Μ. (Μαξίμοβιτς) (1876-1951)—σοσιαλδημοκράτης, μπολσεβίκος, ἐπιφανής σοβιετικός διπλωμάτης. Ἄρχισε τήν ἐπαναστατική του δράση τό 1898, ἦταν ἀντιπρόσωπος τῆς «Ἴσκρα», πῆρε μέρος στήν πρώτη ρωσική

Μ

γος. 'Από τό 1902 στενός συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ τῶν φιλελευθέρων «'Οσβομποζντένιγε», πού ἔβγαινε στό ἐξωτερικό. Τόν 'Οχτώβρη τοῦ 1905 ὑπῆρξε ἕνας ἀπό τούς ἱδρυτές τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, σέ συνέχεια πρόεδρος τῆς ΚΕ του καί διευθυντής τοῦ Κεντρικοῦ του 'Οργάνου—τῆς ἐφημερίδας «Ρέτς». Βουλευτής τῆς ΙΙΙ καί IV Κρατικῆς δούμας. Τό 1917 ὑπουργός 'Εξωτερικῶν στήν πρώτη ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση· ἐφάρμοζε πολιτική συνέχισης τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου «μέχρι τήν τελική νίκη». Μετά τήν 'Οχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ὑπῆρξε ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς ξένης στρατιωτικῆς ἐπέμβασης κατά τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας· δραστήριος παράγοντας τῶν λευκῶν ἐμιγκρέδων.—*278-279.*

Μιλλεράν (Millerand), *'Αλεξάντρ 'Εμέν* (1859-1943)—γάλλος πολιτικός παράγοντας. Στά 1880-1890 μικροαστός ριζοσπάστης, στή δεκαετία 1890-1900 προσχώρησε στούς σοσιαλιστές καί ἦταν ἐπικεφαλῆς τοῦ ὀπορτουνιστικοῦ ρεύματος στό γαλλικό σοσιαλιστικό κίνημα. Τό 1899 ἔγινε μέλος τῆς ἀντιδραστικῆς ἀστικῆς κυβέρνησης τοῦ Βαλντέκ Ρουσσώ, ὅπου συνεργαζόταν μέ τόν δήμιο τῆς Κομμούνας τοῦ Παρισιοῦ στρατηγό Γκαλιφέ. 'Ο Β. Ι. Λένιν ξεσκέπασε τό μιλλερανισμό σάν προδοσία τῶν συμφερόντων τοῦ προλεταριάτου, σάν πρακτική ἔκφραση τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ καί ἀποκάλυψε τίς κοινωνικές ρίζες του.

Τό 1904, μετά τή διαγραφή του ἀπό τό σοσιαλιστικό κόμμα, ὁ Μιλλεράν σχημάτισε, μαζί μέ τούς πρώην σοσιαλιστές (Μπριάν, Βιβιανί), τήν ὁμάδα τῶν «ἀνεξάρτητων σοσιαλιστῶν». Στά 1909-1910, 1912-1913, 1914-1915 ἀνέλαβε διάφορα ὑπουργεῖα. Μετά τήν 'Οχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ὁ Μιλλεράν ἦταν ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς ἀντισοβιετικῆς ἐπέμβασης· στά 1920-1924 ἦταν πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας. Τόν 'Ιούνη τοῦ 1924, μετά τή νίκη στίς ἐκλογές τῶν ἀριστερῶν ἀστικῶν κομμάτων πού ἀρνήθηκαν νά συνεργαστοῦν μαζί του, ἀναγκάστηκε νά παραιτηθεῖ. Τό 1925-1927 ἐκλέχτηκε γερουσιαστής.—*229.*

Μινιέ (Mignet), *Φρανσουά 'Ωγκύστ Μαρί* (1796-1884)—γάλλος ἀστός ἱστορικός φιλελεύθερης κατεύθυνσης. Παρόμοια μέ τούς ἄλλους φιλελεύθερους ἱστορικούς τῆς Παλινόρθωσης, ἀναγνώριζε τό ρόλο τῆς ταξικῆς πάλης στήν ἱστορία, ὅμως τήν περιόριζε μόνο στήν πάλη ἀνάμεσα στούς ἀριστοκράτες γαιοκτήμονες καί τήν ἀστική τάξη. Στίς ἐργασίες του προσπαθοῦσε νά θεμελιώσει τό δικαίωμα πολιτικῆς ἐξουσίας τῆς ἀστικῆς τάξης, κρατοῦσε ἀρνητική στάση ἀπέναντι στήν ἐπαναστατική πάλη τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Βασικό ἔργο τοῦ Μινιέ εἶναι ἡ «'Ιστορία τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης».—*59.*

Μόλεσοττ (Moleschott), *Γιάκομπ* (1822-1893)—ἐπιστήμονας-φυσιολόγος, ὑφηγητής στό Πανεπιστήμιο τῆς Χαϊδελβέργης (1847-1854), καθηγητής στά Πανεπιστήμια τῆς Ζυρίχης (1856-1861), τοῦ Τουρίνου (1861-1879) καί τῆς Ρώμης (1879-1893). Ἕνας ἀπό τούς κυριότερους ἐκπροσώπους τοῦ χυδαίου ὑλισμοῦ· ἀναβιωτής τῶν μηχανιστικῶν ἀντιλήψεων γιά τή φύση καί τήν κοινωνία. Ἔγραψε πολλά ἔργα πάνω σέ ζητήματα τῆς φυσιολογίας. Τό κυριότερο φιλοσοφικό του ἔργο εἶναι «'Η κύκληση τῆς ζωῆς».—*53.*

Μόνιτορ (Monitor)—ψευδώνυμο, μέ τό ὁποῖο ἕνας ἀπό τούς γερμανούς σοσιαλδημοκράτες, ὀπορτουνιστής, δημοσίευσε τόν 'Απρίλη τοῦ 1915 ἄρθρο στή συντηρητική «Preußische Jahrbücher» («Πρωσσικά Χρονικά»). 'Ο συγγραφέας τοῦ ἄρθρου ἐκθείαζε ἀνοιχτά τόν κεντριστικό χαρακτήρα τοῦ Σοσιαλδημο-

δημοσιολόγος, μαχητικός θεωρητικός τοῦ καθολικισμοῦ καί τῆς ἰμπεριαλιστικῆς ἀντίδρασης. Στήν περίοδο τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου προπαγάνδιζε τόν ἀντιγερμανικό σωβινισμό, συνεργαζόταν δραστήρια μέ τήν ἀρχιαντιδραστική ἀστική ἐφημερίδα «L'Echo de Paris» («Ἡ Ἠχώ τοῦ Παρισιοῦ»).—*296.*

Μπέλγκερ (Belger), *Ἔρβιν* (1875-ἀνάμεσα στά 1919-1922)—γερμανός ἀστός πολιτικός παράγοντας καί δημοσιολόγος, μοναρχικός καί σωβινιστής, ἀπολογητής τοῦ γερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Πρίν τόν παγκόσμιο ἰμπεριαλιστικό πόλεμο ἦταν γενικός γραμματέας τῆς «Αὐτοκρατορικῆς ἕνωσης κατά τῆς σοσιαλδημοκρατίας»—ἀντιδραστικῆς πολιτικῆς ὀργάνωσης τῶν ἐκπροσώπων τοῦ μοναρχικοῦ συνασπισμοῦ τῶν εὐγενῶν-ἀστῶν. Τό 1915 στήν μπροσούρα του «Ἡ σοσιαλδημοκρατία μετά τόν πόλεμο» ἐξυμνοῦσε τή δραστήρια συνεργασία τῆς ὀπορτουνιστικῆς πτέρυγας τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας μέ τίς ἄρχουσες τάξεις τῆς Γερμανίας στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο.—*252.*

Μπελένιν—*βλ.* Σλιάπνικοφ, Α. Γ.

Μπέμπελ (Bebel), *Ἄουγκουστ* (1840-1913)—ἕνας ἀπό τούς πιό ἐπιφανεῖς παράγοντε τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας καί τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος. Ἄρχισε τήν πολιτική του δράση στήν περίοδο 1860-1865· ἦταν μέλος τῆς Ι Διεθνοῦς. Τό 1869 μαζί μέ τόν Β. Λῆμπκνεχτ ἵδρυσε τό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Γερμανίας («ἀϊζεναχικοί»). Ἐκλέχτηκε ἐπανειλημμένα βουλευτής τοῦ Ράιχσταγκ. Στήν περίοδο τοῦ Γαλλοπρωσσικοῦ πολέμου 1870-1871 ψήφισε ἐνάντια στίς στρατιωτικές πιστώσεις. Στά 1890-1900 καί στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας 1900-1910 πάλευε ἐνάντια στό ρεφορμισμό καί τόν ἀναθεωρητισμό στίς γραμμές τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ὁ Β. Ι. Λένιν θεωροῦσε τούς λόγους τοῦ Μπέμπελ ἐνάντια στούς μπερνσταϊνικούς σάν «ὑπόδειγμα ὑπεράσπισης τῶν μαρξιστικῶν ἀπόψεων καί πάλης γιά τόν πραγματικά-σοσιαλιστικό χαρακτήρα τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος» (Ἅπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 369-370). Στήν τελευταία περίοδο τῆς δράσης του ὁ Μπέμπελ ἔκανε μιά σειρά λάθη κεντριστικοῦ χαρακτήρα.—*327, 372.*

Μπέρζιν (Μπέρζιν, Ζιεμέλη*), Γ. Α.* (1881-1938)—ἕνας ἀπό τούς πιό παλιούς ἀγωνιστές τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῆς Λεττονίας καί ἀργότερα κομματικός καί κρατικός παράγοντας. Μέλος τοῦ κόμματος ἀπό τό 1902. Πῆρε μέρος στήν ἐπανάσταση τοῦ 1905-1907. Τό 1908 κατέφυγε στό ἐξωτερικό, ἦταν μέλος τοῦ Γραφείου τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ (1910) καί τοῦ Γραφείου τῶν ὁμάδων τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς Σοσιαλδημοκρατίας τῆς περιοχῆς Λεττονίας. Ἦταν ἀντιπρόσωπος στό IV συνέδριο τῆς Σοσιαλδημοκρατίας τῆς περιοχῆς Λεττονίας (Γενάρης 1914). Ἔπειτα ἀπό τό συνέδριο μέλος τῆς ἐπιτροπῆς Ἐξωτερικῶν τῆς ΣΔΠΛ καί μέλος τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου τοῦ κόμματος, τῆς ἐφημερίδας «Zihna» («Πάλη»). Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου κρατοῦσε διεθνιστική στάση, πῆρε μέρος στή συνδιάσκεψη τοῦ Τσίμμερβαλντ καί στή δημιουργία τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Τσίμμερβαλντ. Τό καλοκαίρι τοῦ 1917 γύρισε στήν Πετρούπολη, ὅπου πῆρε δραστήριο μέρος στήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση. Τό 1918 ἦταν πληρεξούσιος ἀντιπρόσωπος τῆς Σοβιετικῆς δημοκρατίας στήν Ἑλβετία. Τό 1919 ἦταν Λαϊκός Ἐπίτροπος Παιδείας τῆς Σοβιετικῆς Λεττονίας. Ἀπό τό 1920 πέρασε πάλι σέ διπλωματική δουλιά. Ἀπό τό 1932 διευθυντής τῆς Κεντρικῆς διεύθυνσης Ἀρχείων τῆς ΕΣΣΔ καί τῆς ΟΣΣΔ τῆς Ρωσίας.—*159.*

ἦταν σοσιαλσωβινιστής. Τό 1917 μπῆκε στή φιλελευθερο-σοσιαλιστική κυβέρνηση συνασπισμοῦ τοῦ Ἔντεν, ὑποστήριζε τή στρατιωτική ἐπέμβαση ἐνάντια στή Σοβιετική Ρωσία. Στά 1920, 1921-1923 καί 1924-1925 ἦταν ἐπικεφαλῆς σοσιαλδημοκρατικῶν κυβερνήσεων.—*110, 152, 255.*

Μπράουν (Braun), *Ὄττο* (1872-1955)—ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ἀπό τό 1912 ἦταν μέλος τῆς Διοίκησης τοῦ Γερμανικοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Ἀπό τό 1913 μέλος τῆς πρωσσικῆς Βουλῆς. Στόν καιρό τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σωσιαλσωβινιστής. Ἀπό τό Νοέμβρη τοῦ 1918 ὑπουργός Ἀγροτικῆς οἰκονομίας τῆς Πρωσσίας. Ἦταν μέλος τῆς γερμανικῆς Ἐθνικῆς συνέλευσης καί βουλευτής τοῦ Ράιχσταγκ. Στά 1920-1932 (μέ διαλείμματα) ἐπικεφαλῆς τῆς κυβέρνησης συνασπισμοῦ τῆς Πρωσσίας, πού ἀποτελοῦνταν ἀπό ἀντιπροσώπους τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος καί τῶν ἀστικῶν κομμάτων. Ἔπαιρνε δραστήριο μέρος στήν κατάπνιξη τοῦ ἐπαναστατικοῦ καί τοῦ ἀπεργιακοῦ κινήματος τοῦ γερμανικοῦ προλεταριάτου, ἐπανειλημμένα ἔκανε κακοήθεις ἐπιθέσεις ἐνάντια στό ΚΚΣΕ καί στήν ΕΣΣΔ.—*156.*

Μπρέιλσφορντ (Brailsford), *Χένρι Νοέλ* (γεν. τό 1873)—ἄγγλος, ἀστός δημοσιολόγος, πασιφιστής. Ὑποστήριζε τό ἐθνικοαπελευθερωτικό κίνημα στά Βαλκάνια, στήν Ἰρλανδία, στήν Αἴγυπτο καί στήν Ἰνδία. Συνεργαζόταν δραστήρια στόν ἀγγλικό φιλελεύθερο καί ἐργατικό τύπο. Ἐπειδή δέν συμφωνοῦσε μέ τήν ἰμπεριαλιστική πολιτική τῆς ἀγγλικῆς κυβέρνησης, τό 1907 προσχώρησε στό Ἀνεξάρτητο ἐργατικό κόμμα. Ἀπό τήν ἀρχή τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἦταν ἕνας ἀπό τούς καθοδηγητές τῆς πασιφιστικῆς Ἕνωσης τοῦ δημοκρατικοῦ ἐλέγχου. Στά 1922-1926 ἦταν διευθυντής τοῦ ὀργάνου τοῦ Ἀνεξάρτητου ἐργατικοῦ κόμματος «The New Leader» («Νέος ἡγέτης»). Ἔβλεπε μέ συμπάθεια τήν ΕΣΣΔ, τήν ὁποία ἐπισκέφθηκε τό 1920 καί τό 1927.—*225-226.*

Μπρονστέιν—*βλ.* Τρότσκι, Λ. Ντ.

Μπρονστέιν, Σ. Γ.—*βλ.* Σεμκόβσκι, Σ.

Μπύχνερ (Büchner), *Φρίντριχ Κάρλ Χριστιάν Λούντβιχ* (1824-1899)—γερμανός ἀστός φιλόσοφος, ἕνας ἀπό τούς κυριότερους ἐκπροσώπους τοῦ χυδαίου ὑλισμοῦ, ἀστός ρεφορμιστής· γιατρός. Ἀπό τό 1852 ὑφηγητής τῆς ἰατροδικαστικῆς στό Πανεπιστήμιο τοῦ Τύμπινγκεν. Στό βασικό ἔργο του «Δύναμη καί ὕλη» ἔκανε συστηματική ἔκθεση τοῦ χυδαίου ὑλισμοῦ. Ὁ Μπύχνερ, παρά τό ὅτι θεωροῦσε τίς θετικές ἐπιστῆμες βάση τῆς κοσμοθεωρίας, ὡστόσο ἀγνοοῦσε τή διαλεκτική, ἀναβίωσε τίς μηχανιστικές ἀντιλήψεις γιά τή φύση καί τήν κοινωνία. Εἶναι συγγραφέας τῶν βιβλίων: «Ὁ ἄνθρωπος καί ἡ θέση του μέσα στή φύση...», «Δαρβινισμός καί σοσιαλισμός» καί ἄλλα.—*53.*

Ν

Ναπολέων Γ΄ (Βοναπάρτης Λουδοβίκος) (1808-1873)—αὐτοκράτορας τῆς Γαλλίας ἀπό τό 1852 ὥς τό 1870, ἀνεψιός τοῦ Ναπολέοντα Α΄. Μετά τήν ἧττα τῆς ἐπανάστασης τό 1848 ἐκλέχτηκε πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας· τή νύχτα τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 ἔκανε πολιτικό πραξικόπημα. Χαρακτηρισμός τοῦ Ναπολέοντα Γ΄ δόθηκε στό ἔργο τοῦ Κ. Μάρξ «Ἡ 18η Μπρυμαίρ τοῦ

στό φασισμό καί τήν προετοιμασία ἀπό τούς ἰμπεριαλιστές τοῦ δεύτερου παγκόσμιου πολέμου.—*218.*

Ντολγκοροῦκοφ, Πάβελ Ντμ. (1866-1930)—πρίγκιπας, μεγαλοτσιφλικάς, καντέτος. Στά 1893-1906 νομαρχιακός προεστός τῶν εὐγενῶν στό κυβερνεῖο Μόσχας. Ἕνας ἀπό τούς ἱδρυτές τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων· πρόεδρος τῆς ΚΕ του στά 1905-1911, ἀργότερα ἀντιπρόεδρος. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση πῆρε ἐνεργό μέρος στίς συνωμοσίες τῶν λευκοφρουριτῶν ἐνάντια στή Σοβιετική ἐξουσία. Γιά τήν ἀντεπαναστατική του δράση καταδικάστηκε.—*104-105.*

Ντυμά (Dumas), *Σάρλ* (γεν. τό 1883)—δημοσιογράφος καί δημοσιολόγος, μέλος τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Γαλλίας, βουλευτής. Συνεργαζόταν σέ πολλά γαλλικά καί ξένα σοσιαλιστικά ὄργανα τύπου. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σοσιαλσωβινιστής.—*216.*

Ο

Οὐέμπ (Webb), *Σίντνεϋ* (1859-1947)—γνωστός ἄγγλος κοινωνικός παράγοντας, ρεφορμιστής. Μαζί μέ τή σύζυγό του Βεατρίκη Οὐέμπ ἔγραψε μιά σειρά ἐργασίες γιά τήν ἱστορία καί τή θεωρία τοῦ ἀγγλικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Ἰδεολόγος τῆς μικροαστικῆς τάξης καί τῆς ἐργατικῆς ἀριστοκρατίας. Ὁ Σίντνεϋ Οὐέμπ στά ἔργα του προπαγάνδιζε τήν ἰδέα τῆς εἰρηνικῆς λύσης τοῦ ἐργατικοῦ ζητήματος μέσα στά πλαίσια τῆς καπιταλιστικῆς κοινωνίας. Ἦταν ἕνας ἀπό τούς ἱδρυτές τῆς ρεφορμιστικῆς Φαβιανῆς ἑταιρίας. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου κρατοῦσε σοσιαλσωβινιστική στάση. Πῆρε μέρος στήν πρώτη (1924) καί στή δεύτερη (1929-1931) κυβέρνηση τῶν ἐργατικῶν. Ἔδειχνε συμπάθεια πρός τή Σοβιετική Ἕνωση.—*272.*

Π

Πάννεκουκ (Panneckoek), *Ἄντονι* (Α. Π.) (1873-1960)—ὀλλανδός σοσιαλδημοκράτης. Τό 1907 ἦταν ἕνας ἀπό τούς ἱδρυτές τῆς ἐφημερίδας «De Tribune» («Τό βῆμα»), ὀργάνου τῆς ἀριστερῆς πτέρυγας τοῦ ὀλλανδικοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος (κόμμα τῶν «τριμπουνιστῶν»). Ἀπό τό 1910 ἦταν στενά συνδεμένος μέ τούς ἀριστερούς γερμανούς σοσιαλδημοκράτες καί συνεργαζόταν δραστήρια στά ὄργανά τους. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἦταν διεθνιστής, πῆρε μέρος στήν ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ «Vorbote» («Προάγγελος»)—θεωρητικοῦ ὀργάνου τῶν ἀριστερῶν τοῦ Τσίμμερβαλντ. Στά 1918-1921 μπῆκε στό Κομμουνιστικό κόμμα τῆς Ὀλλανδίας καί πῆρε μέρος στίς ἐργασίες τῆς Κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς. Κρατοῦσε ὑπεραριστερή, σεχταριστική θέση. Ὁ Β. Ι. Λένιν στό ἔργο «Ὁ «ἀριστερισμός» παιδική ἀρρώστια τοῦ κομμουνισμοῦ» ἔκανε αὐστηρή κριτική στίς ἀπόψεις τοῦ Πάννεκουκ καί τῶν ἄλλων «ὑπεραριστερῶν». Τό 1921 ὁ Πάννεκουκ βγῆκε ἀπό τό Κομμουνιστικό κόμμα καί ὕστερα ἀπό λίγο ἀποχώρησε ἀπό τήν ἐνεργό πολιτική.—*37, 101-102, 152, 219, 255, 307, 308, 331.*

Πέις (Paish), *Τζώρτζ* (1867-1957)—ἄγγλος ἀστός οἰκονομολόγος καί στατιστικός, πασιφιστής. Ἦταν συνεργάτης τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς (1881-1900) καί ἕνας ἀπό τούς διευθυντές (1900-1916) τῆς ἀγγλικῆς συντηρητικῆς ἐφημερί-

μικρή ἀτομική ἰδιοκτησία καί ἔκανε κριτική ἀπό μικροαστική σκοπιά στή μεγάλη καπιταλιστική ἰδιοκτησία. Πρότεινε νά ὀργανωθεῖ εἰδική «Λαϊκή τράπεζα» πού μέ τίς «δωρεάν πιστώσεις» θά βοηθοῦσε τούς ἐργάτες νά ἀποκτήσουν δικά τους μέσα παραγωγῆς καί νά γίνουν βιοτέχνες. Ἐξίσου ἀντιδραστικό χαρακτήρα εἶχε καί τό οὐτοπικό σχέδιο τοῦ Προυντόν νά ἱδρυθοῦν ἰδιαίτερες «τράπεζες ἀνταλλαγῆς», πού μέ τή βοήθειά τους οἱ ἐργαζόμενοι θά μποροῦσαν τάχα νά ἐξασφαλίσουν μιά «δίκαιη» διάθεση τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας τους, χωρίς νά θίγεται ταυτόχρονα ἡ καπιταλιστική ἰδιοκτησία στά ἐργαλεῖα καί στά μέσα παραγωγῆς. Ὁ Προυντόν θεωροῦσε τό κράτος σάν τήν κύρια πηγή τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων καί πρόβαλε οὐτοπικά σχέδια εἰρηνικῆς «διάλυσης τοῦ κράτους», προπαγάνδιζε τήν ἀρνητική στάση ἀπέναντι στήν πολιτική πάλη. Τό 1846 ἔβγαλε τό βιβλίο «Τό σύστημα τῶν οἰκονομικῶν ἀντιθέσεων, ἤ ἡ φιλοσοφία τῆς ἀθλιότητας», ὅπου διατύπωσε τίς μικροαστικές φιλοσοφικές καί οἰκονομικές ἀντιλήψεις του. Ὁ Μάρξ στήν ἐργασία του «Ἡ ἀθλιότητα τῆς φιλοσοφίας» ἔκανε συντριπτική κριτική στό βιβλίο τοῦ Προυντόν κι'ἔδειξε ὅτι δέν ἔχει καμιά ἐπιστημονική βάση. Ὅταν στήν περίοδο τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1848 ἐκλέχτηκε μέλος τῆς Συντακτικῆς συνέλευσης, ὁ Προυντόν καταδίκασε τίς ἐπαναστατικές ἐκδηλώσεις τῆς ἐργατικῆς τάξης· ἐπιδοκίμασε τό βοναπαρτικό πραξικόπημα τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851, πού εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τήν ἐγκαθίδρυση στή Γαλλία τοῦ καθεστῶτος τῆς Δεύτερης αὐτοκρατορίας.—*48, 49, 82.*

Ρ

Ρακόβσκι, Χ. Γκ. (1873-1941)—ἀπό τήν ἀρχή τῆς δεκαετίας 1890-1900 πῆρε μέρος στό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ρουμανίας, τῆς Ἑλβετίας καί τῆς Γαλλίας. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἦταν κεντριστής. Στό Μπολσεβίκικο κόμμα ἦταν ἀπό τό 1917. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση βρισκόταν σέ κομματική καί σοβιετική δουλιά. Ἀπό τό 1918 ἦταν πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῶν Λαϊκῶν ἐπιτρόπων τῆς Οὐκρανίας, ἀπό τό 1923 σέ διπλωματική ὑπηρεσία στήν Ἀγγλία καί στή Γαλλία. Ἦταν ἕνας ἀπό τούς δραστήριους παράγοντες τῆς τροτσκιστικῆς ἀντιπολίτευσης, γι'αὐτό καί τό 1927 στό XV συνέδριο τοῦ ΠΚΚ (μπ) διαγράφηκε ἀπό τό κόμμα. Τό 1935 ἀποκαταστάθηκε καί τό 1938 γιά ἀντικομματική δράση διαγράφηκε ξανά ἀπό τό κόμμα.—*331.*

Ράντεκ, Κ. Μπ. (1885-1939)—ἀπό τίς ἀρχές τῆς δεκαετίας 1900-1910 ἔπαιρνε μέρος στό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα τῆς Γαλικίας, τῆς Πολωνίας καί τῆς Γερμανίας· συμμετεῖχε στίς ἐκδόσεις τῶν γερμανῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Στά χρόνια τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἀκολουθοῦσε διεθνιστικές θέσεις, παρουσιάζοντας, ὡστόσο, ταλαντεύσεις πρός τόν κεντρισμό. Κρατοῦσε λαθεμένη θέση στό ζήτημα τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν. Στό Μπολσεβίκικο κόμμα ἀνῆκε ἀπό τό 1917. Τήν περίοδο τῆς συζήτησης τῆς εἰρήνης τοῦ Μπρέστ ἦταν «ἀριστερός κομμουνιστής». Ἀπό τό 1923 δραστήριος παράγοντας τῆς τροτσκιστικῆς ἀντιπολίτευσης καί γι'αὐτό τό 1927 στό XV συνέδριο τοῦ ΠΚΚ (μπ) διαγράφηκε ἀπό τό κόμμα. Τό 1930 ἀποκαταστάθηκε καί τό 1936 διαγράφηκε ξανά ἀπό τό κόμμα γιά τήν ἀντικομματική του δράση.—*219.*

Ραντίστσεφ, Α. Ν. (1749-1802)—ἐπιφανής ρῶσος συγγραφέας, ἐπαναστάτης

τούς γαιοκτήμονες. 'Ωστόσο, περιορισμένος ἀπό τήν ἀστική κοσμοαντίληψη, ἀρνιόταν τήν ὕπαρξη τῆς ταξικῆς πάλης στήν καπιταλιστική κοινωνία. 'Ο Μάρξ, σημειώνοντας τίς ὑπηρεσίες τοῦ Σμίθ στήν ἀνάπτυξη τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ταυτόχρονα ἔδειξε τό στενό ἀστικό χαρακτήρα, τήν ἀντιφατικότητα καί τό ἐσφαλμένο τῶν ἀπόψεών του. Τό σωστό καθορισμό τῆς ἀξίας τοῦ ἐμπορεύματος μέ τό χρόνο ἐργασίας πού αὐτό περικλείει, ὁ Σμίθ τόν συγχέει μέ τήν ἀξία τῆς ἴδιας τῆς ἐργασίας. 'Ισχυριζόμενος ὅτι στόν καπιταλισμό ἡ ἀξία σχηματίζεται μόνο ἀπό τά ἔσοδα—τό μισθό ἐργασίας, τό κέρδος καί τή γαιπρόσοδο, παράλειπε λαθεμένα τήν ἀξία τοῦ σταθεροῦ κεφαλαίου πού καταναλώνεται γιά τήν παραγωγή τοῦ ἐμπορεύματος. Τίς λαθεμένες θέσεις τοῦ Σμίθ τίς χρησιμοποίησαν οἱ ἀστοί χυδαῖοι οἰκονομολόγοι γιά τή θεωρητική ὑπεράσπιση τοῦ καπιταλισμοῦ.—*64.*

Σμίθ (Schmidt), *Κόνραντ* (1863-1932)—γερμανός οἰκονομολόγος καί φιλόσοφος. Στίς ἀρχές τῆς δράσης του ἔκλινε πρός τήν ἀναγνώριση τῆς οἰκονομικῆς διδασκαλίας τοῦ Μάρξ, ἀργότερα ἔγινε ρεβιζιονιστής. Στόν τομέα τῆς φιλοσοφίας ἔστεκε στίς θέσεις τοῦ νεοκαντιανισμοῦ.—*369.*

Σμιρνόφ, Ε.—*βλ.* Γκούρεβιτς, Ε. Λ.

Σοῦλτσε (Schultze), *Ἔρνστ* (1874-1943)—γερμανός ἀστός οἰκονομολόγος, ἀπολογητής τοῦ γερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. 'Από τό 1922 καθηγητής τῆς ἀνώτερης ἐμπορικῆς σχολῆς τῆς Λειψίας, ἀπό τό 1925 διευθυντής τοῦ 'Ινστιτούτου παγκόσμιας οἰκονομίας. Ἔγραψε μιά σειρά ἀπό ἐργασίες πάνω στά ζητήματα τῆς παγκόσμιας οἰκονομίας καί πολιτικῆς.—*236-237.*

Στάιν (Stein), *Λόρεντς* (1815-1890)—γερμανός ἀστός πολιτειολόγος, χυδαῖος οἰκονομολόγος. Καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Κιέλου (1846-1851) καί τῆς Βιέννης (1855-1885). Στήν κοσμοθεωρία του, ξεκινώντας ἀπό τή συντηρητική ἰδεαλιστική διδασκαλία τοῦ Χέγγελ γιά τή μοναρχία πού εἶναι «πάνω ἀπό τάξεις», συνδύαζε ἐκλεκτικά τόν ἰδεαλισμό καί τόν ὑλισμό. Στήν ἀνάλυση τῆς κοινωνικοπολιτικῆς πραγματικότητας, χρησιμοποιοῦσε τήν ἰδεαλιστική διαλεκτική, πού εἶχε ἀπολογητικό χαρακτήρα. Στίς ἐργασίες του ἐξυμνοῦσε τή συνταγματική μοναρχία τῶν εὐγενῶν καί τῶν ἀστῶν πού τήν παρίστανε σάν «κοινωνική» μοναρχία, πού δῆθεν ἀντιπροσώπευε τά συμφέροντα ὅλου τοῦ λαοῦ καί συμφιλίωνε τίς ἀνταγωνιστικές ταξικές ἀντιθέσεις. 'Ο Ἔνγκελς τοποθετοῦσε τόν Στάιν στούς «σπεκουλάντες φιλόσοφους πού ἔκαναν τόν ἔξυπνο, οἱ ὁποῖοι μετάφρασαν θέσεις ξένων συγγραφέων στήν ἀκατανόητη γι'αὐτούς γλώσσα τοῦ Χέγγελ» (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 13ος, σελ. 490).—*55.*

Στρέμπελ (Ströbel), *Χένριχ* (1869-1945)—γερμανός σοσιαλδημοκράτης, κεντριστής. Στά 1905-1916 ἦταν μέλος τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Κεντρικοῦ 'Οργάνου τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας—τῆς ἐφημερίδας «Vorwärts» («'Εμπρός»). Στά 1908-1918—βουλευτής στή Βουλή τῆς Πρωσσίας. Στίς ἀρχές τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ὁ Στρέμπελ ἦταν ἐνάντια στό σοσιαλσωβινισμό καί τόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, προσχώρησε στήν ἀριστερή ὁμάδα «Διεθνής», στήν ὁποία ἐκπροσωποῦσε τό ρεῦμα πού ταλαντευόταν πρός τήν πλευρά τοῦ καουτσκισμοῦ. Τό 1916 πέρασε ὁλοκληρωτικά στίς θέσεις τοῦ καουτσκισμοῦ. Τό 1917 ἦταν ἕνας ἀπό τούς πρωτεργάτες τῆς δημιουργίας τοῦ 'Ανεξάρτητου σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας. Τό Νοέμβρη

Φ

νός ὑλιστής φιλόσοφος καί ἀθεϊστής, ἕνας ἀπό τούς προδρόμους τοῦ μαρξισμοῦ. Ὁ Φόϋερμπαχ ἔκανε κριτική στήν ἰδεαλιστική φιλοσοφία τοῦ Χέγγελ, ἔδειξε τή σύνδεση τοῦ ἰδεαλισμοῦ μέ τή θρησκεία, ὡστόσο στήν ἐξήγηση τῶν κοινωνικῶν φαινομένων ἔμεινε ἰδεαλιστής. Ὁ ὑλισμός του ἦταν μεταφυσικός καί ἐνατενιστικός. Δέν μπόρεσε νά καταλάβει τό ρόλο τῆς πράξης στό προτσές τῆς γνώσης καί τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης. Στά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ὁ Φόϋερμπαχ ἐνδιαφέρθηκε γιά τή σοσιαλιστική φιλολογία, διάβασε τό «Κεφάλαιο» τοῦ Μάρξ καί τό 1870 μπῆκε στό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Γερμανίας.

Ὁλόπλευρη ἀνάλυση τῆς φιλοσοφίας τοῦ Φόϋερμπαχ δίνεται στό ἔργο τοῦ Κ. Μάρξ «Θέσεις γιά τόν Φόϋερμπαχ», στό ἔργο τῶν Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς «Ἡ γερμανική ἰδεολογία» καί στό ἔργο τοῦ Φ. Ἔνγκελς «Ὁ Λουδοβίκος Φόϋερμπαχ καί τό τέλος τῆς κλασικῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας», καθώς καί στό βιβλίο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Ὑλισμός καί ἐμπειριοκριτικισμός».—*46-47, 51, 52, 53, 82, 240, 387.*

Φόχτ (Vogt), *Κάρλ* (1817-1895)—γερμανός φυσιοδίφης, ἕνας ἀπό τούς κυριότερους ἐκπροσώπους τοῦ χυδαίου ὑλισμοῦ. Πῆρε μέρος στήν ἐπανάσταση 1848-1849 στή Γερμανία. Μετά τήν ἧττα τῆς ἐπανάστασης κατέφυγε στήν Ἑλβετία. Ἔγραψε μιά σειρά ἔργα ζωολογίας, γεωλογίας καί φυσιολογίας. Ὄντας ὀπαδός τοῦ χυδαίου ὑλισμοῦ, ὑποστήριζε ὅτι «ἡ σκέψη βρίσκεται περίπου στήν ἴδια σχέση μέ τόν ἐγκέφαλο, ὅπως ἡ χολή μέ τό συκώτι ἤ τό οὖρο μέ τό νεφρό» («Γράμματα γιά τή φυσιολογία», Πετρούπολη, 1867, σελ. 298). Φανατικός ἀντίπαλος τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ, ἔπαιρνε μέρος στούς διωγμούς τῶν προλετάριων ἐπαναστατῶν, ἔκανε συκοφαντικές δηλώσεις γιά τή δράση τοῦ Κ. Μάρξ καί τοῦ Φ. Ἔνγκελς. Ὁ Μάρξ στή σατυρική μπροσούρα «Ὁ κύριος Φόχτ» (1860) ξεσκέπασε τόν Φόχτ σάν μυστικό πληρωμένο πράκτορα τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς, Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 14ος, σελ. 395-691).—*53.*

Φράνκ (Frank), *Λοῦντβιχ* (1874-1914)—γερμανός σοσιαλδημοκράτης, ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τῶν ἀναθεωρητῶν, σοσιαλσωβινιστής, δικηγόρος. Ἀπό τό 1907 μέλος τοῦ Ράιχσταγκ. Στό συνέδριο τοῦ κόμματος πού ἔγινε στό Μαγδεμβοῦργο (1910) τάχθηκε ὑπέρ τῆς ψήφισης τῶν πολεμικῶν πιστώσεων. Στίς ἀρχές τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου πῆγε ἐθελοντής στό στρατό καί σκοτώθηκε στό μέτωπο.—*378.*

Χ

Χάαζε (Haase), *Οὔγκο* (1863-1919)—ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, κεντριστής. Τό 1911 ἐκλέχτηκε πρόεδρος τῆς Διοίκησης τοῦ γερμανικοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Βουλευτής τοῦ Ράιχσταγκ στά 1897-1907 καί στά 1912-1918. Ἀπό τό 1912 πρόεδρος τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας τοῦ Ράιχσταγκ. Τόν καιρό τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου ἀκολουθοῦσε κεντριστικές θέσεις. Τό 1917 ἵδρυσε μαζί μέ τόν Κάουτσκι τό «Ἀνεξάρτητο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Γερμανίας». Ὁ Λένιν ἀποκαλοῦσε τόν Χάαζε καί τούς ἄλλους ἡγέτες τοῦ κόμματος τῶν γερμανῶν «ἀνεξάρτητων» «λακέδικες ψυχές, δογματιστές, δειλούς, ἄβουλους συνεργούς τῆς ἀστικῆς τάξης καί ρεφορμιστές» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 29ος, σελ. 520). Τόν καιρό τῆς ἐπανάστασης τοῦ Νοέμβρη 1918 στή Γερμανία, ὁ Χάαζε ἔγινε μέλος τοῦ

B

C

F

G

H

J

K

L

M

V

W

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

('Ιούλης 1914-Αὔγουστος 1915)

1914

'Ιούλης, 1914-Αὔγουστος, 1915.
'Ο Λένιν ζεῖ στό χωριό Πορόνιν (Αὐστροουγγαρία) καί μετά στή Βέρνη ('Ελβετία)· καθοδηγεῖ τήν πάλη τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος καί τῆς ἐργατικῆς τάξης τῆς Ρωσίας ἐνάντια στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο, γιά τήν ἀνατροπή τοῦ τσαρισμοῦ καί τοῦ καπιταλισμοῦ· ἐπεξεργάζεται τή θεωρία καί τήν τακτική τοῦ κόμματος πάνω στά ζητήματα τοῦ πολέμου, τῆς εἰρήνης καί τῆς ἐπανάστασης· διευθύνει τήν ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»· συσπειρώνει τά ἐπαναστατικά στοιχεῖα τῆς διεθνοῦς σοσιαλδημοκρατίας.

19 τοῦ 'Ιούλη (1 τοῦ Αὐγούστου).
'Ο Λένιν μαθαίνει στό χωριό Πορόνιν ὅτι ἡ Γερμανία κήρυξε τόν πόλεμο κατά τῆς Ρωσίας. 'Εξετάζει μέ τούς μπολσεβίκους πού συγκεντρώθηκαν στό διαμέρισμά του τήν κατάσταση πού δημιουργήθηκε· ὑπογραμμίζει τήν ἀνάγκη νά βρεθοῦν νέες μορφές καί τρόποι κομματικῆς δουλιᾶς στίς συνθῆκες τοῦ πολέμου, νά ἀποκατασταθεῖ ἡ σύνδεση μέ τίς κομματικές ὀργανώσεις στή Ρωσία, πού διακόπηκε ἀπό τόν πόλεμο· ἐκφράζει τήν πεποίθηση ὅτι ὁ πόλεμος θά ἐπιταχύνει τήν ἐπανάσταση.

'Ιούλης, 20 (Αὔγουστος, 2).
'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Μ. Β. Κομπέτσκι στήν Κοπεγχάγη (Δανία) παρακαλεῖ νά τόν πληροφορεῖ καί νά τοῦ γνωστοποιεῖ τίς σπουδαιότερες εἰδήσεις (ἰδιαίτερα γιά τή Ρωσία) ἀπό τίς ἐφημερίδες, οἱ ὁποῖες δέν φτάνουν στό Παρίσι· ρωτάει μήπως ὁ Κομπέτσκι ἔχει σύνδεση μέ τή Στοκχόλμη καί ἄν μπορεῖ νά στέλνει γράμματα.

'Ιούλης, 25 (Αὔγουστος, 7).
Γίνεται ἔρευνα στό διαμέρισμα τοῦ Λένιν, μέ ὑπόδειξη τῶν αὐστριακῶν ἀρχῶν μέ τήν ψευδή καταγγελία πού κατηγοροῦσε τόν Λένιν γιά κατασκοπεία.

Δίνεται διαταγή στόν Λένιν νά παρουσιαστεῖ στή χωροφυλακή τῆς πόλης Νόβι Τάργκ τῆς ἐπαρχίας Γαλικίας. 'Ο Λένιν στέλνει τηλεγράφημα στόν διευθυντή τῆς ἀστυνομίας τῆς Κρακοβίας μέ τήν παράκληση νά ἐπιβεβαιώσει ὅτι εἶναι πολιτικός πρόσφυγας καί διαμαρτύρεται κατά τῆς παράνομης κράτησής του.

Ἰούλης, 26 (Αὔγουστος, 8).	Ὁ Λένιν μέ κλήση τῆς χωροφυλακῆς πηγαίνει στό Νόβι Τάργκ, ὅπου τόν συλλαμβάνουν καί τόν κλείνουν στή φυλακή.
26 τοῦ Ἰούλη–6 τοῦ Αὐγούστου (8-19 τοῦ Αὐγούστου).	Ὁ Λένιν βρίσκεται στή φυλακή τοῦ Νόβι Τάργκ, στό θάλαμο συζητάει μέ τούς φυλακισμένους ἀγρότες, τούς δίνει συμβουλές πῶς νά πετύχουν γρηγορότερα καί σωστότερα τήν ἐπίλυση τῶν ζητημάτων τους, γράφει διαμαρτυρίες, αἰτήσεις κτλ. Ὁ Λένιν, ἐνῶ βρίσκεται στή φυλακή, σκέπτεται τά καθήκοντα καί τήν τακτική τοῦ Κόμματος τῶν μπολσεβίκων σχετικά μέ τόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο πού εἶχε ἀρχίσει.
Αὔγουστος, 5 (18).	Ἡ ὑπόθεση Λένιν διακόπηκε «ἀπό ἔλλειψη στοιχείων γιά τήν ἀνακίνηση δικαστικῆς ἀνάκρισης».
Αὔγουστος, 6 (19).	Ὁ Λένιν ἀποφυλακίζεται καί ἐπιστρέφει στό Πορόνιν.
Αὔγουστος, 7 (20).	Ὁ Λένιν στό ὑστερόγραφο τοῦ γράμματος τῆς Ν. Κ. Κρούπσκαγια πρός τόν Β. Ἄντλερ, ἐκφράζει τίς εὐχαριστίες του σ'αὐτόν καί πρός τόν Γκ. Ντιαμάντ, πού τόν βοήθησαν νά ἀποφυλακιστεῖ.
Αὔγουστος, 13 (26).	Ὁ Λένιν στό Νόβι Τάργκ παίρνει ἄδεια διέλευσης ἀπό τό Πορόνιν στή Βιέννη μέσω τῆς Κρακοβίας.
Ἀνάμεσα στίς 13 καί 23 τοῦ Αὐγούστου (26 τοῦ Αὐγούστου καί 5 τοῦ Σεπτέμβρη).	Ὁ Λένιν μαζί μέ τήν Ν. Κ. Κρούπσκαγια καί τήν μητέρα της Ἐλιζαβέτα Βασίλιεβνα, ἀναχωροῦν ἀπό τό Πορόνιν στήν Κρακοβία. Στήν Κρακοβία πετυχαίνει τήν ἔκδοση ἄδειας γιά νά ἀναχωρήσει ἀπό τήν Αὐστρία σέ οὐδέτερη χώρα—τήν Ἑλβετία. Στό δρόμο γιά τήν Ἑλβετία ὁ Λένιν σταματάει γιά μιά μέρα στή Βιέννη, ἐπισκέπτεται τόν Β. Ἄντλερ.
Αὔγουστος, 23 (Σεπτέμβρης, 5).	Ὁ Λένιν στή διαδρομή ἀπό τή Ζυρίχη πρός τή Βέρνη στέλνει στόν Β. Ἄντλερ κάρτα μέ εὐχαριστίες γιά τή βοήθεια πού πῆρε γιά νά περάσει ἀπό τήν Αὐστροουγγαρία στήν Ἑλβετία.
	Ὁ Λένιν φτάνει μέ τήν οἰκογένειά του στή Βέρνη.
	Ὁ Λένιν ἐπισκέπτεται τό βράδυ τόν γραμματέα τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Ἑλβετίας Ρ. Γκρίμμ, συζητάει μαζί του πάνω στά ζητήματα: ὁ χαρακτήρας τοῦ πολέμου, ἡ χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, τά καθήκοντα καί ἡ τακτική τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τῶν κομμάτων της στίς συνθῆκες τοῦ πολέμου.
Αὔγουστος, 23-24. (Σεπτέμβρης, 5-6).	Ὁ Λένιν γράφει τίς θέσεις γιά τόν πόλεμο.
Αὔγουστος, 24 (Σεπτέμβρης, 6).	Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι στή Γενεύη, τοῦ γνωστοποιεῖ ὅτι ἔφτασε καλά στή Βέρνη καί

ὅτι σκοπεύει νά ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ· τόν παρακαλεῖ νά τοῦ γνωρίσει τίς συνθῆκες ζωῆς στή Γενεύη, νά διευκρινίσει τή δυνατότητα χρησιμοποίησης τῆς βιβλιοθήκης τῆς Γενεύης «Σύνδεσμος ἀναγνωστῶν»· ρωτάει ἄν ὑπάρχει ἐκεῖ τυπογραφεῖο, μήπως μπορεῖ νά ἐκδόσει «φυλλάδιο κ.ἄ.» ἐνάντια στόν πόλεμο καί ἐνάντια στούς σοσιαλσωβινιστές· ἐνδιαφέρεται ἄν ὑπάρχουν ἀκόμη μπολσεβίκοι στή Γενεύη, μαζί καί ἐκεῖνοι πού ἀναχωροῦν γιά τή Ρωσία.

Αὔγουστος, 24-26 (Σεπτέμβρης, 6-8). 'Ο Λένιν καθοδηγεῖ τή σύσκεψη τῶν μπολσεβίκων στή Βέρνη, κάνει εἰσήγηση γιά τή στάση τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος ἀπέναντι στόν πόλεμο. Οἱ θέσεις τοῦ Λένιν ψηφίζονται σάν «ἀπόφαση μιᾶς ὁμάδας σοσιαλδημοκρατῶν».

'Αργότερα ἀπό τίς 26 τοῦ Αὐγούστου (8 τοῦ Σεπτέμβρη). 'Ο Λένιν γράφει τήν εἰσήγηση τῶν θέσεων γιά τόν πόλεμο—τῆς ἀπόφασης τῆς σύσκεψης τῶν μπολσεβίκων, πού ἔγινε στή Βέρνη. Οἱ θέσεις μέ τόν τίτλο «Τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας στόν εὐρωπαϊκό πόλεμο» ἀντιγράφονται μέ τό χέρι σέ μερικά ἀντίτυπα καί μέ τήν ὑπογραφή «'Ομάδα σοσιαλδημοκρατῶν, μελῶν τοῦ ΣΔΕΚΡ» στέλνονται στά τμήματα ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ. 'Ο Β. Ι. Λένιν ἀναθέτει στόν Φ. Ν. Σαμόιλοφ, βουλευτή τῆς IV Κρατικῆς δούμας, νά μεταφέρει τίς θέσεις στή Ρωσία. 'Ο Λένιν προετοιμάζει τίς θέσεις γιά ἔκδοση σέ ξεχωριστό φυλλάδιο.

'Ο Λένιν συναντιέται καί συνομιλεῖ μέ τούς μπολσεβίκους πού ἦρθαν νά τόν συναντήσουν στή Βέρνη ἀπό τή Λωζάννη.

Αὔγουστος, 27 (Σεπτέμβρης, 9). 'Ο Λένιν γράφει γράμμα πρός τόν Β. Α. Τιχομίρνοφ στό Πορόνιν, μέ τό ὁποῖο τόν πληροφορεῖ γιά τήν ἄφιξή του στή Βέρνη, γιά τή σύντομη ἀναχώρηση τοῦ Φ. Ν. Σαμόιλοφ στή Ρωσία καί τούς τρόπους τακτοποίησης τῆς σύνδεσης μέ τή Ρωσία.

Τέλη τοῦ Αὐγούστου-Σεπτέμβρης. 'Ο Λένιν ἐργάζεται στή βιβλιοθήκη τῆς Βέρνης· μελετάει τή βιβλιογραφία γιά τόν ἰμπεριαλισμό, γιά τόν πόλεμο, πάνω σέ κοινωνικά καί οἰκονομικά ζητήματα. Στό τετράδιο μέ τόν τίτλο «Σημειώσεις γιά τόν πόλεμο», ὁ Λένιν ἀντιγράφει περικοπές ἀπό γερμανικές, γαλλικές, ἐλβετικές καί ἰταλικές ἐφημερίδες καί περιοδικά· συντάσσει ἕναν κατάλογο τῆς βιβλιογραφίας.

'Ο Λένιν γράφει τό ἄρθρο «'Ο εὐρωπαϊκός πόλεμος καί ὁ διεθνής σοσιαλισμός». Τό ἄρθρο ἔμεινε ἀτέλειωτο.

Σεπτέμβρης, 2 (15). 'Ο Λένιν σέ γράμμα πρός τή Συντακτική ἐπιτροπή τῶν ἐκδόσεων Γκρανάτ τήν πληροφορεῖ ὅτι σκοπεύει νά ζήσει στή Βέρνη· παρακαλεῖ νά τοῦ γνωρίσουν τή νέα προθε-

	σμία ὑποβολῆς τοῦ ἄρθρου «Κάρλ Μάρξ (Σύντομη βιογραφική σκιαγραφία μέ ἔκθεση τοῦ μαρξισμοῦ)», πού τοῦ ἀνατέθηκε γιά τό ἐγκυκλοπαιδικό λεξικό τοῦ Γκρανάτ.
'Αργότερα ἀπό τίς 14 (27) τοῦ Σεπτέμβρη.	'Ο Λένιν σ'ἀπάντηση στό γράμμα πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι γράφει γιά τήν ὀργάνωση τῆς ἔκδοσης μπολσεβίκικης φιλολογίας, εἶναι κατά τῶν παρατηρήσεων τοῦ Καρπίνσκι σχετικά μέ τίς «Θέσεις γιά τόν πόλεμο» καί τό μετριασμό τῆς κριτικῆς στή γερμανική σοσιαλδημοκρατία, ὑπογραμμίζει ὅτι εἶναι ἀνάγκη «νά ξεσηκωθοῦμε μέ ὅλες τίς δυνάμεις ἐνάντια στόν αἰσχρό σωβινισμό».
Πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Σεπτέμβρη -Νοέμβρης.	'Ο Λένιν ἐξακολουθεῖ νά ἐργάζεται πάνω στό ἄρθρο «Κάρλ Μάρξ»· μελετάει τά ἔργα τοῦ Κ. Μάρξ καί τοῦ Φ. Ἔνγκελς, τήν ἀλληλογραφία τοῦ Κ. Μάρξ μέ τόν Φ. Ἔνγκελς καί μέ ἄλλα πρόσωπα, τή φιλολογία γιά τόν Μάρξ καί τό μαρξισμό.
Πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Σεπτέμβρη 1915.	'Ο Λένιν μελετάει τή φιλολογία γιά τά ζητήματα τῆς φιλοσοφίας, συντάσσει περιλήψεις τῶν βιβλίων τοῦ Χέγγελ «'Η ἐπιστήμη τῆς λογικῆς», «Διαλέξεις γιά τήν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας», τοῦ βιβλίου τοῦ Φόϋερμπαχ «Ἔκθεση, ἀνάλυση καί κριτική τῆς φιλοσοφίας τοῦ Λάιμπνιτς» καί ἄλλων συγγραφέων· κάνει σύντομες σημειώσεις γιά τό βασικό περιεχόμενο τῶν βιβλίων πού διάβασε μέ τίς παρατηρήσεις του, γράφει τό ἀπόσπασμα «Σχετικά μέ τή διαλεκτική».
Σεπτέμβρης, 15 (28).	'Ο Λένιν σέ γράμμα πρός τόν Γ. Σ. Γκανέτσκι στό Πορόνιν, τόν παρακαλεῖ νά ἐξακριβώσει στή Νόυμαρκ, ἄν στάλθηκαν στήν 'Ελβετία «τά χαρτιά» (τό χειρόγραφο γιά τό ἀγροτικό ζήτημα) πού τοῦ πῆραν κατά τήν ἔρευνα.
Δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Σεπτέμβρη- 'Οχτώβρης.	'Ο Λένιν ἑτοιμάζει τήν μπροσούρα «'Ο εὐρωπαϊκός πόλεμος καί ὁ εὐρωπαϊκός σοσιαλισμός»· συγκεντρώνει ὑλικό, ἀντιγράφει περικοπές ἀπό βιβλία, ἄρθρα καί σχόλια ἀπό τόν τύπο τοῦ ἐξωτερικοῦ καί τῆς Ρωσίας, τίς συνοδεύει μέ δικές του παρατηρήσεις, συντάσσει τό σχέδιο τῆς μπροσούρας. 'Η μπροσούρα αὐτή δέν γράφτηκε.
Νωρίτερα ἀπό τίς 27 τοῦ Σεπτέμβρη (10 τοῦ 'Οχτώβρη).	'Ο Λένιν στή Βέρνη κάνει διάλεξη γιά τόν πόλεμο.
Σεπτέμβρης, 27 ('Οχτώβρης, 10).	'Ο Λένιν στή Βέρνη παίρνει μέρος στή διάλεξη ἑνός ἀπό τούς ἡγέτες τῆς Μπούντ, τοῦ Β. Κοσόβσκι (Μ. Γ. Λεβινσόν) «'Ο πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία»· κρατάει σύντομες σημειώσεις τῆς διάλεξης καί παίρνει μέρος στή συζήτηση, κάνοντάς του κριτική.

Νωρίτερα ἀπό τίς 28 τοῦ Σεπτέμβρη (11 τοῦ 'Οχτώβρη). — ῾Ο Λένιν ξαναδουλεύει τίς θέσεις «Τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας στόν εὐρωπαϊκό πόλεμο» τῆς διακήρυξης ἐξονόματος μιᾶς ὁμάδας μελῶν τοῦ ΣΔΕΚΡ.

῾Ο Λένιν στέλνει τή διακήρυξη στόν Β. Α. Καρπίνσκι μαζί μέ γράμμα καί τοῦ ἀναθέτει νά ὀργανώσει τήν ἔκδοση τῆς διακήρυξης, τηρώντας ἐξαιρετικά τούς συνωμοτικούς κανόνες.

῾Ο Λένιν ἀλληλογραφεῖ μέ τούς μπολσεβίκους πού ζοῦν στή Λωζάννη ἀπ'ἀφορμή τή διάλεξη πού πρόκειται νά κάνει ἐκεῖ ὁ Γκ. Β. Πλεχάνοφ, σχετικά μέ τή στάση τῶν σοσιαλιστῶν ἀπέναντι στόν πόλεμο· τούς πληροφορεῖ γιά τήν ἐπιθυμία του νά παρευρεθεῖ στή διάλεξη καί γιά τό χρόνο τῆς ἄφιξής του στή Λωζάννη.

Σεπτέμβρης, 28 ('Οχτώβρης, 11). — ῾Ο Λένιν φτάνει ἀπό τή Βέρνη στή Λωζάννη· συναντιέται καί συζητάει μέ τούς μπολσεβίκους πού βρίσκονται ἐκεῖ· τό βράδυ παίρνει μέρος στή διάλεξη τοῦ Γκ. Β. Πλεχάνοφ, κρατάει σέ τετράδιο σύντομες σημειώσεις ἀπό τή διάλεξη καί παίρνει μέρος στή συζήτηση, κάνοντας κριτική στίς σωβινιστικές ἀπόψεις τοῦ Πλεχάνοφ.

῾Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι τοῦ ἀνακοινώνει γιά τήν ὁμιλία του πάνω στή διάλεξη τοῦ Γκ. Β. Πλεχάνοφ καί γιά τήν πρόθεσή του νά κάνει διάλεξη στή Λωζάννη στίς 13 τοῦ 'Οχτώβρη (μέ τό νέο ἡμερολόγιο) καί τήν ἑπόμενη μέρα στή Γενεύη νά κάνει τή διάλεξη «῾Ο εὐρωπαϊκός πόλεμος καί ὁ εὐρωπαϊκός σοσιαλισμός». Τόν παρακαλεῖ νά ὀργανώσει τή διάλεξη αὐτή συνδέοντας «maximum κοινοῦ μέ minimum γνωστοποίησης στήν ἀστυνομία καί ἀστυνομικῆς ἀνάμιξης».

'Οχτώβρης, 1 (14). — ῾Ο Λένιν κάνει διάλεξη στή Λωζάννη μέ θέμα «Τό προλεταριάτο καί ὁ πόλεμος».

'Οχτώβρης, 2 (15). — ῾Ο Λένιν κάνει διάλεξη στή Γενεύη μέ θέμα «῾Ο εὐρωπαϊκός πόλεμος καί ὁ σοσιαλισμός» καί κρατάει σύντομες σημειώσεις ἀπό τίς ὁμιλίες πάνω στή διάλεξη.

'Οχτώβρης, 3 (16). — ῾Ο Λένιν μέ τήν ἐπιστροφή του στή Βέρνη παίρνει τά γράμματα τοῦ Α. Γκ. Σλιάπνικοφ—ἀντιπροσώπου τῆς ΕΠ καί τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού βρισκόταν στή Στοκχόλμη, στά ὁποῖα ἀναφέρεται ὅτι τό ρωσικό τμῆμα τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἡ μπολσεβίκικη ὁμάδα τῆς Δούμας καί οἱ κομματικές ὀργανώσεις τῆς Ρωσίας ἐγκρίνουν τίς θέσεις τοῦ Λένιν γιά τόν πόλεμο καί προσχωροῦν σ'αὐτές· στά γράμματα ὑπῆρχαν πληροφορίες γιά τήν κατάσταση στή Ρωσία καί παράκληση πρός τόν Λένιν νά δόσει πιό λεπτομερειακές ἐξηγήσεις πάνω στά ζητήματα τῆς τακτι-

κῆς καί τῶν συνθημάτων τοῦ κόμματος στίς συνθῆκες τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου.

'Οχτώβρης, 4 (17) Αὔγουστος τοῦ 1915. 'Ο Λένιν καί μέ ἐντολή του ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια ἔχουν μέσω τοῦ Α. Γκ. Σλιάπνικοφ στενή ἀλληλογραφία μέ τό Γραφεῖο τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ στή Ρωσία, μέ τήν 'Επιτροπή τῆς Πετρούπολης, μέ τούς μπολσεβίκους-βουλευτές τῆς IV Κρατικῆς δούμας καί μέ τίς τοπικές κομματικές ὀργανώσεις.

'Οχτώβρης, 4 (17). 'Ο Λένιν στό γράμμα του πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ τόν πληροφορεῖ γιά τήν παραλαβή τῶν γραμμάτων του καί στέλνει μέσω αὐτοῦ χαιρετισμό «σέ ὅλους τούς ρώσους φίλους»· ἐξηγεῖ λεπτομερειακά τήν τακτική τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας καί τά συνθήματα τῶν μπολσεβίκων στίς συνθῆκες τοῦ πολέμου· ὑπογραμμίζει τή σπουδαιότητα τῆς συνεποῦς καί ὀργανωμένης πάλης κατά τοῦ σωβινισμοῦ, «τοῦ διεθνοῦς ὀπορτουνισμοῦ καί τῶν προστατῶν του», ἐφιστᾶ τήν προσοχή στήν ἰδιαίτερη ζημιά τοῦ κεντρισμοῦ-καουτσκισμοῦ· τόν παρακαλεῖ νά τοῦ ἐκθέσει λεπτομερειακά τό φυλλάδιο τῆς ΕΠ γιά τόν πόλεμο, νά τόν πληροφορήσει γιά τήν ἀπήχηση πού εἶχε στούς ἐργάτες, ὅπως ἐπίσης καί γιά τό συσχετισμό τῶν δυνάμεων στίς κομματικές ὀργανώσεις τῆς Πετρούπολης.

'Ο Λένιν γράφει τίς παρατηρήσεις του σχετικά μέ τό σχέδιο ἀπάντησης τῶν μπολσεβίκων πού τοῦ στείλανε ἀπό τή Ρωσία στό τηλεγράφημα τοῦ Ε. Βαλντερβέλντε πρός τή σοσιαλδημοκρατική ὁμάδα τῆς Δούμας, μέ τήν ἔκκληση νά ὑποστηρίξουν τήν τσαρική κυβέρνηση στόν πόλεμο κατά τῆς Γερμανίας.

'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι τόν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε «εὐχάριστα νέα» ἀπό τή Ρωσία, ὅτι ἀποφασίστηκε νά ἐπανεκδοθεῖ τό Κεντρικό Ὄργανο τοῦ ΣΔΕΚΡ—ἡ ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», καί ὅτι θά δημοσιεύσει στό ἑπόμενο φύλ. ἀρ. 33 τή διακήρυξη γιά τή στάση τῶν μπολσεβίκων ἀπέναντι στόν πόλεμο: «Κατά τή Δευτέρα,—γράφει ὁ Λένιν—θά Σᾶς στείλουμε μικρές διορθώσεις πάνω στή διακήρυξη μέ *ἀλλαγμένη* τήν ὑπογραφή (γιατί ὕστερα ἀπό τίς ἐπαφές μέ τή Ρωσία ἐμφανιζόμαστε *πιό ἐπίσημα*)». 'Αναθέτει στόν Β. Α. Καρπίνσκι νά ὀργανώσει τήν ἔκδοση τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» στή Γενεύη.

'Οχτώβρης, 4 (17) ἤ 5 (18). 'Ο Λένιν στέλνει στόν Β. Α. Καρπίνσκι διορθώσεις πάνω στή διακήρυξη καί «'Απάντηση στόν Βαντερβέλντε», δίνει ὑποδείξεις γιά τή στοιχειοθέτηση τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» ἀρ. φύλ. 33 καί παρακαλεῖ νά τοῦ στείλουν τό τυπογραφικό δοκίμιο.

'Οχτώβρης, 8 (21). 'Ο Λένιν στέλνει γράμμα πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ,

στό όποιο ύποδείχνει ὅτι σέ περίπτωση σύγκλησης τῆς Δούμας, καλά θά εἶναι νά μιλήσει ἡ μπολσεβίκικη ὁμάδα καί νά δηλώσει τή «συνεπή ἄποψη»· προειδοποιεῖ γιά τόν κίνδυνο τῶν μηχανοραφιῶν τῶν λικβινταριστῶν καί τῶν ὀπορτουνιστῶν, ὑπογραμμίζει τήν ἀναγκαιότητα ἐφαρμογῆς γραμμῆς ἀρχῶν καί σταθερῆς ἀποφασιστικῆς πάλης κατά τοῦ διεθνοῦς ὀπορτουνισμοῦ. Ὁ Λένιν ἐπισυνάπτει στό γράμμα τίς παρατηρήσεις του πάνω στήν «Ἀπάντηση στόν Βαντερβέλντε».

Ὀχτώβρης, 13 (26). Ὁ Λένιν στό Κλαράνς, κοντά στό Μοντρέ (Ἑλβετία) κάνει διάλεξη γιά τόν πόλεμο καί κρατάει σημειώσεις ἀπό τίς ὁμιλίες πάνω στή διάλεξη.

Ὀχτώβρης, 14 (27). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Σλιάπνικοφ τόν εὐχαριστεῖ γιά τίς πληροφορίες πού τοῦ ἔστειλε σχετικά μέ τό ΚΟ καί μέ τά γεγονότα στή Ρωσία· κάνει ὑποδείξεις γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς μεταφορᾶς στή Ρωσία μέσω τῆς Στοκχόλμης—«καί γραμμάτων (1) καί ἀνθρώπων (2) καί φιλολογίας (3)»· κάνει δριμύτατη κριτική στή θέση τοῦ Κάουτσκι, τοῦ Τρούλστρα καί τῶν ἄλλων ὀπορτουνιστῶν καί ξεσκεπάζει τά τεχνάσματά τους· συμβουλεύει νά ἀναζητήσουν προσέγγιση μέ τόν Χέγκλουντ καί μέ τούς ἀριστερούς σουηδούς σοσιαλδημοκράτες· ὑπογραμμίζει ὅτι «ὅλη ἡ οὐσία τοῦ καθήκοντος στή Ρωσία τώρα βρίσκεται στήν ὀργάνωση τῆς ἰδεολογικῆς ἀπόκρουσης τῶν ὀπορτουνιστῶν τῆς Διεθνοῦς καί τοῦ Κάουτσκι».

Ὄχι νωρίτερα ἀπό τίς 14 (27) τοῦ Ὀχτώβρη. Ὁ Λένιν κάνει διάλεξη στό Σπίτι τοῦ Λαοῦ τῆς Ζυρίχης μέ θέμα «Ὁ πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία»· γράφει τίς ὁμιλίες πάνω στή διάλεξη πού συνεχίστηκαν δυό βραδιές. Στή διάλεξη πῆραν μέρος περίπου 400 ἄτομα, ἀνάμεσα στούς ὁποίους βρίσκονταν σοσιαλδημοκράτες διαφόρων χωρῶν.

Ὀχτώβρης, 17 (30). Σέ γράμμα πρός τόν Μ. Β. Κομπέτσκι στήν Κοπεγχάγη ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια τόν πληροφορεῖ γιά τήν παράκληση τοῦ Β. Ι. Λένιν νά τοῦ στείλει ἀποκόμματα ὑλικῶν τῶν ἐφημερίδων τῆς Δανίας, πού μαρτυροῦν γιά τή χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς.

Ὀχτώβρης, 18 (31). Ὁ Λένιν στό γράμμα του πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ, ὑποδείχνει ὅτι οἱ μπολσεβίκοι δέν θά πᾶνε σέ καμιά ἀπό τίς συνδιασκέψεις πού συγκαλοῦν οἱ σοσιαλσωβινιστές καί οἱ κεντριστές· ἀπαιτεῖ νά μήν ἐκφραστεῖ «οὔτε ἡ παραμικρή ἐμπιστοσύνη εἴτε ἄμεσα, εἴτε ἔμμεσα» «σέ κανέναν ἀπό τούς ὀπορτουνιστές»· ἀναθέτει νά διευκρινιστεῖ ἡ δυνατότητα ἔκδοσης σοσιαλδημοκρατικῆς φιλολογίας στή Σουηδία· ὑπογραμμίζει ὅτι κύριο καθῆκον τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας εἶναι ὁ ἀνειρήνευτος πόλεμος κατά τοῦ σωβινισμοῦ πού καλύπτεται μέ τό

σύνθημα γιά τήν «ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας», ἰδιαίτερα κατά τοῦ «σοσιαλιστικοῦ σωβινισμοῦ» τοῦ Πλεχάνοφ, τοῦ Γκέντ, τοῦ Κάουτσκι καί ἡ προπαγάνδιση τῆς ἐπανάστασης, τῆς μετατροπῆς τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο πόλεμο.

Νωρίτερα ἀπό τίς 19 τοῦ 'Οχτώβρη (1 τοῦ Νοέμβρη). — 'Ο Λένιν γράφει γράμμα στό τμῆμα τῶν μπολσεβίκων τοῦ Παρισιοῦ, μέ τό ὁποῖο ἐκφράζει τήν ἱκανοποίηση, γιατί ἡ πλειοψηφία τοῦ τμήματος ἔμεινε πιστή στίς θέσεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ σοσιαλισμοῦ.

'Οχτώβρης, 19 (Νοέμβρης, 1). — Ὕστερα ἀπό διακοπή ἑνός χρόνου βγαίνει μέ τή διεύθυνση τοῦ Λένιν τό φύλ. ἀρ. 33 τοῦ Κεντρικοῦ 'Οργάνου τοῦ ΣΔΕΚΡ—τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»· σ'αὐτό δημοσιεύονται ἡ διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ «'Ο πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας» καί τό ἄρθρο «'Η κατάσταση καί τά καθήκοντα τῆς σοσιαλιστικῆς Διεθνοῦς», πού ἔγραψε ὁ Λένιν.

Ὄχι νωρίτερα ἀπό τίς 19 τοῦ 'Οχτώβρη (1 τοῦ Νοέμβρη). — 'Ο Λένιν στέλνει τή διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ «'Ο πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας» στό Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο.

'Ανάμεσα στίς 29 τοῦ 'Οχτώβρη καί στίς 8 τοῦ Νοέμβρη (11 καί 21 τοῦ Νοέμβρη). — 'Ο Λένιν γράφει γράμμα πρός τή Συντακτική ἐπιτροπή τῶν ἐφημερίδων «Vorwärts» καί «Arbeiter-Zeitung» μέ τό ὁποῖο διαμαρτύρεται γιατί οἱ ἐφημερίδες αὐτές διαστρέβλωσαν τή διάλεξή του γιά τόν πόλεμο καί τό σοσιαλισμό, πού ἔκανε στή Ζυρίχη.

Ὄχι νωρίτερα ἀπό τίς 31 τοῦ 'Οχτώβρη (13 τοῦ Νοέμβρη). — 'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Κ. Ράντεκ, πού πῆρε μέρος στίς ἐκδόσεις τῶν γερμανῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν, ρωτάει γιά τή δυνατότητα ἔκδοσης στή γερμανική γλώσσα τῆς διακήρυξης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ «'Ο πόλεμος καί ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας».

'Οχτώβρης–Αὔγουστος τοῦ 1915. — 'Ο Λένιν καί μέ ἐντολή του ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια ἀλληλογραφοῦν μέ τό τμῆμα τοῦ ΣΔΕΚΡ τοῦ Παρισιοῦ μέσω τοῦ γραμματέα τοῦ τμήματος Γκ. Γ. Μπελένσκι, τῶν μελῶν τοῦ τμήματος Σ. Ι. Γκόπνερ, Λ. Ν. Στάλ κ.ἄ.

Νοέμβρης, 1 (14). — 'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι τόν πληροφορεῖ ὅτι τό φύλ. ἀρ. 33 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» μεταφέρθηκε σέ ἕνα ἀπό τά σημεῖα κοντά στά σύνορα καί σύντομα θά διαβιβαστεῖ στή Ρωσία· γράφει ὅτι ἡ διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ δημοσιεύτηκε περιληπτικά στήν ἐφημερίδα «La Sentinelle», πού ἐκδίδεται στή Σώ-ντέ-Φόν ('Ελβετία), καί ἐκφράζει τήν ἐπιθυμία νά τή δημοσιεύσει στίς ἐφημερίδες τῆς Γενεύης.

'Ο Λένιν σέ γράμμα πρός τήν ἀδελφή του Α. Ι. Οὐλιάνοβα-'Ελιζάροβα στήν Πετρούπολη πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τά

γράμματα ἀπ' αὐτήν καί τόν Μ. Τ. 'Ελιζάροφ· τῆς γράφει γιά τή ζωή του καί τή δουλιά στή Βέρνη, ὅτι τέλειωσε τό ἄρθρο «Κάρλ Μάρξ»· ἐκφράζει τήν ἀνησυχία γιά τά βιβλία πού ἄφησε στό Πορόνιν· τήν παρακαλεῖ νά τοῦ κάνει γνωστό ἄν ὑπάρχουν δυνατότητες ἀνανέωσης τῆς ἔκδοσης τοῦ περιοδικοῦ «Προσβεστσένιγε».

'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ ἐκφράζει τήν ἱκανοποίηση «ὅτι τό ΚΟ παραλήφθηκε καί θά ἀποσταλεῖ ἐκεῖ πού πρέπει»· δίνει ὑποδείξεις στόν Σλιάπνικοφ πῶς νά μιλήσει στό συνέδριο τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Σουηδίας· ἐξηγεῖ λεπτομερειακά ὅτι δέν εἶναι σωστό τό σύνθημα τῆς «εἰρήνης» στίς συνθῆκες τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου.

Μέ ἐντολή τοῦ Λένιν ἡ διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ στέλνεται στήν Α. Μ. Κολλοντάι γιά νά δημοσιευτεῖ στήν ἐφημερίδα τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Σουηδίας καί τῆς Νορβηγίας.

Νοέμβρης, 4 (17). 'Ο Λένιν στέλνει τό χειρόγραφο τοῦ ἄρθρου «Κάρλ Μάρξ» στή Ρωσία, στή Συντακτική ἐπιτροπή τοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ Γκρανάτ.

'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν γραμματέα τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδόσεων Γκρανάτ τόν πληροφορεῖ ὅτι ἔστειλε τό ἄρθρο «Κάρλ Μάρξ»· ἐκφράζει τήν ἐπιθυμία νά διατηρηθοῦν ὅλες οἱ περικοπές πού παρατίθενται στό ἄρθρο ἀπό τά ἔργα καί τά γράμματα τοῦ Κ. Μάρξ καί τοῦ Φ. Ἔνγκελς, οἱ ὁποῖες περιέχουν τίς σπουδαιότερες θέσεις τοῦ μαρξισμοῦ· παρακαλεῖ νά τοῦ στείλουν τό τυπογραφικό δοκίμιο εἴτε τό ἀνάτυπο τοῦ ἄρθρου.

Νοέμβρης, 5 (18). 'Ο Λένιν στό ὑστερόγραφο τοῦ γράμματος τῆς Ν. Κ. Κρούπσκαγια πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι τόν πληροφορεῖ ὅτι τοῦ ἔστειλε τό φύλ. ἀρ. 265 τῆς ἐφημερίδας «La Sentinelle» μέ τή διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ καί παρακαλεῖ τόν Καρπίνσκι νά τή δημοσιεύσει καί σέ ἄλλες ἐφημερίδες· γράφει γιά τήν ἀποστολή τῆς διακήρυξης καί σέ μερικές γαλλικές, ἀγγλικές καί γερμανικές ἐφημερίδες.

Νοέμβρης, 7 (20). 'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι τοῦ κάνει τήν ὑπόδειξη νά ἐκτυπώσει ἀκόμη 1000 ἀντίτυπα τοῦ φύλ. ἀρ. 33 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».

Νοέμβρης, 8 (21). 'Ο Λένιν ἀπ' ἀφορμή τή σωβινιστική ζύμωση τοῦ Γκ. Β. Πλεχάνοφ, ἀναθέτει στόν Β. Α. Καρπίνσκι νά ὀργανώσει διάλεξη τῆς Ι. Φ. 'Αρμάντ στά γαλλικά μέ θέμα «Τά διάφορα ρεύματα μέσα στούς ρώσους σοσιαλιστές στό ζήτημα τοῦ πολέμου».

Νοέμβρης, 9 (22)– Αὔγουστος τοῦ 1915.

῾Ο Λένιν σέ γράμματά του πρός τόν Καρπίνσκι τοῦ κάνει πρακτικές ὑποδείξεις γιά τήν προετοιμασία τῆς ἔκδοσης τῶν φύλ. ἀρ. 34-44 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».

Νοέμβρης, 12 (25).

῾Ο Λένιν, ἀφοῦ διάβασε στίς ἐφημερίδες τήν εἴδηση γιά τή σύλληψη τῶν μπολσεβίκων πού πῆραν μέρος στή σύσκεψη στό ᾿Οζέρκι (ἔξω ἀπό τήν Πετρούπολη), στέλνει τηλεγράφημα σέ ἕναν ἀπό τούς καθοδηγητές τῆς σουηδικῆς σοσιαλδημοκρατίας, τόν Κ. Γ. Μπράντινγκ, μέ τήν παράκληση νά ἐξακριβώσει ἄν πιάστηκαν τά μέλη τῆς ΡΣΔΕ ῾Ομάδας, πού παραβρίσκονταν σ᾿αὐτή τή σύσκεψη.

῾Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ τόν πληροφορεῖ γιά τήν ἀποστολή τηλεγραφήματος στόν Κ. Γ. Μπράντινγκ· ἐκφράζεται κατηγορηματικά ἐνάντια στή μετοίκηση τοῦ Α. Γκ. Σλιάπνικοφ ἀπό τή Στοκχόλμη στή Δανία· ὑπογραμμίζει τή σπουδαιότητα τῆς ἀποκατάστασης συστηματικῶν, συχνῶν καί πλατιῶν ἐπαφῶν μέ τή Ρωσία.

Νοέμβρης, 15 (28).

῾Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ τόν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε ἀπάντηση στό τηλεγράφημα ἀπό τόν Κ. Γ. Μπράντινγκ, πού ἐπιβεβαιώνει τή σύλληψη τῶν μελῶν τῆς ΡΣΔΕ ῾Ομάδας· ὑποδείχνει τίς δυσκολίες τῆς δουλιᾶς τοῦ κόμματος καί ἐκφράζει τήν πεποίθηση ὅτι οἱ μπολσεβίκοι θά ὑπερνικήσουν αὐτές τίς δυσκολίες· ἀπαιτεῖ ἀπό τόν Σλιάπνικοφ νά ριχτεῖ «μέ ὅλες τίς δυνάμεις γιά ἀποκατάσταση τῶν ἐπαφῶν στήν Πετρούπολη».

᾿Ανάμεσα στίς 15 καί 25 τοῦ Νοέμβρη (28 τοῦ Νοέμβρη καί 8 τοῦ Δεκέμβρη).

῾Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Α. Μ. Κολλοντάι στή Χριστιανία (῎Οσλο) τήν εὐχαριστεῖ γιά τήν ἀποστολή τῆς ἔκκλησης πρός τίς γυναῖκες, πού ψηφίστηκε ἀπό τά μέλη τῆς ὁμάδας βοήθειας τῆς Στοκχόλμης στό ΣΔΕΚΡ, καί γιά τήν πρόταση νά στείλει στό ΚΟ εἰδήσεις σχετικά μέ τήν ᾿Αγγλία· ὁ Λένιν, τονίζοντας τή σπουδαιότητα προσέγγισης καί ἐπαφῆς τῶν ἀριστερῶν διεθνιστῶν, ἐξηγεῖ ὅτι εἶναι λαθεμένη ἡ ἄποψη τῆς Κολλοντάι πάνω στό ζήτημα γιά τά συνθήματα «τοῦ ἐμφυλίου πολέμου» καί «εἰρήνης», ὑπογραμμίζει τόν κίνδυνο καί τή ζημιά «τῆς ἑνοποίησης χωρίς διάκριση».

Νωρίτερα ἀπό τίς 22 τοῦ Νοέμβρη (5 τοῦ Δεκέμβρη).

῾Ο Λένιν διαβάζει τήν ἔκκληση «᾿Από τούς συγγραφεῖς, τούς καλλιτέχνες καί τούς ἠθοποιούς», πού ὑπογράφηκε ἀνάμεσα στούς ἄλλους καί ἀπό τόν Μ. Γκόρκι καί δημοσιεύτηκε στό φύλ. ἀρ. 223 τῆς ἐφημερίδας «Ρούσκογε Σλόβο», κρατάει σημειώσεις καί κάνει ὑπογραμμίσεις· γράφει στή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» τό σημείωμα «Στόν συγγραφέα τοῦ «Τραγουδιοῦ γιά τό Γεράκι»».

Νοέμβρης, 22 (Δεκέμβρης, 5). Τά ἄρθρα τοῦ Λένιν «Μιά γερμανική φωνή γιά τόν πόλεμο» καί «Στόν συγγραφέα τοῦ «Τραγουδιοῦ γιά τό Γεράκι»» δημοσιεύονται στό φύλ. ἀρ. 34 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».

'Αργότερα ἀπό τίς 22 τοῦ Νοέμβρη (5 τοῦ Δεκέμβρη). 'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι ἐκφράζει τήν ἐπιθυμία νά τοῦ στείλει ὁ Σ. Μ. Σεμκόφ, πού ζεῖ στή Γερμανία, σύντομες περικοπές ἀπό τά πιό ἐνδιαφέροντα καί σπουδαῖα περιεχόμενα τῆς ἐφημερίδας «Vorwärts» «γιά νά παρακολουθεῖ τή στάση τῆς «Vorwärts», ὅπως ἐπίσης καί περικοπές ἀπό τίς γερμανικές ἐφημερίδες τῆς 'Αμερικῆς.

Νοέμβρης, 26 (Δεκέμβρης, 9). 'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι γράφει ὅτι «θά χρειαστεῖ λίγο νά περιμένουμε» μέ τήν ἔκδοση τοῦ φύλ. ἀρ. 36 τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»· διαφωνεῖ μέ τίς παρατηρήσεις τοῦ Καρπίνσκι πάνω στό ἄρθρο «Γιά τήν ἐθνική περηφάνεια τῶν μεγαλορώσων».

Νοέμβρης, 29 (Δεκέμβρης, 12). Τά ἄρθρα τοῦ Λένιν «Νεκρός σωβινισμός καί ζωντανός σοσιαλισμός (πῶς νά ἀναστηλώσουμε τή Διεθνή;)» καί «Γιά τήν ἐθνική ὑπερηφάνεια τῶν μεγαλορώσων» δημοσιεύονται στό φύλ. ἀρ. 35 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».

Νωρίτερα ἀπό τίς 3 (16) τοῦ Δεκέμβρη. 'Ο Λένιν γράφει γράμμα πρός τόν Μ. Β. Κομπέτσκι μέ τήν παράκληση νά τόν πληροφορήσει γιά τό ἐργατικό κίνημα καί γιά τίς ἐνέργειες ἐνάντια στό σοσιαλσωβινισμό στίς σκανδιναβικές χῶρες.

Δεκέμβρης, 3 (16). 'Ο Λένιν στή Βέρνη παίρνει μέρος στή διάλεξη τοῦ Λ. Μάρτοφ «'Ο πόλεμος καί ἡ κρίση τοῦ σοσιαλισμοῦ» καί στήν ὁμιλία του κάνει κριτική στίς θέσεις τοῦ Μάρτοφ.

Δεκέμβρης, 9 (22). 'Ο Λένιν σέ γράμμα πρός τήν Μ. Ι. Οὐλιάνοβα στή Μόσχα, τήν παρακαλεῖ νά βρεῖ ἐκδότη γιά τό βιβλίο πάνω στό ἀγροτικό ζήτημα, πού ὑπολογίζει νά τό γράψει, καί ἐπίσης νά διευκρινίσει στή Συντακτική ἐπιτροπή τῶν ἐκδόσεων Γκρανάτ, ἄν παραλήφθηκε τό ἄρθρο του «Κάρλ Μάρξ».

"Οχι νωρίτερα ἀπό τίς 15 (28) τοῦ Δεκέμβρη. 'Ο Λένιν σέ γράμμα πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ ὑποδείχνει τή θέση τήν ὁποία πρέπει νά ὑποστηρίξει, ἄν πάρει μέρος στή συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστῶν τῶν οὐδέτερων χωρῶν στήν Κοπεγχάγη τό Γενάρη καί στό ὑστερόγραφο τοῦ γράμματος ἐκφράζει τή γνώμη ὅτι γενικά εἶναι καλύτερα νά μήν πάρει μέρος στή συνδιάσκεψη.

Τή νύχτα τῆς 18 πρός τή 19 τοῦ Δεκέμβρη (τῆς 31 τοῦ Δεκέμβρη πρός τήν 1 τοῦ Γενάρη 1915).	Ὁ Λένιν τή βραδιά τῆς πρωτοχρονιᾶς συναντιέται καί συζητάει μέ τούς μπολσεβίκους τῆς ὁμάδας «Μποζί» καί μερικῶν τμημάτων τοῦ ΣΔΕΚΡ πού ἦρθαν στόν Λένιν.
Δεκέμβρης, 21 (3 τοῦ Γενάρη 1915).	Ὁ Λένιν σέ τηλεγράφημά του πρός τόν γραμματέα τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐκδοτικοῦ Γκρανάτ δίνει τή συγκατάθεσή του νά συμπτυχθεῖ τό ἄρθρο «Κάρλ Μάρξ» γιά λόγους λογοκρισίας. Ὁ Λένιν σέ γράμμα πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι παρακαλεῖ νά μελετήσει τό ζήτημα, ἄν ὑπάρχει δυνατότητα νά ἐκδίδεται ἡ ἐφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» κάθε βδομάδα.
Ἀνάμεσα στίς 21 τοῦ Δεκέμβρη καί στίς 3 τοῦ Γενάρη 1915 (3-16 τοῦ Γενάρη).	Ὁ Λένιν συζητάει μέ τόν Ρ. Γκρίμμ πάνω στό ζήτημα γιά τή στάση ἀπέναντι στή συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστῶν τῶν οὐδέτερων χωρῶν, πού συγκαλεῖται στίς 17 τοῦ Γενάρη στήν Κοπεγχάγη. Ὁ Λένιν σέ γράμμα πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ τοῦ ὑποδείχνει νά μήν πάρει μέρος στή συνδιάσκεψη τῆς Κοπεγχάγης, ἀλλά νά περιοριστεῖ στήν ἀποστολή τῆς διακήρυξης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ.
Δεκέμβρης, 22 (4 τοῦ Γενάρη 1915).	Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν γραμματέα τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδόσεων Γκρανάτ ἐπιβεβαιώνει τή συγκατάθεσή τού νά παραλείψουν, ἐξαιτίας τῶν ὅρων τῆς λογοκρισίας, δυό κεφάλαια ἀπό τό ἄρθρο «Κάρλ Μάρξ»—«Σοσιαλισμός» καί «Ἡ τακτική τοῦ ταξικοῦ ἀγώνα τοῦ προλεταριάτου»—καί ἐκφράζει τή λύπη του γι'αὐτό· ρωτάει ἄν εἶναι δυνατό νά κάνει μερικές διορθώσεις στό μέρος γιά τή διαλεκτική· διατυπώνει τήν ἐπιθυμία νά γράψει γιά τό Ἐγκυκλοπαιδικό λεξικό ἄρθρα γιά ζητήματα πολιτικῆς οἰκονομίας, πολιτικῆς, ἐργατικοῦ κινήματος, φιλοσοφίας κ.ἄ.· ἀνακοινώνει ἐπίσης ὅτι ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια θά μποροῦσε νά ἀναλάβει ἄρθρα γιά ζητήματα παιδαγωγικῆς.
Δεκέμβρης, 25 (7 τοῦ Γενάρη 1915).	Ὁ Λένιν σέ γράμμα στήν ὁμάδα «Μποζί» ἐξονόματος τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» καί τοῦ Γραφείου ἐξωτερικοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ προειδοποιεῖ τήν ὁμάδα ὅτι εἶναι ἀπαράδεκτη ἡ ἔκδοση τῆς ξεχωριστῆς ἀπό τό ΚΟ ἐφημερίδας «Ζβεζντά», ὑπογραμμίζει τή σπουδαιότητα συγκέντρωσης τῶν ὑλικῶν μέσων καί φιλολογικῶν δυνάμεων γιά τήν ἔκδοση Κεντρικοῦ Ὀργάνου.

Δεκέμβρης, 27 (9 τοῦ Γενάρη 1915).	Τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Καί τώρα; (Γιά τά καθήκοντα τῶν ἐργατικῶν κομμάτων ἀπέναντι στόν ὀπορτουνισμό καί τό σοσιαλσωβινισμό)» δημοσιεύεται στό φύλ. ἀρ. 36 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».
Δεκέμβρης, 28 (10 τοῦ Γενάρη 1915).	Ὁ Λένιν θεωρεῖ τό σχέδιο γράμματος τοῦ ΓΕΚΕ πρός τά τμήματα ἐξωτερικοῦ πού περιέχει τήν πληροφορία γιά τό ἐπικείμενο συνέδριο τῶν τμημάτων ἐξωτερικοῦ καί γιά ἄλλα ζητήματα.
Δεκέμβρης, 30 (12 τοῦ Γενάρη 1915).	Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Μ. Μ. Μελενέβσκι (Μπάσοκ) στήν Κωνσταντινούπολη—ἕναν ἀπό τούς καθοδηγητές τῆς ἀστικο-εθνικιστικῆς «Ἕνωσης ἀπελευθέρωσης τῆς Οὐκρανίας»—ἀπορίπτει τήν πρότασή του γιά κοινές ἐνέργειες, ὑπογραμμίζει ὅτι «εἶναι διαφορετικοί οἱ δρόμοι» τῶν μπολσεβίκων πού εἶναι ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες μέ τήν «Ἕνωση» πού ὑπερασπίζει τά ἐθνικιστικά συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης.
Τέλος τοῦ Δεκέμβρη.	Ὁ Λένιν σέ γράμμα πρός τήν Α. Μ. Κολλοντάι τήν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τό ἐρωτηματολόγιο πού τοῦ στάλθηκε ἐξονόματος τοῦ Ἀνεξάρτητου ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ἀγγλίας, μέ τήν παράκληση νά ἀπαντήσει στά ἐρωτήματα σχετικά μέ τή στάση τῶν μπολσεβίκων ἀπέναντι στόν πόλεμο καί στό σύνθημα τῆς εἰρήνης· ὑπογραμμίζει ὅτι στήν πρώτη γραμμή πρέπει νά προβληθεῖ «ἡ προπαγάνδα τῆς παράνομης ὀργάνωσης καί τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στήν ἀστική τάξη».
	Ὁ Λένιν γράφει τήν ἀπάντηση στό Ἀνεξάρτητο ἐργατικό κόμμα τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ἐκθέτει τή θέση τῶν μπολσεβίκων.
Δεκέμβρης-Γενάρης τοῦ 1915.	Ὁ Λένιν καί μέ ἐντολή του ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια ἀλληλογραφοῦν μέ τόν Σ. Γκ. Μπουατσίτζε (Νόγια) πού βρισκόταν στή Σόφια.
Δεκέμβρης-Αὔγουστος τοῦ 1915.	Ὁ Λένιν καί μέ ἐντολή του ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια ἀλληλογραφοῦν μέ τόν γραμματέα τοῦ τμήματος τοῦ ΣΔΕΚΡ τοῦ Λονδίνου, Μ. Μ. Λιτβίνοφ.

1 9 1 5

Γενάρης, 4 καί 11 (17 καί 24).	Ὁ Λένιν σέ γράμματά του πρός τήν Ι. Φ. Ἀρμάντ κάνει λεπτομερεῖς κριτικές παρατηρήσεις στό σχέδιο τῆς μπροσούρας της πού ἔγραψε γιά τίς ἐργάτριες.
Ἀργότερα ἀπό τίς 14 (27) τοῦ Γενάρη.	Ὁ Λένιν κάνει σημειώσεις στήν μπροσούρα C. Legien. «Warum müssen die Gewerkschaftsfunktionnäre sich mehr

am inneren Parteileben beteiligen?». Berlin, 1915 (Κ. Λέγκιν. «Γιατί τά συνδικαλιστικά στελέχη πρέπει νά συμμετέχουν πιό πολύ στήν ἐσωκομματική ζωή;». Βερολίνο, 1915). Ὁ Λένιν κάνει κριτική στήν μπροσούρα αὐτή στό ἔργο του «Ἡ χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς».

Γενάρης, 17 ή 18 (30 ή 31).

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ ἐγκρίνει τό σχέδιο ἀναχώρησής του στή Ρωσία καί συνιστᾶ «νά τό προετοιμάσει ὅσο τό δυνατό πιό συστηματικά καί μελετημένα»· τόν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τήν ἐφημερίδα «Νάσε Σλόβο», πού ἄρχισε νά βγαίνει στή θέση τῆς ἐφημερίδας «Γκόλος», γιά τίς διαφωνίες στό στρατόπεδο τῶν λικβινταριστῶν· γράφει ὅτι γρήγορα θά ἐκδοθεῖ τό φύλ. ἀρ. 37 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».

Γενάρης, 19 (Φλεβάρης, 1).

Τά ἄρθρα τοῦ Λένιν «Οἱ ρῶσοι Ζύντεκουμ» καί «Τί «ἑνότητα» διακήρυξε ὁ Λάριν στό συνέδριο τῆς Σουηδίας;» δημοσιεύονται στό φύλ. ἀρ. 37 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».

Νωρίτερα ἀπό τίς 23 τοῦ Γενάρη (5 τοῦ Φλεβάρη).

Ὁ Λένιν στέλνει στόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ προκηρύξεις γιά νά σταλοῦν στή Ρωσία.

Νωρίτερα ἀπό τίς 27 τοῦ Γενάρη (9 τοῦ Φλεβάρη).

Ὁ Λένιν γράφει τό σχέδιο διακήρυξης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ γιά τήν ἐπικείμενη συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστῶν τῶν χωρῶν τῆς Ἀντάντ στό Λονδίνο.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Μ. Μ. Λιτβίνοφ στέλνει τό σχέδιο διακήρυξης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ γιά νά ἀνακοινωθεῖ στή συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστῶν τῶν χωρῶν τῆς Ἀντάντ.

Γενάρης, 27 (Φλεβάρης, 9).

Ὁ Λένιν γράφει γράμμα πρός τή Συντακτική ἐπιτροπή τῆς «Νάσε Σλόβο», στό ὁποῖο, ἐξονόματος τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, δηλώνει ὅτι συμφωνεῖ μέ τήν πρόταση τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς νά συζητήσουν τό σχέδιο κοινῶν ἐνεργειῶν ἐνάντια «στόν ἐπίσημο σοσιαλπατριωτισμό» σέ σύνδεση μέ τή συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστῶν τῶν χωρῶν τῆς Ἀντάντ καί παραθέτει τό κείμενο τοῦ σχεδίου διακήρυξης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ· ὑποδείχνει ὅτι ἡ ΟΕ καί ἡ Μπούντ εἶναι μέ «τόν ἐπίσημο σοσιαλπατριωτισμό».

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Μ. Ι. Οὑλιάνοβα τήν εὐχαριστεῖ γιά τήν ἀποστολή βιβλίων, τήν πληροφορεῖ γιά τή ζωή του στήν Βέρνη· σημειώνει τήν ἀνάπτυξη τῶν ἀντισωβινιστικῶν διαθέσεων στό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Γερμανίας καί παρακαλεῖ νά τοῦ στείλουν βιβλία καί ἀποκόμματα τῶν ἐφημερίδων καί περιοδικῶν σχετικά μέ τόν ὁπορτουνισμό.

Γενάρης, 29 (Φλεβάρης, 11).	῾Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ τόν πληροφορεῖ γιά τήν πρόταση τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς «Νάσε Σλόβο»· γιά τό γράμμα τοῦ Κ. Χούισμανς πού τοῦ ἔστειλε ὁ Μ. Μ. Λιτβίνοφ σχετικά μέ τή σύγκληση στίς 20 τοῦ Φλεβάρη τῆς ᾿Εκτελεστικῆς ᾿Επιτροπῆς τοῦ ΔΣΓ καί τίς διαπραγματεύσεις μέ τούς ἀντιπροσώπους τῆς ᾿Αγγλίας, Γαλλίας καί Ρωσίας, ἀποκαλύπτει τήν οὐσία αὐτῶν τῶν ἐλιγμῶν· γράφει γιά τήν ἀπάντηση στή «Νάσε Σλόβο», σημειώνοντας ὅτι οἱ «ἐλπίδες γιά συμφωνία μ᾿αὐτούς εἶναι λίγες»· ὑποδείχνει ὅτι «στή Ρωσία καί σ᾿ὅλο τόν κόσμο σχηματίζεται μιά νέα βασική διάταξη μέσα στή σοσιαλδημοκρατία: οἱ σωβινιστές («σοσιαλπατριῶτες») καί οἱ φίλοι τους, οἱ ὑπερασπιστές τους καί οἱ ἀντισωβινιστές»· τόν πληροφορεῖ γιά τή συζήτηση μέ τούς δυό πλεχανοφικούς πού ἦρθαν στή Βέρνη καί δίνει συμβουλές γιά τή στάση ἀπέναντί τους.
Τέλος τοῦ Γενάρη.	῾Ο Λένιν σέ τηλεγράφημά του πρός τόν Ε. Μπ. Μπός καί στόν Γκ. Λ. Πιατακόφ στή Νέα ῾Υόρκη τούς πληροφορεῖ γιά τή σύγκληση συνδιάσκεψης τῶν τμημάτων ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ στή Βέρνη καί τούς προσκαλεῖ νά ἔρθουν στή συνδιάσκεψη.
᾿Αργότερα ἀπό τό Γενάρη.	«῾Ο Λένιν γράφει τό ἄρθρο «Κάτω ἀπό ξένη σημαία».
Φλεβάρης, 7 (20).	῾Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι ἀπαιτεῖ ἀπό τό τμῆμα τῶν μπολσεβίκων τῆς Γενεύης νά πάρουν μέτρα γιά τήν οργάνωση τακτικῆς ἔκδοσης τοῦ ΚΟ «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».
Φλεβάρης, 10 (23).	῾Ο Λένιν στή Βέρνη παίρνει μέρος στό διεθνές συλλαλητήριο διαμαρτυρίας τῶν σοσιαλδημοκρατῶν καί τῶν μελῶν τῶν συνδικάτων ἐνάντια στή δίκη τῶν μπολσεβίκων-βουλευτῶν τῆς Κρατικῆς δούμας στή Ρωσία.
Νωρίτερα ἀπό τίς 14 (27) τοῦ Φλεβάρη.	῾Ο Λένιν καθοδηγεῖ τήν προετοιμασία τῆς συνδιάσκεψης τῶν ὀργανώσεων ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ, δίνει πρακτικές ὑποδείξεις γιά τή σύγκληση τῆς συνδιάσκεψης, γράφει τά σχέδια τῶν πιό βασικῶν ἀποφάσεων.
Φλεβάρης, 14-19 (Φλεβάρης, 27-Μάρτης, 4).	῾Ο Λένιν καθοδηγεῖ τή συνδιάσκεψη τῶν τμημάτων ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ στή Βέρνη· κάνει τήν εἰσήγηση πάνω στό βασικό ζήτημα τῆς ἡμερήσιας διάταξης τῆς συνδιάσκεψης—«῾Ο πόλεμος καί τά καθήκοντα τοῦ κόμματος», παίρνει μέρος στή συζήτηση τῶν ἀποφάσεων τῆς συνδιάσκεψης· συζητάει μέ τούς ἀντιπροσώπους.
	῾Ο Λένιν ἐξονόματος τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ΚΟ συζητάει μέ τόν Ε. Μπ. Μπός, τόν Λ. Πιατακόφ καί τόν Ν.

Ι. Μπουχάριν γιά τήν προετοιμασία τῆς ἔκδοσης τοῦ περιοδικοῦ «Κομμουνίστ».

Νωρίτερα ἀπό τίς 18 τοῦ Φλεβάρη (3 τοῦ Μάρτη). — Ὁ Λένιν κάνει σημειώσεις στήν μπροσούρα J. Borchardt. «Vor und nach dem 4. August 1914». Berlin, 1915. (Γ. Μπόρχαρντ «Πρίν καί μετά τήν 4 τοῦ Αὐγούστου 1914». Βερολίνο, 1915)· γράφει γι'αὐτή στό ἄρθρο του «Πῶς ἡ ἀστυνομία καί οἱ ἀντιδραστικοί περιφρουροῦν τήν ἑνότητα τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας».

Φλεβάρης, 18 (Μάρτης, 3). — Τά ἄρθρα τοῦ Λένιν «Πῶς ἡ ἀστυνομία καί ἀντιδραστικοί περιφρουροῦν τήν ἑνότητα τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας» καί «Σχετικά μέ τή συνδιάσκεψη τοῦ Λονδίνου», δημοσιεύονται στό φύλ. ἀρ. 39 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».

Μάρτης, 10 (23). — Ὁ Λένιν γράφει γράμμα μέ τό ὁποῖο ἀπαντάει στή Συντακτική ἐπιτροπή τῆς «Νάσε Σλόβο» πού ἀπευθύνθηκε ξανά, ὕστερα ἀπό τή συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλιστῶν τῶν χωρῶν τῆς 'Αντάντ στό Λονδίνο, στήν ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ μέ τήν πρόταση νά γίνουν κοινές ἐνέργειες γιά τή συσπείρωση τῶν διεθνιστῶν· δηλώνει ὅτι δέν εἶναι σύμφωνος μέ τό γεγονός ὅτι ἡ «Νάσε Σλόβο» συμπεριλαβαίνει στούς διεθνιστές τήν Μπούντ καί τήν ΟΕ, πού στήν πραγματικότητα ὑποστηρίζουν τούς σοσιαλσωβινιστές· ὑπογραμμίζει ὅτι ἀπαραίτητος ὅρος γιά τή συσπείρωση τῶν διεθνιστῶν εἶναι τό ἀποφασιστικό ὀργανωτικό ξέκομα μέ ὅλες τίς μορφές τοῦ ὀπορτουνισμοῦ.

Μάρτης, 11 (24). — Ὁ Λένιν παίρνει μέρος στήν κηδεία τῆς Ε. Β. Κρούπσκαγια.

Νωρίτερα ἀπό τίς 13 (26) τοῦ Μάρτη. — Ὁ Λένιν γράφει τό σχέδιο ἀπόφασης γιά τή Διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη τῶν γυναικῶν.

Μάρτης, 13-15 (26-28). — Ὁ Λένιν καθοδηγεῖ τή δουλιά τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ στή Διεθνή σοσιαλιστική Συνδιάσκεψη τῶν γυναικῶν στή Βέρνη· συζητάει μέ τόν Ρ. Γκρίμμ γιά τό σχέδιο ἀπόφασης τῆς συνδιάσκεψης.

'Ανάμεσα στίς 13 καί 15 (26 καί 28) τοῦ Μάρτη. — Ὁ Λένιν ἐπισκέπτεται τόν μπολσεβίκο Α. Σκόβνο, πού βρισκόταν σέ νοσοκομεῖο γιά θεραπεία.

Μάρτης, 16 (29). — Τά ἄρθρα τοῦ Β. Ι. Λένιν «Ἡ συνδιάσκεψη τῶν τμημάτων ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ», «Τί ἀπόδειξε ἡ δίκη τῆς Ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐργατικῆς ὁμάδας;», «'Απ' ἀφορμή τή συνδιάσκεψη τοῦ Λονδίνου» καί «Γιά νά δείξουμε πιό παραστατικά τό σύνθημα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου» δημοσιεύονται στό φύλ. ἀρ. 40 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».

Μάρτης, νωρίτερα ἀπό τίς 21 (3 τοῦ 'Απρίλη). — 'Ο Λένιν ἐξετάζει τόν ἀπολογισμό τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς ΚΕ στή Διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη τῶν γυναικῶν· καθοδηγεῖ τήν προετοιμασία τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ στή Διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη τῆς νεολαίας.

Μάρτης, 21 ('Απρίλης, 3). — 'Ο Λένιν γράφει καί ἐξονόματος τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ ὑπογράφει βεβαίωση (στά γερμανικά) γιά τήν Ι. Φ. 'Αρμάντ ('Ινέσσα) καί τόν Γκ. Ι. Σαφάροφ ('Εγκόροφ), ὅτι στή Διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη τῆς νεολαίας εἶναι ἐξουσιοδοτημένοι ἀντιπρόσωποι τῶν ὀργανώσεων τῆς νεολαίας πού τάσσονται μέ τήν ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ.

Μάρτης, 22-24 ('Απρίλη, 4-6). — 'Ο Λένιν καθοδηγεῖ τή δουλιά τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ στή Διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη τῆς νεολαίας στή Βέρνη.

'Αργότερα ἀπό τό Μάρτη-νωρίτερα ἀπό τό Σεπτέμβρη. — 'Ο Λένιν κάνει παρατηρήσεις καί σημειώσεις στήν μπροσούρα τοῦ γάλλου σοσιαλιστῆ Π. Γκολέ (P. Golay) «Le socialisme qui meurt et le socialisme qui doit renaître». Lausanne, 1915 («'Ο σοσιαλισμός πού πεθαίνει καί ὁ σοσιαλισμός πού πρέπει ν'ἀναγεννηθεῖ». Λωζάννη, 1915) καί «Guerre de liberté?». Lausanne, 1915 («Πόλεμος γιά τήν ἐλευθερία;». Λωζάννη, 1915). Γιά τήν ἀνάλυση τῆς μπροσούρας «'Ο σοσιαλισμός πού πεθαίνει καί ὁ σοσιαλισμός πού πρέπει ν'ἀναγεννηθεῖ» ὁ Λένιν ἀφιέρωσε τό ἄρθρο «'Η φωνή ἑνός τίμιου γάλλου σοσιαλιστῆ».

'Απρίλης, 4-6 (17-19). — 'Ο Λένιν σέ ἀλληλογραφία μέ τόν Γ. Μπογκρόβσκι καί τόν Γ. Σ. Γκανέτσκι ἐξετάζει τό ζήτημα σχετικά μέ τή δυνατότητα μεταφορᾶς τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» στή Στοκχόλμη.

Ὄχι νωρίτερα ἀπό τίς 14 (27) τοῦ 'Απρίλη. — 'Ο Λένιν γράφει τό σχέδιο τῆς διάλεξης ἤ τοῦ ἄρθρου «'Η Πρωτομαγιά καί ὁ πόλεμος».

Νωρίτερα ἀπό τίς 18 τοῦ 'Απρίλη (1 τοῦ Μάη). — 'Ο Λένιν κάνει παρατηρήσεις καί σημειώσεις στήν μπροσούρα K. Kautsky. «Die Internationalität und der Krieg». Berlin, 1915 (Κ. Κάουτσκι. «Διεθνισμός καί πόλεμος». Βερολίνο, 1915). 'Ο Λένιν κάνει κριτική στήν μπροσούρα αὐτή στά ἔργα του «Σοφίσματα σοσιαλσωβινιστῶν» καί «'Η χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς».

'Απρίλης, 18 (Μάης, 1). — Τά ἄρθρα τοῦ Λένιν «Σοφίσματα σοσιαλσωβινιστῶν», «Τό ζήτημα τῆς ἕνωσης τῶν διεθνιστῶν», «'Αστοί φιλάνθρωποι καί ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία» δημοσιεύονται στό φύλ. ἀρ. 41 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».

Ἀπρίλης, νωρίτερα ἀπό τίς 19 (2 τοῦ Μάη).	Ὁ Λένιν δίνει ὁδηγίες στό τμῆμα τῶν μπολσεβίκων τοῦ Παρισιοῦ πάνω στά ζητήματα τῆς ὀργάνωσης μιᾶς λέσχης τῶν σοσιαλδημοκρατῶν-διεθνιστῶν.
Ἀπρίλης, 22 (Μάης, 5).	Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν ὀλλανδό ἀριστερό σοσιαλδημοκράτη Γκ. Γκόρτερ, ἐπιδοκιμάζει τήν ἰδέα ἔκδοσης διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ περιοδικοῦ· προτείνει σχέδιο ἔκδοσης μπροσούρων στή γερμανική γλώσσα, πού νά στρέφονται ἐνάντια στό διεθνή σοσιαλσωβινισμό.
Ἀπρίλης.	Ὁ Β. Ι. Λένιν καί ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια στέλνουν συγχαρητήρια στό τμῆμα τῶν μπολσεβίκων τοῦ Παρισιοῦ μέ τήν εὐκαιρία τῆς 1ης τοῦ Μάη.
Τέλος τοῦ Ἀπρίλη-ἀρχές τοῦ Μάη.	Ὁ Λένιν στή Βέρνη πραγματοποιεῖ ὀργανωτική συνέλευση τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ «Κομμουνίστ».
Ἀρχές τοῦ Μάη-Σεπτέμβρης.	Ὁ Λένιν καθοδηγεῖ τή δουλιά γιά τήν προετοιμασία τῆς ἔκδοσης τοῦ πρώτου φύλλου τοῦ περιοδικοῦ «Κομμουνίστ»· γράφει ἄρθρα γιά τό περιοδικό· θεωρεῖ ἄρθρα, γραμμένα ἀπό ἄλλα πρόσωπα· διεξάγει πάλη ἐνάντια στόν Ν. Ι. Μπουχάριν, Γκ. Λ. Πιατακόφ καί Ε. Μπ. Μπός, πού ἔπαιρναν λαθεμένη θέση σέ μιά σειρά ζητήματα ἀρχῶν καί προσπαθοῦσαν νά μετατρέψουν τό περιοδικό σέ δικό τους φραξιονιστικό ὄργανο.
Μάης, 8 (21).	Τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Ἡ χρεοκοπία τοῦ πλατωνικοῦ διεθνισμοῦ» δημοσιεύεται στό φύλ. ἀρ. 42 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».
Ἀργότερα ἀπό τίς 9 (22) τοῦ Μάη.	Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Α. Μ. Κολλοντάι, κάνει κριτικές παρατηρήσεις σχετικά μέ τά ἄρθρα της στή «Νάσε Σλόβο» καί γιά τό «Κομμουνίστ», στά ὁποῖα ἐπιδοκιμαζόταν ἡ λαθεμένη θέση τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῶν σκανδιναβικῶν χωρῶν, πού ἦταν ἐνάντια στό μέρος τοῦ προγράμματος-μίνιμουμ «ἐξοπλισμός τοῦ λαοῦ»· τήν παρακαλεῖ νά συγκεντρώσει καί νά ἐπεξεργαστεῖ γιά τό «Κομμουνίστ» ὑλικό σχετικά μέ τήν πάλη τῶν δυό ρευμάτων τοῦ ὀπορτουνιστικοῦ καί τοῦ ἐπαναστατικοῦ, στή σοσιαλδημοκρατία τῶν σκανδιναβικῶν χωρῶν.
Μάης, 19 (Ἰούνης, 1).	Τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Γιά τήν πάλη ἐνάντια στό σοσιαλσωβινισμό», καθώς ἐπίσης καί ἡ γραμμένη ἀπ'αὐτόν ἀπόφαση πού προτάθηκε ἀπό τήν ἀντιπροσωπεία τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ στή Διεθνή σοσιαλιστική σύσκεψη τῶν γυναικῶν, δημοσιεύονται στό παράρτημα τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ἀρ. φύλ. 42.
	Ὁ Λένιν παίρνει γράμμα ἀπό τόν Σ. Γκ. Μπουατσίτζε (Νόγια) ἀπό τή Σόφια γιά τήν πάλη τῶν βουλγάρων

ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν («τεσνιάκων») ἐνάντια στόν πόλεμο.

Μάης, 20 ('Ιούνης, 2). — 'Ο Λένιν παίρνει γράμμα ἀπό τόν Σ. Γκ. Μπουατσίτζε (Νόγια) μέ πληροφορίες γιά τά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα τῶν Βαλκανίων καί τή στάση τους ἀπέναντι στή «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».

'Αργότερα ἀπό τίς 20 τοῦ Μάη (2 τοῦ 'Ιούνη). — 'Ο Λένιν παίρνει ἀπό τή Βουλγαρία 3 σώματα τοῦ περιοδικοῦ «Νόβο Βρέμε», τήν ἐφημερίδα «Ραμπότνιτσεσκι Βέστνικ» καί 3 σώματα τοῦ περιοδικοῦ «Ναρόντ»—ὀργάνου τῶν «σιρόκι» σοσιαλδημοκρατῶν.

Νωρίτερα ἀπό τίς 24 τοῦ Μάη (6 τοῦ 'Ιούνη). — 'Ο Λένιν ἐξαιτίας τῆς ἀρώστιας τῆς Ν. Κ. Κρούπσκαγια μετακινεῖται ἀπό τή Βέρνη στό ὀρεινό χωριουδάκι Ζόρεμπεργκ ('Ελβετία).

Ὄχι ἀργότερα ἀπό τό Μάη. — 'Ο Λένιν μελετάει τό βιβλίο τοῦ Κ. Κλάουζεβιτς «Vom Kriege», Band I-III («Γιά τόν πόλεμο», τόμ. I-III)· ἀντιγράφει περικοπές ἀπ'αὐτό καί γράφει παρατηρήσεις. 'Από τό βιβλίο αὐτό ὁ Λένιν παραθέτει περικοπές στά ἔργα του «'Η χρεοκοπία τῆς II Διεθνοῦς» καί «Σοσιαλισμός καί πόλεμος».

'Ο Λένιν κάνει παρατηρήσεις καί σημειώσεις στήν μπροσούρα τοῦ H. Cunow. «Parteizusammenbruch?». Berlin, 1915 (Χ. Κοῦνοφ. «'Η χρεοκοπία τοῦ κόμματος;». Βερολίνο, 1915). Στήν μπροσούρα αὐτή ὁ Λένιν κάνει κριτική στό ἔργο του «'Η χρεοκοπία τῆς II Διεθνοῦς».

Δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Μάη – πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ 'Ιούνη. — 'Ο Λένιν γράφει γιά τό περιοδικό «Κομμουνίστ» τό ἄρθρο «'Η χρεοκοπία τῆς II Διεθνοῦς».

'Αρχή τοῦ 'Ιούνη-Αὔγουστος. — 'Ο Λένιν ἀλληλογραφεῖ μέ τούς ἀριστερούς σοσιαλδημοκράτες-διεθνιστές διαφόρων χωρῶν μέ σκοπό τή συσπείρωσή τους καί τήν προετοιμασία κοινῆς ἐμφάνισης μ'αὐτούς στήν ἐπικείμενη πρώτη διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη· δίνει ἐντολή στά μπολσεβίκικα τμήματα νά ἀποκτήσουν σύνδεση μέ τά διεθνιστικά στοιχεῖα τῶν διαφόρων χωρῶν· δίνει ἐντολή νά ὀργανώσουν τή μετάφραση καί τήν ἔκδοση τῶν βασικῶν ντοκουμέντων τοῦ κόμματος, πού ἔχουν σχέση μέ τόν παγκόσμιο ἰμπεριαλιστικό πόλεμο: τῆς διακήρυξης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, τῶν ἀποφάσεων τῆς συνδιάσκεψης τῆς Βέρνης· καθοδηγεῖ τήν προετοιμασία γιά τή διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη στό Τσίμμερβαλντ.

'Αργότερα ἀπό τίς 6 (19) τοῦ 'Ιούνη. — 'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Κ. Ράντεκ στή Βέρνη, καταδικάζει τίς ἐνέργειες τοῦ Ρ. Γκρίμμ, πού θέλησε νά προετοιμάσει τή διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη, πα-

ρακάμπτοντας τήν ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, καί νά προβάλλει σ'αὐτή κεντριστικό πρόγραμμα· διατυπώνει τή θέση τῶν μπολσεβίκων: «1) πήγαινε ἀφοῦ σέ καλοῦν· 2) νά συσπειρωθοῦν *ἀπό τά πρίν* «οἱ ἀριστεροί», *δηλαδή* οἱ ὀπαδοί τῶν *ἐπαναστατικῶν ἐνεργειῶν* ἐνάντια στήν κυβέρνησή *τους*»· 3) νά προταθεῖ ἐξονόματος τῶν μπολσεβίκων, τῶν ὀλλανδῶν καί τῶν γερμανῶν ἀριστερῶν τό σχέδιο ἀπόφασης ἐνάντια στούς καουτσκιστές· 4) νά μιλήσουν 2-3 ὁμιλητές στή συνδιάσκεψη.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν ὀλλανδό σοσιαλιστή Ντ. Βάινκοπ στό Ζβόλε (Ὀλλανδία) σημειώνει τήν ἐπαναστατική ζύμωση πού ἀρχίζει καί τίς ἀπόπειρες τοῦ Κ. Κάουτσκι καί τῶν ἄλλων κεντριστῶν «νά τήν πνίξουν» μέ τή βοήθεια «ἀριστερῶν φράσεων» γιά τήν εἰρήνη· ὑπογραμμίζει τήν ἀναγκαιότητα ὑποστήριξης τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος μέ τό σύνθημα μετατροπῆς τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου σέ ἐμφύλιο πόλεμο· τόν πληροφορεῖ γιά τή σχεδιαζόμενη συνδιάσκεψη τῶν διεθνιστῶν, ρωτάει, ἄν μπορεῖ τό κόμμα τῶν ὀλλανδῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν νά στείλει ἀντιπρόσωπο στή συνδιάσκεψη καί ἄν ὁ Βάινκοπ θεωρεῖ δυνατό νά ἐμφανιστοῦν ἀπό κοινοῦ τό ΣΔΕΚΡ μέ τό κόμμα τῶν ὀλλανδῶν ἀριστερῶν καί μέ κοινή διακήρυξη στή συνδιάσκεψη.

Ἰούνης, 11 (24).

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι τόν παρακαλεῖ νά τοῦ στείλει τό φύλ. ἀρ. 2 τῆς «Ἰσβέστιγια ΟΚ», καθώς ἐπίσης νά τοῦ στείλει ὅλες τίς νέες ἐκδόσεις πού βγαίνουν στή Γενεύη· ρωτάει πῶς πάει ἡ καλοκαιρινή του ἀνάπαυση καί ἡ θεραπεία· τόν συμβουλεύει νά κάνει πιό πολύ περίπατο μέ τό ποδήλατο καί νά κολυμπάει.

Ἀργότερα ἀπό τίς 11 (24) τοῦ Ἰούνη.

Ὁ Λένιν γράφει τό ἄρθρο «Πῶς συνδυάζεται ἡ δουλοπρέπεια ἀπέναντι στήν ἀντίδραση μέ τό παιχνίδι τῆς δημοκρατίας;» γιά τό περιοδικό «Κομμουνίστ».

Ἀργότερα ἀπό τίς 28 τοῦ Ἰούνη (11 τοῦ Ἰούλη).

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Α. Μ. Κολλοντάι τήν πληροφορεῖ σχετικά μέ τήν πρώτη σύσκεψη πού ἔγινε γιά τήν προετοιμασία τῆς διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς συνδιάσκεψης καί γιά τή δεύτερη σύσκεψη πού σχεδιάζεται νά γίνει, γράφει ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νά ἔλθουν σ'αὐτήν οἱ σουηδοί καί οἱ νορβηγοί ἀριστεροί σοσιαλδημοκράτες· παρακαλεῖ νά μεταφραστοῦν ἐπειγόντως στή σουηδική καί νορβηγική γλώσσα ἡ διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, οἱ ἀποφάσεις τῆς συνδιάσκεψης τῆς Βέρνης τῶν τμημάτων ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ καί νά συνδεθεῖ μέ τούς ἀριστερούς τῶν σκανδιναβικῶν χωρῶν—ἄν αὐτοί εἶναι σύμφωνοι πάνω σέ μιά τέτια βάση νά ἑτοιμάσουν κοινή

δήλωση εἴτε ἀπόφαση· ἐξηγεῖ τή θέση τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, ὑποδείχνει ὅτι οἱ ἀριστεροί πρέπει νά παρουσιαστοῦν στή συνδιάσκεψη μέ μιά κοινή ἰδεολογική διακήρυξη —μέ ὑποχρεωτική καταδίκη τῶν σοσιαλσωβινιστῶν καί τῶν ὀπορτουνιστῶν, μέ πρόγραμμα ἐπαναστατικῶν ἐνεργειῶν, ἐνάντια στό σύνθημα τῆς «ὑπεράσπισης τῆς πατρίδας» κ.ἄ.

῾Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Κ. Ράντεκ στή Βέρνη, τόν πληροφορεῖ ὅτι τοῦ στέλνει τόν ἀπολογισμό τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ στήν προπαρασκευαστική σύσκεψη γιά τήν προετοιμασία τῆς διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς συνδιάσκεψης, παρακαλεῖ νά βγάλει ἕνα ἀντίγραφο καί νά τό στείλει γιά δημοσίευση στό περιοδικό «Lichtstrahlen»· ὑπογραμμίζει τήν ἀνάγκη συσπείρωσης τῶν γερμανῶν ἀριστερῶν καί τῆς κοινῆς τους ἐμφάνισης· θεωρεῖ ὅτι εἶναι πολύ σπουδαῖο νά συσκεφθεῖ μέ μιά μερίδα τῶν γερμανῶν ἀριστερῶν καί παρακαλεῖ τόν Ράντεκ νά τό ὀργανώσει αὐτό.

῎Οχι ἀργότερα ἀπό τόν ᾿Ιούνη. — ῾Ο Λένιν κάνει σημειώσεις στίς μπροσοῦρες: «Socialism and War» («Σοσιαλισμός καί πόλεμος»), The Clarion Press, London· E. D. Morel. «The outbreak of the War» (Ε. Ντ. Μόρελ. «Πῶς ξέσπασε ὁ πόλεμος»). Γιά τίς μπροσοῦρες αὐτές ὁ Λένιν γράφει στό ἄρθρο «῾Ο ἀγγλικός πασιφισμός καί ἡ ἀγγλική ἀντιπάθεια πρός τή θεωρία».

᾿Ιαύνης. — ῾Ο Λένιν γράφει τό ἄρθρο «῾Ο ἀγγλικός πασιφισμός καί ἡ ἀγγλική ἀντιπάθεια πρός τή θεωρία».

᾿Ιούνης-᾿Ιούλης. — ῾Ο Λένιν κάνει σημειώσεις στό βιβλίο τοῦ E. David «Die Sozialdemokratie im Weltkrieg». Berlin, 1915 (Ε. Ντάβιντ. «῾Η σοσιαλδημοκρατία στόν παγκόσμιο πόλεμο». Βερολίνο, 1915). Τό βιβλίο αὐτό ὁ Λένιν τό ὑποβάλλει σέ κριτική ἐξέταση στό ἄρθρο «Τό κύριο ἔργο τοῦ γερμανικοῦ ὀπορτουνισμοῦ γιά τόν πόλεμο».

῾Ο Λένιν γράφει γιά τό περιοδικό «Κομμουνίστ» τό ἄρθρο «Τό κύριο ἔργο τοῦ γερμανικοῦ ὀπορτουνισμοῦ γιά τόν πόλεμο».

᾿Ιούνης-Αὔγουστος. — ῾Ο Λένιν ἀπό τό Ζόρεμπεργκ ἀλληλογραφεῖ μέ τό μέλος τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» Γκ. Ε. Ζηνόβιεφ πάνω στά ζητήματα τῆς ἔκδοσης τοῦ ΚΟ καί τοῦ περιοδικοῦ «Κομμουνίστ».

᾿Ιούνης-Σεπτέμβρης. — ῾Ο Λένιν γράφει παρατηρήσεις σχετικά μέ τό ἄρθρο τοῦ Μ. Ι. Ποκρόβσκι «Οἱ ὑπαίτιοι τοῦ πολέμου», πού γράφτηκε γιά τό περιοδικό «Κομμουνίστ», καί βγάζει τό συμπέρασμα ὅτι δέν μπορεῖ νά δημοσιευτεῖ σ᾿αὐτό τό περιοδικό.

Ἀρχές τοῦ Ἰούλη-Αὔγουστος. Ὁ Λένιν γράφει τά ἄρθρα «Σχετικά μέ τήν ἐκτίμηση τοῦ συνθήματος «εἰρήνη»» καί «Τό ζήτημα τῆς εἰρήνης».

Ὁ Λένιν γράφει τήν μπροσούρα «Σοσιαλισμός καί πόλεμος (Ἡ στάση τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπέναντι στόν πόλεμο)».

Νωρίτερα ἀπό τίς 8 (21) τοῦ Ἰούλη. Ὁ Λένιν γράφει τό σχέδιο τοῦ ἄρθρου «Γιά τήν ἥττα τῆς χώρας σου στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο».

Ἰούλης, 8 (21). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι ρωτάει, ἄν εἶναι δυνατό στή Γενεύη νά στοιχειοθετηθεῖ φθηνότερα ἡ μπροσούρα «Σοσιαλισμός καί πόλεμος»· παρακαλεῖ νά τοῦ δοθεῖ ἀκριβής λογαριασμός καί νά τοῦ ὑποδείξει τό χρόνο στοιχειοθέτησης.

Ἀργότερα ἀπό τίς 11 (24) τοῦ Ἰούλη. Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Ντ. Βάινκοπ τοῦ ἐφιστᾶ τήν προσοχή στήν ἀνάγκη νά τελειώσει γρήγορα καί μέ ἐπιτυχία ἡ ἐπεξεργασία τῆς «διεθνιστικῆς διακήρυξης τῶν ἀρχῶν τῆς μαρξιστικῆς ἀριστερᾶς»· κάνει κριτική στά λάθη τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν πάνω στό ζήτημα γιά τόν ἐξοπλισμό τοῦ λαοῦ, ὑπογραμμίζει τή σπουδαιότητα ὑπεράσπισης τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν· ἐπικρίνει τήν κεντριστική θέση τῆς Ε. Ρόλαντ-Χόλστ· ὑποδείχνει ὅτι τό βασικότερο καθῆκον τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν συνίσταται στό νά «κάνουμε ἀκριβή διαχωρισμό ἀνάμεσα στή μαρξιστική ἀριστερά, ἀπό τή μιά πλευρά, καί τούς ὀπορτουνιστές (καί τούς ὀπαδούς τοῦ Κάουτσκι) καί τούς ἀναρχικούς, ἀπό τήν ἄλλη»· ὑπογραμμίζει τήν ἀνάγκη ἐξήγησης στίς μάζες, μέσω τοῦ παράνομου τύπου, τῶν ζητημάτων τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης.

Νωρίτερα ἀπό τίς 13 (26) τοῦ Ἰούλη. Ὁ Λένιν γράφει τό σχέδιο ἀπόφασης (διακήρυξης) τῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν γιά τήν ἐπικείμενη πρώτη διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη.

Ἰούλης, 13 (26). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Α. Μ. Κολλοντάι ἐξηγεῖ τή σπουδαιότητα καί ἀναγκαιότητα τῆς προγραμματικῆς διεκδίκησης γιά τόν ἐξοπλισμό τοῦ λαοῦ, καθώς καί τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν, σημειώνει τό λαθεμένο τῆς θέσης μερικῶν ἀριστερῶν σ'αὐτά τά ζητήματα· τήν πληροφορεῖ γιά τήν ἀποστολή στήν Κολλοντάι τοῦ σχεδίου διακήρυξης (ἀπόφασης) τῶν ἀριστερῶν διεθνιστῶν γιά τή διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη, παρακαλεῖ νά τή μεταφράσει καί νά τήν παραδόσει στούς ἀριστερούς στή Σουηδία καί στή Νορβηγία καί νά ἀναφέρει τίς παρατηρήσεις της.

Τά ἄρθρα τοῦ Λένιν «Γιά τήν ἥττα τῆς κυβέρνησης τῆς χώρας σου στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο» καί «Ἡ ἐσωτερική κατάσταση τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Ρωσίας» δημοσιεύονται στό φύλ. ἀρ. 43 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».

Νωρίτερα ἀπό τίς 14 (27) τοῦ 'Ιούλη. ῾Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Ντ. Βάινκοπ τόν πληροφορεῖ ὅτι ἔστειλε σ᾿αὐτόν τό σχέδιο ἀπόφασης τῶν ἀριστερῶν γιά τήν πρώτη διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη.

'Ιούλης, 15 (28). ῾Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι τόν πληροφορεῖ ὅτι ἡ μπροσούρα «Σοσιαλισμός καί πόλεμος» «εἶναι ὅλη γραμμένη» καί τόν παρακαλεῖ νά ἐπιταχύνει τήν ἔκδοσή της.

'Αργότερα ἀπό τίς 17 (30) τοῦ 'Ιούλη. ῾Ο Λένιν παίρνει γράμμα ἀπό τούς ρώσους αἰχμαλώτους στή Γερμανία μέ τήν παράκληση νά ἀπαντήσει σέ μιά σειρά ἐρωτήματα.

Μέ ἐντολή τοῦ Λένιν ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια ἀλληλογραφεῖ μέ τούς αἰχμαλώτους πού βρίσκονται στή Γερμανία.

Νωρίτερα ἀπό τίς 22 τοῦ 'Ιούλη (4 Αὐγούστου). ῾Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Κ. Ράντεκ τόν πληροφορεῖ γιά τήν παραλαβή καί ἀποστολή στόν τόπο προορισμοῦ τοῦ γράμματος τοῦ Κ. Ράντεκ πρός τόν Ντ. Βάινκοπ μαζί μέ δικό του ὑστερόγραφο· σημειώνει ὅτι ἡ ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ ἤδη προετοίμασε τό σχέδιο διακήρυξης γιά τήν ὑποβολή του ἐξονόματος τῶν ἀριστερῶν στή διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη καί τόν παρακαλεῖ νά τοῦ στείλει τό γρηγορότερο διορθώσεις εἴτε ἀντισχέδια· ὑπογραμμίζει ὅτι τούς ἀριστερούς σοσιαλδημοκράτες τούς ἐνδιαφέρει πρίν ἀπ᾿ὅλα μιά ξεκάθαρη, ὁλοκληρωμένη καί ἀκριβής διακήρυξη ἀρχῶν· σημειώνει τή σπουδαιότητα πού ἔχει ἡ συσπείρωση τῶν γερμανῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν καί ἡ ἐμφάνισή τους μέ συγκεκριμένη διακήρυξη· κάνει κριτική στή λαθεμένη θέση τοῦ Ράντεκ στό ζήτημα αὐτό.

Αὔγουστος, 2 (15). ῾Ο Λένιν παίρνει τό γράμμα τοῦ Ντ. Μπλαγκόγεφ μέ πληροφορίες γιά τό ἐπαναστατικό κίνημα καί τήν πάλη ἐνάντια στόν ἰμπεριαλιστικό πόλεμο στά Βαλκάνια.

Αὔγουστος, 2 ἤ 3 (15 ἤ 16). ῾Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Σ. Ν. Ράβιτς στή Γενεύη δίνει ὑποδείξεις γιά τήν ἔκδοση τῆς μπροσούρας «Σοσιαλισμός καί πόλεμος», γράφει ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά ἐκδοθεῖ σάν παράρτημα τῆς μπροσούρας ἡ διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἡ ἀπόφαση τῆς σύσκεψης τῆς ΚΕ μέ τή συμμετοχή κομματικῶν στελεχῶν, πού ἔγινε στό Πορόνιν (1913) πάνω στό ἐθνικό ζήτημα, καί οἱ ἀποφάσεις τῆς συνδιάσκεψης τῶν τμημάτων ἐξωτερικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού ἔγινε στή Βέρνη.

Αὔγουστος, 3 ἤ 4 (16 ἤ 17). ῾Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι στέλνει τό κείμενο τῶν παρατηρήσεων τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς γιά τό σύνθημα τῶν ῾Ενωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης στή διακήρυξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ καί τόν παρακαλεῖ νά τό προσθέσει σέ κατάλληλο μέρος τῆς διακήρυξης.

Νωρίτερα ἀπό τίς 6 (19) τοῦ Αὐγούστου. — Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Α. Μ. Κολλοντάι τήν πληροφορεῖ ὅτι ἀναβλήθηκε ἡ σύγκληση τῆς δεύτερης προκαταρκτικῆς σύσκεψης γιά τήν προετοιμασία τῆς διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς συνδιάσκεψης· τῆς ὑποδείχνει ὅτι οἱ ἀριστεροί σοσιαλδημοκράτες τῆς Σουηδίας καί τῆς Νορβηγίας, μόνοι τους πρέπει νά ἐπιδιώξουν τήν πρόσκλησή τους στή συνδιάσκεψη καί τίς παρακλήσεις, τίς αἰτήσεις καί τίς διακηρύξεις τους νά τίς στείλουν στήν ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ· τήν παρακαλεῖ νά τοῦ στείλει διορθώσεις στό σχέδιο διακήρυξης· ρωτάει ἄν εἶναι σύμφωνοι οἱ ἀριστεροί τῶν σκανδιναβικῶν χωρῶν μέ τήν «κοινή διακήρυξη τῶν ἀριστερῶν τῶν διαφόρων χωρῶν (ἀνεξάρτητα ἀπό τή συνδιάσκεψη)».

Αὔγουστος, 6 (19). — Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Μ. Κασπάροφ στή Βέρνη, τόν πληροφορεῖ ὅτι στίς 5 τοῦ Σεπτέμβρη ἀρχίζει ἡ διεθνής σοσιαλιστική συνδιάσκεψη· τονίζει τή σημασία τῆς ἔκδοσης τῆς μπροσούρας «Σοσιαλισμός καί πόλεμος» τόν καιρό αὐτό στά γερμανικά· τόν παρακαλεῖ νά συμβάλει στή γρήγορη ἔκδοση τῆς μπροσούρας.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Κ. Ράντεκ κάνει κριτική στό σχέδιο διακήρυξης πού ἔγραψε γιά τή διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη: «Οὔτε λέξη γιά τό σοσιαλσωβινισμό καί (=) γιά τόν ὀπορτουνισμό καί γιά τήν πάλη ἐνάντιά τους!! Γιατί τέτιος ἐξωραϊσμός τοῦ κακοῦ καί κρύψιμο ἀπό τίς μάζες τῶν ἐργατῶν, τοῦ κύριού τους ἐχθροῦ στά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα;.. Τό σχέδιό σας εἶναι πάρα πολύ «ἀκαδημαϊκό», δέν εἶναι μαχητική ἔκκληση, δέν εἶναι μαχητική διακήρυξη», τόν παρακαλεῖ νά τοῦ στείλει μετάφραση στά γερμανικά τοῦ δικοῦ του σχεδίου τῆς διακήρυξης καί τή μετάφραση τῆς ἀπόφασης τῆς σύσκεψης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ μέ τή συμμετοχή κομματικῶν στελεχῶν, πού ἔγινε στό Πορόνιν (1913) πάνω στό ἐθνικό ζήτημα· ὑπογραμμίζει τή σπουδαιότητα τῆς ἔκδοσης τῆς μπροσούρας «Σοσιαλισμός καί πόλεμος» στά γερμανικά πρίν ἀπό τή συνδιάσκεψη.

Ἀργότερα ἀπό τίς 6 (19) τοῦ Αὐγούστου. — Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Α. Μ. Κολλοντάι πληροφορεῖ ὅτι παρέλαβε τίς αἰτήσεις τῶν νορβηγῶν ἀριστερῶν· ὑπογραμμίζει τή σπουδαιότητα τῆς κοινῆς διεθνιστικῆς ἐμφάνισης τῶν ἀριστερῶν· ἐπεξηγεῖ τήν ἀναγκαιότητα νά ξεχωρίζονται οἱ τύποι τῶν πολέμων καί νά ὑποστηρίζονται οἱ ἐθνικοαπελευθερωτικοί πόλεμοι.

Αὔγουστος, 10 (23). — Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Α. Γκ. Σλιάπνικοφ τοῦ κάνει ὑποδείξεις σχετικά μέ τό ταξίδι του στή Ρωσία· τοῦ ἀνακοινώνει ὅτι ἐκδόθηκαν: τό φύλ. ἀρ. 44 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», τό περιοδικό «Κομμουνίστ» καί ἡ μπροσούρα «Σοσιαλισμός καί πόλεμος»· μέ ἱκανοποίηση σημειώνει πώς τά γεγονότα στή Ρωσία ἐπιβεβαιώ-

νουν τήν ὀρθότητα τῆς θέσης τῶν μπολσεβίκων καί τοῦ συνθήματος «ἥττα τῆς κυβέρνησης τῆς χώρας σου στόν πόλεμο», ἀποδείχνει ὅτι οἱ στρατιωτικές ἀποτυχίες βοηθᾶνε νά κλονιστεῖ ὁ τσαρισμός καί διευκολύνουν τήν ἕνωση τῶν ἐπαναστατῶν ἐργατῶν τῆς Ρωσίας καί ἄλλων χωρῶν· χαράζει τήν τακτική τοῦ κόμματος σέ περίπτωση νίκης του κατά τοῦ τσαρισμοῦ· ὑποδείχνει τήν ἀνάγκη τῆς συσπείρωσης μέ αὐστηρή συνωμοτικότητα καθοδηγητικῶν ὁμάδων σέ 2-3 κέντρα, τῆς ἀνασύστασης τοῦ Γραφείου τῆς ΚΕ στή Ρωσία, τῆς ἀποκατάστασης σταθερῆς καί τακτικῆς σύνδεσής του μέ τό ΓΕΚΕ.

Τό ἄρθρο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Γιά τό σύνθημα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης» δημοσιεύεται στό φύλ. ἀρ. 44 τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ».

Αὔγουστος, 10-14 (23-27).

Ὁ Λένιν κάνει διορθώσεις στό δοκίμιο τῆς μπροσούρας «Σοσιαλισμός καί πόλεμος»· σέ γράμματά του πρός τόν Β. Α. Καρπίνσκι καί στήν Σ. Ν. Ράβιτς κάνει ὑποδείξεις γιά τίς διορθώσεις καί συμπληρώσεις στή διόρθωση τοῦ δοκιμίου, ὀργανώνει τή μετάφραση τῆς μπροσούρας στά γερμανικά.

Νωρίτερα ἀπό τίς 23 τοῦ Αὐγούστου (5 τοῦ Σεπτέμβρη).

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Ε. Ι. Ριβλίνα στή Λωζάννη τήν πληροφορεῖ ὅτι ἡ διεθνής σοσιαλιστική συνδιάσκεψη θά ἀρχίσει στίς 5 τοῦ Σεπτέμβρη· τήν παρακαλεῖ νά μιλήσει μέ τούς σοσιαλιστές Π. Γκολέ καί Σ. Νέν, ὅτι καλά θά ἦταν νά παρευρεθοῦν στή συνδιάσκεψη καί νά τοῦ γράψει γιά τίς διαθέσεις τους.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Α. Μ. Κολλοντάι τήν πληροφορεῖ ὅτι ἡ συνδιάσκεψη ἔχει καθοριστεῖ γιά τίς 5 τοῦ Σεπτέμβρη· τήν παρακαλεῖ νά ἐπιταχύνει τήν ἄφιξη τῶν ἀντιπροσώπων τῶν σουηδῶν καί τῶν νορβηγῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν, ὥστε αὐτοί νά φτάσουν στήν Ἑλβετία ὄχι ἀργότερα ἀπό τίς 3 τοῦ Σεπτέμβρη· ὑπογραμμίζει ὅτι «τό κύριο ζήτημα τῆς πάλης θά εἶναι: νά κηρύξουμε στό Prinzipienerklärung ἀμείλικτη (μέχρι τή διάσπαση) πάλη κατά τοῦ *ὁ π ο ρ τ ο υ ν ι σ μ ο ῦ* = σοσιαλσωβινισμοῦ».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* Μέ ἀστερίσκο σημειώνονται οἱ τίτλοι πού ἔβαλε τό Ἰνστιτοῦτο μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΥΛΙΚΑ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Τυπώθηκε τόν 'Απρίλη τοῦ 1980
σέ 5.000 ἀντίτυπα
Τυπογραφικά φύλλα $38\frac{1}{2}$

ΛΕΝΙΝ

•

ΑΠΑΝΤΑ

26